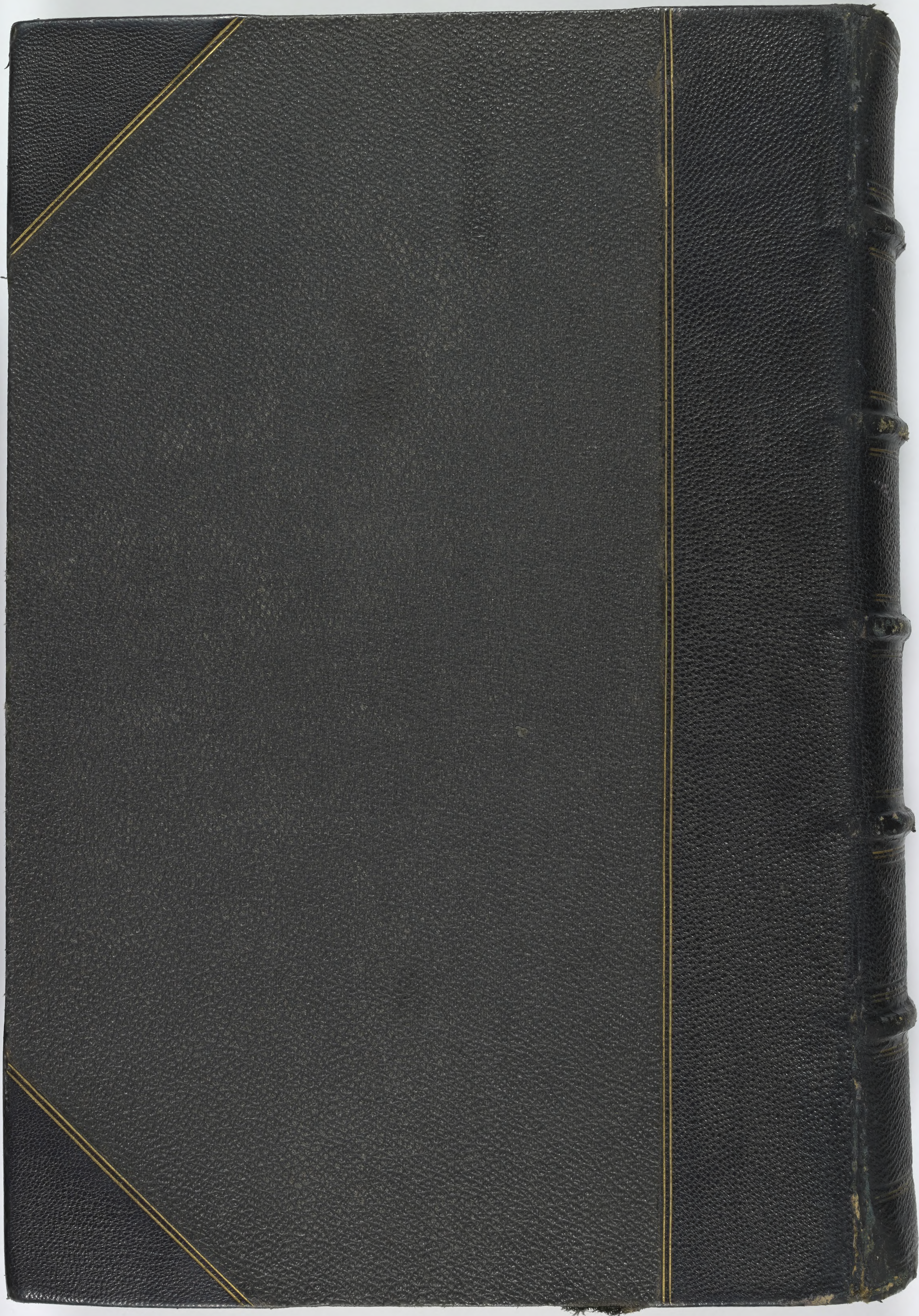
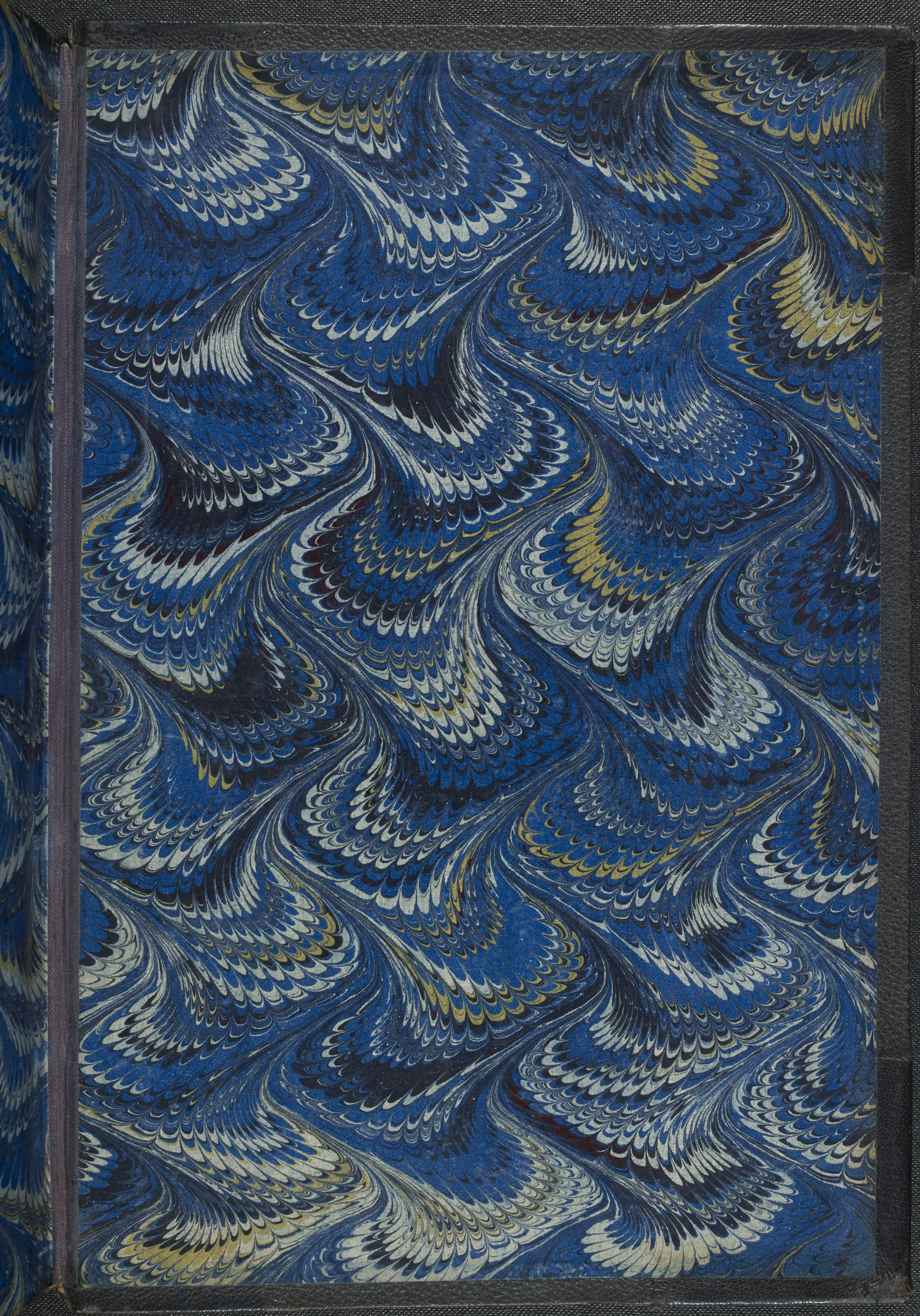

[illegible]

[illegible]

هذه الفرسنا كم تبيعهم ابن
بيعها م الطيري يدخل و

هذه الفرسنا كم تبيعهم ابن
بيعها م الطيري يدخل و

[illegible]

[illegible]

[illegible]

אבגד הוז חטי
כך

ידי אלפרשה יקילן יצא
עטירי בלוך יקראבה ונובה ימ'לך

יכריתן
בוראן
וישתם
ועסינבא

בשם יי אל עולם

יהי שם יי מבורך אשר בחר בנו מכל עובדי דרך ושלחן תורתו לפנינו ערוכה לשונכון כקשת דרך כי היא אורח סלולה בלי סרך דורשה לבו לא ימרך חוקרה תלמידו לעד מבורך ולהג הרבה ויגיעת בשר לא יצרך כנחלה כלו סלה יערך ומנחילה שמו יתברך״

אתחיל לכתוב גבורה של אותיות

התורה הנתונות משמי שפרה עליד ציר עמו נקרא״ אפיר תחבור הכל״ ודבור אמירת הכל תחת האותיות עשרים ושתים מנויות אשר משמים אתויות״ על יד עמוקנויות״ ישובם עשרים ושתים ובכפל יוסיפו חמשתם וכולם חקוקות על לוחותים״ מהם כפולות בכפלים״ בכתב ובהגיון שפתים״ מהם אותיות ברשימה״ מעמיקים לתהומה״ ומהם סתומות כגנה חתומה״ ואחד מהם מיוחד תלול לרומה״ זקוף בגובה קומה״ ומהם אותיות כרופפת״ פתוחות וכפופות ומהם אותיות כפולים בלשון נכאמים ביופי לחשון שבעה עומדים בדגשון והם שבעה כפולים אשר מכולם סגולים״ בג״ד כפ״ת כלולים״ שתי דרכים במקרא ערוכים כחצים דרוכים בשני פנים תמוכים״ בדגשה מסוכים״ וברפיפים ומכים״ ומהם ארבעה כגפן כטועה במקרא תקועה ממעיני הישועה״ על שני דרכים יוצאים והם לאחר נפלאים כי כל אות אשר במקרא יוצאים בדיבור ואמירה חוץ מן אוי״ה המאושרה כי יודם נפלא ובהם הוא נכלא״ ועוד ארבעה מהם אין באותיות כמותם״ כי עוד שני דרכים להם כי האותיות אשר ממשה קנויות כל אות מלך אחד לבדו משרתו בדרך אחד שבינו בנועם דבר מלולו חוץ מן אהו״י הידועים אשר במקרא קבועים כי שני פנים מלובארבעה ועשרים ספרים כלימוד נביאים וסופרים״ ועוד שבשני מן הארבעה״ אהו״י דרך אחרת להם קבועה מן האותיות גרועה כי הם מן הדגשה פרושים״ וגם לא נדרשים״ וגם לא נגשים״ ומהם אותיות חבות ידים והם מאירות עינים מחכימות לבות ונדיבי וחמודות לשמע אזנים״ ומהם מוספות בראש לבדר ולדרוש נעבות בתיבות לפרש״ מרוות דגן

ותירוש כולם כברות בחיך ובלשון סתודות כמים בכדות״ וכעדי לבעליהן ענודות מזהב ומפז חמודות״ אשר הכחיל צופה עתידות״ מספר כולם שבעה ועשרים אותיות״ ויסודם עשרים ושתים אות״ מן הכלל אחת עשרה אותיות נקראים שרשים״ והן חט״ו קפ״ר ג״זע צד״ק נחשים״ והן הנקראים נקבות כי הם הולכי נתיבות״ ובראש הקרואים נצבות״ ואחת עשרה מהם ענפים פעמים הם עיקר ופעם הם נוקפים״ והן שמלאכתו ביונ״ה ידועים״ והם כנחלי מבועים״ והם הנקראים זכרים״ לפי שהן מורכבים ברוב הדברים״ וכולן גלויים לעיני כל ודורשיהן לא יחקרו וכל״ אלו הם האותיות שלכל דבור ודבור״ כפרד או חבור״ ואי אפשר שיחסר אחד מהן כי לשון הקדש בנויה עליהם ולא להוסיף אליהם כי אין הלשון צריכה להם״ והכתב הזה שלנו והלשון אינו ככתב שבעים לשון כי הוא מרום מראשון״ ככה ירד מן השמים בצורותיו ושמותיו והוא הנקרא אשורי כי אותו קידשו גואלי וצורי״ ועוד יש לומר כי צורת האותיות האלו ושמותם כבר חברו עליהם הראשונים מדורות קדמונים ונתקבלו בפי האחרונים״ עד שנגלה השם ב״ה על אבותינו פנים בפנים״ שמעו קול מן השמים וירד חקוק על הלוחות הראשונים והשנים אז ידעוהו והכירוהו וחקרוהו והשיגוהו ואי אפשר לומר מה הטעם והעלה כי אות זה יורד וזה עולה אותיות זו קטנה וזו גדולה״ או למה זו שמה כזו ולמה לא היה שם זו כשם זו או למה נקראו בשמות אלו ולא נקראו בזולתן כי זאת השאלה אין קץ לתשובתה שאם היתה חלוף זו עדיין יש לומר ולמה כזו וסוף התשובה ככה חברו עליו העליונים והתחתונים אבל על דרך המדרש יאמרו שזה צורתו כזה מפני טעם זה ונסמך אות זה לאות זה מפני ענין זה כדי שילמדו לדרוש כי צדיקים ודורש ויבינו וידמה ויפרשם וילמדו את האדם דעת בוראו והדרך הישרה אף מצורת האותיות ושמותן וסמיכתן זה לזה כמו שדרש רבי עקיבא וכל זקני מסבה כמו שאמרו

א מפני מה ידו של אלף זקופה ועומד ויש לו שני רגלים כבני אדם מפני שהוא אות אמת ואמת יש לו רגלים ויש זקוף שהוא מעיד להקב״ה שהוא אמת שנ׳ ויי׳ אלהים אמת׳

ב מה בית סתום מכל צדדיו ופתוח מצד

אחד כדאין רשות לומר מה למעלן מה למטן
מה לפנים מה לאחור ויש לו נקודה מלמעלן
ויש לו נקודה מלמטן מאחוריו אומרין לבית
מהבדאך והוא מראה להן בנקודה שלמעלן
ואומרין לו ומה שמו והוא מראה להן בנקודה של
אחוריו אחד שמו ומפני מה פניו כלפי בימל וגימל
כלפי דל מפני שבו דומה לבית שהוא פתוח לתותיו
לכל וגימל דומה לגבר שהוא רואה את העני נכנס
לבית ומוציא ומפרנס לדל' גד' וירידו של גימל
סמוך לדלת מפני שגמילות חסדים אינן אלא
לדל ודל דומה למקל ופניו כלפי לפי שהדל אינו
מסתכל אלא לטובו של עולם הזה שנברא בהי שנ'
בהבראם' ה' יש לו שני פתחים דומה לאכסדרה'
ו' דומה למקל עתיד הקב"ה להכות בו הרשעים
בגיהנם לפי שטבעו בהבלי העולם' ז' יש
לו שני תגין אחד כלפי זו ואחד כלפי חית שכן דרכו
שלזונה עינו אחת כלפי בני אדם הדומין לעץ ועינו
לחטאו' ח' אין קשור עליו תג אלא כפוי למטה
שאין לבעלי חטא תג אלא בושה וכלמה' ט'
ידו טמון וראשו זקוף שכל מעשה טוב ראוי להיות
בסתר שהוא מכפה אף' י' יוד קטן שכל המקטין
עצמו בעולם הזה זוכה לעולם הבא שנברא
ביוד שנ' כי ביה יי' צור עולמים שני עולמים כאן
העולם הזה בהי והעולם הבא ביוד' ומפני מה תגו
שליוד כנגד פניו שכל צדיק אין לו אלא שכר
מעשיו שהקדים לפניו שנ' והלך לפניך צדקך
ואומר הנה שכרו אתו ופעלתו לפניו למי שפעלתו
לפניו' כ' דומה לכסא ופניו כלפי למד שאין
הכסא אלא למלך והוא כתר תורה שלמעלה מן
הכל' ל' גבוה מכל האותיות שהוא דומה
למלך באמצע ודומה לכרוז לפי כך האזהרות
אינן אלא בו לא תרצח לא תנאף ודומ' מ'
ראשו כמוך כלפי קרקע וידו זקוף למעלה
שהוא מודה כלפי מעלה שהמלכות שלו שנ' כי
ליי' המלוכה' נ' מפני מה ידכו לאחוריו ופניו
כלפי מים שהוא נראה כנופל ומתחנן כלפי מלך
להקימו שנ' נפלה לא תוסיף קום' ס' שהוא
סומך את הנופלים שהרי כן לפניו שנ' סומך
יי' לכל הנופלים והוא סתום שהוא מגן כחומה
על הצדיקים שנ' ואני אהיה לה נאם יי' חומת
אש סביב' ע' שתי ידיו פרושות כלפי

מעלה ורגליו מוטות שהוא רואה לא פיר שעיניו
כלפי מעלה שהוא קורא להם פקח קוח'
פ' פיו סמוך לעין ועין סמוך לסמך ללמד
שהוא מתיר אסורים המיחלים לו ופותח
להם שערים' צ' צד כפוף שכל צדיק
כפוף לפני יוצרו וכופה את יצרו' ק'
שהוא מרים קרן לצדיקים ומגדע קרן רשעים
שנ' וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות
צדיק' ר' פתוח ואין לו תג ולאחוריו קוף
שאי אפשר לקדוש להתקבל ברשעים שהן
רשים מן התורה ומן המצות' ש' יש לו
שלשה ענפים למעלה ואין לו שורש למטה
שהוא אות שקר ושקר אין לו רגלים ואם עמד
לפי שעה תבוא השעה ויעקר' ת' רגלו
עבור שכל הלמד תורה צריך לכפוף את
רגלו עליה שנ' והם תכו לרגליך או תלמידי
חכמים שמכתתין רגליהם מעיר לעיר
וממדינה למדינה ללמוד תורה ועל דרך
זו כל הדומה לפירושין או' הנה למדת שאין
לאותיות טעם גדול ולא עיקר אלא על דרך
המדרש בלבד והמשכילים יבינו'

זה השער לי"י צדיקים יבאו בו'

דע והבן כי כל דבור שבעולם בכל הלשונות
כולם לשון אשורי או יוני או עבריא או טרקי או
ארמי או עברי ושאר כל הלשונות אינו אלא או
שם או פועל או אות מחובר והוא הנקרא אות
לענין' השם כגון בגד צמר קבר בשם שמש
דם זבל יקב שמן כרם לחם שלג גפן דרך
פגר פסל קרן צמר דעת שקל חמור שור סוס
גמל שפן זאב ערב זבח עלמנע גלגל הימן
ידותון נח שם משה אברהם יצחק יעקב וכל
הדומה להן' והפועל כגון אמר יאמר בחר יבחר
שמר ישמר הרג יהרג נתן יתן שאל ישאל
ברא יברא עשה עשה עשה עשה צוה צו
וכל הדומה להן' והאות כגון את גם כי כן אף
על מן אל לא כן יען וכל הדומה להן' גזרה
השם והפועל והאות כבר נודע לכל
בעלי מדע כי אין בנמצא אלא הוא יתברך שמו
ויתעלה מרומו ובריותיו' והוא המצוי לבדו

והמציא בריותיו כחפצו וכל מה שברא הקב"ה
הוא דבר שיש לו שם ונקרא יש כלומר דבר
מצוי כמות מלאך או גלגל או אחד מן ארבעה
יסודות או כל הנהוה מהן תחת השם הכולל באים
ועל פיו נקראים והוא הנקרא בלשון ערבי
גוהר זה הוא עיקר השם לזה נקרא
מלאך ולזה גלגל ולזה כוכב ולזה
אש ולזה רוח ולזה מים ולזה ארץ וכן פרי עץ
ובהמה וחיה ועוף ואדם ובגד ובית וכל הדומה
להן" ולאו הגופות מאורעות וקראין כגון עמד
ישב הלך סבב הטה שכבר רכב שב עלה
ירד קנה עשה אמר בחר דבר יצר אכל שתה
שמע ראה משש הריח והוא הנקרא בלשון
ערבי אערץ: והגוף אחד והמאורעים
תשעה" והן כמה כל הנכנס תחת מנין
אחד או רבים" כיצד כל הנכנס תחת תואר
ומראה וצורה נקרא נקראת" צירוף כל
שהוא מצטרף לאחד והוטפל לו" אנה
כל הנכנס תחת מקום באיזה מקומות הוא"
מתי כל הנכנס תחת מקום באיזה זמן הוא"
ישיבה כל שהוא נפרד ונחבר ומתהפך לכל צד:
קנין" כל הקנוי לו ונקרא על שמו ונודע בו"
עושה כל עשייה שבעולם צריכה לעושה שיעשה
אותה" מעשה כל עושה שבעולם אינו עושה
אלא בדבר וכיון שנעשה אותו דבר נקרא הפועל
עושה והנפעל נעשה" משל לאומר אותו החכם
פלוני בן פלוני הארוך יפה התואר בעטוף בטליתו
היושב בביתו בשנה פלונית למד ומלמד אחרי'
הרי נכלל בזה המשל הגוף ותשעה המאורעות"
אותו החכם פלוני הוא הגוף" בן פלוני הוא הצירוף"
הארוך הוא כמה" יפה התואר הוא כיצד" המעוטף
בטליתו הוא הקנין" היושב או הישיבה" בביתו הוא
אנה" בשנה פלונית הוא מתי" למד הוא נעשה"
ומלמד הוא עושה" ותחת אלו התשעה המקראים
יכנס כל דבור שבעולם והוא הפועל וכולו
עבר או עתיד כגון אכל אוכל יאכל עשה או
יעשה ואין שם בעולם פועל נצב כי הזמן
נחלק לשני חלקים עבר או עתיד ואין בו
נצב כי החלק הזה שאתה עומד בו לפניו
הוא עבר ואחריו הוא עתיד והחלק הזה עצמו
אינו נחלק כי הוא כנקודה שאינה נחלקת:

הרי נתבאר עלית השם והפועל" **עלת** האות
לחבר הדברים זה עם זה והחיבור על שלשה
דרכים שם עם שם כמו ראובן אחיך שמעון
אביך לוי דודך ודומ' או שם עם פועל כמו ראובן
ברח ויעקב שמע ולבן הלך לוי יצא זבולון
יצא ודומ'" או שני הדרכים נתחברו בלא אות
ביניהם והדרך השני שיהוא הצריך לאות כמו
ראובן בבית שמעון בחוץ כי הבית עומד במקום
אות ולולא הוא לא נתפרש ענין הדבר וכגון ראובן
לא יצא שמעון לא הלך אות לא הוא המחבר וכן
נודע הענין" ושם עם אות לבדו לא יתכנו כגון
ראובן מן" לוי עם" שמעון לא ודומ' וכן פועל עם
פועל לא יתכן כמו יצא עבר אוהלך שמר אלא
אם קדם להם שם או היה ביניהם כמו ודודי חמק
עבר והגשם חלף הלך לו" ויצא יעקב וילך וישכב
דוד ויקבר" או יהיה השם אחריהם כמו ויקח
ויתן את העדות ויקם וילך מנוח" ויבא יי' כאשר
דבר" ואות עם אות לא יתכן לעולם כגון מן לא
גם אל אלא אם נצטרפו למעשה או לשם" נמצא
השם מוכיח על דבר בלבד לא יכנס בו זמן
לעולם כגון אדם שת אנוש בגד בית כלי
גמל חמור אש רוח" השם יוכיח על דבר לבד
או מיוחד כגון איש פלוני או כולל כגון בני אדם
ולא יוכיח על זמן לא עבר ולא עתיד ולא נצב"
והפועל מוכיח על דבר כמות השם ומוסיף עליו
שהוא מוכיח על הזמן עם אותו דבר כגון אכל
יש בה שם אכילה וישבה זמן שהוא לשעבר"
וכן אוכל יש בה שם אכילה וישבה זמן שהוא
לשעתיד וכן עשה יעשה קרא יקרא ודומ'" והאות
המחבר אינו מוכיח לא על דבר בעולם ולא על זמן
כי אם מחביר ומפריד בין השמות והפעלים בלבד"
הרי נתבאר שהפועל למעלה מן הכל שהוא מוכיח
על שם דבר ועל זמן" והשם למטה ממנו שהוא
מוכיח על שם דבר בלבד ואין בו זמן" והאות
למטה מן הכל שאינו מוכיח לא על שם ולא על זמן
אלא מחביר ומפריד ומחריש ומפזר כולם נכוחים
למבין וישרים למוצאי דעת" ודע שהדבור נחלק
לשני מחלקות" חלק לשון ספור והגדה הוא לשעבר
בלבד כמו היה דבר פלוני או לא היה" וחלק אינו לשון
ספור והגדה והוא נחלק לשש מחלקות" או דרך
הבנה וידיעה כמו האתה זה בני הכתונת בנך היא

אם לא ודומ׳ או דרך קריאה כמו אברהם אברה׳
יעקב יעקב שמואל שמו׳ ודומ׳ וכמו שמע
ישרא׳ שמעוני אחי ועמי עמי מה עשיתי לך
הדור אתם ראו דבר יי׳ האמור בית יעקב ודומ׳
או דרך אוי׳ וחמור כמו מי יתן החרש תחרשון
מי יתן ידעתי ואמצאהו מי יתן את העם הזה
בידי ומי יתן כל עם יי׳ נביאים ודומ׳ או דרך
תחנה ושועה כמו הושיעה אדני המלך וכל התפלות
וכל התפלות והתחנונים מדרך זו׳ או דרך צווי
כמו שמע ישרא׳ שמעו בקולי עשה לך אשר
תמצא ידך אמר לנער ויעבר לפנינו קום לך פדנה
ארם ודומ׳ או דרך אזהרה כמו לא תלך בדרך
אותם לא תעשה את הנבלה ולא תביא תועבה אל
ביתך׳ ובאלו המחלקות נכללו כל דבור שבעולם׳
וזה הוא שראינו לבאר מעיקרי הדבור ומחלקותיו׳
לפי הצורך והמלאכה מרובה׳ דרשו מעל ספר
יי׳ וקראו׳ וראיתי לחלק העיקרים שלשון
הקדש צריכה להם ושעמודי המקרא בנויים
עליהם לשלשה חלקים יהיו כראשי חזקים ולצואר
השרידים יהיו כענקים ומהן אזן מפיקים וכולם
בקפי החכמים חקוקים והדברים עתיקים׳

החלק הראשון בענין האותיות ותולדותיהם
ומוצאיהם והכחלף מהם
ומה מהם שרשים ומה מהן שמשים ודרך הצירוף׳

החלק השני בענין המלכים והדגשין
והרפין ושמותם וצורתם ומוצאיהן
ומובאיהן ומחלקות האותיות בהם והעיקרים
והנוקפים והצירופים׳

החלק השלישי
בענין הטעמים והמשרתים
לטעמים ושמותן וצורתן ומחלקותיהן׳ ושאר
ענפיהם וכל הנלוה אליהם׳ עזרינו בשם
יי׳ עושה שמים וארץ׳

החלק הראשון
כבר ביארנו הצורך לאותיות
והם אלף בית גימל וכו כי כל דבור בעולם לא
יתכן אלא בהם והאות לבדו אין מלה ממנו לא שם
ולא פועל ולא ענין כי כל דבור לשון הקדש מתחיל
במלה פחות נר ומפסיק באות נח׳ והאות לבדו
לא יתכן להיותו נד ונח ומיעוט מלה משתי אותיות
כמו שם רד תת תג׳ והמלה הגדולה שאין למעלה
ממנה עשרה אותיות כמו האחשדרפנים למשנאותי

ושלשה תיבות במקרא בנות אחת עשרה אותיות
והן והאחשדרפנים וכעלילותם וכתועבותיכם׳
ואפשר שימצא בת שתים עשרה אותיות אפס
שאינה במקרא אלא אפשר לומר כמו וכתועבותיהם
וכעלילותיהמן׳ ודע שמלת שתי אותיות תהיה
בשתי תיבות בלבד כגון גם מגבי יך אתתא שבע
ודומין׳ ומלת שלש אותיות יעלה ממנה שש מלות
כגון ברע בער עלב עבר רבע רעב׳ ומלת
ארבע יעלה ממנה ארבעה ועשרים מלה כמו
כלקם כדמם כקרם כקמר כמקד כמרק רכקם
רכמקר קמר רמכם ממקך רמכם קמכר קמרך
קרכם קרמך קכרם קכמר מכרק מכקר מרכק
מרקך מקכר מקרך׳ וכן מלת חמש יעלה
ממנה מאה ועשרים וכן לעולם׳ ועלת זה
לפי שעלה ממלת שתי אותיות שתי מלות נמצא
כשתחשב שנים בשלשה והוא מנין אותיות
המלה השלשית יעלה ממנה שש מלות׳ וכן
אם תחשב ששה בארבעה והם אותיות המלה
הרביעית יעלה ממנה ארבעה ועשרים׳ ואם
תחשוב כ״ד בחמשה והוא מנין אותיות המלה
החמישית יעלה ממנה ק״כ כמו שביארנו׳
נמצא האות לבדו אינו עומד אלא בצירוף
ובצירוף האותיות תשלם המלה אבל אינו
יודע כיצד היא אלא במלכים והן הנקודות וזה
הוא הצורך השלישי׳ שאם ימצא אדם שלש
אותיות בלא מלך כמו עשה אינו יודע אם היא
עָשָׂה לשעבר או עֲשֵׂה לעתיד או עֹשֶׂה לשון
נקבה או עֹשֶׂה או עֲשׂוֹ עד שימצא מלך אז
ידוע הקורא בו׳ או השלשה צירופים בכל לשון׳
ועוד יש צורך רביעי והוא הטעמים כי אפשר
שיהיו שתי תיבות שוה באותיותיהן ובנקודותיהן
וזו עבר וזו עתיד אף זו לשון זכר וזו לשון נקבה
ולא ידע אדם היאך הם אלא בטעמים כמו הבאה
הבאה קומי אורי ליום קומי לעד ודומ׳ הרי נתבאר
שארבעה צירופים יש בלשון הקדש ובכתב
הקדש האותיות מזמן׳ וחבור את לאות׳ והמלכים
והטעמים׳

שער
תוצאות האותיות
בפה׳ האותיות הם עשרים ושתים והם
נחלקים לחמש מחלקות בתוצאותיהם׳
החלק הראשון אותיות אחה״ע והן אותיות הגרון
ונקרא עיקר הלשון ובית הבליעה והן קלין

מכל האותיות לפי שאין הדגש נכנס בהן כלל
חוץ מן הא̇ל̇ף בארבעה מקומות והן ויביאו
לו את המנחה ממושבותיכם תביאו ושפו
עצמותיו לא ראו ויביאו לנו כיד אלהינו וישלחם
דרך ביאתן ואינן כשאר הדגשין ואות ה"א
אעפ' שיש בה במקצת מקומות נקודה אין זאת
הנקודה דגש אלא כדי להוציא הענין בלבד ואין
לדגש בה טעם"

החלק השני

גיכ"ק והן אותיות החנכים"
והן באמצע הלשון ובזמן שאותיות גך רפים
יהיו בשליש הלשון הסמוך לחנכים ואם לאו
כולם באמצע וכולם ראויין לדגשה אך שגך
יש להן דרך אחרת שהיא מן בג"ד כפ"ת"

החלק השלישי

והן דטלנ"ת והן בקצה הלשון עם בשר
השנים וכולן ראויין לדגש ונ"ת יש להן דרך אחרת
שהיא מן בג"ד כפ"ת"

החלק הרביעי

זס"צר"ש והן אותיות וכולן ראויין לדגש"

החלק החמישי

בומ"ף והן אותיות השפתים וכולן ראויין
לדגש ובם לה דרך אחרת שהיא מן בג"ד כפ"ת"
ודע שאעפ' שיש להן חמשה חלקים אין אותיות
כל חלק יוצאים ממקום בשוה אלא זה קרוב מזה
שאלו היו בשוה היה נשמעות אחת" ואות כון
יש לה עיקר בחוטם שבזמן שאדם אוחז חטמו
בידו אינו יוצא כדרכו" ובזמן שתרצה לעמוד
על תוצאות האותיות תוסיף על האות אל"ף והוא
יצא" כיצד אם תרצה לידע תוצאת חית תאמר
אח וכן אג אט וכן אש וכן אף ואין יוצא אלא
עיקר האות בלבד אבל אם תאמר אף שלם אף
מאותיות מאותיות הגרון והלמד מאותיות סוף
הלשון והפי מן השפתים נמצאת יציאתה משלשה
מקומות וכן על דרך זו"

שער בביאור

שהאותיות הם עשרים ושתים אחת עשרה
מהן שרשין והן חט"ט ספ"ר גל"ע צד"ק ונקראים
נקיבות לפי שלא יהיו לעולם מוסף על התיבה
ולא טפילה לה אלא הם עיקר התיבה בין שם בין
פועל ואחת עשרה מהם נדרשים והן שאמ"לאכתנ"ו
בינ"ה ונקראים זכרים לפי שירכבו על אותיות
התיבות ונוספות עליהם ופעמים יהיו עיקרים"
ושלש אותיות מהן והן או"י והן אותיות הנטייה

והרפייה וההרכבה יהיו משרתים יתר מכול נכתב
המקומות" וזה הוא דרך שמושן על סדר אחד"

אות שין

ישרת במקום אשר כמו
שככה השבעתנו שבשפלנו
שעלו מן הרחצה"

אות למאד

תבוא למשול במקום על
דרך כמו אם
הכהן המשיח יחטא לאשמת העם ודומ' ותבוא
במקום בית כמו וישבו אתו לארץ ודומ' ותבוא
במקום את כמו פתחת למוסרי וישא המלך
לאשה ודומ' ותבוא בתוך הענין כמו שבני
לבדד כי אתה יי' לבדד ודומ' ותבוא על תיקון
הענין כמו ותהי בפי כדבש למתוק ודומ' ותבוא
על המלה האפודה והיא הכפולה כמו לדעת חכמה
ומוסר להבין אמרי בינה ודומ' ותבוא על המלות
הנצבות כמו אם תהיה לטוב לעם הזה ודומ'
ותבוא על הקיצור תחלה כמו השלישי לאבשלום
ודומ' ותבוא על הפועל בלשון תחלה כמו
ולא יעבור עלין לכל דבר ודומ' ותבוא במקום
הוייה כמו וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם
למזמרות ודומ' ותבוא במקום הקניה כמו
לאברהם למקנה ודומ' ותבוא במקום זה הלוי
כמו ויכתב משה את מוצאיהם למסעיהם
ודומ' ותבוא במקום על כמו ואמר פרעה
לבני ישראל ודומ' ותבוא במקום מן כמו הבאים
למלחמה ודומ' ותבוא במקום אל כמו לנכח
הצאן ודומ'" ותבוא תוספת אין לה צורך כמו
ויעל מעל ליונה מעל לגבול ודומ' ותבוא במקום
תחת כמו לקשש קש לתבן ודומ' ותבוא במקום
למען כמו להיטיבך באחריתך ודומ' ותבוא במקום
דבר מאד כמו עד לבוא חמת ודומ' ותבוא במקום
שבועה כמו לתורה ולתעודה ודומ' ותבוא במקום
הי הקריאה כמו שובו לאשר העמיקו סרה ודומ'"

אות נון

תבוא בתחלת התיבות לנוי כמו
אתה שמים ואת הארץ גדן ויקבו ודומ'
ולוי תבוא דרך בנקודתה אזכירו בחלק המלכים
בעזרת רוכב על פלכים" ותבוא תוך התיבות
למשוך בה ולהאריך כמו גבור שכור שופטיהון
קובב ישמור יעבור ודומ' ותבוא תוספת בלא
צורך כמו נעתה ואני עבדיך ודומ' ותבוא במקום
עם כמו לא אוכל און ועצרה ודומ' ותבוא במקום
פי בלשון ערבי כמו קומו צאו ויצאו והכו בעיר

4

ודומ׳ ותהיה במקום תמה כמו הלא ארחץ בהם
וטהרתי ודומ׳ ותהיה במקום קל וחומר כמו לא
יערכנה זהב וזכוכית ודומ׳ ותהיה במקום על
כמו ובניהו בן יהוידע והכרתי ודומ׳ ותבוא
במקום נאם כמו ואמרו לי מה שמו ודומ׳
ותבוא במקום קודם כמו ותבואת הכרם ודומ׳
ותהיה במקום אחר כמו וישא אהרן את ידין
אל העם ויברכם וירד מעשות החטאת והעלה
ודומ׳ ותהיה פתיחת חבור כמו וידבר ודומ׳
במקום או כמו ומקלל אביו ואמו ודומ׳ ותבוא
במקום ויהי כמשר תמו ויואל משה לשבת
את האיש לפי תרגום הדברים ותבוא נה שוות
דבר לדבר כמו דלף טורד ביום סגריר ואשת
מדינים נשתוה ודומ׳ ותבוא במקום אנא כמו
ועבדיך באו ודומ׳ ותבוא במקום וכשיהיה כך
וכך יהיה כך כמו וחם השמש ונמס ודומ׳
ותבוא תוכיח על לשון רבים כמו ואמרו
ונשו ילכו ויבואו ודומ׳ ותבוא ותחזיר מלת
עבר למלת עתיד כמו ויצאו וראו והתגדלתי
והתקדשתי ודומ׳ ותבוא על מלת עבר ולא
תשתנה כמו כל הבא אלין ועמד ודומ׳ ותבוא
על מלת עתיד ותחזור עבר כמו ויהרגו
בשושן ודומ׳ ותבוא תוספה בסוף המלות ללא
צורך כמו בנו בעד וחיתו ארץ ודומ׳ ותבוא
עם המים בסוף התיבה כמו יאכלמו
יבהלמו ודומ׳ ותבוא עם הנון כמו ששון זדון
לצון ודומ׳ ותהיה במקום בעת כמו ונח בן
שש מאות שנה והמבול היה ודומ׳ ותבוא
במקום שמא כמו אסר ורד ולא יעזרכה
הגשם ודומ׳ ותבוא במקום כי כמו מה אתה
חמר והנך מבקש ודומ׳

אות מם

תבוא בתחלת השמות הבנויים על
הפעלים כמו מַשליך מֻשלך מַקטיר מֻקטר
ודומ׳ ותבוא בתחלת השמות בלא פעל כמו
והעביר אותם במלבן עגל מרבק ודומ׳
ותהיה תוספת ללא צורך כמו ונבזה ונמס ודומ׳
ותהיה תוספת בסוף המלות כמו ויקם חנם
הכנם ודומ׳ ותבוא להוכיח על רבים כמו ארקם
ארקעם ופעמים יהיה עמה וו כמו תמלאמו
תורישמו ודומ׳ ותהיה תוספת בתחלת התיבה
ללא צורך כמו מאשר שמנה לחמו ודומ׳ ותהיה
עם הנון כמו ממנו ממנו ודומ׳ ותהיה עם
הוו כמו כמוך כמוך שבלול ודומ׳ ותבוא
במקום בי כמו ההולכים מדרך אחריו אשר
תפל מנחלה ודומ׳

אות יוד

תבוא בפועל העתיד כמו ישמר ישמרו
יעשה יעשו ילך ילכו ותהיה כמו וישרנה
הפרות ויחמנה בבואן מגוי יעמדנה ודומ׳
ותבא בתחלת השמות כמו יגאל ירמיהו יחזקיה
ודומ׳ ותהיה תוספת באמצע התיבה כמו
לדריוש הדבר כלכה דתינה האמינון אחיך
ותגביהנה ותעשינה ודומ׳ ותבוא ליחוס כמו
האשריאלי העזיאלי ודומ׳ ותהיה בסוף השם
לא ליחוס כמו לבני שמעי יתרי עדי לא צב
ודומ׳ ותהיה עם המים להוכיח על רבים
כמו מלכים חיים מלכין חיין איים איין ודומ׳
ותהיה בסוף השמות הפועלים ובסוף
האפודות כמו מקימי מעפר דל המגביהי
המשפילי היושבי השפכי שכני תפשי חקקי
בסלע חקקי לגפן להושיבי יבמי ודומ׳
ותבוא על הנפעל כמו נאדרי בכח ודומ׳
ותבוא תוכיח על לשון נקבה כמו תשמרי
תלכי ודומ׳ ותהיה עם הנון כמו תשמרין
תדבקין תשתכרין ודומ׳ ותבוא עסתיו שנקבה
כמו רבתי שרתי אהבתי ודומ׳ ותהיה עם
הכף לשון נקבה כמו הסולח לכל עונכי
הרופא לכל תחלואיכי חייבי המעטרכי ודומ׳
ותהיה למשוך בה בלבד כמו שריד פליט
ודומ׳ ותהיה תוספת עם הפעלים שהיוד
שלהן במקום פי פעל כמו על נבוו עמי ידבא
יליל יהיה בה שלש יודות יוד העתיד ויוד
הפעל ויוד המשיכה ואינה נכתבת אלא
נכרת בדיבור בלבד וכן יידע וייק ודומ׳
ותהיה מוסף בסוף המלה כמו אחרי החצין
מני דרך מני בטן ודומ׳ ותהיה מוכחת על
היחיד המדבר כמו עשיתי ראיתי בניתי בנ
עבדו ודומ׳

אות אלף

תבוא בתחלת הפועלים שהן עתידין תוכיח על
המדבר כמו אעלה אעשה אכרתו נקצהו ודומ׳
ותהיה תוספת ללא צורך כמו ואדוש ידושנו
אזרוע אגדוף אקדח והאזניחו אצבעות
אפסים על האבנים באספי השערים ודומ׳

נתוסף באמצע כמו ואשמאילה וכי תשמאילו
משקלה תפעאילו והיא מן שמאל בעשתו היש
מי השמאילי אם יש להימין ולהשמאיל ודומ'
ותבוא במקום וו המשיכה כמו והיו שאפיך
וכי אתם נגשים ודומ' ותהיה במקום יוד המשיכה
כמו מימינים ומשמאלים ודומ' ונוספה ברוואי
תאכנם כי האחד כקלא דוד והשנים עורי וכן
לולאות כי היא מן נבלולים והיא קלובה לה
בענין ודומ' **אות כף** תהיה מוספת בתחלת
התיבה לדמיון וכמו והייתם כאלהים
והיה כצבי מדח והנה שבה כבשבון ודומ'
ותהיה להשויה כמו והיה כצדיק כרשע
כחטאות כאשם כחשבה כאודה ודומ' ותהיה
בלשון קירוב כמו ויפל מן העם כשלשת
אלפי איש כאפים איש או כעששת כחצות
הלילה כמשלש חדשים ודומ' תהיה לאמתת
הדבר כמו כי כאפים אמה במדה כי אינו
בקירוב שהרי יתכבד במדה ואפשר שיהיה
כחצות הלילה כמו זה לפי שהוא אומר ויהי
בחצי הלילה ואיש אמת כשכב ארע ודומ'
ותהיה תוספת ללא צורך כמו ולאדם לא מצא
עזר כנגדו כשגגה שיצא ותקראנה אתי
כאלה ודומ' ותהיה בסוף התיבה ליחיד כמו
עבדך רגלך בנך הקטן זה בני דוד ודומ'
ותבוא עם לשון רבים עם המם כמו ידיכם
בין עיניכם ואביכן התל בי ותהיה עם הי
כמו ולא תעשינה כזמתכנה ותהיה תוספת
בסוף התיבה ללא צורך כמו בערכך הכהן
כסף הערכך ערבאך יזלעאלה ודומ'
אות תו תהיה בתחלת הפועל כמו תשמרו
תשמר תשמרנה תשמר ותדברנה
הנבאות ותבאנה ודומ' ותבוא על תחלת השמות
ובסופן כמו תלבשת תפארת ודומ' ותהיה
בתחלת השמות בלבד כמו ותכריך בוץ ומבין
עם תלמיד ודומ' ותהיה בסוף המלה האמורה
כמו לכת שבת לדת יום הולדת בצדקתך
אחותך ולקחת גם את דודאי בני ולקחת
רצון מידכם ודומ' ותבוא על הנפעלים כמו
והתגדלתי והתקדשתי ודומ' ותהיה במקום
הי הנקבה כמו אם אתן שנת לעיני שְׁנַעַת
חַנראָה עשֶׂה רַע מְאַת מַכַּת בִּלְתִּי סָרָה

נֵמֵל אֵשֶׁת וְשֵׁבַת לְנֵשִׁיא ודומ' ותבוא במקום
הי כמו תרגלתי לאפרים עיקרה הרגלתי כמו
שאמרו הרגילני לדבר מצוה ותבוא במקום
תיו כמו מאין התובות עיקרה תפוגות כמו
תבונות ותבוא במקום הי כמו ותפוצותיכם
ונפלתם ודומ' **אות בי** תוסף בתחלת
השמות כמו הנרתק והכלי והבית כמו
בבית אחד בשבתך בביתך בבגד צמר או
בבגד פשתים בכור או בדוד או בפרור וכן
מוסבו מזה הענין לפי שהוא בלי מם ותהיה
במקום בעת כמו למען תצדק בדבריך תזכה
בשפטיך והיה באכלכם בהתודע יוסף בכלות
בשרך וכן בהשמה מזה הטעם ודומ' ותהיה
במקום מן כמו והנותר בבשר ובלחם ואם
מעטו כשאר בשנים מגר ובאזרח הארץ
בקדשים לא יאכל בו לכו לחמו בלחמי והותר
בשמן באשרי כי אשרוני ודומ' ותהיה במקום
הי הידיעה כמו שמחו לפניך כשמחת בקציר
לקראתם בדרך ויהי כדבר הזה לחטאת ודומ'
ותהיה במקום על כמו כי אם הבהמה אשר
אני רוכב בה כי הדם הוא בנפש יכפר וישאהו
במוט בשנים ודומ' ותהיה לדבוק ולחבור
כמו ותדבק נפשו בדינה בת יעקב פה אל פה
אדבר בו לוח יי' דבר בי ומזה הענין בי יי'
כמו פנה בי יי' מה אמר אחר אשר הפקיד
ובו מלה נקתרה כמו פנה בי יי' כמו פנה אלי
וחנני כמו שנ' ועתה הואילו פנו בי ותבוא
לעזור כמו ואני כותב על הספר בדיו ופעל
בפחם ובמקבות יצרהו ולאחוז בסבלות הדם
האנשים ההם בנפשותם כי בנפשו דבר אדניהו
ותהיה נוספת כמו ונקע הל (כף) ירך יהודה בראשונה
בתחלת שבתם שם בטרם לא יבא אליכם
אני טרם הן בעודני חי וצמחו בבן חציר ארחנו
בישעי אלהים כי לא נפלה לו בתוך שבי יש בנחלה
ודומ' ותהיה במקום למען כמו תשחית בחמשה
באדם דמו ישפך ונמכר בגנבתו והוא נחש
ינחש בו את אשר עשה יי' בבעל פעור ודומ'
ותהיה במקום תחת כמו בפאת מטר ובדמשק
ערש לפי תקון הענין אבל בכסף תשבירני
ודומ' ותהיה לשבועה כמו וארא אל אברהם
אל יצחק ואל יעקב באל שדי ותהיה במקום בן

הלוי כמו במחוקק במשענותם" ופקדתי על
כל מולבערלה לעיני בני יחת בכל באי"
ותהיה במקום עד כמו בלא יוכלו יגעו ודומ׳
ותהיה במקום קודם כמו ויכל אלהים ביום
השביעי כלומ׳ קודם יום" ותהיה במקום אחר
כמו בשבועותיכם זאת עלת חדש בחדשו
ודומ׳ **אות נון** יוסף במפעל העתיד
לשון זכר או נקבה כמו נעשה ונשמ׳
כהנו נעבר חלוצים ודומ׳ ותבוא על הנפעלים
כמו נמצאו חמשת המלכים נחבאים" ותבוא
בתחלת השמות כמו נמרד מי כסתוח כשבה
מאת האלהים ודומ׳ ובסוף מלת רבים העתיד
כמו ישובון יקומון יבואון והיה כי תלכון ודומ׳
ותבוא על העובר כמו ידחכון" ותבוא במלת
נקבה לעתיד כמו וכה תדבקין תשתכרין "
תתחמקין ודומ׳ ותבוא בסוף המפעל העתיד
כמו יקובבנהו יצרנהו יעברנהו וארוממנהו
יכבדנני יברכנהו תברכני נפשך יסר
יקדני ודומ׳ ותבוא תוספת בסוף מלות כמו
באבדן מולדתי לתתם שם את אחן האלהים
והוסיפוה באמצע כמו בשבנה אפרים יקח
שבענה בגם ודומ׳ ותבוא עם היוד כמו אכלני
הממני ושמרני ישקלנה להרגני לנחמני
לבהלני לשלחני ודומ׳ ותבוא בתוך התיבה
במקום אות שחסרה כמו מעזניה עיקליה
מעזניה רגושה וכן חקרי יי׳ כי לא תמכו
הכון תחת מס הכפל ודומ׳ ותבוא עם ההי כמו
ברגלים תרמסנה ידה ליתד תשלחנה והיה כי
תקראנה ודומ׳" **אות הי** תבוא על המפעל
השלישי הקל ותכבידהו כמו הגדיל הקריב
השמיד השליך השביר ודומ׳ ותורה על
הנקבה כמו כי חכמה מאד חגרה בעוז מתניה
ידה שלחה בכישור שחורה ונאוה חיומה
תבונה מהומה ודומ׳ ותהיה תוספת ללא צורך
כמו ויאמר לחב מלפנה שער התחתונה זאת
מבוא המלך החיצונה נחלה עבר על נפש
ודרנה בחרב יפלו ויבא דוד נבה בטרם יבוא
החרסה ודומ׳ ותבוא על מלה אפודה כמו
משטה ועדה יחגרה על חלצים רגזה בטחות
בבחה רגליה רעה התלועצה ולדבקה בו
לטמאה בה ודומ׳ ותבוא על הדיבור כמו זכרה

כי שמנה תפלתי אספה לשפחה הנער
וגם לנועדיה הנביאה ודומ׳ ותבוא על לשון
נקיבות רבים כמו נחלת אביהן להן ע׳
ולא הנה כנפים ואתנה צאנו ודומ׳ ותבוא על
תיו הנקבה ותהפוך הי שלנקבה לתיו כמו
ישועתה ליי׳ ארץ עיפתה ודומ׳ ועל היחיד
הנקתר כמו ותעגבה עליהם ימהר יחישה
ותקרב ותבאה ודומ׳ ותהיה עם אות העתיד
כמו נגדה נא לכל עמו מי האיש הזה ודומ׳
ותהיה לקריאה כמוה צבי ישראל החמור
בית יעקב הדור אתם האשה המנאפת" ושבת
בגנים ודומ׳ ותהיה במקום הא לכם זרע
האם תמנו לגוע האם אין עזרתי ודומ׳
ותהיה במקום הכי כמו היש בלשוני עולה
הרוב הב עם ישראל ודומ׳ ותהיה לברר
הדבר ולאמתו כמו הנגלה נגליתי התשכח
התש׳ הראה אתה שובה הנקל לכתו ודומ׳
ותהיה במקום ואשר לידעה כמו הנער
הלוי העבר העברי ודומ׳ ותהיה במקום
אשר ההילימון נשים נכליות ההקדיש סמוך
ההלכוא אתו במלחמה ודומ׳ ותהיה בראש התיבה
ללא צורך כמו עד היום מוסר בית יי׳ ויחלטו
הממנו ודומ׳ ותהיה במקום כי כמו שקדו ושמרו
ושמרו עד תשקלו הלשכות בית יי׳ ודומ׳ ותהיה
במקום תיו המוספה בראש המלות כמו הרוגות
ודומ׳" הלא זכרנו האותיות שפעמים יהיו
משרתים והן שלומי אך תבנה ובארנו דרך
שמושן בדרך קצרה והכל מבואר בספר
הקראה" ושאר האותיות הן שרשים לעולם בשמות
או בפעלים או באותיות" **כבר בארנו**
עיקרי האותיות ותנועותיהן" והשרשים מהן
והמשרתים וביארנו דרך שירותן על כמה פנים
ונשאר לנו עתה לבאר דרך חילוף האותיות זה
בזה ודרך צירוף האותיות ותוצאות לשון הקדש
ומובאיה ועל כמה פנים הם עיקר יקודותיה
והוא ברוך הוא יעזרינו ויכונן אשורינו ויאיר
עינינו ויפתח לבנו ויבוא הגשם לנו ויהיה עם
פינו בעת הטיפנו ועם ידינו בעת מעבדינו
כדכתיב ומעשה ידינו כוננה עלינו אמן כן
יאמר אבינו מלכנו אמן"
כ״ד

שער חלוף האותיות

זה בזה"

דע והבין שאלו האותיות שהן עשרים ושתים מניעות מרוב הרגל הלשון מתחלפין זה בזה בלחשון והענין עומד ורוב החילוף יהיה באותיות אוי"ה לפי שהן אותיות המשיכה וההארכה והקצת כשאר אותיות וזה הוא ביאורן"

אות אלף יתחלף תחת הי כמו אתחבר יהושפט ענה התחבר וכן אשכים חבר ויקראו לפניו אברך ודומ' ותתחלף תחת וו כמו ונדמו נאות השלום מקום נות ודומ' ותתחלף תחת יוד וו בפעלים הקלים עלולי העין וכן בשמות עלולי העין כמו שב קם חש דג דש רש ופעמים יהיה בתוכה אלף כמו וקאם שאון ראמות לאוין אחד עשיר ואחד ראש מביאים דאג ודומ' ותתחלף תחת אות הדומה הכפול כמו ימאסו כמו מים עיקרו ימסו מבלעין קמץ אחת ומדגישין אחרת במקומה כמו וימסו חמורין מגלידין" עורי רגע וימאס וימקס או וימק לבב העם ודומ' וכן בלא יומן תמלא האלף תחת למד הכפול ועיקרה תמלל כמו ידרך חצו כמו יתמוללו ודומ' ותתחלף תחת יוד כמו אפי שנאן שקרה שנן כמו קנין וכן שביאות מקום שביות ודומ' ותבוא תחת הי והדבור אחד כמו ושנא את בגדיו כלאו" קראך כי מרא" ותהיה במקום וו ללוי עם אותיות שמש כמו שיתבאר וכן עם כל אות נח בשוא כמו ויקראתם ודומ' כמו שיתבאר בחלק המלכים ודבר זה בלשון בלבד לא בכתב"

אות בי תתחלף במקום פי כמו שובך שופך בצר יבצור פצר יפצור סוחב סוחף ודומ'"

אות גם תתחלף במקום כמו אחקר המזג מקום המסך וקברתי מקום וסגרתי ותבוא במקום מם כמו נגשה נמששה ודומ'"

אות דל תבוא במקום תו המתפעלים כמו והזדמנתון רתנו הזכו עיקרה הזדכו" ותבוא במקום ריש כמו הדר הדר דודנים רודנים חמדן חמרן ודיפת וריפת דעוא רעוא והדאה והראה תבוא במקום זין זהב דהב"

אות הי תבוא במקום אלף כמו המה הבשר והיא הקיר ואתכם הוציא מתוכה עיקרה אוציא" ביד דוד עבדי הושיע מקום אושיע" התו לאכלה אתו

והיך יוכל מקום ואיך בלהטיהם מקום בלאטיהם שהוא מן לאט ודומ' ותבוא במקום חית הדמיון הכפול כמו זכה חיה חרה ודומ' שעיקרן הן עלולי הלמד והן זך חי חר ויהיו כחות הכפל זכך חיי חרר לפיכך החליפו את הכפל בהי וכן בכולן" ותבוא במקום תו כמו הפוגות שהיא תפוגות כמו על כן תפוג תורה ממכו" וכבר ביארנו אותה בשימוש האותיות ותבוא במקום כון כמו לכל זונות יתנו נדה מקום נדן ולשון רבים ואות נתת את נדניך ותבוא במקום הי המוכיח על הנקבה כמו קול מלאככה והיא מלאככי כמו שלוחיכי"

אות וו תשמש במקום הא כמו כי עשו יעשה לו בנה בניתי במקום בנו קנה קנו וכן שלותי מן שלה ודומ'

אות זאין יבוא במקום סמך כמו המזג מקום המסך" ותבוא במקום ריש כמו הבזק מקום הברק ותבוא במקום דל קפוז קפוד ובמקום צדי כמו יעלז יעלץ מזער מצער ותבוא במקום תו המתפעלים כמו שביארנו במלת הזכו ודומ'"

אות טית תבוא במקום תו המתפעל כמו וילכו ויצטיידו הצטידנו אותו ומה נצטדק ודומ' ותבוא במקום תו פסנטירין פסנתירין"

אות יוד תבוא במקום תו כמו כי ארבע מלכיות עיקרה מלכותית והאחת מלכות גלות עליות מקום עליתות והאחת עליית ודומ' ותבוא במקום אלף ומעמדך יהדפך מקום אהדפך"

אות כף תבוא במקום בית כמו כי כארבע רוחות השמים מקום בארבע' כרוח קדים אפיצם מקום ברוח" כאשר ילכו אפרוש עליהם רשתי מקום באשר ודומ' ותבוא במקום גם כמו והנה אשר נטעה ימינך מקום וגנה ואות גם זה עצמה תבוא במקום כף כמו ויגל בעברך מקום ויכל מן לאחלך רכיל ודומ'

אות למאד תבוא במקום כי כמו ישבו אתו לארץ ונפלו איביכם לפניכם לחרב ודומ' ותבוא במקום ריש כמו התרע על מפלשי עב מקום מפרשי"

אות נון תבוא במקום מם כמו הנה באו עד לקחי חטים מקום המה" מלכים מלכון חיים חיין את קול הרצים הריצן יצאו אלהי צידונין קחלרחטן תורה בית

ג רשן

גרשן גרשם ודומ׳ ותבוא במקום למד כמו
נשכה לשכה ונשכות מעין גנים מקום גלס
כמו גלות מים ודומ׳ ותבוא במקום הי כמו אתנן
זוכה מקום אתנה המה לי ודומ׳ ותבוא במקום
אות הכפל כמו לשמיר מעזניה מקום מעזניה
ותבוא במקום הי הנקיבה כמו כונית מסע ושריה
ושרין קשקשים" **אות סמך** יבוא במקום
צד כמו נתסו נתיבתי | מקום נתצו
ואת פריה יקוסס מקום יקוצץ ודומ׳"

אות עין תבוא במקום חית כמו עושו
חושו ודומ׳ **אות פי** תבוא
במקום בי כמו מטרפוחב | סוחף ודומ׳
וכן במקום חית ידופפו כמו ידחפו ודומ׳

אות צד תבוא במקום זן כמו יחפוץ זנבו
כמו ארז מקום יחפז כלומ׳ יחפז זנבו
יציף אותו במהדה ואף על גב דהוא כמו ארז"

אות קוף תבוא במקום גם כמו ויציקו את
ארון האלהים מקום ויצגו ובמקום
כף כמו קובע כובע ודומ׳ **אות ריש**
יתחלף בכף כמו חשרת חשכת מים:

אות שין תבוא במקום תיו המתפעל כמו
למה תשומם עיקרה תשתומם
ודגשות השין יעמוד במקום שין אחר"

אות תו תבוא במקום אלף כמו בכו לתלפיות
עיקרה לאלפיות כמו פנתאלף אלחותו
כלומ׳ בנין גדול ילמדו ממנו כל עוברי דרך
ובמקום הי כמו שבארנו בשירות האותיות
ועל הדרכים האלו שאר כל הדברים והכל מבואר
בספרי בעלי הלשון והדקדוקין"

שער אחר באותיות

יש אותיות נכפלות במלה
ויש אותיות שאינן נכפלות" ואלו הן האותיות
שאפשר שיכפלו" אות בי ינובון ינובב בתולות"
אות גם ויחגו ליחגגים" אות דל ולא תנודד
כי מדי דברי בו תתנודד" אות הי ותכה מכעס
עיני כהה תכהה" אות זין בוזו כסף ובזזו את
בוזזיהם" אות חית אשיחה אשחחה" אות טית
ימוטון התמוטטה ארץ שטו העם ושוטטו"
אות יוד כתים כתיים" אות כף כשך חמת המלך
שככה" אות למד ימל ימולל" אות מם דום
דומם" אות נון" והבינותי ובוננתי" אות סמך
לרום את המנחה רסיסים" אות עין תרועם
רעה התרועעה" אות פי והניף יחד יכופף ידו"
אות צד ויחץ ומספר חרשיו חצצו" אות קוף
ומקום לזהב יזקו מזקק" אות ריש אדו
מלוז אדו אדור" אות שין ויחילו עד בוש
כי בשש משה" אות תו ויחתו והתחתתו"
אלו הן האותיות הנכפלים ויש מהן שיכפל אות
לאות ונמצאו שתי אותיות ויש שיכפלו שנים
בשנים ונמצאו ארבע כמו ונפץ הכדים
ויפצפצני חדשה עלה ערער תתערער ודומ׳
והכל מבואר בספר הדקדוקין" ודע שאות
הי פעמים באה בסוף המלה לה שלימה ולהחתימה
ופעמים יחסר והענין אחד כמו ולא יראה
והעוף ירב כי ירבה הגג הגבה ותער תערה
כליה ויתחו ויתחוה ויבזמיני לא תבזה וימח
תמחה זית ויטה יכו אי הבל איה חקדיך ותבך
עליו תבכה ולא תחכל ויענו נשיאים ויעלה
שיאים ויכס את עין הגלה אכסה וישע יי׳
וישעה האדם אל תגף ידך הרפה לה ותרצאת
שבתותיה אז תרצה הארץ וישק את בני ישראל
ואשקה את כל הגוים אל תער נפשי אשר הערה
למות נפשו ויקש דבר יהודה לא יקשה בעינך
העידותי מצפון ויאת ואתה מרבבות קודש"
ועל הדרך הזה הכל נדרש ויגמר סתום מן
המפורש"

שער ידיעת בנין התיבות וצירופם"

כבר הודענו שהאות לבדו אין בו ענין עד
שיצטרף עם שנים או שלשה או ארבעה או
חמשה וכן יש מלות בת עשר" ורוב בנין
המלות משלש אותיות והן השרשים ורבים
במשרתים כמו ארץ בגד אמר עשה" ארצות
בגדים אמרים עשים ודומ׳ ויש תיבות מארבע
אותיות שרשים כמו צפחת דלקת רבש תדוה
ויש תיבות מחמש אותיות שרשים כמו אגרטל
אלגביש אחשתר ודומ׳ וכל זה בשמות אבל
אבל בפעלים עיקר התיבות לעולם משלש
אותיות והשאר משרתים" וכל שהוא פחות משלש
אותיות יש מהן שיש בו אות נעלם בתחלתו
או בסוף או באמצעו כמו קם יש בו אלף נעלם
גם כמו וקאם שאון בעמיך לכך היא נעלמה
אות אמצעית לפי שאינו יוצא בלשון ולא ימצא

תמיד בכתב" וכמו נח שהוא מן ונחה עליו לכך
היא עלולה אות אמצעית או עלולה אות אחרונה
כמו נחית כגון עמיך או עלולת אות ראשונה
כמו ויניחהו בגן עדן וכל הדומה לזה" וכבר
חלקו השמות והפעלים על משקל פעל לזה
ואם היה בנין התיבה מארבע אותיות אז יוסיפו
על משקל פעל למד אחד ותהיה פעלל כגון ארץ
האלף במקום פי הפעל והריש במקום עין פעל
והצד במקום למד הפעל וכן עשה אמר בקר
קרא ודומ' ונקרא האות הראשון פי הפעל והשני
עין הפעל והשלישי למד הפעל ואם היתה המלה
משתי אותיות בלבד כמו קם הקוף במקום פי
פעל והמים במקום למד הפעל נשאר עין הפעל
במקום האלף הנעלם שהוא קאם ויקראו זאת
התיבה עלולת עין הפעל לפי שאין בה את כנגד
עין הפעל" ואם חסרה התיבה מתחלתה יאמרו
עלולת פי הפעל וכן אם חסרה בסופה יאמרו
עלולת למד הפעל" ועל הדרך הזה כל
שתמצא בספרי בעלי הלשון והדקדוק" ואם
יש במלה תוספת כן יוסיפו במלת הפעל כמו
המכפך עיקרה הפך ונכפלו בה שני אותיות
יהיה משקלה פעלעל אות השורש כנגד אות
השורש והטפל כנגד הטפל" ואותיות שהן
מוכיחות על המדבר או על אחרים לא ישתנו
בפעל כמו חמרמרו עיקרה חמר ונכפלו בה
שני אותיות והוו תוכיח על אחד יהיה משקלה
פעלעלו" וכן הגדיל עיקרה גדל והה"א יתירה
על הפעל והיוד מאותיות המשיכה לכך
משקלה הפעיל וכן בכולם והריני זוכר מעט
מן הבנינים ותלמד מהם על הכל"

הבנין השלישי

אֶרֶץ אֶבֶן עֶרֶב זֶרַע קֶמַח
משקל פֶעֶל וכן ספר וחשב אפדתו מצח
אהלו וכסף רביעית אצל המצח או לעקר
כולם כמו משקל פעל בקיבוץ" וכן משקל פעלה
או פעלה כמו בנין שלישי כגון בלגה שטנה
פטדה שמלה חמאה סלכה ומזה הבנין עלולי
העין כמו וגיד ברזל משקלה גיד על משקל
פעל אלא שנח היוד ונעלם וחירק תחת הגימל
לכך נקראת עלולת העין כמו משקל עיר עיקרה
עֵיר כמו ושלשים עירים להם כמו בגד בגדים

ומזה הבנין עלולי הלמד כמו החבה בכה
כי עיקרה בכי והה"י במקום היוד והיוד היא לתואר
הדבר ועיקרה בכה ובמקומות היא עלולה כמו
ויבך ותבך" ומזה הבנין כדר חטא חדר על משקל
פעל" ומזה הבנין פַעַל דגוש מלעיל כמו שם
האחד שנה אלה הדברים ודומ' ומזה הבנין פעל
רגוש מלעיל כמו שם האחד סנה אלה הדברים
ודומין ומזה הבנין פֵעֶל מלרע כמו תבל הבל
ודומ' ומזה הבנין פְעֶל כמו זאב שכם והסנה
ויתחפש באפר ודומ' ומזה הבנין דבלה
לבנה תכלת שחלת ומן חרס ובית ענת
מזה המשקל" ויבוא על מַעַל פֶעֶל כמו
דבש קנת קלו והשדר ערש דוי במצר משפס
אחרי הספר אין גחלת לחמס לחנכם הלכם
בקרב" וכן עלפה קערה לפנה ודומ" ויבוא
על משקל פעלי כמו אתי בן ליבי הצלי הכימי
מוכית אדם אחרי שהוא מן איש אחר כלומ'
המוכית לאדם שהוא כאיש אחד מן הדרך טוב
ומחזיקו בתשובה טוב ממחזיקו לשון
ומכשילו" ויבוא על פעל כמו אבד פדך"
ויבוא על סעל כמו ענר כמר" ויבוא על פעל
דגש כמו ובית כצן השלת עיקר הריש בדגש
ויבוא על פעל כמו אנן ענל" ויבוא על פעל
מלרע כמו קדר צלע א' צלע גבר" ויבוא על
פעל ברפי כמו חילון ועל פעל בדגש כמו יצר
ושלם והדבר אין בהם ויבוא על פעל בדגש
כמו לא סר חסר אבר יקר כבר" ויבוא על פוֹעל
מלרע כמו שורק רב החבל ויבוא על פועל ופועל
כמו תולע שופר עוגב שועל וכן אהל עיקרו
אוהל כמו עולל עוללים כך אוהל אוהלים ויבוא
על פועל כמו שונם ובדגש ואת אזן שחקה
וכמותו פוסמת קבעת ויבוא על פועל בדגש
כמו סולם גומץ" ויבוא על פעיל כמו צנית קדין
ויבוא על פעל כמו כלית אתנים והדגש במקום
תיו אחר ועיקרה חתת" ויבוא על פעיל כמו שחין
דביר בליל חמץ" ויבוא על פעיל כמו שעיר חזיר
לני ויבוא על פעיל כמו ואט אין אוכל ואתאזור
ויבוא על פעלול כמו ופעלו לנצוץ ריח ניחוח" ויבוא
על פעלול כמו ונאפופיה וכל פנים קבצו פארור
ויהיה בדגש כמו שבלול ויבוא על פעלול כמו
חבקוק" ויבוא על פעליל כמו סגריר חכליל ויבוא

7

על פועלל כמו אמלל" ויבוא על פעלה
על פה תפתה" ויבוא על פעלה מקלבנה"
ויבוא על פעול כמו ערוב בחון כיתיך" ויבוא
על פעול חלוש ממשך חלול" ויבוא על פעול
כמו בכור צפור כור כבול" ויבא על פעול
פיעול כמו אפוד אזור בית החסור אטון" ויבוא
על פעול פעול בדגש כמו עשה הר תוך וכמון
ילוק תגור חמוקי ויבוא על נפול הפוך את
כל היקום עיקדה ק"ס" ויבוא על פעולה בדגש
כמו סגולה אדמה" ויבוא על פעלה כמו שמטה
קהלה" ויבוא על פעלות וכלמות עולם ויבוא
על פעלות כמו בכבדות ויבוא על פעינות
כמו בעל פקידות כריתות" ויבוא על פעלות
עבדות מרדות" ויבוא על פעלות כמו רפאות
וסכלות ויהיה בדגש כמו עקשות פה" ויבוא
על פעלות כמו אלמנות" ויבוא על פעלות
כמו פתיות ובל ידעה מה ויבוא על פעללות
כמו קוממיות" ויבוא על פועל פיעל ואת
חוקק חוקקה ויבוא על פועול בדגש כמו
הכתנת כיגוב ויבוא על פעלעול מעלעול
כמו והאספסף שחרחרת ויבוא על פעלעל
כמו ירקרק עקלקלות ויבוא על פעלעול כמו
יפהפיה ויבוא על פעלונית כמו אחורנית
קדרנית ויבוא על פעלון כמו חבחן שמעון
זכרון" ויבוא על פעלון מדגש כמו גבתון דגש
בגתון ולשלש קלשון ויבוא על פעלון כמו
אגמון ויבוא על פעלמע כמו דרכמונים"
ויבוא על פעלון ופעלון כמו עהרון אילון
לשלון" ויבוא על פעלון כמו לבנון כסלון"
ויבוא על פעלון כמו אבדון" ויבוא על פעלון
כמו מגרון" ויבוא על פעולן כמו ישורון: ויבוא
על פעליון כמו קיקיון" ויבוא על פעלן כמו
ברזן" ויבוא על פעלתן כמו בפרעתון ויבוא
על פעלן כמו אמרן ובפתח קרתן ויבוא על
פעלן ופעלן כמו קרבן שלחן וכן פעלם
ופעלם כמו אמנם האמנם ויבוא על פעלם
כמו חנם וכן ריקם ויבוא על פעלום כמו
פתאום ויבוא על פעלי ופעלי כמו ופסי
חמני בקי הכנס לבני שמעי כתבי שכוי"
ויבוא על פעליה כמו תחתיה ויבוא על
פעלי כמו רדי החמושי מהרי הנטופתי

ויבוא על פעלות כמו באחרית ויבוא על פעלית
כמו חתיתם ויבוא על תפעול כמו תירוש ויבוא
על תפעל כמו תדהר" ויבוא על תפעל כמו
תלסר ויבוא על תפעול כמו ותחשור ויבוא
על תפעיל כמו ותכליך בוץ וארגמן" ויבוא
על תפעל כמו תשבץ" ויבוא על תפעול כמו
תענוג" ויבוא על יפעול כמו ובילקוט ויבוא
על יפעל כמו יצחק ידלף" ויבא על יפעלי
כמו יאתרי" ויבוא על יפועל כמו ירוחם"
ויבוא על יפעל כמו יעקב ויבוא על מפעל
כמו במלבן במרצע" ויבוא על מפעל
כמו במלמד הבקר" ויבוא על מפעל כמו
מכמש ועל מפעל מסכן מזבח" ויבוא על
מפעלות כמו במסכנות ויבוא על מפעל
דגש כמו מקדש מטהרו" ויבוא על מפעלן
כמו המקדרופה ויבוא על מפעל כמו המקרה
וכן המכסה ויבוא על מפועל כמו ומיוסד
אבנה המישר ויבוא על מפעיל כמו משחית
משכים ויבוא על פעלתון כמו נחש עקלתון"
ויבוא על פעעל חררט ועל פעולעל כמו
שפופס ויבוא על פעעלון כמו הצללפונית
ויבוא על אפתעול כמו אשתמוע וכן בקמץ
כמו אשתאול" ויבוא על מפעול ומפעול
כמו מטמון משקוף מסלול מנעול ויבוא
על מפעול כמו מגדול משקול ויבוא על
פליון בלא עין כמו שפיפון" ויבוא על נפעול
ונפעול כמו נמרד בפתוח נפתולי" ויבוא על
אפעול כמו אגרוף אתמול וכן באשמרת
ואשמורה" וכן מעלולי העין כי אם אסוך
שמן עיקרה אסיך ויבוא על אפעל כמו
אקדח אשנב ובפתח כמו ארבע ארפד ויבוא
על אפעל כמו אלסר" ויבוא על אפעיל כמו
אכזיב" ויבוא על אפעמל כמו אבטיחים" ויבוא
על אפעלי כמו אדרעי" ויבוא על אפעולן
כמו אדרכמונים ויבוא על אפעלי כמו
אחקבי ויבוא על אפעלית כמו אחחלית"
ויבוא על אפעפעות כמו אבעבועות"
חסרה למד הפעל והיא מן תבעה אש"
ויבוא על אפעליות כמו אכזריות" ויבוא על
יופעל כמו יוכבד" ויבוא על יופעל כמו
יואחז" ותבוא על יפעלה כמו יגבהה" ויבוא

על תומעלה תוגרמה" ויבוא על הפעלה כמו
רוח והעלה" ומן עלולי העין והמחה למדינות
עיקלה הכהה" ודין בכל הדברים כי משקלות
או הנזכרים" **בנין הרביעי** והוא
בשמות בלבד יבוא על
פעלל כמו פלדש בדקר קטר ועל משקל
זה והוא כפול העין והלמד כמו חד הגדגד
צנצנת המן ויבוא על מעלל כמו פינחס כמו
השמות החמושים כמו נשתון חשכנז חרבון
ויבוא על פעלל כמו כסלו ויבוא בפתח כמון
ובנזבו סרעפי ויבוא על מעלל כמו קמדר
ספרד" ויבוא על מעלל כמו בלסל ויבוא על
פעליל כמו כרמיל" ויבוא על פעלל כמו עטלף
חבצלת" ויבוא על מעלול כמו שקערורות"
ויבוא על מעליל כמו סנפיר" ויבוא על פעליל
כמו פתגיל ועל מעלל כמו שמידע ויבוא
על פעליל כמו עכביש חלמיש ויבוא על
פעלול כמו כפתר ובשרק כמו עכשוב
קדקוד וכן בקמץ כמו קדקד וכן בחירק
כמו גבעול גלבוע" ויבוא על פעולל כמו
חרומף חמוסל ויבוא על פעליל כמו כתניש
ויבוא על פעולל כמו ערער ויבוא על פעולל
כמו ערער ויבוא על פעולל כמו בדולח ויבוא
על מעלל כמו דמשק ויבוא על פי עלל כמו
פילגש חרקל ויבוא על פועלל כמו שותלח
דומשק ויבוא על מעללין כמו שעלבין"
ויבוא על פעלל כמו הצלצל" ויבוא על פעלל
כמו רעמסק ודומ' ודין בשאר הדברים על
הדרך הזאת" **בנין החמשי** והוא
בשמות בלבד יבוא על
פעללל כמו שמחבר חדנפר פתשגן ודומ'
ויבוא על מעללל כמו צלפחד ובפתח כמו
צפרדע אחלחל אגרטל ויבוא על פעללל
כמו צלמנע ובפתח כמו ובקבקר ויבוא
על א מעלליל כמו כדכמיש ויבוא על
מעללל כמו שעטנז ויבוא על אפעללל
כמו אחרפכשד ויבוא על פעללל כמו אמרפל
ויבוא על תפעללל כמו תחפנחס ודומ' וכן
על דרך זו שאר כל השמות החמושיים"
הרי נתבאר לך דרך יציאת הדיבור כולו
על משקל פעל ודין על כל דבור ודבור לפי

משקלותיו והעמידו על מחלקותיו והתוית
עליו תיו" ויש בתוספות השמות דרך אחרת
יש שם שתחלתו או סופו מוסף עליו ויש שם
שכל אותיותיו עיקרים והריני מבאר דרך
ידיעתם בדברים קצרים ודון עליהם בכל
הדברים" וזה הוא בזמן שתמצא בתחלת
השם אלף או מם אותיו או יוד או נון סימ' אמתין
והיה השם משלש אותיות דע שהוא עיקר
כמו אדם משקתחן יחץ נדד ואם יהיה
השם מארבע אותיות יהיו אמתין תוספת
בראש השמות כמו אבנט אדמה מכמש
תנעפף תרעל ינשוף יחמור נמרד נפתוח ונחש
כאן השם משלש אותיות בלבד" ואו תוספות
כמו אגרוף אזרוע אתמול" ואם יהיה השם
מחמש אותיות ותחלתו אות מאותיות אמתין
דע שהוא עיקר וכי היא מן הבנין החמשי
כמו אגרטל אחשתר ודומ' אא אם יהיה השם
כלקח משם אחר יהיו לו האותיות נוספות
כמו מכרכס מחספס עיקרה חספס מכרבל
כרבל ודון על דרך זו" כל שאפשר שתלחוו
ותדע שעיקרו כך וכך עמוד על העיקר
והשאר יהיה תוספת" וכל שאי אפשר ללחון
משם אחר עמוד בו על מכוון על הדרך
שאמרנו והמשכילים יבינו" והא' יגלה עינינו
ונשכיל ונצליח כפי כוחינו וכן יש לא ידינו"
שער ידע הקורא בכל המקרא ויטה
אזנו ודעתו יקודדה" כי יש במקרא
דרכים שמורים ערוכים פעם ידבר בדרך
קצרה ויעלים דבר בשפה ברודה" ופעם יוסיף
דברים שאינם צריכים כדי לזרז ולהודות
לנבונים ופעם יכתוב מלה שאין זה מקומה
והיא תעמוד במקומה לפי שאפשר שתשוה
לה בצד מן הצדדים והכל גלוי לישרים" ופעם
יהפוך אותיות המלה והענין אחד והכל הולך
אל מקום אחד" ופעם דברים ויקרקס וכלבן
חיל ישלח דבון וימסס והריאנו כותב קצת
מהם והשאר יוכיחו עליהם"
מדרך קצרה כמו ויאמר שש שערים
שתקמן המדה אם היא
קאה או רובע או איפה או חומר" וכן לא יצעק
ולא ישא שתק מן הקול" מי לי' אי יבא אלי"

ואמרתם ליי ולגדעון חרב ליי ולגדעון" כי
ידע כל שער עמי" שער בית עמי" ותכל
דוד המלך כמש דויד המלך ואמר להרגך
ותחס עליך ואמר אדם להרגך ותחס עיני
עליך" ואת כל הארץ היא" לי היא" כרדם
ורכב וסוס אדם ורכב וסוס" וירב היער לאכל
חית היער" בעי יצאנו ואינם יצאו ממנו"
בשלם הבשר בשל להם" הן אראלם צעקו
להם ורוג" **ומן הנוספין** כמו אומר אל
הכהנים ואמרת אלהם ויאמר
המלך אמש ויאמר לאסתר" וראיתי אני
דניאל את המראה" אשר נשבענו שנינו אנחנו"
ויאמר אלהים לישראל במראת הלילה ויאמר
יעקב" בראתיו יצרתיו אף עשיתיו" וילכו
שלשת בני ישי הגדולים הלכו" וכל צריך
כולם בשבי ילכו" ומכותיהם בכל מעשי"
ואין אני ואחי ונערי ואנשי המשמר אשר
אחרי אין אנחנו פשטים ועתה אם באמת
ובתמים עשיתם ואם טובה עשיתם גם
אנחנו גם אתה גם טפנו" גם אנחנו גם אשר
נמצא הגביע בידו ורחובות העיר ימלאו
ילדים וילדות משחקים ברחובות" ויש מן
הנוספים מי שנוסף לצורך כמו כדברה אל
יוסף יום יום בכל יום ויום" וכן ואותי יום יום
ידרשון וכן בבקר בבקר בהיטיבו ביום השבת
ביום השבת בכל שבת ושבת" וכן עשה
שנה בשנה" וכן חמשת חמשת שקלים"
איש אחד איש אחד למטה אבותיו וכן איש
איש על עבדו" חלק כחלק יאכלו וכמו בד
בבד יהיה" לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן"
לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה הכל כצרך
לו וכל הדומה לו על זו הדרך" ומן
המלות העומדות זו במקום זו כמו לעם
נכרי לא ימשול למכרה ענינה
לאיש אחר" וכן ולקחתי את לחמי ואת מימי
ענינה ואת ייני שאינו מקפיד על המים עד
כאן ואינו כמות שנ' בעובדיה ואכלכלם
לחם ומים שזו מים ממש כמו שאמרו למה
הזכיר את המים מפני שהיתה מציאתו קשה
במים הם כלחם" וכן המריקים מעליהם
הזהב ענינה השמן הזך כזהב" וטהרתים
מכל עונם אשר חטאו לי מקום אשר עוו לי"
כיוצא בו וסלחתי לכל עונם אשר חטאו לי מקום
וכן והצילו גזול מיד עושק מקום גזל" ויקח
את העגל אשר עשו וישרף באש מקום ויתן באש".
כיוצא בו וטמא ראש נזרו מקום שערו" כיוצא
בו גם זרע יעקב ודוד אמאס מקום אהדן
ודוד" כיוצא בו ואת חמשת בני מיכל מקום
מירב כי היא אמם נקראו על שם אחותה
לפי שגדלה אותם" וכן כי יואב נטה אחרי
אדוניה ואחרי אבשלום לא נטה ענינה ואחרי
שלמה לא נטה שבו הענין" וכן והיתה יד יי
בכם ובאבותיכם מקום ובמלכיכם" מי עור
כמשלם ועור כעבד יי מקום וחרש שכן הוא
ענין הדבר" ושם אחותו מעכה מקום אשתו"
וכן המזבח עץ שלש אמות מקום השלחן שכן
הוא אומר בסופו וידבר אלי זה השלחן אשר לפני
יי" וכן ויאמר לו מיכה שבה עמי וילך הלוי
מקום וישב" וכן ובצאתם אל החצר החיצונה
אל החצר החיצונה ענינו ובצאתם מן החצר
הפנימית אל החצר החיצונה ובן כל הדומה
לזה כולו על דרך זה" **ומן האותיות**
המהופכין והענין אחד כמו
כבש כשב שמלה שלמה" כי בלעגי שפה
בלעג לשון ובלשון עלגים תמכת פרח תמנת
חרס ובכלי גמא ואת האגמים שרפו באש
התשיש אגמון באפו ויחלש יהושע כל
הנחשלים והיית לזעוה רק זועה בני עולה
בני עלוה ומתלעות לביא לן מלתעות כפירים"
ויחלד האיש וילפת נפתולי אלהים נפתלתי צער
בים רגע הים יושבי חלד האזינו כל יושבי
חלד נגזרתי מנגד עיניך נגרזתי" אלגומים
אלמגים" ויחלבו ויחגלו ויפרץ בכם ויפרץ בו חוגי"
ומן התיבות ההפוכים המקורסים כמו
על הרים יעמדו מים.
ענינה על מים יעמדו הרים כמו לרקע הארץ
על המים וכן נרפא נגע הצרעת מן הצרוע"
ענינו נרפא הצרוע מנגע הצרעת" וכן
ותשם בפוך עיניה מקום ותשם הפוך בעיניה
כמו כי תקרעי בפוך עיניך" ותולעת שני
שני התולעת עד דויד הגדיל עד הגדיל דוד"
ובכד הקמח הכד לא תכלה ושמן הצפחת
לא תחסר ענינה קמח הכד לא יכלה וצפחת

השמן לא יחבר" וכן כל כי יוצא בטועו דרך זו"
והמסורסים כמו שיאמרו במקצת
מקומות קלס המקרא והזה
והפכהו כמו את אש צליך תאכלם ענינו את
צליך אש תאכלם" ואשר נתן כתר מלכות
בראשו ענינו וכתר מלכות אשר נתן בראשו"
אדם כי יקריב מכם קרבן לי"י ענינו אדם מכם
כי יקריב" ויקבר בקבר יואש אביו בעפרה
אבי העזרי ענינו אבי העזרי בעפרה"
ויזבחו זבחים שלמים לי"י" אשר חכמים יגידו
ולא כחדו מאבותם ענינו אשר חכמים
יגידו מאבותם ולא כחדו" ויהי כנוח עליהם הרוח
כנוח הרוח עליהם והנה איש צרור כספו
בשקו מקום והנה צרור כספו איש בשקו" ונר
אלהים טרם יכבה ושמואל שוכב בהיכל י"י
ענינו נר אלהים טרם יכבה בהיכל י"י ושמואל
שוכב" ותשא רבקה את עיניה ותפל מעל הגמל
ותשא רבקה את עיניה ותרא את יצחק
ותאמר אל העבד וכו' ותפל מעל הגמל ותקח
הצעיף ותתכס ויקחו את ציד העם בידם
ענינו ויקחו העם את צידם בידם וכן כל
הדומה לזה על דרך זה זה הוא הולך ועדום
יכון לאשורו" וכן יש מלות כתובות ואינן
נקראות" ויש מלות נקראות ואינן כתובות"
החלק הראשון הן שמונה כי אם אמנון
לבדו מת אם נכתב ולא
נקרא כי אם במקום אם לא נקרא" יקח נא י"י
לעבדך נא לא נקרא "כי י"י את אשר עשה לנו
את לא נקרא" אל ידרך ידרך הדרך ידרך תנשא
לא נקרא" עשית כאשר צויתני כתיב ונקרא
ככל אשר צויתני" ופאת נגב חמש חמש מאות
חמש תנשא לא נקרא כי אם גאל אנכי אם לא
נקרא" החלק השני הן עשרה ולא אבו
בעמק כתיב ונקרא כי בעמק" בנלכתו
להציבו ידו בנהר כתיב בנהר פרת נקרא"
כאשר ישאל בדבר כתיב ושאלו שבדבר
נקרא" ואדרמלך ושראצר הכוהו מתיב
ושראצר בנו הכוהן נקרא" הנה ימים נאם
י"י כתיב הנה ימים באים נקרא" אל יהי פליטה
כתיב יהיה לה פליטה נקרא" כל אשר תאמרי

אותם ענינו ויזבחו אותם זבחים שלמים לי"י"

אעשה כתב תאמרי אלי אעשה נקרא" כי אמר
אל תבואי ריקם כתיב כי אמר אלי אל תבואי
נקרא" הן הן אלו הנזכרים ואין זולתן בכל
ארבעה ועשרים ספרים" זה הוא שראינו
לכתוב בזה החלק הראשון והכל בדרך קצרה
והכל מבואר בכתבי בעלי הלשון והדקדוקים
כל שכן בספר הקרחה" והשם יעזור לכל
דורש לחקור ולפרש ויהיה כן ענף נשרש"
נשלם חלק ראשון בעזרת שדי ב"ה"

החלק השני בענין המלכים

כבר ביארנו שהאותיות לבדם בלא מלכים
והן הנקודות לא יעלה מהן ענין שבזמן שאדם
כתב לחבירו תיבה בלא נקודות אינו יודע
מה ענינה כגון שכתב שלש אותיות שמר
אין הקורא יודע ענינה אם היא שמר לשון
צואה או שמר לשון חבורה וספור או שמר
על שם איש או שמר מלה אפודה או שומר
מקום מנעל ודומה להן" ואם יש בה מלך
אז יודע הענין בלא קשוי חזון על זאת" וגם
ידע במלכים האות הנח מן הנד ויודע בהן
דרך הצלות ומקום הפסקה באתנחה ובסוף
פיסוק ודומיהן" ואם יאמר אדם מי חבר אלו
המלכים וכן הטעמים והתקין צורתן כמו
שהן עתה בידינו" ידע תחלה כי צורתן
היא ממה שחברו עליו האחרונים ואמרו זו
היא צורת הקמצה וזו היא צורת הפתחה וכן
זה צורת הזקף וזה צורת האתנחה" וכולן הסכימו
על זה ועשו אותן סימנין ללמוד וללמד בנין"
יש מי שאומר מימות עזרא הן שכתבו
אותן והעלו להן אלו הצורות כמו שנ' ויקראו בספר
בתורת האלהים מפורש שום תרגום ויבינו במקרא
ואמרו חכמים מפורש זה התרגום ושום שכל
אלו המסולות ויבינו במקרא אלו פסקי הטעמים
כמו שתיקן התרגום וחיברו" וכן תיקנו כל התנגנות
והבלכות לך תיקנו אלו המלכים והטעמים
והעמידום על צורה זו" ויש מי שאמר מתורת
עזרא וזה שאמרנו בצורתן ושמותן" אבל
ענינם ממשה מסיני כמו תורה שבעל פה
והיו על פה כותבין תיבות הפיסוק בלא מלכים
ולא טעמים וקולין אותן כתיקון כמו ששמעו
ממשה בדרך הרוס ובדרך שחיה ובדרך נצב

ומעתיאתן

ומוציאין אותו על הענין וכן קיבלו איש מפי איש״
וכיון שראו שהתחיל ההגלות ונתבלבלה
הלשון עמדו וקימכום וחקקום ונקרו בהדק
החומשין כדי שילמדום הכל במהרה ותהיה
לשון הכל צחה בלשון הקדש על פי הדקדוק
ששמענו ממשה מסיני ונשאר ספר תורה המקודש
בלא נקודות כעיקר כתיבתו מסיני כמו שהוא
בלא תלגום והריאנו מבארים בזה החלק המלכים
וצורתם ומחלקותם״ **שער** שמות
המלכים וצורתם ומקום יציאתם
וקיבוצן״ שם הראשון חולם ונקרא מלוא
פום והוא נקודה אחת בין שתי אותות מלמעלה
כמו עשה קנה״ ונקרא חולם כמו שאמרו כל
הראוי למלכות חולמתו כלומר יבוא כתר
מלכות מלוא ראשו בשוה כמו שנ׳ ותחלימני
והחייני כלומר בריא ושלם מלא ומפואר״
שם השני קמצה והוא קו ונקודה תחתיו
תחת האות כמו בָּרָא עָשָׂה והיא קומצת הפה
וקמץ הכהן״ שם השלישי פתח והוא קו
תחת האות כמו תַחַן בַחַם והוא פותח הפה
כמו פתח לבנון דלתיך״ שם הרביעי סגלה
ונקרא פתח קטן והוא שתי נקודות מלמטה
ונקודה אחת תחתיהן כמו אֶרֶץ גֶבֶד וקראו
לו פתח קטן לפי שאינו פותח הפה כולו אלא
הצדדין בלבד ונקרא סגולה שהוא כמו אשכל
בכרם והכרם נקרא סגלה והוא שלש נקודות
משולשין כמו שביארנו צורתו״ שם החמישי
צירי ונקרא קמץ קטן והוא שתי נקודות צד
בצד זו בשוה תחת האות כמו הֵיטֵב תֵּבֵן
ונקרא קמץ קטן לפי שהוא קומץ את הפה
מעט ונקרא צירי שכן קוראין רבנן לשוקת
שבוקעת מן הנהר צירתא לפי שהיא בוקעת
ועוברת כך זה המלך בוקע בין השנים ועובר״
שם הששי חרק והוא נקודה אחת תחת
האות וו הסמוך לאותו האות הצריך כמו בין
תבין ונקרא חירק לפי שהוא חורק את השנים
כמו וחורק עליו שניו״ שם השביעי שרק
והוא נקודה אחת בתוך אות ו הסמוך לאותו
האות הצריך לו כמו חושו קומו ויש אין שם
וו עושין אותו שלש נקודות מלמטה תחת
האות זו תחת זו באלכסון דרך ימין כמו קֻמָה
שובה ונקרא שורק שהוא שורק בשפתים
כמו שריקות עדרים״ אלה הם שבעה
המלכים המאותים הנקובים והשוא יוצא
עמהם ומתחלק בתוצאותיהם ולבסוף נבאר
בעזרת צור ישראל ושומרו״ **ואלה**
מחלקות תוצאותם הראשון הוא
החולם עיקרו עיקר הלשון
ובית הבליעה כמו אותיות אחהע והוא
מהלך על כל הפה כולו ולכך נקרא מלוא
פום״ השני הוא קמץ בשליש הלשון
ותנופתו למעלה לחנכים ולכך נקרא
קמץ״ השלישי והוא פתח והוא פותח
הפה ומניף הלשון למטה״ הרביעי הוא
הסגול יוצא בצדי הפה ומנית צד הלשון
וקצותה למטה״ החמישי והוא צירי
בוקע בין השנים ויוצא״ הששי והוא חירק
חורק את השנים בחזקה״ השביעי והוא
השרק מקבץ את השפתים ושורק בהן
למעלה״ נמצא סידורן כך הוא אחו המפואה״
גם אָ הגבירה״ גם אַ הגדולה״ גם אֶ הקשורה״
גם אֵ הסבורה״ גם אִ העצורה״ וקופם אֻ
החמורה״ והשוא משרת עם כולן בכל המקרא:
ודעכי יש לאלה המלכים דרכים נסוכים
אחת באחת נמסכים״ ועיקר תולדותם על
א שלשה דרכים דרך הרום״ ודרך נצב״ ודרך
שחיה״ דרך הרום או אוֹ״ ודרך נצב אַתְאֶ״
ודרך שחיה אִאֻ״ והשוא בעמים הוא נח
ואין לו תנופה ופעמים הוא נד ויוצא בשפה״
הראשון מן הרום והוא חולם יבוא על
הפועל כמו בונֶה קונֶה ומשקלם״ ושומע
ופותח ומשקלם״ ואוכל ושומר ומשקלם״
ולשעבר כמו שׂוֹרֵף שׂוֹרַף ומשך וכונן יחנן
ומשקלם״ כודע נושע ומשקלם״ ובשמות
כמו אהל בהן אופן אוצר ומשקלם״ ובמאורעים
כמו רוגז חורב אומר נמצא זה המלך אינו
בא אלא בפעלים ובשמות ובמאורעים ולבד
והוא פלי בנפעלים״ השני מן הרום והוא
שרק יבוא על הצווי כמו קום שם ובוא על
הפועל שלא נקרא שם פעלו כמו ספר קבר״
ויבוא בשמות ובמאורעים כמו פורה נערך
פורה דרכתי דומה דומיה ודומ׳״ הראשון

מן הנצב והוא קמץ יבוא על הפועל כמון
שמור שכור זכור בכו ומשקלם׳ ויבוא על
מלה הא פורה כמו שמור זכור בכו רצוא ומשק׳
ויבוא על העבר כמו שמר בנה׳ ויבוא
לשעבר ולשם הפועל כמו שם קם׳ השני
מן הנצב והוא פתח יבוא על הצווי כמו
הטה הכה ומשק׳ ויבוא על מלה האפודה
כמו דבר קוה ומשק׳ השלישי מן הנצב והוא
סגול יבוא על הצווי הקל כמו הרף ממנו היב
כבסני ודומ׳ ויבוא לשעבר כמו האכל
החזיק החשו ומשק׳ הראשון מן השחיה
והוא צירי יבוא לשעבר כמו הקים השיב
העיד׳ ויבוא על שם הפועל כמו מקים
מעיד׳ ויבוא על הצווי במקום א׳ במקום
שסמוך לו אות אהח״ע כמו החפו החלצו
העלו הרמו ודומ׳ השני מן השחיה והוא
חרק׳ יבוא לשעבר כמו הכה הצית הגלה
דבר בלע׳ ויבוא על הצווי כמו שים הכון
ומשק׳ ויבוא על צווי ועבר ושם פועל כמו
התהלך מתהלך התהלך ובל הדומ׳ למשקלם
אלו׳ ואפשר שיתחלפו משקלות אלו והוא
פלי במלות אחרים כמו אלו׳ פעמים יבוא
הקמץ במקום פתח כמו והמלח לא המלחת
והחתל לא חתלת׳ ראוי לה פתח כמו השכב
אותם ארצה׳ וכן כושו הכנו העמים ראוי לו
הכנו לשון צווי׳ וכן והפדה לא נפדתה ראוי
הפדה כי היא מלה אפודה וכן ומשקל הכסף
והזהב ראוי לפתח שהוא מדוף וכן הדומ׳
להן׳ ויבוא הקמץ במקום סגול כמו כי היום
יי׳ נראה אליכם ראוי נראה כי הוא עתיד
ודומ׳ ויבוא במקום חרק כמו משכו אותה
וכל המזגה ראוי משכו׳ וכן שערו חרבם
מאד ראוי חרבו כי הוא מקום צווי ודומ׳
ויבוא במקום שרק כמו שדדה כיבוה
הכרת מנחה ונסך בליל תקטר ודומ׳ ותבוא
הסרק במקום קמץ כמו הללוהו כרוב
גדלו מלא קמצו ולקרבן העצים ודומ׳
ויבוא במקום פתח כמו גנב גנבתי ראוי
גנב גנבתי כמו יקר יסרני יה וכן זכור
יי׳ לדוד את כל ענתו ראוי ענותו ודומ׳

ויבוא מן הנצב במקום חולם כמו תהמות
יכסיומו וגם לא תעבודי מזה ישפוטון
הם תשמודם ודומ׳ ויבוא הצירי מקום סגול
כמו תאחזבו פתי ודומ׳ ויבוא במקום חרק
כמו ותלך ותתע ותכה מכעס עיני הנצן
הרמונים הפלו בית ישראל הקרה רעתה והצרתי
ודומ׳ ויבוא החרק במקום סגול כמו ובפרשכם
כפיכם ותרץ את גלגלתו ומאספכם רוח
רעה מבעתך בן כון ודומ׳ ויבוא במקום פתח
כמו וגלגלין כקופה והתגדלתי והתקדשתי
ואך את דמכם ודומ׳ ותבוא במקום קמץ
כמו נצרה על דל שפתי ראוי נצרה שהוא במקום
בקשה ויבוא במקום שרק כמו כן משחת מאיש
מראהו כי מאתנן זונה קבצה ופתחו שעריך ודומ׳
הפתח במקום סגול כמו ותתנה לזרע יעקב
אוהבך בוראך יעקב גואלכם אל תלן בלילה
ודומ׳ ויבוא במקום שוא כמו ואמותתה ואני
אקבל ואמלטו ודומ׳ ויבוא במקום חרק מפני אות
אחה״ע כמו כאלים כארזים ודומ׳ ראוי כי יבוא
במקום שרק מפני אות אחה״ע כמו ואהבך
והלגוני ראויין שרק כמו ושמדך ושמרני אא
נפתחו מפני אותיות אחה״ע שהן פתוחין׳ ויבוא
במקום צירי כמו השב א׳ תערה יאהבני אישי
הבדל יבדילני ודומ׳ ותבוא הקבוץ במקום
צירי כמו אל תמחי ואל תמח צור ילדך תשי ודומ׳
ויבוא במקום חלק כמו אהבו אתי׳ אחזו לנו
שועלים ודומ׳ ויבוא במקום קמץ כמו מביתו
למבטחה ודומ׳ ויבוא במקום פתח כמו ויתנכם
תתנחלו גש הלאה ויקץ נח ודומ׳ ויבוא החולם
במקום קמץ כמו ונכתם ועמה ישראל במצאכם
אתו ודומ׳ ותדן על דרך [illegible] בבל אשר תמצא
והן כולם פלאים ויוצאים מן העיקרים ובנוהג
לפי צחות הלשון׳ זה הוא שראינו לכתבו
כאן מענין המלכים בדרך קצרה קרובה
והמלאכה מרובה והכל מפורש בספרי
הדקדוקיין ולא נשאר לנו אלא דרך ידיעת
השוא ועתה נבאר מחלקותיו ודרך תוצאותיו׳

שער ידיעת השוא הנד והנח׳ דרך ידיעת השוא׳

השוא נחלק לשני מחלקות
אחד נח ואחד נד׳ סימן הנח שהוא מישב
את האות ומנחו ומושכו עם המלך שלפניו

כמו ישראל השוא שתחת השין נח והיא נמשכת
עם היוד במלך היוד והוא חירק וכן למרי
למשני ופסלי" ומסימנו שהוא חולק את
המלה לשתים ולשלש כמו המצפ צפים
כאהמ לבדה וצף לבדה וצפים לבדה ודומ'
וכן בסוף התיבה כולי סופה בשוא כי אז
היו שתי התיבות נשמעים בתיבה אחרת
כמו בראשית ברא הנחת המלה על שית
והתיו נח ואמר ברא נפסקה זו מזו ואלו
היה תחת התיו שוא נד היו נשמעים כאלו
הן בראשית ברא ודין על דרך זו" זה הוא
דרך השוא הנח" ועוד שהוא מוכיח על מלת
הנקבה כמו לחבת כחלת וזה במקרה
לא בעיקר" וכל שוא נח האות הסמוך לו
אם היה מאותיות בגד כפת יצא בדגש
לעולם ואם היה נד יצא האות ברפי כמו
שיתבאר" והשוא הנח הוא נמשך עם האות
שלפניו כמו שאמרנו והשוא הנד נמשך עם
האותיות שלאחריו כמו וישכנו השוא
שתחת השין נח לפיכך הוא נמשך עם
שלאחריו כמצאת המלה כאלו היא מוחלקת
ויש לבדה כנו לבדה ועל דרך זו כל הדומה"
ולעולם לא יהיו שואין נחין כאחד ובשמן שיהיו
שני שואין יהיה הראשון נח והשני נע ולא יהיה
נח אחר נע לעולם" ולעולם לא יהיה שוא
נח סמוך לשוא נע אלא שני שלא או יותר כמו
בושרא למנחה ודומ' זה הוא דרך הנח"
סימני השוא הנע" כבר ביארנו שהאותיות
הן עשרים ושתים והן נחלקין בשוא לשלשה
מחלקות" החלק הראשון אחה"ע שהן
אותיות הגרון כל אות שיהיה תחתיו
שוא יהיה סמוך לא לראש אותיות אחה"ע יצא
אותו השוא במלך שהוא תחת אות אחה"ע
הסמוך והוא כמלך חטף קמ' כמו ואם כבה
יצא הון בחרק חטף ואם יש עם השוא געיא
יצא בחרק בשוא כמו ואם יותר נקרא כאלו
הוא נקוד ואם וכן ואמרו לי יצא השוא בקמץ
חטף ואם יש עמו געיה יצא במלך בשוא כאלו
היא ואמרו" וכן והיה יצא השוא בקמץ קל
ואם יש עמו געיה יצא כמלך כמו והיה באלו
היא והיה" וכן רחוקה יצא השוא בחולם קמ' כאלו

עמו
ואם יש געיה נקרא בחולם שלם כמו כי רחוקה
היא כאלו היא רחוקה" וכן וחלה חרב בקמץ
קל וכן והקך יצא בחירק קמ' וכן ברוך יי
לעולם השוא יוצא בחולם שלם קמ' ואם יש
עמו געיא יצא בחולם כמו יהי שמו לעולם
כאלו היה נקוד לעולם ויעלה הגבול בקמץ
קל ואם רע בעיניכם בצרי שלם"
זה הוא דרך אחה"ע" בשוא הסמוך לו
והוא שיהיה האות עליו השוא משאר
האותיות חוץ מאחה"ע אבל אם היה האות
בעל השוא מאותיות אחה"ע וסמוך לו אות
כמותו מאותיות אחה"ע אין השוא יוצא כמלך
הסמוך לו אלא בנקודות שעליו בלבד לפי
שאותיות אחה"ע אינם יוצאים בשוא לבדו
אלא בשוא ופתח או בשוא וקמץ כרוב המקומ'
לפיכך נקרא במלכו ואינו נקרא במלך
האות הסמוך לו כמו ימחאו כף השוא
שתחת החית יצא בפתח שעמו ואינו יוצא
בשרק שעל האלף וכן על דרך זו"
החלק השני כל שוא שיהיה על
אות חוץ מאותיות אחה"ע וסמוך לאותו האות
יוד יצא היוד במלכו ויצא השוא הסמוך לו
בחרק קמ' לעולם ואם יש עמו געיה יצא
בחרק שלם כמו לירמיה לישב בקשה דויאח
ביקב ביום ליבשה בכולן יצא השוא
בחרק קמ' ואם יש עמו געיה יצא בחרק
שלם כמו ביד אשה כאלו היא ביד" ואם
יאמר אדם הוא יל' והשוא שיש עמו געיה
נקרא כמלך למה לא נקדוהו במלך מתחלתו"
ידע כי השוא שקודם היוד סימן למנוכר
ואלו הוא מלך היה מיודע כמו ביום זבחכם
מנוכר כלומר באיזה יום שיהיה ביום
ההוא מיודע" הפקים ליבשה מנוכר"
ביבשה עבר ישראל מיודע וכן ברוב המקרא"
והכתוב צריך למנוכר ולמיודע לפיכך ינקד
בשוא כדי שיוכר שהוא מנוכר ונקרא באיזה
מלך הלאוי שחבבו עליו ועל עינה זו שנוי
כל השואין שבכל החלקים"
החלק השלישי שאר האותיות והן
שבעה עשר החזיר היוד עליהם יהיו שמונה
עשר" או השמונה עשר אם היו בראש התיבה

ואין סמוך להם לא אחה"ע ולא יוד יצא השוא
שתחתיהן במלך קל והיא הפתחה לעולם
כמו ברוב עם גדוש דתיכם דרכון ורא ש
זכור למלך ודומיהן כולן יוצאין בפתח קל"
ואם יאמר אדם לא יהיה תחתיהן פתח עם
השוא ידע כי כבר לפה חכמי בעלי הלשון
והדקדוק שלא יעשו על אות אחת שוא ומלך
לא אחה"ע בלבד לפי שהן אותיות הגרון ואם
יאמר למה לא יהיה תחתיהן פתח לבדו אמור
לו אינן ראויין לפתח כי הפתח יחזק המלה
ויסמך לו דגש ברוב המקומות וזו ראויה
לרפיון וראויה לפתחה לפיכך עושין השוא
וקורא אותה יפתחה בפיו ואם יש עם השוא
שתחתיהן געיה יצאו בפתח שלם כמו
לנחלת בני ישראל בבוא אליו צרור ודומ"
בענין השוא האות שיש עליו השוא
לעולם אי אפשר שיהיה תחתיו טעם כי
הטעם ימשוך האות ויאריך בו והשוא יגח
והנד אי אפשר להאריך בהן לא יוצאין
בפתיחת הפה בלא הלגשה חזקה כמו בי
בראשית נקרא השוא בפתח ואינה נמשכת
כדי שתקבול טעם לא מתגלגלת בפה
ודולגת למלך הסמוך לה לפיכך אי אפשר
שיהיה טעם עם השוא לעולם שהן חלוף
זה בזה" הטעם מושך והשוא אינו נמשך
לכך נמנע" והגעיה אינה טעם לא סימן
לפתיחת השוא בלבד" ודע שהשוא הנד
אם יהיה אחריו אות מאותיות בגד כפת לא
יהיה דגש לעולם לא רפי כמו בבלות
בלוחם בבל ודומ' ואם יאמר אדם הלא
מלת שתי ושתים השוא נד והן דגש אמור
לו שיש שם אלף נעלם קודם השין ונקראת
כאלו היא באלף קל כמו אשתי ונמצא השוא
איננו נד לא נח וכל שוא נח סמוך לו דגש
כמו שאמרנו ומפני מה לא ימצא דגש
אחר שוא נד לפי שהדגש ממשיך האות
ומכבידו והשוא הוא נדפק ואינו נמשך
לכך לא יהיה סמוך לו לא רפי" ודע
שהשוא הנד לא יתחבר עם מלך באות
אחת מכל האותיות לא אחה"ע בלבד
כמו אני יצ' הלוא הוא וחנה עלו אני ודומ'

ואם יאמר אדם הלא דל מרדכי בשוא
וקמץ וכן קדם קדמיהון משכו אותה
ריאנה בניתה לא תבשל גדי שבלים שבע
ודומ' אמור לו שוא זה הוא וזה יגרום למקצת
הסופרים כדי שיוציאו אלו מאותיות שנים
דלא יבלעו בהם ומקצת לא ימצאו לא
מוציאין אותן בפה בלבד בשעת קריאה"
ודע שבזמן שיהיה המלך עם
השוא באותיות אחה"ע אין המלה נקראת
לא בשוא וחטף מן המלך כמו חרם ובית
ענת נקרא השוא בקמץ חטף במצא
העיקר הוא השוא והמלך מסייע לו" ואלו
היה המלך עיקר לא היו עושין השוא
שהשוא הוא צריך למלכים ואין המלכים
צריכים לו ואי אפשר שיתקבץ השוא עם
המלך לא בשלשה מלכים בלבד הקמץ
והפתח והסגול לפי שהן קרובין לו אבל
שאר מלכים אי אפשר" ודע ששוא
נח בתחלת התיבה אי אפשר לפי שאין
מתחילין בתיבה באות נח לא באות נד לעולם"
לפיכך כל שוא בתחלת התיבה הוא נד
וסמוך לו רפי כמו בבואם ודומ' וכל שוא באות
שני מן התיבה הוא נח וסמוך לו דגש לא אם
כן נכבד האות הראשון והוארך בו יהיה
השוא נד ויסמך לו רפי כמו עשבה כאלו
הוו תיבה לבדה והשניה שבה לבדה
ונמצא השוא בתחלת התיבה שהוא נד
כמו שאמרנו ולכך נסמך לו רפי וכן
ויסגר פום אריותא ולא חבלו ותהב הארץ
ודומ' ואם לא הוארך הוו יהיה השוא נח
ונסמך לו דגש" וכן אם אין טעם בתיבה
חטף שיש בתחלתה געיה יהיה השוא
נח כמו ודמהלך נמצא הגעיה תוכיח
במקצת מקומות על תוצאות השוא
אם הוא נח או נד" וכבר אמרנו שהשוא
הנד לא יסמך לו שוא נח לא באות שלישי
או יתר כמו בישראל ואם יאמר אדם הרי
מלת שמרה נפשי משכו אותה ודומ' שהוא
נד בצד שוא נח אמור לו כל המלות אין
לשוא בתחלתן לא טעם ולא געיה ואין אפשר
להוציאו בפה ולא עשו אותו לא כדי לחטוף

בקמץ ולהקל בו כדי שלא יכבד וכבר
אמרנו שאי אפשר לשני שואין נחין כאחת
או נחים כאחת או נד ונח כאחת אלא בזמן
שיהין שני שואין כאחת יהיה הראשון נח
והשני נד בכל מקום ולא ימצאו שני שואין
נחין כאחת אלא בסוף התיבה בלבד כמו
יֹשַׁבְתְּ בלבנון מְקֻנַּנְתְּ בארזים וכן וַיֵּשְׁבְּ
וַיֵּלֶךְ יָפְתְּ ודומ׳ וכן יורה על הנקבה וַיֵּשְׁבְתְּ
על מטה ודומ׳ וכל שוא יח ידי באמצע
התיבה לעולם נח כמו זִמְרִי מִשְׁעִי יִבְרִ׳
ודומ׳ אלא אם היה בו דגש הרי הוא נד
כמו אִתְּךָ אִתְּכֶם אִתְּכֶךָ ודומ׳ או אם
הוכבד האות שלפנו כמו וְשָׁבָה המדברים״
וכן אם נפתח האות שלפנו והוא רך בו מעט
יהיה שוא הסמוך לו נע מעט וירפה האות
שבצדו כמו וידבר ויבלך וכן כל שתי
אותיות בתיבה אחת צבותות זו לעמתם
עמותות כל המקרא על דרך זה מפי כל
סופר וחוזה הקימן הזה לא ידע זה אם געיה
לאות ראשון תקרות בנעימת לחשון יפתח
מן בשוא שתחת האות הלאשון כמו וַשְׁ נָלו
את שוללֵיהם השוא שתחת הלמד נע וכן
ובזזו את בוזזיהם יקכהו באלים צְלָלֵי
גללי המלקקים קול יללת ואם אין געיה
אצלם לא יפתחו לעולם אבל גוללם ולא
יפתחו במלם כמו הִנְנו אחנו לך הוי החֹקְקִים
חקקי און כי ינטו צללי ערב הנה אנו ודומ׳״
וכל מזה הומה הוא כעור וסומה לבורים
ירמה חוץ מחמשה פיסוקים על זה פוקקים
ובהן שש חולקים כי געיה להם סמוכה ועמהם
משוכה ובהם תמוכה ושמודה ועדוכה
והם לא נפתחים ובפה לא נפתחים והן שבר
להם ישחרֻנני זובח תודה יכבדנני אז יקראנני
ישחרֻנני ולא ימצאֻנני ומשחרי ימצאֻנני
וכל לשון אכילה אף בשלש נקודות פעולה
בפתחה מלולה בני לשון בלונה כמו עוגת
שערים תאכלֶנָּה השוא שתחת הכף נפתח
מעט וכן בעצבון תאכלֶנָּה ודומ׳ חוץ מאחד
במקרא מיוחד ברבות הטובה רבו אכליה
הכף נח״ וכן כל לשון הליכה לדגשה סמוכה
בפתח ערוכה בלשון לא כרוכה כמו אלכה

11

לי אל הגדולים השוא שתחת הלמד נפתח וכן
נלכה נא דרך עתה נלכה שם כל המקרא על
זה ירוץ בדבל חרוץ ולא פרוץ ושאל המקרא
בלא פתחה נקרא׃ ועוד למקצת הסופרים
כל לשון ברכה אשר במקרא ערוכה אם
טעמה על כף נסוכה פתחה ארוכה כקשת
דרוכה כמו ואברכה מְבָרְכֶיךָ בִּרְכַנִי גם
אני אבי ואני אברכם ברכו יי מלאכיו ודומ׳
ואם טעמה על בית תמוכה כולה כרוכה
כמו והתברכו בו ויאמר חד לכל הקהל ברכו
חוץ מאחד במקרא מיוחד כי על כף טעמו
והוא כרוך נאמן ולקצת הוא שמו ובֵרְכַנִית׃
ועוד למקצת הסופרים כי כל ריש אשר
יהיה בין שני קמצין חוטין קמץ וחרק או
שרק יפתח השוא אשר תחתו כמו הָרְכוּשׁ
הָרְוָחָה הָרְפָאִים הָרְשָׁעִים הָרְדִידִים ודומ׳ וכל
זה לפי העיקרים שהקדמנו שכל שוא שקדמו
שקדמו אות נמשך וכבד וארוך יהיה אותו
השוא נע וכן אותה המלה מחלקת ומקום
השוא הוא תחנתה ולכך הוא נפתח וסמיך לו
לפי כמו ושבה וקבר המדבר המדברים
ודומ׳ והדבר זה לא ישתנה ולעולמי עד לא
ימנה״ כבר ביארנו החלק הראשון
שיש לוו הלווי הדק בנקודותיו ותוצאותיו
הזה הוא משפטו לפי מחלקותיו אם היה וו
הלווי על מלה שהיא מלעיל תהיה הוו קמוצה
ברוב המקומות כמו קנה שמים וארץ ויאספו
יין וקיץ הרבה הוציא לחם ויין ימה וקדמה
נכרתה בריתנו ואתה זהב וכסף ועגל
וכבש ושור ואיל ודומ׳ ובמקצת המקומות
יהיה בשוא כמו ואתם חספו יין וקיץ ושמן
ובקר וצאן כל חלב שור וכשב עם גדול
ורב ודומ׳ ואם יהיה וו תלווי על מלת מלרע
יהיה בשוא כמו אנשים ונשים מה לי ולכם
איש ואשתו קטן וגדול ודומ׳ ואם יהיה וו
הלווי בשרק עם אות נח בלו יבערו נקראו
הוו כלו הוא אף קל כמו וקראתם בעצם
וקצרתם את קצירה ושמרתם ועשיתם
ולמדתם אותם ובכן ראיתי רשעים ודומ׳
כאן הן אקראתם אקצרתם אשמרתם
אלמדתם אבכן כולם נקראים באף קל״

ואם יהיה סמוך ללווי הלווי אות מאותיות
אחה"ע והוא בשבא ופתח יהיה על הוו פתח
כמו ואכלהו ויכלהו ועשיתם ודומ' והיה אני
להיות שרק כמו וכמהו ודומ' לא בפתח
בשביל אות הגרון הסמוך לו שהן פתוחין
לעולם" ואם היה סמוך לוו הלווי יוד רפי יהיה
הוו בחרק והיוד נח כלו איננו כמו וירא אנוה
הוא וימת תאר וידיהו סגלת ויהודה בא
וישחקו לפניו וישיבום מדרכם הלעה
ויעדהו לאמר ויסד תוך בספירים וישב אל
יי וירחמהו ויערו את הארץ וישלחם והפך
הארץ כרמים ויגבים ויזנה בן הושעיה"
ואם יהיה וו הלווי סמוך ליוד נח והוא נשעבד
תהיה הוו בפתח והיוד בשוא נח כמו ואבל
ויכלהו ויעירהו אנשי הבליעל וידברו אין"
ואם יהיה היוד סמוך לוו הלווי בחרק והוא
היה בשבא תקרא הוו בחרק קל כמו שאמתן
כמו ויעפו נערים ויגעו הן יבושו ויכלמו" וכן
אם היה היוד בקמץ או בפתח או בצירי כמו
ויהפכו ארץ ויבוא כגשם וישבו בארץ" ואם
היה וו הלווי שרוק והוא סמוך לאות בומף
והיו מים באישה מלך היו נקרא הוו באלף
קל כמו ומל יי אהיך את לבבך ומלאו פני
תבל ומשמרתם ומתוגדונים ומת באר רץ
ובאו ורננו צא המלך דויד ונדא יי על כל
מכון הר ציון ובאש היאר וברך את בית
עבדך ונגשו צים את אוים ופה ישיתבגאון
גליך ופרו ורבו ופניהי איכם כולם נקרא יס
באף קל" ובעמים תהיה סמוכה לבומף ויהיה
בשרק לא בקמץ כמו רשעים קבורים ובאו
יוצא ובא גפרית ומלח ומתו כל הצאן ופיהו
מבית לכתרת ודומ' ודע והבין שהקמץ
והצירי לא יבאו לעולם לא עלאות רך נח
כתוב או איננו כתוב כמו ברא עשה קרא
ראה בנה ירד יצא מאן חרף ופתח וסגול
לא יבואו לא עלאות נח מדוויאינו כי
האותיות ה לכים כמו חמר שמר עמד
נתן אקלא אשלוע אקחה מרכבה ממשנה
ודומ' וזה שאמרנו הוא ברוב ואפשר שיתחלף
זה בזה ובזה שכל דקדוקי הלשון אינם בנוין
לא על הרוב" זה הוא שראינו לכתבו בזה
החלק" ועתה נתחיל בחלק שלישי"

החלק השלישי

בענין הטעמים והמשרתים
לטעמים ושמותן וצורתן ומחלקותן ושאר
ענינהם וכל הנלוה אליהם" כבר ביארנו
שהטעמים צריכים להם לבאר בהן עניני
הדברים ולתרץ בהן מאמרים ולולי הטעמים
לא נחלק כל ענין ולא עמד כל בנין ולא נודע
זכר מנקבה ולא שעבר להבא ולא עבו לשבו
ולא דומה להן" גם לא יתבארו עניני הפסוק
אלא בטעמים שהוא מיישב זו המלה ומפסק
בזו ומחביר זו לזו ואז ילין הקורא ולא יכשל"
ואם לא ידע בטעמי הפסוק יתחלפו הענינים
ויתקלקלו הבנינים ומהפך דברי אהים חיים"
והלינו כתבין כאן צורתם ושמותם ותוצאותם
וענינם לפי מחלקותם והכל בדרך קצרה
כמו שעשינו בשני חלקים הראשונים"

שער הטעמים הם שנים עשר רשומים
כמאודות מסוימים מהם קטנים
ומהם רמים חרוזים ולא נעלמים מפי נבונים
וחכמים בשום שכל חתומים" הראשון
נקרא פזר על התיבה כפזר מגביה וחוזר
ובלשון מתפזר" השני נקרא תלישה בשני
פעמים חשה בפנים ואחור גשה וגורדת
טעמים בדרישה" השלישי נקרא טרס
נדחה בשתי אצבעות כפרק אחד באחד
כקרס מחובר בלי חרש" הרביעי נקרא
משטה והוא היתיב בחיך ובלשון מפטא
ובשני פעמים פשוטה" החמישי נקרא
זקף ממשיך המלה ונוקף והוא מכל טעם
שקף מיוחד באצבע זקף" הששי נקרא
אתנחה והיא מכל טעם נחה ריחה נודף כשמן
המשחה ממצעת הפסוק ומרויחה" השביעי
נקרא זרקה וגם נקרא צנורי ולפעה סגולה"
בגל צלולי מנגחת כשור וכזרי" השמיני
נקרא לגרמיה וגם נקרא פסקה והיא שופר
ומקל חקוקה אדוקה בה וזן אל זן מפיקה"
התשיעי נקרא רביע וגם נקרא בגדה והיא
נקודה למעלה נקורה ויוצאה בנחת ובדעה"
העשירי נקרא תבקה נמשכת בכל המקרא
קבועה בתוך התיבה בקורה מהפכת היד והתיבה

מעבירה

משבידה״ אחד עשר היא גלגלה אשר
לאחור מתוחה במהרה בה לשיחה וסמוך
לה אתנחה״ שנים עשר הוא הסלוק אשר
בו ענין מחבילו חלוק״ מוכיח כנגד דלוק
שזה סוף הפיסוק״ סימנס פ״ת״ט י״ז״א ז״מ״ד
ת״ט״ס״ אלו הן הטעמים שנים עשר בדעת
וחכמה ומוסר מלאים בלי מחסר כל אחד
בעצמו כמלך או שר זה עם זה לא נאסר״
הם יסודות הבנין והם פוסקי הענין הם ראשית
כל קנין לחכם ונביא ומלך ודיין״ שבהם
יתבאר ענינו״ ונחות לשונו ומתק הגיונו
ונבו לבל יעלב ויהיה עליהם כמו לב״
ושמונה משרתים לטעמים חרותים״
הראשון אזלה לעולם עולה״ השני מארכה
עומדת כחץ דרוכה״ השלישי דרגה והיא
שלשלה פעם יורדת ופעם עולה״ הרביעי
כטויה במקום טפחה חנויה״ החמישי הוא עגלה
עם גלגל כלולה״ הששי שופר תואר ושפר״
השביעי שופר המוך עומד כקרן הפך״ השמיני
שופר לגרמיה והיא מן הטעמים מנויה״ זה
הוא שמות הטעמים והמשרתים וכל אחד מהם
גלוי ולא נעלם ידועים בפי ישראל כולם סמוכים
לעד לעולם״ ולא ימצא פיסוק במקרא כולל
הטעמים והמשרתים אך שני פיסוקים נמצא
בכל אחד מהן אחד עשר מן השרים ורוב
המשרתים ואלו הן ויאמרו אליו
איש אשר עלה לקראתנו ויאמר אלינו לכו
שובו אל המלך אשר שלח אתכם ודברתם
אליו כה אמר יהוה המבלי אין אלהים
בישראל אתה שלח לדרוש בבעל זבוב
אלהי עקרון לכן המטה אשר עלית
שם לא תרד ממנה כי מות תמות:
ויצאו ישבי ערי ישראל ובערו
והשיקו בנשק ומגן וצנה בקשת
ובחצים ובמקל יד וברמח ובערו בהם
אש שבע שנים:
אלו הן הטעמים והמשרתים
שלכל המקרא חוץ משלשה ספרים תלים ואיוב
ומשלי היקרים כי יש להם טעמים אחרים שרים
ומשרתים והן שמונה שרים ועשרה משרתים
ואלו הן לפי צורתן״ הראשון פז״ר הוא הקול

יכז״ל״ השני רביע לטעמים יופיע״
השלישי לגרמיה והיא פסקה מקל למעלה
ובין תיבות חקוקה״ הרביעי היא זרקא
תאיר כפעס וכאבוקה״ החמישי הוא יתיב
והוא פשטה מוקדמת למלך למטה״
הששי הוא אתנחה דוחת ומדוחה״ השביעי
הוא טפחה כקורה ופשטה לא מזיחה״
השמיני הוא סלוק בו יודע סוף הפיסוק״
והעשרה משרתים שופר מיושב שופר
מפז ושופר הפוך וצנורית ומקל ודחויה
ושוכב ונטויה ומארכה ושלשלת״
וימצא פיסוק אחד ויש בו שמונת הטעמים
השרים וזה הוא״ על זאת יתפלל כל
חסיד אליך לעת מצא רק לשטף מים
רבים אליו לא יגיעו:
כולם שמונה עשר נחקקים״
שמונה טעמים ממתיקים: ועשרה נגון מפיקים״ וכונן
כראי חזקים״ זה לזה נזקקים והדברים עתיקים״

שער ונבאר חלוק הטעמים והמשרתים שלאחד ועשרים ספרים״

כבר ביארנו ששמות הטעמים והמשרתים וצורותם
חבלו עליו האחרונים אבל הראשונים היו יודעין
הענין ומפסיקין במלה הנפסקת ומעמידין במלה
הנעמדת ומגביהין במלה הנגבהת ומשבירין
במלה הנשברת והיה הכל קשור בלבם ושמור
בליבם וכיון שראו האחרונים שחסר המדע
ונתחלף המודע עמדו וחיברו לו הטעמים
לפי שמותן וצורתן וחקקום בספרים כדי
שיהיו לעין הכל מאירים וירוצו בו הקורים״
דע שהטעמים השרים הם העיקרים
שבהן יפסקו הענינים ויעמדו כל הבנינים
והמשרתים יהיו על מלה שאינה ראויה
להפסק לפי שאי אפשר שתהיה התיבה
אחת או שתים בלא טעם כלל לא שר ולא
משרת אך אותיות גדולות או מלות יחידות
יהו מוקפין להעריב הלשון לפיכך כל מלה
שאינה ראויה לשר עושין לה משרת
להחזירה מעט ולא יתרפקו המלות זו
על זו והמשרתים מתחלקים לכל השרים
ומתחלפין בשירותן יש שר שראוי לשמש
משרת אחד בלבד או שנים ויש שהוא ראוי

לשנים ולשלשה וכן לארבעה וחמשה וכל
שראו משרת יש לו ניגון ונעימה לבדו ולא
ישנו זה לזה. ואם שוו ישנו בדרך אחת או
שתים לא בכל הדברים לפי כך היו שמותיהן
כך וכך ומנגן כך וכך" ולו היתה נעימת
השרים והמשרתים שוה היו כולן שם אחד
וצורה אחת ודבר זה גלוי הוא לכל המבינים"
והטעמים השרים נחלקים לשלשה
חלקים" מהן דרך גובה" ומהן דרך רום ומהן
דרך שחיה" ואינה שחיה אלא קול נצב שאינו
לא למעלה ולא למטה" דרך גובה נכנס
תחתין שלשה והם פזר תלשה וטרס" ודרך
רום נכנס תחתיו ששה והם זרקה לגרמיה
רביע תביר טפחה סלוק" ודרך נצב נכנס
תחתיו שלשה והם יתיב זקף אתנחה" וכן
יש למשרתים כמותן" לפיכך יהיה כל טעם
על מלה הראויה לו" והמשרת הוא בשביל השר
לפיכך אי אפשר שיהיה משרת אלא והוא סמוך
לשר לעולם והשר אפשר שימצא בלא
משרת לפי שהמשרת צריך לשר ואין השר
צריך למשרת אם כן היה בין לא היה. כמו
שיתבאר" ודע שהמשרת לא יהיה שר לעולם
אלא אחד בלבד והוא הדרגה והיא הנקראת
שלשלת בזמן שהיא למטה תחת התיבה הוא
משרת ובזמן שהוא למעלה הוא שר והוא
כלי לא ימצא באחד ועשרים ספרים אלא
בשבעה מקומות בלבד כמו ויתמהמה ודומ'
ולפי שהן יחידים במקרא לפיכך לא נמנה
עם השרים" וכן לא יהיה השר משרת לעולם
אלא התלשה בזמן שהיא בראש המלה על
ימין הקורא היא שר" ובזמן שהיא על שמאל
היא משרת ונוספת על המשרתים" והיתיב יש
לו שתי צורות הוא פשטה בסוף המלה יהין
שני פשטין כמו ויאמר׃ ופעמים יהיו כצורת
שופר הפך ויהיה מלמטה וההפרש בינו
ובין שופר הפך המשרת שהמשרת יהיה
לאחר המלך בכל אות שיהיה עליו החוזק
כמו אלה וזה לא יהיה אלא בתחלת התיבה
לעולם קודם למלך כמו תלה רבה ודומ'"
והטלש פעמים יהיה פשטה כמו ויכן ופעמ'
יהיו שתים כמו ויאמרו וסימנו אם היה עבל ת

מלך אחרון שבתיבה יהיו שתים לעולם
כמו דבר" ואם ישאר אחריו מלך יהיה
אחד כמו ויעל ודומ'" והתלשה השמאל
שהיא משרת תשתנה צורתה ומקומה
ושמה פעם היא למעלה בראש התיבה
על שמאל הקורא וצורתה בכה כמו ויקרא
ופעמים תהיה תחת המלה ונקראת
תלשה קטנה ונקראת עגולה וצורתה
ככה כמו ואת פאת והיא בששה עשר
מקומות באחד ועשרים ספרים" והפזר
שהוא שר פעמים ישתנה שמו וצורתו
פעם יהיה ככה וימהלו ונקרא פזר קטן .
ופעם יהיה ככה ים ונקרא פזר גדול ונקרא
קרני פרה" וכן הזקף פעמים הוא שתי נקודות
זו על זו ונקרא זקף קטן ופעמים יהיה
שתי נקודות ומקל ונקרא זקף גדול"
והשופר שהוא מכלל המשרתים פעמים
ישתנה שמו לפי הנעימה וצורתו אחת היא
נקרא שופר מיושב ונקרא שופר מורס ונקרא
שופר מכרבל" ועוד יש לנו טעם שר ולא
נזכר שמו שורתו אלא בכלל חבירו והיא
הסגולה והיא שלש נקודות בראש התיבה
משמאל כמו ויאמר המלך ולמה לא נמנית
לפי שהיא תכף לזרקה לעולם לכך נמנו
כאחד" נמצא כל שמות הטעמים
והמשרתים לפי שני מקומם וצורתם כך
הוא" כל פזר גדול תלשה ימין טרס
חד שני טרסין יתיב חד שני יתיבין יתיב
מוקדם זקף קטן זקף גדול אתנחה זרקה
סגולה לגרמיה רביע תביר טפחה סלוק
שלשלת מלעיל" אלו השרים" והמשרתים
שופר מיושב ושופר מורס ושופר מכרבל
ושופר לגרמיה ושופר הפוך ותלשה
שמאל ותלשה קטנה ואזלא ומארכה
ודרגה ונטויה" אלו הם הטעמים
המשרתים והשרים המתנהגים באחד
ועשרים ספרים" אבל הגעיה והיא צורת
מקל כנטויה לאחור שתמצא תחת התיבות
במקצת מקומות אינה אלא לשר לא משרת
אלא לרמוז בה שצריך למשוך באותו האות

מעט כמו וידברו לפיכך לא נמנית בכלל
וכבר אמרו אין אב לגעיה" וכן הדרבן
והוא כצורת אזלה שיהיה בראש התיבה
אינו לא שר ולא משרת אא לרמוז ~
שיוציא אותו האות בהתזה כמו והבקר
תקרא לו ודומ" זה הוא שמות הכל
ותולדתם ומקומותם" ועתה נבאר
ענייני בגד כפת ואויה בדגש ורפי ואחר
כך נחזור למחלקות הטעמים והמשרתים"
דע כי כל אות מאותיות בגד כפת
שהיה תחלת תיבה והיה סוף תיבה ראשונה
מאותיות אויה אם היה טעם התיבה הראשונה
מן השרים יהיו בגד כפת שבצדה דגש
לעולם שכל הטעמים השרים פוסקין ולא
יהיה אחריהן רפי לעולם" ואם היה טעם
התיבה ראשונה מן המשרתים כמו ואקחה
פת לחם כי באפס או בדרך לחוקה ויהי
דבר יי' ודומ' יהיו בגד כפת רפין לעולם
חוץ מן אוגירה ופסיק ודחיק ואתי מרחיק
ומפיק ושתי אותות צבותות וזה הוא פירושן
אוגירה יש בה שבע מלות ארבעה
מהם בשירת הים כי גאה גאה
וחבילון מי כמכה נאדר בקדש ידמו כאבן
ואחד בירמיה בלאיתי כלכל ולא אוכל אחד
בישעיה ושמתי כדכד שמשתיך" ואחד
בדניאל וחכמה כחכמת אלהין" הללו המלות
סמוכין לאויה ואין על תיבה ראשונה אלא
משרת והן בדגש ונקראין אוגירה ואין
להם טעם אא קבלה היא ביד הסופרים
איש מפי איש" ויש מלות אחרות יש בהן
חלוף בין הסופרים מקצת אומרים דגש
והן בכלל אוגירה ומקצת אומרים רפי
והקורא רשאי בהן והן כמו עם זו גאלת
חלות וכך הלוא כגעת בה רוח הקדים וכן
ויעש ירבעם חג בחדש השמיני בחמשה
עשר וכן ויהי כשמע ויהי כאשר תמו
והיה כי יבאו עליך ויהי כראתם ויהי
כהוציאם ודומ' כולן חלוף והקורא רשאי
בהן" פסיק כשיהיה בין מלת
אויה ומלת בגד כפת פסיק

דגש כמו עשה כלה יוקף יי' על עמו כהם
ודומ' וזה חוק לעולם לא ישתנה"
דחיק הוא הדחק שיהיה בין שתי התיבות
והוא שלא יהיה בין מקום טעם
מלה ראשונה ובין טעם תיבה שניה אלא
מלך אחד בלבד לפיכך נרחק הטעם
על הטעם ותצא בדגש כמו ואעידה בם
ועניתה בי צדקתי והגית בו יומם ועבדין
באו ודומ' וכן יבוא הדחיק במלה שאין
בה טעם כמו מה תאמר ומה תעשה מה
ברי ומה בר בטני ודומ' וזה שאמרנו שאם
לא היה בין טעם ראשונה ושניה אלא
מלך בלבד יהיה דגש והוא שיהיה
אותו המלך קמץ ודחוק ואם יהיה זולתי
הקמץ יהיה רפי כמנהגו כמו אשרי
הורדתם בו" או היה קמץ ולא היה דחוק
הרי הוא רפי כמנהגו כמו ולא היה בם
עוד רוח ודומ' עד שיהיה קמץ ודחיק"
אתי מרחיק הוא הפך הדחיק
שהדחיק קירוב
טעם לטעם" ואתי מרחיק לפי שנתרחק
בין טעם לטעם מלכים הרבה בין
הטעם הראשון ורחק כל המלכים ~
והשליכם על אות הטעם השני כאבני
בלוסטא כמו הוא יבנה בית הלמתים ~
תעשה פלא קורה שבה פה ואלכה
אליה ואדרשה בה ודומ'" מפיק
הוא שיהיה אות האויה יוצא
בלשון ואינו נח כמו מחציתה בבקר
בצדה תשים ודומ' וכן ויצו פרעה חצריתו
בתהלה ודומ' במצב ונטה עליה קו תהו
וקול המון שלו בה הן מפיק וו והן ברפי
וכך קיבלום" וכן מפיק יוד כמו ומי
גוי גדול לגוי גדול ודומ' במלא יי' בם
קיני בקדש בם סמוך למפיק יוד והוא
רפי" ומפיק אלף אי אמצעי"
שני אותות צבותות"
כל תיבה שתחלתה
שני בתין או שני כפין או בי ופי והיה
על האות הראשון שוא יהיה בדגש

לעולם ולו נסמך לאוי״ה כמו ויהי בבואה
ותתכשהו בבגדו ויהי ככלות הלוא
כפר כמיש ואכבדה בפרעה אשר שמתי
בפיך ודומ׳ ואם יהיה תחת האות הראשון
מלך יהיה רפי כמנהגו כמו והוא אשה
בבתוליה תזלו בבהילו ארכוני בבלאי
אל יראו בפלגות ודומ׳ ודע שזה שאמ׳
כלבג״ד כפ״ת דסמיך לאוי״ה מתקרי
ברפי חוץ מן הנזכרים אין הולכין בו
אחר הכתב אלא אחר הקריאה כמו
ועשית בדי אע״פ שאין סמוך לו אלא
תנו הרי הוא רפי לפי שאות מאותיות
אוי״ה נח נעלם בצרהתנו והוא הי או
אלף במקצת מקומות לפיכך רואין
כאלו היא סמוכה לאוי״ה ותהיה בדי רפ׳
וכן ובנית ונתת וקנית ולקחת וביתך
בשבתך וידך ועבדיך ודומ׳ כולן באות
נח מאותיות אוי״ה בצר התנו או בצד
הכף לפיכך דנין בו במקום אוי״ה וכן
אפשר שימצא אות אוי״ה כתוב וסמוך
לו דגש כאלו אין שם אות אוי״ה כמו וירא
בלק האלף כאלו איננו לפי שאין הדבור
עומד אלא על הריש לפי כך נסמך לו
דגש׳ וכן כל הדומה לזה׳ מקובל מנביא
ותוזה ואם יאמר אדם מה טעם בג״ד כפ״ת
נראין מאוי״ה ידע שאותיות אוי״ה הן
רכים רפים לפיכך מרפין האות הסמוך
להן ויצא לך כמותן׳ ודע שיש לבני
ארץ ישראל באות ריש דרך אחרת בינאתו
פעם מחזקין ופעם מרפין והוא קשור
בלשונם ואינו מצוי אצלינו לכך אינו
צריך להזכירו וכן יש להם זין ונקרא
מכרוך ואינו ידוע אצלינו והמשכילים
יבינו׳

שער

נחזור לענין הטעמים׳ דע שהטעמים שנים
עשר יש מהן מה שאפשר שיצמד
והן שבעה׳ כגון תלשה יתיב זקף
לגרמיה תביר זרקא׳ והחלק שאי
אפשר שיצמד הם טרס רביע טפחה
אתנחה סלוק׳ והחלק נצמד נחלק
לשלשה חלקים חלק יצמד לשנים בלבד
וחלק לשלשה וחלק ליתר משלשה׳
החלק הראשון היתיב והתביר
ולגרמיה ותלשה׳ היתיב כמו אתלואהלך
ודומ׳ התביר כמו לקדת אל כרם ודומ׳
לגרמיה כמו ולמה אתכלה יקום חשרי
על׳ והתלשה במקום אחד בלבד בא
הנה ואשלחה אותך אל המלך׳
החלק השני הם זקף וזרקא הזקף
כמו ערב וידעתם ודומ׳ הרי נצמד
לשנים והשלישי כמו כבאך בצל
וראית וקלאת ודומ׳ והזרקא אפשר
שתצמד לשנים כמו כה אמר יי׳
למשיחו לכורש ודומ׳ וחד שלשי בלבד
והוא יען אשר שלחת מלאכים לדרוש
בבעל זבוב אלהי עקרון׳
החלק השלישי אפשר שיצמד ליתר
משלשה הוא הפזר לבדו יצמד לשנים
כמו רמהלא וישלמו ודומ׳ ויצמד לשלשה
כמו אילן בקיהו מתכלהו׳ ויצמד לארבעה
כמו ושלמיהו ויושפט ונתנאל ונמשי
ודומ׳ ויצמד לחמשה כמו ואחיו שמעיה
ועזראל מללי גללי ודומ׳ ולא יצמד
לששה ולשבעה׳ אלא פסוק אחד נצמד
בו שמונה פזרין ועמהם אחיהם המשנס
זכליהו צן ויעיאל ושמורמות ובניהו
מעשיהו מתתיהו ואליפלהו ומקניהו
ועבד אדום ויעיאל השוערים׳ והמשרתים
שיהיו ביניהן אינן מפסיקין לפי שאינן
אלא טפלה׳ ושאר החמשה לא יכפלו
לא ימצא טרס סמוך לטרס ולא רביע
סמוך לרביע ולא אתנחה ואתנחה ולא
טפחה וטפחה ולא סלוק וסלוק׳
כבר אמרנו שהמשרתים הם טפלה
לשרים והן מחדקים המלות שלא יתדבקו
זו לזו עד מקום השר בלבד והודענו שאי
אפשר למשרת בלא שר והשר אפשר
שיהיה בלא משרת׳ והריאנו כותבין איזה
טעם שאפשר שיסמכו לו משרתים
הרבה׳ ואיזה טעם שלא יקדמו לו משרת

אחד ודון על מה שאנו כותבין לדומה לזה:
והטעמים נחלקים לפי ענין זה לששה
חלקים׳׳ החלק הראשון אין נסמך
לו מן המשרתים לא משרת אחד בלבד׳׳
החלק השני אפשר שיסמך לו שני
משרתים׳׳ החלק השלישי אפשר
שישרתוהו שלשה משרתים׳׳
החלק הרביעי אפשר שישרתוהו ארבעה
משרתים׳׳ החלק החמישי אפשר
שישרתוהו חמשה משרתים׳׳ החלק
הששי אפשר שישרתוהו ששה משרתים׳׳
וזה הוא פירושן׳׳ החלק הראשון
הוא הסלוק אפשר שיהיה בלא משרת כמו
וירדף עד דן ואפשר שיהיה לו משרת אחד
ולא שני משרתים כמו ואת הירדן וגו׳׳
החלק השני ישבו ארבעה טעמים והם גרמיה
זקף טפחה אתנחה׳׳ הלגרמיה אפשר שתהיה
בלא משרת כמו אלה תולדות נח וגו׳׳
ואפשר שיהיה לה משרת אחד כמו וישלח
מלך אשור וגו׳ ואפשר שיהיה לה שני
משרתים כמו כי המלט תמלט וגו׳׳
הזקף אפשר שיהיה בלא משרת כמו וזה כהן
וגו׳ ואפשר שישרתו משרת אחד כמו כי הוא
בין אחים יפריא וגו׳ ואפשר שיהיו לו שני
משרתים כמו טוב תתי אתה לך וגו׳ הטפחה
אפשר שתהיה בלא משרת כמו בראשית
וגו׳׳ ואפשר שיקדמה משרת אחד כמו
נחמו נחמו עמי וגו׳ ואפשר שיקדמה שני
משרתים כמו למה תעשה כה לעבדיך וגו׳׳
האתנחה אפשר שתהיה בלא משרת כמו
ויען ויאמר וגו׳ ואפשר שיקדמה משרת
אחד כמו ברא אלהים וגו׳ ואפשר שני
משרתים כמו כי לא תחפרי וגו׳ וכן בנטויה
אם ארץ מאפליה וגו׳׳ החלק השלישי
הוא הרביע אפשר שיהיה לבדו כמו ותחת
כי אהב וגו׳ ואפשר שיקדמו משרת אחד
כמו התעוררי התעוררי׳׳ ואפשר שיקדמו
שני משרתים כמו כי נלאיתי ועל חמתו וגו׳
ואפשר שלשה משרתים כמו גם בן ואח אין
לו וגו׳׳ החלק הרביעי הוא זרקה ותביר
הזרקה אפשר שלא יקדמה משרת כמו

ויאמר יי׳ אל משה׳׳ ואפשר שיקדמה שני משרתים
כמו ויאמר משה לפרעה התפאר עלי וגו׳
ואפשר שיהיו לה שלשה משרתים כמו ואשר
יבא את רעהו ביער׳׳ ואפשר שיהיו לה
ארבעה משרתים כמו הנני עומד לפניך שם
על הצור בחרב וגו׳׳ התביר אפשר שיהיה
לבדו כמו ואלה תלדת ישמעאל וגו׳ ואפשר
שיקדמו משרת אחד כמו למען תספר
וגו׳ ואפשר שיקדמו שני משרתים כמו
אשר ישחטו את העלה וגו׳ ואפשר שלשה
משרתים כמו כי אעלה ארוכה לך וגו׳ ואפשר
ארבעה משרתים כמו כל הבא אל המקום
אשר כפל שם משה אל וימת וגו׳׳
החלק החמישי הוא תלשה וטרס׳׳ התלשה
אפשר שתהיה לבדה כמו שבריה וגו׳
ואפשר שיקדמה משרת אחד כמו ויתן יי׳
וגו׳׳ ואפשר שני משרתים כמו כי כה
אמר יי׳ וגו׳ ואפשר שלשה כמו וחרה
אפי בן ביום ההוא וגו׳ ואפשר ארבעה
כמו ויהי כאשר שמע סנבלט וחרני וגו׳
ואפשר חמשה כמו ועל הנחל יעלה על
שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל וגו׳׳
הטרס אפשר שיהיה לבדו כמו ונעשה
למבערי מעשים וגו׳ ואפשר שיקדמו
משרת אחד כמו ויאמר יי׳ וגו׳ ואפשר
שני משרתים כמו ויעשו לו אהוד וגו׳
ואפשר שלשה כמו ויאמר חנניה לעיני
כל העם וגו׳ ואפשר ארבעה כמו קח
מטך ונטה ידך על מימי מצרים וגו׳
ואפשר חמשה משרתים כמו וישלח
ישראל מלך אדום לאמר וגו׳׳
החלק הששי הוא הפזר והיתיב׳׳ הפזר
אפשר שיהיה לבדו בלא משרת כמו ויעש
ראמר וגו׳ ואפשר שנים כמו ויתן להם
משה וגו׳ ואפשר שלשה כמו ויאמר
שאול פוצו בעם וגו׳ ואפשר ארבעה
כמו כל קרנו משדוקית סבבא וגו׳׳
ואפשר חמשה אשר כחלו לעזר הכהן
ויהושע בן נון וגו׳ ואפשר ששה כמו
כמו ואשלח אליכם את כל עבדי הנביאים
השכם ושלוח לאמר וגו׳׳ היתיב

אפשר שיהיה בלא משרת כמו ובאו ועשו
ודומ׳ ואפשר שיקדמו משרת אחד כמון
פצחו רננו ודומ׳ ואפשר שנים כמו וקראתי
עליו לכל הרי חרב ודומ׳ ואפשר שלשה
כמו ונבקעו הר הזתים מחציו ודומ׳ ואפשר
ארבעה כמו אל כל אשר יבוא שם כחלים
ודומ׳ ואפשר חמשה כמו וראשי האבות
למטות בני ישראל בגורל בשילה ודומ׳
ואפשר שיקדמו ששה והוא במקרא במקום
אחד בפסוק וישלח תשקיהו מלך יהודה
אל מלך אשור לכישה לאמר חטאתי

שער

כבר אמרנו שהשופר שהוא
מכלל המשרתים נחלק לשלשה שופר
מיושב ושופר מורם ושופר מכרבל״
ולשון מיושב שהמלה תצא בו בנעימה
מיושבת לא למעלה ולא למטה ולשון
מורם שהמלה תורם בו בנעימה ותגביה
הקול אך כאו ברמשה בלבד״ ולשון
מכרבל שהוא אורך המלה להבריתה וכופלה
כמו ודוד מכרבל במעיל בוץ״ וכל
המשרתים אי אפשר שיצמדו ויתחברו זה
לזה אך שופר מיושב ושופר מורם השופר
המיושב יצמד בשירות ארבעה טעמים
בפזר ותלשה וטרס שיש לו שלשה מ׳
משרתים או יתר״ וביתיב שיש לו משה
משרתים״ וביתיב שיש לו ששה משרתים
שהוא יחידי ואין לו שני״ והשופר המורם
ישמש בשני טעמים צמוד בזרקה
ואתנחה ובקבלר שהיא תלויה בזרקה״
וכן המארכה תצמד בטעם לגרמיה בלבד
ושאר המשרתים לא יצמדו לעולם״
ושלשה טעמים מכל השרים והם זרקה
יתיב תביר יש לכל אחד מהן שני משרתים
אי אפשר שיתחברו זה עם זה אך אם
היה זה לא יהיה זה ואם יהיה זה לא יהיה
זה״ הזרקה בזמן שמשרת לה שופר
מורם לא ישרת עמו אזלה ובזמן שישרת
לה אזלה לא ימצא שופר מורם אם היתה
שלשית״ והיתיב בזמן שמשרתו שופר
הפוך לא ישרת עמו מארכה ובזמן
שמשרתו מארכה לא יהיה שופר הפוך

ותביר יש לו שני משרתים דרגה ומארכה
לא יתחברו כאחד אך באם תעילון ואם
תעוררו את האהבה ותברו בלבד״
דרך חיבור משרתים״ שופר מיושב יסמך
לו שופר מיושב כמותו ועל הנחל יעלה
על שפתו מזה ומזה ודומ׳ ויסמך לו דרגה
כמו גם בן ואח אין לו ודומ׳״ המשרת השני
אזלה יסמך לה שופר הפוך כמו וקראתי
עליו לכל הרי חרב ודומ׳״ ויסמך לה נטויה
בשני מקומות ומאן לבלעם הבא חבירו״
ויסמך לה הטרס עצמו כמו ויגש לו
אהוד ודומ׳ ויסמך לה מארכה כמו וישלח
האלהים מלאך לירושלם כי אם לה אחכה
לך ודומ׳ בלבד״ המשרת השלישי
תלשה לא יסמך לה אך אזלה בלבד
וארבעה טעמים והן יתיב וטרס וזרקה
ותביר כמו ונבקעו הר הזתים מחציו בעניי
בעלם באשתם לטמאים לכבנו עלכם
ויחשל יבואת רעהו ביער בחלת עבדי יי
וצדקתם ודומ׳״ המשרת הרביעי
מארכה תסמך לה מארכה כמותה כמו
ושבע עשרה שנה ודומ׳ בטעם לגרמיה
השלשי כמו ואשר בית ישראל עשים פה ודומ׳״
ויסמך לה נטויה במקום אחד בלבד והוא
אם ארץ מחפליה״ ותסמך לארבעה טעמ׳
זרקה יתיב ותביר וסלוק כמו ויקח משעני
בידך על ציקם בכדו ישתלבו ואת הארץ
עד שתחפץ ודומ׳״ המשרת החמישי
דרגה יסמך לה שופר מיושב כמו לא בסתר
דברתי ודומ׳ ויסמך לה מארכה כפולה כמו
ויקרא לה נבח והן ארבעה עשר מקומות
במקרא״ ויסמך לה התביר עצמו כמו אשר
ברכו יי ודומ׳״ המשרת מורם הששי שופר
מכרבל לא יסמך לו לעולם אך שופר מורם
כמו אשר כפר בהם ודומ׳״ המשרת
השביעי שופר הפוך לא יסמך לו לעולם
אך היתיב בלבד כמו כה אמר יי ודומ׳
המשרת השמיני שופר מורם לא יסמך
אך כמותו או זרקה [illegible] לה או אתנחה״
המשרת התשיעי כפ[illegible] לא יסמך אך אתנחה
וסלוק כמו קפרה בא ודומ׳ להחלו ודומ׳״

המשרת

העשירי תלשה קטנה לא יסמך לה אלא
פזר גדול כמו ויהושע בן נון וחביר··
וחיבור המשרתים זה לזה על הדרך שאמרנו
לא יתחלף כמו שביארנו דרגה אחריה תביר
לא יהיה תביר ואחריו דרגה וכן נטויה סמוך
לה אתנחה לא תהיה אתנחה ואחריה נטויה
וכן בכולם·· וכבר אמרנו שהדרבן והוא
כמו אזלה בראש התיבה ואינו אזלה
וכן הגעיה והיא כמו הטפחה תחת התיבה
אינם לא טעם ולא משרת אלא פסקא את
המלה·· להתיז בדרבן כמו והבקר והכהן
ולהרויח בגעיה ולהחביר בה מלה לאחותה
וספר כותבה וספר מבטלה וכן מקצת
מקומות קוראין אותה ומקצתן קוראין
אבל מקצת מקומות היא מועלת כמו
שאמרו כל לשון רחילא געי וכל לשון
ראייה לא געי וכמו תשנו ישנו אחת לשון
מבין מקום שנת ואחת לשון שינה ודומ׳··
ונקראת געיה לפי שאין לה נעימה והיא
כשאר הטעמים והמשרתים אלא למשוך
ולהחביר ולהרויח כמו לבלתי השחית
הכל ודומ׳ והיא מלשון גועה·· והדרבן
שהוא מתיז את התיבה כמו שאמר דברי
חכמים כדרבנות ועל דרך זו כל השמות
הטעמים הכל לפי נעימתם ולפי יציאתם
והכל בכתב מאת יי׳ השכיל··

שער נבאר בו ענייני הטעמים

והמשרתים·· כבר אמרנו שהטעמ׳
נחלקים לשלשה חלקים·· חלק ראשון
נעימתו דרך גובה והם פזר תלשה ומלים
ונעימתם שיגביה בהן קולו עד למעלה
כמו שתראה בזמן שיהיה בפסוק שנים
שלשה פזרין יגביה קול הקוראים וישמע
עד למרחוק·· הפזר יהיה באחד ועשרים
ספרים על שתי צורות פעם נקרא פזר
סתם והוא כזה ופעם נקרא פזר גדול והוא
בקרני חגבים כזה·· והוא נחלק לחמשה
חלקים במשרתים·· החלק הראשון
יש לו שני משרתים והוא בארבעת פיסו׳
וסימנה את פאת קדמה אלפים באמה··
צאו לערי יהודה·· ושם היו לפנים נתנו
את המנחה·· כבה יבער האלהים·· החלק השני
יש לו שלשה משרתים והן חמשה פסוקים··
ובאו אליך ואמרו אליך·· וירם יאשיהו לבני
העם· גם הנה העץ אשר עשה המן ומביאים
הערמות ועמקים על החמרים וישלח
אשר על הבית ואשר על העיר··
החלק השלישי יש לו ארבעה משרתים
והן שלשה פיסו׳ ושני אנשים שרי גדודים
הנני ממלא את כל יושבי הארץ הזאת
תהי נא אזנך קשבת ועיניך פתוחות
דנחמיה·· החלק הרביעי יש לו חמשה
משרתים והן שני פסו׳ אשר נחלו אלעזר
הכהן ויהושע בן נון ויקהל דוד את כל
שרי השבטים ושרי המחלקות המשרתים
את המלך·· החלק החמישי יש לו ששה
משרתים והן שני פיסו׳ והנותר לנשיא
מזה ומזה לתרומת הקדש ולאחזת העיר··
ובני תורין ואמרין ודכרין לעלון לאלה
שמיא·· כמנין כל הפזרין הגדולים··
שבעשרים ואחד ספרים ששה עשר בלבד
והתלשה הקטנה תשמש עם כל אחד
מהן ואינה מצויה אלא עמהן בלבד וכבר
כתבנו במסורת·· וטעם אלו הפזרין הגדולים
אמרו לפי שיש בפיסוקים אלו חוזק גדול
ביותר ונגבהין יותר מדאי לכך נעשו
פזרין גדולים·· ומשרתי הפזרין הקטנים
והגדול כולן שופרות מיושבין בין אחד
בין רבים ויתר עליו הגדול שסמוך לו
תלשה קטנה כמו שפירשנו·· התלשה
והיא מהלך דרך גובה כבר ביארנו שיש
לה משרתים מאחד ועד חמשה וכולן
שופרות מיושבין לא ישתנו לעולם וזה
שעושין אותה בתחלת התיבה אנפ
שאינה על אות הנעימה כדי שלא תתחלף
בתלשה שהיא משרת וכדי שלא יטעו
בסימן המסורות שעושין על התיבה
שיש לה מסורות והקורא יחזיר על
אות הנעימה ולא ישגיח על מקומה
כמו את עץ הארז הנעימה על האלף
ורואין אותה כאלו היא עליו ודומ׳ וכן
הזרקה והסגלה לא יהיו לעולם אלא

בסוף התיבה מלמעלה והקורא אוחז על אות
הנעימה וירוננה ממלות אחרות עד שיעמידנה
על מבוקה ולא ישתנה הענין״ הטרס
והוא מחלק גובה״ אפשר שיהיה לו משרתים
מאחד ועד חמשה כמו שהודענו״ ודע שאם
היה משרתו אחד והוא על תיבה בפני עצמה
אי אפשר שיהיה אלא או שופר מיושב או
אזלה בלבד ודרך ידיעתו אם הוא שופר
או אזלה תדע תחלה אם היה המשרת תחת
אות ראשון מן המלה המוקדמת הוא שופר
לעולם כמו הן הנה תחת הכאשת ודומ׳
ואם היה על אות שני מן המלה יהיה
אזלה כמו ויאמר אחד קדוש ודומ׳״
ואם היה על אות המשרת על מלת הטרס
עצמה לא יהיה אלא אזלה כמו והיתה ונתתי
ודומ׳ ולא יהיה משרתו עמו אלא בזמן שיהיה
אחרין רביע יבטל משרתו ויהיה שני טרסין
כמו ומרדכי יצא מלפני המלך ודומ׳ ואפשר
שיהיה טרס ולא יהיה אחרין רביע אלא טעם
אחד אבל העיקר בזמן שיש על תיבה
אחת אזיל ואתי לא יהיה אחריה רביע גבר״
ואם קדם לטרס שני משרתים לא יהיו
לעולם אלא תלשה ואזלה כמו ויאמר אליו
עוד ודומ׳ וכן אם היו שלשה או ארבעה או
חמשה אותם הסמוכים לו יהיו תלשה ואזלה
והראשונים כולם שופר מיושב כמו בעת
ההיא יוציאו את עצמות מלכי יהודה ואת
עצמות שריו ואת עצמות הכהנים ודומ׳
ואם אין לטרס משרת כלל פעם יהיה טרס
אחד ופעם יהיו שני טרסין כמו שביארנו
למעלה״ ואמרו שבין נפתלי אינו עושה
לעולם אלא טרס אחד ואמרו שבזמן שיקדם
הטרס שתי תיבות אם היתה האזלה באות
ראשון מן התיבה השנית תהיה הראשונה מקף
ולא יהיה לו משרת אחר יהוא האזלה בלבד
כמו ואמרתם זבח פסח הוא ליי׳ ודבר
זה בלוב ואפשר שימצא חלוף״
החלק השני והוא דרך מתב והן שלשה
יתיב זקף ואתנחה״ היתיב כבר ביארנו
שיש לו משרתים עד ששה ושהם לשה
והאזלה ושופר הפוך סמוכין לו ברוב״ ועתה

נבאר שקר חלוף צורתו וחלוף משרתיו
הראשונים עד התלשה ולמה פעמים ימצא
לו שופר הפוך ופעמים מארכה״ חלופו
בעצמו״ פעמים יהיה כמו פשטה בסוף
התיבה מלמעלה כמו תנופת ופעמים
יהיה כמו שופר הפוך תחת התיבה
מוקדם למלך כמו בכה ודומ׳״ ודרך
חלופו שאם היה בלא משרת והנעימה
על אות ראשון מן התיבה יהיה מלמטה
כמו שובה ישראל ערך התיבה ודומ׳
ובזמן שיש עמו המשרת או שנעימתו
על אות שני מן התיבה יהיו מלמעלה
כמו ודא אלקים אל יעקב ויסע מבית
אל ודומ׳״ ואם היתה המלה ראויה
לשתי נעימות יהיו שני פשטין מלמעלה
אחד על מקום הנעימה האמתית ואחד
בסוף התיבה כדי להכיר שהוא יתיב
מלמטה ובין שופר הפוך לא אזלה
כמו ויאמר ודומ׳״ וההפרש שבין
יתיב מלמטה ובין שופר הפוך המשרת
שהמשרת יהיה אחר המלך וזה קודם
למלך״ ושופר הפוך המשרת לא יהיה
אחרין לעולם אלא זקף ובאחד עשר מקומות
נמצא אחריו יתיב מלמעלה ונמצאו שני
יתיבין כמו חן בנבלת אתקיחון ודומ׳
והן י״א במקרא וכבר כתוב במקורות וקימוני
נבילתא דסיחון קצת בגברא דעבד ואזיל
בשקר מלכות ושלטון וזאי עבנהרא״
דרך חלוף משרתיו״ כבר אמרנו
שהמשרת הסמוך ליתיב ישתנה פעם
שופר הפוך ופעם מארכה ודרך ידיעתו
אם היה היתיב על המלך הראשון שבתיבה
יהיה משרתו הסמוך לו לעולם מארכה
כמו והבן לי בזה לטוב לנו כל הימים ודומ׳
ואם יהיה היתיב על המלך השני יהיה משרתו
שופר הפוך כמו וחגותם אתו חג ליי׳ ודומ׳
וחלוף זה לפי הנעימות כמו שפרשנו״
ודע שהמארכה שתשרת את היתיב פעמ׳
יואלך בנעימתה ופעמים ידלג בה״
וידיעת דבר זה כך הוא אם היה במלה
יתיב אחד יאריכו בנעימתה כמו יוצר אור

מה מצאו אבותיכם בי עול ודומ׳ ואם היה
במלה שני יתיבין מבליעין בנעימתה ולא
מאריכין כמו היתה תהו האלהים אני ודומ׳
זהו חלוף המשרת הראשון הסמוך לתיב׳
נחזור לחלוף המשרת השני המוקדם
לראשון וכך הוא אם היה בתחלת התיבה
יהיה שופר למולה כמו ליל שמרים הוא
ליי כי ארץ פלילים היא ודומ׳ ואם היא על
אות שניאו יתל׳ יהיה אזלה לעולם כמו
ויפצרו באיש בלוט מאד וכי מה אנו ודומ׳
ושאר משרתין הרא׳ שוכנים אין להם חלוף
הזקף והוא מחלק הכתב דע שאין לו משרת
לא שופר מורס או שופר מכרבל ודרך ידיעתו
אם הוא זה או זה כך הוא אם היה השופר על
אות ראשון מן התיבה יהיה מכרבל כמו ומי
גוי גדול רגע אדבר ודומ׳ ואם היה על אות
שני או אחר הוא מורס כמו ולא פחדו ורגע
אדבר ודומ׳ ואם היה לזקף שני משרתים והם
שופרות יהיה הראשון מכרבל והשני מורס
על כל פנים ואין משגיחין על איזה אות
הוא כמו אשר כפר בהם אשר יצא ממעיך
ודומ׳ ויש בין השופר המכרבל הסמוך לזקף
ובין הסמוך לשופר מורס הפרש שהסמוך
לזקף יצא בכרבול שלם והסמוך למורס
יהיה במקצת כרבול וכבר ביארנו שהזקן
אינו משרת לא להתיבה את האות בלבד ולא
ימצא לא עם הזקף בלבד כמו והבשר והלחם
וכבר ביארנו שהזקף נחלק לשנים פעם
זקף קטן ופעם זקף גדול וזה לפי נעימת
המלה. האתנחה והיא מחלק נכב׳
האתנחה אי אפשר שתמצא שתים בפסוק
אחד לעולם לפי שהיא מאמצעית הפסוק
ואי אפשר שיהיה לו שני אמצעיים ומשרת
האתנחה לעולם שופר מולם בין אחד בין
רבים כמו כי לא תחפצי ותרא באר מים ודומ׳
אם יחידות בכתוביה ואפשר שתהיה האתנחה
בלא משרת כלל כמו אל אברהם לאמר
ודומ׳ ופעמים תהיה בראש הפסוק כמו
ובהר ובמדבר ודומ׳ והקוראין יוסיפו
בנעימתה אם היא בראש הפסוק ואי אפשר

לפעמים שיסמך לה לא הטפחה בלבד
והכתוביה תשמש לאתנחה בעשרה מקומות
כמו ויצא נח ודומ׳ וכבר נמנו במסורת ונקראת
כתוביה לפי שהיא כצורת טפחה במקומה ואין
לה נעימת טפחה לפי שאין מקומה ראוי לה
נשלם חלק נכב׳ ועתה נכב׳ שיישבאת
הנעימה לא יגביהנה בקולו ולא ירימנה בגרונו
ולא ישפילנה בהגיונו לא יישבנה במיתק
לשונו כמות ישרא׳ לא ידע ופעמים יישבנה
בהנגדה ופעמים בלא הנגדה ודרך ידיעתה
כך הוא אם היתה באמצע תיבה ועוד
אחריה מלך ימשוך ביישובה ויברכה כמו
את השמים ואת הארץ ודומ׳ ואם היתה בסוף
התיבה יישבנה בלא משיכה ולא הנגדה ולא
הרמה כמו בראשית ברא אלהים לוי ויהודה
ודומ׳ וכן בסלוק בזמן שיש אחריו מלך ימשוך
בו ויגידן למעלה כמו לקים כנמא ואם לאו
יקפלנה. החלק השלישי דרך הדוס
והן ששה זרקה לגרמיה רביע תביר
טפחה סלוק. הזרקה כבר אמרנו שאפשר
שיהיו לה ארבעה משרתים וזה הוא דרך
ידיעתם בזמן שאין לה משרת אין שסיבר
ובזמן שישלה משרת אחד לא יהיה לעולם
אלא שופר מורס כמו ויאמר יל׳ ישעיהו
ודומ׳ חוץ מתשעה מקומות שהיא במשרת
אחד והוא מארכה כמו לכן אמור לבני
ישרא׳ ודומ׳ וכבר נמנו במסורת ואם
יש לזרקה שני משרתים הראשון יהיה
אזלה לעולם והוא שתהיה הנעימה על
אות שני מן התיבה והשני שופר או מארכה
כמו ויאמר משה לפרעה ויקרא פרעה
שם יוסף ודומ׳ חוץ משני מלות מיוחדים
בראשונה יורדים ובשני למעלה מועדים
והן ויהי הוא מספר למלך את אשר החיה
את המת נגם לבן הנכרי אשר לא מעמך
ישרא׳ הוא ואם היתה הנעימה על אות
ראשון מן התיבה יהיה בם הוא שופר כמו
כי לא מועף הן קרבו ימיך ודומ׳ ודע שהמשרת
הקרוב הסמוך לזרקה פעמים מורס ופעמים
מיושב כמו המארכה ובזמן שיששם כיס

קודם לצדקה יהיה אותו המשרת הקרוב
למטה מארכה לעולם כמו דכתוב בספר
ואתום ועלה הגבול הבידה ודומ׳ וחוץ משנ
פיסו שהן בטעם כלסקים ומזה הדרך נתוקים
ולמעלה תקוקים והנו ויאמר אלהם ראובן
אל תשפכו דם הנה חרדת אלינו וכן אם
יש במלת הצדקה געיה או שהיתה מלה
לפנה מקף וגעיה יהיה המשרת הקרוב
לצדקה למטה כמו ויבא יעקב מן השדה
בערב ולקח משענתך בידך ולך ודומ׳
ובמקצת ספרים כותבין הגעיה ובמקצת
אין כותבין אין סומכין על דעת הקורא לכיון
אם נמצאת או לא נמצאת יטעם הקורא
התיבה אם היא ראויה לגעיה או לא וידון
כפי טעמו גם הקורא רשאי להוציא הגעיה
ורשאי לבטלה אלא במקצת מקומות אי
אפשר לקבלה כמו בוד אשה חוקה היא
ודומ׳ ואם יש לצדקה שלשה משרתים יהיה
הראשון הרחוק תלשה לעולם כמו ואשר לא
אתרעהו טעל ודומ׳ ואם יש לה ארבעה
משרתים יהיה הראשון שופר מיושב והשני
תלשה לעולם כמו הנני עמד לפניך שם על
הצור ודומ׳ ושלשה פיסוקים במקרא נלונים
מאחיהם משתנים האזלה והמארכה על
מלה אחת ממונים כמו וידבר משה אל
אהרן ואל אלעזר ואל איתמר וראיתם
והנה אם יצאו בנות שילה ויפקדו בונים
ההוא אנשים על הנשכות לאוצלות ־־
לתרומות ונהלפי כח הנעימה ומקצת
סופרים עושים במקום זה המארכה שופר
והנעימה שווה הלגרמיה והוא מחלק
הדוס כבר בוארנו שהמשרת לה מארכה
לעולם בין אחר בין שנים כמו אשר בית
ישראל ודומ׳ ואין לה משרת אחר
הרביע והוא מחלק הדוס לא ישרת אותו
מארכה לעולם והמשרת הסמוך לו לעולם
שופר מיושב כמו ולא יכלו או אז יבנה
ודומ׳ ולא יהיה המשרת עם הרביע לעולם
על מלה אחת אלא בחמשה מקומות והם
כתובין במקומם ואם היו לרביע שני משרתים

הראשון יהיה דרגה לעולם והשני שופר מיושב
כמו אשר לא ידעתם אבותיך כי על אפי ועל
חמתי ודומ׳ ואם היו לו שלשה משרתים
הראשון יהיה שופר מיושב והשני דרגה והשני
מיושב לעולם כמו לא מבני ישראל המה ודומ׳
ואין בזה חלוף התביר והוא מחלק הדוס
כבר בוארנו שאפשר שיקדמו ארבעה מ׳
משרתים ועתה נבארם וכתקנה נבאר מפני
מה פעם יהיה משרתו עמו והיא מארכה על
תיבה אחת ופעם לא יהיה עמו דע שבזמן
שהתביר על מלה פלונית ולפני האות שיש
עליו התביר אות יש תחתיו שוא ולפני השוא
אות שיש עליו מלך מש לשה מלכים או הן חולם
או קמץ או צירי לפי תנאי זה יהיה המארכה
עם התביר על מלה אחת כמו יען ישתכן
התבוננו ודומ׳ וכן ותעלו על שפת אל תלחמו
ודומ׳ כולן על דרך זה במה שהוא מארכה
עם חרק והיא בבילתה ואין לה שני והתביר
אפשר שישרת אותו מארכה בסמוך לו ואפשר
דרגה ודרך ידיעתו כך היא אם יש בין נעימות
מלה ראשונה ונעימת מלה שניה שעליה
התביר מלך אחד כלבד יהיה משרתו מארכה
לעולם כמו כי כה אמר ויכף דוד והשוא הנד
נחשב מלך ואינו מלך כמו והיה לך ודומ׳
ואם היה בין נעימה לנעימה שני מלכים או
יותר יהיה משרתו דרגה לעולם כמו שנים מכל
המה הגבורים ודומ׳ ואם היה שוא נח היה
מארכה כר מאן שאמרן והן ואברהם היו יהיה וכי
יפתה שור איש בין בית אל הפקיד ידך כבשך שלמון
אשר תמצא ידך וימנה וישוה ומיכאל וישפה
ועודהם עומדים כי אין לעמוד ואם היה בין
נעימה לנעימה פסיק בין היו שם מלכים בין
לא היו לעולם דרגה כמו המול ימול וישם המלך
אחשורש מס ודומ׳ והמשרת השני שלתביר
פעם יהיה שופר מיושב ופעם אזלה ודרך
ידיעתו אם הוא על אות ראשון מן התיבה יהיה
שופר כמו עיר שפכת דם ואם הוא על אות שני
יהיה אזלה כמו ואיש ראש בית אבותיו ודומ׳
ובזמן שיהיה לו ארבעה משרתים יהיה ראשונים
שופר מיושב ותלשה ואזלה ודרגה או מארכה

ודגה ומארכה כאחת אי אפשר אלא במקום
אחד כמו שביארנו" הטפחה והיא מחלק
הדוס" כבר אמרנו שאפשר לה שני
משרתים דרגה ומארכה" והמשרת של טפחה
לא יהיה עמה על תיבה אחת אלא בשמונה
מקומות בלבד כמו ומושביתיסם ודומ'"
וכל מקל שתמצא עם הטפחה זולתו היא
געיה לעולם ולא תטעה בו" ולא יהיה לטפחה
שני משרתים אלא בארבעה עשר מקומות
בלבד והן הן לא ישתנו כמו ויבא לו יין וישת
ודומ' וכולן כתובין כן" והמארכה המשרתת
את הטפחה יתחלף נעימתה לפי המלכים"
כיצד אם לא היה בין נעימת המארכה ובין
נעימת הטפחה מלך כלל תצא נעימת המארכ'
שבורה מנותזת כמו ונתתם לי אות אמת
ודומ' ואם היה בין המארכה והטפחה שני מלכים
אחת במלת המארכה ואחת במלת הטפחה
תצא נעימת המארכה שבורה מיושבת בלא
הנגה כמו כי לא מלו אותם בדרך ודומ' ואם
היו שם מלכים יותר משנים אינו ממשיך
בנעימתה כמו כי עשיתי עמכם חסד ודומ'"
ודע שבזמן שיהיה לפני מלת הטפחה
שתי מלות הלא שונה כי והשניה לא יתחלפו
במארכה פעם תהיה על כי ותהיה לא במקף
ופעם תהיה על לא ותהיה כי במקף ודרך
ידיעתה כך הוא אם היה על אות ראשון ממלת
הטפחה מלך תהיה המארכה על כי ותהיה לא
במקף כמו כי לא כלו כי לא נקוב ודומ' ואם היה
על אות ראשון שוא תהיה המארכה על לא ותהיה
כי במקף כי לא בכח כי לא ביד וקחו ודומ' הכלל
על דרך זו במ"ח על אות ראשון מלך והמארכה
על לא והוא כי לא תעבר את הירדן הזה"
הסלוק והוא מחלק הדוס" כבר אמרנו שאי
אפשר לו משרת אלא אחד והוא המארכה לעולם
ואין לו אחר במ"ח מקומות שתשרתהו הנטויה
והן כתובין במסורת" הרי נתבאר משרתי
כל טעם וביאר סידורן ושירותן וחלוקן לפי
מחלקותיהן" **שער** מוקף לחלוק ~
המשרתים כבר ביארנו מנין ~
המשרתים ודרך שירותן ועתה נבאר חלק

כל משרת ומשרת למי ישרת מן השרים
ובכמה פנים משרתו" וזה הוא התלישה
הקטנה לא תשרת אלא לפזר גדול בלבד
בסמוך לו לעולם וכבר ביארנו שהיא
בששה עשר מקומות באחד ועשרים
ספרים בלבד" הנטויה אינה משמשת
אלא לאתנחה ולסלוק בלבד בסמוך לעולם
והן עשרה באתנחה וחמשה בסלוק" נמצאת
בחמשה עשר מקומות באחד ועשרים ספרים"
השופר הסמוך לא ישרת אלא היתיב בלבד
בסמוך לו לעולם ולא יסמך ליתיב אלא הוא
לעולם אלא אם לא יהיה בין טעם מלה ראשונה
ובין מקום היתיב מלך מן המלכים יהיה זולתו
מארכה כמו לטוב לנו ודומ' כמו שביארנו
בחילוק הטעמים" שופר מכרבל והוא
הנקרא שופר נחית לא ישרת אלא הזקף
בלבד בזמן שיש לזקף שני שופרות ~
משרתים יהיה הראשון שופר נחית והשני
שופר מורם לעולם" ובזמן שאין לו אלא
משרת אחד אם היה על אות ראשון מן המלה
יהיה נחית לעולם ואם היה על אות שני
יהיה מורם" נמצא שופר מכרבל אינו משרת
אלא לזקף בלבד פעמים בסמוך לו ופעמים
לפני משרת אחר כמו שביארנו" שופר
מורם ישרת בארבעה מקומות ישרת האתנחה
בזמן יש לה משרת אחד או שנים שניהן מורמים
ואין לאתנחה משרת זולתו חוץ מן הנטויה
שמשרתה אותה בעשרה מקומות בלבד כמו
שביארנו" ועוד ישרת הזקף בזמן שיש לו
שופר אחד והוא על אות שני מן המלה יהיה
מורם ואם הוא על ראשון הוא נחית כמו
שאמרנו ובזמן שהן שנים הראשון נחית
והשני מורם לעולם" ועוד ישרת הזרקה
בזמן יש לה משרת אחד או לבים הסמוך לה
שופר מורם והוא שלא יהיה בינו ובין הזרקה
געיה או פסק תהיה נעימת השופר כנעימת
המארכה למטה כמו שביארנו" ועוד
ישרת הסגולה לעולם ואין לה משרת ~
זולתו כמו האתנחה" שופר מיושב ישרת
לשבעה טעמים ישרת הפזר בזמן יהיה לו

משרת אחד או רבים כולן מיושבין לעולם
ולא ישרת אותו זולתו" ועוד ישרת התלישה
בין שלה משרת אחד או רבים כולן שופרות
מיושבין לעולם" ועוד ישרת הטרק אם
אין לטרק אלא משרת אחד והיתה נעימת
המשרת על אות ראשון מן המלה יהיה שופר
מיושב לעולם וכן אם היו לו ארבעה או חמשה
משרתים הראשונים יהיו שופרין מיושבין לעולם"
ועוד ישרת הזרקה אם יש לזרקה שני
משרתים והיתה נעימת מלה ראשונה על
אות ראשון ממנה לפי תנאי זה יהיה שופר
מיושב לעולם" וכן אם היה לה ארבעה
משרתים הראשון המוקדם יהיה שופר
מיושב לעולם" ועוד ישרת היתיב אם
יש ליתיב שני משרתים והיתה נעימת
מלה ראשונה על אות ראשון ממנה לפי תנאי
זה יהיה שופר מיושב" ואם יש לו ארבעה
משרתים הראשון מהם שופר מיושב לעולם"
וכן אם יש לו חמשה או ששה משרתים
הראשונים מיושבין כולם לעולם" ועוד
ישרת הרביע בזמן שאין לו אלא משרת אחד
הוא שופר מיושב לעולם" ואם היו לו שלשה
משרתים הראשון והשני מיושבין לעולם"
ועוד ישרת התבר אם יש לו שני משרתים
והיתה נעימת מלה ראשונה על אות ראשון
ממנה יהיה שופר מיושב לעולם" ואם יש
ארבעה משרתים הראשון מיושב לעולם
ולא ישרת שופר מיושב אלא במקומות אלו
בלבד לפי מחלוקותם" נמצאו השופרות
המשרתים ארבעה חלקים שופר הפוך והוא
לא ישרת אלא ליתיב בלבד" ושופר מכרבל
והוא משרת לזקף בלבד" ושופר מורס
והוא משרת לאתנחה ולזקפה ולזרקה
ולסגלה בלבד" ושופר מיושב והוא משרת
לפזר ולתלשה ולתרסה ולזרקה וליתיב
ולרביע ולתביר בלבד" מארכה תשרת
לששה טעמים תשרת ליתיב בין יש לו
משרת אחד או רבים היא בסמוך לו אם
לא היה ראוי לשופר הפוך כמו שביארנו"
ועוד תשרת לזרקה בין יש לה משרת
אחד או רבים היא בסמוך לעולם והוא
שיהיה שם פסיק או געיה או שלשה מרבים
לפי תנאי זה בלבד" ועוד תשרת
הלגרמיה אם יש לה אחד או שנים הם
מארכה לעולם" ועוד תשרת התביר
בין יש לו משרת אחד או רבים היא בסמוך
והוא שתהיה אותה המלה אינה ראויה
לדרגה כמו שביארנו" ועוד תשרת
הטפחה אם אין לה אלא משרת אחד ואם
יש לה שנים הראשון דרגה לעולם והשני
שבמאלכות צמותה והן י״ד מקומות
בכל המקרא" ועוד תשרת לסלוק ואין
לו משרת שולתה אלא הנטויה בחמשה
מקומות בלבד" אזלה תשרת לארבעה
טעמים" תשרת לטרס אם אין לטרס
אלא משרת אחד והיתה נעימת התיבה משרת
על אות שני ממנה יהיה אזלה לעולם לפי
תנאי זה בלבד" ואם יש לטרס שנים או שלשה
או ארבעה או חמשה משרתים הסמוך לו
אזלה לעולם" ועוד תשרת היתיב בזמן
שיש לו שני משרתים והיתה נעימת מלה
ראשונה על אות שני ממנה יהיה אזלה
לעולם לפי תנאי זה בלבד" ואם יש לטרס
שנים או שלשה או ארבעה או חמשה משרתים
הסמוך לו אזלה לעולם" או שלשה משרתים
או יתר תהיה המלה השלישית למלת היתיב
באזלה לעולם כמו ונבקעה דר הזתים מחציו
וגומ" ועוד תשרת הזרקה אם יש לה שני
משרתים והיתה הנעימה על אות שני ממלה
ראשונה או יתר לפי תנאי זה תהיה אזלה
ואם יש לה שלשה משרתים או ארבעה
השלישית למלת הזרקה אזלה לעולם
כמו ואשר יצא את דלעהן בער וגומ"
ועוד תשרת התביר אם יש לו שני משרתים
הראשון יהיה אזלה לעולם" ואם יש לו שלשה
או ארבעה משרתים השלישית למלת התביר
אזלה לעולם" תלשה תשרת לארבעה
טעמים תשרת הפזר אם יש לו שנים או
שלשה או ארבעה משרתים" המלה השלישית
למלת הפזר תלשה לעולם" ועוד תשרת

שנאמר

התביר אם יש לו שלשה אחד ארבעה משרתים שלה
לתביר תהיה תלשה לעולם" ועוד תשרת הרביעית לתביר
היתיב אם יש לו שנים או שלשה או ארבעה
הרביעית ליתיב תהיה תלשה לעולם" ועוד
תשרת הזרקה אם יש לה משרתים רבים
הרביעית לזרקה תלשה לעולם" דרגה
תשרת לשני טעמים תשרת לרביע אם יש
לו שני משרתים או שלשה האמצעית דרגה
לעולם" ועוד תשרת לתביר אם יש בין
נעימת מלת המשרת ובין נעימתו שני
מלכים או יותר תהיה דרגה לעולם כמו שביארו
וכן אם יש לתביר שני משרתים ואחד מהם
עמו על מלתו יהיה הראשון דרגה והוא אם
תעילון ואם תעורלן ותבדו" כמו אלפי דרך
עץ" משרת הפזר שופר מושב לעולם"
ואם פזר גדול הוא משרתיו וכולן שופרות
מיושבין חוץ מן הסמוך לו שהוא תלשה
קטנה" המשרת התלשה שופר מיושב
לעולם" ומשרת הטרס שלשה שופר מיושב
ותלשה ואזלה ומשרת לגרמיה שנים שופר
מיושב שלה ומאריכה" ומשרת הרביע שנים
שופר מיושב ודרגה ומשרת הזרקה חמשה
שופר מיושב ותלשה ואזלה ושופר הפוך
ומאריכה" ומשרת הזקף שנים שופר מכרבל
ושופר מורס" ומשרת התביר חמשה שופר
מיושב ותלשה ואזלה ודרגה ומאריכה ומשרת
היתיב חמשה שופר מיושב ותלשה ואזלה
ושופר הפוך ומאריכה" ומשרת הטפחה מאריכה
בלבד או דרגה ושתי מאריכות צמתות"
ומשרת האתנחתא שופר מורס ונטויה" ~
ומשרת הסלוק מאריכה בלבד ונטויה בחמשה
מקומות כמו שביארנו" ברוך אדונינו ~
שהפק רצונינו והוא ימלא משאלותינו אמן"
וזה הוא סידור הטעמים בכתוב
טרס ואחרון רביע או לגרמיה ואחר לגרמיה
רביע ואחר רביע יתיב ואחר יתיב זקף ואחר
זקף תביר או טפחה ואחר טפחה אתנחה
או סוף פסוק אחר פזר תלשה אחר תלשה
טרס" זה הוא סידורן בכתוב לפי הנעימה"
לפי שיש מהן דרך גובה ומהן דרך גובה ומהן

דרך רום ומהן דרך נצב" ואפשר שיתחלף
סדר זה לפי מלות הפסוק וגדלו וקטנו ואם
הוא דרך סמוך או ישבו אותיות קריאה או
אותיות חתימה או אותיות הידיעה" לפי שעם
יהיו תוצאותיו ולפי תוצאותיו יהיו קימת טעמיו
והמשכילים יבינו" ודע שיש לבעלי
הדקדוק לכל טעם וטעם הנפה ביד יתר
על הנעימה הגלויה בפה כמו שאמרו
צבורי חכמה בה בין צבע יחידי סגולה
מניף בשלש אצבעות לפניו שופר מניע
בשתי אצבעות הכפה קצרה פזל בשתי אצבעות
אצבעות למעלה תלשה חטפה באצבע"
זקף קטן באצבע מלמעלה למטה"
טרס תנפש את המלה לאחוריה" ועל דרך
זו יש לכל הטעמים והמשרתים כמו שאמרו
בענין אין מקנחין בימין מה טעם מפני שמראין
שמראין בה טעמי תורה" והאל הגדול
ברחב גדלו יזכה אותנו להגות בתורתו ~
ולדקדק בה כראוי ולידע צפוניה וסודיה
ועיקריה ויסודותיה ויגלה לעינינו כל
סתריה ויעזרינו ויזכינו לדעת כל אשר
לדעתו וללמוד וללמד לשמור לעשות
ולקיים את כל דברי תורתו באהבה ולעשות
משפטיו וחקיו ומצותיו אשר צוה את
את אבותינו ויתן חלקינו בתורתו ועם עושי
רצונו ויבנה עירו בחיינו ובימינו ויקבץ
גליותינו וישפיע שלומינו ותרבה דעתינו
ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו
ויושיענו זה יי קוינו לו נגילה ונשמחה
בישועתו" אשרי המחכה ויגיע"
זה הוא שראינו לכתבו והכל בדקדוק זה"

וראיתי לכתוב

החלופים שנחלקו בהן הסופרים בנקודות"
זה החילוף אשר נמצא בין שני המלמדים
אהרן בן משה בן אשר ומשה בן נפתלי ראשם
א" וכשר להקדים מן המלות אשר
התחלפו בהם אשר בהם שתי אותיות תתפעם
במלה כמו יששכר וזולתה" דע כי היה בן
אשר ינקוד מלת יששכר השין הראשונה

אצבעות הגופה גדולה קטני כפה מניף בשתי אצבעות

ויוציאאותו בסין ויעבית השין השני מן
הנקוד ולא יוציא בפה כמו יששכר וכולם על
זה המנהג״ ובן נפתלי יחלפהו כי הוא ינקד
השנים וידביקם בסימן כמו יששכר״
וכל לשון חבלה היה בן אשר יפתח הכף
על המשפטים שביארנו בסימני השוא
הנע״ ובן נפתלי לא היה פותח ממנה
דבר״ וכל לשון גרושה היה בן אשר
יפתח הריש והוא שיהיה תחת השין שלוש
נקודות כמו מעט מעט אגרשנו לא
אגרשנו מפניך וזולתם ואם לא יהיה על
השין שלש נקודות לא יפתח הריש כמו
ויגדלו בני האשה ויגרשו ותגרשוני מבית
אבי והוא חוץ ממלה אחת כי הוא יפתח אותה
ולא יהיה תחת השין שלש נקודות והיא
ויגרשהו וילך״ ובן נפתלי לא היה פותח
ממנה דבר״ וכל לשון בתים אשר יהיה
בשני טעמים היה בן נפתלי יחזקם בדגש
יותר מזולתם כמו על הבתים ומבתיך
כולם על זה המנהג״ ובן אשר יחליפהו על
זה חוץ משתי מלות והיא ובתים מלאים
כל טוב ואת בתיו וישימה תל עולם ובבתיא
אלך תלתיהון״ וכל בישראל לישראל
ביזרעאל ליזרעאל בירא הלראה היה בן
אשר ינקוד היוד בלא המלות ויוציא אותו
בפה ובן נפתלי יחליפהו ולא ינקוד היוד ולא
יוציא אותו בפה כמו בישראל״ וכל ויהי אשר
תקמץ עם בגד כפת והטעם מודבק עם
ויהי היה בן אשר יקראם ברפי על משפט
אויה כמו ויהי כשמעו ודומ׳ ובן נפתלי יחליפהו
בשבע מלות ויהי כראותו אותה ויקרע
ויהי כראות המלך ויהי כשמעו כי הרימותי
ויהי כהוציאם אותם ויהי כשמע כל המלכים
ויהי כמלכו וחוץ מאלו יניחם על משפט
אויה רפי כמו ויהי כל הנופלים ויהי דוד ודומ׳
נתחיל עתה בחילוף וחיבור שביניהן
בתורה ואזכיר הסדרים שבכל חומש
וחומש ומנין הפרשיות ואלו הן״

סדר פרשיות התורה וסדריה

דע כי המנהג הפשוט ברוב העולם שמשלימין
את התורה בשנה אחת מתחילין מאחר
חג הסכות בפרשת בראשית ואחתמין
בסוף חג הסכות בוזאת הברכה לכן חלקו
את התורה שלשה וחמשים פרשיות
כנגד שבתות השנה התמימה המעוברת
כדי שיהיו קוראין פרשה בכל שבת ושבת
ובשנה הפשוטה קוראין במקצת שבתות
שתי פרשיות כדי שישלימו את התורה
בשנה הפשוטה״ זה הוא מנהג העולם״
ויש מקומות שמשלימין את התורה בשלוש
שנים ומחלקין את התורה למאה וחמשים
ק׳ ד׳ ים וארבעה פרשיות והן הנקראים
סדרים כדי שיקראו בכל שבת סדר״ ונמצאו
משלימין את התורה בסוף שלש שנים והריני
מבאר מנין הפרשיות שבכל חומש וחומש
ומנין פיסוקי הפרשיות ונעשה לכל מנין
פרשה ופרשה שם איש ידוע כנגד המנין
כדי שיהיה המנין שמור לכל אחד ואחד ולא
ולא ישתבש בטעות הסופרים״
ואבאר החלוף והחבור שבין שני המלמדים״

ספר ראשון

והוא ספר הישר״

דע כי הספר הזה שנים עשר פרשה כולם
חמשה וארבעים סדר והוא אלף וחמש מאות
וארבעה ושלשים פסוק סימן אך לד״ ונתחיל
במנין כל פרשה ופרשה ונשים לפסוק כל
פרשה שם איש שישמר בו המנין ולא תשגה בו״
פרשת בראשית יש בה ארבעה סדרים
ריש הפרשה״ אלה תולדות השמים״ הן
האדם היה״ וזה ספר תולדת״ ומנין הפסוקים
מאה וששה וארבעים קמ״ו כנגד המנין שם
אמציה״ ובה מן החלוף מלה אחת והיא ומפרי
העץ אשר בתוך הגן חטוף בתוך הגן״ ואלו
המלות שנתחברו בהן וחיתו ארץ למינה״
ולכל חית הארץ״ מפרי עץ הגן נאכל
אמחה אשר בראתי״ אלה תולדת נח״
יש בה חמשה סדרים ריש הפרשה״ ויזכר
אלהים את נח״ צא מן התבה״ ויהיו בני נח היוצאים״
ויהי כל הארץ שפה״ ומנין הפיסוק מאה
שלשה וחמשים קנ״ג כנגד המנין עם בצלאל״

ובה מן החלוף שתי מלות נתקן קריאת בן אשר
על הימין וקריאת בן נפתלי על השמאל והיה
בן אשר יקרא כזה ומחיתי את כל היקום
בזקפה" ובן נפתלי יקרא כזה את כל היקום
אשר עשיתי על דרך שמאל" ובכל חית
הארץ אתכם" ואלו המלות אשר התחברו
בקריאת האלהים התהלך נח" את כל היקום"
ויצבו המים ובכל דגי הים" ובכל חית הארץ
ינחמנו ממעשנו" פרשת לך לך" יש
בה ארבעה קדרים" ריש הפרשה" ויהי
במי אמרפל" ואחר הדברים" ושרי אשת
אברם" ומנין הפיסוק מאה ששה ועשרים
קכו נגד המנין שם מכנדבי" ובה מן החלוף
כי את כל הארץ אשר והתחברו בו ויעלו
אתו ואברם" ויאהל עד סדום" ויחשבה
לו" פרשת וירא יש בה חמשה קדרים
וחמשה פיסן ריש הפרשה" ויבאו שני ה
המלאכים סדומה" ויסע משם אברהם" ויי
פקד את שרה והאלהים נסה" ומנין אלו ה
חמשה" וחמשה פיסן מן הסדר האחרון
והוא סדר ויגד לאברהם" ומנין הפיסוק
מאה ששה וארבעים קמו נגד המנין שם
יחזקיהו" ובה מן החלוף ארבע מלות ונשאתי
לכל המון כי חפרתי את הבאר אלהים יראה
לו השה ולא חשכת את בנך את יחידך" ואין
בזו הפרשה מלה שישגה בה איש כמו זו אתי
אל ויאמר לו כי צחקת" היה מקנת המנורים
יקרא אותה בדגש ואין כשר" ויהיו
חיי שרה יש בה ד׳ קדרים תחסר חמשה
פיסן אשר הם בפרשת וירא סדר ויגד
לאברהם הוא סדר ראשון מזו הפרשה
ער ואברהם זקן" הסדר השני ואברהם
זקן" השלישי ואבא היום אל העין" הרביעי
ויוסף אברהם" ומנין הפיס מאה וחמשים
קה נגד המנין שם יהוידע" ובה חלוף
מלה אחת גל ותשב" ושתי מלות ה
התחברו בהן לעת ערב לעת צאת השאבת"
ואלה תולדת יצחק" יש בה שלשה
קדרים" ריש הפרשה" ויהי כי זקן יצחק"
ויתן לך האלהים ומנין הפיס מאה וששה"

קו נגד המנין יהללאל" ואלו שנתחלפו בהן
ויתרצצו הבנים ולמה זה לי בכרה" כי עתה
הרחיב יי לנו שופל ותשלחוני מאתכם"
עלי קללתך בני" וירח את ריח בגדיו ראה
ריח בני" ועל חרבך תחיה ואת אחיך"
ואלו התחברו בהן ורבקה אמרה אל יעקב"
והלבשה את יעקב אחי" פרש ויצא יעקב"
יש בה ארבעה קדרים ריש הפרשה"
וירא יי כי שנואה לאה" ויזכר אלהים את
רחל" ויאמר אלהים אל יעקב" ומנין הפיסוק
מאה שמונה וארבעים קמח כנגד המנין
חלקי" ויש בה חלוף ויבא יעקב מן השדה
ובהעטיף הצאן גנבתי יום וגנבתי לילה"
והתחברו לכל שהחום" פרש וישלח
וישלח יעקב" יש בה ג׳ קדרים ריש הפרש
ויבא יעקב שלם" וירא אלהים אל יעקב
ומנין הפיסן מאה וארבעה וחמשים קנד
כנגד המנין קליטה" ואלו שנתחלפו בהן
ויאמר אם יבוא עשו אל המחנה" והיה
המחנה" ויאמר לא אשלחך ויאהב את
הנער וסוף פיסן ולזרעך אחריך אתן בין
בשמת אלוף קרח והמלות אשר התחברו
בהן כי יפגשך כי על כן ראיתי כל יצאי
שער עירה בנאגעיה" פרשת וישב
יעקב" יש בה ארבעה קדרים" ריש הפרש
ויהי בעת ההיא וירד מצרימה יהודה"
ויוסף הורד" ויהי אחרי הדברים האלה
חטאו" ומנין הפיסן מאה ושנים עשר
קיב נגד המנין בקי" ושתי מלות התחלפו
בהן להשתחות לך ארצה" יפה תאר ויפה
מראה" ואלו המלות שנתחברו בהן ויתנכלו
אתו בתאים כנעני" כי לא לו יהיה הזרע
לצחק בנו ראה את כל מאומה בידו"
פרשת ויהי מקץ יש בה ד׳ קדרים" ריש
הפרשה" ויאמר פרעה אל עבדיו" ויאמר
אלהים יוסף בוס הש׳" ואל שדי יתן" ומנין
הפיסוק מאה ששה וארבעים קמו כנגד
המנין יחזקיהו" ויש בה חלוף ויקרא
פרעה שם יוסף וליוסף ילד שנבבבסר
בהתחננו אלינו ויבא יוסף הביתה וישתחוו

לו ארצה ושתי מלות התחברו בהן ויפתח
יוסף את כל אשר בהם״ פרשת ויגש
יש בה שני סדרים תחסר ארבעה פסוק
ריש הפרשה״ ואת יהודה שלח ומנין ש
הפסו׳ מאה וששה קו׳ כנגד המנין יהללאל״
ובה חלוף היש לכם אב או אח ויפל על
צוארי בנימן אחיו בכאשר ימנה וישוה
בדלג ובאליך ובני דן חושים״ ובני יוסף
אשר ילד לו במצרים״ ואלו המלות ש
שנתחברו בהן כי שנים ילדה לי אשתי
בנימן אחיו״ כל הנפש לבית יעקב ונהנס
בלחם בלא בעיה״ פרשת ויחי יעקב
יש בה שלשה סדרים וארבעה פסו׳
תשלום הפרש׳ הדא שונה ואלו הן ויהי אחרי
הדברים האלה״ ויקרא יעקב אבנו״ בנימן
זאב יטרף ומנין הפסו׳ חמשה ושמונים
פה כנגד המנין ימלה״ ובה חלוף שתי
מלות גם יהיה לעם וגם דגש אורפי יהודה
אתה יודוך אחיך״ נשלם ספר הישר

נתחיל בספר הברית

דע כי זה הספר יתחלק אחד עשר פרשה
תהיה שלשה ושלשים סדר ומנין הפסו׳ אר״ט״
פרשת ואלה שמות ישבה ארבעה
סדרים ריש הפרשה״ וילך איש מבית לוי״
ומשה היה רועה״ וילך משה וישב״ ומנין
הפסו׳ מאה וארבעה ועשרים קכ״ד כנגד
המנין מעדי״ ויש בה מן החלוף מלה
אחת והיא שלכנעלך והתחברו בשתי
מלות ויבאו הרעים ויגרשום בלא בעיה״
וארד להצילו״ פרש׳ וארא יש בה
שלשה סדרים ריש הפרשה״ כי ידבר
אליכם פרעה״ השכם בבקר״ ומנין הפסו׳
מאה ואחד ועשרים קכ״א כנגד המנין
יעאל״ ויש בה מן החלוף חמש מלות
הם המדברים וחזק לב פרעה ואבילו
בלא בעיה״ ובחדר משכבך ויחד לו
הקולות והתחברו כל אשר ימצא בר
השדה״ כי אני הכבדתי״ ישבה ג׳
וחצי ריש הפרשה״ עוד נגע אחד״ ויהי

בחצי הלילה״ קדש לי כל בכור״ ומנין הפס׳
מאה וששה קו׳ כנגד המנין יהללאל ויש בה מן
החלוף מלה אחת דברו אל כל עדת והתחברו
לא יכון לבו כי הגברים ואין קורין אותה באתנה
כי אם במקף״ פרשת ויהי בשלח״ ישבה
שלשה סדרים וחצי תשלום הסדר המוקדם
ואלו הן מה תצעק אלי הנני ממטיר לכם
עד אנה מאנתם״ ומנין הפסו׳ מאה וששה
עשר כנגד המנין סגוה״ ויש בה חלוף
שתי מלות כתית בחק נס צו גאלת דגש או
רפי״ שמעתי את תלנות בני והתחברו אז
ישיר משה זה אלי ואנוהו בהר נחלתך
כל המחנה״ הנני עומד לפניך שם על
הצור״ פרשת וישמע יתרו יש בה
שני סדרים ריש הפרשה ואתם תהיו לי
ממלכת כהנים ומנין הפיסו׳ שתים ושבעים
ע״ב כנגד המנין חבאל ואין בה חלוף״
והתחברו בלו סקול יסקל או ירה יורה דגש
וזה מנהג שפת הקדש״ לא יהיה לך אלהים
אחרים בנגינה על יוד שניה״ פרשת
ואלה המשפטים ישבה שלשה סדרים
ריש הפרשה״ אם כסף תלוה״ הנה אנכי
שלח״ ומנין הפיסו׳ מאה ושמונה עשר
קי״ח כנגד המנין עזיאל״ ובה מן החלוף שתי
מלות ונפשבך אמתך ויחזו את האלהים״
והתחברו בלו כן תעשה לשורך כן
תעשה לכרמך״ אם המצא תמצא בידו״
פרשת ויקחו לי תרומה יש בה ב׳
סדרים ריש הפרשה ואת המשכן תעשה
ועשית פרכת״ ומנין הפיסו׳ ששה ותשעים
צ״ו כנגד המנין סלו ואין בה חלוף״
והתחברו בלו ונתת על השלחן ולירכתי
המשכן ימה״ פרשת ואתה תצוה
ישבה שני סדרים ועשרה פסו׳ מן
הסדר הבא ואלו הן ריש הפרשה״ וזה
הדבר״ ועשית מזבח״ ומנין הפיסוקים
מאה ואחד קא׳ כנגד המנין מיכאל ושלוש
מלות התחלפו בהן ״והם יקחו את הזהב
ואת התכלת ופעמני זהב ובמעלות
אהרן״ והתחברו בלו ואת שמות ונקחת

את כל החלב" וזה יותר" פרשת כי
תשא יש בה ד' סדרים" ריש הפרשה
תשלום סדר ראשון שהוא ועשית מזבח"
ראה קראתי" ויפן וירד משה" פסל לך"
ותשעה פסוק מן הסדר הבא והוא ויאמר יי'
אל משה כתב לך" ומנין הפסוק מאה ותשעה
ושלשים קל"ט כנגד המנין חנכא" ובה חלוף
וקנמון בשם" את מעשה יי' ושתי מלות
התחברו בהן ויתנצלו בני ישראל כי לא
תשתחוה לאל אחר" פרשת ויקהל יש
בה ב' סדרים תחסר תשעה פסוק תשלום
סדר ויאמר יי' אל משה כתב לך" ויאמר
דראו קרא יי' בשם" ויעש בצלאל את הארון"
ומנין הפסוק מאה ועשרים ושנים קכ"ב כנגד
המנין סנואה" ובה חלוף ויקרא משה אל
בצלאל ושתי מלות התחברו בהן ויביאו
מטוה את התכלת" ויעש את כל כלי המזבח"
אלה פקודי יש בה שני סדרים ריש
הפרשה ויביאו את המשכן ומנין הפסוק
שנים ותשעים צ"ב כנגד המנין עזיה" ובה
חלוף ומן התכלת והארגמן" וירכסו את החשן
מטבעותיו ואת מכנסי הבד" ונתחברו באלו
ואת האבנט" והיתה להם משחתם בגעיה"

נשלם ספר הברית

נתחיל בתורת כהנים

דע כי זה הספר יתחלק עשר פרשיות
תהיה חמשה ועשרים סדר ומנין הפסוק
נטף" פרשת ויקרא יש בה שני
סדרים וחצי" ריש הפרשה נפש כי תחטא"
וחצי סדר ונפש כי תחטא ושמעה" ומנין
הפסוק מאה ואחד עשר קי"א כנגד המנין
דעוא" ויש בה מן החלוף מכל אחת מכל
אשר ישבע עליו והתחברו וכפר הכהן
על חטאתו" פרשת צו יש בה ב' סדרים"
וחצי הסדר המוקדם" זה קרבן אהרן
ובניו וחצי סדר הבא והוא סדר קח את
אהרן" ומנין הפסוק שבעה ותשעים צ"ז
כנגד המנין עבדיהו ואין בה חלוף והתחברו
ויקח את כל החלב" ואת כל החלב"

ויהי ביום השמיני יש בה שני סדרים
וחצי" חצי הסדר המוקדם קח את אהרן"
וידבר יין ושכר" וידבר זאת החיה ומנין
הפסוק אחד ותשעים צ"א כנגד המנין מיכהו"
והתחלפו אל תשקצו" אשה כי תזריע"
יש בה שני סדרים ריש הפרשה ואיש כי
יהיה בו נגע ומנין הפסוק שבעה וששים
ס"ז כנגד המנין בניה" ובה מן החלוף והנה
אין מראהו או מן השתי והתחברו והנה אין
בבהרת או בשתי בלא פתח אל שוא"
זאת תהיה יש בה ג' סדרים ותשעה
פסוק ריש הפרשה" וכי תבאו אל ארץ כנען"
דברו דאיש כי יהיה זב" ותשעה פסוק
מן סדר ואשה כי יזוב זוב דמה ומנין הפסוק
צ' כנגד המנין יעדו" ובה מן החלוף מכל
אחת כל המשכב אשר ישכב עליו"
אחרי מות יש בה ג' סדרים תחסר תשעה
פסוק תשלום סדר ואשה כי יזוב" איש איש
מבית ישראל אשר ישחט" כמעשה ארץ
מצרים" ומנין הפסוק שמונים פ' כנגד המנין
עדו ובה חלוף וכמעשה" פרשת
קדושים יש בה שני סדרים" ריש הפרשה
כי תבאו אל הארץ ונטעתם" ומנין הפסוק
ארבעה וששים ס"ד כנגד המנין נודד" ויש
בה חלוף אל כל עדת בני ישראל ובית
אמו" והתחברו לא תעשק"
פרשת אמור יש בה ג' סדרים וחצי ריש
הפרשה" דבר ראשר יקריב קרבנו"
וידבר דו קצרתם וחצי הסדר הבא מן
ויקחו אליך שמן" ומנין הפסוק מאה
וארבעה ועשרים קכ"ד כנגד המנין מעדי"
ובה חלוף אמר אל הכהנים אשר תקראו
וחברו מקף שבתכם את מועדי יי'
בנקבו שם יומת מאריך והתחברו ונסקה
יין מאריך ממושבותיכם תביאו לחם
תנופה שתים: פרשת בהר סיני יש בה
שני סדרים וחצי חצי סדר המוקדם"
וכי תמכרו ממכר" וכי ימוך אחיך
ומטה" ומנין הפסוק שבעה וחמשים
נ"ז כנגד המנין הטיל ויש בה מן החלוף

שתי חלות ולבהמתך את כספך לא תתן
לו" ונתחברו באו תעביר שופר בכל
ארצכם ואם מעט נשאר בשדה"
פרשת אם בחקותי יש בה שני סדרים ריש
הפרשה" וידבר דאיש כי יפלא ומנין הפיסו
שמונה ושבעים עח נגד המנין עבאו"
ואין בה חלוף והתחברו ואם מך הוא קמ
וכל ערכך יהיה בשקל הקדש"
נשלם תורת כהנים בגזרתא דוני האדונים"

נתחיל בחומש הפקודים

דע כי זה הספר יתחלק עשרה פרשיות
תהיה שלשה ושלשים סדר ומנין הפיסו
אלף פח" במדבר סיני יש בה שלשה
סדרים וארבעה פיסו" ריש הפרשה"
איש איש על דגלו ואלה תולדות אהרן ומשה"
וארבעה פיסו מן סדר אל תכריתו" ומנין
הפיסו מאה ותשעה וחמשים קנט כנגד
המנין חלקיהו ובה חלוף מלה וכלו אהרן
ובניו לכסות" והתחברו אשר על המשכן
ועל המזבח אשר ישרתו עליו אלעזר
בן אהרן" פרשת נשא יש בה חמשה
סדרים תחסר ארבעה פיסו תשלום סדר
אל תכריתו" דבר דאיש כי תשטה דבר
דאיש כי יפלא" דבר דכה תברכו" ביום
השביעי נשיא ומנין הפיסו מאה ששה
ושבעים קעו כנגד המנין עמום" ואין
בה חלוף והתחברו באו שהם בגעיה
והם והשביע הכהן וכן המרים המאררים
והשקה את המים ובאו בה המים המאררים
והשאר בלא געיה" פרשת בהעלתך
יש בה ד סדרים ריש הפרשה" עשה לך
שתי חצוצרות" אספה לי שבעים איש"
היד יי תקצר ומנין הפיסו מאה ששה
ושלשים קלו כנגד המנין מהללאל"
ובה חלוף כן עשו להם בני ישראל
ובהארך הענן על המשכן כי אם אל
ארצי אספה לי שבעים איש אם יהיה
נביאכם יי במראה אליו אתודע והתחברו
באו והתיצבו שם עמך" אם את כל
דגי" פרשת שלח לך" יש בה שלשה
סדרים" ריש הפרשה" עד אנה ינאצוני"
וידבר ונסכים" ומנין הפיסו מאה ותשעה
עשר קיט כנגד המנין פלטי ויש בה חלוף
הבמחנים וכל מנאצי את תלנות בני ישראל
כי העמלקי והכנעני ועשו כל העדה
ונתחברו באו עלו זה בנגב ואל כל עדת
בני ישראל" פרשת ויקח קרח יש בה
שני סדרים ריש הפרשה" וידבר וקחו
מחתות" ומנין הפיסו חמשה ותשעים צה
כנגד המנין דניאל" ובה חלוף זה יהיה לך
מקדש" והתחברו באו ויאמר אל אלעזר
בן אהרן לך ולזרעך ויתן את הקטרת"
פרה אדומה יש בה שני סדרים ריש
הפרשה" וישלח משה מלאכים ומנין
הפיסו שבעה ושמונים כנגד המנין עלי"
ובה חלוף ולא נתן סיחון וכל אשר יגע
בו הטמא וישמע הכנעני" והתחברו
במלה אחת לסבב את ארץ אדום רפי"
פרשת וירא בלק יש בה ב קדרים"
ריש הפרשה מי מנה עפר יעקב" ושב
ישראל בשטים ומנין הפיסו מאה וארבעה
קד קימון מנוח" ובה מן החלוף אשר
על הנהר ולישראל מה פעל אל כי אם
יהיה לבער קין" יזל מים מדליו"
פרשת פינחס יש בה ד סדרים"
ריש הפרשה וידבר דלאלה תחלק
הארץ" וידבר דיפקד יי" וביום הבכורים
ומנין הפיסו מאה שמונה וששים קסח
נגד המנין כסלחים" ואין בה מן החלוף
אם והיתה לבני ישראל כי בן אשר בגעיה
ובן נפתלי בלא געיה" ראשי המטות
יש בה ד סדרים ריש הפרשה וידבר
דנקם נקמת" ויאמר דשא את ראש
ומקנה רב ומנין הפיסוק מאה ושנים
עשר קיב נגד המנין עיבל" ויש בה
מן החלוף מלה אחת את השבי ואת
המלקוח" והתחברו את תנחשאת הבדל
עד תם כל הדור הרע" ואמר בן נפתלי
כי ראה מחצורא תבא פתח" אלה

אלה מקעי יש בה ג׳ קדרים ריש הפרש׳
וידבר דצאת הארץ׳׳ וידבר דוהקריתם
לכם׳׳ ומנין הפסו׳ מאה ושנים ושלשים
קל״ב נגד המנין בלק ובה מן החלוף מ׳
מלה אחת אשר תתנחלו אותה והתחברו
בנו ממחרת הפסח׳׳
נשלם חומש הפקודים׳׳

נתחיל במשנה תורה

דע כי זה הספר יתחלק עשרה פרשיות
והוא אחד ושלשים סדר ומנין הפסוקים
הנה׳׳ אלה הדברים׳׳ יש בה שלשה
קדרים ריש הפרשה׳׳ ויאמר דרב לכם
סב ויאמר דראה החלתי׳׳ ומנין הפסוק
מאה וחמשה קה׳ נגד המנין מלביה׳׳
ואין בה חלוף׳׳ והתחברו בנו ויבתו ש׳
אתכם בשעיר׳׳ פרשת ואתחנן
יש בה ד׳ קדרים ריש הפרשה׳ כי תוליד
בנים׳׳ אז יבדיל משה׳ שמע ישראל ומנין
הפסוק מאה ותשעה עשר קי״ט נגד
המנין פלטי׳ ובה מן החלוף חמש מלות
אם יספים אנחנו ובלכתך בדרך כן יחרה
אף יי׳ ונשלגו רסדבים מפניך והתחברו
בנו את עבדך ושכרת כי עבד מקף
את הדברים׳׳ והיה כי יביאך׳׳ והיה
עקב יש בה ג׳ קדרים ושלישית סדר
כי הארץ אשר אתה בא שמה׳׳ ומנין
הפסו׳ מאה ואחד עשר קי״א נגד המנין
דעוא׳׳ ויש בה מן החלוף ותעבת תעבנו
כל עת את אשר בלבבך למטר השמים
תשתה מים ובלכתך בדרך והתחברו
באלו עם גדול ורם כענקים ויכתב
על הלחות׳׳ ארץ נחלי מים׳׳ במאחריך
והיא מקף׳׳ פרשת ראה יש בה
קדרים תחסר שלישית סדר שבפרשת
והיה עקב׳׳ כי ירחיב יי׳ אלהיך כי יקום
בקרבך׳ בנים אתם ליי׳׳ כי יהיה בך אביון
ומנין הפסוקים מאה ששה ועשרים קכ״ו
נגד המנין פלאיה׳׳ ובה החלוף שתי מלות
פתוח תפתח את ידך וזבחת פסח ליי׳

אלהיך במקום אשר יבחר׳ והתחברו ובכל
אשר תשא קבה שכת השבע׳׳
פרשת שפטים יש בה ד׳ קדרים ריש הפרש׳
אשימה עלי מלך׳׳ כי הגוים האלה׳׳ כי
אל עיר׳׳ ומנין הפסו׳ ששה ותשעים צ״ו
נגד המנין עבדיהו׳׳ ובה מן החלוף שתי
מלות והם על פי התורה אשר יורוך ועל
המשפט למען יאריך ימים על ממלכתו׳
והתחברו נביא מקרבך׳׳ פרשת כי
תצא יש בה ה׳ קדרים ריש הפרשה׳׳ כי
יקרא קן צפור׳ כי תצא מחנה׳ כי תדר נדר
כי תקצר קצירך׳׳ ומנין הפיסו׳ מאה ועשרים
ק״ך נגד המנין על׳׳ ובה מן החלוף שתי
מלות והיה לפנות ערב אשר יכנל אליך׳׳
ואו המלות התחברו בהן ואם בשדה
את העבוט חוצה׳׳ פרשת והיה כי תבוא
יש בה שנ׳ קדרים ריש הפרשה והיה אם
שמוע תשמעו׳׳ ומנין הפיסו׳ מאה שנים
ועשרים קכ״ב נגד המנין מכבב׳׳ ואין בה
חלוף והתחברו בכלא לקח אשר נתן
אתם נצבים׳׳ יש בה שלשה קדרים׳׳
ריש הפרשה׳׳ כי המצוה הזאת׳׳ הן קרבו
ימיך׳׳ ומנין הפיסוק׳ שבעים ע׳ נגד המנין
אדניה׳׳ ויש בה מן החלוף מלה אחת והיא
אל האדמה אשר נשבעתי׳׳ אשר ה׳ יי׳
אלהיך שמה׳ כי אב יאנו אל האדמה נתחברו
בקן שהן בלא געיה׳׳ שירת האזינו׳׳
יש בה סדר אחד ומנין הפיסו׳ שנים וחמשים
נ״ב נגד המנין כלב׳׳ ובה מן החלוף שתי
מלות הוא עשך ויכוננך׳׳ כתחלפות געיה
תחת הוו או תחת הכף ימצאהו בא׳׳
וזאת הברכה׳׳ יש בה סדר אחד׳׳ ומנין
הפסו׳ מ״א נגד המנין בא׳׳ ואין בה חלוף
והתחברו על שתי מלות והם לבבות אפרים
אף שמיו יערפו טל׳׳ נשלם החלוף והחיבור׳׳

סדר תיבות אשר
במקרא חצובות

בעוד הקצובות׳׳ על דרכים הרבה נצבות

מתחלפים בהרבה אותיות ונכתבים בכמה
פנים מהם חקוקים באות ונקראים באות אחר
ומהם דברים שוים בלשון ומתחלפין בכתב
כמות אלהי העברים נקרא עלינו אלהי העבריים
נקרא עלינו כל אשר יקרא עלינו בשם יי
את אשר יקרה לעמך כי ביצחק יקרא לך
חולי יקרה כי שבעת ימים ימלא עד ימלה
שחוק פיך הלוא אם תיטיב שאת הלא היא
ברבת בני עמון ופא ישת בגאון גליך ופה
אשליך לכם גורל כי היא כסותה ובדם
ענבים סותה אסלי לגפן עירה ויקבלהו
ברמה ובעילו ויצא בן שמעי בן אלון
ויהי ימח הראש ויצא השני יתרא ישר
יתלה הנמצא ויזוע בכל המקרא כי אף
יעמוד במקום הי והי יעמוד במקום אלף
כי כן בטן המקרא כולו ומהם אשר פתרונו
מתחלף מחבירו ומהם אשר לא יתחלף
כמות ופא ופה ויצא ויצה ואין אחד מהם
סותר את חבירו כי היא זו דרך המקרא
כי אף ישרת במקום הי והי במקום וו
כמות עירן עירה על זו הדרך כל המקרא
כולו ולא לאדם שיתמה בזה ועוד
כתובים ולא נקראים ונקראים ולא נכתבים
וכולן בלוח הקדש מפי צירי אמונה לא
חילפו ולא שינו ולא הימירו ולא נמצא אחד
מהם סותר את דברי חבירו אלא כדברי זה
כן דברי זה כתורת משה איש האלהים
אבי הנביאים כמות היצא הוצא וכן נבואת
ישעיה ושאר כל הנביאים על זו הדרך נמצא
זה למר משך כי הדברים המוחלין היצא
הוצא העפלים הטחורים לבב לבג הכיר
יכיר דביונים חורי יונים שניהם מימי רגליהם
כלמד שני ענינים ושני דרכים שתי תיבות
שמות טחורים עפלים למדנו מזה כי ישלה
האבר שני שמות וכן לחורי יונים דביונים
וכן לשניהם מימי רגליהם אם אמר טחורים
את הדבר ואם אמר עפלים את הדבר וכן
לבג לבז לשון אוכל והיא מלה חצויה מפת
בג המלך ולבז היא לשון אכילה וכן הוא אומ'
ואכלת את שלל איביך נמצאו שניהם שוים

ואין אחד מהם סותר חבירו ולא משקר בו
וכן האסורים האסירים הכליא הכלא שלמות
שלמית ישוב ישיב הוא כמותן ויש לנו
דבר אחר כי בשני ענינים ובשני מקומות
ובשני זמנים דבר הנביא פעם אחד דבר
והוכיח בעפלים ופעם דבר והוכיח בטחורים
וצוה לכתוב אחד מן החוץ ואחד מבפנים וכי
מה יש בין לבג לבז אם הכל שוה וכן וענתך
תרבני וענותך תרבני זכור את יום השבת
שמור את יום השבת ועל שלשים על
שלשים וכל תמונה כל תמונה ותאזרני
ותזרני חיל תתבר תתבר מגדול מגדיל
וכל אחד ואחד לא יצא מענינו לא זה נקוד
ולא זה נקוד וכל כתיב וקרי אשר במקרא
תמצא על זה הדרך חוץ מאחת על אומר מקצת
הפותרים והוא מדד לוח הקדים בקנה המדה
חמש אמות קנים היא מאות וזה הפותר
שגה ולא ידע ולא טוב אמר ולא הוא כאשר
חשב כי יש במקרא כמות זה ארבעים ושבע
תיבות נכתבים מוקדם ומאוחר כמות גולן
גלון ויקהלו ויקלהו הזאה האהל יבחר יחבר
בערבות בעבלות והמישנה את העם והמשני
ותאזרנה ותראכה תתנרנה תרתנה חץ שחוט
שוחט וכן כולן וזו כמותן מאות אמות ואם
הקדים למד על וו כמות גולן גלון לא חילף
את הכתב והענין אחד וכן שאלן וחלילה
לנביא שיטעה או ישגה ויאמר במקום
מאות אמות כי פנתים חמש מאות קנים וכן
פנת צפון וכן פנת מזרח ואיך יהיה פנת של
קדים חמש אמות זה לא יעמוד בדיעה ואין זה
לא אומר הנביא ועוון שיכתב מוקדם
ומאוחר כמות ויקהלו (ויקלהו) בערבות בעבלות
והענין אחד בלא שגגה ובלא חילוף והמשכ'
יבינו ככל ביארנו קרי ולא כתיב
וכתיב ולא קרי ועתה נבאר פירושן בעזרת
שדי ולא אבן בנימן חסרה הכתוב
בני כי עשו תבל ונבלה וזמה בני שראל וראוי
להם לגרוע ייחוסם מן בנימן הצדיק ולהרחיקם
מתולדתו ומכללו ולא כלם בני בנימן כי לא
אבו לשמע בקול אחיהם ובשאר מקומות

שקלאם בנבנעין כתן להם תקוה ודרך
תשובה אם יחזרו ממעשיהם ויעשו תשובה
יקראו על שם אביהם בני בנימין׳׳
בלכתו להציב ידו בנהר כת׳ בספר שמוא׳
עילתו שהזכירו הכתוב בשני מקומות
בשמוא׳ ובדברי הימים ואמרו הכתוב בשני
זמנים ובשני עתים פעם ראשון אמת להעב
יתו בנהר ופעם שני אומר להציב ידו בנהר
פרת ולא עסק הכתוב בפעם לאשון להודיע
שהוא נהר פרת או נחל מצלים כתבו חוצה
לו פרת קרי׳׳ כאשר ישאל בדבר הא׳
הכתוב איש בפעם כי בן אדם מאוקר מאהים
וכן הוא אומר ותחסרהו מעט מאלהים
ולא דברו יקום כדברי אהים לכך איקלוה כת׳
מבפנים איש ותלה לו הכתוב מבחוץ אם
זיכה מעשיו ועשה לשם שמים תהיה ענתו
כדבר אהים׳׳ כי על בן המלך איקרו כן
לפידוע מעשיו כי ביקש לה מית אבן כפר
בעיקר ובא בדין אל מלבשי אבן ואמר
יואב כי על כן בן המלך מת׳׳ כי על אמת
בן המלך מת תלה לו כן מבחוץ כי באמת
הומת בן המלך וכן הוא אומ׳ כן בנות צלפחד
כדבריכם כן הוא׳׳ ואדרמלך ושראצר
הכהו בחרב נכתב מבפנים ושלאצר בנו
נקלא מבחוץ׳׳ לא נקרא ואדרמלך ושראצר
בנהו לא נודע מי הכהו אם בנו אם אחרים
ותלה לו מבחוץ בנו להודיע לכל באי העולם
נקמת אהים בו ולקיים עליו הנני מקים עליך
רעה מביתך׳׳ קנאת יי׳ תעשה כתיב
הוסיף צבאות ותלה לו מבחוץ כי נקמה
גדולה יעשה יי׳ בו ובלא שוהה ואחר כך על
ידי צבאות מלאכיו וכן הוא אומ׳ ויצא מלאך
יי׳ ויך במחנה אשור מאה ושמונ׳ וחמשים
אף לכך תלהו מבחוץ להודיע לכשתי נקמות
נקם בו אהים׳׳ הנה ימים נאם יי׳ כת׳
עילתו כי הנה ימים נאם יי׳ דבר סתום הוא
והיה לבן לומר כי שאת הבשורה לעתים
רחוקות ולימים רבים כאשר נקרא באים
מבחוץ קירב הקץ וקירב הבשורה בקריאת
ימים לבנוי הנביא, הרחמן ימהר הקץ אמן׳׳

לא יהי פליטה כתיב בפנים עילתו
כי בבל היא ראש הממלוכה ובית המלכות
וכן הוא אומר הלא דא היא בבל רבתא די
אנא בניתה לבית מלכו ובה שקעה
מלכות ישרא׳ ובטלה מלכותם ובשר
ירמיהו לשארית ישרא׳ בנקמת אהים
אשר ינקום ממנה בעולם הזה ולעתיד
לבוא וכתב לא יהי פליטה בעולם הזה
והוסיף מבחוץ לא יהי לה לעתיד לבוא׳׳
כל אשר תאמרי אעשה כת׳ יצא
מזה כי צותה נעמי את רות שני פעמי׳
בראשונה אמרה רות כל אשר תאמרי
אעשה ובצווייה שנייה אמרה כל אשר
תאמרי אלי אעשה לכך הוא תלוי מבחוץ:
כי אמר לא תבואי כת׳ מלמד כי
רות הגידה לנעמי חמותה הדבר שני
פעמים בראשונה לא אמרה אלי ובשנייה
אמרה אלי לכך נתלה מבחוץ׳׳
וזה הוא פירוש כתיב ולא קרי׳׳
כי אם אמנון כתב לפי
שבראשונה אמר יונדב בן שמעה כי
אמנון לבדו מת שלא נודע לו הדבר על
אמתתו כי אמנון לבדו וכשחישב בליבו
אמר אל ישם אדני המלך אל לבו דבר
לאמר כל בני המלך מתו כי אם אמנון
לבדו מת לפי שהוא היה ראש הדבר על
אמתו וחקקו הכתוב תיבה לפי כיעור
מעשיו ומיתה משונה לכך אם כתיב ולא
קרי׳׳ כי אם במקום אשר יהיה שם
אדני המלך כת׳ עלתו כי איתי הגתי דבר
בכל לבבו ובכל נפשו וחושק דבריו
אם במקום אשר יהיה שם אדני המלך
אם למות אם לחיים כי שם יהיה עבדך׳׳
והיה בלבבו הצדיק כי נכרי הוא וחיקרו
המקרא אם וכן הוא אומר שוב ושב עם
המלך כי נכרי אתה וגם גולה אתה למקומ׳
לכך כת׳ אם ולא קרי׳׳ יסלח נא יי׳ לעבדך
חסרו הכתוב תיבה אחת כי נעמן דבר
דברים שלא כהוגן לכן לא השיבו אלישע הנביא
על דבריו כאשר אמר בבוא אדני בית רמון

להשתחוות שמה חיסרו הכתוב כאן לפי
חסרון דעתו ודברין לכך כתיב ולא קרי׳׳
חי י״י את אשר עשה לנו את הנפ׳ כת׳
חסר הכת׳ את לפי שנשבע מנסראשון ונפר
וכן הוא אומר וגם במלך נבוכד נצר מרד
אשר השביעו באלהים ועוד הוכיח יחזק׳
אם לא אני אשר הפר וכו׳ ועוד אמר ירמיהו
ואם חי י״י יאמרו אכן לשקר ישבעו לכך
חסרו הכתוב וחסר שבועתו שיהיה בה
תיבה כתבת ולא נקראת׳׳ אל
ידרך ידרך הדרך כתי׳ זה ילמד על
שתי נקמות ועל שתי פורעניות אשר
ינקום י״י לעמו ממלכות כשדים ונכתב
שני פעמים ידרך הראשון נקמת העונש
שהיה במהרה וכן הוא אומר הנני רב את
ריבך ונקמתי את נקמתך ידרך השני
כתיב ולא קרי כי הוא צפון ונתוני לעתיד
לבוא׳׳ עשיתי ככל אשר צויתני
כתי׳ תלמד מזה כי אומר כאשר צויתני
ישבו תקוה ואיסה וחמלה מעכן
מהלבה ואין הוא דבר כליה ויש בו
תקוה ותוחלת לתשובה וכאשר צפה
המלאך לבוא הברים גזר דין מעשיהם
וכן הוא אומר עון בית ישראל ויהודה גדול
במאד מאד עשה בהם כליה ואמר זה ע״ב
דבר עשיתי ככל אשר צויתני כי בכל
לשון כליה הוא ואין שם פליטה וכן הוא
אומר זקן בחור ובתולה טף ונשים תהרגו
למשחית׳׳ ופאת נגב חמש חמש
מאות וארבעת אלפים כתי׳ תלמד מזה כי
חמש מאות הוסיף בשורה רמיזה כי אמר
הכת׳ ואלה מדותיה וכתקחק וקו ומדה
לבית השלישי למגרשיו ולתולדותיו
למוצאיו ומובאיו ותלה בניינו עוד בתשובה
וכן הוא אומ׳ אתה בן אדם הגד את בית
ישראל את הבית ויכלמו מעונותיהם
וכו׳ ואומר ואם נכלמו מכל אשר עשו כל
זה הכבוד הצפון להם הוא ויש לי״י לתת
הרבה מזה ויכול להוסיף חמש על חמש
ואלף על אלף וכן הוא אומ׳ יום לבנות

גדריך היום ההוא ירחק חוק ואומר יום הוא
ועדיך יבוא לכך נכתב חמש חמש כן
יאמר בעל הרחמים אמן׳׳ ועתה כי אמנם
כי אם גאל אנכי כתיב עילתו כי ידע בעז כי
שם גאל קרוב ממנו לכך אמר כי אם גאל
אנכי אם על ספק אולי יגאל טוב או לא
יגאל ולא היה בטוח שהוא יגאל כי הוא אומר
ואם לא יחפוץ לגאלך וגאלתיך אנכי לכך
אם גאל כתיב כי גאל אנכי נקרא׳׳
ברוך אדונינו שהפיק רצוננו אמן

פירוש סדר הספרים

עד החרבן׳׳
נ״י נתחיל בחומשי תורה׳

ספר ראשון והוא ספר הישרים׳׳
משנברא העולם עד שמת יוסף הצדיק
אלפים ושלש מאות ותשע שנים׳׳
ספר שני והוא ספר הברית משמת
יוסף הצדיק עד השנה השנית לצאת בני
ישראל עד שהוקם המשכן מאה וארבעים
נמצא משנברא העולם עד שהוקם המשכן
בתמט והסימן בתמח גאולים׳׳ ספר
שלישי והוא ספר תורת כהנים׳׳ משהוקם
המשכן באחד לחדש הראשון עד החדש
השני יהיה חדש ימים וכתוב באחד לחדש
השני בשנה השנית׳׳ ספר רביעי
והוא חומש הפקודים מאחד לחדש השני
בשנה השנית עד ארבעים שנה בעשתי
עשר חדש באחד לחדש שלשים ושמונה
שנה ותשעה חדשים נמצא סימן בתיף
ליצירה׳׳ ספר חמישי והוא משנה
תורה׳׳ מתאהרן וחיה משה אחרין שבעה
חדשים ושבעה ימים וביום השביעי מת
החסיד ונקרא זה הספר ספר משה כלו
ביוסה הוא נקרא בספר משה וכל התורה
נקראת על שם משה החסיד הנאמן שנ׳
זכרו תורת משה עבדי׳׳ מעשתי עשר
חדש באחד לחדש עד והנס עלותו הירדן
בעשור לחדש הראשון הרי שבעים יום יצא
מהן שלשים שבכו בהן ושלשת ימים הכינו
להם צדה שנ׳ כי בעוד שלשת ימים הרי

שלשה

שלשה ושלשים נשתייר שבעה ושלשים מן השבעים הרי זה מת משה החסיד בז׳ ימים מחדש שבט עשר ל״ת ומת אהרן הכהן בראש חדש אב שכך כתוב ויעל אהרן הכהן אל הור ההר וכו׳ בחדש החמישי באחד לחדש זכרונם לטובה ולברכה הישרים החסידים׳

ספר יהושע הנביא

הוא ספר ראשון״ משעברו בני ישראל את הירדן בימי יהושע החסיד עשרים ושבע שנה ואם לא תדע מאין מנה מבין השופטים עד בשבת ישראל בחשבון ובבנותיה ובערעור ובבנותיה ובכל הערים אשר על ידי ארנון שלש מאות שנה ואת התדע ואומר בימיו בנה חיאל את בית האלי את יריחו באבירם בכורו יסדה ובשגוב צעירו הציב דלתיה כדבר יי׳ אשר דבר ביד יהושע בן נון זו הנבואה״

ספר השופטים

מעתניאל בן קנז עד שמת שמשון בן מנוח הדני״ ובימיו היה עלי הכהן בשילה אחר פנחס בן אלעזר הכהן שכך כתוב ואחיה בן אחיטוב אחי איכבוד בן פינחס בן עלי כהן יי׳ בשילה מי כהן יי׳ בשילה אם יום שמת עלי חרבה שילה בכתן ויטש משכן שילה אהל שכן באדם ואומר כהניו בחרב נפלו וכן צריך אתה וכל עמך שבספר תלים וכן הוא אומר ועלי בן תשעים שנה ושמונה שנה ואומר שם שנבחר עלי מפנחס כהן כהנים ליי׳ נתמנה שופט והיו בניו כהנים במקומו שהוא זקן לא יוכל לראות והוא כהן ארבעים שנה ושפט ארבעים ומת״ ומן עתניאל עד שעמד עלי שופט שלש מאות ועשרים וארבע שנה״

ספר שמואל

משנתמנה עלי שופט בשילה עד שמת דוד מלך ישראל תשעים ושלש שנה ארבעים לעלי ואחת עשרה שנה לשמואל ושתים לשאול וארבעים לדוד המלך״

ספר מלכים

משמלך שלמה בן דוד עד שחרב בית הראשון ארבע מאות ואחת עשרה שנה וששה חדשים ועשרה ימים ואמת

אמונה צדק ונכון בדור וישר״ ~~~

שימוש יהושע עשרים

עשרים ושבע שנה״ המזבח והארון עשה בגלגל ארבע עשרה שבע שכיבשו ושבע שחלקו״ בשילו שלש מאות וששים ותשע שנה״ בנוב שלש עשרה שנה״ בקרית יערים עשרים שנה״ אחת עשרה לשמואל הנביא ושתים לשאול ושבע שנה לדוד המלך בשנה השמינית העלה דויד את הארון מקרית יערים אל ירושלם שמאי אבל ארון האלהים העלה דויד מקרית יערים כי כתה לו אהל״ המזבח עשה בגב נוב ארבעים וארבע שנה״ הארון בציון עשה שלשים ושבע שנה עד שהעלה אותו שלמה לבית עולמים שנ׳ והמלך שלמה וכל עדת ישראל הנועדים עליו וג׳ ויביאו הכהנים את ארון ברית יי׳ אל מקומו המזבח ואהל מועד הביא אותן שכך כתיב ויעלו את הארון ואת אהל מועד ואת כל כלי הקדש אשר באהל״

ספר ישעיהו

מעזיהו יותם אחז יחזקיהו עד שנה למנשה מאה וארבע עשרה שנה ולא נתנבא שנים הרבה אלא ישעיה בן אמוץ והושע בן בארי:

ספר ירמיהו

מן שלש עשרה שנה ליאשיהו בן אמון מלך יהודה עד שחרב הבית הראשון ארבעים ואחת שנה וששה חדשים ועשרה ימים והוא אומ׳ אחר חרבן הבית בשנת שלש ועשרים לנבוכד נצר בשנת שמונה עשרה לנבוכד נצר חרב הבית והגלה צדקיהו לבבל וכן הוא אומ׳ ויהי בשלשים ושבע שנה לגלות יהויכין מלך יהודה והיא השנה שמתה שחוק עצמות נבוכד נצר הרשע ומן שלש עשרה שנה ליאשיהו עד שמת נבוכד נצר ששים ושבע שנה״

ספר יחזקאל

מן בחמשה לחדש ליא השנה החמישית ליהויכין מלך יהודה עד בעשרים ושבע שנה לגלותינו׳

ספר הושע בן בארי

שנים עשר נביאים שלש מאות ועשרים ושבע שנה מן עזיהו המלך ועד השנה

שבא אלכסנדרוס מקדון עד כאן הנביאים ~
נתנבאו בבית שני בימי דריוש וארתחששתא
ובטלה הנבואה׃ ספר דברי הימים
משנברא העולם עד שעמד כורש
מלך פרס שלשת אלפים ושלש מאות
ותשעים ואחת שנה׃
ספר עזרא משנת אחת
לכורש מלך פרס עד בשנת שלשים
ושתים לארתחששתא מלך פרס חמשים
ואחת שנה ולקץ ימים נשאלתי מן המלך
שתי שנים׃ אלו הנביאים
שנתנבאו לישראל במדבר התנבאו משה
ואהרן ומרים ואלדד ומידד ושבעים
זקנים׃ בימי השפטים יהושע בן נון
ודבורה וברק בן אבינועם׃ בימי שאול
אלקנה ושמואל הרואה׃ בימי דוד נתן
ואסף וידותון והימן וגד׃ בימי שלמה
אחיה השילוני ועדו החוזה׃ בימי
רחבעם שמעיה איש האלהים ויעדה
החוזה׃ בימי אביה חנני הרואה׃ בימי
אסא עזריהו בן עודד ואליעזר בן דודיהו׃
בימי יושפט יהוא בן חנני ומיכיהו בן ימלא
ויחזיאל בן זכריהו׃ בימי יהורם אלישע רב
ואליהו ועובדיהו׃ בימי יואש זכריהו בן
יהוידע ויונה בן אמתי בימי עזיה הושע
בן בארי וישעיה בן אמוץ ועמוס׃ בימי
יותם מיכה המרשתי׃ בימי יחזקיהו יואל
בן פתואל׃ בימי מנשה נחום האלקושי
וחבקוק׃ בימי יאשיהו ירמיה וצפניה וחלדה
הנביאה׃ בימי יהויקים אוריהו בן שמעיהו׃
בימי צדקיהו יחזקאל בן בוזי׃
ואלו הנביאים שנתנבאו בבבל בירידתן
מירושלם חגי זכריה ומלאכי ודניאל׃
כל נביאי ישראל מן משה רבינו ראש
הנביאים ואבי הסופרים עד מלאכי מאה
ושבעה עשר מכאן ואילך ונחתם חזון כמה
יי׳ תנחם אלהים יחיש הקץ׃
משה איש האלהים כתב חמשת חומשי תורה
וספר איוב׃ יהושע כתב ספרו׃ שמואל
הנביא כתב ספרו וספר שופטים ורות׃ ישעיהו
כתב ספרו ומשלי ושיר השירים וקהלת׃
ירמיה כתב ספרו וספר מלכים וקינות׃ דויד
ועשרה נביאים חברו תלים׃ חגי זכריה ומלאכי
כתבו ספר יחזקאל ותרי עשר וספר דניאל ומגלת
אסתר׃ עזרא הסופר כתב ספרו וספר דברי
הימים׃ ברוך הבוחר בישראל ומנחילם
תורה תמימה שלימה מאושרה ערוכה בכל
ושמורה׃ דרשו מעל ספר יי׳ וקראו׃ אחת
מהנה לא נעדרה׃
כבר אמרנו שאין אנו צריכין לכתוב סימן
ריש בדגש ורפי שאינו ידוע אצלינו והוא לבני
ארץ ישראל לבדם אעפ״כ ראיתי לכתבו׃

וזה הוא סימנו

כאשר יסמך ריש לששה אותיות ויהיה תחת
האות הסמוך לה שוא יצא הריש בדגש כמות
ערלתי עזרה עזרת בדרכי כי ישריסדתי
דרכמונים עטרות מפרות ישראל המשרה
ולמעשרות עשרה מצרים בעצרה יתרא
התלועה סימנם זד טס צת או ששה מלפניה
ויש שנים מאחריה לנ אותיות ששה מלפני
למד כמות ערלי לב בון כמות קלני׃ או
שמונה אותיות ששה מלפני ריש ושנים
מאחריו׃ זד טס צת מלפניו לנ מאחריו
ובלבד שיהיה שוא תחת הריש כמו מזרען
למלך דקפי כל טרפי צמחה סרעפותיו
עד צרפת תרקיעי׳ וכן יבא אותיות לנ
לפני הריש ויבוא הריש בשוא ויהיה
רפי כמות לרצונכם נכרתה ודומה׃

אלין פתחין דבלקריה באתנחה

ספר בראשית

ותאכל	ותראה אשה	לחדש	ובחדש השני
וכלנה	ותירוש מאנב	הפתחה	ויצא אלהם
ותהר	ויצא אל הגר	ויאמר	ויברכהו
ויגמל	ויגדל הילד	המאכלת	וישא אברהם
וילך	ויעקב נתן	צחק נתנ	ויאמר הנה נא
בת	ואחר ילדה	האצבע	ויבא יעקב
בטח	ויהי ביום השלישי	נדר	אנכי האל
לחמש	וישם אתה	עקד	בנימן זאב׃

ספר ואלה שמות דברת ויאמר משה
ויבאש ולא שמעו אליעזר ושם האחד
ספר ויקרא מחבת וכל מנחה
וחלבה וכל מנחה החל ולהבדיל
בגשך את כספך ספר במדבר סיני
יאמר ובכהה לבז ולמה יי מביא
הפך כי דבר יי עבר וציים מיד כתים
ויאמר וישא משלו ראה בת ואם אין לו
אחים ואם אין לו לחדש ובחדש הראשון
ספר אלה הדברים שברת ואכתב על הלחת
ואתננו ויאמר יי אל משה ואזכרה האזינו השמ
יחף כנשר יעיר ספר יהושע
החרם ורק אתם שמרו בחרם וימעלו בני ישראל
המלה ויהי להם גבול למס ויהי כי חזקו ישראל
ספר שפטים צפת וילך יהודה
הגדת ותבך אשת שמשון ותאלצהו ויהי ביום הצקה
לרדת ואם ירא אתה תאכל מכל אשר יצא
ללכת ויהי ביום השלישי ספר שמואל
בצלחה בלכתך היום החרם ויקח העם השלל
המצר כי חטאת קסם ללכת ויסב שמואל
וילך ויהונתן בא בעמלק כאשר לא שמעת
מגת ויצא איש הבינים רשע כאשר יאמר משל
לאביגיל ויאמר דוד הצלכו ויען כל איש רע
החמש והנה באו עבדיך השל ויחר אף יי בעזא
ויחנק ואחיתופל ראה בחל ויבואו ויצורו
וירד ויט שמים מלח ויגש דויד
המס ואדנירם על בגת ותהי עוד מלחמה
ספר מלכים החועה ויאריכו הבדים
גנת ויחזק העם לקחת ותלך לך ויקרא
ויך אז יכה מנחם וינחשו ויעבדו את בנ
כרגל ואנשי בבל ויחל וישלח אחזיהו
בדלתו ויקח יהוידע לחבי אז יחלק שלל
ספר ישעיה השע השמן לב העם
לאט יען כי מאס תרטשנה וקשתת נערים
עדי עד בטחו בע קש תהרו חשש
קמל אבל אמללה תרמסנה ברגליכם
לאריאל וה צקתי יכחכו והיו מלכים אמניך
הקם תחת הנעצוץ תפרחנה וראיתם ושש
ויאמר הלא שרי יחליקן ונחך יי
במערצה מסעף פארה ספר ירמיהו

בענתות דברי ירמיהו לענה מאכלם
אכתבנה זאת הברית יצתו לכן כה אמר
כצלכו ובאתם ועמדתם נצחת מדוע שובבה
עבדן כרכה תימרון ספר יחזקאל
תבקלנה במלך יתאבל האנח ואתה בן אדם
תהגנה ובנותיה אשר לבז והושעתי לצאני
ושכלתה לו חיה רעה לבטח ונתן עץ השדה
בז לשלל שלל לטהרה ואנשי תמיד יבדילו
תרי עשרה ארחם ואת בעה לא
הנפלת ביום ההוא נאם בספד וגלות החל
עדן בריח דמשק רשע עד האי שבית
גת לכן תתן שלוחים יחתן כי חמס לבנון
לעד לכן חכו תבצענה ידי זרבבל
תשברנה ואקמתי את דברי הימים
ושנאצר ומלכירם ההגריאים ויעשו מלחמה
יצחיה ובני עז המלכת ואחתו
יתר ובני ויצלח וישב שלמה
החועד ויאריכו הבדים ונבלים ויקראו בקול
להעלות וככלות בחוחים ויבא יי עליהם
לבהלו וישלח אין לאיעזר ואחיו
צמעונים ויעש בבית המלך ואמציהו התח
באמציה ויחר אף יי תהלים
אתה אכפרה אל כתשת האויב תמו
לחם הלוא ידעו וירד ויט שמים
אתה חטאות נעורי הלכתי לדוד שפטני
חי אחת שאלתי עלי כי שמעתי
ריבי לדוד ריבה יי ידעתי ובצלעי שמחו
שקר לא ישמחו לי ארץ כי לא שלום
תחרש ראיתה יי דרך זובח תודה יכבד
אתה ואני עני ארץ כשמך אלהים
ובמים הרכבת אנוש קינו ארץ רעשה
בכסף אם תשכבון עיני יגעתי בקראי
שחד רבו משערת ואין חרפה שברה
רעם בצלה קדרות כגלגל אלהים שיתימו
אלהי כי טוב יום אלהי כי טוב יום בחצר
אלהי שמרה נפשי שועתי ואני אליך יי
יסדת לפנים הארץ הודע למנות ימינו
אנחנו דעו כי יי מים ישם מדבר
ספרתי בשפתי השכלתי מכל מלמדי
שקר יי הצילה מנעורי רבת צררוני

עיני יי לא גבה ירושלם תדבק לשוני
מרדפי הקשיבה לי תחנוני מזמור לדוד
השמים הללוהו׳׳ **חורבין**
תשברנה כי לדועות ואדבלה רבות עשית
איחל ואני תמיד ותתעבה שקרשנאתי׳׳
איוב מעל היום ההוא ואין יחשכו כוכבי
יבתו מבקר לערב מישע ירחקו בנו
וילך כלה ענן אמרתי אחת לא
והשמו פנואלי תרדנה בדי שאול
ואלך יתצני סביב וילך ישחהו קדים
הרחק כפך מעלי מבטחו ינתק מאהלו
חורבין עד הצאת ידעת
פחים עלכן סביב יאהיל הן עד ירח
ותאשרני כי אזן לענה עינים
לחמי הורב יחבש האף שונא
תפלתה תכרעני לי ואשלם מי הקדימני
מלח היאכל תפל איחל מה כחי כי
תבעתך הנה אימתי כצח אבי יבחן
תלהט נפשו גחלים **משלי**
כנפים התעיף עינך עברתי על שדה איש
וגנבתי פן אשבע מארץ דר חבות
מים שאול ועצר כחל עין תלעג
ארץ תחת שלש תשבענה לעלוקה׳׳
חורבין כמתלהמים דברי נרגן
מבטחיו להיות ביי׳ בעוז גבר חכם׳
במולי כבד אבן **קהלת**
תנח אסרוח המשל׳׳ **אסתר** הסף ויצאכת
וכל אתכיה וקוף מיפו כוג ברמנחד ולקחתם אגדת אזוב׳׳
דניאל המלצר ויאמר דנא׳
אלה אדיין דנאל כסף הוא צלמא
בה ודי חזית רשמת באדין עכן
תסף וא צבעת לשיזבותנא איתי אלהנא
וידחלנני חלסחזית עשר לקצת ירחין
נפל עוד מלתא יצבין בהשמנה אנדעי
אלף בלשאצר מלכא עלת מלכתא לקבל
להודעותני וכען הועלו הב באדין דנאל
שבקת ועל מרא גבה בתר דנה
קדמיה מסתכל הוית תאחד יי שמעה
בארצות וישלח יתן **עזרא**
תרגת נדבכין די ודהב והיבלה כסף

למעבד ומאדיעלך למנתן ושאר חשחות
אקח כירבים ביהודה בחומה כל לשון
החומה בחומה לחומה החוצה לחוצה בחוצה
כות פתח׳׳ החרני ומבני ידע
שלים

ואלין פתחין סוף פיסוק

בראשית

התשך וירא אלהים ויאכל ותלא האשה
ומשי ובני ארם לחמר ויאמרו איש
בקחת ויאמר הגד המר וערל זכר
זקנתי ויאמר יי׳ אמר ומתי הנה נא מצא
וילך ותקם רבקה עדר ויתקבו עבדין
וקנה ויהיו בנות ימא ואברכם ויאמר יוסף
ורחם מאלאבין **ואלה שמות**
בחול ויכן כהוכה התבן והנגשים אצים
הכלבים וישבאת כקש וברוב גאונך
לתבן לקשש קש נשך אסכסף תלוה
ולחשן אבני שהם לכהן את בגדי השרד
וינפש בינו ובין בני לצחק ויהי ממחרת
ארחם ויאמר כאעב שברת ויאמר יי׳ אל משה׳׳
ויקרא הערב ונסראה הכהן׳ ומדבר קין׳
אלה הדברים בטח ועברתם את הירדן
לחצנו ונצעק אל יי׳ הצלצל כל עינך ופרי׳
יהושע ואנחרת וחפרים ושיאון׳׳ **שופטים**
ונגש וגדעון בא בת ויבא יפתח
תלן ויאמר האיש הסף ויקם אדניה
שמואל תאכל וכן יעשה
באפק ויהי דבר שמואל והלם ויראו הצפים
מיכל ויהיו בני שאול ויקרע ויסב שמואל
מבעתך ויאמרו עבדי החכמון ויאמר שאול
חרפת ויאמר דוד לשאול אהבתהו וירא שאול
בחרשה וירא דוד כי יצא כבת ולראשי כל
ויאכש וילך נתן אל ויאכל ויקם דוד ויאחז
התמו ותאמר לאמו **מלכים**
ולחימן ואת כל קירות אני ויהי כשמע
החבל הוא השיב מבצקת בן שמנה שנה
ויהי מקץ שלש שנים׳ **ישעיהו**
תעכסנה ויאמר יי׳ תשפלנה וישחרים
בעריפיה וינהס עלין ועצבה הנאכאשר

טבל בעלה ביהודה תשבבנה ועלליהם
השבתי ונחקפשמחה התק כי לפניקביר
כאריאל והצקותי תקשבנה ולא תשעינה
יצתו והיועמים מרקחים מלך בפיו
תפתחנה חז תפקחנה יכהל כמעה עדרון
יחלו לא יכהה ולא השב והוא מסבזוז
עד וחבי ישראל נושע לעיפה כמעבל קלים
לעברים ושמתיה ביד וחמלט ועד זקנה אני
יחלון קרבו צדקי ירמיה
אלך העבד ישראל להבך בעת ההיא
צעדו ידעתי כי השמן שפך חמתך
לערפל תנו ליי׳ אלהי מקללוני ארי לי אחי
מבטחו ברוך הגבר ההרגה לכן הנה ימים
ירחם ארחם בששר האמר חבנה
בעדו וישבו בו יהודה הסף ואביא אותם
הצלת ואתה כי
יחזקאל
דברית והיתה עלה ושבעים איש
מקדשיכם והבאתי רעי החשמלה ואחזה והנה
בששר ותוסף את ולבא כי כה אמר יי׳
מהלך האמר תאמר לבא לכן כה אמר
תלכנה בחריאון תרי עשרה
תנחמנה על ראשי ההרים ישחקנו אלך ראשונה
תמוגגנה הבהימים ויורדם וירחו המלחים
מעפו וישאל יונה בעולה הוי בנה עיר
תחדשנה ידאוג וסובשן יאחר כי עוד חזון
צמח שמעם יהושע בעודן ביום ההוא נאם יי׳
כקש ויהי ביום ההוא דברי הימים
ואביהוד ויהיו בנים ואחוה ואבישוע
לבחמו ויתאבלו אפרים ועתליה ושמשרי ושחריה
אצל ולא על ששה זאחימן למהר
ומן הגדי במעלם וכל ישראל החבתם ומתניה
השעלבני חצרמות ויוכח ויצאדוד לם
ההררי בני השם הגזוני החרופי אלעוזי
ירמות ועזיהו ואשישה ויחלק לכל איש
לעד וחבי ויתהשלמ ויחלקום וימצאו בני אעזר
לעבדיתו וגם ללויסיו ואיעזר בני משה גרשם
יתר ואחיו ביום ההוא הגדי האחד וכנף הכרוב
האחד וכנפי הכרובים לעצתי ויהי בדברו
החוח להכחיד החשך ודברי דויד
ואזן בני אצר בלהן ונעבדך אביך הקשה

ואבישור ויהיבנ אונם ונערה ולא שחור אבי
חתת ובני קנז עתנאל ואשראל ובני יהללאל
ואחישחר ובני ידיעאל ואנעם ויהיו בני
תהלים יבהלמו אז ידבר שבקת קוה יי׳ דוגה
ואצפה יי׳ בקר אני תעטרנו כי אתה תמך
לעד כי לא לנצח לבטח לכן שמח לבי
יאספני כי אבי ואמי שחותי כרע כאח לי
תאחר ואני ענו אביון ולחצנו למה פניך תסתיר
והדך חגר חרבך טהרני הרב כבסני
נדר לך דמיה תהלה באשקלו אך אלהים ימחץ
המעך תחשכנה יעבדוהו וישתחוו לו
ילחכו לפניו יכרעו יאשרהו יהי שמו לעולם
בחנמל יהרג בברד השמו כי אחכל את יעקב
וממלאהו אנכי יי׳ אלהיך תבהלם כן תרדפם
מגלת השבת מטהרו עדי עד בפרוח רשעים
לשפכם הדים תבהים יחרש אל יתהלני אל
מרחם חנון יי׳ וצדיק אמילם כלגוים סבבוני
הסככת ארחי ורבעי תנצרני למדחפות
יכון איש לשון בני איוב ישע לשוא שפלים
תבעתני ותתן נבחלת מבטחו אשר קומו
ויעקשני אם אצדקתי והשיבני תקרא ואנכי
החברת אבנים שחקו ואספרה אחיך אשמע
רעננה בלא יומו בחיין ומשר אבירים
אבחר אורה את כם ימים אבחר דרכם
יחזלני הבלב בח אחרין תטחן לאחר
אכלה אם אמנע אנחמה בי מנעולי
מבטחי אם שמחתי האזינה ואולם שמע
תחוה וצמתו חיתו קשע וארח לחברה
יחכמנו מלפינו מבהמות ותטרקם ועתה לא ראו
יענה שדי לא מצאנו תשלחנה תכרענה ילדיהן
תחלם כי תעזב לארץ רעמה התתן לסוס
תוסף שים עליו כפך משלי
תוכחתי לא אבו לעצתי תנצרכה מזמה תשמר
תחבדסו כי משובת מפלס כי נכחעיני יי׳
לעפעפיך את תן שנה אחים יפיח כזבים
תשרפנה ליחתה איש ואפלה בנשף בערב
לאשורו פתי יאמין צעדו לב אדם יחשב
תשבענה שאול ואבדון בעלמה ודרך הבשר
שיר השירים סמדר אחזו לנו
ילדתך מי זאת עולה רות

לאנשים ותאמר נעמי ותתר ויאמר לה בעז
לאמנת ותקח נעמי
קיבות
למק איכה ישבה ואני הגבר כיוב
לחן דרך קשתו
לבת ויהי אמן
אסתר
דניאל
כבוכדנצר בשנת שלש החוני והן חלמא
תהחוני דיהן חלמא הודע אדין דניאל
והודע אדין אריוך תכדע ואנא בלא חכמה
חסף שקוהי די להחויה אתיא ותמהיא
ויבהלנה חלם חזית יהודעונני ומנשים טעים
אמר בלטשאצר עלה בגזירת עירין
יתננה ילך טרדין עבדת וכל דאתרי ארעא
ישלט קרא בחילא תשלט ואנה שמעת עלך
ידעת ואנא בליה הדרת ועל מרא שמיא
והשלמה דנה פשר אשל אדין מלכא בשפרפרא
אמר בשתותא לה קדמיתא כאריה
תתיתבל לה יהיב יבהלנה קדבת על חד מן
חבריה ועל קרנא ותדקנה בין אמרחיותא
באמתך כאשר כתוב שרכם אבלאגיר לך
עזרא
יחונה יהיע להוא
החרבת דיבקר בתוחבי ומנשים טעם
בנין אדין כלמא עבדון תתני פחת
תעבדון ומא די עלך החזקה זהם ועבדיך
הגדתי והסבנם לאחרים ועתה כבשר
אכלת גם מיום משתחוים אתהוא
בענא מלך חרוש החלשים לך ואנו
החומה כל לישן פת שושרש

מנין האותיות

וזהו מספר כל האותיות אשר במקרא שהוא
ארבעה ועשרים ספרים כל אות ואות לבדן
מאלף עד תיו מצאה שמצינו כתוב בספרי
המקודות שמנה אותם בדקדוק יפה רבנו
סעדיה גאון ז״צל בירב יוסף ראש הישיבה
רוח ע׳ תנוחנו ועשה למספר כל אות ואות
סימנים בבתים חרוזים ובהם פיקו דמוצים
וזהם מספר כל אות ואות בגוזים וחזר ופירש
מספר כל אות ואות הנרמזים וביאר הפסוקי׳
אשר הם בחרוזים גנוזים
א אותל מכון בעצ׳ ששם עלו לקנם קהל

עם קרבנ׳ ולזבח תודה באו ובנ׳ פירוש
מנין כל אלף שבמקרא ארבעים ושנים אלף
שלש מאות שבעים ושבעה סימן מב
אלף שעז׳ והסימן להם כל הקהל כאחד
ארבע רבוא אלפים שלש מאות וששים
ולזבח השלמים בקר שנים אילים חמשה
עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה׳
ב בני לו חבירים יעמדו רגמתם
חברים בנימן וקנים דוברים פחת השני
גבורים׳ פי׳ מנין כל בית שבמקרא
שמונה ושלשים אלף ומאתים ושמונה עשר
סימן להם לח אלף ריח׳ וסימ׳ הפסו׳ פקודיהם
למטה בנימן חמשה ושלשים אלף וארבע
מאות׳ בני פחת מואב לבני ישוע יואב
אלפים שמונה מאות ושמונה עשר׳
ג גבורים בעתם טוהר׳ כן להם זוהר
כל פקודי היצהר׳ מלבד הראשון דוהר׳
פירוש מנין כל גימל שבמקרא עשרים אלף
ותשעת אלפים וחמש מאות שבעה ושלשים
סימ׳ להם כט אלף תקלז׳ וסימ׳ הפסוק
כל פקודי הלוים אשר פקד משה ואהרן
שנים ועשרים אלף׳ מלבד עבדיהם ואמהתיהם
אלה שבעת אלפים שלש מאות שלשים ושבעה׳
ולהם משוררים ומשוררות מאתים׳
ד דוהר גבורים יחדו רהדו׳ כשק
ושריונות חגלו׳ קרח ובנו רגלו׳ ועובד
אדם ואחיהם דהרו׳ דהרו לבוא בשלום
תשועתם קו לשלום׳ ומקהדני בבשן
והלום׳ קנאה ישוב עמו חלום׳ פיר׳
מנין כל דלת שבמקרא שנים ושלשים
אלף וחמש מאות ושלשים סימ׳ להם
לב אלף תקל׳ וסימ׳ הפסו׳ ומן הדני
ערכי מלחמה עשרים ושמונה אלף ושש
מאות׳ בני סנאה שלשת אלפים שש
מאות ושלשים׳ ועבד אדום ואחיהם ששים
ושמונה׳ ה הלוים כל צוית נקבצו
בגועי דגלות ראובן לכרוף אריות׳ עמלם
ואשור ומלכות׳ פירוש מנין כל הי
שבמקרא שבעה וארבעים אלף ושבע
מאות וארבעה וחמשים סימן להם

מז אף תשכר" וסימן הפיסו פקדיהם
למטה ראובן ששה וארבעים אלף
וחמש מאות" בני עילם אף ומאתים
חמשים וארבעה" ז ומלכות
יעצור ויפחת" עוריכו כעשותו פחת"
יהודה אנא תשחת עזגד שני ובן זוחת
פי' מנין כל וו שבמקרא ששה ושבעים
אף ותשע מאות שנים ועשרים סימ'
עו אף תתקכב ומשהפיסו פקודיהם
למטה יהודה ארבעה ושבעים אלף ושש
מאות" ובני עזגד אלפים שלש מאות
עשרים ושנים" ז זוחת בחבקוק"
פריסקוסיו זקוק" ובני אפרים בחבקוק"
בגוי השני חקוק" פי' מנין כל זין שבמ'
שנים ועשרים אף שמונה מאות ששים
ושבעה סימ' כב אף תתסז" וסימן הפיסוק
ומן בני אפרים עשרים אף ושמונה מאות
גבורי חיל אנשי שמות לבית אבותם בני
בגוי אלפים ששים ושבעה" ח חקוק
בתבואות גרש תבואת מלוכוי גרש" שמעון
שעיך שורש" פשחור לעבר טרש"
פי' מנין כל חית שבמקרא שלשה ועשרים
אלף וארבע מאות שבעה וארבעים סימ'
להם כג אלף תמז" וסימן הפיסו כל
משפחות השמעוני לפקודיהם כב ועשרים
אף ומאתים" בני פשחור אלף מאתים
ארבעים ושבעה" ט טרש ימלאו
אסמיו" בטישותיו בתחומיו" חיים למסך
נעימיו" אמר להרבות ימיו" פי' מנין כל
טית שבמקרא אחד עשר אלף שנים וחמשים
סימ' להם יא אף נב" וסימ' הפיסו ועשרת
אלפים חיים שבו בני יהודה" בני אמר אף
חמשים ושנים" י ימין שמחה וששון"
תולדותם בקמתון" בכוחם האון חסון"
חרים ראש הראשון כמקון" פי' מנין כל
יוד שבמקרא ששה וששים אף וארבע מ'
מאות ועשרים סימן להם סו אף תכ" וסימן
הפיסו בכוחם נתנו לאוצר המלאכה זהב
דרכמונים שש רבואות ואלף וכסף מונים
חמשת אלפים וכתנות כהנים מאה" בני חרים

שלש מאות ועשרים" כ כמסון לא
זעולה רבים עדרים בתוכה" וכל הבקר
לעולה לסמיכה" כרמים לאי מי כמוך"
פי' מנין כל כף כפוף שבמקרא שבעה
ושלשים אף מאתים ושבעים ושנים סימ' להם
לז אף רעב" וסימ' הפיסו ובקר ששה
ושלשים אף ומכסם לי' שנים ושבעים
כרמי שלי האלף לך שלמה ומאתים
לנוטרים את פריו" ך כמוך אין אלה
והם יחדלון" צורת פסל ומלכלון" חיים
במתנים ידלון" סוסיהם כטהללון" פי'
מנין כל כף פשוט שבמקרא עשרת
אלפים ותשע מאות אחד ושמונים סימן
להם י אף תתקפא" וסימן הפיסו ועשרת
אלפים חיים שבו בני יהודה" סוסיהם
שבע מאות שלשים וששה פרדיהם
מאתים ארבעים וחמשה" ל
ללון מלון אורח" בבקר יחיד זרח" חמרים
דוד אתלה חרים שני להפיר מטרח"
פירוש מנין כל למד שבמקרא אחד
וארבעים אף וחמש מאות" בני חרים
אלף ושבעה עשר סי' מן להם
מא אף תקיז וסימ' הפיסו פקדיהם
למטה אפרים ארבעים אף וחמש מאות
בני חרים אלף שבעה עשר"
מ מטורח נשאו בין פאתם
התמהמהותם גר בצבאים לנאותם
גמלים לבוא משכנותם" פי' מנין כל
מים פתוחה שבמקרא שנים וחמשים
אף ושמונה מאות וחמשה סימ' להם
נב אף תתה" וסימן הפיסו פקודיהם
למטה גד חמשה וארבעים אף ושש
מאות וחמשים" גמלים ארבע
מאות שלשים וחמשה" חמורים ששת
אלפים שבע מאות ועשרים" ם
משכנותם כמו דשאו" צופיהם עודאו"
המתים בפינחס קנאו" לבית ישוע כ'
נבאו" פירוש מנין כל מים סתומה
שבמקרא ארבעה ועשרים אף ותשע
מאות שלשה ושבעים סימ' להם כדי אלף

תתקע״ג וסימן הפסו ויהיו המתים במגפה
ארבעה ועשרים אף״ הכהנים בני ידעיה
לבית ישוע תשע מאות שבעים ושלשה״
נ נבאו לברכות בחשבון״ צמחיה
על ירדן מנשה ישה עצבון״ למך בנחמן
נבון״ פי׳ מנין כל נון כפוף שבמקרא שנים
ושלשים אף ותשע מאות שבעים ושבעה סימ׳
להם ל״ב אף תתקע״ז״ וסימ׳ הפסו פקדיהם
למטה מנשה שנים ושלשים אף ומאתים״
ויהי כל ימי למך שבע ושבעים שנה ושבע
מאות שנה״ ן נבון חכמותין״ פמון
יסוד טירותין״ ויהין על פי דברותין השערים
סביבותין״ פי׳ מנין כל נון פשוט
שבמקרא שמונת אלפים ושבע מאות
ותשעה עשר״ סימן ח׳ אף תשי״ט״
וסימן הפסו ויהיו פקודיהם שמונת אלפים
וחמש מאות ושמונים דעיל מן על פי
יי׳ פקד אותם ביד משה איש על עבודתו״
בני השערים בני שלום בני אטר בני
טלמון בני עקוב בני חטיטא בני שובי
הכל מאה שלשים ותשעה״
ס סביבותיו יבואו גדודים״ במרכבת
פרדים״ בהצותן את הכבדים ומקצת
לפניו עומדים״ פי׳ מנין כל סמך שבמקרא
שלשה עשר אף וחמש מאות ושמונים סימן
להם י״ג אף תקפ״ וסימן הפסו ומקצת
ראשי האבות נתנו למלאכה התרשתא נתן
לאוצר זהב דרכמנים אלף מזרקות
חמשים כתנות כהנים שלשים וחמש מאות״
בהצותו את ארם נהרים ואת ארם צובה
ויכם יואב ויך את אדום בגיא מלח שנים
עשר אף״ ע עומדים במחלקותיהם
קצינו עדתיהם באורך וברוחב להבם
אבדהם לזכרון פיהם״ פי׳ מנין כל עין
שבמקרא עשרים אף ומאה וחמשה ושבעים
סימ׳ כ׳ אף קע״ה וסימן הפסו והכותר
באורך לעמת עשרת אלפים קדימה
ועשרת אלפים ימה״ ואלה ימי שני חיי
אברהם אשר חי מאת שנה ושבעים שנה
וחמש שנים״ פ פיהם בצירוף פצו

נעלוף קביב כפשטה ונטחף גרשון ירעותי
פלוף״ פירוש מנין כל פי כפוף שבמקרא
עשרים אף ושבע מאות וחמשים סימן
להם כ׳ אף תשנ״ וסימן הפסו ויהיו
פקודיהם למשפחותם אלפים שבע מאות
וחמשים״ סביב שמונה עשר אלף ושם
העיר מיום יי׳ שמה״ ף פירוף
ארוגינו״ צדקענה הגיגנו״ האל בצל
נהגינו״ לעתים ידלגו ציבינו״ פי׳ מנין
כל פי פשוט שבמקרא אף ותשע מאות
וחמשה ושבעים״ ומבני יששכר יודעי
בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל ראשיהם
מאתים״ צ צגינו יצנוף ויצרץ
צרים נרצץ ונפש לא נקצץ ויצן ציץ״
פי׳ מנין כל צדי כפוף שבמקרא ששה
עשר אלף ותשע מאות וחמשים סימן
להם י״ו אף תתק״נ וסימן הפסו ונפש אדם
ששה עשר אלף״ ויהיו כל ימי נח תשע
מאות שנה וחמשים שנה״ ץ
ציץ דבוקין״ ויפץ עבר ברתקין תוצאות
חקיו״ שפטיה כטה קן״ פי׳ מנין כל
צדי פשוט שבמקרא ארבעת אלפים ושמונה
מאות שנים ושבעים סימן להם ד׳ אלף
תתע״ב״ וסימן הפסו ואלה תוצאות
העיר מפאת צפון חמש מאות וארבעים
אלפים מדה״ בני שפטיה שלש מאות
שבעים ושנים״ ק קו רונן כטרף
צבי עדיו בעוף״ ומן בני אפרים צר
הודף״ פרעש כמו רודף״ פי׳ מנין כל
קוף שבמקרא שנים ועשרים אלף ותשע
מאות שנים ושבעים סימן להם כ״ב אלף
תתקע״ב״ וסימן הפסו ומן בני אפרים
עשרים אף ושמונה מאות״ בני פרעוש
אלפים מאה ושבעים ושנים״ ר
רודף כרוח ברומו״ קם מלפני עמו״
ומלאשי שארית עמו״ לחפה לשכן שמו״
פירוש מנין כל ריש שבמקרא שנים
ועשרים אף ומאה שבעה וארבעים
סימ׳ להם כ״ב אף קמ״ז״ וסימ׳ הפסו רבב
אפרים רבותים אלפי שנים״ ויהיו ימי יעקב

שני חיין שבע שנים וארבעים ומאת שנה"
ש שמן לניח במחולות "
קניה מושיעה חוללת מן הנשים
נתעלת" המשוררים עוז תהלת" פי
מנין כל שין שבמקרא שנים ושלשים
אלף ומאה וארבעים ושמונה סימן
לב אלף קמח" וסימן הפסוקים ונפש
אדם מן הנשים אשר לא ידעו משכב
זכר כל נפש שנים ושלשים אלף "
והמשוררים, בני אסף מאה ארבעים
ושמונה" ת תהלת לשמו ותפארת
קמה משוררת" ובקר כליל מקטרת
איוב בקומתו תוחלת" תוחלת כבודה
גשה דעכה גדשה" זכר המליטה כחשה"
אדם אבן הראשה" פירוש מנין כל
תין שבמקרא ששה ושלשים אלף
ומאה וארבעים סימן להסלו אלף
קמ" וסימן הפס' ובקר ששה ושלשים
אלף" ויחי איוב אחרי זאת מאה וארבעים שנה"

כלל מנין אותות שבמקרא כולם
הפשוטות והכפולות שבע מאות
אף ושנים ותשעים אף ושבעה
ושבעים אות סימן תשצב אלף עז אות"
ברוך שעזרני להשלימו בה
וש אמן

אלין אותיות גדולות שבמקרא"

א דאדם שת" וישאו אף דאשריך ישראל" ב
בראשית" ג והתגלח" ד דאחד דשמע ישראל"
ה הלי' תגמלו זאת" ו דגחון" ז זכרונכם משלי
וישאו זכרו תורת משה" ח חור כרפס" ט יסר
מעלי שבטו" י יגדל נא כח אדני" כ וכנה אשר
נטעה" ל וישלכם" מ משלי שלמה מיסד משלי
ן את משפטן" ס סוף דבר הכל" וישאו זה ספר"
ע שמע ישראל" פ בשפרפרא פי תנעם" צ צופו
עורים" ק על הארץ" ק ודרור קן לה וישאו
כי יקרא קן קוף יקן" ר לא אחר" ש שיר השירים
שין דשיר ת ותכתב אסתר תנו קדמאה"

אין אנון כללהון דאותיות גדולות
שבמקרא שמנו חכמים והסכימו
כל הסופרים והמחברים וקבלה
היא בידם איש מפי איש"

אלין אותיות קטנות שבמקרא

א דויקרא" ב הבבב בי קדמאה" ג וגוע
עפר" ד אדם עשוק" ה בהבראם" ו
כי בנפשו דבר אדניהו" ז דוזתא" ח
חף אנכי" ט טנפם בארץ שעריה: י
צור ילדך תשי" כ לספד לשרה ולבכתה" ל
בנא אלכם כל" מ כי מרתה" נ נטע ארז"
ואית דאמרין תלת נונין זעירין במקרא"
דברי נרגן כמתלהמים" ונרגן מפריד אלוף
כנטע ארז" ס יע בסופה" ע לעות
אדם" פ בשפרפרא פי קדמאה" צ
חוצות ירושלם" ק קצתי בחיי" ר
דיערי אורבים בית הנחמי" ש דפרמשתא"
ת דפרשנדתא" אין אותיות קטנות שבמקרא

תורת יי תמימה משיבת נפש

צדקתך צדק לעולם ותורתך אמת"
שושרש

ברא אלהים את השמים ואת
הארץ׃ והארץ היתה תהו ובהו
וחשך על פני תהום ורוח אלהים
מרחפת על פני המים׃ ויאמר
אלהים יהי אור ויהי אור׃ וירא

ברא יי׳ ית שמיא וית ארעא׃
אוול מא כלק אללה׳ אלסמאואת
ואלארץ׳ וארעא הות צדיא
ורקניא וחשוכא על אפי תהומא׃
ורוחא מן קדם יי׳ מנשבא על
אפי מיא׃ וכאנת אלארץ גאמרה
מסתבחרה וט׳לאם עלי וגה אלגמר וריאח אללה תהב עלי וגה אלמא׃ ואמר
יי׳ יהי נהורא והוה נהורא׃ פשא אללה אן יכון נור פכאן נור׃ וחזא

אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה
שנצטוו בה ישראל ומה טעם פתח בבראשית משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים שאם
יאמרו או״ה לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה אומות הם אומרים להם כל ישראל שהקב״ה היא הוא
בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו׃ בראשית ברא׳ אין המקרא
הזה אומר אלא דרשני כמו שדרשו רז״ל בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו ובשביל ישראל שנקראו ראשית
תבואתה׳ ואם באת לפרשו כפשוטו כך פרשהו בראשית בריאת שמים וארץ׳ והארץ היתה תהו ובהו וחשך
ויאמר אלהים יהי אור׳ ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה לומר שאלו קדמו שאם בא להורות כך היה לו לכתוב בר׳
בראשונה ברא את השמים וג׳ שאין לך ראשית במקרא שאינו דבוק לתיבה שלאחריו כמו בראשית ממלכת יהויקים
ראשית ממלכתו ראשית דגנך אף כאן אתה אומר בראשית ברא אלהים את השמים וג׳ כמו בראשית
ברוא כלומר בברוא ודומה לו תחלת דבר יי׳ בהושע כלומר תחלת דבורו של הקב״ה בהושע׳ ויאמר יי׳ אל הושע
ואם תאמר להורות בא שאלו תחלה נבראו ופירושו בראשית הכל ברא את אלו ויש לך מקראות קצרים
לשונם וממעטים תיבה אחת כמו כי לא סגר דלתי בטני ולא פירש מי הסוגר וכמו ישא את חיל דמשק ולא פירש
מי ישאנו וכמו אם יחרש בבקרים ולא פירש אם יחרוש אדם בבקרים׳ וכמו מגיד מראשית אחרית דבר ולא פירש
מי מגיד מראשית דבר אחרית דבר אם כן תמה על עצמך שהרי המים קדמו שהרי כתיב ורוח אלהים מרחפת
על פני המים׳ ועדיין לא גילה המקרא בריית המים מתי׳ הא למדת שקדמו המים לארץ ועוד שהשמים מאש
וממים נבראו על כרחך לא לימד המקרא בסדר המוקדמים והמאוחרים כלום׃ ברא אלהים ולא נאמר ברא יי׳
שבתחלה עלה במחשבה לבראתו במדת הדין וראה שאין מתקיים והקדים מדת רחמים ושיתפה למדת הדין והיינו
דכתיב ביום עשות יי׳ אלהים ארץ ושמים׃ תהו ובהו׳ תהו לשון תימה ושממון שאדם תוהה ומשתומם על בהו שבה
תהו׳ אשטורדישון בלע״ז בהו לשון ריקות וצדו׳ על פני תהום׳ על פני המים שעל הארץ׳ ורוח אלהים מרחפת
כסא כבוד עומד באויר ומרחף על פני המים ברוחפן של הקב״ה ובמאמרו כיונה המרחפת על הקן אקוביטי״ר בלע״ז

וירא

אלהים את האור כי טוב ויבדל
אלהים בין האור ובין החשך:
ויקרא אלהים לאור יום ולחשך
קרא לילה ויהי ערב ויהי בקר
יום אחד:
ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך
המים ויהי מבדיל בין מים למים:
ויעש אלהים את הרקיע ויבדל
בין המים אשר מתחת לרקיע
ובין המים אשר מעל לרקיע ויהי
כן: ויקרא אלהים לרקיע
שמים ויהי ערב ויהי בקר יום שני:

ויאמר אלהים יקוו המים מתחת

יי׳ ית נהורא ארי טב׃ ואפריש יי׳ בין
נהורא ובין חשוכא: ולמא עלם
אלה אן אלנור גייד׃ פצל בין אלנור
ואלצלאם: וקרא יי׳ לנהורא יממא׃
ולחשוכא קרא ליליא׃ והוה רמש
והוה צפר יום חד׃ וסמא אלה אוקאת
אלנור נהארא ואוקאת אלצלאם לילא׃
למא מצא מן אליל ונהאר יום
ואחד: ואמר יי׳ יהי רקיעא
במציעות מיא׃ ויהי מפריש בין
מיא למיא׃ ושא אלה אן יכון גלד
פי וצט אלמא ויכון פאצלא בין מאיין:
ועבד יי׳ ית רקיעא ואפריש בין מיא
דמלרע לרקיעא ובין מיא דמעל
לרקיעא והוה כן: פצנע אלה אלגלד׃
ופצל בין אלמא אלדי מן דונה ובין אלמא אלדי מן פוקה פכאן כדאך: וקרא יי׳
לרקיעא שמיא׃ והוה רמש והוה צפר יום תנין: וסמא אלה אלגלד סמא׃
למא מצא מן אליל ונהאר יום תאני: ואמר יי׳ יתכנשון מיא מתחות

וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל׳ אף בזה אנו צריכים לדברי אגדה שאינו כדאי להשתמש בו רשעים והבדילו
לצדיקים לעתיד לבוא ולפי פשוטו כך פרשהו ראהו כי טוב ואין נאה לו ולחשך שיהיו משתמשים בערבוביא
וקבע לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה׳׳ יום אחד׳׳ לפי סדר לשון הפרשה היה לו לכתוב יום ראשון כמו שכת׳
בשאר הימים שני ושלישי ורביעי למה כתב אחד על שם שהיה הקב״ה יחיד בעולמו שלא נבראו המלאכים
עד יום שני כך מפורש בבראשית רבה׳׳ יהי רקיע׳׳ יתחזק הרקיע אע״פ שנבראו שמים ביום ראשון עדיין
לחים היו וקרשו בשני מגערת הקב״ה באמרו יהי רקיע וזהו שכתוב עמודי שמים כל יום ראשון ובשני יתמהו
מגערתו כאדם שמשתומם ועומד מגערת המאיים עליו׳׳ בתוך המים׳׳ באמצע המים שיש הפרש בין מים העליונים
לרקיע כמו בין הרקיע למים שעל הארץ הא למדת שהם תלויים במאמרו של מלך׳׳ ויעש אלהים את הרקיע תקנו
על עמדו והיא עשייתו כמו ועשתה את צפרניה׳׳ מעל לרקיע׳׳ על הרקיע לא נאמר אלא מעל לפי שהן תלויין
באויר ומפני מה לא נאמר כי טוב ביום שני לפי שלא נגמרה מלאכת המים עד יום שלישי והרי התחיל בה בשני
ודבר שלא נגמר אינו במלואו וטובו ובשלישי שנגמר מלאכת המים והתחיל וגמר מלאכה אחרת כפל בו כי טוב
שני פעמים אחת לגמר מלאכת השני ואחת לגמר מלאכת היום׳׳ ויקרא אלהים לרקיע שמים׳׳ שא מים׳׳ שם מים׳׳
אש ומים שעירבן זה בזה ועשה מהן שמים׳׳ יקוו המים׳׳ שטוחין על פני כל הארץ היו והקוום באוקינוס הוא הים הגדול

השמים אל מקום אחד ותראה
היבשה ויהי כן ויקרא אלהים
ליבשה ארץ ולמקוה המים קרא
ימים וירא אלהים כי טוב ויאמר
אלהים תדשא הארץ דשא עשב
מזריע זרע עץ פרי עשה פרי
למינו אשר זרעו בו על הארץ
ויהי כן ותוצא הארץ דשא עשב
מזריע זרע למינהו ועץ עשה פרי
אשר זרעו בו למינהו וירא אלהים
כי טוב ויהי ערב ויהי בקר יום
שלישי

ויאמר אלהים יהי מארת ברקיע
השמים להבדיל בין היום ובין

שמיא לאתרא חד ותתחזי יבשתא
והוה כן: וישא אללה אן יגתמע אלמא
מן תחת אלסמא אלי מוצע ואחד.
ויטהר אליבס. פכאן כדאך: וקרא
יי' ליבשתא ארעא ולבית כנשות
מיא קרא ימי: וחזא יי' ארי טב:
פסמי אללה אליבס ארצא ומלאם
למא בחארא. למא עלם אללה אן
דלך גייד: ואמר יי' תדאית ארעא
דתאה. עסבא דבר זרעיה מזדרע.
אילן פירין. עביד פירין לזניה.
דבר זרעיה ביה על ארעא והוה
כין: ושא אללה אן תכלא אלארץ
כלא ועשבא דו חב לאצנאפה.
ושגר מת'מר תמר לאצנאפה.

לי זראעה מנה עלי אלארץ. פכאן כדאך: ואפיקת ארעא דתאה עסבא דבר
זרעיה מזדרע לזנוהי ואילן עביד פירין דבר זרעיה ביה לזנוהי: וחזא יי' ארי
טב: פאכרגת אלארץ כלא ועשבא דו חב לאצנאפה ושגר מת'מר תמר. מא
גרסה מנה. למא עלם אללה אן דלך גייד: והוה רמש והוה צפר יום תליתי: פמצא
מן אלליל ואלנהאר יום תאלת: ואמר יי' יהון נהורין ברקיעא דשמיא לאפרשא בין יממא ובין

שבכל הימים: קרא ימים והלא ים אחד הוא אלא אינו דומה טעם דג העולה בעכו לטעם דג העולה מן הים
באספמיא: תדשא הארץ דשא עשב: לא דשא לשון עשב ולא עשב לשון דשא ולא היה לשון המקרא לומר
תעשיב הארץ שמיני דשאים מחולקין כל אחד לעצמו נקרא עשב פלוני ואין לשון למדבר לומר דשא פלוני
שלשון דשא הוא לבישת הארץ בעשבים כשהיא מתמלאת בדשאים. תדשא. תתמלא ותתכסה לבוש עשבים
בלשון לעז נקרא לשון דשא ארברי"ש כולן בערבוביא וכל שורש לעצמו נקרא עשב: מזריע זרע: שיגדל
בו זרעו לזרוע ממנו במקום אחר: עץ פרי: שיהא טעם העץ כטעם הפרי והיא לא עשתה כן אלא ותוצא הארץ
עץ עושה פרי ולא העץ פרי לפיכך כשנתקלל אדם על עונו נפקדה גם היא על עונה ונתקללה: אשר זרעו
בו: הן גרעיני כל פרי שמהם האילן צומח כשנוטעין אותו: ותוצא הארץ וג'. אע"פ שלא נאמר למינהו בדשאין
בצוויין שמעו שנצטוו האילנות על כן ונשאו קל וחומר בעצמן כמפורש באגדה בשחיטת חולין: יהי מאורות וג'

הלילה והיו לאתת ולמועדים ולימים
ושנים: והיו למאורת ברקיע
השמים להאיר על הארץ ויהי
כן: ויעש אלהים את שני
המארת הגדלים את המאור
הגדל לממשלת היום ואת המאור
הקטן לממשלת הלילה ואת
הכוכבים: ויתן אתם אלהים
ברקיע השמים להאיר על
הארץ: ולמשל ביום ובלילה
ולהבדיל בין האור ובין החשך
וירא אלהים כי טוב: ויהי ערב ויהי
בקר יום רביעי:

ליליא ויהון לאתין ולזמנין ולממני
בהון יומין ושנין: פשא אללה אן יכון
אנוארא פי גלד אלסמא תפצל בין
אלנהאר ואלליל ויכונוא איאתא ואו'
קאתא ואיאמא וסנינא: ויהון לנהורין
ברקיעא דשמיא לאנהרא על ארעא
והוה כן: ותכון אלאנואר פי גלד
אלסמא לתצי עלי אלארץ. פכאן כדאך:
ועבד יי' ית תרין נהוריא רבריא.
ית נהורא רבא למשלט ביממא.
וית נהורא זעירא למשלט בליליא.
וית כוכביא: פצנע אללה אלניירין
אלעצימין אלנור אלאכבר לאצאה
אלנהאר ואלנור אלאצגר לאצאה

באלליל ואלכואכב: ויהב יתהון יי' ברקיעא דשמיא לאנהרא על ארעא:
וגעלהמא אללה פי גלד אלסמא לתצי עלי אלארץ: ולמשלט ביממא
ובליליא ולאפרשא בין נהורא ובין חשוכא וחזא יי' ארי טב: ולאצאה באל
נהאר ואלליל ותפצל בין אלנור ואלצלאם ולמא עלם אללה אן דלך גייד: והוה
רמש והוה צפר יום רביעי: פמצא מן אלליל ואלנהאר יום ראבע:

מיום ראשון נבראו וברביעי צוה עליהם להתלות ברקיע וכן כל תולדות שמים וארץ נבראו מיום ראשון וכל אחד ואחד נקבע ביום שנגזר עליו הוא שכתוב את השמים לרבות תולדותיהם ואת הארץ לרבות תולדותיה: יהי מאורות חסר וו כתיב על שהוא יום מארה ליפול אסכרה בתינוקות: הוא ששנינו ברביעי היו מתענין על אסכרה שלא תיפול בתינוקות: להבדיל בין היום ובין הלילה: משנגנז האור הראשון אבל בשבעת ימי בראשית שמשו האור והחשך הראשונים יחד בין ביום בין בלילה: והיו לאותות כשהמאורות לוקין סימן רע הוא לעולם שנ' ומאותות השמים אל תחתו בעשותכם רצון הקב"ה אין אתם צריכים לדאג מן הפורענות: ולמועדים על שם העתיד שעתידים ישראל להצטוות על המועדות והם נמנין למולד הלבנה: ולימים שימוש החמה חצי היום ושמוש הלבנה חציו הרי יום שלם: ושנים לסוף שלש מאות ושישים וחמשה ימים יגמרו מהלכתם בשנים עשר מזלות המשרתים אותם והיא שנה: והיו למאורות עוד זאת ישמשו שיאירו לעולם: המאורות הגדולים שוים נבראו ונתמעטה הלבנה על שקטרגה ואמרה אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד: ואת הכוכבים על ידי שמיעטה את הלבנה

ויאמר אלהים ישרצו המים שרץ
נפש חיה ועוף יעופף על הארץ
על פני רקיע השמים: ויברא
אלהים את התנינם הגדלים ואת
כל נפש החיה הרמשת אשר
שרצו המים למינהם ואת כל עוף
כנף למינהו וירא אלהים כי טוב:
ויברך אתם אלהים לאמר פרו
ורבו ומלאו את המים בימים והעוף
ירב בארץ: ויהי ערב ויהי בקר
יום חמישי:
ויאמר אלהים תוצא הארץ נפש
חיה למינה בהמה ורמש וחיתו
ארץ למינה ויהי כן: ויעש אלהים

ואמר ייי ירחשון מיא רחיש נפשא
חיתא ועופא יפרח על ארעא
על אפי רקיע שמיא: ושא אללה
אן יסעא מן אלמא סאעדן נפס
חייה וטאיר יטיר עלי אלארץ
קבאלה גלד אלסמא: וברא ייי ית
תנינא רברביא וית כל נפשא
חיתא דרחשא דארחישו מיא
לזנהון וית כל עופא דפרח לזנוהי
וחזא ייי ארי טב: וכלק אללה אלתנאנין
אלעצאם וגמיע נפוס אלחייה אלדאבה
אלדי סעת מן אלמא לאצנאפהא
וכל טאיר דו גנאח לאצנאפה:
למא עלם אללה אן דלך גייד:
ובריך יתהון ייי למימר פושו
וסגו ומלו ית מיא ביממיא ועופא יסגי בארעא: ובארך אללה פיהם וקאל
אכמא אתמרו ואכתרו ועמו אלמא אלדי פי אלבחאר ואלטאיר יכתר פי
אלארץ: והוה רמש והוה צפר יום חמישי: ולמא מצא מן אלליל ואלנהאר
יום כאמס: ואמר ייי תפיק ארעא נפשא חיתא לזנה בעיר ורחיש
וחית ארעא לזנה והוה כן: פשא אללה אן תכרג אלארץ נפס חייה לאצנאפהא
בהאימא ודבאיבא וחוש אלארץ לאצנאפה פכאן כדאך: ועבד ייי

הדבה צבאיה להפיס דעתה" נפש חיה" שיהא בה חיות" שרץ" כל דבר חי שאינו גבוה מן הארץ קרוי
שרץ בעוף כגון זבובין" בש קצים כגון נמלים וחיפושית ותולעים" ובבריות כגון חולד ועכבר וחומט וכיוצא
בהן וכל הדגים" התנינם" דגים גדולים שבים" ובדברי אגדה" הוא לויתן ובן זוגו שברחם זכר ונקבה והרג
את הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבוא שאם יפרו וירבו לא יתקיים העולם בפניהם" נפש חיה" נפש שיש
בה חיות" ויברך אותם" לפי שמחסרים אותם וצדין מהם ואוכלים אותם והוצרכו לברכה ואף החיות הוצרכו
לברכה אלא מפני הנחש העתיד לקללה לכך לא ברכן שלא יהא הוא בכלל" פרו" לשון פרי כלומר עשו

את חית הארץ למינה ואת הבהמה למינה ואת כל רמש האדמה למינהו וירא אלהים כי טוב: ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובבהמה ובכל הארץ ובכל הרמש הרמש על הארץ: ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אתו זכר ונקבה ברא אתם: ויברך אתם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשה ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיה

ית חית ארעא לזנה וית בעירא לזנה וית כל רחשא דארעא לזנוהי וחזא יי ארי טב: פצנע אללה וחש אלארץ לאצנאפה ואלבהאים לאצנאפהא וסאיר דביב אלארץ לאצנאפהא. למא עלם אללה אן דלך גייד: ואמר יי נעביד אנשא בצלמנא כדמותנא וישלטון בנוני ימא ובעופא דשמיא ובבעירא ובכל ארעא ובכל רחשא דרחיש על ארעא: תם קאל אללה נכלק אנסאנא בצורתנא כשבהנא מסלטא יתולון עלי סמך אלבחר וטאיר אלסמא ובהאים אלארץ וסאיר אלדביב אלדאב עלי אלארץ:

וברא יי ית אדם בצלמיה בצלם אלהים ברא יתיה דכר ונוקבא ברא יתהון: פכלק אללה אדם בצורתה בצורה אללה מסלטא כלקה דכר ואנתי כלקהמא: וברך יתהון יי ואמר להון יי פושו וסגו ומלו ית ארעא ותקופו עלה ושלוטו בנוני ימא ובעופא דשמיא ובכל חיתא

פירות תוספת ורבו אם לא אמר אלא פרו היה אחד מוליד אחד ולא יותר ובא ורבו שאחד מוליד הרבה ע"כ תוצא הארץ הוא שפירשתי שהכל נברא מיום ראשון ולא הוצרכו להוציאם נפש חיה שיש בה חיות ורמש הם שרצים שהם נמוכים ורומשים על הארץ ונראים כאילו נגררים שאין הילוכן ניכר כל לשון רמש ושרץ בלשוננו קונמו בריש ויעש תיקנם בצביונם בקומתן נעשה אדם ענותנותו של הקב"ה למדנו מכאן לפי שהאדם בדמות המלאכים ויתקנאו בו לפיכך נמלך בהם וכשהוא דן את המלכים הוא נמלך בפמליא שלו שכן מצינו באחאב שאמר לו מיכה ראיתי את יי יושב על כסאו וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו וכי יש ימין ושמאל לפניו אלא אלו מיימינים לזכות ואלו משמאילים לחובה וכן בגזירת עירין פתגמא ובמימר קדישין שאילתא כאן בפמליא שאלו נטל רשות אמר להם יש בעליונים כדמותו אם אין בתחתונים כדמותו הרי יש קנאה במעשה בראשית נעשה אדם אע"פ שלא סייעוהו ביצירתו ויש מקום לחולקים לרדות לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ ומדת ענוה שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן ואם כתב אעשה אדם לא למדנו שיהא מדבר עם בית דינו אלא עם עצמו ותשובתם כתב בצדו ויברא את האדם ולא כתב ויבראו בצלמינו בדפוס שלנו כדמותנו להבין ולהשכיל וירדו בדגת הים יש בלשון הזה לשון רידוי ולשון ירידה זכה

הרמשת על הארץ: ויאמר
אלהים הנה נתתי לכם את כל
עשב זרע זרע אשר על פני כל
הארץ ואת כל העץ אשר בו פרי
עץ זרע זרע לכם יהיה לאכלה:
ולכל חית הארץ ולכל עוף השמים
ולכל רומש על הארץ אשר בו
נפש חיה את כל ירק עשב לאכלה
ויהי כן: וירא אלהים את כל
אשר עשה והנה טוב מאד ויהי
ערב ויהי בקר יום הששי:
ויכלו השמים והארץ וכל צבאם:

דרחשא על ארעא: ובארך אללה
פיהמא וקאל להמא אתמרו ואכתרו.
ואמלו אלארץ ואמלכוהא ואסתולו
עלי סמך אלבחר וטאיר אלסמא.
וסאיר אלחיואן אלדאב עלי אלארץ:
ואמר יי הא יהבית לכון ית כל
עסבא דבר זרעיה מזדרע דעל
אפי כל ארעא וית כל אילנא דביה
פירי אילנא דבר זרעיה מזדרע.
לכון יהי למיכל: וקאל אללה הודי
קד געלת לכם כל עשב דו חב
ארי עלי וגה גמיע אלארץ. וכל
שגר פיה תמר דו חב יכון לכם
מאכלא: ולכל חית ארעא ולכל עופא דשמיא ולכל דרחיש על
ארעא דביה נפשא חיתא ית כל ירוק עסבא למיכל והוה כן: ולגמיע
וחש אלארץ וטאיר אלסמא וסאיר מא ידב עלי אלארץ אלדי פיה נפס חייה.
אן גמיע כצר אלעשב מאכלא פכאן כדאך: וחזא יי ית כל דעבד והא תקין
לחדא והוה רמש והוה צפר יום שתיתי: פלמא עלם אללה אן גמיע מא צנעה.
גייד גדא ולמא מצא מן אלליל ואלנהאר יום סאדס: ואשתכללו שמיא
וארעא וכל חיליהון: פכמלת אלארץ ואלסמאואת וגמיע גיושהם:

ורדו בחיות ובבהמות לא זכה כבש ירוד לפניהם והחיה מושלת בו" ויברא אלהים את האדם בצלמו בדפוס העשוי
לו שהכל נברא במאמר והוא נברא בידים שנ' ותשת עלי כפכה נעשה בחותם כמטבע העשויה על ידי רושם שקורין
קוני"ו וכן הוא אומר תתהפך כחומר חותם" בצלם אלהים ברא אותו" פירש לך שאותו צלם המתוקן לו צלם דיוקן יוצרו הוא"
זכר ונקבה ברא אותם" ולהלן הוא אומר ויקח אחת מצלעותיו וג' ומדרש אגדה שבראו שני פרצופין בבריאה ראשונה
ואחר כך חלקו" ופשוטו של מקרא כאן הודיעך שנבראו שניהם בששי ולא פירש לך כיצד ברייתן ופירש לך במקום
אחר" וכבשה חסר וי"ו ללמדך שהזכר כובש את הנקבה שלא תהא יצאנית ועוד ללמדך שהאיש שדרכו לכבוש
מצווה על פריה ורביה ולא האשה" לכם יהיה לאכלה ולכל חית הארץ" השוה להם בהמות וחיות למאכל לא
הרשה לאדם ולאשתו להמית בריה ולאכול בשר אך כל ירק עשב יאכלו יחד כולם וכשבאו בני נח התיר להם בשר
שנ' כל רמש אשר הוא חי לכם וג' כירק עשב שהתרתי לאדם הראשון נתתי לכם את כל" יום הששי" הוסיף ה"א
בששי בגמר מעשה בראשית לומ' שהתנה עמהם שיקבלו עליהם ישר' חמשה חומשי תורה" ד"א יום הששי כולם

ויכל אלהים ביום השביעי
מלאכתו אשר עשה וישבת ביום
השביעי מכל מלאכתו אשר
עשה: ויברך אלהים את יום
השביעי ויקדש אתו כי בו שבת
מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות:

אלה תולדות השמים והארץ
בהבראם ביום עשות יהוה אלהים
ארץ ושמים: וכל שיח השדה
טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה
טרם יצמח כי לא המטיר יהוה

ושיצי יי' ביומא שביעאה עבידתיה
די עבד ונח ביומא שביעאה מכל
עבידתיה דעבד: ואכמל אללה פי
אליום אלסאבע כלקה אלדי צנע ועטל
אן יכלק פיה מן מתל כלקה אלדי
צנעה: ובריך יי' ית יומא שביעאה
וקדיש יתיה ארי ביה נח מכל
עבידתיה דברא יי' למעבד: ובארך
אללה פיה וקדסה אד פיה עטל ען
יכלק שיא מן מתל כלקה אלדי
צנעה: אלין תולדת
שמיא וארעא כד אתבריאו ובכד
ביומא דעבד יי' אלהים ארעא
ושמיא: הדי שרח כואשי אלסמא ואלארץ אד כלקו פי וקת צנע אללה
אלסמא ואלארץ: וכל אילני חקלא עד לא הוו בארעא וכל עסבא דחקלא
עד לא צמח ארי לא אחית יי' אלהים מטרא על ארעא ואנש לית למפלח ית
ארעתא: וגמיע שגר אלצחרי קבל אן יכון פי אלארץ וגמיע עשבהא קבל אן ינבת

תלויים ו' עומדים עד יום הששי הוא ששי בסיון המוכן למתן תורה. ויכל אלהים ביום השביעי ר' שמעון אומ' בשר
ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו צריך להוסיף מחול על הקדש הקב"ה שיודע עתיו ורגעיו נכנס בו כחוט השערה
ונראה כאלו כלה בו ביום. ד"א מה היה העולם חסר מנוחה באת שבת באת מנוחה כלתה ונגמרה המלאכה. ויברך
ויקדש. ברכו במן שכל ימות השבוע יורד להם עומר לגלגולת ובששי לחם משנה וקדשו במן שלא ירד כלל
והמקרא כתוב על העתיד. אשר ברא אלהים לעשות המלאכה שהיתה ראויה לעשות בשבת כפל ועשאה בששי
כמו שמפורש בבראשית רבה. אלה האמורים למעלה תולדות השמים והארץ בהבראם. לימדך שכולם נבראו
בראשון. ד"א בהבראם בה' בראם שנ' כי ביה יי' צור עולמים בשתי אותיות הללו שלשם יצר שני עולמים
ולמדך כאן שהעולם הזה נברא בה"י רמז שירדו למטה לראות שהת"ה זאת שסתומה מכל צדדים ופתוחה
למטה לרדת דרך שם. טרם יהיה בארץ. כל טרם שבמקרא לשון עד לא הוא ואינו לשון קודם ואינו נפעל
לומר הטרים כאשר יאמר הקדים וזה מוכיח ועוד אחר כי טרם תיראון עדיין לא תיראון ואף זה תפרש עדיין
לא היה בארץ כשנגמרה בריאת עולם בששי קודם שנברא אדם וכל עשב השדה עדיין לא צמח ובשלישי
שכתוב ותוצא הארץ על פתח קרקע עמדו עד לא צמח ובשלישי שכתוב תוצא הארץ על פתח קרקע
עמדו עד יום ששי. כי לא המטיר. ומה טעם לא המטיר לפי שהאדם אין לעבוד את האדמה ואין מכיר
בטובתן של גשמים וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם התפלל עליהם וירדו וצמחו האילנות והדשאים.
יי' אלהים יי' הוא שמו אלהים שהוא שליטו ושופטו על כל. וכן פירוש זה בכל מקום לפי פשוטו יי' שהוא אלהים.

אלהים על הארץ ואדם אין לעבד
את האדמה: ואד יעלה מן הארץ
והשקה את כל פני האדמה: וייצר
יהוה אלהים את האדם עפר מן
האדמה ויפח באפיו נשמת חיים
ויהי האדם לנפש חיה: ויטע יהוה
אלהים גן בעדן מקדם וישם
שם את האדם אשר יצר: ויצמח
יהוה אלהים מן האדמה כל עץ
נחמד למראה וטוב למאכל ועץ
החיים בתוך הגן ועץ הדעת טוב
ורע: ונהר יצא מעדן להשקות
את הגן ומשם יפרד והיה לארבעה

אד׳ לם ימטר אללה עליהא. ולא
אנסאן כאן יפלחהא: ועננא הוה
סליק מן ארעא. ומשקי ית כל
אפי אדמתא: ובכאר כאן יצעד
מנהא פיסקי גמיע וגההא: וברא
יי׳ אלהים ית אדם. עפרא מן אדמתא.
ונפח באפוהי נשמתא דחיי. והות
באדם לרוח ממללא: פכלק אללה
אדם תראבא מן אלארץ. ונפך פי
אנפה נסמה׳ אלחיוה. פצאר אדם
נפסא נאטקה: ונצב יי׳ אלהים.
גנתא בעדן מלקדמין. ואשרי
תמן. ית אדם דברא: ופגרס אללה
גנאנא פי עדן שרקיא. וציר תם

אדם אלדי כלקה: ואצמח יי׳ אלהים מן ארעא. כל אילן דמרגג למחזי וטב
למיכל. ואילן חייא במציעות גנתא. ואילן דאכלי פירוהי חכמין בין טב לביש:
ואנבת אללה פי אלארץ כל שגרה חסן מנטרהא וטייב מאכלהא ושגרה׳ אלחיאה
פי וצט אלגנאן ושגרה׳ מערפה׳ אלכיר ואלשר: ונהרא הוה נפיק מעדן. לאשקאה

ואד יעלה׳ לענין בריאתו שלאדם העלה התהום והשקה עננים לשרות העפר ונברא אדם כגבל זה שנותן מים ואחר כך
לש את העיסה אף כאן והשקה ואחר כך וייצר׳ וייצר׳ שתי יצירות יצירה לעולם הזה ויצירה לתחיית המתים׳ אבל בבהמה
שאינה עומדת לדין לא נכתב בי׳ יצירתה שני יודין׳ עפר מן האדמה׳ צבר עפרו מכל האדמה מארבע רוחות שבכל מקום
שימות שם תהא קולטתו לקבורה׳ דא׳ גיבל עפרו ממקום שנ׳ מזבח אדמה תעשה לי׳ הלואי תהא לו כפרה ויוכל לעמוד׳
ויפח באפיו׳ עשאו מן התחתונים ומן העליונים גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים לפי שביום ראשון נבראו שמים
וארץ בשני ברא רקיע לעליונים׳ בשלישי תראה היבשה לתחתונים׳ ברביעי ברא מאורות לעליונים בחמישי ישרצו המים
לתחתונים הוזקק השישי לבראות בו בעליונים ובתחתונים ואם לאו יש קנאה במעשה בראשית שיהיו אלו רבים על אלו בבריית
יום אחד׳ לנפש חיה אף בבהמה וחיה נקראו נפש חיה אך זו שלאדם חיה שבכולן נתוסף בו דעה ודבור׳ מקדם במזרחו
שלעדן נטע את הגן ואם תאמר הרי כבר כתיב ויברא את האדם׳ ראיתי בברייתא שלרבי יוסי הגלילי משלשים ושתים
מדות התורה נדרשת וזו אחת מהם כלל שלאחריו מעשה הוא פרטו שלראשון׳ ויברא את האדם׳ זהו כלל ברייתו
מהיכן וסתם מעשיו חזר ופירש וייצר יי׳ אלהים וג׳ ויצמח לו גן עדן ויניחהו בגן עדן ויפל תרדמה השומע סבור שהוא
מעשה אחר ואינו אלא פרטו שלראשון׳ וכן אצל הבהמה חזר וכתב ויצר יי׳ מן האדמה כל חית השדה כדי לפרש ויבא
אל האדם לקרות שם וללמד על העופות שנבראו מן הרקק׳ ויצמח׳ לענין הגן הכתוב מדבר׳ בתוך הגן׳ באמצע׳

פישון

ראשים׃ שם האחד פישון הוא
הסבב את כל ארץ החוילה אשר
שם הזהב׃ וזהב הארץ ההוא
טוב שם הבדלח ואבן השהם׃
ושם הנהר השני גיחון הוא הסובב
את כל ארץ כוש׃ ושם הנהר
השלישי חדקל הוא ההלך
קדמת אשור והנהר הרביעי הוא
ג פרת׃ ויקח יהוה אלהים את האדם
וינחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה׃
ויצו יהוה אלהים על האדם
לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל׃
ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל

ית גנתא. ומתמן מתפרש. והוי
לארבעה רישי נהרין׃ וכאן נהר
יכרג מן עדן ליסקי אלגנאן ומן תם
יתפרק פיציר ארבעה רוס׃ שום
חד פישון הוא מקיף ית כל ארע
חוילה דתמן דהבא׃ אסם אחדהמא
אלניל והו אלמחיט בגמיע בלד זוילה
אלדי תם אלדהב׃ ודהבא דארעא
ההיא טב. תמן בדלחא ואבנא
בורלא׃ ודהב דאך אלבלד גייד תם
אללולו וחגארה בלור׃ ושום נהרא
תנינא גיחון הוא מקיף ית כל ארע
כוש׃ ואסם אלנהר אלתאני גיחאן
הו אלמחיט בגמיע בלד אלחבשה׃

ושום נהרא תליתאה דגלת הוא מהליך למדנחא דאתור. ונהרא רביעאה
הוא פרת׃ ואסם אלנהר אלתאלת דגלה והו אלסאיר פי שרקי אלמוצל. ואלנהר אלראבע
הו אלפראת׃ ודבר יי אלהים ית אדם ואשריה בגנתא דעדן למפלחה ולמטרה׃
תם אכד אללה אדם פאנזלה פי גנאן עדן ליכרמה ויחפצה׃ ופקיד יי אלהים
על אדם למימר. מכל אילן גנתא מיכל תיכול׃ ואמרה אללה קאילא. מן
גמיע שגר אלגנאן גאיזאן תאכל׃ ומאילן דאכלי פירוהי חכמין בין טב לביש.
לא תיכול מניה ארי ביומא דתיכול מניה ממת תמות׃ ומן שגרה מערפה אלכיר

פישון הוא נילוס נהר מצרים ועל שם שמימיו מתברכין ועולין ומשקין את הארץ נקרא פישון שהוא מגדל פשתן
שנ' בישעיה ח' על מצרים ובושו עובדי פשתים. גיחון שהיה הולך והומה והמייתו גדולה מאד כמו כי יגח
שמנגח והולך והומה. חדקל שמימיו חדין וקלין. פרת שמימיו פרין ורבין ומרבין את האדם. כוש ואשור
עדיין לא היו וכתב המקרא על העתיד. קדמת אשור. למזרחה של אשור. הוא פרת. החשוב על כולם
הנזכר על שם ארץ ישראל. ויקח. לקחו בדברים נאים ופתהו ליכנס. לא טוב היות האדם וג'. שלא
יאמרו שתי רשויות הן הקב"ה בעליונים יחיד ואין לו זוג וזה בתחתונים אין לו זוג. עזר כנגדו

ממנו כי ביום אכלך ממנו מות
תמות: ויאמר יהוה אלהים לא
טוב היות האדם לבדו אעשה
לו עזר כנגדו: ויצר יהוה אלהים
מן האדמה כל חית השדה ואת
כל עוף השמים ויבא אל האדם
לראות מה יקרא לו וכל אשר
יקרא לו האדם נפש חיה הוא
שמו: ויקרא האדם שמות
לכל הבהמה ולעוף השמים
ולכל חית השדה ולאדם לא
מצא עזר כנגדו: ויפל יהוה
אלהים תרדמה על האדם ויישן
ויקח אחת מצלעתיו ויסגר בשר

ואלשר לא תאכל פאן פי יום תאכל
מנהא תסתחק אן תמות: ואמר יי
אלהים לא תקין דיהי אדם בלחודוהי
אעביד ליה סמך כקבליה: וקאל
אלה· לא כיר· פי בקא אדם וחדה·
אצנע לה עונא חדאה: וברא יי
אלהים מן ארעא כל חית ברא וית
כל עופא דשמיא ואיתי לות
אדם למחזי מא יקרי להון וכל
דהוה קרי ליה אדם נפשא חיתא
הוא שמיה: פחשר אלה מן אלארץ·
גמיע וחש אלצחרי וטאיר אלסמא·
ואתי בהא אלי אדם ליריה מא
יסמיה· פכל מא סמאה אדם מן
נפס חיה· הו אסמה אלי אלאן: וקרא אדם
שמהן לכל בעירא ולעופא דשמיא ולכל חית ברא ולאדם לא אשכח סמך
כקבליה: ולמא סמא אדם אסמי· לגמיע אלבהאים וטאיר אלסמא· ווחש
אלצחרי· ולם יגד לנפסה עונא חדאה: ורמא יי אלהים שנתא על אדם
ודמוך ונסיב חדא מעלעוהי ומלי בסרא תחותה: פאוקע סבאתא·
עלי אדם ללא יחס פנאם· פאכד ואחדה מן אצלאעה· וסד מכאנהא

זכה עזר לא זכה כנגדו להלחם·· ויצר מן האדמה היא עשייה האמורה למעלה·· ויעש אלהים את
חית הארץ וגו׳ אלא בא ופירש שהעופות נבראו מן הרקק לפי שאמר למעלה מן המים נבראו
וכאן אמר מן הארץ נבראו·· ועוד לימדך כאן שבשעת יצירתן מיד בו ביום הביאם אל האדם ל
לקרות להם שם ובדברי אגדה יצירה זו לשון רידוי וכיבוש כמו כי תצור אל עיר שכבשן תחת ידו
של אדם·· וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה·· סרסהו ופרשהו כל נפש חיה אשר יקרא לו האדם
שם הוא שמו לעולם·· ולאדם לא מצא עזר·· ויפל יי אלהים תרדמה·· כשהביאן הביאן לפניו כל מין ומין
זכר ונקבה אמר לכולם יש בן זוג ולי אין בן זוג מיד ויפל·· מצלעותיו·· מסטריו כמו ולצלע המשכן
והוא שאמרנו שני פרצופים נבראו·· ויסגר·· מקום החתך ויישן·· ויקח שלא יראה חתיכת הבשר שממנו נבראת ~

תחתנה: ויבן יהוה אלהים את
הצלע אשר לקח מן האדם
לאשה ויבאה אל האדם: ויאמר
האדם זאת הפעם עצם מעצמי
ובשר מבשרי לזאת יקרא אשה
כי מאיש לקחה זאת: על כן
יעזב איש את אביו ואת אמו
ודבק באשתו והיו לבשר אחד:
ויהיו שניהם ערומים האדם
ואשתו ולא יתבששו: והנחש
היה ערום מכל חית השדה
אשר עשה יהוה אלהים
ויאמר אל האשה אף כי אמר
אלהים לא תאכלו מכל עץ הגן: ותאמר האשה
אל הנחש מפרי עץ הגן נאכל: ומפרי העץ אשר בתוך

בלחם: ובנא יי אלהים ית עלעא
דנסיב מן אדם לאתתא ואיתיה
לות אדם: ובנא מנהא אמראה·
פאתי בהא אלי אדם: ואמר אדם
הדא זמנא גרמא מגרמי ובסרא
מבסרי לדא יתקרי אתתא ארי
מבעלה נסיבא דא: פקאל אדם·
הדה אלמרה· עצמא מן עצמי·
ולחמא מן לחמי· לדלך סמית
אמראה· לאנהא מן אמרא אכדת: אמר
על כין ישבוק גבר בית משכבי
אבוהי ואמיה וידבק באתתיה
ויהון לבסרא חד: לדלך· יתרך
ארגל· מצגע אבאה ואמה·
וילאזם זוגתה. פיכונא גסמא ואחדא: והוו תרויהון ערטלאין אדם
ואתתיה ולא מתכלמין: וכאנא גמיעא עריאנין ולא יחתשמאן דלך:
וחויא הוה חכים מכל חית ברא דעבד יי אלהים ואמר לאתתא בקושטא
אמר יי לא תיכלון מכל אילן גנתא: ותעבאן כאן חכים· מן גמיע חיואן
אלצחרי· אלדי כלקה אללה פקאל ללאמראה איקינא קאל אללה· לא תאכלו מן

ותתבנה עליך״ ויבן״ כבנין רחבה מלמטה וקצרה מלמעלה לקבל הולד כאוצר שלחטים שהוא רחב
מלמטה וקצר מלמעלה שלא יכביד משאו על קירותיו״ ויבן את הצלע לאשה״ להיות אשה כמו ויעש
אותו גדעון לאפוד להיות אפוד״ לזאת יקרא אשה כי מאיש וג׳״ לשון נופל על לשון מכאן שנברא העולם
בלשון הקדש״ על כן יעזב איש״ רוח הקודש אומרת כן לאסור על בני נח העריות״ לבשר
אחד״ הולד נוצר על ידי שניהם ושם נעשה בשרם אחד״ ולא יתבוששו״ שלא היו
יודעים דרך צניעות להבחין בין טוב לרע״ ואע״פ שניתנה בו דעה לקרות שמות לא
ניתן בו יצר הרע עד אכלו מן העץ ונכנס בו יצר הרע וידע מה בין טוב לרע״ והנחש
היה ערום״ מה ענין זה לכאן היה לו לסמוך ויעש לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם״ אלא
לימדך מאיזו עצה קפץ הנחש עליהם ראה אותם ערומים ועוסקים בתשמיש לעיני כל
ונתאוה להם״ ערום מכל״ לפי ערמתו וגדולתו היתה מפלתו ערום מכל ארור מכל״ אף כי
אמר״ שמא אמר לכם לא תאכלו מכל וג׳ ואע״פ שראה אותם אוכלים משאר פירות הרבה עליה דברים כדי

אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו
בו פן תמתון: ויאמר הנחש אל
האשה לא מות תמתון: כי ידע
אלהים כי ביום אכלכם ממנו
ונפקחו עיניכם והייתם כאלהים
ידעי טוב ורע: ותרא האשה
כי טוב העץ למאכל וכי תאוה
הוא לעינים ונחמד העץ להשכיל
ותקח מפריו ותאכל ותתן גם
לאישה עמה ויאכל: ותפקחנה
עיני שניהם וידעו כי ערמים
הם ויתפרו עלה תאנה ויעשו

גמיע שגר אלגנאן: ואמרת אתתא
לחויא מפירי אילן גינתא ניכול:
פקאלת לה מן תמר שגר אלגנאן
נאכל: ומפירי אילנא דבמציעות
גינתא אמר יי לא תיכלון מניה
ולא תקרבון ביה דלמא תמותון:
ולכן מן תמר אלשגרה אלתי פי
וסט אלגנאן קאל אללה לא תאכלו
מנהא ולא תקרבוהא כילא
תמותו: ואמר חויא לאתתא לא
ממת תמותון: קאל להא לא מות
תמותון: ארי גלי קדם יי ארי ביומא
דתיכלון מניה ויתפתחן עיניכון

ותהון כרברבין חכמין בין טב לביש: לאן אללה עאלם אן פי יום תאכלון
מנהא תנפץ עיונכם ותכונו כמלאיכה עארפי אלכיר ואלשר זיאדה:
וחזת אתתא ארי טב אילנא למיכל וארי אסו הוא לעינין ומרגג
אילנא לאסתכלא ביה ונסיבת מאביה ואכלת ויהבת אף לבעלה
עמה ואכל: פלמא ראת אלמראה אן אלשגרה טייבה אלמאכל שהייה
אלמנטר מנאא לעקל אכדת מן תמרהא ואכלת ואעטת בעלהא איצא
פאכל מנהא: ואתפתחא עיני תרויהון וידעו ארי ערטלאין אנון וחטיטו

שתשיבנו ובא לדבר באותו העץ: ולא תגעו בו הוסיפה על הצווי לפיכך באה לידי גרעון הוא שנא' אל תוסף על דבריו: לא מות
תמותון דחפה עד שנגעה בו: אמר לה כשם שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכילה: כי יודע: כל אומן שונא את בני
אומנותו מן העץ אכל וברא את העולם: והייתם כאלהים: וכי תאוה הוא לעינים כמו שאמר לה ונפקחו עיניכם: ונחמד
להשכיל כמו שאמר לה יודעי טוב ורע: ותתן גם לאישה: שלא תמות היא ויחיה הוא וישא אחרת: גם לרבות
בהמה וחיה: ותפקחנה וג' לענין החכמה דבר הכתוב ולא לענין ראייה ממש וסוף המקרא מוכיח: וידעו כי
עירומים הם: אף הסומא יודע כשהוא ערום אלא מה הוא וידעו כי עירומים הם מצוה אחת היתה בידם ונתערטלו
הימנה: עלה תאנה: הוא העץ שאכלו ממנו בדבר שנתקלקלו בו ניתקנו אבל שאר העצים מנעום
מליטול עליהם ומפני מה לא נתפרסם העץ שאין הקדוש ברוך הוא חפץ להונות בריה שלא
יכלימוהו ויאמרו זהו שלקה העולם על ידו מדרש רבי תנחומא: וישמעו יש מדרשי אגדה

רבים

להם חגרת: וישמעו את קול יהוה
אלהים מתהלך בגן לרוח היום
ויתחבא האדם ואשתו מפני יהוה
אלהים בתוך עץ הגן: ויקרא
יהוה אלהים אל האדם ויאמר
לו איכה: ויאמר את קלך שמעתי
בגן ואירא כי ערם אנכי ואחבא:
ויאמר מי הגיד לך כי עירם אתה
המן העץ אשר צויתיך לבלתי
אכל ממנו אכלת: ויאמר האדם
האשה אשר נתתה עמדי הוא
נתנה לי מן העץ ואכל: ויאמר
יהוה אלהים לאשה מה זאת
עשית ותאמר האשה הנחש

להון טרפי תינין ועבדו להון זרזין:
פאנפכת עיונהמא. פעלמא אנהמא
עריאנין· פכייטא מן ורק תיניזנגא
להם מיאזרא: ושמעו ית קל
מימרא דיי׳ מהלך בגנתא למנח
יומא ואטמר אדם ואתתיה מן
קדם יי׳ אלהים בגו אילן גנתא:
פסמעא צות אלה· מאר פי אגנתן
ברפק כחרכה אנהאר· פאכתבא
אדם וזוגתה חיאת מן בין ידי אלה·
פי מא בין שגר אגנאן: וקלא יי׳
אלהים לאדם ואמר ליה הא אנא את:
פנאדא אלה באדם· וקאל לה
מקרא אין אנת: ואמר ית קל
מימרך שמעית בגנתא ודחילית

ארי ערטלאי אנא ואטמרית: קאל אני סמעת צותך פי אלגנאן· ואתקית· אד
אנא עריאן פאכתבית: ואמר מן חוי לך ארי ערטלאי את המן אילנא
דפקידתך בדיל דלא למיכל מניה אכלתא: קאל· מן אעלמך אנך עריאן·
אמן אלשגרה אלתי אמרתך· אן לא תאכל מנהא אכלת: ואמר אדם אתתא
דיהבת עמיה היא יהבת לי מן אילנא ואכלית: קאל אדם· אלמראה אלתי געלתהא
מעי הי אעטתני מן אלשגרה פאכלת: ואמר יי׳ אלהים לאתתא מא דא עבדתא

רבים וכבר סידרום רבותינו על מכונם בבראשית רבה ובשאר מדרשות ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא
ולאגדה המישבת דברי המקרא דבר דבור על אפניו׳׳ וישמעו׳׳ שמעו את קול הקב״ה שהיה מתהלך בגן
לרוח היום׳׳ לאותו רוח שהשמש באה משם וזו היא מערבית שלפלונית ערב חמה במערב והם סרחו
בעשירית׳ איכה׳׳ יודע הוא היכן הוא אלא ליכנס עמו בדברים שלא יהא נבהל להשיב אם יעניישהו פתאום
וכן בקין אי הבל אחיך וכן בבלעם מי האנשים האלה עמך ליכנס עמהם בדברים וכן בחזקיה בשלוחי
מרודך בלאדן מי הגיד לך מאין לך לדעת מה בושת יש בעומד ערום׳׳ המן העץ׳׳ בתמיה׳׳ אשר נתתה עמדי
כאן כפר בטובה׳׳ השיאני׳׳ הטעני כמו אל ישיא אתכם חזקיהו׳׳ כי עשית זאת׳׳ מכאן שאין מהפכין

השיאני ואכל׃ ויאמר יהוה אלהים
אל הנחש כי עשית זאת ארור
אתה מכל הבהמה ומכל חית
השדה על גחנך תלך ועפר
תאכל כל ימי חייך׃ ואיבה אשית
בינך ובין האשה ובין זרעך ובין
זרעה הוא ישופך ראש ואתה
תשופנו עקב׃
אל האשה אמר
הרבה ארבה עצבונך והרנך
בעצב תלדי בנים ואל אישך
תשוקתך והוא ימשל בך׃
ולאדם אמר כי
שמעת לקול אשתך ותאכל מן

ואמרת איתתא חויא אטעיני ואכלית׃
פקא׳ אלה׳ לאמראה מא דא
צנעת קאלת אלחיה אגואני
פאכלת׃ ואמר ייי אלהים לחויא
ארי עבדת דא ליט את מכל
בעירא ומכל חית ברא על מעך
תיזיל ועפרא תיכול כל יומי
חייך׃ פקא׳ אלה׳ לאלחיה אד
צנעת הדי בעלם פאנת מלעון
מן גמיע אלבהאים וגמיע וחש
אלצחרי ועלי צדרך תסלך
ותראב תאכל טול איאם חיותך׃
ודבבו אשוי בינך ובין איתתא
ובין בנך ובין בנהא הוא יהי דכיר
מא דעבדת ליה מלקדמין ואת
תהי נטר ליה לסופא׃ ועדאוה אגעל בינך ובין אלמראה ובין נסלך ונסלהא
הו ישדכך אלראס ואנת תלדגה אלעקב׃ לאיתתא אמר אסגאה אסגי צערכי
ועדוייכי בצער תלדין בנין ולות בעליך תהי תיובתיך והוא ישלוט ביך׃
וקא׳ ללאמראה לאכת׳רן משקתך וחמלך במשקה תלדין בנין ואלי בעלך
יכון קאודך והו יתסלט עליך׃ ולאדם אמר ארי קבילתא למימר אתתך

בזכותו שלמסית שאילו למה עשית זאת היה לו להשיב דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין׃ מכל
הבהמה ומכל חית השדה׃ אם מבהמה נתקלל מחיה לא כל שכן׃ העמידו רבותינו מדרש זה במסכת
בכורות ללמד שימי עיבורו שלנחש שבע שנים׃ על גחונך תלך׃ רגלים היו לו ונקצצו׃ ואיבה אשית׃ אתה
לא נתכוונת אלא שימות אדם שיאכל הוא תחלה ותשא את חוה ולא באת לדבר אלא חוה תחלה אלא לפי שהנשים קלות
להתפתות ויודעות לפתות בעליהן לפיכך ואיבה אשית׃ ישופך׃ יכתתך כמו ואכות אותו ותרגומו ושפית
יתיה׃ ואתה תשופנו עקב׃ לא יהיה לך קומה ותשכנו בעקבו ואף משם תמיתנו לשון תשופנו כמו נשף בהם
כשהנחש בא לנשוך הוא נושף כמין שריקה ולפי שהלשון נופל על הלשון כתב לשון נשיפה בשניהם׃ עצבונך׃
זה צער גידול בנים׃ והרנך׃ זה צער העיבור׃ בעצב תלדי בנים׃ זה צער הלידה׃ ואל אישך תשוקתך׃
לתשמיש ואעפ״כ אין לך מצח לתבעו בפה אלא הוא ימשול בך הכל ממנו ולא ממך׃ תשוקתך׃ תאותך כמו נפש

העץ אשר צויתיך לאמר לא
תאכל ממנו ארורה האדמה
בעבורך בעצבון תאכלנה כל
ימי חייך׃ וקוץ ודרדר תצמיח
לך ואכלת את עשב השדה׃
בזעת אפיך תאכל לחם עד
שובך אל האדמה כי ממנה
לקחת כי עפר אתה ואל עפר
תשוב׃ ויקרא האדם שם אשתו
חוה כי הוא היתה אם כל חי׃
ויעש יהוה אלהים לאדם
ולאשתו כתנות עור וילבשם׃

ויאמר יהוה אלהים הן האדם ה

ואכלתא מן אילנא דפקידתך
למימר לא תיכול מניה ליטא
ארעא בדילך בעמל תיכלנה
כל יומי חייך׃ וקאל לאדם אד
קבלת קול זוגתך ואכלת מן
אלשגרה אלתי אמרתך קאילא לא
תאכל מנהא מלעונה אלארץ
בסבבך במשקה תאכלהא טול
חיותך׃ וכובין ואטטין תצמח
לך ותיכול ית עסבא דחקלא׃
ושוכא ודרדרא תנבת לך ותאכל
עשב אלצחרי׃ בריעתא דאפך
תיכול לחמא עד דתיתוב לארעא
דמנה אתבריתא ארי עפרא את
ולעפרא תתוב׃ בערק וגהך תאכל
אלטעאם אלי רגועך אלי אלארץ אלדי אכרגת מנהא לאנך תראב ואלי אלתראב
תרגע׃ וקרא אדם שום אתתיה חוה ארי היא הות אמא דכל בני אנשא׃
וסמא אדם אסם זוגתה חוה לאנהא כאנת אם כל חי נאטק׃ ועבד יי׳ אלהים
לאדם ולאתתיה לבושין דיקר על משך בסרהון ואלבישנון׃ וצנע אללה לאדם
וזוגתה תיאב כרז ואלבסהמא׃ ואמר יי׳ אלהים הא אדם הוה

שוקקה״ ארורה האדמה בעבורך מעלה לך דברים ארורים כגון זבובים ופרעושים ונמלים משל ליוצא לתרבות
רעה והבריות מקללות שדים שינק מהם״ וקוץ ודרדר תצמיח לך״ הארץ כשתזרענה מיני זרעים תצמיח לך קוץ
ודרדר קונדס ועכביות והן נאכלין על ידי תקון״ ואכלת את עשב השדה״ ומה קללה היא זו והלא בברכה נאמר הנה
נתתי לכם את כל עשב זורע זרע וג׳ אלא מה אמור כאן בראש הענין ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה אחר
העצבון קוץ ודרדר תצמיח לך כשתזרענה קטנית או ירקות גנה היא תצמיח לך קוצים ודרדרים ושאר עשבי שדה
על כרחך תאכלם״ בזעת אפיך״ לאחר שתטרח בו הרבה״ ויקרא האדם״ חזר הכתוב לענינו הראשון ויקרא האדם
שמות ולא הפסיק אלא ללמדך שעל ידי קריאת שמות נזדווגה לו חוה כמו שכתוב ולאדם לא מצא עזר כנגדו
לפיכך ויפל ה׳ א׳ תרדמה ועל ידי שכתב ויהיו שניהם ערומים סמך לו פרשת הנחש להודיעך שמתוך שראה
ערותם וראה אותם עסוקים בתשמיש נתאוה לה ובא עליה במחשבה ובמרמה״ חוה״ נופל על לשון חיה שמחיה

היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע
ועתה פן ישלח ידו ולקח גם
מעץ החיים ואכל וחי לעלם:
וישלחהו יהוה אלהים מגן עדן
לעבד את האדמה אשר לקח
משם: ויגרש את האדם וישכן
מקדם לגן עדן את הכרבים
ואת להט החרב המתהפכת
לשמר את דרך עץ החיים:
והאדם ידע את
חוה אשתו ותהר ותלד את קין
ותאמר קניתי איש את יהוה:
ותסף ללדת את אחיו את הבל

יחידי בעלמא מניה למדע
טב וביש וכען דלמא יושיט
ידיה ויסב אף מאילן חייא וייכול וייחי
לעלם: ותם קל אלהא הוא אדם
קד צאר כואחד מנה מערפה
לכיר ולשר ואן כלא ימד ידה
ויאכל מן שגרה אלחיוה פיאכל
ויחיי אלי אלדהר: ושלחיה יי אלהים
מגנתא דעדן למפלח בארעא
דאתברי מתמן: פטרדה אללה
מן גנאן עדן ליפלח אלארץ אלדי
אכד מנהא: ותריך ית אדם
ואשרי מלקדמין לגנתא דעדן
ית כרוביא וית שנן חרבא די
דמתהפכא למטר ית אורח אילן חייא: ולמא טרד אדם אסכן
שרקא מן גנאן עדן מלאיכה ולמע סיף מתקלב ליחפטו טריק
שגרה אלחיוה: ואדם ידע ית חוה אתתיה ועדיאת וילידת
ית קין ואמרת קניתי גברא מן קדם יי: ואן אדם ואקע חוה זוגתה פחמלת
וולדת קין וקאלת קד רזקת רגלא מן ענד אללה: ואוסיפת למילד ית אחוהי ית הבל

את ולדותיה כאשר תאמר מה הוה לאדם הראשון היה" כתנות עור" יש דברי אגדה אומרים חלקים כצפורן
היו מדובקים על עורן" ויש אומרים דבר הבא מן העור כגון צמר הארנבים שהוא רך וחם ועשה להם
כתנות ממנו" היה כאחד ממנו" הרי הוא יחיד בתחתונים כמו שאני יחיד בעליונים ומה הוא
יחידתו לדעת טוב ורע מה שאין כן בבהמה וחיה" ועתה פן ישלח ידו ומשיחיה לעולם
הרי הוא קרוב להטעות הבריות אחריו ולומר אף הוא אלוה ויש מדרשי אגדה אבל אין מיושבים
על פשוטו" מקדם לגן עדן" במזרחו שלגן עדן חוץ לגן" את הכרובים" מלאכי חבלה"
חרב המתהפכת ולה להט לאיים עליו מליכנס עוד לגן תרגום להט שנן כמו שלף שננא
בסנהדרין ובלשון לעז לאמ"ה ומדרשי אגדה יש ואני איני בא אלא לפשוטו שלמקרא"
והאדם ידע" כבר קודם ענין שלמעלה קודם שחטא ונטרד מגן עדן וכן ההריון והלידה שאם כתב
וידע אדם משמע שלאחר שנטרד היו לו בנים" קין על שם קניתי" את ה' כמו עם ה' כשברא אותי
ואת אישי לבדו בראנו אבל בזה שותפות אנו עמו" את קין את אחיו את הבל" שלשה אתים רבויים

וַיְהִי הֶבֶל רֹעֵה צֹאן וְקַיִן הָיָה
עֹבֵד אֲדָמָה וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים
וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה
לַיהוָה וְהֶבֶל הֵבִיא גַם הוּא
מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמֵחֶלְבֵהֶן וַיִּשַׁע
יְהוָה אֶל הֶבֶל וְאֶל מִנְחָתוֹ וְאֶל
קַיִן וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיִּחַר
לְקַיִן מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָּנָיו וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל קָיִן לָמָּה חָרָה לָךְ וְלָמָּה
נָפְלוּ פָנֶיךָ הֲלוֹא אִם תֵּיטִיב
שְׂאֵת וְאִם לֹא תֵיטִיב לַפֶּתַח
חַטָּאת רֹבֵץ וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ
וְאַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ וַיֹּאמֶר קַיִן
אֶל הֶבֶל אָחִיו וַיְהִי בִּהְיוֹתָם

והוה הבל רעי ענא וקין הוה
גבר פלח בארעא והוה מסוף יומין
פולחנא דאבוהי הבל פלאן הבל
ראעי גנם וקין כאן יפלח ארץ:
והוה מסוף יומין ואיתי קין
מאיבא דארעא קרבנא קדם יי:
פלמי כאן בערא אאם אתי קין
מן תמר ארץ בהדייה לללה:
והבל איתי אף הוא מבכורי
ענה ומשמיניהון והות רעוא
מן קדם יי בהבל ובקרבניה:
והבל אתי הו איצא מן בכורי
גנמה ומן סמאנהא פקבל
אללה הבל והדייתה: ובקין
ובקרבניה לא הות רעוא ותקיף
לקין לחדא ואתכבישו אפוהי: וקין והדייתה לם יקבלה אפאשתד
עלי קין גדא ווקע וגהה חיאה: ואמר יי לקין למא תקיף לך ולמא
אתכבישו אפך: פקאל אללה לקין לם שק עליך ולם וקע וגהך: הלא
אם תוטיב עובדך ישתביק לך ואם לא תוטיב עובדך ליום דינא חטאך
נטיר עתיד לאתפרעא מנך אם לא תתוב ואם תתוב ישתביק לך: לאון
גוורת קבלת ואן לם תגוור פאין מא אתגהת לכטאיך ראבץ ואלך קאדה
ואנת מסלט עליה באכתיאר: ואמר קין להבל אחוהי והוה במהויהון

הם מלמד שתאומה נולדה עם קין ועם הבל נולדו שתים לכך נאמר ותוסף״ רועה צאן לפי שנתקללה האדמה פירש
לו מעבודתה״ מפרי האדמה מן הגרוע״ ויש אגדה שאומרת זרע פשתן היה״ וישע״ ויפן וכן לא שעה לא מנחתו
לא פנה וכן אל ישעו אל יפנו וכן שעה מעליו״ וישע ירדה אש ולחכה מנחתו״ הלוא אם תיטיב״ כתרגומו פירשו:
לפתח חטאת רובץ לפתח קברך חטאך שמור״ ואליך תשוקתו״ של חטאת הוא יצר הרע תמיד שוקק ומתאוה
להכשילך״ ואתה תמשל בו״ אם תרצה תתגבר עליו״ ויאמר קין נכנס עמו בדברי ריב ומצא להתגולל עליו

בשדה ויקם קין אל הבל אחיו
ויהרגהו׃ ויאמר יהוה אל קין אי
הבל אחיך ויאמר לא ידעתי השמר
אחי אנכי׃ ויאמר מה עשית קול
דמי אחיך צעקים אלי מן האדמה׃
ועתה ארור אתה מן האדמה אשר
פצתה את פיה לקחת את דמי
אחיך מידך׃ כי תעבד את האדמה
לא תסף תת כחה לך נע ונד תהיה
בארץ׃ ויאמר קין אל יהוה גדול
עוני מנשא׃ הן גרשת אתי היום
מעל פני האדמה ומפניך אסתר
והייתי נע ונד בארץ והיה כל מצאי
יהרגני׃ ויאמר לו יהוה לכן כל

בחקלא וקם קין בהבל אחוהי
וקטליה׃ תם קל קין הבל אכיה
פלמא כאנת פי צחרי קאם קין
עלי הבל אכיה פקתלה׃ ואמר יי
לקין אן הבל אחוך ואמר לא
ידענא הנטר אחי אנא׃ פקל אללה
לה מקרא אין הבל אכיך קל לא
אעלם אחאפץ׳ אכי אנא׃ ואמר
מא עבדתא קל דם זרעין דעתידין
למיפק מן אחוך קבלן קדמי מן
ארעא׃ קל מא דא צנעת צות דם
אכיך צארך אליי מן אלארץ׃ וכען
ליט את מן ארעא דפתחת ית
פומה וקבילת ית דמיה דאחוך
מן ידך׃ ואלאן אנת מלעון מן אלארץ

אלדי פתחת פאהא וקבלת דם אכיך מן ידך׃ ארי תפלח בארעא לא תוסיף
למיתן חילה לך מטלטל וגלי תהי בארעא׃ באן תפלחהא ולא תעוד אן
אן תעטיך קותהא נאיעא ונאידא תכון פיהא׃ ואמר קין קדם יי סגי חובי
מלמשבק׃ פקל קין בין ידי אללה אן דנבי אעט֯ם מן אן יגפר׃ הא תריכתא
יתי יומא דין מעל אפי ארעא ומן קדמך לית אפשר לאטמרא ואיהי מטלטל
וגלי בארעא ויהי כל דישכחנני יקטלנני׃ פאן טרדתני אליום ען וגה אלארץ
הלמך בין ידיך אנסתר ואן כנת נאיעא נאידא פי אלארץ כאן כל מן וגדני קתלני׃ ואמר

להרגו ויש בזה מדרשי אגדה אך זה ישובו של מקרא ״אי הבל אחיך״ להכנס עמו בדברי נחת אולי ישוב ויאמר
אני הרגתיו וחטאתי לך ״לא ידעתי״ נעשה כגונב דעת העליונה ״השומר אחי״ לשון תימה הוא וכן כל הא הנקודה
בחטף פתח ״דמי אחיך״ דמו ודם זרעיותיו ״ד״א שעשה בו פצעים הרבה שלא היה יודע מהיכן נפשו יוצאה ״מן
האדמה״ יותר ממה שנתקללה היא כבר בעונה וגם בזו הוסיפה לחטוא אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיך וג׳
והנני מוסיף לה קללה אצלך לא תוסף תת כחה הראוי להוציא עשרים כור יוציא עשר ״נע ונד״ אין לך רשות

הרג קין שבעתים יקם וישם יהוה
לקין אות לבלתי הכות אתו כל
מצאו: ויצא קין מלפני יהוה וישב
בארץ נוד קדמת עדן: וידע קין
את אשתו ותהר ותלד את חנוך
ויהי בנה עיר ויקרא שם העיר
כשם בנו חנוך: ויולד לחנוך את
עירד ועירד ילד את מחויאל
ומחייאל ילד את מתושאל ומתושאל
ילד את למך: ויקח לו למך

ליה יי לכן כל קטול קין לשבעה
דרין יתפרע מניה ושוי יי לקין
אתא בדיל דלא למקטל יתיה כל
דישכחניה: פקאל אללה לה לדלך
כל מן קתל קין יקאד בה כתירא
פגעל אללה לקין איה לילא יקתלה
כל מן וגדה: ונפק קין מן קדם יי
ויתיב בארע גלי ומטלטל דהות
עבידא עלוהי מלקדמין בגנתא
דעדן: פכרג קין מן בין ידי אללה
פאקאם פי בלד נוד שרקי עדן:

וידע קין ית אתתיה ועדיאת וילידת ית חנוך והוה בני קרתא וקרא
שמה דקרתא כשום בריה חנוך: פואקע קין זוגתה פחמלת וולדת
חנוך פבנא קריה ואסמאהא באסם ולדה חנוך: ואתיליד לחנוך ית
עירד ועירד אוליד ית מחויאל ומחייאל אוליד ית מתושאל ומתושאל
אוליד ית למך: תם ולד לחנוך עירד ועירד אולד מחויא ומחייא אולד
מתושא ומתושא אולד למך: ונסיב ליה למך תרתין נשין שום חדא

במקום אחר גדול עוני מנשוא בתמיה אתה טוען עליונים ותחתונים ועוני אי אפשר לך לטעון. לכן כל הורג קין. זה
אחד מן המקראות שקצרו דבריהם ורמזו ולא פירשו. לכן כל הורג קין לשון גערה כה יעשה לו כך וכך עונשו ולא פירש
עונשו. שבעתים יקם. איני רוצה להנקם מקין עכשיו לסוף שבעה דורות אני נוקם ממנו שיעמוד למך מבני בניו ויהרגהו
וסוף המקרא אם כקמתי אם שבעתים יקם קין והוא נקמתו הבל מקין למדנו שתחלת מקרא לשון גערה היא שלא
תהיה בריה מזיקתו וכיוצא בו ויאמר דוד כל מכה יבוסי ויגע בצנור ולא פירש מה יעשה לו אבל דבר הכתוב ברמז
כל מכה יבוסי ויגע בצינור ויקרב אל השער ויכבשנו ואת העורים וגם אותם יכה על אשר אמרו העור והפסח לא
יבא דוד אל תוך הבית המכה את אלו אני אעשנו ראש ושר כאן קצר דבריו ובדברי הימים הוא שהיה לראש ולשר. וישם יי
לקין אות חקק לו אות משמו במצחו. ויצא קין ולא בהכנעה כגונב דעת העליונה. בארץ נוד. ארץ שכל הגולים נדים שם
קדמת עדן שם גלה אביו כשנתגרש מגן עדן שנ׳ וישכן מקדם לגן עדן לשמור את שמירת דרך מבוא הגן שיש כך
ללמוד שהיה אדם שם ומצינו רוח מזרחית קולטת בכל מקום את הרוצחים שנ׳ אז יבדיל משה וג׳ מזרחה שמש. דא
בארץ נוד כל מקום שהולך היתה הארץ מזדעזעת תחתיו והבריות אומרים סורו מעליו זה הוא שהרג אחיו. ויהי קין
בונה עיר ויקרא שם העיר לזכר בנו כח. עירד ילד. יש מקום שהוא אומר בזכר הוליד ויש מקום שהוא אומר ילד
שהלידה משמשת שתי לשונות לידת האשה וישכ״ר בלע״ז וזריעת תולדות האיש אינ״יע״ר בלע״ז כשהוא אומר הוליד
בלשון הפעיל מדבר בלידת האשה פלוני הוליד את אשתו בן או בת כשהוא אומר ילד מדבר בזריעת האיש והוא בלע״ז אינ׳
ינ״יר. ויקח לו למך. לא היה לו לפרש כל זה אלא ללמדנו שסוף העניין שקיים הקב״ה הבטחתו שאמר שבעתים יקם

שתי נשים שם האחת עדה
ושם השנית צלה ותלד עדה
את יבל הוא היה אבי ישב אהל
ומקנה ושם אחיו יובל הוא היה
אבי כל תפש כנור ועוגב וצלה
גם הוא ילדה את תובל קין לטש
כל חרש נחשת וברזל ואחות
תובל קין נעמה ויאמר למך
לנשיו עדה וצלה שמען קולי
נשי למך האזנה אמרתי כי איש

עדה ושום תנייתא צלה: ואתכד
לה למך זוגתין אסם אחדהמא
עדה ואלאכרי צלה: וילידת עדה
ית יבל הוא הוה רבהון דיתבי
משכנין ומרי בעיר: פולדת עדה
יבל והו כאן אול מן סכן אלאכביה
ומלך אלמאשיה: ושום אחוהי
יובל הוא הוה רבהון דכל דממנן
על פום נבלא ידעי זמר כנרא
ואבובא: ואסם אכיה יובל והו כאן
אול מן חמל אלטנבור ואלקיתאר:

וצלה אף היא ילידת ית תובל קין הוא הוה רבהון דכל ידעי עבידת
נחשא ופרזלא ואחתיה דתובל קין נעמה: וצלה היא איצא ולדת
תובל קין והו כאן אול סיקל גמיע צנעה אלנחאס ואלחדיד וכאנת
אכתה נעמה: ואמר למך לנשוהי עדה וצלה שמעא קלי נשי למך
אציתא למימרי לא גברא קטלית דבדיליה אנא סביל חובין ואף לא

קין עמד למך לאחר שהוליד בנים, ועשה דור שביעי והרג את קין זהו שאמר כי איש הרגתי לפצעי וג׳ שתי
נשים כך היה דרכן של דור המבול אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש שהיא לתשמיש משקה כוס
של עקרים כדי שתעקר ומקושטת ככלה ומאכילה מעדנים וחברתה נזופה ואבלה כאלמנה וזה הוא
שפירש איוב רועה עקרה לא תלד ואלמנה לא ייטיב כמו שמפורש באגדת חלק" עדה היא של פריה ורביה
על שם שמגונה עליו ומוסרה מאצלו עדה תרגום של סורה" צלה היא של תשמיש על שם שיושבת תמיד
בצלו דברי אגדה הם בבראשית רבה" אבי יושב אהל ומקנה" הוא היה הראשון לרועי בהמות במדברות
יושב אוהלים חדש כאן וחדש כאן בשביל מרעה צאנו כשכלה המרעה במקום זה הולך ותוקע אהלו
במקום אחר" ומדרש אגדה בונה בתים לע״א כמה דאת אמר סמל הקנאה המקנה וכן אחיו תופש כנור ועוגב
לזמר לע״א" תובל קין" תובל אומנתו של קין" תובל לשון תבלין תבל והתקין אומנתו של קין לעשות כלי זיין כלי
לרוצחים" לוטש כל חורש נחשת וברזל" מחדד אומנות נחשת וברזל" כמו ילטוש עיניו לי" חורש אינו לשון
פועל אלא לשון פועל בצרי שהרי נקוד קמץ קטן וטעמו למטה כלומר מחדד ומצחצח כל כלי אומנות נחשת
וברזל" נעמה" היא אשתו של נח בבראשית רבה" שמען קולי" שהיו נשיו פורשות ממנו מתשמיש לפי
שהרג את קין ואת תובל קין בנו שהיה למך סומא ותובל קין מושכו וראה את קין ונדמה לו כחיה ואמר לאביו למשוך
בקשת והרגו וכיון שידע שהוא קין זקינו הכה כף אל כף וספק את בנו ביניהם והרגו והיו נשיו פורשות ממנו והוא מפייסן
שמען קולי להישמע לי לתשמיש וכי איש אשר הרגתי לפצעי הוא נהרג וכי אני פצעתיו מזיד שיהא הפצע
קרוי על שמי וילד הרגתי לחבורתי נהרג כלומר על ידי חבורתי בתמיה והלא שוגג אני ולא מזיד לא זה
הוא פצעי ולא זה הוא חבורתי" פצע" מכת חרב או חץ מקאלורה בלע״ז" כי שבעתים יקם קין" קין שהרג

מגיד

הרגתי לפצעי וילד לחברתי: כי שבעתים יקם קין ולמך שבעים ושבעה: וידע אדם עוד את אשתו ותלד בן ותקרא את שמו שת כי שת לי אלהים זרע אחר תחת הבל כי הרגו קין: ולשת גם הוא ילד בן ויקרא את שמו אנוש אז הוחל לקרא בשם יהוה:

מאות גדולות

זה ספר תולדת אדם ביום ברא אלהים אדם בדמות אלהים עשה אתו: זכר

עולימא חבלית ובדיליה ישתיצי זרעי: פקיד למך לנסאיה ואתקא יא עדה וצלה אסמעא צותי ויא נסא למך אנצתן למקלתי ארי קתלת וגלא בשגתי ולא צבי בגראחתי: ארי שבעה דרין אתליו לקין הלא ללמך בריה שבעין ושבעה: פמן כאן כתיר יקאר בקין פבלמך אכתר ואכתר: וירע אדם עוד ית אתתיה וילידת בר וקרת ית שמיה שת ארי אמרת יהב לי יי בר אחרן חלף הבל דקטליה קין: ותו ארם ואקע איתא זוגתה פולדת אבנא ואסמתה שת קאלת קד רזקני אלה נסלא אכרי בדל הבל אד קתלה קין: ולשת אף הוא אתיליד בר וקרא ית שמיה אנוש בכין ביומוהי חלו בני אנשא מלצלאה בשמא דיי: וולד לשת איצא אבנא ואסמאה אנוש חיניד תבדלת לדעוה באסם אלה: דין ספר תולדת אדם ביומא דברא יי אדם בדמות אלהים עבד יתהון: הדי שרח תוליד אדם כמא אנה מי יום כלקה אלה בשבהה מסלטא צנעה: דכר

מגיד כתלה לו עד שבעה דורות אני שהרגתי שוגג לא כל שכן שיתלה לי שביעיות הרבה" שבעים ושבעה" לשון רבוי שביעיות אחז לו כך דרש רבי תנחומא" ומדרש בראשית רבה לא הרג למך כלום ונשיו פורשות ממנו משקיימה פריה ורביה לפי שנגזרה גזרה לכלות זרעו שלקין לאחר שבעה דורות מה אנו יולדות לבהלה למחר המבול בא ושוטף את הכל והוא אומר להן וכי איש הרגתי לפצעי וכי אני הרגתי את הבל שהוא איש בקומה וילד בשנים שיהא זרעו כלה באותו עון ומה אם קין שהרג כתלה לו שבעה דורות אני שלא הרגתי לא כל שכן שיתלו לו שביעיות הרבה וזה הוא קל וחומר שלשטות אם כן אין הקב"ה גובה את חובו ומקיים את דברו" וידע אדם וג' באו לו למך אצל אדם הראשון וקבל על נשיו אמר להם וכי עליכם לדקדק על גזירתו שלמקום אם עשו מצותכם והוא יעשה את שלו אמרו לו קשט עצמך תחלה והלא פרשת מאשתך זה מאה ושלשים שנה משנקנסה מיתה על ידך מיד וידע אדם" ומה הוא עוד ללמדך שנתוספה לו תאוה על תאותו בב' ראשית רבה" אז הוחל לקרוא" את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו שלהקב"ה לעשותן ע"א ולקרותן אהות" זה ספר תולדות אדם" זו היא ספירת תולדות אדם ומדרשי אגדה יש רבים" ביום ברא וג'" מגיד ביום שנברא הוליד" שלשים ומאת שנה" עד כאן פירש מן האשה:

ונקבה בראם ויברך אתם ויקרא
את שמם אדם ביום הבראם: ויחי
אדם שלשים ומאת שנה ויולד
בדמותו כצלמו ויקרא את שמו
שת: ויהיו ימי אדם אחרי הולידו
את שת שמנה מאת שנה ויולד
בנים ובנות: ויהיו כל ימי אדם
אשר חי תשע מאות שנה
ושלשים שנה וימת:
ויחי שת חמש שנים ומאת שנה
ויולד את אנוש: ויחי שת אחרי
הולידו את אנוש שבע שנים
ושמנה מאות שנה ויולד בנים
ובנות: ויהיו כל ימי שת שתים
עשרה שנה ותשע מאות שנה
וימת: ויחי

ונוקבא בראנון ובריך יתהון וקרא
ית שומהון אדם ביומא דאתבריאו:
דכרא ואנתי כלקהמא ובארך
פיהמא וסמאהמא אדם פי יום
כלקהמא: וחיא אדם מאה
ותלתין שנין ואוליד בדמותיה
דדמי ליה וקרא ית שמיה שת:
פלמא עאש אדם מאיה ותלאתין
סנה אולד אבנא בשבהה כצורתה
וסמאה שת: והוו יומי אדם בתר
דאוליד ית שת תמני מאה שנין
ואוליד בנין ובנן: פעאש בעד
דלך תמאן מאיה סנה אולד פיהא
בנין ובנאת: והוו כל יומי אדם
דחיא תשע מאה ותלתין שנין
ומית: פצאר גמיע עמרה תסע
מאיה ותלאתין סנה ומאת:

וחיא שת מאה וחמיש שנין ואוליד ית אנוש: ולמא עאש
שת מאיה וכמס סנין אולד אנוש: וחיא שת בתר דאוליד ית אנוש
תמני מאה ושבע שנין ואוליד בנין ובנן: ועאש בעד דאלך
תמאן מאיה וסבע סנין אולד פיהא בנין ובנאת: והוו כל יומי
שת תשע מאה ותרתא עסרי שנין ומית: פצאר גמיע עמרה
תסע מאיה ואתני עשר סנה ומאת: וחיא אנוש תשעין
שנין ואוליד ית קינן: ולמא עאש אנוש תסעין סנה אולד
קינן: וחיא אנוש בתר דאוליד ית קינן תמני מאה וחמיש שנין

אנוש תשעים שנה ויולד את קינן
ויחי אנוש אחרי הולידו את קינן
חמש עשרה שנה ושמנה
מאות שנה ויולד בנים ובנות
ויהיו כל ימי אנוש חמש שנים
ותשע מאות שנה וימת
ויחי קינן שבעים
שנה ויולד את מהללאל ויחי
קינן אחרי הולידו את מהללאל
ארבעים שנה ושמנה מאות
שנה ויולד בנים ובנות ויהיו כל
ימי קינן עשר שנים ותשע מאות
שנה וימת ויחי
מהללאל חמש שנים וששים
שנה ויולד את ירד ויחי מהללאל
אחרי הולידו את ירד שלשים
שנה ושמנה מאות שנה ויולד
בנים ובנות ויהיו כל ימי מהללאל
חמש ותשעים שנה ושמנה

עסרי שנין ואוליד בנין ובנן
ועאש בעד דלך תמאן מאיה
וכמסה עשר סנה אולד פיהא
בנין ובנאת והוו כל יומי אנוש
תשע מאה וחמיש שנין ומית
פצאר גמיע עמרה תסע מאיה
וכמס סנין ומאת והוא
קינן שבעין שנין ואוליד ית
מהללאל ולמא עאש קינן
סבעין סנה אולד מהללאל
והוא קינן בתר דאוליד ית מהללאל
תמני מאה וארבעין שנין ואוליד
בנין ובנן ועאש בעד דלך
תמאן מאיה וארבעין סנה אולד
פיהא בנין ובנאת והוו כל יומי
קינן תשע מאה ועסר שנין
ומית פצאר גמיע עמרה תסע
מאיה ועשר סנין ומאת
וחמיש
והוא מהללאל שתין שנין
ואוליד ית ירד ולמא עאש

מהללאל כמסה וסתין סנה אולד ירד והוא מהללאל בתר דאוליד
ית ירד תמני מאה ותלתין שנין ואוליד בנין ובנן ועאש בעד דלך
תמאן מאיה ותלאתין סנה אולד פיהא בנין ובנאת והוו כל יומי
מהללאל תמני מאה ותשעין וחמיש שנין ומית פצאר גמיע עמרה

מאות שנה וימת׃
ויחי ירד שתים וששים
שנה ומאת שנה ויולד את חנוך׃
ויחי ירד אחרי הולידו את חנוך
שמנה מאות שנה ויולד בנים
ובנות׃ ויהיו כל ימי ירד שתים
וששים שנה ותשע מאות
שנה וימת׃ ויחי
חנוך חמש וששים שנה ויולד
את מתושלח׃ ויתהלך חנוך
את האלהים אחרי הולידו את
מתושלח שלש מאות שנה
ויולד בנים ובנות׃ ויהי כל ימי
חנוך חמש וששים שנה ושלש
מאות שנה׃ ויתהלך חנוך את
האלהים ואיננו כי לקח אתו
אלהים׃ ויחי
מתושלח שבע ושמנים שנה

תמאן מאיה וכמסה ותסעין
סנה ומאת׃ וחיא ירד
מאה ושתין ותרתין שנין ואוליד
ית חנוך׃ ולמא עאש ירד מאיה
ואתנין וסתין סנה אולד חנוך׃
וחיא ירד בתר דאוליד ית חנוך
תמני מאה שנין ואוליד בנין
ובנן׃ ועאש בעד דלך תמאן
מאיה סנה אולד פיהא בנין
ובנאת׃ והוו כל יומי ירד תשע
מאה ושתין ותרתין שנין ומית׃
פצאר גמיע עמרה תסע מאיה
ואתנין וסתין סנה ומאת׃
וחיא חנוך שתין וחמיש
שנין ואוליד ית מתושלח׃ ולמא
עאש חנוך כמסה וסתין סנה
אולד מתושלח׃ והליך חנוך
בדחלתא דיי בתר דאוליד ית
ית מתושלח תלת מאה שנין

ואוליד בנין ובנן׃ וסלך חנוך פי טאעת אללה בעד מא אולד מתושלח
תלאת מאיה סנה אולד פיהא בנין ובנאת׃ והוו כל יומי חנוך תלת מאה
ושתין וחמיש שנין׃ פצאר גמיע עמרה תלאת מאיה וכמסה וסתין סנה
והליך חנוך בדחלתא דיי ולייתוהי ארי אמית יתיה יי׃ ולמא סלך חנוך
פי טאעת אללה תופא וקבצה אללה׃ וחיא מתושלח מאה ותמנן

ויתהלך חנוך" צדיק היה וקל בדעתו לשוב להרשיע לפיכך מיהר הקב"ה וסילקו והמיתו קודם זמנו וזהו ששנה הכתוב במיתתו לכתוב ואיננו בעולם למלאת שנותיו" כי לקח אותו אלהים" לפני זמנו כמו הנני לוקח ממך את מחמד עיניך"

41

ומאת שנה ויולד את למך: ויחי
מתושלח אחרי הולידו את למך
שתים ושמנים שנה ושבע מאות
שנה ויולד בנים ובנות: ויהיו כל
ימי מתושלח תשע וששים שנה
ותשע מאות שנה וימת:
ויחי למך שתים ושמנים
שנה ומאת שנה ויולד בן: ויקרא
את שמו נח לאמר זה ינחמנו
ממעשנו ומעצבון ידינו מן
האדמה אשר אררה יהוה: ויחי
למך אחרי הולידו את נח חמש
ותשעים שנה וחמש מאות שנה
ויולד בנים ובנות: ויהי כל ימי
למך שבע ושבעים שנה ושבע
מאות שנה וימת:
ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד

שנין ואוליד ית למך: ולמא עאש
מתושלח מאיה וסבעה ותמאנין
סנה אולד למך: וחיא מתושלח בתר
דאוליד ית למך שבע מאה ותמנן
שנין ואוליד בנין ובנן: פעאש בעד
דלך סבע מאיה ותמאנין סנה אולד
פיהא בנין ובנאת: והוו כל יומי מתושלח
תשע מאה ושתין ותשע שנין ומית:
פצאר גמיע עמרה תסע מאיה
ותסעה וסתין סנה תם מאת:
וחיא למך מאה ותמנן ותרתין שנין
ואוליד בר: ולמא עאש למך מאיה
ותמאנין ואתנין סנה אולד אבן:
וקרא ית שמיה נח למימר דין
ינחמננא מעובדנא ומלאות ידנא
מן ארעא דלטה יי: וסמאה נח
קאילא הדי יעזינא מן אעמאלנא
ומשקה אידינא מן אלארץ אלתי
לענהא אלה: וחיא למך בתר דאוליד ית נח חמיש מאה ותשעין וחמיש
שנין ואוליד בנין ובנן: ועאש בעד דלך כמס מאיה וכמסה ותסעין סנה
אולד פיהא בנין ובנאת: והוו כל יומי למך שבע מאה ושבעין ושבע
שנין ומית: פצאר גמיע עמרה סבע מאיה וסבעה וסבעין סנה ומאת: והוה נח

ויולד בן. שממנו נבנה העולם. שכל העולם חרב והוא ובניו נשארו. זה ינחמנו. ינח ממנו. את עצבון ידינו. עד שלא בא
נח לא היה להם כלי מחרשה והוא הכין להם. היתה הארץ מוציאה קוצים ודרדרים כשזורעין חטים מקללתו של אדם הראשון
ובימי נח נחה. זה ינחמנו. ואם לא תפרשהו כך אין טעם הלשון נופל על השם ואתה צריך לקרות שמו מנחם. בן חמש
מאות שנה. אמר רבי יודן מה טעם כל הדורות הולידו למאה שנה וזה לחמש מאות. אמר הקב״ה אם רשעים הן יאבדו במים
ורע לצדיק זה. ואם צדיקים הם אטריח עליו לעשות תיבות הרבה. כבש את מעיינו ולא הוליד עד חמש מאות שנה כדי

נח את שם את חם ואת יפת: ויהי
כי החל האדם לרב על פני האדמה
ובנות ילדו להם: ויראו בני האלהים
את בנות האדם כי טבת הנה
ויקחו להם נשים מכל אשר
בחרו: ויאמר יהוה לא ידון רוחי
באדם לעלם בשגם הוא בשר
והיו ימיו מאה ועשרים שנה:
הנפלים היו בארץ בימים ההם
וגם אחרי כן אשר יבאו בני

ח״ת
עקוס

בר חמיש מאה שנין ואוליד נח
ית שם ית חם וית יפת: ולמא צאר
נח אבן כמס מאיה סנה אוליד שם
וחם ויפת: והוה כד שריו בני אנשא
למסגי על אפי ארעא ובנתא
אתילידא להון: ולמא אבתדא
אלנאס אן יכתרו עלי וגה אלארץ
וולד להם בנאת: וחזו בני רברבא
ית בנת אנשא ארי שפירן אנין
ונסיבו להון נשין מכל דאתרעיו:
ראו בני אלאשראף בנאת אלעאמה
אנהן חסאן אתכדו להם נסאא מן גמיע מא אכתארוה: ואמר יי לא
יתקיים דרא בישא הדין קדמי לעלם בדיל דאנון בסרא ועובדיהון
בישין ארכא יהב להון מאה ועסרין שנין אם יתובון: פקאל אללה
לא ינגמר רוחי פי האולי אלנאס אלי אלדהר אד הם בשריון ותכון מדתהם מאיה
ועשרין סנה: גבריא הוו בארעא ביומיא האנון ואף בתר כין דעלין בני

שלא יהא יפת הגדול שבבניו ראוי לעונשין לפני המבול דכתיב כי הנער בן מאה שנה ימות ראוי לעונש
לעתיד וכן לפני מתן תורה״ את שם את חם ואת יפת״ והלא יפת הגדול הוא אלא בתחלה אתה דורש את שם
שהוא צדיק ונולד כשהוא מהול ושאברהם יצא ממנו כן בבראשית רבה״ בני האלהים״ בני השרים והשופטים״
ד״א בני האלהים״ הם השרים ההולכים בשליחותו של מקום אף הם היו מתערבין בהם״ כל אלהים שבמקרא לשון
מרות וזה יוכיח אתה תהיה לו לאלהים״ ראה נתתיך אלהים״ כי טובות הנה״ אמר רבי יודן טבת כתיב כשהיו מטיבין
אותה מקושטת ליכנס לחופה היה גדול נכנס ובועלה תחלה״ מכל אשר בחרו״ אף בעולת בעל אף הזכר
והבהמה״ לא ידון רוחי באדם״ לא יתרעם ויריב רוחי עלי בשביל האדם הנה רוחי נדון בקרבי אם להשחית ואם לרחם
לא יהיה נדון זה ברוחי״ לעולם״ כלומר לאורך ימים״ בשגם הוא בשר״ כמו בשגם בסגול כלומר בשביל שגם
זאת בו שהוא בשר ואף על פי כן אינו נכנע לפני ומה אם יהיה אש או דבר קשה״ כיוצא בו עד
שקמתי דבורה שקמתי וכן שאתה מדבר עמי כמו שאתה אף בשגם כמו בשגם״ והיו ימיו״ עד
מאה ועשרים שנה אאריך להם אפי ואם לא ישובו אביא עליהם מבול ואם תאמר משנולד יפת
עד המבול אינו אלא מאה שנה אין מוקדם ומאוחר בתורה כבר היתה הגזרה גזורה עשרים
שנה קודם שהוליד נח תולדות מצינו בסדר עולם מדרשי אגדה יש רבים בלא ידון אבל זה
הוא צחצוח פשוטו״ הנפלים״ על שם שנפלו והפילו את העולם ובלשון עברית לשון ענקים הוא״
בימים ההם בימי דור אנוש ובני קין״ וגם אחרי כן״ אף על פי שראו באבדן של דור אנוש שעלה
אוקיינוס והציף שליש העולם לא נכנע דור המבול ללמוד מהם״ אשר יבואו״ היו יולדות ענקים כמותם״
הגיבורים לפרוד במקום״ אנשי השם״ אותם שנקבו בשמות עירד מחויאל מתושאל על שם אבדן שנמחו והותשו מן

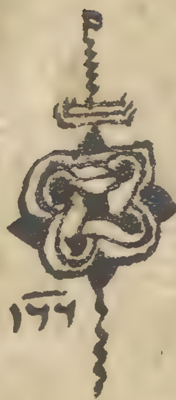
42

האלהים אל בנות האדם וילדו
להם המה הגבורים אשר
מעולם אנשי השם:
וירא יהוה כי רבה
רעת האדם בארץ וכל יצר
מחשבת לבו רק רע כל היום:
וינחם יהוה כי עשה את האדם
בארץ ויתעצב אל לבו: ויאמר
יהוה אמחה את האדם אשר
בראתי מעל פני האדמה מאדם
עד בהמה עד רמש ועד
עוף השמים כי נחמתי כי עשיתם:

רברביא לות בנת אנשא וילדן
להון אנון גבריא דמעלמא אנשין
דשמא: וכאן אלגבאברה פי אלארץ
פי דלך אלזמאן ובעד דלך איצא
כאן ירכל אלאשראף אלי בנאת
אלעאמה חראמא פילדן להם
אלגבאברה אלדי מן אלדהר דוי אסמא:
וגלי קדם יי ארי סגיאת בישת
אנשא בארעא וכל יצרא מחשבת
לביה להוד ביש כל יומא: ולמא
ראי אללה אן קד כתר שר אלנאס
פי אלארץ וגמיע כאטר אפכאר
קלובהם שר מחץ טול אלזמאן:

ותב יי במימריה ארי עבד ית אנשא בארעא ואמר למתבר תקפהון
ברעותיה: פתואעדהם אללה כמי צנעהם פי אלארץ ואוצל אלמשקה
אלי קלובהם: ואמר יי אמחי ית אנשא דבריתי מעל אפי ארעא מאנשא
עד בעירא עד רחשא ועד עופא דשמיא ארי תבית במימרי ארי עבדתנון:
באנקם אללה אמחו אלנאס אלדי כלקתהם ען וגה אלארץ מן אנסאן אלא
בהימה אלי דביב ואלי וחש וטאיר אלסמא אד תואעדהם כמא כלקתהם:

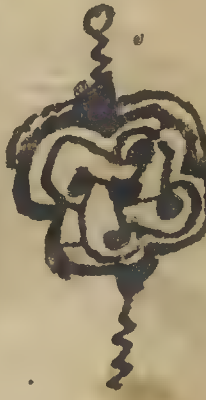
העולם" ד"א נ"ש אנשי שממון ששממו את העולם" וינחם יי' כי עשה" נחמה היתה לפניו שבראו בתחתונים שאלו היה
מן העליונים היה ממרידן בבל'ר"" ויתעצב אל לבו האדם אל לבו שלמקום עלה במחשבתו שלמקום להעציבו זהו תרגום
שלאונקלוס" ד"א וינחם נהפכה מחשבתו שלמקום ממדת רחמים למדת הדין עלתה מחשבתו לפניו מה לעשות באדם
שעשה בארץ וכן כל לשון ניחום שבמקר' לשון נמלך מה לעשות ובן אדם ויתנחם' ועל עבדיו יתנחם ויִנחם ה' על הרעה
ניחמתי כי המלכתי כולן לשון שינוי מחשבה אחרת הן" ד"א ויתעצב אל לבו נתאבל על אבדן מעשה ידיו כמו נעצב
המלך על בנו וזו כתבתי לתשובה אחד שאל את ר' יהושע בן קרחה אם אתם אומרים שהקב"ה רואה את הנולד וא' ליה
הין אמ' לו והא כת' ויתעצב אל לבו אמ' לו נולד לך בן זכר מימיך אמ' ליה הין אמ' לו ומה עשית אמ' לו שמחתי ושמחתי
אחרים אמ' לו ולא היתה ידע שסופו למות אמ' לו בשעת חדוא חדוה בשעת אבלא אבלא אמ' לו כך מעשה הקב"ה
אעפ"י שגלוי לפניו שסופן לחטוא ולאבדן לא נמנע מלבראן בשביל הצדיקים העתידים לצאת מהם" אמחה
את האדם" הוא עפר ואביא עליו מים ואמחה אותו לכך נאמר לשון מחוי" מאדם עד בהמה אף הם השחיתו
דרכם" ד"א הכל נברא בשביל אדם וכן שהוא כולה מה צורך באלו" כי נחמתי כי עשיתים חשבתי מה לעשות על אשר עשיתי:

ונח מצא חן בעיני יהוה׃
קמ״ו פסוקי׳ סימן אמציה

אלה תולדת נח נח איש צדיק
תמים היה בדרתיו את האלהים
התהלך נח׃ ויולד נח שלשה
בנים את שם את חם ואת יפת׃
ותשחת הארץ לפני האלהים
ותמלא הארץ חמס׃ וירא אלהים
את הארץ והנה נשחתה כי
השחית כל בשר את דרכו על הארץ׃
ויאמר אלהים
לנח קץ כל בשר בא לפני כי
מלאה הארץ חמס מפניהם
והנני משחיתם את הארץ׃ עשה

ונח אשכח רחמין קדם יי׃ ונח וגד
חצאא ענד אלה׃
אלין תולדת נח נח גבר זכי שלים
הוה בדרוהי בדחלתא דיי הליך
נח׃ והדי שרח תואריך נח כאן
נח רגלא צאלחא צחיחא פי אגיאלה
פי טאעה׳ אלה סלך נח׃ ואוליד
נח תלתה בנין ית שם ית חם
וית יפת׃ ואולד נח תלאתה
בנין שם וחם ויפת׃ ואתחבלת
ארעא קדם יי׃ ואתמליאת
ארעא חטופין׃ ואנפסדת אלארץ
בין ידי אלה ואמתלת צלמא׃
וחזא יי ית ארעא והא אתחבלת
ארי חבילו כל בסרא אנשא אורחיה
על ארעא׃ וראהא אלה אנפסדת באן אפסד כל בשרי טריקה עליהא׃
ואמר יי לנח קצא דכל בסרא על לקדמי ארי אתמליאת ארעא חטופין
מן קדם עובדיהון בישיא והאנא מחבילהון עם ארעא׃ פקל אלה לנח
קד דנא אגל כל בשר בין ידיי אד אמתלת אלארץ מן קבלהם צלמא והאנא

אלה תולדות נח נח איש צדיק. הואיל ונזכרו סיפר בשבחו שנ׳ זכר צדיק לברכה. ד״א ללמדך שעיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים. בדורותיו. יש מרבותינו דורשים אותו לשבח כל שכן אלו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר. ויש שדורשים אותו לגנאי. לפי דורו היה צדיק ואילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום. את האלהים התהלך נח. ובאברהם הוא אומר אשר התהלכתי לפניו. נח היה צריך סעד לתמכו אבל אברהם היה מתחזק בצדקו מאליו. התהלך. לשון עבר וזהו שמושו של למד בלשון כבד משמשת להבא ולעבר בלשון אחד קום התהלך להבא. התהלך נח לש׳ עבר. התפלל בעד עבדיך להבא ובא והתפלל אל הבית הזה לשון עבר אלא שהוי״ו שבראשו הופכו להבא. ותשחת. לשון ערוה ועבודה זרה כמו פן תשחיתון. השחית כל בשר. ותמלא הארץ חמס. גזל. כי השחית כל בשר. אפילו בהמה חיה ועוף נזקקין לשאינן מינן. קץ כל בשר. כל מקום שאתה מוצא זנות אנדרלמוסיא באה לעולם והורגת טובים ורעים. כי מלאה הארץ חמס. לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל. את הארץ. כמו מן הארץ. ודומה לו כצאתי את העיר מן העיר. חלה את רגליו מן רגליו. ד״א את הארץ עם הארץ שאף שלשה טפחים של עומק המחרשה נמוחו ונטשטשו. עשה לך תבת. הרבה ריוח והצלה לפניו ולמה הטריחו בבנין זה כדי שיראוהו

חמשי

43

לך תבת עצי גפר קנים תעשה
את התבה וכפרת אתה מבית
ומחוץ בכפר׃ וזה אשר תעשה
אתה שלש מאות אמה ארך
התבה חמשים אמה רחבה
ושלשים אמה קומתה׃ צהר
תעשה לתבה ואל אמה
תכלנה מלמעלה ופתח התבה
בצדה תשים תחתים שנים
ושלשים תעשה׃ ואני הנני
מביא את המבול מים על
הארץ לשחת כל בשר אשר
בו רוח חיים מתחת השמים כל

לך תיבתא דאעין דקדרוס מדורין
תעביד ית תיבתא ותחפי יתה מגיו
ומברא בכופרא׃ ואצנע לך תאבות
מן כשב אלשמשאר ואצנעהא
טבקאת וקפרהא מן דאכל ומן
כארג בקפר׃ ודין דתעביד יתה׃
תלת מאה אמין ארכא דתיבתא׃
חמשין אמין פתיה ותלתין אמין
רומה׃ והדי מקדאר מא תצנעהא׃
תלאת מאיה דראע טולהא׃
וכמסין ערצהא ותלאתין סמכהא׃
נהור תעביד לתיבתא ולאמתא
תשכללנה מלעילא ותרעא
דתיבתא בסטרה תשוי מדורין

ארעאין תנינין ותליתאין תעבדינה׃ ואצנע להא צ׳יא ואלי׳ דראע
תכמלהא מן עלו וציר להא באבא פי גאנבהא אספלא ותואניא
ותואלתא תצנעהא׃ ואנא הא אנא מיתי ית טופנא מיא על ארעא לחבלא
כל בסרא דביה רוחא דחיי מתחות שמיא כל דבארעא ימות׃ והאנא אתי
בטופאן למא עלי אלארץ׳ לאהלך כל בשר פיה רוח חיאה מן תחת אלסמא וכל

אנשי דור המבול עסוק בה מאה ועשרים שנה ושואלין אותו מה זאת לך והוא אומר להם עתיד
הקב״ה להביא להם מבול לעולם אולי ישובו׃ עצי גופר׃ כך שמו ולמה ממין זה על שם גפרית שנגזר
עליהם למחות בו׃ קנים׃ מדורים מדורים לכל בהמה וחיה׃ בכפר׃ זפת בלשון ארמי מצינו בגמרא כופרא בתיבתו
של משה על ידי שהיו המים תשים דיה בחומר מבפנים וזפת מבחוץ ועוד כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע
של זפת אבל כאן מפני חוזק המים זפתה מבית ומחוץ׃ צהר׃ יש אומרים חלון ויש אומרים אבן טובה המאירה
להם׃ ואל אמה תכלנה מלמעלה׃ כסויה משופע ועולה עד שהוא קצר מלמעלה ועומד על אמה כדי שיזובו
המים למטה מכאן ומכאן׃ בצדה תשים׃ שלא יפלו הגשמים בה׃ תחתים שנים ושלשים׃ שלש עליות
זו על גב זו עליונים לאדם אמצעיים למדור תחתיים לזבל׃ ואני הנני מביא את המבול׃ הנני מוכן
להסכים עם אותן שזירזוני כבר מה אנוש כי תזכרנו׃ מבול׃ שבלה את הכל שבלבל את הכל מן הגבוה
לנמוך וזהו לשון אונקלוס שתרגם טופנא שהציף את הכל והביאם לבבל שהיא עמוקה ולכן נקראת שנער

אֲשֶׁר בָּאָרֶץ יִגְוָע׃ וַהֲקִמֹתִי אֶת
בְּרִיתִי אִתָּךְ וּבָאתָ אֶל הַתֵּבָה אַתָּה
וּבָנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּנְשֵׁי בָנֶיךָ אִתָּךְ׃
וּמִכָּל הָחַי מִכָּל בָּשָׂר שְׁנַיִם
מִכֹּל תָּבִיא אֶל הַתֵּבָה לְהַחֲיֹת
אִתָּךְ זָכָר וּנְקֵבָה יִהְיוּ׃ מֵהָעוֹף
לְמִינֵהוּ וּמִן הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ מִכֹּל
רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ שְׁנַיִם מִכֹּל
יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחֲיוֹת׃ וְאַתָּה קַח לְךָ
מִכָּל מַאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְאָסַפְתָּ
אֵלֶיךָ וְהָיָה לְךָ וְלָהֶם לְאָכְלָה׃
וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ
אֱלֹהִים כֵּן עָשָׂה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה
לְנֹחַ בֹּא אַתָּה וְכָל בֵּיתְךָ אֶל הַתֵּבָה

מא פי אלארץ יתופא׃ ואקים ית
קימי עמך ותיעול לתיבתא
את ובנך ואתתך ונשי בנך
עמך׃ ואתבת עהדי מעך ותדכל
אלי אלתאבות אנת ובנך וזוגתך
ונסא בנך מעך׃ ומכל דחי
מכל בסרא תרין מכולא תעיל
לתיבתא לקיימא עמך דכר
ונוקבא יהון׃ ומן כל חי מן גמיע
אלבשר אזואגא מן כל תדכלהם
אלי אלתאבות ליחיון מעך דכר
ואנתי יכונו׃ מעופא לזנוהי ומן
בעירא לזנה מכל רחשא דארעא
לזנוהי תרין מכולא ייעלון לותך
לקיימא׃ מן אלטאיר לאצנאפה׃
ומן אלבהאים לאצנאפהא ומן סאיר דביב אלארץ לאצנאפהא זואגא מן
אלכל ידכלון אליך ליחיון׃ ואת סב לך מכל מיכל דמתאכיל ותכנוש
לותך ויהון לך ולהון למיכל׃ ואנת כד לך מן כל טעאם יוכל ואצמה
אליך פיכון לך ולהם מאכלא׃ ועבד נח ככל דפקיד יתיה יי כן עבד׃
פצנע נח בגמיע מא אמרה אללה כדאך צנע׃ ואמר יי לנח עול את וכל אנש ביתך
לתיבותא ארי יתך חזיתי זכי קדמי בדרא הדין׃ וקאל אללה לנח אדכל אנת וגמיע אהל

שנגעדו שם כל מותי מבול" והקימותי את בריתי" ברית היה צריך על הפירות שלא ירקבו ויעפשו ושלא יהרגוהו רשעים
שבדור" אתה ובניך ואשתך" האנשים לבד והנשים לבד מכאן שנאסרו בתשמיש המטה" מכל החי" אפילו
שדים" שנים מכל" מן הפחות שבהם לא פחתו משנים אחד זכר ואחד נקבה" מהעוף למינהו" אותן שדבקו
במיניהם ולא השחיתו דרכם ומאיליהם באו וכל שהיתה התיבה קולטתו הכניסבה" ויעש נח" זה בנין
התבה" ראיתי צדיק לפני" ולא נאמר צדיק תמים מכאן שאומרין מקצת שבחו של אדם בפניו
וכלו שלא בפניו" הטהורה" העתידה להיות טהורה לישראל למדנו שלמד נח תורה"

שבעה

כי אתך ראיתי צדיק לפני בדור
הזה׃ מכל הבהמה הטהורה
תקח לך שבעה שבעה איש
ואשתו ומן הבהמה אשר לא
טהרה הוא שנים איש ואשתו׃
גם מעוף השמים שבעה
שבעה זכר ונקבה לחיות זרע
על פני כל הארץ׃ כי לימים
עוד שבעה אנכי ממטיר על
הארץ ארבעים יום וארבעים
לילה ומחיתי את כל היקום
אשר עשיתי מעל פני האדמה׃
ויעש נח ככל אשר צוהו יהוה׃
ונח בן שש מאות שנה והמבול
היה מים על הארץ׃ ויבא נח

אלתאבות פאני ראיתך צאלחא בין
ידי פי הדא אלגיל׃ מכל בעירא
דכיא תיסב לך שבעה שבעה
דכר ונוקבא ומן בעירא דלית היא
דכיא תרין דכר ונוקבא׃ ומן גמיע
אלבהאים אלטאהרה תאכד סבעה
סבעה דכורא ואנאתא ומן ט׳
אלבהאים אלתי ליס בטאהרה דכורא א״ת נ׳
ואנאתא׃ אף מעופא דשמיא. ט׳
שבעה שבעה דכר ונוקבא׃
לקיימא זרעא על אפי כל ארעא׃
ואיצא מן טאיר אלסמא סבעה
סבעה דכורא ואנאתא ליחיון
עלי וגה אלארץ׃ ארי לזמן יומין
עוד שבעה אנא מחית מטרא
על ארעא ארבעין יממין וארבעין

לילון ואמחי ית כל יקומא דעבדית מעל אפי ארעא׃ פאני סבעה
איאם אנא ממטר עלי אלארץ ארבעין יום וארבעין לילה ואמחו גמיע
אלאנאם אלדי צנעתהם ען וגה אלארץ׃ ועבד נח ככל דפקדיה יי׳׃ ועמל נח
כגמיע מא אמרה אללה׃ ונח בר שית מאה שנין וטופנא הוה מיא
על ארעא׃ וכאן נח אבן סת מאיה סנה חין כאן מא אלטופאן עלי אלארץ׃ ועל נח

שבעה שבעה״ כדי שיקריב מהם קרבן בצאתו״ גם מעוף השמים וג׳ בטהורה הכתוב מדבר וילמד
סתום מן המפורש״ כי לימים עוד שבעה״ אלו שבעת ימי אבלו של מתושלח הצדיק שחס הקב״ה על
כבודו ועיכב את הפורענות צא וחשוב שנותיו של מתושלח ותמצא שהם כלים בשנת תר׳ שנה לחיי
נח״ כי לימים עוד שבעה״ מה״ו עוד זמן אחר זמן [illegible] קכ׳ שנה״ ארבעים יום״ כנגד יצירת הולד
שקלקלו להטריח ליוצרם לצור צורת ממזרים״ ויעש נח״ זה ביאתו לתיבה״ נח ובניו״ האנשים לבד
והנשים לבד לפי שנאסרו בתשמיש המטה מפני שהעולם שרוי בצער״ מפני מי המבול״ אף נח

ובניו ואשתו ונשי בניו אתו אל
התבה מפני מי המבול׃ מן
הבהמה הטהורה ומן הבהמה
אשר איננה טהורה ומן העוף
וכל אשר רמש על האדמה׃
שנים שנים באו אל נח אל
התבה זכר ונקבה כאשר צוה
אלהים את נח׃ ויהי לשבעת
הימים ומי המבול היו על
הארץ׃ בשנת שש מאות
שנה לחיי נח בחדש השני
בשבעה עשר יום לחדש
ביום הזה נבקעו כל מעינת
תהום רבה וארבת השמים

ובנוהי׃ ואתתיה ונשי בנוהי׃
עמיה לתיבתא מן קדם מי
טופנא׃ פדכל נח ובניה וזוגתה
ונסא בניה מעה אלי אלתאבות׃
מן קבל מא אלטופאן׃ מן בעירא
דכיא׃ ומן בעירא דליתוהי דכי׃
ומן עופא וכל דרחיש על
ארעא׃ ומן אלבהאים אלטאהרה׃
ומן אלבהאים אלתי ליסת בטאהרה׃
ומן אלטאיר וסאיר אלדאב עלי
אלארץ׃ תרין תרין עלו עם נח
לתיבתא דכר ונוקבא כמא
דפקיד יוי ית נח׃ אזואגא
אזואגא דכלו אלי נוח אלי אלתאבות
דכור ואנאת כמא אמרה אללה׃

והוה לזמן שבעה יומין ומי טופנא הוו על ארעא׃ ולמא כאן בעד
סבעה איאם כאן מא אלטופאן עלי אלארץ׃ בשנת שית מאה שנין לחיי
נח בירחא תנינא בשבעת עסרא יומא לירחא ביומא הדין אתבזעו כל
מבועי תהום רבה וכוי דשמיא אתפתחא׃ פי סנה סת מאיה מן עמר
נח פי אלשהר אלתאני פי יום סבעה עשר מנה פי דלך אליום תשקקת עיון אלגמר

מקטני אמנה היה מאמין ואינו מאמין שיבא המבול ולא נכנס לתיבה עד שדחקוהו המים׃ באו
אל נח מאיליהן׃ שנים שנים׃ כולם השוו במנין זה הפחות היו שנים׃ בחדש השני׃ רבי אליעזר
אומר זה מרחשון׃ רבי יהושע אומר זה אייר׃ נבקעו׃ להוציא מימיהן׃ תהום רבה׃ מדה
כנגד מדה הם חטאו ברבה רעת האדם [illegible] רבה׃ ויהי הגשם על הארץ׃ ולהלן הוא
אומר ויהי המבול אלא כשהורידן הורידן ב[illegible] חזרו יהיו גשמי ברכה כשראה שלא חזרו
היו למבול׃ ארבעים יום כו אין יום ראשון מן ה[illegible] לפי שאין לילו עמו שהרי כתיב ביום הזה
נבקעו כל מעינות נמצאו ארבעים יו[illegible] בשמונה ועשרים בכסליו לרבי אליעזר שהחדשים
נמנין כסדרן אחד מלא ואחד חסר הרי שנים עשר ממרחשון ושמונה ועשרים מכסלו׃

בעצם

נפתחו: ויהי הגשם על הארץ
ארבעים יום וארבעים לילה:
בעצם היום הזה בא נח ושם
וחם ויפת בני נח ואשת נח
ושלשת נשי בניו אתם אל
התבה: המה וכל החיה למינה
וכל הבהמה למינה וכל הרמש
הרמש על הארץ למינהו:
וכל העוף למינהו כל צפור
כל כנף: ויבאו אל נח אל
התבה שנים שנים מכל
הבשר אשר בו רוח חיים:
והבאים זכר ונקבה מכל בשר
באו כאשר צוה אתו אלהים
ויסגר יהוה בעדו: ויהי המבול

צעצים ורואזן אלסמא אנפתחת:
והוה מטרא נחית על ארעא
ארבעין יממין וארבעין לילון:
ואקאם אלמטר עלי אלארץ ארבעין
יומא וארבעין לילה: בכרין
יומא הדין על נח ושם וחם
ויפת בני נח ואתת נח ותלת נשי
בנוהי עמהון לתיבותא: פי דאת
דלך אליום דכל נח ושם וחם ויפת
בנוה וזוגתה ותלתה נסוה בניה
מעהם אלי אלתאבות: אנון וכל
חיתא לזנה וכל בעירא לזנה
וכל רחשא דרחיש על ארעא
לזנוהי כל צפר כל דפרח: הם
וגמיע אלוחש לאצנאפה וגמיע
אלבהאים לאצנאפהא וסאיר
אלדביב אלדאב עלי אלארץ לאצנאפה וגמיע אלטאיר לאצנאפה כל
טאיר דו גנאח: ועלו עם נח לתיבותא תרין תרין מכל בסרא דביה
רוחא דחיי: ודכלו אלי נח אלי אלתאבות אזואגא אזואג מן כל בשרי פיה רוח
אלחיאה: ועליא דכר ונוקבא מכל בסרא עלו כמא דפקיד יתיה ואגין יי עלוהי:
ואלדאכלין דכור ואנאת מן כל בשרי דכלו כמא אמרה אללה
וחגב אללה דונה: והוה טופנא ארבעין יומין על ארעא וסגיאו

בעצם היום הזה. הכתוב שהיו בני דורו אומרין אלו אנו רואין אותו נכנס לתיבה אנו שוברין אותה והורגין אותו. אמ׳
הב״ה אני מכניסו לעיני כולם ונראה דברי מי יקום. צפור כל כנף. דבוק הוא צפור של כל מין כנף לרבות חגבים. ויסגר בעדו.
הגין עליו שלא שיברוה הקיף התיבה דובים ואריות והיו הורגות בהם ופשוטו שלמקרא סגר כנגדו מן המים וכן כל בעד
שבמקרא לשון כנגד הוא בעד כל רחם בעדך ובעד בניך עור בעד עור מגן בעדי התפלל בעד עבדיך כנגד עבדיך.

וכל בעירא לזנוהי

ארבעים יום על הארץ וירבו המים
וישאו את התבה ותרם מעל
הארץ: ויגברו המים וירבו מאד
על הארץ ותלך התבה על פני
המים: והמים גברו מאד מאד
על הארץ ויכסו כל ההרים
הגבהים אשר תחת כל השמים:
חמש עשרה אמה מלמעלה
גברו המים ויכסו ההרים: ויגוע
כל בשר הרמש על הארץ בעוף
ובבהמה ובחיה ובכל השרץ
השרץ על הארץ וכל האדם:
כל אשר נשמת רוח חיים באפיו
מכל אשר בחרבה מתו: וימח

מיא ונטלו ית תיבותא ואתרמית
מעל ארעא: ולמא אקאם
טופאן ארבעין יום עלי אלארץ
כתר אלמא פחמל אלתאבות
וארתפעת ען אלארץ: ותקיפו
מיא וסגיאו לחדא על ארעא
ומהלכא תיבותא על אפי מיא:
ולמא עצם אלמא וכתר גדא
עלי אלארץ סארת אלתאבות עלי
וגה אלמא: ומיא תקיפו לחדא
לחדא על ארעא ואתחפיאו
כל טוריא רמיא דתחות כל
שמיא: ועצם אלמא גדא עלי
אלארץ ג̇טא גמיע אלגבאל
אלשאמכה אלדי תחת גמיע אלסמא:
חמיש עסרי אמין מלעילא תקיפו מיא ואתחפיאו כל טוריא: ולמא
עצם אלמא כמסה' עשר דראע עלי אלארץ ותג̇טת אלגבאל: ומית כל
בסרא דרחיש על ארעא בעופא ובבעירא ובחיתא ובכל רחשא
דרחיש על ארעא וכל אנשא: תופא כל בשרי ראב עלי אלארץ
מן טאיר אלבהימה אלוחש וסאיר אלדביב אלדאב עלי אלארץ וכל אלנאס:
כל דנשמת רוח חיין באפוהי מכל דביבשתא מיתו: כל מן נסמה'
רוח אלחיואן פי אנפה' כל מן פי אלגפאף מאתו: ומחא ית כל יקומא

ותרם מעל הארץ" משוקעת היתה במים י"א אמה כספינה טעונה שמשוקעת מקצתה במים ומקראות שלפנינו יוכיחו" ויגברו" מאליהן" חמש עשרה אמה מלמעלה" למעלה שלגובה כל ההרים לאחר שהושוו המים לראשי ההרים" נשמת רוח חיים" נשמה שלרוח חיים" אשר בחרבה" ולא דגים שבים" וימח" לשון ויפעל הוא ואינו לשון ויפעיל והוא מגזרת ויפן ויבן כל תיבה שסופה ה"א כגון בנה מחה קנה כשהוא כותב ויו יוד בראשונה נקוד בחירק תחת היו"ד"

את כל היקום אשר על פני
האדמה מאדם עד בהמה עד
רמש ועד עוף השמים וימחו מן
הארץ וישאר אך נח ואשר אתו
בתבה: ויגברו המים על הארץ
חמשים ומאת יום: ויזכר
אלהים את נח ואת כל החיה
ואת כל הבהמה אשר אתו
בתבה ויעבר אלהים רוח על
הארץ וישכו המים: ויסכרו
מעינת תהום וארבת השמים
ויכלא הגשם מן השמים:
וישבו המים מעל הארץ

דעל אפי ארעא מאנשא עד
בעירא עד רחשא ועד עופא
דשמיא ואתמחיאו מן ארעא
ואשתאר ברם נח ודעמיה בתיבותא:
ומחא אלמא כל אלנאס אלדי עלי
וגה אלארץ מן אלאנסאן אלי אלבהימה
אלי דביב אלי טאיר אלסמא ימתחו
מן אלארץ ותבקא נח פקט ומן
מעה פי אלתאבות: ותקיפו מיא
על ארעא מאה וחמשין יומין:
ולמא עלם אלמא עלי אלארץ
מאיה וכמסין יומא: ודכיר ייי
ית נח וית כל חיתא וית כל בעירא
דעמיה בתיבתא ואעבר ייי רוחא

על ארעא ונחו מיא: דכר אללה נח וגמיע אלוחש ואלבהאים אלדין מעה
פי אלתאבות פאמר אללה בריח עלי אלארץ סכן בה אלמא: ואסתכרו
מבועי תהומא וכוי דשמיא ואתכלי מטרא מן שמיא: ואנסדת
עיון אלגמר ורואזין אלסמא ואנחבס אלמטר מן אלסמא: ותבו מיא מעל
ארעא אזלין ותיבין וחסרו מיא מסוף מאה וחמשין יומין: ותראגע אלמא עלי

אך נח: לבד נח וזהו פשוטו ומדרש אגדה גונח וכוהה דם מטורח הבהמות והחיות ויש אומרים שאיחר
מזונות הארי והכישו ועליו נאמר הן צדיק בארץ ישולם: ויזכור אלהים: זה השם מדת הדין הוא ונהפכה
למדת רחמים על ידי תפלת הצדיקים ורשעתן של רשעים הופכת מדת רחמים למדת הדין שנאמר
וירא יי' כי רבה רעת האדם ויאמר יי' אמחה והוא שם מדת רחמים: וישכו: כמו כשוך חמת
המלך לשון הנחת חמה: ויזכור אלהים את נח וגו' מה זכר להם לבהמות זכות שלא השחיתו
דרכם קודם לכן ושלא נשתמשו בתיבה: ויעבר אלהים רוח: רוח תנחומין והנחה עברה לפניו
על הארץ: על עסקי הארץ: ויסכרו מעינות: כשנפתחו כתיב כל מעינות וכאן אין כתיב
כל לפי שנשתיירו מהם אותן שיש בהם צורך לעולם כגון חמי טבריה וכיוצא בהן: ויכלא:
וימנע כמו לא תכלא רחמיך לא יכלה ממך: מקצה חמשים ומאת יום: התחילו לחסור והוא
אחד בסיון כיצד בשבעה ועשרים בכסלו פסקו הגשמים הרי שלשה מכסלו וכט מטבת הרי

הלוך ושוב ויחסרו המים מקצה
חמשים ומאת יום: ותנח התבה
בחדש השביעי בשבעה עשר
יום לחדש על הרי אררט: והמים
היו הלוך וחסור עד החדש
העשירי בעשירי באחד
לחדש נראו ראשי ההרים:
ויהי מקץ ארבעים יום ויפתח
נח את חלון התבה אשר עשה:
וישלח את הערב ויצא יצוא
ושוב עד יבשת המים מעל

לא צכל מאמר רגע ונקץ אלמא
בעד מאיה וכמסין יומא: ונחת
תיבותא בירחא שביעאה בשבעת
עסרא יומא לירחא על טורי
קרדו: ואסתקרת אלתאבות פי
אלשהר אלסאבע פי יום סבעה עשר
מנה עלי גבל קרדא: ומיא הוו
אזלין וחסרין עד ירחא עסיראה
בעסיראה בחד לירחא אתחזיאו
רישי טוריא: ובאן אלמא כלמא
מר נקץ אלי אלשהר אלעאשר פי
יום ואחד מנה צהרת רוס אלגבאל:

והוה מסוף ארבעין יומין ופתח נח ית כוות תיבותא דעבד: ולמא
כאן בעד ארבעין יום פתח נח כוות אלתאבות אלדי צנעהא: ושלח
ית עורבא ונפק מיפק ותאיב עד דיבישו מיא מעל ארעא:
ואטלק אלגראב פכאן יכרג ויגע אלי אן יבס אלמא ען וגה

שנים ושלשים ושבט ואדר וניסן ואייר מאה ושמונה עשר הרי מאה וחמשים״ בחדש השביעי״ סיון והוא שביעי
לכסלו שבו פסקו הגשמים״ בשבעה עשר יום״ מכאן אתה למד שהיתה התבה משוקעת במים י״א אמה
שהרי כתוב בעשירי באחד לחדש נראו ראשי ההרים זה אב שהוא עשירי למרחשון לירידת גשמים
והם היו גבוהים על ההרים חמשה עשר אמה וחסרו מיום אחד בסיון עד אחד באב חמשה עשר אמה לששים
יום הרי אמה לארבעה ימים נמצא שביום בסיון לא חסרו אלא ארבע אמות ונחה התבה ליום המחרת
למדת שהיתה מושקעת י״א אמה במים שעל ראשי ההרים״ בעשירי נראו ראשי ההרים״ זה אב שהוא
עשירי למרחשון שהתחיל הגשם ואם תאמר הוא אלול ועשירי לכסלו שפסק הגשם כשם שאתה אומר
בחדש השביעי סיון והוא שביעי להפסקה אי אפשר לומר כן על כרחך שביעי אי אתה מונה אלא להפסקה
שהרי לא כלו ארבעים של ירידת גשמים ומאה וחמשים של תגבורת המים עד אחד בסיון ואם אתה
אומר שביעי לירידה אין זה סיון והוא עשירי אי אפשר למנות אלא לירידה שאם אתה אומר להפסקה והוא
אלול אי אתה מוצא בראשון באחד לחדש חרבו המים מעל הארץ שהרי מקץ ארבעים יום משנראו
ראשי ההרים עד שחרבו פני האדמה ואם תאמר באלול נראו נמצא שחרבו במרחשון והוא קורא אותו
ראשון ואין זה אלא תשרי שהוא ראשון לבריאת עולם ולרבי יהושע הוא ניסן״ מקץ ארבעים יום״ משנראו
ראשי ההרים״ את חלון התיבה אשר עשה״ לצהר ולא זה פתח התיבה העשוי לביאה ויציאה״ יצוא ושוב״
הולך ומקיף סביבות התבה ולא הלך בשליחות שהיה חושדו על בת זוגו כמו ששנינו באגדת חלק״ עד
יבושת המים״ פשוטו כמשמעו אבל מדרש אגדה מוכן היה העורב לשליחות אחרת בעצירת גשמים בימי אליהו

הארץ׃ וישלח את היונה מאתו
לראות הקלו המים מעל פני
האדמה׃ ולא מצאה היונה מנוח
לכף רגלה ותשב אליו אל
התבה כי מים על פני הארץ
וישלח ידו ויקחה ויבא אתה
אליו אל התבה׃ ויחל עוד
שבעת ימים אחרים ויסף שלח
את היונה מן התבה׃ ותבא אליו
היונה לעת ערב והנה עלה
זית טרף בפיה וידע נח כי קלו
המים מעל הארץ׃ וייחל עוד
שבעת ימים אחרים וישלח
את היונה ולא יספה שוב אליו
עוד׃ ויהי באחת ושש מאות

אלארץ׃ ושלח ית יונה מלותיה
למחזי אם קלו מיא מעל אפי
ארעא׃ תם אטלק אלחמאמה מן
ענדה ליבצר הל כפת אלמא ען
וגה אלארץ׃ ולא אשכחת יונה
מנח לפרסת רגלה ותבת לותיה
לתיבתא ארי מיא על אפי ארעא
ואושיט ידיה ונסבה ואעיל
יתה לותיה לתיבתא׃ פלם תגד
אלחמאמה מסתקרא לרגלהא
פרגעת אליה אלי אלתאבות אד כאן
אלמא עלי וגה אלארץ פמד ידה
פאכדהא ואדכלהא אליה אלי אלתאבות׃
ואוריך עוד שבעה יומין אחרנין
ואוסיף שלח ית יונה מן תיבתא׃
פצבר סבעה איאם אכר ועאוד

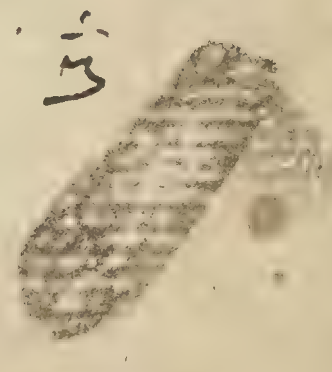
אטלקהא מן אלתאבות׃ ואתת לותיה יונה לעדן רמשא והא טרף
זיתא תביר מחת בפומה וידע נח ארי קלו מיא מעל ארעא׃ פגאת
אליה וקת עשא ואדא בורקה זיתון מקטועה פי פאהא פעלם נח אן
אלמא קד כף ען וגה אלארץ׃ ואוריך עוד שבעה יומין אחרנין ושלח ית
יונה ולא אוספת למתב לותיה עוד׃ וצבר איצא סבעה איאם אכר תם
אטלקהא פלם תעאוד אלרגוע אליה איצא׃ והוה בשית מאה וחדא

בשנ׳ העורבים מביאים לו לחם ובשר׳׳ וישלח את היונה׳׳ לסוף שבעה ימים הרי כ״ת ויחל עוד שבעת ימים אחרים
מכלל זה אתה למד שאף בראשונה הוחל ז׳ ימים׳׳ וישלח אין זה לשון שליחות אלא לשון שלוח שלחה ללכת
לדרכה ובזו יראה אם קלו המים שאם תמצא מנוח לא תשוב אליו׳׳ ויחל׳׳ לשון המתנה וכן לי שמעו ויחלו והרבה
יש במקרא׳׳ טרף בפיה׳׳ אומר אני שזכר היה לכן קוראהו פעמים לשון זכר ופעמים לשון נקבה׳׳ לפי שבכל יונה שבמק׳
לשון נקבה׳׳ לפי שכל יונה שבמקרא לשון נקבה כמו כיונים על אפיקי מים רוחצות כיוני הגאיות כולם הומות

שנה בראשון באחד לחדש חרבו המים מעל הארץ ויסר נח את מכסה התבה וירא והנה חרבו פני האדמה׃ ובחדש השני בשבעה ועשרים יום לחדש יבשה הארץ׃

וידבר אלהים אל נח לאמר׃ צא מן התבה אתה ואשתך ובניך ונשי בניך אתך׃ כל החיה אשר אתך מכל בשר בעוף ובבהמה ובכל הרמש הרמש על הארץ הוצא אתך ושרצו בארץ ופרו ורבו על הארץ׃

ד

היצא
ק׳
ג

שנין בקדמאה בחד לירחא נגובו מיא מעל ארעא ואעדי נח ית חופאה דתיבותא וחזא והא נגובו מיא אפי ארעא ופלמא כאן פי סנה אחדי עשר וסת מאיה פי אליום אלאול מן אלשהר אלאול גפת אלמא ען אלארץ פכשף נח גטא אלתאבות ונצר פאדי קד גפת וגה אלארץ׃ ובירחא תנינא בעסרין ושבעה יומין לירחא יבישת ארעא׃ ופי אלשהר אלתאני פי אליום אלסאבע ועשרין מנה גפת אלארץ׃ ומליל ייי עם נח למימר׃ פכלם אללה נח קאילא׃ פוק מן תיבותא את ואתתך ובנך ונשי בנך עמך׃ אכרג מן אלתאבות אנת וזוגתך ובניך ונסא בניך מעך׃ כל חיתא דעמך מכל בסרא בעופא ובבעירא ובכל רחשא דרחיש על ארעא אפיק עמך ויתילדון בארעא ויפשון ויסגון על ארעא׃ וגמיע אלוחוש אלדין מעך מן כל בשרי ומן אלטאיר ואלבהאים וסאיר אלדביב אלדאב עלי אלארץ אכרגהם

וכמו יונה פותה" טרף" חטף ומדרש אגדה לשון מזון ודרשו בפיה לשון מאמר אמרה היונה יהיו מזונותי מרורין כזית ובידו שלהקב״ה ולא מתוקין כדבש ביד בשר ודם" וייחל עוד הוא לשון ויחל אלא שזה לשון ניפעל וזה לשון ויתפעל ויחל ויתמהמה וייחל ויתמהמה" בראשון" לרבי אליעזר הוא תשרי ולרבי יהושע הוא ניסן" חרבו נעשה כמין טיט שקרמו פניו שלמעלה" יבשה" נעשה גריד כהלכתה" בשבעה ועשרים" וירידתן בחדש השני בשבעה עשר אלו אחד עשר ימים שהחמה יתירה על הלבנה שמשפט דור המבול שנה תמימה היה" אתה ואשתך וג׳ איש ואשתו כאן התיר להם תשמיש המטה" הוצא" הוצא כתיב היצא קרי היצא אמור להם שיצאו" הוצא אם אינם רוצים לצאת הוציאם אתה" ושרצו בארץ" ולא בתיבה מגיד שאף הבהמה ובעוף נאסרו בתשמיש" למשפחותיהם" קבלו עליהם על מנת לידבק במינן"

מכל

הארץ׃ ויצא נח ובניו ואשתו ונשי
בניו אתו׃ כל החיה כל הרמש
וכל העוף כל רומש על הארץ
למשפחתיהם יצאו מן התבה׃
ויבן נח מזבח ליהוה ויקח מכל
הבהמה הטהרה ומכל העוף
הטהור ויעל עלת במזבח׃
וירח יהוה את ריח הניחח ויאמר
יהוה אל לבו לא אסף לקלל
עוד את האדמה בעבור האדם
כי יצר לב האדם רע מנעריו
ולא אסף עוד להכות את כל חי
כאשר עשיתי׃ עד כל ימי

מעך יתולדו פי אלארץ ויתמרו ויכתרו
עליהא׃ ונפק נח ובנוהי ואתתיה
ונשי בנוהי עמיה׃ פכרג נוח ובנוה
וזוגתה ונסא בניה מעה׃ כל
חיתא כל רחשא וכל עופא כל
דרחיש על ארעא לזרעיתהון
נפקו מן תיבותא׃ וגמיע אלוחש
ואלטאיר וסאיר דואב עלי אלארץ
לאגנאסהם כרגו מן אלתאבות׃
ובנא נח מדבחא קדם יי ונסיב
מכל בעירא דכיא ומכל עופא
דכיא ואסיק עלון על מדבחא׃
ובנא נח מדבחא ללה ואכד מן
בעץ אלבהאים אלטאהרה ומן
בעץ אלטאיר אלטאהר וקרבו צואעדא עלי אלמדבח׃ וקביל יי
ברעוא ית קרבניה ואמר יי במימריה לא אוסיף למלט עוד ית ארעא
בדיל חובי אנשא ארי יצרא דלבא דאנשא ביש מזעוליה ולא אוסיף עוד
למימחי ית כל דחי כמא דעבדית׃ פקבל אללה קרבאן אלמרצי וקאל אללה
מן דאתה לא אעוד לען אלארץ בסבב אלאנסאן עלי אן כאטר קלב
אלאנסאן רדי מן סגרה ולא אעוד זיארה׳ קתל כל חי כמא צנעה׃ עוד כל יומי

מכל הבהמה הטהורה׃ אמר לו צוה לי הקב״ה להכניס מאלו שבעה אלא כדי להקריב קרבן
מהם׃ מנעוריו׃ מנעריו כתיב משננער לצאת ממעי אמו נתן בו יצר הרע׃ לא אוסיף׃ ולא אוסף
כפל הדבר לשבועה הוא שכתוב אשר נשבעתי מעבר מי נח ולא מצינו בה שבועה אלא זו שכפל
דבריו והיא שבועה וכן דרשו חכמים במסכת שבועות׃ עוד כל ימי הארץ וג׳ לא ישבתו׃ ו׳ עתים
הללו שני חדשים לכל אחד ואחד כמו ששנינו חצי תשרי ומרחשון וחצי כסלו זרע חצי כסלו
וטבת וחצי שבט קור כו׳ בבא מ׳ קור קשה מחורף׃ חורף עת זרע שעורים וקטניות החריפין
להתבשל מהר והוא חצי שבט ואדר וחצי ניסן׃ קיץ׃ הוא זמן לקיטת תאנים וזמן שמיבשין
אותן בשדות ושמו קיץ כמו הלחם והקיץ לאכול הנערים׃ חום הוא סוף ימות החמה חצי אב

הארץ זרע וקציר וקר וחם וקיץ
וחרף ויום ולילה לא ישבתו׃
ויברך אלהים את נח ואת בניו
ויאמר להם פרו ורבו ומלאו את
הארץ׃ ומוראכם וחתכם יהיה
על כל חית הארץ ועל כל עוף
השמים בכל אשר תרמש
האדמה ובכל דגי הים בידכם
נתנו׃ כל רמש אשר הוא חי
לכם יהיה לאכלה כירק עשב
נתתי לכם את כל׃ אך בשר
בנפשו דמו לא תאכלו׃ ואך
את דמכם לנפשתיכם אדרש
מיד כל חיה אדרשנו ומיד

ארעא זרועא וחצדא וקורא וחומא
וקיטא וסתוא ויימם ולילי לא
יבטלון׃ ואבדא טול עמר אלארץ
אלזרע ואלחצאד ואלקר ואלחם ואלקיץ
ואלכריף ואלנהאר ואלליל לא יבטלון׃
ובריך יי ית נח וית בנוהי ואמר
להון פושו וסגו ומלו ית ארעא׃
ובארך אללה פי נוח ופי בניה וקאל
להם אתמרו ואכתרו ועמרו
אלארץ׃ ודחלתכון ואימתכון
תהי על כל חית ארעא ועל כל
עופא דשמיא בכל דתרחיש
ארעא ובכל נוני ימא בידכון
מסירין׃ ולכופכם ורעבכם יכונאן
עלי גמיע וחש אלארץ וסאיר
אלסמא וכל מא ידב עלי אלארץ וסמך אלבחר פי אידיכם מסלמין׃ כל
רחשא דהוא חי לכון יהי למיכל כירוק עסבא יהבית לכון ית כולא׃ וכל
דביב טאהר חי יכון לכם מאכלא כבקל אלעשב אעטיתכם אלכל׃ ברם
בסרא בנפשיה דמיה לא תיכלון׃ ואמא אללחם פלא תאכלוה בדמה
אלאנה נפסה׃ וברם ית דמכון לנפשתכון אתבע מיד כל חיתא אתבעניה

[illegible] שהעולם חם ביותר כמו ששנינו במסכת יומא שליה' קיטא קשי מקיטא׃ ויום ולילה לא
ישבותו מכלל ששבתו כל ימות המבול שלא שימשו המזלות ולא ניכר בין יום ובין לילה׃ לא ישבותו׃ לא
יפסקו כל אלה מלהשתמש כסדרן׃ וחתכם׃ ואימתכם כמו תראו חתת ואגדה לשון חיות שכל זמן שתינוק
בן יומו חי אין צריך לשמרו מן העכברים עוג מלך הבשן מת צריך לשמרו מן העכברים שנ' ומוראכם
וחתכם יהיה אימתי יהיה מוראכם על החיות כל זמן שאתם חיים׃ לכם יהיה לאכלה׃ שלא הרשיתי
לאדם הראשון לא ירק עשב ולכם כירק עשב שהפקרתי לאדם הראשון נתתי לכם את כל׃ בנפשו דמו׃
אסר להם אבר מן החי כלומר כל זמן שנפשו בדמו לא תאכלו הבשר׃ בנפשו דמו בעוד נפשו בו׃ בשר בנפשו
לא תאכלו׃ אבר מן החי׃ ואף דמו לא תאכלו הרי דם מן החי׃ ואך את דמכם׃ אע"פ שהתרתי לכם נטילת נשמה

האדם מיד איש אחיו אדרש את
נפש האדם: שפך דם האדם
באדם דמו ישפך כי בצלם
אלהים עשה את האדם: ואתם
פרו ורבו שרצו בארץ ורבו בה:
ג ויאמר אלהים
אל נח ואל בניו אתו לאמר:
ואני הנני מקים את בריתי
אתכם ואת זרעכם אחריכם:
ואת כל נפש החיה אשר אתכם
בעוף בבהמה ובכל חית
הארץ אתכם מכל יצאי התבה
לכל חית הארץ: והקמתי את

ומיד אנשא מיד גבר דיישור
ית דמא דאחוהי אתבע ית נפשא
דאנשא: ואמא דמאכם מן אנפסכם
פאטלבהא בלמנע ומן יד אלחיואן
פאטלבהא בלכוח ומן יד סאיר
אלנאס אי אנסאן קתל אלאחד
טאלבתה בנפסה: דיישוד דמא
דאנשא בסהדין ממימר דיינא
דמיה יתאשיד ארי בצלם אלהים
עבד ית אנשא: אן יכון סאפך
דם אי אנסאן באנסאן אכר דמה
יספך לאן בצורה אללה מצלטא
כלקה: ואתון פושו וסגו אתילדו
בארעא וסגו בה: ואנתם פאתמרו

ואכתרו ואסעו פי אלארץ ואכתרו פיהא: ואמר יי לנח ולבנוהי עמיה
למימר: תם קאל אללה לנח ולבניה מעה קאילא: ואנא הא אנא מקים ית קימי
עמכון ועם בניכון בתריכון: האנא מתבת עהדי מעכם ומע נסלכם
בעדכם: וית כל נפשא חיתא דעמכון בעופא ובבעירא
ובכל חית ארעא עמכון מכל נפקי תיבותא לכל חית ארעא: ומע גמיע
נפוס אלחיואן אלדי מעכם מן טאיר אלבהימה וגמיע וחש אלארץ אלדי מעכם
מן גמיע אלכארגין מן אלתאבות לגמיע וחש אלארץ: ואקים ית קימי

בבהמה אחד מכם השופך דם עצמו" לנפשותיכם" אף החונק את עצמו אע"פ שלא יצא ממנו דם" מיד כל חיה" לפי
שחטאו דור המבול והופקרו למאכל חיות רעות לשלוט בהם שנ' נמשל כבהמות נדמו לפיכך הוצרך להזהיר עליהם
את החיות" מיד האדם" מיד ההורג במזיד ואין עדים אני אדרוש ומיד איש אחיו שהוא אוהב לו כאח והרגו שוגג
אני אדרוש אם לא יגלה ויבקש על עונו לימחל שאף השוגג צריך כפרה ואם אין עדים לחייבו גלות והוא אינו
נכנע הקב"ה דורש ממנו כמו שדרשו רז"ל והאלהים אנה לידו במסכת מכות הקב"ה מזמנן לפונדק אחד וכו' באדם
דמו ישפך" אם יש עדים המיתוהו אתה למה כי בצלם אלהים עשה את האדם ומקרא חסר עשה העושה את האדם

בריתי אתכם ולא יכרת כל בשר
עוד ממי המבול ולא יהיה עוד
מבול לשחת הארץ׃ ויאמר
אלהים זאת אות הברית אשר
אני נתן ביני וביניכם ובין כל
נפש חיה אשר אתכם לדרת
עולם׃ את קשתי נתתי בענן והיתה
לאות ברית ביני ובין הארץ׃ והיה
בענני ענן על הארץ ונראתה
הקשת בענן׃ וזכרתי את בריתי
אשר ביני וביניכם ובין כל נפש
חיה בכל בשר ולא יהיה עוד

עמכון ולא ישתיצי כל בסרא
עוד ממי טופנא ולא יהי עוד
טופנא לחבלא ארעא׃ ואתבת
עהדי מעכם ולא ינקטע כל בשרי
איצא מן אלמא אלטופאן ולא יכון
איצא טופאן ליהלך אלארץ׃
ואמר יי דא את קימא דאנא יהיב
בין מימרי וביניכון ובין כל נפשא
חיתא דעמכון לדרי עלמא׃ וקאל
אללה הדה עלאמה אלעהד אלדי אנא
געלתהא ביני ובינכם ובין כל
נפס חייה אלדי מעכם לאגיאל אלדהר׃
ית קשתי יהבית בעננא ותהי

לאת קים בין מימרי ובין ארעא׃ קוסי קד געלתהא פי אלגמאם ותציר
עלאמה עהד ביני ובין אהל אלארץ׃ ויהי בעננותי עננא על ארעא
ותתחזי קשתא בעננא׃ ויכון אדי גיימת גמאמא עלי אלארץ צהרת
אלקוס פי אלגמאם׃ ודכרנא ית קימי דבין מימרי וביניכון ובין כל נפשא
חיתא בכל בסרא ולא יהון עוד מיא לטופנא לחבלא כל בסרא׃ ודכרת
עהדי אלדי ביני ובינכם ובין כל נפס חייה לכל בשרי ולא יציר אלמא

וכן הרבה במקרא״ ואתם פרו ורבו״ לפי פשוטו הרא שונה לברכה וכאן לצווי׳ לפי מדרשו להקיש מי שאינו עוסק
בפריה ורביה לשופך דמים״ ואני הנני מקים״ מסכים עמך שהיה נח דואג לעסוק בפריה ורביה עד שהבטיחו
הקב״ה שלא לשחת העולם עוד וכן עשה באחרונה אמר לו הנני מסכים לעשות קיום וחזוק ברית להבטחתו ואתן
לך אות״ חית הארץ אתכם״ הם המתהלכים עם הבריות״ מכל יוצאי התיבה״ להביא שקצים ורמשים״ חית
הארץ״ להביא המזיקין שאינן בכלל החיה אשר אתכם שאין הלוכן עם הבריות״ והקימותי״ אעשה
קיום לבריתי ומהו קיומו את הקשת כמו שמקיים והולך״ לדורות עולם נכתב חסר שיש דורות שלא
הוצרכו לאות לפי שצדיקים גמורים היו כמו דורו של חזקיהו מלך יהודה ודורו של רבי שמעון בן יוחאי״
בענני ענן״ כשתעלה במחשבה לפני להביא חשך ואבדון לעולם״ בין אלהים ובין כל נפש חיה בין
מדת הדין שלמעלה וביניכם שהיה לו לכתוב ביני וביניכם ובין כל נפש חיה אלא זהו מדרשו כשתבוא מדת
הדין לקטרג עליכם לחייב אתכם אני רואה את האות ונזכר״ זאת אות הברית״ הראהו הקשת ואמר לו הרי האות שאמרתי״

המים למבול לשחת כל בשר׃
והיתה הקשת בענן וראיתיה
לזכר ברית עולם בין אלהים
ובין כל נפש חיה בכל בשר אשר
על הארץ׃ ויאמר אלהים אל
נח זאת אות הברית אשר
הקמתי ביני ובין כל בשר אשר
על הארץ׃ ויהיו
בני נח היצאים מן התבה שם וחם
ויפת וחם הוא אבי כנען׃ שלשה
אלה בני נח ומאלה נפצה כל
הארץ׃ ויחל נח איש האדמה
ויטע כרם׃ וישת מן היין וישכר
ויתגל בתוך אהלה׃ וירא חם אבי
כנען את ערות אביו ויגד לשני

איצא טופאנא ליהלך כל בשרי׃
ותהי קשתא בעננא ואחזינה
למדכר קים עלם בין מימרא
דיי ובין כל נפשא חיתא בכל
בסרא דעל ארעא׃ פתציר אלקוס
פי אלגמאם אנצרהא ואדכר לאמאן
אלדהר מן אללה לכל נפס חייה
פי כל בשרי אלדי עלי אלארץ׃
ואמר יי לנח דא את קימא דאקימית
בין מימרי ובין כל בסרא דעל
ארעא׃ וקאל אללה לנח הדה
עלאמה אלעהד אלדי תבתתהא
בינו ובין כל בשרי אלדי עלי
אלארץ׃ והוו בני נח
דנפקו מן תיבתא שם וחם ויפת
וחם הוא אבוהי דכנען׃ וכאן

בני נח אלכארגין מן אלתאבות שם וחם ויפת וכאן חם יכנא אבא כנעאן׃
תלתה אלין בני נח ומאלין אתבדרו בכל ארעא׃ הולאי אלתלאתה בני נח
ומנהם תפלק אלנאס פי אלארץ׃ ושרי נח גבר פלח בארעא ונצב כרמא׃
ואול מא אבתדא נוח בפלאחה אלארץ וגרס כרמא׃ ושתי מן חמרא ורוי ואתגלי
בגו משכניה׃ ושרב מן אלכמר וסכר ותכשף פי כבאיה׃ וחזא חם אבוהי דכנען

וחם הוא אבי כנען. למה הוצרך לומר כאן לפי שהפרשה עסוקה ובאה בשכרותו של נח שקלקל חם ועל ידו נתקלל
כנען ועדיין לא כתב תולדות חם ולא ידענו שכנען בנו לפיכך הוצרך לומר כאן וחם אבי כנען. ויחל. עשה עצמו חולין
שהיה לו לעסוק תחלה בנטיעה אחרת. איש האדמה. כמו איש נעמי. ויטע כרם. כשנכנס לתיבה הכניס עמו זמורות
ויחורי תאנים. אהלו אהלה כתיב רמז לעשרת השבטים שנקראו על שם שומרון שנקראת אהלה שגלו על עסקי יין
שנ' השותים במזרקי יין. ויתגל לשון ויתפעל. וירא חם אבי כנען. יש מרבותינו אומרים כנען ראה והגיד לאביו לכך
הוזכר על הדבר ונתקלל. וירא את ערות אביו וג' י״א סרסו וי״א רבעו. ויקח שם ויפת. אין כתיב ויקחו אלא

אחיו בחוץ׃ ויקח שם ויפת את
השמלה וישימו על שכם
שניהם וילכו אחרנית ויכסו
את ערות אביהם ופניהם
אחרנית וערות אביהם לא
ראו׃ וייקץ נח מיינו וידע את
אשר עשה לו בנו הקטן׃
ויאמר ארור כנען עבד עבדים
יהיה לאחיו׃ ויאמר ברוך יהוה
אלהי שם ויהי כנען עבד למו׃ וגט״א
יפת אלהים ליפת וישכן באהלי
שם ויהי כנען עבד למו׃ ויחי נח
אחר המבול שלש מאות שנה
וחמשים שנה׃ ויהיו כל ימי נח
תשע מאות שנה וחמשים

ית עריתא דאבוהי וחוי לתרין אחוהי
בשוקא׃ וראיחם אבא כנען קסוה
אביה פאלכבר אבויה פי לסוק׃ ונסיב
שם ויפת ית כסותא ושויאו על
כתף תרויהון ואזלו מחזרין וכסיאו
ית עריתא דאבוהון ואפיהון
מחזרין ועריתא דאבוהון לא חזו׃
פאלכבר שם ויפת תובא וגעלא עדי
מנכביהמא ומציא מסתרכדין
סווה אביהמא ווגוהמא מסתרכלה
וסווה אביהמא לם יריא׃ ואתער
נח מחמריה וידע ית דעבד ליה
בריה דעירא׃ ולמא אפאקנח מן
מן סכרה עלם מא צנעבה אבנה
לאסגר׃ ואמר ליט כנען עבד פלח
יהי לאחוהי׃ פקל מלעון אבא כנען

עבדא מסתעבדא יכון לאבותה׃ ואמר בריך יי אלהיה דשם ויהי כנען עבדא
להון׃ תם קל תבארך אלה לאה שם ויכון אבא כנעאן עבדא לה׃ יפתי יי
ליפת וישרי שכינתיה במשכני שם ויהי כנען עבדא להון׃ יחסן אלה ליפת
אבוה שם ויכון
ויסכן אבא כנעאן עבדא להם׃ וחיא נח בתר טופנא תלת מאה וחמשין שנין׃
ועאש נח בעד לטופאן תלאת מאיה וכמסין סנה׃ והוו כל יומי נח תשע מאה

ויקח לימד על שם שנתאמץ במצוה יותר מיפת לכך זכו בניו לטלית שלציצית ויפת זכה לקבורה לבניו שנ׳ אתן
לגוג מקום שם קבר׳ וחם שביזה את אביו נאמר בזרעו כן ינהג מלך אשור את שבי מצרים ואת גלות כוש נערים
וזקנים ערום ויחף וחשופי שת׳ ופניהם אחורנית׳ למה נאמר פעם שנייה ללמד ש כשקרבו אצלו והוצרכו
להפך עצמם לכסותו הפכו פניהם אחורנית׳ בנו הקטן׳ הפסול והבזוי כמו הנה קטן נתתיך בגוים בזוי׳ ארור כנען׳
אתה גרמת לי שלא אוליד בן רביעי אחד למשמשני ארור בנך הרביעי להיות משמש את זרעם שלאלו הגדולים
שהוטל עליהם טורח עבודתו מעתה׳ ומה ראה חם שסרסו אמר להם לאחיו אדם הראשון שני בנים היו לו והרג זה
את זה בשביל ירושת העולם ואבינו יש לו שלשה בנים ועודנו מבקש בן רביעי׳ ברוך ה׳ אלהי שם׳ שעתיד לשמור

51

שנה וימת׃
ואלה תולדת בני נח שם חם ויפת
ויולדו להם בנים אחר המבול׃
בני יפת גמר ומגוג ומדי ויון
ותבל ומשך ותירס׃ ובני גמר
אשכנז וריפת ותגרמה׃ ובני יון
אלישה ותרשיש כתים ודדנים׃
מאלה נפרדו איי הגוים בארצתם
איש ללשנו למשפחתם בגויהם׃
ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען׃
ובני כוש סבא וחוילה וסבתה
ורעמה וסבתכא ובני רעמה
שבא ודדן׃ וכוש ילד את

וחמשין שנין ומית׃ פכאן גמיע
עמרה תסע מאיה וכמסין סנה
ומאת׃ ואלין תולדת בני נח
שם חם ויפת ואתילידו להון בנין
בתר טופנא׃ והדה שרח תואליד
בני נח שם חם ויפת אד ולד להם
בנון בעד אלטופאן׃ בני יפת גמר
ומגוג ומדי ויון ותובל ומשך ותירס׃
בני יפת אלתרך ויאגוג ומאהאת
ואליונאניה ואלצין וכראסאן ופארס׃
ובני גומר אשכנז וריפת ותוגרמה׃
ובני גמר אלסקלבה ופרנגה ואלברגאן׃
ובני יון אלישה ותרשיש כתים ודודנים׃
ובני יון אלמציצה וטרסוס וקברס

ואדנה׃ מאלין אתפרשו נגות עממיא בארעתהון גבר ללישניה לזרעיתהון
בעממיהון׃ מן האולי תפרקת גזאיר אלאמם פי בלדאנהם כל פריק ללגתה
לעשאירהם ואממהם׃ ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען׃ ובני חם אלחבשה
ומצר ותפת וכנעאן׃ ובני כוש סבא וחוילה וסבתה ורעמה וסבתכא ובני
רעמה שבא ודדן׃ ובני כוש סבא וזוילה וזגאוה ואלקאקו ואלדמס ובני רעמה
אלסנד ואלהנד׃ וכוש אוליד ית נמרוד הוא שרי למהוי גיבר בארעא׃ וכוש אולד תקז

הבטיחו לגרעו ליתן להם את ארץ כנען׳׳ ויהי להם כנען למס עובד׳׳ יפת אלהים ליפת׳׳ מתורגם יפתי
ירחיב׳׳ וישכון באהלי שם׳׳ ישרה שכינתו בישראל ומדרש חכמים ז״ל אע״פ שיפת אלהים ליפת שבנה
שבנה כורש שהיה מבני יפת בית שני לא שרתה השכינה והיכן שרתה במקדש ראשון שבנה שלמה
שהיה מבני שם׳׳ ויהי כנען עבד׳׳ אף משיגלו בני שם ימכרו להם עבדים מבני כנען׳׳ תירס׳׳ זו
פרס׳׳ להיות גבור׳׳ להמריד כל העולם על הקב״ה בעצת דור הפלגה׳׳ גבור ציד׳׳ צד
דעתן שלבריות בפיו ומטען למרוד במקום׳׳ לפני ה׳ מתכוין להקניטו על פניו׳׳ על כן יאמר׳׳ על כל
אדם מרשיע בעזות פנים יודע רבונו ומתכוין למרוד בו׳׳ אמר זה כנמרוד גבור ציד׳׳ מן הארץ כיון
שראה אשור את בניו שומעין לנמרוד ומורדין במקום לבנות המגדל יצא מתוכם׳׳ העיר היא נינוה

נמרד הוא החל להיות גבר בארץ׃
הוא היה גבר ציד לפני יהוה על
כן יאמר כנמרד גבר ציד לפני
יהוה׃ ותהי ראשית ממלכתו
בבל וארך ואכד וכלנה בארץ
שנער׃ מן הארץ ההוא יצא
אשור ויבן את נינוה ואת רחבת
עיר ואת כלח׃ ואת רסן בין נינוה
ובין כלח הוא העיר הגדלה׃
ומצרים ילד את לודים ואת
ענמים ואת להבים ואת נפתחים׃
ואת פתרסים ואת כסלחים אשר
יצאו משם פלשתים ואת
כפתרים׃ וכנען
ילד את צידן בכרו ואת חת׃
ואת היבוסי ואת האמרי ואת
הגרגשי׃ ואת החוי ואת הערקי

נמרד הו אבתדא אן יכון גבארא
פי אלבלד: הוא הוה גיבר תקיף
קדם יי׳ על כן יתאמר כנמרוד
גיבר קדם יי׳: והו כאן גבארא
מלופא בין ידי אללה לדלך יקאל
כנמרד גבאר מלוף בין ידי
אללה: והות ריש מלכותיה בבל
וארך ואכד וכלנה בארעא
דבבל: פכאן אול ממלכתה
בבל ואלרם ואלכרך ואלמפה פי
בלד אלשיכור: מן ארעא ההיא
נפק אתוראה ובנא ית נינוה וית
רחבת קרתא וית כלח: מן דלך
אלבלד כרג אשור ובנא נינוה
ורחבת אלקריה ואלאבלה: וית רסן
בין נינוה ובין כלח היא קרתא
רבתא: ואלמראיין בין נינוה ובין
אלאבלה הי אלקריה אלכבירה: ומצר

אוליד ית לודאי וית ענמאי וית להבאי וית נפתוחאי: ומצרים אולד
אלתניסיין ואלאסכנדראניין ואלבהנסיין ואלפרמיין: וית פתרוסאי וית כסלוחאי
דנפקו מתמן פלשתאי וית קפוטקאי: ואלבימיין ואלצעידיין אלדי כרג מן תם
אלפלסטיניין ואלדמיאטיין: וכנען אוליד ית צידון בכריה וית חת: וכנען
אולד צידון בכרה וחת: וית יבוסאי וית אמוראי וית גרגשאי: ואליבוסיין ואלאמוריין
ואלגרגשיין: וית חואי וית ערקאי וית אנתוסאי: ואלחויין ואלערקיין

שנ׳ ונינוה היתה עיר גדולה לאלהים" להבים" שפניהם דומין ללהב" פתרוסים וכסלוחים אשר יצאו משם פלשתים"
משניהם יצאו שהיו פתרוסים וכסלוחים מחליפין משכב נשותיהם אלו לאלו ויצאו מהם פלשתים"

ואחר/

ואת הסיני׃ ואת הארודי ואת
הצמרי ואת החמתי ואחר נפצו
משפחות הכנעני׃ ויהי גבול
הכנעני מצידן באכה גררה עד
עזה באכה סדמה ועמרה ואדמה
וצבוים עד לשע׃ אלה בני חם
למשפחתם ללשנתם בארצתם
בגויהם׃ ולשם ילד
גם הוא אבי כל בני עבר אחי
יפת הגדול׃ בני שם עילם ואשור
וארפכשד ולוד וארם׃ ובני ארם
עוץ וחול וגתר ומש׃ וארפכשד
ילד את שלח ושלח ילד את עבר׃

וטרבלוסין׃ וית ארוואי וית
צמראי וית חמתאי ובתר כין
אתבדרא זרעית כנענאי׃ ואלרודיין
ואלחמציין ואלחמאויין ובעד דלך
תפרקת עשאיר אלכנאעניין׃ והוה
תחום כנענאה מצידון מטי לגרר
עד עזה מטי לסדם ועמורה
ואדמה וצבויים עד לשע׃ וכאן
תכם אלכנאעניין מן צידא אלי אן
תגי אלי אלכלוץ ואלי גזה ואלי אן תגי
אלי סדום ועמרה ואדמה וצבויים
אלי לשע׃ אלין בני חם לזרעיתהון
ללישנהון בארעתהון בעממיהון׃
האולי בני חם לעשאירהם ולגאתהם

פי בלדאנהם לאממהם׃ ולשם אתיליד אף הוא אבוהון דכל
בני עבר אחוהי דיפת רבא׃ וולד לשם הו איצא אבו גמיע בני עבר
אכי יפת אלאכבר׃ בני שם עילם ואשור וארפכשד ולוד וארם׃ בני שם
כוזסתאן ואלמוצל וארפכשד ולוד וארמן׃ ובני ארם עוץ וחול וגתר
ומש׃ ובני ארם אלגוטה ואלחולה ואלגראמקה ואלמישא׃ וארפכשד אוליד
ית שלח ושלח אוליד ית עבר׃ וארפכשד אולד שלח ושלח אולד עבר׃

ואחר נפצו" מאלה נפוצו משפחות הרבה" גבול סוף ארצו כל גבול לשון סוף וקצה" באכה" שם דבר
ולי נראה כאדם האומר לחבירו גבול זה מגיע עד אשר תבוא לגבול פלוני" ללשונותם בארצותם"
אעפ שנחלקו ללשונות וארצות כולם בני חם הם" אבי כל בני עבר" מעבר הנהר היה שם" אחי יפת
הגדול איני יודע אם יפת הגדול אם שם כשהוא אומר שם בן מאת שנה שנתים אחר המבול הוי אומ
אומר יפת הגדול שהרי בן חמש מאות שנה היה נח כשהתחיל להוליד והמבול היה בשנת שש מאות
שנה נמצא שהגדול שבבנו היה בן מאה שנה היה ושם לא הגיע למאה עד שנתים אחר המבול"
אחי יפת הגדול" ולא אחי חם שאלו שניהם כבדו את אביהם וזה בזהו" נפלגה" נתבלבלו הלשונות
וכפוצו מן הבקעה ונתפלגו בכל העולם למדנו שהיה עבר נביא שקרא שם בנו על שם העתיד ושננו

ולעבר ילד שני בנים שם האחד
פלג כי בימיו נפלגה הארץ ושם
אחיו יקטן: ויקטן ילד את אלמודד
ואת שלף ואת חצרמות ואת
ירח: ואת הדורם ואת אוזל
ואת דקלה: ואת עובל ואת
אבימאל ואת שבא: ואת אופר
ואת חוילה ואת יובב כל אלה
בני יקטן: ויהי מושבם ממשא
באכה ספרה הר הקדם: אלה
בני שם למשפחתם ללשנתם
בארצתם לגויהם: אלה
משפחת בני נח לתולדתם
בגויהם ומאלה נפרדו הגוים
בארץ אחר המבול:

אתילידו תרין בנין שום חד פלג
ארי ביומוהי אתפליגת ארעא ושום
אחוהי יקטן: וולד לעבר אבנאן
אסם אחדהמא פלג לאן פי איאמה
אנקסמת אלבלאד ואסם אכיה
קחטאן: ויקטן אוליד ית אלמודד
וית שלף וית חצרמות וית ירח:
וקחטאן אולד אלמודד ואלסלף
וחצרמות וירח: וית הדורם וית
אוזל וית דקלה: והדורם ואוזל
ודקלה: וית עובל וית אבימאל
וית שבא: ועובל ואבימט ושבא:
וית אופיר וית חוילה וית יובב כל
אלין בני יקטן: ואופיר וחוילה
ויובב כל האולי בני קחטאן: והוה
מותבניהון ממשא מטי לספר
טור מדנחא: וכאן מסכנהם מן מכה אלי אן תגי אלי אלמדינה אלי גבל אלשרקי:
אלין בני שם לזרעיתהון ללישנהון בארעתהון לעממיהון: האולי בני שם
לעשאירהם ולגאתהם פי בלדאנהם ואממהם: אלין זרעית בני נח לתולדתהון
בעממיהון ומאלין אתפרשו עממיא בתר טופנא: האולי עשאיר בני נח
לתואלידהם ואממהם ומנהם תפרקת אלאמם פי אלארץ בעד אלטופאן:

בסדר עולם שבסוף ימיו נתפלגו שמא תאמר בתחלת ימיו הרי יקטן אחיו צעיר ממנו והוליד כמה
משפחות קודם לכן שנ׳ ויקטן ילד" ויהי כל הארץ" ואם תאמר באמצע ימיו לא בא הכתוב
לסתום אלא לפרש הא למדת שבשנת מות פלג נתפלגו" יקטן" שהיה ענו ומקטין עצמו לכך
זכה להעמיד כל המשפחות הללו" חצר מות" על שם מקומו דבלי אגדה" שפה אחת" לשון
הקודש" ודברים אחדים" באו בעצה אחת ואמרו לא כל הימנו שיבור לו את העליונים נעלה לרקיע
ונעשה

ויהי כל הארץ שפה אחת
ודברים אחדים ׃ ויהי בנסעם
מקדם וימצאו בקעה בארץ
שנער וישבו שם ׃ ויאמרו איש
אל רעהו הבה נלבנה ונשרפה לבנים
לשרפה ותהי להם הלבנה לאבן
והחמר היה להם לחמר ׃ ויאמרו
הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו
בשמים ונעשה לנו שם פן
נפוץ על פני כל הארץ ׃ וירד
יהוה לראת את העיר ואת המגדל
אשר בנו בני האדם ׃ ויאמר יהוה
הן עם אחד ושפה אחת לכלם

והוה כל ארעא לישן חד וממלל
חד ׃ וכאן גמיע אלארץ לגה ואחדה
וכלאם ואחד ׃ והוה במטלהון
בקדמיתא ואשכחו בקעתא
בארעא דבבל ויתיבו תמן ׃ ולמא
רחלו מן אלמשרק וגדו בקיעא פי
בלד אלשינער פאקאמו תם ׃ ואמרו
גבר לחבריה הבו נרמי לבנין
ונשרופנון בנורא והות להון
לבינתא לאבנא וחימרא הוה
להון לשיע ׃ פקאל בעצהם לבעץ
תעאלו נלבן לבנא ונטבכה טבכא
וכאן להם אללבן חגארא ואלקפר
כאן להם מלאטא ׃ ואמרו הבו
נבני לנא קרתא ומגדלא ורישיה מטי עד צית שמיא ונעביד לנא שום
דלמא נתבדר על אפי כל ארעא ׃ וקאלו תעאלו נבני לנא קריה ומגדלא
וראסה יואזי אלסמא ונצנע לנא אסמא כלא נתבדד עלי וגה גמיע
אלארץ ׃ ואתגלי יי לאתפרעא על עובד קרתא ומגדלא דבנו בני אנשא ׃ פאחד
אללה אמרא מוגלא לינצר אלקריה ואלמגדל אלדי אבני פי בנאהמא בני אדם ׃
ואמר יי הא עמא חד ולישן חד לכלהון ודין דשרין למעבד וכען

עמו מלחמה ד"א על שם יחידו של עולם ד"א ודברים אחדים אמרו אחת לאלף ותרנ"ו שנים הרקיע מתמוטט כשם שעשה
בימי המבול בואו ונעשה לו סמיכות ב"ר ׃ בנסעם מקדם שהיו יושבין שם כדכתיב למעלה ויהי מושבם ממשא הר הקדם
ונסעו משם לתור להם מקום להחזיק את כולם ולא מצאו אלא שנער ׃ איש אל רעהו אומה לאומה מצרים לכוש
וכוש לפוט ופוט לכנען ׃ הבה הזמינו עצמכם כל הבה לשון הזמנה הוא שמזמינין עצמן ומתחברין למלאכה או
לעצה או למשא ׃ הבה הזמנה אפרקי"ר בלעז ׃ לבנים שאין אבנים בבבל שהיא בקעה ׃ ונשרפה לשרפה כך
עושין הלבנים שקורין טיוול"ש בלעז שורפין אותן בכבשן ׃ לחמר לטוח הקיר ׃ פן נפוץ שלא יבוא עלינו שום מכה
להפיצנו מכאן ׃ וירד ה' לראות לא הוצרך לכך אלא בא ללמד לדיינים שלא ירשיעו על הנידון עד שיראו ויבינו
מדרש תנחומא ׃ בני האדם אלא בני מי שמא בני חמורים וגמלים אלא בני אדם הראשון שכפה את הטובה ואמר

וזה החלם לעשות ועתה לא
יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות׃
הבה נרדה ונבלה שם שפתם
אשר לא ישמעו איש שפת
רעהו׃ ויפץ יהוה אתם משם על
פני כל הארץ ויחדלו לבנת
העיר׃ על כן קרא שמה בבל
כי שם בלל יהוה שפת כל
הארץ ומשם הפיצם יהוה על
פני כל הארץ׃
אלה תולדת שם שם בן מאת
שנה ויולד את ארפכשד
שנתים אחר המבול׃ ויחי שם
אחרי הולידו את ארפכשד

לא יתמנע מנהון כל דחשיבו למעבד׃
פקט אללה הו אתהם כשעב ואחד
ולגה ואחדה לגמיעהם והדי מא
המו אן יפעלו ואלאן לא יפותהם גמיע
מא המו בה אן יצנעוה׃ הבו נתגלי
ונבלבל תמן לישנהון דלא ישמעון
אנש לישן חבריה׃ לכנא נורד ואמרא
כשתתבה לגאתהם חתי לא יסמע
כל פריק לגה צאחבה׃ ובדר יי יתהון
מתמן על אפי כל ארעא ואתמנעו
מלמבני קרתא׃ פבדדהם אללה מן תם
עלי וגה גמיע אלארץ ואנכתהו ען בנא
אלקריה׃ על כין קרא שמה בבל ארי
תמן בלבל יי לישן כל ארעא ומתמן
בדרינון יי על אפי כל ארעא׃ ולדלך
סמית בבל לאן תם שתת אללה לגאת כל אהל אלארץ ומן תם בדדהם אללה עלי
גמיע וגההא׃ אלין תולדת שם שם בר מאה שנין ואוליד ית ארפכשד
תרתין שנין בתר טופנא׃ האולי תואליד שם למא כאן שם אבן מאיה סנה
אולד ארפכשד בעד אלטופאן׃ וחיא שם בתר דאוליד ית ארפכשד

האנשים אשר נתנו עמדי הם אז כפו בטובה למרוד בה שהשפיעם טובה ומילטם מן המבול׃ הן עם אחד׃ כל טובה ש
יש עמהן שעם אחד הם ושפה אחת לכלם ודבר זה החלו לעשות׃ החלם׃ כמו אמר עשית להתחילהם לעשות׃
לא יבצר מהם׃ בתמיה יבצר לשון מנעה כתרגומו ודומה לו יבצור רוח נגידים׃ הבה נרדה׃ בבית דינו כמו [illegible] מענותנותו
יתירה׃ הבה נרדה׃ כנגד מדה הם אמרו הבה נבנה והוא כנגדם מדד ואמר הבה נרדה ונבלה ונבלבל כן משמש
בלשון רבים וה״א אחרונה יתירה כה״א שבנרדה׃ לא ישמעו׃ זה שואל לבנה וזה מביא טיט וזה עומד עליו ופוצע
מוחו׃ ויפץ ה׳ אותם משם׃ בעולם הזה מה שאמרו פן נפוץ נתקיים עליהם הוא שאמר שלמה מגורת רשע היא תבואנו׃
ומשם הפיצם׃ למד שאין להם חלק לעולם הבא וכי איזו קשה של דור המבול או של דור הפלגה׃ אלו לא פשטו יד
בעיקר ואלו פשטו יד בעיקר להלחם בו ואלו נשטפו ואלו לא נאבדו מן העולם אלא שדור המבול היו גזלנים והיתה מריבה
ביניהם ואלו היו נוהגים אהבה ורעות ביניהם שנ׳ שפה אחת ודברים אחדים למדת ששנאוי המחלוקת
וגדול השלום׃ שם בן מאת שנה׃ כשהוליד את ארפכשד שנתים אחר המבול׃

חמש מאות שנה ויולד בנים
ובנות׃
וארפכשד חי חמש ושלשים
שנה ויולד את שלח׃ ויחי ארפכשד
אחרי הולידו את שלח שלש
שנים וארבע מאות שנה ויולד
בנים ובנות׃ ושלח
חי שלשים שנה ויולד את עבר׃
ויחי שלח אחרי הולידו את
עבר שלש שנים וארבע מאות
שנה ויולד בנים ובנות׃
ויחי עבר ארבע ושלשים
שנה ויולד את פלג׃ ויחי עבר
אחרי הולידו את פלג שלשים
שנה וארבע מאות שנה ויולד
בנים ובנות׃
ויחי פלג שלשים שנה ויולד את רעו׃

חמיש מאה שנין ואוליד בנין ובנן׃
ועאש בעד ד'לך כמס מאיה
סנה אולד פיהא בנין ובנאת׃
וארפכשד חיא תלתין
וחמיש שנין ואוליד ית שלח׃
ולמא עאש ארפכשד כמסה
ותלאתין סנה אולד שלח׃ וחיא
וחיא ארפכשד בתר דאוליד ית
שלח ארבע מאה ותלת שנין
ואוליד בנין ובנן׃ ועאש בעד
ד'לך ארבע מאיה ותלאת סנין
אולד פיהא בנין ובנאת׃
ושלח חיא תלתין שנין ואוליד
ית עבר׃ ולמא עאש שלח
תלאתין סנה אולד עבר׃ וחיא
שלח בתר דאוליד ית עבר ארבע
מאה ותלת שנין ואוליד בנין
ובנן׃ ועאש בעד ד'לך ארבע
מאיה ותלאת סנין אולד פיהא בנין ובנאת׃ וחיא עבר תלתין
וארבע שנין ואוליד ית פלג׃ ולמא עאש עבר ארבעה ותלאתין סנה
אולד פלג׃ וחיא עבר בתר דאוליד ית פלג ארבע מאה ותלתין שנין
ואוליד בנין ובנן׃ ועאש בעד ד'לך ארבע מאיה ותלאתין סנה
אולד פיהא בנין ובנאת׃ וחיא פלג
תלתין שנין ואוליד ית רעו׃ ולמא עאש פלג תלאתין סנה אולד רעו׃

ויחי פלג אחרי הולידו את רעו
תשע שנים ומאתים שנה ויולד
בנים ובנות׃
ויחי רעו שתים ושלשים שנה
ויולד את שרוג׃ ויחי רעו אחרי
הולידו את שרוג שבע שנים
ומאתים שנה ויולד בנים
ובנות׃ ויחי
שרוג שלשים שנה ויולד את
נחור׃ ויחי שרוג אחרי הולידו
את נחור מאתים שנה ויולד
בנים ובנות׃ ויחי
נחור תשע ועשרים שנה ויולד
את תרח׃ ויחי נחור אחרי
הולידו את תרח תשע עשרה
שנה ומאת שנה ויולד בנים
ובנות׃ ויחי תרח
שבעים שנה ויולד את אברם

והוא פלג בתר האוליד ית רעו
מאתן ותשע שנן ואוליד בנין
ובנן׃ ועאשבער דאך מאיתין
ותסע סנין אולד פיהא בנין ובנאת׃
והוא רעו תלתין ותרתין
שנן ואוליד ית שרוג׃ ולמא
עאש רעו אתנין ותלאתין סנה
אולד שרוג׃ והוא רעו בתר
דאוליד ית שרוג מאתן ושבע
שנן ואוליד בנין ובנן׃ ועאש
בער דאך מאיתין וסבע סנין
אולד פיהא בנין ובנאת׃
והוא שרוג תלתין שנן ואוליד
ית נחור׃ ולמא עאש שרוג
תלאתין סנה אולד נחור׃ והוא
שרוג בתר דאוליד ית נחור
מאתן שנן ואוליד בנין ובנן׃
ועאשבער דאך מאית סנה
אולד פיהא בנין ובנאת׃

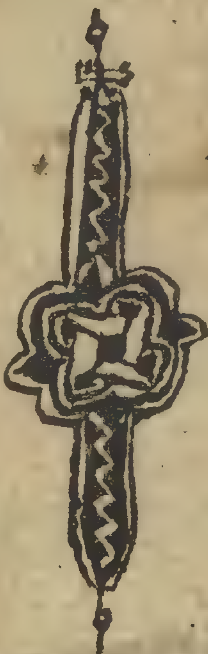
והוא נחור עסרין ותשע [illegible] ואוליד ית תרח׃ ולמא עאש נחור
תסעה ועשרין סנה אולד תרח׃ והוא נחור בתר דאוליד ית תרח
מאה ותשע עסרי שנן ואוליד בנין ובנן׃ ועאשבער דאך מאיה ותסעה
עשר סנה אולד פיהא בנין ובנאת׃ והוא תרח שבעין שנן ואוליד
ית אברם ית נחור וית הרן׃ ולמא עאש תרח סבעין סנה אולד אברם

את נחור ואת הרן: ואלה
תולדת תרח תרח הוליד את
אברם את נחור ואת הרן והרן
הוליד את לוט: וימת הרן על
פני תרח אביו בארץ מולדתו
באור כשדים: ויקח אברם
ונחור להם נשים שם אשת
אברם שרי ושם אשת נחור
מלכה בת הרן אבי מלכה ואבי
יסכה: ותהי שרי עקרה אין לה
ולד: ויקח תרח את אברם בנו
ואת לוט בן הרן בן בנו ואת שרי
כלתו אשת אברם בנו ויצאו
אתם מאור כשדים ללכת ארצה

ונחור והרן: ואלין תולדת תרח
תרח אוליד ית אברם ית נחור
וית הרן והרן אוליד ית לוט:
והדי שרח תוליד תרח אולד
אברם ונחור והרן והרן אולד
לוט: ומית הרן על אפי תרח
אבוהי בארע ילדותיה באור
דכסדאי: פמאת הרן בחצרה
תרח אביה פי בלד מולדה פי
אתון לכסדאניין: ונסיב אברם
ונחור להון נשין שום אתת
אברם שרי ושום אתת נחור
מלכה בת הרן אבוהא דמלכה
ואבוהא דיסכה: פאתכד אברם
ונחור להם נסא אסם זוגה אברם
שרי ואסם זוגה נחור מלכה בת הרן אבו מלכה ואבו יסכה: והות שרי
עקרא לית לה ולד: וכאנה שרי עאקר ליס להא ולד: ודבר תרח ית
אברם בריה וית לוט בר הרן בר בריה וית שרי כלתיה אתת אברם בריה
ונפקו עמהון מאור דכסדאי למיזל לארעא דכנען ואתו עד חרן
ויתיבו תמן: פאכד תרח אברם אבנה ולוט אבן הרן אבן אבנה ושרי
כנתה זוגה אברם אבנה וכרגו מעהם מן אתון לכסדאניין לימצו אלי בלד

על פני תרח אביו: בחיי אביו. ומדרש אגדה אומות שעל ידי אביו מת שקבל תרח על אברם בנו לפני נמרוד על
שכיתת את צלמיו והשליכו לכבשן האש והרן יושב ואומר בלבו אם אברם נוצח אני משלו ואם
נמרוד נוצח אני משלו וכשניצל אברם אמרו לו להרן משל מי אתה אמר להם הרן משל אברם
וכיון שהשליכוהו לכבשן האש ונשרף וזהו אור כשדים ומנחם פירשו אור בקעה וכן באורים
כבדו ה׳ וכן מאורת צפעוני כל חור ובקע עמוק קרוי אור: יסכה: זו שרה על שם שסוכה
ברוח הקודש ושהכל סוכין ביפיה ולשון נסיכות כמו שרה לשון שררה: ויצאו אתם: ויצאו תרח ואברם עם לוט

כנען ויבאו עד חרן וישבו שם׃
ויהיו ימי תרח חמש שנים
ומאתים שנה וימת תרח בחרן׃

קנ"ג פסו' סימ' בעל"ט

ויאמר יהוה אל אברם לך לך
מארצך וממולדתך ומבית אביך
אל הארץ אשר אראך׃
ואעשך לגוי גדול ואברכך
ואגדלה שמך והיה ברכה׃
ואברכה מברכיך ומקללך
אאר ונברכו בך כל משפחת
האדמה׃ וילך אברם כאשר
דבר אליו יהוה וילך אתו לוט

כנעאן פגאו אלי חרן ואקאמו תם׃
והוו יומי תרח מאתן וחמיש שנין
ומית תרח בחרן׃ פכאן עמר תרח
מאיתין וכמס סנין ומאת פי חרן׃
פ פ
ואמר יי לאברם
איזיל לך מארעך ומילדותך
ומבית אבוך לארעא דאחזינך׃
אד קאל אללה לאברם אמץ מן
בלדך ומולדך ובית אביך אלי בלד
אריאוריך׃ ואעבדנך לעם סגי
ואברכנך וארבי שמך ותהי מברך׃
ואצנע מנך אמה כבירה ואבארך
פיך ואעצם אסמך ותכון ברכה׃
ואבריך מברכך ומלטטך אלוט
ויתברכון בדילך כל זרעית ארעא׃ ואבארך מבארכך ולען שאתמיך
ויתבארך בך גמיע עשאיר ארץ׃ ואזל אברם במא דמליל עמיה יי
ואזל עמיה לוט ואברם בר שבעין וחמיש שנין במפקיה מחרן׃ ומצא אברם

וימת תרח בחרן" לאחר שיצא אברם מחרן ובא לארץ כנען יותר משששים שנה שהרי כתיב ואברם בן חמש ושבעים שנה בצאתו מחרן ותרח בן שבעים שנה היה כשנולד אברם הרי קמ"ה לתרח כשיצא אברם מחרן עדיין נשארו משנותיו הרבה ולמה הקדים הכתוב מיתתו של תרח ליציאתו של אברם שלא יהא הדבר מפורסם לכל ויאמרו לא קיים אברם את כבוד אביו שהניחו זקן והלך לו לפיכך קראו הכתוב מת שהרשעים בחייהם קרויים מתים והצדיקים אף במיתתן קרויים חיים שנ' ובניהו בן יהוידע בן איש חי" בחרן" הנון הפוכה לומר לך עד אברם חרון אף של מקום" לך לך להנאתך ולטובתך ושם אעשך לגוי גדול וכאן אי אתה זוכה לבנים ועד שאודיע טבעך בעולם" ואעשך לגוי גדול" לפי שהדרך גורמת לשלשה דברים ממעטת פריה ורביה וממעטת את הממון וממעטת את השם לכך הוזקק לג' ברכות הללו שהבטיחו על הבנים ועל הממון ועל השם ואברכך בממון כד" והיה ברכה" הברכות נתונות בידך עד עכשיו היו בידי ברכתי לאדם ונח ומעכשיו אתה תברך את אשר תחפוץ בר" דא ואעשך לגוי גדול זה שאומרים אלהי אברהם ואברכך זה שאומרים אלהי יצחק" ואגדלה שמך זה שאומרים אלהי יעקב" יכול יהיו חותמין בכולן ת"ל והיה ברכה בך חותמין ולא בהם" מארצך" והלא כבר יצא משם עם אביו ובא לחרן אלא כך אמר לו התרחק עוד וצא מבית אביך" אשר אראך לו הארץ מיד כדי לחבבה בעיניו ולתת לו שכר על כל דבור ודבור כיוצא בו קח נא בנך את יחידך אשר אהבת כיוצא בו על אחד ההרים כיוצא בו וקרא עליה את הקריאה אשר אנכי דובר אליך" ונברכו בך" יש אגדות רבות וזהו פשוטו אדם אומר לבנו תהא כאברהם וכן כל" ונברכו בך" שבמקרא וזה מוכיח בך יברך ישראל לאמר ישי'

ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן׃ ויקח אברם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו ואת כל רכושם אשר רכשו ואת הנפש אשר עשו בחרן ויצאו ללכת ארצה כנען ויבאו ארצה כנען׃ ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה והכנעני אז בארץ׃ וירא יהוה אל אברם ויאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת ויבן שם מזבח ליהוה הנראה אליו׃ ויעתק משם ההרה מקדם לבית

כמא קאל לה אללה ומצא מעה לוט. וכאן אברם אבן כמסה וסבעין סנה חין כרג מן חרן׃ ודבר אברם ית שרי אתתיה וית לוט בר אחוהי וית כל קנינהון דקנו וית נפשתא דשעבידו לאוריתא בחרן ונפקו למיזל לארעא דכנען ואתו לארעא דכנען׃ פאכד אברם שרי זוגתה ולוט אבן אכיה וגמיע סרחהם אלדי מלכוה ואלנפוס אלדי אכתסבוהא בחרן וכרגוא לימצוא אלי בלד כנעאן וגאוהא׃ ועבר אברם בארעא עד אתר שכם עד מישר מורה׃

וכנענאה בכין בארעא׃ פטאף אברם פי אלבלד אלי מוצע נאבלוס אלי מרג מורה. ואלכנעאניין חינאד פיה׃ ואתגלי ייי לאברם ואמר לבנך אתן ית ארעא הדא. ובנא תמן מדבחא קדם ייי דאתגלי ליה׃ תם תגלא אללה לה וקאל לנסלך אעטי הדי אלבלד. ובנא תם מדבחא ללה אלדי תגלי לה׃ ואסתלק מתמן לטורא ממדנח לבית אל ופרסיה למשכניה בית אל ממערבא ועי ממדנחא. ובנא תמן מדבחא קדם ייי וצלי בשמא

[illegible]ים כאפרים וכמנשה [illegible] עשו בחרן. שהכניסן תחת כנפי השכינה אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים מעלה עליהן הכתוב כאלו עשאום ופשוטו שלמקרא עבדים ושפחות שקנו להם כמו עשה [illegible] כל הכבוד הזה ויקהל עשה חיל לשון קונה וכונס. ויעבר אברם בארץ נכנס לתוכה. עד מקום שכם להתפלל על בני יעקב כשיבואו לשכם. אלון מורה הוא שכם הראהו הר גריזים והר עיבל ששם קבלו ישראל שבועת התורה. והכנעני אז בארץ היה הולך וכובש את ארץ ישראל מזרעו של שם שבחלקו של שם נפלה כשחלק נח את הארץ לבניו שנאמר ומלכי צדק מלך שלם לפיכך ויאמר אל אברם לזרעך אתן אני עתיד להחזירה לבניך שהם מזרעו של שם. ויבן שם מזבח על בשורת הזרע ועל בשורת ארץ ישראל. ויעתק משם ההרה מקדם לבית אל במזרחה שלבית אל נמצאת בית אל במערבו שנאמר בית אל מים

אל ויט אהלה בית אל מים והעי
מקדם ויבן שם מזבח ליהוה
ויקרא בשם יהוה׃ ויסע
אברם הלוך ונסוע הנגבה׃
וי

ויהי רעב בארץ וירד אברם
מצרימה לגור שם כי כבד
הרעב בארץ׃ ויהי כאשר הקריב
לבוא מצרימה ויאמר אל שרי
אשתו הנה נא ידעתי כי אשה
יפת מראה את׃ והיה כי יראו
אתך המצרים ואמרו אשתו
זאת והרגו אתי ואתך יחיו׃
אמרי נא אחתי את למען ייטב

דיי׃ ואנתקל מן תם אלי אלגבל מן
שרקי בית אל ומד כבאה· בית אל
מן אלגרב ועי מן אלמשרק· ובנא
תם מדבחא ללה· ודעא באסמה׃
ונטל אברם אזיל ונטיל לדרומא׃
ורחל אברם· כל מא מר רחל אלי
אלקבלה׃ והוה כפנא בארעא
ונחת אברם למצרים לאתותבא
תמן ארי תקיף כפנא בארעא׃
תם כאן גוע פי אלבלד· פאנחדר
אברם אלי מצר ליסכן תם· אד
אשתד אלגוע פי אלבלד׃ והוה כד
קריב למיעל למצרים ואמר לשרי
אתתיה (הא כען ידענא) ארי שפירת חיזו את׃ ולמא
קרב מן דכול אלי מצר· קאל לשרי
זוגתה האנא אעלם אנך חסנה אלמנט׳ר׃ ויהי ארי יחזון יתיך מצראי
ויימרון אתתיה דא ויקטלון יתי ויתיך יקימון׃ אלכאן אן ראך אלמצריון
קאלו הדה זוגתה· פקתלוני ואסתבקוך׃ אימרי כען דאחתי את בדיל דייטב
לי בדילך· ותתקיים נפשי בפתגמיכי׃ קולי אנת אכתי· לכי אן יחסן

אהלו· אהלה כתיב בתחלה נטה את אהל אשתו ואחר כך את שלו בר״ ויבן שם מזבח· נתנבא שעתידין
בניו להכשל שם על עון עכן והתפלל עליהם· הלוך ונסוע· לפרקים יושב כאן חדש או יותר ונוסע משם ונוטה
אהלו במקום אחר וכל מסעיו הנגבה ללכת לדרומה שלארץ ישראל והוא לצד ירושלם שהוא בחלקו
שליהודה שנטלו בדרומה שלארץ ישראל להר המוריה שהיא נחלתו ברא׳ שית רבה׳ רעב בארץ·
באותה ארץ לבדה לנסותו אם יהרהר אחר דבריו שלהקדוש ברוך הוא שאמר לו ללכת אל ארץ
כנען ועכשיו משיאו לצאת ממנה· הנה נא ידעתי· מדרש אגדה עד עכשיו לא הכירה מתוך
צניעות שביניהם ועכשיו הכירה על ידי מעשה· ד״א מנהג העולם שעל ידי טורח הדרך אדם
מתבזה וזאת עמדה ביפיה· שפשוטו שלמקרא הנה נא ידעתי הגיעה השעה שיש לדאוג
על יפייך ידעתי זה ימים כי יפת מראה את ועכשיו אנו באים בין אנשים שחורים ומכוערים אחיהם
שלכושים ולא הורגלו באשה יפת מראה אנו ודומה לו הנה נא אדוני סורו נא· למען ייטב לי·

בעבורך

לי בעבורך וחיתה נפשי בגללך:
ויהי כבוא אברם מצרימה ויראו
המצרים את האשה כי יפה
היא מאד: ויראו אתה שרי
פרעה ויהללו אתה אל פרעה
ותקח האשה בית פרעה:
ולאברם היטיב בעבורה ויהי לו
צאן ובקר ועבדים ושפחת וחמרים
ואתנת וגמלים: וינגע יהוה
את פרעה נגעים גדולים ואת
ביתו על דבר שרי אשת אברם:
ויקרא פרעה לאברם ויאמר
מה זאת עשית לי למה לא
הגדת לי כי אשתך היא: למה
אמרת אחתי הוא ואקח אתה לי
לאשה ועתה הנה אשתך קח ולך:

בסבבך· ותחיא נפשי בגדירתך:
והוה כד על אברם למצרים וחזו
מצראי ארי שפירא היא לחדא: יתאתתא
ולמאר כל אברם מצרא· ראי
למצריון ואמרתה אנהא חסנה
גרא: וחזו יתה רברבי פרעה ושבחו
יתה לפרעה· ואדברת אתתא
לבית פרעה: ורא והאריסא כרעון
פמרחווהא ענרה· ואכרת ל׳ מנזיה:
ולאברם אוטיב בדילה· והוו ליה
ען ותורין וחמרן ועבדין ואמהן·
ואתנן וגמלין: ואחסן ל׳ אברם
בסבבהא· וצאר לה גנם ובקר
וחמיר· ועביר ואמא· ואתאן וגמל:
ואיתי יי על פרעה· מכתשין רברבין
ועל אנש ביתיה· על עיסק שרי
אתת אברם: פתואער לה פרע·
בבלאא עצימה ולה בסבב שרי זוגה׳ אברם: וקרא פרעה לאברם ואמר·
מא דא עבדת לי· למא לא חוית לי ארי... היא: פרעא פל באברם· וקו
לה מא דא צנעת בי· ולם לם תכברני· אנהא זוגתך: למא אמרת אחת
היא· ודבלית יתה לי לאתו· וכען הא אתתך דבר ואיזיל: לסקלת היא
חתי את לתהא לי זוגה· ולאן הורא זוגתך כדהא ואמט:

בעבורך· יתנו לי מתנות·· ויהי כבוא אברם מצרימה·· היה לו לומ׳ כבואם מצרימה אל׳ למד שהטמין אותה בתיבה
ועל ידי שתבעו את המכס פתחו וראו אותה·· ויהללו אותה אל פרעה·· הללוה ביניהם לומ׳ הגונה זו למלך·· ולאברם
היטיב·· פרעה בעבורה·· וינגע במכת רתן לקה שהתשמיש קשה לו·· על דבר שרי·· על פי דבורה ואומרת למלאך
הך והוא מכה·· קח ולך·· לא כאבימלך שאמ׳ לו הנה ארצי לפניך אלא אמ׳ לו לך לך תאמר שהמצרים שטופי זמה הם שנ׳ ואת

וַיְצַו עָלָיו פַּרְעֹה אֲנָשִׁים וַיְשַׁלְּחוּ
אֹתוֹ וְאֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ׃
וַיַּעַל אַבְרָם מִמִּצְרַיִם הוּא וְאִשְׁתּוֹ
וְכָל אֲשֶׁר לוֹ וְלוֹט עִמּוֹ הַנֶּגְבָּה׃
וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד בַּמִּקְנֶה בַּכֶּסֶף
וּבַזָּהָב׃ וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו מִנֶּגֶב
וְעַד בֵּית אֵל עַד הַמָּקוֹם אֲשֶׁר
הָיָה שָׁם אָהֳלֹה בַּתְּחִלָּה בֵּין בֵּית
אֵל וּבֵין הָעָי׃ אֶל מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ
אֲשֶׁר עָשָׂה שָׁם בָּרִאשֹׁנָה
וַיִּקְרָא שָׁם אַבְרָם בְּשֵׁם יְהוָה׃
וְגַם לְלוֹט הַהֹלֵךְ אֶת אַבְרָם
הָיָה צֹאן וּבָקָר וְאֹהָלִים׃ וְלֹא
נָשָׂא אֹתָם הָאָרֶץ לָשֶׁבֶת יַחְדָּו
כִּי הָיָה רְכוּשָׁם רָב וְלֹא יָכְלוּ

וּפַקִּיד עֲלוֹהִי פַּרְעֹה גֻּבְרִין וְאַלְוִיאוּ
יָתֵיהּ וְיָת אִתְּתֵיהּ וְיָת כָּל דְּלֵיהּ׃
וּסְלֵיק אַבְרָם
מִמִּצְרַיִם הוּא וְאִתְּתֵיהּ וְכָל דְּלֵיהּ
וְלוֹט עִמֵּיהּ לְדָרוֹמָא׃ וְאַבְרָם תַּקִּיף
לַחְדָּא בִּבְעִירָא בְּכַסְפָּא וּבְדַהֲבָא׃
וַאֲזַל לְמַטְּלָנוֹהִי
מִדָּרוֹמָא וְעַד בֵּית אֵל עַד אַתְרָא
דִּפְרַסִיהּ תַּמָּן לְמַשְׁכְּנֵיהּ בְּקַדְמֵיתָא
בֵּין בֵּית אֵל וּבֵין עָי׃ לְאַתַר מַדְבְּחָא דַּעֲבַד תַּמָּן בְּקַדְמֵיתָא
וְצַלִּי תַמָּן אַבְרָם בִּשְׁמָא דַּיְיָ׃
וְאַף לְלוֹט דַּאֲזַל עִם אַבְרָם הֲווֹ עָן וְתוֹרִין
וּמַשְׁכְּנִין׃ וְלָא סוֹבַרַת
[illegible]הוֹן אַרְעָא לְמִתַּב כַּחְדָא אֲרֵי הֲוָה קִנְיָנְהוֹן סַגִּי וְלָא יְכִילוּ

טוכל עליה פרעון קומא כרדקן בה ובזוגתה וכל מאה
ממצלים הוא ואתתיה וכל דליה.
ולוט עמיה לדרומא: כצער אברם מן מצלהו וזוגתה וכל מאה ולוט מעהא לקבלה: ואברם תקיף לחדא בבעירא בכספא ובדהבא:
ואברם עצם גדא במאשיה ולפנה ולדהב: ואזל למטלנוהי מדרומא ועד בית אל עד אתרא דפרסיה תמן למשכניה בקדמיתא
בין בית אל ובין עי: ומצא פי מראחלה מן לקבלה אי ביתאל
אי מוצע די כאןתם כבאיה באכתא בין בית אל ובין עי: לאתר מדבחא דעבד תמן בקדמיתא
וצלי תמן אברם בשמא די [illegible] מוצע מדבח אלדי כאן צנעה תמאולא
פדעא תם אברם באסם [illegible] ללוט דאזל עם אברם הוו ען ותורין
ומשכנין: ואיצא ללוט אסאיר מע אברם כאן גנם ובקר ואכביה: ולא
[illegible]הון ארעא למתב כחדא ארי הוה קנינהון סגי ולא יכילו

סוסים זרמתם. ויצו עליו. על אודותיו לשלחו ולשמרו. וישלחו. כתרגומו ואלויאון. כבד מאד. טעון משאות. ויעל
אברם הנגבה. לבוא לדרומה של ארץ ישראל כמו שאמ' למעלה הלוך ונסוע הנגבה להר המוריה ומכל מק'
כשהוא הולך ממצרים לארץ כנען מדרום לצפון הוא מהלך שארץ מצרים בדרומה של ארץ ישראל כמ'
שמוכיח במסעות ובגבולי הארץ. וילך למסעיו. כשחזר ממצרים לארץ כנען היה הולך במסעות ואכס'
שלן בהם בהליכתו למצרים לימדך דרך ארץ שלא ישנה אדם מאכסניא שלו. ד"א בחזרתו פרע הקפותיו
מנגב. ארץ מצרים בדרומה של ארץ כנען. אשר עשה שם בראשנה. ואשר קרא שם אברם בשם ה' יש
לומר ויקרא בשם ה' עכשיו בשם ה'. ההולך את אברם. מי גרם שהיה לו כל זאת הליכתו עם אברם. ולא נשא אותם

לשבת יחדו׃ ויהי ריב בין רעי
מקנה אברם ובין רעי מקנה
לוט והכנעני והפרזי אז ישב
בארץ׃ ויאמר אברם אל לוט
אל נא תהי מריבה ביני ובינך
ובין רעי ובין רעיך כי אנשים
אחים אנחנו׃ הלא כל הארץ
לפניך הפרד נא מעלי אם
השמאל ואימנה ואם הימין
ואשמאילה׃ וישא לוט את עיניו
וירא את כל ככר הירדן כי כלה
משקה לפני שחת יהוה את
סדם ואת עמרה כגן יהוה
כארץ מצרים באכה צער׃

למתב כחדא׃ ולם יחתמלהמא
אלבלד אן יקימא גמיעא אד כאן
סרחהם כתיר ולם יטיקון יקימא
גמיעא׃ והות מצותא בין רעי
בעיריה דאברם ובין רעי בעיריה
דלוט וכנענאה ופרזאה בכן יתיב
בארעא׃ וכאנה כצומה בין רעאה
מאשיה אברם ובין רעאה מאשיה
לוט ואלכנעניין ואלפרזיין חינאד
מקימין פי אלבלד׃ ואמר אברם
ללוט לא כען תהי מצותא
ביני ובינך ובין רעותי ובין
רעותך ארי גברין אחין אנחנא׃
חתי קל אברם ללוט לא תכון
כצומה ביני ובינך ולא בין רעאתי

ורעאתך׃ לאנא קום אכוה׃ הלא כל ארעא קדמך אתפרש כען
מלותי׃ אם את לציפונא אנא לדרומא ואם את לדרומא אנא לציפונא ואצפנך׃
אלא אן גמיע אלבלד בין ידיך אנפרד עני אמא יסרה פתיאמן ואמא ימנה
פתיאסר׃ וזקף לוט ית עינוהי וחזא ית כל מישר ירדנא ארי כוליה בית
בית שקיא קדם חבלות יי ית סדום וית עמורה כגנתא דיי כארעא דמצרים
מטי צוער׃ פרפע לוט עינה וראי גמיע מרג אלארדן אן כלה סקי קבל אן
יהלך אללה סדום ועמורה כגנאן אללה כארץ מצר׃ אלי אן תגי אלי זגר׃

לא היתה יכולה להספיק מרעה למקניהם. ולא נשא. לשון קצר ולא נשא אותם מרעה הארץ לפיכך כתב ולא נשא בלשון
זכר. ויהי ריב. לפי שהיו רועין של לוט רשעים ומרעים בהמתם בשדות אחרים ורועי אברם מוכיחין אותם על הגזל והם
אומרים נתנה הארץ לאברם ולו אין יורש ולוט יורשו ואין זה גזל והכתוב אומר והכנעני והפרזי אז בארץ ולא זכה בה
אברם עדיין. אנשים אחים. קרובים ומדרש אגדה ד ומין בקלסתר פנים. אם השמאל ואימנה. בכל אשר תשב לא

וַיִּבְחַר לוֹ לוֹט אֵת כָּל כִּכַּר הַיַּרְדֵּן
וַיִּסַּע לוֹט מִקֶּדֶם וַיִּפָּרְדוּ אִישׁ
מֵעַל אָחִיו׃ אַבְרָם יָשַׁב בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן וְלוֹט יָשַׁב בְּעָרֵי הַכִּכָּר
וַיֶּאֱהַל עַד סְדֹם׃ וְאַנְשֵׁי סְדֹם
רָעִים וְחַטָּאִים לַיהוָה מְאֹד׃
וַיהוָה אָמַר אֶל אַבְרָם אַחֲרֵי
הִפָּרֶד לוֹט מֵעִמּוֹ שָׂא נָא עֵינֶיךָ
וּרְאֵה מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה
שָׁם צָפֹנָה וָנֶגְבָּה וָקֵדְמָה וָיָמָּה׃
כִּי אֶת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה
רֹאֶה לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֲךָ עַד
עוֹלָם׃ וְשַׂמְתִּי אֶת זַרְעֲךָ

ובחר ליה לוט ית כל מישר
ירדנא ונטל לוט בקדמיתא
ואתפרשו גבר מלות אחוהי׃
פאכתאר לוט גמיע מרג אלארדן
ורחל מן אלמשרק ואנפרד כל
ען אכיה׃ אברם יתיב בארעא
דכנען ולוט יתיב בקרוי מישרא
ופרס עד סדום׃ אברם אקאם
פי בלד כנען ולוט אקאם פי
קרי אלמגולים אלי סדום׃ ואנשי
סדום בישין בממונהון וחייבין
בגויתהון קדם יי לחדא׃ ואהל
סדום אשראר כאטיין ללה
גדא׃ ויי אמר לאברם בתר
דאתפרש לוט מעמיה זקוף כען עינך וחזי מן אתרא דאת תמן לצפונא
ולדרומא ולמדנחא ולמערבא׃ תם קאל אללה לאברם בעד מא פארקה
לוט ארפע עינך ואנצר מן אלמוצע אלדי אנת תם שמאלא וגנובא ושרקא
וגרבא׃ ארי ית כל ארעא דאת חזי לך אתנננה ולבנך עד עלמא׃ אן
גמיע אלארץ אלדי תראהא לך אעטיהא ולנסלך אלי אלדהר׃ ואשוי ית

אותך קאמר ואני עוזר לך למגן ולעזר וסוף דבר הוצרך לו שנ' וישמע אברם כי נשבה אחיו" ואימינה
אימין את עצמי כמו ואשמאילה אשמאיל את עצמי ואם תאמר היה לו ליכתב ואימנה כשמצינו במקום
אחר אם יש להימין ואין כתוב להימין" כי כלה משקה" ארץ נחלי מים" לפני שחת יי' את סדום ואת עמורה
היה אותו מישור" כגן ה' לאילנות" כארץ מצרים" לזרעים" באכה צוער" עד צוער" ומדרש אגדה דורשו
לגנאי על שהיו שטופי זמה" ויבחר לו לוט בשבוכתם במסכת הוריות" ככר מישור" כתרגומו" מקדם" נסע
מאצל אברם והלך לו למערבו של אברם נמצא נוסע ממזרח למערב ומדרש אגדה הסיע את עצמו
מקדמונו של עולם אמר אי אפשי לא באברם ולא באלוהיו" ויאהל" נטה אהלים לרועיו ולמקנהו
עד סדום" ואנשי סדום" ואעפ"כ לא נמנע לוט מלשכון עמהם ורבותינו למדו מכאן שם רשעים
ירקב" רעים בגופם" וחטאים בממונם" לה' מאד" יודעים רבונם ומתכוונים למרוד בו" אחרי הפרד
לוט כל זמן שה[illegible] עם[illegible] פירש מ[illegible]" אשר אם יוכל איש" כשם שאין אפשר לעפר

59

כעפר הארץ אשר אם יוכל
איש למנות את עפר הארץ
גם זרעך ימנה: קום התהלך
בארץ לארכה ולרחבה כי לך
אתננה: ויאהל אברם ויבא
וישב באלני ממרא אשר בחברון
ויבן שם מזבח ליהוה:
ג ויהי בימי אמרפל
מלך שנער אריוך מלך אלסר
כדרלעמר מלך עילם
ותדעל מלך גוים: עשו
מלחמה את ברע מלך סדם
ואת ברשע מלך עמרה שנאב
מלך אדמה ושמאבר מלך
צבויים ומלך בלע היא צער: צביים ל'

בנן סגיאין כעפרא דארעא במא
דלית אפשר לגבר למימני ית עפרא למ'
דארעא אף בנך לא יתמנון: וי
ואצייר כסלך כתראב וארץ חתי
אז אמכן אנטאן יחצי תראב
וארץ פנסלך איצא יחצא: קום
הליך בארעא לארכה ולפתיה:
ארי לך אתננה: קום פאמשפי
וארץ טולהא וערצהא פאנה
לך אעטיהא: ופרס אברם ואתא
ויתיב במישרי ממרא דבחברון:
ובנא תמן מדבחא קדם יי: פבנים
אברם וגא ואקאספי מרג ממרא
די בחברון ובנא תם מדבחא
ללה: והוה ביומי אמרפל
מלכא דבבל אריוך מלכא
דאלסר כדרלעמר מלכא דעילם ותדעל מלכא דעממי: ותפכאן
פיאם אמרפל מלך שינור אריוך מלך אסר כדרלעמר מלך
כזזתאן ותדעל מלך אמם: עבדו קרבא עם ברע מלכא דסדום
ועם ברשע מלכא דעמרה שנאב מלכא דאדמה ושמאבר מלכא
דצבוים ומלכא דבלע היא צער: ואנהם האר בו ברע מלך סדום וברשע
מלך עמרה שנאב מלך אדמה ושמאבר מלך צבוים ומלך בלעהי זגר:

למנות כך זרעך לא ימנה: ממרא: שם אדם: אמרפל: הוא נמרוד שאמר לאברהם פול לתוך כבשן האש:
מלך גוים: מקום יש ששמו גוים על שם שנקבצו שמה מכמה אומות ומקומות והמליכו איש
ועמו תדעל: ברע: שהיה רע לשמים: ברשע: שנתעשר ברשע: שנאב: שונא אביו שבשמים: שמאבר: שם אבר לעוף ולקפוץ ולמרוד בהקב"ה: בלע: שם העיר:

כל אלה חברו אל עמק השדים
הוא ים המלח: שתים עשרה
שנה עבדו את כדרלעמר ושלש
עשרה שנה מרדו: ובארבע
עשרה שנה בא כדרלעמר
והמלכים אשר אתו ויכו את
רפאים בעשתרת קרנים ואת
הזוזים בהם ואת האימים בשוה
קריתים: ואת החרי בהררם
שעיר עד איל פארן אשר על
המדבר: וישבו ויבאו אל עין
משפט היא קדש ויכו את כל
שדה העמלקי וגם את האמרי

כל אלין אתכנשו למישר חקליא
הוא אתר ימא דמלחא: כל האולי
אצטחבו פי עמק אלסדין. הד
אלבחירה אלמייתה: תרתא עסרי
שנין פלחו ית כדרלעמר ותלת
עסרי שנין מרדו: אתני עשר
סנה אטאעו כדרלעמר. ופי
אלתאלתה עשר עצוה: ובארבע
עסרי שנין אתא כדרלעמר
ומלכיא דעמיה ומחו ית גבריא
דבעשתרת קרנים וית תקיפיא
דבהמתא וית אימתני דבשוה
קריתים: ופי סנה ארבעה עשר
אקבל כדרלעמר. ואלמלוך אלדי
מעה. פקתלו אלשגעא אלדי פי עשתרות קרנים ואלדהקין אלדי פי הם ואלזוזיין
אלדי פי שוה קריתים: וית חוראי דבטורא דשעיר. עד מישר פרן דסמיך על
מדברא: ואלחוריין אלדי פי גבל אלשראה אלי מרג פרן אלדי פי טרף אלברייה:
ותבו ואתו למישר פלוג דינא הא רקם ומחו ית כל חקלי עמלקאה ואף
ית אמוראה דיתיב בעין גדי: ותם רגעו וגאוו אלי עין אלחכם והי רקים פקתלו כל מן

עמק השדים כך שמו על שם שהיו בו שדות הרבה. הוא ים המלח לאחר זמן נמשך הים לתוכו
ונעשה ים המלח. מדרש אגדה אומר שנתבקעו הצורים סביבותיו ונמשכו יאורים לתוכו.
שתים עשרה שנה עבדו חמשה מלכים הללו את כדר לעמר ובארבע עשרה שנה למרדן
בא כדר לעמר לפי שהוא היה בעל המעשה נכנס בעובי הקורה. והמלכים אשר אתו
אלה שלשה מלכים. זוזים הם זמזומים. בהררם בהר שלהם. איל פארן כתרגומו
מישר ואומר אני שאין איל לשון מישור אלא מישור של פארן איל שמו ושל ממרא אלוני שמו
ושל ירדן ככר שמו ושל שטים אבל שמו אבל השטים וכן בעל גד בעל שמו וכולן מתורגמים מישרא
וכל אחד שמו עליו. ואת איל פארן הנחמים באלים תחת כל עץ רענן. על המדבר אצל המדבר כמו ועליו מטה מנשה.
עין משפט היא קדש על שם העתיד שעתידים משה ואהרן להשפט שם על עסקי אותו העין והם מי מריבה.
ואונקלוס תרגמו כפשוטו מקום שהיו בני המדינה מתקבצים שם לכל משפט. שדה העמלקי עדיין לא נולד

היושב בחצצן תמר: ויצא
מלך סדם ומלך עמרה
ומלך אדמה ומלך צבויים
ומלך בלע היא צער ויערכו
אתם מלחמה בעמק השדים:
את כדרלעמר מלך עילם
ותדעל מלך גוים ואמרפל
מלך שנער ואריוך מלך
אלסר ארבעה מלכים את
החמשה: ועמק השדים בארת
בארת חמר וינסו מלך סדם
ועמרה ויפלו שמה והנשארים
הרה נסו: ויקחו את כל רכש

צבוים ל

כאן פי צאע עמלקה ואיצא
אלאמוריין אלמקימין פי אתפאת
אלנכל: ונפק מלכא דסדום
ומלכא דעמרה ומלכא דאדמה
ומלכא דצבויים ומלכא דבלע
היא צער. וסדרו עמהון קרבא.
במישר חקליא: פכרג מלך
סדום ומלך עמרה ומלך אדמה
ומלך צבוים ומלך בלע הי
זגר וצאפפוהם לאלחרב פי עמק
אלסדין: ית כדרלעמר מלכא
דעילם ותדעל מלכא דעממי.
ואמרפל מלכא דבבל. ואריוך
מלכא דאלסר. ארבעה מלכין

לקביל חמשה: מע כדרלעמר מלך כ זזתאן ותדעל מלך אלאמם.
ואמרפל מלך אלשיכור. ואריוך מלך אלסר. ארבעה מלוך לאלכמסה:
ומישר חקליא. בירן בירן מסקן חימרא ועלקן. מלכא דסדום ועמרה
ונפלו תמן. ודאשתארו לטורא ערקו: ועמק אלסדין פיה אבאר אלכרב
חמרא. פהרב מלך סדום ועמרה ווקעו תם. ואלבאקיון הרבו אלי אלגבל:
ושבו ית כל קנינא דסדום ועמרה. וית כל מיכלהון ואזלו: פאכדו גמיע

עמלק ונקרא על שם העתיד. בחצצן תמר. היא עין גדי מקרא מלא בדברי הימים ביהושפט. ארבעה מלכים
אעפ"כ נצחו המועטים להודיעך שגבורים היו ואעפ"כ לא נמנע אברם מלרדוף אחריהם. בארת בארת חמר.
בארות הרבה היו שם שנוטלים משם אדמה לטיט של בנין ומדרש אגדה שהיה הטיט בהם ונעשה נס למלך סדום
שיצא משם לפי שהיו באומות מקצתן שלא היו מאמינים שניצל אברם מאור כשדים מכבשן האש וכיון שיצא
זה מן החמר האמינו באברם למפרע. הרה נסו. להר נסו. הרה כמו להר כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה
הטיל לה ה"א בסופה ויש חלוק בין הרה להררה שה"א שבסוף התיבה עומדת במקום למ"ד שבראשה אבל אינה
עומדת במקום למ"ד ונקוד פתח תחתיה הרי הרה כמו להר או כמו אל הר ואינו מפרש לאיזה הר שכל אחד כך
כאשר מצא הר תחלה וכשהוא נותן ה"א בראש לכתוב ההרה המדברה פתרונו כמו אל ההר או כמו להר ומשמע

סדם ועמרה ואת כל אכלם
וילכו׃ ויקחו את לוט ואת רכשו
בן אחי אברם וילכו והוא ישב
בסדם׃ ויבא הפליט ויגד
לאברם העברי והוא שכן
באלני ממרא האמרי אחי
אשכל ואחי ענר והם בעלי
ברית אברם׃ וישמע אברם
כי נשבה אחיו וירק את חניכיו
ילידי ביתו שמנה עשר
ושלש מאות וירדף עד דן׃
ויחלק עליהם לילה הוא
ועבדיו ויכם וירדפם עד

סדום ועמורה וגמיע טעאמהם
ומצו׃ ושבו ית לוט וית קנינה
בר אחוהי דאברם ואזלו והוא
יתיב בסדום׃ ואסרו לוט אבן
אכי אברם וסרחה ומצו והו
מקים פי סדום׃ ואתא משיזבא
וחוי לאברם עבראה והוא שרי
במישרי ממרא אמוראה אחוהי
דאשכול ואחוהי דענר ואנון
אנש קימיה דאברם׃ תם גא
אלפלית ואכבר אברם אלעבראני
והו מקים פי מרג ממרא אלאמורי
אכו אשכול ואכו ענר והם
דוי עהד אברם׃ ושמע אברם
ארי אשתבי אחוהי וזריז ית עולימיה ילידי ביתיה תלת מאה ותמנת
עסר ורדף עד דן׃ פלמא סמע אברם אן קרסבי קריבה גרד גלמאנה אל
מולודין פי ביתה תלאת מאיה ותמאניה עשר וכלבהם אלי באניאס׃ ואתפלג
עליהון בליליא הוא ועבדוהי ומחנון ורדפנון עד חובה דמצפונא
לדמשק׃ פתפרק עליהם לילא הוא ועבידה פקתלוהם וכלבוהם אלי

לאותו הר הידוע ומפורש בפרשה׃ והוא יושב בסדום׃ מי גרם לו זאת ישיבתו בסדום׃ ויבא הפליט׃ לפי פשוטו זה עוג שפלט מן המלחמה והוא שכתוב כי רק עוג נשאר מיתר הרפאים שלא הרגוהו אמרפל וחביריו כשהכו הרפאים בעשתרות קרנים תנחומא׃ ומדרש ב״ר זה עוג שפלט מדור המבול והוא מיתר הרפאים שנ׳ הנפלים היו בארץ וג׳ ומתכוין שיהרג אברם וישא את שרה׃ העברי׃ שבא מעבר הנהר׃ בעלי ברית אברם׃ שכרתו עמו ברית׃ וירק׃ את חניכיו׃ כתרגומו וזריז וכן והריקותי אחריכם חרב אזדיין בחרבי עליכם וכן והרק חנית וסגור׃ חניכיו׃ חניכו כתיב זה אליעזר שחנכו למצות והוא לשון תחלת כניסת האדם או כלי לאומנות שהוא עתיד לעמוד בה׃ וכן חנוך לנער חנכת המזבח חנכת הבית ובלע״ז קורין לו אינצינייר׃ שמנה עשר׃ רבותינו אמרו אליעזר לבדו היה והוא מנין גימטריא של שמו׃ עד דן׃ שם ראה שעתידים בניו להעמיד שם עגל׃ ויחלק עליהם׃ לפי פשוטו סרס המקרא ויחלק הוא ועבדיו עליהם לילה כדרך הרודפים שמתפלגים אחר הנרדפים כשבורחים זה לכאן וזה לכאן׃ לילה׃ כלומר אחר שחשכה להם לא נמנע מלרדפם׃ ומדרש אגדה שנחלק הלילה ובחצות ראשון נעשה

חובה אשר משמאל לדמשק׃
וישב את כל הרכש וגם את לוט
אחיו ורכשו השיב וגם את הנשים
ואת העם׃ ויצא מלך סדם לקראתו
אחרי שובו מהכות את כדר
לעמר ואת המלכים אשר
אתו אל עמק שוה הוא עמק
המלך׃ ומלכי צדק מלך שלם
הוציא לחם ויין והוא כהן לאל
עליון׃ ויברכהו ויאמר ברוך
אברם לאל עליון קנה שמים
וארץ׃ וברוך אל עליון אשר
מגן צריך בידך ויתן לו מעשר
מכל׃ ויאמר מלך סדם אל

חובה אלתי ען יסאר דמשק׃ ואתיב
ית כל קנינא ואף ית לוט אחוהי
וקנינה אתיב ואף ית נשיא וית
עמא׃ פרד גמיע אלסרח ולוט
קריבה ודהמא ואלנסא איצא
ואלסאיר אלקום׃ ונפק מלכא דסדום
לקדמותיה בתר דתב מלממחי
ית כדרלעמר וית מלכיא
דעמיה למישר מפנא הוא בית
ריסא דמלכא׃ פכרג מלך סדם
תלקאה בעד רגועה מן חרב
כדר לעמר ואלמלוך אלדי מעה
אלי עמק שוה הו מלעב אלמלך׃
ומלכי צדק מלכא דירושלם
אפיק לחים וחמר והוא משמיש

קדם אל עלאה׃ ומלכי צדק מלך דאר אלסלאם אכרג טעאמא ושראבא
והו אמאם ללטאיק אלעלי׃ וברכיה ואמר בריך אברם לאל עלאה
דקניניה שמיא וארעא׃ פבארך עליה וקאל יכון אברם מבארכא ללה
אלטאיק אלעלי מלך אלסמאואת ואלארץ׃ ובריך אל עלאה דמסר סנאך בידך
ויהב ליה חד מן עסרא מכולא׃ ותבארך אלטאיק אלעלי אלדי אסלם אעדאך
פי ידך ואעטאה אלעשר מן כל שי׃ ואמר מלכא דסדום לאברם הב

לו נס וחציו שנ' כשמר ובא לו לחצות לילה של מצרים׃ עד חובה׃ אין מקום ששמו חובה ודן קורא על שם ע"ז שעתידה
להיות שם׃ עמק שוה׃ כך שמו כתרגו' למישר מפנא פנוי מאילנות ומכל מכשול׃ עמק המלך׃ בית ריסא דמלכא בית ריס אחד
שהוא שלשים קנים שהיה מיוחד למלך לצחק שם׃ ומדרש אגדה עמק שהושוו שם כל האומות והמליכו הם את אברהם
עליהם לנשיא אלהים ולקצין׃ ומלכי צדק׃ מדרש אגדה הוא שם בן נח׃ לחם ויין׃ כך עושים ליגיעי מלחמה והראה לו
שאין בלבו עליו על שהרג את בניו׃ ומדרש אגדה רמז לו על המנחות ועל הנסכים שיקריבו שם בניו׃ קנה שמים וארץ׃
כמו עושה שמים וארץ על ידי עשייתו קנאן להיות שלו׃ אשר מגן׃ אשר הסגיר וכן אמגנך ישראל׃ ויתן לו אברהם מעשר

אברם תקלי הנפש והרכש קח לך:
ויאמר אברם אל מלך סדם הרמתי
ידי אל יהוה אל עליון קנה שמים
וארץ: אם מחוט ועד שרוך נעל
ואם אקח מכל אשר לך ולא
תאמר אני העשרתי את אברם:
בלעדי רק אשר אכלו הנערים
וחלק האנשים אשר הלכו אתי
ענר אשכל וממרא הם יקחו
חלקם: אחרי
הדברים האלה היה דבר יהוה
אל אברם במחזה לאמר אל
תירא אברם אנכי מגן לך

לי נפשתא וקנינא סב לך: ופקא
מלך סדום לאברם אעטני אלנפס
ואלסרח כדה לך: ואמר אברם
למלכא דסדום ארימית ידי בצלו
קדם יי אל עלאה דקנייה שמיא
וארעא: פקאל להא אברם רפעת
ידי חלפא בללה אלטאיק אלעלי
מלך אלסמאואת ואלארץ: אם
מחוטא ועד ערקת מסנא ואם
אסב מכל דלך ולא תימר אנא
עתרית ית אברם: מן כיט אלי
שסע נעל אן אכרת מן גמיע
מלך ולא תקול אנא אגנית אברם:
בר מדאכלו עולימיא ואלדין מעי

וחולק
גבריא.

ענר אשכול וממרא אנון יקבלון חולקהון: גיר מא אכלוה אלצביאן
ונציב אלקום אלדי מצו מעי ענר אשכל וממרא הם יאכדו נציבהם:
בתר פתגמיא האלין הוה פתגמא דיי עם אברם בנבואה למימר
לא תדחל אברם מימרי תקוף לך אגרך סגי לחדא: בעד הדה אלאמור
כאן קול אללה לאברם בוחי קאילא לא תכאף יא אברם אנא תרסך אגרך

מכל אשר לו לפי שהיה כהן: תן לי הנפש: מן השבי שלי שבלתת החזרתי הגופים לבדם: הרימותי ידי: לשון שבועה
מרים אני את ידי לאל עליון וכן בי נשבעתי נשבע אני וכן נתתי כסף השדה קח ממני נותן אני לך כסף השדה וקחו
ממני: אם מחוט ועד שרוך נעל: איעכב לעצמי מן השבי: ואם אקח מכל אשר לך ולא תאמר לתת לי שכר מביתגנזיך
לא אקח ולא תאמר וג' שהקב"ה הבטיחני לעשרני שנ' ואברכך וג' הנערים: עבדי: אשר הלכו אתי ועוד ענר אשכל
וממרא וג' אע"פ שעבדי נכנסו למלחמה שנ' וירדוף עד דן: וענר וחביריו ישבו על הכלים לשמור: הם יקחו
חלקם: וממנו למד דוד שאמר כחלק היורד למלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדו יחלקו ולכך נאמ' ויהי
מהיום ההוא ומעלה וישימה לחק ולמשפט ולא נאמ' והלאה לפי שכבר נתן החוק בימי אברהם: אחר הדברים האלה: כל
מקום שנ' אחר סמוך אחרי מופלג כל אחר שנעשה לו נס זה שהרג את המלכים והיה דואג ואומ' שמא קיבלתי שכר
על כל צדקתי לכך אמר לו המקום אל תירא: אנכי מגן לך: מן העונש שלא תיענש על כל אותן נפשות שהרגת
ומה שהיה דואג על קבול שכרך: שכרך הרבה מאד: הולך ערירי: מנחם בן סרוק פירשו לשון יורש וחבר

שכרך הרבה מאד ׃ ויאמר
אברם אדני יהוה מה תתן לי
ואנכי הולך ערירי ובן משק
ביתי הוא דמשק אליעזר ׃ ויאמר
אברם הן לי לא נתתה זרע והנה
בן ביתי יורש אתי ׃ והנה דבר
יהוה אליו לאמר לא יירשך זה
כי אם אשר יצא ממעיך הוא
יירשך ׃ ויוצא אתו החוצה ויאמר
הבט נא השמימה וספר הכוכבים
אם תוכל לספר אתם ויאמר לו
כה יהיה זרעך ׃ והאמן ביהוה
ויחשבה לו צדקה ׃ ויאמר אליו

עטים גדא ׃ ואמר אברם יי אלהים
מא תתין לי ואנא אזיל דלא ולד
ובר פרנסא הדין דבביתי הוא
דמסקאה אליעזר ׃ קאל אברם יא
רבי מא תעטיני ואנא מאץ עקימא
והו קאיד מנזלי הו אליעזר אלדמשקי ׃
ואמר אברם הא לי לא יהבת ולד
והא בר ביתי ירית יתי ׃ קאל אברם לם
תרזקני ולדא פאן אבן אלדי פי
מנזלי ירתני ׃ והא פתגמא דיי
עמיה למימר לא ירתנך דין
אלהין בר דתוליד הוא ירתנך ׃
פאדי בקול אללה אליה קאילא לא
ירתך הדי אלא מן יכרג מן צלבך

הו ירתך ׃ ואפיק יתיה לברא ואמר אסתכי כען לשמיא ומני כוכביא ׃
אם תיכול למימני יתהון ואמר ליה כדין יהון בנך ׃ תם אכרגה אלי ברא
וקאל לה אלתפת אלסמא ואלתמס אחצא אלכואכב הל תטיק אן תחציהם
תם קאל לה כדי יכון נסלך ׃ והימין במימרא דיי וחשבה ליה לזכו ׃ פאמן
באללה וכתבהא לה חסנה ׃ ואמר ליה אנא יי דאפיקתך מאור דכסדאי ׃

לו ער ועונה עירי בלא יורש כאשר תאמר ובכל תבואתי תשרש תעקר שרשיה כי לשון ערירי חקר בנסו ונלעז
עיצנה פי׳ וול׳ ולי נראה ער ועונה מגזרת ולבי ער ועירירי לשון חרבן וכן ערו ערו וכן ערות יסוד וכן ער ער
תתערער וכן כי ארזה ערה ׳ ובן משק ביתי כתרגומו שכל ביתי ניזון על פיו ואו היה לי בן היה בני ממונה על שלי
דמשק לפי התרגום מדמשק היה ולפי מדרש אגדה לפי שרדף המלכים עד דמשק ובגמרא שלנו דורשו נוטריקון
דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים ׳ הן לי לא נתתה זרע ׳ ומה תועלת בכל אשר תתן לי ׳ ויוצא אותו החוצה ׳ לפי
פשוטו הוציאו מאהלו לחוץ לראות הכוכבים ׳ ולפי מדרשו אמר לו צא מאצטגנינות שלך שראית במזלות
שאינך עתיד להעמיד בן אברם אין לו בן אבל אברהם יש לו בן שרי לא תלד אבל שרה תלד אני קורא לכם
שם אחר וישתנה המזל ׳ ד״א הוציאו מחללו של עולם והגביהו למעלה מן הכוכבים וזהו לשון הבטה מלמעלה
למטה ׃ והאמין ביי׳ לא שאל לו אות על זאת אבל על ירושת הארץ שאל לו אות ואמר לו במה אדע ׳ ויחשבה לו צדקה ׳
הקב״ה חשבה לאברהם לזכות ולצדקה על האמונה שהאמין בו ׳ ד״א במה אדע לא שאל לו אות אלא אמר לפניו

אני יהוה אשר הוצאתיך מאור
כשדים לתת לך את הארץ
הזאת לרשתה: ויאמר אדני
יהוה במה אדע כי אירשנה:
ויאמר אליו קחה לי עגלה
משלשת ועז משלשת ואיל
משלש ותר וגוזל: ויקח לו את
כל אלה ויבתר אתם בתוך ויתן
איש בתרו לקראת רעהו ואת
הצפר לא בתר: וירד העיט על
הפגרים וישב אתם אברם: ויהי
השמש לבוא ותרדמה נפלה
על אברם והנה אימה חשכה

למתן לך ית ארעא הדא למירתה:
וקאל לה אנא אללה אלדי אכרגתך
מן אתון אלכסדאניין לאעטיך
הדי אלבלד לתחוזה: ואמר [illegible]
אלהים במא אדע ארי [illegible]
קאל אללהם יא [illegible]
אחוזהא: ואמר [illegible]
עגלין תלתא [illegible]
תלתא ושפנינא [illegible]
לה קדם לי עגלא מתלתה
ועגזא מתלתה וכבשא מתלתה
ושפנינא ופרך חמאם: וקרב
קדמוהי ית כל אלין ופלג יתהון
בשוי ויהב פלגא לקביל

חבריה וית עופא לא פליג: פקדם לה גמיע דלך וסטרהא פי
אוסאטהא תם געל כל סטר תלקא צאחבה ואלטאיר לם יסטרה:
ונחת עופא על פלגיא [illegible] יתהון אברם: תם וקע אלטאיר עלי אלאגסאד ואפרח
פחרכהא אברם פתחרכת: והוה שמשא למיעל ושינתא נפלת על
אברם והא אימה קבל סגי נפלת עלוהי: ולמא כאן ענד מגיב אלשמס וקע

הודיעני באיזה זכות יתקיימו בה ואמר לו הקב"ה בזכות הקרבנות" עגלה משולשת" שלשה עגלים רמז לשלשה
פרים פר יום הכפורים ופר העלם דבר של צבור ועגלה ערופה" ועז משולשת רמז לשעיר הנעשה בפנים ושעירי
מוספין שלמועד ושעיר חטאת יחיד" ואיל משולש" אשם ודאי ואשם תלוי וכבשה שלחטאת יחיד" ותור וגוזל"
תורים ובני יונה" ויבתר אותם" חלק כל אחד לשני חלקים ואין המקרא יוצא מידי פשוטו לפי שהוא כורת ברית עמו
לשמור הבטחתו להוריש לבנו את הארץ כדכתיב ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר" ודרך כורתי ברית
לחלק בהמה ולעבור בין בתריה כמה שנ' להלן העוברים בין בתרי העגל אף כאן תנור עשן ולפיד אש אשר עבר
בין הגזרים הוא שלוחו שלשכינה שהוא אש" ואת הצפור לא בתר" לפי שהאומות נמשלו לפרים ואילים ושעירים
שנ' סבבוני פרים רבים" ואומר האיל אשר ראית בעל הקרנים מלך פרס ואומר הצפיר השעיר מלך יון וישראל נמשלו
לבני יונה שנ' יונתי בחגוי הסלע לפיכך בתר הבהמות" ואת הצפר לא בתר" רמז שיהיו ישראל קיימין לעולם" העיט" הוא
עוף ועל שם שהוא עט ושואף את הנבלות לטוש עלי אוכל וכמו ותעט אל השלל" על הפגרים" על הבתרים" וישב

לשון

גדלה נפלת עליו ויאמר לאברם
ידע תדע כי גר יהיה זרעך
בארץ לא להם ועבדום וענו
אתם ארבע מאות שנה וגם את
הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי
כן יצאו ברכש גדול ואתה
תבוא אל אבתיך בשלום תקבר
בשיבה טובה ודור רביעי
ישובו הנה כי לא שלם עון
האמרי עד הנה ויהי השמש

סבאת עלי אברם פאדי בהיבה
עצימה צלמה קד וקעת עליה:
ואמר לאברם מדע תדע ארי
דיירין יהון בנך בארע לא דילהון
ויפלחון בהון ויענון יתהון ארבע
מאה שנין: וקיל לאברם אעלם
עלמא אן נסלך יסכון גריב פי
בלד ליס להם ויסתכדמונהם
ויעדבונהם ארבע מאיה סנה:
ואף ית עמא דיפלחון בהון דאין
אנא ובתר כין יפקון בקנינא סגי:
ולקום אלדי יסתכדמונהם אנא סאחכם עליהם ובעד דלך יכרגון בסרח
עטים: ואנת תתכנש לות אבהתך בשלם תתקבר בסיבו טבא: ואנת
תציר אלי אבאיך בסלאם ותדפן בשיבה צאלחה: ודרא רביעאה יתובון
הלכא ארי לא שלים חובא דאמוראה עד כען: ואלגיל אלראבע ירגע
אלי ההנא אד לם יכמל דנב אלאמוריין אלי אלאן: והות שמשא

לשון כשיבה והפלחה כמו ישב רוחו רמז שיבא דוד בן ישי לבלותם ואין מכניע אותו מן השמים עד שיבא
מלך המשיח׳ והנה אימה וג׳ רמז לצרות וחושך שלגליות׳ כי גר יהיה זרעך׳ משנולד יצחק עד שיצאו ישראל
ממצרים ארבע מאות שנה כיצד יצחק בן ששים שנה כשנולד יעקב ויעקב כשירד למצרים אמר ימי שני
מגורי שלשים ומאת שנה הרי קצ׳ ובמצרים היו מאתים ועשר כמנין רדו הרי ארבע מאות שנה ואם תאמר
במצרים היו ארבע מאות הרי קהת מיורדי מצרים היה צא וחשוב שנותיו שלקהת ועמרם ושמונים שלמשה
שהיה כשיצאו ישרא׳ ממצרים אין את מוצא אלא שלש מאות וחמשים ואתה צריך להוציא מהם כל השנים
שחי קהת אחר לידת עמרם ושחי עמרם אחר לידת משה׳ בארץ לא להם׳ ולא נאמר בארץ מצרים אלא לא להם
ומשנולד יצחק ויגר אברהם וכן ויצחק ויגר בגרר ויעקב גר בארץ חם׳ לגור בארץ באנו׳ וגם את הגוי׳ לרבות
ארבע מלכיות שאף הן כלין על ששעבדו את ישרא׳ דן אנכי׳ בעשר מכות׳ ברכוש גדול׳ בממון גדול כמו שנ׳
וינצלו את מצרים׳ ואתה תבוא אל אבותיך׳ ולא תראה כל אלה׳ אל אבותיך׳ אביו עובד ע״ז והוא מבשרו שיבא
אליו למדך שעשה תרח תשובה׳ תקבר בשיבה טובה׳ בשרו שיעשה ישמעאל תשובה בימיו ולא יצא עשו לתרבות
רעה בימיו ולפיכך מת חמש שנים קודם זמנו ובו ביום מרד עשו׳ ודור רביעי׳ לאחר שיגלו למצרים יהיו שם שלשה
דורות והרביעי ישוב לארץ הזאת לפי שבארץ כנען היה מדבר עמו וכרת ברית זו כדכתיב לתת לך את הארץ
הזאת לרשתה וכן היה יעקב גלה למצרים צא וחשוב דורותיו יהודה פרץ וחצרון וכלב בן חצרון מבאי הארץ
היה׳ כי לא שלם עון האמרי׳ להיות משתלח מארצו עד אותו זמן שאין הקב״ה נפרע מאומה עד שתתמלא סאתה
שנ׳ בסאסאה בשלחה תריבנה׳ ויהי השמש באה׳ כמו ויהי הם מריקים שקיהם ויהי הם קוברים איש כלומר

באה ועלטה היה והנה תנור עשן
ולפיד אשר עבר בין הגזרים אס
האלה: ביום ההוא כרת יהוה את
אברם ברית לאמר לזרעך
נתתי את הארץ הזאת מנהר
מצרים עד הנהר הגדל נהר
פרת: את הקיני ואת הקנזי ואת
הקדמני: ואת החתי ואת הפרזי
ואת הרפאים: ואת האמרי ואת
הכנעני ואת הגרגשי ואת
היבוסי: ושרי הג
אשת אברם לא ילדה לו ולה

עלת וקבלא הוה והא תנור
דתנן ובעור דאישא דעדא בין
פלגיא האלין: פלמא גאבת
אלשמס וכאנת אלדהמה פאדי
בשביה דכאן תנור ופתיל נאר
גאז בין תלך אלסטור: ביומא
ההוא גזר יי עם אברם קים
למימר לבנך אתין ית ארעא
הדא מנהרא דמצרים עד נהרא
רבא נהרא פרת: פי דלך אליום
עהד אללה מע אברם עהדא
קאילא לנסלך אעטי הדה אלבלד
מן נהר מצר אלי אלנהר אלכביר

נהר אלפראת: ית שלמאי וית קנזאי וית קדמונאי: ואלקיניין
ואלקנזיין ואלקדמוניין: וית חתאי וית פרזאי וית גבריא: ואלחתיין ואלפרזיין
ואלשגעא: וית אמוראי וית כנענאי וית גרגשאי וית יבוסאי: ואלאמוריין
ואלכנעניין ואלגרגשיין ואליבוסיין: ושרי אתת אברם לא ילידת
ליה ולה אמתא מצריתא ושמה הגר: ושרי זוגה אברם לם תלד לה ולהא

ויהי דבר זה השמש באה שקעה: ועלטה היה: חשך היום: והנה תנור עשן וגו' רמז לו שיפלו עבודת
אלילים בגיהנם: באה טעמו למעלה לכך הוא מבואר שבא כבר ואם היה טעמו למטה בא"ף היה
מבואר כשהיא שוקעת ואי אפשר לומר כן שהרי כבר כתיב ויהי השמש לבוא והעברת תנור עשן אחר
מכאן היתה נמצא שכבר שקעה וזה חלוק בכל תיבה לשון נקבה שיסודה שתי אותיות כשהטעם למעלה
לשון שעבר הוא כגון זה וכגון ורחל באה קמה אלומתי הנה שבה יבמתך וכשהטעם למטה הוא לשון הווה דבר
שנעשה עכשיו והולך כמו באה עם הצאן בערב היא באה ובבקר היא שבה: לזרעך נתתי: אמירתו
של הקדוש ברוך הוא כאלו היא עשויה: הנהר הגדול: לפי שהוא דבוק בארץ ישראל קורהו גדול אף על
פי שהוא מאוחר שבארבעה נהרות היוצאים מעדן שנ' והנהר הרביעי הוא פרת: קורהו גדול לפי
שהוא דבוק בארץ ישראל: משל הדיוט עבד מלך מלך הדבק לשחוור וישתחוו לך: את הקיני עשר אומות
יש כאן ולא נתן להם אלא שבעה גוים והשלשה אדום ומואב ועמון והם קיני וקנזי וקדמוני ועתידין להיות
ירושה לעתיד שנ' אדום ומואב משלוח ידם ובני עמון משמעתם: ואת הרפאים: ארץ עוג שנ' בה
ההוא יקרא ארץ רפאים: שפחה מצרית: בת פרעה היתה כשראה נסים שנעשו לשרה אמר מוטב

שתהא

שפחה מצרית ושמה הגר׃
ותאמר שרי אל אברם הנה נא
עצרני יהוה מלדת בא נא אל
שפחתי אולי אבנה ממנה
וישמע אברם לקול שרי׃
ותקח שרי אשת אברם את
הגר המצרית שפחתה מקץ
עשר שנים לשבת אברם
בארץ כנען ותתן אתה לאברם
אישה לו לאשה׃ ויבא אל הגר
ותהר ותרא כי הרתה ותקל
גברתה בעיניה׃ ותאמר שרי
אל אברם חמסי עליך אנכי
נתתי שפחתי בחיקך ותרא כי

אמה מצריית ושמהא הגר׃
ואמרת שרי לאברם הא כען
מנעני יי מלמילד עול כען לות
אמתי מאים אתבני מנה וקביל
אברם למימר שרי׃ פקאלת לאברם
קד מנעני אללה מן אלולאד אדכל
אלי אמתי לעל יבנא ביתי מנהא
פקבל אברם קול שרי׃ ודברת
שרי אתת אברם ית הגר מצריתא
אמתה מסוף עסר שנין למתב
אברם בארעא דכנען ויהבת
יתה לאברם בעלה ליה לאיתו׃
פאכדת שרי זוגה אברם הגר
אלמצרייה אמתהא בעד עשר
סנין מן מקאם אברם בבלד
כנעאן פאעטתהא אברם זוגהא לתכון לה זוגה׃ ועל לות הגר ועדיאת׃
וחזת ארי עדיאת וקלת רבונתה בעינהא׃ פדכל אלי הגר וחמלת פלמא
ראת אנהא קד חמלת האנת סיידתהא ענדהא׃ ואמרת שרי לאברם
דין לי עלך אנא יהבית אמתי לך וחזת ארי עדיאת וקלית בעינהא׃
ידין יי ביני ובינך׃ פקאלת שרי לאברם צלמי עליך אנא אעטיתך אמתי

שתהא בתי שפחה בביתה זה ולא גבירה בבית אחר״ אולי אבנה ממנה״ לימד על מי שאין לו בנים שאינו בנוי אלא הרוס״ אבנה
ממנה בזכות שאכניס צרתי לתוך ביתי״ לקול שרי״ לרוח הקודש שבה״ ותקח שרי״ לקחתה בדברים אשריך שזכית
לידבק בגוף קדוש כזה״ מקץ עשר שנים״ מועד הקבוע לאשה ששהתה עשר שנים ולא ילדה לבעלה חייב לישא
אשה אחרת״ לשבת אברם״ מגיד שאין ישיבת חוצה לארץ עולה מן המנין לפי שלא נאמר לו ואעשך לגוי גדול עד
שבא לארץ ישראל״ ויבא אל הגר ותהר״ מביאה ראשונה״ ותקל גברתה בעיניה״ אמרה שרה זו אין סתרה כגלויה מראה
עצמה כאילו היא צדקת ואינה צדקת שלא זכתה להריון כל השנים הללו ואני נתעברתי מביאה ראשונה״ חמסי עליך״
חמס העשוי לי עליך אני מטילה עונש כשהתפללת להקב״ה ותתן לי ואנכי הולך ערירי לא התפללת אלא עליך והיה לך
להתפלל על שנינו והייתי אני נפקדת עמך ועוד דבריך אתה [illegible] מפני שאתה שומע בזיוני ושותק״ אנכי נתתי שפחתי

הָרָתָה וָאֵקַל בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט
יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ׃ וַיֹּאמֶר אַבְרָם
אֶל שָׂרַי הִנֵּה שִׁפְחָתֵךְ בְּיָדֵךְ
עֲשִׂי לָהּ הַטּוֹב בְּעֵינָיִךְ וַתְּעַנֶּהָ
שָׂרַי וַתִּבְרַח מִפָּנֶיהָ׃ וַיִּמְצָאָהּ
מַלְאַךְ יְהוָה עַל עֵין הַמַּיִם
בַּמִּדְבָּר עַל הָעַיִן בְּדֶרֶךְ שׁוּר׃
וַיֹּאמַר הָגָר שִׁפְחַת שָׂרַי אֵי מִזֶּה
בָאת וְאָנָה תֵלֵכִי וַתֹּאמֶר מִפְּנֵי
שָׂרַי גְּבִרְתִּי אָנֹכִי בֹּרַחַת׃ וַיֹּאמֶר
לָהּ מַלְאַךְ יְהוָה שׁוּבִי אֶל גְּבִרְתֵּךְ
וְהִתְעַנִּי תַּחַת יָדֶיהָ׃ וַיֹּאמֶר לָהּ
מַלְאַךְ יְהוָה הַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת
זַרְעֵךְ וְלֹא יִסָּפֵר מֵרֹב׃ וַיֹּאמֶר
לָהּ מַלְאַךְ יְהוָה הִנָּךְ הָרָה

לפיף
י
נקודות
בתו

מקל
פרש

פלמא ראת אנהא קד חמלת
הנת ענדהא יחכם אללה ביני ובינך׃
ואמר אברם לשרי הא אמתיך
בידיך עבידי לה דתקין בעיניכי׃
ועניתה שרי וערקת מן קדמהא׃
פקאל להא הודי אמתך פי ידך
אצנעי בהא מא חסן ענדך
פעד'בתהא שרי חתי הרבת
מן בין ידיהא׃ ואשכחה מלאכא
דיי׳ על עינא דמיא במדברא
על עינא באורחא דחגרא׃
פוגדהא מלך אללה עלי עין מא
פי אלבריה עלי אלעין פי טריק חגר׃
ואמר הגר אמתא דשרי מנן
את אתיא ולאן את אזלא
ואמרת מן קדם שרי רבונתי
אנא ערקא׃ פקאל יא הגר אמה׳ שרי מן אין גית ואלי אין תמצין קאלת
מן בין ידי שרי סיידתי אנא הארבה׃ ואמר לה מלאכא דיי׳ תובי לות
רבונתיך ואשתעבידי תחות ידהא׃ וקאל להא מלך אללה ארגעי אלי סיידתך
ואסתד'לי תחת ידיהא׃ ואמר לה מלאכא דיי׳ אסגאה אסגי ית בניכי
ולא יתמנון מסגי׃ תם קאל להא לא כת'רן נסלך חתי לא יחצא מן כת'רה׃
ואמר לה מלאכא דיי׳ הא את מעדיא ותלידין בר ותקרין שמיה

וביניך. כל ביניך שבמקרא חסר וזה מלא קרי ביה ובינך שהכניסה עין הרע בעוברה של הגר והפילה
עוברה הוא שהמלאך אמר להגר הנך הרה והלא כבר הרתה והוא מבשר לה שתהא אלא מלמד שהפילה הריון
הראשון. ותענה שרי. היתה משעבדת בה בקושי. אי מזה באת. יודע היה אלא ליתן לה פתח ליכנס
עמה בדברים ולשון אי מזה איה המקום שתאמר עליו מזה אתה באה. ויאמר לה מלאך יי׳. על כל אמירה היה שלוח

ליהי

65

וילדת בן וקראת שמו ישמעאל
כי שמע יהוה אל עניך: והוא
יהיה פרא אדם ידו בכל ויד כל
בו ועל פני כל אחיו ישכן:
ותקרא שם יהוה הדבר אליה
אתה אל ראי כי אמרה הגם
הלם ראיתי אחרי ראי: על כן
קרא לבאר באר לחי ראי הנה בין
קדש ובין ברד: ותלד הגר
לאברם בן ויקרא אברם שם
בנו אשר ילדה הגר ישמעאל:
ואברם בן שמנים שנה ושש שנים

ישמעאל ארי קביל יי צלותיך:
וקאל להא הא אנת חאמל סתלדין
אבנא ותסמיה אסמאעיל אד
סמע אללה לצעקך: והוא יהי
מרוד באנשא הוא יהי צריך
לכולא ואף אנשא ... יהון צריכין
ליה ועל אפי כל אחוהי ... ישרי:
והו יכון וחשיא מן אלנאס ידה
פי אלכל ויד אלכל פיה ובחצרה גמיע
אכותה יסכן: וצליאת בשמא
דיי דאתמליל עמה אמרת את
הוא אלהא חזי כולא ארי אמרת
אף ... שריתי חזא בתר

דאתגלי לי: פאסמת אסם אללה אלמתגלי להא אנת אלטאיק אלנאצר
לאכפא קולת אני ראית ההנא רחמתך בעד רויא אשקא: על כין
קרא לבירא בירא דמלאך קיימא אתחזי עלה הא היא בין רקם
ובין חגרא: לדלך סמת אלביר ביר אלחי אלנאצר הי בין רקים ובין
ברד: וילידת הגר לאברם בר וקרא אברם שום בריה דילידת הגר
ישמעאל: פולדת הגר לאברם אבנא פסמא אברם אבנה אלדי
ולדת הגר אסמאעיל: ואברם בר תמנן ושית שנין כד ילידת

ל היה מלאך אחר מלאך לכך נאמר מלאך בכל אמירה ואמירה: הנך הרה: כשתשובי תהרי כמו הנך הרה ואשת מנוח:
וילדת בן כמו ויולדת ודומה לו יושבת בלבנון מקוננת בארזים: וקראת שמו צווי הוא כמו שאומרים לזכר וקראת
את שמו יצחק: פרא אדם אוהב מדברות לצוד חיות כמו שכתוב וישב במדבר ויהי רובה קשת: ידו בכל לסטים: ויד
כל בו הכל שונאין אותו ומתגרין בו: ועל פני כל אחיו ישכן שיהא זרעו גדול: אתה אל ראי נקוד חטף קמץ מפני שהוא
שם דבר אלוה הראייה שרואה בעלבון של עלובים: כי אמרה הגם הלום לשון תמיה וכי סבורה הייתי שאף הלום במדברות
ראיתי שלוחו של מקום אחרי ראותי אותם בביתו של אברהם ששם הייתי רגילה לראות מלאכים ותדע שהיתה רגילה
לראותם שהרי מנוח ראה את המלאך פעם אחת ואמר מות נמות והיא ראתה ארבעה פעמים זה אחר זה ולא חרדה:
באר לחי ראי כתרגומו דמלאך קיימא אתחזי עלה: ויקרא אברם שם בנו: אע"פ שלא שמע אברם דברי המלאך שאמר

בלדת הגר את ישמעאל לאברם:
ויהי אברם בן ז
תשעים שנה ותשע שנים וירא
יהוה אל אברם ויאמר אליו אני
אל שדי התהלך לפני והיה תמים:
ואתנה בריתי ביני ובינך וארבה
אותך במאד מאד: ויפל אברם
על פניו וידבר אתו אלהים לאמר:
אני הנה בריתי אתך והיית לאב
המון גוים: ולא יקרא עוד את שמך
אברם והיה שמך אברהם כי
אב המון גוים נתתיך: והפרתי

הגר ית ישמעאל לאברם: וכאן אבר'
אבן סתה ותמאנין סנה חין ולדת
הגר לאברם אסמאעיל:
והוה אברם בר תשעין ותשע
שנין ואתגלי יי לאברם ואמר
ליה אנא אל שדי פלח קדמי והוי
שלים: פלמא צאר אברם אבן
תסעה ותסעין סנה תגלי לה אללה
וקאל לה אנא אלטאיק אלכאפי אסלך
פי טאעתי וכן צחיחא: ואתין קימי
בין מימרי ובינך ואסגי יתך לחדא
לחדא: ואגעל עהדי ביני ובינך
ואכתרך גדא גדא: ונפל אברם
על אפוהי ומליל עמיה יי למימר: פוקע אברם עלי וגהה וכאטבה
אללה קאילא: אנא הא גזר קימי עמך ותהי לאב סגי עממין: האנא
גאעל עהדי מעך ותכון אבא גמהור אמם: ולא יתקרי עוד ית
שמך אברם ויהי שמך אברהם ארי לאב סגי עממין יהבתך:
ולא יסמי אסמך אברא אברם ויכון אסמך אברהם לאני
געלתך אבא גמהור אמם: ואפיש יתך לחדא לחדא ואתנך

וקראת שמו ישמעא' שרתה רוח הקודש עליו וקראו ישמעא' ואברם בן שמונים וג' לשבחו של ישמע'
נכתב להודיע שהיה בן שלש עשרה כשנימול ולא עיכב' אני אל שדי' אני הוא שיש די באלהותי לכל בריה לפיכך
התהלך לפני ואהיה לך לאלוה ולפטרון' וכן כל מקום שהוא במקרא פירושו די שלו לפי הענין' התהלך לפני
כתרגומו פלח קדמי הידבק בעבודתי' והיה תמים' אף זה צווי אחר צווי היה שלם בכל נסיונותי' ולפי מדרשו
התהלך לפני במצות מילה ובדבר הזה תהיה תמים שכל זמן שהערלה בך אתה בעל מום לפני' ד"א והיה תמים
עכשיו אתה חסר ה' איברים שתי עינים שתי אזנים וראש הגויה שאוסיף לך אות על שמך ויהיו מנין אותיותיך
רמ"ח כמנין איבריך' ואתנה בריתי' ברית של אהבה וברית הארץ להורישה לך ע"י מצוה זו' ויפל אברם על
פניו' ממורא השכינה שעד שלא מל לא היה בו כח לעמוד ורוח הקדש נצבת עליו וזהו שנ' בבלעם נופל
וגלוי עינים בברייתא דרבי אליעזר מצאתי כן' כי אב המון גוים' לשון נוטריקון של שמו וריש שהיתה בו בתחלה שלא
היה אב אלא לארם שהוא מקומו ועכשיו לא זזה ממקומה שאף יוד של שרי נתרעמה על השכינה עד שהוסיפה ליהושע

אתך במאד מאד ונתתיך
לגוים ומלכים ממך יצאו והקמתי
את בריתי ביני ובינך ובין זרעך
אחריך לדרתם לברית עולם
להיות לך לאלהים ולזרעך
אחריך ונתתי לך ולזרעך
אחריך את ארץ מגריך את
כל ארץ כנען לאחזת עולם
והייתי להם לאלהים ויאמר
אלהים אל אברהם ואתה את
בריתי תשמר אתה וזרעך
אחריך לדרתם זאת בריתי
אשר תשמרו ביני וביניכם ובין
זרעך אחריך המול לכם כל

לכנשין ומלכין דשלטין בעממיא
מנך יפקון: ואנמיך גוא גדא
ואגעל מנך אממא ומלוכא מנך
יפלגון: ואקים ית קימי בין מימרי
ובינך ובין בנך בתלך לדריהון
לקים עלם למהוי לך לאלה
ולבנך בתלך: ואתבת עהריבני
ובינך ובין נסלך מן בערך
לאגיטהם עהר טרהר לאכון
לך זאהא ולנסלך בערך: וז
ואתין לך ולבנך בתלך ית
ארע תותבותך ית כל ארעא
דכנען לאחסנת עלם ואהוי
להון לאלה: ואעטילך ולנסלך
בערך בלר סכנאך גמיעבור
כבעאן חוז זדהר ואכון לכם זאהא: ואמר יי לאברהם זאת ית
קימי תיטר את ובנך בתלך לדריהון: תסקט אלה לה ואנת תרפץ
עהדי אנת ונסלך בערך לאגיטהם: דין קימי דתיטרון: בין
מימרי וביניכון ובין בנך בתלך. מגזר לכון כל דכורא: הדי עהדי
זריתחפצה בני ובינכם ונסלך מעדך אן יכתתן מנכם כל דכר:

שנ׳ ויקרא משה להושע בן נון יהושע. ונתתיך לגוים. ישראל ואדום שהרי ישמעאל כבר
היה לו ולא היה מבשרו עליו. והקמתי את בריתי. ומה היא הברית להיות לך לאלהים.
לאחזת עולם. ושם אהיה לך לאלהים אבל הדר בחוצה לארץ כמי שאין לו אלוה. ואתה
וי״ו זו מוסף על ענין ראשון. אני הנה בריתי אתך. ואתה הוי זהיר לשמרו ומה היא
שמירתו זאת בריתי אשר תשמרו המול לכם. ביני וביניכם. אותם שבעכשיו. ובין זרעך.
העתידין להוליד אחריך. המול. כמו להמול כמו שאתה אומר עשות כמו לעשות. ונמלתם.
כמו ומלתם והנו״ן בו יתירה ליסוד הנופל בו לפרקים כגון נון שלנושע ומן שלנושא ונמלתם

זכר׃ ונמלתם את בשר ערלתכם
והיה לאות ברית ביני וביניכם׃
ובן שמנת ימים ימול לכם כל
זכר לדרתיכם יליד בית ומקנת
כסף מכל בן נכר אשר לא
מזרעך הוא׃ המול ימול יליד
ביתך ומקנת כספך והיתה
בריתי בבשרכם לברית עולם׃
וערל זכר אשר לא ימול את
בשר ערלתו ונכרתה הנפש
ההוא מעמיה את בריתי הפר׃
ויאמר אלהים
אל אברהם שרי אשתך לא
תקרא את שמה שרי כי שרה

ותגזרון ית בסרא דערלתכון.
ויהי לאת קים בין מימרי וביניכון׃
פאדי תכתנון אלקלפה מן אבדאנכם
תציר עלאמת עהד ביני ובינכם׃
ובר תמניא יומין יגזר לכון כל
דכורא לדריכון. יליד ביתא וזביני
כספא מכל בר עממין. דלא
מבנך הוא׃ ואבן תמאניה איאם
יכתתן כל רגל מנכם לאג׳יאלכם
אלמולוד פי מנאזלכם ולמשתרא
לך בתמן מן כל גריב אלדי ליס
הו מן נסלך׃ מגזר יגזר יליד
ביתך וזבין כספך. ויהי קימי
בבסרכון לקים עלם׃ ואלד
כתאנה יכתתן אלמולוד פי ביתך
ואלמשתרי לך בתמן ויכון עהדי פי אבדאנכם עהד אלדהר׃
וערל דכורא דלא יגזר ית בסרא דערלתיה. וישתיצי אנשא
ההוא מעמיה. ית קימי אשני׃ ואי רגל אקלפה לם יכתן אלקלפה
מן בדנה ינקטע דלך אלרגל מן קומה למא פסך עהדי׃
ואמר יי לאברהם. שרי אתתך לא תקרי ית שמה שרי ארי שרה
שמה׃ תם קאל אללה לאברהם שרי זוגתך לא תסמהא שרי בל אסמהא

כמו ונשאתם אבל ימול לשון יפעל כמו יעשה יאכל׃ יליד בית שילדתו השפחה בבית׃ מקנת כסף שקנאו
משנולד׃ המול ימול יליד ביתך׃ כאן כפל לו ולא אמר לשמונה ימים ללמדך שיש יליד בית נמול לאחר שמונה
ימים בשבת כמו שמפורש במסכת שבת׃ וערל זכר׃ כאן למד שהמילה באותו מקום שהוא מכיר בין
זכר לנקבה׃ אשר לא ימול׃ משיגיע לכלל עונשין ונכרתה אבל אביו אין ענוש עליו כרת אבל עובר בעשה׃
ונכרתה הנפש׃ הולך ערירי ומת קודם זמנו׃ לא תקרא את שמה שרי׃ דמשמע שרי לי ולא לאחרים כי שרה סתם

שְׁמָהּ׃ וּבֵרַכְתִּי אֹתָהּ וְגַם
נָתַתִּי מִמֶּנָּה לְךָ בֵּן וּבֵרַכְתִּיהָ
וְהָיְתָה לְגוֹיִם מַלְכֵי עַמִּים
מִמֶּנָּה יִהְיוּ׃ וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל
פָּנָיו וַיִּצְחָק וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ הַלְּבֶן
מֵאָה שָׁנָה יִוָּלֵד וְאִם שָׂרָה
הֲבַת תִּשְׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד׃
וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים
לוּ יִשְׁמָעֵאל יִחְיֶה לְפָנֶיךָ׃
וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבָל שָׂרָה
אִשְׁתְּךָ יֹלֶדֶת לְךָ בֵּן וְקָרָאתָ
אֶת שְׁמוֹ יִצְחָק וַהֲקִמֹתִי אֶת
בְּרִיתִי אִתּוֹ לִבְרִית עוֹלָם

שרה׃ ואברך יתה ואתין מנה
לך בר ואברכנה ותהי לכנשין
מלכין דשלטין בעממיא מנה
יהון׃ פאנא אבארך פיהא וארזקך
מנהא אבנא ואבארך פיה ויכון
מנה אמה ומלוך שעוב מנה
יכרגון׃ ונפל אברהם על אפוהי
וחדי ואמר בליביה הלבר מאה
שנין יהי ולד ואם שרה הבת תשעין
שנין תליד׃ פוקע אברהם עלא
וגהה ותצחך וקאל פי נפסה הלאבן
מאיה סנה יולד או שרה אבנה
תסעין סנה תלד׃ ואמר אברהם
קדם יי׳ לווי ישמעאל יתקיים קדמך׃

וקאל אברהם בין ידי אללה לית אסמאעיל יחיא מעה בין ידיך׃ ואמר
יי׳ בקשטא שרה אתתך תליד לך בר ותקרי ית שמיה יצחק׃
ואקים ית קימי עמיה לקים עלם לבנוהי בתרוהי׃ פקאל אללה לכן שרה
זוגתך סתלד לך אבנא ותסמיה יצחק ואתבת עהדי מעה עהד דהר

שמה שתהא שרה על כל׳״ וברכתי אותה״ [illegible] הברכה שחזרה לנערותה שנ׳ היתה לי עדנה״
וברכתיה״ בהנקת [illegible]ס׳ כשנצרכה לכך [illegible] משתה יצחק שהיו מרננין עליהם שהביאו אסופי מן השוק
ואומרים בננו הוא [illegible] ביאו כל אחת בנה עמ[illegible] מניקתה לא הביאה והיא הניקה את כולם הוא שנ׳ היניקה
בנים שרה רמזו במקצת״ ויפל אברהם על פניו [illegible]צחק׳ זה תרגם אונקלוס לשון שמחה וחדי ושל שרה לשון
מחוך למדת שאברהם האמין ושרה לא האמ[illegible] ולגלגה״ וזהו שהקפיד הקב״ה על שרה ולא הקפיד על
אברהם״ הלבן״ יש תמיהות שהן קיימות כ[illegible]ה נגליתי הרואה אתה את[illegible] קיימא והאמר בלבו הנעשה
חסד זה לאחר מה שהקב״ה עושה לי ואם שרה הבת תשעים שנה היתה כדי [illegible] הדורות הראשונים
היו מולידין בני חמש מאות שנה בימי אברהם נתמעטו השנים כבר ובאו תשות כח לעולם צא ולמד מעשרה
דורות שמנח ועד אברהם שמיהרו תולדותיהן בני שלשים ובני שבעים״ לו ישמעאל יחיה״ הלואי שיחיה [illegible]
אינו כדאי לקבל מתן שכר זה״ יחיה לפניך״ יחיה ביראתך כמו התהלך לפני פלחקדמי״ אבל לשון אמתת
דברים וכן אבל אשמים אנחנו אבל בן אין לה״ וקראת את שמו יצחק״ על שם הצחוק ועל שם עשרה
נסיונות ותשעים שנה של שרה ושמונה ימים שנמול ומאה שנה של אברהם״ ואת בריתי״

לזרעו אחריו: ולישמעאל שמעתיך
הנה ברכתי אתו והפריתי אתו
והרביתי אתו במאד מאד שנים
עשר נשיאם יוליד ונתתיו לגוי
גדול: ואת בריתי אקים את יצחק
אשר תלד לך שרה למועד הזה
בשנה האחרת: ויכל לדבר
אתו ויעל אלהים מעל אברהם:
ויקח אברהם את ישמעאל בנו
ואת כל ילידי ביתו ואת כל
מקנת כספו כל זכר באנשי בית
אברהם וימל את בשר ערלתם
בעצם היום הזה כאשר דבר
אתו אלהים: ואברהם בן
תשעים ותשע שנה בהמלו

ולנסלה בעדה: ולישמעאל קבילית
צלותך. הא בריכית יתיה ואפישית
יתיה. ואסגיתי יתיה לחדא
לחדא. תרי עסר רברבין יוליד.
ואתניניה לעם סגי: ופי אסמאעיל
קד שפעתך האנא מבארך
פיה ואנמיה ואכת'רה גדא
גדא אתני עשר שריפא יולד
ואגעל מנה אמה כבירה:
וית קימי אקים עם יצחק
דתליד לך שרה לזמנא הדין
בשתא אחרנתא: ועהדי
אתבתה מע יצחק אלדי תלדה
לך שרה פי מת'ל האדי אלוקת פי
אלסנה אלקאבלה: ושיצי למללא
עמיה ואסתלק יקרא דיי מעלוהי
דאברהם: פלמא פרג מן מכאטבתה נור אללה ען אבראהם: ודבר אברהם ית
ישמעאל בריה וית כל ילידי ביתיה וית כל זביני כספיה כל דכורא באנשי
בית אברהם. וגזר ית בסרא דעורלתהון בכרן יומא הדין כמא דמליל עמיה
יי: פאכ'ד אברהם אסמאעיל אבנה וגמיע אלמולודין פי [illegible] גלמאנה ואלמשתראין
כתמן כל רגל מן אהל בית אברהים פכתן אלקלפה מן אבדאנהם פי דאת
דלך אליום [illegible] אמרה אללה: ואברהם בר תשעין ותשע שנין כד גזר

[illegible] מילה תהא מסורה לזרעי" שנים עשר נשיאים" כעננים יכלו כמו נשיאים ורוח" מעל אברהם לשון
[illegible] הוא כלפי שכינה ולמדנו שהצדיקים מרכבתו שלמקום" בעצם היום" בו ביום שנצטוה ביום ולא
בלילה לא נתירא לא מן הגויים ולא מן הליצנים ושלא יהיו אויביו ובני דורו אומרים או ראינוהו ולא הנחנוהו
לימול ולקיים מצותו שלמקום" וימל" לשון ויפעל" בהמולו" בהפעלו כמו בהבראם" בהמולו את בשר

ערלתו

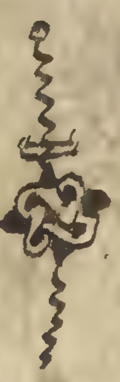
בשר ערלתו׃ וישמעאל בנו
בן שלש עשרה שנה בהמלו את
בשר ערלתו׃ בעצם היום הזה
נמול אברהם וישמעאל בנו׃ וכל
אנשי ביתו יליד בית ומקנת
כסף מאת בן נכר נמלו אתו׃

קכו פסו׳ סימן מכנדבי

גד״ה וירא אליו יהוה באלני ממרא
והוא ישב פתח האהל כחם
היום׃ וישא עיניו וירא והנה
שלשה אנשים נצבים עליו
וירא וירץ לקראתם מפתח

בסרא דערלתיה׃ וכאן אברהם
אבן תסעה ותסעין סנה חין כתן
אלקלפה מן בדנה׃ וישמעאל בריה
בר תלת עסרי שנין כד גזר ית
בסרא דערלתיה׃ ואסמאעיל
אבנה אבן תלת עשר סנה חין
כתן אלקלפה מן בדנה׃ בכרן
יומא הדין אתגזר אברהם
וישמעאל בריה׃ פי דאלך
אליום אכתתן אברהים ואסמאעיל
אבנה׃ וכל אנשי ביתיה ילידי
ביתא וזביני כספא מן בני עממיא
אתגזרו עמיה׃ וכל רגאל מנזלה

מולוד פי ביתה ומשתרא בתמן מן כל גריב אכתתנו מעה׃ פ פ פ
ואתגלי ליה יי במישרי ממרא והוא יתיב בתרע משכנא כמיחם
יומא׃ ותגלי לה אללה פי מרג ממרא והו גאלס עלי באב כבאה ענד חמת
אלנהאר׃ וזקף עינוהי וחזא והא תלתה גברין קימין עלוהי וחזא ורהט לקדמותהון

ערלתו׃ באברהם לא נאמר את לפי שלא היה חסר אלא חתוך בשר שכבר נתמעך על ידי תשמיש אבל ישמעאל שהיה ילד
הוזקק לחתוך ערלה ולפרוע המילה לכך נאמר בו את בר׳ ׳בעצם היום הזה׳ שמלאו לאברהם תשעים ותשע שנה ולישמעאל
שלש עשרה שנה נמול אברהם וישמעאל בנו׃ **וירא** אליו׳ לבקר את החולה׳ אמר רבי חמא בר חנינא יום שלישי למילתו
היה ובא הקב״ה ושאל בו׃ באלוני ממרא׳ הוא שנתן לו עצה על המילה לפיכך נגלה עליו בחלקו׳ יושב׳ ישב כתיב
בקש לעמוד אמר לו הקב״ה שב ואתה סימן לבניך שעתיד אני להתיצב בעדת הדיינים והן יושבין׃ פתח האהל
לראות אם יש עובר ושב ויכניס בביתו׃ כחם היום׳ הוציא הקב״ה חמה מנרתיקה שלא להטריחו באורחים ולפי
שראהו מצטער שלא היו אורחים באים הביא המלאכים עליו בדמות אנשים׳ והנה שלשה אנשים׳ אחד לבשר את
שרה ואחד להפך את סדום ואחד לרפאות את אברהם׳ שאין מלאך אחד עושה שתי שליחות תדע לך שכן הוא
כל הפרשה הוא מזכירן בלשון רבים ויאכלו ויאמרו אליו ובבשורה נאמר ויאמר שוב אשוב אליך כעת׳ ובהפיכת
סדום הוא אומר כי לא אוכל לעשות דבר לבלתי הפכי׳ ורפאל שריפא את אברהם הלך משם להציל את לוט הוא שנ׳
ויהי כהוציאם אותם החוצה ויאמר המלט על נפשך למדת שהאחד הוא מציל׃ נצבים עליו׳ לפניו׳ אבל לשון נקייה
הוא כלפי המלאכים׃ וירא׳ מה הוא וירא שני פעמים הראשון כמשמעו והשני לשון הבנה נסתכל שהיו נצבים במקום
אחד והבין שלא היו רוצים להטריחו וקדם הוא ורץ לקראתם ובבבא מציעא כתיב נצבים עליו וכתיב וירץ
לקראתם כד חזיוה דהוה שרי ואסר פירשו הימנו מיד ורץ לקראתם׃ ויאמר אדני אם נא׳ לגדול

האהל וישתחו ארצה׃ ויאמר
אדני אם נא מצאתי חן בעיניך
אל נא תעבר מעל עבדך׃
יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם
והשענו תחת העץ׃ ואקחה פת
לחם וסעדו לבכם אחר תעברו
כי על כן עברתם על עבדכם
ויאמרו כן תעשה כאשר
דברת׃ וימהר אברהם האהלה
אל שרה ויאמר מהרי שלש
סאים קמח סלת לושי ועשי
עגות׃ ואל הבקר רץ אברהם

מתרע משכנא וסגיד על ארעא׃
פרפע עיניה וראי פאדי בתלאתה
נפר וקוף אמאמה פלמי ראהם
חאצׄר תלקאהם מן באב כבאה
וסגד עלי אלארץ׃ ואמר יי׳ אם
כען אשכחית רחמין בעינך
לא כען תעבר מעל עבדך׃
פקאל יא רבי אללה אן וגדת חטׄאא
ענדך פלא תגוז ען עבדך׃
יסבון כען זעיר מיא ואסחו
רגליכון ואסתמיכו תחות אילנא׃
יקדם לכם קליל מן מא ואגסלו
ארגלכם ואסתטׄלו תחת אלשגרה׃

ואסב פתא דלחמא וסעודו לבכון בתר כן תעבלון על עברכון
ואמרו כין תעביר כמא דמלילתא׃ ואקדם כסרה מן אלטעאם ואסנדו
קלובכם בעד דׄלך תמצׄון לאן עלי דׄלך מררתם בעבדכם קׄאלו אצנע
כמי קלת׃ ואוחי אברהם למשכנא לות שרה ואמר אוחאי תלת סאון
קמחא סלתא לושי ועבידי גריצן׃ פאסרע אברהים אלי אלכבא אלי שרה
וקאל אסרעי בתלאתה אצוע מן סמיד דקיק אנגגניה ואצנעיה מלילא׃
ולבית תורי רהט אברהם ונסיב בר תורי רכיך וטב ויהב לעולימא׃

עבדים אמר וקראם כולם אדונים ולגדול אמר א נא תעבד וכיון שלא יעבור הוא יעבודו וחבידיו עמו ובלשון זה מה-
הוא חול׳ דא קודש הוא והיה אומ׳ להקדוש ב״ה להמתין לו עד שירוץ ויבנס את האורחים ואע״פ שכתוב אחר וירץ
לקראתם האמירה קודם לכך היתה ודרך המקראות לדבר כן כמו שפירשתי אבל לא ידון רוחי באדם שנכתב אחר
ויולד נח ואי אפשר לומ׳ אלא אם כן קודם גזירת עשרים שנה ושתי הלשונות בראשית רבה׳ יוקח נא׳ על ידי שליח
והקב״ה שלם לבנו על ידי שליח שנ׳ וירם משה את ידו ויך את הסלע׳ ורחצו רגליכם׳ כסבור שהם ערביים שמשתחוים
לאבק רגליהם והקפיד שלא להכנים ע״ז לביתו אבל לוט שלא הקפיד הקדים לינה לרחיצה שנא׳ ולינו פה ורחצו
רגליכם׳ תחת העץ׳ תחת האילן׳ וסעדו לבכם׳ אמ״ר יצחק בתורה בנביאים ובכתובים מצינו דפתא סעדתא דליבא
בתורה וסעדו לבבכם בנביאים סעד לבך פת לחם בכתו׳ ולחם לבב אנוש יסעד׳ אמ״ר חמא לבבכם אין כתוב כאן לא

אריגול כין
עבדתון על
עב׳

וַיִּקַּח בֶּן בָּקָר רַךְ וָטוֹב וַיִּתֵּן אֶל הַנַּעַר וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ׃
וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב וּבֶן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ׃
וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בָאֹהֶל׃
וַיֹּאמֶר שׁוֹב אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וְהִנֵּה בֵן לְשָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וְשָׂרָה שֹׁמַעַת פֶּתַח הָאֹהֶל וְהוּא אַחֲרָיו׃
וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זְקֵנִים בָּאִים בַּיָּמִים חָדַל לִהְיוֹת לְשָׂרָה אֹרַח כַּנָּשִׁים׃

נקודות בתיו

ואוחי למעבד יתיה: ולי דמן אל·
בקר האצ׳ר אברהים· פאכ׳ד עגלא·
רכ׳צא טייבא ודפעה אלי אלגלאם·
ואסתעגלה פי אצלאחה: ונסיב
שמן וחלב· ובר תורי דעבד· ויהב
קדמיהון· והוא משמיש עלויהון·
תחות אילנא ואכלו: ואכ׳ד סמנא
חלבנא· ואלעגל אלדי אצלחה· וגעל
דלך בין ידיהם· והו ואקף אמאמהם
תחת אלשגרה פאכלו: ואמרו ליה·
אן שרה אתתך· ואמר הא
במשכנא· פקאלו לה אין שרה זוגתך
קאל הודי הי פי אלכבא: ואמר· מתב
אתוב לותך כעדן דאתון קיימין· והא ברא לשרה אתתך· ושרה שמעת
בתרע משכנא והוא אחורוהי: קאל סארגע אליך פי מתל הדי אלוקת מן קאבל·
ויכון אבן לשרה זוגתך· ושרה תסמע· ענד באב אלכבא והו וראה: ואברהם
ושרה סיבו· עלו ביומין· פסק מלמהוי לשרה אורח כנשיא: ואברהאם
ושרה שאבא· וטענא פי אלסן· ואנתהא אן יכון לשרה· סביל כאלנסא:

לבבכם מגיד שאין יצר הרע שולט במלאכים בר׳ ״אחר תעבורו ״אחר כן תלכו ״כי על כן עברתם ״כי הדבר הזה אני
מבקש מכם מאחר שעברתם עלי לכבודי ״כי על כן ״כמו על אשר וכן כל כי שבמקרא כי על כן ראיתי פניך כי על כן ידעת
חנותינו ״קמח סלת ״סלת לעוגות קמח לעמילן שמטבחים לכסות את הקדרה לשאוב את הזוהמה ״בן בקר רך וטוב״
שלשה פרים היו כדי להאכילן שלש לשונות בחרדל ״אל הנער ״זה ישמעאל לחנכו במצות ״ויקח חמאה וג׳ ולחם לא הביא
לפי שפירסה שרה נדה שחזר לה אורח כנשים אותו היום ונטמאת העיסה ״חמאה ״שומן החלב שקולטין מעל פניו ״ובן
הבקר אשר עשה ״אשר תיקן ״קמא קמא דתיקן אתי ואייתי קמייהו ״ויאכלו ״נראו כמו שאכלו מכאן שלא ישנה אדם
מן המנהג ״ויאמרו אליו ״נקוד על איו ותניא ר׳ שמעון בן אלעזר אומר כל מקום שהכתב רבה על הנקודה אתה דורש הכתב
וכאן נקודה רבה על הכתב ואתה דורש הנקודה ששאלו לשרה איו אברהם למדנו שישאל אדם באכסניא שלו לאיש על
האשה ולאשה על האיש בבא מציעא ״אומר יודעים היו מלאכי השרת שרה אמינו היכן היתה אלא להודיע שצנועה היתה
כדי לחבבה על בעלה ״א״ר יוסי בר חנינא כדי לשגר לה כוס של ברכה ״הנה באהל ״צנועה היא ״כעת חיה ״כעת הזאת
לשנה הבאה ופסח היה ולפסח הבא נולד יצחק מדלא קרינן כעת אלא כעת חיה כעת הזאת שתהא חיה לכם שתהיו כולכם
שלמים וקיימים ״שוב אשוב ״לא בשרו המלאך שישוב אלא בשם הב״ה אמ׳ לו כמו ויאמר לה מלאך י״י הרבה ארבה והוא
אין בידו להרבות אלא בשליחותו של מקום אמ׳ לו כן בר׳ ״והוא אחריו ״הפתח היה אחר המלאך ״חדל להיות ״פסק ממנה דרך

ותצחק שרה בקרבה לאמר
אחרי בלתי היתה לי עדנה
ואדני זקן׃ ויאמר יהוה אל
אברהם למה זה צחקה שרה
לאמר האף אמנם אלד ואני
זקנתי׃ היפלא מיהוה דבר
למועד אשוב אליך כעת
חיה ולשרה בן׃ ותכחש שרה
לאמר לא צחקתי כי יראה
ויאמר לא כי צחקת׃ ויקמו
משם האנשים וישקפו על
פני סדם ואברהם הלך עמם
לשלחם׃ ויהוה אמר המכסה

והייכת שרה במעהא למימר׃
בתר דסיבית תהי לי עולימו.
ורבוני סיב׃ פצחכת שרה פי
נפסהא קאילא׃ בעד אן בלית
יכון לי דיי וסידי שיך׃ ואמר
יי׳ לאברהם׃ למא דנן חייכת
שרה למימר׃ הבקושטא אוליד
ואנא סיבית׃ פקאל אללה לאברה׳
לם צחכת שרה קאילא׃ איקינא
אלד וקד עגזת׃ היתכסא מן
קדם יי׳ פתגמא׃ לזמן אתוב
לותך׃ כעדן דאתון קימין ולשרה
בר׃ איכפא ען אללה אמר׃ לוקת
ארגע אליך׃ פי מתל הדי אלוקת

מן קאבל ולשרה אבן׃ וכדיבת שרה למימר׃ לא חייכית ארי
דחילת׃ ואמר לא ברם חייכת׃ פגחדת שרה קאילא׃ לם אצחך אד׳
כאפת׃ קאל לא בל קד צחכת׃ וקמו מתמן גבריא׃ ואסתכיו על אפי
סדום׃ ואברהם אזיל עמהון לאלוואיהון׃ תם קאם .. אקום מן תם׃
ואשרפו קבאלת סדם׃ ואברהם מאצ׳ מעהם לישייעהם׃ ויי׳ אמר המכסי

כשים נדות׳ בקרבה׳ מסתכלת במעיה ואמרה אפשר הקרבים הללו טוענין ולד השדים הללו שצמקו מושכין
חלב תנחומא׳ עדנה׳ צחצוח בשר ולשון משנה משייר את השער ומעדן את הבשר׃ ד״א לשון עידן זמן וסת
דם נדות׳ האף אמנם׳ הגם אמת אלד׳ ואני זקנתי׳ שנה הכתוב מפני השלום שהרי היא אמרה ואדני זקן׳ היפלא׳
כתרגומו היתכסי וכי שום דבר מופלא ומופרד ומכוסה ממני מלעשות כרצוני׳ למועד׳ לאותו מועד המיוחד
שקבעתי אתמול למועד הזה בשנה האחרת׳ כי יראה כי צחקת׳ הראשון משמש לשון דהא הוא שנותן טעם
לדבר ותכחש שרה לפי שיראה והשני משמש לשון אלא ויאמר לא כדבריך הוא אלא צחקת שאמרו רז״ל כי משמש
בארבע לשונות אי דלמא אלא דהא׳ וישקיפו׳ כל השקפה שבמקרא לרעה חוץ מהשקיפה ממעון קדשך
שגדול כח מתנות עניים שהופך מדת הרוגז לרחמים׳ לשלחם׳ ללוותם כסבור אורחים הם׳ המכסה אני
בתמיהה מה שאני עושה בסדום לא יפה לי לעשות דבר זה שלא מדעתו אני נתתי לו את הארץ הזאת
וחמשה כרכים הללו שלו הן שנ׳ גבול הכנעני מצידון באכה סדמה ועמורה וג׳ קראתי אותו אברהם

אני מאברהם אשר אני עשה׃
ואברהם היו יהיה לגוי גדול
ועצום ונברכו בו כל גויי הארץ׃
כי ידעתיו למען אשר יצוה
את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו
דרך יהוה לעשות צדקה
ומשפט למען הביא יהוה על
אברהם את אשר דבר עליו׃
ויאמר יהוה זעקת סדם ועמרה
כי רבה וחטאתם כי כבדה מאד׃
ארדה נא ואראה הכצעקתה

אנא מאברהם דאנא עביד: ופקט
אללה אמכמי אנא מן אבראהים
מא אנא צאנעה: ואברהם מהוה
יהוי לעם סגי ותקיף: ויתברכון
בדיליה כל עממי ארעא: ואברא
סתכון מנה אמה כבירה עצימה
ויתבארך בה גמיע אמם אלארץ:
ארי גלי קדמי בדיל דיפקיד
ית בנוהי וית אנש ביתיה בתרוהי
ויטרון אורחן דתקנן קדם יי
למעבר צדקתא ודינא בדיל
דייתי יי על אברהם ית דמליל
עלוהי: ואנא מערפה אנה סיאמר בניה ואהלה מן בעדה
באן יחפצון טריק אללה ליעמלו בעדל וחכם לקבלאן יפי
אללה לאבראהים במא ועדה: ואמר יי קבילת סדום ועמרה ארי
סגיאת וחובתהון ארי תקיפת לחדא: פקאל אללה צראך סדם ועמרה
קד עצם ובטאהם קד כתר גדא: אתגלי כען ואחזי הכקבילתהון
דעלת לקדמי עבדו ואעביר עמהון גמירא אם לא תיבין:
ואם תיבין לא אתפרע: תורד אמרא מחגלא ואנטר אכמא אכ...

אב המון גוים כתיב ואשמיד את הבנים ולא אודיע לאב שהוא אוהבי׃ ואברהם היו יהיה׃ מדרש אגדה
זכר צדיק לברכה ... הוזכרו ברכו ופשוטו וכי אני מעלים הרי הוא חביב לפני להיות לגוי גדול ולהתברך
בו כל גויי הארץ׃ כי ידעתיו׃ לשון חיבה כמו מודע לאשה מודעתנו ואדעך בשם ואמנם עיקר לשון כולם אינו לשון
כולם אינו לשון ידיעה שהמחבב את האדם מקרבו אצלו ויודעו ומכירו ולמה ידעתיו למען אשר יצוה לפי שהוא
מצוה את בניו עלי לשמור דרכי ואם תפרשהו כתרגומו יודע אני בו שיצוה את בניו וג׳ אין למען נופל על
הלשון׃ יצוה׃ לשון הווה כמו ככה יעשה איוב׃ למען הביא׃ כך הוא מצוה לבניו שמרו דרך ה׳ כדי שיביא
השם על אברהם וג׳ על בית אברהם לא נאמר אלא על אברהם למדנו כל המעמיד בן צדיק כאלו אינו
מת׃ ויאמר ה׳ אל אברהם זעקת סדום ועמורה כי רבה׃ כל רבה שבמקרא הטעם בבית לפי שהן מתורגמין
גדולה והולכת אבל זה טעמו למעלה בריש לפי שמתורגם גדולה כבר כמו שפירשתי ויהי השמש באה
באה שבה יבמתך׃ ארדה נא׃ למד לדיינים שלא יפסקו דיני נפשות אלא בראייה הכל כמו שפירשתי בפרשת הפלגה׃ ...

הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ כָּלָה וְאִם לֹא
אֵדָעָה׃ וַיִּפְנוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים
וַיֵּלְכוּ סְדֹמָה וְאַבְרָהָם עוֹדֶנּוּ
עֹמֵד לִפְנֵי יְהוָה׃ וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם לפניו
וַיֹּאמַר הַאַף תִּסְפֶּה צַדִּיק עִם
רָשָׁע׃ אוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם
בְּתוֹךְ הָעִיר הַאַף תִּסְפֶּה וְלֹא
תִשָּׂא לַמָּקוֹם לְמַעַן חֲמִשִּׁים
הַצַּדִּיקִם אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ׃
חָלִלָה לְּךָ מֵעֲשֹׂת כַּדָּבָר הַזֶּה
לְהָמִית צַדִּיק עִם רָשָׁע וְהָיָה
כַצַּדִּיק כָּרָשָׁע חָלִלָה לָּךְ

ואנזל ואי׳ צנעו גמלתהם אם
לא׃ ואתפניאו מתמן גבריא.
ואזלו לסדום ואברהם ער כען
משמיש בצלותיה׃ פמלו מקום
מן תם ומצו אלי סדום ואברהם·
עאיד ואקף יצלי בין ידי אללה׃
וקריב אברהם ואמר הברגז
תשיצי זכאה עם חייבא׃ פתקדם
אברהם וקאל איקינא תסייח
אלצאלח מע אלטאלח׃ מא אסא את
חמשין זכאין בגו קרתא
הברגז תשיצי ולא תשבוק
לאתרא בדיל חמשין זכאין

דבגוה׃ לעל יוגד פי אלבלד כמסין צאלחא איקינא תסיפהם ולא תצפח
ענהם· לקבל אלכמסין אלצאלח [illegible] אלדי פי מא בינהם׃ קושטא אלון
דינך מלמעבד כפתגמא הדין לשיצאה זכאה עם חייבא ויהי זכאה הדין
כחייבא. קושטא אלון דינך דין כל ארעא בלם יעביד דינא׃ חאשא מא
מונאן תצנע מתל הדא אלאמר אן תהלך אלצאלח מע אלטאלח ויכון אלצאלח כאלטאלח· אנת

ארדה נא לסוף מעשיהם· הכצעקתה· של ריבה· הבאה אלי עשו· ובן עומדין במרדן כלה אני עושה בהן ואם לא
יעמדו במרדן אדעה מה אעשה להפרע מהן ביסורים לא אכלה אותם וכיוצא בו מצינו במקום אחד ועתה
הורד עדיך מעליך ואדעה מה אעשה לך ולפיכך יש הפסק נקודת פסיק בין עשו לכלה כדי להפריד תיבה
מחברתה ורז״ל דרשו הכצעקתה צעקת ריבה אחת שהרגו במיתה משונה על שנתנה מזון לעני כמפורש
בחלק· ויפנו משם ממקום שאברהם ליוום שם· ועודנו עומד· והלא לא הלך לעמוד לפניו אלא הקב״ה בא אצלו ואמר
לו זעקת סדום ועמורה והיה לו לכתוב וה׳ עודנו עומד על אברהם אלא תיקון סופרים הוא שהפכוהו רבותינו לכתוב
כן· ויגש אברהם· מצינו הגשה למלחמה ויגש יואב וגו׳ הגשה לפיוס ויגש אליו יהודה והגשה לתפלה ויגש אליהו
הנביא ולכל אלה נכנס אברהם לדבר קשות ולפיוס ולתפלה· האף תספה· הגם תספה ולתרגום של אונקלוס שתרגמו
לשון רוגז כך פירושו האף ישיאך שתספה צדיק עם רשע· חמשים צדיקים· עשרה צדיקים לכל כרך וכך חמשה
מקומות יש ואם תאמר לא יצלו הצדיקים את הרשעים למה תמית הצדיקים· חלילה לך· חולין הוא לך יאמרו כך
היא אומנותו שוטף הכל צדיקים ורשעים כך עשית לדור המבול ולדור הפלגה לא הוא ולא כיוצא בו· חלילה
לך לעולם הבא· השופט כל הארץ· נקוד בחטף פתח הא של השופט לשון תמיה וכן מי שהוא שופט

השפט כל הארץ לא יעשה
משפט׃ ויאמר יהוה אם אמצא
בסדם חמשים צדיקם בתוך
העיר ונשאתי לכל המקום
בעבורם׃ ויען אברהם ויאמר
הנה נא הואלתי לדבר אל אדני
ואנכי עפר ואפר׃ אולי יחסרון
חמשים הצדיקם חמשה
התשחית בחמשה את כל
העיר ויאמר לא אשחית אם
אמצא שם ארבעים וחמשה׃
ויסף עוד לדבר אליו ויאמר
אולי ימצאון שם ארבעים ויאמר

מעא דאחכאס גמיע לעלם לם
יעלם בלחכם׃ ואמר יי׳ אם אשכח
בסדום חמשין זכאין בגו קרתא
ואשבוק לכל אתרא בדילהון׃
קל אלהאן וגדת פי סדום כמסין
צלחא׃ צפחת לגמיע אהל
למוצע בסבבהם׃ ואתיב אברהם
ואמר הא כען אסגיתי למללא
קדם יי׳ ואנא עפר וקטם׃ פאגאבה
אברהם וקל להודי קד אמענת פי
לכלאם בין ידי אלה ואנא תראב
ורמאד׃ מא אם יחסרון חמשין
זכאין חמשה התחביל בחמשה
ית כל קרתא ואמר לא אחביל׃

אם אשכח תמן ארבעין וחמשה׃ לעל ינקצון לכמסין לצלח כמסה׃
אתהלך בסבב לכמסה גמיע לבלד׃ קל לא אהלכהם אן וגדת תם ארבעין
ארבעין וכמסה׃ ואוסיף עוד למללא קדמוהי ואמר׃ מא אם ישתכחון
תמן ארבעין׃ ואמר לא אעביד בגינא׃ בדיל ארבעין׃ ועאוד איצא
מכאטבתה׃ וקל׃ לעל יוגד תם ארבעין׃ קל לא (אצנע) ראך בסבב מכאטבתה׃

לא יעשה משפט אמת׃ אם אמצא בסדום וג׳ לפי שסדום היתה מטרפולין וחשובה מכולן תלה בה הכתוב׃
התשחית בחמשה׃ והלא הן תשעה לכל כרך וכרך ואתה צדיקו של עולם תצטרף עמהם׃ אולי ימצאון
שם ארבעים׃ וימלטו ארבעת הכרכים וכן יצילו שלשה מהם או עשרים יצילו שנים או עשרה
יצילו אחד מהם׃ הואלתי׃ רציתי כמו ויואל משה׃ אולי ימצאון שם עשרה׃ על הפחות לא
בקש אמר דור המבול היו שמנה נח ובניו ונשיהם ולא הצילו על דורם ועל תשעה על ידי
צירוף כבר בקש ולא מצא׃ וילך יי׳ וגו׳ כיון שנשתתק הסנגור הלך לו הדיין׃ ואברהם שב
למקומו׃ נסתלק הדיין נסתלק הסנגור והקטיגור מקטרג לפיכך ויבאו שני המלאכים סדמה
לה ערבית׃ ויבאו שני המלאכים והשלישי שבא לבשר את שרה כיון שעשה שליחותו נסתלק לו׃

לא אעשה בעבור הארבעים׃
ויאמר אל נא יחר לאדני ואדברה
אולי ימצאון שם שלשים ויאמר
לא אעשה אם אמצא שם
שלשים׃ ויאמר הנה נא הואלתי
לדבר אל אדני אולי ימצאון
שם עשרים ויאמר לא אשחית
בעבור העשרים׃ ויאמר אל נא
יחר לאדני ואדברה אך הפעם
אולי ימצאון שם עשרה ויאמר
לא אשחית בעבור העשרה׃ וילך
יהוה כאשר כלה לדבר אל
אברהם ואברהם שב למקמו׃
ויבאו שני המלאכים סדמה
בערב ולוט ישב בשער סדם

ארבעין׃ ואמר לא כען יתקף
רגזא דיי ואמליל מא אם ישתכחון
תמן תלתין ואמר לא אעביד
גמירא אם אשכח תמן תלתין׃
קו׳ לא יצעב בין ידי ׳לה אן אתכלם
לעל יוגד תם תלאתין. קו׳ לא אצנע
דלך אן וגדת תם תלאתין׃ ואמר
הא כען אסגיתי למללא קדם יי׳ מא
אם ישתכחון תמן עסרין ואמר
לא אחביל בדיל עסרין׃ קו׳ הודי
קד אמענת פי ׳כלאם בין ידי ׳לה
לעל יוגד תם עשרין קו׳ לא אהלכהם
בסבב ׳לעשרין׃ ואמר לא כען
יתקף רגזא דיי ואמליל ברם
זמנא הדא מא אם ישתכחון תמן
עסרה ואמר לא אחביל בדיל
עסרה׃ קו׳ לא יצעב בין ידי ׳לה אן אתכלם הדה ׳למרה לעל יוגד תם
עשרה קו׳ לא אהלכהם בסבב ׳לעשרה׃ ואסתלק יקרא דיי׳ כד שיצי
למללא עם אברהם ואברהם תב לאתריה׃ וארתפע נור ׳לה חין פרג
מן מכאטבתה ואברהם רגע ׳למוצעה׃ ועלו תרין מלאכיא לסדום
ברמשא ולוט יתיב בתרעא דסדום וחזא לוט וקם לקדמותהון וסגיד
על אפוהי על ארעא׃ תם גא ׳למלכאן ׳לי סדם וקת עשא ולוט גאלס ערי

המלאכים׳ ולהלן קראם אנשים כשהיתה שכינה עמהם קראם אנשים׳ ד״א אצל אברהם שכחו גדול והיו המלאכים
תדירין אצלו כאנשים קראם אנשים ואצל לוט קראם מלאכים׳ בערב׳ וכי כל כך שהו המלאכים מחברון לסדום אלא מלאכי
רחמים היו וממתינין שמא יוכל אברהם ללמד עליהם סניגוריא׳ ולוט יושב בשער סדום׳ ישב כתיב אותו היום מנוהו שופט עליהם׳

וירא לוט ויקם לקראתם וישתחו
אפים ארצה: ויאמר הנה נא
אדני סורו נא אל בית עבדכם
ולינו ורחצו רגליכם והשכמתם
והלכתם לדרככם ויאמרו לא
כי ברחוב נלין: ויפצר בם מאד
ויסרו אליו ויבאו אל ביתו ויעש
להם משתה ומצות אפה
ויאכלו: טרם ישכבו ואנשי
העיר אנשי סדם נסבו על
הבית מנער ועד זקן כל העם
מקצה: ויקראו אל לוט ויאמרו
לו איה האנשים אשר באו אליך

באכהא. פלמא ראהם קאם
תלקאהם וסגד עלי וגהה עלי אלארץ:
ואמר בבעו כען רבוני זורו כען
לבית עבדכון וביתו ואסחו רגליכון
ותקדמון ותהכון לאורחכון ואמרו
לא אלהין ברחובא נבית: פקאלא
סיידי מילא אלי בית עבדכמא
וביתא ואגסלא ארגלכמא
ותדלגא ותמציא לטריקכמא
קאלא לא אלא נבית פי אלרחבה:
ואתקיף בהון לחדא וזרו לותיה
ועלו לביתיה ועבד להון משתיא
ופטיר אפא להון ואכלו: פאלח
עליהמא גדא פמלא אליה ודכלא
אלי מנזלה פצנע להם מגלסא ולבז להם פטירא פאכלו: עד לא
שכיבו ואנשי קרתא אנשי סדום אקיפו על ביתא מעולימא ועד
סבא כל עמא מסופיה: קבל אן ינצגעוא באהל אלקריה אהל סדם
קד אחאטו באלבית מן סגיר אלי כביר גמיע אלקום אלדי פי נאחיתה: וקרו ללוט
ואמרו ליה אן גבריא דאתו לותך בליליא אפיקנון לותנא ונדע יתהון: פדעו

ויירא לוט וג' מבית אברהם למד לחזר על האורחים" הנה נא אדוני" הנה נא אתם אדונים לי אחר שעברתם על"
דא צריכים אתם לתת לב על הרשעים הללו שלא יכירו בכם וזו היא עצה מכונה קודם עקמו את הדרך לביתי
דרך עקלתון שלא יכירו שאתם נכנסים לשם לכך נאמר סורו בו" ויאמרו לא" לא אבל הם אמרו לו תעשה מכאן
שמקבלין לקטן ואין מקבלין לגדול" כי ברחוב נלין" הרי כי משמש בלשון אלא שאמרו לא נסור אל ביתך אלא ברחובה
שלעיר נלין" ויסרו אליו" עקמו את הדרך לצד ביתו" ומצות אפה" פסח היה" טרם ישכבו ואנשי העיר אנשי
סדום כך נדרש בבר"ר" טרם ישכבו ואנשי העיר היו בפיהם שלמלאכים והיו שואלים ללוט מה טיבם ומעשיהם
והוא אומר להם רובם רשעים עודם מדברים בהם ואנשי העיר וג' ופשוטו שלמקרא ואנשי העיר אנשי
רשע נסבו על הבית על שהיו רשעים נקראים אנשי סדום כמו שאמר כתוב ואנשי סדום רעים
וחטאים" כל העם מקצה" מקצה העיר עד הקצה שאין אחד מוחה בידם שאפלו צדיק אחד אין בהם"

הלילה הוציאם אלינו ונדעה
אתם: ויצא אלהם לוט הפתחה
והדלת סגר אחריו: ויאמר אל נא
אחי תרעו: הנה נא לי שתי בנות
אשר לא ידעו איש אוציאה נא
אתהן אליכם ועשו להן כטוב
בעיניכם רק לאנשים האל אל
תעשו דבר כי על כן באו בצל
קרתי: ויאמרו גש הלאה ויאמרו
האחד בא לגור וישפט שפוט
עתה נרע לך מהם ויפצרו
באיש בלוט מאד ויגשו לשבר
הדלת: וישלחו האנשים את ידם

בלוט וקאלו לה אין אלרגאל אלדי
דכלו אליך אללילה אכרגהם אלינא.
חתי נואקעהם: ונפק לותהון
לוט לתרעא ודשא אחד בתרוהי:
פכרג לוט אליהם אלי אלבאב ואגלק
ואמר בבעו כען אחי לא תבאישון
אלמצראע וראה: וקאל יא אכותי
לא תסיו אליהם: הא כען לי תרתין
בנן דלא ידעו גבר אפיק כען
יתהון לותכון ועבידו להון כד
תקין בעיניכון לחוד לגבריא
האלין לא תעבדון מדעם ארי
על כן עלו בטלל שריתי: הודי
לי אבנתאן לם יערפן רגלא אכרג
המא אליכם ואצנעו בהן מא חסן
ענדכם. ערא בהאולי אלקום לא תצנעו שיא. למא דכלו תחת צלא.
סקפי: ואמרו קרב להלאה. ואמרו חד אתא לאתותבא והא אין דינא.
כען נבאיש לך מדילהון. ואתקיפו בגברא בלוט לחדא. וקריבו
למתבר דשא: פקאלו ותקדם אלי ההנא. תם קאלו אוחד גא ליסכן מענא צאר
יחכם עלינא. אלאן נסי אליך אכתר מנהם. ואלחו עלי לוט גדא. ותקדמו ליכסרו
אלמצראע: ואושיטו גבריא ית ידיהון. ואעילו ית לוט לותהון לביתא.

ונדעה אותם. במשכב זכור כמו אשר לא ידעו איש. האל. כמו האלה. כי על כן באו. כי הטובה הזאת תעשו לכבוד
על אשר באו בצל קורתי תרג׳ בטלל שריתי תרג׳ שלקורת שריתא. גש הלאה. קרב להלאה כלומר התקרב לצדדין
והתרחק ממנו וכן כל הלאה שבמקרא לשון ריחוק כמו זרה הלאה הנה התעי ממך והלאה גש הלאה המשך להלאה
בלשון לעז טריטוי אנוש לדבר שיפה הוא לומר אין אנו חוששים לך ודומה לך קרב אליך אל תגע בי ובן גשה לי ואשבה
המשך לצדדין בעבורי ואשב אצלך אתה מליץ על האורחים אין מלאך לבך על שאמר להם על הבנות אמרו לו
גש הלאה לשון נחת ועל שאתה מליץ על האורחים האחד בא לגור אדם נכר יחידי אתה בינינו שבאת לגור
ונעשית מוכיח אותנו. דלת. הסובבת לנעול ולפתוח. פתח הוא החלל שבו נכנסין ויוצאין.

בקנריס

וַיָּבִיאוּ אֶת לוֹט אֲלֵיהֶם הַבָּיְתָה
וְאֶת הַדֶּלֶת סָגָרוּ: וְאֶת הָאֲנָשִׁים
אֲשֶׁר פֶּתַח הַבַּיִת הִכּוּ בַּסַּנְוֵרִים
מִקָּטֹן וְעַד גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לִמְצֹא
הַפָּתַח: וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל
לוֹט עֹד מִי לְךָ פֹה חָתָן וּבָנֶיךָ
וּבְנֹתֶיךָ וְכֹל אֲשֶׁר לְךָ בָּעִיר
הוֹצֵא מִן הַמָּקוֹם: כִּי מַשְׁחִתִים
אֲנַחְנוּ אֶת הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי גָדְלָה
צַעֲקָתָם אֶת פְּנֵי יְהוָה וַיְשַׁלְּחֵנוּ
יְהוָה לְשַׁחֲתָהּ: וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר
אֶל חֲתָנָיו לֹקְחֵי בְנֹתָיו וַיֹּאמֶר
קוּמוּ צְּאוּ מִן הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי
מַשְׁחִית יְהוָה אֶת הָעִיר וַיְהִי

ת׳ עקוס

לבוף

וית דשא אחדו: פמד אלקום אידיהם·
ואדכלו לוט אליהם אלי אלבית· וגלקו
אלמצראע: וית גבריא דבתרע
ביתא מחו בשברירא· מזעירא
ועד רבא· ולאיו לאשכחא תרעא:
ואלקום אלדי בבאב אלבית· צרבוהם
באלעשא· מן שב אלי שיך· פעגזו
ען וגוד אלבאב: ואמרו גבריא
ללוט· עוד מא לך הכא· חתנא
ובנך ובנתך· וכל דלך בקרתא
אפיק מן אתרא: וקאלו אלקום ללוט·
מן לך ההנא מן צהר ובנך ובנאתך·
וכל מא לך פי אלקריה אכרגה מן
הדא אלמוצע ארי מחבלין אנחנא
ית אתרא הדין ארי סגיאת קבילתהון

קדם יי׳· ושלחנא יי׳ לחבלותה: לאנא מהלכין הדא אלמוצע· למא
עצם צראכהם בין ידי אללה· בעתנא לנהלכהם: ונפק לוט· ומליל
עם חתנוהי נסבי בנתיה· ואמר קומו פוקו מן אתרא הדין ארי מחביל
יי׳ ית קרתא· והוה כמחייך בעיני חתנוהי: פכרג לוט· וכלם אצהארה
אלמתזווגין בנאתה· וקאל להם קומו אכרגו מן הדא אלמוצע· לאן אללה מהלכה· פכאן

בסנורים" מכת עורון" מקטן ועד גדול" הקטנים התחילו בעבירה תחלה שנ׳ מנער ועד זקן לפי כך
התחילה הפורענות מהם" עוד מי לך פה" פשוטו שלמקרא מי יש לך עוד בעיר הזאת חוץ מאשתך
ובנותיך" אם יש לך חתן או בנים ובנות היוצא מן המקום" ובניך בני בנותיך הנשואות" ומדרש
אגדה עוד מאחר שעושין נבלה כזאת מי לך פתחון פה ללמד סניגוריא עליהם שכל הלילה היה מליץ
עליהם טובות קריביה מי לך פה" חתניו" שתי בנות נשואות היו לו בעיר" לוקחי בנותיו" שאותן שבבית ארוסות היו"

כמצחק בעיני חתניו: וכמו השחר
עלה ויאיצו המלאכים בלוט לאמר
קום קח את אשתך ואת שתי
בנתיך הנמצאת פן תספה בעון
העיר: ויתמהמה ויחזיקו האנשים
בידו וביד אשתו וביד שתי
בנתיו בחמלת יהוה עליו ויצאהו
וינחהו מחוץ לעיר: ויהי כהוציאם
אתם החוצה ויאמר המלט על
נפשך אל תביט אחריך ואל
תעמד בכל הככר ההרה המלט
פן תספה: ויאמר לוט אלהם אל
נא אדני: הנה נא מצא עבדך

ענדהם כאלאעב: וכמסק צפרא
הוה ודחקו מלאכיא בלוט למימר
קום דבר ית אתתך וית תרתין
בנתך דאשתכחא מהימנן עמך
דלמא תלקי בחובי קרתא:
פלמא כאן ענד טלוע אלפגר אלחו
אלמלאיכה עלי לוט קאילין קם
כד זוגתך ואבנתיך אלמוגודתין
מעד כילא תנסאח בדנב אהל אלבלד:
ואתעכב ואתקיפו גבריא בידיה
וביד אתתיה וביד תרתין בנתיה
ברחם יי' עלוהי: ואפקוהי ואשריוהי
מברא לקרתא: פתלבת ואמסך
אלקום בידה וביד זוגתה ואבנתיה

בשפקה' אללה עליה פאכרגוה וודעוה כארג אלקריה: והוה כד אפיקו יתהון
לברא ואמר חוס על נפשך לא תסתכי לאחורך ולא תקום בכל מישרא
לטורא אשתיזב דלמא תלקי: פלמא אכרגהם אלי ברא קאל לה אנג בנפסך
לא תלתפת אלי וראך ולא תקף פי שי מן אלמרג ותכלץ אלי אלגבל כילא תנסאח:
ואמר לוט להון בבעו יי': פקאל לוט להמא לא יארסול אללה: הא כען אשכח עבדך

ויאיצו כתרגומו ודחקו מיהרוהו: הנמצאות המזומנות לך בבית להציל. ומדרש אגדה יש וזה ישובו שלמקרא:
תספה תהיה כלה עד תם כל הדור מתורגם עד דסף: ויתמהמה כדי להציל את ממונו: ויחזיקו אחד מהם היה
שליח להציל וחבירו להפוך את סדום לכך נאמר ויאמר המלט ולא נאמר ויאמרו: המלט על נפשך דייך להציל נפשות
אל תחוס על הממון: אל תביט אחריך אתה הרשעת עמהן ובזכות אברהם אתה ניצול אינך כדאי לראות בפורענותם
ואתה ניצול: בכל הככר ככר הירדן: ההרה המלט אצל אברהם ברח שהוא יושב בהר שנ' ויעתק משם
ההרה ואף עכשיו היה יושב שם שנ' אל המקום אשר היה שם אהלו בתחלה ואעפ שכתוב ויאהל אברם אוהלים הרבה
היה לו ונמשכו עד חברון: המלט לשון השמטה וכן כל המלטה שבמקרא אישמוניר בלעז וכן והמליטה זכר שנשמט
העובר מן הרחם כצפור נמלטה ולא יכלו מלט משא להשמיט משא הרעי שבנקביהם: אל נא אדני רבותינו אמרו ששם
קודש שנ' בו להחיות את נפשי מי שבידו להמית ולהחיות ותרגומו בבעו כען יי': אל נא אמרו אל להמלט ההרה וש'

לשנ

חן בעיניך ותגדל חסדך אשר
עשית עמדי להחיות את נפשי
ואנכי לא אוכל להמלט ההרה
פן תדבקני הרעה ומתי. הנה נא
העיר הזאת קרבה לנוס שמה (והוא מצער אמלטה נא שמה)
הלא מצער הוא ותחי נפשי.
ויאמר אליו הנה נשאתי פניך
גם לדבר הזה לבלתי הפכי את
העיר אשר דברת. מהר המלט
שמה כי לא אוכל לעשות
דבר עד באך שמה על כן
קרא שם העיר צער. השמש

רחמין קדמך ואסגיתא טיבותך
דעבדת עמי לקיימא ית נפשי
ואנא ליתאנא יכיל לאשתיזבא
לטורא דלמא תערענני בשתא
ואמות. הודי קד וגד עבדך חטאא
ענדך. וכתרת פצלך אלדי צנעתה
מעי לתחיי נפסי ואנא לא אטיק
אתכלץ אלי אלגבל כלא תלחקני
מניה פאמות. הא כען קרתא
הדא קריבא למערק לתמן והיא
זעירא אשתיזב כען לתמן הלא
זעירא היא ותתקיים נפשי. הודי
הדה אלקריה קריבה אן אהרב אליהא

והי סגירה אתכלץ אליהא. ועלי אנהא סגירה ותחיא נפסי. ואמר ליה
הא נסיבית אפך אף לפתגמא הדין. בדיל דלא למהפכי ית קרתא
דבעיתא עלה. קאל לה הודי קד שפעתך פי הדא ואמר איצא לא אקלב
אלקריה אלדי סאלת פיהא. אוחי אשתיזב לתמן ארי לא אכול למעבד פתגמא
עד מיתך לתמן. על כין קרא שמה דקרתא צער. אסרע תכלץ אלי תם פאני
לא אטיק אצנע שיא אלי אן תדכלהא לדלך סמית אלקריה זגר. שמשא

לשון בקשה. פן תדבקני הרעה. כשהייתי אצל אנשי סדום היה הקב"ה רואה מעשי ומעשה בני העיר והייתי נראה צדיק וכדאי להנצל וכשאבוא אצל צדיק אני כרשע וכן אמרה הצרפית לאליהו כי באת אלי להזכיר את עוני עד שלא באת אצלי היה הקב"ה רואה מעשי ומעשה עמי ואני צדקת ביניהם ומשבאת אצלי לפי מעשיך אני רשעה. העיר הזאת קרובה. קרובה ישיבתה נתיישבה מקרוב לפיכך לא נתמלאת סאתה עדיין והיא קריבתה מדור הפלגה שנתפלגו האנשים והתחילו להתישב איש במקומו והיא היתה בשנת מות פלג ומשם ועד כאן נב שנים שפלג מת בשנת מח לאברהם כיצד פלג חי אחרי הולידו את רעו רט שנה מהם כלו לב כשנולד שרוג ומשרוג עד שנולד נחור ל הרי סב ומנחור עד שנולד תרח כט הרי צא ומשם עד שנולד אברהם ע הרי קסא תן להם מח הרי רט וזו היתה שנת הפלגה וכשנחרבה סדום היה אברהם בן צט שנה היה מדור הפלגה עד כאן נב שנה וצוער איחרה ישיבתה אחרי ישיבת סדום וחברותיה שנה אחת הוא שנ' אמלטה נא. נא בגימטריא חמשים ואחת. הלא מצער היא. הלא עונותיה מועטין ויכול אתה להניחה ותחי נפשי בה זהו מדרשו ופשוטו של מקרא הלא עיר קטנה היא ואנשים בה מעט אין לך להקפיד אם תניחנה ותחי נפשי בה. גם

יצא על הארץ ולוט בא צערה:
ויהוה המטיר על סדם ועל
עמרה גפרית ואש מאת יהוה
מן השמים: ויהפך את הערים
האל ואת כל הככר ואת כל
ישבי הערים וצמח האדמה:
ותבט אשתו מאחריו ותהי
נציב מלח: וישכם אברהם
בבקר אל המקום אשר עמד
שם את פני יהוה: וישקף על

ת עקוס

נפק על ארעא ולוט על לצוער:
אלשמס כרגת עלי אלארץ ולוט
דכל אלי זגר: ויי אמטר על סדם
ועל עמרה גפריתא ואישתא
מן קדם יי מן שמיא: ואללה אמטר
עלי סדם ועמרה כברית ונאר
מן ענדה מן אלסמא: והפך ית
קרויא האלין וית כל מישרא
וית כל יתבי קרויא וצמחא
דארעא: פקלב גמיע אלקרי
וסאיר אלמרג וגמיע סכאנהא
חתי נבאתהא: ואסתכיאת אתתיה מבתרוהי והות קמא דמלח:
פאלתפתת זוגתה ורא פצארה נצבה מלח: ואקדים אברהם בצפרא
לאתרא דשמיש תמן בצלו קדם יי: פאדלג אבראהם בגדאה
אלי אלמוצע אלדי וקף פיה בין ידי אללה: ואסתכי על אפי סדם

לדבר הזה. לא דייך שאתה ניצל אלא אף כל העיר אציל בגללך. הפכי. הופך אני כמו עד בואי אחרי
רואי מדי דברו. כי לא אוכל לעשות. זה עונשן של מלאכים על שאמרו כי משחיתים אנחנו ותלו הדבר
בעצמן לפיכך לא זזו משם עד שהוזקקו לומר שאין הדבר ברשותן. כי לא אוכל. לשון יחיד מכאן אתה
למד שהאחד הופך והאחד מציל שאין שני מלאכים נשלחים לדבר אחד. על כן קרא שם העיר צוער.
על שם והיא מצער. ויי' המטיר על סדום. כל מקום שנ' ויי' הוא ובית דינו. המטיר על סדום. בעלות
ה' שחר כמו שנ' וכמו השחר עלה. שעה שהלבנה עומדת ברקיע עם החמה לפי שהיו מהם עובדין
לחמה ומהם ללבנה אמר הקדוש ב"ה אם אפרע מהם ביום יהיו עובדי לבנה אומרים אלו לבנה מושלת לא
היינו חרבין כולנו ואם אפרע מהם בלילה יהיו עובדין החמה אומרים אלו היה ביום כשהחמה מושלת
לא היינו חרבים לפיכך כתוב וכמו השחר עלה נפרע מהם בשעה שהחמה והלבנה מושלים. המטיר
גפרית ואש בתחלה מטר ונעשית גפרית ואש. מאת ה' דרך מקראות לדבר כן כמו נשי למך ולא אמר
נשי וכן אמר דוד קחו עמכם מעבדי אדוניכם ולא אמר מעבדי וכן אחשורוש בשם המלך ולא אמר
בשמי אף כאן מאת ה' ולא אמר מאתו. מן השמים. הוא שאמר הכתוב כי בם ידין עמים כשבא ליסר
הבריות מביא עליהם אש מן השמים כמו שעשה לסדום וכשבא להוריד המן מן השמים הנני ממטיר
לכם לחם מן השמים. ויהפך את הערים וג'. ארבעתם יושבות בסלע אחד והפכן מלמעלה למטה
שנ' בחלמיש שלח ידו וג'. ותבט אשתו מאחריו. מאחריו של לוט. ותהי נציב מלח. במלח חטאה
ובמלח לקתה אמר לה תני מעט מלח לאורחים הללו אמרה לו אף המנהג הרע הזה
אתה בא להנהיג במקום הזה. קיטור. תימור של עשן טורקא בלע"ז. כבשן. חפירה

ששורפין

75

פְּנֵי סְדֹם וַעֲמֹרָה וְעַל כָּל פְּנֵי
אֶרֶץ הַכִּכָּר וַיַּרְא וְהִנֵּה עָלָה
קִיטֹר הָאָרֶץ כְּקִיטֹר הַכִּבְשָׁן:
וַיְהִי בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת עָרֵי
הַכִּכָּר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת אַבְרָהָם
וַיְשַׁלַּח אֶת לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה
בַּהֲפֹךְ אֶת הֶעָרִים אֲשֶׁר יָשַׁב
בָּהֵן לוֹט: וַיַּעַל לוֹט מִצּוֹעַר
וַיֵּשֶׁב בָּהָר וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו עִמּוֹ כִּי
יָרֵא לָשֶׁבֶת בְּצוֹעַר וַיֵּשֶׁב
בַּמְּעָרָה הוּא וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו:
וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל הַצְּעִירָה
אָבִינוּ זָקֵן וְאִישׁ אֵין בָּאָרֶץ
לָבוֹא עָלֵינוּ כְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ:

ועמרה ועל כל אפי ארע מישרא
וחזא והא סליק תננא דארעא
כתננא דאתונא: פאטלע עלי
וגה סדם ועמרה וסאיר בלד
אלמרג מנצ׳ר פאדי בדכאנה קד
צעד כדכאן אלאתון: והוה
בחבלות יי ית קרוי מישרא
ודכיר יי ית אברהם ושלחית
לוט מגו הפיכתא כד הפך ית
קרויא דהוה יתיב בהן לוט:
פלמא אהלך אללה קרי אלמרג דכר
אללה אברהים פכלץ לוט מן
וסט אלמנקלב בערמא קלב
אלקרי אלדי כאן לוט יסכנהא:
וסליק לוט מצוער ויתיב בטורא

ותרתין בנתיה עמיה ארי דחיל למתב בצוער ויתיב במערתא
הוא ותרתין בנתיה: פצעד לוט מן זגר ואקאם פי אלגבל ואבנתאה
מעה אד כאף אן יקים פי זגר פאקאם פי אלמגארה הו ואבנתאה:
ואמרת רבתא לזעירתא אבונא סיב וגבר לית בארעא למיעל
עלנא כאורח כל ארעא: פקאלת אלכברא ללצגרא אן
אבינא שיך וליס רגל פי אלבלד ידכל עלינא כסביל אלנאס:

שעורפין בה את האבנים לסיד וכן כל כבשן שבתורה: ויזכר אלהים את אברהם מה זכירתו של אברהם על לוט נזכר שהיה יודע ששרה אשתו של אברהם ושמע שאמר אברהם במצרים על שרה אחותי היא ולא גילה הדבר שהיה חס עליו לפיכך הקב״ה חס עליו: כי ירא לשבת בצוער לפי שהיתה קרובה לסדום: אבינו זקן ואם לא עכשיו אימתי שמא ימות או יפסוק מהוליד: ואיש אין בארץ סבורות היו שכל העולם נחרב כמו בדור

לכה נשקה את אבינו יין ונשכבה
עמו ונחיה מאבינו זרע׃ ותשקין
את אביהן יין בלילה הוא ותבא
הבכירה ותשכב את אביה ולא
ידע בשכבה ובקומה׃ ויהי בקו׳
ממחרת ותאמר הבכירה אל תול
הצעירה הן שכבתי אמש את
אבי נשקנו יין גם הלילה ובאי
שכבי עמו ונחיה מאבינו זרע׃
ותשקין גם בלילה ההוא את
אביהן יין ותקם הצעירה
ותשכב עמו ולא ידע בשכבה
ובקמה׃ ותהרין שתי בנות לוט
מאביהן׃ ותלד הבכירה בן

איתא נשקי ית אבונא חמרא
ונשכוב עמיה ונקיים מאבונא
בנין ׃ תעלי נסקי אבינא כמרא
ונצאגעה ונסתבקי מנה נסלא׃
ואשקיאה ית אבוהון חמרא
בליליא הוא וקמת רבתא
ושכיבת עם אבוהא ולא ידע
במשכבה ובמקימה׃ פסקיא
אביהמא כמרא פיתלך ללילה׃
וקאמת לכברי וצאגעתה ולם
יעלם בנאמהא וקאמהא׃
והוה ביומא דבתלוהי ואמרת
רבתא לזעירתא הא שכיבית
רמשי עם אבא נשקיניה חמרא
אף בליליא ועולי שכובי עמיה
ונקיים מאבונא בנין ׃ ולמא כאן מן גד קלת לכברי לוסגרא הוריקד
צאגעת אמס אבי נסקיה כמרא ללילה וצאגעיה ונסתבקי מנה נסלא׃
ואשקיאה אף בליליא ההוא ית אבוהון חמרא וקמת זעירתא ושכיבת
עמיה ולא ידע במשכבה ובמקימה׃ פסקתא פיתלך ללילה אביהמא כמרא׃
וקאמת לסגרי וצאגעתה ולם יעלם בנאמהא וקיאמהא׃ ועדיאה תרתין
בנת לוט מאבוהון׃ פחמרתא אבנתא לוט מן אביהמא׃ וילידת רבתא בר׃

המבול בראשית רבה׳׳ ותשקין וג׳׳ יין נזדמן להם במערה להוציא מהן שתי אומות׳׳ ותשכב
את אביה׳׳ ובצעירה כתוב ותשכב עמו צעירה לפי שלא פתחה בזנות אלא אחותה למדת׳
כיסה עליה הכתוב ולא פירש גנותה אבל בכירה שם שפתחה בזנות פרסמה הכתוב
במפורש׳׳ ובקומה׳׳ שלבכירה נקוד לומר שבקומה ידע ואעפ כן לא נשמר ליל שני מלשתות׳׳ ותהרין׳׳
אעפ שאין האשה מתעברת מביאה ראשונה אלו שלטו בעצמן והוציאו ערותן לחוץ ועברו מביאה ראשונה׳׳

מואב

ותקרא שמו מואב הוא אבי
מואב עד היום: והצעירה גם
הוא ילדה בן ותקרא שמו בן
עמי הוא אבי בני עמון עד
היום: ויסע משם
אברהם ארצה הנגב וישב בין
קדש ובין שור ויגר בגרר:
ויאמר אברהם אל שרה אשתו
אחתי הוא וישלח אבימלך
מלך גרר ויקח את שרה: ויבא
אלהים אל אבימלך בחלום
הלילה ויאמר לו הנך מת על
האשה אשר לקחת והוא בעלת
בעל: ואבימלך לא קרב

וקרת שמיה מואב הוא אבוהון
דמואבאי עד יומא הדין: פולדת
אלכברי אבנא ואסמתה מואב
הו אבו אלמואביין אלי אליום: וזעירתא
אף היא ילידת בר וקרת שמיה
בר עמי הוא אבוהון דבני עמון
עד יומא הדין: ואלצגריה איצא
וולדת אבנא ואסמתה אבן
עמי הו אבו בני עמון אלי אליום:
ונטל מתמן אברהם
לארע דרומא ויתיב בין רקם
ובין חגרא ואתותב בגרר:
תם רחל אברהם מן תם אלי
בלד אלקבלה ואקאם בין רקים
ובין אלגפאר וסכן פי אלכלוץ:

ואמר אברהם לשרה אתתיה אחתי היא: ושלח אבימלך מלכא
דגרר ודבר ית שרה: פקאל אברהם ען שרה זוגתה היא אכתי פבעת
אבימלך מלך אלכלוץ פאכדהא: ואתא מימר מן קדם יי לות אבי מלך
בחלמא דליליא ואמר ליה הא את מאית על עיסק אתתא דדברתא
והיא אתת גבר: פגא מלך אללה אלי אבימלך פי חלם אלליל וקאל להא אנך
מאית בסבב אלמראה אלתי אתכדתהא והי דאת בעל: ואבימלך לא קריב

מואב. זו שלא היתה צנועה פרשה שמאביה הוא אבל צעירה קראתו בלשון נקי וקיבלה שכר בימי משה שנאמ'
בבני עמון אל תתגר בם כלל ובמואב לא הזהיר אלא שלא ילחם בם אבל לצערן התיר לו. ויסע משם אברהם.
כשראה שחרבו הכרכים ופסקו העוברים והשבים נסע לו משם. ד"א להתרחק מלוט שיצא עליו שם רע שבא
על בנותיו. ויאמר אברהם. כאן לא נטל רשות אלא על כרחה שלא בטובתה לפי שכבר לוקחה לבית פרעה
על ידי כאן. אל שרה אשתו. על שרה אשתו וכיוצא בו אל הלקח ארון אל מות חמיה שניהם בלשון על.

אליה ויאמר אדני הגוי גם צדיק
תהרג: הלא הוא אמר לי אחתי
הוא והיא גם היא אמרה אחי
הוא בתם לבבי ובנקין כפי
עשיתי זאת: ויאמר אליו
האלהים בחלם גם אנכי ידעתי
כי בתם לבבך עשית זאת
ואחשך גם אנכי אותך מחטו
לי על כן לא נתתיך לנגע
אליה: ועתה השב אשת
האיש כי נביא הוא ויתפלל
בעדך וחיה ואם אינך משיב
דע כי מות תמות אתה וכל אשר

לותה: ואמר יי׳ העם אף זכי
תקטול: ואבימלך לם ידן
מנהא פקאל יא רב ארגל צאלח
תקתלה: הלא הוא אמר לי
אחת היא והיא אף היא אמרת
אחי הוא בקשיטות לבי ובזכיות
ידי עבדית דא: אליס הו קאל לי
הי אכתי והי איצא קאלתהו אכי
בצחת קלבי ונקא כפי צנעת
דלך: ואמר ליה יי׳ בחלמא אף
קדמי גלי ארי בקשיטות לבך
עבדת דא ומנעית אף אנא יתך
מלמחטי קדמי על כין לא
שבקתך למקרב לותה: פקאל

לה מלך אלה פי אחלם אנה איצא קד עלמת אנך בצחת קלבך
צנעת דלך פצדדתך בטתעריה מן אן תכטי לי ולדלך לם אדעך
אן תדנו מנהא: וכען אתיב אתת גברא ארי נביא הוא ויצלי עלך
ותיחי ואם ליתך מתיב דע ארי ממת תמות את וכל דלך: ואן
אדרד זוגה אלרגל אנה נבי וידעו לך פתחיא ואן לם תרדהא אעלם
אנך האלך אנת וגמיע מאלך: ואקדים אבימלך בצפרא

לא קרב אליה. המלאך מנעו כמו שנ׳ לא נתתיך לנגע אליה. הגוי גם צדיק תהרג. אף אם הוא צדיק תהרגנו
שמא כך דרכך לאבד אומות חנם כך עשית לדור המבול ולדור הפלגה אף אני אומ׳ שהרגתם על
לא דבר כשם שאתה אומ׳ להרגני. גם היא. לרבות עבדים וגמלים וחמורים שלא את כולם שאלתי
ואמרו לי אחיה הוא. בתם לבבי שלא דמיתי לחטוא. ובנקיון כפי. נקי אני מן החטא שלא נגעתי בה.
ידעתי כי בתם לבבך וג׳. אמת שלא דמית מתחלה לחטוא אבל נקיון כפים אין כאן שלא ממך היה שלא נגעת
בה אלא אני חשכתי אותך מחטו לי. לא נתתיך. לא נתתי לך כח וכן לא נתנו אלהים וכן לא נתנה אביה לבוא. השב
אשת האיש. ואל תהא סבור שתתגנה בעיניו או ישנאך ולא יתפלל עליך. כי נביא הוא. ויודע שלא נגעת בה לכן

לך׃ וישכם אבימלך בבקר
ויקרא לכל עבדיו וידבר את
כל הדברים האלה באזניהם
וייראו האנשים מאד׃ ויקרא
אבימלך לאברהם ויאמר לו
מה עשית לנו ומה חטאתי לך
כי הבאת עלי ועל ממלכתי
חטאה גדלה מעשים אשר
לא יעשו עשית עמדי׃ ויאמר
אבימלך אל אברהם מה ראית
כי עשית את הדבר הזה׃ ויאמר
אברהם כי אמרתי רק אין יראת
אלהים במקום הזה והרגוני
על דבר אשתי׃ וגם אמנה אחתי
בת אבי הוא אך לא בת אמי

וקרא לכל עבדוהי ומליל ית
כל פתגמיא האלין קדמיהון ודחילו
גבריא לחדא׃ פאדלג אבימלך
בגדאה ודעי בגמיע (עקום)
קואדה וכלם בהדי אלכלאם
פפזע אלקום גדא׃ וקרא אבימלך
לאברהם ואמר ליה מא עבדת
לנא ומא חטית לך ארי איתיתא
עלי ועל מלכותי חובא רבא
עובדין דלא כשרין לאתעבדא
עבדת עמי׃ פדעו באבראהם
וקל לה מאדא צנעת בנא ומא
אכטאת לך אד גלבת עליי
ועלי ממלכתי כטייה עצימה
ואעמאל לא יצנע מתלהא
צנעתהא מעי׃ ואמר אבימלך

לאברהם מא חזיתא ארי עבדתא ית פתגמא הדין׃ וקל לה מא
ראית אד צנעת הדי אלאמר׃ ואמר אברהם ארי אמרית לחוד לית
דחלתא דיי באתרא הדין ויקטלנני על עיסק אתתי׃ קל לה אני
קלת לעל ליס כוף אלה פי הדי אלמוצע פיקתלוני בסבב זוגתי׃ וברם
בקושטא אחתי בת אבא היא ברם לא בת אמא והות לי לאתו׃

ויתפלל בעדך״ מעשים אשר לא יעשו מכה אשר לא הורגלה לבא על בריה באה לנו על
ידך עצירת כל נקבים שלזרע ושלקטנים ורעי ואזנים וחוטם״ רק אין יראת אלהים ״אכסנאי
שבא לעיר על עסקי אכילה ושתייה שואלין אותו או על עסקי אשתו שואלין אותו אשתך היא או
אחותך היא ״אחותי בת אבי״ ובת אב מותרת לבן נח שאין אבות לעכו״ם ולכדי לאמת דבריו השיבם
כן׳ ואם תאמרו והלא בת אחיו היתה בני בנים הרי הם כבנים והרי היא בתו שלתרח וכך הוא אומר ללוט

ותהי לי לאשה: ויהי כאשר
התעו אתי אלהים מבית אבי
ואמר לה זה חסדך אשר תעשי
עמדי אל כל המקום אשר
נבוא שמה אמרי לי אחי הוא:
ויקח אבימלך צאן ובקר ועבדים
ושפחת ויתן לאברהם וישב
לו את שרה אשתו: ויאמר
אבימלך הנה ארצי לפניך
בטוב בעיניך שב: ולשרה
אמר הנה נתתי אלף כסף
לאחיך הנה הוא לך כסות
עינים לכל אשר אתך ואת כל

ובאלחקיקה הי קריבתי מן אבי
לכן ליס הי מן אמי פצארת לי
זוגה: והוה כד טעו עממיא בתר
עובדי ידיהון ויתי קריב יי לדחלתיה
מבית אבא ואמרית לה דא טבותיך
דתעבדין עמי לכל אתר דנהך
לתמן אימרי עלי אחי הוא: פלמא
אבתלעני אללה מן בית אבי קלת להא
הדי פצ'לך אלדי תצנעיה מעי פי כל
מוצע נדכ'לה קולי ענ'י הו אכ'י:
ודבר אבימלך ען ותורין ועבדין
ואמהן ויהב לאברהם ואתיב ליה ית
שרה אתתיה: פאכ'ד' אבימלך גנמא
ובקרא ועבידא ואמאא ואעטא אברה'
ורד לה שרה זוגתה: ואמר אבימלך הא ארעי קדמך בדתקין בעינך תיב:
וקאל אבימלך הודי בלדי בין ידיך אין מא צלח לך קם פיה: ולשרה אמר הא
יהבית אלף סלעין לאחוך הא הוא ליך כסות דיקר חלף ד שלחית דברתיך וחזית

כי בני בנים אחים הם ... אך לא בת אמי. הרן מאם אחרת היה. ויהי כאשר התעו אותי וג'. אונקלוס תרגם מה שתרג'
ויש לישבו עוד דבר דבור על אופניו כשהוציאני הקב"ה מבית אבי להיות משוטט וגר ממקום למקום ידעתי שאעבור
במקום רשעים ואומר לה זה חסדך. כאשר התעו. לשון רבים ואל תתמה כי הרבה מקומות לשון אלהות ולשון מרות קרוי
בלשון רבים אשר הלכו אלהים. אלהים חיים. אלהים קדושים. וכל לשון אלהים לשון רבים. וכן ויקח אדני יוסף. אדוני הארונים
אדוני הארץ. וכן בעליו עמו. והועד בבעליו. ואם תאמר מהו לשון התעו כל הגולה ממקומו ואינו מיושב קרוי תועה כמו ותלך
ותתע. תעיתי כשה אובד. יתעו לבלי אוכל. יצא ויתעו לבקש אוכלם. אמרי לי. עלי. וכן וישאלו אנשי המקום לאשתו
על אשתו. וכן ואמר פרעה על בני ישראל. פן יאמרו לי אשה הרגתהו. ויתן לאברהם. כדי שיפייסו ויתפלל
עליו. הנה ארצי לפניך. אבל פרעה אמר לו הנה אשתך קח ולך. לפי שנתירא המצרים שטופי זמה. ולשרה אמר וג'.
אבימלך לכבודה כדי לפייסה הנה עשיתי לך כבוד זה נתתי ממון לאחיך שאמרת עליו אחי הוא הנה הממון
והכבוד הזה לך כסות עינים. לכל אשר אתך. יכסו עיניהם שלא יקילוך שאילו השיבותיך ריקנית יש להם לומ'
לאחר שנתעלל בה החזירה עכשיו שהצרכתי לבזבז ממון ולפייס יודעים הם שעל כרחי השיבותיך
על ידי נס. ואת כל. ועם כל באי העולם. ונוכחת. יהא לך פתחון פה להתוכח ולהראות דברים
נכרים הללו. ולשון תוכחה בכל מקום בירור דברים. ובלעז אשפרובי"ר. ואונקלוס תרגם בפנים אחרים

ולשון

ונכחת׃ ויתפלל אברהם אל
האלהים וירפא אלהים את
אבימלך ואת אשתו ואמהתיו
וילדו׃ כי עצר עצר יהוה בעד
כל רחם לבית אבימלך על דבר
שרה אשת אברהם׃
ויהוה פקד את
שרה כאשר אמר ויעש יהוה
לשרה כאשר דבר׃ ותהר ותלד
שרה לאברהם בן לזקניו למועד
אשר דבר אתו אלהים׃ ויקרא
אברהם את שם בנו הנולד לו

יהיך ויהב כל דעמך ועל כל מא
דאמרת אתוכחת׃ וקאל לשרה
הודי קד אעטית אכוך אלף דרהם
תכון לך כסות חסנה לכל מן מעך
והודי לכל חיאלך׃ וצלי אברהם
קדם יי ואסי יי ית אבימלך וית
אתתיה ואמהתיה ואתרוחו׃
ת׳ס דעי אברהם אללה פעאפא
אללה אבימלך וזוגתה ואמאה
פולדו׃ ארי מיחד אחד יי באפי
כל פתח ולדא לבית אבימלך
על עיסק שרה אתת אברהם׃
לאן אללה כאן ת׳ אער בחבס כל
רחם לבית אבימלך בסבב שרה זוגה אברהם׃ ויי דכיר ית
שרה כמא דאמר ועבד יי לשרה כמא דמליל׃ ת׳ס דכר אללה שרה
כמי קאל וצנע להא כמי ועד׃ ועדיאת וילידת שרה לאברהם׃ בר
לסיבתוהי לזמנא דמליל יתיה יי׃ פחמלת וולדת לאבראהם אבנא
פי שיכוכתה פי וקת אלדי קאלה אללה׃ וקרא אברהם ית שום בריה דאתיליד
ליה דילידת ליה שרה יצחק׃ וסמא אבראהם אבנה אלמולוד לה׃

ולשון המקרא כך הוא כופל על התרגוס הנה הוא לך כסות של כבוד על העינים שלי שעלתה בר ובכל
אשר אתך ועל כן תרגם וחזיתיתיך וית כל דעמך ויש מדרש אגדה אבל ישוב לשון המקרא פירשתי׃
וילדו׃ כתרגומו ואתרווחו נפתחו נקביהם והוציאו והיא לידה׃ עלהם׃ בעד כל רחם׃ כנגד כל פתח׃
על דבר שרה׃ על פי דבורה של שרה׃ ויי׳ פקד את שרה׃ סמך פרשה זו לכאן ללמדך שכל
המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה שנ׳ ויתפלל וג׳ וסמיך ליה
וי״י פקד שפקד כבר קודם שריפא את אבימלך׃ פקד את שרה׃ בהריון׃ כאשר דבר׃
בלידה ומה היא האמירה והיכן הוא הדבור אמירה ויאמר אהים אבל שרה אשתך היה דבור ע׳ א
אברהם׃ בברית בין הבתרים עם מזמל׳ לא יירשך זה והנה היורש מעשה׃ ועשה׳ לשרה׃ כאשר דבר לאברהם׃
אשר דבר אתו אהים דמ״נ יתיה את המועד דבר וקבע כשאמר לו למועד אשוב אליך ער״ל נושלישה בכותל אחד

אשר ילדה לו שרה יצחק: וימל
אברהם את יצחק בנו בן שמנת
ימים כאשר צוה אתו אלהים:
ואברהם בן מאת שנה בהולד
לו את יצחק בנו: ותאמר שרה
צחק עשה לי אלהים כל השמע
יצחק לי: ותאמר מי מלל
לאברהם היניקה בנים שרה
כי ילדתי בן לזקניו: ויגדל
הילד ויגמל ויעש אברהם
משתה גדול ביום הגמל את
יצחק: ותרא שרה את בן הגר
המצרית אשר ילדה לאברהם

די ולדת לה שרה יצחק: וגזר
אברהם ית יצחק בריה בר תמניא
יומין כמא דפקיד יתיה יי: וכתנה
אבן תמאניה איאם כמא אמרה
אלה: ואברהם בר מאה שנין כד
אתיליד ליה ית יצחק בריה: וכאן
אבראהם אבן מאיה סאל חין וולד
לה יצחק אבנה: ואמרת שרה
חדוא עבד לי יי כל דשמע יחדי
לי: וקאלת שרה קד צנע לי אלה
סרורא כל מן סמע פרח לי: ואמרת
מהימן דאמר לאברהם וקיים
דתוניק בנין שרה ארי ילידית
בר לסיבתוהי: תם קאלת צחק מן

קו' לאבראהם אן שרה סתר צעו ולאדא אד ולדת לה אבנא פי
שיכוכתה: ורבא רביא ואתחסיל ועבד אברהם משתיא רבא ביומא
דאתחסיל יצחק: תם כבר לצבי ופטם: וצנע אבראהם מגלסא עצימא
פי יום פטם יצחק: וחזת שרה ית בר הגר מצריתא די ילידת לאברהם
מחייך: תם ראת שרה אבן הגר למצרייה די ולדת לאבראהם

לו כשתגיע חמה לשריטה בשנה האחרת תלד" יצחק לי" ישמח עלי" ומדרש אגדה הרבה עקרות
נפקדו עמה הרבה חולים נתרפאו בו ביום הרבה תפלות נענו עמה ורב שחוק היה בעולם" מי מלל
לאברהם" לשון שבח והשיבות ראו מי הוא וכמה הוא גדול שומר הבטחה ומבטיח ועושה" מלל
שינה הכתוב ולא אמר דבר גימטריא שלו מאה כלומר לסוף מאה לאברהם" היניקה בנים
שרה" ומהו בנים לשון רבים ביום הביאו השרות בניהן עמהן שהיו אומרות לא ילדה שרה
אלא אסופי הביאה מן השוק והיניקה אותם" ויגמל" לסוף חלבעה ועשרים חדש" משתה
גדול שהיו שם גדולי הדור שם ועבר ואבימלך" מצחק" לשון ע"א כמו שנאמר ויקומו לצחק
ד"א לשון גילוי עריות כמה דתימא לצחק בי" ד"א לשון רציחה יקומו נא הנערים וישחקו
לפנינו וג'" היה מריב עם יצחק על הירושה ואומר אני בכור ונוטל פי שנים ויוצאין בשדה ונוט

79

מְצַחֵק׃ וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גָּרֵשׁ
הָאָמָה הַזֹּאת וְאֶת בְּנָהּ כִּי לֹא
יִירַשׁ בֶּן הָאָמָה הַזֹּאת עִם בְּנִי
עִם יִצְחָק׃ וַיֵּרַע הַדָּבָר מְאֹד
בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל אוֹדֹת בְּנוֹ׃
וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם אַל
יֵרַע בְּעֵינֶיךָ עַל הַנַּעַר וְעַל אֲמָתֶךָ
כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה
שְׁמַע בְּקֹלָהּ כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא
לְךָ זָרַע׃ וְגַם אֶת בֶּן הָאָמָה לְגוֹי
אֲשִׂימֶנּוּ כִּי זַרְעֲךָ הוּא׃ וַיַּשְׁכֵּם
אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח לֶחֶם וְחֵמַת
מַיִם וַיִּתֵּן אֶל הָגָר שָׂם עַל
שִׁכְמָהּ וְאֶת הַיֶּלֶד וַיְשַׁלְּחֶהָ

לאעבא׃ ואמרת לאברהם תריך
ית אמתא הדא וית ברה ארי לא
ירית בר אמתא הדא עם ברי
עם יצחק׃ פקאלת לה אטרד הדה
אלאמה ואבנהא פאנה לא ירת
מע אבני יצחק׃ ובאיש פתגמא
לחדא בעיני אברהם על עיסק
בריה׃ פשק אלאמר גדא עלי
אבראהם בסבב אבנה׃ ואמר יי׳
לאברהם לא יבאש בעינך על
עולימא ועל אמתך כל דתימר
לך שרה קביל מנה ארי ביצחק
יתקרון לך בנין׃ פקאל אללה לא
ישק עליך אלדי יאמר בסבב
אלצבי ואמר אמתך כל מא תקולה

לך שרה אקבל מנהא לאן מן יצחק ידעא לך נסל׃ ואף ית בר
אמתא לעמא אשויניה ארי בנך הוא׃ ואבן אלאמה איצא אציר מנה
אמה לאנה נסלך׃ ואקדים אברהם בצפרא ונסיב לחמא ורקבא
דמיא ויהב להגר שוי על כתפה וית רביא ושלחה ואזלת וטעת במדבר
באר שבע׃ ואדלג אבראהם בגדאה ואכד טעאמא וקרבת מא
ודפעה אלי הגר צירה עלי כתפהא ואעטאהא אלצבי ואטלקהא׃

קנצתו ויורה בו חצים כמה שנא' כמתלהלה היורה זיקים וגו' ואמ' הלא מצחק אני׃ עם בני עם יצחק׃
כיון שהוא בני אפלו אם אינו הגון כיצחק או הגון כיצחק אפלו אינו בני אין זה כדאי לירש עמו קל וחומר
עם יצחק ששתיהם בני׃ על אודות בנו׃ ששמע שיצא לתרבות רעה ופשוטו על שאומרת לו לשלחו׃
שמע בקולה׃ למדנו שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות׃ לחם וחמת מים׃ ולא כסף וזהב לפי ששונאו
על שיצא לתרבות רעה׃ ואת הילד׃ אף הילד שם על שכמה׃ שהכניסה בו שרה עין הרע ואחזתו חמה ולא יכול לילך

וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע בְּמִדְבַּר בְּאֵר שָׁבַע׃
וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן הַחֵמֶת וַתַּשְׁלֵךְ
אֶת הַיֶּלֶד תַּחַת אַחַד הַשִּׂיחִם׃
וַתֵּלֶךְ וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנֶּגֶד הַרְחֵק
כִּמְטַחֲוֵי קֶשֶׁת כִּי אָמְרָה אַל
אֶרְאֶה בְּמוֹת הַיָּלֶד וַתֵּשֶׁב
מִנֶּגֶד וַתִּשָּׂא אֶת קֹלָהּ וַתֵּבְךְּ׃
וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת קוֹל הַנַּעַר
וַיִּקְרָא מַלְאַךְ אֱלֹהִים אֶל הָגָר
מִן הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה לָּךְ
הָגָר אַל תִּירְאִי כִּי שָׁמַע אֱלֹהִים
אֶל קוֹל הַנַּעַר בַּאֲשֶׁר הוּא שָׁם׃

פמצת וצ֗לת פי בריה' בירסבע׃
ושלימו מיא מן רקבא ורמת ית
ית רביא תחות חד מן אילניא׃
פפני אלמא מן אלקרבה וטרחת
אלצבי תחת בעץ אלשגר ואזלת
ויתיבת לה מקביל ארחיקת
כמיגד בקשתא ארי אמרת לא
אחזי במותיה דרביא ויתיבת מקבין
וארימת ית קלה ובכת׃ ומצת
וגלסה' חדאה בעידא כבעד רמי קוס
לאנהא קלת לא ארא מות אלצבי
פגלסה' חדאה ורפעת צותהא
ובכת׃ ושמיע קדם יי ית קליה
דרביא. וקרא מלאכא דיי להגר מן שמיא ואמר לה מא ליך הגר.
לא תדחלין ארי שמיע קדם יי קליה דרביא באתר דהוא תמן׃ פסמע
אלה צות אלצבי ונאדא מלך אלה בהגר מן אלסמא וקאל להא מא לך
יא הגר לא תכאפי אן אלה קד סמע צות אלצבי חית הו׃ קומי

ברגליו. ותלך ותתע. חזרה לגלולי בית אביה. ויכלו המים לפי שדרך חולים לשתות הרבה. מנגד.
מרחוק. כמטחוי קשת. כשני בוחות. והוא לשון יריית חץ בלשון משנה שהטיח באשתו וכו'. ואם תאמר
היה לו לכתוב כמטחי. קשת משפטיו נכנס לכאן כמו בחגוי הסלע מגבהת והיתה אדמת יהודה למצרים
לחגא ומגזרת יחוגו וינועו כשכור וכן קצוי ארץ מגזרת קצה. ותשב מנגד כיון שקרב למות הוסיפה
להתרחק. את קול הנער מכאן שיפה תפלת החולה מתפלת אחרים עליו והיא קודמת להתקבל. באשר
הוא שם. לפי מעשים שהוא עושה עכשיו הוא נדון ולא לפי שהוא עתיד לעשות לפי שהיו מלאכי
השרת מקטרגין ואומרין רבונו של עולם מי שעתיד להמית את בניך בצמא אתה מעלה לו באר
והוא משיבם עכשיו מה הוא צדיק או רשע אמרו לו צדיק אמר להם לפי מעשיו שלעכשיו אני דנו וזהו
באשר הוא שם והיכן המית את ישראל בצמא כשהגלם נבוכדנצר שנ' משא בערב. לקראת צמא
היתיו מים וג' כשהיו מוליכין אותן אצל ערביים היו ישראל אומרים לשבאים בבקשה מכם הוליכונו אצל
בני דודינו ישמעאל וירחמו עלינו שנאמר אורחות דדנים אל תקרי דדנים אלא דודים ואלו יוצאים
לקראתם ומביאין להם בשר מליח ונודות נפוחים כסבורין ישראל שהם מלאים מים וכשמכניסו
לתוך פיו ופותחו הרוח נכנסת בגופו ומת. רבה קשת. יורה חצים בקשת. קשת. על שם

קומי שאי את הנער והחזיקי את ידך בו כי לגוי גדול אשימנו׃ ויפקח אלהים את עיניה ותרא באר מים ותלך ותמלא את החמת מים ותשק את הנער׃ ויהי אלהים את הנער ויגדל וישב במדבר ויהי רבה קשת׃ וישב במדבר פארן ותקח לו אמו אשה מארץ מצרים׃

ויהי בעת ההוא ויאמר אבימלך ופיכל שר צבאו אל אברהם לאמר אלהים עמך בכל אשר אתה עשה׃ ועתה השבעה לי באלהים הנה אם תשקר לי

טולי ית רביא ואתקיפי ית ידיך ביה ארי לעם סגי אשויניה׃ קומי אחמליה ואשדדי ידך עליה לאני אציר מנה אמה כבירה׃ וגלא ייי ית עינהא וחזת בירא דמיא ואזלת ומלת ית קרבא מיא ואשקיאת ית רביא׃ פכשף אללה ען בצרהא ודאת בירמא ומצת ומלת אלקרבה מא וסקת אלצבי׃ והוה מימרא דייי בסעדיה דרביא ורבא ויתיב במדברא והוה רבי קשתא׃ וכאן אללה מעה חתי כבר ואקאם פי אלבריה וכאן גלאם ראם׃ ויתיב במדברא דפארן ונסיבת ליה אמיה איתתא מארעא דמצרים׃

פאקאם פי בריה פרן ואכדת לה אמה זוגה מן בלד מצר׃
והוה בעדנא ההוא ואמר אבימלך ופיכל רב חיליה לאברהם למימר
מימרא דייי בסעדך בכל דאת עביד׃ ולמא כאן פי דלך אלוקת קאל אבימלך
ופיכל רייס גישה לאברהם קאילא אללה מעך פי גמיע מא תצנעה׃ וכען
קיים לי במימרא דייי הכא דלא תשקר בי ובברי ובבר ברי׃ כטיבותא
דעבדית עמך תעביד עמי ועם ארעא דאתותבת בה׃ ואלאן אחלף לי באללה ההנא

הא ומכונת כמו חמר גמל צייד לפיכך השין מודגשת׃ היה יושב במדבר ומלסטם את העוברים ושבים הא
שנ׳ ידו בכל מארץ מצרים׃ ממקום גידולה שנ׳ ולה שפחה מצרית וג׳ היינו דאמרי אינשי זרק חוטרא
לאוירא אעיקריה קאי׃ אלהים עמך׃ לפי שראו שיצאו משכונת סדום לשלום ועם המלכים נלחם ונפלו בידו ונפקדה אשתו

ולניני ולנכדי כחסד אשר עשיתי
עמך תעשה עמדי ועם הארץ
אשר גרתה בה ויאמר אברהם
אנכי אשבע והוכח אברהם
את אבימלך על אדות באר
המים אשר גזלו עבדי אבימלך
ויאמר אבימלך לא ידעתי מי
עשה את הדבר הזה וגם אתה
לא הגדת לי וגם אנכי לא שמעתי
בלתי היום ויקח אברהם צאן
ובקר ויתן לאבימלך ויכרתו
שניהם ברית ויצב אברהם
את שבע כבשת הצאן לבדהן
ויאמר אבימלך אל אברהם
מה הנה שבע כבשת האלה
אשר הצבת לבדנה ויאמר

אנך לא תגדר בי ובנסלי ובעקבי
כאלאחסאן אלדי צנעתה מעך תצנע
מעי ומע אלבלד אלדי סכנתה ואמר
אברהם אנא אקיים קאל אברהאם אנא
אחלף ואוכח אברהם ית אבימלך
על עיסק בירא דמיא דאנסו עבדי
אבימלך פובך אברה׳ אבימלך
בסבב ביר אלמא אלתי גצבוהא
עבידה ואמר אבימלך לא ידעית
מן עבד ית פתגמא הדין את לא
חוית לי ואף אנא לא שמעית
אלהין יומא דין קאל לא אעלם מן
צנע הדי אלאמר ואנת לם תכברני
ואיצ׳י אנא לם אעלם אלי אליום ודבר
אברהם ען ותורין ויהב לאבימלך
וגזרו תרויהון קים ואכד אברה׳
גנמא ובקרא ואעטא אבימלך
ועהדא גמיעא עהדא ואקים אברהם ית שבע חורפן דען בלחודיהון
ואוקף אברהאם סבע נעאג מן אלגנם וחדהא ואמר אבימלך לאברה׳
מא אנין שבע חורפן אלין דאקימתא בלחודיהון קאל להא אבימלך
מא הדה אלסבע אלנעאג אלדי אוקפתהא וחדהא ואמר

לזקונו ולניני ולנכדי עד כאן רחמי האב על הבן כחסד אשר עשיתי עמך תעשה
עמדי שאמרתי לך הנה ארצי לפניך והוכיח נתווכח עמו על כך בעבור תהיה לי לעדה
לשון עדות שלנקבה כמו ועדה המצבה כי חפרתי את הבאר מריבים עליה רועי
אבימלך ואומרים א[illegible]יה חפרו ביניהם כל מי שיתראה על הבאר ויעלו המים לקראתו

81

כי את שבע כבשת תקח מידי בעבור תהיה לי לעדה כי חפרתי את הבאר הזאת׃ על כן קרא למקום ההוא באר שבע כי שם נשבעו שניהם׃ ויכרתו ברית בבאר שבע ויקם אבימלך ופיכל שר צבאו וישבו אל ארץ פלשתים׃ ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם יהוה אל עולם׃ ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים׃

ג גן כרם אשל וחד ויטע

ויהי אחר הדברים האלה והאלהים

ארי ית שבע חרפן תקביל מן ידי׃
בדיל דתהי לי לסהדו ארי חפרית
ית בירא הדין׃ קטאן תאכדהא
מן ידי לקבל אן תכון שאהדא
אני חפרת הדה אלביר׃ על כין
קרא לאתרא ההוא באר שבע
ארי תמן קיימו תרויהון׃ לדלך
סמי למוצע ביר סבע לאנהם
גמיעא חלפו תם׃ וגזרו קים
בבאר שבע וקם אבימלך ופי
כל רב חיליה ותבו לארע פלשתאי׃
ולמא תעאהדו פי ביר סבע קאם
אבימלך ופי כל רייס גישה ורגעא
אלי בלד אלפלסטיניין׃ ונצב נצבא
בבאר שבע וצלי תמן בשמא דיי אלה עלמא׃ ונצב נצבה פי ביר סבע ודעי
תם באסם אללה רב אלעאלם׃ ואתותב אברהם בארע פלשתאי יומין סגיאין׃
תם סכן אברהם פי בלד פלסטין מדה טוילה׃ והוה בתר פתגמיא האלין ויי׃

שליה ועלו לקראת אברהם׃ אשל׳ רב ושמו׳ חד אמר פרדס להביא ממנו פירות לאורחים בסעודה וחד אמ׳ פונדק לאכסניא ובו כל מיני פירות ומצינו לשון נטיעה באהלים שנ׳ ויטע אהלי אפדנו׳ ויקרא שם וג׳ על ידי אותו אשל נקרא שמו של הקב״ה אלוה לכל העולם לאחר שאוכלין ושותין אומר להם ברכו למי שאכלתם משלו סבורים אתם משלי אכלתם משל מי שאמר והיה העולם אכלתם׳ ימים רבים׳ מרובים על שלחברון בחברון עשה כ״ה שנה וכאן כ״ו שנה שהרי בן שבעים וחמש שנה היה בצאתו מחרן אותה שנה ויבא וישב באלוני ממרא שנ׳ מ[illegible]נוקודים לכן שנתישב את שם שבכל המקומות היה כאורח נוטה ונוסע והולך שנ׳ ויעבור אברם ויעתק משם ויהי רעב וירד אברם מצרים ובמצרים לא עשה אלא שלשה חדשים שהרי שלחו פרעה מיד וילך למסעיו עד ויבא וישב באלוני ממרא אשר בחברון שם ישב עד שנהפכה סדום מיד ויסע משם אברהם מפני בושה שללוט ובא לארץ פלשתים ובן צ״ט שנה היה שהרי בשלישי למילתו באו אצלו המלאך הרי כ״ה שנה וכאן כתוב ימים רבים מרובים על הראשונים ולא בא הכתוב לסתום אלא לפרש ואם היו מרובים עליהם שתי שנים או יותר היה מפרשם על כרחך אינם יתירים יותר משנה הרי כ״ו שנים מיד יצא משם וחזר לחברון ואותה שנה קודמה לפני עקידתו של יצחק ל״ז שנים כך שניה בסדר עולם׳ אחר הדברים האלה׳ יש מרבותינו אומרים אחר דבריו שלשטן שהיה מקטרג ואומ׳ מכל סעודה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד או איל אחד אמ׳ לו כלום עשה אלא בשביל בנו אילו הייתי אומר

נסה את אברהם ויאמר אליו
אברהם ויאמר הנני: ויאמר קח
נא את בנך את יחידך אשר
אהבת את יצחק ולך לך אל
ארץ המריה והעלהו שם לעלה
על אחד ההרים אשר אמר
אליך: וישכם אברהם בבקר
ויחבש את חמרו ויקח את שני
נעריו אתו ואת יצחק בנו ויבקע
עצי עלה ויקם וילך אל המקום
אשר אמר לו האלהים: ביום

נסי ית אברהם ואמר ליה אברהם
ואמר האנא: פלמא כאן בעד
הדה אלאמור אמתחן אללה אברה׳
פקאל יא אברהם קאל לביך: ואמר
דבר כען ית ברך ית יחידך
דרחימתא ית יצחק ואיזיל לך
לארע פולחנא ואסיקהי קדמי
תמן לעלתא על חד מן טוריא
דאימר לך: קאל כד אבנך וחידך
אלדי תחבה הו יצחק ואמץ בה
אלי בלד אלעבאדה וקרבה תם
לקרבאן עלי אחד אלגבאל אלדי
אקול לך: ואקדים אברהם בצפרא וזריז ית חמריה ודבר ית
תרין עולימוהי עמיה וית יצחק בריה וצלח אעי לעלתא וקם ואזל
לאתרא דאמר ליה יי: פאדלג אברהם בגדאה ואסרג חמארה ואכד
גלאמיה מעה ויצחק אבנה ושקק חטבא לקרבאן וקאם ומצא
אלי אלמוצע אלדי קאל לה אללה: ביומא תליתאה וזקף אברהם

לו זבח אותו לא היה מעכב. לא אחר דבריו של ישמעאל שהיה מתפאר על יצחק שמל בן יג שנה ולא מיחה. אמ׳
לו יצחק באבר אחד אתה מיראני אילו אמ׳ לי הקב״ה זבח עצמך לפניו לא הייתי מעכב. הנני. כך היא עניתם של חסידים
לשון ענוה הוא לשון זימון. קח נא. אין נא אלא לשון בקשה אמר לו בבקשה ממך עמוד לי בזה הנסיון שלא יאמרו
הראשונות לא היה בהן ממש. את בנך. אמ׳ לו את יחידך אמ׳ לו זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו אמ׳ לו אשר אהבת
אמ׳ ליה שניהם אני אוהב אמר לו את יצחק ולמה לא גילה מתחלה שלא לערבבו פתאום ותזוח דעתו עליו ותיטרף
וכדי לחבב עליו את המצוה וליתן לו שכר על כל דבור ודיבור. ארץ המוריה. ירושלם וכן בדברי הימים לבנות בית ליי׳
בהר המוריה ורבותינו פירשו על שם שמשם הוראה לישר׳ ואונקלוס תרגמו על עבודת הקטורת שיש בו מור נרד
ושאר בשמים. והעלהו. לא אמ׳ לו שחטיהו לפי שלא היה חפץ הקב״ה לשחטו אלא להעלותו להר לעשותו עולה ומשהעלהו
אמר לו הורידוהו. אחד ההרים. הקב״ה מתהא לצדיקים ואחר כך מגלה להם וכל זה כדי להרבות שכרן וכן אל הארץ
אשר אראך וכן בונה וקרא עליה את הקריאה. וישכם אברהם. נזדרז למצוה. ויחבש. הוא בעצמו ולא צוה
לאחד מעבדיו שהאהבה מקלקלת השורה. את שני נעריו. ישמעאל ואליעזר שאין אדם חשוב רשאי לצאת
לדרך בלא שני אנשים שאם יצטרך האחד לנקבין ויתרחק יהיה השני עמו. ויבקע. תרגומו וצלחכמו
וצלחו הירדן לשון בקוע פינדר״א בלעז. ביום השלישי. למה איחר מלהראותו מיד כדי שלא יאמרו

השלישי וישא אברהם את עיניו
וירא את המקום מרחק: ויאמר
אברהם אל נעריו שבו לכם
פה עם החמור ואני והנער נלכה
עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם:
ויקח אברהם את עצי העלה
וישם על יצחק בנו ויקח בידו
את האש ואת המאכלת וילכו
שניהם יחדו: ויאמר יצחק אל
אברהם אביו ויאמר אבי ויאמר
הנני בני ויאמר הנה האש
והעצים ואיה השה לעלה:
ויאמר אברהם אלהים יראה לו
השה לעלה בני וילכו שניהם יחדו:

ית עינוהי וחזא ית אתרא מרחיק:
ולמתכאן פי ליום תלית רפע
אברהם עינאה וראי למוצע מן
בעיר: ואמר אברם לעולמוהי
אוריכו לכון הכא עם חמלא ואנא
ועולימא נתמטי עד כא ונסגוד
ונתוב לותכון: וקל לגלאמה:
תגלסא ההנא מעט לחמיר ואנא אחמיזר
ואגלאם כמתי לי תם ונסגד
ונרגע ליכם: ונסיב אברהם
ית אעי דעלתא ושוי על יצחק
בריה ונסיב בידיה ית אישתא
וית סכינא ואזלו תרויהון כחדא:
פאכלד אברהם חטב לקרבאן
וצירה עלי יצחק אבנה ואכד
מעה לנאר ולסכין ומציא גמיעת: ואמר יצחק לאברהם אבוהי
ואמר אבא ואמר האנא ברי ואמר הא אישתא ואעיאן אמרא
לעלתא: פקל יצחאק לאבראהם אביה יא אבה קל לביך יא אבני קל
הורי לנאר ולחטב ואין לחמל לל קרבאן: ואמר אברהם קדם ייגלי
אמרא לעלתא ברי ואזלו תרויהון כחדא: קל אבראהם
אלה יצהד לחמל לקרבאן יא אבני ומציא גמיעת:

הממו וערבבו פתאום וטרף דעתו ואו היה לו שהות להמלך אל לבו לא היה עושה" וירא את המקום" ראה ענן
קשור על ההר" עד כה" כלומ' דרך מועט למקום אשר לפנינו" ומדרש אגדה אראה היכן הוא מה שאמ' לי המקום
כה יהיה זרעך" ונשובה נתנבא שישובו שניהם" המאכלת" סכין על שם שאוכלת את הבשר כמה דתימא וחרבי
תאכל בשר ושמכשירה בשר לאכילה" ד"א את כן נקראת מאכלת ע"ש שישראל אוכלין מתן שכרה" וילכו שניהם יחדו"
אברהם שהיה יודע שהולך לשחוט את בנו היה הולך ברצון ושמחה כיצחק שלא היה מרגיש בדבר" יראה לו השה" כלומ'

ויבאו אל המקום אשר אמר לו
האלהים ויבן שם אברהם את
המזבח ויערך את העצים ויעקד
את יצחק בנו וישם אתו על
המזבח ממעל לעצים: וישלח
אברהם את ידו ויקח את המאכלת
לשחט את בנו: ויקרא אליו
מלאך יהוה מן השמים ויאמר
אברהם אברהם ויאמר הנני:
ויאמר אל תשלח ידך אל הנער
ואל תעש לו מאומה כי עתה
ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא
חשכת את בנך את יחידך ממני:

ואתו לאתרא דאמר ליה יי׳ ובנא
תמן אברהם ית מדבחא וסדר ית
אעיא ועקד ית יצחק בריה ושוי
יתיה על מדבחא עיל מן אעיא:
חתיגאה לי למוצע לדיקטלה לה
פבנאתם אברה׳ מדבחא ובלר את
אחטב וכפת יצחק אבנה וצייר ה
עלי למדבח פוק לחטב: ואושיט
אברהם ית ידיה ונסיב ית סכינא.
למכס ית בריה: פמד אברהם ידה
ואכד לסכין ליד בח אבנה: וקרא
ליה מלאכא דיי׳ מן שמיא ואמר
אברהם אברהם ואמר האנא: פנאדא
ליה מלך לה מן לסמא וקל יא
אבראהם יא אבראהם. קל לביך: ואמר לא תושיט ידך בעולימא ולא
תעביד ליה מד׳ עם. ארי כען ידענא. ארי דחלא דיי׳ את ולא מנעתא ית ברך
ית יחידך מני: קל לא תמד ידך לא לגלאם ולא תצנע לה שיא. לאן ערפת
אנאס אנך תקי אלה ולם תצר אבנך וחידך עני: וזקף אברהם

יראה לו השה ואם אין שה לעולה בני ואע״פ שהבין יצחק שהוא הולך לישחט וילכו שניהם יחדו בלב שוה״
ויעקד ידיו ורגליו מאחוריו הידים והרגלים ביחד היא עקידה והוא לשון עקודים שהיו קרסוליהם לבנים
מקום שעוקדים אותן בו היה ניכר״ אברהם אברהם״ לשון חיבה הוא שכופל את שמו״ אל תשלח״ לשחוט
אם לאו אם כן למה באתי לכאן אעשה בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם אם לאו אל תעש לו מאומה
אל תעש בו מום״ כי עתה ידעתי״ אמר ל׳ אבא אמר לו אברהם אפרש לפניך את שיחתי אתמול
אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע וחזרת ואמרת קח נא את בנך עכשיו אתה אומר לי אל
תשלח ידך אל הנער אמר לו הקב״ה לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה כשאמרתי
לך קח מוצא שפתי לא אשנה לא אמרתי לך שחטיהו אלא העלהו אסיקתיה אחתיה״
כי עתה ידעתי״ מעתה יש לי מה להשיב לשטן ולאומות התמהים מה היא חיבתי אצלך
יש לי פתחון פה עכשיו שרואים כי ירא אלהים אתה״ והנה איל״ מוכן היה לכך מששת
מששת ימי בראשית״ אחר״ אחרי שאמר לו המלאך אל תשלח ידך ראהו כשבא

וישא אברהם את עיניו וירא
והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו
וילך אברהם ויקח את האיל
ויעלהו לעלה תחת בנו: ויקרא
אברהם שם המקום ההוא יהוה
יראה אשר יאמר היום בהר יהוה
יראה: ויקרא מלאך יהוה אל
אברהם שנית מן השמים: ויאמר
בי נשבעתי נאם יהוה כי יען
אשר עשית את הדבר הזה ולא
חשכת את בנך את יחידך: כי
ברך אברכך והרבה ארבה את

ית עינוהי בתר אלין וחזא והא דכרא
אחיד באילנא בקרנוהי: ואזל
אברהם ונסיב ית דכרא ואסקיה
לעלתא חלות בריה: תס׳ רפע בעד
דלך אבראהם עיניה פנטר פאדי
בכבש מלתחמה פי שעב אלשגר
קרנאה פמצאה ואכדה וקרבה
קרבאנא בדל אבנה: ופלח וצלי
אברהם תמן באתרא ההוא אמר
קדמי הכא יהון פלחין דריא בכין
יתאמר ביומא הדין בטורא הדין
אברהם קדם יי׳ פלח: פסמי
אבראהם אסם דלך אלמוצע אללה
אלמתגלי לכי יקאל פי מתל הדי אליום פי הדי אלגבל אללה יתגלי: וקרא
מלאכא דיי׳ לאברהם תניינות מן שמיא: תס׳ ודעי מלך אללה אבראהם
תאניה מן אלסמא: ואמר במימרי קיימית אמר יי׳ ארי חלף דעבדת ית
פתגמא הדין ולא מנעתא ית ברך ית יחידך: תס׳ באסמי אקסמת יקול
אללה אנך לאגל מא צנעת הדי אלאמר ולם תצד אבנך וחידך: ארי
ברכא אברכנך ואסגאה אסגי ית בנך ככוכבי שמיא וכחלא דעל

אחר. אחרי דמתרגמינן וזקף אברהם עינוהי בתר אלין" בסבך" אילן" בקרניו" שהיה רץ אצל אברהם והשטן
סובכו ומערבבו באילנות" תחת בנו" מאחר שכתוב ויעלהו לעולה לא חסר המקרא כלום מה הוא תחת בנו על
כל עבודה ועבודה שעשה ממנו היה מתפלל ואו׳ יהי רצון שתהא זו כאלו היא עשויה בבני כאלו בני שחוט כאלו בני נפשט
כאלו הוא נקטר ונעשה דשן" יהוה יראה" פשוטו כתרגומו יי׳ יבחר ויראה לו את המקום הזה להשרות שכינתו ולהקריב
כאן קרבנות" אשר יאמר היום" יאמרו לימי הדורות עליו בהר זה יראה הקב״ה לעמו" היום" הימים הבאים שונים
כמו עד היום הזה שבכל המקרא שכל הדורות הבאים הקוראים המקרא הזה אומרים עד היום הזה על יום
שעומדים בו ומדרש אגדה יי׳ יראה עקידה זו לסלוח לישראל בכל שנה ולהצילם מן הפורענות כדי שיאמרו
היום הזה בכל הדורות הבאים בהר יי׳ יראה אפרו של יצחק צבור ועומד לכפרה" ברך אברכך" אחת ל
לאב ואחת לבן" והרבה ארבה" אחת לאב ואחת לבן" וישב אברהם בבאר שבע" לא

זרעך ככוכבי השמים וכחול
אשר על שפת הים וירש זרעך
את שער איביו ׃ והתברכו בזרעך
כל גויי הארץ עקב אשר שמעת
בקלי ׃ וישב אברהם אל נעריו
ויקמו וילכו יחדו אל באר שבע
וישב אברהם בבאר שבע ׃

ויהי אחרי הדברים האלה ויגד
לאברהם לאמר הנה ילדה
מלכה גם הוא בנים לנחור
אחיך ׃ את עוץ בכרו ואת בוז
אחיו ואת קמואל אבי ארם ׃
ואת כשד ואת חזו ואת פלדש

כיף ימא ויירתון בנך ית קרוי
סנאיהון ׃ לאבארך כיר ואכתר
נסלך ככואכב אלסמא וכאלרמל
אלדי עלי שאטי אלבחר ויחוז נסלך
קרי אעדאיה ׃ ויתברכון בדיל בנך
כל עממי ארעא חלף דקבילתא
למימרי ׃ ויתבארך בנסלך גמיע
אמם אלארץ [illegible] מא קבלת קולי ׃ גזא
ותב אברהם לות עולימוהי
וקמו ואזלו כחדא לבאר שבע
ויתיב אברהם בבאר שבע ׃
תם רגע אברהם אלי גלאמיה
פקאמו ומצו אגמעין אלי ביר
סבע ואקאם תם ׃
והוה בתר פתגמיא האליך
ואתחוא לאברהם למימר הא ילידת מלכה אף היא בנין לנחור
אחוך ׃ ולמא כאן בעד הדה אלאמור אכבר אבראהם וקיל לה הודי
קד ולדת מלכה הי איצא בנין לנחור אכיך ׃ ית עוץ בוכריה וית בוז
אחוהי וית קמואל אבוהי דארם ׃ עוץ בכרה ובוז אכיה וקמואל אבו ארם ׃
וית כשד וית חזו וית פלדש וית ידלף וית בתואל ׃ וכשד וחזו ופלדש

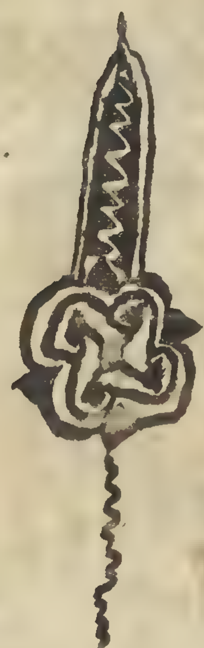
ישיבה ממש שהרי בחברון היה יושב שתים עשרה שנים לפני עקידה ושיצחק יצא מבאר שבע ובא לו
לחברון כמו שאמר ויגד לאברהם וג' בשובו מהר המוריה בארץ פלשתים ימים רבים משנתחברו הראשונים
עשרים ושש שנים כמו שפירשנו למעלה ׃ אחר הדברים ויגד וג' בשובו מהר המוריה היה אברהם
מהרהר ואומר אלו היה בני שחוט כבר הולך בלא בנים היה לו להשיאו אשה מבנות ענר
אשכול וממרא בישרו הקדוש ברוך הוא שנולדה רבקה בת זוגו וזהו הדברים האלה
הרהורי דברים על ידי עקידה ׃ אף היא השוות משפחותיה למשפחות אברהם מה אברהם
שנים עשר שבטים שיצאו מיעקב שמונה בני הגבירות וארבע בני השפחות אף אלו שמונה בני

ואת ירלף ואת בתואל׃ ובתואל
ילד את רבקה שמנה אלה
ילדה מלכה לנחור אחי אברהם׃
ופילגשו ושמה ראומה ותלד
גם הוא את טבח ואת גחם ואת
תחש ואת מעכה׃

(קמץ פיסו׳ קימ׳ לבלוא)

(ההו) ויהיו חיי שרה מאה שנה
ועשרים שנה ושבע שנים
שני חיי שרה׃ ותמת שרה
בקרית ארבע הוא חברון בארץ
כנען ויבא אברהם לספד
(כף זעיר) לשרה ולבכתה׃ ויקם אברהם
מעל פני מתו וידבר אל בני חת לאמר׃

וירלף ובתואל׃ ובתואל אוליד ית
רבקה תמניא אלין ילידת מלכה
לנחור אחוהי דאברהם׃ ובתואל
אולד רבקה האולי תמאניה ולדת
מלכה לנחור אכו אבראהם׃
ולחינתיה ושמהא ראומה וילידת
אף היא ית טבח וית גחם וית
תחש וית מעכה׃ ואמתה אסמהא
ראומה וולדת היא איצא טבח וגחם
ותחש ומעכה׃ פ פ פ
והוו חיי שרה מאה ועשרין ושבע
שנין שני חיי שרה׃ פכאן עמר
שרה מאיה וסבעה ועשרין
סנה סני חיותהא׃ ומיתת שרה
בקרית ארבע היא חברון בארעא
דכנען ואתא אברהם למספד לשרה ולמבכה׃ ומאתת שרה פי קרית
ארבע הי חברא פי בלד כנעאן פאקבל אבראהם ינדבהא ויבכיהא׃
וקם אברהם מעל אפי מיתיה ומליל עם בני חתאה למימר׃
פקאם אבראהם מן חצ׳רה מייתה וכלם בני חת קאילא׃

גבירות וארבע בני פילגש׳ ובתו׳ ילד את רבקה׳ כל היחוסין הללו לא נכתבו אא בשביל פיסוק זה׳
ויהיו חיי שרה׳ מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים׳ לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל
לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו בת מאה כבת עשרים לחטא מה בת עשרים לא חטאת שהרי
אינה בת עונשין אף בת מאה בלא חטא׳ ובת עשרים כבת שבע ליופי׳ שני חיי שרה׳ כולן שוין לטובה׳
בקרית ארבע על שם ארבעה ענקים שהיו שם אחימן ששי ותלמי ואביהם׳ דבר אחר׳ על שם ארבע
זוגות שנקברו שם איש ואשתו אדם וחוה אברהם ושרה יצחק ורבקה יעקב ולאה׳ ויבא אברהם׳
מבאר שבע׳ לספוד לשרה ולבכותה׳ ונסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק לפי שעל ידי
בשורת העקידה שנזדמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט פרחה נשמתה ורוחה ממנה ומתה׳

גר ותושב אנכי עמכם תנו לי
אחזת קבר עמכם ואקברה
מתי מלפני: ויענו בני חת את
אברהם לאמר לו: שמענו אדני
נשיא אלהים אתה בתוכנו
במבחר קברינו קבר את מתך
איש ממנו את קברו לא יכלה
ממך מקבר מתך: ויקם אברהם
וישתחו לעם הארץ לבני חת:
וידבר אתם לאמר אם יש את
נפשכם לקבר את מתי מלפני
שמעוני ופגעו לי בעפרון בן
צחר: ויתן לי את מערת המכפלה
אשר לו אשר בקצה שדהו
בכסף מלא יתננה לי בתוככם

דייר ותותבא אנא עמכון הבו לי
אחסנת קבורא עמכון ואקבר
מיתי מן קדמי: אנא גריב ונזיל
מעכם אעטוני חוז קבר מעכם
ואדפן מייתי מן בין ידי: ואתיבו
בני חתאה ית אברהם למימר
ליה: פאגאבוה בנו חת וקאלו לה:
קביל מננא רבונא רב קדם יי
את בינגא בשפר קברנא קבר
ית מיתך אנש מננא ית קבריה
לא ימנע מנך מלמקבר מיתך:
אסמע מנא יא סידנא אנת שריף
אללה פי מא בינגא פי כיאר קבורנא
אדפן מייתך וכל רגל מנא לא
יבכל עליך בקברה אן תדפן
פיה מייתך: וקם אברהם וסגיד

לעמא דארעא לבני חתאה: פקאם אברהם וסגד שכרא לאהל בלד בני
חת: ומליל עמהון למימר אם אית רעוא נפשכון למקבר ית מיתי מן קדמי
קבילו מני ובעו לי מן עפרון בר צחר: תכלמהם וקאל להם אן שאתם אן
אן אדפן מייתי מן בין ידי אסמעו מני ואשפעו לי ענד עפרון בן צחר ויתן
לי ית מערת כפילתא דליה דבסטר חקליה בכסף שלים יתנה לי ביניכון

גר ותושב אנכי עמכם" גר מארץ אחרת ונתישבתי עמכם" ומדרש אגדה" אם תרצו הריני גר ואם לאו אהיה
תושב ואטלנה מן הדין שאמר לי הקב"ה לזרעך אתן את הארץ" אחזת קבר" אחזת קרקע לבית הקברות"
לא יכלה ממך" לא ימנע כמו לא תכלא רחמיך" או כמו ויכלא הגשם" נפשכם" רצונכם" ופגעו לי" לשון
בקשה כמו אל תפגעי בי" המכפלה" בית ועלייה על גביו" ד"א [illegible] שכפולה בזוגות" בכסף מלא"
שלם כל שוויה וכן דוד אמר לארנן בכסף מלא" ועפרון ישב" כת' חס אותו היום מנוהו שוטר עליהם מפני חשיבותו [illegible]

לאחזת קבר: ועפרון ישב בתוך
בני חת ויען עפרון החתי את
אברהם באזני בני חת לכל באי
שער עירו לאמר: לא אדני
שמעני השדה נתתי לך
והמערה אשר בו לך נתתיה
לעיני בני עמי נתתיה לך קבר
מתך: וישתחו אברהם לפני
עם הארץ: וידבר אל עפרון
באזני עם הארץ לאמר אך
אם אתה לו שמעני נתתי כסף
השדה קח ממני ואקברה את
מתי שמה: ויען עפרון את
אברהם לאמר לו: אדני שמעני
ארץ ארבע מאת שקל כסף

לאחסנת קבורא: ויעטיני מגארה
אלמצ̇אעפה אלתי לה אלתי פי טרף
מזרעתה בתמן כאמל יעטיניהא
פימא בינכם חוז אקבר: ועפרון
יתיב בגו בני חתאה ואתיב עפרון
חתאה ית אברהם קדם בני חתאה
לכל עלי תרע קרתיה למימר:
וכאן עפרון גאלס פימא בינהם
פגאובה עפרון אלחתי בחצרתהם
וסאיר מן דכל באב קריתה
קאילא: לא רבוני קביל מני
חקלא יהבית לך ומערתא דביה
לך יהבתה לעיני בני עמי יהבתה
לך קבר מיתך: לא יא סיידי אסמע
מני אלציעה קד אעטיתהא לך
ואלמגארה אלתי פיהא בחצרת בני

עמי אעטיתהא לך אדפן פיהא מיתך: וסגיד אברהם קדם עמא ד״ע:
פסגד אבראהם שכרא בחצרה אהל אלבלד: ומליל עם עפרון קדם עמא
דארעא למימר ברם אם עבדת ליטיבו קביל מני אתין כספא דמי חקלא
סב מני ואקבר ית מיתי תמן: ת̇ם כלמה בחצרתהם קאילא אמא אנת בל
ליתך תסמע מני אן אעטיך תמן אלציעה אקבלה מני חתי אדפן מיתי תם:
ואתיב עפרון ית אברהם למימר ליה: פאגאבה עפר וקאל לה: רבוני קביל מני

שהיה צריך לו עלה לגדולה: לכל באי שער עירו: שכולן בטלו ממלאכתן ובאו לגמול חסד לשרה לא אדוני
לא תקנה אותה בדמים: נתתי: הרי היא כמו שנתתיה לך: אך אם אתה לו שמעני: אתה אומר לי לשמוע לקח ולקח חנם
אני אי איפשי בכך: אך אם אתה לו שמעני: הלואי ותשמעני: נתתי: דונש בלעז מוכן הוא אצלי הלואי נתתיו לך כבר:

ביני ובינך מה הוא ואת מתך
קבר: וישמע אברהם אל עפרון
וישקל אברהם לעפרן את הכסף
אשר דבר באזני בני חת ארבע
מאות שקל כסף עבר לסחר:
ויקם שדה עפרון אשר
במכפלה אשר לפני ממרא
השדה והמערה אשר בו וכל
העץ אשר בשדה אשר בכל
גבלו סביב: לאברהם למקנה
לעיני בני חת בכל באי שער עירו:
ואחרי כן קבר אברהם את
שרה אשתו אל מערת שדה
המכפלה על פני ממרא הוא
חברון בארץ כנען: ויקם

צ׳ וחס׳

ב׳

ארע שוי ארבע מאה סלעין
דכסף ביני ובינך מא היא ואית
מיתך קבר: יא סידי אסמעני
ארץ תסוי ארבע מאיה מתקאל
פצה ביני ובינך מא הי אדפן
פיהא מייתך: וקביל אברהם מן
עפרון ותקיל אברהם לעפרן
ית כספא דמליל קדם בני חתאה
ארבע מאה סלעין דכסף
מתקבל סחורא בכל מדינא:
פלמא סמע אברהם מנה
דלך וזן לה אלפצה אלדי דכר
בחצרתהם ארבע מאיה מתקאל
פצה גאיזה פי אלתגארה: וקם חקל
עפרון דבכפילתא דקדם ממרא
חקלא ומערתא דביה וכל אילני

דבחקלא דבכל תחומיה סחור סחור: פוגבה צ׳יעה עפרון אלמערופה באלמצאעפה
אלתי בחצרה ממרא אלציעה ואלמגארה אלתי פיהא וגמיע אלשגר אלתי
פיהא ופי גמיע תכומהא מסתדירא: לאברהם לזבינוהי לעיני בני חתאה
בכל עלי תרע קרתיה: שראא לאברהם בחצרה בני חת וכל מן דכל באב
קריתהם: ובתר כין קבר אברהם ית שרה אתתיה במערת חקל כפילתא
על אפי ממרא היא חברון בארעא דכנען: ובעד דלך דפן אברהם שרה זוגתה
פי מגארה צ׳יעה אלמצאעפה בחצרה ממרא אלתי הי חברון פי בלד כנען: וקם

ביני ובינך" בין שני אוהבים כמונו מה היא חשובה לכלום אלא הנח את המכר ואת מתך קבור" וישקל אברהם לעפרן
חס ו״ו לפי שאמר הרבה ואפלו מעט לא עשה שנטל ממנו שקלים גדולים שהן קנטרין שנ׳ עובר לסחר שמתקבלים

השדה והמערה אשר בו
לאברהם לאחזת קבר מאת
כד בני חת ׃ ואברהם
זקן בא בימים ויהוה ברך את
אברהם בכל ׃ ויאמר אברהם
אל עבדו זקן ביתו המשל
בכל אשר לו שים נא ידך תחת
ירכי ׃ ואשביעך ביהוה אלהי
השמים ואלהי הארץ אשר
לא תקח אשה לבני מבנות
הכנעני אשר אנכי יושב בקרבו ׃
כי אל ארצי ואל מולדתי תלך
ולקחת אשה לבני ליצחק ׃

חקלא ומערתא דביה לאברהם
לאחסנת קבורא מן בני חתאה ׃
מלכת אלציעה ואלמגארה אלתי
פיהא לאברהם חוז קבר מן בני חת ׃
ואברהם סיב על ביומין
ויי בריך ית אברהם בכולא ׃
ולמא שאך אברהם וטען פי
אלסן בארכה אללה פי כל שי ׃
ואמר אברהם לעבדיה סבא
דביתיה דשליט בכל דליה שו
כען ידך תחות ירכי ׃ פקאל אברה'
לעבדה שיך מנזלה אלמסלט
עלי גמיע מא לה אום בירך אלי
עהדי ׃ ואקיים עלך במימרא
דיי אלהא דשמיא ואלהא דארעא דלא תסב אתתא לברי מבנת
כנענאה דאנא יתיב בינהון ׃ ואחלפך באללה רב אלסמא ואלארץ אן
לא תאכד' זוגה לאבני מן בנאת אלכנאעניין אלדי אנא מקים פי מא בינהם ׃
אלהין לארעי ולילדותי תיזיל ותיסב אתתא לברי ליצחק ׃
לא אלי בלדי ומולדי תמצי ותאכד' זוגה לאבני ליצחאק ׃

בשקל בכל מקום ויש מקום ששקליהן גדולים שהן קנטרין קנטירש בלעז׳׳ ויקם שדה עפרון׳׳
תקומה היתה לו שיצא מיד הדיוט ליד מלך ופשוטו שלמקרא ויקם השדה והמערה אשר בו׳׳
וכל העץ׳׳ לאברהם למקנה׳׳ בכל באי שער עירו׳׳ בקרב כולם ובמעמד כולם הקנהו לו׳׳
ברך את אברהם בכל׳׳ בכל עולה בגימטריא בן ומאחר שהיה לו בן היה צריך להשיאו אשה׳׳
זקן ביתו׳׳ לפי שהוא דבוק נקוד זקן׳׳ תחת ירכי׳׳ לפי שהנשבע צריך ליטול בידו חפץ שלמצוה
כגון ספר תורה או תפלין והמילה היתה מצוה ראשונה לו ובאה לו על ידי צער והיתה חביבה עליו
ונטלה׳׳ ה׳ אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי׳׳ ולא אמר ואלהי הארץ ולמעלה אמר ואשביעך וג׳
אמר לו עכשיו הוא אלהי השמים ואלהי הארץ שהרגלתיו בפי הבריות אבל כשלקחני מבית אביה
אלהי השמים ולא אלהי הארץ שלא היו באי העולם מכירין בו׳׳ מבית אבי מחרן׳׳ ומארץ מולדתי ומאור כשדים׳׳

ויאמר אליו העבד אולי לא תאבה
האשה ללכת אחרי אל הארץ
הזאת ההשב אשיב את בנך
אל הארץ אשר יצאת משם׃
ויאמר אליו אברהם השמר לך
פן תשיב את בני שמה׃ יהוה
אלהי השמים אשר לקחני
מבית אבי ומארץ מולדתי
ואשר דבר לי ואשר נשבע
לי לאמר לזרעך אתן את
הארץ הזאת הוא ישלח
מלאכו לפניך ולקחת אשה
לבני משם׃ ואם לא תאבה
האשה ללכת אחריך ונקית
משבעתי זאת רק את בני לא

ואמר ליה עבדא מא אם לא
תיבי אתתא למיתי בתרי לארעא
הדא האתבא אתיב ית ברך
לארעא דנפקתא מתמן׃ פקט
לה לעבד לעל לא תתבעני
לאמראה ליהדי לבלך הלאחר
אבנך לי לבלך לדי כרגת מנה׃
ואמר ליה אברהם אסתמר לך
דלמא תתיב ית ברי לתמן׃ קט
לה אברהם אחד ראו תדר
אבני אתם׃ ייי אלהא דשמיא
דדברני מבית אבא ומארע
ילדותי ודמליל לי ודקיים לי
למימר לבנך אתין ית ארעא
הדא הוא ישלח מלאכיה קדמך
ותסב אתתא לברי מתמן׃ אלה

אתה לסמאות לדי אכרני מן בית אבי ומן ארץ מולדתי ולדי קטלי ואקסם
לי קאילא לנסלך אעטי הדי לבלך הו יבעת במלכה בין ידיך ותאבר
זוגה לאבני מן תם׃ ואם לא תיבי אתתא למיתי בתלך ותהי זכא ממומתי
דא לחור ית ברי לא תתיב לתמן׃ ואן לם תשא לאמראה אן תתבעך
לנתבריא׃ ען ימיני הדא ערא אבני לא תרדה

ואשר דבר לי לצרכי כמו אשר דבר עלי וכן כל לי ולו ולהם הסמוכים אצל דבור מפורשים בלשון על ותרג'
שלהם עלי עלוהי עליהון שאין נופל אצל דבור לשון לי ולו ולהם אלא אל אלי אליו אליהם ותרגום שלהם
עמי עמיה עמהון אבל אצל אמירה נופל לי לו ולהם" ואשר נשבע לי" בין הבתרים" ונקית משבועתי
יקח לו אשה מבנות ענר אשכול וממרא" רק את בני" מיעוט הוא בני אינו חוזר אבל יעקב בן בני סופו לחזור"

תשב שמה׃ וישם העבד
את ידו תחת ירך אברהם
אדניו וישבע לו על הדבר
הזה׃ ויקח העבד עשרה
גמלים מגמלי אדניו וילך
וכל טוב אדניו בידו ויקם
וילך אל ארם נהרים אל עיר
נחור׃ ויברך הגמלים מחוץ
לעיר אל באר המים לעת
ערב לעת צאת השאבת׃
ויאמר יהוה אלהי אדני אברהם
הקרה נא לפני היום ועשה
חסד עם אדני אברהם׃ הנה
אנכי נצב על עין המים ובנות
אנשי העיר יצאת לשאב מים׃

ט׳ יתם׃ ושוי עבדא ית ידיה
תחות ירכא דאברהם רבוניה
וקיים ליה על פתגמא הדין׃
פאומא לעבד בירה. אי עהד
אבראהים מולאה. וחלף לה׃
עליהדי אכלאם׃ ודבר עבדא
עסרא גמלין מגמלי רבוניה
ואזל. וכל טוב רבוניה בידיה.
וקם ואזל. לארם דעל פרת
לקרתא דנחור׃ תם אכד אלעבד
עשרה גמאל מן גמאל מולאה
ומצי. וכל כיר מולאה פי ידה
וקאם ומצי. אי ארם נהרים אי
קריה׳ נחור׃ ואשריג גמליא מ
מברא לקרתא עם בירא דמיא
לעדן רמשא. לעדן דנפקן מליתא׃

ג פאנאך אגמאל כארג אקריה עלי ביר ממא וקת עשא וקת כרוג אנסאא
יקתקין׃ ואמר יי אלהיה דרבוני אברהם. זמין כען קדמי יומא דין ועביד
טיבו עם רבוני אברהם׃ וקאל אללהם יא אלאה מולאי אבראהם. ופק בין
ידיי אליום ואחסן בדאך אי מולאי אברהם׃ הא אנא קאים על עינא דמיא
ובנת אנשי קרתא נפקן למימלי מיא׃ האנא ואקף עלי עין אלמא ובנאת אהל אלקריה כרג(ן)

מגמלי אדוניו. ניכרין היו משאר גמלים שהיו יוצאין זמומין מפני הגזל שלא ירעו בשדות אחרים. וכל
טוב אדוניו בידו. שטר מתנה כתב ליצחק על כל אשר לו כדי שיקפצו לשלוח לו בתם. ארם
נהרים בין שתי נהרות יושב. יא׳ ויברך הגמלים. הרביצם. אותה הוכחת. ראויה היא לו שתהא
גומלת חסדים וכדי ליכנס בביתו של אברהם ולשון הוכחת ביררת אפרובי״שטו בלע״ז
ובה אדע. לשון תחנה הודע ליבה כי עשית חסד אם תהיה ממשפחתו והגונה לו אדע

והיה הנער אשר אמר אליה
הטי נא כדך ואשתה ואמרה
שתה וגם גמליך אשקה אתה
הכחת לעבדך ליצחק ובה
אדע כי עשית חסד עם אדני:
ויהי הוא טרם כלה לדבר
והנה רבקה יצאת אשר ילדה
לבתואל בן מלכה אשת נחור
אחי אברהם וכדה על שכמה:
והנער טבת מראה מאד
בתולה ואיש לא ידעה ותרד
העינה ותמלא כדה ותעל:
וירץ העבד לקראתה ויאמר
הגמיאיני נא מעט מים מכדך:
ותאמר שתה אדני ותמהר ותרד
כדה על ידה ותשקהו: ותכל

פיסתקין מאה: ותהי עולימתא
דאימר לה ארכני כען קלתיך
ואשתי ותימר אשת ואף גמלך
אשקי יתה זמינתא לעבדך
ליצחק ובה אדע ארי עבדת טיבו
עם רבוני: פאיה גאריה אקול להא
מילי גרתך חתי אשרב פתקול
אשרב ואיצא אסקי גמאלך פתכון
ופקתהא לעבדך ליצח' ובהא
אעלם אנך קד אחסנת אלי מולאי:
והוה הוא עד לא שיצי למללא
והא רבקה נפקת דאתילידת
לבתואל בר מלכה אתת נחור אחוהי
דאברהם וקולתה על כתפה:
פהו קבל אן יפרג מן כלאמה פאדי
ברבקה קד כרגת אלתי ולדת
לבתואל אבן מלכה זוגה נחור אכי
אברהם וגרתהא עלי כתפהא: ועולימתא שפירא למחזי לחדא
בתולתא וגבר לא ידעה ונחתת לעינא ומלת קולתה וסליקת: ואלגאריה
חסנה אלמנטר גדא בכר ורגל לם יערפהא פנזלת אלי אלעין ומלת גרתהא
וצערת: ורהט עבדא לקדמותה ואמר אשקיני כען זעיר מיא מקלתיך:
פחאצר אלעבד תלקאהא וקאל אסקיני קליל מא מן גרתך: ואמרת אשת רבוני
ואוחיאת ואחיתת קולתה על ידה ואשקיתיה: פקאלת אשרב יא סיידי
פאסרעת ונזלת גרתהא עלי ידהא ואסקתה: ושיציאת

לאשקיותה

להשקתו ותאמר גם לגמליך
אשאב עד אם כלו לשתת׃
ותמהר ותער כדה אל השקת
ותרץ עוד אל הבאר לשאב
ותשאב לכל גמליו׃ והאיש
משתאה לה מחריש לדעת
ההצליח יהוה דרכו אם לא׃
ויהי כאשר כלו הגמלים לשתות
ויקח האיש נזם זהב בקע
משקלו ושני צמידים על ידיה
עשרה זהב משקלם׃ ויאמר
בת מי את הגידי נא לי היש בית
אביך מקום לנו ללין׃ ותאמר

לאשקיותיה ואמרת אף לגמלך
אמלי עד דיספקון למשתי׃ ופרגת
מן סקיה וקלת איצא גמלך אסקיהא
אן יפרג שרבהם׃ ואוחיאת ונפצת
קולתה לבית שקיא ורהטת עוד
לבירא למימלי ומלת לכל גמלוהי׃
ואסרעת ואכפת גרתהא אלי אלסאקיה
ואחצרת איצא אלי אלביר לתסתקי
חתי אסתקת לגמיע גמאלה׃ וגברא
שהי בה מסתכל שתיק למדע
האצלח יי אורחיה אם לא׃ ואלרגל
מסתקי להא ממסך ליעלם הל
אנגח אללה טריקה אם לא׃
והוה כד ספיקו גמליא למשתי

ונסיב גברא קדשא דדהבא תקלא מתקליה ותרין שירין על ידהא
מתקל עסר סלעין דהבא מתקלהון׃ פלמא פרגת אלגמאל מן שרבהא
אכד ארגל שנף מן דהב וזנה נצף מתקאל ואעטאהא וגעל סוארין
עלא ידהא וזנהמא עשרה מתאקיל דהב׃ ואמר בת מן את חוי כען לי האית
בית אבוייך אתר כשר לנא למבת׃ בער מא קאל להא אכבריני אבנת מן אנת הל
מוגוד פי בית אביך מוצע לנא נבאת פיה׃ ואמרת ליה בת

כי עשית חסד׳ בתולה׳ כק״ה ממקום בתולים׳ ואיש לא ידעה׳ שלא כדרכה לפי שבנות כותים משמרות מקום
בתוליהן ומפקירות עצמן ממקום אחר׳ העיד עליו שנקייה מכל׳ וירץ העבד לקראתה׳ לפי שראה שעלו המים
לקראתה׳ הגמיאיני לשון גמיעה׳ הומר בלעז׳ ותורד כדה מעל שכמה׳ עד אם כלו׳ הרי אם משמש בלשון אשר׳
אם כלו דיספקון שזו היא גמר שתייתן כששתו די ספקן׳ ותער כדה׳ לשון נפיכה והרבה יש בלשון משנה המערה
מכלי אל כלי ובמקרא יש לו דומה׳ אל תער נפשי׳ אשר הערה למות נפשו׳ שוקת׳ אבן חלולה ששותין בה הגמלים׳
משתאה לשון שאייה כמו שאו ערים תשאה שממה׳ משתאה משתומם ומתבהל על שראה דברו קרוב להצליח
אבל אינו יודע אם ממשפחת אברהם היא אם לאו׳ ואת תתמה בתיו של משתאה שאין לך תיבה שתחלתה שין
ומדברת בלשון מתפעל שאין תיו מפרדה בין שתי אותיות שלעיקר היסוד כגון משתאה משתולל מצטדק

אליו בת בתואל אנכי בן מלכה
אשר ילדה לנחור׃ ותאמר אליו
גם תבן גם מספוא רב עמנו גם
מקום ללון׃ ויקד האיש וישתחו
ליהוה׃ ויאמר ברוך יהוה אלהי
אדני אברהם אשר לא עזב
חסדו ואמתו מעם אדני אנכי
בדרך נחני יהוה בית אחי אדני׃
ותרץ הנער ותגד לבית אמה ד
כדברים האלה׃ ולרבקה אח
ושמו לבן וירץ לבן אל האיש
החוצה אל העין׃ ויהי כראת

בת בתואל אנא בר מלכה דילידת
לנחור׃ קאלת לה אנא אבנה בתואל
אבן מלכה אלדי ולדת לנחור׃
ואמרת ליה אף תבנא אף כסתא
סגי עמנא אף אתר כשר למבת׃
תם קאלת אלתבן ואלקת איצא כתיר
מענא ואיצא מוצע לאלמבית׃
וכרע גברא וסגיד קדם יי׃ תם כר
אלרגל וסגד ללה׃ ואמר בריך יי
אלהיה דרבוני אברהם דלא מנע
טיבותיה וקשטיה מן רבוני אנא
באורח תקנא דברני יי לבית
אחוהי דרבוני׃ וקאל תבארך
אללה אלאה מולאי אברהם אלדי לם יכל פצלה ואחסאנה מן מולאי
וסיירני פי טריק מסתקים אלי בית אכי מולאי׃ ורהטת עולימתא
וחויאת לבית אמה כפתגמיא האלין׃ פחאצרת אלגאריה ואכברת פי מנזל
אמהא בגמיע הדה אלאמור׃ ולרבקה אחא ושמיה לבן ורהט לבן לות גברא
לברא לעינא׃ וכאן לרבקה אך אסמה לבן פאנחדר אלרגל אלי ברא אלי אלעין׃ והוה כד חזא

שולל וישתומם מגדלת שממה וישתמר חקות עמרי מגזרת שמר אף כאן משתאה מגזרת תשאה וכשם
שאיתה מוצא לשון משומם באדם כבהל ונאלם ובעל מחשבות כמו על יומו נשמו אחרונים שומו שמים
אשתומם כשעה חדא כך תפרש לשון שאייה באדם בהול ובעל מחשבות׳ ואונקלוס תרג׳ לשון שהייה
וגברא שהא שוהה ועומד במקום אחד לראות ההצליח יי׳ דרכו ואין לתרגם שתי שהרי אינו לשון שתייה
שאין אף נופלת בלשון שתייה׳ משתאה ליה׳ משתומם עליה כמו אמרי לי אחי הוא אנשי המקום
לאשתו׳ בקע רמז לשקלי ישראל בקע לגלגולת ושני צמידים׳ רמז לשני לוחות מצומדות׳
עשרה זהב משקלם׳ רמז לעשרת הדיברות שבהן׳ ויאמר בת מי את׳ לאחר שנתן לה שאלה
לפי שהיה בטוח בזכותו של אברהם שהצליח דרכו׳ ללין׳ לינה אחת׳ לין שם דבר והיא אומרה יקנ״ט
ללון כמה לינות׳ בת בתואל׳ השיבתו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון׳ מספוא׳ כל מאכל הגמלים
קרוי מספוא כגון עצה ושעורים׳ בדרך׳ דרך המזומן דרך הישר באותו דרך שהייתי צריך וכן כל בית ולמד
וה״א המשמשים בראש התיבה ונקודים בפתח מדברים בדבר הפשוט שנזכר כבר במקום אחר חו שהוא

מצולר

את הנזם ואת הצמדים על ידי
אחתו וכשמעו את דברי רבקה
אחתו לאמר כה דבר אלי האיש
ויבא אל האיש והנה עמד על
הגמלים על העין ויאמר בוא
ברוך יהוה למה תעמד בחוץ
ואנכי פניתי הבית ומקום
לגמלים ויבא האיש הביתה
ויפתח הגמלים ויתן תבן ומספוא
לגמלים ומים לרחץ רגליו
ורגלי האנשים אשר אתו
ויישם לפניו לאכל ויאמר לא
אכל עד אם דברתי דברי ויאמר
דבר ויאמר עבד אברהם אנכי

ויושם ק'

ית קדשא וית שיריא על ידי
אחתיה וכד שמע ית פתגמי רבקה
אחתיה למימר כדין מליל עמי
גברא ואתא לות גברא והא קאים
עלוי גמליא על עינא: ולמא ראי
אלשנף ואלסוארין עלי ידי אכתה
וסמע כלאמהא קאילה כדי קאל
לי אלרגל פמצא אליה פאדא הו ואקף
עלי אלגמאל עלי אלעין: ואמר עול
בריכא דיי למא את קאים בברא
ואנא פניתי ביתא ואתר כשר
לגמליא: וקאל אדכל יא מבארך
אללה לם תקף ברא ואנא קד נגית
אלבית ואצלחת מוצע לאלגמאל:
ועל גברא לביתא ושרא מן
גמליא ויהב תבנא וכסתא לגמליא ומיא לאסחאה רגלוהי ורגלי גבריא
דעמיה: ודכל אלרגל אלי אלבית וחל ען אלגמאל ואעטא תבנא וקתא לל
גמאל ומאא יגסל רגליה וארגל אלקום אלדי מעה: ושויאו קדמוהי למיכל
ואמר לא איכול עד דאמליל פתגמי ואמר מליל: תם צייר בין ידיה
ליאכל פקאל לא אכל חתי אקול כלאמי קאל תכלם: ואמר
עבדא דאברהם אנא: קאל אנא עבד אברהים:

מבורך ונכר באיזו הוא מדבר לבית אמה דרך הנשים היתה בהיות להן בית לישב בו לישב בו למלאכתן
ואין הבת מגדת אלא לאמה וירץ למה וירץ ועל מה רץ ויהי כראות הנזם ואת אמר עשיר הוא זה
ונתן עיניו בממון על הגמלים לשמרן כמו והוא עומד עליהם לשמשם פניתי הבית מעבודה זרה ויפתח התיר
זמם שלהם שהוא סותם את פיהם שלא ירעו בדרך ובשדות אחרים עד אם דברתי הרי אם משמש בלשון
ובלשון כי כמו עד כי יבא שילה וזה שאמרו רז"ל כי משמש בארבע לשונות והאחד אי והוא במקום אם

ויהוה ברך את אדני מאד ויגדל
ויתן לו צאן ובקר וכסף וזהב
ועבדם ושפחת וגמלים וחמרים:
ותלד שרה אשת אדני בן לאדני
אחרי זקנתה ויתן לו את כל אשר
לו: וישבעני אדני לאמר לא
תקח אשה לבני מבנות הכנעני
אשר אנכי ישב בארצו: אם
לא אל בית אבי תלך ואל
משפחתי ולקחת אשה לבני:
ואמר אל אדני אלי לא תלך
האשה אחרי: ויאמר אלי
יהוה אשר התהלכתי לפניו
ישלח מלאכו אתך והצליח
דרכך ולקחת אשה לבני
ממשפחתי ומבית אבי: אז

ויי בריך ית רבוני לחדא ורבא
ויהב ליה ען ותורין וכסף ודהב
ועבדין ואמהן וגמלין וחמרין:
וללה בארך למולאי גדא פכתר
ואעטאה גנמא ובקרא ופצה
ודהב ועביד ואמא וגמאל וחמיר:
וילידת שרה אתת רבוני בר
לרבוני בתר דסיבת ויהב ליה ית
כל דליה: פולדת שרה זוגה מולאי
אבנא לה פי שיכוכתהא פאעטאה
גמיע מאלה: וקיים עלי רבוני למימר
לא תסב אתתא לברי מבנת כנענאי
דאנא יתיב בארעהון: פאחלפני
מולאי קאילא לא תאכד זוגה
לאבני מן בנאת אלכנאעניין אלדי
אנא סאכן פימא בינהם: אלהין
לבית אבא תיזיל ולזרעיתי ותיסב
אתתא לברי: אלא אלי בית אבי תמצי ואלי עשירתי ותאכד זוגה לאבני:
ואמרית לרבוני מא אם לא תיתי אתתא בתרי: פקלת למולאי לעל לא תתבעני
אלמראה: ואמר לי יי דפלחית קדמוהי ישלח מלאכיה עמך ויצלח אורחך
ותיסב אתתא לברי מזרעיתי ומבית אבא: פקאל לי אללה אלדי סלכת בין ידיה
יבעת במלכה בין ידיך וינגח טריקך חתי תאכד זוגה לאבני מן עשירתי ומן בית אבי: בכין

ויתן לו את כל אשר לו" ושטר מתנה בידו" לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אם לא תלך תחלה" אל בית אבי ולא
תאבה ללכת אחריך" אולי לא תלך האשה" אלי כתיב בת היתה לו לאליעזר והיה מחזר למצוא עילה שיאמר
לו אברהם לפנות אליו להשיאו בתו אמר לו אברהם בני ברוך ואתה ארור ואין ארור מדבק בברוך"

תנקה מאלתי כי תבוא אל
משפחתי ואם לא יתנו לך והיית
נקי מאלתי׃ ואבא היום אל העין
ואמר יהוה אלהי אדני אברהם
אם ישך נא מצליח דרכי אשר
אנכי הלך עליה׃ הנה אנכי נצב
על עין המים והיה העלמה
היצאת לשאב ואמרתי אליה
השקיני נא מעט מים מכדך׃
ואמרה אלי גם אתה שתה וגם
לגמליך אשאב הוא האשה
אשר הכיח יהוה לבן אדני׃
אני טרם אכלה לדבר אל לבי
והנה רבקה יצאת וכדה על
שכמה ותרד העינה ותשאב

תהי זכאה ממומתי ארי תיתי לזרעיתי
ואם לא יתנון לך ותהי זכאה ממומתי׃
חינאד תברו מן חרגי אד צרת אלי
עשירתי ואן הם לם יעטוך כנת ברי"א
מן חרגי׃ ואתיתי יומא דין לעינא
ואמרית ייי אלהיה דרבוני אברהם
אם אית כען רעוא קדמך לאצלחא
אורחי דאנא אזיל עלה׃ ופגית אליום
אלי אלעין וקלת אללהם יא אלאה מולאי
אברהם אן כנת מנג'ח טריקי אלדי
אנא סאיר פיה׃ הא אנא קאים על
עינא דמיא ותהי עולימתא דתפוק
לממלי ואימר לה אשקיני כען
זעיר מיא מקולתיך׃ הו די אנא
ואקף עלי עין אלמא פאיה' גאריה
תכרג תסתקי פאקול להא אסקיני
קליל מן מא גרתך׃ ותימר לי אף את אשתי ואף לגמלך אמלי היא אתתא דזמין
ייי לבר רבוני׃ ותקול לי אשרב ואיצא אסקי גמאלך הי אלמרה אלדי ופקהא
אלה לאבן מולאי׃ אנא עד לא שיציתי למללא עם לבי והא רבקה נפקת
וקולתה על כתפה ונחתת לעינא ומלת ואמרית לה אשקיני כען׃ אנא קבל
אן אתפרג מן כלאם פי נפסי פאד'י ברבקה כרגת וגרתהא עלי כתפהא פאנחדרת

ואבא היום" היום יצאתי והיום באתי מכאן שקפצה לו הארץ" א"ר אחא יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום מתורתן
של בנים שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה והרבה גופי תורה לא ניתנו אלא ברמיזה" גם אתה לרבות אנשים
שעמו" הוכיח" בירר והודיע וכן כל הוכחה שבמקרא בירור דבר" טרם אכלה" טרם שאני מכלה וכן כל לשון הווה פעמים
שהוא מדבר בלשון עבר ויכול לכתוב טרם כליתי ופעמי' שמדבר בלשון עתיד כמו כי אמר איוב הרי לשון עבר ככה
יעשה איוב הרי לשון עתיד ופירוש שניהם לשון הווה כי אומ' היה איוב אולי חטאו בני והיה עושה כך"

ואמר אליה השקיני נא׃ ותמהר
ותורד כדה מעליה ותאמר שתה
וגם גמליך אשקה ואשת וגם
הגמלים השקתה׃ ואשאל אתה
ואמר בת מי את ותאמר בת
בתואל בן נחור אשר ילדה לו
מלכה ואשם הנזם על אפה
והצמידים על ידיה׃ ואקד
ואשתחוה ליהוה ואברך את
יהוה אלהי אדני אברהם אשר
הנחני בדרך אמת לקחת את
בת אחי אדני לבנו׃ ועתה אם
ישכם עשים חסד ואמת את
אדני הגידו לי ואם לא הגידו לי
ואפנה על ימין או על שמאל׃

אי כען פאסתקת וקאלת להא אסקיני
אתן׃ ואוחיאת ואחיתת קולתה
מנה ואמרת אשת ואף גמליך אשקי
ושתיתי ואף גמליא אשקיאת׃
פאסרעת ואנזלת גרתהא ענהא
אשרב ואיצא גמלך אסקי
פשרבת ואסקית גמלי׃ ושאילית
יתה ואמרת בת מן את ואמרת
בת בתואל בר נחור דילידת ליה
מלכה ושויתי קדשא על אפה
ושירא על ידהא׃ פסאלתהא
וקלת להא אבנה מן אנת קאלת
אנא אבנה בתואל אבן נחור אלדי
ולדת לה מלכה פציירת אלשנף
עלי אנפהא ואלסואריין עלי ידיהא׃
וכרעית וסגידית קדם יי וברכית

ית יי אלהיה דרבוני אברהם דדברני באורח קשוט למסב ית בת אחוהי
דרבוני לבריה׃ פכראת וסגדת ללה ובארכתה אלה אלה מולאי אבר׳
אלדי סיירני פי טריק מסתקים לאכד בנת אכי מולאי לאבנה׃ וכען
אם איתיכון עבדין טיבו וקשוט עם רבוני חוו לי ואם לא חוו לי
ואתפני על ימינא או על סמלא׃ ואלאן אן כנתם צאנעין פצל ואחסאן
מע מולאי אכברוני ואן לא פאכברוני חתי אולי ימנה או יסרה׃

ומשא׳ ואשים שהדי יהודא תחילה כתן ואחר כך שאל תלה שלא יתפשוהו בדבריו ויאמרו
היאך נתת להם ועדיין אינך יודע מי היא׳ על ימין׳ מבנות ישמעאל׳ על שמא׳ מבנות לוט׳
שהיה יושב לשמאלו של אברהם׳ בראשית רבה׳ ויען לבן ובתואל׳ לבן רשע היה וקפץ
להשיב לפני אביו׳ לא נוכל דבר אליך׳ למאון בדבר הזה לא על ידי תשובת דבר רע ולא ע״י תשובת דבר

הגון

ויען לבן ובתואל ויאמרו מיהוה
יצא הדבר לא נוכל דבר
אליך רע או טוב: הנה רבקה
לפניך קח ולך ותהי אשה לבן
אדניך כאשר דבר יהוה: ויהי
כאשר שמע עבד אברהם את
דבריהם וישתחו ארצה ליהוה:
ויוצא העבד כלי כסף וכלי זהב
ובגדים ויתן לרבקה ומגדנת נתן
לאחיה ולאמה: ויאכלו וישתו
הוא והאנשים אשר עמו וילינו
ויקומו בבקר ויאמר שלחני
לאדני: ויאמר אחיה ואמה
תשב הנער אתנו ימים או עשור
אחר תלך: ויאמר אלהם אל

ואתיב לבן ובתואל ואמרו מן קדם יי
נפק פתגמא לית אנחנא יכלין
למללא עמך ביש או טב: פאג׳אבה
לבן ובתואל וקאלו מן ענד אללה כרג
הדי אמר לא נטיק נכלמך פיה
בשר ולא בכיר: הא רבקה קדמך
דבר ואיזיל ותהי אתתא לבר
רבונך כמא דמליל יי: הודי
רבקה בין ידיך כדהא ואמץ ותכון
זוגה לאבן מולאך כמא ומק אללה:
והוה כד שמע עבדא דאברהם
ית פתגמיהון וסגיד על ארעא
קדם יי: פלמא סמע עבד אברהם
כלאמהם סגד עלי אלארץ שכרא:
ואפיק עבדא מנין דכסף ומנין
דדהב ולבושין ויהב לרבקה

ומגדנין יהב לאחוהא ולאמהא: ואכרג אלעבד אניה פצה ואניה דהב
ותיאבא ואעטא רבקה ומואכהא אעטא אכיהא ואמהא: ואכלו ושתו
הוא וגבריא דעמיה ובתו וקמו בצפרא ואמר שלחוני לות רבוני: ואכלו
ושרבו הו ואלקום אלדי מעה ובאתו פלמא קאמו בגדאה קאל אטלקוני אלי
מולאי: ואמר אחוהא ואמהא תתב עולימתא עמנא עדן כעדן או עסרה ירחין בתר
כין תיזיל: פקאלא אכוהא ואמהא תקים אלג׳אריה מענא חולא או עשרה ובעד דלך

הגון ונכל לפי שמע׳ יצא הדבר לפי דבריך שזימנה לך׳ וישתחו ארצה מכאן שמודים על בשורה טובה׳
ומגדנות לשון מגדים שהביא עמו מיני פירות שלארץ ישר׳׳ וילינו׳ כל לינה שבמקרא לינת לילה אחת׳
ויאמר אחיה ואמה׳ ובתואל היכן היה רוצה היה לעכב ובא מלאך והמיתו׳ ימים׳ שנה כמו ימים תהיה גאולתו
שכך נותנין לבתולה זמן שנים עשר חדש לפרנס עצמה בתכשיטיה׳ או עשור׳ עשרה חדשים ואם תאמר

תאחרו אתי ויהוה הצליח דרכי
שלחוני ואלכה לאדני: ויאמרו
נקרא לנער ונשאלה את פיה:
ויקראו לרבקה ויאמרו אליה
התלכי עם האיש הזה ותאמר
אלך: וישלחו את רבקה אחתם
ואת מנקתה ואת עבד אברהם
ואת אנשיו: ויברכו את רבקה
ויאמרו לה אחתנו את היי לאלפי
רבבה ויירש זרעך את שער
שנאיו: ותקם רבקה ונערתיה
ותרכבנה על הגמלים ותלכנה
אחרי האיש ויקח העבד את
רבקה וילך: ויצחק בא מבוא

תמצי: ואמר להון לא תאחרון
יתי ויי אצלח אורחי שלחוני
ואהך לות רבוני: קאל להם לא
תאכרוני ואללה קד אנגח טריקי
אטלקוני אמצי אלי מולאי: ואמרו
נקרי לעולימתא ונשמע מא
דהיא אמרה: קאלו כדעו נגאריה
ונסלהא ען קולהא: וקרו לרבקה
ואמרו לה התיזלין עם גברא
הדין ואמרת איזיל: פדעו רבקה
וקאלו להא אתמצין מע הד׳ י
ארגל קאלת נעם: ושלחו ית
רבקה אחתהון וית מינקתה
וית עבדא דאברהם וית גברוהי:
פאטלקו רבקה אכתהם ודאיתהא

ועבד אברהם ורגאלה: ובריכו ית רבקה ואמרו לה אחתנא
את הואי לאלפין ולרבון ויירתון בנכי ית קרוי סנאיהון: ודעו
לרבקה וקאלו להא יא אכתנא יכון מנך אלופא ורבואת ויחוז נסלך
קרי שאניהם: וקמת רבקה ועולימתהא ורכיבא על גמליא
ואזלא בתר גברא ודבר עבדא ית רבקה ואזל: פקאמת רבקה
וגואריהא ורכבו עלי אלגמאל ומצתי מע אלרגל ואכד אלעבד רבקה
ומצי: ויצחק על במיתוהי מבירא דמלאך קיימא אתחזי עלוהי

ימים ממש אין דרך המבקשים לבקש דבר מועט ואם לא תרצה תן לנו מרובה מזה" ונשאלה את
פיה" מכאן שאין משיאין את האשה אלא מדעתה" ותאמר אלך" מעצמי ואפי' אינכם רוצים" את הי"
לאלפי רבבה" את וזרעך תקבלו אותה ברכה שנאמר לאברהם בהר המוריה הרבה ארבה את זרעך" יהי רצון שיהא
אותו זרע ממך ולא מאשה אחרת" מבוא באר לחי" שהלך להביא הגר לאברהם אבינו שישאנה"

באר לחי ראי והוא יושב
בארץ הנגב ויצא יצחק
לשוח בשדה לפנות ערב
וישא עיניו וירא והנה גמלים
באים ותשא רבקה את עיניה
ותרא את יצחק ותפל מעל
הגמל ותאמר אל העבד מי
האיש הלזה ההלך בשדה
לקראתנו ויאמר העבד הוא
אדני ותקח הצעיף ותתכס
ויספר העבד ליצחק את כל
הדברים אשר עשה ויבאה
יצחק האהלה שרה אמו ויקח
את רבקה ותהי לו לאשה

והוא יתיב בארע דרומא: וכאן
יצחק קד גא פי מגייה מן אביר
אלחי אלנאצר והו מקים פי
בלד אלקבלה: ונפק יצחק לצלאה
בחקלא למפני רמשא וזקף
עינוהי וחזא והא גמליא אתן:
וכרג יצחק ליצלי פי אלצחרי ענד
תולי אלליל פרפע עיניה ונצר
פאד בגמאל מקבלה: וזקפת
רבקה ית עינהא וחזת ית יצחק
ואתרכינת מעל גמלא: ולמא
רפעת רבקה עינהא ראת יצחק
באדרת אן תסקט מן אלגמל:
ואמרת לעבדא מן גברא דיכי
דמהליך בחקלא לקדמותנא

ואמר עבדא הוא רבוני ונסיבת עיפא ואתכסיאת: וקאלת לעבד
מן הדי אלרגל אלסאיר פי אלצחרי תלקאנא קאל אלעבד הו מולאי פאכדת
אלקנאע ותגטת בה: ואשתעי עבדא ליצחק ית כל פתגמיא דעבד:
פקץ אלעבד עלי יצחאק גמיע אלאמור אלתי צנעהא: ואעלה יצחק
למשכנא וחזא והא תקנן עובדהא כעובדי שרה אמיה ונסיב ית
רבקה והות ליה לאתו ורחמה ואתנחם יצחק בתר אמיה: פאדכלהא

יושב בארץ הנגב" קרוב לאותו באר שנ' ארצה הנגב וישב בין קדש ובין שור ושם היה הבאר שנ' הנה בין קדש
ובין שור" לשוח" לשון תפלה כמו ישפוך שיחו" ותרא את יצחק" ראתה אותו הדור ותוהא מפניו" ותפל" השמיטה
עצמה לארץ כתרגומו ואתרכינת הטתה עצמה לארץ ולא הגיעה עד הקרקע כמו הטי נא כדך ארכיני ויט
שמים וארכין לשון מוטה לארץ ודומה לו כי יפול לא יוטל כלומר אם יטה לארץ לא יגיע עד הקרקע" ותתכס"
לשון ותתפעל כמו ותקבר ותשבר" ויספר העבד" גילה לו נסים שנעשו לו שקפצה לו הארץ ושנזדמנה לו

ויאהבה וינחם יצחק אחרי אמו׃

ויסף אברהם ויקח אשה ושמה ד׳
קטורה׃ ותלד לו את זמרן ואת
יקשן ואת מדן ואת מדין ואת
ישבק ואת שוח׃ ויקשן ילד את
שבא ואת דדן ובני דדן היו אשורים
ולטושם ולאמים׃ ובני מדין עיפה
ועפר וחנך ואבידע ואלדעה ה׳ חס
כל אלה בני קטורה׃ ויתן אברהם
את כל אשר לו ליצחק׃ ולבני
הפילגשים אשר לאברהם נתן
אברהם מתנת וישלחם מעל
יצחק בנו בעודנו חי קדמה אל

יצחק א׳ כבא שרה אמה ואכד׳
רבקה פצארה׳ לה זוגה פאחבהא
ותעזא יצחק עלי אמה׃
ואוסיף אברהם ונסיב אתתא
ושמה קטורה׃ פעאוד אברהם
אתכד לה זוגה אסמהא קטורה׃
וילידת ליה ית זמרן וית יקשן
וית מדן וית מדין וית ישבק וית שוח׃
פולדת זמרן ויקשן ומדן ומדין ויישבק
ושוח׃ ויקשן אוליד ית שבא וית
דדן ובני דדן הוו למשרין ולשכונין
ולנגון׃ ויקשן אולד שבא ודדן ובנו
דדן כאנו אשורים ולטושים ולאמים׃
ובני מדין עיפה ועפר וחנוך ואבידע
ואלדעה כל אלין בני קטורה׃ ובני מדין
עיפה ועפר וחנך ואבידע ואלדעה כל האולי בני קטורה׃ ויהב אברהם ית כל
דליה ליצחק׃ פאעטא אברהם גמיע מאלה ליצחק׃ ולבני לחינתא דלאברהם
יהב אברהם מתנן ושלחנון מעל יצחק בריה עד דהוא קיים לקדומא
לארע מדנחא׃ ולבני אמה אתי לאברהם והב אברהם הבאת וטרדהם
ען יצחק אבנה ועודה באקי שרקא אלי בלד אהל אלשרק ׃

רבקה בת פלוני׳ האהלה שרה אמו׳ ויביאה האהלה ונעשית דוגמת שרה אמו כלומ׳ והרי היא שרה אמו שכל זמן ששרה קיימת היה
נר דלוק מערב שבת לערב שבת וברכה מצויה בעיסה וענן קשור על האהל ומשמתה פסקו וכשבאת רבקה חזרו׃ אחרי אמו
דרך ארץ כל זמן שאמו של אדם קיימת כרוך הוא אצלה ומשמתה הוא מתנחם באשתו׃ קטורה׃ זו הגר׳ ונקראת קטורה ע״ש
שנאים מעשיה כקטורת ושקשרה פתחה שלא נזדווגה לאדם מיום שפרשה מאברהם׳ אשורים ולטושים׃ שמות אומות
ותרגום שלאונקלוס אינו׳ לישבו על לשון המקרא׃ ויתן אברהם׃ אמר ר׳ נחמיה ברכה דייאתיקי שלו נתן לו הב״ה לאברהם
והיה ברכה הברכות מסורות בידך לברך את מי שתרצה ואברהם מסרן ליצחק׃ הפילגשים חסר כת׳ שלא היתה אלא פלגש
אחת היא הגר היא קטורה נשים בכתובה פילגשים בלא כתובה כדאמרינן בסנהדרין בנשים ופלגשים דדוד׃
נתן אברהם מתנות׃ פירשו רבותינו שם טומאה מסר להם׃ מאת שנה ושבעים שנה וחמש

ארץ קדם ׃ ואלה ימי שני חיי
אברהם אשר חי מאת שנה
ושבעים שנה וחמש שנים ׃
ויגוע וימת אברהם בשיבה טובה
זקן ושבע ויאסף אל עמיו ׃
ויקברו אתו יצחק וישמעאל
בניו אל מערת המכפלה אל
שדה עפרן בן צחר החתי אשר
על פני ממרא ׃ השדה אשר
קנה אברהם מאת בני חת
שמה קבר אברהם ושרה
אשתו ׃ ויהי אחרי מות אברהם
ויברך אלהים את יצחק בנו
וישב יצחק עם באר לחי ראי ׃

ואלה תלדת ישמעאל בן אברהם

ואלין יומי שני חיי אברהם דחיא מאה
ושבעין וחמיש שנין ׃ והדה איאם
סני חיוה אבר׳ אלדי עאש מאיה וכמסה
וסבעין סנה ׃ ואתנגיד ומית אברהם בסיבו
טבא סיב וסבע ואתכניש לעמיה ׃
תם תופא אברהם ומאת בשיבה
צאלחה שיכא קד שבע מן אלעמר
וצאר אלי קומה ׃ וקברו יתיה יצחק
וישמעאל בנוהי במערת כפילתא
בחקל עפלון בר צחר חתאה דעל
אפי ממרא ׃ ודפנה יצחק ואסמאעיל
אבנאה פי מגארה׳ אלציעה
אלמצאעפה פי ציעה׳ עפלון אבן
צחר אלחתי אלתי קבאלה ממרא ׃
חקלא דזבן אברהם מן בני חתאה
תמן אתקבר אברהם ושרה
אתתיה ׃ אלציעה אלדי אשתראהא
אברהם מן בני חת תם דפן אברהם ושרה זוגתה ׃ והוה בתר
דמית אברהם וברך יי׳ ית יצחק בריה ויתיב יצחק עם בירא דמלאך
קיימא אתחזי עלה ׃ ולמא כאן בעד מות אברהם בארך אללה
ליצחאק אבנה ואקאם יצחאק ענד ביר אלחי אלנאצר ׃
ואלין תולדת ישמעאל בר אברהם דילידת הגר מצריתא אמתא דשרה

שנים בן מאה כבן שבעים ובן שבעים כבן חמש בלא חטא יצחק וישמעאל מכאן שעשה ישמעאל תשובה והוליך את יצחק
לפניו והיא שיבה טובה שנאמרה באברהם ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים ניחמו תנחומי אבלים ד״א אע״פ שמסר הקב״ה את
הברכות לאברהם נתירא לברך את יצחק מפני שצפה את עשו יוצא ממנו אמר יבא בעל העולם ויברך את אשר ייטב בעיניו ובא הקב״ה וברכו

אשר ילדה הגר המצרית שפחת
שרה לאברהם: ואלה שמות בני
ישמעאל בשמתם לתולדתם
בכר ישמעאל נבית וקדר ואדבאל
ומבשם: ומשמע ודומה ומשא:
חדד ותימא יטור נפיש וקדמה:
אלה הם בני ישמעאל ואלה
שמתם בחצריהם ובטירתם
שנים עשר נשיאם לאמתם:
ואלה שני חיי ישמעאל מאת
שנה ושלשים שנה ושבע שנים
ויגוע וימת ויאסף אל עמיו:
וישכנו מחוילה עד שור אשר
על פני מצרים באכה אשורה

לאברהם: והד'י שרח תואליד אסמע'
אבן אברהם אלד'י ולדתה הגר
אלמצריה אמה שרה לאברהם:
ואלין שמהת בני ישמעאל בשמהתהון
לתולדתהון בוכריה דישמעאל
נביות וקדר ואדבאל ומבשם:
והד'ה אסמא בני אסמאעיל
באסמאיהם לתואלידהם בכרה
נביות וקדר ואדבאל ומבשם:
ומשמע ודומה ומשא: ומשמע
ודומה ומשא: חדד ותימא
יטור נפיש וקדמה: חדד ותימ'
יג" אלין אנון בני ישמעאל
ואלין שמהתהון בפצחיהון
ובכרכיהון תרי עסר רברבין
לאומיהון: האולי הם בני אסמאעיל והד'ה אסמאיהם פי ארבאצ'הם
וקצורהם אתני עשר שריף לאממהם: ואלין שני חיי ישמעאל
מאה ותלתין ושבע שנין ואתנגיד ומית ואתכניש לעמיה: והד'ה
סני חיוה' אסמאעיל אלד'י עאש מאיה וסבעה ותלאתין סנה ותופא
ומאת וצאר אלי קומה: ושרו מחוילה עד חגרא דעל אפי מצרים מטי
לאתור על אפי כל אחוהי שרא: וסכנו מן זוילה אלי אלגפאר אלתי בחצרת
מצר אלי אן תגי אלי אלמוצל בחצרת גמיע אכותה

בשמותם לתולדותם סדר לידתן זה אחר זה" בחצריהם כרכים שאין להם חומה ותרגומו בפצחיהון שהם מפוצחים
לשון פתיחה כמו פצחו רננו" ואלה שני חיי ישמעאל וגו' אמר ר' חייא בר אבא למה נמנו שנותיו של ישמעאל כדי
ליחס בהם שנותיו של יעקב משנותיו של ישמעאל למדנו ששימש יעקב בבית עבר ארבע עשרה שנה כשפירש
מאביו קודם שבא אצל לבן שהרי כשפירש יעקב מאביו מת ישמעאל שנ' וילך עשו אל ישמעאל וגו' כמו שמפורש בסוף מגלה

נקראת

על פני כל אחיו נפל׃ סכן׃ פ פ פ

קה פיסו קימי יהוידע

ואלה תולדת יצחק בן אברהם
אברהם הוליד את יצחק׃ ויהי
יצחק בן ארבעים שנה בקחתו
את רבקה בת בתואל הארמי
מפדן ארם אחות לבן הארמי לו
לאשה׃ ויעתר יצחק ליהוה
לנכח אשתו כי עקרה הוא
ויעתר לו יהוה ותהר רבקה
אשתו׃ ויתרצצו הבנים בקרבה

ואלין תולדת יצחק בר אברהם·
אברהם אוליד ית יצחק׃ והוי
שרח תואלד יצחק אבן אבראהם·
בעד מאלץ אברהם מן אולאדה
יצחק׃ והוה יצחק בר ארבעין שנין
כד נסיב ית רבקה בת בתואל
ארמאה מפדן ארם אחתיה
דלבן ארמאה ליה לאתו׃ ולמא
כאן יצחק אבן ארבעין סנה תזוג
ברבקה אבנה בתואל ארמני· מן
פדן ארם אכת לבן ארמני בצארה לה זוגה׃ וצלי יצחק קדם יי לקביל אתתיה
ארי עקרא היא וקביל צלותיה יי ועדיאת רבקה אתתיה׃ תם שפע יצחק
אלי אלה חיאל זוגתה אד כאנה עאקר פשפעה אלה פחמלת׃ ודחקו בניא במעהא·

בקראת״ ויגוע לא נאמרה גויעה אלא בצדיקים ״נפל״ שכן כמו מדין ועמלק ובני קדם נופלים בעמק כאן הוא אומר
לשון נפילה ולהלן הוא אומר על פני כל אחיו ישכון עד שלא מת אברהם ישכון משמת אברהם נפל״
ואלה תולדות יצחק״ יעקב ועשו האמורים בפרשה ועל ידי שכתב הכתוב יצחק בן אברהם
הוזקק לומר אברהם הוליד את יצחק״ לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה שהרי
כמה שנים שהתה עם אברהם ולא נתעברה הימנו מה עשה הקב״ה צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם
והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק וזהו שכתוב כאן יצחק בן אברהם שהרי עדות יש שאברהם הוליד את
יצחק״ בן ארבעים שנה״ שכשבא אברהם מהר המוריה נתבשר שנולדה רבקה ויצחק היה בן שלשים שנה
ושבע שנים שהרי בו בפרק מתה שרה ומשנולד יצחק עד שמתה שרה שלשים ושבע היה ובת תשעים היתה
כשנולד ובת קכ״ז כשמתה ויהיו חיי שרה וג׳ הרי ליצחק ל״ז שנים ובו בפרק נולדה רבקה המתין לה עד שתהא
ראויה לביאה שלש שנים ונשאה״ בת בתואל מפדן ארם אחות לבן״ וכי עדיין לא נכתב שהיא בת בתואל ואחות
לבן ומפדן ארם אלא להגיד שבחה שהיתה בת רשע ואחות רשע ומקומה אנשי רשע ולא למדה ממעשיהם״
פדן ארם״ ע״ש ששני ארם היו ארם נהרים וארם צובה״ קורא אותו פדן ארם לשון צמד בקר תרגום פדן תורין ויש פותרין פדן
ארם כמו שדה ארם שבלשון ישמעאל קורא לשדה פדן״ ויעתר״ הרבה והפציר בתפלה״ ויעתר״ נתפצר ונתפייס ונתפתה לו ואומ׳
אני כל לשון עתר לשון הפצרה ורבוי הוא וכן עתר ענן הקטורת מרבית עליית העשן וכן והעתרתם עלי דבריכם וכן נעתרות
נשיקות שונא דומות למרובות והנס למשא אנקיירשא בלעז״ לנכח אשתו״ זה עומד בזוית זו ומתפלל וזו עומדת
בזוית זו ומתפללת״ ויעתר לו״ לו ולא לה שאין דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע לפיכך לו ולא לה״ ויתרוצצו
ע״כ המקרא הזה אומר דרשני שסתם מה היא רציצה זו וכתב אם כן למה זה אנכי רז״ל דרשוהו לשון ריצה כשהיתה
עוברת על פתחי תורה של שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת עוברת על פתחי ע״ז ועשו מפרכס לצאת״ ד״א מתרוצצים

וַתֹּאמֶר אִם כֵּן לָמָּה זֶּה אָנֹכִי וַתֵּלֶךְ
לִדְרֹשׁ אֶת יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה
לָהּ שְׁנֵי גיים בְּבִטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים גוים ק
מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם מִלְאֹם
יֶאֱמָץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר׃ וַיִּמְלְאוּ
יָמֶיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִם בְּבִטְנָהּ׃
וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת
שֵׂעָר וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו׃ וְאַחֲרֵי
כֵן יָצָא אָחִיו וְיָדוֹ אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב
עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וְיִצְחָק
בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם׃

ואמרת אם כין למא דנן אנא
ואזלת למתבע אולפן מן קדם יי׃
פאזדחם אלאולאד פי בטנהא.
פקאלת לו עלמת אן אמר הכדי
לם אטלבה. ומצת לתלתמס
עלמא מן ענד אללה׃ ואמר יי
לה תרין עממין במעכי ותרתין
מלכון ממעכי יתפרשן ומלכו
ממלכו תתקף ורבא ישתעבד
לזעירא׃ פקאל אללה להא אמתאן
אמתין פי בטנך וחזבין מן
אמעאך יתפארקאן ויתאייד
אחדהמא מן אלאכר ולכביר יכדם אלצגיר׃ ושלימו יומהא למילד.
והא תיומין במעהא׃ ולמא כמלת איאם ולאדהא פאדי בתאמין
פי בטנהא׃ ונפק קדמאה סמוק כוליה [illegible] דסער. וקרו שמיה עשו׃
פכרג אלאול אחמריא כלה ככסא מן שער. ואסמאה עשו׃ ובתר כין
נפק אחוהי. וידיה אחידא בעקבא דעשו וקרא שמיה יעקב. ויצחק בר
שתין שנין כד ילידת יתהון׃ ובעד דלך כרג אכוה. וידה מאסכה
בעקב עשו. פסמאה יעקוב. וכאן יצחאק אבן סתין סנה אד ולדא׃

זה עם זה ומריבים בנחלת שני עולמות׃ ותאמר אם כן׃ גדול צער העיבור׃ למה זה אנכי׃ מתאוה ומתפללת על ההריון׃ ותלך
לדרוש׃ לבית מדרשו של שם׃ לדרוש את ה'׃ שיגיד לה מה תהא בסופה׃ ויאמר ה' לה׃ על ידי שליח לשם נאמר ברוח הקדש
והוא אמ' לה׃ שני גוים בבטנך׃ גיים כתיב אלו אנטונינוס ורבי שלא פסקו מעל שלחנם לא צנון ולא חזרת לא בימות החמה
ולא בימות הגשמים׃ ושני לאמים׃ אין לאום אלא מלכות׃ ממעיך יפרדו׃ מן המעים הם נפרדים זה לרשעו וזה לתומו׃ ולאם
מלאם יאמץ׃ לא ישוו בגדולה כשזה קם וזה נופל׃ וכן הוא אומ' אמלאה החרבה לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושל'׃
וימלאו ימיה׃ אבל בתמר כתיב ויהי בעת לדתה שלא מלאו ימיה כי לשבעה חדשים ילדתם׃ והנה תומם׃ חס' ובתמר
תאומים מלא׃ לפי ששניהם צדיקים אבל כאן אחד צדיק ואחד רשע׃ אדמוני׃ סימן הוא שיהא שופך דמים׃ כלו כאדרת
שער׃ מלא שער כטלית של צמר המלאה שער׃ פלוקי"א בלע"ז׃ ויקראו שמו עשו׃ הכל קראו לו כן לפי שהיה נעשה
ונגמר בשערו כבן שנים הרבה׃ ואחרי כן יצא אחיו׃ שמעתי מדרש אגדה הדורשו לפי פשוטו בדין היה אוחז בו
לעכבו׃ יעקב נוצר מטפה ראשונה ועשו מן השניה צא ולמד משפופרת שפיה קצרה תן לה שני אבנים זו אחר

ויגדלו הנערים ויהי עשו איש
ידע ציד איש שדה ויעקב איש
תם ישב אהלים: ויאהב יצחק
את עשו כי ציד בפיו ורבקה
אהבת את יעקב: ויזד יעקב
נזיד ויבא עשו מן השדה והוא
עיף: ויאמר עשו אל יעקב
הלעיטני נא מן האדם האדם
הזה כי עיף אנכי על כן קרא
שמו אדום: ויאמר יעקב
מכרה כיום את בכרתך לי:

ורביאו עולימיא והוה עשו גבר
נחש ירכן גבר נפיק חקל ויעקב
גבר שלים משמיש בית אולפנא:
ולמא כברא אלגלאמין. פכאן עשו
רגלא עארפא בציד רגלא צחרויא.
ויעקוב רגלא סארגא. מקים פי
אלכביה: ורחים יצחק ית עשו
ארי מצידיה הוה אכיל ורבקה
רחימת ית יעקב: פאחב יצחק
עשו למערפתה באלציד. ורבקה
אחבת יעקוב: ובשיל יעקב
תבשילא ועאל עשו מן חקלא והוא
משלהי: תם טבך יעקוב טביכא פדכל עשו. מן אלצחרי והו לגב: ואמר עשו
ליעקב. אטעימני כען מן סמוקא סמקא הדין. ארי משלהי אנא על כן קרא
שמיה אדום: פקאל ליעקב אטעמני מן אלאחמר. פאנלגב. להדא סמי עשו אלאחמרי:
ואמר יעקב. זבין כיום דלהי ית בכירותך לי: פקאל יעקוב בעני אליום בכורתך:

זו הנכנסת ראשונה תצא אחרונה וה נכנסת אחרונה תצא ראשונה נמצא עשו הנוצר באחרונה יצא ראשונה ויעקב
שנוצר ראשונה יצא אחרון "בעקב עשו" סימן שאין זה מספיק לגמור מלכותו עד שזה עומד ונוטלה הימנו ויעקב בא
לעכבו שיהא ראשון ללידה כראשון ליצירה ויפטור את רחמה ויטול הבכורה מן הדין "ויקרא שמו יעקב" הקב"ה ר"א אביו
קראו יעקב על שם אחיזת העקב "בן ששים שנה" עשר שנים משנשאה עד שנעשית בת שלש עשרה שנה וראויה
להריון ועשר שנים הללו צפה והמתין לה כמו שעשה אביו לשרה כיון שלא נתעברה ידע שהיא עקרה והתפלל עליה
ושפחה לא רצה לישא לפי שנתקדש בהר המוריה להיות עולה תמימה "ויגדלו הנערים ויהי עשו" כל זמן שהיו קטנים
לא היו ניכרים במעשיהם ואין אדם מדקדק בהם מה טיבם כיון שנעשו בני שלש עשרה שנה זה פירש לבתי מדרשות וזה פירש
לע"ז "יודע ציד" לצוד ולרמות את אביו בפיו ושואלו אבא היאך מעשרין את המלח היאך מעשרין את התבן כסבור אביו שהוא
מדקדק במצות "איש שדה" כמשמעו אדם בטל וצודה בקשתו חיה ועופות "תם" אינו בקי בכל אלה כלבו כן פיו מי שאינו
חריף לרמות קרוי תם "יושב אהלים" אהלו של שם ואהלו של עבר "בפיו" כתרגומו בפיו של יצחק ומדרשו בפיו של עשו שהיה
צד אותו ומרמהו בדבריו "ויזד" לשון בישול כתרגומו "והוא עיף" ברציחה כמה דתימר כי עיפה נפשי להורגים
"הלעיטני" אפתח פי ושפוך הרבה לתוכה כמו ששנינו אין אובסין את הגמל אבל מלעיטין אותו "מן האדום האדום" עדשים
אדומות ואותו היום מת אברהם שלא יראה את עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה ואין זו שיבה טובה שהבטיחו הקב"ה
לפיכך קיצר הקב"ה חמש שנים משנותיו שיצחק חי ק"פ שנה וזה קע"ה ובישל יעקב עדשים להברות את האבל ולמה
עדשים שדומות לגלגל שהאבלות גלגל שחוזר בעולם "כיום" כתרגומו כיום דלהן כיום שהוא ברור כך מכור לי

ויאמר עשו הנה אנכי הולך למות
ולמה זה לי בכרה: ויאמר יעקב
השבעה לי כיום וישבע לו
וימכר את בכרתו ליעקב: ויעקב
נתן לעשו לחם ונזיד עדשים
ויאכל וישת ויקם וילך ויבז עשו
את הבכרה:
ויהי רעב בארץ מלבד הרעב
הראשון אשר היה בימי אברהם
וילך יצחק אל אבימלך מלך
פלשתים גררה: וירא אליו יהוה
ויאמר אל תרד מצרימה שכן
בארץ אשר אמר אליך: גור
בארץ הזאת ואהיה עמך
ואברכך כי לך ולזרעך אתן

ואמר עשו הא אנא אזיל לממת
ולמא דנן לי בכירותא: קל עשו
הא אנא מאר ללמות ולמא דא לי
בכורה: ואמר יעקב קיים לי
כיום דלהן וקיים ליה וזבין ית
בכירותיה ליעקב: קאל לה אחלף
לי פחלף לה ובאעה בכורתה:
ויעקב יהב לעשו לחים ותבשיל
דטלופחין ואכל ושתי וקם
ואזל ושט עשו ית בכירותא:
פאעטאה יעקוב כבדא וטבינא
מן עדס פאכל ושרב וקאם
ומצי ואזרא עשו באלבכורה:
והוה כפנא בארעא בר
מכפנא קדמאה דהוה ביומי אברהם
ואזל יצחק לות אבימלך מלכא
דפלשתאי לגרר: תם כאן גוע פי אלבלד סוי אלגוע אלאול אלדי כאן עלי
עהד אברהם פמצי יצחק אלי אבימלך מלך פלסטין אלי אלכלוץ: ואתגלי
ליה יי ואמר לא תיחות למצרים שרי בארעא דאימר לך: פתגלי לה אללה
וקאל לא תנזל מצרא אסכן אלבלד אלדי אקול לך: דור בארעא הדא ויהי
מימרי בסעדך ואברכנך ארי לך ולבנך אתין ית כל ארעתא האלין ואקים

מכירה ברורה" בכורתך" לפי שהעבודה בבכורות אמ' יעקב אין רשע זה כדאי שיקריב להקב"ה" הנה אנכי הולך
למות" אמ' עשו מה טיבה שלעבודה זו אמ' לו כמה אזהרות ועונשין ומיתות תלויין בה כאותה ששנינו אלו הן שבמיתה
שתויי יין ופרועי ראש אמ' אני הולך למות על ידה אם כן מה לי חפץ בה" ויבז עשו" העיד הכתוב על רשעו שביזה עבודתו
שלמקום" אל תרד מצרימה" שהיה דעתו לרדת למצרים כמו שירד אביו בימי הרעב" אל תרד מצרימה"
שאתה עולה תמימה ואין חוצה לארץ כדאי לך" האל כמו האלה" והתברכו בזרעך אדם אומר לבנו

את כל הארצת האל והקמתי
את השבעה אשר נשבעתי
לאברהם אביך: והרביתי את
זרעך ככוכבי השמים ונתתי
לזרעך את כל הארצת האל
והתברכו בזרעך כל גויי הארץ:
עקב אשר שמע אברהם
בקלי וישמר משמרתי מצותי
חקותי ותורתי: וישב יצחק
בגרר: וישאלו אנשי המקום
לאשתו ויאמר אחתי הוא כי
ירא לאמר אשתי פן יהרגני

ית קימא דקיימית לאברהם אבוך:
וכן עאגל לך פי הדי אלבלד ואכון
מעך ואבארך פיך באן לך ולנסלך
אעטי גמיע הדה אלבלדאן ואפי
בקסם אלדי קסמת לאבראהם
אביך: ואסגי ית בנך ככוכבי
שמיא ואתין לבנך ית כל ארעתא
האלין ויתברכון בדיל בנך כל עממי
ארעא: ואכתר נסלך ככואכב
אלסמא ואעטיהם גמיע הדה
אלבלדאן ויתבארך בהם גמיע
אמם אלארץ: חלף דקביל אברהם
למימרי ונטר מטרת מימרי

פקודי קימי ואוריתי: גזא מא קבל אבראהם אמרי וחפט מא
אסתחפטתה מן וצאיאי ורסומי ושראיעי: ויתיב יצחק בגרר:
פאקאם יצחק פי אלגרר: ושאילו אנשי אתרא על עיסק
אתתיה ואמר אחת היא ארי דחיל למימר אתתי אלא ~~שפירת~~
דלמא יקטלנני אנשי אתרא על רבקה ארי שפירת חיזוא היא: פלמא
סאלוה אהל אלמוצע ען זוגתה קאל אכתי לאנה תכוף אן יקולה זוגתי קאילא

והא זרעך כזרעו של יצחק וכן בכל המקרא וזה אב לכולן בך יברך ישראל לאמר ואף לענין
הקללה מצינו כן והיתה האשה לאלה שהמקלל שונאו אומר תהא כפלונית וכן והנחת שמכם
לשבועה לבחירי שהנשבע אומר אהא כפלוני אם עשיתי כך וכך: שמע אברהם בקולי:
כשניסיתי אותו: וישמור משמרתי: גזירות להרחקה על אזהרות שבתורה כגון שניות לעריות
ושבות לשבת: מצותי: דברים שאילו לא נכתבו ראויין הם להצטוות כגון גזל ושפיכות דמים:
חקותי: דברים שיצר הרע ואומות העולם משיבים עליהם כגון אכילת חזיר ולבישת שעטנז
שאין טעם בדבר אלא גזירת המלך וחקותיו על עבדיו: ותורותי: להביא תורה שבעל
פה הלכה למשה מסיני: לאשתו: על אשתו כמו אמרי לי אחי הוא: כי ארכו: אמר מעתה
אין לי לדאוג מאחר שלא אנסוה עד עכשיו ולא נזהר להיות נשמר: וישקף אבימלך: ראהו

אנשי המקום על רבקה כי טובת
מראה הוא: ויהי כי ארכו לו שם
הימים וישקף אבימלך מלך
פלשתים בעד החלון וירא והנה
יצחק מצחק את רבקה אשתו:
ויקרא אבימלך ליצחק ויאמר
אך הנה אשתך הוא ואיך אמרת
אחתי הוא ויאמר אליו יצחק כי כה
אמרתי פן אמות עליה: ויאמר
אבימלך מה זאת עשית לנו
כמעט שכב אחד העם את
אשתך והבאת עלינו אשם:
ויצו אבימלך את כל העם
לאמר הנגע באיש הזה ובאשתו
מות יומת: ויזרע יצחק בארץ

כלא יקתלוני אהל אלמוצע בסבבהא.
אד הי חסנה אלמנטר: והוה כד סגאו
ליה תמן יומיא ואסתכי אבימלך
מלכא דפלשתאי מן חרכא וחזא
והא יצחק מחאיך עם רבקה
אתתיה: פלמא טאלת איאמה מקאמה
תם אטלע אבימלך מלך פלסטין
מן טאקה פנטר פאדי יצחק
ילאעב רבקה זוגתה: וקרא
אבימלך ליצחק ואמר ברם הא
אתתך היא ואיכדין אמרת
אחתה היא ואמר ליה יצחק ארי
אמרית דלמא אתקטיל עלה:
פדעי אבימלך ביצחק וקאל לה
אד הי זוגתך ולם קלת הי אכתי
קאל לאני תכופת אן אקתל בסבבהא:

ואמר אבימלך מא דא עבדת לנא. כזעיר פון שכיב דמיחד בעמא
ית אתתך ואיתיתא עלנא חובא: פקאל לה אבימלך מא דא צנעת בנא
ען קליל לו צאגע אחד קומנא זוגתך גלבת עלינא אתמא: ופקיד אבימלך
ית כל עמא למימר דיזיק לגברא הדין ולאתתיה אתקטלא יתקטיל:
פנאדא אבימלך גמיע קומה וקאל מן אדא הדי אלרגל וזוגתה פליקתל
קתלא: וזרע יצחק בארעא ההיא ואשכח בשתא ההיא על חד

משמש מטתו" אחד העם" המיוחד בעם זה המלך" והבאת עלינו" אם שכב כבר הבאת אשם
עלינו" בארץ ההיא" אף על פי שאינה חשובה כארץ ישראל עצמה כארץ שבעה גוים" בשנה ההיא"
אף על פי שאינה כתקנה שהיתה שנת רעבון" מאה שערים" שאמדוה כמה ראויה לעשות ועשתה

הַהִוא וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהִוא מֵאָה
שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה׃ וַיִּגְדַּל ג
הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְגָדֵל עַד כִּי
גָדַל מְאֹד׃ וַיְהִי לוֹ מִקְנֵה צֹאן
וּמִקְנֵה בָקָר וַעֲבֻדָּה רַבָּה וַיְקַנְאוּ
אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים׃ וְכָל הַבְּאֵרֹת
אֲשֶׁר חָפְרוּ עַבְדֵי אָבִיו בִּימֵי
אַבְרָהָם אָבִיו סִתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים
וַיְמַלְאוּם עָפָר׃ וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ
אֶל יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי עָצַמְתָּ
מִמֶּנּוּ מְאֹד׃ וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יִצְחָק
וַיִּחַן בְּנַחַל גְּרָר וַיֵּשֶׁב שָׁם ו
וַיָּשָׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר אֶת בְּאֵרֹת
הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי אַבְרָהָם

מאה בדשערוהי וברכיה יי׃
ג פזרע יצחק פי תלך אלארץ פוגד
פי תלך אלסנה מאיה באלחזר ובארך
אללה לה׃ ורבא גברא ואזל סגי
ורבי עד דרבא לחדא׃ פעצם
אלרגל וכאן כל מאמר עצם אלי
אן עצם גדא׃ והוו ליה גיתי ען
וגיתי תורי ועבדה סגי וקניאו ביה
פלשתאי׃ וצאר לה מאשיה גנם
ובקר וחשם כתיר חתי חסדוה
אלפלסטיניין׃ וכל בירי דחפרו
עבדי אבוהי ביומי אברהם אבוהי׃
טמונין פלשתאי ומלונין עפרא׃
וגמיע אלאבאר אלתי חפרהא
עביד אברהם אביה עלי עהדה

כאן קד סדהא אלפלסטיניין ומלוהא תראבא׃ ואמר אבימלך י
ליצחק איזיל מעמנא ארי תקיפת מננא לחדא׃ פקאל אבימלך
ליצחק אמץ ענא לאנך קד עצמת מנא גדא׃ ואזל מתמן
יצחק ושרא בנחלא דגרר ויתיב תמן׃ פמצי מן תם יצחק פנזל פי
ואד גרר ואקאם תם׃ ותב יצחק וחפר ית בירי דמיא דחפרו ביומי
אברהם אבוהי׃ וטמונין פלשתאי בתר דמית אברהם וקרא להון שמהן
כשמהן דהוה קרי להון אבוהי׃ תם עאוד יצחק וחפר אלאבאר אלתי כאנת מחפורה

על אחת שאמדוה מאה ורבותינו אמרו אומד זה למעשרות היה׃ כי גדל מאד׃ שהיו אומרים זבל פרדותיו של יצחק
ולא כספו וזהבו של אבימלך׃ ועבדה רבה פעולה רבה בלשון לעז אובריינא בלע״ז עבודה משמע פעולה רבה׃
סתמום פלשתים׃ מפני שאמרו תקלה הם לנו מפני הגייסות הבאות עלינו טמונין פלשתאי לשון סתימה ובלשון
משנה מטמטם את הלב׃ בנחל גרר׃ רחוק מן העיר׃ וישב ויחפר את הבארות אשר חפרו בימי אברהם אביו

אביו ויסתמום פלשתים אחרי
מות אברהם ויקרא להן שמות
כשמות אשר קרא להן אביו:
ויחפרו עבדי יצחק בנחל וימצאו
שם באר מים חיים: ויריבו רעי
גרר עם רעי יצחק לאמר לנו
המים ויקרא שם הבאר עשק
כי התעשקו עמו: ויחפרו באר
אחרת ויריבו גם עליה ויקרא
שמה שטנה: ויעתק משם
ויחפר באר אחרת ולא רבו
עליה ויקרא שמה רחבות כי — ויאמר
עתה הרחיב יהוה לנו ופרינו
בארץ: ויעל משם באר שבע:
וירא אליו יהוה בלילה ההוא
ויאמר אנכי אלהי אברהם אביך

עלי עהד אברהם אבוה וכאן
קדסרהא פלסטיין בעד
מותה וסמאהא באסמא כמא
סמאהא אבוה: וחפרו עבדי יצחק
בנחלא ואשכחו תמן ביר דמיין
נבעין: ולמא חפר עביד יצחק
פי ואד וגרו תם בירמא נאבע:
ונצו רעותא דגרר עם רעותא
דיצחק למימר דילנא מיא·
וקרא שמה דבירא עיסק ארי
אתעסקו עמיה: פכאצמו רעאה
כלוץ רעאת יצחק קאילין
אמא לנא פסמאהא שגבא למא
אשתגלו מעה: וחפרו ביר אחרי·
ונצו אף עלה וקרא שמה שטנה:
ולמא חפרו ביר אכרי כאצמו
איצא עליהא פסמאהא דאת
ענאד: ואסתלק מתמן וחפר ביר אחרי ולא נצו עלה וקרא שמה
רחבות ואמר ארי כען אפתי יי׳ לנא ויפשיננא בארעא: תם אנתקל — ונפוש
מן תם וחפר ביר אכרי ולא יכאצמוה עליהא פסמאהא דאת סעה
לאנה קאל אן יוסע אלה לנא וינמינא פי אלבלד: ואסתלק מתמן לבאר
שבע: תם צעד מן תם אלי ביר סבע: ואתגלי ליה יי׳ בליליא ההוא ואמר
אנא אלהיה דאברהם אבוך לא תדחל ארי בסעדך מימרי ואברכנך ואסגי

ופלשתים סתמום קודם שנקע יצחק מגרר חזר וחפרן" עשק ערער" כי התעשקו עמו" נתעקקו עליה במריבה וערער"
שטנה" כמשמעו" ופרינו בארץ" כתרגומו ונפוש בארעא" וחחלת מדעהן" כתרגומו וסיעת מלחמותי קיעה

אל תירא כי אתך אנכי וברכתיך
והרביתי את זרעך בעבור
אברהם עבדי׃ ויבן שם מזבח
ויקרא בשם יהוה ויט שם אהלו
ויכרו שם עבדי יצחק באר׃
ואבימלך הלך אליו מגרר
ואחזת מרעהו ופיכל שר צבאו׃
ויאמר אלהם יצחק מדוע באתם
אלי ואתם שנאתם אתי ותשלחוני
מאתכם׃ ויאמרו ראו ראינו כי
היה יהוה עמך ונאמר תהי נא
אלה בינותינו בינינו ובינך ונכרתה
ברית עמך׃ אם תעשה עמנו
רעה כאשר לא נגענוך וכאשר
עשינו עמך רק טוב ונשלחך
בשלום אתה עתה ברוך יהוה׃
ויעש להם משתה ויאכלו וישתו׃

יתך בנך בדיל אברהם עבדי׃ ותגלי
לה אללה פי תלך אלליה וקאל אנא אלה
אברהים אביך לא תכאף פאני
מעך אבארך פיך ואכתר נסלך
בסבב אברהים עבדי׃ ובנא תמן
מדבחא וצלי בשמא דיי ופרסיה
תמן למשכניה וכרו תמן עבדי
יצחק בירא׃ ובנא תם מדבחא ודעי
באסם אללה ומד תם כבאיה וכרו
תם עביד יצחק בירא׃ ואבימלך אתא
לותיה מגרר וסיעת רחמוהי ופיכל
רב חיליה׃ ואבימלך סאר אליה מן
אלכלוץ ואחזת כרימה ופיכל רייס
גישה׃ ואמר להון יצחק מדין אתיתון
לותי ואתון סניתון יתי ושלחתוני
מלותכון׃ פקאל להם יצחק מא בלכם
גיתמוני ואנתם שניתמוני וטרדתמוני
מן ענדכם׃ ואמרו מחזא חזינא ארי

הוה מימרא דיי בסעדך ואמרנא תתקיים כען מומתא דהות בין אבהתנא בינגא
ובינך ונגזר קים עמך׃ קאלו אנא ראינא אן אללה מעך פקלנא יכון חלף בינכא
ובינך ונעאהדך עהדא׃ אם תעביד עמנא בישא כמא דלא אנזיקנך וכמא דעבדנא
עמך לחוד טב ושלחנך בשלם את כען בריכא דיי׃ אלא תצנע בנא שרא כמא
לם נוריך וכמא צנענא מעך כירא מחצא ואטלקנאך בסלאם פאנת אלאן מבארך אללה׃
ועבד להון משתיא ואכלו ושתיאו׃ פצנע להם מגלסא אכלו פיה ושרבו׃

וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וַיִּשָּׁבְעוּ אִישׁ
לְאָחִיו וַיְשַׁלְּחֵם יִצְחָק וַיֵּלְכוּ מֵאִתּוֹ
בְּשָׁלוֹם׃ וַיְהִי בַּיּוֹם הַהוּא וַיָּבֹאוּ
עַבְדֵי יִצְחָק וַיַּגִּדוּ לוֹ עַל אֹדוֹת
הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפָרוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ
מָצָאנוּ מָיִם׃ וַיִּקְרָא אֹתָהּ שִׁבְעָה
עַל כֵּן שֵׁם הָעִיר בְּאֵר שֶׁבַע עַד הַיּוֹם
הַזֶּה׃ וַיְהִי עֵשָׂו בֶּן
אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת יְהוּדִית
בַּת בְּאֵרִי הַחִתִּי וְאֶת בָּשְׂמַת בַּת
אֵילֹן הַחִתִּי׃ וַתִּהְיֶיןָ מֹרַת רוּחַ
לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה׃ וַיְהִי
כִּי זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיןָ עֵינָיו מֵרְאֹת

ד׳
חס׳
וכל
שבטים
ויחשק
כות
בגוב

ה׳

ואקדימו בצפרא וקיימו גבר
לאחוהי ושלחינון יצחק ואזלו
מלותיה בשלם׃ פארגו בגדאה
פחלף כל אמר לאכיה ואטלקהם
יצחק ומצו מן ענדה בסלאם׃
והוה ביומא ההוא ואתו עבדי
יצחק וחויאו ליה על עיסק
בירא דחפרו ואמרו ליה אשכחנא
מיא׃ פלמא כאן פי דלך אליום
גאו עביד יצחק פאכברוה בסבב
אלביר אלדי חפרו וקאלו לה קד וגדנא
מאא׃ וקרא יתה שבעה על כין
שמה דקרתא באר שבע עד
יומא הדין׃ פסמאהא סבעה
לדלך אסם אלקריה ביר סבע אלי הדא אליום׃ והוה עשו
בר ארבעין שנין ונסיב אתתא ית יהודית בת בארי חתאה וית
בשמת בת אילון חתאה׃ ולמא כאן עשו אבן ארבעין סנה תזוג אמראה
אסמהא יהודית אבנה בארי אלחתי ובשמת אבנה אילון אלחתי׃ והואה מסרבן
ומרגזן על מימר יצחק ורבקה׃ פכאנתא מכאלפתה ראי יצחק ורבקה׃
והוה כד סיב יצחק וכהאה עינוהי מלמחזי וקרא ית עשו בריה רבא

מאוהביך ולא תתמה על תיו שבאחשת ואע״פ שאין תיבה סמוכה יש דוגמתה במקרא עזרת מצרת ושכורת ולא
מיין׳׳ אחוזת לשון קבוצה ואגודה שנאחזין יחד׳׳ ראו ראינו׳׳ ראו באביך׳׳ ראינו בך׳׳ תהי נא אלה בינותינו תהי נא האלה
אשר בינותינו מימי אביך תהי גם עתה בינינו׳׳ ובינך׳׳ לא נגענוך׳׳ כשאמרנו לך לך מעמנו׳׳ אתה׳׳ גם אתה עשה
לנו כן׳׳ שבעה׳׳ על שם הברית׳׳ בן ארבעים שנה׳׳ עשו היה נמשל לחזיר שנ׳ יכרסמנה חזיר מיער החזיר
הזה כשהוא שוכב פושט טלפיו לומ׳ ראו שאני טהור כך אלו גוזלין וחומסין ומראין עצמן כשרים׳׳ כל ארבעים
שנה היה עשו צד נשים מתחת בעליהן ומענה אותן כשהיה בן ארבעים אמ׳ אבא בן ארבעים שנה נשא אשה אף
אני כן׳׳ מורת רוח׳׳ לשון ממרים היתה כל מעשיהן היו לעצבון׳׳ ליצחק ולרבקה׳׳ שהיו עובדות ע״ז׳׳ ותכהין׳׳ בעשנן

ויקרא את עשו בנו הגדל ויאמר
אליו בני ויאמר אליו הנני: ויאמר
הנה נא זקנתי לא ידעתי יום
מותי: ועתה שא נא כליך תליך
וקשתך וצא השדה וצודה לי
צידה: ועשה לי מטעמים ציד / ק
כאשר אהבתי והביאה לי
ואכלה בעבור תברכך נפשי
בטרם אמות: ורבקה שמעת
בדבר יצחק אל עשו בנו וילך
עשו השדה לצוד ציד להביא:
ורבקה אמרה אל יעקב בנה
לאמר הנה שמעתי את אביך

ואמר ליה ברי: ואמר ליה האנא:
ולמא שאך יצחק קאמת עיניה
מן אן ינצר פנאדא בעשו אבנה
לאכבר וקאל יא אבני קאל לביך:
ואמר הא כען סיבית לא ידעית יום מותי: קאל הודי קד שכת ולם
אעלם יום מותי: וכען סב כען
זינך סיפך וקשתך ופוק לחקלא:
וצוד לי צידא: ואן פאחמל אלתך
סלאחך וקוסך ואכרג אלי אלצחרי
וצד לי צידא: ועביד לי תבשילין
כמא דרחימית ואעיל לי ואיכול
בדיל דתברכנך נפשי עד לא
אמות: ומצלחה לי אלואנא כמא

לית אנא ידע / יומא דאמות

אחב ואיתני בה ואכל מנה לכי תבארכך נפסי קבל אן אמות:
ורבקה שמעת. כד מליל יצחק. עם עשו בריה. ואזל עשו לחקלא.
למצד צידא לאיתאה: פסמעת רבקה חין כלם יצחק בדלך עשו
אבנה פלמא מצא עשו אלי אלצחרי ליצטאד צידא יאתי בה: ורבקה
אמרת. ליעקב ברה למימר. הא שמעית מן אבוך. ממליל עם
עשו אחוך למימר: קאלת ליעקוב אבנהא קד סמעת אביך יקול

שלאו" לא כדי שיטול יעקב את הברכות" לא ידעתי יום מותי" אמ' ר' יהושע בן קרחה אם מגיע אדם
לפרק אבותיו ידאג חמש שנים לפני כן וחמש שנים לאחר כן" ויצחק היה בן קכ"ג אמר שמא לפרק אמי
אני מגיע והיא מתה בת קכ"ז והריני בחמש שנים סמוך לפרקה לפיכך לא ידעתי יום מותי" שמא לפרק
אמי שמא לפרק אבא" תליך" חדדך שדרכך לתלות" שא נא לשון השחזה כאותה ששנינו אין
משחיזין את הסכין אבל משיאה על גבי חברתה חדד סכינך ושחוט יפה שלא תאכילני נבלה" וצודה
לי" מן ההפקר ולא מן הגזל" לפני ה' ברשותו שיסכים על ידו" לצוד ציד להביא" מהו להביא אם לא
ימצא ציד יביא מן הגזל" וקח לי" משלי הם ואינם גזל שכך כתב לה יצחק בכתובתה ליטול

מדבר אל עשו אחיך לאמר׃
הביאה לי ציד ועשה לי
מטעמים ואכלה ואברככה
לפני יהוה לפני מותי׃ ועתה בני
שמע בקלי לאשר אני מצוה
אתך׃ לך נא אל הצאן וקח לי
משם שני גדיי עזים טבים
ואעשה אתם מטעמים לאביך
כאשר אהב׃ והבאת לאביך
ואכל בעבר אשר יברכך
לפני מותו׃ ויאמר יעקב אל
רבקה אמו הן עשו אחי איש
שער ואנכי איש חלק׃ אולי
ימשני אבי והייתי בעיניו
כמתעתע והבאתי עלי
קללה ולא ברכה׃ ותאמר לו

לעשו אכיך קאילא׃ איתא לי
צידא ועביד לי תבשילין ואיכול
ואברכנך קדם יי קדם מותי׃ איתני
בציד ואצלחה לי ואנא אכל
מנה חתי אבארכך בין ידי אללה
קבל מותי׃ וכען ברי קביל מני
למא דאנא מפקדא יתך׃ ואלאן
יא אבני אקבל מני מא אמרך
בה׃ איזיל כען לענא וסב לי
מתמן תרין גדיי עזין טבין׃
ואעביד יתהון תבשילין לאבוך
כמא דרחים׃ אמץ׳ אלי אלגנם וכ׳ד
לי מן תם גדיין מן אלמעז
גיידין אצלחהמא ואנא לאביך
כמא יחב׃ ותעיל לאבוך וייכול׃
בדיל דיברכנך קדם מותיה׃
ותדכ׳להמא לאביך יאכל

מנהמא לכי יבארכך קבל מותה׃ ואמר יעקב לרבקה אמיה הא
עשו אחי גבר סער ואנא גבר שעיע׃ קאל להא הודי עשו אכ׳י
רגל שעראני ואנא רגל אגרד׃ מא אם ימשנני אבא ואיהי בעינוהי
כמתלעבא ואיתי עלי לוטין ולא ברכן׃ לעלי אבי יגסני פאציר ענדה
כאלאעב ואגלב עלי נפסי לענה ולא ברכה׃ ואמרת ליה אמיה

שני גדיי עזים בכל יום ברית שיתרבה״ שני גדיי עזים וכי שני גדיי עזים היה מאכלו של יצחק אלא
האחד הקריב פסח בו ביום והאחד עשה מטעמים בפרקי דרבי אליעזר״ כאשר אהב״ כי טעם
הגדי כטעם הצבי״ איש שעיר״ בעל שער״ ימשני״ כמו ממשש בצהרים״ החמורה״

הפק״

100

אמו עלי קללתך בני אך שמע
בקלי ולך קח לי וילך ויקח ויבא
לאמו ותעש אמו מטעמים
כאשר אהב אביו ותקח רבקה
את בגדי עשו בנה הגדל
החמדת אשר אתה בבית
ותלבש את יעקב בנה הקטן
ואת ערת גדיי העזים הלבישה
על ידיו ועל חלקת צואריו
ותתן את המטעמים ואת הלחם
אשר עשתה ביד יעקב בנה
ויבא אל אביו ויאמר אבי
ויאמר הנני מי אתה בני ויאמר
יעקב אל אביו אנכי עשו
בכרך עשיתי כאשר דברת אלי
קום נא שבה ואכלה מצידי

עלי יתאמר בנבואה דלא ייתון
לוטיא עלך ברי ברם קביל מני
ואיזיל סב לי: קאלת לה אמה עלי
אסתדפאע לענתך יא אבני
לכן אקבל מני ואמץ כד לי:
ואזל ונסיב ואיתי לאמיה ועבדת
אמיה תבשילין כמא דרחים אבוהי:
פמצא ואכד דלך ואתא בה
אלי אמה וצנעתה אלואנא כמא
אחבהא אביה: ונסיבת רבקה ית
לבושי עשו ברה רבא דכיתא
דעמה בביתא ואלבישת ית
יעקב ברה זעירא: פאכדת
רבקה תיאב עשו אבנהא אלכביר
אלפאכרה אלתי ענדהא פי אלבית
ואלבסתהא יעקוב אבנהא אלצגיר:
וית משכי דגדיי בני עזי אלבישת
על ידוהי ועל שעיעות צורייה: וגלוד גדיי אלמעז אלבסתהם עלי ידיה
ועלי מלוסה חלקה: ויהבת ית תבשיליא וית לחמא דעבדת בידא דיעקב
ברה: וגעלת אלואן ואלכבז אלדי צנעתה ביד יעקוב אבנהא: [illegible] לות
אבוהי ואמר אבא ואמר האנא מן את ברי: ודכל אלי אביה וקאל יא אבה
קאל לביך מן אנת יא אבני: ואמר יעקב לאבוהי אנא עשו בוכרך עבדית
כמא דמלילתא עמי: קום כען אסתחר ואיכול מצידי בדיל דתברכנני
נפשך: קאל אנא עשו בכרך צנעת כמא אמרתני קם אלאן אגלס וכל מן צידי

בעבור תברכני נפשך׃ ויאמר
יצחק אל בנו מה זה מהרת
למצא בני ויאמר כי הקרה יהוה
אלהיך לפני׃ ויאמר יצחק אל
יעקב גשה נא ואמשך בני
האתה זה בני עשו אם לא׃
ויגש יעקב אל יצחק אביו
וימשהו ויאמר הקל קול יעקב
והידים ידי עשו׃ ולא הכירו כי
היו ידיו כידי עשו אחיו שערת ז׳
ויברכהו׃ ויאמר אתה זה בני
עשו ויאמר אני׃ ויאמר הגשה ז׳ חס
לי ואכלה מציד בני למען תברכך
נפשי ויגש לו ויאכל ויבא לו יין
וישת׃ ויאמר אליו יצחק אביו

לכי תבארכני נפסך׃ ואמר יצחק
לבריה מא דין אוחיתא לאשכחא
ברי׃ ואמר ארי זמין יי אלהך
קדמי׃ ק׳ מא הוא אסרעת זוגור
יא אבני ק׳ אן אללה רבך ופק בין
ידיי׃ ואמר יצחק ליעקב קרב
כען ואמושנך ברי האת דין ברי
עשו אם לא׃ ק׳ תקדם חתי
אגסך יא אבני הל אנת אבני
עשו אם לא׃ וקריב יעקב לות
יצחק אבוהי ומשיה׃ ואמר
קלא קליה דיעקב וידיא ידי
עשו׃ פתקדם אליה וגסה וק׳
אלצות צות יעקוב ואלידין ידי
עשו׃ ולא אשתמודעיה ארי
הואה ידוהי כידי עשו אחוהי

סערנין וברכיה׃ פלם יתבתה אד כאנה׳ יראה כידי עשו אכיה
שערא ניתאן פבארכה׃ ואמר האת דין ברי עשו ואמר אנא׃ בל ק׳
לה אנת אבני עשו ק׳ אנא הו׃ ואמר קריב לי ואיכול מצידא דברי
בדיל דתברכנך נפשי׃ וקריב ליה ואכל ואעיל ליה חמרא ושתי׃ ק׳ תקדם
ליחתי יאכל מן ציד אבני לכי תבארכך נפסי פקדם לה ואכל ואתאה בכמר
ושרב׃ ואמר ליה יצחק אבוהי׃ קרב כען ושק לי ברי׃ פק׳ לה יצחק אביה

הנקיות דביתא כתרג׳ ד״א שחמד אותן מן נמרוד אשר אתה בבית׳ וה״א כמה נשים יולו והוא מפקיד יתנו אמן אם היה
בקי במעשיכן וחושדן׳ גשה נא ואמושך׳ אמ׳ בלבו אין דרך עשו להיות שם שמים שגור בפיו וזה אומ׳ כי הקרה ה׳ אלהיך׳
קול יעקב׳ שמדבר בלשון תחנונים׳ קום נא׳ אבל עשו בלשון קנטוריא דבר יקום אבי׳ אני לא אמר אני לא אני׳

יי׳
בטעמי
דרבה
ושתי
מאולפות
צבותות

וירד

גשה נא ושקה לי בני: ויגש
וישק לו וירח את ריח בגדיו
ויברכהו ויאמר ראה ריח בני
כריח שדה אשר ברכו יהוה:
ויתן לך האלהים מטל
השמים ומשמני הארץ ורב
דגן ותירש: יעבדוך עמים
וישתחון לך לאמים הוה
גביר לאחיך וישתחוו לך בני
אמך ארריך ארור ומברכיך
ברוך: ויהי כאשר כלה יצחק
לברך את יעקב ויהי אך יצא
יצא יעקב מאת פני יצחק
אביו ועשו אחיו בא מצידו:

תקדם קבלני יא אבני: וקריב
ונשיק ליה ואריח ית ריח לבושוהי
ובריכיה ואמר חזי ריחא דברי
כריח חקלא דבריכיה יי: פתקדם
וקבלה ושם ראיחה תיאבה
ובארכה וקאל אנצר ראיחה אבני
כראיחה רוצה קד בארכהא
אלה: ויתין לך יי מטלא דשמיא
ומטובא דארעא וסגיות עבור
וחמר: יעטיך אלה מן טל אלסמא
ודסם אלארץ וכתרה אלבר ואלעציר:
יפלחונך עממין וישתעבדון
לך מלכוון הוי רב לאחך ויסגדון
לך בני אמך ליטך יהון ליטין
ובריכך יהון בריכין: יכדמך
אלאמם ותכצע לך אלאחזאב ותכון מולא לאכותך ויכצע לך
בנו אמך לאענך מלעון ומבארכך מבארך: והוה כד שיצי
יצחק לברכא ית יעקב והוה ברם מפק נפק יעקב מן קדם יצחק
אבוהי ועשו אחוהי על מצידיה: פלמא פרג יצחק מן תבריך
יעקוב כאן כמא כרג מן בין ידיה ועשו אכוה אקבל מן צידה:

וירח״ והלא אין ריח רע יותר משטף העזים אלא מלמד. שנכנס עמו ריח גן עדן ״כריח שדה אשר
ברכו ה׳ שנתן בו ריח טוב וזהו שדה תפוחים כך דרשו רז״ל ״ויתן לך״ יתן ויחזור ויתן בר ולפי פשוטו
מוסיף לענין ראשון ראה ריח בני שנתן לו הקב״ה כריח שדה וג׳ ועוד יתן לך מטל השמים וג׳ משמני
ומדרשי אגדה יש הרבה לכמה פנים ״בני אמך״ ויעקב אמר ליהודה בני אביך לפי שהיו לו
בנים הרבה מכמה אמהות וכאן שלא נשא אלא אשה אחת אומ׳ בני אמך״ אורריך ארור ומברכיך
ברוך ובבלעם הוא אומר מברכיך ברוך ואורריך ארור״ הצדיקים תחלתן יסורין וסופן שלוה ואורריהם
ומצעריהם קודמין למברכיהם לפיכך יצחק הקדים קללת אוררים לברכת מברכים והרשעים תחלתן שלוה

ויעש גם הוא מטעמים ויבא
לאביו ויאמר לאביו יקם אבי
ויאכל מציד בנו בעבר
תברכני נפשך: ויאמר לו
יצחק אביו מי אתה ויאמר אני
בנך בכרך עשו: ויחרד יצחק
חרדה גדלה עד מאד ויאמר
מי אפוא הוא הצד ציד ויבא
לי ואכל מכל בטרם תבוא
ואברכהו גם ברוך יהיה: כשמע
עשו את דברי אביו ויצעק
צעקה גדלה ומרה עד מאד
ויאמר לאביו ברכני גם אני אבי:
ויאמר בא אחיך במרמה
ויקח ברכתך: ויאמר הכי קרא

ועבד אף הוא תבשילין ואעיל
לאבוהי ואמר לאבוהי יקום
אבא וייכול מציד דבריה
בדיל דתברכנני נפשך: פצנע
הו איצא אלואנא ואתי בהא אלי
אביה וקאל יקום אבי ויאכל מן
צידא בנה לכי תבארכני נפסך:
ואמר ליה יצחק אבוהי מן
את ואמר אנא ברך בוכרך
עשו: פקאל לה מן אנת קאל אנא
בכרך עשו: ותוה יצחק תווהא
רבא עד לחדא ואמר מן הוא
דיכי דצד צידא ואעיל לי
ואכלית מכולא עד לא תיעול
ובריכתיה אף בריך יהי: פזעג
יצחק זעגה עטימה וקאל מן
הו אלדי אצטאד צידא ואתאני בה פאכלת מנה קבל אן תגי ובארכתה
וליכון איצא מבארכא: כד שמע עשו ית פתגמי אבוהי וצוח
צוחא רבא ומרירא עד לחדא ואמר לאבוהי בריכני אף לי אבא:
פלמא סמע עשו כלאם אביה צרך צרכה עטימה ומרה גדא וקאל לה
בארכני אנא איצא יא אבה: ואמר על אחוך בחוכמא וקביל ברכתך:
קאל קד גא אכוך במכר ואכד ברכתך: ואמר יאות קרא שמיה

וסופן יסורין לפיכך בלעם הקדים ברכה לקללה. יצא יצא. זה יוצא וזה בא. ויחרד. כמשמעו לשון תמיהה ~
ומדרשו ראה גיהנם פתוחה מתחתיו. מי אפוא. לשון לעצמו משמש עם כמה דברים איפה איה פה. מי הוא איפה
הוא הצד ציד. ואכל מכל. מכל טעמים שבקשתי לטעום טעמתי בו. גם ברוך יהיה. שלא תאמר אלו לא רימה
יעקב לאביו לא נטל את הברכות לכך הסכים וברכו מדעתו. במרמה. בחכמה. הכי קרא שמו. לשון תמיה

שמו יעקב ויעקבני זה
פעמים את בכרתי לקח
והנה עתה לקח ברכתי
ויאמר הלא אצלת לי ברכה׃
ויען יצחק ויאמר לעשו הן
גביר שמתיו לך ואת כל אחיו
נתתי לו לעבדים ודגן
ותירש סמכתיו ולכה אפוא מה
אעשה בני׃ ויאמר עשו אל
אביו הברכה אחת הוא לך אבי
ברכני גם אני אבי וישא עשו
קלו ויבך׃ ויען יצחק אביו
ויאמר אליו הנה משמני הארץ

יעקב והא כמני דנן תרתין זמנין
ית בכירותי נסיב והא כען קביל
ברכתי׃ ואמר הלא שבקת לי
ברכן׃ קאל נעמא אסמי יעקוב
אד תעקבני מרתין ואולא אכד
בכורתי ואלאן אכד ברכתי תם קל
אבקית לי ברכה׃ ואתיב יצחק
ואמר לעשו הא רב שויתיה עלך
וית כל אחוהי יהבית ליה לעבדין
ובעבור ובחמר סעדתיה ולך כען
מא אעביד ברי׃ פאגאבה וקאל
הורי קד צירתה מולאך וגמיע
אכותה געלתהם לה עבידא
ובבר ובעציר אסנדתה ולך אן

מא אצנע יא אבני׃ ואמר עשו לאבוהי הברכתא חדא היא לך אבא·
בריכני אף לי אבא׃ וארים עשו קליה ובכא׃ פקאל עשו לאביה אברכה
ואחדה הי לך יא אבה בארכני אנא איצא יא אבה ורפע צותה ובכא׃
ואתיב יצחק אבוהי ואמר ליה הא מטובא דארעא יהי מותבך ומטלא
דשמיא מלעילא׃ פאגאבה יצחק אביה וקאל הודי מן דסם אלארץ יכון

הוא כמו הכי אחי אתה שמא לכך נקרא שמו יעקב על שסופו שהוא עתיד לעקבני תנחומא׳׳
למה חרד יצחק אמר מה עון יש בי שברכתי קטן לפני גדול ושניתי סדר היחוס התחיל עשו
מצחק ויעקבני זה פעמים אמר לו אביו מה אמר לו את בכורתי לקח אמר בכך הייתי מצר
וחרד שמא עברתי על שורת הדין עכשיו לבכור ברכתי גם ברוך יהיה׳׳ ויעקבני כתרגומו
וחכמני וארבני וארב וכמן ויש מתרגמין וחכמני נתחכם לי׳׳ אצלת׳׳ לשון הפרשה כמו ויאצל
הן גביר׳׳ ברכה זו שביעית היא והוא עושה אותה ראשונה אמר לו מה תועלת לך בברכה
אם תקנה נכסים שלו הם שהרי גביר שמתיו לך ומה שקנה עבד קנה רבו׳׳ ולך אפוא מה
אעשה בני׳׳ איה אפוא אבקש מה לעשות לך׳׳ הברכה אחת׳׳ הה״א זו משמש לשון תימה כמו
הבמחנים השמנה היא הכמות נבל׳׳ ומשמני הארץ וג׳ זו איטליא שלון׳׳ והיה כאשר תריד׳׳

חצי
הספר
ועל חרבך
תחיה

יהיה מושבך ומטל השמים
מעל׃ ועל חרבך תחיה ואת
אחיך תעבד והיה כאשר תריד
ופרקת עלו מעל צוארך׃ וישטם
עשו את יעקב על הברכה אשר
ברכו אביו ויאמר עשו בלבו
יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה
את יעקב אחי׃ ויגד לרבקה את
דברי עשו בנה הגדל ותשלח
ותקרא ליעקב בנה הקטן ות
ותאמר אליו הנה עשו אחיך
מתנחם לך להרגך׃ ועתה בני שמע
בקלי וקום ברח לך אל לבן
אחי חרנה׃ וישבת עמו ימים

מסכנך ומן טל שמיא מלעילא׃
ועל חרבך תיחי וית אחוך
תפלח ויהי כד יעברון בנוהי
על פתגמי אוריתא ותעדי ניריה
מעל צורך׃ ועלי סיפך תחיא
ואכין תלדם ויכון אדי אתחולית
מכבת אצרה מן ענקך׃ ונטר
עשו דבבו ליעקב על ברכתא.
דברכיה אבוהי׃ ואמר עשו
בלביה יקרבון יומי אבליה דאבא.
ואקטול ית יעקב אחי׃ פחקר
עשו עלי יעקוב בסבב ברכה
די בארכה אביה וקלפי נפסה
סתקרב איאם חזן אבי ואקתל
יעקוב אכי׃ ואתחוה לרבקה׃

ית פתגמי עשו ברה רבא׃ ושלחת וקרת ליעקב ברה זעירא׃ ואמרת
ליה הא עשו אחוך כמין לך למקטלך׃ פאכברת רבקה בכלאם עשו
אבנהא אאכבר פבעתת ודעת ביעקוב אבנהא אאסגר וקאלת לה
הודי עשו אכיך מתואעדך ליקתלך׃ וכען ברי קביל מני וקום איזיל
לך לות לבן אחי לחרן׃ ואלאן יא אבני אקבל מני וקם אמץ אלי לבן
אכי אלי חרן׃ ותתיב עמיה יומין זעירין עד דתתוב חמתא דאחוך׃ וקם ענדה

לשון צער כמו ארד בשיחי כלומר כשיעברו ישר׳ על התורה והיא לך פתחון פה להצטער
על הברכות שנטל ופרקת עלו וג׳ יקרבו ימי אבל אבי כמשמעו ולא אצער את אבי ומדרש
אגדה לכמה פנים יש׳ ויגד לרבקה ברוח הקדש הוגד לה מה שעשו מהרהר בלבו׳
מתנחם נחם על האחוה לחשוב מחשבה אחרת להתנכר לך ולהרגך ומדרש אגדה כבר הוא
מת בעיניו ושתה עליך כוס תנחומין ופשוטו לשון תנחומין מתנחם על הברכות בהריגתך אחדים

תוניטים

אחרים עד אשר תשוב חמת
אחיך: עד שוב אף אחיך ממך
ושכח את אשר עשית לו ושלחתי
ולקחתיך משם למה אשכל
גם שניכם יום אחד: ותאמר
רבקה אל יצחק קצתי בחיי
מפני בנות חת אם לקח
יעקב אשה מבנות חת כאלה
מבנות הארץ למה לי חיים:
ויקרא יצחק אל יעקב ויברך
אתו ויצוהו ויאמר לו לא תקח
אשה מבנות כנען: קום לך
פדנה ארם ביתה בתואל אבי
אמך וקח לך משם אשה
מבנות לבן אחי אמך: ואל שדי

אימא יסירה אי אן תרגע חמיה
אליך: עד דיתוב רגזא דאחך
מנך ויתנשי ית דעבדת ליה
ואשלח ואדברנך מתמן למא
אתכול אף תרויכון יומא חד:
אלא אן ירגע גצבה ענה וינסא
מא צנעת בה ואבעת ואכדך
מן תם ללא אתכלמא פי יום
ואחד: ואמרת רבקה ליצחק
עקית בחיי מן קדם בנת חתאה
אם נסיב יעקב אתתא מן בנת
חתאה למא לי חיין: קאלת רבקה
ליצחק קד צגרת פי חיותי מן קבל
בנאת חת אן תזוג יעקוב באמראה
מן בנאת חת מתל האולי או
מן בנאת אהל אבלד פלמא דא
לי חיוה: וקרא יצחק ליעקב ובריך יתיה. ופקדיה ואמר ליה לא תיסב
אתתא מבנת כנען: פדעי יצחק יעקוב ובארכוה ואוצאה וקל לה
לא תאכד זוגה מן בנאת כנעאן: קום איזיל לפדן דארם לבית בתואל
אבוהא דאמך. וסב לך מתמן אתתא. מבנת לבן אחוהא דאמך:
קום אמץ אי פדן ארם אי בית בתואל גדך וכד לך מן תם אמראה מן
בנאת לבן כאלך: ואל שדי יבריך יתך. ויפשנך ויסגינך ותהי לכנשת

מועטים "למה אשכל" תהיה שכולה משניכם הקובר את בניו קרוי שכול וכן ביעקב אומר כאשר שכלתי שכלתי "גם שניכם"
אם יקום עליך ואתה תהרגנו יעמדו בניו ויהרגוך זרוח הקדש נזרקה בה ונתנבאת שביום אחד ימותו כמו שמפורש
בהמקנה לא שתו "קצתי בחיי" מאסתי בחיי "פדנה" כמו לפדן "ביתה בתואל" לבית בתואל כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה

יברך אתך ויפרך וירבך והיית
לקהל עמים ׃ ויתן לך האלהים
את ברכת אברהם לך ולזרעך
אתך לרשתך את ארץ מגריך
אשר נתן אלהים לאברהם ׃
וישלח יצחק את יעקב וילך
פדנה ארם אל לבן בן בתואל
הארמי אחי רבקה אם יעקב
ועשו ׃ וירא עשו כי ברך יצחק
את יעקב ושלח אתו פדנה
ארם לקחת לו משם אשה
בברכו אתו ויצו עליו לאמר
לא תקח אשה מבנות כנען ׃
וישמע יעקב אל אביו ואל

שבטין ׃ ואל שדי יבארך
עליך ויתמרך ויכתרך ויכון
מנך גוק אמם ׃ ויתין לך ית
ברכתא דאברהם לך ולבנך
עמך למירתך ית ארע תותבך
דיהב יי לאברהם ׃ ויעטיך
ברכת אבראהם לך ולנסלך
מן בעדך אן תחוז בלד סכנאך
אלדי אעטאה אללה אבראהם ׃ ושלח
יצחק ית יעקב ואזל לפדן
דארם לות לבן בר בתואל
ארמאה אחוהא דרבקה אמיה
דיעקב ועשו ׃ פבעת יצחק
ביעקוב ומצא אלי פדן ארם א
לבן אבן בתואל אלארמני אכו

רבקה אם יעקוב ועשו ׃ וחזא עשו ארי בריך יצחק ית יעקב
ושלח יתיה לפדן דארם למסב ליה מתמן אתתא כד בריך יתיה
ופקיד עלוהי למימר לא תיסב אתתא מבנת כנען ׃ פלמא ערף
עשו אן יצחק קד באדך יעקוב ובעתה אלי פדן ארם ליתכד לה
זוגה ואד בארכה וקאל לה לא תתזוג אמראה מן בנאת כנעאן ׃
וקביל יעקב מן אבוהי ומן אמיה ואזל לפדן דארם ׃ פקבל יעקב מן אביה

הטיל להם בקופה״ ואל שדי״ מי שדי בברכותיו למתברכין מפיו יברך אותך״ את ברכת אברהם שאמ׳
לו ואעשך לגוי גדול והתברכו בזרעך יהיו אותן ברכות האמורות בשבילך ממך יצא אותו הגוי
ואותו הזרע המבורך״ אם יעקב ועשו״ איני יודע מה מלמדינו״ וישמע יעקב״ מחובר לענין
לענין שלמעלה וירא עשו כי ברך יצחק וג׳ וכי שלח אותו פדנה ארם וכי שמע יעקב אל אביו
והלך פדנה ארם וכי רעות בנות כנען והלך גם הוא אל ישמעאל״ אחות נביות״ ממשמע שנ׳

אמו וילך פדנה ארם: וירא
עשו כי רעות בנות כנען בעיני
יצחק אביו: וילך עשו אל
ישמעאל ויקח את מחלת
בת ישמעאל בן אברהם אחות
נביות על נשיו לו לאשה:
קו פיסו סימ יהלאל ויצא יעקב דדה
מבאר שבע וילך חרנה: ויפגע
במקום וילן שם כי בא השמש
ויקח מאבני המקום וישם
מראשתיו וישכב במקום ההוא:

ואמה ומציעי פדן ארם: וחזא
עשו ארי בישן בנת כנען בעיני
יצחק אבוהי: פלמא ראי עשו
אן בנאת כנעאן שראר ענד יצחק
אביה: ואזל עשו לות ישמעאל
ונסיב ית מחלת בת ישמעאל בר
אברהם אחתיה דנביות על נשוהי
ליה לאתו: מציאי אסמאעיל
ותזווג במחלת אבנה אסמאעיל
אבן אבראהם אכת נביות עלי
נסאיה וצארה לה זוגה:

ונפק יעקב מבאר שבע
ואזל לחרן: תם כרג יעקוב מן ביר סבע לימציאי חרן: וערע באתרא
ובת תמן ארי על שמשא ונסיב מאבני אתרא ושוי איסדוהי ושכיב באתרא
ההוא: פואפא למוצע לכאן ובאת פיה אד גאבה אלשמס ואכד
מן חגארה אלמוצע וציירהא מתוסדה ונאם פיה: וחלם

שנ׳ בת ישמעאל איני יודע שהיא אחות נביות אלא למדנו שמת ישמעאל משייעדה לעשו קודם נשואיה והשיאה נביות
אחיה ולמדנו שהיה יעקב באותו הפרק בן סג שנה שהרי ישמעאל בן עד שנים היה כשנולד יעקב ויד שנה היה גדול
ישמעאל מיצחק ויצחק בן ששים שנה בלדת אתם הרי עד ושנותיו היו קלז שנ׳ ואלה שני חיי ישמעאל וגו׳ נמצא יעקב
כשמת ישמעאל בן סג היה ולמדנו מכאן שנטמן בבית עבר יד שנה ואחר כך הלך לחרן שהרי לא שהה בבית
לבן לפני לידתו של יוסף אלא יד שנה שנ׳ עבדתיך ארבע עשרה שנה בשתי בנותיך ושש שנים בצאנך ושכר הצאן
משנולד יוסף היה שנ׳ ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו׳ וכתיב ויוסף בן שלשים שנה בעמדו ומשם עד שירד יעקב
למצרים תשע שנים שבע שבע ושתים של רעב ויעקב אומר לפרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה צא וחשוב יד שלפני לידת
יוסף ושלשים של יוסף ותשע משמלך עד שבא יעקב הרי נג וכשפירש מאביו היה בן סג הרי קיו והוא אומר שלשים ומאת שנה
הרי חסרים יד שנים הא למדת שאחר שקיבל הברכות נטמן בבית עבר יד שנה: על נשיו: הוסיף רשעה על רשעתו שלא
גירש את הראשונות: ויצא יעקב: ע׳ שבשביל שרעות בנות כנען בעיני יצחק אביו הלך עשו אל ישמעאל
הפסיק הענין בפרשתו של יעקב וכתב וירא עשו כי ברך וג׳ ומשגמר חזר לענין הראשון: ויצא לא היה צריך לכתוב
אלא וילך יעקב חרנה ולמה הזכיר יציאתו אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם שבזמן שהצדיק בעיר הוא
זיוה הוא הדרה הוא הודה יצא משם פנה זיוה פנה הודה פנה הדרה וכן ותצא מן המקום האמור בנעמי ורות: וילך חרנה
יצא ללכת לחרן: ויפגע במקום לא הזכיר הכתוב באיזה מקום אלא במקום הנזכר במקום אחר הוא הר המוריה
שנ׳ וירא את המקום מרחוק: ויפגע במקום: כמו ופגע ביריחו ופגע בדבשת ורבותינו פירשו לשון תפלה כמו אל תפגעו
בי: ולמדנו שתיקן תפלת ערבית ושנה הכתוב ולא כתב ויתפלל ללמדך שקפצה לו הארץ כמו שמפורש בפרק גיד הנשה:

ויחלם והנה סלם מצב ארצה
וראשו מגיע השמימה והנה
מלאכי אלהים עלים וירדים
בו: והנה יהוה נצב עליו ויאמר
אני יהוה אלהי אברהם אביך
ואלהי יצחק הארץ אשר אתה
שכב עליה לך אתננה ולזרעך:
והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת
ימה וקדמה ונברכו בך כל
משפחת האדמה ובזרעך:
והנה אנכי עמך ושמרתיך
בכל אשר תלך והשבתיך אל
האדמה הזאת כי לא אעזבך

וצפנה
ונגבה

וחלם והא סלמא נעיץ בארעא ורישא
מטי עד צית שמיא והא
מלאכיא דיי סלקין ונחתין
ביה: וראי חלמא כאן סלמא
מנתצבא עלי אלארץ ואסה
יראני יסמא ואדי במלאיכת אללה
תצעד ותנזל פיה: והא יקרא
דיי מעתד עלוהי ואמר
אנא יי אלהיה דאברהם אבוך
ואלהיה דיצחק ארעא דאת
שכיב עלה לך אתננה ולבנך:
ואדי בנור אללה ואקף אמאמה
וקאל לה אנא אללה אלאה אברהם
אביך ואלאה יצחאק אלארץ אלדי
אנת נאים עליהא לך אעטיהא ולנסלך: ויהון בנך סגיאין כעפרא דארעא
ותתקף למערבא ולמדנחא ולצפונא ולדרומא ויתברכון בדילך כל זרעית
ארעא ובדיל בנך: ויכון נסלך כתראב אלארץ ותנמו גרבא ושרקא ושמאלא
וגנובא ויתבארך בך גמיע עשאיר אלארץ ובנסלך: והא מימרי בסעדך
ואטרנך בכל אתר דתהך ואתיבנך לארעא הדא ארי לא אשבקנך עד

כי בא השמש היה לו לכתוב ויבא השמש וילן שם. כי בא השמש משמע ששקעה לו חמה פתאום שלא בעונתה
כדי שילין שם. וישם מראשותיו. עשאן כמין מרזב סביב לראשו מפני חיות רעות התחילו מריבות זו עם זו זאת
אומרת עלי יניח צדיק את ראשו וזאת אומרת עלי יניחנו. מיד עשאן הקב״ה אבן אחת וזהו שנ׳ ויקח את האבן אשר
שם מראשותיו. וישכב במקום ההוא. לשון מיעוט באותו מקום שכב אבל ארבע עשרה שנה ששימש בבית עבר לא
שכב בלילה שהיה עוסק בתורה. עולים ויורדים. עולים תחלה ואחר כך יורדים מלאכים שלווהו בארץ אין יוצאין
חוצה לארץ ועלו לרקיע וירדו מלאכי חוצה לארץ ללוותו. נצב עליו. לשמרו. אהי יצחק. אע״פ שלא מצינו במקרא
שייחד הקב״ה שמו על הצדיקים בחייהם לכתוב אלהי פלוני משום שנ׳ הן בקדושיו לא יאמין כאן ייחד שמו על
יצחק לפי שכהו עיניו וכלוא היה בבית והרי הוא כמת ויצר הרע פסק ממנו תנחומא. שוכב עליה. קיפל הקב״ה
ארץ ישראל תחתיו כדי שתהא נוחה לכבש לבניו בארבע אמות שהוא מקומו שלאדם. ופרצת. וחזקת כמו ויפרוץ
אנכי עמך. לפי שהיה ירא מעשו ומלבן. עד אשר אם עשיתי. אם משמש בלשון כי. דברתי לך. לצרכך

עד אשר אם עשיתי את אשר
דברתי לך: וייקץ יעקב משנתו
ויאמר אכן יש יהוה במקום
הזה ואנכי לא ידעתי: ויירא
ויאמר מה נורא המקום הזה
אין זה כי אם בית אלהים וזה
שער השמים: וישכם יעקב
בבקר ויקח את האבן אשר
שם מראשתיו וישם אתה
מצבה ויצק שמן על ראשה:

דאעביד ית דמלילית לך: וזהאנה
מעקאחפצך תין מא סלכת
ואלדרך אי הדי אבלר לאאתלכך
איהדי אבלר לאאתלכך אי אן
אפי לך במא וערתך: ואתער
יעקב משינתיה ואמר בקושטא
יקרא דיי שרי באתרא הדין
ואנא לא הוויתי ידע: פאסתיקץ
יעקוב מן נומה וקאל אדן נור
אלה פי הדי אמוצע ואנא לם
אעלם: ודחיל ואמר מא דחילו

אתרא הדין לית דין אתר הדיוט אלהין אתר דרעוא ביה מן קדם יי
ודין תרע קבל שמיא: פכאף וקאל מא אכוף הדי אמוצע ומא הדי
אי בית אלה והדי באב אסמא: ואקדים יעקב בצפרא ונסיב ית אבנא
דשוי איסדוהי ושוי יתה קמא ואריק משחא על רישה: פאדלג יעק
בגדאה ואכד אחגר אדי געלהא מתוסדה געלהא דכה וצב דהנא עלי ראסהא:

ועליך מה שהבטחתי לאברהם לך הבטחתיו ולא לעשו שלא אמרתי לו כי ביצחק יקרא לך זרע לא כי ביצחק
יקרא לך ולא כל יצחק וכן כללי ולך ולו ולכם המוכים את דבור משמשים לשון ועל וזה יוכיח שהרי עם יעקב
לא דבר קודם לכן: ואנכי לא ידעתי: שאם ידעתי לא ישנתי במקום קדוש כזה: כי אם בית אלהים: אמר ר׳ אלעזר
בשם ר׳ יוסי בן זמרא הסולם הזה עומד בבאר שבע ושפועו מגיע כנגד בית המקדש שבאר שבע עומד
בדרומו של יהודה וירושלם בצפונו בגבול שבין יהודה ובנימן ובית אל היה בצפון שלנחלת בנימן בגבול שבין
בנימן ובין בני יוסף נמצא סולם שרגליו בבאר שבע וראשו בבית אל מגיע אמצע שפועו כנגד ירושלם וכלפי //
שאמרו רז״ל שאמר הקב״ה צדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה: ועוד אמרו יעקב קראו לירושלם בית
אל וזו לזו היא ולא ירושלם ומהיכן למדו לומר כן: אבל אני אומר שנעקר הר המוריה ובא לכאן וזו היא קפיצת
הארץ האמורה בשחיטת חולין שבא בית המקדש לקראתו עד בית אל וזהו ויפגע במקום: בלא גורסין כשעבר
יעקב על בית המקדש מתעלא עכב שם איהו לא יהיב ליביה להתפלל על מקום שהתפללו אבותיו
ומן השמים עכבוהו איהו עד חרן אזל כדאמרינן בפרק גיד הנשה וקרא מוכיח וילך חרנה כי משהלך חרן
אמר אפשר עברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו יהיב דעתיה למהדר וחזר עד בית
אל וקפצה לו הארץ עכ״ל: מה נורא: תרגומו מא דחילו אתרא הדין דחילו שם דבר הוא כמו סובלתכו /
וכמו למלבש: וזה שער השמים: מקום תפלה לעלות תפלתם השמימה: ומדרשו שבית
המקדש שלמעלה מכוון כנגד בית המקדש שלמטה: אם יהיה אלהים עמדי: אם יעמוד לי אבטחות

ויקרא את שם המקום ההוא
בית אל ואולם לוז שם העיר
לראשנה: וידר יעקב נדר לאמר
אם יהיה אלהים עמדי ושמרני
בדרך הזה אשר אנכי הולך
ונתן לי לחם לאכל ובגד ללבש:
ושבתי בשלום אל בית אבי
והיה יהוה לי לאלהים: והאבן
הזאת אשר שמתי מצבה
יהיה בית אלהים וכל אשר
תתן לי עשר אעשרנו לך:
וישא יעקב רגליו וילך ארצה

וקרא ית שמיה דאתרא ההוא
בית אל וברם לוז שמה דקרתא
מלקדמין: וסמי דאך אלמוצע
בית אל ואנמא אסם אלקריה אולא
לוז: וקיים יעקב קים למימר
אם יהי מימרא דיי בסעדי
ויטרנני באורחא הדין דאנא
אזיל ויתין לי לחים למיכל
וכסו למלבש: פנדר יעקוב
נדרא וקאל אן כאן אללה מעי
וחפטני פי הדא אלטריק אלדי אנא
סאלכה ורזקני כבזא ותובא אלבסה:
ואתוב בשלם לבית אבא ויהי
מימרא דיי לי לאלה: ואבעת בסלאם אלי בית אבי וכאן אללה לי
וליא: ואבנא הדא דשויתי קמא תהי דאהי פלח עלה קדם יי וכל
דתתין לי חד מן עסרא אפרשנה קדמך: והדה אלחגר אלדי געלתהא
נצבה יכון לי בית אללה וכל מא תרזקני אעשרה לך: ונטל יעקב
רגלוהי ואזל לארע בני מדנחא: פרפע יעקוב רגליה ומצא אלי

הללו שהבטיחני להיות עמדי כמו שאמר לי והנה אנכי עמך: ושמרני כמו שאמר לי ושמרתיך
בכל אשר תלך: ונתן לי לחם לאכל כמו שאמר כי לא אעזבך והמבקש לחם הוא קרוי כעזוב
שנ' ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם: ושבתי כמו שאמר לי והשיבותיך אל האדמה
בשלום שלם מן החטא שלא אלמוד מדרכי לבן: והיה ה' לי לאלהים שיחול שמו עלי מתחלה
ועד סוף שלא ימצא פסול בזרעו כמו שאמר אשר דברתי לך והבטחה זו הבטיח לאברהם
שנ' להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך: והאבן הזאת כך תפרש וו זו שלוהאבן אם תעשה לי
את אלה ואף אני אעשה זאת והאבן הזאת אשר שמתי מצבה וג' כתרגומו אהא פלח עליה קדם
יי' וכן עשה בשובו מפדן ארם כשאמר לו קום עלה בית אל מה נאמר שם ויצב יעקב מצבה
ויסך עליה נסך: וישא יעקב רגליו משנתבשר בשורה טובה והבטיח בשמירה נשא את
לבו את רגליו ונעשה קל ללכת כך מפורש בבראשית רבה: ישקו העדרים משקים הרועים
את העדרים והמקרא מדבר בלשון קצר: ונאספו רגילים היו לאסף לפי שהיתה האבן גדולה:

בניקדם: וירא והנה באר בשדה והנה שם שלשה עדרי צאן רבצים עליה כי מן הבאר ההוא ישקו העדרים והאבן גדלה על פי הבאר: ונאספו שמה כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר והשקו את הצאן והשיבו את האבן על פי הבאר למקמה: ויאמר להם יעקב אחי מאין אתם ויאמרו מחרן אנחנו: ויאמר להם הידעתם את לבן

בני מדינחא: וחזא והא בירא בחקלא והא תמן תלתא עדרין דען רביעין עלה ארי מן בירא ההיא משקן עדריא ואבנא רבתא על פומא דבירא: פלאי פאדי בביר פי אלצחרא ואדי בתלאתה' קטוע מן אלגנם ראבצין עליהא לאן מנהא יסקון אלקטוע וסכרה עצימה עלי פמהא: ומתכנשין לתמן כל עדריא ומגנדרין ית אבנא מעל פומא דבירא ומשקן ית ענא ומתיבין ית אבנא על פומא דבירא לאתרה: וכאן אדי אגתמע אליהא תם רעא אלקטוע דחרגו אלחגר ען פם אלביר וסקו אלגנם תם רדוהא אלי מוצעהא: ואמר להון יעקב אחי מנן אתון ואמרו מחרן אנחנא: קל להם יעקוב מן אין אנתם יאאכותי קאלו נחן מן חרן: ואמר להון הידעתון ית לבן בר נחור ואמרו ידעין: קל להם אתערפון לבן אבן

וגללו" וגוללין ותרגום ומגנדרין וכן כל לשון הווה משתנה בלשון עתיד ובלשון עבר לפי שכל דבר ההווה תמיד כבר היה ועתיד להיות" והשיבו" ומתיבין" באחי עם הצאן" הטעם באלף ותרגומו אתיא" ורחל באה הטעם למעלה בבית ותרגומו אתת הראשון לשון עושה והשני לשון עשתה" הן עוד היום גדול" לפי שראה אותם רובצים כסבור שרוצים לאסוף המקנה הביתה ולא ירעו עוד אמר להם הן עוד היום גדול אם שכירים אתם לא השלמתם פעולת היום ואם הבהמות שלכם אעפ"כ לא עת האסף המקנה ובמדבר אשית רבה" לא נוכל" להשקות לפי שהאבן גדולה" וגללו זה מתרגם ויגנדרון לפי שהוא לשון עתיד" ויגש יעקב ויגל" כאדם שמעביר את הפקק מעל פי צלוחית להודיעך שכחו גדול" ויבך" שצפה ברוח הקודש שאינה נכנסת עמו לקבורה" ד"א לפי שבא בידים

בן נחור ויאמרו ידענו ויאמר
להם השלום לו ויאמרו שלום
והנה רחל בתו באה עם
הצאן ויאמר הן עוד היום
גדול לא עת האסף המקנה
השקו הצאן ולכו רעו ויאמרו
לא נוכל עד אשר יאספו
כל העדרים וגללו את האבן
מעל פי הבאר והשקינו
הצאן עודנו מדבר עמם
ורחל באה עם הצאן
אשר לאביה כי רעה הוא
ויהי כאשר ראה יעקב את
רחל בת לבן אחי אמו ואת
צאן לבן אחי אמו ויגש
יעקב ויגל את האבן מעל

נחור קאלו נעם ואמר להון
השלם ליה ואמרו שלם
והא רחל ברתיה אתיא עם
ענא קאל אהו סלם קאלו נעם
והודי ראחיל אבנתה גאיה
מע אלגנם ואמר הא עוד
יומא סגי לא עדן למכנש
בעיר אשקו ענא ואיזילו
רעו קאל להם הודי אלנהאר
עאדה כביר וליס הו וקת
אנצמאם אלמאשיה אסקו
אלגנם ואמצו ארעוהא ואמרו
לא ניכול עד דיתכנשון כל
עדריא ויגנדרון ית אבנא
מעל פומא דבירא ונשקי
ענא קאלו לא נטיק דאך אלי
אן יגתמע אלקטוע ויזחו
אלחגר ען פם אלביר ונסקי אלגנם עד דהוא ממליל עמהון ורחל
אתת עם ענא דלאבוהא ארי רעיתא היא ובינמא יכאטבהם ואד קד
אתת רחל בגנם אביהא לאנהא ראעיה והוה כד חזא יעקב ית
רחל בת לבן אחוהא דאמיה וית ענא דלבן אחוהא דאמיה
וקריב יעקב וגנדר ית אבנא מעל פומא דבירא ואשקי ית ענא
דלבן אחוהא דאמיה ולמי ראי יעקוב רחל אבנה לבן כאלהו וגנם

לבן

פי הבאר וישק את צאן לבן
אחי אמו וישק יעקב
לרחל וישא את קלו ויבך:
ויגד יעקב לרחל כי אחי
אביה הוא וכי בן רבקה
הוא ותרץ ותגד לאביה:
ויהי כשמע לבן את שמע
יעקב בן אחתו וירץ לקראתו
ויחבק לו וינשק לו ויביאהו
אל ביתו ויספר ללבן את כל
הדברים האלה: ויאמר לו
לבן אך עצמי ובשרי אתה
וישב עמו חדש ימים: ויאמר

לבן כלה תקדם זרחוג וחגר ען
פם אביר וסקא גנמהו: ונשיק יעקב
לרחל וארים ית קליה ובכא:
פקבל יעקוב רחל ורפע צותה
ובכא: וחוי יעקב לרחל ארי בר
אחת אבוהא הוא וארי בר רבקה
הוא ולהטת וחויאת לאבוהא:
ואכברה אנה אבן עמתהא
אבן רבקה פחאצרת ואכברת
אביהא: והוה כד שמע לבן
ית שימע יעקב בר אחתיה
ורהט לקדמותיה וגפיף ליה
ונשיק ליה ואעליה לביתיה
ואשתעי ללבן ית כל פתגמיא

האלין: פלמא סמע לבן בכבר יעקוב אבן אכתה חאצר תלקאה
וקבלה ואדכלה אלי מנזלה ואכברה בגמיע הדה אלאמור: ואמר
ליה לבן ברם קריבי ובסרי את: ויתיב עמיה ירח יומין: קאל לה
לבן אמא אנת עצמי ולחמי: פמכת ענדה שהרא: ואמר לבן

לפי
ריקניות אמר אליעזר עבד אבי אבא היו בידיו נזמים וצמידים ומגדנות ואני אין בידי כלום
שרדפו אליפז בן עשו במצות אביו אחריו להרגו והשיגו ולפי שגדל אליפז בחיקו של יצחק משך
ידו אמר לו מה אעשה לצווי שלאבא אמר לו יעקב טול מה שבידי והעני חשוב כמת כי
אחי אביה הוא קרוב לאביה כמו כי אנשים אחים אנחנו ומדרשו אם לרמאות הוא בא גם אני אחיו
ברמאות ואם אדם כשר הוא גם אני בן רבקה אחותו כשרה ותגד לאביה אמה מתה ולא היה
לה להגיד אלא לו וירץ לקראתו כסבור ממון הוא טוען שהרי עבד הבית בא לכאן בעשרה גמלים
טעון ויחבק לו כשלא ראה עמו כלום אמר שמא זהובים הביא והנם בחיקו וינשק לו אמר
שמא מרגליות הביא והנם בפיו ויספר ללבן שלא בא אלא מתוך אונס אחיו ושנטלו ממונו ממנו
אך עצמי ובשרי מעתה אין לי לאספך הביתה הואיל ואין בידך כלום אלא מפני קורבה אטפל
בך חדש ימים וכן עשה ואף זו לא לחנם שהיה רועה צאנו הכי אחי אתה לשון תימה וכי בשביל

לבן ליעקב הכי אחי אתה ועבדתני
חנם הגידה לי מה משכרתך
וללבן שתי בנות שם הגדלה
לאה ושם הקטנה רחל ועיני
לאה רכות ורחל היתה יפת תאר
ויפת מראה ויאהב יעקב את
רחל ויאמר אעבדך שבע שנים
ברחל בתך הקטנה ויאמר
לבן טוב תתי אתה לך מתתי
אתה לאיש אחר שבה עמדי
ויעבד יעקב ברחל שבע שנים
ויהיו בעיניו כימים אחדים
באהבתו אתה ויאמר יעקב
אל לבן הבה את אשתי כי

ליעקב המדאחי את ותפלחינני
מגן חוי לי מא אגרך: תם קאל לה
ואן כנת קריבי פתכדמני מגאנא
אכברני מא אגרתך: וללבן
תרתין בנן שום רבתא לאה ושום
זעירתא רחל: וכאן ללבן אבנתאן
אסם אלכברי לאה ואסם אלצגרי
רחל: ועיני לאה יאין ורחל
הות שפירא בריוא ויאא בחזוא:
ועיני לאה חסנאואן ורחל
כאנת חסנת אלחליה ואלמנצר
גמיעא: ורחים יעקב ית רחל
ואמר אפלחנך שבע שנין
ברחל ברתך זעירתא: פאחב
יעקוב רחל וקאל אכדמך סבע סנין

ברחל אבנתאך אלצגרי: ואמר לבן טב דאתין יתה לך מדאתין יתה לגבר
אחרן תב עמי: קאל לבן אלאצלח אן אעטיהא לך מן אן אעטיהא לרגל
אכר קם ענדי: ופלח יעקב ברחל שבע שנין והוו בעינוהי כיומין זעירין
ברחמיה יתה: פכדמה ברחל סבע סנין וכאנת ענדה כאיאם יסירה
מן מחבתה להא: ואמר יעקב ללבן הב ית אתתי ארי שלימו

שאחי אתה ותעבדני חנם. ועבדתני כמו ותעבדני וכן כל תיבה שהיא לשון עבר הוסיף וו בראשה והיא
הופכת התיבה להבא. רכות שהיתה סבורה לעלות בגורלו של עשו ובוכה שהיו הכל אומרים שני
בנים לרבקה ושתי בנות ללבן הגדולה לגדול והקטנה לקטן. תואר הוא צורת הפרצוף לשון
יתארהו בשרד קונפאס בלעז. מראה הוא זיו קלסתר. אעבדך שבע שנים הן ימים אחדים שאמרה
לו אמו וישבת עמו ימים אחדים ותדע שכן הוא שהרי כתיב ויהיו בעיניו כימים אחדים. ברחל בתך הקטנה
כל הסימנין הללו למה לפי שיודע בו שהוא רמאי אמר לו אעבדך ברחל ושמא תאמר רחל אחרת מן
השוק תל בתך. ושמא תאמר אחליף ללאה שמה ואקרא שמה רחל תל הקטנה ואף על פי כן לא הועיל.

מלאו

מלאו ימי ואבואה אליה׃
ויאסף לבן את כל אנשי המקום
ויעש משתה׃ ויהי בערב
ויקח את לאה בתו ויבא אתה
אליו ויבא אליה׃ ויתן לבן לה
את זלפה שפחתו ללאה בתו
שפחה׃ ויהי בבקר והנה הוא
לאה ויאמר אל לבן מה זאת
עשית לי הלא ברחל עבדתי
עמך ולמה רמיתני׃ ויאמר
לבן לא יעשה כן במקומנו
לתת הצעירה לפני הבכירה׃
מלא שבע זאת ונתנה לך גם
את זאת בעבדה אשר תעבד

יומי פלחני ואיעול לותה׃ פקאל
לה יעקוב אעטני זוגתי פאן
קד כמלת איאמי אדכל אליהא׃
וכנש לבן ית כל אנשי אתרא
ועבד משתיא׃ פגמע לבן אהל
מוצעה וצנע להם מגלסא׃
והוה ברמשא ודבר ית לאה
ברתיה ואעיל יתה לותיה ועל
לותה׃ ולמא כאן באלעשי אכד
לאה אבנתה פזפהא אליה ודכל
אליהא׃ ויהב לבן להית זלפה
אמתיה ללאה ברתיה לאמהו׃
ואעטאהא זלפה אמתה לתכון
להא אמה׃ והוה בצפרא והא הא
לאה ואמר ללבן מא דא עבדת

ליה הלא ברחל פלחית עמך ולמא שקרתבי׃ פלמא כאן באלגדאה פאדא בהא
לאה פקאל ללבן מא דא צנעת בי אליס ברחל כדמתך ולם דא וארבתני׃ ואמר
לבן לא מתעביד כן באתרנא למתן זעירתא קדם רבתא׃ קאל לא יצנע
כ̇ד̇ן̇ כדי פי בלדנא אן תתזווג אלצגרי קבל אלכברי׃ אשלים שבועתא דדא
ונתין לך אף ית דא בפלחנא דתפלח עמי עוד שבע שנין אחרנין׃ אכמל
אסבוע הדה ונעטיך הדה איצא בכדמה תכדמני סבע סנין

מלאו ימי׳ שאמרה לי אמי ועוד מלאו ימי שהרי אני בן ארבע ושמונים שנה ואימתי אעמיד שנים עשר
שבטים וזהו שנ׳ ואבואה אליה והלא קל שבקלים אינו אומר כן אלא להוליד תולדות אמר כן׃ ויהי בבקר
והנה היא לאה אבל בלילה לא היתה לאה לפי שמסר יעקב סימנים לרחל וכשראתה רחל שמכניסין
לו לאה אמרה עכשיו תכלם אחותי עמדה ומסרה לה אותן סימנים׃ מלא שבוע זאת׃ דבוק הוא שהרי נקוד
בחטף שבוע של זאת והן שבעת ימי המשתה בתלמוד ירושלמי במועד קטן׃ ואי אפשר לומר שבוע ממש שאסכן

עמרי עוד שבע שנים אחרות׃
ויעש יעקב כן וימלא שבע לו
זאת ויתן לו את רחל בתו לאשה׃
ויתן לבן לרחל בתו את בלהה
שפחתו לה לשפחה׃ ויבא גם
אל רחל ויאהב גם את רחל
מלאה ויעבד עמו עוד שבע
שנים אחרות׃ וירא יהוה כי ז
שנואה לאה ויפתח את רחמה
ורחל עקרה׃ ותהר לאה ותלד
בן ותקרא את שמו ראובן כי
אמרה כי ראה יהוה בעניי כי עתה
יאהבני אישי׃ ותהר עוד ותלד
בן ותאמר כי שמע יהוה כי
שנואה אנכי ויתן לי גם את

אכר׃ ועבד יעקב כן ואשלים
שבועתא דא ויהב ליה ית
רחל ברתיה ליה לאנתו׃ פצנע
יעקוב כדאך ואכמל אסבוע
הדה ואעטאה רחל אבנתה
לתכון לה זוגה׃ ויהב לבן לרחל
ברתיה ית בלהה אמתיה לה
לאמהו׃ ואעטאהא בלהה אמתה
לתכון להא אמה׃ ועאל אף לות
רחל ורחים אף ית רחל מלאה
ופלח עמיה עוד שבע שנין
אחרנין׃ ודכל אלי רחל ואחבהא
אכתר מן לאה תם כדמה סבע
סנין אכר׃ וחזא יי ארי סנואתא
לאה ויהב לה עדוי ורחל עקרא׃
פערם אללה אן לאה משניה פפתח
ולדהא ורחל עאקר׃ ועדיאת לאה וילידת בר וקרת שמיה ראובן ארי אמרת
ארי גלי קדם יי עלבנא ארי כען ירחמנני בעלי׃ פחמלת לאה וולדת אבנא ואסמתה
ראובן לאנהא קאלת אן אללה כנצר לצעפי ואלאן יחבני רגלי׃ ועדיאת עוד וילידת
בר ואמרת ארי שמיע קדם יי ארי סנואתא אנא ויהב לי אף ית דין וקרת
שמיה שמעון׃ וחמלת איצא וולדת אבנא קאלת אן אללה סמע אני משניה

היה צריך לינקד בפתח ועוד שבוע לשון זכר כדכתיב שבעה שבועות תספר לך לפיכך אין משמע שבוע
אלא שבעה שמוייכה בלעז ונתנה לך לשון רבים כמו ערדה ונבלה ונשרפה אף זה לשון ונתן גם את זאת מיד
לאחר שבעת ימי המשתה ותעבוד לאחר כשנושא׳ שבע שנים אחרות מקישן לראשונות מה ראשונות באמונה
אף האחרונות באמונה אע״פ שרמאו ותבא עליו ותקרא שמו ראובן רבותי׳ פירשו אמרה ראו מה בין בני
לבין בן חמי שמכר הבכורה ליעקב וזה לא מכרה ליוסף ולא ערער עליו ולא על ידי שלא ערער עליו אלא שביקש

לדוצנו

זה ותקרא שמו שמעון ותהר
עוד ותלד בן ותאמר עתה
הפעם ילוה אישי אלי כי ילדתי
לו שלשה בנים על כן קרא
שמו לוי ׃ ותהר עוד ותלד בן
ותאמר הפעם אודה את יהוה
על כן קראה שמו יהודה ותעמד
מלדת ׃ ותרא רחל כי לא ילדה
ליעקב ותקנא רחל באחתה
ותאמר אל יעקב הבה לי בנים
ואם אין מתה אנכי ׃ ויחר אף
יעקב ברחל ויאמר התחת
אלהים אנכי אשר מנע ממך פרי

ורזקנה הדי איצא ואסמתה
שמעון ׃ ועדיאת עוד וילידת
בר ואמרת הדא זמנא יתחבר
לי בעלי ארי ילידית ליה תלתא
בנין על כין קרא שמיה לוי ׃
פחמלת איצא וולדת אבנא
וקאלת הדה למרה ינעטף לי רגלי
אד ולדת לה תלאתה בנין וסמאה
לוי ׃ ועדיאת עוד וילידת בר
ואמרת הדא זמנא אודי ק׳ יי
על כין קרת שמיה יהודה
וקמת מלמילד ׃ וחמלה איצא
וולדת אבנא וקאלת הדה למרה
אשכר אללה לדלך אסמתה יהודה

ווקפת ען אלולאד ׃ וחזת רחל ארי לא ילידת ליעקב וקניאת רחל
באחתה ואמרת ליעקב הב לי בנין ואם לא מיתא אנא ׃ פלמא ראת
רחל אנהא לם תלד ליעקוב חסדת אכתהא וקאלת ליעקוב אסתרזק
לי ולדא ואלא פאנא מאיתה ׃ ותקיף רוגזא דיעקב ברחל ואמר המניאת
בעיא הלא מן ק׳ יי תבעין דמנע מניך ולדא דמעי ׃ פאשתד גצבה עליהא

להוציאו מן הבור ״ הפעם ילוה אישי״ לפי שהאמהות נביאות היו יודעות ששנים עשר שבטים יוצאים מיעקב
וארבע נשים ישא אמרה מעתה אין לו פתחון פה עלי שהרי נטלתי כל חלקי בבנים ״ על כן״ כל שנ׳ בו על
כן מרובה בא כלוקין חוץ מלוי שהאחרון היה מכלה בהם״ קרא שמו לוי״ בכולן כתיב קראה ותקרא וזה כתיב
בן קרא ויש מדרש אגדה באלה דברים רבה ששלח הקב״ה גבריאל והביאו לפניו וקרא לו שם זה ונתן לו
כ״ד מתנות כהונה ועל שם שלווהו במתנות קראו לוי״ הפעם אודה״ שנטלתי יותר מחלקי מעתה יש לי
להודות״ ותקנא רחל״ קנאה במעשיה אמרה אולי שצדקה ממני לא זכתה לבנים ״ הבה לי״ וכי כך
עשה אביך לאמך והלא התפלל עליה״ מתה אנכי״ מכאן למי שאין לו בנים שחשוב כמת ״ התחת
וכי במקומו אני״ ממך ״ את אומרת שאעשה כאבא אני איני כאבא אבא לא היו לו בנים אני יש לי
בנים״ ממך מנע ולא ממני״ על ברכי״ כתרגומו ואנא אדבי״ ואבנה גם אנכי״ מהו גם

בטן׃ ותאמר הנה אמתי בלהה
בא אליה ותלד על ברכי ואבנה
גם אנכי ממנה׃ ותתן לו את
בלהה שפחתה לאשה ויבא
אליה יעקב׃ ותהר בלהה
ותלד ליעקב בן׃ ותאמר רחל
דנני אלהים וגם שמע בקלי
ויתן לי בן על כן קראה שמו
דן׃ ותהר עוד ותלד בלהה
שפחת רחל בן שני ליעקב׃
ותאמר רחל נפתולי אלהים
נפתלתי עם אחתי גם יכלתי
ותקרא שמו נפתלי׃ ותרא
לאה כי עמדה מלדת ותקח
את זלפה שפחתה ותתן אתה

יקלא מן דין אלהא אנא אזי מנעך
תמר לבטן׃ ואמרת הא אמתי
בלהה עול לותה תליר ואנא
ארבי ואתבנא אף אנא מנה׃
קאלת הודי אמתי בלהה אדכל
אליהא תלד פי חגרי ויבנא ביתי
אנא איצי מנהא׃ ויהבת ליה ית
בלהה אמתה לאנתו ועל לותה
יעקב׃ פאעטתה בלהה אמתהא
זוגה ודכל אליהא׃ ועדיאת
בלהה וילידת ליעקב בר׃
פחמלת וולדת לה אבנא׃ ואמרת
רחל דנני יי ואף קביל צלותי
ויהב לי בר על כין קרת שמיה
דן׃ פקאלת רחל קד חכם אלה לי
ואיצא סמע צותי פרזקני הדי
ואסמתה דן׃ ועדיאת עוד וילידת בלהה אמתא דרחל בר תנין ליעקב׃
פחמלת איצא בלהה אמה רחל וולדת אבנא תאניא ליעקוב׃ ואמרת
רחל קביל בעותי יי באתחננותי בצלותי חמירית והוי לי ולד כאחתי
אף אתיהיב לי וקרת שמיה נפתלי׃ קאלת רחל עטפה מן ענד אללה אנעטפת
מע אכתי וטקת דלך ואסמתה נפתלי׃ וחזת לאה ארי קמת מלמילד ודברת ית זלפה

אמרה לו זקנך אברהם היו לו בנים מהגר וחגר מתנו כנגד שרה אמר לה זקנתי הכניסה צרתה לביתה אמרה
לו אם הדבר הזה מעכב הנה אמתי״ ואבנה גם אנכי ממנה כשרה״ דנני אלהים״ דנני וזכני״ נפתולי אלהים״
מנחם בן סרוק פירשו במחברת צמיד פתיל חבורים מאת המקום נתחברתי עם אחותי לזכות לבנים
ואני מפרשו לשון עקש ופתלתול״ נתעקשתי והפצרתי פצירות הרבה ונפתולים למקום להיות שווה לאחותי״ גם
יכולתי״ הסכים על ידי ואונקלוס תרגם כמו לשון תפלה נפתולי אלהים בקשות החביבות לפניו נתקבלתי ונעתרתי״
כאחותי״ נפתלתי״ נתקבלה תפלתי״ ומדלשי אגדה יש רבים בלשון נוטריקון״ ותלד זלפה״

בכלן

ליעקב לאשה: ותלד זלפה
שפחת לאה ליעקב בן: ותאמר
לאה בגד ותקרא את שמו גד: בא גד
ותלד זלפה שפחת לאה בן
שני ליעקב: ותאמר לאה
באשרי כי אשרוני בנות ותקרא
את שמו אשר: וילך ראובן
ד בימי קציר חטים וימצא
דודאים בשדה ויבא אתם
אל לאה אמו ותאמר רחל
אל לאה תני נא לי מדודאי
בנך: ותאמר לה המעט
קחתך את אישי ולקחת גם

אמתה ויהבת יתה ליעקב לאתו:
פלמא ראת לאה אנהא קד וקפת
ען אלולאד אכדת זלפה אמתהא
ואעטתהא ליעקוב זוגה: וילידת
זלפה אמתה דלאה ליעקב בר:
פולדת לה אבנא: ואמרת לאה
אתא גד וקרת ית שמיה גד:
וקאלת לאה קד צח אלכבר ואסמתה
גד: וילידת זלפה אמתה דלאה
בר תנין ליעקב: פולדת זלפה
אמת לאה אבנא תאניא ליעקוב:
ואמרת לאה תשבחא הות לי
ארי בכין ישבחנני נשיא וקרת
ית שמיה אשר: פקאלת מן וצפי
אן יצפנני אלנסא ואסמתה אשר: ואזל ראובן ביומי חצד חטין
ואשכח יברוחין בחקלא ואיתי יתהון ללאה אמיה ואמרת רחל
ללאה הבי כען לי מיברוחי דבריך: תם מצא ראובן פי איאם
חצאד אלחנטה פוגד לפאחא פי אלצחרי ואתי בהא אלי לאה אמה
פקאלת להא רחל אעטיני מנהא: ואמרת לה הזעיר דדברת ית בעלי
ולמסב את ית יברוחי דברי ואמרת רחל בכין ישכוב עמיך בליליא
חלף יברוחי דבריך: קאלת להא אמא כפאך אן אכדת רגלי חתי תאכדין

בכולן נאמ' הריון חוץ מזלפה לפי שהיתה בחורה מכולן ותינוקת בשנים ואין הריון ניכר בה וכדי לרמות יעקב
נתנה לבן ללאה שלא יבין שמכניסין לו את לאה שכך מנהג ליתן שפחה הגדולה לגדולה והקטנה לקטנה:
בא גד: בא מזל טוב כמו גד גדי וסינוק לא: ודומה לו העורכים לגד שלחן: ואגדה שנולד מהול כמו גודו אילנא
ולא ידעתי על מה נכתב תיבה אחת: ד"א למה נקראת תיבה אחת בגד כמו בגדת בי כשבאת אל שפחתי כאיש שבגד
באשת נעורים: בימי קציר חטים: להגיד שבחן של שבטים שעת הקציר היה ולא פשט ידו בגזל להביא חטים ושעורים

את דודאי בני ותאמר רחל
לכן ישכב עמך הלילה תחת
דודאי בנך: ויבא יעקב מן
השדה בערב ותצא לאה
לקראתו ותאמר אלי תבוא
כי שכר שכרתיך בדודאי בני
וישכב עמה בלילה הוא:
וישמע אלהים אל לאה
ותהר ותלד ליעקב בן חמישי:
ותאמר לאה נתן אלהים
שכרי אשר נתתי שפחתי
לאישי ותקרא שמו יששכר:
ותהר עוד לאה ותלד בן
ששי ליעקב: ותאמר לאה

לפאח אבנה קאלת רחל לכן ינאם
ענדך אללילה בדל דלך: ועל
יעקב מן חקלא ברמשא ונפקת
לאה לקדמותיה ואמרת לותי
תיעול ארי מיגר אגרתך
ביברוחי דברי ושכיב עמה
בליליא הוא: פלמא גא יעקוב
מן אלצחרי עשאא כרגת לאה
תלקאה פקאלת אלי אלי יאתי
אסתחקיתך בלפאח אבני פנאם
ענדהא תלך אללילה: וקביל יי
צלותה דלאה ועדיאת וילידת
ליעקב בר חמישי: פסמע אללה
להא פחמלת וולדת ליעקוב
אבנא כאמסא: ואמרת לאה
יהב יי אגרי דיהבית אמתי לבעלי וקרת שמיה יששכר:
פקאלת קד אעטאני אללה אגרי למא זוגת אמתי לבעלי ואסמתה
יששכר: ועדיאת עוד לאה וילידת בר שתיתי ליעקב: פחמלת
וולדת אבנא סאדסא ליעקוב: ואמרת לאה יהב יי יתיה
לי חולק טב הדא זמנא יהי מדוריה דבעלי לותי ארי ילידית
ליה שתא בנין וקרת ית שמיה זבולון: קאלת קד פוצני

לא דבר הפקר שאין אדם מקפיד בו. דודאים. סיגלי עשב הוא ובלשון ישמעאל יסמין. ולקחת
גם את דודאי בני. בתמיה ולעשות עוד זאת ליקח גם את דודאי בני ותרגומו ולמסב. לכן ישכב
עמך הלילה. שלי היתה שכיבת לילה זו ואני נותנה לך תחת דודאי בנך. ולפי שזלזלה במשכב
הצדיק לא זכתה ליקבר עמו. שכר שכרתיך. נתתי לרחל שכרה. בלילה הוא. הקב"ה סייע בו
שיצא משם יששכר. וישמע אלהים אל לאה. שהיתה מתאוה ומחזרת להרבות שבטים.

זבד

זְבָדַנִי אֱלֹהִים אֹתִי זֵבֶד טוֹב
הַפַּעַם יִזְבְּלֵנִי אִישִׁי כִּי־יָלַדְתִּי לוֹ
שִׁשָּׁה בָנִים וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ
זְבֻלוּן׃ וְאַחַר יָלְדָה בַּת וַתִּקְרָא
אֶת־שְׁמָהּ דִּינָה׃ וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים
אֶת־רָחֵל וַיִּשְׁמַע אֵלֶיהָ אֱלֹהִים
וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ׃ וַתַּהַר וַתֵּלֶד
בֵּן וַתֹּאמֶר אָסַף אֱלֹהִים אֶת־
חֶרְפָּתִי׃ וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יוֹסֵף
לֵאמֹר יֹסֵף יְהוָה לִי בֵּן אַחֵר׃
וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת־יוֹסֵף
וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן שַׁלְּחֵנִי
וְאֵלְכָה אֶל־מְקוֹמִי וּלְאַרְצִי׃
תְּנָה אֶת־נָשַׁי וְאֶת־יְלָדַי אֲשֶׁר

אלה תפוין ליד הרה אמרה יסאכנני
רגלי אר ולדת לה סתה בנין פאסמתה
זבולון: ובתל כין ילידת ברתא
וקרת ית שמה דינה: ובער ואך
ולדת אבנה פאסמתהא דינה:
ועל דכרנה דרחל קיני וקביל
צלותה יני ויהב לה עדוי: תסדכר
אלה רחל וסמעלהא ור זקהא
ולדא: ועדיאת וילידת בר
ואמרת כנש יני ית חסדי: פחמלת
וולדת אבנא וקלת קד צם אלה
עני ען עאר: וקלת ית שמיה
יוסף למימר יוסף יני ליבר אחרן:
ואסמתה יוסף קאילא יזיבני אלה
אבנא אכוא: והוה כד ילידת
רחל ית יוסף ואמר יעקב ללבן שלחני ואהך לאתרי ולארעי: פלמא
ולדת רחל יוסף קל יעקוב ללבן אטלקני ואמצי אי בלדי ומוצעי:
הב ית נשי וית בני דפלחית יתך בהון ואיזיל ארי את ידעת ית פלחני
דפלחתך: אעטני נסאי ואולאדי אלי כדמתך בהם חתי אמצי

זבד טוב כתרגומו׳׳ יזבלני׳׳ לשון בית זבול היב בירה בלעז בית מדור מעתה לא תהא עיקר דירתו אלא עמי שיש לי בנים
כנ׳ כל נשיו׳׳ דינה׳׳ פירשו רז״ל שדנה לאה דין בעצמה אם זה זכר לא תהא רחל אחותי כאחת השפחות ונתפללה עליו
ונהפך לנקבה׳׳ ויזכור אלהים את רחל׳ זכר לה שמסרה סימנים לאחותה ושהיתה מצירה שמא תעלה בגורלו של עשו
שמא יגרשנה יעקב לפי שאין לה בנים ואף עשו הרשע כך עלה בלבו כששמע שאין לה בנים הוא שייסד הפייטן
האזמון נבט שלא חלה צבה לקדותה לו ונבהלה׳׳ אסף׳׳ הכניסה במקום שלא תראה וכן אסף חרפתנו ולא יאסף
הביתה אספו נגהם וירחך לא יאסף לא יעמוד׳׳ חרפתי׳׳ שהייתי לחרפה על שאני עקרה והיו אומרים עלי שאעלה בחלקו
של עשו הרשע׳׳ ואגדה כל זמן שאין לאשה בן אין לה במי לתלות סרחונה משיש לה בן תולה בו מי שיבר כלי זה
בנך מי אכל תאנים אלו בנך׳׳ יוסף ה׳ לי בן אחר׳׳ יודעת היתה בנבואה שאין יעקב עתיד להעמיד אלא שנים עשר שבטים אמרה
יהי רצון שאותו שהוא עתיד להעמיד יהי ממני לכך לא נתפללה אלא על בן אחר׳׳ כאשר ילדה רחל את יוסף׳׳ משנולד
שטנו של עשו שנ׳ והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש אש בלא להבה אינו שולט למרחוק משנולד יוסף בטח

עבדתי אתך בהן ואלכה כי אתה
ידעת את עבדתי אשר עבדתיך׃
ויאמר אליו לבן אם נא מצאתי
חן בעיניך נחשתי ויברכני יהוה
בגללך׃ ויאמר נקבה שכרך
עלי ואתנה׃ ויאמר אליו אתה
ידעת את אשר עבדתיך ואת
אשר היה מקנך אתי׃ כי מעט
אשר היה לך לפני ויפרץ לרב
ויברך יהוה אתך לרגלי ועתה
מתי אעשה גם אנכי לביתי׃
ויאמר מה אתן לך ויאמר
יעקב לא תתן לי מאומה אם
תעשה לי הדבר הזה אשובה
ארעה צאנך אשמר׃ אעבר
בכל צאנך היום הסר משם כל

פאנת תעלם כדמתי אלדי כדמתך׃
ואמר ליה לבן אם כען אשכחית
רחמין בעינך נסיתי ובריכני יי
בדילך׃ קאל לה לבן אן וגדת
חטא ענדך קד ספאני קד גרבת
ובארכני אלה בגרירתך׃ ואמר
פריש אגרך עלי ואתין׃ קאל בין
לי אגרתך חתי אעטיך׃ ואמר
ליה את ידעת ית דפלחתך וית
דהוה בעירך עמי׃ קאל לה אנת
תעלם כיף כדמתך וכיף כאנת
מאשייתך ענדי׃ ארי זעיר דהוה
לך קדמי ותקיף לסגי ובריך
יי יתך בדילי וכען אימתי
אעביד אף אנא לביתי׃ פאנהא
כאנת קלילה כתלה ובארך
אלה לך בסבבי ואן מתי אצנע
אנא איצא לביתי׃ ואמר מא אתין לך ואמר יעקב לא תתין לי מדעם
אם תעביד לי פתגמא הדין אתוב ארעי ענך אטר׃ קאל מא אעטיך קאל
יעקוב לא תעטיני שיא בל צנעת לי הדי אלאמר בה ארגע ארעי גנמך
אחפטהא׃ אעבר בכל ענך יומא דין אעדי מתמן כל אמר נמור

יעקב בא הקב״ה ורצה לשוב׃ תנה את נשי׳׳ איני רוצה לצאת כי אם ברשות׃ נחשתי׳׳ מנחש הייתי נסיתי בנחוש שלי על ידך
באה לי ברכה כשבאת לכאן לא היו לי בנים שנ׳ והנה רחל בתו באה עם הצאן אפשר יש לו בנים והוא שולח בתו אצל הרועים
עכשיו היו לו בנים שנ׳ וישמע את דברי בני לבן׃ נקבה׳׳ כתרגומו פריש אגרך׃ ואת אשר היה מקנך אתי׳׳ את חשבון מיעוט
מקנך שבא לידי מתחלה כמה היו׃ לרגלי׳׳ עם רגלי בשביל ביאת רגלי באת אצלך הברכה כמו העם אשר
ברגלי הבאים עמי׳׳ גם אנכי לביתי׳׳ לצורך ביתי עכשיו אין עושין לצרכי אלא בני וצריך אני להיות
עושה גם אני עמהם וסומכן וזהו גם׃ נקוד׳׳ מנומר בחברבורות דקות כמו נקודה פונטורא

שה נקד וטלוא וכל שה חום
בכשבים וטלוא ונקד בעזים
והיה שכרי: וענתה בי צדקתי
ביום מחר כי תבוא על שכרי
לפניך כל אשר איננו נקד
וטלוא בעזים וחום בכשבים
גנוב הוא אתי: ויאמר לבן הן
לו יהי כדברך: ויסר ביום ההוא
את התישים העקדים והטלאים
ואת כל העזים הנקדת והטלאת
כל אשר לבן בו וכל חום בכשבים
ויתן ביד בניו: וישם דרך שלשת

ורקוע וכל אמר שחום באמריא
ורקוע ונמור בעזיא ויהי אגרי:
והו אן אמר פי גנמך אליום ואעזל
מנהא כל מנקט ואבלק וכל חמא
פי אלצאן ובלקא ומנקטה פי אלמעז
ויכון דלך אגרתי: ותסהיד עלי
זכותי ביום מחר ארי תיעול
על אגרי קדמך כל דליתוהי
נמור ורקוע בעזיא ושחום
באמריא גנובא הוא עמי: ויש‍הד
עליי עדלי גדא אדי חצרת אן
אטלב אגרתי בין ידיך פכל מא
ליס הי מנקטה ובלקא פי אלמעז
וחמא פי אלצאן פהו מסרוק ענדי: ואמר לבן ברם לוי יהי כפתגמך:
קאל לבן נעמא לית יכון כמא קלת: ואעדי ביומא ההוא ית תישיא
רגוליא ורקועיא וית כל עזיא נמולתא ורקועתא כל דחיור ביה
וכל דשחום באמריא ויהב ביד בנוהי: פעזל פי דלך אליום אלתיוס אל
מחגלה ואלמנקטה וגמיע אלענוז אלמנקטה ואלבלק כל מא פיה ביאץ
וכל חמא מן אלצאן ורפע דלך אלי בניה: ושוי מהלך תלתה יומין

בלע"ז. טלוא. לשון טלאים חברבורות רחבות. חום שחום דומה לאדום רוסו בלע"ז. לשון משנה שחמתית ומציצת
לבנה לענין התבואה. והיה שכרי. אותן שיולדו מכאן ולהבא נקודים וטלואים בעזים ושחומים בכשבים יהיו שלי
ואותן שישנן עכשיו הפרש מהם והפקידם ביד בניך שלא תאמר לי על הנולדים מעתה או היו שם מתחלה ועד
שלא תאמר לי על ידי הזכרים שהן נקודים וטלואים תלדנה הנקבות דוגמתן מכאן ואילך. וענתה בי צדקתי. אם
תחשדני שאני נוטל משלך כלום תענה בי צדקתי כי תבוא צדקתי ותעיד על שכרי לפניך שלא תמצא
בעדרי כי אם נקודים וטלואים וכל שתמצא בהם שאינו נקוד או טלוא או חום בידוע שגנבתיו לך ובגנבה
הוא שרוי אצלי. הן. לשון קבלת דברים. לו יהי כדבריך. הלואי שתחפוץ בכך. ויסר ביום ההוא.
תישים עזים זכרים. כל אשר לבן בו. כל אשר היתה בו חברבורה לבנה. ויתן לבן ביד בניו. הנותרות.
הרעועות שבהן החולות והעקרות שאינן אלא שיירים אותן מסר לו. מקל לבנה. עץ הוא ושמו לבנה

ימים בינו ובין יעקב ויעקב
רעה את צאן לבן הנותרת׃
ויקח לו יעקב מקל לבנה לח
ולוז וערמון ויפצל בהן פצלות
לבנות מחשף הלבן אשר על
המקלות׃ ויצג את המקלות
אשר פצל ברהטים בשקתות
המים אשר תבאן הצאן לשתות
לנכח הצאן ויחמנה בבאן
לשתות׃ ויחמו הצאן אל המקלות
ותלדן הצאן עקדים נקדים
וטלאים׃ והכשבים הפריד
יעקב ויתן פני הצאן אל עקד

בינוהי ובין יעקב ויעקב רעי
ית ענא דלבן דאשתארא׃ וגעל
מסאפה׳ תלת איאם בינה ובין
יעקוב וכאן יעקוב ירעי גנם
לבן אלבאקיה׃ ונסיב ליה יעקב
חוטרין דלבן רטיבין ודלוז
ודדלוב וקליף בהון קלפין
חוורין קלוף חיוור דעל חטריא׃
תם אכד׳ עצי לבנא רטבה וחור
ודלב וקשרהא קשר אביץ
חתי קשר אביץ אלתי עליהא׃
ונעץ ית חטריא דקליף ברטיא
אתר בית שקיא דמיא אתר
דאתין ענא למשתי לקבלהון דענא
ומתיחמן במיתיהון למשתי׃ ווצע אלעצא אלדי קשרהא פי אלחיאץ פי
מסאקי אלמא חתי תגי לתשרב ותכון חיאלהם פתתוחם ענד דלך׃ ואתיחמא
ענא בחטריא וילידן ענא רגולין נמורין ורקועין׃ פתוחמת אלגנם בלעצי
וולדת מחגלה ומנקטה ובלקא׃ ואמריא אפריש יעקב ויהב בריש
ענא כל דרגול וכל דשחום בענא דלבן ושוי ליה עדרין בלחודוהי ולא

כמה דתימא תחת חלון ולבנה ואומר אני הוא שקורין טרימבל״א שהוא לבן׃ לח כשהוא רטוב׃ לוז׃ ועוד לקח מקל
לוז עץ שגדלין בו אגוזים דקים קולו״רי בלע״ז׃ וערמון קשט״ניר בלע״ז׃ פצלות׃ קילופין קילופין שהיה עושהו׃ עומר׃
מחשף הלבן׃ גילוי לובן שמקל כשהיה קולפו היה נראה ונגלה לובן שלו במקום הקילוף׃ ויצג׃ תרגומו ודעיץ׃
לשון תחיבה ונעיצה הוא בלשון ארמי והרבה יש בתלמוד דצה ושלפה דץ ביה מדידה כמו דעצה׃ ויא שוקע
את לשונו׃ ברהטים׃ במרוצות המים בבריכות העשויות בארץ להשקות בם הצאן׃ אשר תבאן וגו׳׃ ברהטים
אשר תבאן הצאן לשתות׃ הציג את המקלות לנכח הצאן׃ ויחמנה׃ הבהמה רואה את המקלות והיא נרתעת
לאחוריה׃ והזכר רובעה ויולדת כיוצא בו׃ ר׳ הושעיא אומר המים נעשין זרע במעיהן ולא היו צריכות
לזכר וזהו ויחמנה׳׃ אל המקלות׃ אל מראות המקלות׃ עקדים׃ משונים במקום עקידתן׃ קרסולי ידיהם
ורגליהם׃ והכשבים הפריד יעקב׃ הנולדים עקודים נקודים הבדיל והפריש לעצמם ועשה אותן עדר עדר לבדו

113

וכל חום בצאן לבן וישת לו
עדרים לבדו ולא שתם על
צאן לבן: והיה בכל יחם הצאן
המקשרות ושם יעקב את
המקלות לעיני הצאן ברהטים
ליחמנה במקלות: ובהעטיף
הצאן לא ישים והיה העטפים
ללבן והקשרים ליעקב: ויפרץ
האיש מאד מאד ויהי לו צאן
רבות ושפחות ועבדים וגמלים
וחמרים: וישמע את דברי
בני לבן לאמר לקח יעקב
את כל אשר לאבינו ומאשר

עריבנון עם ענא דלבן: פלמא
אפרד יעקוב אלצאן וגעל פי
אוול אלגנם כל מחגלה וחמרא
פי צאן לבן וגעל לה קטועא
וחדהא ולם יציפהא אלי גנם לבן:
והוי בכל עדן דמתיחמן ענא
מבכרתא ומשוי יעקב ית
חטריא לעיני ענא ברטיא
ליחמותהון בחטריא: וכאן
יעקוב פי כל וקת וחאם אלגנם
אלרביעייה יציר אלעצי חדאהא
פי אלחיאץ לתתוחם בהא: וכד
ובלקישות ענא לא משוי והוון
לקישיא ללבן ובכיריא ליעקב:

ואדי כאנת לם יציר דלך פתציר אלכליפיה ללבן ואלרביעייה ליעקוב:
ותקיף גברא לחדא והוו ליה ען סגיאן ואמהן ועבדין וגמלין וחמרין:
פתוסע אלרגל גדא גדא וצאר לה גנם כתיר ואמא ועבד וגמאל וחמיר:
ושמע ית פתגמי בני לבן דאמרין נסיב יעקב ית כל דלאבונא וית
ומדלאבונא קנא ית כל נכסיא האלין: פסמע כלאם בני לבן יקולון אכד

והוליך אותו העדר העקוד לפני הצאן ופני הצאן ההולכות אחריהם צופות אליהם וזהו שאמר ויתן פני
הצאן אל עקד אל העקודים ואל כל חום שמצא בצאן לבן" וישת לו עדרים" כמו שפירשתי המקשרות כתרגומו
הבכירות ואין לו עד במקרא ומנחם חברו עם אחיתופל בקושרים ויהי הקשר אמיץ אותן המתקשרות
יחד למהר עיבורן" ובהעטיף" לשון איחור כתרגומו ובלקישות ומנחם חיברו עם המחלצות וה
והמעטפות לשון עטיפת כסות כלומר מתעטפות בעורן וצמרן ואינן מתאוות להתיחם על
ידי הזכרים" צאן רבות" פרות ורבות משאר צאן" ועבדים ושפחות" מוכר צאנו בדמים
יקרים ולוקח כל אלה" עשה כבד כמו ויעש חיל ויך את עמלק" שוב אל ארץ אבותיך"
ושם אהיה עמך אבל בעודך מחובר לטמא אי אפשר להשרות שכינתי עליך" ויקרא לרחל
וללאה" לרחל תחלה ואחר כך ללאה שהיא היתה עקר הבית שבשבילה נזדווג יעקב עם לבן

לאבינו עשה את כל הכבד
הזה׃ וירא יעקב את פני לבן
והנה איננו עמו כתמול שלשום׃
ויאמר יהוה אל יעקב שוב
אל ארץ אבותיך ולמולדתך
ואהיה עמך׃ וישלח יעקב ז
ויקרא לרחל וללאה השדה
אל צאנו׃ ויאמר להן ראה
אנכי את פני אביכן כי איננו
אלי כתמל שלשם ואלהי
אבי היה עמדי׃ ואתנה ידעתן
כי בכל כחי עבדתי את אביכן׃
ואביכן התל בי והחלף את
משכרתי עשרת מנים ולא
נתנו אלהים להרע עמדי׃
אסכה יאמר נקדים יהיה

יעקוב גמיע מא לאבונא ומן
מא להא אכתסב הדי אליסאר׃ וחזא
יעקב ית סבר אפי לבן והא
ליתנון עמיה כמאתמלי ומ
ומדקמוהי׃ וראי יעקוב וגה
לבן פאדי ליס הו מעה מתל
אמס ומא קבלה׃ ואמר יי
ליעקב תוב לארע אבהתך
ולילדותך ויהי מימרי בסעדך׃
תם קל אלה ליעקוב ארגע
אלי ארץ אבאיך ומולדך
ואכון מעך׃ ושלח יעקב וקרא
לרחל וללאה לחקלא לות
עניה׃ פבעת יעקוב ודעי ברחל
ולאה אלי צחרי אלי גנמה׃ ואמר
להון חזיא אנא ית סבר אפי
אבוכון והא ליתנון עמי כמאתמלי
ומדקמוהי׃ והא אלהא דאבא הוה בסעדי׃ פקל להן הודי אנא ארי וגה
אביכן אנה ליס הו מעי מתל אמס ומא קבלה ואלה אבי לם יזל מעי׃
ואתין ידעתון ארי בכל חילי פלחית ית אבוכון׃ ואנתן תעלמן
אני כדמתה בגמיע הותי׃ ואבוכון שקר בי ואשני ית אגרי עסר
זמנין ולא שבקיה יי לאבאשא עמי׃ ואביכן סכר בי ובדל אגרתי
עשרה אעואד לם ידעה אלה אן יסי אלי׃ אם כדין יהוה אמר נמורין יהי

ואף בכיה שללאה מודים בדבר שהלי בועז ובית דינו משבט יהודה אומרים כרחל וכלאה אשר בנו שתיהם וג׳ הקדימו רחל ללאה׳׳ עשרת מונים׳׳ אין מונים פחות מעשרה מונים לשון קכום כלל החשבון והן עשרות למדנו שהחליף תנאו מאה

פנאס

111

שכרך וילדו כל הצאן נקדים
ואם כה יאמר עקדים יהיה
שכרך וילדו כל הצאן עקדים:
ויצל אלהים את מקנה אביכם
ויתן לי: ויהי בעת יחם הצאן
ואשא עיני וארא בחלום והנה
העתדים העלים על הצאן
עקדים נקדים וברדים: ויאמר
אלי מלאך האלהים בחלום
יעקב ואמר הנני: ויאמר שא
נא עיניך וראה כל העתדים
העלים על הצאן עקדים
נקדים וברדים כי ראיתי את
כל אשר לבן עשה לך: אנכי

אגרך וילדן כל ענא נמורין
ואם כדין הוה אמר רגולין יהי
אגרך וילדן כל ענא רגולין:
אן קאל כדי יכון אגרתך מחגלה (מנקטה)
ולד גמיע אלגנם כדאך ואן
קאל כדי יכון אגרתך מחגלה
ולד גמיע אלגנם כדאך: ואפריש
ייי מן בעירא דאבוכון ויהב לי:
פאפאד אללה מן גנם אביכן
ואעטאני: והוה בעדן דאתיחמא
ענא וזקפית עיני וחזית בחלמא
והא תישיא דסלקין על ענא
רגולין נמורין ופציחין: פלמא
כאן וקת וחאם אלגנם רפעת
עיני וראית פי אלמנאם כאן
אלתיוס אלצאעדה עלי אלגנם מחגלה ומנקטה ומלנגייה: ואמר לי
מלאכא דייי בחלמא יעקב ואמרית האנא: פקאל לי מלך אללה
פי אלמנאם יא יעקוב קלת לביך: ואמר זקוף כען עינך וחזי כל
תישיא דסלקין על ענא רגולין נמורין ופציחין ארי גלי קדמי
ית כל דלבן עביד לך: קאל ארפע עינך אנטר גמיע אלתיוס אלצאעדה
עלי אלגנם מחגלה ומנקטה ומלנגייה פאני ראית גמיע מא לבן צאנע מעך: אנא

פעמים: והנה העתודים: אע"פ שהבדילם לבן כולם שלא יתעברו הצאן דוגמתן היו המלאכים מביאין אותן
מעדר המסור ביד בני לבן לעדר שביד יעקב: וברודים: כתרגומו ופציחין פיישי"ד בלע"ז חוט של לבן
מקיף את גופו סביב וחברבורות שלו פתוחה ומפולשת מזו אל זו ואין לי להביא עד מן המקרא:
הא' בית אל: הה"א יתירה ודרך מקראות לדבר כן כמו כי אתם באים אל הארץ כנען: משחת שם: לשון

האל בית אל אשר משחת שם
מצבה אשר נדרת לי שם נדר
עתה קום צא מן הארץ הזאת
ושוב אל ארץ מולדתך: ותען
רחל ולאה ותאמרנה לו העוד
לנו חלק ונחלה בבית אבינו: הלוא
נכריות נחשבנו לו כי מכרנו
ויאכל גם אכול את כספנו: כי
כל העשר אשר הציל אלהים
מאבינו לנו הוא ולבנינו ועתה
כל אשר אמר אלהים אליך
עשה: ויקם יעקב וישא את
בניו ואת נשיו על הגמלים:

אלהא דאתגליתי עלך בבית
אל דמשחתא תמן קמא דקיימתא
קדמי תמן קיים כען קום פוק
מן ארעא הדא ותוב לארע ילדותך:
אנא אלטאיק אלמבשרך פי בית
אל אלדי מסחת הנאך לי אלנצבה
ונדרת לי תם אלנדר ואלאן קום
אכרג הדי אלבלד וארגע אלי
ארץ מולדך: ואתיבת רחל ולאה
ואמלא ליה העוד לנא חולק
ואחסנא בבית אבונא: פאגאבת
רחל ולאה וקאלתא לה הל בקי
לנא נציב או נחלה פי בית אבינא:
הלא נכראן אתחשיבנא ליה
ארי זבננא ואכל אף מיכל ית כספנא: לא אן כאלגרבא חסבנא ענדה
וכאנה באענא ואכל תמננא: ארי כל עתרא דאפריש יי מאבונא
דילנא הוא ודבננא וכען כל דאמר יי לך עביד: אן גמיע איסאר
אלדי אפאדה אללה מן אבינא הו לנא ולבנינא ואלאן כל מא קאל אללה
לך אצנעה: וקם יעקב ונטל ית בנוהי וית נשוהי על גמליא:
פקאם יעקוב פחמל בנה ונסאיה עלי אלגמאל:

רבו׳ וגדולה משנמשח למלכות כך ויצק שמן על ראשה להיות משיחה למזבח״ ואשר נדרת לי״
וצריך אתה לשלם שאמרת יהיה בית אלהים שתקריב שם קרבנות״ העוד לנו״ למה נעכב על
ידך כלום אנו מיחלות לירש מנכסי אבינו כלום בין הזכרים״ הלוא נכריות וגו׳ אפילו בשעה
שדרך בני אדם לתת נדוניא לבנותיו בשעת נישואין נהג עמנו כנכריות כי מכרנו לך בשכר הפעולה״
את כספנו״ שעיכב דמי שכר פעולתך״ כי כל העושר״ כי זה משמש בלשון אלא כלומר משלאבינו
אין לנו כלום אלא מה שהציל הקב״ה מאבינו שלנו״ הציל״ לשון הפריש וכן כל לשון הצלה שבמקרא לשון הפרשה
שמפרישו מן הרעה ומן האויב״ את בניו ואת נשיו״ הקדים זכרים לנקבות ועשו הקדים נקבות לזכרים שנ׳ ויקח עשו את נשיו

ואת

וַיִּנְהַג אֶת כָּל מִקְנֵהוּ וְאֶת כָּל
רְכֻשׁוֹ אֲשֶׁר רָכָשׁ מִקְנֵה
קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּפַדַּן אֲרָם
לָבוֹא אֶל יִצְחָק אָבִיו אַרְצָה
כְּנָעַן׃ וְלָבָן הָלַךְ לִגְזֹז אֶת צֹאנוֹ
וַתִּגְנֹב רָחֵל אֶת הַתְּרָפִים
אֲשֶׁר לְאָבִיהָ׃ וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב
אֶת לֵב לָבָן הָאֲרַמִּי עַל בְּלִי
הִגִּיד לוֹ כִּי בֹרֵחַ הוּא׃ וַיִּבְרַח
הוּא וְכָל אֲשֶׁר לוֹ וַיָּקָם וַיַּעֲבֹר
אֶת הַנָּהָר וַיָּשֶׂם אֶת פָּנָיו הַר
הַגִּלְעָד׃ וַיֻּגַּד לְלָבָן בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב׃ וַיִּקַּח
אֶת אֶחָיו עִמּוֹ וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו
דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים וַיַּדְבֵּק אֹתוֹ
בְּהַר הַגִּלְעָד׃ וַיָּבֹא אֱלֹהִים

ודבר ית כל גיתוהי וית כל קנינה
דקנא גיתוהי וקנינה דקנא
בפדן דארם למיתי לות יצחק
אבוהי לארעא דכנען׃ וסאק
גמיע מאשיתה וגמיע סרחה
אלדי מלכה פי פדן ארם ליגי
אלי יצחק אביה אלי בלד כנען׃
ולבן אזל למגז ית ענה ונסיבת
רחל ית צלמניא דלאבוהא׃ וכאן
לבן קד מצא ליגז גנמה פאכדת
רחל אלתמאתיל אלדי לאביהא׃ וכסי
יעקב מן לבן ארמאה על
דלא חוי ליה ארי אזיל הוא׃
וכתם יעקוב מן לבן אלארמאני
ולם יכברה אנה מנצרף׃ ואזל
הוא וכל דליה וקם ועבר ית
פרת ושוי ית אפוהי לטורא
דגלעד׃ ואנצרף הו וגמיע מאלה וקאם ועבר אלפראת וגעל קצדה
גבל גלעד׃ ואתחוה ללבן ביומא תליתאה ארי אזל יעקב׃ פאכבר לבן
פי אליום אלתאלת אן יעקוב קד אנצרף׃ ודבר ית אחוהי עמיה ורדף בתרוהי
מהלך שבעה יומין ואדביק יתיה בטורא דגלעד׃ פאכד אצחאבה
מעה וכלב וראה מסאפה סבעה איאם ולחקה פי גבל גלעד׃ ואתא מימר

ואת בנו" מקנה קנינו" מה שקנה מצאנו עבדים ושפחות וגמלים וחמורים" לגזוז את צאנו" שנתן ביד בנו"
דרך שלשת ימים בינו ובין יעקב" ותגנב רחל את התרפים" להפריש את אביו מע"ז נתכוונה" ביום השלישי"
שהרי דרך שלשת ימים היה ביניהם" את אחיו" קרוביו" דרך שבעת ימים" כל אותן שלשה ימים שהלך המגיד

ס
מיע מאשיתה וסאיר
מא גנמה אלדי מלכה׃

אל לבן הארמי בחלם הלילה
ויאמר לו השמר לך פן תדבר
עם יעקב מטוב עד רע וישג
לבן את יעקב ויעקב תקע את
אהלו בהר ולבן תקע את אחיו
בהר הגלעד ויאמר לבן ליעקב
מה עשית ותגנב את לבבי
ותנהג את בנתי כשביות חרב: ל̇
למה נחבאת לברח ותגנב
אתי ולא הגדת לי ואשלחך
בשמחה ובשרים בתף ובכנור: ל̇ חס̇ בליש̇
ולא נטשתני לנשק לבני
ולבנתי עתה הסכלת עשו: ל̇ ג̇
יש לאל ידי לעשות עמכם רע כת̇ ש̇
ואלהי אביכם אמש אמר אלי וחד כת̇ שו
לאמר השמר לך מדבר עם

מן קדם יי לות לבן ארמאה בחלמא
דליליא ואמר ליה אסתמר לך
דלמא תמליל עם יעקב מטב
עד ביש: פואפא מלך אלה לבן
ארמני פי חלם אליל וקאל לה
אחדר אן תכלם יעקוב מן כיר
אי שר: ואדביק לבן ית יעקב
ויעקב פרס ית משכניה בטורא
ולבן אשרי ית אחוהי בטורא
דגלעד: פלחק לבן יעקוב וכאן
יעקוב קד צרב כבאה פי אלגבל
ולבן כזלך אכותה פי גבל גרש:
ואמר לבן ליעקב מא עבדתא
וכסיתא מני ודברת ית בנתי
כשבית חרב: וקאל לבן ליעקוב
מא הדא צנעת ביאך כתמתני
וסקת בנאתי כאלמסביאת באלסיף:

למא אטמרתא למיזל וכסיתא מני ולא חוית לי ושלחתך פון בחדוא
ובתשבחן בתפין ובכנרין: ולם אכתפית ואנצרפת וכתמתני ולא תכברני
פכנת אשייעך בפרח וגנא ודפוף וטנאביר: ולא שבקתני לנשקא
לבני ולבנתי כען אסכילתא למעבד: ולסת דעני אן אקבל בני ובנאתי
אן קד גהלת פימא צנעת: אית חילא בידי למעבד עמכון בישא
ואלהא דאבוכון ברמשא אמר לי למימר אסתמר לך מלמללא עם
יעקב מטב עד ביש: והד מוגוד פי ידי טאקה אן אצנע מעכם שרא ולא
להגיד ללבן הלך יעקב לדרכו כמצא יעקב רחוק מלבן ששה ימים ובל̇ השיבו לבן למרנו שכל מה שהלך

אחד

יעקב מטוב עד רע׃ ועתה הלך הלכת כי נכסף נכספתה לבית אביך למה גנבת את אלהי׃ ויען יעקב ויאמר ללבן כי יראתי כי אמרתי פן תגזל את בנותיך מעמי׃ עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה נגד אחינו הכר לך מה עמדי וקח לך ולא ידע יעקב כי רחל גנבתם׃ ויבא לבן באהל יעקב ובאהל לאה ובאהל שתי האמהת ולא מצא ויצא מאהל לאה ויבא באהל רחל׃ ורחל לקחה

אלה אביכם קאל לי אבארחה אחדר אן תכלם יעקוב מן כיר אלי שר׃ וכען מיזל אזלתא ארי חמדא חמידתא לבית אבוך למא נסיבתא ית דחלתי׃ ואן מצית מציא או אשתקת אלי בית אביך פלם סרקת מעבודי׃ ואתיב יעקב ואמר ללבן ארי דחילית ארי אמרית דלמא תינוס ית בנתך מני׃ פגאובה יעקוב וקאל לאני תכוופת וקלת כלא תגצבני עלי בנאתך׃ אתר דתשכח ית דחלתך לא יתקיים קדם אחנא אשתמודע לך מא דעמי וסב לך ולא ידע יעקב ארי רחל נסיבתנון׃ ומן וגדת מעבודך מעה לא יחיא חדא אצח אבנא אתבת אישי הו לך מעי ולדה ולם יעלם יעקוב אן רחל אכפתהם׃ ועל לבן במשכנא דיעקב ובמשכנא דלאה ועל במשכנא דרחל׃ ודכל לבן כבא יעקוב וכבא לאה וכבא אלאמתין ולם יגד שיא תם כרג מן כבא לאה ודכל אלי כבא רחל׃ ורחל נסיבת ית צלמניא ושויתנון ?

ובמשכנא דתרתין לחינתא ולא אשכח ונפק ממשכנא דלאה ועל׳

יעקב בשבעה ימים הלך לבן ביום אחד׃ מטוב עד רע׃ כל טובתן של רשעים רעה היא אצל הצדיקים׃ כשבית חרב׃ כל חיל הבא למלחמה קרוי חרב׃ ותגנב אותי׃ גנבת את דעתי׃ יש לאל ידי׃ יש כח וחיל בידי לעשות עמכם רע וכל אל שהוא קדש על שם עזוז ורוב אונים הוא׃ נכספתה׃ חמדת והרבה, יש במקרא נכספה וגם כלתה נפשי׃ למעשה ידיך תכסוף׃ כי יראתי׃ השיבו על ראשון ראשון שאמר לו ותנהג את בנותי וג׳ לא יחיה׃ ומאותה קללה מתה רחל בדרך׃ מה עמדי׃ משלך׃ באהל יעקב׃ הוא אהל רחל שהיה יעקב תדיר אצלה וכן הוא אומ׳ בני רחל אשת יעקב ובכולן לא נאמר אשת יעקב׃ ויבא באהל רחל׃ כשיצא מאהל לאה

את התרפים ותשמם בכר הגמל
ותשב עליהם וימשש לבן את
כל האהל ולא מצא: ותאמר
אל אביה אל יחר בעיני אדני
כי לוא אוכל לקום מפניך כי
דרך נשים לי ויחפש ולא מצא
את התרפים: ויחר ליעקב וירב
בלבן ויען יעקב ויאמר ללבן
מה פשעי מה חטאתי כי דלקת
אחרי: כי מששת את כל כלי
מה מצאת מכל כלי ביתך
שים כה נגד אחי ואחיך ויוכיחו
בין שנינו: זה עשרים שנה אנכי
עמך רחליך ועזיך לא שכלו
ואילי צאנך לא אכלתי:

בעביטא דגמלא ויתיבת עליהון
ומשיש לבן ית כל משכנא ולא
אשכח: והי קד אכדת אלתמאתי
וצירתהא פי קתב אלגמל וגלסת
עליהא פגסס לבן גמיע אלכבא
ולם יגד שי: ואמרת לאבוהא
לא יתקף בעיני רבוני ארי לא
אכול למקם מן קדמך ארי אורח
נשין לי ובלש ולא אשכח ית
צלמניא: וקאלת לה לא ישתד
עלי סיידי פאני לא אטיק אן
אקום מן בין ידיך אד סביל
אלנסא קד ערץ לי פפתש ולם
יגד אלתמאתיל: ותקיף ליעקב
ונצא עם לבן ואתיב יעקב ואמר
ללבן מא חובי מא סורחני ארי
רדפתא בתרי: פאשתד גצ׳ב עלי יעקוב וכאצמה ואג׳אבה וקאל לה
מא גרמי ומא כטאי אד רהקתני: ארי משישתא ית כל מני מא
אשכחתא מכל מני ביתך שוי הכא קדם אחי ואחך ויוכחון בין תרוונא:
וקד גססת גמיע אניתי מא וגדת מן גמיע אניה ביתך צירה ההנא
חדא אכואני ואכואנך ויבכתונא עלי אלעדל: דנן עסרין שנין אנא
עמך רחלך ועזך לא אתכילו ודכרי ענך לא אכלית: הודי לי עשרין סנה
מעך רכלך ומואעזך לם תתכל וכבאש גנמך לם אכל:

בא חדר לו באהל רחל קודם שחפש באהל האמהות וכל כך למה לפי שהיה מכירה שהיא משמשנת. בכר הגמל. לשון
כרים וכסתות כתרגומו בעביטא דגמלא והיא מרדעת העשויה כמין כר ובעירובין שנינו הקיפוה בעביטין ובן עביטו גמלים בשטני
בלע״ז. דלקת. רדפת כמו ענ״ב הדלים דלקונו וכמו מדלק אחרי פלשתים. ויוכיחו. יבררו עם מי הדין אפרוביל בלע״ז. נא שכבו נא

117

טרפה לא הבאתי אליך אנכי
אחטנה מידי תבקשנה גנבתי
יום וגנבתי לילה: הייתי ביום
אכלני חרב וקרח בלילה ותדד
שנתי מעיני: זה לי עשרים
שנה בביתך עבדתיך ארבע
עשרה שנה בשתי בנתיך ושש
שנים בצאנך ותחלף את
משכרתי עשרת מנים: לולי
אלהי אבי אלהי אברהם ופחד
יצחק היה לי כי עתה ריקם
שלחתני את עניי ואת יגיע
כפי ראה אלהים ויוכח אמש:

דתבירא לא איתיתי לך דהוית
שגיא ממנע מנא את בעי לה
נטירית ביממא ונטירית בליליא:
ופריסה לם אדפעהא אליך ומא
אסתהלכתהא מן ידי תטלבהא
כורת נהארא ולילא: הויתי ביממא
אכלני שרבא וגלידא נחת עלי
בליליא ונדת שינתי מעיני
וכנת פי אלנהאר יחרקני אלסמום
ואלגליד פי אלליל. ונפר נומי מן
עיני: דנן לי עסרין שנין בביתך
פלחתך ארבע עסרי בתרתין שנין
בנתך ושית שנין בענך ואשניתא
ית אגרי עסר זמנין: הדי לי

עשרין סנה פי ביתך אכדמתך מנהא ארבעה' עשר סנה באבנתיך
וסת סנין בגנמך ובדלת אגרתי עשרה' אעואד: אלולפון אלהיה דאבא
אלהיה דאברהם ודדחיל ליה יצחק הוה בסעדי ארי כען ריקם שלחתני
ית עמלי וית ליאות ידי גלי קדם יי ואוכח ברמשא: לולא אלאה אבי אלאה אבר
ומכאפה יצחק כאן לי עונא לכנת אלאן אטלקתני פארגא לכאפי ולתעב כפי נטר אלה וובך

הפילו עיבור כמו רחם משכיל תפלט פרתו ולא תשכל ואי' נאכל מכאן אמרו אי' בן יומו קרוי אי' שאסלא כן
מה שבחו אילים לא אכל אבל כבשים אכל אם כן גזלן הוא טרפה על ידי ואב אנכי אחטנה לשון
קולע אל השערה ולא יחטיא אני ונפש שלמה חטאים חסרים אנכי אחסרנה אם חסרה חסרה לי מידי תבקשנה
אנכי אחטנה תרג' ומן דהות שגיא ממנא שהיתה נפרדת ומחוסרת כמו ולא נפקד ממנו איש תרג' לא שגא
גנובתי יום וגנובתי לילה גנובתי יום או גנובת לילה כל שלמות כמו רבתי בגוים שרתי במדינות מלאתי משפט
אוהבתי לדוש אכלני חורב לשון אש אוכלה קרח כמו משליך קרחו כפתים תרג' גלידא שנתי לשון שינה
ותחלף את משכרתי היית משנה תנאי שבינינו מנקוד לטלוא מנקודים לברודים ופחד יצחק לא רצה לומר
אלהי יצחק שאין הקב"ה מיחד שמו על הצדיקים בחייהם ואע"פ שאמר לו בצאתו מבאר שבע אני יי' אלהי
אברהם אביך ואלהי יצחק בשביל שכהו עיניו והרי הוא כמת יעקב נתירא לומר אלהי ואמר ופחד ויוכח
לשון תוכחה הוא ולא לשון הוכחה מה אעשה לאלה איך תעלה על לבי להרע להן והיה לעד הבה

ויען לבן ויאמר אל יעקב
הבנות בנתי והבנים בני והצאן
צאני וכל אשר אתה ראה לי
הוא ולבנתי מה אעשה לאלה
היום או לבניהן אשר ילדו:
ועתה לכה נכרתה ברית אני
ואתה והיה לעד ביני ובינך:
ויקח יעקב אבן וירימה מצבה:
ויאמר יעקב לאחיו לקטו
אבנים ויקחו אבנים ויעשו גל
ויאכלו שם על הגל: ויקרא לו
לבן יגר שהדותא ויעקב קרא
לו גלעד: ויאמר לבן הגל הזה
עד ביני ובינך היום על כן
קרא שמו גלעד: והמצפה

ג וסימ׳ בנ ונפעתים קשי׳ פנס

אבארחה: ואתיב לבן ואמר ליעקב
בנתא בנתי ובניא בני ועאנא ענ
וכל דאת חזי דילי הוא ולבנתי
מא אעביד לאלין יומא דין או
לבניהון דילידא: פתגאבה לבן
וקל לה אולאדאולאדי ובנאת
בנאתי ואגנם גנמי וכל מא תראה
הו לי פמא עסא אן אצנע איום
בבנאתי ובאולאדהן אלדי ולדן:
וכען איתא נגזר קים אנא ואת
ויהי לסהיד בינא ובינך: ואן
תעל נעהד עהדא אנא ואנת
ויכון שאהד ביני ובינך: ונסיב
יעקב אבנא וזקפה קמא: פאכד
יעקוב חגר ונצבהא רבה: ואמר
יעקב לאחוהי לקוטו אבנין
ונסיבו אבנין ועבדו דגורא ואכלו תמן על דגורא: פקל יעקוב לאצחאבה
אלקטו חגארה וגמעו חגארה וצנעו רגמא ואכלו תם עלי ארגם: וקרא
ליה לבן יגר סהדותא ויעקב קרא ליה גלעד: פסמאה לבן רגם אלשהאדה
ויעקוב סמאה בלעבראניה גלעד: ואמר לבן דגורא הדין סהיד בינא
ובינך יומא דין על כין קרא שמיה גלעד: פקל לבן הדי ארגם שאהד
ביני ובינך איום לדלך סמאה גלעד: וסכותא דאמר ייסך

לאחיו הם בניו שהיו לו אחים נגשים לצרה ולמלחמה עליו" יגר שהדותא תרגומו של גלעד" גל עד"
והמצפה אשר אמר וג׳" והמצפה אשר בהר הגלעד כמו שכתוב ויעבר את מצפה גלעד" למה נקרא
שמה מצפה שאמר כל אחד מהם לחבירו יצף ה׳ ביני ובינך אם תעבר את הברית" כי נסתר ולא
נראה איש את רעהו" הבנות בנותי" שני פעמים אף בלהה וזלפה בנותיו היו מפילגש" אם

אשר אמר יצף יהוה ביני ובינך
כי נסתר איש מרעהו: אם
תענה את בנתי ואם תקח נשים
על בנתי אין איש עמנו ראה
אלהים עד ביני ובינך: ויאמר
לבן ליעקב הנה הגל הזה
והנה המצבה אשר יריתי ביני
ובינך: עד הגל הזה ועדה
המצבה אם אני לא אעבר
אליך את הגל הזה ואם אתה
לא תעבר אלי את הגל הזה
ואת המצבה הזאת לרעה:
אלהי אברהם ואלהי נחור
ישפטו בינינו אלהי אביהם
וישבע יעקב בפחד אביו יצחק:

מימרא דיי בינא ובינך ארי
נתכסי גבר מן חבריה: ולמטלע
אלה קד יטלע אלה בני ובינך אד
נסתר כל אמר ען צאחבה: אם
תעני ית בנתי ואם תיסב נשין
על בנתי לית אנש עמנא חזי
מימרא דיי סהיד בינא ובינך:
לא תעזב בנאתי ולא תאכד
עליהן נסא ליס מענא תנסאן
גריב אנצר אלה שאהד בינ
ובינך: ואמר לבן ליעקב הא
דגורא הדין והא קמתא דאקימית
בינא ובינך: וקאל לה איצא הד
ארגם והדה אלנצבה אלתי זרית
בהא בינא ובינך: סהיד דגורא
הדין וסהדא קמתא אם אנא
לא אעבר לותך ית דגורא הדין ואם את לא תעבר לותי ית דגורא
הדין וית קמתא הדא לבישו: הדי אלרגם שאהד והדה אלנצבה עליי אן
אגוזהמא אליך ועליך אן לא תגוזהמא אלי לשר: אלהיה דאברהם ואלהיה
דנחור ידינון בינא אלהיה דאבוהון וקיים יעקב בדדחיל ליה אבוהי
יצחק: אלה אברהם ואלה נחור יחכמו בינא אלה אביהמא
וחלף יעקוב בפזע יצחק אביה: ונכס יעקב נכסתא

תענה את בנתי לממנוע מהן עונת תשמיש ידית כמו ירה בים כזה שהוא יורה חץ אם אני הרי
אם משמש בלשון אשר כמו עד אם דברתי דברי לרעה לרעה אי אתה עובר אבל אתה עובר
לפרקמטיא אלהי אברהם קודש אלהי נחור חול אלהי אביהם חול ויזבח יעקב זבח שחט בהמות

ויזבח יעקב זבח בהר ויקרא
לאחיו לאכל לחם ויאכלו לחם
וילינו בהר: וישכם לבן בבקר
וינשק לבניו ולבנותיו ויברך אתהם
וילך וישב לבן למקמו: ויעקב
הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי
אלהים: ויאמר יעקב כאשר
ראם מחנה אלהים זה
ויקרא שם המקום ההוא מחנים:

קמ״ח פסו׳ סימ׳ חלקי

וישלח יעקב מלאכים לפניו
אל עשו אחיו ארצה שעיר
שדה אדום: ויצו אתם לאמר
כה תאמרון לאדני לעשו כה
אמר עבדך יעקב עם לבן

בטורא וקרא לאחוהי למיכל
לחמא ואכלו לחמא ובתו
בטורא: תם דבח יעקוב דבחא
פי אגבל ודעי באכותה ליאכלו
טעאמא פאכלו טעאמא ובאתו
פי אגבל: ואקדים לבן בצפרא
ונשיק לבנוהי ולבנתיה ובריך
יתהון ואזל ותב לבן לאתריה:
פאדלג לבן בגדאה וקבל
בנה ובנאתה ודעי להם תם
מצי ורגע אלי מוצעה: ויעקב
אזל לאורחיה וערעו ביה
מלאכיא דיי: ויעקוב מצא פי
טריקה פפאגתה מלאיכה אללה:
ואמר יעקב כד חזנון משרי
מן קדם יי הוא וקרא שמיה דאתרא

ההוא מחנים: פקאל יעקוב למא ראהם הדי עסכר פסמי דלך אלמוצע
דו אלעסכרין: פ פ ושלח יעקב אזגדין קדמוהי לות עשו
אחוהי לארעא דשעיר לחקלי אדום: תם בעת יעקוב ברסל בין ידיה
אלי עשו אכיה אלי בלד אלשראה אלי בלד אדום: ופקיד יתהון למימר כדין
תימרון לרבוני לעשו כדנן אמר עבדך יעקב עם לבן דריתי
ואוחרית עד כען: ואוצאהם קאילא כדי קולו לסיידי עשו כדי קאל עבדך יעקוב אני

למסעדה לאחיו לאוהביו שעם לבן לאכל לחם · כל דבר מאכל קרוי לחם כמו עביד לחים רב נשחיתה עץ בלחמו · ויפגעו בו
מלאכי אלהים · מלאכים של ארץ ישראל באו לקראתו ללוותו לארץ · מחנים שתי מחנות של חוצה לארץ שבאו עמו עד כאן ושל ארץ ישראל שבאו
לקראתו ·
וישלח יעקב מלאכים · מלאכים ממש · ארצה שעיר לארץ שעיר כל תיבה שצריכה למ״ד בתחלתה הטיל לה ה״א בסופה ·

גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד עָתָּה: וַיְהִי לִי
שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה
וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדֹנִי לִמְצֹא
חֵן בְּעֵינֶיךָ: וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים
אֶל יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל אָחִיךָ
אֶל עֵשָׂו וְגַם הֹלֵךְ לִקְרָאתְךָ
וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ: וַיִּירָא
יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ וַיַּחַץ אֶת
הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ וְאֶת הַצֹּאן וְאֶת
הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת:
וַיֹּאמֶר אִם יָבוֹא עֵשָׂו אֶל הַמַּחֲנֶה
הָאַחַת וְהִכָּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה
הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב

סכנת ענד לבן פתאכרת אלי אלאן:
והוו לי תורין וחמרין ען ועבדין
ואמהן ושלחית לחואה לרבוני
לאשכחא רחמין בעינך: פצאר
לי בקר וחמיר וגנם ועביד ואמא
ובעתת לאכבר סיידי לאגד חטוה
ענדך: ותבו אזגדיא לות יעקב
למימר אתינא לות אחוך לות
עשו ואף אתי לקדמותך וארבע
מאה גברא עמיה: פרגע אלרסל
אלי יעקוב קאילין צרנא אלי אכיך
אלי עשו ואדא בה מאצי תלקאך
ומעה ארבע מאיה רגל: ודחיל
יעקב לחדא ועקת ליה ופליג
ית עמא דעמיה וית ענא וית תורי וגמליא לתרתין משרין: פכאף
יעקוב גדא וצאק בה אלאמר וקסם אלקום אלדי מעה ואלגנם ואלבקר ואלגמאל
עלי אלעסכרין: ואמר אם ייתי עשו למשריתא חדא וימחינה ותהי משריתא
דתשתאר לשיזבא: וקאל אן גא עשו אלא אחדהמא פאהלכה צאר אלעסכר אלבאקי

גרתי. לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר אינך כדאי לשנוא אותי על ברכות אביך שברכני הוה גביר לאחיך שלא נתקיימה בי. ד"א
גרתי בגימ' תרי"ג כלומ' עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים. ויהי לי שור וחמור. אבא
אמ' לי מטל השמים ומשמני הארץ זו אינה לא מן השמים ולא מן הארץ. שור וחמור. דרך ארץ לומ' על שוורים הרבה
שור. אדם אומ' לחבירו בלילה קרא התרנגול ואינו אומ' קראו התרנגולים. ואשלחה להגיד לאדוני. להודיע שאני בא אליך. למצוא
חן בעיניך. שאני שלם עמך ומבקש אהבתך. באנו אל אחיך אל עשו. שהיית אומ' אחי הוא אבל הוא נוהג עמך כעשו עודנו בשנאתו.
ויירא ויצר. ויירא שמא יהרג ויצר לו אם יהרג הוא את אחרים. המחנה האחת והכהו. מחנה משמש לשון זכר ולשון נקבה
אם תחנה עלי מחנה הרי נקבה. המחנה הזה. לשון זכר ולשון נקבה. אם תחנה על. השמש יצא על הארץ מקצה השמים
מוצאו הרי זכר. השמש זרחה על המים הרי לשון נקבה וכן רוח והנה רוח גדולה באה הרי נקבה ויגע בארבע פנות
הבית הרי זכר ורוח גדולה וחזק מפרק הרים הרי זכר ונקבה וכן אש ואש יצאה מלפניו לשון נקבה אש להט לשון זכר.
והיה המחנה הנשאר לפליטה. על כרחו כי אלחם עמו התקין עצמו לשלשה דברים לדורון למלחמה ולתפלה לדורון
ותעבר המנחה על פניו לתפלה אלהי אבי אברהם למלחמה והיה המחנה הנשאר לפליטה. ואלהי אבי יצחק ולהלן
הוא אומ' ופחד יצחק. מה הוא ש[illegible]ר והזכיר שם המיוחד היה לו לכתוב האומר אלי שוב לארצך וג'. אלא כך אמר

אלהי אבי אברהם ואלהי אבי
יצחק יהוה האמר אלי שוב
לארצך ולמולדתך ואיטיבה
עמך: קטנתי מכל החסדים
ומכל האמת אשר עשית את
עבדך כי במקלי עברתי את
הירדן הזה ועתה הייתי לשני
מחנות: הצילני נא מיד אחי
מיד עשו כי ירא אנכי אתו פן
יבוא והכני אם על בנים: ואתה
אמרת היטב איטיב עמך
ושמתי את זרעך כחול הים
אשר לא יספר מרב: וילן שם

פליתה: ואמר יעקב אלהיה
דאבא אברהם ואלהיה דאבא
יצחק יי דאמר לי תוב לארעך
ולילדותך ואוטיב עמך: פקאל
יעקוב אלאה גדי אבראהם
ויא אלאה אבי יצחאק יא אלאה
אלדי קלת לי ארגע אלי בלדך
ומולדך אחסן אליך: זעירן
זכותי מכל חסדין ומכל טבון
דעבדת עם עבדך ארי יחידאי
עברית ית ירדנא הדין וכען
הויתי לתרתין משרין: אנא אקל
מן אסתחקאק גמיע אלפצל
ואלאחסאן אלדי צנעתה מע עבדך
לאני בעצאי עברת הדי אלארדן ואלאן קד צרת לי עסכרין: שיזבני
כען מידא דאחי מידא דעשו ארי דחיל אנא מנה דלמא ייתי וימחינני
אמא על בניא: אסלך אן תכלצני מן יד אכי מן יד עשו פאני כאיף
יאתי ויקתל מני אלאם מע אלבנין קסאוה: ואת אמרת אוטבא אוטיב
עמך ואשוי ית בנך סגיאין כחלא דימא דלא יתמנון מסגי: ואנת קלת
אני אחסן אליך ואציר נסלך כרמל אלבחר אלדי לא יחצא מן כתרה: ובת תמן

יעקב לפני הקב"ה שתי הבטחות הבטחתני אחת בצאתי מבית אבי שאמרת לי אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק ושם אמרת לי ושמרתיך בכל אשר תלך ובבית לבן אמרת לי שוב אל ארץ אבותיך ואהיה עמך ושם נגלית לי בשם המיוחד לבדו שנ' ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך וגו' בשתי הבטחות אלו אני בא לפניך: קטנתי מכל החסדים: נתמעטו זכיותי ע"י החסדים והאמת שעשית עמי לכך אני ירא שמא משהבטחתני נתלכלכתי בחטא ויגרום לי להמסר ביד עשו: ומכל האמת: אמיתת דבריך שעשית לי כל ההבטחות שהבטחתני: כי במקלי: לא היה עמי לא כסף ולא זהב ולא מקנה לא מקלי לבדו ומדרש אגדה נתן מקלו בירדן ונבקע הירדן: מיד אחי מיד עשו: מיד אחי שאין נוהג עמי כאח אלא כעשו הרשע: היטב איטיב: היטב בזכותך איטיב בזכות אבותיך: ושמתי את זרעך כחול הים: והיכן אמר לו כן והלא לא אמר לו אלא והיה זרעך כעפר הארץ אלא שאמר לו כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך ולאברהם אמר

הה"ר

בלילה ההוא ויקח מן הבא בידו
מנחה לעשו אחיו: עזים מאתים
ותישים עשרים רחלים מאתים
ואילים עשרים: גמלים מיניקות
ובניהם שלשים פרות ארבעים
ופרים עשרה אתנת עשרים
ועירם עשרה: ויתן ביד עבדיו
עדר עדר לבדו ויאמר אל
עבדיו עברו לפני ורוח תשימו
בין עדר ובין עדר: ויצו את
הראשון לאמר כי יפגשך עשו
אחי ושאלך לאמר למי אתה

בליליא ההוא ונסיב מן דאיתי
בידיה תקרובתא לעשו אחוהי:
פבאת פי תלך אללילה ועזל ממא
גא בה מעה הדייה לעשו אכיה:
עזי מאתן ותישיא עסרין רחלי
מאתן ודכרי עסרין: מאתי ענז
ועשרין תיס מאיתי נעגה ועשרין
כבש: גמלי מינקתא ובניהון
תלתין תורתא ארבעין ותורי
עסרא אתני עסרין ועלי עסרה:
תלאתין נאקה מרצעה מעאולאדהא
ארבעין בקרה ועשר תיראן כ
אתאן ועשר גחאש: ויהב ביד

עברוהי עדרא עדרא בלחודוהי ואמר לעבדוהי עיברו ורוחא תשוון
בין עדרא ובין עדרא: ואעטאהא לעבידה קטיעה קטיעה עלי חדה
וקאל להם תקדמו וצירו פרגה בין קטיע וקטיע: ופקיד ית קדמאה למימר
ארי יערענך עשו אחי וישאלנך למימר דמן את ולאן את אזיל ודמן
אלין דקדמך: ואמר לאוול קאילא אן פתגחך עשו אכי וסאלך קאילא למן אנת

הרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים" בידו" ברשותו וכן ויקח את כל ארצו מידו" ומדרש
אגדה מן הבא בידו אבנים טובות ומרגליות שאדם צר בצרור ונושאים בידו" ד"א מן הבא בידו מן החולין שנטל מעשר כמה
דאת אמר עשר אעשרנו לך והדר לקח מנחה" עזים מאתים ותישים עשרים" מאתים עזים צריכות עשרים תישים וכן כולם
הזכרים כדי צורך הנקבות ובב"ר דרש מכאן לעונה האמורה בתורה" הטיילים בכל יום הפועלים שתים בשבת החמרים אחת
בשבת הגמלים אחת לשלשים יום הספנים אחת לששה חדשים ואיני יודע לכוון המדרש הזה בכוון אך נראה בעיני שלמדנו
מכאן שאין העונה שוה בכל אדם אלא לפי טורח המוטל עליו שמצינו כאן שמסר לכל תיש עשר עזים וכן לכל איל לפי
שהן פנויין ממלאכה דרכן להרבות תשמיש ולעבר עשר נקבות ובהמה משנתעברה אינה מקבלת זכר ופרים שעוסקין
במלאכה לא מסר לזכר אלא ארבע נקבות ולחמור שמהלך לדרך רחוקה שתי נקבות לזכר ולגמלים שהולכים דרך יותר
רחוק נקבה אחת לזכר" גמלים מיניקות שלשים ובניהם עמהם ומדרש אגדה ובניהם בנאיהם זכר כנגד נקבה לפי
שצנוע בתשמיש לא פרסמו הכתוב" עירים" חמורים זכרים" עדר עדר לבדו כל מין ומין לעצמו" עברו לפני" דרך יום או
פחות ואני אבוא אחריכם" ורוח תשימו" עדר לפני חבירו מלא עין כדי להשביע עינו של רשע ולתווהו על ריבוי הדורון"

ואנה תלך ולמי אלה לפניך׃
ואמרת לעבדך ליעקב מנחה
הוא שלוחה לאדני לעשו והנה
גם הוא אחרינו׃ ויצו גם את השני
גם את השלישי גם את כל ההלכים
אחרי העדרים לאמר כדבר הזה
תדברון אל עשו במצאכם אתו׃
ואמרתם גם הנה עבדך יעקב
אחרינו כי אמר אכפרה פניו
במנחה ההלכת לפני ואחרי כן
אראה פניו אולי ישא פני׃ ותעבר
המנחה על פניו והוא לן בלילה
ההוא במחנה׃ ויקם בלילה

ולאי אין תמצי ולמן האולי אלדי בין
ידיך׃ ותימר לעבדך ליעקב
תקרובתא היא דמשלחא לרבוני
לעשו והא אף הוא אתי בתרנא׃
פקל לעבדך ליעקוב הדייה מבעותה
לסיידי לעשו והו וריה ואיצא וואנה׃
ופקיד אף ית תנינא אף ית תליתאה
אף ית כל דאזלין בתר עדריא
למימר כפתגמא הדין תמללון עם
עשו כד תשכחון יתיה׃ ואמר
אלתאני איצא כדאך ואלתאלת וסאיר
אלמאשיין מע אלקטוע קאילא
כדי קולו לעשו אדי ואפיתמוה׃
ותימרון אף הא עבדך יעקב אתי
בתרנא ארי אמר אנחנה לרגזיה בתקרובתא דאזלא קדמי ובתר כין
אחזי אפוהי מא אם יסב אפי׃ וקולו איצי הודא עבדך יעקוב וראנא
לאנה קאל אחרצאה אוולא בלהדייה אלמתקדמה בין ידי ובעד דלך אנצר אלי
וגהה לעלה אן ישפעני׃ ועברת תקרובתא על אפוהי והוא בת בליליא
ההוא במשריתא׃ פתקדמת אלהדייה אוולא והו באת תלך אללילה פי אלעסכר׃ וקם בליליא

ולמי אתה׳ של מי אתה מי שולחך ותרגומו דמאן את׳ ולמי אלה לפניך׳ ואלה שלפניך של מי הם למי המנחה הזאת שלוחה למ״ד משמשת בראש התיבה במקום של כמו וכל אשר אתה רואה שלי הוא לה׳ הארץ ומלואה של ה׳׃ ואמרת לעבדך ליעקב׳ על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון ששאלת למי אתה לעבדך ליעקב אני ותרגומו דעבדך דיעקב וששאלת ולמי אלה לפניך מנחה היא שלוחה וג׳ והנה גם הוא׳ יעקב׳ אכפרה פניו׳ אבטל רגזו וכן וכופר בריתכם את מות לא תוכלי כפרה ונראה בעיני שכל כפרה שאצל עון וחטא ואצל פנים כולן לשון קינוח והעברה הן ולשון ארמי הוא והרבה בתלמוד וכפר ידיה בעי לכפורי ידיה בההוא גברא וגם בלשון המקרא קוראים המזרקים של קודש כפורי זהב על שם שהכהן מקנח ידיו בהן בשפת המזרק׳ על פניו׳ כמו לפניו וכן חמס ושד ישמע בה על פני תמיד וכן המכעיסים אותי על פני׳ ומדרש אגדה על פניו אף הוא שרוי בכעס שהיה צריך לכל זה׳ ואת אחד עשר ילדיו׳ ודינה היכן היתה נתנה בתיבה

הוא ויקח את שתי נשיו ואת שתי
שפחתיו ואת אחד עשר ילדיו
ויעבר את מעבר יבק ויקחם
ויעברם את הנחל ויעבר את
אשר לו ויותר יעקב לבדו
ויאבק איש עמו עד עלות
השחר וירא כי לא יכל לו ויגע
בכף ירכו ותקע כף ירך יעקב
בהאבקו עמו ויאמר שלחני כי
עלה השחר ויאמר לא אשלחך
כי אם ברכתני ויאמר אליו מה
שמך ויאמר יעקב ויאמר לא
יעקב יאמר עוד שמך כי אם

עשר
אוגרתיה

הוא ודבר ית תרתין נשוהי וית
תרתין לחינתיה וית חד בנוהי ועבר
ית מעבר יבקא וקאם פי תלך
לילה ואכדר לאבנתיה ואמתיה
ואחרי עשר אבנעה לה ועבר בהם
עבר יבק ודברנון ואעברנון ית
נחלא ואעבר ית דליה פאכדהם
ועבר בהם זואר ועבד בגמיע
מלה ואשתאר יעקב בלחודוהי
ואשתדל גברא עמיה עד דסליק
צפרא פבקא יעקוב וחרהו וצארעה

כי לאך
שמאבב

רגל אי מטלע אפגד וחזא ארי
לא יכיל ליה וקריב בפתי ירכיה
וזעפתי ירכא דיעקב באשתדלותיה
עמיה פלמי ראיאנה ליס יטיק לה רגמן חק ודכה פזט חק ורך יעקוב
מן מצארעתה לה ואמר שלחני ארי סליק צפרא ואמר לא אשלחנך
אלהין בריכתני קל אטלקני אד קד טלע אפגר קל לא אטלקך דון אן
תבארכני ואמר ליה מן שמך ואמר יעקב קל לה מא אסמך קל יעקוב ואמר
לא יעקב יתאמר עוד שמך אלהין ישראל ארי לב את קדם יי ועם גבריא

ונועל בפניה שלא יתן עשו בה עיניו ולכך נענש יעקב שמנעה מאחיו שמא תחזירנו למוטב ונפלה ביד שכם" יבק" שם הנהר" את כל אשר לו" הבהמה והמטלטלין עשה את עצמו כגשר נוטל מכאן ומניח מכאן" ויותר יעקב" שכח פכים קטנים וחזר עליהם" ויאבק איש עמו" מנחם פירש ויתפלש איש לשון אבק שהיו מעלים עפר ברגליהם על ידי נענועם ולי נראה שהוא לשון ויתקשר ולשון ארמי הוא בתר דאביקו ביה ואביק ליה מיבק לשון עניבה שכן דרך שנים שמתעצמין להפיל איש את רעהו שחובקו ואובקו בזרועותיו ופירשו רבותינו שהוא שרו של עשו" ותקע" נתקעקעה ממקום חברתה ודומה לו פן תקע נפשי ממך לשון הסרה ובמשנה לקעקע ביצתן נשרש שרשיהן" ויגע בכף ירכו" קולית הירך התקוע בקולבוסת קרוי כף על שם שהבשר שעליה כמין כף של קדירה" כי עלה השחר" וצריך אני לומר שירה" ברכתני הודה לי על הברכות שברכני אבי שעשו מערער עליהן" לא יעקב" לא יאמר עוד שהברכות באו לך בעקבה ורמיה כי אם בשררה וגלוי פנים" וסופך שהקב"ה נגלה עליך בבית אל ומחליף שמך ושם

ישראל כי שרית עם אלהים
ועם אנשים ותוכל וישאל יעקב
ויאמר הגידה נא שמך ויאמר למה
זה תשאל לשמי ויברך אתו שם:
ויקרא יעקב שם המקום פניאל
כי ראיתי אלהים פנים אל פנים
ותנצל נפשי ויזרח לו השמש
כאשר עבר את פנואל והוא צלע
על ירכו: על כן לא יאכלו בני
ישראל את גיד הנשה אשר על
כף הירך עד היום הזה כי נגע
בכף ירך יעקב בגיד הנשה:
וישא יעקב עיניו וירא והנה עשו

ויכולתא: וקאל לא יסמא אסמך
אבדא יעקוב פקט אלא אסראייל
לאנך תרווסת ענד אלה וענד אלנאס
וטקתהם: ושאיל יעקב ואמר
חוי כען שמך ואמר למא דנן את
שאיל לשמי ובריך יתיה תמן:
פסאלה יעקוב וקאל אכברני מא אסמך
קאל ומא סואלך ען אסמי ולמי נאולה
תם: וקרא יעקב שמיה דאתרא
פניאל ארי חזיתי מלאכא דיי אפין
באפין ואשתיזבת נפשי: פסמי
יעקוב אסם אלמוצע פניאל קאילא
אני ראית מלך אלה שפאהא ותכלצת
נפסי: ודנח ליה שמשא כד עבר
ית פנואל והוא מטלע על ירכיה: פאשרקת לה אלשמס כמא עבר
פנואל וכאן ליויקתה ראך יצלע מן ורכה: על כן לא אכלין בני ישראל
ית גידא נשיא דעל פתי ירכא עד יומא הדין ארי קריב בפתי ירכא
דיעקב בגידא נשיא: לדלך לא יאכלון בנו אסראיל ערק אלנסא אלדי מע
חק אלורך אלי הדי אליום למא דני בחק ורך יעקוב בערק אלנסא: וזקף יעקב
עינוהי וחזא והא עשו אתי ועמיה ארבע מאה גברא ופליג ית בניא

הוא מברכך ואני שם אהיה ואודה לך עליהם וזהו שכתוב וישר אל מלאך ויוכל בכה ויתחנן לו בכה המלאך
ויתחנן לו ומה נתחנן לו בית אל ימצאנו ושם ידבר עמנו המתן לי עד שאדבר עמנו שם ולא רצה יעקב ועל
כרחו הודה לו עליהם וזהו ויברך אותו שם שהיה מתחנן להמתין לו ולא רצה ועם אנשים עשו ולבן ותוכל להם
למה זה תשאל אין לנו שם קבוע משתנים שמותינו הכל לפי מצות עבודת השליחות שאנו משתלחים ויזרח לו לצרכו
לרפאות את צלעתו כמה דתימר שמש צדקה ומרפא בכנפיה ואותן שעות שמיהרה לשקע בשבילו כשיצא מבאר שבע
מיהרה לזרוח בשבילו והוא היה צולע כשזרחה השמש ויזרח לו השמש לשון בני אדם הוא כשהגענו למקום פלוני
היאיר לנו השחר זהו פשוטו גיד הנשה למה נקרא גיד הנשה לפי שנשה ממקומו ועלה והוא לשון קפיצה וכן נשתה

בא ועמו ארבע מאות איש
ויחץ את הילדים על לאה ועל
רחל ועל שתי השפחות: וישם
את השפחות ואת ילדיהן ראשנה
ואת לאה וילדיה אחרנים ואת
רחל ואת יוסף אחרנים: והוא
עבר לפניהם וישתחו ארצה
שבע פעמים עד גשתו עד אחיו:
וירץ עשו לקראתו ויחבקהו
ויפל על צוארו וישקהו ויבכו:
וישא את עיניו וירא את הנשים
ואת הילדים ויאמר מי אלה לך
ויאמר הילדים אשר חנן אלהים
את עבדך: ותגשן השפחות

י׳ עשו
ר״ן נקוד
בית

על לאה ועל רחל ועל תרתין לחינתא:
ת״ס רפע יעקוב עינאה פראי פאד׳י
עשו אקבל ומעה ארבע מאיה׳
רג׳ל וקסם אלאולאד עלי לאה ורחל׳
ואלאמתין: ושוי ית לחינתא וית
בניהון קדמאה וית לאה ובנהא
בתראין וית רחל וית יוסף בתראין:
פציר אלאמתין ואולאדהמא אוולא
ולאה ואולאדהא אלכא ורחל
ויוסף בעד ד׳לך: והוא עבר קדמיהון
וסגיד על ארעא שבע זמנין
עד מקרביה לות אחוהי: והוא
תקדמהם וסגד עלי אלארץ סבע
מראר אלי אן דנא מן אכיה: ורהט
עשו לקדמותיה וגפפיה ונפל על
צואריה ונשקיה ובכו: פחאצר עשו תלקאה פעאנקה ואנכב עלי
ענקה וקבלה ובכיא: וזקף ית עינוהי וחזא ית נשיא וית בניא ואמר
מא אלין לך ואמר בניא דחן יי ית עבדך: פרפע עינה וראי אלנסא
ואלאולאד פקאל מן האולי מעך פקאל אלאולאד אלדי רזקהם אללה עבדך:
וקריבא לחינתא אינין ובניהון וסגידא: פתקדם אלאמתין

גבורתם וכן כי נשע אהים את כל עמלי ואת לאה וילדיה אחרונים אחרון אחרון חביב עבר לפניהם אמר
אם יבא אותו רשע להלחם ילחם בי תחלה ויחבקהו נתגלגלו רחמיו כשראהו משתחוה כל
השתחוות הללו וישקהו נקוד עליו ויש חולקים בדבר הזה בברייתא דספרי יש שדרשו נקודה זו
לומר שלא נשקו בכל לבו אמר רבי שמעון בן יוחאי הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב אלא
שנכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו מי אלה לך מי אלה להיות שלך נגש יוסף ורחל
בכולן האמהות נגשות לפני הבנים אבל ברחל יוסף נגש לפניה אמר אמי יפת תואר שמא יתלה
בה עיניו אותו רשע אעמוד כנגדו ואעכבנו להסתכל בה מכאן זכה יוסף לברכת עלי עין

הנה וילדיהן ותשתחוין: ותגש
גם לאה וילדיה וישתחוו ואחר
נגש יוסף ורחל וישתחוו: ויאמר
מי לך כל המחנה הזה אשר
פגשתי ויאמר למצא חן בעיני
אדני: ויאמר עשו יש לי רב אחי
יהי לך אשר לך: ויאמר יעקב
אל נא אם נא מצאתי חן בעיניך
ולקחת מנחתי מידי כי על כן
ראיתי פניך כראת פני אלהים
ותרצני: קח נא את ברכתי אשר
הבאת לך כי חנני אלהים וכי יש

ואולאדהן וסגדו: וקריבת אף לאה
ובנהא וסגידו. ובתר כין. קריב
יוסף ורחל וסגידו: פתקדמת לאה
ואולאדהא וסגדו ובעד ד'לך
תקדם יוסף ורחל וסגדו: ואמר
מא לך. כל משריתא הדא
דערעית. ואמר. לאשכחא רחמין
בעיני רבוני: פקאל לה למא לך
גמיע הד'י אלעסכר אלד'י פאגיתה
קאל לאגד חט'א ענד סידי:
ואמר עשו אית לי סגי אחי. אצלח
בדילך: קאל עשו מוגוד לי אכת'ר
מן ד'לך בקי לך יא אכ'י מא לך:

ואמר יעקב בבעו אם כען אשכחית רחמין בעינך ותקביל תקרבתי מן ידי
ארי על כין חזיתנון לאפך כחיזו אפי רברביא ואתרעיתא לי: קאל יעקוב לא יא
סידי אן וגדת חט'וה ענדך תקבל הדיתי מן ידי פאני קד ראית וגהך כרויה
וגה אלאשראף פארץ' עני: קביל כען ית תקרבתי דאיתיתא לך ארי רחם עלי ייי וארי

מי לך כל המחנה. מי כל המחנה אשר פגשתי שהוא שלך כלומר למה הוא לך. פשוטו של מקרא על מנחה. ומדרשו
כתות של מלאכים פגע שהיו דוחפין אותו ואת אנשיו ואומרים להם של מי אתם והם אומרים להם של עשו והן אומרין הכוהו ואו
אומרים הניחו בנו של יצחק הוא ולא היו משגיחין עליו. בן בנו של אברהם ולא היו משגיחין. אחיו של יעקב היו אומרים להם אם כן
משלנו אתם. יהי לך אשר לך. כאן הודה לו על הברכות. אל נא. אל תאמר לי כן. אם נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי
כי על כן ראיתי פניך וג'. כי כדאי והגון לך שתקבל מנחתי על אשר ראיתי פניך והן חשובין לי כראיית פני המלאך שראיתי
שר שלך ועוד על שנתרצית לי למחול סורחני. ולמה הזכיר לו ראית המלאך כדי שיתירא ממנו ויאמר ראה מלאכים
ונצל איני יכול לו מעתה. ותרצני. נתפייסת לי. וכן כל רצון שבמקרא לשון פיוס אפייטמנט בלע"ז. כי לא לרצון יהיה לכם
הקרבנות באות לפייס ולרצון. וכן שפתי צדיק ידעון רצון יודעים לפייס ולרצות. ברכתי. מנחה זו הבאה על ראיית
פנים למקים איננה באה אלא לשאלת שלום וכל ברכה שהיא לראיית פנים כגון ויברך יעקב את פרעה עשו אתי ברכה דסנחריב
וכן לשאול לו לשלום ולברכו דתועי מלך חמת. כולם לשון ברכת שלום הן שקורין בלע"ז שלודי"ר אף זו ברכתי מן
אשר הובאת לך לא טרחת בה ואני יגעתי להגיע עד שבאה לידך. חנני. נון ראשונה מודגשת לפי שהיא משמשת
במקום שנכונש שהיה לו לומר חננני שחנן חנן בלא שנכונן והשלישי לשמוש כמו עשני עבדני. יש לי כל. כל
ספוקי ועשו דבר בלשון גאות יש לי רב יותר מכדי צרכי. כסנה. כמו שמעה סלחה שהוא כמו שמע

ליכל ויפצר בו ויקח: ויאמר
נסעה ונלכה ואלכה לנגדך:
ויאמר אליו אדני ידע כי הילדים
רכים והצאן והבקר עלות עלי
ודפקום יום אחד ומתו כל
הצאן: יעבר נא אדני לפני
עבדו ואני אתנהלה לאטי
לרגל המלאכה אשר לפני
ולרגל הילדים עד אשר אבא
אל אדני שעירה: ויאמר עשו
אציגה נא עמך מן העם אשר
אתי ויאמר למה זה אמצא חן

איתלי כולא ואתקיף ביה וקביל:
אקבל הדייתי אלדי גבתך פאן
אללה קד ראפני ומוגוד לי אלכתיר
מן דלך פלח עליה חתי קבלהא:
ואמר טול ונהך ואהך לקבלך:
קאל לה נרחל ונמצי ואסיר מעך:
ואמר ליה רבוני ידע ארי ינקיא
רכיכין ועאנא ותורי מינקתא עלי
ואם אדחוקנון יומא חד וימותון
כל ענא: קאל לה סיידי יעלם אן
אלאולאד רכץ ואלגנם ואלבקר
מרצעאת ענדי פאן כרדתהא
יומא ואחדא תמאתת כלהא:

יעבר כען רבוני קדם עבדיה ואנא אדבר בניחי לרגל עבידתא דקדמי
ולרגל ינקיא עד דאיתי לות רבוני לשעיר: יתקדם סיידי עבדה ואנא
אסוקהם רוידא בסבב אלמלך אלדי מעי ומן אגל אלאולאד אלי אן אגי
אלי סיידי אלי אלשראה: ואמר עשו אשבוק כען עמך מן עמא דעמי
ואמר למא דנן אשכח רחמין בעיני רבוני: קאל פאכלף מעך מן אלקום אלדי
מעי [illegible] קאל למא דא ואנמא אתכלף הדי

סלחא פ כאן) נסעה כמו נסע (הנון יסוד בתיבה (תרגמו שלאונקלוס טול ונהך עשו אמר ליעקב נסע מכאן
ונלך" ואלכה לנגדך בשוה לך טובה זו אעשה לך שאאריך ימי מהלכתי ללכת לאט כאשר אתה צריך וזהו
לנגדך בשוה לך" עלות עלי" הצאן והבקר שהן עלות מוטלות עלי לנהלן לאט" עלות מגדלות עולליהן לשון עולל
ויונק עולל ימי ושתי פרות עלות ובלעז אנפנטייש" ודפקום יום אחד" ליגעם בדרך במרוצה ומתו כל הצאן" ודפקום כמו
קול דודי דופק כוקש בדלת" יעבר נא אדוני" אל נא תאריך ימי הליכתך עבור כפי דרכך ואף אם תתרחק" אתנהלה" אתנהל
הא יתירה כמו ארדה אשמעה לאטי" לאט שלי לשון נחת והוא לכ"ס לאט לאט כי לנער לאטי הלמד מן היסוד ואינה משמשת
אתנהל לאט שלי" לרגל המלאכה" לפי צורך הליכות רגלי המלאכה המוטלת לפני להוליך" ולרגל הילדים" לפי רגליהם שיכולין
יכולין לילך" עד אשר אבא אל אדני שעירה" הרחיב לו הדרך שלא היה דעתו ללכת אלא עד סוכות אמר אם דעתו לעשות לי רעה
ימתין עד בואי אצלו והוא לא הלך ואימתי ילך בימי המשיח שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו ומדרשי אגדה

בעיני אדני: וישב ביום ההוא
עשו לדרכו שעירה: ויעקב נסע
סכתה ויבן לו בית ולמקנהו
עשה סכת על כן קרא שם
המקום סכות:
ויבא יעקב שלם
עיר שכם אשר בארץ כנען
בבאו מפדן ארם ויחן את פני
העיר: ויקן את חלקת השדה
אשר נטה שם אהלו מיד בני
חמור אבי שכם במאה קשיטה:
ויצב שם מזב[ח וי]קרא לו אל

אחנא ענד סיידי: ותב ביומא ההוא
עשו לאורחיה לסעיר: פרגע פי
דאך אליום עשו אלי טריקה אלי
שראה: ויעקב נטל לסכות ובנא
ליה ביתא ולבעיריה עבד מטלן
על כין קרא שמיה דאתרא
סכות: ויעקוב רחל אלי סכות
פבנא לה ביתא וצנע למאשיתה
עריש לדלך סמי דלך אלמוצע
סכות: ואתא יעקב שלים
לקרתא דשכם דבארעא דכנען
במיתוהי מפדן דארם ושרא
לקביל קרתא: תם דכל יעקוב

סאלמא אלי קריה נאבלוס אלתי פי בלד כנעאן פי מגייה מן פדן ארם
ונזל קבאלה אלקריה: וזבן ית אחסנת חקלא דפרסיה תמן למשכניה
מיד בני חמור אבוהי דשכם במאה חורפן: פאבתאע חריקה אלציעה
אלדי צרב תם כבאיה מן יד בני חמור אבו שכם במאיה נעגה: ואקים תמן
מדבח ופלח עלוהי קדם אל אלהא דישראל: תם בני מדבחא ודעא מאמה

יש לפתשה זו רבים" ויאמר למה זה" תעשה לי טובה זו שאינו צריך לה" אמצא חן בעיני אדני ולא תשלם לי עתה שום
גמול" וישב ביום ההוא עשו לדרכו" עשו לבדו וארבע מאות איש שהלכו עמו נשמטו מאצלו אחד אחד והיכן פרע
להם הקב"ה בימי דוד שנ' כי אם ארבע מאות איש אשר רכבו על הגמלים" ויבן לו בית" שהיה שם שמנה עשר חדש
קיץ וחורף קיץ" סכות קיץ בית חורף סכות קיץ" שלם" שלם בגופו שנתרפא מצלעתו שלם בממונו שלא חסר כלום
מכל אותו דורון שלם בתורתו שלא שכח תלמודו בבית לבן" עיר שכם כמו לעיר שכם וכמוהו עד בואינה בית
לחם" בבואו מפדן ארם" כאדם האומר לחבירו יצא פלוני מבין שני אריות ובא שלם אף כאן ויבא שלם מפדן ארם
מלבן ומעשו שנזדווגו לו בדרך" קשיטה" מעה" אמר רבי עקיבא כשהלכתי לכרכי הים קורין למעה קשיטה"
ויקרא לו אל אלהי ישראל" לא שהמזבח קרוי אלהי ישראל אלא על שם שהיה הקב"ה עמו והצילו קרא שם המזבח
על שם הנס להיות שבחו שלמקום נזכר בקריאת השם כלומר מי שהוא אל הוא הקב"ה הוא לאלהים לי ששמי
ישראל וכן מצינו במשה ויקרא שמו ה' נסי לא שהמזבח קרוי ה' אלא על שם הנס קרא שם המזבח להזכיר שבחו של הקב"ה
הוא נסי ורבותינו דרשו אל הקב"ה קראו ליעקב אל ודברי תורה כפטיש יפוצץ סלע מתחלקים לכמה טעמים ואני מישב פשוטו של מקרא באתי

124

אלהי ישראל׃
ד ותצא דינה בת
לאה אשר ילדה ליעקב לראות
בבנות הארץ׃ וירא אתה שכם
בן חמור החוי נשיא הארץ ויקח
אתה וישכב אתה ויענה׃ ותדבק
נפשו בדינה בת יעקב ויאהב
את הנער וידבר על לב הנער׃
ויאמר שכם אל חמור אביו
לאמר קח לי את הילדה הזאת
לאשה׃ ויעקב שמע כי טמא
את דינה בתו ובניו היו את
מקנהו בשדה והחרש יעקב
עד באם׃ ויצא חמור אבי
שכם אל יעקב לדבר אתו׃

באסם אלטאיק אלה אסראיל׃
ונפקת דינה בת לאה
דילידת ליעקב למחזי בבנת
ארעא׃ פכרגת דינה בנת לאה
אלדי ולדת [illegible] ליעקוב לתנטר
אלי בנאת אהל אלבלד׃ וחזא יתה
שכם בר חמור חואה רבא דארעא
ודבר יתה ושכיב יתה ועניה׃
פראהא שכם אבן חמור אלחוי
שריף אלבלד פאכדהא וצאגעהא
ואתאהא׃ ואתרעיאת נפשיה
בדינה בת יעקב ורחים ית
עולימתא ומליל על לבה
דעולימתא׃ פתעלקת נפסה
בהא ואחבהא ולאטפהא׃ ואמר
שכם לחמור אבוהי למימר סב
לי ית עולימתא הדא לאתו׃ פקאל לחמור אביה כד לי הדה אלגאריה
זוגה׃ ויעקב שמע ארי סאיב ית דינה ברתיה ובנוהי הוו עם גיתוהי
בחקלא ושתיק יעקב עד מיתיהון׃ תם סמע יעקוב אנה קד נגס דינה
אבנתה וכאן בניה מע מאשיתה פי אלצחרי פאמסך אלי מגייהם׃ ונפק
חמור אבוהי לות יעקב למללא עמיה׃ פכרג חמור אבו
שכם אלי יעקוב ליכלמה בדאלך׃ ובני יעקב עלו

בת לאה׳ ולא בת יעקב אלא על שם יציאתה נקראת בת לאה שאף היא יצאנית שנ׳ ותצא לאה
לקראתו׳ וישכב אותה׳ כדרכה׳ ויענה׳ שלא כדרכה׳ על לב הנערה׳ דברים המתישבין על
הלב ראה אביך בחלקת שדה קטנה כמה ממון בזבז אני אשא אותך ותקנה העיר וכל שדותיה׳

ובני יעקב באו מן השדה כשמעם
ויתעצבו האנשים ויחר להם
מאד כי נבלה עשה בישראל
לשכב את בת יעקב וכן לא
יעשה׃ וידבר חמור אתם לאמר
שכם בני חשקה נפשו בבתכם
תנו נא אתה לו לאשה׃ והתחתנו
אתנו בנתיכם תתנו לנו ואת
בנתינו תקחו לכם׃ ואתנו תשבו
והארץ תהיה לפניכם שבו וסחרוה
והאחזו בה׃ ויאמר שכם אל
אביה ואל אחיה אמצא חן
בעיניכם ואשר תאמרו אלי
אתן׃ הרבו עלי מאד מהר
ומתן ואתנה כאשר תאמרו
אלי ותנו לי את הנער לאשה׃

מן חקלא כד שמעו ואתנסיסו
גבריא ותקיף להון לחדא ארי
קלנא עבד בישראל למשכב ית
בת יעקב וכין לא כשר דיתעביד׃
ובני יעקוב גאו מן אלצחרי כמא
סמעו פאגתם אלקום ואשתד עליהם
גדא לאנה צנע כסאסה פי אל
אסראיל אד׳ צאגע אבנתה
וכדאך לא יצנע׃ ומליל חמור
עמהון למימר שכם ברי אתרעיאת
נפשיה בברתכון הבו כען יתה
ליה לאתו׃ פכלמהם חמור
קאילא אן שכם אבני קד שגפת
נפסה באבנתכם אעטוהא לה
זוגה׃ ואתחתנו בנא בנתכון
תתנון לנא וית בנתנא תסבון
לכון׃ וצאהרונא אעטונא
בנאתכם וכדו בנאתנא׃ ועמנא תתבון וארעא תהי קדמיכון תיבו ועבידו
בה סחורתא ואחסינו בה׃ וקימו מענא והודי אלבלד בין ידיכם אגלסו ואתגרו
פיה וחוזוה׃ ואמר שכם לאבוהא ולאחהא אשכח רחמין בעיניכון ודתימרון
לי אתין׃ קאל שכם איצ׳י לאביהא ואכותהא אגד חטא ענדכם וכל מא תקולו לי
אעטיכם׃ אסגו עלי לחדא מהרין ומתנן ואתין כמא דתימרון לי והבו לי ית עולימתא
לאתו׃ כתרו עליי בדא מן אלמהר ואלעטא אעטיכם כמא תקולו לי ואעטוני אלגאריה זוגה׃

וכן לא יעשה" לענות את הבתולות שהאומות גדרו עצמן מן העריות על ידי המבול" חשקה חפצה" מהר" כתובה"

נ׳מריאא/

ויענו בני יעקב את שכם ואת
חמור אביו במרמה וידברו אשר
טמא את דינה אחתם׃ ויאמרו
אליהם לא נוכל לעשות הדבר
הזה לתת את אחתנו לאיש אשר
לו ערלה כי חרפה הוא לנו׃ אך
בזאת נאות לכם אם תהיו
כמנו להמל לכם כל זכר׃
ונתנו את בנתינו לכם ואת
בנתיכם נקח לנו וישבנו אתכם
והיינו לעם אחד׃ ואם לא
תשמעו אלינו להמול ולקחנו
את בתנו והלכנו׃ וייטבו דבריהם
בעיני חמור ובעיני שכם בן
חמור׃ ולא אחר הנער לעשות

ואתיבו בני יעקב ית שכם וית
חמור אבוהי בחכמא ומלילו
דסאיב ית דינה אחתהון׃ פאגאבוהם
בני יעקוב במכר קאילין כמא
נגס דינה אכתהם׃ ואמרו להון
לא נכול למעבד פתגמא הדין למתן
ית אחתנא לגבר דליה עורלה ארי
חסודא היא לנא׃ וקאלו להם לא נטיק
אן נצנע הדי אלאמר אן נעטי אכתנא
לרגל לה קלפה לאנה עאר עלינא׃
ברם בדא נתפייס לכון אם תהון
כותנא למגזר לכון כל דכורא׃ לכן
בהדה נטאבקכם אן צרתם מתלנא
ואכתתן מנכם כל דכר׃ ונתין ית
בנתנא לכון וית בנתכון נסב לנא
ונתיב עמכון ונהי לעמא חד׃ ואעטינאכם
בנאתנא ותזווגנא בנאתכם ואקמנא מעכם וצרנא אמה ואחדה׃ ואם לא
תקבלון מננא למגזר ונדבר ית ברתנא וניזיל׃ ואן לם תקבלון מנא
ותכתתנון אכדנא אבנתנא ומצינא׃ ושפרו פתגמיהון בעיני חמור
ובעיני שכם בר חמור׃ פחסן כלאמהם ענד חמור ושכם אבנה׃ ולא
אוחר עולימא למעבד ית פתגמא הדין ארי אתרעי בבת יעקב והוא

במרמה בחכמה׃ אשר טמא הכתוב אומר שלא היתה רמיה שהרי טמא את דינה אחתם׃ חרפה היא שמץ פסול הוא
אצלנו הבא לחרף חבירו אומ׳ לו ערל אתה חרפה בכל מקום גדוף׃ נאות נתרצה להם לשון ויאתו׃ להמול אינו לשון
להפעל׃ ונתנו נון שנייה מודגשת לפי שהיא משמשת במקום שני נונין ונתננו׃ ואת בנותיכם נקח לנו אתה מוצא בתש׳
שאמר חמור ליעקב ובתשובת בני יעקב לחמור שתלו החשיבות בבני יעקב ליקח בנות שכם את שיבחרו להם
ובנותיהם יתנו להם לפי דעתם דכתיב ונתנו את בנותינו לפי דעתנו ואת בנותיכם נקח לנו ככל אשר נחפץ ובעזבון

הדבר כי חפץ בבת יעקב והוא
נכבד מכל בית אביו: ויבא חמור
ושכם בנו אל שער עירם וידברו
אל אנשי עירם לאמר: האנשים
האלה שלמים הם אתנו וישבו
בארץ ויסחרו אתה והארץ
הנה רחבת ידים לפניהם את
בנתם נקח לנו לנשים ואת
בנתינו נתן להם: אך בזאת יאתו
לנו האנשים לשבת אתנו להיות
לעם אחד בהמול לנו כל זכר
כאשר הם נמלים: מקנהם
וקנינם וכל בהמתם הלוא לנו
הם אך נאותה להם וישבו אתנו:
וישמעו אל חמור ואל שכם
בנו כל יצאי שער עירו וימלו כל

יקיר מכל בית אבוהי: ולם יתאכר
אלגלאם אן יצנע דלך לאנה
מריד אבנה יעקוב והו אכרם מן
גמיע בית אביה: ואתא חמור
ושכם בריה לתרע קרתהון ומלילו
עם אנשי קרתהון למימר: פדכל
חמור ושכם אבנה אלי באב קריתהם
וכאטבו אהלהא קאילין: גבריא
האלין שלמין אנון עמנא ויתבון
בארעא ויעבדון בה סחורתא
וארעא הא פתיות ידין קדמיהון
ית בנתהון נסב לנא לנשין וית
בנתנא נתין להון: האולי אקום
מסלמין לנא אן יגלסו פי אלבלד
ויתגרון פיה והו דיהו ואסע אמאמן
בין אידיהם אן נתזוג בנאתהם
ונזוגהם בנאתנא: ברם בדא למדן
יטפסון לנא גבריא למתב עמנא למהוי לעמא חד במגזר לנא כל דכורא
כמא דאנון גזרין: לכן בכלה יטאבקונא אקום אן יקימו מענא ונציר אמה
ואחדה אן כתן כל דכר מנא כמא הם מכתונין: בעיריהון וקניינהון וכל בעיריהון
הלא דילנא אנון ברם נטפס להון ויתבון עמנא: סרחהם ומואשיהם ובהאימהם
וסאיר מלכהם אנמא הו לנא עלא אן נטאבקהם עלי הדי ויקימו מענא: וקבילו
מן חמור ומן שכם בריה כל נפקי תרע קרתיה וגזרו כל דכורא כל נפקי

חמור ושכם בנו יושבי עירם כהפכו הדברים את בנתם נקח לנו לנשים ואת בנתינו נתן להם כדי לר צותם שיאתו להמול:
שלמים בשלום ובלב שלם והארץ הנה רחבת ידים האדם שידו רחבה ויתרגם כלומר תפקידו כלום פרקמטיא הרבה באה לכאן

זכר כל יצאי שער עירו: ויהי
ביום השלישי בהיותם כאבים
ויקחו שני בני יעקב שמעון
ולוי אחי דינה איש חרבו ויבאו
על העיר בטח ויהרגו כל זכר:
ואת חמור ואת שכם בנו הרגו
לפי חרב ויקחו את דינה מבית
שכם ויצאו: בני יעקב באו על
החללים ויבזו העיר אשר
טמאו אחותם: את צאנם ואת
בקרם ואת חמריהם ואת אשר
בעיר ואת אשר בשדה לקחו:
ואת כל חילם ואת כל טפם ואת
נשיהם שבו ויבזו ואת כל אשר בבית:

תלע קריתה: פקבלו מן חמור ומן
שכם אבנה כל מן כרג מן באב
קריתה ואכתתן כל רגל מנהם:
והוה ביומא תליתאה כד תקיפו עליהון
כיביהון ונסיבו תרין בני יעקב
שמעון ולוי אחי דינה גבר חרביה
ועלו על קרתא דיתבא לרחצן
וקטלו כל דכורא: פלמא כאן פי
אליום אלתאלת והם וגעין אכד שמעון
ולוי אכוי דינה כל אמר סיפה
ודכלוא עליהם והם מטמאנין
פקתלו כל דכר: וית חמור וית
שכם בריה קטלו לפתגם דחרב
ודברו ית דינה מבית שכם ונפקו:
וחמור ושכם אבנה קתלוהמא

בחד אלסיף ואכדו דינה מן בית שכם וכרגו: בני יעקב עלו לחלצא
קטיליא ובזו קרתא דסאיבו אחתהון: ובני יעקוב דכלו אלי אלצרעא וגנמו
מא פי אלקריה כמא נגסו אכתהם: ית ענהון וית תוריהון וית חמריהון וית
דבקרתא וית דבחקלא בזו: וגנמהם ובקרהם וחמירהם ומא פי אלקריה ומא
פי אלציאע אכדוה: וית כל נכסיהון וית כל טפלהון וית נשיהון שבו ובזו וית כל דבביתא:
וגמיע אתאתהם ואטפאלהם ונסאהם סבוהם וגנמוהם וסאירמא פי אלמנאזל:

ואין לה קונס בהמול׳ בהיות כמו׳ אך בזאת נאות להם לדבר זה ועל ידיכן ישבו אתנו שני בני יעקב בניו היו ואעפ״כ
נהגו עצמן שמעון ולוי כשאר אנשים שאינם בניו שלא נטלו עצה הימנו אחי דינה לפי שמסרו עצמן עליה נקראו אחיה
בטח שהיו כואבין ומדרש אגדה בטוחים היו על כחו של זקן על החללים לפשט החללים חילם ממונם וכן עשה כי
את החיל הזה וישרא׳ עושה חיל ועזבו לאחרים חילם שבו לשון שביה לפיכך טעמו מלרע עכרתם

ויאמר יעקב אל שמעון ואל לוי
עכרתם אתי להבאישני בישב
הארץ בכנעני ובפרזי ואני מתי
מספר ונאספו עלי והכוני וג
ונשמדתי אני וביתי: ויאמרו
הכזונה יעשה את אחותנו:

ויאמר אלהים אל יעקב קום
עלה בית אל ושב שם ועשה
שם מזבח לאל הנראה אליך
בברחך מפני עשו אחיך: ויאמר
יעקב אל ביתו ואל כל אשר
עמו הסרו את אלהי הנכר אשר
בתככם והטהרו והחליפו שמלתיכם:

ואמר יעקב לשמעון וללוי עכרתון
יתי למתן דבבו בינא ובין יתיבי ארעא
בכנענאה ובפרזאה ואנא עם דמנין
ויתכנשון עלי וימחונני ואשתיצי
אנא ואנש ביתי: פקאל יעקוב לשמעון
ולוי קד פצחתמאני ואפסדתמאני
מע אהל אלבלד ואלכנעניין ואלפרזיין
ואנא להט דואחצא פיג'תמעון
עליי ויקתלוני ואנפנא אנא ואלי :
ואמרו הכנפקת ברא יתעביד
באחתנא: קאלו אכזאניה יצנע באכתנא:
ואמר יי ליעקב קום סק לבית
אל ותיב תמן ועביד תמן מדבח
ליי דאתגלי לך במערקך מן
קדם עשו אחוך: פקאל אללה ליעקוב
קם אצעד אלי בית אל וקם הנאך ואצנע תם מדבחא ללטאיק אלמתגלי
לך פי הרובך מן בין ידי עשו אכיך: ואמר יעקב לאנש ביתיה ולכל
דעמיה אעדו ית טעות עממיא דביניכון ואדכו ושנו כסותכון: פקאל
יעקוב לאלה וסאיר מן מעה אנזעו מעבודאת אלגרבא אלתי פימא בינכם
ותטהרו ובדלו תיאבכם: ונקום ונסק לבית אל ואעביד תמן

לשון מים עכורין אין דעתי צלולה עכשיו ואגדה צלולה היתה החבית ועכרתם אותה" מסורת היתה
ביד כנענים שיפלו ביד בני יעקב אלא שהיו אומרים עד אשר תפרה ונחלת את הארץ לפיכך היו
שותקין" מתי מספר" אנשים מועטים" הכזונה" הפקר" את אחותינו" ית אחתנא" קום עלה
לפי שאחרת בדרך נענשת ובא לך זאת מבתך" הנכר" שיש בידכם משלל שכם"
והטהרו" מעבודת אלילים" והחליפו שמלותיכם" שמא יש בידיכם כסות של עבודת אלילים"

ונקומה ונעלה בית אל ואעשה
שם מזבח לאל הענה אתי ביום
צרתי ויהי עמדי בדרך אשר
הלכתי: ויתנו אל יעקב את כל
אלהי הנכר אשר בידם ואת
הנזמים אשר באזניהם ויטמן
אתם יעקב תחת האלה אשר
עם שכם: ויסעו ויהי חתת
אלהים על הערים אשר
סביבותיהם ולא רדפו אחרי
בני יעקב: ויבא יעקב לוזה
אשר בארץ כנען הוא בית אל
הוא וכל העם אשר עמו:
ויבן שם מזבח ויקרא למקום
אל בית אל כי שם נגלו אליו
האלהים בברחו מפני אחיו:

מדבחא לאל דקביל צלותי ביומא
דעקתי והוה מימריה בסעדי
באורחא דאזלית: ונקום ונצער
אלי בית אל ואצנע תם מדבחא ללה אלמסתגיב
אמגיבני פי יום שדתי וכאן מעי
פי אלטריק אלדי סלכתה: ויהבו
ליעקב ית כל טעות עממיא
דבידהון וית קדשיא דבאודניהון
ו טמר יתהון יעקב תחות בטמא
דעם שכם: פאעטו יעקוב גמיע
מעבודאת אלגרבא אלדי מעהם
ואלשנוף אלדי פי אדאנהם פדפנהא
תחת אלבטמה אלתי בחצרה נאבלוס:
ונטלו והות דחלא מן קדם יי על
עממיא דבקרוי סחרנהון ולא
רדפו בתר בני יעקב: תם רחלו
פכאן דער אללה עלי אלקרי אלתי
חואליהם ולם יכלבו בני יעקוב: ואתא יעקב ללוז דבארעא דכנען היא
בית אל וכל עמא דעמיה: חתי גא יעקוב אלי לוז אלתי פי בלד כנעאן הרא
הי בית אל הו וגמיע אלקום אלדי מעה: ובנא תמן מדבחא וקרא לאתרא
אל בית אל ארי תמן אתגלי ליה יי במערקיה מן קדם אחוהי: פבנא
תם מדבחא ודעי תם פי אלמוצע בית אל אלי אלטאיק לאן תם
תגלי לה אללה פי הרובה מן בין ידי אכיה: ומיתת דבורה

האלה" מין אילן סרק" עם שכם" אצל שכם" חתת" פחת" ב ביתאל" הב' בבית אל בילוש כימם בבית אל יש תיבה
חקרה בית המשולשת בראשה כמו הנה בית מסוס בן עמי" כמו בבית מנח סבית חבך כאו בבית חבך" נגלו אליו האלהים"

וַתָּמָת דְּבֹרָה מֵינֶקֶת רִבְקָה וַתִּקָּבֵר מִתַּחַת לְבֵית אֵל תַּחַת הָאַלּוֹן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אַלּוֹן בָּכוּת׃
וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל יַעֲקֹב עוֹד בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ׃ וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים שִׁמְךָ יַעֲקֹב לֹא יִקָּרֵא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים אֲנִי אֵל שַׁדַּי פְּרֵה וּרְבֵה גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָּ וּמְלָכִים מֵחֲלָצֶיךָ יֵצֵאוּ׃ וְאֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֲךָ

מנקתה דרבקה ואתקברת מלרע לבית אל בשפולי מישרא וקרא שמיה מישר בכיתא׃ וממאתת דבורה דאית רבקה ודפנת אספל מן בית אל דון למרג פסמאה מרג אלבכא׃ ואתגלי יי ליעקב עוד במיתוהי מפדן דארם ובריך יתיה׃ פתגלי אללה ליעקוב איצ׳א פי מג׳ייה מן פדן ארם ובארך פיה׃ ואמר ליה יי שמך יעקב לא יתקרי שמך עוד יעקב אלהין ישראל יהי שמך וקרא ית שמיה ישראל׃ וקאל לה אסמך יעקוב לא יסמא אסמך אבדא יעקוב פקט לא אסראיל יסמאה איצא אסראיל׃ ואמר ליה יי אנא אל שדי פוש וסגי עם וכנשת שבטין יהון מנך ומלכין דשלטין בעממיא מנך יפקון׃ תם קאל לה אללה אנא אלטאיק אלכאפי אנמי ואכתר אמה בערבוק אמם תמן מנך ומלוך מן צלבך יכרגון. וית ארעא דיהבית לאברהם וליצחק לך אתננה ולבנך בתרך אתין ית ארעא׃ ואלבלד אלדי אעטיתה לאברהם ויצחק לך אעטיה ולנסלך מן בעדך׃ ואסתלק

במקומות הרבה יש שם אלהות ואדנות בלשון רבים כמו אדוני. יוסף אם בעליו עמו ולא נאמר בעלו וכן אלהות לשון שופט ומרות נזכר בלשון רבים אבל אחר מכל שאר השמות לא תמצא בלשון רבים׃ ותמת דבורה׃ מה ענין דבורה בבית יעקב אלא לפי שאמרה רבקה ליעקב ושלחתי ולקחתיך משם שלחה דבורה אצלו לפדן ארם לצאת משם ומתה בדרך מדברי ר׳ משה הדרשן למדתי׃ מתחת לבית אל׃ העיר יושבת בהר ונקברה ברגלי ההר׃ תחת האלון׃ בשפולי מישרא שהיה מישור מלמעלה בשיפוע ההר והקבורה מלמטה ומישור של בית אל היו קורין לו אלון׃ ואגדה נתבשר באבל שני שהוגד לו על אמו ואלון בלשון יוני אחר ולפי כך העלימו את יום המיתה

אחריך אתן את הארץ: ויעל
מעליו אלהים במקום אשר
דבר אתו: ויצב יעקב מצבה ז׳
במקום אשר דבר אתו מצבת
אבן ויסך עליה נסך ויצק
עליה שמן: ויקרא יעקב את
שם המקום אשר דבר אתו שם
אלהים בית אל: ויסעו מבית
אל ויהי עוד כברת הארץ
לבוא אפרתה ותלד רחל
ותקש בלדתה: ויהי בהקשתה
בלדתה ותאמר לה המילדת
אל תיראי כי גם זה לך בן:

מעלוהי יקרא דיי באתרא
דמליל עמיה: תם ארתפע נור
אלה ענה פי אלמוצע אלדי כאטבה:
ואקים יעקב קמתא באתרא
דמליל עמיה קמת אבנא ואסיך
עלה נסכין ואריק עלה משחא:
ונצב יעקוב נצבה פי אלמוצע
אלדי כאטבה רבה מן חגארה
ורש עליהא מזאגא וצב עליהא
דהנא: וקרא יעקב ית שמיה
דאתרא דמליל עמיה תמן
יי בית אל: פסמי אלמוצע
אלדי כאטבה אלה תם בית אל:
ונטלו מבית אל והוה עוד כרוב
ארעא למיעל לאפרת וילידת רחל וקשיאת במילדה: תם
רחלו מן בית אל ובקי להם מסאפה מיל מן אלטריק ליר כלוך
אלי אפרת פולדת רחל וצעב ולאדהא: והוה בקשיותה במילדה
ואמרת לה חיתא לא תדחלין ארי אף דין ליך בר: פלמי צעב
ולאדהא קאלת להא אלקאבלה לא תכאפין פאן הדי לך אבן:

שלא יקללו הבריות כרס שיצא ממנו עשו אף הכתוב לא פרסמה. עוד. פעם שני במקום הזה אחד
בלכתו ואחד בשובו. ויברך אותו. ברכת אבלים. לא יקרא שמך עוד. לשון אדם הבא במחבא ועקבה
אלא לשון שר ומגיד. אני אל שדי. שאני כדי לברך שהברכות שלי. פרה ורבה. ע״ש שעדיין לא
נולד בנימין ואע״פ שכבר נתעברה ממנו. בנימין גוים מנשה ואפרים שעתידין לצאת מיוסף והם
במנין השבטים. ומלכים. שאול ואיש בשת שהיו משבט בנימין שעדיין לא נולד. במקום אשר דבר
אתו. איני יודע מה מלמדנו. כברת ארץ. מנחם פירש לשון כביר לבוא מהלך רב. ואגדה בזמן
שהארץ חלולה ככברה שהניר מצוי הקיץ עבר והשרב עדיין לא בא ואין זה פשוטו שמקרא
שהרי מצינו וילך מאתו כברת ארץ ואומר אני הוא שם מדת קרקע כמו מהלך פרסה או יותר
כמו שאתה אומר צמד כרם חלקת שדה כך במהלך אדם נותן שם מדה כברת ארץ. כי גם זה. נוסף

ויהי בצאת נפשה כי מתה ותקרא
שמו בן אוני ואביו קרא לו בנימין׃
ותמת רחל ותקבר בדרך אפרתה
הוא בית לחם׃ ויצב יעקב מצבה
על קברתה הוא מצבת קברת
רחל עד היום׃ ויסע ישראל ויט
אהלה מהלאה למגדל עדר׃ ויהי
בשכן ישראל בארץ ההוא וילך
ראובן וישכב את בלהה פילגש אביו
וישמע ישראל

מחלפין למדנחאי ולמערבאי

ויהיו בני יעקב שנים עשר׃ בני
לאה בכור יעקב ראובן ושמעון
ולוי ויהודה ויששכר וזבלון׃

והוה במפק נפשה ארי מיתא
וקרת שמיה בר דווי ואבוהי קרא ליה
בנימין׃ פענד כרוג נפסהא והי
מאיתה אסמתה אבן תרחי ואביה
סמאה בנימין׃ ומיתת רחל
ואתקברת באורח אפרת היא בית
לחם׃ פמאתת רחל ודפנת פי
טריק אפרת הי בית לחם׃ ואקים
יעקב קמתא על קבורתה היא
קמת קבורתא דרחל עד יומא
דין׃ ונצב יעקוב נצבה עלי קברהא
הי תסמי נצבה רחל אלי אליום׃
ונטל ישראל ופרסיה למשכניה
מהלאה למגדלא דעדר׃ תם רחל
אסראיל ומד כבאיה מן הנאך מן מגדל עדר׃ והוה כד שרא ישראל
בארעא ההיא ואזל ראובן ושכיב ית בלהה לחינתא דאבוהי ושמע
ישראל והוו בני יעקב תרי עסר׃ פלמא סכן אסראיל דלך אלבלד מצא
ראובן פצאגע בלהה אמה אביה פסמע בדלך אסראיל פצארו בנו יעקוב
אתני עשר׃ בני לאה בכריה דיעקב ראובן ושמעון ולוי ויהודה ויששכר

לך על יוסף ורבותינו דרשו עם כל שבט נולדת תאומה ועם בנימין נולדה תאומה יתירה׳׳ בן אוני׳׳ בן
צערי׳׳ בנימין נראה בעיני לפי שהוא לבדו נולד בארץ כנען שהיא בנגב כשאדם בא מארם נהרים כמו שנ׳
בנגב בארץ כנען הלוך ונסוע הנגבה׳׳ בנימין׳׳ בן ימין לשון צפון וימין אתה בראתם לפיכך הוא מלא׳׳ וישכן יש׳
בארץ ההיא׳׳ עד שלא בא לחברון אצל יצחק ארעוהו כל אלה׳׳ וישכב׳׳ מתוך שבלבל משכבו מעלה עליו
הכתוב כאלו שכבה למה בלבל והלל יצוען שכשמתה רחל נטל יעקב מטתו שהיתה נתונה תדיר
באהל רחל ולא בשאר אהלים ונתנה באהל בלהה בא ראובן ותבע עלבון אמו אמר אם אחות אמא
היתה צרה לאמא שפחת אחות אמא תהא צרה לאמא ולכך בלבל׳׳ ויהיו בני יעקב שנים עשר׳ מתחיל
לענין ראשון משנולד בנימין נשלמה המטה ומעתה ראויים לימנות ומנאן ורבותינו דרשו ללמדינו שאין כולן
שוין וכולן צדיקים שלא חטא ראובן׳׳ בכור יעקב׳׳ אפלו בשעת הקללה קראו בכור יעקב בכור לנחלה בכור

לעבוד׳

בני רחל יוסף ובנימן: ובני בלהה
שפחת רחל דן ונפתלי: ובני זלפה
שפחת לאה גד ואשר אלה בני
יעקב אשר ילד לו בפדן ארם:
ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרא
קרית הארבע הוא חברון אשר
גר שם אברהם ויצחק: ויהיו ימי
יצחק מאת שנה ושמנים שנה:
ויגוע יצחק וימת ויאסף אל עמיו
זקן ושבע ימים ויקברו אתו עשו
ויעקב בניו:
ואלה תלדות עשו הוא אדום: עשו
לקח את נשיו מבנות כנען את

וזבולון: בני לאה בכר יעקוב ראובן
ושמעון ולוי ויהודה ויששכר וזבולון:
בני רחל יוסף ובנימין: בני רחל י״
ובני בלהה אמתה דרחל דן
ונפתלי: ובני בלהה אמה' רחל
דן ונפתלי: ובני זלפה אמתה
דלאה גד ואשר אלין בני יעקב
דאתילידו ליה בפדן דארם: ובני
זלפה אמה' לאה גד ואשר האולי
בני יעקוב אלד׳ יולדו לה בפדן
ארם: ואתא יעקב לות יצחק
אבוהי ממרא קרית ארבע היא
חברון דדר תמן אברהם ויצחק:
תם גא יעקוב אלי יצחק אביה מ׳

ממרא קרית ארבע היא חברון אלדי סכן תם אבראהם ויצחאק: והוו
יומי יצחק מאה ותמנן שנין: פכאן גמיע עמר יצחאק מאיה ותמאנין
סנה: ואתנגיד יצחק ומית ואתכניש לעמיה סיב וסבע יומין וקברו
יתה עשו ויעקב בנוהי: ותופי ומאת וצאר אלי קומה שיכא קד
שבע מן אלעמר ודפנה עשו ויעקב אבנאה: ואלין תולדת עשו הוא
אדום: והדי שרח תואליד עשו הו אדום: עשו נסיב ית נשוהי מבנת כנען ית

לעבודה בכור למנין ולא ניתנה בכורה ליוסף אלא לענין השבטים לשני שבטים" ממרא" שם המישור" קרית
הארבע" שם העיר" ממרא קרית הארבע אל מישור שלקרית ארבע ואם תאמר היה לו לכתוב ממרא קרית
הארבע כן דרך המקרא בכל דבר ששמו כפול כגון זה וכגון בית לחם אביעזר בית אל אם הוצרך להטיל בו ה״א
נותנה בראש תיבה השניה בית הלחמי בעפרת אבי העזרי בנה חיאל בית האלי" ויגוע יצחק" אין מוקדם ומאוחר
בתורה מכירתו של יוסף קדמה למיתתו של יצחק שנים י׳ שנה שהרי כשנולד יעקב היה יצחק בן ששים שנה ויצחק
מת בשנת ק״כ ליעקב שנ׳ ויצחק בן ששים שנה אם תוציא ששים ממאה ושמונים שנה נשארו מאה ועשרים ויוסף
נמכר בן שבע עשרה שנה ואותה שנה שנת מאה ושמונה ליעקב כיצד בן ששים ושלש נתברך ארבע עשרה

עדה בת אילון החתי ואת אהליבמה
בת ענה בת צבעון החוי׃ ואת
בשמת בת ישמעאל אחות
נביות׃ ותלד עדה לעשו את
אליפז ובשמת ילדה את רעואל׃
ואהליבמה ילדה את יעיש ואת
יעלם ואת קרח אלה בני עשו
אשר ילדו לו בארץ כנען׃ ויקח
עשו את נשיו ואת בניו ואת
בנתיו ואת כל נפשות ביתו ואת
מקנהו ואת כל בהמתו ואת כל
קנינו אשר רכש בארץ כנען

יעוש
ק׳

עדה בת אילון חתאה וית
אהליבמה בת ענה בת צבעון
חואה׃ וכאן עשו אתכ׳ד נסאא
מן בנאת כנעאן עדה אבנת
אילון אלחתי ואהליבמה בת ענ
בת צבעון אלחוי׃ וית בשמת בת
ישמעאל אחתיה דנביות׃ ובשמת
אבנה ישמעאל אכ׳ת נבות׃ וילידת
עדה לעשו ית אליפז ובשמת
ילידת ית רעואל׃ פולדת עדה
לעשו אליפז ובשמת אולדת
רעואל׃ ואהליבמה ילידת ית
יעוש וית יעלם וית קרח אלין

בני עשו דאתילידו ליה בארעא דכנען׃ ואהליבמה ולדת יעוש ויעלם
וקרח האולי בני עשו אלדי ולדו לה פי בלד כנעאן׃ ודבר עשו ית נשוהי
וית בנוהי וית בנתיהו וית כל נפשת ביתיה וית גיתוהי וית כל בעיריה
וית כל קניניה דקנא בארעא דכנען ואזל לארעא אחרי מן קדם יעקב
אחוהי׃ תם אכ׳ד עשו נסאיה ובניה ובנאתה וכל נפס מן אהלה ומאשיתה
וסאיר בהאימה וסאיר מלכה אלדי מלכה פי בלד כנעאן

שנה נטמן בבית עבר הרי שבעים ושבע׳ ארבע עשרה שנה עבד באשה ובסוף ארבע עשרה נולד יוסף
שנ׳ ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו׳ הרי תשעים ואחת ושבע עשרה עד שלא נמכר יוסף הרי מאה
ושמונים׃ עדה בת אילון היא בשמת בת אילון ונקראת בשמת על שם שהיתה מקטרת בשמים לע״ז׃ אהליבמה
היא יהודית והוא רשע כנה שמה יהודית לומר שהיא כופרת בע״ז כדי להטעות את אביו׃ בת ענה בת
צבעון׃ אם בת ענה לא בת צבעון ענה בנו של צבעון שנ׳ ואלה בני צבעון ואיה וענה מלמד שבא צבעון על
כלתו אשת ענה ויצאת אהליבמה מבין שניהם והודיעך הכתוב שכולן בני ממזרות היו׃ בשמת בת ישמעאל׃
ולהלן קורא לה מחלת מצאתי באגדת מדרש ספר שמואל שלשה מוחלין להן עונותיהן גר שנתגייר והעולה לגדולה
והנושא אשה ולמד הטעם מכאן לכך נקראת מחלת שנמחלו עונותיה׃ אחות נביות׃ על שם שהוא השיאה לו משמת
ישמעאל נקראת על שמו׃ ואהליבמה ילדה וג׳ קרח ממזר היה ובן אליפז היה שבא על אשת אביו אל אהליבמה אשת

וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו:
כי היה רכושם רב משבת יחדו
ולא יכלה ארץ מגוריהם לשאת
אתם מפני מקניהם: וישב עשו
בהר שעיר עשו הוא אדום: ואלה
תלדות עשו אבי אדום בהר
שעיר: אלה שמות בני עשו
אליפז בן עדה אשת עשו רעואל
בן בשמת אשת עשו: ויהיו בני
אליפז תימן אומר צפו וגעתם
וקנז: ותמנע היתה פילגש
לאליפז בן עשו ותלד לאליפז
את עמלק אלה בני עדה אשת
עשו: ואלה בני רעואל נחת

ומצא אלי בלד גירה מן קבל יעקוב
אכיה: ארי הוה קנינהון סגי מלמתב
כחדא ולא יכילת ארע תותבותהון
לסוברא יתהון מן קדם גיתיהון:
לאן סרחהם כאן כתיר מן אן
יקימו גמיעא ולם יטיק בלד
סכנאהם אן יחתמלהם מן קבל
מואשיהם: ויתיב עשו בטורא
דשעיר עשו הוא אדום: פסכן
עשו אלדי הו אלאחמרי פי גבל
שעיר: ואלין תולדת עשו אבוהון
דאדומאי בטורא דשעיר: והדי
שרח תואליד עשו אבו אלאחמריין
פי גבל שעיר: אלין שמהת בני עשו
אליפז בר עדה אתת עשו רעואל בר
בשמת אתת עשו: הדה אסמא בני עשו אליפז אבן עדה זוגתה רעואל אבן
בשמת זוגתה: והוו בני אליפז תימן אומר צפו וגעתם וקנז: וכאנו בני אליפז
תימן אומר צפו וגעתם וקנז: ותמנע הות לחינתא לאליפז בר עשו וילידת לאליפז
ית עמלק אלין בני עדה אתת עשו: וכאנת תמנע אמה לאליפז אבן
עדה פולדת לה עמלק האולי בני עדה זוג׳ עשו: ואלין בני רעואל נחת

עשו שהרי הוא מנו העם אלה אלופי אליפז בסוף הענין· וילך אל ארץ· לגור באשר ימצא· ולא יכלה ארץ מגוריהם
להספיק מרעה לבהמות שלהם ומדרש אגדה מפני יעקב אחיו מפני שטר חוב שלגזירת כי גר יהיה זרעך
המוטל על זרעו של יצחק אמר אלך לי מכאן אין לי חלק במתנה שנתנה לו הארץ הזאת ולא בפרעון השטר
ומפני הבושה שמכר בכורתו· ואלה תולדות· שהוליד בנו משהלך לשעיר· ותמנע היתה פילגש· להודיע גדולתו
של אברהם כמה היו תאבים לידבק בזרעו תמנע זו בת אלופים היתה שנ׳ ואחות לוטן תמנע ולוטן מאלופי יושבי
שעיר היה מן החורים שישבו בה לפנים אמרה איני זוכה להנשא לך הלואי ואהיה פילגש ובדברי הימים מונה
אותה בבנו של אליפז מלמד שבא על אשתו של שעיר ויצאה תמנע מביניהם וכשגדלה נעשית פילגשו וזהו ואחות

וזרח שמה ומזה אלה היו בני
בשמת אשת עשו: ואלה היו
בני אהליבמה בת ענה בת
צבעון אשת עשו ותלד לעשו
את יעיש ואת יעלם ואת קרח: יעוש ק
אלה אלופי בני עשו בני אליפז
בכור עשו אלוף תימן אלוף
אומר אלוף צפו אלוף קנז:
אלוף קרח אלוף געתם אלוף
עמלק אלה אלופי אליפז בארץ
אדום אלה בני עדה: ואלה בני
רעואל בן עשו אלוף נחת אלוף
זרח אלוף שמה אלוף מזה אלה
אלופי רעואל בארץ אדום אלה
בני בשמת אשת עשו: ואלה
בני אהליבמה אשת עשו אלוף

וזרח שמה ומזה אילין הוו בני
בשמת אתת עשו: והאולי בני
רעואל נחת וזרח שמה ומזה
האולי כאנו בני בשמת זוג
עשו: ואילין הוו בני אהליבמה בת
ענה בת צבעון אתת עשו
וילידת לעשו ית יעוש וית
יעלם וית קרח: והאולי כאנו
בני אהליבמה אבנה' ענה אבנה'
צבעון זוגה' עשו פולדת לה
יעוש ויעלם וקרח: אילין רברבי
בני עשו בני אליפז בכריה דעשו
רבה תימן רבה אומר רבה צפו
רבא קנז: האולי צנאדיד בני עשו
בני אליפז בכרה תימן צנדיד ואומר
צנדיד צפו צנדיד וקנז צנדיד:
רבה קרח רבה געתם רבה עמלק
אלין רברבי אליפז בארעא דאדום אלין בני עדה: וקרח צנדיד וגעתם
צנדיד ועמלק צנדיד האולי צנאדיד אליפז פי בלד אדום האולי בני עדה:
ואלין בני רעואל בר עשו רבא נחת רבא זרח רבא שמה רבה מזה אלין
רברבי רעואל בארעא דאדום אלין בני בשמת אתת עשו: והאולי צנאדיד
רעואל אבן עשו נחת צנדיד וזרח צנדיד ושמה צנדיד ומזה צנדיד
האולי צנאדידה פי בלד אדום והם בני בשמת זוגה' עשו: ואלין בני אהליבמה אתת

לוטן תמנע ולא מנה עם בני שעיר שהיתה אחותו מן האם ולא מן האב" אלה אלופי בני עשו" ראשי משפחות"

יושבא

יעוש אלוף יעלם אלוף קרח אלה
אלופי אהליבמה בת ענה אשת
עשו אלוף יעוש אלוף יעלם
אלוף קרח אלה אלופי אהליבמה
בת ענה אשת עשו: אלה בני
עשו ואלה אלופיהם הוא אדום:
אלה בני שעיר
החרי ישבי הארץ לוטן ושובל
וצבעון וענה: ודשון ואצר ודישן
אלה אלופי החרי בני שעיר בארץ
אדום: ויהיו בני לוטן חרי והימם
ואחות לוטן תמנע: ואלה בני
שובל עלון ומנחת ועיבל
שפו ואונם: ואלה בני צבעון
ואיה וענה הוא ענה אשר מצא

עשו רבא יעוש רבא יעלם
רבא קרח אלין רברבי אהליבמה
בת ענה אתת עשו רבא יעוש
רבא יעלם רבא קרח אלין
רברבי אהליבמה בת ענה אתת
עשו: והאולי בני אהליבמה
זוגה׳ עשו יעוש צנדיר יעלם
צנדיר קרח צנדיר האולי צנאדיד
אהליבמה אבנה׳ עשו זוגתה:
אלין בני עשו ואלין רברבניהון הוא
אדום: האולי בני עשו והאולי
צנאדידהם והם אחמדיין:
אלין בני שעיר חוראי יתבי
ארעא לוטן ושובל וצבעון
וענה: האולי בני שעיר אחריין
סכאן אבלד לוטן ושובל וצבעון
וענה: ודישון ואצר ודישן אלין רברבי חוראי בני שעיר בארעא דאדום:
ודישון ואצר ודישן האולי צנאדיד אחוריין בני שעיר פי בלד ארום:
והוו בני לוטן חורי והימם ואחתיה דלוטן תמנע: וכאן בני לוטן חורי והימם
ואכתה תמנע: ואלין בני שובל עלון ומנחת ועיבל שפו ואונם: והאולי
בני שובל עלון ומנחת ועיבל שפו ואונם: ואלין בני צבעון ואיה וענה
הוא ענה דאשכח ית גבריא במדברא כד הוה רעי ית חמריא לצבעון

יושבי הארץ׳׳ שהיו יושבים קודם שבא עשו לשם ורבותינו דרשו שהיו בקיאין בישיבה של ארץ מלא קנה
זה לזיתים מלא קנה זה לגפנים שהיו טועמין העפר ויודעין איזו נטיעה ראויה לו׳׳ ואיה וענה׳׳ ואו יתירה והוא
כמו איה וענה והרבה יש במקרא ת״ו קודש וצבא מרמס נדר׳׳ ורכב ופס׳׳ הוא ענה׳׳ האמור למעלה שהוא אחיו

את הימים במדבר ברעתו את
החמרים לצבעון אביו: ואלה
בני ענה דשן ואהליבמה בת
ענה: ואלה בני דישן חמדן
ואשבן ויתרן וכרן: אלה בני
אצר בלהן וזעון ועקן: אלה
בני דישן עוץ וארן: אלה
אלופי החרי אלוף לוטן אלוף
שובל אלוף צבעון אלוף ענה:
אלוף דשן אלוף אצר אלוף
דישן אלה אלופי החרי לאלפיהם
בארץ שעיר:
ואלה המלכים אשר מלכו בארץ
אדום לפני מלך מלך לבני
ישראל: וימלך באדום בלע בן

אבוהי: והאולי בני צבעון ואיה
וענה הו ענה אלדי רכב אלבגאל פי
אלבר חין כאן ירעא אלחמיר לצבעון
אביה: ואלין בני ענה דישון ואהליבמה
בת ענה: והאולי בני ענה דישון
ואהליבמה אבנה ענה: ואלין בני
דישן חמדן ואשבן ויתרן וכרן:
האולי בני דישן חמדן ואשבן
ויתרן וכרן: אלין בני אצר בלהן
וזעון ועקן: והאולי בני אצר בלהן
וזעון ועקן: אלין בני דישן עוץ וארן:
האולי בני דישן עוץ וארן: אלין
רברבי חוראי רבה לוטן רבה שובל
רבה צבעון רבה ענה: האולי
צנאדיד אלחוריין לוטן צנדיד
ושובל צנדיד צבעון צנדיד וענה
צנדיד: רבה דישון רבה אצר רבה דישן אלין רברבי חוראי לרברבניהון
בארעא דשעיר: ודישון צנדיד ואצר צנדיד ודישן צנדיד האולי צנאדיד
אלחוריין פי בלד סעיר: ואלין מלכיא דמלכו בארעא דאדום
קדם דימלוך מלכא לבני ישראל: והאולי אלמלוך אלדי מלכו פי בלד אדום
קבל אן ימלך מלך לבני אסראיל: ומלך באדום בלע בר בעור ושום

שלצבעון וכאן הוא קורא אותו בנו מלמד שבא צבעון על אמו והוליד את ענה "את הימים" פרדים הרביע חמור
על סוס נקבה וילדה פרד והוא היה ממזר והביא פסולין לעולם ולמה נקרא שמם ימים שאימתן מוטלת על
הבריות דאמר ר' חנינא מימי לא שאל אדם על מכת פרדה לבנה וחיה ולא הוצרך לכתוב לנו משפחות החורי אלא
מפני תמנע ולהודיע גדולת אברהם כמו שפירשתי למעלה" ואלה המלכים וג'" שמנה היו וכנגדן העמיד יעקב ובטל
מלכות בעשו בימיהם ואלו הן שאול ואיש בשת דוד ושלמה רחבעם אביה אסא יהושפט ובימי יורם בנו כתוב בימיו

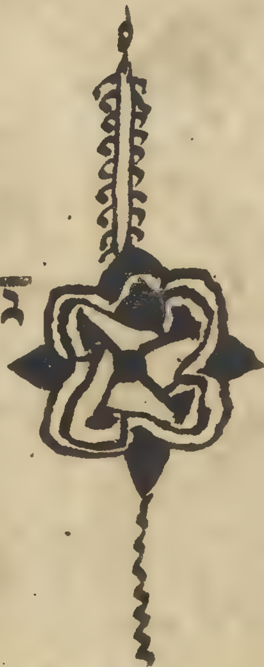
חשע.

בעור ושם עירו דנהבה׃ וימת
בלע וימלך תחתיו יובב בן זרח
מבצרה׃ וימת יובב וימלך תחתיו
חשם מארץ התימני׃ וימת חשם
וימלך תחתיו הדד בן בדד המכה
את מדין בשדה מואב ושם
עירו עוית׃ וימת הדד וימלך
תחתיו שמלה ממשרקה׃ וימת
שמלה וימלך תחתיו שאול
מרחבות הנהר׃ וימת שאול וימלך
תחתיו בעל חנן בן עכבור׃ וימת
בעל חנן בן עכבור וימלך
תחתיו הדר ושם עירו פעו ושם
אשתו מהיטבאל בת מטרד בת
מי זהב׃ ואלה שמות אלופי עשו

קרתיה דנהבה׃ ומלך באדום בלע
אבן בעור ואסם קריתה דנהבה׃ ומית
בלע ומלך תחותוהי יובב בר זרח
מבצרה׃ תם מאת בלע ומלך
בעדה יובב אבן זרח מן בצרה׃
ומית יובב ומלך תחותוהי חושם
מארע דרומא׃ פמאת ומלך
בעדה חשם מן בלד אלימן׃ ומית
חושם ומלך תחותוהי הדד בר
בדד דקטיל ית מדינאי בחקלי
מואב ושום קרתיה עוית׃ ומאת
ומלך בעדה הדד אבן בדד אלדי
קתל אלמדיאני פי ציאע מואב
ואסם קריתה עוית׃ ומית הדד
ומלך תחותוהי שמלה ממשרקה׃
ומאת ומלך בעדה שמלה מן
משרקה׃ ומית שמלה ומלך תחותוהי שאול מרחובות דעל פרת׃ ומאת
ומלך בעדה שאול מן רחבה אלפראת׃ ומית שאול ומלך תחותוהי בעל
חנן בר עכבור׃ ומאת ומלך בעדה בעל חנן אבן עכבור׃ ומית בעל חנן בר
עכבור ומלך תחותוהי הדר ושום קרתיה פעו ושום אתתיה מהיטבאל בת מטרד
בת מצריף דהבא׃ פמאת ומלך בעדה הדר ואסם קריתה פעו ואסם
זוגתה מהיטבאל אבנה׳ מטרד אבנה׳ מאדהב׃ ואלין שמהת רברבי עשו

פשע אדום מתחת יד יהודה וימליכו עליהם מלך ובימי יהושפט כת׳ אין מלך באדום נצב מלך״ יובב בן זרח מבצרה
בצרה״ מערי מואב היא שנ׳ ועל קריות ועל בצרה וג׳ ולפי שהעמידה מלך לאדום עתידה ללקות עמהם שנ׳ כי זבח
לה׳ בבצרה״ המכה את מדין בשדה מואב״ שבא מדין על מואב למלחמה והלך מלך אדום לעזור את מואב ומכאן אנו למדים
שהיו מדין ומואב מריבין זה עם זה ובימי בלעם עשו שלום להתקשר על ישראל״ בת מי זהב״ מהו זהב עשיר היה ואין זהב חשוב

למשפחתם למקמתם בשמתם
אלוף תמנע אלוף עלוה אלוף
יתת: אלוף אהליבמה אלוף אלה
אלוף פינן: אלוף קנז אלוף תימן
אלוף מבצר: אלוף מגדיאל
אלוף עירם אלה אלופי אדום
למשבתם בארץ אחזתם הוא עשו
אבי אדום: קנ"ר פיסו' סימן אביאסף

וישב יעקב בארץ מגורי אביו
בארץ כנען: אלה תלדות יעקב
יוסף בן שבע עשרה שנה היה
רעה את אחיו בצאן והוא נער
את בני בלהה ואת בני זלפה נשי

לזרעיתהון לאתריהון בשמהתהון
רבה תמנע רבה עלוה רבה יתת:
ובעד ראן האולי צנאדיר עשו
לעשאירהם פי מואצ'עהם באסמאי
הם תמנע צנדיר עלוה צנדיר יתת
צנדיר: רבה אהליבמה רבה אלה
רבה פינון: ואהליבמה צנדיר ואלה
צנדיר ופינן צנדיר: רבה קנז רבה
תימן רבה מבצר: וקנז צנדיר ותימן
צנדיר ומבצר צנדיר: רבה מגדיאל
רבה עירם אילין רברבי אדום למותבנהון
בארע אחסנתהון הוא עשו אבוהון
דאדומאי: ומגדיאל צנדיר ועירם צנדיר
האולי צנאדיר לאחמריין פי מסאכנהם
בבלד חוזהם הוא עשו אבו גמיעהם: פפפ ויתיב יעקב בארע
תותבות אבוהי בארעא דכנען: פסכן יעקב פי בלד סכנא אביה פי בלד
כנעאן: אילין תולדת יעקב יוסף בר שבע עסרי שנין הוה רעי עם אחוהי בענא
עם יעסו והוא רבי עם בני בלהה ועם בני זלפה נשיא אבוהי ואיתי יוסף ית טבהון בישא

בעינו לבנוס' ואלה שמות אלופי עשו' שנקראו על שם מדינותיהם לאחר שמת הדד ופסקה מהם מלכות והראשונים הנזכרים למעלה
הם שמות תולדותם וכן מפורש בדברי הימים' וימת הדד' ויהיו אלופי אדום אלוף תמנע וגו'
וישב יעקב' אחר שכתב לך ישובי עשו ותולדותיו בדרך קצרה שלא היו חשובים וחשובים לפרש היאך נתישבו וסדר מלחמותיהן
כך ישובו יעקב ותולדותם בדרך ארוכה כל גלגולי סבתם לפי שהם חשובים לפני המקום להאריך בהם וכן את מוצא בעשרה הדורות
שמאדם ועד נח פלוני הוליד פלוני וכשהגיע לנח האריך בו' וכן בעשרה דורות שמנח ועד אברהם קצר בהם ומשהגיע אצל
אברהם האריך בו' משל למרגלית שנפלה בין החול אדם ממשמש בחול וכוברו בכברה עד שמוצא את המרגלית ומשמצאה
הוא משליך את הצרורות מידו ונוטל המרגלית' אלה תולדות יעקב' ואלה שלתולדות יעקב אלה ישוביהם וגלגוליהם עד שבאו
לכלל ישוב סבה ראשונה' יוסף בן שבע עשרה וגו' על ידי זה נתגלגלו וירדו למצרים זהו תולדות ישובו פשוטו שלמקרא להיות דבור על
אופניו' ומדרש אגדה הדורש תלה הכתוב תולדות יעקב ביוסף מפני כמה דברים אחת שכל עצמו שליעקב לא עבד אצל לבן
אלא ברחל ושהיה זיו איקונין שליוסף דומה לו וכל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף זה נשטם וזה נשטם זה אחיו מבקש להרגו
וזה אחיו מבקשים להרגו וכן הרבה בבר"ר ועוד נדרש בו וישב בקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו שליוסף צדיקים
מבקשים לישב בשלוה אמ' הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא אלא שמבקשים לישב בשלוה בעולם הזה' והוא נער

אביו ויבא יוסף את דבתם רעה
אל אביהם: וישראל אהב את
יוסף מכל בניו כי בן זקנים הוא
לו ועשה לו כתנת פסים: ויראו
אחיו כי אתו אהב אביהם מכל
אחיו וישנאו אתו ולא יכלו דברו
לשלם: ויחלם יוסף חלום ויגד
לאחיו ויוספו עוד שנא אתו: ויאמר
אליהם שמעו נא החלום הזה
אשר חלמתי: והנה אנחנו
מאלמים אלמים בתוך השדה
והנה קמה אלמתי וגם נצבה

לאבוהון: והדי שרחתי ליר יעקוב
למא כאן יוסף אבן סבעה עשר
סנה. וכאן ירעא מע אכותה אלגנם.
וכאן נאשיא מע בני בלהה ובני
זלפה נסוה אביה. פאתא יוסף
בשנאעה רדייה ענהם לאביהם:
וישראל רחים ית יוסף מכל בנוהי.
ארי בר חכים הוא ליה. ועבד ליה
כתונא דפסי: וכאן אסראיל יחב
יוסף אכתר מן גמיעהם. לאנה לה
אבן שיכוכה. פצנע לה תוביא דיבאג:
וחזו אחוהי. ארי יתיה רחים אבוהון
מכל אחוהי. וסנו יתיה. ולא צבן
למללא עמיה שלם: פלמא ראו אכותה אן אביה יחבה אכתר מן גמיעהם.
שנוה. ולם יטיקון יסלמו עליה: וחלם יוסף חלמא. וחוי לאחוהי. ואוסיפו עוד
סנו יתיה: תם אן יוסף ראי רויא. ואכבר בה אכותה. ואזדאדו שנאה לה: איצא
ואמר להון. שמעו כען חלמא הדין דחלמית: אד קאל להם אסמעו הדי
אלרויא אלתי ראיתהא: והא אנחנא מאסרין אסרן בגו חקלא. והא קמת אסרתי ואף

שהיה עושה מעשה נערות מתקן בשערו ממשמש בעינו כדי שיהא נראה יפה" את בנ בלהה" כלומר ותדיר
אצל בנ בלהה לפי שהיו אחיו מבזים אותם והוא מקרבן" את דבתם רעה" כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה
היה מגיד לאביו שהיו אוכלין אבר מן החי ומזלזלין בבני השפחות לקרותן עבדים וחשודין על העריות ובשלשתן
לקה וישחטו שעיר עזים במכירתו ולא אכלוהו חי ועל דבה שספר עליהם שקורין לאחיהם עבדים לעבד נמכר
יוסף ועל העריות שספר עליהם ותשא אשת אדוניו וג׳" דבתם" כל לשון דבה פרלדי״ץ בלעז" כל מה שהיה יכול
לדבר בהם רעה היה מספר "דבה לשון דובב שפתי ישנים" בן זקונים" שנולד לו לעת זקנתו ואונקלוס תרגם
בר חכים הוא ליה כל מה שלמד משם ועבר מסר לו ויש אומרים שהיה זיו איקונין שלו דומה לו" פסים" לשון
כלי מילת כמו כרפס ותכלת וכמו כתונת הפסים דתמר ואמנון ומדרש אגדה על שם צרותיו שנמכר לפוטיפר
ולסוחרים ולישמעאלים ולמדנים" ולא יכלו דברו לשלום" מתוך גנותם למדנו שבחם שלא דברו אחת בפה
ואחת בלב "דברו" לדבר עמו" מאלמים" כתרגומו מאסרין אסרן וכן נושא אלומותיו וכמהו בלשון
משנה והאלומות כותל ומכריע" קמה אלומתי" נזקפה" וגם נצבה" לעמוד על עמדה בזקיפה" בב״א תענית

והנה תסבינה אלמתיכם ותשתחוין
לאלמתי: ויאמרו לו אחיו המלך
תמלך עלינו אם משול תמשל
בנו ויוספו עוד שנא אתו על לכין
חלמתיו ועל דבריו: ויחלם עוד
חלום אחר ויספר אתו לאחיו
ויאמר הנה חלמתי חלום עוד
והנה השמש והירח ואחד עשר
כוכבים משתחוים לי: ויספר אל
אביו ואל אחיו ויגער בו אביו
ויאמר לו מה החלום הזה אשר
חלמת הבוא נבוא אני ואמך
ואחיך להשתחות לך ארצה:
ויקנאו בו אחיו ואביו שמר את

אזדקיפת· והא מסחרן אלמתכון
וסגדן לאלמתי: כאנא נגרז גרזא
פי צחרי· וכאן גרזתי וקפה תם
אנתצבת· וכאן גרזכם תחיט
בהא ותסגד להא: ואמרו ליה
אחוהי המלכא את מדמי למלך
עלנא או שלטן את סביר למשלט
בנא: ואוסיפו עוד סנו יתיה על
חלמוהי ועל פתגמוהי: קלו לה
אמלכא תתמלך עלינא או
סלטאנא תתסלט עלינא פאזדאדו
איצא שנאה לה. עלי אחלאמה
ועלי כלאמה: וחלם עוד חלמא
אחרנא ואשתעי יתיה לאחוהי
ואמר הא חלמית עוד חלמא

והא שמשא וסיהרא וחד עסר כוכביא סגדין לי: וראי איצא רויא אכרי
וקצהא עלי אכותה וקאל הודי קד ראית רויא איצא כאן אלשמס ואלקמר
ואחדי עשר כוכב סאגדין לי: ואשתעי לאבוהי ולאחוהי: ונזף ביה
אבוהי ואמר ליה מא חלמא הדין דחלמתא המיתא ניתי אנא ואמך
ואחך למסגד לך על ארעא: ואד קצהא עלי אביה ואכותה זגרה
אביה וקאל לה מא הדי אלרויא אלדי ראית הל נגי אנא ואמך ואכותך לנסגד
לך עלי אלארץ: וקנאו ביה אחוהי ואבוהי נטר ית פתגמא: פחסדוה עלי אכ

ועל דבריו· על דבתם רעה שהיה מביא לאביהם· ויספר אל אביו ואל אחיו· לאחר שספר אתו לאחיו חזר וספרו לאביו
בפניהם· ויגער בו· לפי שהיה מטיל שנאה עליו· הבוא נבוא· והלא אמך כבר מתה והוא לא ידע שהדברים
מגיעין לבלהה שגדלתו כאמו· ורבותינו למדו מכאן שאין חלום בלא דברים בטלים ויעקב היה מתכוון להוציא הדבר
מלב בניו שלא יקנאוהו לכך אמר לו הבוא נבוא וגו' כשם שאין אפשר באמך כך השאר בטל· שמר את הדבר· היה

הדבר׃ וילכו אחיו לרעות את נקוד
צאן אביהם בשכם׃ ויאמר ישראל בית׳
אל יוסף הלוא אחיך רעים בשכם
לכה ואשלחך אליהם ויאמר לו
הנני׃ ויאמר לו לך נא ראה את
שלום אחיך ואת שלום הצאן
והשבני דבר וישלחהו מעמק
חברון ויבא שכמה׃ וימצאהו
איש והנה תעה בשדה וישאלהו
האיש לאמר מה תבקש׃ ויאמר
את אחי אנכי מבקש הגידה נא
לי איפה הם רעים׃ ויאמר האיש
נסעו מזה כי שמעתי אמרים

אכותה׃ ואביה חפץ כלאמה׃ ואזלו
אחוהי למרעי ית ענא דאבוהון
בשכם׃ פמצו אכותה לירעו גנם
אביהם פי נאבלוס׃ ואמר ישראל
ליוסף הלא אחך רען בשכם איתא
ואשלחנך לותהון ואמר ליה האנא׃
פקאל אסראיל ליוסף הודי אכותך
ירעון פי נאבלוס תעאל אבעתך
אליהם קאל לה נעם׃ ואמר ליה איזיל
כען חזי ית שלם אחך וית שלם
ענא ואתיבני פתגמא ושלחיה
ממישר חברון ואתא לשכם׃ פקאל
אמץ אנצר סלאמה אכותך
וסלאמה אלגנם ורד עליא גואבא׃

פבעתה מן עמק חברא ואתא נאבלס׃ ואשכחיה גברא והא טעי
בחקלא ושאליה גברא למימר מא את בעי׃ פוגדה רגל [illegible] בציעה׃
[illegible] אטלב׃ ואמר ית אחי אנא בעי חוי כען איכא אנון רעין׃
קאל אנא אטלב אכותי אכברני אין הם ירעון׃ ואמר גברא נטלו מכא
ארי שמעית דאמרין נזיל לדתן׃ ואזל יוסף בתר אחוהי ואשכחנון בדתן׃
קאל ארגל קד רחלו מן ההנא וסמעתהם יקולון נמצי אלי דותן פמצי

ממתין ומצפה מתי יבא וכן שומר אמונים וכן לא תשמור על חטאתי לא תמתין׃ לרעות את צאן נקוד
על את שלא הלכו אלא לרעות את עצמם׃ הנני לשון ענוה וזריזות נזדרז למצות אביו ואע״פ שהיה יודע
באחיו ששונאין אותו׃ מעמק חברון והלא חברון בהר שנ׳ ויעלו בנגב ויבא עד חברון אלא מעצה
עמוקה שלאותו צדיק הקבור בחברון לקיים מה שנ׳ לאברהם בין הבתרים כי גר יהיה זרעך
ויבא שכמה׃ מקום מוכן לפורענות שם קלקלו השבטים שם ענו את דינה שם נחלקה מלכות
בית דוד שנ׳ וילך רחבעם שכמה׃ וימצאהו איש זה גבריאל׃ נסעו מזה הסיעו עצמן מן
האחוה׃ נלכה דותינה לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם ולפי פשוטו שם מקום הוא אין

לכה דתינה וילך יוסף אחר אחיו וימצאם בדתן׃ ויראו אתו מרחק ובטרם יקרב אליהם ויתנכלו אתו להמיתו׃ ויאמרו איש אל אחיו הנה בעל החלמות הלזה בא׃ ועתה לכו ונהרגהו ונשלכהו באחד הברות ואמרנו חיה רעה אכלתהו ונראה מה יהיו חלמתיו׃ וישמע ראובן ויצלהו מידם ויאמר לא נכנו נפש׃ ויאמר אלהם ראובן אל תשפכו דם השליכו אתו אל הבור הזה אשר במדבר ויד אל תשלחו בו למען הציל אתו מידם להשיבו אל אביו׃ ויהי כאשר בא יוסף

ור ג יוסף את׳ כותה וגדהם פי דותן׃ וחזו יתיה מרחיק ועד לא קריב לותהון וחשיבו עלוהי למקטליה׃ פראוה מן בעיד וקבל אן יקרב אליהם אחתאלוה ליקתלוה׃ ואמרו גבר לאחוהי הא מרי חלמיא דיכי אתי׃ פקאל בעצ׳הם לבעץ׳ הודי צאחב אלאחלאם גאי׃ וכען איתו ונקטלניה ונרמיניה בחד מן גביא ונימר חיתא בשתא אכלתיה ונחזי מא יהי בסות חלמוהי׃ תעאלו אלאן נקתלה ונטרחה פי בעץ׳ אלאבאר ונקול וחש רדי אכלה ונריה מא יכון מן אחלאמה׃ ושמע ראובן ושיזביה מידהון ואמר לא נקטלניה נפש׃ פסמעהם ראובן וכלצה מן אידיהם וקאל לא נקתל נפסא׃ ואמר להון ראובן לא תשדון דם רמו יתיה לגובא הדין דבמדברא ויד לא תושטון ביה בדיל לשיזבא יתיה מידהון לאתבותיה לות אבוהי׃ תם קאל להם לא תספכו דם אטרחוה פי הדי אלביר אלדי פי אלבר ולא תמדו אידיכם אליה לקבל אן יכלצה מן אידיהם לירדה אלי אביה׃ והוה כד אתא יוסף לות אחוהי ואשלחו ית יוסף ית

מקרא יוצא מידי פשוטו ויתנכלו נתמלאו נכלים וערמומיות אותו כמו אתו עמו כלומר אליו ונראה מה יהיו חלומו׳ אמר ר׳ יצחק מקרא זה אומר דרשני רוח הקדש אומרת כן הם אומרים נהרגהו והכתוב מסיים ונראה מה יהיו חלומו׳ נראה דבר מי יקום אם שלכם או שלי ואי אפשר שיאמרו הם ונראה מה יהיו חלומותיו שמכיון שיהרגוהו בטלו חלומותיו לא נכנו נפש מכת נפש זו היא מיתה למען הציל אותו רוח הקדש מעידה על ראובן שלא אמר זאת אלא להציל אותו שיבא הוא ויעלהו משם אמר אני בכור וגדול שבכולן לא יתלה הסרחון אלא בי

אל אחיו ויפשיטו את יוסף את
כתנתו את כתנת הפסים אשר
עליו: ויקחהו וישלכו אתו הברה
והבור רק אין בו מים: וישבו
לאכל לחם וישאו עיניהם ויראו
והנה ארחת ישמעאלים באה
מגלעד וגמליהם נשאים נכאת
וצרי ולט הולכים להוריד
מצרימה: ויאמר יהודה אל
אחיו מה בצע כי נהרג את
אחינו וכסינו את דמו: לכו
ונמכרנו לישמעאלים וידנו אל
תהי בו כי אחינו בשרנו הוא
וישמעו אחיו: ויעברו אנשים

כתונה ית כתונא דפסים דעלוהי:
פלמא גא יוסף אלי אכותה סלכו
תונתה תונה אלדיבאג אלתי עליה:
ונסבוהי ורמו יתיה לגובא וגובא
ריקן לית ביה מיא: ואכדוה וטרחוה פי אלגב
וכאן אלגב פארגא ליס פיה מאא: ואסחרו
למיכל לחמא וזקפו עיניהון וחזו
והא שירת ערבאי אתיא מגלעד
וגמליהון טעינן שעוה וקטף
ולטום אזלין לאחתא למצרים:
תם גלסו ליאכלו טעאמא ורפעו
עיונהם ונצרו פאדי בקאפלת
אעראב גאיה מן גרש וגמאלהם
מחמלה כרכוב ותריאק ושהבלוט
מאלין ליחדרוה אלי מצר: ואמר
יהודה לאחוהי. מא ממון נתהני לנא ארי נקטול ית אחונא ונכסי על
דמיה: פקאל יהודה לאכותה מא מטמע פי אן נקתל אכינא ונגטי דמה: איתו
ונזבנניה לערבאי. וידנא לא תהי ביה ארי אחונא בסרנא הוא: וקבילו מנה
אחוהי: תעאלו נביעה ללאעראב וידנא לא תבטש בה לאנה אכינא ולחמנא
פקבלו מנה אכותה: ועברו גברי מדינאי תגרי ונגדו ואסיקו ית יוסף

את כתנתו. זו חלוק. את כתונת הפסים. הוא שהוסיף לו אביו יותר על אחיו. והבור רק אין בו
ממשמע שנ׳ והבור רק איני יודע שאין בו מים מה ת״ל אין בו מים מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו.
ארחת. כתרגומו שירת על שם הולכי אורח. גמליהם נושאים וג׳ למה פרסם הכתוב את משאם להודיעך
מתן שכרן של צדיקים שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן שריחן רע ולזה נזדמנו בשמים
שלא יוזק מריח רע. נכאת. כל כנוס בשמים הרבה קרוי נכאת. וכן ויראם את כל בית נכותה מרקחת
בשמים ואונקלוס תרגם לשון שעוה. צרי. שרף הנוטף מעצי הקטף והוא כטף הנמנה עם סממני הקטורת.
ולט. לוטיתא שמו בלשון משנה ורבותינו פירשו שרש עשב ושמו אשטולציא במסכת נדה. מה בצע. מה ממון

מדינים סחרים וימשכו ויעלו
את יוסף מן הבור וימכרו את
יוסף לישמעאלים בעשרים
כסף ויביאו את יוסף מצרימה׃
וישב ראובן אל הבור והנה אין
יוסף בבור ויקרע את בגדיו׃
וישב אל אחיו ויאמר הילד איננו
ואני אנה אני בא׃ ויקחו את כתנת
יוסף וישחטו שעיר עזים ויטבלו
את הכתנת בדם׃ וישלחו את
כתנת הפסים ויביאו אל אביהם
ויאמרו זאת מצאנו הכר נא
הכתנת בנך הוא אם לא׃ ויכירה

מגובא וזבינו ית יוסף לערבאי
בעסרין כסף ואיתיאו ית יוסף
למצרים׃ פלמא מר בהם אולאיך
אלתגאר אלמדיאניין אגתדבו יוסף
ואצעדוה מן אלגב ובאעוה להם
בעשרין דרהם ואתו בה אלי מצר׃
ותב ראובן לגובא והא לית יוסף
בגובא ובזע ית לבושוהי׃ פלמא
רגע ראובן אלי אלגב ואדא ליס יוסף
פיה פכרק תיאבה׃ ותב לות אחוהי
ואמר עולימא ליתוהי ואנא לאן
אנא אתי׃ ונסיבו ית כתונא דיוסף
ונכסו צפיר בר עזי וטבלו ית
כתונא בדמא׃ פאכדו תובה יוסף

ורגע אלי
אכותה
וקאל אל
גלאם
ליס הו
ואנא אלי
אין אמצי׃

ודבחו עתוד מן אלמעז וגמסוהא פי דמה׃ ושלחו ית כתונא דפסי
ואיתיאו לאבוהון ואמרו דא אשכחנא אשתמודע כען הכתונא
דברך היא אם לא׃ ובעתו בהא מע מן אתי בהא אלי אביהם
וקאלו קד וגדנא הדה אתבתהא הל הי תובה אבנך אם לא׃ ואשתמודעה

כתרגומו׃ ונכסה את דמו׃ ונעלים את גניבתו׃ וישמעו׃ וקבילו מנה וכל שמיעה שהיא קבלת דברים
כגון זה וכגון וישמע יעקב אל אביו נעשה ונשמע נקבל וכל שהיא שמועת האוזן כגון וישמעו
את קול יי׳ אלהים מתהלך בגן ורבקה שומעת וישמע ישראל שמעתי את תלונות כולן מתורגמין
ושמעו ושמעת שמע קדמי׃ ויעברו אנשים מדינים׃ זו היא שיירה אחרת והודיעך הכתוב
שנמכר פעמים הרבה׃ וימשכו׃ בני יעקב את יוסף מן הבור וימכרוהו לישמעאלים והישמעאלים
למדינים והמדינים מכרו אותו למצרים׃ וישב ראובן׃ ובמכירתו לא היה שם שהגיע יומו לילך
ולשמש את אביו׃ ד״א עסוק היה בשקו ובתעניתו על בלבול יצועי אביו׃ אנה אני בא׃ אנה אברח
מצערו של אבא׃ שעיר עזים׃ דמו דומה לשל אדם׃ הכתנת זה שמה וכשהיא דבוקה לתיבה
לתיבה אחרת כגון כתנת יוסף כתנת פסים כתנת בד קדש היא׃ חיה רעה אכלתהו׃ נצנצה בו רוח
הקדש סופו שתתגרה בו אשת פוטיפר ולמה לא גילה לו הקב״ה לפי שהחרימו וקללו כל מי שיגלה

ויאמר כתנת בני חיה רעה
אכלתהו טרף טרף יוסף:
ויקרע יעקב שמלתיו וישם
שק במתניו ויתאבל על בנו
ימים רבים: ויקמו כל בניו וכל
בנתיו לנחמו וימאן להתנחם
ויאמר כי ארד אל בני אבל
שאלה ויבך אתו אביו: והמדנים
מכרו אתו אל מצרים לפוטיפר
סריס פרעה שר הטבחים:

ויהי בעת ההוא וירד יהודה
מאת אחיו ויט עד איש עדלמי

ואמר כתונא דברי היא חיתא בישתא
אכלתיה מקטל קטיל יוסף:
פאתבתהא וקאל הי תוניה אבני
וחש רדיא אכלה פריסה אפתרס
יוסף: ובזע יעקב לבושוהי ואסר
סקא בחרצוהי ואתאבל על
בריה יומין סגיאין: פכרק יעקוב
תיאבה ושד מסחא פי חקויה
וחזן עלי אבנה זמאנא טוילא:
וקמו כל בנוהי וכל בנתיה לנחמותיה
וסריב לקבלא תנחומין ואמר ארי
איחות לות ברי כד אביל לשאול
ובכא יתיה אבוהי: פקאם גמיע
בניה ובנאתה ליעזוה פאבאן
יתעזא וקאל בל אנזל אלי ואנא חזין עלי אבני תם בכא עליה:
ומדינאי זבינו יתיה למצרים לפוטיפר רבא דפרעה רב קטוליא:
באעוה פי מצר לפוטיפר כאדם פרעון רייס אלסיאפין:
והוה בעדנא ההוא ונחת יהודה מלות אחוהי וסטא לות גברא עדלמאה

ושתפוהו להקב"ה עמהם אבל יצחק היה יודע שהוא חי אמר היאך אבכה והקב"ה אינו בוכה לבכות לו. ימים רבים
עשרים ושתים שנה משפירש ממנו עד שירד יעקב למצרים שנ' יוסף בן שבע עשרה שנה וג' ובן שלשים שנה היה
בעמדו לפני פרעה ושבע שני השבע ושנתים הרעב כשבא יעקב למצרים הרי כ"ב ושתים שנה כנגד עשרים ושתים
שלא קיים יעקב כבוד אב ואם עשרים שנה שהיה בבית לבן ושתי שנים בדרך בשובו מבית לבן שנה וחצי בסכות
וששה חדשים בבית אל והוא שאמר ללבן זה לי עשרים שנה בביתך לי הן עלי וסופו ללקות כנגדן. וכל בנותיו
ר' יהודה אומ' אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבט ונשאום. ר' נחמיה אומ' כנעניות היו אלא מהו וכל בנותיו כלותיו
שאין אדם נמנע מלקרות לחתנו בנו ולכלתו בתו. וימאן להתנחם. אין אדם יכול לקבל תנחומין על החי וסבור
שמת שעל המת נגזר גזירה שישתכח מן הלב ולא על החי. ארד אל בני. כמו על בני והרבה אל משמשין בלשון על
אל שאול ואל בית הדמים אל לקח ארון האלהים ואל מות חמיה ואישה. אבל שאולה. כפשוטו לשון קבר הוא בא בי' אקבר
ולא אתנחם כל ימי. ובמדרש גיהנם סימן זה היה מסור בידו מפי הגבורה אם לא ימות אחד מבניו בחיי מובטח אני
שאיני רואה גיהנם. ויבך אותו אביו. כלפי יצחק בוכה היה מפני צרתו של יעקב אבל לא היה מתאבל שהיה יודע

ושמו חירה: וירא שם יהודה
בת איש כנעני ושמו שוע
ויקחה ויבא אליה: ותהר ותלד
בן ויקרא את שמו ער: ותהר
עוד ותלד בן ותקרא את שמו
אונן: ותסף עוד ותלד בן ותקרא
את שמו שלה והיה בכזיב
בלדתה אתו: ויקח יהודה אשה
לער בכורו ושמה תמר: ויהי
ער בכור יהודה רע בעיני יהוה
וימתהו יהוה: ויאמר יהודה
לאונן בא אל אשת אחיך ויבם
אתה והקם זרע לאחיך: וידע
אונן כי לא לו יהיה הזרע והיה

ושמיה חירה: וכאן פי ד׳לך אלוקת
איצ׳א אן יהודה הבט ען אכותה
פמצ׳י אלי רגל עדלמי אסמה חירה:
וחזא תמן יהודה בת גבר תגר
ושמיה שוע ונסבה ועל לותה:
פראי תם אבנה׳ רגל כנעני אסמה
(יהודה)
שוע פתזוג בהא ודכ׳ל אליהא:
ועדיאת וילידת בר וקרא ית
שמיה ער: פחמלת וולדת אבנא
ואסמאה ער: ועדיאת עוד
וילידת בר וקרת ית שמיה אונן:
פחמלת איצ׳א וולדת אבנא ואסמיה
אונן: ואוסיפת עוד וילידת בר
וקרת ית שמיה שלה והוה בכזיב
כד ילידת יתיה: תם עאדת איצ׳א
פולדת אבנא ואסמתה שלה וכאן יהודה פי כזיב חין ולדתה: ונסיב
יהודה אתתא לער בכריה ושמה תמר: פאתכ׳ד׳ יהודה זוגה לער בכרה
אסמהא תמר: והוה ער בכריה דיהודה ביש קדם יי ואמיתיה יי: פכאן ער
בכר יהודה רדיא בין ידי אללה פאהלכה: ואמר יהודה לאונן עול לות אתת
אחוך ויבים יתה ואקים זרעא לאחוך: פקאל יהודה לאונן אדכ׳ל אלי זוגה אכיך
ואבן בהא ואקם נסלא לאכיך: וידע אונן ארי לא על שמיה מתקרי זרעא

הטבחים שוחטי בהמות המלך: ויהי בעת ההיא למה נסמכה פרשה זו לכאן והפסיק בפרשתו של יוסף ללמד שהורידוהו אחיו מגדולתו כשראו בצרת אביהם אמרו אתה אמרת למכרו אלו אמרת להשיבו היינו שומעין לך: ויט מאת אחיו עד איש עדלמי נשתתף עמו: כנעני תגרא: והיה בכזיב שם המקום ואומ׳ אני על שם שפסקה מלדת נקרא כזיב לשון והיתה לי כמו אכזב אשר לא יכזבו מימיו ואם לא כן מה בא להודיענו בלבד ראיתי ותקרא שמו של ג׳ פסקתי: רע בעיני ה׳ כרעתו של אונן משחית זרעו שנ׳ באונן וימת גם אותו כמיתתו של ער מיתתו של אונן ולמה היה ער

משחית

אסכבא את אשת אחיו ושחת
ארצה לבלתי נתן זרע לאחיו:
וירע בעיני יהוה אשר עשה
וימת גם אתו: ויאמר יהודה
לתמר כלתו שבי אלמנה בית
אביך עד יגדל שלה בני כי אמר
פן ימות גם הוא כאחיו ותלך
תמר ותשב בית אביה: וירבו
הימים ותמת בת שוע אשת
יהודה וינחם יהודה ויעל על
גזזי צאנו הוא וחירה רעהו
העדלמי תמנתה: ויגד לתמר
לאמר הנה חמיך עלה תמנתה
לגז צאנו: ותסר בגדי אלמנותה

והוי כד עליל לות אתת אחוהי
ומחביל אורחיה על ארעא בדיל
דלא לקיימא זרעא לאחוהי: פעלם
אונן אנה ליס ליה ינסב אנסל
פכאן אדי דכל אלי זוגה אכיה
אפסד ד׳לך עלי אלארץ ללא יגעל
נסלא לאכיה: ובאיש קדם יי דעבד
ואמית אף יתיה: פאסא ענד אללה
מא פעל ואמאתה איצא: ואמר
יהודה לתמר כלתיה תיבי ארמלא
בית אבוייך עד דירבי שלה ברי
ארי אמר דלמא ימות אף הוא
כאחוהי ואזלת תמר ויתיבת בית
אבוהא: פקאל יהודה לתמר כנתה
אגלסי ארמלה פי בית אביך אלי אן
יכבר שלה אבני לאנה קאל כלא ימות הו איצא כאכותה ומצת תמר
וגלסת פי בית אביהא: וסגיאו יומיא ומיתת בת שוע אתת יהודה ואתנחם
יהודה וסליק על גזזי ענה הוא וחירה רחמיה עדלמאה לתמנת: תם
טאלת אלאיאם פמאתת בת שוע זוגה יהודה פתעזא בעדהא וצעד
אלי גאזזי גנמה הו וחירה צאחבה אלעדלמי אלי תמנת: ואתחוה לתמר
למימר הא חמוייך סליק לתמנת למגז ענה: פאכברת תמר וקיל להא
הודי חמוך צאעד אלי תמנת ליגז גנמה: ואעדיאת לבושי ארמלותה

משחית זרעו כדי שלא תתעבר ויכחיש יפיה" הקס זרע הבן יקרא על שם המת" ושחת ארצה" דש מבפנים
וזורה מבחוץ" כי אמר וג׳ [illegible] דוחה היה אותה בקש שלא היה בדעתו להשיאה לו" כי אמר פן ימות מחזקת היא ככלומר
בן שימותו אנשיה" ויעל על גזזי צאנו" ויעל תמנתה לגנ׳׳וד על גוזזי צאנו" עולה תמנתה" ובשמשון הוא אומר וירד שמשון

לבנת

מעליה ותכס בצעיף ותתעלף
ותשב בפתח עינים אשר על
דרך תמנתה כי ראתה כי גדל
שלה והוא לא נתנה לו לאשה:
ויראה יהודה ויחשבה לזונה
כי כסתה פניה: ויט אליה אל
הדרך ויאמר הבה נא אבוא
אליך כי לא ידע כי כלתו הוא
ותאמר מה תתן לי כי תבוא אלי:
ויאמר אנכי אשלח גדי עזים מן
הצאן ותאמר אם תתן ערבון
עד שלחך: ויאמר מה הערבון
אשר אתן לך ותאמר חתמך

מנה ואתכסיאת בעיפא ואתקנת
ויתיבת בפרשות עינים די על
אורח תמנת ארי חזת ארי רבא
שלה והיא לא אתיהיבת ליה
לאנתו: פנזעת תיאב חזנהא
ענהא ותברקעת בברקע ותלפפת
וגלסת פי מפרק אלטריק תמנת
למא ראת אן שלה קד כבר והי
לם תעטא לה זוגה: וחזהא יהודה
וחשבה כנפקת ברא ארי כסיאת
אפהא: פראהא יהודה וחסבהא
ממתעה לאנהא כאנת תגטי
וגההא: וסטא לותה לאורחא
ואמר הבי כען איעול לותיך
ארי לא ידע ארי כלתיה היא ואמרת מא תתין לי ארי תיעול לותי:
פמאל אליהא ען אלטריק וקאל אן שית אן אדכל אליך לאנה לם יעלם
אנהא כנתה קאלת מא תעטיני חתי תדכל אלי: ואמר אנא אשדר
גדיא בר עזי מן ענא ואמרת אם תתין משכונא עד דתשלח: קאל
אנא אבעת בגדי מן אלגנם קאלת אעטני רהנא אלי אן תבעת בה:
ואמר מא משכונא דאתין לך ואמרת עזקתך ושושפך וחוטרך

תמנתה בשיפוע ההר היתה יושבת עולין לה מכאן ויורדין לה מכאן: ותתעלף כסתה פניה שלא יכיר בה: ותשב
בפתח עינים בפתיחת עינים בפרשת דרכים שעל דרך תמנתה ורבותינו דרשו בפתחו של אברהם אבינו שכל עינים
מצפות לראותו: כי ראתה כי גדל שלה וגו' לפיכך הפקירה עצמה אצל יהודה שהיתה מתאוה להעמיד ממנה
בנים: ויחשבה לזונה לפי שיושבת בפרשת דרכים: כי כסתה פניה ולא יכול לראותה ולהכירה ומדרש אגדה
רבותינו כי כסתה פניה כשהיתה בבית חמיה היתה צנועה לפי כך לא חשדה: ויט אליה אל הדרך מדרך שהיה בה נטה
אל הדרך אשר היא בה ובלשון לעז דשטורנר בלעז: הבה נא הכיני עצמך ודעתך לכך כל הבה לשון הזמנה היא
חוץ ממקום שיש לתרגמו בלשון נתינה ואף אותן שלהזמנה קרובים ללשון מתנה הם: אם תתן ערבון משכון: חותמך ופתילך

ופתילך ומטך אשר בידך ויתן
לה ויבא אליה ותהר לו: ותקם
ותלך ותסר צעיפה מעליה
ותלבש בגדי אלמנותה: וישלח
יהודה את גדי העזים ביד
רעהו העדלמי לקחת הערבון
מיד האשה ולא מצאה: וישאל
את אנשי מקמה לאמר איה
הקדשה הוא בעינים על הדרך
ויאמרו לא היתה בזה קדשה:
וישב אל יהודה ויאמר לא
מצאתיה וגם אנשי המקום
אמרו לא היתה בזה קדשה:
ויאמר יהודה תקח לה פן נהיה
לבוז הנה שלחתי הגדי הזה
ואתה לא מצאתה: ויהי כמשלש

דבידך ויהב לה ועל לותה
ועדיאת ליה: קאל מא אלרהן אלדי
אעטיך קאל כאתמך ומפתולך
ועצאך אלדי פי ידך פאעטאהא
דאך ודכל אליהא וחמלת לה: וקמת
ואזלת ואעדיאת עיפה מנה
ולבישת לבושי ארמלותה: פקאמת
ומצת ונזעת במרהא ענהא
ולבסת תיאב חזנהא: ושדר יהודה
ית גדיא בר עזי ביד רחמיה
עדלמאה למסב משכונא מידא
דאתתא ולא אשכחה: פבעת
יהודה באלגדי מע צאחבה אלעדלמי
ליפתך אלרהן מן יד אלמראה ולם
יג'דהא: ושאיל ית אנשי אתרה
למימר אן מקדשתא דהיא בעינים
על אורחא ואמרו לית הכא מקדשתא:

פסאל אהל מוצעהא וקאלו אין אלממתעה אלתי פי מנצרה עלי אלטריק קאלו מא
כאנת ההנא קט ממתעה: ותב לות יהודה ואמר לא אשכחתה ואף אנשי
אתרא אמרו לית הכא מקדשתא: פרגע אלי יהודה וקאל לם אגדהא ואיצא
אהל אלמוצע קאלו מא כאנת ההנא קט ממתעה: ואמר יהודה תסב לה דלמא
נהי חוך הא שדרית גדיא הדין ואת לא אשכחתה: פקאל יהודה בל תאכד
להא אלגדי מעאורא כלא נציר לאזרא הודי קד בעתת הדא אלגדי ואנת פלם תגדהא:

עזקתך ושושפך טבעת שאתה חותם בה ושמלתך שאתה מתכסה בה: ותהר לו גבורים כמוהו צדיקים כמוהו: הקדשה
מקודשת ומזומנת לזנות: תקח לה יהיה שלה מה שבידה: פן נהיה לבוז אם תבקשנה יתפרסם הדבר ויהיה גנאי כי מה עלי

חדשים ויגד ליהודה לאמר הנה
זנתה תמר כלתך וגם הנה הרה
לזנונים ויאמר יהודה הוציאוה
ותשרף: הוא מוצאת והיא שלחה
אל חמיה לאמר לאיש אשר
אלה לו אנכי הרה ותאמר הכר נא
למי החתמת והפתילים והמטה
האלה: ויכר יהודה ויאמר צדקה
ממני כי על כן לא נתתיה לשלה
בני ולא יסף עוד לדעתה: ויהי
בעת לדתה והנה תאומים בבטנה:
ויהי בלדתה ויתן יד ותקח המילדת
ותקשר על ידו שני לאמר זה יצא

והוה כתלתות ירחיא ואתחוה
ליהודה למימר זניאת תמר כלתך
ואף הא מעדיא מזנותה ואמר
יהודה אפקוהא ותתוקד: פלמא
מצ'ת תלת אשהר אכ'בר יהודה
וקיל לה קד זנת תמר כנתך והא
הי חאמל מן זנא קאל אכ'רגוהא
פתחרק: היא מתפקא והיא שלחת
לחמוהא למימר לגברא דאלין דיליה
מניה אנא מעדיא ואמרת אשתמודע
כען דמן עזקתא ושושיפא וחטרא
האלין: בינמא הי תכ'רג אד' בעת'ת
אליה וקאלת מן רג'ל אלדי הדה
לה אנא חאמל תם קאלת אתבת למן
הדי אלכ'אתם ואלמפתולה ואלעצא: ואשתמודע יהודה ואמר זכאה מני מעדיא
ארי על כין לא יהבתה לשלה ברי ולא אוסיף עוד למדעה: פאת'בת יהודה
וקאל קד צדקת דלך מני ודלך לם אזוגהא לשלה אבני ולם יעוד איצ'א אן
יואקעהא: והוה בעדן מילדה והא תיומין במעהא: ולמא כאן וקת ולאדהא
אד' בתאמין פי בטנהא: והוה במילדה ויהב ידא ונסיבת חיתא וקטרת על ידיה

לעשות עוד לאמת דברי הנה שלחתי את הגדי הזה ולפי שרימה יהודה את אביו בגדי עזים שהטביל כתנת יוסף בדמו
רמוהו גם הוא בגדי עזים: כמשלש חדשים. רובו של ראשון ורובו של אחרון ואמצעי שלם ולשון כמש רוב חדשים
כה שתלשה חדשים כמו ומשלוח ידים וכן תרגם אונקלוס כתלתות ירחין: הרה לזנונים. שם דבר מעוברת
כמו ואשה הרה ומעוברה כחמה: ותשרף. אמר אפרים מקשאה משום ר' מאיר בתו של שם היתה שהוא כהן לפיכך דנוה
בשריפה: היא מוצאת. לישרף: והיא שלחה אל חמיה. לא רצתה להלבין פניו ולומר ממך אני מעוברת אלא לאיש אשר
אלה לו אמרה אם יודה מעצמו יודה ואם לאו ישרפוני ואל אלבין פניו מכאן אמרו נוח לו לאדם שיפילוהו לכבשן האש ואל
ילבין פני חבירו ברבים: הכר נא. אין נא אלא לשון בקשה הכר נא בוראך ואל תאבד שלש נפשות: צדקה. בדבריה: ממני. היא
מעוברת. ורז"ל דרשו שיצתה בת קול ואמרה ממני ומאתי יצאו הדברים לפי שהיתה צנועה בבית חמיה גזרתי שיצאו
ממנה מלכים ומשבט יהודה גזרתי להעמיד מלכים בישראל: כי על כן לא נתתיה. כי בדין עשתה על אשר לא נתתיה לשלה בני:
ולא יסף עוד. יש אומרים לא הוסיף ויש אומרים לא פסק: בעת לדתה. ולהלן ברבקה הוא אומר וימלאו ימיה ללדת להלן למלאים וכאן חסרים.

ראשנה׃ ויהי כמשיב ידו והנה
יצא אחיו ותאמר מה פרצת עליך
פרץ ויקרא שמו פרץ׃ ואחר יצא אחיו
אשר על ידו השני ויקרא שמו זרח׃
ויוסף הורד
מצרימה ויקנהו פוטיפר סריס
פרעה שר הטבחים איש מצרי
מיד הישמעאלים אשר הורדהו
שמה׃ ויהי יהוה את יוסף ויהי איש
מצליח ויהי בבית אדניו המצרי׃
וירא אדניו כי יהוה אתו וכל אשר
הוא עשה יהוה מצליח בידו׃
וימצא יוסף חן בעיניו וישרת

זהוריתא למימר דין נפק קדמותא׃
פלמא ולדת אכ'רג אחדהמא ידה
פאכ'דת אלקאבלה קרמזא פעקדת
עליהא וקאלת הד'י כ'רג אולא׃
והוה כד אתיב ידיה והא נפק
אחוהי ואמרת מא תקוף סגי
עלך למתקף וקרא שמיה פרץ׃
פלמא רד ידה כ'רג אכ'יה פקאלת
מא אחסן נמוך יא פתמי ותסמאה
פרץ׃ ובתר כין נפק אחוהי דעל
ידיה זהוריתא וקרא שמיה זרח׃
ובעד ד'לך כ'רג אכ'יה אלדי עלי ידה
אלקרמז פאסמאה זרח׃
ויוסף אתחת למצרים וזבניה

פוטיפר רבא דפרעה רב קטולי אגברא מצראה מיד ערבאי דאחתוהי
לתמן׃ ויוסף הבטבה מצרא פאשתראה פוטיפר כ'אדם פרעון רייס אל
סיאפין רגל מצרי מן יד אלאעראב אלדי אחדרוה אלי תם׃ והוה מימרא דיי
בסעדיה דיוסף והוה גבר מצלח והוה בבית רבוניה מצראה׃ וכאן אללה
מעה וכאן רגלא מנגחא ואקאם פי בית מולאה אלמצרי׃ וחזא רבוניה ארי
מימרא דיי בסעדיה וכל דהוא עביד יי מצלח בידיה׃ פלמא ראי מולאה
אן אללה מעה וגמיע מא יעמלה אללה מנגחה פי ידה׃ ואשכח יוסף רחמין בעינוהי

והנה תאומים מלא ולהלן תומם חסר שהאחד רשע אבל כאן שניהם צדיקים׃ ויתן יד׃ הוציא האחד ידו לחוץ ולאחר שקשרה
על ידו השני החזירה׃ פרצת׃ חזקת עליך חוזק׃ אשר על ידו השני׃ ארבע ידות כתובות כאן כנגד ארבעה חרמים
שמעל עכן שיצא ממנו ויש אומרין כנגד ארבעה דברים שלקח אדרת שנער ושתי חתיכות כסף שמאתים שקלים
ולשון זהב׃ ויקרא שמו זרח׃ ע"ש זריחת מראית השני׃ ויוסף הורד׃ חוזר לענין ראשון אלא שהפסיק בו כדי לסמוך
ירידתו של יהודה למכירתו של יוסף לומר שבשבילו הורידוהו מגדולתו ועוד כדי לסמוך מעשה אשתו של פוטיפר למעשה

אתו ויפקדהו על ביתו וכל יש
לו נתן בידו. ויהי מאז הפקיד
אתו בביתו ועל כל אשר יש
לו ויברך יהוה את בית המצרי
בגלל יוסף ויהי ברכת יהוה
בכל אשר יש לו בבית ובשדה:
ויעזב כל אשר לו ביד יוסף
ולא ידע אתו מאומה כי אם
הלחם אשר הוא אוכל ויהי
יוסף יפה תאר ויפה מראה: ויהי
אחר הדברים האלה ותשא
אשת אדניו את עיניה אל יוסף
ותאמר שכבה עמי: וימאן
ויאמר אל אשת אדניו הן אדני

ושמיש יתיה ומניה על ביתיה
וכל דאית ליה מסר בידיה: וגד
חצאה ענדה וכדמה ווכלה עלי
מנזלה וגמיע מא לה געלה פי ידה:
והוה מעדן דמני יתיה בביתיה ועל
כל דאית ליה ובריך יי ית בית
מצראה בדיל יוסף והות ברכתא
דיי בכל דאית ליה בביתא ובחקלא:
ולמא כאן מן חין וכלה על(י)
מנזלה וגמיע מא לה בארך אללה
פי בית אלמצרי בסבב יוסף וכאנת
ברכתה חאלה פי גמיע מא לה פי אלמנאזל
ואלציאע: ושבק כל דליה בידא
דיוסף ולא ידע עמיה מדעם
אלהין לחמא דהוא אכיל והוה
יוסף שפיר בריוא ויאי בחזוא: ותרך כל מא לה פי ידה ולם יפתקד ממא
מעה שיא אלא אלטעאם אלדי יאכלה וכאן יוסף חסן אלחליה ואלמנצר גמיעא:
והוה בתר פתגמיא האלין וזקפת אתת רבוניה ית עינהא ביוסף ואמרת
שכוב עמי: ולמא כאן בעד הדה אלאמור מדת אמראה מולאה עינהא
ביוסף וקאלת צאגעני: וסריב ואמר לאתת רבוניה הא רבוני לא ידע עמי
מא בביתא וכל דאית ליה מסר בידי: פאבא וקאל להא הודי מולאי לם יערף

תמר לומר לך מה זו לשם שמים אף זו לשם שמים שראתה באצטרולוגין שלה שעתידה להעמיד בנים ממנו ואינה
יודעת אם ממנה אם מבתה" כי ה' אתו" שם שמים שגור בפיו" וכל יש לו" הרי לשון קצר חסר אשר" ולא ידע אתו מאומה"
לא היה נותן לבו לכלום" כי אם הלחם" היא אשתו אלא שדיבר בלשון נקייה" ויהי יוסף יפה תאר" כיון שראה עצמו
מושל התחיל אוכל ושותה ומסלסל בשערו אמר הקב"ה אביך מתאבל ואתה מסלסל בשערך אני מגרה
בך את הדוב מיד ותשא אשת אדוניו וג'" כל מקום שנ' אחר סמוך" וחטאתי לאלהים" בני נח נצטוו על

לא ידע אתי מה בבית וכל אשר
יש לו נתן בידי: איננו גדול
בבית הזה ממני ולא חשך ממני
מאומה כי אם אותך באשר את
אשתו ואיך אעשה הרעה
הגדלה הזאת וחטאתי לאלהים:
ויהי כדברה אל יוסף יום יום ולא
שמע אליה לשכב אצלה
להיות עמה: ויהי כהיום הזה ויבא
הביתה לעשות מלאכתו ואין
איש מאנשי הבית שם בבית:
ותתפשהו בבגדו לאמר שכבה
עמי ויעזב בגדו בידה וינס ויצא
החוצה: ויהי כראותה כי עזב
בגדו בידה וינס החוצה: ותקרא

מעי במא פי אלמנזל וגמיע מא לה
קד געלה פי ידי: ליתוהי רב בביתא
הדין מני ולא מנע מני מדעם
אלהין יתיך בדיל דאת אתתיה
ואיכדין אעביד בישתא רבתא
הדא ואחוב קדם יי: וליס הו פי הדא
אלבית באפצ'ל מני ולם יחט' ענ'
שיא אלא אנת לאנך זוגתה פכיף
אצנע הדה אלסיה אלעט'ימה ואכט'י
ללה: והוה כד מלילת עם יוסף
יום יום ולא קביל מנה למשכב
לותה למהוי עמה: פלמא כלמתה
יומא בעד יום פלם יקבל מנהא
אן ינאם לזקהא ליכון מעהא:
והוה כיומא הדין ועל לביתא
למבדק בכתבי חושבניה ולית
אנש מאנשי ביתא תמן בביתא: כאן פי בעץ' אלאיאם דכ'ל אלי אלבית ליצנע
צנעה כתבה' לה ולם יכון אחד מן אהל אלבית פיה: ואחדתיה בלבושיה
למימר שכוב עמי ושבקיה ללבושיה בידה ועדק ונפק לשוקא: פתעלקת
בקמיצה קאילה צ'אגעני ותרך קמיצה פי ידהא והרב וכרג אלי אלסוק: והוה
כד חזת ארי שבקיה ללבושיה בידה ועדק לשוקא: פלמא ראת אנה
קד תרך קמיצה פי ידהא והרב אלי אלסוק: וקרת לאנשי ביתה

העריות: לשכב אצלה: אפילו בלא תשמיש: להיות עמה: לעולם הבא: ויהי כהיום הזה: כלומר ויהי כאשר הגיע
יום מיוחד יום צחוק יום איד להם שהלכו כולם לבית ע"ז אמרה אין לי יום הגון ליזקק ליוסף כהיום הזה אמרה להם חולה
אני ואיני יכולה לילך: לעשות מלאכתו: רב ושמואל חד אמר מלאכתו ממש וחד אמר לעשות צרכיו עמה אלא שנראית לו

לאנשי ביתה ותאמר להם לאמר
ראו הביא לנו איש עברי לצחק
בנו בא אלי לשכב עמי ואקרא
בקול גדול: ויהי כשמעו כי
הרימתי קולי ואקרא ויעזב
בגדו אצלי וינס ויצא החוצה:
ותנח בגדו אצלה עד בוא אדניו
אל ביתו: ותדבר אליו כדברים
האלה לאמר בא אלי העבד
העברי אשר הבאת לנו לצחק
בי: ויהי כהרימי קולי ואקרא
ויעזב בגדו אצלי וינס החוצה:
ויהי כשמע אדניו את דברי
אשתו אשר דברה אליו לאמר
כדברים האלה עשה לי עבדך

ואמרת להון למימר חזו איתי
לנא גברא עבראה לחייכא בנא
על לותי למשכב עמי וקרית
בקלא רמא: דעת באהל ביתהא
וקאלת להם אנטרו כיף גאנא בגל
עבראני ליתלעב בנא אתאני
ליצאגעני פנאדית בצות עאל:
והוה כד שמע ארי ארימית קלי
וקרית ושבקיה ללבשיה לותי
וערק ונפק לשוקא: פלמא סמעני
קד רפעת צותי ונאדית תרך קמיצה
בידי והרב וכרג אלי אלסוק: ואחתתיה
ללבשיה לותה עד דעל רבוניה
לביתיה: פודעת קמיצה ענדהא
אלי אן דכל מולאה אלי מנזלה: ומלילת
עמיה כפתגמיא האלין למימר על
לותי עבדא עבראה דאיתיתא לנא לחייכא בי: וקאלת לה מתל הדי אלקול
אתאני אלעבד אלעבראני אלדי גיתנא בה ליתלעב בנא: והוה כד ארימית קלי
וקרית ושבקיה ללבשיה לותי וערק לשוקא: פלמי רפעת צותי פנאדית
תרך קמיצה פי ידי והרב אלי אלסוק: והוה כד שמע רבוניה ית פתגמי אתתיה
דמלילת עמיה למימר כפתגמיא האלין עבד לי עבדך ותקיף רגזיה: פלמא
סמע כלאם אמראתה אלתי קאלת לה כדי צנעבי עבדך אשתד גצבה עליה:

דמות דיוקנו של אביו וכו' כדאיתא במסכת סוטה: ראו הביא לנו. ולא פירש מי הביאו ועל בעלה אומרת כן: עברי.
מעבר הנהר מבני עבר: לאדונו שליוסף בא אלי. לצחק בי העבד העברי. אשר הבאת לנו: ויהי כשמע
אדונו. בשעת תשמיש אמרה לו וזה שאמרה כדברים האלה עשה לי עבדך עניני תשמיש כאלה:

ויחר אפו׃ ויקח אדני יוסף אתו
ויתנהו אל בית הסהר מקום
אשר אסורי המלך אסורים
ויהי שם בבית הסהר׃ ויהי
יהוה את יוסף ויט אליו חסד
ויתן חנו בעיני שר בית הסהר׃
ויתן שר בית הסהר ביד יוסף
את כל האסירים אשר בבית
הסהר ואת כל אשר עשים שם
הוא היה עשה׃ אין שר בית הסהר
ראה את כל מאומה בידו באשר
יהוה אתו ואשר הוא עשה יהוה
מצליח׃

ויהי אחר הדברים האלה חטאו
משקה מלך מצרים והאפה
לאדניהם למלך מצרים׃ ויקצף

ודבר רבונה דיוסף יתה ויהביה
בבית אסירי אתר דאסירי מלכא
אסירין והוה תמן בבית אסירי׃
פאכדה וורעה פי אלסג'ן מוצ'ע
אסרא אלמלך מחבוסין ואקאם
תם פי אלסג'ן׃ והוה מימרא דיי
בסעדיה דיוסף ונגד ליה חסדא
ויהביה לרחמין בעיני רב בית
אסירי׃ פכאן אלה מעה ומיל לה
פצ'לא ורזקה חט'א ענד רייס
אלסג'ן׃ ויהב רב בית אסירי בידא
דיוסף ית כל אסיריא דבבית אסירי
וית כל דעבדין תמן ממימריה הוה
מתעביד׃ חתי געל תחת ידה
גמיע אסארא אלדי פי אלסג'ן וכל
מא כאנו יצנעו תם הו כאן ידבירה׃
לית רב בית אסירי חזי ית כל סרחן

בידיה בד מימרא דיי בסעדיה ודהוא עביד יי מצלח׃ ולם רייס אלסג'ן
ירא שייא מנכרא עליה ממא אלה מעה ומא יעמלה אלה מנגחה׃
והוה בתר פתגמיא האלין סרחו שקיא דמלכא דמצרים ונחתומא לרבונהון
למלכא דמצרים׃ וכאן בעד הדה אלאמור אן סאקי מלך מצר ואלכבאז
אדנבא לסידהמא מלך מצר׃ ורגיז פרעה על תרין רברבנוהי על

ויט אליו חסד. שהיה מקובל לכל רואיו לשון כלה נאה וחסודה שבמשנה: הוא היה עושה. כתרגומו במימריה הוה
מתעביד: באשר ה' אתו. בשביל שה' אתו: אחר הדברים האלה. לפי שהרגילה אותה ארורה את הצדיק בפי כולם
לדבר בו הביא להם הקב"ה סורחנם של אלו שיפנו אליהם ולא לו ועוד שתבא הרווחה לצדיק על ידיהם: חטאו. זה נמצא
זבוב בפיילי פוטירין שלו וזה נמצא צרור בגלוסקין שלו: האופה. את פת המלך ואין אפייה אלא בפת

פרעה על שני סריסיו על שר
המשקים ועל שר האופים: ויתן
אותם במשמר בית שר הטבחים
אל בית הסהר מקום אשר יוסף
אסור שם: ויפקד שר הטבחים
את יוסף אתם וישרת אתם
ויהיו ימים במשמר: ויחלמו
חלום שניהם איש חלמו
בלילה אחד איש כפתרון חלמו
המשקה והאפה אשר למלך
מצרים אשר אסורים בבית
הסהר: ויבא אליהם יוסף בבקר
וירא אתם והנם זעפים: וישאל
את סריסי פרעה אשר אתו
במשמר בית אדניו לאמר מדוע
פניכם רעים היום: ויאמרו אליו

רב שקי ועל רב נחתומי: פסכט
פרעון עלי כאדמיה רייס אלסקאה
ורייס אלכבאזין: ויהב יתהון במטרת
בית רב קטוליא בבית אסיריא אתרא
דיוסף אסיר תמן: וודעהמא פי
חפץ מנזל רייס אלסיאפין פי אלסגן
אלדי יוסף מחבוס פיה: ומני רב
קטוליא ית יוסף עמהון ושמיש
יתהון והוו יומין במטרא: פוכל
רייס אלסיאפין יוסף עליהמא
ליכדמהמא פאקאמא מדה
פי אלחפץ: וחלמו חלמא תרויהון
גבר חלמיה בליליא חד גבר
כפשרן חלמיה שקיא ונחתומא
דלמלכא דמצרים דאסירין
בבית אסירי: ז׳אן ראיא גמיעא
רויא כל ואחד עלא חדה פי לילה

ואחדה וכאן חלם כל ואחד חסב תפסירה אלסאקי ואלכבאז אלדי למלך
מצר אלמאסורין פי אלסגן: ואתא לותהון יוסף בצפרא וחזא יתהון והא
אנון נסיסין: פדכל אליהמא יוסף באלגדאה וראי וגוההמא כאלחין: ושאיל
ית רברבי פרעה דעמיה במטרת בית רבוניה למימר מדין אפיכון
בישין יומא דין: פסאל כאדמי פרעון אלדי מעה פי חפץ בית מולאה קאילא
מא באל וגוהכמא מתגיירה אליום: ואמרו ליה חלמא חלמנא ופשר

בפת ובלעז פישטור״ ויפקד שר הטבחים את יוסף להיות אתם״ ויהיו ימים במשמר שנים עשר חדש״ ויחלמו
חלום שניהם ויחלמו שניהם חלום זה ופשוטו ומדרשו כל אחד חלם חלום שניהם שחלם אותחלומו ופתרון

חלום חלמנו ופתר אין אתו
ויאמר אלהם יוסף הלוא לאלהים
פתרנים ספרו נא לי: ויספר שר
המשקים את חלמו ליוסף
ויאמר לו בחלומי והנה גפן
לפני: ובגפן שלשה שריגם
והוא כפרחת עלתה נצה הבשילו
אשכלתיה ענבים: וכוס פרעה
בידי ואקח את הענבים ואשחט
אתם אל כוס פרעה ואתן את
הכוס על כף פרעה: ויאמר לו
יוסף זה פתרנו שלשת השרגים
שלשת ימים הם: בעוד שלשת
ימים ישא פרעה את ראשך

ליתוהי ליה ואמר להון יוסף הלא מן
קדם יי פשרן חלמיא אשתעו כען לי:
קאלא לה ראינא רויא וליס להא
מפסר קאל להמא אליס ללה תפסיר
ללה לכן קצוהא עלי: ואשתעי
רב שקי ית חלמיה ליוסף ואמר
ליה בחלמי והא גופנא קדמי: פקץ
רייס אלסקאה רויא עלי יוסף וקאל
ראית כאן גפן בין ידיי: ובגופנא
תלתא שבשין והיא כד אפרחת
אפיקת לבלבין אניצת נץ בשילו
אתכלהא הוו ענבין: ופי אלגפן תלאתה
קצבאן והי כמא פרעת צער
נוארהא ונצגת עתאקידהא ואתרת
ענבא: וכסא דפרעה בידי ונסיבת
ית ענביא ועצרית יתהון לכסא דפרעה ויהבית ית כסא על ידא דפרעה:
וכאן כאס פרעון פי ידי פאכדת אלענב ועצרתה פיהא ונאולתה לה:
ואמר ליה יוסף דין פשרנה תלתא שבשין תלתא יומין אנון: קאל לה
יוסף הדי תפסירהא תלתה קצבאן תלאתה איאם: בסוף תלתא
יומין ידכרנך פרעה ויתיבונך על שמושך ותתין כסא דפרעה בידיה
כהלכתא קדמיתא דהויתא משקי ליה: אלי תלת איאם ידכרך

וזהו שנ׳ וירא שר האופים כי טוב פתר איש כפתרון חלומו כל אחד חלם חלום הדומה לפתרון העתיד לבוא
עליהם זועפים עצבים כמו קר וזעף זעף ה׳ אשא שריגים זמורות ארוכות שקורין וריי״ץ והיא כפרחת דומה
לפורחת והיא כפורחת נדמה לי בחלומי כאלו היא פורחת ואחר הפרח עלתה נצה נעשו סמדר חשפג״ל בלע״ז ואחר כך
הבשילו והיא כד אפרחת אפיקת לבלבין ע״כ תרגומו שלפורחת נץ גדול מפרח כדכתיב ובוסר גומל יהיה נצה וכתיב
ויוצא פרח והדר ויצץ ציץ ואשחט כתרגומו ועצרית והרבה יש בלשון משנה שלשת ימים הם סימן לך לשלשת ימים

והשיבך על כנך ונתת כוס פרעה
בידו כמשפט הראשון אשר היית
משקהו: כי אם זכרתני אתך
כאשר ייטב לך ועשית נא עמדי
חסד והזכרתני אל פרעה והוצאתני
מן הבית הזה: כי גנב גנבתי מארץ
העברים וגם פה לא עשיתי מאומה
כי שמו אתי בבור: וירא שר
האפים כי טוב פתר ויאמר אל
יוסף אף אני בחלומי והנה שלשה
סלי חרי על ראשי: ובסל העליון
מכל מאכל פרעה מעשה אפה
והעוף אכל אתם מן הסל מעל
ראשי: ויען יוסף ויאמר זה פתרנו
שלשת הסלים שלשת ימים הם:

פרעון ויירדך אלי מרתבתך ותנאולה
כאסה כאלסירה אלאולי אלדי כנת
סאקיה: אלא אן תדכרני עמך כד
ייטב לך ותעביר כען עמי טבו
ותדכר עלי קדם פרעה ותפקינני
מן בית אסיריא הדין: אלא אן
תדכרני מעך אלדי גאר לך תמכן
ואצטנע אלי מעלופא ואדכרני
ענד פרעון ואכרגני מן הדי בית
אלחבס
אלדי מגנב גנבנא מארע
עבראי ואתהכא לא עבדית
מדעם ארי מנאון יתי בבית
אסירי: לאני סרקת מן בלד
אלעבראניין והנא איצא לם אצנע
שיא אסתחקית אן יגעלוני
בסבבה פי אלחבס: וחזא רב נחתומי

ארי יאות פשר ואמר ליוסף אף אנא בחלמי והא תלתה סלין דחידו על
רישי: ולמא ראי רייס אלכבאזין אנה קד פסרהא לה לליר קאל לה ראית אנא
איצא כאן תלת סלאל חוארי על יראס: ובסלא עלאה מכל מיכלא
דפרעה עובד נחתום ועופא אכול יתהון מן סלא מעלוי רישי: ופי אלסלה
אלעליא מן גמיע טעאם פרעון ממא יצנעה אלכ... וכאן אלטאיר יאכל מנה
מן אלסל מן פוק ראסי: ואתיב יוסף ואמר דין פשרנה תלת הסלין תלתה
יומין אנון: פאגאבה יוסף וקאל הדי תפסירהא תלאתה סלאל תלת איאם:

ויש מדרש אגדה הרבה ישא פרעה את ראשך לשון חשבון כשיפקוד שאר עבדיו לשרת לפניו ובקעודה
ימנה אותך עמהן כנך בסיס שלך ומושבך אם זכרתני אתך אשר אם זכרתני אתך מאחר שייטיב לך ועשית

בעוד שלשת ימים ישא פרעה
את ראשך מעליך ותלה אותך
על עץ ואכל העוף את בשרך
מעליך: ויהי ביום השלישי יום
הלדת את פרעה ויעש משתה
לכל עבדיו וישא את ראש שר
המשקים ואת ראש שר האפים
בתוך עבדיו: וישב את שר
המשקים על משקהו ויתן הכוס
על כף פרעה: ואת שר האפים
תלה כאשר פתר להם יוסף: ולא זכר
שר המשקים את יוסף וישכחהו:

ק״ב פס׳ סימ׳ בקי

ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה

בסוף תלתה יומין יעדי פרעה ית
רישך מנך ויצלוב יתך על צליבא
וייכול עופא ית בסרך מנך: אלא
תלאתה איאם ינזע פרעון ראסך
ען בדנך ויצלבך עלי כשבה
ויאכל אלטיר מן לחמך: והוה ביומא
תליתאה יום בית ולדא דפרעה
ועבד משתיא לכל עבדוהי ואדכר
ית ריש רב שקי וית ריש רב
נחתומי בגו עבדוהי: פכאן פי אליום
אלתאלת והו מולד פרעון
צנע מגלסא לגמיע קואדה
פדכר רייס אלסקאה ורייס אלכבאזין
פימא בינהם: ואתיב ית רב שקי
על שקיותיה ויהב כסא על ידא
דפרעה: פאעאד כדלך רייס אלסקאה אלי סקייה ונאולה כאסה: וית רב נחתומי
צלב כמא דפשר להון יוסף: וצלב רייס אלכבאזין כמא פסר להמא יוסף:
ולא אדכר רב שקי ית יוסף ואנשייה: פנסי רייס אלסקאה יוסף ולם ידכרה:

והוה מסוף תרתין שנין ופרעה חלים והא קאים

נא עמדי חסד: אין נא אלא לשון בקשה. סלי חרי: סלים של נצרים קלופים חורין חורין ובמקומינו יש הרבה ודרך מוכרי
פת כסנין שקורין אובליש לתתם באותן סלים: יום הלדת את פרעה: יום לידתו וקורין לו יום גנוסיא ולשון הולדת לפי שאין
הולד נולד אלא על ידי אחרים שהחיה מילדת את האשה ועל כן היא נקראת מילדת וכן ומולדותיך ביום הולדת אותך וכן
אחרי הוכבס את הנגע שכבוסו על ידי אחרים: וישא את ראש וג׳: מנאם עם שאר עבדיו שהיה מונה המשרתים שישרתו
לו בסעודתו וזכר את אלו בתוכם כמו שאו את ראש לשון מנין: ולא זכר שר המשקים: בו ביום: וישכחהו: לאחר
מכאן מפני שתלה בו יוסף בבטחונו לזוכרו הוזקק להיות אסור שתי שנים שנ׳ אשרי הגבר אשר שם ה׳ מבטחו
ולא פנה אל רהבים ולא בטח על מצרים הקרויים רהב: ויהי מקץ: כתרגומו מסוף וכל לשון
קץ סוף היא: על היאר: כל שאר נהרות אינם קרויין יאורים חוץ מנילוס מפני שכל
הארץ עשויים יאורים יאורים בידי אדם ונילוס עולה בתוכם ומשקה אותם לפי שאין גשמים יורדין

חלם והנה עמד על היאר: והנה
מן היאר עלת שבע פרות יפות
מראה ובריאת בשר ותרעינה
באחו: והנה שבע פרות אחרות
עלות אחריהן מן היאר רעות
מראה ודקות בשר ותעמדנה
אצל הפרות על שפת היאר:
ותאכלנה הפרות רעות המראה
ודקת הבשר את שבע הפרות
יפת המראה והבריאת וייקץ
פרעה: ויישן ויחלם שנית והנה
שבע שבלים עלות בקנה אחד
בריאות וטבות: והנה שבע
שבלים דקות ושדופת קדים
צמחות אחריהן: ותבלענה

על נהרא: פלמא מנת סנתין
חאילתין ראי פרעון כאנה
ואקף עלי שאטי אלניל: והא מן
נהרא סלקן שבע תורן שפירן
למחזי ופטימן בסר ורעין באחוא:
וכאן קד צעד מנה סבע בקראת
חסאן אלמנצר וצכמאת אללחם
ורעת פי אלקרט: והא שבע תורן
אחרנין סליקא בתריהון מן נהרא
בישן למחזי וחסיקן בסר וקמא
לקבליהון דתורתא על כיף נהרא:
וכאן סבע בקראת אכר קד צעדן
ואהן מן אלניל קביחאת אלמנצר
ודקיקאת אללחם פוקפת אלי
גאנבהן עלי שאטי אלניל: ואכלא
תורתא בישן למחזי וחסירן בסר

ית שבע תורתא דשפירן למחזי ופטימתא ואתער פרעה: פאכלת אלבקראת
אלקביחאת אלמנצר רקיקאת אללחם אלסבע אלבקראת אלחסאן אלצכמה ואסתיקץ
פרעון: ודמוך וחלם תנינות והא שבע שבלין סלקן בקנא חד פטימן
וטבן: ותם נאם פראי תאניה כאן סבע סנבלאת קד צעדן פי קצבה ואחדה מלא
גיאד: והא שבע שבלין לקין ושקיפן קדום צמחן בתריהון: וכאן ז סנבלאת
דקאק משוובה בריח אלקבול קד נבתן וראהן: ובלעא שבליא

במצרים ת״יד כשאר ארצות״ יפות מראה״ סימן הוא לימי שבע שהבריות נראות יפות זו לזו שאין עין בריה צרה בחברתה
באחו״ באגם מריסק כמו ישגא אחו״ ודקות בשר״ טינב״ש בלע״ז לשון דק״ ותאכלנה סימן שתהא כל שמחת השבע נשכחת
בימי הרעב״ בקנה אחד״ טוד״ל בלע״ז״ בריאות״ ש״יטוב בלע״ז שדופות״ הל״יאש בלע״ז שקיפן קדום חבוטות לשון משקוף

144

השבלים הדקות את שבע
השבלים הבריאות והמלאות
וייקץ פרעה והנה חלום: ויהי
בבקר ותפעם רוחו וישלח
ויקרא את כל חרטמי מצרים
ואת כל חכ[illegible] ויספר פרעה
להם את חלמו ואין פות[illegible]
לפרעה: וידבר שר המשקים
את פרעה לאמר את חטאי
אני מזכיר היום: פרעה קצף
על עבדיו ויתן אתי במשמר
בית שר הטבחים אתי ואת
שר האפים: ונחלמה חלום
בלילה אחד אני והוא איש כפתרון

דקיתא ית שבע שבליא פטימתא
ומליתא ואתער פרעה והא חלמא:
פבלעת אלסנבלאת אלדקאק לסבע
אלסנבלאת אלצ׳כ׳מאת אלמלא פאסתיקץ׳
פרעון ואד׳י בה חלם: והוה בצפרא
ומטרפא רוחיה ושלח וקרא ית
כל חרשי מצרים וית כל חכימהא:
ואשתעי פרעה להון ית חלמיה
ולית דפשר יתהון לפרעה: פלמא
כאן באלגדאה כרבת רוחה פבעת
ודעי בגמיע עלמא מצר וגמיע
חכמאהא וקץ עליהם רויאה ולם
יכן מן פסרהא לה: ומליל רב לבֿיר
שקי עם פרעה למימר ית סרחני
אנא מדכר יומא דין: פתכלם רייס

אלסקאה בין ידיה וקאל אנא אד׳כר אליום כטאי: פרעה רגיז על עבדוהי
ויהב יתי במטרת בית רב קטוליא יתי וית רב נחתומי: ודלך אן פרעון
כאן קד סכ׳ט עלי עבידה פוצ׳עהמא פי חפץ׳ מנזל רייס אלסייאפין
אנא ורייס אלכבאזין: וחלמנא חלמא בליליא חד [illegible] והוא גבר
כפשרן חלמיה חלמנא: פראינא חלמא פי לילה ואחדה אנא והו ונאט׳רוא

תחבוטו תמיד ע״י הדלת המסה עלין קדים״ רוח מדנחיה שקולין בישא״ הבריאות ונעיינו בלעז״. והנה חלום״ והנה
נשלם חלום שלם לפניו והוצרך לפותרים״ ותפעם רוחו״ ומטרפה רוחיה מקשקשת בתוכו כפעמון ובנבוכד
נצר אומר ותתפעם רוחו לפי שהיו שם פעומות. שכחת החלום והעלמת פתרונו״ חרטומי״ הנחרים בטימי
מתים ששואלין בעצמות״ טומי הן עצמות בלשון ארמי ובמשנה בית שהוא מלא טומאה מלא עצמות״
ואין פותר אותם לפרעה״ פותרים היו אבל לא לפרעה שלא היה קולן נכנס באזנו ולא היה קורת רוח בפתרונם״
שהיו אומרין שבע בנות אתה מוליד שבע בנות אתה קובר״ איש כפתרון חלמו״ חלום הראוי לפתרון
שנפתר לנו ודומה לו״ נער עברי״ עבד״ ארורים הרשעים שאין טובתן שלמה מזכירו בלשון בזיון נער

חלמנו חלמנו׃ ושם אתנו נער
עברי עבד לשר הטבחים ונספר
לו ויפתר לנו את חלמתינו איש
כחלמו פתר׃ ויהי כאשר פתר
לנו כן היה אתי השיב על כני
ואתו תלה׃ וישלח פרעה ויקרא
את יוסף ויריצהו מן הבור ויגלח
ויחלף שמלתיו ויבא אל פרעה׃
ויאמר פרעה אל יוסף חלום
חלמתי ופתר אין אתו ואני שמעתי
עליך לאמר תשמע חלום לפתר
אתו׃ ויען יוסף את פרעה לאמר
בלעדי אלהים יענה את שלום
פרעה׃ וידבר פרעה אל יוסף
בחלמי הנני עמד על שפת היאר׃

כל ואחד חסב תפסירה׃ ותמן עמנא
עולים עבראה עבדא לרב קטוליא
ואשתעינא ליה ופשר לנא ית חלמנא
גבר כחלמיה פשר׃ וכאן תם מענא
גלאם עבראני עבדא לרייס אלסייאפין
קצצנאהא עלי[illegible]הא לנא
לכל ואחד חסב רויאה׃ והוה
כמא דפשר לנא כן הוה ית' אתיב
על שמושי ויתיה צלב׃ פכמא פסר
לנא כדאך כאן רדני אלמלך א'
מרתבתי וצלבה ואך׃ ושלח פרעה
וקרא ית יוסף ואריהטוהי מן בית
אסירי וספר ושני כסותיה ועל
לות פרעה׃ פבעת פרעון ודעי
ביוסף פאחצרוה מן אלחבס וחלק
שערה ובדל תיאבה ודכל אלי פרעון׃

ואמר פרעה ליוסף חלמא חלמית ופשר לית ליה ואנא שמעית עלך למימר
דאת שמע חלמא ומפשר ליה׃ קאל לה פר' ראית חלמא וליס לה מפסר וקד סמעת
ענך אנך אדי סמעת חלמא פסרתה׃ ואתיב יוסף ית פרעה למימר לא מן חכמתי
אלהין מן קדם יי' יתותב שלמא דפרעה׃ פאגאבה יוסף וקאל מן גיר עלמי אללה
יגיב פרעון בסלאם׃ ומליל פרעה עם יוסף בחלמי הא אנא קאים על כיף נהרא׃
תם כלמה פרעון וקאל ראית כאני ואקף עלי שאטי אלניל׃ והא

שוטה ואין ראוי לגדולה עברי אפלו לשוננו אינו מכיר עבד וכתוב בנמוסי מצרים שאין עבד מולך ולא לובש בגדי
שרים׃ איש כחלומו לפי החלום וקרוב לענינו׃ השיב על כני פרעה הנזכר למעלה כמו שאמר פרעה קצף על עבדיו הרי
מקרא קצר לשון ולא פירש מי השיב לפי שאין צריך לפרש מי השיב מי שבידו להשיב והוא פרעה וכן דרך כל מקראות
קצרים על מי שעליו לעשות הם סותמים את הדבר׃ מן הבור מן בית הסוהר שהוא עשוי כמין גומא וכן כל בור שבמקרא

והנה מן היאר עלת שבע פרות
בריאות בשר ויפת תאר ותרעינה
באחו: והנה שבע פרות אחרות
עלות אחריהן דלות ורעות תאר
מאד ורקות בשר לא ראיתי
כהנה בכל ארץ מצרים לרע:
ותאכלנה הפרות הרקות והרעות
את שבע הפרות הראשנות
הבריאת: ותבאנה אל קרבנה
ולא נודע כי באו אל קרבנה
ומראיהן רע כאשר בתחלה
ואיקץ: וארא בחלמי והנה שבע
שבלים עלת בקנה אחד מלאת
וטבות: והנה שבע שבלים
צנמות דקות שדפות קדים

מן נהרא סלקן שבע תורן פטימן
בסר ושפירן למחזי ורעין באחוא:
וכאן קד צעד מנה סבע בקראת
צ׳כמאת אללחם וחסנאת אלחליה:
ורעת פי אלקרט: והא שבע תורן
אחרנין סליקא בתריהון חסיכן
ובישן למחזי לחדא וחסיכן בסר
לא חזיתי דכותהן בכל ארעא
דמצרים לבישו: וכאן סבע
בקראת אכר קד צעדן וראהן
ען אלקביחאת אלחליה גדא דקיקאת
אללחם לם ארא מתלהא פי גמיע
בלד מצר פי אלקבח: ואכלא תורתא
חסיכתא ובישתא ית שבע תורתא
קדמאיתא פטימתא: פאכלת
אלבקראת אלדקאק אלקביחאת אלסבע

אלבקראת אלאוליאת אלצ׳כמאת: ועלא למעיהון ולא אתידע ארי עלא
למעיהון ומחזיהון ביש כד בקדמיתא ואתעירית: פדכלת אלי בטונהא ולם
יתבין אנהא קד דכלת ומנצ׳רהא קביח כמא כאן אולא תם אסתיקצ׳ת:
וחזית בחלמי והא שבע שבלין סלקן בקנא חד מלין וטבן: תם ראית כאן
סבע סנבלאת קד נבתן פי קצבה ואחדה מלא גיאד: והא שבע שבלין נצן
לקין שקיפן קדום צמחן בתריהון: וכאן סבע סנבלאת צאויאת דקאק משווה

לשון גומא הוא ונראה בו מים קדי בור כושה בלע״ז דגלה״ מפי״ע כבודה המלכות תשמע חלום לפתור אתו״ תחזין ותבין חלום
לפתור אותו״ תשמע לשון הבנה והאזנה כמו שומע יוסף אשר לאח׳ נמע לשונו אנטינ״דר בלע״ז ״בלעדי״ אין החכמה משלי
אלא אלהים יענה״ יתן עניה בפי לשלום פרעה ״דלות״ כחושות כמו מה״ ועי אתה ככה דל רחמנון״ ורקות הבשר״ כל לשון רקות
שבמקרא חסרון בשר ובלע״ז בלו״ש ״צנומות״ ״צנמה״ וארמי סלע הרי הוא כעץ בלי לחלוח ויבשות כסלע ותרגום נצן

צמחות אחריהם: ותבלען השבלים
השבלים הדקת את שבע השבלים
הטבות ואמר אל החרטמים
ואין מגיד לי: ויאמר יוסף אל
פרעה חלום פרעה אחד הוא את
אשר האלהים עשה הגיד
לפרעה: שבע פרת הטבת
שבע שנים הנה ושבע השבלים
הטבת שבע שנים הנה חלום
אחד הוא: ושבע הפרות הרקות
והרעת העלת אחריהן שבע
שנים הנה ושבע השבלים
הרקות שדפות הקדים יהיו שבע
שני רעב: הוא הדבר אשר
דברתי אל פרעה אשר האלהים
עשה הראה את פרעה: הנה

בריח לקבל קד כבתן וראהן:
ובלעא שבליא לקיתא ית שבע
שבליא טבתא ואמרית לחרשיא
ולית דמחוי לי: פבלעת לסנבלאת
ארקאק לסבע לסנבלאת לגיאד
פקלת ראך לל עלמא ולם יכברוני
בשי: ואמר יוסף לפרעה חלמא
דפרעה חד הוא ית דיי' עתיד
למעבד חוי לפרעה: קאל לה יוסף
רויא פרעון ואחד אדי ס' צנעה
אלה אוראה פרעון: שבע תורתא
טבתא שבע שניא אנון ושבע
שבליא טבתא שבע שניא אנון
חלמא חד הוא: לסבע לבקראת
לגיאד ולסבע לסנבלאת לגיאד
הי סבע סנין כיר הדי חלם ואחד:
ושבע תורתא חסיבתא ובישתא
דסליקן בתריהון שבע שניא אנון ושבע שבליא לקיתא דשקיפן קדום
יהוין שבע שני כפנא: ולסבע אלבקראת אלרקאק אלקביחאת אלצאעדה
וראהן ולסבע אלסנבלאת אלפארגה אלמשוובה בריח אלקבול יתכון סבע
סני גוע: הוא פתגמא דמלילית עם פרעה דיי' עתיד למעבד אחזי ית
פרעה: הו אלכלאם אלדי קלתה לפרעון ס' צנעה אלה אוראה פרעון: הא אדי

לקין כנן אין בהן אחהנם לפי שנתדוקכו מן הזרע" שבע שנים ושבע שנים" כולן אינן אלא שבע ואשר נשנה
החלום פעמים לפי שהדבר מזומן כמו שפירש לו בסוף ועל השנות החלום וג' ונשכח כל השבע" הוא פתרון ובלעה"
ולא ידע השבע" הוא פתרון ולא נודע כי באו אל קרבנה" מכון מזומן בשבע שנים הטובות נאמר הגיד

שבע שנים באות שבע גדול
בכל ארץ מצרים: וקמו שבע
שני רעב אחריהן ונשכח כל
השבע בארץ מצרים וכלה
הרעב את הארץ: ולא יודע
השבע בארץ מפני הרעב
ההוא אחרי כן כי כבד הוא
מאד: ועל השנות החלום אל
פרעה פעמים כי נכון הדבר
מעם האלהים וממהר האלהים
לעשתו: ועתה ירא פרעה איש
נבון וחכם וישיתהו על ארץ
מצרים: יעשה פרעה ויפקד
פקדים על הארץ וחמש את
ארץ מצרים בשבע שני השבע:

שבע שניא אתין סבעא רבא בכל
ארעא דמצרים: סת אתיכם סבע
סנין יכון שבע כתיר פי בלד מצר:
ויקומון שבע שני כפנא בתריהון
ויתנשי כל סבעא בארעא דמצרים
וישיצי כפנא ית ארעא: תם
תואפיכם סבע סני גוע מן בעדהא
פינסא גמיע אלשבע אלדי כאן פי
בלד מצר ויבאד אלגוע אהל
אלבלד: ולא אתידע סבעא בארעא
מן קדם כפנא ההוא דיהי בתר כין
ארי תקיף הוא לחדא: ולא יתבין
אתר דלך אלשבע פי אלבלד מן
קבל אלגוע אלאתי בעדה לאנה
עצים גדא: ועל דאתני חלמא
לפרעה תרתין זמנין ארי תקין

פתגמא מן קדם יי ומוחי יי למעבדיה: ואמא אעאדה אלרויא עלי
פרעון מרתין פלאן אלאמר תאבת מן ענד אללה והו מסרע אן יצנעה: וכען
יחזי פרעה גבר סכלתן וחכים וימניניה על ארעא דמצרים: ואלאן
ינצר פרעון רגלא פהמא חכימא יוליה עלי בלד מצר: יעביד פרעה
וימני מהימנין על ארעא ויזרזון ית ארעא דמצרים בשבע שני
סבעא: ויטלק להא אן יוכל וכלא עלי אלבלד חתי יעזלון
גלה בלד מצר פי סבע סני אלשבע: ויכנשון ית כל עבור שניא

לפרעה לפי שהיה קמוך ובשבע שני הרעב נאמר הדאה אפרעה לפי שהיה הדבר מופלג ורחוק נופל בו לשון
מראה וה ומש כתרגומו ויזרזון וכן וחמושים אתכל אכל שם דבר הוא לפיכך טעמו באף ונקוד בפתח

ויקבצו את כל אכל השנים הטבות
הבאות האלה ויצברו בר תחת יד
פרעה אכל בערים ושמרו. והיה
האכל לפקדון לארץ לשבע שני
הרעב אשר תהיין בארץ מצרים
ולא תכרת הארץ ברעב. וייטב
הדבר בעיני פרעה ובעיני כל
עבדיו. ויאמר פרעה אל עבדיו
הנמצא כזה איש אשר רוח אלהים
בו. ויאמר פרעה אל יוסף אחרי
הודיע אלהים אותך את כל זאת
אין נבון וחכם כמוך. אתה תהיה
על ביתי ישק כל עמי רק הכסא ועל פיך ישק
אגדל ממך. ויאמר פרעה אל

טבתא דאתין אלין ויצברון עבורא
תחות יד ממני פרעה עבורא
בקרויא ויטרון. ויגמעו טעאם
ויכנשון הדה סני אלכֿיר אלאתיה
ברהא תחת תדביר פרעון ויחפטו
טעאמהא פי קראהא. ויהי
עבורא גניז לעמא דארעא
לשבע שני כפנא דיהוין בארעא
דמצרים ולא ישתיצי עמא
דארעא בכפנא. ויכון ודיעה
מהא לסבע סני אלגוע אלתי תכון
פי בלד מצר ולא ינקטע אהל
אלבלד מנהא. ושפר פתגמא
בעיני פרעה ובעיני כל עבדוהי.
פחסן כלאמה ענד פרעון וענד
גמיע קוואדה. ואמר פרעה לעבדוהי הנשכח כדין גבר דרוח נבואה מן
קדם יי ביה. תם קאל פרעון לקוואדה הל נגד מתל הדא רגל פיה רוח אללה עלמא.
ואמר פרעה ליוסף בתר דהודע יי יתך ית כל דא לית סכלתן וחכים
כותך. תם קאל לה בעד מא ערפך אללה כל הדה אלאמור ליס פהים וחכים
מתלך. את תהי ממנא על ביתי ועל מימרך יתזן כל עמי לחוד כרסי מלכותא
הדין איהי יקיר מנך. אנת תכון עלי ביתי ואמרך ינקאד גמיע קומי
לא אשרף עליך אלא בכרסי פקט. ואמר פרעה ליוסף

קטן ואוכל שהוא פועל כגון כי כל אכל חלב טעמו למטה בכף ונקוד קמץ קטן. תחת יד פרעה ברשותו ובאומנותו. והיה
האוכל הצבור כשאר פקדון הגנוז לקיום הארץ. הנמצא כזה. הנשכח כדין ואם כלך ונבקשנו. הנמצא כמוהו. הנמצא לשון
תמיהה וכן כל הא המשמשת בראש תיבה ונקודה בחטף פתח. אין נבון. לבקש אין נבון וחכם שאמרת לא נמצא כמוך. ישק
יתזן יתפרנס כל צרכי עמי יהיו נעשים על ידך כמו בן משק ביתי וכמו נשקו בר פן יאנף בדגשון בלעז. רק הכסא. שיהו קורין

יוסף ראה נתתי אתך על כל ארץ
מצרים: ויסר פרעה את טבעתו
מעל ידו ויתן אתה על יד יוסף
וילבש אתו בגדי שש וישם
רבד הזהב על צוארו: וירכב
אתו במרכבת המשנה אשר לו
ויקראו לפניו אברך ונתון אתו
על כל ארץ מצרים: ויאמר
פרעה אל יוסף אני פרעה
ובלעדיך לא ירים איש את ידו
ואת רגלו בכל ארץ מצרים:
ויקרא פרעה שם יוסף צפנת
פענח ויתן לו את אסנת בת
פוטי פרע כהן און לאשה ויצא

חז׳ דמניתי יתך על כל ארעא דמצרים:
קאל לה פרעון אנט̇ר קד וליתך עלי
גמיע בלד מצר: ואעדי פרעה ית
עזקתיה מעל ידיה ויהב יתה על
ידא דיוסף ואלביש יתיה לבושין
דבוץ ושוי מניכא דדהבא על
צורייה: ת̇ם נזע פרעון כאתמה
מן ידה וג̇עלהא עלי יד יוסף ואלבסה
תיאב עשר וצייר טוק מן ד̇הב
עלי ענקה: וארכיב יתיה ברתיכא
תנייתא דיליה ואכריזו קדמוהי דין
אבא למלכא ומני יתיה על כל
ארעא דמצרים: וארכבה̇ ג̇נבתה̇
ונודי בין ידיה אטריקהדי שריף
אלמלך וולאה עלי גמיע בלד מצר:

ואמר פרעה ליוסף אנא פרעה ובר ממימרך לא ירים גבר ית ידיה למיחד
זין וית רגליה למרכב על סוסיא בכל ארעא דמצרים: ת̇ם קאל לה ועלי אני
פרעון פמן גיר ראיך לא ירפע אנסאן ידה פי קלם ולא רגלה פי רכאב פי גמיע בלד
מצר: וקרא פרעה שום יוסף גברא דמטמרן גלין ליה. ויהב ליה ית אסנת בת

מלך כקא לשון שם המלוכה כמו ויגדל את כסאו מכסאך: נתתי אותך: מניתי יתך. ואעפ״כ לשון נתינה כמו ונתנך
עליון בין לגדולה בין לשפלות נופל לשון נתינה כמו נתתי אתכם נבזים ושפלים: ויסר את טבעתו: נתינת טבעת המלך היא
אות למי שנותנה לו להיות שני לו לגדולה: בגדי שש: דבר חשיבות הוא במצרים: רביד: ענק ועל שהוא רצוף בטבעות
קרוי רביד וכן רבדתי ערשי רפדתי ערשי מרצפות. ובלשון משנה מוקף רובדין שלאבן על החביר שבעזרה והיא רצפה:
במרכבת המשנה: השניה למרכבתו המהלכת אצל שלו: אברך: כתרגומו דין אבא למלכא: רך בלשון ארמי מלך בה
שותפין לא ריכא ולא בר ריכא ובדברי אגדה דרש ר׳ יהודה אברך זה יוסף שהוא אב בחכמה ורך בשנים א״ל בן דורמסקית
עד מתי אתה מעוות עלינו את הכתובים אין אברך אלא לשון ברכים שהכל היו נכנסים ויוצאין תחת ידו כענין שנ׳ ונתון
אותו: אני פרעה: שיש יכולת בידי לגזור גזירות על מלכותי ואני גוזר שלא ירים איש את ידו בלעדיך שלא ברשותך. ד״א
אני פרעה אני אהיה מלך ובלעדיך וג׳ והוא דוגמתו רק הכסא. את ידו ואת רגלו: כתרגומו. צפנת פענח: מפורש הצפונות
ואין לפענח דמיון במקרא: פוטיפרע: הוא פוטיפר ונקרא פוטיפרע על שנסתרס מאליו לפי שלקח את יוסף למשכב זכור:

יוסף על ארץ מצרים׃ ויוסף בן
שלשים שנה בעמדו לפני פרעה
מלך מצרים ויצא יוסף מלפני
פרעה ויעבר בכל ארץ מצרים׃
ותעש הארץ בשבע שני השבע
לקמצים׃ ויקבץ את כל אכל
שבע שנים אשר היו בארץ
מצרים ויתן אכל בערים אכל
שדה העיר אשר סביבתיה נתן
בתוכה׃ ויצבר יוסף בר כחול
הים הרבה מאד עד כי חדל לספר
כי אין מספר׃ וליוסף ילד שני
בנים בטרם תבוא שנת הרעב
אשר ילדה לו אסנת בת פוטיפרע
כהן און׃ ויקרא יוסף את שם
הבכור מנשה כי נשני אלהים

ונפק יוסף מן קדם פרעה

ג

פוטיפרע רבא דאון לאתו׳ ונפק
יוסף שליט על ארעא דמצרים׃
וסמאה מוצח אלכפיאת וזוגה
באסנת אבנה׳ פוטיפר עאמאם
און וכרג יוסף ואליא עלי גמיע בלד
מצר׃ ויוסף בר תלתין שנין כד קם
קדם פרעה מלכא דמצרים ועבר
בכל ארעא דמצרים׃ וכאן יוסף
אבן תלאתין סנה חין וקף בין ידי
פר׳ מלך מצר ולמא כרג מן בין ידיה
טאף גמיע בלד מצר׃ וכנשו דיירי
ארעא בשבע שני סבעא עבורא
לאוצרין׃ ואנבתת אלארץ פי סבע
סני אלשבע מל אלמכאזין׃ וכנש ית כל
עבור שבע שניא דהוואה בארעא
דמצרים ויהב עבורא בקרויא עבור
חקל קרתא דבסחרנהא יהב בגוה׃
פגמע טעאם אלסבע אלסנין אלתי כאנה׳ פי בלד מצר וגעלה פי קראהא געל טעאם
כל קריה אלתי חוליהא פי וצטהא׃ וכנש יוסף עבורא כחלא דימא סגי לחדא עד
דפסק מלממני ארי לית מנין׃ פגמע יוסף מן אלבר שביה ברמל אלבחר כתירא
גדא חתי אנתהא מן אן יחציה ממא לא אחצא לה׃ וליוסף אתילידו תרין בנין עד לא
עלת שתא דכפנא דילידת ליה אסנת בת פוטיפר ע רבא דאון׃ וולד ליוסף אבנין
קבל אן תדכל סנה אלגוע ולדתהמא לה אסנת אבנה׳ פוטיפרע אמאם און׃
וקרא יוסף ית שום בכרא מנשה ארי אנשיני יי׳ ית כל עמלי וית כל

ותעש הארץ כתרגומו ואין הלשון נגזר מלשון עשיה׃ לקמצים קומץ על קומץ יד על יד היו אוצרין׃ אוכל שדה העיר

את כל עמלי ואת כל בית
אבי: ואת שם השני קרא
אפרים כי הפרני אלהים בארץ
עניי: ותכלינה שבע שני השבע
אשר היה בארץ מצרים: ותחלינה
שבע שני הרעב לבוא כאשר
אמר יוסף ויהי רעב בכל הארצות
ובכל ארץ מצרים היה לחם:
ותרעב כל ארץ מצרים ויצעק
העם אל פרעה ללחם ויאמר
פרעה לכל מצרים לכו אל יוסף
אשר יאמר לכם תעשו: והר
והרעב היה על כל פני הארץ
ויפתח יוסף את כל אשר בהם

בית אבא: פסמי אלבכר מנשה
קאל אן אללה קד אנסאני גמיע שקאי
ומא כאן מנה פי בית אבי: וית
שום תנינא קרא אפרים ארי אפשני
יי בארע שעבודי: וסמא אלתאני
אפרים קאל אן אללה קד אנמאני פי
בלד צעפי: ושלימא שבע שני
סבעא דהואה בארעא דמצרים:
תם פנית סבע סני אלשבע אלדי
כאן פי בלד מצר: ושריאה שבע
שני כפנא למיתי כמא דאמר
יוסף והוה כפנא בכל ארעתא
ובכל ארעא דמצרים הוה לחמא:
ובדאת סבע סני אלגוע אן תאתי
כמא קאל יוסף פכאן גוע פי גמיע
אלבלדאן ופי גמיע בלד מצר כאן טעאם: וכפנת כל ארעא דמצרים:
וצוח עמא קדם פרעה על לחמא: ואמר פרעה לכל מצראי איזילו לות
יוסף דיימר לכון תעבדון: פלמא גאע אהל בלד מצר צרך אלקום אלי פר
בסבב אלטעאם פקאל להם אמצו אלי יוסף מא קאל לכם אצנעוה: וכפנא
הוה על כל אפי ארעא ופתח יוסף ית כל אוצריא דבהון עיבורא וזבין

נתן בתוכה שכל ארץ וארץ מעמדת פירותיה ונותנין בתבואה מעפר המקום ומעמיד התבואה מלירקב: עד כי
חדל לספור. עד אשר חדל לו הסופר לספור והרי זה מקרא קצר: כי אין מספר. לפי שאין מספר והרי כי משמש
בלשון דהא: בטרם תבוא שנת הרעב. מכאן שאדם אסור לשמש מטתו בשני רעבון: ותרעב כל ארץ מצרים. שהרקיבה
תבואתם שאצרו חוץ משל יוסף: אשר יאמר לכם תעשו. לפי שהיה יוסף אומר להם שימולו וכשבאו אצל פרעה ואומרים
כך הוא אומר לנו אמר להם ולמה לא צברתם בר והלא הכריז לכם ששני הרעב באין אמרו לו אספנו הרבה והרקיבה
אמר להם אם כן כל אשר יאמר לכם תעשו הרי גזר על התבואה והרקיבה מה אם יגזור עלינו ונמות: על כל פני הארץ מי הם פני
הארץ אלו העשירים: את כל אשר בהם. כתרגומו דבהון עיבורא: וישבר למצרים. שבר לשון מכר ולשון

וישבר למצרים ויחזק הרעב
בארץ מצרים: וכל הארץ באו
מצרימה לשבר אל יוסף כי
חזק הרעב בכל הארץ: וירא
יעקב כי יש שבר במצרים ויאמר
יעקב לבניו למה תתראו: ויאמר
הנה שמעתי כי יש שבר במצרים
רדו שמה ושברו לנו משם ונחיה
ולא נמות: וירדו אחי יוסף עשרה
לשבר בר ממצרים: ואת בנימין
אחי יוסף לא שלח יעקב את
אחיו כי אמר פן יקראנו אסון:

למצראי ותקיף כפנא בארעא
דמצרים: ולמא אנבסט אלגוע
עלי וגה אלארץ ופתח יוסף גמיע
מא פיה ואמאר למצריין ואשתד
אלגוע פי בלד מצר: וכל דיירי ארעא
אתו למצרים למזבן עבורא
מן יוסף ארי תקיף כפנא בכל
ארעא: וכתיר מן אהל אלבלדאן
גאוא אלי מצר ימתארו מן יוסף אד
אשתד אלגוע פי בלדאנהם: וחזא
יעקב ארי אית עבור מזדבן
במצרים ואמר יעקב לבנוהי
למא תתחזון: פסמע יעקוב אן
אלמירה מוגודה במצר פקאל לבניה לא תתואנו: ואמר הא שמעית
ארי אית עבור מזדבן במצרים. חותו לתמן וזבונו לנא מתמן ונחי ולא
נמות: קאל הוני קד סמעת אן אלמירה מוגודה במצר אנחדרו אליהא
ואמתארו מנהא נחיא ולא נמות: ונחתו אחי יוסף עסרא למזבן עבורא
ואנחדרו אכוה יוסף עשרה לימתארו ברא מן מצר: וית בנימין אחוהי ממצרים
דיוסף לא שלח יעקב עם אחוהי ארי אמר דלמא יערעניה מותא: ובנימין
אכי יוסף לם יבעתה יעקוב מע אכותה לאנה קאל כלא תלחקה אלמניה:

קנין הוא כאן משמש לשון מכר שברו לכו מעט אוכל לשון קנין ול תא׳: ר׳ זיינו כי אם בתבואה שאף ביין וחלב מצינו ולכו
שברו בלא כסף "וירא יעקב כי יש שבר במצרים" ומהיכן ראה והלא לא ראה אלא שמע שנ׳ הנה שמעתי וג׳ מה הוא וירא
ראה באספקלריא של קדש שעדיין יש לו שבר במצרים ולא היתה נבואה ממש להודיעו בפירוש שזה יוסף "וכל הארץ
באו מצרימה אל יוסף לשבור ואם תדרשנו כסדרו היה צריך לכתוב לשבור מן יוסף "למה תתראו" למה תראו עצמכם בפני בני
ישמעאל ובני עשו כאלו אתם שבעים שעדיין היה לכם תבואה ומפי אחרים שמעתי שהוא לשון כחישה למה תהיו
כחושים ברעב ודומה לו ומרוה גם הוא יורא "רדו שמה" ולא אמר לכו רמז למאתים ועשר שנים שנשתעבדו למצרים כמנין
רד״ו "וירדו אחי יוסף" ולא כתב בני יעקב מלמד שהיו מתחרטין במכירתו ונתנו לבם להתנהג עמו באחוה ולפדותו

ויבאו בני ישראל לשבר בתוך
הבאים כי היה הרעב בארץ כנען:
ויוסף הוא השליט על הארץ
הוא המשביר לכל עם הארץ
ויבאו אחי יוסף וישתחוו לו אפים
ארצה: וירא יוסף את אחיו ויכרם
ויתנכר אליהם וידבר אתם
קשות ויאמר אלהם מאין באתם
ויאמרו מארץ כנען לשבר אכל:
ויכר יוסף את אחיו והם לא הכרהו:
ויזכר יוסף את החלמות אשר
חלם להם ויאמר אלהם מרגלים
אתם לראות את ערות הארץ באתם:

ואתו בני ישראל למזבן עיבורא בגו
עליא ארי הוה כפנא בארעא דכנען:
פלמא דכלו בנו אסראיל לימתארו
פימא בין אלדאכלין אד כאן אלגוע
פי בלד כנעאן: ויוסף הוא שליט
על ארעא הוא מזבין לכל עמא
דארעא ואתו אחי יוסף וסגידו ליה
על אפיהון על ארעא: ויוסף הו
סולטאן אלבלד והו אלממיר לגמיע
קומה פגאו אכותה פסגדו לה
עלי וגוההם עלי אלארץ: וחזא
יוסף ית אחוהי ואשתמודענון:
ואשתני מא דימליל עמהון ומליל
עמהון קשיין ואמר להון מנן אתיתון

עבורא

ואמרו מארעא דכנען למזבן עיבורא: פראי יוסף אכותה פאתבתהם ותנכר
להם וכלמהם בצעובה וקאל להם מן אין גיתם קאלו מן בלד כנעאן נמתאר
טעאם: ואשתמודע יוסף ית אחוהי ואנון לא אשתמודעוהי: ואתבת יוסף
אכותה מחקקא והם לם יתבתוה: ואדכר יוסף ית חלמיא דהוה חלים להון ואמר
להון אלילי אתון למחזי ית בדקהא דארעא אתיתון: ולמא דכר יוסף אלאחלאם
אלתי ראהא להם קאל להם אנתם גואסיס אנמא גיתם לתנצרו כבר אלבלד:

בכל ממון שיפסקו עליהם: עשרה. מה ת"ל עשרה והלא כת' ואת בנימין אחי יוסף לא שלח אלא לענין האחוה היו חלוקין לעשרה
שלא היתה אהבת כולם שוה לו אבל לענין לשבר בר כולם לב אחד להם: פן יקראנו אסון. ובבית לא יקראנו אמר
ר' אליעזר בן יעקב מכאן שהשטן מקטרג בשעת הסכנה: בתוך הבאים. מטמינין עצמן שלא יכירום לפי שצוה להם
אביהם שלא יתראו שלא תשלוט בהם עין הרע שכולם נאין וכולם גבורים: וישתחוו לו אפים. נשתטחו לו על פניהם וכן
כל השתחואה פשוט ידים ורגלים הוא: ויתנכר אליהם. נעשה להם כנכרי בדברים לדבר קשות: ויכר יוסף וג'. לפי שהניחם
חתומי זקן: והם לא הכירוהו. שיצא מאצלם בלא חתימת זקן ועכשיו בא בחתימת זקן ומדרש אגדה ויכר יוסף את אחיו
כשנמסרו בידו הכיר שהם אחיו וריחם עליהם והם לא הכירוהו כשנפלו בידם לנהוג בו אחוה: אשר חלם להם. עליהם
וידע שנתקיימו שהרי השתחוו לו: ערות הארץ. גלוי הארץ מהיכן היא נוחה ליכבש כמו את מקורה הערה וכמו

ויאמרו אליו לא אדני ועבדיך
באו לשבר אכל: כלנו בני איש
אחד נחנו כנים אנחנו לא היו
עבדיך מרגלים: ויאמר אלהם
לא כי ערות הארץ באתם לראות:
ויאמרו שנים עשר עבדיך אחים
אנחנו בני איש אחד בארץ כנען
והנה הקטן את אבינו היום והאחד
איננו: ויאמר אלהם יוסף הוא
אשר דברתי אלכם לאמר
מרגלים אתם: בזאת תבחנו
חי פרעה אם תצאו מזה כי אם

ואמרו ליה לא רבוני ועבדך אתו
למזבן עבורא: קאלו לה לא יא
סיידי אנמא גאו עבידך לימתארו
טעאמא: כלנא בני גברא חד
נחנא כוני אנחנא לא הוו עבדך
אלילי: ונחן כלנא בני רגל ואחד
ונחן תקאת מא כאן קט עבידך
גואסיסא: ואמר להון לא אלהין
בדקת ארעא אתיתון למחזי:
קאל להם לא בל אנמא גיתם לתנטרו
כבר אלבלד: ואמרו תרי עסר עבדך
אחין אנחנא בני גברא חד בארעא דכנען:
והא זעירא עם אבונא יומא דין.

וחד ליתוהי: קאלו נחן עבידך אתנא עשר אך בני רגל ואחד פי בלד
כנעאן ואצגרנא אליום ענד אבינא ואחד מפקוד: ואמר להון יוסף
הוא דמלילית עמכון למימר אלילי אתון: קאל להם יוסף הו מא קלת
לכם אנכם גואסיס: בדא תתבחרון חיי פרעה אם תיפקון מכא אלהין
במיתי אחוכון זעירא הלכא: בהדה תמתחנון חיוה פרעון
לא כרגתם מן ההנא אלא במגי אכיכם אלאצגר אלי ההנא: שלחו

ערות (ערוה וכן) כל ערוה שבמקרא לשון גילוי ואונקלוס תרגם בדיקא דארעא כמו בדק הבית רעוע הבית אבל לא
דקדק לפירושו אחר לשון המקרא: לא אדוני: לא תאמר כן והלא עבדיך באו לשבר אכל: כולנו בני איש אחד
נחנו: נצנצה בהם רוח הקדש וכללוהו עמהם שאף הוא בן אביהם: כנים: אמיתיים כמו כן תדברת כן בנות צלפחד
דוברות: ועבדתו לא כן בדין: כי ערות הארץ באתם לראות שהרי נכנסתם בעשרה שערי העיר למה לא
נכנסתם בשער אחד: ויאמרו שנים עשר עבדיך וגו׳ ובשביל אותו אחד שאיננו נתפזרנו בעיר לבקשו:
הוא אשר דברתי: הדבר אשר דברתי שאתם מרגלים הוא האמת והנכון זה הוא לפשוטו ומדרשו אמר להם ואלו
מצאתם אותו ויפסקו עליכם ממון הרבה תפדוהו אמרו לו הין אמר להם אם יאמרו לכם שלא יחזירוהו בשום
ממון מה תעשו אמרו לכך באנו להרוג או ליהרג אמר להם הוא אשר דברתי אליכם להרוג בני העיר באתם מנחש
אני בגביע שלי ששנים מכם החריבו כרך גדול של שכם: חי פרעה: אם יחיה פרעה כשהיה נשבע לשקר היה

נשבע

150

בבוא אחיכם הקטן הנה: שלחו מכם אחד ויקח את אחיכם ואתם האסרו ויבחנו דבריכם האמת אתכם ואם לא חי פרעה כי מרגלים אתם: ויאסף אתם אל משמר שלשת ימים: ויאמר אלהם יוסף ביום השלישי זאת עשו וחיו את האלהים אני ירא: אם כנים אתם אחיכם אחד יאסר בבית משמרכם ואתם לכו הביאו שבר רעבון בתיכם: ואת אחיכם הקטן תביאו אלי ויאמנו דבריכם ולא תמותו ויעשו כן: ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר

מנכון חד וידבר ית אחוכון ואתון תתאסרון ויתבחרון פתגמיכון הקשוט אתון אמרין ואם לא חיי פרעה ארי אלילי אתון אבעתו מנכם ואחד יאתי באכיכם ואנתם תחבסון חתי ימתחן כלאמכם הל אלחק מעכם ולא פחיוה פרעון אנכם גואסיס: וכנש יתהון לבית מטרא תלתא יומין: וצמהם אלי אלחבס תלתה איאם: ואמר להון יוסף ביומא תליתאה דא עבידו ואתקיימו מן קדם יי אנא דחיל: פקאל להם פי אליום אלתאלת אצנעו כלה תחיון בהא פאני אתקי אללה פיכם: אם כינין אתון אחוכון חד יתאסר בבית מטרתכון ואתון איזילו אובילו עיבורא דחסיר

בבתיכון: אן כנתם תקאת פואחד מנכם יחבס פי בית חבסכם ואנתם אמצו ודו מירה קות מנאזלכם: וית אחוכון זעירא תיתון לותי ויתהימנון פתגמיכון ולא תמותון ועבדו כין: ואיתו באכיכם אלאצגר אליי חתי יתחקק כלאמכם ולא תהלכו פפעלו כדאך: ואמרו גבר לאחוהי בקושטא חייבין אנחנא על אחונא דחזינא בעקת נפשיה כד הוה מתחנן לנא ולא קבילנא מניה על כן אתת לנא עקתא הדא: תם קאלו בעצהם לבעץ לכנא

נשבע בחיי פרעה: אם תצאו מזה: מן המקום הזה: האמת אתכם: אם אמת אתכם לפיכך הוא נקוד פת״ח שהוא כמו בלש׳ תימה: ואם לא חי פרעה כי מרגלים אתם: משמר: בית האסורים: בבית משמרכם: שאתם אסורים בו עכשיו: ואתם לכו הביאו: לבית אביכם: שבר רעבון בתיכם: מה שקניתם לרעבון אנשי בתיכם: אבל: כתרגומו בקושטא: וראיתי בב״ר לישנא דרומא הוא אבל ברם: ויאמנו דבריכם: יאמתו ויתקיימו כמו אמן אמן וכמו יאמן נא דבריך:

ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו
ולא שמענו על כן באה אלינו
הצרה הזאת׃ ויען ראובן אתם
לאמר הלוא אמרתי אליכם
לאמר אל תחטאו בילד ולא
שמעתם וגם דמו הנה נדרש׃
והם לא ידעו כי שמע יוסף כי
המליץ בינתם׃ ויסב מעליהם
ויבך וישב אלהם וידבר אלהם
ויקח מאתם את שמעון ויאסר
אתו לעיניהם׃ ויצו יוסף וימלאו
את כליהם בר ולהשיב כספיהם
איש אל שקו ולתת להם צדה
לדרך ויעש להם כן׃ וישאו את

אתמין פי אכינא אדי ראינא נפסה
פי שדה ותצרע אלינא פלם נקבלה
לדלך נזלת הדה אלשדה׃ ואתיב
ראובן יתהון למימר הלא אמרית
לכון למימר לא תחטון בעולימא
ולא קבילתון ואף דמיה הא מתבעי׃
פאגאבהם ראובן קאילא אלם אקול
לכם לא תכטו עליה פלם תקבלו
ואן הודי נחן מטאלבון בדמה ׃
ואנון לא ידעין ארי שמע יוסף
ארי מתורגמן הוה ביניהון׃ והם לם
יעלמון אן יוסף יפהם דלך לאנה
אוקף תרגמאנא בינה ובינהם׃ ואסתחר
מלותהון ובכא ותב לותהון ומליל
עמהון ודבר מלותהון ית שמעון

ואסר יתיה לעיניהון׃ פאסתאר ענהם ובכא תם רגע אליהם וכאטבהם ואכד
מן בינהם שמעון וחבסה בחצרתהם׃ ופקיד יוסף ומלו ית מניהון עבורא
ולאתבא כספיהון גבר לסקיה ולמתן להון זודין לאורחא ועבד להון כין׃ תם
אמר יוסף במלת אועיתהם ברא ורדת פצתהם כל אמר אלי גולקה ואעטו זואדא
ללטריק פלמא צנע בהם כדלך׃ ונטלו ית עבוריהון על חמריהון

באה אלינו״ טעמו בבית לפי שהוא בלשון עבר שכבר באה ותלג׳ אתת לנא״ וגם דמו״ אתין וגמין רבוין דמו וגם דם
הזקן״ והם לא ידעו כי שומע יוסף״ מבין לשונם ובפניו היו מדברים כן״ כי המליץ בינתם״ כי כשהיו מדברים
עמו היה המליץ ביניהם היודע לשון עברי ולשון מצרי והיה מליץ דבריהם ליוסף ודברי יוסף להם לכך היו
סבורים שאין יוסף מכיר בלשון עברי״ המליץ״ זה מנשה״ ויסב מעליהם״ נתרחק מעליהם שלא יראוהו בוכה״
ויבך״ לפי ששמע שהיו מתחרטין״ את שמעון״ הוא השליכו לבור הוא שאמר ללוי הנה בעל החלומות
הלזה בא״ ד״א נתכוון יוסף להפרידו מלוי שמא יתיעצו בין שניהם להרוג אותו״ ויאסור אותו לעיניהם״
לא אסרו אלא לעיניהם וכיון שיצאו הוציאו והאכילו והשקהו״ ויפתח האחד״ הוא לוי שנשאר יחיד

שברם על חמריהם וילכו משם׃
ויפתח האחד את שקו לתת
מספוא לחמרו במלון וירא את
כספו והנה הוא בפי אמתחתו׃
ויאמר אל אחיו הושב כספי
וגם הנה באמתחתי ויצא לבם
ויחרדו איש אל אחיו לאמר מה
זאת עשה אלהים לנו׃ ויבאו אל
יעקב אביהם ארצה כנען ויגידו
לו את כל הקרת אתם לאמר׃
דבר האיש אדני הארץ אתנו
קשות ויתן אתנו כמרגלים את
הארץ׃ ונאמר אליו כנים אנחנו
לא היינו מרגלים׃ שנים עשר
אנחנו אחים בני אבינו האחד

ואזלו מתמן׃ פחמלו מיריתהם עלי
חמירהם ומצו מן תם׃ ופתח חד ית
סקיה למתן כסתא לחמריה בבית
מבתא וחזא ית כספיה והא הוא
בפום טועניה׃ תם פתח אחדהמא
גולקה ליטרח קתא לחמארה פי
אלמבית פראי פצתה פאדי בהא
פי ועאיה׃ ואמר לאחוהי אתתב
כספי ואף הא בטועני ונפק מדע
לבהון ותוהו גבר באחוהי למימר
מא דא עבד יי׳ לנא׃ פקאלו לאכותה
קד רדת פצתי ואיצא הא הי פי ועאי
פנפרת קלובהם וזעבו כל ואחד
מעאלה קאילין מא דא צנע
אללה בנא׃ ואתו לות יעקב אבוהון
לארעא דכנען וחויאו ליה ית כל

דערעא יתהון למימר׃ וגאו אלי יעקוב אביהם אלי בלד כנען פאכברוה
בגמיע מא נאלהם קאילין׃ מליל גברא רבונה דארעא עמנא קשין ויהב
יתנא כמאללי ית ארעא׃ כאטבנא אלרגל מולא אלבלד בצעובה ואתהמנא
בגסאסה אלבלד׃ ואמרנא ליה כותני אנחנא לא הוינא אללי׃ וקלנא לה
נחן ותקאת לם נכון קט גואסיס׃ תרי עסר אנחנא אחין בני אבונא חד ליתוהי
וזעירא יומא דין עם אבונא בארעא דכנען׃ נחן אתני עשר אך בני
אבינא אחדנא מפקוד ואלאצגר ענד אבונא אליום פי בלד

משמעון בן זוגו׳ במלון׳ במקום שלנו בלילה׳ אמתחת׳ הוא שק׳ וגם הנה באמתחתי׳ גם הכסף בו עם התבואה׳
מה זאת עשה אלהים לנו׳ להביאנו לידי עלילה זו שלא הושב אלא להתעולל עלינו׳ ואת הארץ

איננו והקטן היום את אבינו בארץ כנען׃ ויאמר אלינו האיש אדני הארץ בזאת אדע כי כנים אתם אחיכם האחד הניחו אתי ואת רעבון בתיכם קחו ולכו׃ והביאו את אחיכם הקטן אלי ואדעה כי לא מרגלים אתם כי כנים אתם את אחיכם אתן לכם ואת הארץ תסחרו׃ ויהי הם מריקים שקיהם והנה איש צרור כספו בשקו ויראו את צררות כספיהם המה ואביהם וייראו׃ ויאמר אלהם יעקב אביהם אתי שכלתם יוסף איננו ושמעון איננו ואת בנימן תקחו עלי היו כלנה׃ ויאמר ראובן אל אביו

כנען׃ ואמר לנא גברא רבונה דארעא בדא אדע ארי כיוני אתון אחוכון חד שבוקו לותי וית עבורא דחסיר בבתיכון סבו ואזילו׃ פקאל לנא אלרגל מולא אלבלד בהדא אעלם אנכם תקאת דעו ענדי ואחד מנכם וכדו קות מגאעה לכם ואמצו׃ ואיתו ית אחוכון זעירא לותי ואדע ארי לא אלילי אתון ארי כיוני אתון ית אחוכון אתין לכון וית ארעא תעבדון בה סחורתא׃ ואיתוני באכיכם אלאצגר חתי אעלם אנכם תקאת וליס בגואסיס אעטיכם אכיכם ואתגרו פי אלבלד׃ והוה אנון מריקין סקיהון והא גבר צרר כספיה בסקיה

וחזו ית צררי כספיהון אנון ואבוהון ודחילו׃ פבינמא הם יפרגון אועיתהם אדא בצרה פצה כל רגל פי ועאיה פלמא ראו צרר פצצהם הם ואביהם פזעו׃ ואמר להון יעקב אבוהון יתי אתכילתון יוסף ליתוהי ושמעון לא הוה כא וית בנימין תדברון עלי הואה כלהון׃ פקאל להם יעקוב אביהם קד אתכלתמוני יוסף מפקוד ושמעון מחבוס ובנימין מטלוב עלי תגתמע הדה כלהא׃ ואמר ראובן לאבוהי למימר ית תרין בני

תסחרו׳ תסובבו וכל לשון סוחרים וסחורה על שם שמחזרים וסובבים אחר הפרקמטיא׃ צרור כספו׳ קשר כספו׳ אותי שכלתם מלמד שחשדן שמא הרגוהו או מכרוהו כיוסף׳ שכלתם כל מי שבניו אבודים קרוי שכול׳ לא ירד בני עמכם לא קבל דבריו שלראובן אמר בכור שוטה

לאמר את שני בני תמית אם לא
אביאנו אליך תנה אתו על ידי
ואני אשיבנו אליך: ויאמר לא
ירד בני עמכם כי אחיו מת והוא
לבדו נשאר וקראהו אסון בדרך
אשר תלכו בה והורדתם את
שיבתי ביגון שאולה: והרעב
כבד בארץ: ויהי כאשר כלו
לאכל את השבר אשר הביאו
ממצרים ויאמר אליהם אביהם
שבו שברו לנו מעט אכל: ויאמר
אליו יהודה לאמר העד העד
בנו האיש לאמר לא תראו פני
בלתי אחיכם אתכם: אם ישך

תמית אם לא איתיניה לך ואיהי
הב יתיה על ידי ואנא אתיביניה
לך: פקאל לה ראובן אקתל אבני
אן לם אגיבה אליך אעטניה ואנא
אררה אליך: ואמר לא ייחות ברי
עמכון ארי אחוהי מית והוא בלחודוהי
אשתאר ויערעניה מותא באורחא
דתהכון בה ותחתון ית סיבתי בדוונא
לשאול: קאל לא ינחדר אבני מעכם
לאן אכיה מאת ובקיהו וחדה
פאן ואפתה אלמניה פי אלטריק
אלדי תמצון פיה אנזלתם שיבתי
בחסרה אלי אלתרא: וכפנא תקיף
בארעא: ואלגוע שדיד פי אלבלד:
והוה כד שיציאו למיכל ית עבורא

דאיתיאו ממצרים ואמר להון אבוהון תובו זבונו לנא זעיר עבורא: פלמא
פרגו מן אכל אלמירה אלתי אתו בהא מן מצר קאל להם אביהם ארגעו
אמתארו לנא קלילא מן אלטעאם: ואמר ליה יהודה למימר אסהדא
אסהיד בנא גברא למימר לא תחזון אפי אלהין כד אחוכון עמכון: קאל לה
יהודה אן אלרגל נאשדנא וקאל לנא לא תרו וגהי אלא ואכוכם מעכם: אם איתך

הוא זה אומר להמית בניו וכי בניו הם ולא בני׳ כאשר כלו לאכל׳ יהודה אמר להם המתינו לזקן עד שתכלה פת מן
הבית׳ כאשר כלו לאכל׳ כד שיציאו והמתרגם כד ספיקו טועה כאשר כלו הגמלים לשתות מתורגם כששתו די
ספקם הוא גמר שתייתם אבל זה כאשר כלו לאכל כאשר תם האוכל הוא ומתרגמינן כד שיציאו׳ העד
העיד לשון התראה שסתם התראה מתרה בו בפני עדים וכן העידותי באבותיכם דרה עד בעם׳ לא
תראו פני בלתי אחיכם אתכם׳ לא תראוני בלא אחיכם אתכם ואונקלוס תרגם אלהין כד אחוכון עמכון ישב
הדבר על אפנו ולא דקדק לתרגם אחד לשון המקרא׳ לנו ולמולדתנו למשפחותינו׳ ומדרשו אפי׳

משלח את אחינו אתנו נרדה
ונשברה לך אכל: ואם אינך
משלח לא נרד כי האיש אמר
אמר אלינו לא תראו פני בלתי
אחיכם אתכם: ויאמר ישראל
למה הרעתם לי להגיד לאיש
העוד לכם אח: ויאמרו שאול
שאל האיש לנו ולמולדתנו לאמר
העוד אביכם חי היש לכם אח
ונגד לו על פי הדברים האלה
הידוע נדע כי יאמר הורידו את
אחיכם: ויאמר יהודה אל ישראל
אביו שלחה הנער אתי ונקומה
ונלכה ונחיה ולא נמות גם אנחנו:

משלח ית אחונא עמנא ניחות
ונזבין לך עבורא: פאן בעתת
באכינא מענא אנחדרנא ואמתרנא
לך טעאם: ואם ליתך משלח
לא ניחות ארי גברא אמר לנא לא
תחזון אפי אלהין כד אחוכון
עמכון: ואן לם תבעתה לם
ננחדר לאן אלרגל קאל לנא לא תרו
וגהי אלא ואכיכם מעכם: ואמר
ישר׳ למא אבאישתון לי לחואה
לגברא העוד לכון אחא: פקאל
אסראיל ולם אסאתם לי ואכברתם
אלרגל אן קד בקי לכם אך: ואמרו
שאלא שאיל גברא לנא ולילדותנא
למימר העד אבוכון קיים האית

לכון אחא וחוינא ליה על מימר פתגמיא האלין המדע הוינא ידעין ארי
יימר אחיתו ית אחוכון: קאלו אנה סאל ענא ועןנתידנא קאילא הל עאד
אביכם בקי והל בקי לכם אך פאכברנאה עלי סביל הדי אלכלאם הל עלמנא
אנה סיקול אחדרו אכיכם: ואמר יהודה לישר׳ אבוהי שלח עולימא עמי
ונקום ונזיל ונחי ולא נמות אף אנחנא אף אתא אף טפלנא: תם קאל יהודה
לאסראיל אביה אבעת באלגלאם מעי נקום ונמצי ונחיא ולא נמות נחן

עצי עריסותינו גילה לנו "ונגד לו" שיש לנו אב ואח "על פי הדברים האלה" על פי שאלותיו אשר שאל הוזקקנו להגיד "כי
יאמר" אשר יאמר" כי משמש בלשון אם ואם משמש בלשון אשר הרי זה שמוש אחד מארבעה לשונותיו שהרי כי
משמש במו אם כמו עד אם דברתי דברי "ונחיה" נתנבא בו רוח הקדש על ידי הליכה זו תחי רוחו שנ׳ ותחי רוח יעקב
אביהם" ולא נמות" ברעב בנימין ספק יתפש ספק לא יתפש ואנו כלנו מתים ברעב אם לא נלך מוטב שתניח את הספק

גם אתה גם טפנו: אנכי אערבנו
מידי תבקשנו אם לא הביאתיו
אליך והצגתיו לפניך וחטאתי
לך כל הימים: כי לולא התמהמהנו
כי עתה שבנו זה פעמים: ויאמר
אלהם ישראל אביהם אם כן
אפוא זאת עשו קחו מזמרת
הארץ בכליכם והורידו לאיש
מנחה מעט צרי ומעט דבש
נכאת ולט בטנים ושקדים: וכסף
משנה קחו בידכם ואת הכסף
המושב בפי אמתחתיכם תשיבו
בידכם אולי משגה הוא: ואת
אחיכם קחו וקומו שובו אל האיש:

ואנת ואטפלנא: אנא מערבנא
ביה מן ידי תבעניה אם לא
איתיניה לך ואקימניה קדמך
ואיהי חטי לאבא כל יומיא: אנא
אצמנה ומן ידי תטלבה אלם אגי
בה אליך ואנצבה בין ידיך כנת
כאטא לך טול אלזמאן: ארי אלו
לאפון כדא אתעכבנא ארי כען
תבנא דנן תרתין זמנין: לולא אנא
תלבתנא לכנא קד תרדדנא מרתין:
ואמר להון ישראל אבוהון אם כין
הוא דא עבידו סבו מדמשבח בארעא
במניכון ואחיתו לגברא תקרבתא
זעיר קטף וזעיר דבש שעף
ולטום בטמין ושגדין: קל להם

אסראיל אביהם אן כאן כדאך פאצנעו כלה כדו מן פאכהה אלבלד פי
אועיתכם ואחדרוהא ללרגל הדיה קליל תריאק וקליל עסל וכינוב
ושהבלוט ובטמא ולוזא: וכספא על חד תרין סבו בידכון וית כספא
דאתתב בפום טועניכון תתיבון בידכון דלמא שלו הות: וצעפא מן
אלפצה כ'דוה מעכם ואלפצה אלמרדודה פי פואת אועיתכם רדוהא מעכם
לעל פאק סהוה: וית אחוכון דברו וקומו ותובו לות גברא: וכדו אכיכם וקומו וארגעו אלי אלרגל:

ותתפוש את הוואי' והצגתיו לפניך' שלא אביאנו אליך מת כי אם חי' וחטאתי לך כל הימים' לעולם הבא' כי לולא התמהמהנו'
על ידך כבר היינו שבים עם שמעון ולא נצטערת כל הימים הללו' אפוא' לשון יתר הוא לתקן מלה בלשון עברי אם כן
אזדקק לעשות שאשלחנו עמכם צריך אני לחזר ולבקש איה פה תקנה ועצה להשיאכם ואומר אני זאת עשו'
מזמרת הארץ מתורגם מדמשבח בארעא שהכל מזמרין עליו כשהוא בא לעולם' נכאת' שעוה' בטנים
לא ידעתי מה הם ובפירוש אלף בית של בן סירא ראיתי פיסטוקים ודומה לי שהן אפרסקים' וכסף משנה' פי
שנים בראשון' קחו בידכם' לשבור אוכל שמא הוקר השער' אולי משגה הוא' שמא הממונה על הבית שכח' אגב'

ואל שדי יתן לכם רחמים לפני
האיש ושלח לכם את אחיכם
אחר ואת בנימין ואני כאשר
שכלתי שכלתי ויקחו האנשים
את המנחה הזאת ומשנה כסף
לקחו בידם ואת בנימין ויקמו
וירדו מצרים ויעמדו לפני
יוסף: וירא יוסף אתם את בנימין
ויאמר לאשר על ביתו הבא את
האנשים הביתה וטבח טבח
והכן כי אתי יאכלו האנשים
בצהרים: ויעש האיש כאשר
אמר יוסף ויבא האיש את
האנשים ביתה יוסף: וייראו

ואל שדי יתן לכון רחמין קדם
גברא ויפטר לכון ית אחוכון אחרנא
וית בנימין ואנא כמא דתכלית
תכלית: ואלטאיק אלכאפי יעטיכם
רחמה בין ידיה חתי יטלק לכם אכיכם
אלאכר מע בנימין ואנא אכאף
אן אתכל כמא תכלת: ונסיבו
גבריא ית תקרובתא הדא ועל חד
תרין כספא נסיבו בידיהון ורברו ית
בנימין וקמו ונחתו למצרים וקמו
קדם יוסף: פאכד אלקום הדה אלהדיה
וצעפא מן אלפצה אכדוה מעהם
ובנימין וקאמו ואנחדרו אלי מצר
ווקפו בין ידי יוסף: וחזא יוסף עמהון
ית בנימין ואמר לדממנא על ביתיה.

אעיל ית גבריא לביתא ודכוס נכסתא ואתקין ארי עמי איכלון גבריא בשירותא:
פלמא ראי יוסף אן בנימין מעהם קאל לחג׳אבה אדכל אלקום אלי אלבית ואדבח דביחה
ואצלחהא פאן אלקום יאכלון מעי אלצהירה: ועבד גברא כמא דאמר יוסף ואעיל
גברא ית גבריא לבית יוסף: פצנע ארגל כמא קאל יוסף ואדכלהם אלי מנזלה: ודחילו

ואל שדי" מעתה אינכם חסרים כלום אלא תפלה הריני מתפלל עליכם אל שדי שדי בנתינת רחמין וכדי היכולת בידו ליתן
יתן לכם רחמים זהו פשוטו ומדרשו מי שאמר לעולם די יאמרו די לצרותי שלא שקטתי מנעורי צרת לבן צרת
עשו צרת רחל צרת דינה צרת יוסף צרת שמעון צרת בנימין" ושלח לכם" ויפטר לכון כתרגומו יפטרנו מאסוריו
לשון חפשי ישלחנו ואינו נופל בתרגום לשון וישלח שהרי לשון זה הולכים אצלו" את אחיכם" זה שמעון" אחר"
רוח הקדש נזרקה בו לרבות יוסף" ואני" עד שובכם אהיה שכול מספק" כאשר שכלתי" מיוסף ומשמעון"
שכלתי" מבנימין" ואת בנימין" ודברו ית בנימין לפי שאין לקיחת הכסף ולקיחת האדם שוה בלשון
ארמי בדבר הנקח ביד מתורגם ונסיב ודבר הנקח בהנהגת דברים מתרגמינן ודבר" וטבוח טבח והכן" כמו
ולטבח טבח והכן ואין ומטבח לשון צווי שהיה לו לומר וטבח" בצהרים" זהו מתורגם בשירותא שהוא לשון סעודה
ראשונה בלשון ארמי ובלעז דיזנר ויש הרבה בגמרא שיה לכלבא שירותא בצע מכולא שירותיה אבל כל תרגום צהרים
טיהרא" וייראו האנשים כתיב הוא בשני יודין ותרגומו ודחילו" כי הובאו בית יוסף" ואין דרך שאר האכסנאים לשבור

154

האנשים כי הובאו בית יוסף
ויאמרו על דבר הכסף השב
באמתחתינו בתחלה אנחנו
מובאים להתגלל עלינו ולהתנפל
עלינו ולקחת אתנו לעבדים
ואת חמרינו: ויגשו אל האיש
אשר על בית יוסף וידברו אליו
פתח הבית: ויאמרו בי אדני ירד
ירדנו בתחלה לשבר אכל: ויהי
כי באנו אל המלון ונפתחה את
אמתחתינו והנה כסף איש בפי
אמתחתו כספנו במשקלו ונשב
אתו בידנו: וכסף אחר הורדנו
בידנו לשבר אכל לא ידענו מי
שם כספנו באמתחתינו: ויאמר

גבריא ארי אתעלו לבית יוסף.
ואמרו על עיסק כספא דאתתב
בטוענא בקדמיתא אנחנא מתעלין
לאתרברבא עלנא ולאסתקפא
עלנא ולמקני יתנא לעבדין ולמדבר
ית חמרנא: פכאפו אלקום אד אדכלו
אלי מנזל יוסף וקאלו בסבב אלפצה
אלתי רדת פי אועיתנא טאבתדא
נחן מדכלין ליתסבב עלינא ויתגנא
עלינא ויאכדנא עבידא וחמירנא
מלכא: וקריבו לות גברא דממנא
על בית יוסף ומלילו עמיה בתרע
ביתא: פתקדמו אלי חאגב יוסף
וכלמוה ענד באב אלבית: ואמרו
בבעו רבוני מיחת נחתנא בקדמיתא
למזבן עבורא: וקאלו יא סיידי אנא

אנחדרנא באלאבתדא נמתאר טעאם: והוה כד אתינא לבית מבתא ופתחנא
ית טועננא והא כסף גבר בפום טועניה כספנא במתקליה ואתיבנא יתיה
בידנא: פלמא צרנא אלי אלמבית פתחנא אועיתנא פאדא בפצה כל רגל פי
ועאיה פצתנא בוזנהא פרדדנאהא מענא: וכספא אחרנא אחיתנא בידנא
למזבן עבורא לא ידענא מן שוי כספנא בטועננא: ופצה אכרי אחדרנאהא
מענא לנמתאר טעאם לם נעלם מן צייר פצתנא פי אועיתנא: ואמר

בר ללין בבית יוסף כי אם בפונדקאות שבעיר" ויראו" שחין זה אלא לאסוף אתנו אמר" אנחנו מובאים אל תוך
הבית הזה" להתגולל" להיות מתגלגלת עלינו עלילת הכסף ולהיותה נופלת עלינו וחוקקלוק תרגם ולאסתקפא עלנא
הוא לשון להתעולל כד מתרגמינן עלילות דברים תקופי מלין ולא תרגמו אחד לשון המקרא. והתגולל ש תרגם
לאתרברבא הוא לשון גובה הלב וה עב גבהת הלב שהוא לשון גבהות" בי אדוני" לשון בעיא ותחנונים הוא

שלום לכם אל תיראו אלהיכם
ואלהי אביכם נתן לכם מטמון
באמתחתיכם כספכם בא אלי
ויוצא אלהם את שמעון: ויבא
האיש את האנשים ביתה יוסף
ויתן מים וירחצו רגליהם ויתן
מספוא לחמריהם: ויכינו את
המנחה עד בוא יוסף בצהרים כי
שמעו כי שם יאכלו לחם: ויבא
יוסף הביתה ויביאו לו את המנחה
אשר בידם הביתה וישתחוו לו
ארצה: וישאל להם לשלום
ויאמר השלום אביכם הזקן אשר
אמרתם העודנו חי: ויאמרו שלום

שלם לכון לא תדחלון אלהכון
ואלהא דאבוכון יהב לכון סימן
בטעניכון כספכון אתא לותי
ואפיק לותהון ית שמעון: קאל
להם סלאם לכם לא תכאפו אלאהכם
ואלאה אביכם רזקכם כנזא פי
אועיתכם ואמא פצתכם פקד
צארת אלי תם אכרג אליהם שמעון:
ואעיל גברא ית גבריא לבית
יוסף ויהב מיא ואסחו רגליהון
ויהב כסתא לחמריהון: פלמא
אדכל אלקום אלי מנזל יוסף אעטאהם
מאא פגסלו ארגלהם וטרח
קתא לחמירהם: ואתקינו ית
תקרבתא עד דעל יוסף בשירותא

ארי שמעו ארי תמן אכלין לחמא: והיו אלהדיה אין גא יוסף פי
אלצהירה לאנהם סמעו אנהם יאכלון טעאמא: ועל יוסף לביתא
ואעילו ליה ית תקרבתא דבידהון לביתא וסגידו ליה על ארעא: ולמא
גא יוסף אלי מנזלה אדכלו אלהדיה אלדי מעהם אליה וסגדו לה עלי ארץ:
ושאיל להון לשלם ואמר השלם אבוכון סבא דאמרתון העד כען
קיים: פסאלהם ען סלאמתהם וקאל הל אלשיך אביכם אלדי קלתם
באקי והל הו סאלם: ואמרו שלם לעבדך לאבונא עד כען קיים

בלשון ארמי בייא בייא: ירד ירדנו: ירידה היא לנו רגילים היינו לפרנס אחרים עכשיו אנו צריכים לך: אלהיכם
בזכותכם ואם אין זכותכם כדאי אלהי אביכם בזכות אביכם: נתן לכם מטמון: ויבא האיש: הבאה לפי שהיו
הן דוחפין אותו חוץ עד שדברו אל פתח הבית ומשאמר להם שלום לכם נמשכו ובאו אחריו: ויכינו: הזמינו

לעבדך לאבינו עודנו חי ויקדו
וישתחו: וישא עיניו וירא את
בנימין אחיו בן אמו ויאמר הזה
אחיכם הקטן אשר אמרתם
אלי ויאמר אלהים יחנך בני:
וימהר יוסף כי נכמרו רחמיו אל
אחיו ויבקש לבכות ויבא החדרה
ויבך שמה: וירחץ פניו ויצא
ויתאפק ויאמר שימו לחם:
וישימו לו לבדו ולהם לבדם
ולמצרים האכלים אתו לבדם
כי לא יוכלון המצרים לאכל את
העברים לחם כי תועבה הוא

וכרעו וסגידו: קלו עבדך אבונא
באקי והו קים תם כרו וסגדו: וזקף
עינוהי וחזא ית בנימין אחוהי בר
אמיה ואמר הדין אחוכון זעירא
דאמרתון לי ואמר מן קדם ייי יתרחם
עלך ברי: תם רפע עינה ונצר
בנימין אביה אבן אמה פקט הדי
אליכם לא צגר דיקלתם קטלה
ירוף עליך יא אבני: ואוחי יוסף
ארי אתגוללו רחמוהי על אחוהי
ובעא למבכי ועל לאדרון בית
משכבא ובכא תמן: פאסרע יוסף
למא האגת רחמתה עלי אכיה פטלב
אן יבכי פדכל אלי כדר ובכא תם:

ואסחי אפוהי ונפק ואתחסן ואמר שוו לחמא: תם גסל וגהה וכרג ותדפק
וקאל קרמו לטעאם: ושויאו ליה בלחודוהי ולהון בלחודיהון ולמצראי
דאכלין עמיה בלחודיהון ארי לא יכלין מצראי למיכל עם עבראי
לחמא ארי בעירא דמצראי דחלין ליה עבראי אכלין: פקרמו לה וחדה
ולהם וחדהם וללמצריין אלדי יאכלון מעה וחדהם לאן למצריין לא יסתגיזון אן

עטרוה בכלים נאים: הביתה. מפרוזדור לטרקלין: ויקדו וישתחוו. על שאלת שלום: קידה כפיפת קדקד השתחואה מ׳
משתטח לארץ: אלהים יחנך בני. בשאר שבטים שמענו חננו אשר חנן אלהים את עבדך ובנימין עדיין לא
נולד לכך ברכו יוסף בחנינה: כי נכמרו רחמיו. שאלו יש לך אח מאם אמר לו אח היה לי ואיני יודע היכן הוא יש לך
בנים אמר לו יש לי עשרה אמ׳ לו ומה שמם אמ׳ לו בלע ובכר וג׳ אמ׳ לו מה טיבן של שמות הללו אמר לו כולם על
שם אחי והצרות אשר מצאוהו בלע שנבלע בין האומות בכר שהיה בכור לאמו אשבל ששבאו אל גרא שנתגייר
באכסניא ונעמן שהיה נעים ביותר אחי וראש אחי היה וראשי היה מפים מפי אבי למד חופים שלא ראה
חופתי ולא ראיתי אני חופתו וארד שירד לבין האומות כדאיתא במסכת סוטה מיד נכמרו רחמיו: נכמרו
נתחממו ובלשון משנה על הכומר של זתים ובלשון ארמי משום מכמר בשרא ובמקרא עורנו כתנור נכמרו
נתחממו נקמטו קמטים מפני זלעפות רעב וכן דרך כל עור כשמחממין אותו נקמט ונכווץ: ויתאפק. נתחזק
והוא לשון אפיקי מגנים וכן ומזיח אפיקים רפה: כי תועבה הוא. דבר שנאוי הוא למצרים לאכול את העברים ואונקלס

למצרים: וישבו לפניו הבכר
כבכרתו והצעיר כצערתו ויתמהו
האנשים איש אל רעהו: וישא
משאת מאת פניו אלהם ותרב
משאת בנימן ממשאת כלם
חמש ידות וישתו וישכרו עמו:
ויצו את אשר על ביתו לאמר
מלא את אמתחת האנשים אכל
כאשר יוכלון שאת ושים כסף
איש בפי אמתחתו: ואת גביעי
גביע הכסף תשים בפי אמתחת
הקטן ואת כסף שברו ויעש
כדבר יוסף אשר דבר: הבקר
אור והאנשים שלחו המה וחמריהם:
הם יצאו את העיר לא הרחיקו ויוסף
אמר לאשר על ביתו קום רדף

יאכלון מע אלעבראניין טעאמא
לאן טעאמהם מכרוה ענדהם:
ואסחרו קדמוהי רבא כרביותיה
וזעירא כזעירותיה ותהוו גבריא
גבר בחבריה: פאגלסהם בין ידיה
אלבכר פי מרתבתה ואלצגיר פי
מרתבתה ואבהת אלקום בעצהם
אלי בעץ: ונטל חולקין מן קדמוהי
לקדמיהון וסגי חולקא דבנימין
מחולקי כלהון חמשה חולקין
ושתיו ורויאו עמיה: וחמל אלאת
מן בין ידיה אליהם פכאנת אלאת
בנימין אכתר מן אלאתהם כמסה'
אצעאף ושרבו מעה חתי סכרו:
ופקיד ית דממנא על ביתיה למימר
מלי ית טעני גבריא עבורא
כמא דיכלין למטען ושוו כסף
גבר בפום טעניה: תם אמר וכילה וקאל אמלא אועית אלקום טעאם כמי
יטיקון חמלה וציר פצה' כל רגל פי ועאיה: וית כלידי כלידא דכספא תשוו
בפום טענא דזעירא וית כסף זבינוהי ועבד כפתגמא דיוסף דמליל:
וגאמי גאם אלפצה ציירה אלאצגר מעפצה' מידתה וצנע כמא קאלה יוסף:
צפרא נהר וגבריא אתפטרו אנון וחמריהון: פלמא אצא אלצבח אטלק אלקום הם וחמירהם:
אנון נפקו מן קרתא לא ארחיקו ויוסף אמר לדי ממנא על ביתיה קום רדוף בתר

נתן טעם לדבר: הבכר כבכורתו: מכה בגביע וקורא ראובן שמעון לוי ויהודה יששכר וזבולון בני אם אחת הסבו כסדר הזה שהוא סדר תולדותם וכן כולם כיון שהגיע לבנימין אמר זה אין לו אם ואני אין לי אם ישב אצלי: משאות: מנות:

150

אחרי האנשים והשגתם ואמרת
אלהם למה שלמתם רעה תחת
טובה: הלוא זה אשר ישתה
אדני בו והוא נחש ינחש בו
הרעתם אשר עשיתם: וישגם
וידבר אלהם את הדברים האלה:
ויאמרו אליו למה ידבר אדני
כדברים האלה חלילה לעבדיך
מעשות כדבר הזה: הן כסף
אשר מצאנו בפי אמתחתינו
השיבנו אליך מארץ כנען ואיך
נגנב מבית אדניך כסף או זהב:
אשר ימצא אתו מעבדיך ומת
וגם אנחנו נהיה לאדני לעבדים:
ויאמר גם עתה כדבריכם כן

גבריא ותדבקנון ותימר להון למא
שלימתון בישתא חלף טבתא:
פהם קד כרגו מן אלקריה ולם יבעדון
אד קאל יוסף לוכילה קם פאלחקהם
פאדא לחקתהם קל להם לם כאפיתם
שרא בדל כיר: הלא דין דשתי רבוני
ביה והוא בדקא מבדיק ביה
אבאשתון דעבדתון: איס הדי אלדי
ישרב סידי בה והו אנמא יתמחנכם
בה לקד אסאתם פי מא צנעתם:
ואדביקנון ומליל עמהון ית פתגמיא
האילין: פלחקהם וכלמהם בדלך:
ואמרו ליה למא ימליל רבוני
כפתגמיא האלין חס לעבדך
מלמעבד כפתגמא הדין: קאלו לה
לא יקול סיידי הדי אלכלאם עבידך
מעאדין מן אן יצנעון מתל הדא אלאמר: הא כספא דאשכחנא בפום טוננא
אתיבנוהי לך מארעא דכנען ואיכדין נגנוב מבית רבונך מנין דכסף
או מנין דדהב: והודי פצה וגדנאהא פי פוא אעיתנא רדדנאהא אליך מן
בלד כנעאן פכיף נסרק מן בית מולאך פצה או דהבא: דישתכח עמיה
מעבדך יתקטיל ואף אנחנא נהי לרבוני לעבדין: ומן וגד מעה מן עבידך
יקתל ונחן איצא נכון לסיידי עבידא: ואמר אף כען בפתגמיכון כן הוא

חמש ידות: חלקו עם אחיו ומשאת יוסף ואת בנה ומנשה ואפרים: וישכרו עמו: ומיום שמכרוהו לא שתו יין ונזו יין שתה יין ואותו היום שתו: גביעי: כוס ארוך וקורין לו [illegible] ידנו: חלילה לעבדיך חולין הוא לנו לשון גנאי ותרגומו חס לעבדך חס מאת הקב״ה יהא עלינו מעשות זאת: וה רבותינו בגמרא חס ושלום: הן כסף אשר מצאנו זה אחד מעשרה קל וחומר האמורין בתורה וכולן מנויין בב״ר: גם עתה אף זו מן הדין כדבריכם כן: הוא שכולכם חייבין בדבר עשרה שנמצאה גנבה

הוא אשר ימצא אתו יהיה לי עבד
ואתם תהיו נקים: וימהרו ויורדו
איש את אמתחתו ארצה ויפתחו
איש אמתחתו: ויחפש בגדול החל
ובקטן כלה וימצא הגביע באמתחת
בנימן: ויקרעו שמלתם ויעמס
איש על חמרו וישבו העירה:
ויבא יהודה ואחיו ביתה יוסף והוא
עודנו שם ויפלו לפניו ארצה:
ויאמר להם יוסף מה המעשה
הזה אשר עשיתם הלוא ידעתם
כי נחש ינחש איש אשר כמני:
ויאמר יהודה מה נאמר לאדני
מה נדבר ומה נצטדק האלהים

דישתכח עמיה יהי לי עבדא
ואתון תהון זכאין: קל ואן כמא
קלתם הו כדאך מן וגד מעה כאן
לי עבדא ואנתם תכונו אבריא:
ואוחיאו ואחיתו גבר ית טעניה
לארעא ופתחו גבר טעניה: פאסרעו
וחטו כל רגל ועאיה ופתח כל רגל
ועאיה: ובלש ברבא שרי
ובזעירא שיצי ואשתכח כליא
בטענא דבנימין: פפתש בדא
באלאכבר ואנתהא אלי אלאצגר
פוגד אלגאם פי ועא בנימין: ובזעו
לבושיהון ורמו גבר על חמריה
ותבו לקרתא: פכרקו תיאבהם
ושד כל אמר עלי חמארה ורגעו

אלי אלקריה: ועל יהודה ואחוהי לבית יוסף והוא עד כען תמן ונפלו
קדמוהי על ארעא: פדכל יהודה ואכותה אלי בית יוסף ועאודה תם
פוקעו בין ידיה עלי אלארץ: ואמר להון יוסף מא עובדא הדין דעבדתון
הלא ידעתון ארי בדקא [illegible]דיק גברא דכותי: קל להם יוסף מא הדי
אלצניע אלדי צנעתם אמא עלמתם אנה מא יתמחן רגל מתלי: ואמר
יהודה מא נימר לרבוני מא נמליל ומא נזכי מן קדם יי אשתכח

ביד יחיד והם כולם נתפשים אבל אני אעשה לכם לפנים משורת הדין "אשר ימצא אתו יהיה לי עבד וגו'
החל שלא ירגישו שהיה יודע היכן הוא "ויעמס איש על חמרו "בעלי זרוע היו ולא הוצרכו לסייע זה את זה
לטעון "וישבו העירה מטרופולין היתה והוא אומר העירה "עירה כל שהיא אלא שלא היתה חשובה בעיניהם
אלא כעיר בינונית שבעשרה בני אדם לענין המלחמה "עודנו שם שהיה ממתין להם הלא ידעתם כי נחש
ינחש וגו' הלא ידעתם כי איש חשוב [illegible] יודע לנחש ולדעת [illegible] ומסברא ובינה כי אתם גנבתם הגביע"

157

מצא את עון עבדיך הננו עבדים
לאדני גם אנחנו גם אשר נמצא
הגביע בידו: ויאמר חלילה לי מעשות
זאת האיש אשר נמצא הגביע בידו
הוא יהיה לי עבד ואתם עלו לשלום
אל אביכם: קמ"ו פסו' סימ' יחזקיהו

גדן

ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר
נא עבדך דבר באזני אדני ואל יחר
אפך בעבדך כי כמוך כפרעה: אדני
שאל את עבדיו לאמר היש לכם אב

חובא בעבדך הא אנחנא
עבדין לרבוני אף אנחנא
אף דאשתכח כלידא בידיה:
מא נתכלם ומא נחתג אל
אוקע עבידך פי דנובהם
הא אנחנא עביד לסיידי
נחן ומן וגד אלגאם פי ידה:
ואמר חס לי מלמעבד דא
גברא דאשתכח כלידא
בידיה הוא יהי לי עבדא
ואתון סקו לשלם לות
אבוכון: קאל אנא מעאד

מן אן אצנע הדי אלאמר אלרגל אלדי וגד אלגאם פי ידה הו יכון לי עבדא
ואנתם אצעדו בסלאם אלי אביכם: פ״פ וקריב לותיה יהודה
ואמר בבעו רבוני ימליל כען עבדך פתגמא קדם רבוני ולא יתקף
רוגזך בעבדך ארי כפרעה כן את: פתקדם אליה יהודה וקאל יא סיידי
יתכלם עבדך כלאמא בחצרה סיידי ולא ישתד גצבך עלי עבדך
לאנך מתל פרעון: רבוני שאיל ית עבדוהי למימר האית לכון אבא או
אחא: כאן סיידי סאל עבידה קאילא הל מוגוד לכם אב או אך:

האלהים מצא יודעים אנו שלא סרחנו אבל מאת המקום היתה להביא לנו זאת מצא בעל חוב לגבות שטר חובו׳ מה נצטדק׳ לשון צדק וכן כל תיבה שתחלת יסודה צד״י והיא באה לדבר בל׳ מתפעל או יתפעל או נתפעל נותן טי״ת במקום תי״ו ואינו נותנה לפני אות ראשונה של יסוד התיבה אלא באמצע אותיות עיקר כגון נצטדק מגזרת צדק ויצטבעו מגזרת צבע ויצטירו מגזרת ציר אמונים הצטיידנו אותו מגזרת צדה לדרך ותיבה שבתחלתה סמ״ך כשהיא מתפעלת התי״ו מפרדת את אותיות העיקר כגון ויסתבל החגב מגזרת סבול מסתכל״ הוית בקרניא וישתמר חקות עמרי מגזרת שמר וסר מרע משתולל מגזרת שולל יועצים שולל עודך מסתולל בעמי מגזרת דרך לא סלולה״ ויגש אין דבר באזני אדני יכנסו דברי באזניך׳ ואל יחר אפך׳ מכאן אתה למד שדבר אליו קשות״ כי כמוך כפרעה׳ חשוב אתה בעיני כמלך זהו פשוטו ומדרשו סופך ללקות בצרעת כמו שלקה פרעה ע״י זקנתי שרה על לילה אחת שעכבה ד״א מה פרעה גוזר ואינו מקיים מבטיח ואינו עושה אף אתה כן וכי זו היא שימת עין

שאמרת

ואמרנא לרבוני איתלנא
אבא סבא ובר סיבתין י
זעיר ואחוהי מית ואשתאר
הוא בלחודוהי לאמיה
ואבוהי רחים ליה׃ פקלנא
לסיידי מוגוד לנא אב שיך
ואבן שיכוכ צגיר ואכיה
קד מאת ובקי הו והד׳ה
לאמה ואביה יחבה׃ ואמרת
לעבדך אחתוהי לותי ואשוי
עיני עלוהי׃ פקלת לעבידך
אחדרוה אליא חתא אגעל
עינאיתי בה׃ ואמרנא לרבוני
לא יכול עולימא למשבק
ית אבוהי ימות׃ פקלנא
לסיידנא לא יטיק אלגלאם
אן יתרך אבאה פאן הו תרכה מאת׃ ואמרת לעבדך אם לא ייחות
אחוכון זעירא עמכון לא תיספון למחזי אפי׃ פקלת לעבידך אן לם
ינחדר אכיכם אלאצגר מעכם לא תעאודו אן תרו וגהי׃ והוה כד סליקנא
לות עבדך אבא והוינא ליה ית פתגמי רבוני׃ פלמא צעדנא אלא עבדך
אבינא אכברנאה בכלאם סיידנא׃ ואמר אבונא תובו זבונו לנא
זעיר עבורא׃ פקאל אבינא ארגעו אמתארו לנא קלילא מן אלטעאם׃
ואמרנא לא ניכול למיחת אם אית אחונא זעירא עמנא וניחות ארי
לא ניכול למחזי אפי גוברא ואחונא זעירא ליתוהי עמנא׃ קלנא לא נטיק

או אח׃ ונאמר אל אדני יש לנו אב
זקן וילד זקנים קטן ואחיו מת ויותר
הוא לבדו לאמו ואביו אהבו׃ ותאמר
אל עבדיך הורדהו אלי ואשימה
עיני עליו׃ ונאמר אל אדני לא יוכל
הנער לעזב את אביו ועזב את אביו
ומת׃ ותאמר אל עבדיך אם לא ירד
אחיכם הקטן אתכם לא תספון לראות
פני׃ ויהי כי עלינו אל עבדך אבי ונגד
לו את דברי אדני׃ ויאמר אבינו שבו
שברו לנו מעט אכל׃ ונאמר לא
נוכל לרדת אם יש אחינו הקטן
אתנו וירדנו כי לא נוכל לראות

שאמרת לשום עינך עליו ד״א כי כמוך כפרעה אם תקניטני אהרוג אותך ואת אדוניך״ אדוני שאל את
עבדיו מתחלה בעלילה באת עלינו למה היה לך לשאול כל אלה בתך היינו מבקשים ואחותינו אתה
מבקש ואף אנו פיכן ונאמר אל אדוני לא כיחדנו ממך דבר״ ואחיו מת מפני היראה מוציא דבר שקר
מפיו אמר אם אומר לו שהוא קיים יאמר הביאוהו אצלי״ לבדו לאמו מאותה האם אין לו עוד אח״ ועזב
את אביו ומת אם יעזוב את אביו דואגים אנו שמא ימות בדרך שהרי אמו בדרך מתה״ וקרהו

אסון

158

פני האיש ואחינו הקטן איננו
אתנו׃ ויאמר עבדך אבי אלינו
אתם ידעתם כי שנים ילדה לי
אשתי׃ ויצא האחד מאתי ואמר
אך טרף טרף ולא ראיתיו עד
הנה׃ ולקחתם גם את זה מעם
פני וקרהו אסון והורדתם את
שיבתי ברעה שאלה׃ ועתה
כבאי אל עבדך אבי והנער
איננו אתנו ונפשו קשורה
בנפשו׃ והיה כראותו כי אין הנער
ומת והורידו עבדיך את שיבת
עבדך אבינו ביגון שאלה׃ כי
עבדך ערב את הנער מעם
אבי לאמר אם לא אביאנו אליך

אן נחדר. לא אן כאן אכונא אלאצגר
מענא אנחדרנא. לאנא לא נטיק
אן נרא וגה אלרגל. ואכונא אלאצגר
ליס הו מענא׃ ואמר עבדך אבא
לנא אתון ידעתון ארי תרין ילידת
לי אתתי׃ פקאל עבדך אבונא לנא
אנתם תעלמון אן זוגתי אנמא
ולדת לי אתנין׃ ונפק חד מלותי
ואמרית ברם מקטל קטיל ולא
חזיתיה עד כען׃ פכרג אחדהמא
מן ענדי פקלת לעלה קד אפתרס
ולם אראה אלי אלאן׃ ותדברון אף ית
דין מן קדמי ויערעניה מותא
ותחתון ית סיבתי בבשתא לשאול׃
פאן אכדתם הדא איצא מן ענדי
ואפתה אלמניה אנזלתם שיבתי

בחסרה אלי אלתרא׃ וכען כמיתא לות עבדך אבא ועולימא ליתוהי
עמנא ונפשיה חביבא ליה כנפשיה׃ פאלאן אן צרת אלי עבדך אבי
ואלגלאם ליס הו מענא ונפסה מעקודה בנפסה׃ ויהי כד יחזי ארי לית
עולימא וימות ויחתון עבדך ית סיבת עבדך אבונא בדוונא לשאול׃
פכמא יראה ליס מענא ימות ויכון עבידך קד אנזלו שיבה עבדך
אבינא בחסרה אלי אלתרא׃ ארי עבדך מערב בעולימא מן אבא למימר אם

אסון׃ שהשטן מקטרג בשעת הסכנה׃ והורדתם את שיבתי וג׳ עכשיו כשהוא אצלי אני מתנחם בו על אמו ועל אחיו ואם
ימות זה דומה עלי ששלשתם מתו ביום אחד׃ והיה כראותו כי אין הנער ומת׃ מצרתו׃ כי עבדך ערב את הנער ואם
תאמר למה אני נכנס לתגר אחד משאר אחיהם כולם מבחוץ ואני נתקשרתי בקשר חזק להיות מנודה בשני עולמות׃

וחטאתי לאבי כל הימים: ועתה
ישב נא עבדך תחת הנער עבד
לאדני והנער יעל עם אחיו: כי
איך אעלה אל אבי והנער איננו
אתי פן אראה ברע אשר ימצא
את אבי: ולא יכל יוסף להתאפק
לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו
כל איש מעלי ולא עמד איש
אתו בהתודע יוסף אל אחיו:
ויתן את קלו בבכי וישמעו
מצרים וישמע בית פרעה:
ויאמר יוסף אל אחיו אני
יוסף העוד אבי חי ולא יכלו
אחיו לענות אתו כי נבהלו
מפניו: ויאמר יוסף אל אחיו

לא איתיניה לך ואהי חאב לאבא
כל יומיא: ואלעלה אן עבדך צמן
בזגלאם מן אביה קאילא אן
לם אתי בה אליך כנת כאטיא לך
טול אלזמאן: וכען יתיב כען
עבדך תחות עולימא עבדא
לרבוני ועולימא יסק עם אחוהי:
ואלאן יגלס עבדך מכאן אלגלאם
עבדא לסידי ואלגלאם יצעד
מע אכותה: ארי איכדין אסק
לות אבא ועולימא ליתוהי עמי
דלמא אחזי בבשתא דתשכח
ית אבא: אנא אקדר כיף אצעד
אלי אבי ואלגלאם ליס הו מעי פלא
כלא אשאהד אלבלא אלדי ינאלה:
ולא יכיל יוסף לכל דקימין עלוהי

וקרא אפיקו כל אנש מעלוהי ולא קם אנש עמיה כד אתידע יוסף לאחוהי:
ולם יטיק יוסף אן יתחלד [illegible] מן כתרה אלוקוף בין ידיה פנאדי אכרגו
כל רגל מן בין ידי ולם יקף אנסאן מעה חין תערף יוסף באכותה: ויהב
ית קליה בבכיתא ושמעו מצראי ושמע אנש בית פרעה: פרפע צותה
בבכא חתי סמעוה אלמצריון וסמעה אל פרעון: ואמר יוסף לאחוהי אנא יוסף
העד כען אבא קים ולא יכילו אחוהי לאתבא יתיה פתגם ארי אתבהילו מן
קדמוהי: תם קאל יוסף לאכותה אנא יוסף הל עוד אבי באק פלם יטיקו אן
יגיבוה ממא דהשו מן בין ידיה: ואמר יוסף לאחוהי קרבו כען לותי

159

גשו נא אלי ויגשו ויאמר אני
יוסף אחיכם אשר מכרתם אתי
מצרימה: ועתה אל תעצבו ואל
יחר בעיניכם כי מכרתם אתי
הנה כי למחיה שלחני אלהים
לפניכם: כי זה שנתים הרעב
בקרב הארץ ועוד חמש שנים
אשר אין חריש וקציר: וישלחני
אלהים לפניכם לשום לכם
שארית בארץ ולהחיות לכם
לפליטה גדלה: ועתה לא אתם
שלחתם אתי הנה כי האלהים
וישימני לאב לפרעה ולאדון לכל
ביתו ומשל בכל ארץ מצרים:

ולקריבו ואמר אנא יוסף אחוכון
דזבינתון יתי למצרים: חתי קאל
להם תקדמו אלי פתקדמו פקאל אנא
יוסף אכוכם אלדי בעתמוני אלי מצר:
וכען לא תתנססון ולא יתקף בעיניכון
ארי זבינתון יתי הלכא ארי לקיימא
שלחני יי׳ קדמיכון: ואלאן לא תגתמו
ולא ישתד עליכם אד בעתמוני
אלי ההנא פאן אללה בעתני בין אידיכם
למעישה: ארי דנן תרתין שנין כפנא
בגו ארעא ועוד חמיש שנין דלית
זרועא וחצדא: ואלאן אן הדה סנתי
גועקר מצתי פי אלבלד ובקי כמס
סנין ליס פיהא זרע ולא חצאד:
ושלחני יי׳ קדמיכון לשואה לכון

שארא בארעא ולקיימא לכון לשיזבא רבא פבעתני אללה בין אידיכם
ליציר לכם בקא פי אלארץ ויחיי לכם פליתה עצימה: וכען לא
אתון שלחתון יתי הלכא אלהין מן קדם יי׳ ושויני אבא לפרעה ולרבון לכל
ביתיה ושליט בכל ארעא דמצרים: ואלאן ליס אנתם בעתתמוני אלי ההנא
אלי אללה פצירני אסתאדא לפרעון וסיידא לגמיע אלה וסולטאן עלי
גמיע בלד מצר: אוחו וסקו לות אבא ותימרון ליה כדנן אמר

ישבו נא פ בד רוג "לכל דבריו" מעלה ממכו לגבורה ולמלחמה ולשמש "לא התאפק לכל הנצבים" לא היה
יכול לס' שיהיו מצרים נצבים עליו ושומעין שאחיו מתביישים בהודעו להם "וישמע בית פרעה" ביתו של פרעה
כלומר עבדיו ובני ביתו ואין זה לשון בית ממש אלא כמו בית ישראל בית יהודה מיש' נ"ה בלעז "כי נבהלו" מפני
הבושה "גשו נא אלי" ראה אותם נסוגים אמר עכשיו אחי נכלמים קרא להם בלשון רכה ותחנונים והראה להם שהוא
מהול "למחיה" להיות לכם למחיה "כי זה שנתים הרעב" עברו משני הרעב "לאב" לחבר ופטרון "ועלו אל אבי" ארץ

ב עתמוני

מהרו ועלו אל אבי ואמרתם
אליו כה אמר בנך יוסף שמני
אלהים לאדון לכל מצרים רדה
אלי אל תעמד: וישבת בארץ
גשן והיית קרוב אלי אתה ובניך
ובני בניך וצאנך ובקרך וכל אשר
לך: וכלכלתי אתך שם כי עוד
חמש שנים רעב פן תורש אתה
וביתך וכל אשר לך: והנה
עיניכם ראות ועיני אחי בנימין
כי פי המדבר אליכם: והגדתם
לאבי את כל כבודי במצרים
ואת כל אשר ראיתם ומהרתם
והורדתם את אבי הנה: ויפל
על צוארי בנימן אחיו ויבך

ברך יוסף שויני יי׳ לרבון לכל
מצראי חות לותי לא תתעכב:
אסרעו ואצעדו אלי אבי וקולו לה
כדי קאל אבנך יוסף צירני אללה
סיידא לגמיע אלמצריין אנחדר
אלי לא תקף: ותתיב בארעא דגשן
ותהי קריב לי את ובנך ובני בנך
ועאנך ותורך וכל דלך: וקם פי בלד
סדיר ותכון קריבא מני אנת
ובנך ובני בניך וגנמך ובקרך
וגמיע מא לך: ואזון יתך תמן ארי
עוד חמיש שנין כפנא דלמא
תתמסכן את ואנש ביתך וכל
דלך: ואמונך תם לאן קד בקי
כמס סנין גוע כלא תפתקר אנת
ואלך וגמיע מא לך: והא עיניכון חזין
ועיני אחי בנימין ארי כלישנכון אנא ממליל עמכון: והודי עיונכם
נאצרה ועיני אכי בנימין אן פאי יכאטבכם: ותחוון לאבא ית כל יקרי
דבמצרים וית כל דחזיתון ותוחון ותחתון ית אבא הלכא: פאכברו אבי
בגמיע כראמתי במצר ובגמיע מא ראיתמוה ואסרעו ואחדרוה אלי ההנא:
ונפל על צוארי דבנימין אחוהי ובכא ובנימין בכא על צורה: ת״א וכב

אל׳ גבוהה מכל הארצות׳ פן תורש׳ דלמא תתמסכן לשון מוריש ומעשיר׳ והנה עיניכם ראות׳ בכבודי ושאני
אחיכם שאני מהול כמכם׳ עוד כי פי המדבר אליכם בלשון הקדש׳ ועיני אחי בנימין׳ השוה את כולם יחד לומר
כשם שאין בלבי שנאה על בנימין אחי שהרי לא היה במכירתי כך אין בלבי שנאה עליכם׳ ויפל על
צוארי בנימין׳ על שני מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופן ליחרב׳ ובנימין ב״ד

ובנימן בכה על צואריו׃ וינשק
לכל אחיו ויבך עלהם ואחרי כן
דברו אחיו אתו׃ והקל נשמע בית
פרעה לאמר באו אחי יוסף וייטב
בעיני פרעה ובעיני עבדיו׃ ויאמר
פרעה אל יוסף אמר אל אחיך
זאת עשו טענו את בעירכם
ולכו באו ארצה כנען׃ וקחו את
אביכם ואת בתיכם ובאו אלי
ואתנה לכם את טוב ארץ מצרים
ואכלו את חלב הארץ׃ ואתה
צויתה זאת עשו קחו לכם מארץ
מצרים עגלות לטפכם ולנשיכם
ונשאתם את אביכם ובאתם׃

עלי ענק בנימין אכיה ובכא ובנימין
בכא עלי ענקה׃ ונשיק לכל אחוהי
ובכא עליהון ובתר כין מלילו
אחוהי עמיה׃ וקבל סאיר אכותה
ובכא מעהם ובעד דלך כלמוה׃
וקלא אשתמע בית פרעה למימר
אתו אחי יוסף ושפר בעיני פרעה
ובעיני עבדוהי׃ ואתפע אצות
אלי פרעון וקיל לה קד גאו אכוה
יוסף פחסן דלך ענדה וענד גמיע
קואדה׃ ואמר פרעה ליוסף
אימר לאחך דא עבידו טעונו ית
בעירכון ואיזלו אובילו לארעא
דכנען׃ קאל פרעון ליוסף קל לאכותך
אצנעו כדא סוקו דואבכם ואמצו

ודוהא אלי בלד כנעאן׃ ודברו ית אבוכון וית אנש בתיכון ואיתו לותי
ואתין לכון ית טוב ארעא דמצרים ותיכלון ית טובא דארעא׃ ואחמלו
אביכם ואהלכם וצירו אלי אעטיכם כיר בלד מצר ותאכלו אגוד מא פיהא׃
ואת מפקד דא עבידו סבו לכון מארעא דמצרים עגלן לטפלכון
ולנשיכון ותטלון ית אבוכון ותיתון׃ ואנת מאמור אן תקול להם אן
יצנעון כדא מן בלד מצר עגלא לאטפאלכם ונסאכם ואחמלו אביכם ותעאו׃ כירלכם

על צואריו" על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף וסופו ליחרב" ואחרי כן" מאחר שראהו בוכה
ולבו שלם עמהם" דברו אחיו אתו שמתחלה היו בושים ממנו" והקל נשמע בית פרעה" כמו בבית פרעה
וזהו לשון בית ממש" טענו את בעירכם" תבואה" את טוב ארץ מצרים" ארץ גושן ניבא ולא ידע מה ניבא
סופם לעשות כמצולה שאין בה דגים" חלב הארץ" כל חלב לשון מיטב הוא" ואתה צויתה" מפי
לומר להם זאת עשו כך אמור להם שברשותי הוא" שלח כזאת" החשבון הזה ומהו החשבון

ועינכם אל תחס על כליכם כי
טוב כל ארץ מצרים לכם הוא:
ויעשו כן בני ישראל ויתן להם
יוסף עגלות על פי פרעה ויתן
להם צדה לדרך: לכלם נתן לאיש
חלפות שמלת ולבנימן נתן שלש
מאות כסף וחמש חלפת שמלת:
ולאביו שלח כזאת עשרה
חמרים נשאים מטוב מצרים
ועשר אתנת נשאת בר ולחם
ומזון לאביו לדרך: וישלח את
אחיו וילכו ויאמר אלהם אל
תרגזו בדרך: ויעלו ממצרים
ויבאו ארץ כנען אל יעקב אביהם:

ועינכון לא תחוס על מניכון
ארי טוב כל ארעא דמצרים
דילכון הוא: ועיונכם לא תשפק
עלי אניתכם פאן כיר בלד מצר
הו לכם: ועבדו כן בני ישראל:
ויהב להון יוסף עגלן על מימרא
דפרעה. ויהב להון זודין לאורחא:
פצנע כדאך בנו אסראיל. ואעטא
הם יוסף עגלא באמר פרעון.
וזואדא לטריק: לכולהון יהב
לגבר אצטלון דלבושא ולבנימין
יהב תלת מאה סלעין דכסף
וחמשה אסטלון דלבושא: ואעטא
כל ואחד כלעה. ואעטא בנימין תלאת
מאיה דרהם וכמס כלע: ולאבוהי
שלח כדין עסרה חמרין. טעינן מטוב מצרים ועשר אתנן טעינן
עבור ולחים וזודין לאבוהי לאורחא: ובעת לאביה עשר חמיר מחמלה
בל ומטעאם מן כיר מצר. ועשר אתאן מחמלה בר וטעאם וגדא
לאביה לטריק: ושלח ית אחוהי ואזלו. ואמר להון לא תתנצון באורחא:
ובעת אכותה ומצו וקאל להם. לא תתגזו פי טריק: וסליקו ממצרים ואתו
לארעא דכנען. לות יעקב אבוהון: וצעדו מן מצר וגאוא בלד כנען אלי יעקוב

עשרה חמורים וג' מטוב מצרים מצינו בגמרא ששלח לו יין ישן לפי שדעת זקנים נוחה הימנו ומדרש
אגדה גריסין של פול בר ולחם ומזון וג' כתרגומו ומשון ליפתן אל תרגזו בדרך אל תתעסקו בדבר
הלכה שמא תרגז עליכם הדרך ד"א אל תפסיעו פסיעה גסה והכנסו בחמה לעיר ולפי פשוטו של מקרא
יש לומר לפי שהיו נכלמים היה דואג שמא יריבו בדרך על דבר מכירתו להתוכח זה עם זה ולומר
על ידך נמכר אתה ספרת לשון הרע עליו וגרמת לנו לשנאתו וכי הוא מושל ואשר הוא מושל

ויגדו לו לאמר עוד יוסף חי וכי
הוא משל בכל ארץ מצרים ויפג
לבו כי לא האמין להם: וידברו
אליו את כל דברי יוסף אשר
דבר אלהם וירא את העגלות
אשר שלח יוסף לשאת אתו
ג ותחי רוח יעקב אביהם: ויאמר
ישראל רב עוד יוסף בני חי
אלכה ואראנו בטרם אמות:
ויסע ישראל וכל אשר לו
ויבא בארה שבע ויזבח זבחים
לאלהי אביו יצחק: ויאמר אלהים
לישראל במראת הלילה ויאמר
יעקב יעקב ויאמר הנני: ויאמר

אביהם: וחויאו ליה למימר. עד כען
יוסף קיים. וארי הוא שליט בכל
ארעא דמצרים. והואה מליא פיגן על
לביה ארי לא הימין להון: ומלילו
וקלו לה. עאר יוסף באקי. והו סלטאן
עלי גמיע בלד מצר. פשכך קלבה
ולם יתק בהם: ומלילו עמיה ית כל
פתגמי יוסף דמליל להון. וחזא ית
עגלתא דשלח יוסף למטל יתיה. ושרת
רוח קודשא על יעקב אבוהון: תם
כלמוה בגמיע כלאם יוסף אלדי
כלמהם וראי אלעגל אלדי בעת בהא
לתחמלה פעאשת רוח יעק אביהם:
ואמר ישראל. סגי לי חדוא. עד כען
יוסף ברי קיים איזיל ואחזיניה עד לא

אמות: פקאל אסראיל חסבי אן עאד יוסף אבני באקי אמצי ואראה קבל אן
אמות: ונטל ישראל וכל דליה ואתא לבאר שבע ודבח דבחין לאלהא דאבוהי
יצחק: פרחל אסראיל וגמיע מא להו חתי גא אלי ביר סבע. פדבח דבאיח לאלה
אביה יצחק: ואמר יי' לישראל בחזוא דליליא ואמר יעקב יעקב ואמר הא אנא:
וקאל אללה לה פי רויא אלליל יא יעקוב יא יעקוב. קאל לביך: ואמר

ויפג לבו" נחלף לבו והלך מלהאמין לא היה לבו פונה אל הדברים לשון מפיגין טעמן בלשון משנה וכמו
מחין הפוגות ודיחו לא נמר מתרגמינן ודיהו: לא פג" את כל דברי יוסף" סימן מסר להם במה היה
עוסק כשפירש ממנו בפרשת עגלה ערופה שנ' וירא את העגלות אשר שלח יוסף ולא נאמר אשר
שלח פרעה" ותחי רוח יעקב" שרתה עליו שכינה שפירשה ממנו" רב לי עוד" שמחה וחדוה הואיל
ועוד יוסף בני חי" בארה שבע" כמו לבאר שבע הא בסוף תיבה במקום למד בתחלתה" לאלהי אביו יצחק"
חייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקנו לפיכך תלה ביצחק ולא באברהם" יעקב יעקב" לשון חבה"

אנכי האל אלהי אביך אל תירא
מרדה מצרימה כי לגוי גדול
אשימך שם׃ אנכי ארד עמך
מצרימה ואנכי אעלך גם עלה
ויוסף ישית ידו על עיניך׃ ויקם
יעקב מבאר שבע וישאו בני
ישראל את יעקב אביהם ואת
טפם ואת נשיהם בעגלות
אשר שלח פרעה לשאת
אתו׃ ויקחו את מקניהם ואת
רכושם אשר רכשו בארץ
כנען ויבאו מצרימה יעקב וכל
זרעו אתו׃ בניו ובני בניו אתו
בנתיו ובנות בניו וכל זרעו
הביא אתו מצרימה׃
ואלה שמות

אנא אל אלהא דאבוך לא תדחל
מלמיחת למצרים ארי לעם סגי
אשוינך תמן׃ קאל אנא אללה אלאה
אביך. לא תכאף מן אלנזול אלי מצר
פאני אצייר מנך תם אמה עצימה׃
אנא איחות עמך למצרים ואנא אסקינך אף
אסקא ויוסף ישוי ידוהי על עינך׃
אנא אנזל מעך אלי מצר ואנא אצעדך
אצעאדא ויוסף יגמצך׃ וקם יעקב
מבאר שבע ונטלו בני ישראל ית
יעקב אבוהון וית טפלהון וית נשיהון
בעגלתא דשלח פרעה למטל
יתיה׃ פקאם יעקוב מן ביר סבע
וחמלוה בנו אסראיל ואטפאלהם
ונסאהם עלי אלעגל אלתי בעת בהא
פרעון לתחמלה׃ ודברו ית גיתיהון
וית קנינהון דקנו בארעא דכנען

עמך

ואתו למצ׳ יעקב וכל בנוהי עמיה׃ ואכדו מואשיהם וסרחהם אלתי מלכוה
פי בלד כנען וגאו אלי מצר יעקוב וגמיע נסלה מעה׃ בנוהי ובני בנוהי עמיה
בנתיה ובנת בנוהי וכל בנוהי אייתי עמיה למצרים׃ בניה ובני בניה מעה בנאתה
ובנאת בניה וסאיר נסלה גאבהם מעה אלי מצר׃
ואלין שמהת

אל תירא מרדה מצרימה. לפי שהיה מצר על שנזקק לצאת לחוצה לארץ. ואנכי אעלך. הבטיחו להיות נקבר
בארץ. אשר רכשו בארץ כנען. אבל מה שרכש בפדן ארם נתן הכל לעשו בשביל חלקו במערת המכפלה
אמר נכסי חוצה לארץ אינן כדאי לי וזהו אשר כריתי לי העמיד לו צבורין של זהב וכסף כמין כרי ואומר לו
טול את אלו. ובנות בניו. סרח בת אשר ויוכבד בת לוי. הבאים מצרימה. על שם השעה קורא להם
הכתוב באים ואין לתמוה על אשר לא כתב אשר באו. בן הכנענית. בן דינה היה שנבעלה

בני ישראל הבאים מצרימה יעקב
ובניו בכר יעקב ראובן׃ ובני
ראובן חנוך ופלוא וחצרן וכרמי׃
ובני שמעון ימואל וימין ואהד
ויכין וצחר ושאול בן הכנענית׃
ובני לוי גרשון קהת ומררי׃ ובני
יהודה ער ואונן ושלה ופרץ וזרח
וימת ער ואונן בארץ כנען ויהיו
בני פרץ חצרן וחמול׃ ובני יששכר
תולע ופוה ויוב ושמרן׃ ובני זבלון
סרד ואלון ויחלאל׃ אלה בני לאה
אשר ילדה ליעקב בפדן ארם
ואת דינה בתו כל נפש בניו
ובנותיו שלשים ושלש׃ ובני גד
צפיון וחגי שוני ואצבן ערי

בני ישראל דעלו למצרים יעקב
ובנוהי׃ בכריה דיעקב ראובן׃
והדה אסמא בני אסראיל אלדאכלין
אלי מצר אליהו יעקוב ובנוה בכרה
ראובן׃ ובני ראובן חנוך ופלוא וחצרון
וכרמי׃ ובני ראובן חנך ופלוא וחצרון
וכרמי׃ ובני שמעון ימואל וימין ואהד
ויכין וצחר ושאול בר כנעניתא׃
ובני שמעון ימואל וימין ואהד ויכין
וצחר ושאול אבן אל כנעניה׃ ובני
לוי גרשון קהת ומררי׃ ובני לוי גרשון
קהת ומררי׃ ובני יהודה ער ואונן
ושלה ופרץ וזרח. ומית ער ואונן
בארעא דכנען והוו בני פרץ
חצרון וחמול׃ ובני יששכר תולע
ופוה ויוב ושמרון׃ ובני יששכר

עד שמון ורודת ימ... כנען׃ וכאנו

תולע ופוה ויוב ושמרון׃ אלין בני לאה דילידת ליה בפדן דארם וית דינה כ״ב
ברתיה כל נפש בנוהי ובנתיה תלתין ותלת׃ האולי בני לאה אלדי ולדתהם
ליעקוב פי פדן ארם. ודינה אבנתה גמיעהם תלאתה ותלאתין נפסא׃
ובני גד צפיון וחגי שוני ואצבון. ערי וארודי ואראלי׃ ובני גד. צפיון
וחגי שוני ואצבון. ערי וארודי ואראלי׃ ובני אשר. ימנה וישוה.

לכנעני כשהרגו את שכם לא היתה דינה רוצה לצאת עד שנשבע לה שמעון שישאנה בר״ד״
אלה בני לאה ואת דינה בתו״ הזכרים תלה בלאה והנקבה תלה ביעקב ללמדך אשה מזרעת
תחלה יולדת זכר איש מזריע תחלה יולדת נקבה״ שלשים ושלש״ ובפרטן אי אתה מוצא שלשים
ושנים אלא זו יוכבד שנולדה בין החומות בכניסתן לעיר שנ׳ אשר ילדה אותה ללוי במצרים לידתה

וארודי ואראלי׃ ובני אשר ימנה
וישוה וישוי ובריעה ושרח
אחתם ובני בריעה חבר
ומלכיאל׃ אלה בני זלפה
אשר נתן לבן ללאה בתו
ותלד את אלה ליעקב שש
עשרה נפש׃ בני רחל אשת
יעקב יוסף ובנימן׃ ויולד
ליוסף בארץ מצרים אשר
ילדה לו אסנת בת פוטי פרע
כהן און את מנשה ואת אפרים׃
ובני בנימן בלע ובכר ואשבל
גרא ונעמן אחי וראש מפים
וחפים וארד׃ אלה בני רחל
אשר ילד ליעקב כל נפש
ארבעה עשר׃ ובני דן חשים׃

וישוי ובריעה וסרח אחתהון׃
ובני בריעה חבר ומלכיאל׃ ובני
אשר. ימנה וישוה וישוי ובריעה
ושרח אכתהם. ובני בריעה חבר
ומלכיאל׃ אלין בני זלפה דיהב לבן
ללאה ברתיה. וילידת ית אלין
ליעקב. שית עסרי נפשן׃ האולי
בני זלפה אלתי אעטאהא לבן
ללאה אבנתה גמיע מא ולדת
יעקוב סתה עשר נפסא׃ בני
רחל אתת יעקב. יוסף ובנימין׃
בני רחל זוגה יעקוב יוסף ובנימן׃
ואתיליד ליוסף בארעא דמצרים.
דילידת ליה אסנת בת פוטיפרע
רבא דאון. ית מנשה וית אפרים׃
וולד ליוסף פי בלד מצר. אלדי
ולדת לה אסנת אבנה פוטיפרע
אמאם און מנשה ואפרים׃ ובני בנימין בלע ובכר ואשבל
גרא ונעמן אחי וראש מפים וחפים וארד׃ ובני בנימין בלע
ובכר ואשבל. גרא ונעמן אחי וראש. מפים וחפים וארד׃ אלין
בני רחל דאתילידו ליעקב. כל נפשתא ארבע עסר׃ האולי
בני רחל. אלדי ולדן ליעקוב. גמיעהם ארבעה עשר נפסא׃
ובני דן חושים׃ ובני דן חושים׃ ובני נפתלי. יחצאל וגוני

במצרים ואין הורדה במצרים. בני רחל אשת יעקב. ובכולן לא נאמר כן אלא שהיתה עיקרו של בית.

ובני נפתלי יחצאל וגוני ויצר
ושלם: אלה בני בלהה אשר
נתן לבן לרחל בתו ותלד את
אלה ליעקב כל נפש שבעה:
כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה
יצאי ירכו מלבד נשי בני
יעקב כל נפש ששים ושש:
ובני יוסף אשר ילד לו במצרים
נפש שנים כל הנפש לבית יעקב
הבאה מצרימה שבעים:
ואת יהודה שלח
לפניו אל יוסף להורת לפניו
גשנה ויבאו ארצה גשן: ויאסר

ויצר ושלם: ובני נפתלי יחצאל
וגוני ויצר ושלם: אלין בני בלהה
דיהב לבן לרחל ברתיה וילידת ית
אלין ליעקב כל נפשתא שבע:
האולי בני בלהה אלתי אעטאהא
לבן לרחל אבנתה גמיעהם ולדתה
ליעקוב סבעה נפוס: כל נפשתא
דעלא עם יעקב למצרים נפקי
ירכיה בר מנשי בני יעקב. כל נפשתא
שתין ושית: גמיע אלנפוס. אלגאיה
מע יעקוב אלי מצר אלכארג מן
צלבה. ודלך סוא נסוה בניה סתה
וסתין נפסא: ובני יוסף דאתילידו
ליה במצרים נפשתא תרתין. כל
נפשתא לבית יעקב דעלא למצרים שבעין: ויוסף ואבנאה אלדי
ולדא לה במצר נפסאן. גמלה אלנפוס אלתי דכלת מע יעקוב אלי מצר
סבעין: ויתיהודה שלח קדמוהי לות יוסף לפנאה
קדמוהי לגשן ואתו לארעא דגשן: תם בעת ביהודה בין ידיה
אלי יוסף ליודלה עלי בלד אלסדיר פגאוזיה: וטקיס יוסף רתכוהי

כל הנפש הבאה ליעקב. שיצאו מארץ כנען לבא למצרים ואין הבאה זו לשון עבר אלא לשון הווה כמו בערב היא באה ובבקר
והנה רחל בתו באה עם הצאן לפיכך טעמו למטה באל"ף לפי שכשיצאו לבא מארץ כנען לא היו אלא ששים ושש והשני כל
הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים הוא לשון עבר לפיכך טעמו למעלה בבי"ת לפי שמשבאו שם היו שבעים שמצאו
שם יוסף ושני בניו ונתוספה להם יוכבד בין החומות ולדברי האומר תאומות נולדו עם השבטים צריכין אנו
לומר שמתו לפני ירידתן למצרים שהרי לא נמנו כאן מצינו בויקרא רבה עשו שש נפשות היו לו והכתוב קורא
אותן נפשות ביתו לשון רבים לפי שהיו עובדין לאלהות הרבה יעקב שבעים היו לו והכתוב קורא אותן נפש
לפי שהיו עובדין לאל אחד. להורות לפניו. כתרגומו לפנות לו מקום ולהורות היאך יתישב בה. לפניו
קודם שיגיע לשם ומדרש אגדה להורות לפניו לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה. ויאסר יוסף
מרכבתו. הוא עצמו אסר את הסוסים למרכבה להזדרז לכבוד אביו. וירא אליו. יוסף נראה אל אביו.

יוסף מרכבתו ויעל לקראת
ישראל אביו גשנה וירא אליו
ויפל על צואריו ויבך על צואריו
עוד׃ ויאמר ישראל אל יוסף
אמותה הפעם אחרי ראותי
את פניך כי עודך חי׃ ויאמר
יוסף אל אחיו ואל בית אביו
אעלה ואגידה לפרעה ואמרה
אליו אחי ובית אבי אשר
בארץ כנען באו אלי׃ והאנשים
רעי צאן כי אנשי מקנה היו
וצאנם ובקרם וכל אשר להם
הביאו׃ והיה כי יקרא לכם
פרעה ואמר מה מעשיכם׃

וסליק לקדמות ישראל אבוהי
לגשן ואתחזי ליה ונפל על
צוריה ובכא על צוריה עוד׃ ואסרג
יוסף ראכבתה וצעד יתלקא אסר׳
אביה פלמא נצהר לה אנכב עלי
ענקה ובכא עליה הויא׃ ואמר
ישראל ליוסף אלו אנא מאית
זמנא הדא מנחם אנא בתר
דחזיתנון לאפך ארי עד כען קיים
את׃ וקאל לה אסראיל אמות זאן
בעד מאראית וגהך אן עאדך
באק׃ ואמר יוסף לאחוהי ולבית
אבוהי אסק ואחוי לפרעה ואימר
ליה אחי ובית אבא דבארעא
דכנען אתו לותי׃ פקאל יוסף לאכותה
וסאיר אל אביה אצעד אלי פרעון ואכבר ואקול לה אכותי ואל אבי פי בלד
כנעאן גאו אליי׃ וגבריא רען ענא ארי גברי מרי גיתי הוו ועאנהון ותוריהון
וכל דילהון איתיאו׃ ואלקום רעי גנם לאנהם כאנו דוי מאשיה וגנמהם ובקרהם
וכל מלהם אתו בה׃ ויהי ארי יקרי לכון פרעה ויימר מא עובדיכון׃
פאד ידעא בכם פרעון וקאל מא צנעתכם׃ ותימרון גברי מרי

ויבך על צואריו עוד. לשון הרבות בכיה וכן כי לא על איש ישים עוד לשון רבוי הוא איננו שם עלילות נוספות על
חטאיו אף כאן הרבה והוסיף בבכי יותר על הרגיל. אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו ואמרו רבותינו
שהיה קורא את שמע. אמותה הפעם. פשוטו של מקרא כתרגומו ומדרשו סבור הייתי היותי למות שתי מיתות בעולם
הזה ובעולם הבא שנסתלקה ממני השכינה והייתי אומר שית בעני הב״ה מיתתך עכשיו שעודך חי לא אמות
אלא פעם אחת. ואמרה אליו אחי וגו׳. ועוד אמר לו והאנשים רעי צאן וגו׳ בעבור תשבו בארץ גשן והיא
צריכה לכם שהיא ארץ מרעה וכשיאמרו לו שאין אתם בקיאים במלאכה אחרת ירחיקכם מעליו ויושיבכם
שם. כי תועבת מצרים כל רועה צאן. לפי שהם להם לאלוהות. ומקצה אחיו לקח. מן הפחותים

ואמרתם אנשי מקנה היו ז
עבדיך מנעורינו ועד עתה
גם אנחנו גם אבתינו בעבור
תשבו בארץ גשן כי תועבת
מצרים כל רעה צאן ויבא יוסף ז
ויגד לפרעה ויאמר אבי ואחי
וצאנם ובקרם וכל אשר להם
באו מארץ כנען והנם בארץ
גשן: ומקצה אחיו לקח חמשה
אנשים ויצגם לפני פרעה: ויאמר
פרעה אל אחיו מה מעשיכם
ויאמרו אל פרעה רעה צאן
עבדיך גם אנחנו גם אבותינו:
ויאמרו אל פרעה לגור בארץ

גיתיהון עבדך מזעורנא ועד
כען אף אנחנא אף אבהתנא·
בדיל דתתבון בארעא דגשן ארי
מרחקין מצראי כל רעי ענא:
קולו אן עבידך דוי מאשיה
מן צגרנא אלאן וכדלך אבאונא·
לקבל אן תקימו פי בלד אלסדיר·
לאן אלמצריין יכרהון כל ראעי
גנם: ואתא יוסף וחוי לפרעה·
ואמר אבא ואחי: ועניהון ותוריהון
וכל דילהון אתו מארעא דכנען·
והא אנון בארעא דגשן: פגא
יוסף אלי פרעון ואכברה וקאל אבי
ואכותי וגנמהם ובקרהם וגמיע
מאלהם גאו מן בלד כנען והא

הם פי בלד אלסדיר: ומקצת אחוהי דבר חמשה גברין ואקימנון
קדם פרעה: ואכד כמסה אנאס מן אכותה ואוקפהם בין ידי פרעון:
ואמר פרעה לאחוהי מא עובדיכון: ואמרו לפרעה רען ענא עבדך
אף אנחנא אף אבהתנא: פקאל פרעון לאכותה מא צנעתכם קאלו לה
עבידך רעאת גנם נחן ואבאונא: ואמרו לפרעה לאתותבא בארעא

שבהם לגבורה שאין נראים גבורים שאם יראה אותם גבורים יעשה אותם אנשי מלחמתו ואלה הם ראובן
שמעון לוי יששכר ובנימין אותן שלא כפל משה שמותם כשבירכן אבל שמות הגבורים וזאת ליהודה
שמע ה׳ קול יהודה ולגד אמר ברוך מרחיב גד ולנפתלי אמר נפתלי ולדן אמר דן וכן לזבולון וכן
לאשר זהו לשון בראשית רבה שהיא אגדת ארץ ישראל אבל בגמרא בבלי שלנו מצינו שאותם שכפל
משה שמותם הם החלשים ואותן הביא לפני פרעה ויהודה שהוכפל שם לא הוכפל משום חלשות
אלא טעם יש בדבר כדאיתא בבבא קמא ובברייתא דספרי שנינו בה בוזאת הברכה כמו גמרא

באנו כי אין מרעה לצאן אשר
לעבדיך כי כבד הרעב בארץ
כנען ועתה ישבו נא עבדיך
בארץ גשן: ויאמר פרעה אל
יוסף לאמר אביך ואחיך באו
אליך: ארץ מצרים לפניך הוא
במיטב הארץ הושב את אביך
ואת אחיך ישבו בארץ גשן
ואם ידעת ויש בם אנשי חיל
ושמתם שרי מקנה על אשר
לי: ויבא יוסף את יעקב אביו
ויעמדהו לפני פרעה ויברך
יעקב את פרעה: ויאמר פרעה
אל יעקב כמה ימי שני חייך:
ויאמר יעקב אל פרעה ימי

אתינא ארי לית רעיא לענא
דלעבדך ארי תקיף כפנא בארעא
דכנען וכען יתבון כען עבדך
בארעא דגשן: תם קאלו לה גינא
נסכן פי בלדך אד ליס מרעא
לגנם עבידך ממא אשתד אלגוע
פי בלד כנעאן פליקים עבידך
פי בלד אלסדיר: ואמר פרעה
ליוסף למימר אבוך ואחך אתו
לותך: פקאל פרעון ליוסף קד
אתאך אביך ואכותך: ארעא
דמצרים קדמך היא בדשפיר
בארעא אותיב ית אבוך וית
אחך יתבון בארעא דגשן ואם
ידעת ואית בהון גברין דחילא
ותמנינון רבני גיתי על דילי:

הודי בלד מצר בין ידיך אסכנהם פי אגודה ודלך אן יקימו פי בלד
אלסדיר ואן כנת תעלם אן פיהם דוי חיל פציירהם ריסא עלי כלא אלדי
עלי מאשיתי: ואיתי יוסף ית יעקב אבוהי ואקימיה קדם פרעה ובריך
יעקב ית פרעה: ואדכל יוסף יעקוב אביה פאוקפה בין ידי פרעון פסלם
עליה: ואמר פרעה ליעקב כמה יומי שני חייך: קאל לה פרעון כם סני
חיותך: ואמר יעקב לפרעה יומי שני תותבותי מאה ותלתין שנין תותבותי

שלנו. אנשי חיל. בקיאין באומנותם לרעות צאן. על אשר לי. על צאן שלי. ויברך יעקב. היא שאילות שלום כדרך
כל הבאים לפני המלכים לפרקים שלודי"ר בלעז. שני מגורי. ימי גירותי כל ימי הייתי גר בארץ. ולא השיגו.

105

שני מגורי שלשים ומאת
שנה מעט ורעים היו ימי שני
חיי ולא השיגו את ימי שני חיי
אבתי בימי מגוריהם: ויברך
יעקב את פרעה ויצא מלפני
פרעה: ויושב יוסף את אביו ואת
אחיו ויתן להם אחזה בארץ
מצרים במיטב הארץ בארץ
רעמסס כאשר צוה פרעה:
ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו
ואת כל בית אביו לחם לפי
הטף: ולחם אין בכל הארץ
כי כבד הרעב מאד ותלה ארץ
מצרים וארץ כנען מפני הרעב:
וילקט יוסף את כל הכסף

זעירין ובישין הוו יומי שני חיי
ולא אדביקו ית יומי שני חיי
אבהתי ביומי תותבותהון: וברך
יעקוב. סני עמרי מאיה ותלאתין
סנה. וכאנת קלילה רדייה. ולם
תלחק בסני חיוה אבאי. חסב
איאם סכנאהם: ובריך יעקב
ית פרעה. ונפק מן קדם פרעה:
תם דעי לה. וכרג מן בין ידיה:
ואותיב יוסף ית אבוהי וית אחוהי
ויהב להון אחסנא בארע
דמצרים בשפיר בארעא
בארע רעמסס. כמא דפקיד
פרעה: ואסכן יוסף אבאה
ואכותה ואעטאהם חוזא פי
בלד מצר פי אגודה והו בלד
עין שמס. כמי אמר פרעון: וזן יוסף ית אבוהי וית אחוהי וית כל
בית אבוהי לחמא לפום טפלא: ומאן יוסף אבאה ואכותה וסאיר
אביה טעאמא עלי קדר אטפאלהם: ולחמא לית בכל ארעא ארי
תקיף כפנא לחדא ואשתלהי עמא דארעא דמצרים ועמא דארעא
דכנען מן קדם כפנא: ו[illegible] אכלי ממא אשתד אלגועגא
חתי כל אהל בלד מצר ובלד כנען מן קבל [illegible] ולקיט יוסף ית כל

בטובה ויברך יעקב כדרך כל הנפטרים מלפני [illegible] מברכים אותם וכו׳ [illegible] ומה ברכו שיעלה
נילוס לרגליו לפי שאין מצרים [illegible] מי גשמים אלא [illegible] עולה ומשקה ומברכו [illegible] של יעקב ואילך היה פרעה בא
על נילוס והוא עולה לקראתו [illegible] הארץ [illegible] רעמסס [illegible]

הנמצא בארץ מצרים ובארץ
כנען בשבר אשר הם שברים
ויבא יוסף את הכסף ביתה פרעה׃
ויתם הכסף מארץ מצרים
ומארץ כנען ויבאו כל מצרים
אל יוסף לאמר הבה לנו לחם
ולמה נמות נגדך כי אפס כסף׃
ויאמר יוסף הבו מקניכם ואתנה
לכם במקניכם אם אפס כסף׃
ויביאו את מקניהם אל יוסף
ויתן להם יוסף לחם בסוסים
ובמקנה הצאן ובמקנה הבקר
ובחמרים וינהלם בלחם בכל
מקנהם בשנה ההוא׃ ותתם
השנה ההוא ויבאו אליו בשנה

כספא דאשתכח בארעא דמצרים
ובארעא דכנען בעיבורא דאנון
זבנין ואיתי יוסף ית כספא לבית
פרעה׃ וגמע יוסף גמיע אלורק
אלמוגוד פי בלד מצר ובלד כנעאן
בלמירה אלתי כאנו ימתארונהא
ואדכלה אלי בית מאל פרעון׃ ושלים
כספא מארעא דמצרים ומארעא
דכנען ואתו כל מצראי לות
יוסף למימר הב לנא לחמא
ולמא נמות לקבלך ארי שלים
כספא׃ תספני אלורק מן בלד
מצר ובלד כנעאן וגאו גמיע
אלמצריין אלי יוסף קאילין אטעמנא
טעאמא ולא נמות חדאך אד
פני אלורק׃ ואמר יוסף הבו גיתיכון
ואתן לכון בגיתיכון אם שלים כספא׃ קאל להם יוסף האתו דואבכם אעטיכם
בהא אד פני אלורק׃ ואיתיאו ית גיתיהון לות יוסף ויהב להון יוסף לחמא
בסוסותא ובגיתי ענא ובגיתי תורי ובחמריא וזבינון בלחמא בכל גיתיהון
בשתא ההיא׃ פאתוה במאשיתהם פאעטאהם טעאמא בבכיל ומאשיה
אלגנם ואלבקר ואלחמיר ואגאז[illegible]יתהם פי תלך אלסנה׃ ושלימת
שתא ההיא ואתו לו[illegible]תא תניתא ואמ
ליה לא נכסי מן רבוני

בר׳ בירים׳ ולחמין בכל הארץ׳ חוזר לענין הראשון לתחלת שני הרעב
...יה לו כמתהלהל היורה זקים׳ בשבר אשר הם שוברים׳ נותנים לו
...וינהלם ... נהל להם על מי מנוחות ינהלני׳ בשנה ה... בת׳
...נה כמו ותלאה לשון עיפות כתרגומו
...אנק׳ כתרגומו שלים׳ וינהלם׳
...לשון הרעב׳ כי אם תם

השנית ויאמרו לו לא נכחד מאדני
כי אם תם הכסף ומקנה הבהמה
אל אדני לא נשאר לפני אדני
בלתי אם גויתנו ואדמתנו: למה
נמות לעיניך גם אנחנו גם
אדמתנו קנה אתנו ואת אדמתנו
בלחם ונהיה אנחנו ואדמתנו
עבדים לפרעה ותן זרע ונחיה
ולא נמות והאדמה לא תשם:
ויקן יוסף את כל אדמת מצרים
לפרעה כי מכרו מצרים איש
שדהו כי חזק עליהם הרעב
ותהי הארץ לפרעה: ואת העם
העביר אתו לערים מקצה גבול

אלהין שלים כספא וגיתי
בעירא לות רבוני לא אשתאר
קדם רבוני אלהין גויתנא וארענא:
פלמא פניה תלך אלסנה גאו פי
אלסנה אלתאניה וקאלו לא נכתם
מן סיידנא אן לורק קד פני
ומא אשי מן אלבהאים ענד סיידנא
ולם יבק בין ידיה לא אבדאננא
וארצנא: למא נמות לעינך אף
אנחנא אף ארענא קני יתנא
וית ארענא בלחמא ונהי אנחנא
וארענא עבדין לפרעה והב
בר זרעא וניחי ולא נמות
וארעא לא תבור: פלמ נמות
בחצרתך נחן וארצנא אשתרנא

וארצנא בטעאם חתי נכון עבידא וארצנא מלכא לפרעון ואעטנא
חבא נחיא בה ולא נמות ולאר׳ץ לא תקפר: וקנא יוסף ית כל ארעא דמצר
לפרעה ארי זבינו מצראי גבר חקליה ארי תקיף עליהון כפנא והות ארעא
לפרעה: פאשתרא יוסף גמיע ארץ מצר לפרעון לאנהם באעוה כל
רג׳ל ציעתה ממא אשתד אלגוע עליהם פצארת אלא׳ לפרעון: וית עמא אעבר

הכסף״ כי אשר תם הכסף והמקנה ובא הכל ליד אדונ׳ בלתי גויתנו״ ותן זרע״ לזרוע האדמה״ ואע״פ
שאמר יוסף ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר מכיון שבא יעקב למצרים באה ברכה לרגליו והתחילו
לזרוע וכלה הרעב וכן שנינו בתוספתא דסוטה״ לא תשם״ לא תהא שממה לא תבור לשון שדה
בור שאינו חרוש״ ותהי הארץ לפרעה״ קנויה לו״ ואת העם העביר יוסף מעיר לעיר לזכרון שאין
להם עוד חלק בארץ והושיב של זו בחברתה ולא הוצרך הכתוב לכתוב זאת אלא להודיעך שבחו של יוסף
שנתכוון להסיר חרפה מעל אחיו שלא יהיו קורין אותן גולים״ מקצה גבול מצרים וג׳ כן עשה לכל הערים

מצרים ועד קצהו׃ רק אדמת
הכהנים לא קנה כי חק לכהנים
מאת פרעה ואכלו את חקם
אשר נתן להם פרעה על כן
לא מכרו את אדמתם׃ ויאמר
יוסף אל העם הן קניתי אתכם
היום ואת אדמתכם לפרעה
הא לכם זרע וזרעתם את
האדמה׃ והיה בתבואת ונתתם
חמישית לפרעה וארבע
הידת יהיה לכם לזרע השדה
ולאכלכם ולאשר בבתיכם
ולאכל לטפכם׃ ויאמרו
החיתנו נמצא חן בעיני אדני
והיינו עבדים לפרעה׃ וישם

יתיה מקרי לקרי מסוף תחום
מצרים ועד סופיה׃ ונקל אלקום
מן קראהם מן טרף תכם מצר
אלי טרפה׃ לחוד ארע כומריא
לא קנא ארי חולקא לכומריא מן
קדם פרעה ואכלין ית חולקהון
דיהב להון פרעה על כן לא
זבינו ית ארעהון׃ עדא ארץ
אימתהם פאנה לא ישתריהא
לאן לרזק כאן לאימתהם מן
פרעון וכאנו יאכלון רזקהם
אלדי כאן יעטיהם לדלך לם
יחתאגו אן יביעו ראצהם׃ ואמר
יוסף לעמא הא קניתי יתכון יומא
דין וית ארעכון לפרעה הא
לכון בר זרעא ותזרעון ית

ארעא׃ תם קאל יוסף ללקום הודי קד שריתכם אנתם וראצכם לפרעון והא
לכם חבא תזרעוה פי לארץ׃ ויהי באעולי עללתא ותתנון חד מן
חמשא לפרעה וארבעא חולקין יהי לכון לבר זרע חקלא ולמיכלכון
ולאנש בתיכון ולמיכל לטפלכון׃ פאדא ידרכת אלגלאת פאעטו אלכמס
וארבעה אגזא תכון לכם לבדר אלציאע ומאכלכם ומן פי מנאזלכם וג
ואטפלכם׃ ואמרו קיימתנא נשכח רחמין בעיני רבוני ונהי עבדין לפרעה׃
קאלו קד אחייתנא כגרח צאר עבדינא ונכון כדאך עבידא לפרעון׃ ושוי
אשר במלכות מצרים ׳ קצה גבולה ועד קצה גבולה ׳׳ הכהנים הכומרים בלשון כ׳ כהן משרת לאלהות הוא

167

אתה יוסף לחק עד היום הזה
על אדמת מצרים לפרעה
לחמש רק אדמת הכהנים
לבדם לא היתה לפרעה וישב
ישראל בארץ מצרים בארץ
גשן ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד:
ויחי יעקב בארץ מצרים שבע
עשרה שנה ויהי ימי יעקב שני
חייו שבע שנים וארבעים ומאת
שנה: ויקרבו ימי ישראל למות
ויקרא לבנו ליוסף ויאמר לו אם
נא מצאתי חן בעיניך שים נא
ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד

קז פסו׳ כי״ז יקל״ה

יתה יוסף לגזירא עד יומא הדין
על ארעא דמצרים דיהון יהבין
חד מן חמשה לפרעה לחוד ארע
כומריא בלחודיהון לא הות לפרעה:
פציירהא יוסף רסמא אלי הדא אליום
עלי בלד מצר אן יעטון אלכמס
לפרעון עדא אראץ אמתהם
וחדהא פאנהא להם וחדהם אד
לם תציר לפרעון: ויתיב ישראל
בארעא דמצרים בארעא דגשן
ואחסינו בה ונפישו וסגיאו לחדא:
ולמא אקאם בנו אסראיל פי בלד
מצר פי בלד אלסדיר ואחאזוה
ואתמרוה וכתרו גדא:

וחיא יעקב בארעא דמצרים שבע עסרי שנין והוו יומי יעקב שני חיוהי
מאה וארבעין ושבע שנין: פעאש יעקוב פי בלד מצר. סבעה עשר סנה.
פצאר גמיע עמרה ספי חיאתה. מאיה וסבעה וארבעין סנה: וקריבו יומי
ישראל לממת וקרא לבריה ליוסף ואמר ליה אם כען אשכחית רחמין בעינך
שוי כען ידך תחות ירכי ותעביד עמי טיבו וקשוט. לא כען תקברנני במצרים:
ולמא קרב אגל אסראיל אן ימות דעא באבנה יוסף וקאל לה אן וגדת חטא ענדך

חוץ מאותן שהם לשון גדולה כגון כהן מדין כהן און חק לכהנים חק כך וכך להם ליום ה״א כמו הנה לכם זרע השדה שבכל שנה
ולאשר בבתיכם ולאכול העבדים והשפחות אשר בבתיכם טפכם בנים קטנים במצא חן לעשות לנו זאת כמו שאמרת
והיינו עבדים לפרעה להעלות לו החמש הזה בכל שנה לחק שנה שעבור וישב ישראל בארץ מצרים והיכן בארץ גשן שהיא
מארץ מצרים ויחי יעקב למה פרשה זו סתומה לפי שכיון שנפטר יעקב נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרות
השעבוד שהתחילו לשעבדם ד״א שבקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו בל״ר ויקרבו ימי ישראל למות כל מי שנ׳
בו קריבה למות לא הגיע כימי אבותיו ויקרא לבנו ליוסף למי שהי׳ יכולת בידו לעשות שים נא ידך והשבע

ואמת אל נא תקברני במצרים׃
ושכבתי עם אבתי ונשאתני
ממצרים וקברתני בקברתם
ויאמר אנכי אעשה כדברך׃
ויאמר השבעה לי וישבע
לו וישתחו ישראל על ראש
המטה׃
ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ב
ליוסף הנה אביך חלה ויקח את
שני בניו עמו את מנשה ואת
אפרים׃ ויגד ליעקב ויאמר
הנה בנך יוסף בא אליך ויתחזק
ישראל וישב על המטה׃ ויאמר

ים כירך ל׳ עה׳ ואצטנע ל׳י
פצלא ואחסאנא׳ אן לא תדפנני
במצר׃ ואשכוב עם אבהתי
ותטלנני ממצרים ותקברנני
בקבורתהון׃ ואמר אנא אעביד
כפתגמך׃ בל אדי צרת לאבאי
אחמלני מן מצר ואדפנני פי
מקברתהם. קל אנא אצנע כמא
קלת׃ ואמר קיים לי וקיים ליה.
וסגיד ישראל על ריש ערסא׃
קל אחלף לי פחלף לה. וסגד
אסראיל עלי טרף אסריר שכרא׃
והוה בתר פתגמיא האילין
ואמר ליוסף הא אבוך מרע ודבר
ית תרין בנוהי עמיה ית מנשה וית אפרים׃ פלמא כאן בעד הדה אמור
קיל ליוסף אן אבאך מריץ. פאכד אבניה מעה מנשה ואפרים׃ וחוי
ליעקב ואמר הא ברך יוסף אתי לותך ואתקף ישראל ויתיב על ערסא׃ תם
אכבר יעקוב וקיל לה הודא אבנך יוסף גאי אליך. פתקוא וגלס עלי אלסריר׃ ואמר

חסד ואמת חסד שעושין עם המתים הוא חסד של אמת שאינו מצפה לתשלום גמול׃ אל נא תקברני במצרים סופה
להיות עפרה כנים ושאין מיתי חוץ לארץ חיין אלא בצער גלגול מחילות ושלא יעשוני מצרים ע״א׃ ושכבתי עם
אבותי ו״ו זו מחובר למעלה לתחלת המקרא שים נא ידך תחת ירכי והשבע לי ואני סופי לשכב עם אבותי ואתה
תשאני ממצרים ואין לומר ושכבתי עם אבותי השכיבני עם אבותי במערה שהרי כתיב אחריו ונשאתני
ממצרים וקברתני בקבורתם ועוד מצינו בכל מקום לשון שכיבה עם אבותיו היא הגויעה ולא הקבורה וישכב
דוד עם אבותיו ואחר כך ויקבר בעיר דוד׃ וישתחו ישראל תעלא בעדניה סגיד ליה׃ על ראש המטה הפך
עצמו לצד השכינה מכאן אמרו שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה׃ ד״א על ראש המטה על שהיתה
מטתו שלימה ולא היה בה רשע שהרי יוסף מלך הוא ועוד שנשבה לבין הגוים והרי הוא עומד בצדקו׃
ויאמר ליוסף אחד מן המגידים והרי זה מקרא קצר ויש אומרים אפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד וכשחלה
יעקב בארץ גשן הלך אפרים אצל אביו מצרים להגיד לו׃ ויקח את שני בניו עמו כדי שיברכם יעקב לפני

יעקב אל יוסף אל שדי נראה
אלי בלוז בארץ כנען ויברך
אתי: ויאמר אלי הנני מפרך
והרביתך ונתתיך לקהל עמים
ונתתי את הארץ הזאת לזרעך
אחריך אחזת עולם: ועתה שני
בניך הנולדים לך בארץ מצרים
עד באי אליך מצרימה לי הם
אפרים ומנשה כראובן ושמעון
יהיו לי: ומולדתך אשר הולדת
אחריהם לך יהיו על שם אחיהם
יקראו בנחלתם: ואני בבאי מפדן

יעקב ליוסף אל שדי אתגלי לי
בלוז בארעא דכנען ובריך יתי:
פקאל יעקוב ליוסף אעלם אן
אלטאיק אלכאפי תגלי לי פי לוז
מן בלד כנען ובארכני: ואמר
לי האנא מפיש לך ומסגי לך
ואתנינך לכנשת שבטין ואתין
ית ארעא הדא לבנך בתרך אחסנת
עלם: וקאל לי האנא מתמיך ומכתרך
ואגעל מנך גוק אמם ואעטי
הדי אלבלד לנסלך בעדך חוז
אלדהר: וכען תרין בנך דאתילידו
לך בארעא דמצרים עד מיתי

לותך למצרים דילי אנון אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהון קדמי:
ואן אבנאך אלמולודין לך פי בלד מצר אלי אן אתיתך אלי מצר
המא ינסבאן אלי יכונן אפרים ומנשה מתל ראובן ושמעון: ובניך
דתוליד בתריהון דילך יהון על שום אחיהון יתקרון באחסנתהון:
ותילידך אלדי יולד לך בעדהם אליך ינסבון ואלי אסמא אכותהם
ינצאפון פי נחלתהם: ואנא במיתא מפדן מיתת עלי רחל

מותו׃ ויגד׳ המגיד ליעקב ולא פירש מי והרבה מקראות קצרי לשון׃ ויתחזק ישראל׳ אמר אע"פ שהוא בני מלך הוא
ואחלוק לו כבוד׳ מכאן שחולקין כבוד למלכות וכן משה חלק כבוד למלכות וירדו כל עבדיך אלה אלי וכן אליהו וישנס מתניו׃
ונתתיך לקהל עמים׳ בשעה שעתידין לצאת ממני עוד קהל ועמים ואע"פ שאמר לי גוי וקהל גוים גוי אמר לי על בנימן
קהל גוים הרי שנים לבד מבנימן ושוב לא נולד לי בן למד שעתיד אחד משבטי ליחלק ועתה אותה מתנה אני נותן לך׃
הנולדים לך עד בואי אליך׳ כלומר שנולדו משפירשת ממני עד שבאתי אצלך׳ לי הם׳ בחשבון שאר בני הם ליטול בארץ
איש כנגדו׳ ומולדתך׳ אם תוליד עוד לא יהו במנין בני אלא בתוך שבטי אפרים ומנשה יהיו נכללים ולא יהא להם שם
בשבטים לענין הנחלה ואע"פ שנחלקה הארץ למנין גלגלותם כדכתיב לרב תרבו נחלתו וכל אחד ואחד איש נטל בשוה
חוץ מן הבכורות מכל מקום לא נקראו שבטים אלא הם׳ ואני בבאי מפדן׳ אע"פ שאני מטריח עליך להוליכני ליקבר בארץ

מתה עלי רחל בארץ כנען בדרך
בעוד כברת ארץ לבא אפרתה
ואקברה שם בדרך אפרת הוא
בית לחם: וירא ישראל את בני
יוסף ויאמר מי אלה: ויאמר יוסף
אל אביו בני הם אשר נתן לי
אלהים בזה ויאמר קחם נא אלי
ואברכם: ועיני ישראל כבדו מזקן
לא יוכל לראות ויגש אתם אליו
וישק להם ויחבק להם: ויאמר
ישראל אל יוסף ראה פניך לא
פללתי והנה הראה אתי אלהים

בארעא דכנען באורחא בעוד
כרוב ארעא למיעל לאפרת·
וקברתה תמן באורח אפרת·
היא בית לחם: ואמא אנא פפי
מגיי מן פדן. מאתת עליי רחל פי
בלד כנעאן פי טריק וקד בקי
מיל מסאפה אלי דכול אפרת פדפנתהא
תם פי טריק אפרת הי בית לחם.
ולם יולד לי בעד דלך שיא: וחזא
ישראל ית בני יוסף ואמר מן אלין:
פלמא ראי אסראיל בני יוסף קאל מן
האולי: ואמר יוסף לאבוהי בנאי אנון
דיהב לי יי הכא ואמר קריבנון
כען לותי ואבריכנון: קאל לה יוסף המא אבני אלדי רזקניהמא אללה ההנא.
קאל קדמהמא אלי חתי אבארך פיהמא: ועיני ישראל יקרא מסיבו לא יכול
למחזי וקריב יתהון לותיה ונשיק להון וגפיף להון: וכאנת עינא אסראיל
קד תקלתא מן אלשיכוכה ליס יטיקאן אלנצר. פקדמהמא אליה פקבלהמא
ועאנקהמא. ואמר ישראל ליוסף מחזי אפך לא סברית והא אחזי יתי יי אף

כנען ולא כך עשיתי לאמך שהרי מתה סמוך לבית לחם. כברת ארץ. מדת ארץ והם אלפים אמה כמדת
תחום שבת כדברי רבי משה הדרשן ולא תאמר שעכבו עלי גשמים מלהוליכה ולקברה בחברון עת הגריד
היה שהארץ חלולה ומנוקבת ככברה. ואקברה שם. ולא הולכתיה אפילו לבית לחם להכניסה לארץ וידעתי
שיש בלבך עלי אבל דע לך שעל פי הדבור קברתיה שם שתהא לעזרה לבניה כשיגלה אותם נבוזר אדן והיו
עוברים דרך שם יצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים שנ' קול ברמה נשמע וג' והקב"ה
משיבה יש שכר לפעולתך נאם ה' ושבו בנים לגבולם. ואונקלוס תרגם כרוב ארעא כדי ניר ועורחי שת יום
ואומר אני שהיה להם קצב שהיו קורין אותו כדי מחרישה אחת קוריאדא בלע"ז כדאמרינן ר' דוב ותבכמא מסיק
תעלא מבי כרבא. וירא ישראל את בני יוסף. בקש לברכם ונסתלקה שכינה ממנו לפי שעתיד ירבעם ואחאב
לצאת מאפרים ויהוא ובניו ממנשה. ויאמר מי אלה. מהיכן יצאו אלו שאינן ראוין לברכה. בזה. הראה לו שטר אירוסין
ושטר כתובה ובקש יוסף רחמים על הדבר ונחה עליו [illegible] הקדש. ויאמר קחם נא אלי ואברכם. זהו שאמר הכתוב

ג בם את זרעך׃ ויוצא יוסף אתם
מעם ברכיו וישתחו לאפיו ארצה׃
ויקח יוסף את שניהם את אפרים בימינו
משמאל ישראל ואת מנשה
בשמאלו מימין ישראל ויגש
אליו׃ וישלח ישראל את ימינו
וישת על ראש אפרים והוא
הצעיר ואת שמאלו על ראש
מנשה שכל את ידיו כי מנשה
הבכור׃ ויברך את יוסף ויאמר
האלהים אשר התהלכו אבתי
לפניו אברהם ויצחק האלהים
הרעה אתי מעודי עד היום הזה׃

את אפרים בימ"ט

ית בנך׃ קאל אסראיל ליוסף לם אנט׳ר
אלי וג׳הך לם אמל׃ והודי קד אראני
אללה איצ׳א נסלך׃ ואפיק יוסף יתהון
מן קדמוהי וסגיד על אפוהי על
ארעא׃ תם אכרג׳המא מן ענד
ח׳גרה וסגד עלי וג׳הה עלי אלארץ׃
ודבר יוסף ית תרויהון ית אפרים
בימיניה משמאלא דישראל וית מנשה
בסמאליה מימינא דישראל וקריב
יוסף לותיה׃ תם אכ׳ד כליהמא ותלך
אפרים בימינה ען יסאר אסראיל
ומנשה ביסארה ען ימין אסראיל
וקדמהמא אליה׃ ואושיט ישראל
ית ימיניה ושוי על רישא דאפרים
והוא זעירא וית סמאליה על רישא דמנשה אחכימנון ידוהי ארי מנשה
בוכרא׃ פמד אסראיל ימינה וג׳עלהא עלי ראס אפרים והו אלאצגר
ויסארה עלי ראס מנשה אחכם יראה כדאך׃ עלי אן מנשה אלבכר׃ ובריך
ית יוסף ואמר ייי דפלחו אבהתי קדמוהי אברהם ויצחק ייי דזן יתי מאיתי
עד יומא הדין׃ ובארך פי יוסף וקאל אללה אלדי סאר אבאי בין ידיה אברהם
ויצחאק הו [illegible] דעאני מנד כנת אלי הדא אליום׃ מלאכא

ואנכי תרגלתי לאפ[רים] [illegible] חס על זרועותי" תרגלתי רוחי ביעקב בשביל אפרים עד שלקחם על זרועותיו"
לא פללתי" לא מלאני לבי לחשוב מחשבה שאראה פניך עוד" פללתי לשון מחשבה כמו הביאי
עצה עשי פלילה" ויוצא יוסף אותם" לאחר שנשקם הוציאם יוסף מעם ברכיו כדי ליטלם זה לימין
וזה לשמאל לסמוך ידיו עליהם ולברכם" וישתחו לארצו" כשחזר לאחוריו מלפני אביו [illegible]
ואת מנשה משמאלו [illegible] הבא לקראת חבירו ימינו כנגד שמ[אל] [illegible] וכון שיהא הבכור מיומן הברכה
שכל את ידיו" כתרגומו אחכימנון בידוהי בהשכל [illegible] ידיו לכך ומדעת כי יודע [illegible] והמבחר
היה כי מנשה הבכור ואעפ"כ [illegible] שית ימינו על[יו] [illegible] ויגאל אותו" המלאך הגואל" השת[illegible]

המלאך הגאל אתי מכל רע
יברך את הנערים ויקרא בהם
שמי ושם אבתי אברהם ויצחק
וידגו לרב בקרב הארץ: וירא
יוסף כי ישית אביו יד ימינו על
ראש אפרים וירע בעיניו ויתמך
יד אביו להסיר אתה מעל ראש
אפרים על ראש מנשה: ויאמר
יוסף אל אביו לא כן אבי כי זה
הבכר שים ימינך על ראשו:
וימאן אביו ויאמר ידעתי בני
ידעתי גם הוא יהיה לעם וגם
הוא יגדל ואולם אחיו הקטן יגדל
ממנו וזרעו יהיה מלא הגוים:

דפרק יתי מכל בישא יבריך ית
עולימיא ויתקרי בהון שמי ושום
אבהתי אברהם ויצחק וכנוני
ימא יסגון בגו בני אנשא על
ארעא: במלך פכני מן כל שרהו
יבארך פי האד'ין אלג'לאמין ויסמיאן
באסמי ואסם אבאי אברהם ויצח'
וינמון כת'רה פי אלארץ: וחזא יוסף
ארי שוי אבוהי יד ימיניה על
רישא דאפרים ובאיש בעינוהי
וסעדה לידא דאבוהי לאעדאה
יתה מעל רישא דאפרים לאנחותה
על רישא דמנשה: פלמא ראי יוסף
אן אביה קד געל ידה אלימנא עלי
ראס אפרים סאה ד'לך עדה פאעואג
לידה ען ראס אפרים אלי ראס מנשה: ואמר יוסף לאבוהי לא כן אבא
ארי דין בוכרא שוי ימינך על רישיה: פקאל להליס הכד'א יא אבה הד'א
אבכר. ציר ימינך עלי ראסה: וסריב אבוהי ואמר ידענא ברי ידענא אף
הוא יהי לעם ואף הוא יסגי וברם אחוהי זעירא יסגי מניה ובנוהי יהון שלטין
בעממיא: פאבא וקאל קד עלמת יא אבני אן הד'י יכת'ר [illegible] ותכון מנה אי׳נה
אמה ולכני אעלם אן אכ'אה אלאצגר יכת'ר מנה ויכון [illegible] אמם שבעא: גמ׳לה

עי׳ בצרתי בענין שנ׳ ויאמר אלי מלאך האלהים בחלום יעקב וג׳ אנכי האל בית אל" יברך את הנערים" מנשה ואפרים"
וידגו לרב כדגים הללו ש[illegible] ויתמך יד אביו הרים [illegible] מעל ראש בנו ותמכה
בידו" ידעתי בני ידעתי" [illegible] לעם" ויגדל שעתיד ג[illegible] שהקב"ה
[illegible] נעשה נס על ידו [illegible] אחיו
[illegible] יהושע לצאת ממנו שינחיל את הארץ [illegible]
[illegible] זרעו יהיה מלא הגוים [illegible]
[illegible] כשיעמוד [illegible] בגדעון וירח בעמק אילון"

ויברכם ביום ההוא לאמור בך יברך ישראל לאמר ישמך אלהים כאפרים וכמנשה וישם את אפרים לפני מנשה: ויאמר ישראל אל יוסף הנה אנכי מת והיה אלהים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבתיכם: ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמרי בחרבי ובקשתי:

ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים: הקבצו

ובריכנון ביומא ההוא למימר בך יבריך ישראל למימר ישוינך ייי כאפרים וכמנשה ושוי ית אפרים קדם מנשה: פלמא בארך פיהם פי דלך אליום קאל בך יתבארך בנו אסראיל קאילין בעץ לבעץ יצייר? אללה מתל אפרים ומנשה פקדם אפרים עלי מנשה: ואמר ישראל ליוסף הא אנא מאית ויהי מימרא דייי בסעדכון ויתיב יתכון לארע אבהתכון: פקאל אסראיל ליוסף האנא מאית ויכון אללה מעכם ויורדכם אלי בלד אבאיכם: ואנא הא יהבית לך חולק חד יתיר על אחך דנסיבית מידא דאמוראה בצלותי ובבעותי: ואנא קד אעטיתך חצה זאידא עלי אכותך אלדי אכדתה מן יד אלאמוריין בסיפי וקוסי: וקרא יעקב לבנוהי ואמר אתכנשו ואחוי לכון ית דיערע יתכון בסוף יומיא: תם דעי יעקוב בבניה וקאל אגתמעו אכברכם מא יואפיכם פי אכר אלאיאם: אתכנשו ושמעו בני

בך יברך ישראל. הבא לברך את בניו יברכם בברכתם ויאמר איש לבנו ישימך אלהים כאפרים וכמנשה. וישם את אפרים. בברכתו לפני מנשה להקדימו בדגלים ובחנוכת הנשיאים. ואני נתתי לך. אתה טורח להתעסק בקבורתי וגם אני נתתי לך נחלה שתקבר בה ואיזו זו שכם שנ' ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל קברו בשכם. שכם אחד על אחיך. שכם ממש היא היא תהיה לך חלק אחד יתירה על אחיך. בחרבי ובקשתי. כשהרגו שמעון ולוי את אנשי שכם נתכנסו כל סביבותיהם להזדווג להם וחגר יעקב כלי מלחמה כנגדן. ד"א שכם אחד היא הבכורה שיטלו בניו שני חלקים ושכם לשון חלק הוא והרבה יש לו דומה במק' אחלקה שכם כי תשיתמו שכם תשית שונאי לפני חלקים דרך ירצחו שכמה איש חלקו לעבדו שכם אחד. אשר לקחתי מיד האמרי. מיד עשו שעשה מעשה אמורי. ד"א שהיה צדן בא באמרי פיו. בחרבי ובקשתי. היא חכמתו ותפלתו. ואגידה לכם. בקש לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה והתחיל אומר דברים אחרים. ראשית

ושמעו בני יעקב ושמעו אל
ישראל אביכם: ראובן בכרי
אתה כחי וראשית אוני יתר
שאת ויתר עז: פחז כמים אל
תותר כי עלית משכבי
אביך אז חללת יצועי עלה:

שמעון ולוי אחים כלי חמס
מכרתיהם: בסדם אל תבא
נפשי בקהלם אל תחד כבדי

יעקב וקבילו אולפן מן ישראל
אבוכון: אתכנשו ואסמעו
דלך יא בני יעקוב ואקבלו
מן ישראל אביכם: ראובן בכרי
את חילי וריש תקפי לך הוה חזי
למסב תלתא חולקין בכירותא
כהונתא ומלכותא: א ראובן
אנת בכרי וקוותי ואול נילי.
מפצל פי לשרת מפצל פי לוה:
על דאזלת לקבילאפך הא
כמיא ברם לא אהניתא חולק
יתיר לא תסב ארי סליקתא בית משכבי אבוך בכין אחילתא לשוויי
ברי סליקתא: ואקבנהלה מן מא לם תפלאד צערת אי מצגע אבוך
חויך [illegible] תבדלת פראשית כלץ: שמעון ולוי אחין גברין גיברין
בארעת תותבותהון עבדו גבורא: שמעון ולוי אכוין פיאת זצרם פרצתהמא:
ברזהון לא הות נפשי באתכנושיהון למהך לא נחתית מן יקרי.

אוני היא טיפה ראשונה שלא ראה קרי מימיו אוני כמו מצאתי און לי מרוב אונים ולאין אונים יתר שאת ראוי היית
להיות יתר על אחיך בכהונה לשון נשיאות כפים ויתר עז במלכות כמו ויתן עוז למלכו ומי גרם לך להפסיד כל אלו
פחז כמים הפחז והבהלה אשר מיהרת להראות כעסך כמים הללו הממהרים למרוצתם לכך אל תותר אל תרבה ליטול כל
היתרות הללו שהיו ראויין לך ומהו הפחז אשר פחזת כי עלית משכבי אביך אז חללת אותו שעלה על יצועי שם שכינה
שהיה דרכו להיות על יצועי פחז שם דבר הוא לפיכך טעמו למעלה וכולו נקוד פתח ואלו היה לשון עבר היה נקוד חציו קמץ
וחציו פתח וטעמו למטה יצועי לשון משכב על שם שמציעין אותו על ידי לבדין וסדינין והרבה דומין לו אם עלה על
ערש יצועי אם זכרתיך על יצועי שמעון ולוי אחים בעצה אחת על שכם ועל יוסף ויאמרו איש אל אחיו ועתה לכו
ונהרגהו מי הם אם תאמר ראובן או יהודה הרי לא הסכימו בהריגתו אם תאמר בני השפחות הרי לא היתה שנאתן
שלימה שנ' והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה יששכר וזבולון לא היו מדברים בפני אחיהם הגדולים מהם ע"כ
שמעון ולוי הם שקראם אביהם אחים כלי חמס אומנות זו של רציחה חמס הוא בידיהם מברכת עשו היא זו אומנות של
היא ואתם חמסתם אותה הימנו מכרותיהם לשון כלי זיין בלשון יוני מכירתנה ד"א מכרותיהם בארץ מגורתם
נהגו עצמן בכלי חמס כמו מכורותיך ומולדותיך וזהו תרגום של אונקלוס בסודם אל תבא נפשי זהו מעשה זמרי כשנתקבצו
שבטו של שמעון להביא את המדינית לפני משה ואמרו לו זו אסורה או מותרת אם תאמר אסורה בת יתרו מי התירה לך
אל יזכר שמי בדבר זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני ולא כתב בן יעקב בקהלם אל תחד כשיקהיל קרח שהוא משבטו
של לוי את כל העדה על משה ועל אהרן אל תחד כבודי שם אל יתיחד עמהם שמי שנ' קרח בן יצהר בן קהת בן לוי בן
ישראל אל תחד כבודי כבוד לשון זכר הוא ועל כרחך אתה צריך לפרש כמדבר אל הכבוד ואומר אתה כבודי אל תתיחד עמהם כמו

כי באפם הרגו איש וברצנם
עקרו שור: ארור אפם כי עז
ועברתם כי קשתה אחלקם
ביעקב ואפיצם בישראל:

יהודה אתה יודוך אחיך ידך
בערף איביך ישתחוו לך בני
אביך: גור אריה יהודה מטרף
בני עלית כרע רבץ כאריה

ארי ברגזהון קטלו קטול
ובר עותהון תרעו שור סנאה: פי
עצבתהם לם תדכל נפסי ופי
תגווקהם לם תגתמע ראתי לאן
בגצבהם קתלוא מה וברצאהם
קלעו סורהא: ליט רגזהון ארי
תקיף וחמתהון ארי קשיא אפליגנון
ביעקב ואבדרנון בישראל: מלעון
גצבהמא מא אעזה וחמייתהמא
מא אצעבהא אקסמהא פי
יעקוב ואבדדהמא פי אסראיל:
יהודה את אודיתא ולא בהיתתא
בך יודון אחך ידך תתקף על בעלי דבבך יתבדרון סנאך יהון מחזרי קדל
קדמך יהון מקדמין למשאל בשלמך בני אבוך: ואנת יא יהודה יסידונך
אכותך יידך פי קפא אעדאיך ויכצע לך בני אביך: שלטון יהי בשירויא
ובסופא יתרבא מלכא מדבית יהודה ארי מדין קטלא ברי נפשך סליקתא:

לא תחד אתם בקבורה: כי באפם הרגו איש: אלו חמור ואנשי שכם ואינן חשובין כולם אלא כאיש אחד:
וכן הוא אומר בגדעון והכית את מדין כאיש אחד וכן במצרים סוס ורוכבו רמה בים זהו מדרשו ופשוטו אנשי'
הרבה קורא איש כל אחד לעצמו באפם הרגו כל איש שכעסו עליו וכן וילמד לטרף טרף אדם אכל וברצנ'
עקרו שור: רצו לעקור את יוסף שנקרא שור שנ' בכור שורו הדר לו: עקרו אשר"טיר בלע"ז לשון ואת סוסיהם תעקר
ארור אפם: אפילו בשעת תוכחה לא קלל אלא אפם וזהו שאמר בלעם מה אקוב לא קבה אל: אחלקם ביעקב: אפרידם זה
מזה שלא יהא לוי במנין השבטים והרי הם חלוקים: ד"א אין לך עניים סופרים ומלמדי תינוקות אלא משמעון כדי
שיהיו נפוצים ושבטו של לוי עשאו מחזר על הגרנות לתרומות ולמעשרות נתן לו תפוצתו דרך כבוד: יהודה
אתה יודוך אחיך: לפי שהוכיח את הראשונים בקנטורים התחיל יהודה נסוג לאחוריו וקראו יעקב בדברי ריצוי
לא אתה כמותם: ידך בערף איביך: בימי דוד ואויבי תתה לי ערף: בני אביך: על שם שהיו מנשים
הרבה לא אמר בני אמך כדרך שאמר יצחק: גור אריה יהודה על דוד נתנבא בתחלה גור בהיות שאול מלך עלינו
אתה המוציא והמביא את ישראל ולבסוף אריה כשהמליכוהו עליהם וזה הוא שתרגם אונקלוס
שלטון יהי בשירויא בתחלתו: מטרף: ממה שחשדתיך בטרף טרף יוסף חיה רעה אכלתהו
וזהו יהודה שנמשל לאריה: בני עלית: סלקת את עצמך ואמרת מה בצע וג' וכן [illegible]
תמר שהודה צדקה ממני לפיכך כרע רבץ וג' בימי שלמה איש תחת גפנו: לא יסור שבט
מיהודה: מדוד ואילך אלו ראשי גליות שבבבל שרודים את העם בשבט שממונים ע"פ המלכות:
ומחוקק מבין רגליו: תלמידים אלו נשיאי ארץ ישראל: עד כי יבא שילה: מלך המשיח שהמלוכה שלו

וּכְלָבִיא מִי יְקִימֶנּוּ׃ לֹא יָסוּר שֵׁבֶט
מִיהוּדָה וּמְחֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו עַד
כִּי יָבֹא שִׁילֹה וְלוֹ יִקְּהַת עַמִּים׃
אֹסְרִי לַגֶּפֶן עִירֹה וְלַשֹּׂרֵקָה
בְּנִי אֲתֹנוֹ כִּבֵּס בַּיַּיִן לְבֻשׁוֹ וּבְדַם
עֲנָבִים סוּתֹה׃ חַכְלִילִי עֵינַיִם מִיָּיִן
וּלְבֶן שִׁנַּיִם מֵחָלָב׃
זְבוּלֻן לְחוֹף יַמִּים יִשְׁכֹּן וְהוּא

ינוח ישרי בתקוף כאריא וכליתא
ולית מלכו דתזעזעניה׃ תבוניא
יהודה כשבט אסר לאנך כל צת
אבנא מן לקטל. אריא דיגתא ודבנן
כאסר ולבון מנרא יתירה׃ לא יעדי
עביד שולטן מדבית יהודה וספרא
מבני בנוהי עד עלמא עד דייתי
משיחא דדיליה היא מלכותא וליה
ישתמעון עממיא׃ לא יזול קציב

אמלך מן יהודה ולא ראסם מן תחת אמרה ליאן בי אדי יהוה יהוה ול תגתמע לשעבד ויסחר
ישראל לקרתיה עמא יבכון היכלי יהיהון צדיקיא סחסחליה ועבדי אוריתא בלמן
עמיה יהי ארגון טב לבושיה וכסותיה מילא מילא צבע זהורי וצבעונין׃ ואנטא
לאמגחא שהזלו סריק בעאתאנהגא סלא בלכמר לבאחה זובדם לענב כסותה׃
יסמקון טורוהי בכרמוהי יטופון נעווהי בחמר יחורן בקעתיה בעבור ובעדרי ענא׃
מזוור לעינא אכתר מן לכמר ואביט לאסכן אנור מן ולבן׃ זבולון על ספר ימא יא

וכן תרגם אונקלס ומדרש אגדה שילו שי לו שנאמר יובילו שי למורא׃ ולו יקהת עמים׃ אסיפת עמים שהיוד עיקר הוא ביסוד כמו יפעתך ופעמים שנופלת ממנו וכמה אותיות משמשות בלשון זה והן נקראות עיקר נופל כגון נון שבנוגף ושבנושך ואלף שבאחותי שבאזניכם ושבאבחת חרב ואסור שמש אף זה יקהת עמים שנ׳ אליו גוים ידרשו ודומה לו עין תלעג לאב ויכול היה לומר קהית עמים׃ אסרי לגפן עירה׃ נתנבא על ארץ יהודה שתהא מושכת יין כמעיין איש יהודה יאסור לגפן עיר אחד ויטעננו מגפן אחד ומשורק אחד בן אתון אחד׃ שורקה׃ זמורה ארוכה קורייר״א בלע״ז׃ כבס ביין לבושו כל זה לשון רבוי יין׃ סותה׃ לשון מין בגד הוא ואין לו דמיון במקרא׃ אסרי׃ כמו אוסר דוגמת מקימי מעפר דל היושבי בשמים וכן בני אתונו כעכן זה ואונקלוס תרגם במלך המשיח גפן הם ישראל עירה זו ירושלים שורקה ישראל ואנכי נטעתיך שורק׃ בני אתונו׃ יבנון היכלה לשון שער האיתון בספר יחזקאל ועוד תרגמו בפנים אחרים גפן אלו צדיקים בני אתונו עבדי אוריתא באולפן על שם רוכבי אתונות צחורות כבס ביין יהי ארגון טב שצבועו דומה ליין וצבעונין הוא לשון סותה שהאשה לובשתו ומסיתה בו את הזכר ליתן עיניו בה ואף רבותינו ז״ל פירשו בגמרא לשון הסתת שכרות במסכת כתובות ונגלה היין שמה תאמר איכו מדוה תלסותה׃ חכלילי׃ לשון אודם כתרגומו וכן למי חכלילות עינים שכן דרך שותי יין עיניהם מאדימין׃ מחלב׃ מרוב חלב שיהא בארצו מרעה טוב לעדרי צאן וכן פירוש המקרא אדום עינים יהא מרוב יין ולבן שנים יהא מרוב חלב ולפי תרגומו עינים לשון הרים שמשם צופים למרחוק ועוד תרגמו בפנים אחרים לשון מעינות קילוח היקבים בעווהי יקבים שלו ולשון ארמי הוא בגמרא כנוא א רתחו׃ יחורן בקעתיה תרג׳ שנים לשון שני הסלעים׃ לחוף ימים׃ על חוף ימים תהא ארצו׃ חוף כתרגומו ספר מרקא בלע״ז והוא יהיה מצוי תמיד על חוף אניות במקום הנמל שאניות מביאות שם פרקמטיא שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא וממציא מזון לשבט יששכר והם עוסקים בתורה הוא שאמר משה שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך זבולון יוצא בפרקמטיא

לחוף אנית וירכתו על צידן׃

יששכר חמר גרם רבץ בין
המשפתים׃ וירא מנחה כי טוב
ואת הארץ כי נעמה ויט שכמו
לסבל ויהי למס עבד׃ דן
ידין עמו כאחד שבטי ישראל׃
יהי דן נחש עלי דרך שפיפן עלי

ישרי והוא יכביש מחוזין בספינן
וטוב ימא ייכול ותחומיה יהי
מטי עד צידון׃ זבולון עלי סאחל
אלבחר יכון ופי סאחל אלספן וטרף
תכמה אלי צידא׃ יששכר
עתיר בנכסין ואחסנתיה בין תחומיא׃
יששכר כגסם מנפרד ראבץ בין
אלצפין׃ וחזא חולקא ארי טבא וית
ארעא ארי מעבדא פירין ויכביש
מחוזי עממיא וישיצי ית דיריהון ודישתארון בהון יהון ליה פלחין
ומסקי מסין׃ תם ראי אלראחה מא אגודהא ואלארץ מא אנעמהא ואמד
ענקה לאנבר ויציר כאלרמה כאדמא׃ מדבית דן יתבחר ויקום
גברא ביומוהי יתפריק עמיה ובשנוהי ינוחון כחדא שבטיא דישראל׃
ודן יחכם לקומה כגמלה סבט מן בני אסראיל׃ יהי גברא דיתבחר
ויקום מדבית דן אימתיה תתרמי על עממיא ומחתיה תתקף בפלשתאי
כחוי חרמן ישרי על אורחא וכפתנא יכמון על שבילא יקטיל גיברי
משרית פלשתאי פרשין עם רגלאין יעקר סוסון ורתכין ויגר רכביהון

ויששכר עוסק בתורה באהלים׳ וירכתו על צידון׳ סוף גבולו יהא סמוך לצידון ירכתו סופו כמו ולירכתי
המשכן׳ יששכר חמור גרם׳ חמור בעל עצמות סובל עול תורה כחמור חזק שמטעינין אותו משאוי כבד׳ רובץ
בין המשפתים׳ כחמור המהלך ביום ובלילה ואין לו לינה בבית וכשהוא רובץ לנוח רובץ בין התחומין בתחומי העיירות
שהוליך שם פרקמטיא׳ וירא מנוחה כי טוב׳ ראה לחלקו ארץ מבורכת וטובה להוציא פירות׳ ויט שכמו לסבול׳
עול של תורה׳ ויהי לכל אחיו ישר׳ למס עובד׳ לספק להם הוראות של תורה וסדרי עיבורין שנ׳ ומבני יששכר
יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל ראשיהם מאתים מאתים ראשי סנהדראות העמיד וכל אחיהם על פיהם׳ ויט
שכמו׳ השפיל שכמו כמו ויט שמים הטו אזנכם ואונקלוס תרגמו בפנים אחרים ויט שכמו לסבול מלחמות
ולכבוש מחוזות שהם יושבים על הספר ויהיה האויב כבוש תחתיו למס עובד׳ דן ידין עמו׳ נקום נקמת
עמו מפלשתים כמו כי ידין יי׳ עמו׳ כאחד שבטי ישר׳ כל ישראל יהיו כאחד עמו ואת כולם ידין ועל שמשון
נבא נבואה זו ועוד יש לפרש כאחד שבטי ישר׳ כמיוחד שב׳ שבטים הוא דוד שבא מיהודה׳ שפיפון׳
הוא נחש ואומר אני שקרוי כן על שם שהוא נושף אתה תשופנו עקב׳ הנושך עקבי סוס׳ כך דרכו
של נחש ודמהו לנחש הנושך עקבי סוס׳ ויפול רוכבו אחור שלא נגע בו ודוגמתו מצינו בשמשון
וילפת שמשון את שני עמודי התוך׳ ושעל הגג מתו ואונקלוס תרג׳ כחוי חרמן שם מין נחש שאין

אֹרַח הַנֹּשֵׁךְ עִקְּבֵי סוּס וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ
אָחוֹר׃ לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְהוָה׃
גָּד גְּדוּד יְגוּדֶנּוּ
וְהוּא יָגֻד עָקֵב׃
כד מֵאָשֵׁר שְׁמֵנָה
לַחְמוֹ וְהוּא יִתֵּן מַעֲדַנֵּי מֶלֶךְ׃
נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה
הַנֹּתֵן אִמְרֵי שָׁפֶר׃
בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת

לאחרא׃ יבון כלתעבאן עלי לטריך
וכלמסדרון עלי לסכה לא לאסע עקב
לפרס פיקע דאכבה לי והא לפרקנך
סברית יי׃ ייקוד רגות גדך יארב׃
דבית גד משריית מזיינין עברון
ית ירדנא קדם אחיהון לקרבא ובנכסין
סגיאין יתובון לארעהון׃ וגד אזי
כרדום תברדם עליהון יב-
א עקאבה׃ דאשר טבא ארעיה
והיא מרביא תפנוקי מלכין׃ ואשר
טעמה סמין והויעטי מלאך למלוך׃ נפתלי בארע
טבא יתרמי עדביה ואחסנתיה תהי מעבדא פירין יהון מודין
ומברכין עליהון׃ ונפתלי כאילה מרסלה יתדראקון לאחסנ׃
ברי דיסגי יוסף ברי דיתברך כגופן דנציב על עינא דמיא׃
תרין שבטין יפקון מבנוהי יקבלון חולקא ואחסנתא׃ ויוסף אבן נתמר-

רפואה לנשיכתו והוא צפעוני וקרוי חרמן על שם שעושה הכל חרם׳ וכפתנא כמו פתן יכמן יארוב׳ לישועתך קויתי יי׳ נתנבא שינקרו פלשתים את עיניו וסופו לומר זכרני וחזקני אך הפעם וג׳ גד גדוד יגודנו כולם לשון גדוד הם וכך חיברו מנחם ואם תאמר אין גדוד בלא שני דלתין יש לומר גדוד שם דבר צריך שני דלתין שכן דרך תיבה בת שתי אותיות לכפול בסופה ואין יסודה אלא שתי אותיות וכן אמר כצפור לנוד מגזרת שבעתי נדודים שם נפל שדוד מגזרת ישוד צהרים אף יגוד יגודנו וגדוד מגזרה אחת הם וכשהוא מדבר בלשון יפעל אינו כפול כגון יגודנו ידום ישוד ישוב וכשהוא מתפעל או מפעיל אחרים הוא כפול כמו תתגודד יתדומם יתבולל יתעודד ובלשון מפעיל יתום ואלמנה יעודד לשובב יעקב אליו משובב נתיבות יגודנו האמור כאן אין לשון שיפעליהו אחרים אלא כמו יגוד הימנו כמו בצאתי יצאתי ממנו גד גדוד יגודנו גדודים יגודו הימנו שיעברו הירדן עם אחיהם למלחמה כל חלוץ עד שנכבשה הארץ׳ והוא יגוד עקב׳ כל גדודיו ישובו על עקבם לנחלתם שלקחו בעבר הירדן ולא נפקד מהם איש׳ עקב׳ בדרכן ובמסילתם שהלכו ישובו כמו עקבותיך לא נודעו וכן בעקבי הצאן בלשון לעז טרציאש בלעז׳ מאשר שמנה לחמו׳ מאכל הבא מחלקו של אשר יהא שמן שיהיו זיתים מרובין בחלקו והוא מושך שמן כמעין וכן ברכו משה וטובל בשמן רגלו כמו ששנינו במנחות פעם אחת הוצרכו אנשי לודקיא וכן אילה שלוחה זו בקעת גינוסר שהיא קלה לבשל פירותיה כאילה זו שהיא קלה לרוץ אילה שלוחה אילה משולחת לרוץ׳ הנותן אמרי שפר׳ כתרגומו׳ דא על מלחמת סיסרא נתנבא ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני נפתלי וג׳ והלכו שם בזריזות וכן נאמר שם לשון שלוח בעמק שולח ברגליו׳ הנותן אמרי שפר׳ על ידם שרו דבורה וברק שירה ורבותינו דרשוהו על יום קבורת יעקב כשערער עשו על המערה במס׳ סוטה ותרג׳ יתרמי עדביה יפול חבלו והוא יודה על חלקו אמרי נועם ושבח׳ בן פרת יוסף׳ בן חן והוא לשון ארמי אפריון במגילה לר׳ שמעון בסוף בבא מציעא׳

176

עלי עין בנות צעדה עלי שור:
וימררהו ורבו וישטמהו בעלי
חצים: ותשב באיתן קשתו
ויפזו זרעי ידיו מידי אביר
יעקב משם רעה אבן ישראל:
מאל אביך ויעזרך ואת שדי
ויברכך ברכת שמים מעל
ברכת תהום רבצת תחת ברכת
שדים ורחם: ברכת אביך

כגצן מתמר עלי עין מא לה
ערוק קד אמתדת עלי סור: ואתמררו
עמיה ונקמוהי ואעיקו ליה גברין
גיברין בעלי פלגותיה: פאמלוה
וכתרו ותהדדוה אצחאב אלסהאם:
ותבת בהון נביותיה על דקיים
אוריתא בסתרא ושוי תקפא
רחצניה בכין אתרמא דהב על
דרעוהי אחסין מלכותא ותקיף
דאהותיה מן קדם תקיפא דיעקב·

דבמימריה זן אבהן ובנין זרעא דישראל: פתבתת קוסה פי צלאבה·
ופאזת דראעיה מן טאעתה גליל יעקוב זמן תם רעאתה אסראיל:
מימר אלהא דאבוך יהי בסעדך ויתשדי ויברכנך ברכן דנחתן מטלא
דשמיא מלעילא ברכן דנגדן ממעמקי ארעא מלרע ברכתא דאבוך
ודאמך: אסט מן טאיק אבך אן יעצדך ומן לכאפי אן יבארך עליך·
ברכאת לסמא מן עלו וברכאת לגמר לראבצה ספלא וברכאת לתדאיא ולבטון: ברכתא

בנות צעדה עלי שור· בנותיו צועדות לה להסתכל ביופיו בנות הרבה צעדה כלאחת
בן פרת עלי עין חנו נטוי על העין הרואה אותו· בנות צעדה· עלי שור· על ראייתו כמו אשורנו ולא קרוב ומדרש אגדה יש רבים וזהו נוטה לישוב המקרא··
ואחת במקום שתוכל לראותו משם· עלי שור· בשביל לשור ותרגום שנאונקלוס בנות
פרת· תנן שבו הוא תיקון הלשון כמו על דברת בני האדם· שור· כמו לשור· בנות צלפחד שנטלו חלק בשני עברי הירדן· בליד
צעדה עלי שור תרין שבטין וכו׳ וכתב בנות על שם בנות מנשה בשעה שבא עשו לקראת יעקב בכולן קדמו
ד׳ יבגי יוסף פרת לשון פריה ורביה ויש מדרשי אגדה המתישבים על הלשון· אמ׳ יוסף רשע הזה עינו רמה שמא יתן
האמהות ללכת לפני בניהם להשתחוות וברחל כתיב נגש יוסף ורחל וישתחוו· הגדלת עצמך יוסף עלי עין של עשו לפיכך
עיניו באמי יצא לפניה ושרבב קומתו לכסותה והוא שבירכו אביו בן פרת· שלא ישלוט בזרעו עין הרע
זכית לגדולה בנות צעדה עלי שור להסתכל בך בצאתך על מצרים ועוד דרשוהו לענין· וימררוהו פוטיפר
ואף כשבירך מנשה ואפרים ברכם כדגים שאין עין הרע שולטת בהם· וימררהו ורבו· וימררוהו אחיו· שאם כן היה לו לינקד
ואשתו לאסרו לשון וימררו את חייהם· ורבו· נעשו לו אחיו אנשי ריב ואין הלשון הזה לשון פעלו· כמו שמו שמים
ורבו כמו המה מי מריבה אשר רבו וגו׳ ואף אם לשון לביות חצים הוא כן היה לו לינקד איננו לשון פועלו· ולשון שמורמו רבו מאליהן הוא
שהוא לשון השמו וכן רמו מעט שהוא לשון הורמו ולא שלשון הורמו והושמו על ידי אחרים· וכן תרגם אונקלוס וקמוהי· בעלי חצים·
משוממים את עצמן ונתרוממו מעצמם נעשו אנשי ריב וכן דומו יושבי אי כמו נדמו· ותשב באיתן קשתו· נתישבה בחוזק קשתו·
שלשונם כחץ ותרגומו לשון ותהי המחצה אותן שהיו ראויים ליחלק עמו נחלה· הקב״ה שהוא אביר יעקב ומשם עלה להיות
חזקו· ויפזו זרעי ידיו· זו היא נתינת טבעת על ידו לשון זהב מופז זאת היתה לו מידי· ותשב באיתן· ותבת בהון
רועה אבן ישראל עיקר שבשבטים לשון האבן הראשה לשון מלכות ואונקלוס אף הוא כך תרגמו· ושוי תקופה רחצניה ותלונו·
נביותיה החלומות אשר חלם להם על דקיים אוריתא בסתרא תוקפתו· לשון עברי שבמקרא

גברו על ברכת הורי עד תאות
גבעת עולם תהיין לראש
יוסף ולקדקד נזיר אחיו ׃

בנימין זאב יטרף בבקר יאכל
עד ולערב יחלק שלל׃ כל אלה
שבטי ישראל שנים עשר

דאבוך יתוספן על ברכתא די
בריכו אבהתי דחמידו להון
רברביא דמן עלמא יהוין כל אלין
לרישא דיוסף גברא פרישא
דאחוהי׃ וברכאת אביך תזאד
עלי ברכאת אסלאפי ולי מא אשתהי
יפאע אלדהר יכון גמיע עלי
ראס יוסף זהאמה נאסך אכותה׃

בנימין בארעיה תשרי שכינתא ובאחסנתיה יתבני מקדשא
בצפרא ובפניא יהון מקרבין כהניא קרבנא ולעדן רמשא יהון מפלגין
מותר חולקהון משאר קודשא׃ ובנימין כדיב יפתרס בלגדאה יאכל
נהבא ובלעשי יקסם סלבא׃ כל אלין שבטיא דישראל תרי עסר

שלבאיתן קשתו וכך לשון התרגום על העברי ותשב כבוזאתו בשביל שאיתנו שלהקב״ה היתה לו לקשת
ולמבטח בבין יתרמה דהב לכך ופזו דרעי ידיו אבן ישרא׳ לשון נוטריקון אב ובן אבהן ובנין יעקב ובניו
מאל אביך היתה לך זאת והוא יעזרך ואת שדי ועם הקב״ה היה לבך שמעת לדברי אדונתך והוא יברכך
ברכות שדים ורחם ברכתא דאבוך ודאמך כלומר ויתברכו המולידים והיולדות שיהיו מזריעין טפה הראויה
להריון והנקבות לא ישכלו את רחם שלהן להפיל עובריהן שדים ירה יירה מתרגמינן אשתדאה אשתדי את
שדים כאן על שם שהזרע יורה כחץ ברכות אביך גברו וג׳ הברכות שברכני הקב״ה גברו על הברכות
שבירך את הורי עד תאות גבעות עולם לפי שהברכות שלי גברו עד סוף גבולי גבעות עולם שנתן לי
ברכה פרוצה בלא מצרים מגעת עד ארבע קצות העולם שנ׳ ופרצת ימה וקדמה מה שלא אמר לאברהם
אבינו וליצחק לאברהם אמר לו שא עיניך וראה צפונה וג׳ כי את כל הארץ אשר אתה ראה לך אתננה ולא
הראהו אלא ארץ ישרא׳ בלבד ליצחק אמר כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות והקימותי את השבועה
וג׳ זה הוא שאמר ישעיה והאכלתיך נחלת יעקב אביך ולא אמר נחלת אברהם
כך חברו מנחם בן סרוק הורי לשון הריון שהורו במעי אמי הורה גבר תאות עד תאות עד קצות כמו
והתאויתם לכם לגבול קדמה תתאו לבא חמת תהיין כולם לראש יוסף נזיר אחיו פרישא דאחוהי
שנבדל מאחיו כמו וינזרו מקדשי בני ישרא׳ נזורו אחור ורבותינו דרשו ותשב באיתן קשתו על כבישת
יצרו באשת אדוניו וקורהו קשת על שם שהזרע יורה כחץ ויפוזו זרועי ידיו כמו ויפזו שיצא הזרע
מבין אצבעות ידיו מידי אביר יעקב שנראתה לו דמות דיוקנו של אביו וכו׳ כדאיתא בסוטה
ואונקלוס תרגם תאות עולם לשון תאוה וחמדה וגבעות לשון מצוקי ארץ שחמדתו אמו והזקיקתו
לקבלם בנימין זאב יטרף זאב הוא אשר יטרף ניבא על שהיו עתידין להיות חוטפין וחטפתם
לכם איש אשתו בפילגש בגבעה ונבא על שאול שהיה נוצח באויביו סביב שנ׳ ושאול לכד המלוכה
וילחם במואב ובאדום וג׳ ובכל אשר יפנה ירשיע בבקר יאכל עד לשון בזה ושלל המתורגם
עדאה ועוד יש לו דומה בלשון עבר ואז חולק עד שלל ועל שאול הוא אומר אעמוד בקרן וזריחת
שלישרא׳ ולערב יחלק שלל אף משתשקע שמשן שלישרא׳ על ידי נבוכד נצר שיגלם לבבל יחלק שלל
מרדכי ואסתר שהם מבנימין יחלקו את שלל המן שנ׳ הנה בית המן נתתי לאסתר ואונקלוס תרגם על שהכהנים קוש׳

וזאת אשר דבר להם אביהם
ויברך אותם איש אשר כברכתו
ברך אתם: ויצו אותם ויאמר
אלהם אני נאסף אל עמי קברו
אתי אל אבתי אל המערה אשר
בשדה עפרון החתי: במערה
אשר בשדה המכפלה אשר
על פני ממרא בארץ כנען אשר
קנה אברהם את השדה מאת
עפרן החתי לאחזת קבר: שמה
קברו את אברהם ואת שרה אשתו
שמה קברו את יצחק ואת רבקה
אשתו ושמה קברתי את לאה:

ודא דמליל להון אבוהון ובריך
יתהון גבר כברכתיה בריך יתהון:
האולי גמיע אסבאט אסראיל:
אתנא עשר והדי מא קאל להם אביהם
ובארך מנהם כל רגל חסב אסתחקאקה
בארך עליהם: ופקיד יתהון ואמר
להון אנא מתכניש לעמי קברו
יתי לות אבהתי במערתא דבחקל
עפרון חתאה: תם אוצאהם וקאל
להם אנא מנצם אלי קומי אדפנוני
מע אבאי פי אלמגארה אלתי פי
צ׳יעה׳ עפרון אלחתי: במערתא
דבחקל כפילתא דעל אפי ממרא
בארעא דכנען דזבן אברהם ית
חקלא מן עפרון חתאה לאחסנת קבורא: הי אלמגארה אלתי פי צ׳יעה אלמתאני
בחצ׳רה ממרא פי בלד כנעאן אלתי אשתראהא אבראהם מן עפרון אלחתי
מקברה: תמן קברו ית אברהם וית שרה אתתיה תמן קברו ית יצחק וית רבקה
אתתיה ותמן קברית ית לאה: תם דפנו אברהם ושרה זוגתה תם
דפנו יצחאק ורבקה זוגתה ותם דפנת לאה: זביני חקלא

המקדש: וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם: והלא יש מהם שלא ברכם אלא ק׳ אא כך פירושו
וזאת אשר דבר להם מה שאמור בענין יכול שלא בירך לראובן שמעון ולוי ותלמוד לומר ויברך אותם
כולם במשמע: איש אשר כברכתו: ברכה העתידה לבוא על כל אחד ואחד ברך אותם לא היה לו לומר
אלא איש אשר כברכתו ברך אותו: מה תלמוד לומר ברך אותם לפי שנתן ליהודה גבורת ארי ולבנימן
חטיפתו של זאב ולנפתלי קלותו של איל יכול שלא כללן כולם בכל הברכות תלמוד לומר ברך אותם
נאסף אל עמי: על שם שמכניסין הנפשות אל מקום גניזתן ויש אסיפות בלשון עברי שהוא בלשון
הכנסה כגון אין איש מאסף אותו הביתה ואספתו אל תוך ביתך באספכם את תבואת הארץ הכנסתם
לבית מפני הגשמים באספכם את מעשיכם וכל אסיפה האמורה במיתה אף היא לשון הכנסה: אל אבותי: עם

מקנה השדה והמערה אשר בו
מאת בני חת׃ ויכל יעקב לצות
את בניו ויאסף רגליו אל המטה
ויגוע ויאסף אל עמיו׃ ויפל
יוסף על פני אביו ויבך עליו
וישק לו׃ ויצו יוסף את עבדיו
את הרפאים לחנט את אביו
ויחנטו הרפאים את ישראל׃
וימלאו לו ארבעים יום כי כן
ימלאו ימי החנטים ויבכו
אתו מצרים שבעים יום׃
ויעברו ימי בכיתו וידבר יוסף
אל בית פרעה לאמר אם נא
מצאתי חן בעיניכם דברו נא
באזני פרעה לאמר׃ אבי

ומערתא דביה מן בני חתאה׃
שראא לצ'יעה ולמגארה אלתי
פיהא מן בני חת׃ ושיצי יעקב
לפקדא ית בנוהי וכנש רגלוהי
לערסא ואתנגיד ואתכניש
לעמיה׃ פלמא פרג' יעקוב מן
וציתה לבניה צ'ם רגליה אלי סריר
ותופי וצאר אלי קומה׃ ונפל יוסף
על אפי אבוהי ובכא עלוהי
ונשיק ליה׃ פאנכב יוסף עלי
וג'ה אביה ובכא עליה וקבלה׃
ופקיד יוסף ית עבדוהי ית אסותא
למחנט ית אבוהי וחנטו אסותא ית
ישראל׃ ואמר עבידה אלאטבא אן
יחנטו אביה פחנטת אלאטבא אסר׃
ושלימו ליה ארבעין יומין ארי
כין שלמין יומי חנוטיא ובכו יתיה מצראי שבעין יומין׃ ואן כמל לה
ארבעין יום לאן כד'אך כאנת תכמל איאם אלמחנוטין ובכו עליה
אלמצריין סבעין יומא׃ ועברו יומי בכיתיה ומליל יוסף עם בית פרעה
למימר אם כען אשכחית רחמין בעיניכון מלילו כען קדם פרעה למימר׃
ולמא גאזת איאם בכאה כלם יוסף אל פרעון קאילא אן וגדת חט'א
ענדכם כלמו פרעון וקולו לה׃ אבא קיים עלי למימר הא אנא

אבותי׃ ויאסף רגליו׳ הכניס רגליו׳ ויגוע׃ ויאסף׳ ומיתה לא נאמרה בו ואמרו רז״ל יעקב אבינו לא מת׳ לחנט את
אביו׳ ענין מרקחת בשמים׳ וימלאו לו׳ השלימו לו ימי חנטתו עד שמלאו לו ארבעים יום׳ ויבכו אותו מצרים
שבעים יום׳ ארבעים לחנטה ושלשים לבכיה לפי שבאה להם ברכה לרגלו שכלה הרעב והיו מי נילוס מתברכין׳

175

השביעני לאמר הנה אנכי מת
בקברי אשר כריתי לי בארץ
כנען שמה תקברני ועתה
אעלה נא ואקברה את אבי
ואשובה: ויאמר פרעה עלה
וקבר את אביך כאשר השביעך:
ויעל יוסף לקבר את אביו
ויעלו אתו כל עבדי פרעה זקני
ביתו וכל זקני ארץ מצרים:
וכל בית יוסף ואחיו ובית אביו
רק טפם וצאנם ובקרם עזבו
בארץ גשן: ויעל עמו גם רכב
גם פרשים ויהי המחנה כבד מאד:
ויבאו עד גרן האטד אשר
בעבר הירדן ויספדו שם מספד

מאית בקברי דאתקינית לי
בארעא דכנען תמן תקברנני
וכען אסק כען ואקבר ית אבא
ואתוב: אן אבי כאן אסתחלפני
וקאל לי האנא מאית אדפנני פי
קברי אלדי כריתה לי בבלד כנעאן
ואלאן אצעד אדפן אבי וארגע:
ואמר פרעה סק וקבר ית אבוך
כמא דקיים עלך: קאל לה פרעון
אצעד אדפן אבאך כמא חלפך:
וסליק יוסף למקבר ית אבוהי
וסליקו עמיה כל עבדי פרעה
סבי ביתיה וכל סבי ארעא דמצרים:
פצעד יוסף לידפן אבאה וצעד
מעה גמיע קואד פרעון ושיוך
טה וגמיע שיוך בלד מצר: וכל

בית יוסף ואחוהי ובית אבוהי לחוד טפלהון ועאנהון ותוריהון שבקו בארעא
דגשן: וגמיע אל יוסף ואכותה ואל אביה גיר אטפאלהם וגנמהם ובקרהם תרכוהא
בבלד אלסדיר: וסליק עמיה אף רתכין אף פרשין והות משריתא סגיאה לחדא:
וצעד מעה אלכיל ואלפרסאן וכאן אלעסכר עצים גדא: ואתו עד בית אדרי דאטד

אשר כריתי לי כפשוטו כמו כי יכרה איש ומדרשו עוד מתושב על לשון כמו אשר קניתי אמ׳ ר׳ עקיבא כשהלכתי לכרכי
הים היו קורין למכירה כירה ועוד מדרשו לשון כרי שנטל יעקב כל כסף וזהב שהביא מבית לבן ועשה אותו
כרי ואמר לעשו טול זה בשביל חלקך במערה: כאשר השביעך ואם לא בשביל השבועה לא הייתי מניחך אבל ירא לומר
עבור על השבועה שלא יאמר אם כן אעבור על השבועה שנשבעתי לך שלא אגלה על לשון הקדש שאני מכיר יותר
על שבעים לשון ואתה אינך מכיר כדאיתא במסכת סוטה: גרן האטד

גדול וכבד מאד ויעש לאביו
אבל שבעת ימים: וירא יושב
הארץ הכנעני את האבל
בגרן האטד ויאמרו אבל כבד
זה למצרים על כן קרא שמה
אבל מצרים אשר בעבר
הירדן: ויעשו בניו לו כן כאשר
צום: וישאו אתו בניו ארצה
כנען ויקברו אתו במערת
שדה המכפלה אשר קנה
אברהם את השדה לאחזת
קבר מאת עפרן החתי על פני ממרא:
וישב יוסף מצרימה הוא ואחיו

דבעברא דירדנא וספדו תמן מספד
רב ותקיף לחדא ועבד לאבוהי
אבלא שבעה יומין: פגאוו אלי
אנדאר אלעוסג אלדי פי עבר
אלארדן פנדבוה הנאך נדבא כבירא עט'ים
גדא וצנע לאביה חזנא סבעה
איאם: וחזא יתיב ארעא כנענאה
ית אבלא בבית אדרי דאטד
ואמרו אבל תקיף דין למצרים
על כין קרא שמה אבל מצרים
דבעברא דירדנא: פראי סאכני
אלבלד אלכנעני אלחזן פי אנדר
אלעוסג פקאלו הדא חזן עט'ים לאל
מצריין ולדלך סמי אלחזן אלמצריין

אלדי פי עבר אלארדן: ועבדו בנוהי ליה כין כמא דפקידינון: וצנע לה
בנוה כג'מיע מא אוצאהם: ונטלו יתיה בנוהי לארע דכנען וקברו
יתיה במערת חקל כפילתא דזבן אברהם ית חקלא לאחסנת קבורא
מן עפרון חתאה על אפי ממרא: וחמלוה בנוה אלי בלד כנעאן ודפנוה
פי מגארה' אלציעה' אלמצ'אעפה' אלתי אשתראהא אברהם מקברה מן
עפרון אלחתי בחצ'רה ממרא: ותב יוסף למצרים הוא ואחוהי וכל

על שם המאורע שבאו כל מלכי כנען ונשיאי ישמעאל למלחמה וכיון שראו כתרו של יוסף תלוי בארונו של
יעקב עמדו כולן ותלו בו כתריהן והקיפוהו כתרים כגורן המוקף סייג של קוצים: כאשר צום: וישאו אתו
בניו ולא בני בניו שכך צום איש אל ישא מטתי לא איש מצרי ולא אחד מבניכם שהם מבנות כנען אלא אתם
וקבע להם מקום שלשה למזרח וכן לארבע רוחות וכסדרן למסע מחנה של דגלים נקבעו כאן לוי לא ישא
שהוא עתיד לשאת את הארון ויוסף לא ישא שהוא מלך מנשה ואפרים יהיו תחתיהם וזהו איש על דגלו באותות

וכל העלים אתו לקבר את אביו
אחרי קברו את אביו׃ ויראו אחי
יוסף כי מת אביהם ויאמרו לו
ישטמנו יוסף והשב ישיב לנו
את כל הרעה אשר גמלנו אתו׃
ויצוו אל יוסף לאמר אביך צוה
לפני מותו לאמר׃ כה תאמרו
ליוסף אנא שא נא פשע אחיך
וחטאתם כי רעה גמלוך ועתה
שא נא לפשע עבדי אלהי
אביך ויבך יוסף בדברם אליו׃

דסליקו עמיה למקבר ית אבוהי
בתר דקבר ית אבוהי׃ תם רגע
יוסף אלי מצר הו ואכותה וסאיר
מן כאן צער מעה לידפן אבאה
בעד מא דפנה׃ וחזו אחי יוסף
ארי מית אבוהון ואמרו דלמא
יטר לנא דבבו יוסף ואתבא
למיף יתיב לנא ית כל בישתא דגמלנא
יתיה׃ פלמי ראו אכוה׳ יוסף אן
למיף אבאהם קד מאת קאלו כלא
יתהדדנא יוסף ויכאפינא בשר
אדיאוליאנאה׃ ופקידו לות יוסף
למימר אבוך פקיד קדם מותיה למימר׃ פאמרו מן קאל ליוסף
אן אבאך אוצא קבל מותה וקאל׃ כדין תימרון ליוסף בבעו שבוק
כען לחובי אחך ולחטאיהון ארי בישתא גמלוך וכען שבוק כען
לחובי עבדי אלהא דאבוך ובכא יוסף במללותהון עמיה׃ כדא קולו
ליוסף יא יוסף אגפר דנב אכותך וכטיתהם פקד אולוך שרא פלאן
נסאלך אן תצפח דנב עביד אלה אביך ובכא יוסף חין כלמוה בדלך׃

שפקד להם אביהם לישא מטתו׳ הוא ואחיו וכל העולים אתו׳ בחזרתן כאן הקדים אחיו למצרים העולים אתו
ובהליכתן הקדים מצרים לאחיו שנ׳ ויעלו אתו כל עבדי פרעה וג׳ ואחר כל בית יוסף ואחיו לפי שראה
כבוד שעשו מלכי כנען שתלו כתריהם בארונו של יעקב נהגו בהם כבוד׃ ויראו אחי יוסף כי מת אביהם׳ מהו
ויראו הכירו במיתתו אצל יוסף שהיו רגילים לסעוד על שלחנו של יוסף והיה מקרבן בשביל כבוד אביו ומשמת יעקב
לא קרבן׃ לו ישטמנו׳ שמא ישטמנו׳ לו מתחלק לענינים הרבה יש לו משמש בלשון בקשה ולשון הלואי
כגון לו יהי כדבריך לו שמענו ולו הוא למו לו מתנו ויש לו משמש בלשון אם ואולי כגון לו חכמו לו הקשבת
למצותי ולו אנכי שוקל על כפי ויש לו משמש בלשון לו ישטמנו ואין לו עוד דומה במקרא והוא לשון
אולי כמו אולי לא תלך האשה אחרי לשון שמא הוא ויש אולי לשון בקשה כגון אולי יראה ה׳ בעניי אולי
ישיב ה׳ אותי הרי הוא כמו לו יהי כדבריך ויש אולי לשון אולי יש חמשים צדיקים׃ ויצוו אל יוסף׳ כמו ויצום אל
בני ישראל צוה למשה ולאהרן להיות שלוחין אצל בני ישראל אף כאן ויצוו אל שלוחים להיות שליח אל יוסף
ולומר לו כן ואת מי צוו את בני בלהה שהיו רגילין אצלו שנ׳ והוא נער את בני בלהה׃ אביך צוה׳ שינו בדבר

וילכו גם אחיו ויפלו לפניו ויאמרו
הננו לך לעבדים: ויאמר אלהם
יוסף אל תיראו כי התחת אלהים
אני: ואתם חשבתם עלי רעה
אלהים חשבה לטבה למען
עשה כיום הזה להחית עם רב:
ועתה אל תיראו אנכי אכלכל
אתכם ואת טפכם וינחם אותם
וידבר על לבם: וישב יוסף
במצרים הוא ובית אביו ויחי
יוסף מאה ועשר שנים: וירא
יוסף לאפרים בני שלשים גם
בני מכיר בן מנשה ילדו על
ברכי יוסף: ויאמר יוסף אל

ואזלו ואף אחוהי ונפלו קדמוהי
ואמרו הא אנחנא לך לעבדין:
ומצו אכותה איצא ווקעו בין
ידיה וקאלו הא נחן לך עביד: ואמר
להון יוסף לא תדחלון ארי דחלא
דייי אנא: קאל להם יוסף לא
תכאפו פאני אתקי אללה פיכם:
ואתון חשבתון עלי בישא מן
קדם ייי אתחשיבת לטבא
בדיל למעבד כיומא הדין
לקיימא עם סגי: אנתם קדרתם
עלי שר ואללה קדר לכיר לקצ
אן יצנע מא תרוה אליום ויחיי
קום כתירין: וכען לא תדחלון
אנא אזון יתכון וית טפלכון ונחים
יתהון ומליל תנחומין על לבהון: ואלאן לא תכאפו אנא אמונכם ואטפלכם
פעזאהם ודאראהם: ויתיב יוסף במצרים הוא ובית אבוהי וחיא יוסף
מאה ועסר שנין: פאקאם יוסף במצר הו ואל אביה ועאש מאיה ועשר
סנין: וחזא יוסף לאפרים בנין תליתאין אף בני מכיר בר מנשה אתילידו
ורבי יוסף: התיראי לאפרים בנין תותא ואיצא בני מכיר אבן מנשה
ולדו פי חגרה: ואמר יוסף לאחוהי אנא מאית וייי מדכר דכיר יתכון

השלום כי לא צוה יעקב כן שלא נחשד יוסף בעיניו ״שא נא לפשע עבדי אלהי אביך אם אביך מת
אלהיו קיים והם עבדיו״ וילכו גם אחיו ״מוסף על השליחות״ כי התחת אלהים אני שמא במקומו אני
בתמיה אם היתי רוצה להרע לכם כלום אני יכול והלא אתם כולכם חשבתם לטובה עלי רעה
והקב״ה חשבה לטובה והיאך אני לבדי יכול להרע לכם ״וידבר על לבם״ דברים המתקבלים
על הלב עד שלא ירדתם לכאן היו מרננים עלי שאני עבד על ידיכם כדי שאני בן חורין ואני הורג

אתכם

אחיו אנכי מת ואלהים פקד
יפקד אתכם והעלה אתכם מן
הארץ הזאת אל הארץ אשר
נשבע לאברהם ליצחק
וליעקב׃ וישבע יוסף את בני
ישראל לאמר פקד יפקד אלהים
אתכם והעלתם את עצמתי מזה׃
וימת יוסף בן מאה ועשר שנים
ויחנטו אתו ויישם בארון במצרים׃
פ״ה פסו׳ סימן ימלה

ויסיק יתכון מן ארעא הדא לארעא
דקיים לאברהם ליצחק וליעקב׃
פקאל יוסף לאכותה אנא מאית
ואללה סידכרכם ויצעדכם מן
הדי אלבלד אלי אלבלד אלדי קסם
לאבראהם ויצחאק ויעקוב׃
ואומי יוסף ית בני ישראל למימר
מדכר דכיר יי יתכון ותסקון
ית גרמי מכא׃ פאחלף יוסף
בני אסראיל וקאל אן אללה ידכרכם
פאצעדו בעצאמי מן הנא׃

ומית יוסף בר מאה ועסר שנין וחנטו יתיה ושמוהי בארונא במצרים׃
ומאת יוסף אבן מאיה ועשר סנין וחנטוה וציר פי צנדוק במצר׃

אתכם מה הבריות אומרות כת שלבחורים ראה ונשתבח בהן וחמר אחיהם ולבסוף הרג אותם יש לך
אדם שהורג את אחיו" ד״א עשרה נרות לא יכלו לכבות נר אחד" על ברכי יוסף כתרגומו גידלן בין ברכיו"

חסלת ויחי יעקב

וסליקא ספר בראשית"

חזק

סכום פסוקי בראשית אלף וחמש מאות ושלשים וארבעה סימן אך לד

וחציו ועל חרבך תחיה

178

וישב יוסף במצרים הוא ובית
אביו ויחי יוסף מאה ועשר
שנים׃ וירא יוסף לאפרים בני
שלשים גם בני מכיר בן מנשה
ילדו על ברכי יוסף׃ ויאמר יוסף
אל אחיו אנכי מת ואלהים פקד
יפקד אתכם והעלה אתכם מן
הארץ הזאת אל הארץ אשר
נשבע לאברהם ליצחק וליעקב׃
וישבע יוסף את בני ישראל
לאמר פקד יפקד אלהים אתכם
והעליתם את עצמתי מזה׃
וימת יוסף בן מאה ועשר שנים
ויחנטו אתו ויישם בארון במצרים׃

לבהון׃ ויתיב יוסף במצרים הוא ובית
אבוהי וחיא יוסף מאה ועסר שנין׃
וחזא יוסף לאפרים בנין תליתאין
אף בני מכיר בר מנשה אתילידו
ורבי יוסף׃ ואמר יוסף לאחוהי
אנא מאית ויי מדכר דכיר
יתכון ויסיק יתכון מן ארעא ה׳
הדא לארעא דקיים לאברהם
ליצחק וליעקב׃ ואומי
יוסף ית בני ישראל
למימר מדכר דכיר יי׳ יתכון
ותסקון ית גרמי מכא׃ ומית
יוסף בר מאה ועסר שנין
וחנטו יתיה ושמוהי בארונא במצרים׃

ראה ונשתבח בהן ואמר אחיהם ולבסוף הרג אותם יש לך אדם שהורג את אחיו״ דבר אחר
עשרה נרות לא יכלו לכבות נר אחד וכו׳ על ברכי יוסף״ כתרגומו גידלן בין ברכיו״

חסלת ויחי יעקב״
ונשלמה ספר בראשית
חזק [illegible]

סכום פסוקי בראשית אלף וחמש מאות ושלשים וארבעה קימ׳ אך לך׳
והצו ועל חרבך תחיה״

סכום פסוקי בראשית אלף וחמש מאות ושלשים וארבעה [illegible] סימן אך לך
והצו ועל חרבך תחיה״
חסלת ויחי יעקב״

ואלה

שמות בני ישראל הבאים
מצרימה את יעקב איש וביתו
באו׃ ראובן שמעון לוי ויהודה׃
יששכר זבולן ובנימן׃ דן ונפתלי
גד ואשר׃ ויהי כל נפש יצאי
ירך יעקב שבעים נפש ויוסף
היה במצרים׃ וימת יוסף וכל אחיו
וכל הדור ההוא׃ ובני ישראל
פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד
מאד ותמלא הארץ
אתם׃
ויקם מלך חדש על מצרים

ואלין

שמהת בני ישראל דעלו
למצרים עם יעקב גבר ואנש
ביתיה עלו׃ והוה [illegible]ות כבי
יעקב דראכלינו מנר מעיעך
כל רגל ודהרגלו׃ ראובן שמעון
לוי ויהודה׃ יששכר זבולון ובנימן׃
דן ונפתלי גד ואשר׃ והואה כל
נפשתא נפקי ירכא דיעקב שבעין
נפשן ויוסף דהוה במצרים׃ וכאן
גמלה אנפוס טלארגה מן צלב
יעקוב סבעין נפסא מע יוסף ודי
כאן במצר׃ ומית יוסף וכל אחוהי
וכל דרא ההוא׃ ומאת יוסף וגמיע
אבותה וסאיר אהל דלך אגיל׃ ובני ישראל נפישו ואתילדו וסגיאו ותקיפו
לחדא לחדא ואתמליאת ארעא מנהון׃ ובני אסר אתמרו וסעו וכתרו
ועצמו גדא גדא חתי אמתלא דלך אבלד מנהם׃ וקם מלכא חדתא על

ואלה שמות בני ישראל׳ אע״פ שמנאן בחייהן בשמותן חזר ומנאן במיתתן להודיע חיבתן שנמשלו לכוכבים
שמוציאן ומכניסן במספר ובשמותם שנאמר המוציא במספר צבאם לכולם בשם יקרא׳ ויוסף היה במצרים׳ והלא
הוא ובניו היו בכלל שבעים ומה בא ללמדינו וכי לא היינו יודעים שהוא היה במצרים אלא להודיעך צדקתו
של יוסף הוא היה הרועה את צאן אביו הוא יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך ועומד בצדקתו׳ וישרצו׳ שהיו
יולדות ששה בכרס אחד׳ ויקם מלך חדש׳ רב ושמואל חד אמר חדש ממש וחד אמר שנתחדשו גזירותיו אשר

לא

אשר לא ידע את יוסף׃ ויאמר
אל עמו הנה עם בני ישראל רב
ועצום ממנו׃ הבה נתחכמה לו פן
ירבה והיה כי תקראנה מלחמה
ונוסף גם הוא על שנאינו ונלחם
בנו ועלה מן הארץ׃ וישימו עליו
שרי מסים למען ענתו בסבלתם
ויבן ערי מסכנות לפרעה את
פתם ואת רעמסס׃ וכאשר יענו
אתו כן ירבה וכן יפרץ ויקצו
מפני בני ישראל׃ ויעבדו מצרים
את בני ישראל בפרך׃ וימררו את

מצרים דלא מקיים גזירת יוסף׃ ויקאם
מלך גדיד עלי מצר מן לם ישאהד
יוסף׃ ואמר לעמיה הא עמא בני
ישראל סגן ותקיפין מננא׃ ויקל לקומה
הודי קום בני אסר׳ אכתר ואעטם
מנא׃ הבו נתחכם להון דלמא יסגון
ויהי ארי יערעננא קרב ויתוספון
אף אנון על סנאנא ויגיחון בנא קרב
ויסקון מן ארעא׃ תעלו נחתל להם
כלא יכתרו ויכון אדי ואתפקנא
חרב אנצאפו הם איצא אלי אעדאנא
ויח[illegible]נא ויהרבוא מן אלבלד׃
ומניאו עליהון שלטונין מבאשין

בדיל לענואיהון בפלחנהון׃ ובנו קרוי בית אוצרי לפרעה ית פיתום וית
רעמסס׃ וצירו עליהם ולאת דמה לקבל אן יערבוהם בנקלהם פבנו קראת
מכאזין לפרעון פי פיתום ופי עין שמס׃ וכמא דמענן להון כין סגן וכין תקפין
ועקת למצראי מן קדם בני ישר׳׃ וכאן כל מא עדבוהם כדאך יכתרון ויסדון
חתי צגרו מן קבל בני אסר׳׃ ואפלחו מצראי ית בני ישר׳ בקשיו׃ ואסתכרם
למצריון בני אסראיל בתקמא׃ ואמרו ית חייהון בפלחנא קשיא בטינא

לא ידע׳ עשה עצמו כאלו לא ידעו׳ הבה נתחכמה׳ כל הבה לשון הזמנה הוא כלומר הזמינו עצמכם לכך׳ נתחכמה׳
לו׳ לעם נתחכם מה לעשות לו ורבותינו דרשו נתחכם למושיען של ישראל נדונם במים שכבר נשבע שלא יביא מ׳
מבול לעולם׳ ועלה מן הארץ׳ על כרחנו׳ ורבותינו דרשו כאדם שמקלל עצמו ותולה קללתו בחבירו והרי הוא
כאלו כתב ועלינו מן הארץ והם ירשוה׳ עליו׳ על העם׳ מסים׳ לשון מס שרים שגובין מהם המס ומהו המס שיבנו
ערי מסכנות לפרעה׳ למען ענתו בסבלתם׳ של מצרים׳ ערי מסכנות׳ כתרגומו וכן לך בא אל הסוכן הלז גזבר
הממונה על האוצרות׳ את פיתום ואת רעמסס׳ שלא היו ראויות בתחלה לכך ועשאום חזקות ובצורות לאוצר׳
וכאשר יענו אותו׳ בכל מה שהם נותנין לב לענות כן לב הקב״ה להרבות ולהפריץ׳ כן ירבה׳ כן רבה וכן פרץ
ומדרשו רוח הקדש אומרת כן אתם אומרין פן ירבה ואני אומר כן ירבה׳ ויקוצו׳ קצו בחייהם ורבותינו דרשו כקוצים

חייהם בעבדה קשה בחמר ובלבנים ובכל עבדה בשדה את כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך׃ ויאמר מלך מצרים למילדת העברית אשר שם האחת שפרה ושם השנית פועה׃ ויאמר בילדכן את העבריות וראיתן על האבנים אם בן הוא והמתן אתו ואם בת היא וחיה׃ ותיראן המילדת את האלהים ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים ותחיין את הילדים׃

ובלבני׳ ובכל פלחנא בחקלא ית כל פלחנהון דאפלחו בהון בקשיו׃ פאמרו חיותהם בכדמה צעבה בטין ולבן׳ וסאיר אעמאל צחרי׳ וגמיע כדמתהם אלדי אסתכדמוהם פיהא באקמא׃ ואמר מלכא דמצרי׳ לחיתא יהודיתא דשום חדא שפרה ושום תניתא פועה׃ פקאל מלך מצר ללקואבל אלעבראניאת אלדי אסם אחדהמא שפרה ואלאכרא פועה׃ ואמר כד תהוין מילדן ית יהודיתא ותחזין על מתברא אם ברא הוא ותקטלון יתיה ואם ברתא היא תקיימנה׃ קאל אדי קבלתן אלעבראניאת פאנצרן ענד אלמתכד׳ אן כאן אבן פאקתלוה ואן כאנת אבנה אסתבקוהא׃ ודחילא חיתא מן קדם יי׳ ולא עבדא כמא דמליל עמהון מלכא דמצרים וקיימא ית בניא׃ פכאפת אלקואבל אללה ולם יצנען כמא קאל להן מלך מצר ואסתבקין אלבנין׃ וקרא מלכא דמצרים לחיתא ואמר להון מדין עבדתין

חייו בעיניהם׳ בפרך׳ בעבודה קשה המפרכת את הגוף ומשברתו׳ המילדות׳ הוא לשון מולידות אלא שיש לשון קל ויש לשון כבד כמו שובר ומשבר דובר ומדבר כך מוליד ומילד׳ בילדכן׳ כמו בהולידכן׳ שפרה׳ יוכבד על שם שמשפרת את הולד׳ פועה׳ מרים שפועה ומדברת והוגה לולד כדרך הנשים המפייסות תינוק הבוכה׳ פועה לשון צעקה כמו כיולדה אפעה׳ על האבנים׳ מושב האשה היולדת ובמקום אחר קורהו משבר וכמוהו עושה מלאכה על האבנים מושב כלי אומנות יוצר חרש׳ אם בן הוא וג׳ לא היה מקפיד אלא על הזכרים שאמרו לו אצטגניניו שעתיד לולד בן המושיע אותם׳ וחיה׳ ותחיה׳ ותחיין את הילדים׳ מספקות להם מזון תרג׳ הראשון וקיימא והשני וקיימתון לפי שלשון עבר לנקבות רבות תיבה זו וכיוצא בה משמשת לשון פעלו ולשון פעלתם כגון ותחזקנה חזק מעלי לשון עבר כמו ויאמרו לזכרים ותדברנה בפיכם לשון דברתם כמו ותדברו לזכרים וכן ותחללנה אותי אל עמי לשון עבר חללתם כמו ותחללו לזכרים׳ כי חיות הנה׳ בקיאות כמילדות חכמים מילדות חיתא׳ ורבותינו דרשו הרי הן משולות לחיות השדה שאינן צריכות מילדת והיכן משולות לחיות גור

אר״ה

מצרים למילדת ויאמר להן מדוע
עשיתן הדבר הזה ותחיין את
הילדים: ותאמרן המילדת אל
פרעה כי לא כנשים המצרית
העברית כי חיות הנה בטרם תבוא
אלהן המילדת וילדו: וייטב
אלהים למילדת וירב העם
ויעצמו מאד: ויהי כי יראו המילדת
את האלהים ויעש להם בתים:
ויצו פרעה לכל עמו לאמר כל
הבן הילוד היארה תשליכהו
וכל הבת תחיון:
וילך איש מבית לוי ויקח את
בת לוי: ותהר האשה ותלד בן

פתגמא הדין וקיימתין ית בנ"א:
פדעי בהן מלך מצר וקאל מא לכן
צנעתן הדי אלאמר ואסתבקיתן
אלבנין: ואמרא חיתא לפרעה ארי
לא כנשיא מצריתא יהודיתא ארי
ארי חכימן אנין עד לא עלת
לותהון חיתא וילדן: קאלתא לה אן
ליס כאלנסא אלמצריאת אלעבראניאת
אד הן בציראת וקבל אן תדכל אליהן
אלקאבלה ילדן: ואוטיב יי לחיתא
וסגי עמא ותקיפו לחדא: ואחסן
אללה אלי אלקואבל ויכתר אלקום ועטם
גדא: והוה כד דחילא חיתא מן קדם יי
ועבד להון בתין: פלמא כאפת אל
קואבל אללה צנע להן ביותא חגבהן:

ופקיד פרעה לכל עמיה למימר כל ברא דיתיליד ליהודאי בנהרא תרמוניה וכל ברתא
תקיימון: תם אמר פרעון לקומה קאילא כל אבן יולד להם אטרחוה פי אלניל וכל אבנה
אסתבקוהא: ואזל גברא מדבית לוי ונסיב ית בת לוי: תם מצ'י רג'ל מן בית לוי פתזוג
באבנת לוי: ועדיאת אתתא וילידת בר וחזת יתיה ארי טב הוא ואטמרתיה

מה אמר לביתך׃ וייטב אלהים׳ הטיב להם וזה
אריה זאב יטרף בכור שורו אילה שלוחה ומי שלא נכתב בו הרי הלכת בו
חלוק בתיבה שיסודה שתי אותיות ונותן לה וו יוד בראשה כשהיא באה לדבר לשון ויפעיל הוא נקוד היוד בצירי שהוא קמץ
קטן כגון וייטב אלהים למילדות וירב בבת יהודה הרבה תאניה וכן ויגל את השארית דנבוזראדן הגלה את השארית ויפן
זנב אל זנב הפנה הזנבות זו לזו כל אלו לשון הפעיל את אחרים וכשהוא מדבר בלשון ויפעל הוא נקוד היוד בחירק כגון
וייטב בעיניו לשון הוטב וכן וירב העם נתרבה העם ויגל יהודה הגלה יהודה ויפן כה וכה הפנה לכאן ולכאן ואל תשיבני
וילך וישב וירד ויצא לפי שאינן מגזרתן שלאו שהיוד יסוד בהן ירד יצא ישב ילך יוד אחת שנעשית בו׃ וייטב אלהים
למילדות׳ מהו הטובה שעשה להם בתים בתי כהונה ולויה ומלכות שקרויין בתים ויבן את בית ה׳ ואת בית המלך כהונה
ולויה מיוכבד ומלכות ממרים כדאיתא במסכת סוטה׃ לכל עמו׳ אף עליהם גזר יום שנולד משה אמרו לו אצטגניניו היום נולד מו
אנו יודעים אם ממצרים אם מישראל ורואין אנו שסופו ללקות במים לפיכך גזר אותו היום אף על המצרים שנאמר כל הבן הילוד
ולא נאמר הילוד לעברים והם לא היו יודעים שסופו ללקות על מי מריבה׃ ויקח את בית לוי׳ פרוש היה ממנה מפני

ותרא אתו כי טוב הוא ותצפנהו
שלשה ירחים: ולא יכלה עוד
הצפינו ותקח לו תבת גמא ותחמרה
בחמר ובזפת ותשם בה את
הילד ותשם בסוף על שפת
היאר: ותתצב אחתו מרחק
לדעה מה יעשה לו: ותרד בת
פרעה לרחץ על היאר
ונערתיה הלכת על יד היאר
ותרא את התבה בתוך הסוף
ותשלח את אמתה ותקחה: ותפתח
ותראהו את הילד והנה נער

תלתה ירחין: פחמלת וולדת אבנא
פלמא ראתה חסנא אכפתה תלתת
אשהר: ולא יכילת עוד לאטמרותיה:
ונסיבת ליה תיבתא דגמא וחפתה
בחימרא ובזפתא ושויאת בה ית
רביא ושויתה ביערא על כיף נהרא:
ולם תטיק אן תכפיה. פאכדת לה
תאבותא מן ברדי. וקפרתהא באלקפר
ואלזפת. וצירת פיהא. וצירתהא פי
אלדריס עלי שאטי אלניל: ואתעתדת
אחתיה מרחיק למדע מא יתעביד
ליה: פוקפת אכתה מן בעיד לתכבר
מא יצנע בה: ונחתת בת פרעה למסחי
על נהרא. ועולימתהא מהלכן על כיף נהרא וחזת ית תיבתא בגו יערא ואושיטת
ית אמתה ונסיבתה: פנזלת אבנת פרעון לתגסל פי אלניל. וכאן גואריהא ימשין
עלי שאטה. פנטרת אלתאבות פי וסט אלדריס פמדת ידהא פאכדתהא:
ופתחת וחזת ית רביא והא עולימא בכי וחסת עלוהי ואמרת:

גזירת פרעה והחזירה ועשה בה ליקוחין שניים ואף היא נהפכה להיות נערה ובת ק"ל שנה היתה שנולדה בבואם
למצרים בין החומות ומאתים ועשר נשתהו שם וכשיצאו היה משה בן שמונים שנה כשנתעברה ממנו היתה בת
מאה ושלשים וקורא אותה בת לוי" כי טוב הוא" כשנולד נתמלא כל הבית כולה אורה" ולא יכלה עוד הצפינו"
שמנו לה המצרים מיום שהחזירה והיא ילדתו לששה חדשים ויום אחד שהיולדת לשבעה יולדת למקוטעין
והם בדקו אחריה לסוף תשעה" גומא" גמי בלשון משנה ובלעז יונ"ק דק הוא ועומד בפני רך ובפני קשה" בחמר
ובזפת" זפת מבחוץ וטיט מבפנים כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע של זפת" ותשם בסוף" הוא לשון אגם רושי"ל
בלעז ודומה לו קנה וסוף קמלו" לרחוץ על היאר" סרס המקרא ופרשהו ותרד בת פרעה על היאור לרחוץ בו"
על יד היאר" אצל היאור כמו ראו חלקת יואב אל ידי והוא לשון יד ממש שיד האדם סמוכה לו" ורבותינו אמרו הולכות
לשון מיתה הולכות למות לפי שמיחו בה והכתוב מסייען כי למה לנו לכתוב ונערותיה הולכות" את אמתה" את
שפחתה ורבותינו דרשו לשון יד אבל לפי דקדוק לשון הקדש היה לו לינקד אמתה מ"ם דגושה והם דרשו את אמתה את
ידה ונשתרבבה אמתה אמות הרבה" ותפתח ותראהו" את מי ראתה את הילד זהו פשוטו" ומדרשו שראתה עמו

שכינה

בכה ותחמל עליו ותאמר מילדי
העברים זה: ותאמר אחתו אל
בת פרעה האלך וקראתי לך
אשה מינקת מן העברית ותינק
לך את הילד: ותאמר לה בת
פרעה לכי ותלך העלמה ותקרא
את אם הילד: ותאמר לה בת
פרעה היליכי את הילד הזה
והינקהו לי ואני אתן את
שכרך ותקח האשה הילד
ותניקהו: ויגדל הילד ותבאהו
לבת פרעה ויהי לה לבן ותקרא
שמו משה ותאמר כי מן המים
משיתהו: ויהי בימים ההם

מבני יהודאי הוא דין: ופתחתה את
וראתה פאדא צבי יבכי. פשפקת
עליה. וקאלת. הדי מן בני אלעבראניין:
ואמרת אחתיה לבת פרעה. האיזיל.
ואקרי לך אתתא מינקתא. מן
יהודאיתא. ותוניק ליך ית רביא:
קאלת להא אכתה אמצי. ואדעי
לך באמרה מרצעה. מן אלעבראניאת.
תרצעה לך: ואמרת לה בת פל
איזילי. ואזלת עולימתא. וקרת
ית אמיה דרביא: קאלת להא אבנת
פל אמצי. פמצת אלגאריה. ודעת
באם אלצבי: ואמרת לה בת פרעה
הא ליכי. ית רביא הדין ואוניקיהו לי
ואנא אתין ית אגריך. ונסיבת אתתא
רביא ואונקתיה: קאלת להא אבנת פל. הא לך. הדי אלצבי ארצעיה לי: ואנא אעטיך
אגרך. פאכדת אלמראה אלצבי וארצעתה: ורבא רביא. ואיתיתיה לבת פרע
והוה לה לבר. וקרת שמיה משה ואמרת. ארי מן מיא שחלתיה: ולמא כבר אלצבי
גאת בה אלי אבנה פל. וצאר להא כאבן. וסמת מוסי. קאלת לאני נשלתה מן אלמא:

שכינה. והנה נער בוכה. קולו כנער. מן העברים. שהחזירתו על מצריות הרבה לינק ולא ינק לפי שהיה עתיד
לדבר עם השכינה. ותלך העלמה. הלכה בזריזות ועלמות כעלם. היליכי. נתנבאה ולא ידעה מה נתנבאה הי שלכי.
משיתיהו. שחלתיה הוא לשון הוצאה בלשון ארמי כמשחל בניתא מחלבא ובלשון עברי משיתיהו לשון הסירותיו כמו לא ימוש
לא משו כך חברו מנחם ואני אומר שאינו ממחברת מש וימוש אלא מגזרת משה לשון הוצאה הוא וכן ימשני ממים רבים
שאלו היה ממחברת מש לא יתכן לומר משיתיהו אלא המישותיהו כאשר יאמר מן קם הקימותי ומן שב השיבותי ומן בא
הביאותי או משתיהו כמו ומשתי את עון הארץ ההיא אבל משיתי אינו אלא מגזרת תיבה שפעל שלה מיוסד בהא בסוף
התיבה כגון משה בנה עשה צוה פנה כשיבוא לומר בהם פעלתי יבא היוד במקום הא כמו עשיתי בניתי פניתי צויתי

ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא
בסבלתם וירא איש מצרי
מכה איש עברי מאחיו: ויפן
כה וכה וירא כי אין איש ויך
את המצרי ויטמנהו בחול:
ויצא ביום השני והנה שני אנשים
עברים נצים ויאמר לרשע למה
תכה רעך: ויאמר מי שמך לאיש
שר ושפט עלינו הלהרגני אתה
אמר כאשר הרגת את המצרי
ויירא משה ויאמר אכן נודע
הדבר: וישמע פרעה את הדבר

והוה ביומיא האנון ורבא משה
ונפק לות אחוהי וחזא בפלחנהון
וחזא גבר מצרי מחי לגבר יהודאי
מאחוהי: וכאן מן בעד תלך אלאיאם אן
מוסי כבר וכרג אלי אכותה פנצר
בנקלהם פראי רגל מצרי יצרב
רגלא עבראניא מן אכותה ואלתפת
לכא ולכא וחזא ארי לית אנש
ומחא ית מצראה וטמריה בחלא:
פלתפת ימנה ויסרה פראי אנה ליס
ליס אנסאן פצרב אלמצרי ומאת
ודפנה פי אלרמל: ונפק ביומא תניינא
והא תרין גברין יהודאין נצן ואמר
לחייבא למא את מחי לחברך: ו... כרג פי אליום אלתאני פאדי ברגלין
עבראניין יתנאצאן פקאל ללטאלם מנהמא לם תצרב צאחבך: ואמר מן שויך
לגבר רב ודיין עלנא הלמקטלי את אמר כמא דקטלתא ית מצראה:
ודחיל משה ואמר בקשטא אתידע פתגמא: קאל מן צירך רגלא
רייסא וחאכמא עלינא אתריד אן תקתלני כמא קתלת אלמצרי פפזע מוסי
וקאל ... קד צח אלכבר: ושמע פרעה ית פתגמא הדין ובעא

אחינה

ויגדל משה. כבר כת׳ ויגדל הילד אמר ר׳ יהודה בר׳ אלעאי הראשון לקומה והשני לגדולה שמינהו פרעה על ביתו: וירא בסבלותם.
נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם: איש מצרי. נוגש היה ממונה על שוטרי ישראל והיה מעמידם מקרות הגבר למלאכתם:
מכה איש עברי. מלקהו ורודהו ובעלה של שלומית בת דברי היה ונתן עיניו בה ובלילה העמידו והוציאו מביתו והוא חזר
ונכנס לבית ובא על אשתו כסבורה שהוא בעלה וחזר האיש לביתו והרגיש בדבר וכשראה אותו מצרי שהרגיש
בדבר היה מכהו ורודהו כל היום: ויפן כה וכה. ראה מה עשה לו בבית ומה עשה לו בשדה: ולפי פשוטו כמשמעו:
וירא כי אין איש. שאין איש עתיד לצאת ממנו להתגייר: שני אנשים עברים. דתן ואבירם הם שהותירו מן המן: נצים.
מריבים: למה תכה. אע״פ שלא הכהו נקרא רשע בהרמת יד: רעך. רשע כמותך: מי שמך לאיש. והרי עודך נער:
הלהרגני אתה אומר. מכאן אנו למדין שהרגו בשם המפורש: ויירא משה. כפשוטו: ומדרשו דאג לו על שראה בישר׳

רשעים

הזה ויבקש להרג את משה
ויברח משה מפני פרעה וישב
בארץ מדין וישב על הבאר ׃
ולכהן מדין שבע בנות ותבאנה
ותדלנה ותמלאנה את הרהטים
להשקות צאן אביהן ׃ ויבאו
הרעים ויגרשום ויקם משה
ויושען וישק את צאנם ׃
ותבאנה אל רעואל אביהן ויאמר
מדוע מהרתן בא היום ׃ ותאמרן
איש מצרי הצילנו מיד הרעים
וגם דלה דלה לנו וישק את
הצאן ׃ ויאמר אל בנתיו ואיו
למה זה עזבתן את האיש קראן

למקטל ית משה וערק משה מן
קדם פרעה ויתיב בארעא דמדין
ויתיב על בירא ׃ ולמא סמע פרעון
הדי אלכבר טלב אן יקתל מוסי
פהרב מוסי מן בין ידי פרעו וסאר
אלי בלד מדין וגלס עלי ביר מא ׃
ולרבא דמדין שבע בנן ואתאה
ודלאה ומלאה ית רטיא לאשקאה
ענא דאבוהון ׃ וכאן לאמאם מדין
ז בנאת פגאת ודלאת ומלאת
אלחיאץ לתסקי גנם אביהן ׃ ואתו
רעיא וטרדונין וקם משה ופרקינון
ואשקי ית ענהון ׃ וגאו אלרעאה
וטרדוהן וקאם מוסי ואגאתהן וסקא
גנמהן ׃ ואתאה לות רעואל אבוהון ׃

ואמר מה דין אוחיתין למיתי יומא דין ׃ ופגאת אלי רעואל אביהן וקאל מא באלכן אסרעתן
בלמגי אליום ׃ ואמרא גברא מצראה שיזבנא מידא דרעיא ואף מדלא דלא לנא
ואשקי ית ענא ׃ קאלת רגל מצרי כלצנא מן יד אלרעאה ואיצא דלא לנא וסקא
גנמנא ׃ ואמר לבנתיה ואן הוא למא דנן שבקתין ית גברא קריין ליה
וייכול לחמא ׃ קאל לבנאתה ואין הו לם תרכתן אלרגל אדעונה יאכל

רשעים דלטורין אמר מעתה שמא אינם ראויין ליגאל ׃ אכן נודע הדבר כמשמעו ומדרשו נודע לי הדבר
שהייתי תמה עליו מה חטאו ישראל מכל שבעים אומות להיות נרדים בעבודת פרך אבל רואה אני שהם ראויים לכך ׃
וישמע פרעה הם הלשינו עליו ׃ ויבקש להרוג את משה מסרו לקוסטינר להרגו ולא שלטה בו החרב הוא שאמר
משה ויצילני מחרב פרעה ׃ וישב על הבאר למד מיעקב שנזדווג לו זווגו מן הבאר ׃ ולכהן מדין רב שבהן
ופירש לו מע"ז ונדוהו מאצלם ׃ את הרהטים את בריכות מרוצות המים העשויות בארץ ׃ ויגרשום מפני
הנדוי ׃ למה זה עזבתן הכיר בו שהוא מזרעו של יעקב שהמים עולים לקראתו ׃ ויאכל לחם שמא ישא

לו ויאכל לחם׃ ויואל משה
לשבת את האיש ויתן את צפרה
בתו למשה׃ ותלד בן ויקרא את
שמו גרשם כי אמר גר הייתי
בארץ נכריה׃ ויהי
בימים הרבים ההם וימת מלך
מצרים ויאנחו בני ישראל מן
העבדה ויזעקו ותעל שועתם
אל האלהים מן העבדה׃ וישמע
אלהים את נאקתם ויזכר אלהים
את בריתו את אברהם את יצחק
ואת יעקב׃ וירא אלהים את
בני ישראל וידע אלהים׃
ומשה היה
רעה את צאן יתרו חתנו כהן

פטעאמא׃ וצבי משה למתב עם
גברא ויהב ית צפרה ברתיה
למשה׃ פלמא אמען מוסי פי
מקאם ענד ארגל׃ זוגה בצפרה
אבנתה׃ וילידת בר וקרא ית
שמיה גרשום ארי אמר דייר הויתי
בארע נכראה׃ וולדת אבנא
וסמאה גרשם לאנה קאל צרת
גריבא פי בלד גרבה׃ והוה
ביומיא סגיאיא האנון ומית מלכא
דמצרים ואתאנחו בני ישראל
מן פלחנא דהוה קשי עליהון וזעיקו
וסליקת קבילתהון לקדם יי מן
פלחנא׃ פכאן איצא פי תלך אלאיאם
אלטוילה אן מלך מצר מאת פתנהד
בנו אסר מן כדמתהם וצעבה
וצרכו ועלת תגוותהם אלי אללה מן אלכדמה׃ ושמיע קדם יי ית קבילתהון ודכיר
יי ית קימיה דעם אברהם דעם יצחק ודעם יעקב׃ פסמע אללה שהקאתהם
ודכר עהדה אלדי מע אברהם ויצחק ויעקוב׃ וגלי קדם יי שעבודא דבני
ישראל ואמר במימריה למפרקהון יי׃ ונצר אללה להם ורחמהם׃
ומשה הוה רעי ית ענא דיתרו חמוהי רבא דמדין׃

אחת מכם כמשמע׳ אמ׳ כי אם הלחם אשר הוא אוכל״ ויואל׳ כתרגומו ודומה לו הואל נא ולין והואלנו הואלתי
לדבר׳ ומדרשו לשון אלה נשבע לו שלא יזוז ממדין כי אם ברשותו״ וימת מלך מצרים״ נצטרע והיה שוחט תינוקות
ישראל ורוחץ בדמם״ נאקתם״ צעקתם״ וכן מעיר מתים ינאקו״ את בריתו את אברהם״ עם אברהם״ וידע
אלהים״ נתן עליהם לב ולא העלים עיניו״ אחר המדבר״ להתרחק מן הגזל שלא ירעו בשדות אחרים״ אל הר

האלהים

מדין וינהג את הצאן אחר
המדבר ויבא אל הר האלהים
חרבה׃ וירא מלאך יהוה אליו
בלבת אש מתוך הסנה וירא
והנה הסנה בער באש והסנה
איננו אכל׃ ויאמר משה אסרה נא
ואראה את המראה הגדל
הזה מדוע לא יבער הסנה׃
וירא יהוה כי סר לראות ויקרא
אליו אלהים מתוך הסנה ויאמר
משה משה ויאמר הנני׃ ויאמר
אל תקרב הלם של נעליך מעל
רגליך כי המקום אשר אתה
עומד עליו אדמת קדש הוא׃
ויאמר אנכי אלהי אביך אלהי
אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב

ודבר ית ענא לאתר שפר רעיא
למדברא ואתא לטורא דאתגלי
עלוהי יקרא דיי׳ לחורב׃ ופתן ׳׳
מוסי ירעא גנם יתרו חמוה אמאם
מדין פסאקהא אלי פרת אלבריה
חתי גא בהא אלי גבל אללהי חריב׃
ואתגלי מלאכא דיי׳ ליה בשלהובית
אישתא מגו אסנא וחזא והא
אסנא בער באישתא ואסנא
ליתוהי מתאכיל׃ פתגלא לה מלך
אללה בצרים נאר מן וסט אלסנא
פראאה משתעל בלנאר והו ליס
יחתרק׃ ואמר משה אתפני כען
ואחזי ית חזונא רבא הדין מדין
לא מתוקד אסנא׃ פקל מנסי אמיל
לאן ואנצר הדי אלמנצר אלעגיב
מא באל אלסנא לא יחתרק׃ וחזא יי׳
ארי אתפני למחזי וקרא ליה יי׳ מגו אסנא ואמר משה משה ואמר האנא׃
פעלם אללה אנה קד מל לינצר פנאדאה מן אלסנא וקאל יא מוסי קל לביך׃ ואמר
לא תקרב הלכא שרי סינך מעל רגלך ארי אתרא דאת קאים עלוהי אתר קדיש הוא׃
קל לא תתקדם אלי ההנא אנזע נעלך עו רגלך פאן אלמוצע אלדי אנת ואקף עליה מקדס׃

האלהים על שם העתיד. בלבת אש בשלהבת אש לבו של אש כמו לב השמים לב האלה ול׳ תתמה על ה״א ויש לנו
כיוצא בו מה אמולה לבתך. מתוך הסנה ולא אילן אחר משום עמו אנכי בצרה. אוכל נאכל כמו לא עבד בה
אשר לקח משם. אסורה נא אסורה מכאן להתקרב שם. של שלוף והוצא כמו ונשל הברזל כי ישל זיתך. אדמת

ויסתר משה פניו כי ירא מהביט
אל האלהים: ויאמר יהוה ראה
ראיתי את עני עמי אשר במצרים
ואת צעקתם שמעתי מפני
נגשיו כי ידעתי את מכאביו:
וארד להצילו מיד מצרים ולהעלתו
מן הארץ ההוא אל ארץ טובה
ורחבה אל ארץ זבת חלב ודבש
אל מקום הכנעני והחתי והאמרי
והפרזי והחוי והיבוסי: ועתה
הנה צעקת בני ישראל באה
אלי וגם ראיתי את הלחץ אשר
מצרים לחצים אתם: ועתה לכה
ואשלחך אל פרעה והוצא את

ואמר אנא אלהא דאבוך אלהא דאברהם·
אלהא דיצחק ואלהא דיעקב וכבשינון
משה לאפוהי· ארי דחיל מלאסתכלא
בצית יקרא דיי׳· פקט אנא אלה אלאה
אלאה אביך· אלאה אברהים יצחק ויעקב·
פסתר מוסי וגהה אד כאן יכאף
אן ינטר אלי נור אללה· ואמר יי׳ מגלא גלי
קדמי שעבוד עמי דבמצרים· וית
קבילתהון שמיע קדמי· מן קדם
מפלחיהון· ארי גלי קדמי כיביהון:
קד נט׳ אללה קד בצרת לצעף קומי אלדי
במצר· וסמעת צראכהם מן קבל
מדבריהם· ועלמת באוגאעהם:
ואתגליתי לשיזבותהון מידא
דמצראי· ולאסקותהון מן ארעא ההיא·
לארע טבא ופתיא· לארע עבדא חלב ודבש· לאתר כנענאי וחתאי ואמוראי ופרזאי:
וחואי ויבוסאי· פתגלית· לאכלצהם מן יד אלמצריין· ואצעדהם מן דלך אלבלד· אלי בלד
גייד ואסע· בלד יפיץ אללבן ואלעסל· אלי מוצע אלכנעניין ואלחתיין· ואלאמוריין ואלפרזיין·
ואלחויין ואליבוסיין: וכען הא קבילת בני ישראל עלת לקדמי· ואף גלי קדמי דוחקא·
דמצראי דחקין להון: ואלאן הודי צראך בני אסראיל קד וצל אליי׳· וראית
אלצגט אלדי אלמצריין צאגטונהם: וכען איתא ואשלחנך לות פרעה· ואפיק ית
עמי בני ישראל ממצרים: פתעאל אלאן· אבעתך אלי פרעון· ואכרג קומי

קדש הוא המקום· ועתה לכה ואשלחך אל פרעה· וא׳ ס׳ התחלה מה תוציא והוצא את עמי· ועינו דברך תוציאם

מי׳

עם בני ישראל ממצרים ויאמר
משה אל האלהים מי אנכי כי אלך
אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל
ממצרים ויאמר כי אהיה עמך וזה
לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך
את העם ממצרים תעבדון את
האלהים על ההר הזה ויאמר
משה אל האלהים הנה אנכי בא
אל בני ישראל ואמרתי להם
אלהי אבותיכם שלחני אליכם
ואמרו לי מה שמו מה אמר
אליהם ויאמר אלהים אל משה

בני אסר' מן מצר ואמר משה
קדם יי' מן אנא ארי איזיל לות פרעה
וארי אפיק ית בני ישר' ממצרים:
קא' מוסי ללה מן אנא חתי אמצי
אלי פרעון וחתי אכרג בני אסר' מן מצר:
ואמר ארי יהי מימרי בסעדך ודין
לך אתא ארי אנא שלחתך באפקותך
ית עמא ממצרים תפלחון קדם יי' על
טורא הדין: קא' אנא אכון מעך
והדה לך איה באני בעתתך
אד' אכרגת אלקום מן מצר תעבדו
ללה עלי הדא אלגבל: ואמר משה
קדם יי' הא אנא אתי לות בני ישר'

ואימר להון אלהא דאבהתכון שלחני לותכון ויימרון לי מן שמיה:
מא אימר להון: קא' מוסי ללה האנא צאיר אלי בני אסראיל
ואקול להם אלאה אבאיכם בעתני אליכם פאן קאלו לי מא
אסמה מא אקול להם: ואמר יי' למשה אהיה אשר אהיה:
ואמר כדנן תימר לבני ישר' אהיה שלחני לותכון: קא' ואזלי אלדיא

מי אנכי מה אני חשוב לדבר עם המלכים וכי אוציא את בני ישר' ואף אם חשוב אני מה זכו
ישר' שיעשה להם נס ואוציאם ממצרים ויאמר כי אהיה עמך השיבו על ראשון ראשון ועל אחרון
אחרון שאמרת מי אנכי אלך אל פרעה לא שלך היא כי אם משלי כי אהיה עמך וזה המראה אשר
ראית בסנה לך האות כי אנכי שלחתיך וכדאי אני להציל כאשר ראית הסנה עושה שליחותי ואיננו אוכל
כך תלך בשליחותי ואינך ניזוק ושאמרת מה זכות יש לישר' שיצאו ממצרים דבר גדול יש לי על הוצאה זו
שהרי עתידים לקבל התורה על ההר הזה לסוף שלשה חדשים ד"א כי אהיה עמך וזה שתצליח
בשליחותך לך האות על הבטחה אחרת שאני מבטיחך שכשתוציאם ממצרים תעבדון אותי על ההר הזה
שתקבלו התורה עליו והיא הזכות העומדת לישר' ודוגמת לשון זה מצינו בישעיה וזה לך האות אכול השנה
ספיח' מפלת סנחריב תהיה לך אות על הבטחה אחרת שארצכם חרבה מפירות ואני אברך הספיחים:

אהיה אשר אהיה ויאמר כה
תאמר לבני ישראל אהיה
שלחני אליכם ויאמר עוד אלהים
אל משה כה תאמר אל בני ישראל
יהוה אלהי אבתיכם אלהי
אברהם אלהי יצחק ואלהי
יעקב שלחני אליכם זה שמי
לעלם וזה זכרי לדר דר לך
ואספת את זקני ישראל ואמרת
אליהם יהוה אלהי אבתיכם נראה
אלי אלהי אברהם יצחק ויעקב
לאמר פקד פקדתי אתכם ואת
העשוי לכם במצרים ואמר
אעלה אתכם מעני מצרים אל
ארץ הכנעני והחתי והאמרי
והפרזי והחוי והיבוסי אל ארץ

יזול קט כדי יקל לבני אסר ואזלוי
בעתני ליכם. ואמר עוד יי למשה
כדנן תימר לבני ישראל יי אלהא
דאבהתכון אלהא דאברהם אלהא
דיצחק ואלהא דיעקב שלחני לותכון
דין שמי לעלם ודין דכרני לכל
דר ודר. וקל לה איצא כדי קל לבני
אסר אללה אלה אבאיכם אלה אברהים
יצחק ויעקב בעתני אליכם הדי
אסמי אלי אלדהר והדי דכרי אלי גיל
ואגיאל. איזיל ותכנוש ית סבי
ישראל ותימר להון יי אלהא דאבהתכון
אתגלי לי אלהיה דאברהם יצחק
ויעקב למימר מדכר דכירנא יתכון
וית דאתעביד לכון במצרים.
אמץ ואגמע שיוך בני אסראיל
אללה אלה אבאיכם תגלא לי אלה
אברהים יצחק ויעקוב קאילא קד דכרתם ומא צנע בכם במצר
ואמרית אסיק יתכון משעבוד מצראי לארע כנענאי וחתאי
ואמוראי ופרזאי וחואי ויבוסאי לארע עבדא חלב ודבש.

אהיה אשר אהיה. אהיה עמם בצרה זו אשר אהיה עמם בשעבוד שאר מלכיות. אמר לפניו רבונו של עולם מה אני מזכיר להם צרה אחרת דיים בצרה זו. אמ' לו יפה אמרת כה תאמר וגו'. זה שמי לעולם. חסר וא"ו לומר העלימהו שלא יקרא בכתבו. וזה זכרי. למדו היאך נקרא וכן דוד הוא אומר יי' שמך לעולם ועד יי' זכרך לדור ודור. את זקני ישראל. מיוחדים לישיבה ואם תאמר זקנים סתם היאך אפשר לו לאסוף זקנים של ששים רבוא. ושמעו לקולך. מכיון שתאמר להם לשון זה ישמעו לקולך

שכבר

185

זבת חלב ודבש. ושמעו לקלך
ובאת אתה וזקני ישראל אל
מלך מצרים ואמרתם אליו
יהוה אלהי העבריים נקרה עלינו
ועתה נלכה נא דרך שלשת
ימים במדבר ונזבחה ליהוה
אלהינו. ואני ידעתי כי לא יתן
אתכם מלך מצרים להלך ולא
ביד חזקה. ושלחתי את ידי
והכיתי את מצרים בכל נפלאתי
אשר אעשה בקרבו ואחרי כן
ישלח אתכם. ונתתי את חן העם

וקלת אצעדכם מן נכל אלמצריין
אלי מוצע אלכנעאניין ואלחתיין ואלאמוריין
ואלפרזיין ואלחויין ואליבוסיין אלי בלד
יפיץ ללבן ואלעסל: ויקבלון מנך
ותיתי את וסבי ישראל לות מלכא
דמצרים ותימרון ליה יי אלהא
דיהודאי אתקרי עלנא וכען נזיל
כען מהלך תלתה יומין במדברא
ונדבח קדם יי אלהנא: פאדי קבלו
מנך אדכל אנת ושיוך בני אסר
אלי מלך מצר וקולו לה אללה
אלה אלעבראניין ואפאנא אמקה
אן נסיר מסאפה ג' איאם פי אלבר

ונדבח ללה רבנא: וקדמי גלי ארי לא ישבוק יתכון מלכא דמצרים
למיזל ולא מן קדם דחיליה תקיף: ואנא אעלם אן מלך מצר לא
ידעכם אן תמצו ולא ביד ואחדה שדידה: ואשלח ית מחת
גבורתי ואמחי ית מצראי בכל פרישתי דאעביד בגוהון ובתר
כין ישלח יתכון: ואבעת בגמיע אפאתי ואצרב אלמצריין
באעגובאתי אלתי אצנעהא פימא בינהם ובעד דלך יטלקכם: ואתין ית עמא

שכבר סימן זה מסור בידם מיעקב ומיוסף שבלשון זה הם נגאלים יעקב אמר להם ואלהים פקד יפקד
אתכם יוסף אמ' להם פקד יפקד אלהים אתכם. נקרה עלינו. לשון מקרה וכן ויקר אלהים ואנכי אקרה כה אהיה
נקרא מאתו הלום. לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך. אם אין אני מראה לו ידי החזקה כלומר כל עוד
שאין אני מודיעו ידי החזקה לא יתן אתכם להלוך. לא יתן. לא ישבוק כמו על כן לא נתתיך לא נתנו אלהים
להרע עמדי וכולם לשון נתינה הם. ויש מפרשים ולא ביד חזקה ולא בשביל שידו חזקה כי מאז אשלח
והכיתי את מצרים וגו' ומתרגמין אונק' ולא מן קדם דחיליה תקיף משמו של ר' יעקב ברבי מנחם נאמר לי.

הזה בעיני מצרים והיה כי תלכון
לא תלכו ריקם: ושאלה אשה
משכנתה ומגרת ביתה כלי
כסף וכלי זהב ושמלת ושמתם
על בניכם ועל בנתיכם ונצלתם
את מצרים: ויען משה ויאמר
והן לא יאמינו לי ולא ישמעו
בקלי כי יאמרו לא נראה אליך
יהוה: ויאמר אליו מזה בידך
ויאמר מטה: ויאמר השליכהו
ארצה וישליכהו ארצה ויהי
לנחש וינס משה מפניו: ויאמר

הדין לרחמין בעיני מצראי: ויהי
ארי תהכון לא תהכון ריקנין: ואעטי
קום חצא ענד למצריין פאדי
מציתם פלא תמצו פרגא: ותשאל
אתתא משיבבתה ומקריבת ביתה
מנין דכסף ומנין דדהב ולבושין
ותשוון על בניכון ועל בנתכון
ותרוקנון ית מצרים: ותסתוהב
אמראה מן מסאכנתהא וגארתהא
אניה פצה ואניה דהב ותיאבא
תצירוהא עלי בניכם ובנאתכם
ותנתספון למצריין: ואתיב משה
ואמר והא לא יהימנון לי ולא
יקבלון מני ארי יימרון לא אתגלי לך
יי: פאגאב מוסי וקאל לעל לא
יומנון בי ולא יקבלו מני בל יקולו לם יתגלא לך אללה: ואמר ליה יי מדין
בידך ואמר חטרא: פקאל אללה לה מנבהא מא ראבירך קאל עצא: ואמר
רמיהי לארעא ורמהי לארעא והוה לחויא ועדק משה מן קדמוהי: קאל
אטרחהא עלי לארץ פטרחהא פצארת תעבאנא פהרב מוסי מן בין ידיה: ואמר

ומגרת ביתה מאותה שהיא גרה אתה בבית: ונצלתם כתרגומו ותרוקנון וכן וינצלו את מצרים ויתנצלו בני ישראל את
עדים והנון בו יסוד ומנחם חבר במחברת צדי עם ויצל אלהים את מקנה אביכם אשר הציל אלהים מאבינו ואין יאמרנו דבריו
כי אם לא היתה הנון יסוד והיא נקודה בחירק לא תהא משמשת בלשון ופעלתם אלא בלשון ונפעלתם כמו ונקחתם מן
האדמה ונתתם ביד אויב ונגפתם לפני אויביכם ונתכתם בתוכה וכן ואמרתם נצלנו לשון נפעלנו וכל נון שהיא באה
בתיבה לפרקים ונופלת ממנה כגון נון שלנוגף נושא נותן נושך כשהיא מדברת לשון ופעלתם תנקד בשבא בחטף
כגון ונשאתם את אביכם ונתתם להם את ארץ הגלעד ונמלתם את בשר ערלתכם לכך אני אומר שזאת המקודה בחירק
מן היסוד היא ויסוד שם דבר נצול יהוה מן הלשונות הכבדים כמו דבור כפור למוד כשהיא בלשון ופעלתם ינקד
בחירק כמו ודברתם אל הסלע וכפרתם את הבית ולמדתם אותם את בניכם: מזה בידך לכך נכתב תיבה אחת לדרוש
מזה שבידך אתה חייב ללקות שחשדת בכשרים ופשוטו כאדם שאומר לחבירו מודה אתה שזו שלפניך אבן היא אמר לו הין

מזה
יהוהן

במימינו

אט

יהוה אל משה שלח ידך ואחז
בזנבו וישלח ידו ויחזק בו ויהי
למטה בכפו: למען יאמינו כי
נראה אליך יהוה אלהי אבתם
אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי
יעקב: ויאמר יהוה לו עוד
הבא נא ידך בחיקך ויבא ידו
בחיקו ויוצאה והנה ידו מצרעת
כשלג: ויאמר השב ידך אל
חיקך וישב ידו אל חיקו ויוצאה
מחיקו והנה שבה כבשרו: והיה
אם לא יאמינו לך ולא ישמעו לקל האת הראשון והאמינו
לקל האת האחרון: והיה אם לא

ייי למשה אושיט ידך ואוחיד
בזנביה ואושיט ידיה ואתקיף ביה
והוה לחטרא בידיה: קאל לה מד ידך
ואמסך דנבה פמד ידה ואמסכה
וצאר עצא פי ידה: בדיל דיהימנון
ארי אתגלי לך ייי אלהא דאבהתהון
אלהיה דאברהם אלהיה דיצחק ואלהיה
דיעקב: לכי יומנון אן קד תגלא
לך אללה אלאה אבאיהם אברהים
יצחק ויעקוב: ואמר ייי ליה עוד
אעיל כען ידך בעטפך ואעיל
ידיה בעטפיה ואפקה והא ידיה
חורא כתלגא: וקאל לה איצא אדכל
ידך פי כמך תם אדכלהא ואכרגהא

פאדא בהא ביצא כאלתלג: ואמר אתיב ידך לעטפך ואתיב ידיה לעטפיה
ואפקה מעטפיה והא תבת הות כבסריה: פקאל אדרד ידך לי כמך פארדהא
לי כמה תם אכרגהא וקד עאדת כסאיר בדנה: ויהי אם לא יהימנון לך
ולא יקבלון לקל אתא קדמאה ויהימנון לקל אתא בתראה: פאן לם
יומנו ולם יקבלון לאיה לאולי פיומנון באיה לתאניה: ויהי אם לא

אמר לו הריב עושה אותה עץ" ויהי לנחש" רמז לו שסיפר לשון הרע על ישראל ותפש אומנותו של נחש" ויחזק בו"
לשון אחיזה הוא והרבה יש במקרא ויחזיקו האנשים בידו והחזיקה במבושיו והחזקתי בזקנו כל לשון חיזוק הדבק
לבית לשון אחיזה הוא" מצורעת כשלג" דרך צרעת להיות לבנה אם בהרת לבנה היא אף באות זה רמז שלשון הרע
סיפר באמרו לא יאמינו לי לפיכך הלקהו בצרעת כמו שלקתה מרים על לשון" מחיקו" והנה שבה כבשרו" מכאן
שמדה טובה ממהרת לבא ממדת פורענות שהרי בראשונה לא נאמר מחיקו" והאמינו לקול האות האחרון"
להם בשבילכם לקיתי על שסיפרתי עליכם לשון הרע יאמינו לך שכבר למדו בכך שהמזדווגין להם לוקין
בנגעים כגון פרעה ואבימלך בשביל שרה" והיו המים וגו' והיו והיו שני פעמים נראה בעיני אלו נאמר

יאמינו גם לשני האתות האלה
ולא ישמעון לקלך ולקחת ממימי
היאר ושפכת היבשה והיו המים
אשר תקח מן היאר והיו לדם
ביבשת: ויאמר משה אל יהוה
בי אדני לא איש דברים אנכי
גם מתמול גם משלשם גם מאז
דברך אל עבדך כי כבד פה וכבד
לשון אנכי: ויאמר יהוה אליו
מי שם פה לאדם או מי ישום
אלם או חרש או פקח או עור
הלא אנכי יהוה: ועתה לך
ואנכי אהיה עם פיך והוריתיך

יהימנון אף לתרין אתיא אלין
ולא יקבלון מנך ותסב ממיא
דבנהרא ותישוד ליבשתא ויהון (ויהון מיא דתסב מן נהרא)
לדמא ביבשתא: פאן לם יומנו
בהאתין אלאיתין ולם יקבלו מנך
פכ׳ד מן מא אלניל ואצבבה עלי
אליבס ויכון אלמא אלדי פי אלניל דמא:
ואמר משה קדם יי בבעו יי לא גבר
דמלול אנא אף מאתמלי אף
מדקמוהי ואף מעידן דמליל את
עם עבדך ארי יקיר ממלל ועמיק
לישן אנא: קאל מוסי לרבה יארב
ליס אנא דו נטק מן אמס ומא
קבלה ולא מן יום כאטבת עבדך
אני תקיל אלפם ואללסאן גמיעא: ואמר יי ליה מן שוי פומא לאנשא
או מן שוי אלימא או חרשא או פתיחא או עוירא הלא אנא יי:
קאל אללה לה מן צנע נטקא ללאנסאן או מן יכלק אלאכרס או אלאצם או או אבכיר
אלאעמא ליס אנא אללה: וכען איזיל ומימרי יהי עם פומך ואלפנך

והיו המים אשר תקח מן היאור לדם ביבשת. שומע אני שבידו הם נהפכים לדם ואלו כשיהיו לארץ והזובהויתן
אבל עכשיו מלמדינו שלא יהיו דם עד שיהיו ביבשת. גם מתמול וג׳ למדנו ששבעה ימים היה הקב״ה מפתה
את משה בסנה לילך מתמול שלשום מאז דברך הרי שלשה ושלשה גמין רבויין הם הרי ששה והוא היה
עומד ביום השביעי כשאמר לו זאת שלח נא ביד תשלח עד שחרה בו וקבל עליו וכל זה שלא היה רוצה
ליטול גדולה על אחיו שהיה גדול הימנו ונביא היה שנ׳ הנגלה נגליתי לבית אביך בהיותם במצרים הוא אהרן
וכן ביחזקאל ואודע להם בארץ מצרים ואמר להם איש גלולי עיניו השליכו ואותה נבואה לאהרן נאמרה. כבד
פה. בכבידות אני מדבר ובלשון לעז בלבו. מי שם פה. מי למדך לדבר כשהיית נדון לפני פרעה על
המצרי. או מי ישום אלם. מי עשה פרעה אלם שלא נתאמץ במצות הריגתך ואת משרתיו חרשים שלא שמעו
בצותו עליך ולאספקלטורין ההורגים מי עשאם עורים שלא ראו כשברחת מן הבימה ונמלטת. הלא אנכי ששמי ה׳ עשית

אשר תדבר: ויאמר בי אדני
שלח נא ביד תשלח: ויחר
אף יהוה במשה ויאמר הלא
אהרן אחיך הלוי ידעתי כי
דבר ידבר הוא וגם הנה הוא
יצא לקראתך וראך ושמח בלבו:
ודברת אליו ושמת את הדברים
בפיו ואנכי אהיה עם פיך ועם
פיהו והוריתי אתכם את אשר
תעשון: ודבר הוא לך אל העם
והיה הוא יהיה לך לפה ואתה
תהיה לו לאלהים: ואת המטה

דתמליל: ולאן אמץ ותנא אכון
מעך ואדלך עלי מא תתכלם
בה: ואמר בבעו יי שלח כען
ביד מן דכשר למשלח: קל יא
רבי אבעת במן אנת באעתה:
ותקיף רגזא דיי במשה ואמר
הלא אהרן אחוך ליואה גלי קדמי
ארי מללא ימליל הוא ואף הא
הוא נפיק לקדמותך ויחזינך ויחדי
בלביה: פאשתד וגד אללה עליה
וקאל אליס הרון אכיך אללוי ואנא אנא
אעלם באנה מתכלם והודי הו
כארג תלקאך ויבצרך ויסר פי
קלבה: ותמליל עמיה ותשוי ית פתגמיא בפומיה ומימרי יהי עם פומך
ועם פומיה ואליף יתכון ית דתעבדון: ותכלמה ותגעל אלכלאם פי פאה
ואנא אכון פי קולך וקולה ואדלכמא עלי מא תצנעון: וימליל הוא
לך עם עמא ויהי הוא יהי לך למתרגמן ואת תהי ליה לרב: ויכלם
הו לך אלקום ויכון לך תרגמאנא ואנת תכון לה אסתאדא: וית חטרא

כל זאת: ביד תשלח ביד מי שאתה רגיל לשלוח והוא אהרן ד"א ביד אחר שתרצה לשלוח אין סופי
להכניסם לארץ ולהיות גואלם לעתיד יש לך שלוחים הרבה: ויחר אף ר' יהושע בן קרחה אומר כל חרון
אף שבתורה עושה רושם וזה לא נאמר בו רושם ולא מצינו שבא עונש על ידי אותו חרון אמר לו רבי יוסי
אף בזו נאמר רושם הלא אהרן אחיך הלוי שהיה עתיד להיות לוי ולא כהן והכהונה הייתי אומר לצאת ממך מעתה
לא יהיה כן אלא הוא יהיה כהן ואתה הלוי שנ' ומשה איש האלהים בניו יקראו על שבט הלוי: הנה הוא יוצא
לקראתך כשתלך למצרים: וראך ושמח בלבו לא כשאתה סבור שיהא מקפיד עליך שאתה עולה
לגדולה ומשם זכה אהרן לעדי החשן הנתון על הלב: ודבר הוא לך בשבילך ידבר אל העם והוא יהיה
לך לפה למליץ לפי שאתה כבד פה: לאלהים
על כל לך לי ולו ולכם ולהם הסמוכים לדבור שבכלם לשון על הם

הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האתת:

וילך משה וישב אל יתר חתנו ויאמר לו אלכה נא ואשובה אל אחי אשר במצרים ואראה העודם חיים ויאמר יתרו למשה לך לשלום: ויאמר יהוה אל משה במדין לך שב מצרים כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך: ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכבם על החמר וישב ארצה מצרים ויקח משה את מטה האלהים בידו: ויאמר יהוה אל משה בלכתך לשוב מצרימה

הדין תיסב בידך דתעביד ביה ית אתיא: וכד' הדה אלעצא פי ידך תצנע בהא אלמעגזאת:

ואזל משה ותב לות יתר חמוהי ואמר ליה איזיל כען ואתוב לות אחי דבמצרים ואחזי העד כען קיימין ואמר יתרו למשה איזיל לשלם: פמצ'י מוסי ורגע אלי יתר חמוה וקאל לה אמצ'י וארגע אלי אכותי אלדין במצר ואנט'ר הל הם באקון קאל לה יתרו אמץ' בסלאם:

ואמר יי למשה במדין איזיל תוב למצרים ארי מיתו כל גבריא דבעו למקטלך: תם קאל אללה למוסי אמץ' ארגע אלי מצר פאן קד מאת גמיע אלקום אלטאלבין קתלך:

ודבר משה ית אתתיה וית בנוהי וארכבינון על חמרא ותב לארעא דמצרים ונסיב משה ית חטרא דאתעבידו ביה נסין מן קדם יי בידיה: פאכד' מוסי זוגתה וולדיה וארכבהם עלי חמיר ורגע בהם אלי בלד מצר ואכד' מוסי אלעצא אלתי אמרה אללה בהא פי ידיה: ואמר יי למשה: ואצבעת בהם

ברב ועשר" וישב אל יתר חתנו" ליטול רשות שהרי נשבע לו וז' שמות היו לו רעואל יתר יתרו קני וכו'" כי מתו כל האנשים" מי הם דתן ואבירם חיים היו אלא שירדו מנכסיהם והעני חשוב כמת" על החמור" חמור המיוחד הוא החמור שחבש אברהם לעקידת יצחק והוא שעתיד מלך המשיח להגלות עליו שנ' עני ורוכב על חמור" וישב ארצה מצרים ויקח משה את מטה" אין מוקדם ומאוחר מדוקדק במקרא" בלכתך לשוב מצרימה וג' דע שעל מנת כן תלך שתהא גבור בשליחותי לעשות כל מופתי לפני פרעה ולא תירא ממנו" אשר שמתי בידך לא על ג' אותות האמורות למעלה שהרי לא לפני פרעה צוה לעשותם אלא לפני ישראל שיאמינו לו ולא מצינו שעשאום לפניו אלא מופתים שאני עתיד לשום בידך במצרים כמו כי ידבר אליכם פרעה וג'" ואל תתמה על אשר כתב אשר שמתי שכן משמעו כשאדבר עמו כבר שמתים בידך"

ואמר

ראה כל המפתים אשר שמתי
בידך ועשיתם לפני פרעה
ואני אחזק את לבו ולא ישלח
את העם: ואמרת אל פרעה
כה אמר יהוה בני בכרי ישראל:
ואמר אליך שלח את בני
ויעבדני ותמאן לשלחו הנה
אנכי הרג את בנך בכרך: ויהי
בדרך במלון ויפגשהו יהוה
ויבקש המיתו: ותקח צפרה
צר ותכרת את ערלת בנה
ותגע לרגליו ותאמר כי חתן
דמים אתה לי: וירף ממנו אז

במהכך למתב למצרים חזי כל
מופתיא דשויתי בידך ותעבדינון
קדם פרעה ואנא אתקיף ית ליביה
ולא ישלח ית עמא: וקאל אללה
לה פי מציה ליגע אלי מצר אנט׳ר
גמיע אלבראהין אלתי ציירתהא פי
ידך אצנעהא בין ידי פרעון ואנא
אשדד קלבה ולא יטלק אלקום:
ותימר לפרעה כדנן אמר יי ברי
בוכרי ישראל: וקל לה כדי קאל
אללה משלפא אבני בכרי אסראיל:
ואמרית לך שלח ית ברי ויפלח
קדמי ומסריב את לשלחותיה
הא אנא קטיל ית ברך בוכרך פקלת

אבני יעבדני

לך אטלק קומי יעבדוני פאן אבית אן תטלקה האנא קאתל אבנך
בכרך: והוה באורחא בבית מבתא וערעביה מלאכא דיי ובעא למקטליה:
ולמא כאן פי אלטריק פי אלמבית פאגאה ולך המלך אללה וטלב קתלה: ונסיבת צפורה
טנרא וגזרת ית ערלת ברה וקריבת לקדמוהי ואמרת בדמא דמהלתא הדין אתיהיב חתנא
לנא: פאכדת צפרה צואנא וקטעת קלפה אבנהא וקדמתה בין ידיה וקאלת כאן אלערוס

"ואמרת אל פרעה" כשתשמע שלבו חזק וימאן לשלח אמור לו כן "בני בכורי" לשון גדולה כמו אף אני בכור אתנהו
זהו פשוטו ומדרשו כאן חתם הקב"ה על מכירת הבכורה שלקח יעקב מעשו "ואומר אליך" בשליחותו של מקום שלח
את בני "הנה אנכי הורג" מכה אחרונה ובה התרהו תחלה מפני שהיא קשה וזה הוא שנא' הן אל ישגיב בכחו לפיכך
מי מורה כמוהו בשר ודם המבקש להנקם מחבירו מעלים את דבריו שלא יבקש הצלה אבל הקב"ה ישגיב בכחו
ואין יכולת להמלט מידו כי אם בשובו אליו לפיכך הוא מורהו ומתרה בו לשוב "ויהי" משה "בדרך במלון" "ויבקש המיתו"
לפי שלא מל את אליעזר בנו ועל שנתרשל נענש מיתה תניא אמר ר' יוסי חס ושלום לא נתרשל אלא אמר אמול ואצא
לדרך סכנה היא לתינוק עד שלשה ימים אמול ואשהה ג' ימים הקב"ה צוני לך שוב מצרים ומפני מה נענש לפי

אמרה חתן דמים למולת:

ויאמר יהוה אל אהרן לך
לקראת משה המדברה וילך
ויפגשהו בהר האלהים וישק
לו: ויגד משה לאהרן את כל
דברי יהוה אשר שלחו ואת כל
האתת אשר צוהו: וילך משה
ואהרן ויאספו את כל זקני בני
ישראל: וידבר אהרן את כל
הדברים אשר דבר יהוה אל
משה ויעש האתת לעיני העם:
ויאמן העם וישמעו כי פקד
יהוה את בני ישראל וכי ראה את
ענים ויקדו וישתחוו: ואחר באו משה

אן יכון מקתולא: ונח מנה בכין
אמרת אלולי דמא דמהולתא
הדין אתיהיב חתנא לקטול: פלמא
ענה חינד קאלת צאר ׳ערוס
׳מקתול מכתונא: ואמר יי
לאהרן איזיל לקדמות משה
למדברא ואזל וערעיה בטורא
דאתגלי עלוהי יקרא דיי ונשיק
ליה: תם קאל ׳לה להרון אמץ
תלקא מוסי אלי ׳בר פמצא ותאפה
פי גבל ׳לה וקבלה: וחוי משה
לאהרן ית כל פתגמיא דיי דשלחיה
וית כל אתיא דפקדיה: פאכברה
מוסי בגמיע כלאם ׳לה ׳ די בעת
בה וגמיע ׳איאת ׳תי אמרה: ואזל
משה ואהרן וכנשו ית כל סבי
בני ישראל: פמצי מוסי והרון וגמעא גמיע שיוך בני אסר: ומליל אהרן
ית כל פתגמיא דמליל יי עם משה ועבד אתיא לעיני עמא: ותכלם הרון
בגמיע ׳כלאם ׳די כלם ׳לה מוסי וצנע ׳מעגזאת בחצרת ׳קום: והימין עמא
ושמעו ארי דכיר יי ית בני ישראל וארי גלי קדמוהי שעבודהון וכרעו וסגידו:
פאמן ׳קום אד סמעוא אן ׳לה קד דכר בני אסר [illegible] וכרו וסגדו: ובתר כין

ובני
לשעבודם

שנתעצל במלון תחלה בתוך כך והיה המלאך נעשה כמין נחש ובולעו מראשו ועד ירכיו וחוזר ובולעו מרגליו ועד
אותו מקום הבינה צפורה שבשביל המילה הוא ותגע לרגליו השליכתו לפני רגליו של משה ותאמר על בנה כי חתן דמים
אתה לי חתני היית גורם להיות החתן שלי נרצח עליך הורג אישי אתה לי וירף המלאך ממנו אז הבינה שעל המילה בא
להרגו אמרה חתן דמים למולות חתני היה נרצח על דבר המילה למולות על דבר המולות שם דבר הוא והלמ"ד משמשת

ואהרן ויאמרו אל פרעה כה
אמר יהוה אלהי ישראל שלח
את עמי ויחגו לי במדבר ויאמר
פרעה מי יהוה אשר אשמע בקלו
לשלח את ישראל לא ידעתי את
יהוה וגם את ישראל לא אשלח:
ויאמרו אלהי העברים נקרא
עלינו נלכה נא דרך שלשת ימים
במדבר ונזבחה ליהוה אלהינו
פן יפגענו בדבר או בחרב: ויאמר
אלהם מלך מצרים למה משה
ואהרן תפריעו את העם ממעשיו
לכו לסבלתיכם: ויאמר פרעה

עלו משה ואהרן ואמרו לפרעה·
כדנן אמר יי אלהא דישראל· שלח ית
עמי· דייחגון קדמי במדברא: ובעד
דלך דכל מוסי והרון וקאלא לפרעון
כדי קאל אללה אלה אסרא אטלק
קומי יחגו לי פי אלבר: ואמר פרעה·
שמא דיי לא אתגלי לי דאקביל
למימריה· לשלחא ית ישראל· לא
אתגלי לי שמא דיי· ואף ית ישראל
לא אשלח: קאל פרעון מן אללה חתי
אקבל מנה ואטלק בני אסראיל:
ואמרו· אלהא דיהודאי אתקרי עלנא·
ניזיל כען· מהלך תלתא יומין במדברא·
ונדבח קדם יי אלהנא· דלמא יערעננא במות

לא אערף אלה
ולא אטלקכני
אסרא

או בקטול· קאלו אלה אלעבראניין ואפאנא אמרה נמצי אלאן מסיר תלתה איאם
פי אלבר ונדבח ללה רבנא כלא יפאגינא בובא או בסיף: ואמר להון מלכא
דמצרים· למא משה ואהרן· תבטלון ית עמא מעבידתהון איזילו לפולחנכון:
קאל להם פרעון לם יא מוסי והרון תגרבון אלקום מן עמלהם אמצו
לאשגאלכם: ואמר פרעה· הא מדסגיאין כען עמא דארעא· ותבטלון

בלשון על כמו ואמר פרעה לבני ישראל ואונקלוס תרגם דמיס על דרס המילה: ויאחר באו משה ואהרן וג' אבל
הזקנים נשמטו אחד אחד מאחר משה ואהרן עד שנשמטו כולם קודם שהגיעו לפלטין לפי שיראו ללכת, ובסיני נפרע
להן ונגש משה לבדו והם לא יגשו החזירם לאחוריהם: פן יפגענו. פן יפגעך היו צריכים לומר אלא שחלקו כבוד למלכות:
פגיעה זו לשון מקרה מות הוא: תפריעו את העם ממעשיו. תבדילו והרחיקו אותם ממלאכתם ששומעין לכם וסבורים
לנוח מן המלאכה וכן פרעהו אל תעבור בו רחקהו וכן ותפרעו כל עצתי כי פרוע הוא נרחק ונתעב: לכו לסבלותיכם.
לכו למלאכתכם שיש לכם לעשות בבתיכם אבל מלאכה שעבוד מצרים לא היתה על שבט של לוי ותדע
לך שהרי משה ואהרן יוצאים ובאים: הן רבים עתה עם הארץ. שהעבודה מוטלת עליהם ואתם משביתים אותם

הרבים עתה עם הארץ והשבתם
אתם מסבלתם: ויצו פרעה ביום
ההוא את הנגשים בעם ואת
שטריו לאמר: לא תאספון
לתת תבן לעם ללבן הלבנים
כתמול שלשם הם ילכו וקששו
להם תבן: ואת מתכנת הלבנים
אשר הם עשים תמול שלשם
תשימו עליהם לא תגרעו ממנו
כי נרפים הם על כן הם צעקים
לאמר נלכה נזבחה לאלהינו:
תכבד העבדה על האנשים ויעשו
בה ואל ישעו בדברי שקר:

יתהון מפלחנהון: ותסקל אמן
כתרת אהל אלבלד חתי תעטלונהם
מן נקלהם: ופקיד פרעה ביומא
ההוא ית שלטוני עמא וית סרכוהי
למימר: פאמר פרעון פי דלך אליום
גלאוזת וערפאהם קאילא: לא
תוספון למתן תבנא לעמא
למרמי לבנין כמאתמלי ומדקמוהי:
אנון ייזלון ויגבבון להון תבנא:
ולא תעאודו אן תעטו אלקום תבנא
לילבנון מתל אמס ומא קבלה
הם ימצון ויקמשון להם תבנא:
וית סכום ליבניא דאנון עבדין מאתמלי
ומדקמוהי תמנון עליהון לא תמנעון
מניה ארי בטלנין אנון על כן אנון מצוחין למימר נזיל נדבח קדם אלהנא: וצריב
אללבן אלדי כאנו יצנעון אמס ומא קבלה צירוהא עליהם לא תנקצון מנה לאנהם
מרפהון לדלך הם יצלכון ויקולון נמצי נדבח לרבנא: יתקף פלחנא על גבריא
ויתעסקון ביה ולא יתעסקון בפתגמין: ויתקל אלעמל עלי אלקום וישתגלו פיה בטילין

מסבלותם הפסק גדול הוא זה. הנוגשים מצריים היו והשוטרים היו ישראל הנוגש ממונה על כמה שוטרים והשוטר ממונה
לרדות בעושי מלאכה. תבן שהיו גובלין אותו עם הטיט. לבנים טיוול"ש שעושים מטיט ויבשים אותם בחמה ויש שורפין
אותן בכבשן. כתמול שלשום כאשר הייתם עושים עד הנה. וקוששו ולקטו. ואת מתכונת הלבנים סכום חשבון הלבנים שהיה
כל אחד עושה ליום כשהיה התבן ניתן להם אותו סכום תשימו עליהם גם עתה למען תכבד העבודה עליהם. כי נרפים הם מן
העבודה לכך לבם פונה אל הבטלה וצועקים לאמר נלכה וגו'. מתכונת והוכן לבנים ולו נתכנו עלילות ואת הכסף המתוכן כולם
לשון חשבון הם. נרפים המלאכה רפויה בידם ועזובה מהם והם נרפים ממנה רפוי"ט בלע"ז. ואל ישעו בדברי שקר ואל יהגו וידברו
תמיד בדברי רוח לאמר נזבחה ודומה לו ואשעה בחקיך תמיד למשל ולשנינה מתרגמינן ולשועין ויספר ואשתעי ואי אפשר
לומר וישעו לשון וישע ה' אל הבל ואל קין ואל מנחתו לא שעה ולפרש אל ישעו אל יפנו שאם כן היה לו לכתוב ואל ישעו אל דברי שקר
או לדברי שקר כי כן גזרת כולם ישעה האדם אל עושהו לא שעה אל קדוש ישראל ולא ישעה אל המזבחות ולא מצאתי

ויצאו נגשי העם ושטריו ויאמרו
אל העם לאמר כה אמר פרעה
אינני נתן לכם תבן: אתם לכו
קחו לכם תבן מאשר תמצאו
כי אין נגרע מעבדתכם דבר:
ויפץ העם בכל ארץ מצרים
לקשש קש לתבן: והנגשים
אצים לאמר כלו מעשיכם
דבר יום ביומו כאשר בהיות
התבן: ויכו שטרי בני ישראל

ולא ישתגלו באמור באטלה:
ונפקו שלטוני עמא וסרכוהי
ואמרו לעמא למימר כדנן אמר
פרעה לית אנא יהיב לכון תבנא:
פכרג אלמסתכרג'ון וערפאהם
וקאלו להם כדיקול פרעון ליס
אעטיכם תבנא: אתון איזילו סבו
לכון תבנא מאתר דתשכחון ארי
לא יתמנע מדעם: אנתם אמצו
כדו לכם תבנא מן חית תגדון
ותעלמו אנה לא ינקץ מן עמלכם
שיא: ואתבדר עמא בכל ארעא דמצרים לגבבא גלי לתבנא:
פתבדד אלקום פי גמיע בלד מצר ליקמשו קשא לאתבן: ושלטוניא
דחקין למימר אשלימו עבידתכון פתגם יום ביומיה כמא דהויתון
עבדין כד מתיהיב לכון תבנא: ואלמסתכרג'ון מלחון קאילא כמלו
עמלכם אמר יום ביומה כמא כאן פי וקת אעטא אתבן: ולקו סרכיבני

מנ׳לחתבן

שמוש שלבית קמוכה לאחריהם אבל אחר לשון דבור כמתעסק לדבר בדבר נופל לשון שמוש בית כגון
המדברים בך ותדבר מרים ואהרן במשה המלאך הדובר בי לדבר בם ואדברה בעדותיך אף כאן אל ישעו
בדברי שקר אל יהיו נדברים בדברי שוא והבאי: אתם לכו קחו לכם תבן: וצריכים אתם לילך בזריזות כי אין
נגרע דבר מכל סכום לבנים שהייתם עושין ליום בהיות התבן ניתן לכם עזומן מבית המלך: לקושש קש לתבן:
לאסוף אסיפה ללקוט לקט לצורך תבן הטיט: קש לשון לקוט על שם שדבר המתפזר הוא וצריך לקוששו ולקבוץ
קש בשאר מקומות: אצים דוחקים: דבר יום ביומו: חשבון שלכל יום כולו ביומו כאשר עשיתם בהיות התבן
מוכן: ויכו שוטרי בני ישראל: השוטרים ישראל היו חסים על חבריהם מלדחקם וכשהיו משלימים הלבנים
לנוגשים שהם מצרים והיה חסר מן הסכום היו מלקין אותם על שלא דחקו את עושי המלאכה לפיכך זכו
אותן שוטרים להיות סנהדרין ונאצל מן הרוח אשר על משה והושם עליהם שנאמר אספה לי שבעים איש מזקני ישראל
מאותן שידעת הטובה שעשו במצרים כי הם זקני העם ושוטריו: ויכו שוטרי בני ישראל אשר שמו נוגשי פרעה
אותם לשוטרים עליהם לאמר מדוע וגו׳ למה ויכו שהיו אומרים להם מדוע לא כליתם גם תמול גם היום חק
הקצוב עליכם ללבון כתמול השלשי שהוא יום שלפני אתמול והוא היה בהיות התבן ניתן להם: ויכו לשון ויענו

אשר שמו עליהם נגשי פרעה
לאמר מדוע לא כליתם חקכם
ללבן כתמול שלשם גם תמול
גם היום: ויבאו שטרי בני
ישראל ויצעקו אל פרעה
לאמר למה תעשה כה לעבדיך:
תבן אין נתן לעבדיך ולבנים
אמרים לנו עשו והנה עבדיך
מכים וחטאת עמך: ויאמר
נרפים אתם נרפים על כן אתם
אמרים נלכה נזבחה ליהוה:
ועתה לכו עבדו ותבן לא ינתן
לכם ותכן לבנים תתנו: ויראו
שטרי בני ישראל אתם ברע

ישראל דמנאו עליהון שלטוני
פרעה למימר מדין לא אשלימתון
גזירתכון למרמי לבנין כמאתמלי
ומדקמוהי אף תמלי אף יומא דין:
פצ'רב ערפא בני אסראיל ואלאהם
עליהם גלאוזת פרעון וקאלו להם
מא באלכם לם תכמלו את תלבכון
מת'ל אמס ומא קבלה אמס ואליום:
ואתו סרכי בני ישראל וצוחו קדם פרעה
למימר למא מתעביד כדין לעבדך:
תם גאו ערפא בני אסראיל פאסתגאתו
אלי פרעון קאילין לם תצנע כדי בעבידך:
תבנא לא מתיהיב לעבדך ולבניא
אמרין לנא עבידו והא עבדך
לקן וחטין עליהון עמך: תבן לא
ידפע לעבידך ויקולון אצ'רבו לנא לבנא והודי עבידך מצ'רובין פמא
יכ'טי עליהם קומך: ואמר בטלנין אתון בטלנין על כן אתון אמרין נזיל
נדבח קדם יי: קאל אנתם מרפהון לדלך תקולון נמצ'י נדבח לרבנא: וכען איזילו
פלחו ותבנא לא מתיהיב לכון וסכום לבניא תתנון: ואלאן אמצ'ו אעמלו
ותבן לא ידפע אליכם ותאדיבכם תופון יזהו: וחזו סרכי בני ישראל יתהון בביש

הוכו ומיד אחרים הנוגשים הם כוס: ולבנים אומרים לנו. הנוגשים עשו כמנין הראשון: וחטאת עמך. אלו היה נקוד פתח הייתי אומר שהוא דבוק ודבר זה חטאת עמך הוא עכשו שהוא קמץ שם דבר הוא וכך פירושו ודבר זה מביא חטאת על עמך כאלו כתוב חטאה לעמך כמו כבואכה בית לחם שהוא כמו לבית לחם וכן הרבה: ותכן לבנים. חשבון הלבנים וכן את הכסף המתוכן המנוי כמו שאמור בענין ויצורו וימנו את הכסף: ויראו שוטרי בני ישראל את אחיהם הנרדים על ידם ברע. ראו אותם ברעה וצרה המוצאת אותם בהכבידם העבודה עליהם לאמר לא תגרעו וגו':

ויבאו

לאמר לא תגרעו מלבניכם דבר
יום ביומו: ויפגעו את משה ואת
אהרן נצבים לקראתם בצאתם
מאת פרעה: ויאמרו אלהם
ירא יהוה עליכם וישפט אשר
הבאשתם את ריחנו בעיני פרעה
ובעיני עבדיו לתת חרב בידם
להרגנו: וישב משה אל יהוה
ויאמר אדני למה הרעתה לעם
הזה למה זה שלחתני: ומאז
באתי אל פרעה לדבר בשמך
הרע לעם הזה והצל לא הצלת
את עמך: ויאמר יהוה אל משה
עתה תראה אשר אעשה לפרעה

למימר לא תמנעון מלבניכון פתגם
יום ביומיה: ונ׳ל ערפת בעאסר
בשר וק׳ל להם לא תנקצו מן לבנכם
אמר יום ביום: וערעו ית משה
וית אהרן קימין לקדמותהון במפקהון
מלות פרעה: פפאגו מוסי והרון
ואקפון תלקאהם פי כרוגהם מן
ענד פרעון: ואמרו להון יתגלי יי׳
עליכון ויתפרע דאבאישתון ית ריחנא
בעיני פרעה ובעיני עבדוהי למיתן
חרבא בידהון למקטלנא: וק׳ל
להם יחכם אללה עליכם וינ׳זכמי
אפסדתם חטנא ענד פל׳ וקואדה
חתי אתדו סיפא פי אידיהם ליקתלונא:
ותב משה לקדם יי׳ ואמר יי׳ למא
אבאישתא לעמא הדין למא דנן שלחתני: פרגע מוסי אלי אללה
וקאל יא רב לם אבלית הולאי אלקום ולמא דא בעתת ני: ומעידן
דעלית לות פרעה למללא בשמך אתבאיש לעמא הדין ושיזבא
לא שיזיבתא ית עמך: ומנד חין דכלת אלי פר׳ אכאטבה באסמך אסא
אליהם ולם תכלצהם מן דלך: ואמר יי׳ למשה כען תחזי דאעביד לפרעה:

ויפגעו אנשים מישראל את משה ואת אהרן וג׳ ורבותינו דרשו כל נצים ונצבים דתן ואבירם היו שנאמר
בהם יצאו נצבים. למה הרעתה לעם הזה. ואם תאמר מה איכפת לך קובל אני על ששלחתני.
בר ע׳ לשון הפעיל הוא הדבה רעה עליהם ותרגומו אבאיש. עתה תראה וג׳ הרהרת על מדותי לא כאברהם
שאמרתי לו כי ביצחק יקרא לך זרע ואחר כך אמרתי לו העלהו לעולה ולא הרהר אחרי לפיכך אתה
תראה העשוי לפרעה תראה ולא תראה העשוי למלכי שבעה אומות כשאביאם לארץ. כי ביד חזקה

כי ביד חזקה ישלחם וביד
חזקה יגרשם מארצו׃

יג׳ קכ״ד פסו׳

וידבר
אלהים אל משה ויאמר אליו
אני יהוה׃ וארא אל אברהם אל
יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי
יהוה לא נודעתי להם׃ וגם הקמתי
את בריתי אתם לתת להם את
ארץ כנען את ארץ מגריהם
אשר גרו בה׃ וגם אני שמעתי
את נאקת בני ישראל אשר

ארי ביד תקיפא ישלחנון וביד
תקיפא יתריכנון מארעיה׃ וקאל
אללה למוסי אלאן תנטר מא אצנע
בפרעון סיטלקהם ביד שדידה
ויטרדהם מן בלדה ביד שדידה׃

ומליל יי׳ עם משה
ואמר ליה אנא יי׳׃ כלם אללה
מוסי וקאל לה אנא אללה ואתגליתי
לאברהם ליצחק וליעקב באל
שדי ושמי יי׳ לא הודעית להון׃
אדי תגלית לאבר׳ יצח׳ ויעקוב
בלטאיף אלכאפי ואסמי אללה פקט
לם אערפהם׃ ואף אקימית ית קימי עמהון למתן להון ית ארע
דכנען ית ארע תותבותהון דאתותבו בה׃ ואיצא תבתת עהדי
מעהם לאעטיהם בלד כנעאן בלד תנקלהם אלדי סכנוה׃ ואף
קדמי שמיע ית קבילת בני ישראל דמצראי מפלחין

ישלחם״ מפני ידי החזקה שתחזק על פרעה ישלחם״ וביד חזקה יגרשם מארצו״ על כרחם של ישראל יגרשם
ולא יספיקו לעשות להם צדה וכן הוא אומר ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ וגומר״
וידבר אלהים אל משה״ דבר אתו משפט על שהקשה לדבר ולומר למה הרעתה לעם הזה״
ויאמר אליו אני יי׳״ נאמן לשלם שכר טוב למתהלכים לפני ולא לחנם שלחתיך כי אם
לקיים דברי שדברתי לאבות הראשונים ובלשון הזה מצינו שהוא נדרש בכמה מקומות אני ה׳ נאמן
ליפרע כשהוא אומר אצל עונש כגון וחללת את שם אלהיך אני ה׳ וכשהוא אומר אצל קיום מצוות כגון ושמרתם
מצותי ועשיתם אותם אני ה׳ נאמן ליתן שכר״ וארא אל האבות״ באל שדי״ הבטחתים הבטחות ובכולן אמרתי
להם אני אל שדי״ ושמי ה׳ לא נודעתי להם״ לא הודעתי אין כת׳ כאן אלא לא נודעתי לא נכרתי להם במדת אמתות
שלי שעליה נקרא שמי ה׳ נאמן לאמת דברי שהרי הבטחתים ולא קיימתי״ וגם הקימותי את בריתי וג׳ וגם
כשנראיתי להם באל שדי הצבתי והעמדתי בריתי ביני וביניהם לתת להם את ארץ כנען״ לאברהם בפרשת מילה
נאמ׳ אני אל שדי וג׳ ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך ליצחק כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל
והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברה׳ אביך ושבועה שנשבעתי לאברהם באל שדי אמרתי ליעקב אני אל שדי
פרה ורבה וג׳ את הארץ אשר וג׳ הרי שנדרתי להם ולא קיימתי״ וגם אני״ כמו שהצבתי והעמדתי הברית יש עלי לקיים

לקיים

מצרים מעבדים אתם ואזכר
את בריתי: לכן אמר לבני
ישראל אני יהוה והוצאתי
אתכם מתחת סבלת מצרים
והצלתי אתכם מעבדתם וגאלתי
אתכם בזרע נטויה ובשפטים
גדלים: ולקחתי אתכם לי לעם
והייתי לכם לאלהים וידעתם כי
אני יהוה אלהיכם המוציא אתכם
מתחת סבלות מצרים: והבאתי
אתכם אל הארץ אשר נשאתי
את ידי לתת אתה לאברהם ליצחק
וליעקב ונתתי אתה לכם מורשה
אני יהוה: וידבר משה כן אל
בני ישראל ולא שמעו אל

כהון ודכרנא ית קימי: ואיצא
קד סמעת שהיק בני אסל· ממא
ומצריון יסתכרמונהם · ודכרת
עהדי: בכין אימר לבני ישראל
אנא יי· ואפיק יתכון מגו דחוק
פלחן מצראי· ואשיזיב יתכון
מפלחנהון· ואפרוק יתכון בדרע
מרמם· ובדיינין רברבין: לה אך·
קל לבנ אסר אנא ילה· ואכוגכם
מן נקל ומצריון· ואכלצכם מן
כרמתהם ואפככם בזראע ממדודה·
ואחכאם עצימה: ואקריב יתכון
קדמי לעם· ואהוי לכון לאלה
ותדעון ארי אנא יי אלהכון דאפיק
יתכון· מגו דחוק פלחן מצראי: וא
ואתכרכם לי אמה· ואכון לכם ואהא·
ותעלמון אני ילה רבכם· ומפרגכם· מן תחת נקל ומצריון: ואעיל יתכון לארעא·
דקיימית במימרי· למתן יתה· לאברהם ליצח וליע· ואתין יתה לכון ירותא
אנא יי: ואדכלכם לי זברך· ארי אקסמת באמדי אן אעטיה· לאבר יצח ויע·
ואעטיה לכם חוזא· אנא ילה אפי ברך: ומליל משה כין עם בני ישר: ולא קבילו מן

לפיכך שמעתי את נאקת בני ישרא' הנואקים אשר מצרים מעבידים אותם ואזכור אותו הברית. כי בברית בין הבתרים
אמרתי לו וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי: לכן. על פי אותה השבועה: אמור לבני ישרא' אני ה' הנאמן בהבטחתי: והוצאתי
אתכם. כי כן הבטחתי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול: סבלות. טורח משא מצרים: נשאתי את ידי. הרימותיה לישבע בכסאי:
ולא שמעו אל משה. לא קבלו תנחומין: מקוצר רוח. כל מי שהוא מיצר רוחו ונשמתו קצרה ואינו יכול להאריך בנשימתו:
קרוב לענין זה שמעתי פרשה זו מרבי ברוך בר' אליעזר והביא לו ראיה ממקרא זה בפעם האחת אודיעם את ידי.

משה מקצר רוח ומעבדה קשה׃
וידבר יהוה אל משה לאמר׃ בא דבר אל פרעה מלך מצרים וישלח את בני ישראל מארצו׃
וידבר משה לפני יהוה לאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים׃

וידבר יהוה אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל מארץ מצרים׃
אלה ראשי בית אבתם בני ראובן בכר ישראל חנוך ופלוא

משה מעיק רוחא ומפלחנא דהוה קשי עליהון׃ ופלם מוסי כדלך בני אסר׃ ולם יקבלו מנה מן ציק ארואחהם ומן כדמתהם אלצעבה׃ ומליל יי עם משה למימר׃ תם כלם אללה מוסי קאילא׃ עול מליל עם פרעה מלכא דמצרים וישלח ית בני ישראל מארעיה׃ אדכל כלם פרעה מלך מצר אן יטלק בני אסר מן בלדה׃ ומליל משה קדם יי למימר הא בני ישראל לא קבילו מני ואיכדין יקביל מני פרעה ואנא יקיר ממלל׃ קאל מוסי יא רבי הודי בני אסר לם יקבלו מני וכיף יקבל מני פרעון ואנא תקיל אלפם׃

ומליל יי עם משה ולאהרן ופקידנון לות בני ישראל ולות פרעה מלכא דמצרים לאפקא ית בני ישראל מארעא דמצרים׃ פכלם אללה מוסי והרון ואוצאהם בסבב בני אסר׃ ופרעון מלך מצר אן יכרג בני אסר מן בלד מצר׃ אלין רישי בית אבהתהון בני ראובן בוכרא

ואת גבורתי וידעו כי שמי יהוה למדנו שבלה מאמין את דבריו אפלו בפורענות מוד יעששאוה וכן שקהאמנה לטובה ורבותינו דרשוהו לענין שלמעלה שאמר משה למה הרעות אמר לו הקב״ה חבל על דאבדין ולא משתכחין יש לי להתאונן על מיתת האבות הרבה פעמים נגליתי עליהם באל שדי ולא אמרו לי מה שמך ואתה אמרת ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם גם הקימותי וג׳ וכשבקש לקבור את שרה לא מצא קבר עד שקנה בדמים מרובין וכן יצחק ערערו עליו על הבארות אשר חפרו וכן יעקב ויקן את חלקת השדה לנטות אהלו ולא הרהרו אחר מדותי ואתה אמרת למה הרעות ואין המדרש מתיישב אחר המקרא מפני כמה דברים אחת שלא נאמר ושמי ה׳ לא שאלו לי ואם תאמר לא הודיעם שבך שמו הרי תחלה כשנגלה לאברהם בין הבתרים נאמר אני ה׳ אשר הוצאתיך מאור כשדים ועוד היאך הסמיכה משבתביו

שהוא׳

חצרון וכרמי אלה משפחת ראובן:
ובני שמעון ימואל וימין ואהד
ויכין וצחר ושאול בן הכנענית
אלה משפחת שמעון: ואלה
שמות בני לוי לתלדתם גרשון
וקהת ומררי ושני חיי לוי שבע
ושלשים ומאת שנה: בני גרשון
לבני ושמעי למשפחתם: ובני
קהת עמרם ויצהר וחברון

דישראל חנוך ופלוא חצרון וכרמי אלין
זרעית ראובן: האולי ריסא ביות
אבאיהם בני ראובן בכר אסראיל
חנוך ופלוא חצרון וכרמי הולי
עשאיר ראובן: ובני שמעון ימואל
וימין ואהד ויכין וצחר ושאול בר
כנעניתא אלין זרעית שמעון: ובני
שמ' ימו' וימ' ואהד ויכו' וצ' ושאול
אבן כנעניה האולי עשאיר
שמעון: ואלין שמהת בני לוי
לתולדתהון גרשון וקהת ומררי ושני חיי לוי מאה ותלתין ושבע
שנין: והאולי אסמא בני לוי עלי תואלידהם גרשון וקהת ומררי
וסני חיוה לוי מאיה וסבעה ותלאתין סנה: בני גרשון לבני ושמעי
לזרעיתהון: בני גרשון לבני ושמעי לעשאירהם: ובני קהת
עמרם ויצהר וחברון ועזיאל ושני חיי קהת מאה ותלתין

שהוא סומך לבין וגם אני שמעתי וגו' לכן אמור לבני ישר' לכך אני אומר ישב המקרא על פשוטו דבר
דבור על אופנו והדרשה תדרוש שנ' הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע מתחלק לכמה ניצוצות:
ערל שפתים אטום שפתים וכן כל לשון ערלה אני אומר שהוא אטום ערלה אזנם אטומה משמוע ערלי לב
אטומים מה בין שיהא גם אתה והערל והאטום משכרות בת הקללה: ערלת בשר שהגיד אטום ומכוסה
בה וערלתם ערלתו עשו לו אוטם וכסוי איסור שיבדיל בפני אכילתו: שלש שנים יהיה לכם ערלים אטום
ומכוסה ומובדל מלאכלו: ואיך ישמעני פרעה זה אחד מעשרה קל וחומר עבתורה: וידבר ה' אל משה ואל
אהרן לפי שאמר משה אני ערל שפתים צרף לו הקב"ה את אהרן להיות לו לפה ולמליץ: ויצום אל בני
ישראל צוה עליהם להנהיגם בנחת ולסבול אותם: פרעה מלך מצרים צוה עליו לחלוק לו כבוד בדבריהם
זה מדרשו ופשוטו צום על דבר ישראל ועל שליחותו אל פרעה ודבר הצווי מהו מפורש בפרשה שנייה לאחר סדר
היחס: אלה ראשי בית אבותם לפי שהזכיר משה ואהרן הפסיק הענין באלה ראשי בית אבותם למדינו היאך נולדו משה ואהרן ובמי
נתיחסו: אלה ראשי בית אבותם מתוך שהוזקק להם שבטו של לוי עד משה ואהרן בשבילן משה ואהרן התחיל ליחסם דרך
תולדותם מראובן: ושני חיי לוי וג' למה נמנו שנותיו שללוי להודיע כמה ימי השעבוד שכל זמן שאחד מן השבטים
קיים לא היה שעבוד שנ' וימת יוסף וכל אחיו ואחר כך ויקם מלך חדש על' ולוי האריך ימים על כולם: ושני חיי
קהת ושני חיי עמרם וג' מחשבון זה אנו למדים על מושב בני ישראל ת' שנה שאמ' הכת' שלא בארץ מצרים לבדם היו לא מיום שנולד
יצחק שהרי קהת מיורדי מצרים היה חשוב כל שנותיו ושנות עמרם ופ' שנות משה לא תמצאם ת' מאות והרבה שנים נבלעים לבנים בשני האבות:

ועזיאל ושני חיי קהת שלש
ושלשים ומאת שנה ׃ ובני מררי
מחלי ומושי אלה משפחת הלוי
לתלדתם ׃ ויקח עמרם את יוכבד
דדתו לו לאשה ותלד לו את
אהרן ואת משה ושני חיי עמרם
שבע ושלשים ומאת שנה ׃
ובני יצהר קרח ונפג וזכרי ׃
ובני עזיאל מישאל ואלצפן
וסתרי ׃ ויקח אהרן את אלישבע
בת עמינדב אחות נחשון לו
לאשה ותלד לו את נדב ואת
אביהוא את אלעזר ואת
איתמר ׃ ובני קרח אסיר
ואלקנה ואביאסף אלה
משפחת הקרחי ׃ ואלעזר בן
אהרן לקח לו מבנות פוטיאל
לו לאשה ותלד לו את פינחס

ותלת שנין ׃ ובני קהת עמרם
ויצהר. וחברון ועזיא. ושני חיוה
קהת מאיה ותלאתה ותלאתין סנה ׃
ובנ מררי מחלי ומושי. אלין
זרעית ליואי לתולדתהון ׃ ובני
מררי מחלי ומושי. האולי עשאיר
אלדיואניין עלי תואלידהם ׃ ונסיב
עמרם. ית יוכבד אחת אבוהי ליה
לאתו. וילידת ליה. ית אהרן וית
משה. ושני חיי עמרם מאה ותלתין ושבע
ותלת שנין ׃ פתזוג עמרם ביוכבד
עמתה קבל אן תחצר פולדת לה
הרון ומוסי ׃ וכאן סני חיותה. מאיה
וסבעה ותלאתין סנה ׃ ובני יצהר
קרח ונפג וזכרי ׃ ובני יצהר וג׳ ׃
ובני עזיא. מישאל ואלצפן וסתרי ׃
ונסיב אהרן ית אלישבע בת עמינדב
אחתיה דנחשון ליה לאתו. וילידת ליה
ית נדב וית אביהוא ית אלעזר וית
איתמר ׃ פתזוג הרון באלישבע אבנת עמינדב אכת נחשון. פולדת לה נדב ואביהוא
ואלעזר ואיתמר ׃ ובני קרח אסיר ואלקנה ואביאסף. אלין זרעית קרח ׃ ובני קרח אסיר ואלקנה ואבי
הדה עשאיר אלקרחיין ׃ ואלעזר בר אהרן נסיב ליה מבנת פוטיאל ליה לאתו וילידת ליה

יוכבד דדתו. אחות אביו בת לוי אחות קהת. אחות נחשון. מכאן למדו הנושא אשה צריך לבדוק באחיה. מבנות
פוטיאל. מזרע יתרו שפטם עגלים לע״ז ומזרע יוסף שפטפט ביצרו. הוא אהרן ומשה. אלו שהוזכרו למעלה
שילדה יוכבד לעמרם הוא אהרן ומשה אשר אמר ה׳ יש מקומות שמקדים אהרן למשה ויש מקומות שמקדים משה לאהרן לומר

אהרן

אלה ראשי אבות הלוים
למשפחתם: הוא אהרן ומשה
אשר אמר יהוה להם הוציאו
את בני ישראל מארץ מצרים
על צבאתם: הם המדברים אל
פרעה מלך מצרים להוציא את
בני ישראל ממצרים הוא משה
ואהרן: ויהי ביום דבר יהוה אל
משה בארץ מצרים:

וידבר יהוה אל משה
לאמר אני יהוה דבר אל פרעה
מלך מצרים את כל אשר אני
דבר אליך: ויאמר משה לפני
יהוה הן אני ערל שפתים ואיך
ישמע אלי פרעה:

ויאמר יהוה אל משה ראה נתתיך
אלהים לפרעה ואהרן אחיך יהיה
נביאך: אתה תדבר את כל אשר

ית פינחס: אלין רישי אבהת ליואי
לזרעיתהון: ולעזר אבן הרון
תזווג מאמרה מן בנאת פוטיא-
פולדת לה פנחס. האולי רוסא אבאת
אללואניין עלי תואליהם: הוא אהרן
ומשה דאמר יי להון אפיקו ית
בני ישראל מארעא דמצרים על
חיליהון: המא מוסי והרון אלדי קאל
להמא אללה אכרגא בני אסראיל מן בלד
מצר עלי גיושהם: אנון דממללין
עם פרעה מלכא דמצרים לאפקא
ית בני ישראל ממצרים הוא משה
ואהרן: המא אלמכאטבאן פרעון מלך
מצראן יכרגא בני אסראיל מן בלד
מצר. המא מוסי והרון: והוה ביומא
דמליל יי עם משה בארעא דמצרים:
ולמא כאן פי יום כאטב אללה מוסי פי
בלד מצר: ומליל יי עם משה למימר
אנא יי מליל עם פרעה מלכא דמצרים ית כל דאנא

ממליל עמך: קאל לה אנא אללה. כלם פרעון מלך מצר בגמיע מא אמרך בה: ואמר משה קדם יי הא אנא
יקיר ממלל ואיכדין יקביל מני פרעה: פקאל בין ידיה הודיא אנא אתקל אלפם וכיף יקבל מני פרעון:
ואמר יי למשה חזי דמניתך רב לפרעה ואהרן אחוך יהי מתורגמנך: קאל אללה לה אנצר
קד געלתך אסתאדא לפרעון ואהרן אכוך יכון מתרגמאנך: את תמליל ית כל

שיש קורין כאחד: על צבאתם. בצבאותם כל צבאם לשבטיהם יש על שחינו אלא במקום אות אחת. על חרבך תחיה כמו
בחרב עמדתם על חרבכם בחרבכם: דבר: הם שנצטוו הם שקיימו הוא משה ואהרן הם בשליחותם ובצדקתם מתחלה

אצוך ואהרן אחיך ידבר אל
פרעה ושלח את בני ישראל
מארצו׃ ואני אקשה את לב
פרעה והרביתי את אתתי ואת
מופתי בארץ מצרים׃ ולא
ישמע אלכם פרעה ונתתי את
ידי במצרים והוצאתי את
צבאתי את עמי בני ישראל
מארץ מצרים בשפטים גדלים׃
וידעו מצרים כי אני יהוה בנטתי
את ידי על מצרים והוצאתי את
בני ישראל מתוכם׃ ויעש משה
ואהרן כאשר צוה יהוה אתם
כן עשו׃ ומשה בן שמנים שנה

דאפקדנך׃ ואהרן אחוך ימליל עם
פרעה׃ וישלח ית בני ישראל מארעיה׃
אנת תכלם הרון אכיך בגמיע
מא אמרך בה והו יכלם פרעון
ויטלק בני אסר׳ מן בלדה׃ ואנא
אקשי ית לבא דפרעה׃ ואסגי ית
אתותי׃ וית מופתי בארעא דמצרים׃
ואנא אצעב קלב פרעון׃ ואכתר
איאתי ובראהיני פי בלד מצר׃
ולא יקביל מנכון פרעה׃ ואתין ית מחת
גבורתי במצרים׃ ואפיק ית חילי ית
עמי בני ישראל מארעא דמצרים׃
בדינין רברבין׃ ולא יקבל מנכם
פרעון חתי אחל אפאתי בלמצריין ואכרג
גיושי קומי בני אסר׳ מן בלד מצר
באחכאם עטימה׃ וידעון מצראי ארי אנא יי׳ כד ארים ית מחת גבורתי
על מצרים׃ ואפיק ית בני ישראל מביניהון׃ ויעלם למצריון אני אללה׃ אד׳י
אטלקת אפתי עליהם׃ ואכרגת בני אסר׳ מן בינהם׃ ועבד משה ואהרן כמא
דפקיד יי׳ יתהון כין עבדו׃ פפ׳ עמוסי והרון בגמיע מא אמרהמא אללה׃ ומשה בר תמנין שנין

ועד סוף׳ ויהי ביום דבר וג׳ מחובר למקרא שלאחריו׳ וידבר ה׳ הוא הדבור עצמו האמור למעלה אלא מתוך שהפסיק
עליו הענין כדי לחזור חזר הענין עליו להתחיל בו׳ אני ה׳ כדי אני לשלחך ולקיים דברי שליחותי בא דבר אל פרעה
מלך מצרים׳ נתתיך אלהים לפרעה שופט ורודה לרדותו במכות ויסורין׳ יהיה נביאך כתרגומו מתורגמנך וכל לשון
נבואה אדם המכריז ומשמיע לעם דברי תוכחות והוא מגזרת ניב שפתים ינוב חכמה ויכל מהתנבות דעמוס ובלע״ז
קורין לו פרידיקיר׳ אתה תדבר פעם אחת כל שליחות ושליחות כפי ששמעתו מפי ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימנו
באזני פרעה׳ ואני אקשה׳ מאחר שהרשיע והתריס כנגדי וגלוי לפני שאין נחת רוח באומות ע״א לתת לב שלם לשוב
טוב לי שיתקשה לבו למען הרבות בו אותותי ותכירו אתם גבורתי׳ וכן מדתו שלהקב״ה מביא פורענות על האומות
ע״א כדי שישמעו ישראל וייראו שנ׳ הכרתי גוים נשמו פנותם אמרתי אך תיראי אותי תקחי מוסר ואעפ״כ בחמש מכות
הראשונות לא נאמר ויחזק ה׳ את לב פרעה אלא ויחזק לב פרעה׳ את ידי יד ממש להכות בהם׳ מופתי אות׳

בהוציא

195

ואהרן בן שלש ושמנים שנה
בדברם אל פרעה׃
ויאמר יהוה אל משה ואל אהרן
לאמר׃ כי ידבר אלכם פרעה
לאמר תנו לכם מופת ואמרת
אל אהרן קח את מטך והשלך
לפני פרעה יהי לתנין׃ ויבא
משה ואהרן אל פרעה ויעשו
כן כאשר צוה יהוה וישלך
אהרן את מטהו לפני פרעה ולפני
עבדיו ויהי לתנין׃ ויקרא גם
פרעה לחכמים ולמכשפים ויעשו
גם הם חרטמי מצרים בלהטיהם
כן׃ וישליכו איש מטהו ויהיו
לתנינם ויבלע מטה אהרן את

ואהרן בר תמנן ותלת שנין במללותהון
עם פרעה׃ וכאן מוסי אבן תמאנין
סנה והרון אבן תלאתה ותמאנין סנה
חין כלמא פרעון׃ ואמר יי׳
למשה ולאהרן למימר׃ וקאל אללה
למוסי והרון קאילא׃ ארי ימליל
עמכון פרעה למימר הבו לכון אתא
ותימר לאהרן סב ית חטרך ורמי
קדם פרעה יהי לתנינא׃ אדא כלמכמא
פרעון וקאל אעטוני ברהאן פקל להרון
כד עצאך ואטרחה בין ידי פרעון
יציר תנינא׃ ואתא משה ואהרן
לות פרעה ועבדו כן כמא דפקיד
יי׳ ורמא אהרן ית חטריה קדם פרעה
וקדם עבדוהי והוה לתנינא׃ פדכל
מוסי והרון אלי פרעון וצנעא כדאך
כמא קאל אללה וטרח הרון עצאה בין ידי פרעון וקדאמה פצארת תנינא׃
וקרא אף פרעה לחכימיא ולחרשיא ועבדו אף אנון חרשי מצרים
בלחשיהון כן׃ פדעי פרעון באלחכמא ואלסחרה וצנע כדאך עלמא
מצר בלטפהם׃ ורמו גבר חטריה והוו לתנינין ובלע חטרא דאהרן ית

להודיעו שיש צורך במי שעולה אתכם׃ לתנין׃ נחש׃ בלהטיהם׃ בלחשיהון ואין לו דמיון במקרא ויש
לדמות לו להט החרב המתהפכת דומה שהיא מתהפכת על ידי לחש׃ ויבלע מטה אהרן׃
מאחר שחזר ונעשה מטה בלע את כולן׃ כבד׃ תרגומו יקיר ולא אתיקר מפני שהוא שם דבר
כמו כי כבד ממך הדבר׃ הנה יוצא המימה׃ לנקביו שהיה עושה עצמו אלוה ואומר שאינו צריך

מטתם: ויחזק לב פרעה ולא
שמע אלהם כאשר דבר יהוה:
ויאמר יהוה
אל משה כבד לב פרעה מאן
לשלח העם: לך אל פרעה
בבקר הנה יצא המימה ונצבת
לקראתו על שפת היאר והמטה
אשר נהפך לנחש תקח בידך:
ואמרת אליו יהוה אלהי העברים
שלחני אליך לאמר שלח את
עמי ויעבדני במדבר והנה לא
שמעת עד כה: כה אמר יהוה
בזאת תדע כי אני יהוה הנה
אנכי מכה במטה אשר בידי על
המים אשר ביאר ונהפכו לדם:
והדגה אשר ביאר תמות ובאש

הטריהון: וטרח כל ואחד עצאה
פצארת תנאנינא פאבתלעת עצא
הרון עציהם: ואתקף ואתלקת
ליבא דפרעה ולא קביל מנהון
כמא דמליל יי: פאשתד קלב
פר' ולם יקבל מנהמא כמא קאל
אללה: ואמר יי למשה יקיר
ליבא דפרעה סריב לשלחא
עמא: פקאל אללה למוסי קד תקל
קלב פר' ואבא אן יטלק אלקום:
איזיל לות פרעה בצפרא הא
נפיק למיא ותתעתד לקדמותיה
על כיף נהרא וחטרא דאתהפיך
לחויא תיסב בידך: אמץ אלי
בלגדאה הוד'אה כארג אלי אלמא ותוקף
תלקאה עלי שאטי אלניל ואלעצא
אלתי אנקלבת תנינא כ'דהא בידך:

ותימר ליה יי אלהא דיהודאי שלחני לותך למימר שלח ית עמי ויפלחון קדמי
במדברא והא לא קבילתא עד כען: וקל לה אללה אלאה אלעבראניין בעתני אליך קאילא אטלק
קומי יעבדוני פי אלבר והו ואלך לם תקבל אלי אלאן: כדנן אמר יי בדא תידע ארי אנא יי הא אנא
מחי בחטרא דבידי על מיא דבנהרא ויתהפכון לדמא: כד יקול אללה בהדה תעלם אני
אללה אלמעאקב האנא צארב בלעצא אלתי פי ידי אלמא אלדי פי אלניל ינקלב דמא: ונוני דבנהרא ימותון

לנקביו ומשכים ויוצא לנילוס ועושה שם צרכיו · עד כה · עד הנה · ומדרשו עד שתשמע ממני מכת בכורות שאפתח בה
בכה אמר ה' כחצות הלילה · ונהפכו לדם · לפי שאין גשמים יורדים במצרים ונילוס עולה ומשקה את הארץ ומצרים עובדים לנילוס

היאר ונלאו מצרים לשתות
מים מן היאר׃ ויאמר
יהוה אל משה אמר אל אהרן
קח מטך ונטה ידך על מימי
מצרים על נהרתם על יאריהם
ועל אגמיהם ועל כל מקוה
מימיהם ויהיו דם והיה דם בכל
ארץ מצרים ובעצים ובאבנים׃
ויעשו כן משה ואהרן כאשר
צוה יהוה וירם במטה ויך את
המים אשר ביאר לעיני פרעה
ולעיני עבדיו ויהפכו כל המים
אשר ביאר לדם׃ והדגה אשר

ויסרי נהרא וילאון מצראי למשתי
מיא מן נהרא׃ והסמך אלדי פי
אלניל ית מאות וינתן אלניל ויעג׳ז
אלמצריון אן ישרבון מאא מן אל
ניל׃ ואמר יי למשה אימר
לאהרן סב חטרך וארים ידך
על מיא דמצראי על נהריהון
על אריתיהון ועל אגמיהון
ועל כל בית כנישת מימיהון ויהון
דמא ויהי דמא בכל ארעא
דמצרים ובמני אעא ובמני
אבנא׃ קאל אללה למוסי קל להרון
כד׳ עצאך ומד ידך עלי מיאה
מצר ואנהארהם וכלג׳אנהם
ואג׳אמהם וסאיר מלאם מיאהם פתציר דמא ויכון דם פי גמיע בלד
מצר ופי אלכשב ואלחג׳ארה׃ ועבדו כן משה ואהרן כמא דפקיד יי וארים
בחטרא ומחא ית מיא דבנהרא לעיני פרעה ולעיני עבדוהי ואתהפיכו
כל מיא דבנהרא לדמא׃ פצנע כדאך מוסי והרון כמא קאל אללה
ורפע אלעצא וצרב אלמא אלדי פי אלניל בחצרה פרעון וקואדה פאנקלב
גמיע אלמא אלדי פי אלניל דמא׃ ונוני דבנהרא מיתו וסרי נהרא

לפיכך הלקה את יראתם ואחר כך הלקה אותם׃ ונלאו מצרים׃ לבקש רפואה למי היאור שיהיו ר׳
ראויין לשתות׃ אמור אל אהרן׃ לפי שהגין היאור על משה כשנשלך לתוכו לפי כך לא לקה על ידו לא
בדם ולא בצפרדעים ולקה על ידי אהרן׃ נהרותם׃ הם נהרות המושכים כעין נהרות שלנו׃ יאוריהם׃
הם בריכות וגבים העשויות בידי אדם משפת הנהר לשדות ונמשך מימיו מתברכין ועולה דרך
היאורים ומשקה השדות׃ אגמיהם׃ קבוצת מים שאינן נובעין ואין מושכין אלא עומדין במקום
אחד וקורין לו אשטנק׃ בכל ארץ מצרים׃ אף במרחצאות ובאמבטאות שבבתים׃ בעצים ובאבנים׃ מים שבכלי עץ

בַּיְאֹר מֵתָה וַיִּבְאַשׁ הַיְאֹר וְלֹא
יָכְלוּ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מַיִם מִן
הַיְאֹר וַיְהִי הַדָּם בְּכָל אֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ וַיַּעֲשׂוּ כֵן חַרְטֻמֵּי
מִצְרַיִם בְּלָטֵיהֶם וַיֶּחֱזַק לֵב
פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה׃ וַיִּפֶן פַּרְעֹה וַיָּבֹא
אֶל בֵּיתוֹ וְלֹא שָׁת לִבּוֹ גַּם לָזֹאת׃
וַיַּחְפְּרוּ כָל מִצְרַיִם סְבִיבֹת
הַיְאֹר מַיִם לִשְׁתּוֹת כִּי לֹא יָכְלוּ
לִשְׁתֹּת מִמֵּימֵי הַיְאֹר׃ וַיִּמָּלֵא
שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרֵי הַכּוֹת יְהוָה
אֶת הַיְאֹר׃
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה בֹּא אֶל
פַּרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר
יְהוָה שַׁלַּח אֶת עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃

ולא יכילו מצראי [illegible] תמיא
מן נהרא. והוה דמא בכל ארעא
[illegible] דמצרים׃ ואסמר אלי
פי כל תמאות ונתן כל ני ועג
מצריון אן ישרבו מאא מן ט
ניל. פצאר דם פי גמיע בלד
מצר׃ ועבדו כין חרשי מצרים
בלחשיהון. ואתקף לבא דפרעה
ולא קביל מנהון. כמא דמליל יי׃
פצנע כדאך עלמא מצר בלטיהם.
פאשתד קלב פרעון ולם יקבל
מנהמא. כמא קד אלה. ואתפני
פרעה. ועל לביתיה. ולא שוי
לביה אף לדא. תם ולא פי. ורכב
ט מנזלה. ולם ירכבה איצא
איצא. וחפרו כל מצראי סחרנות
נהרא מיא למשתי. ארי לא יכילו
למשתי ממיא דבנהרא. ואחתפר למצריון חולי אלניל אבארא לישרבו
מנהא אד לם יטיקואן ישרבו מן מא אלניל׃ ושלימו שבעה יומין. בתר
דמחא יי ית נהרא. ולמא כמלת סבעה אאם. ובעד מא צרב אלה אלניל
בדלך׃ ואמר יי למשה. עול לות פרעה. ותימר ליה. כדנן אמר יי.
שלח ית עמי ויפלחון קדמי. פקאל אלה למוסי. אדכל אלי פרעון וקל לה. כדא

גבכלי אבן׳ בלטיהם" לחש שאומרין אותו בלט ובוחשאי ורבותינו אמרו בלטיהם מעשה שדים בלהטיהם מעשה
כשפים" ויחזק לב פרעה" לומ׳ על ידי מכשפות אתם עושים כן תבן אתם מכניסין לעפריים עיר שכולה תבן אף אתם מביאין
מכשפות למצרים שכולה כשפים" גם לזאת" למופת המטה שנהפך לתנין ולא לזה של דם" וימלא מען שבעת ימים
שלא שב היאור לקדמותו שהיתה המכה משמשת רביע חדש ושלשה חלקים היה מעיד ומתרה בהם" ויאם

ואם מאן אתה לשלח הנה אנכי
נגף את כל גבולך בצפרדעים
ושרץ היאר צפרדעים ועלו
ובאו בביתך ובחדר משכבך
ועל מטתך ובבית עבדיך
ובעמך ובתנוריך ובמשארותיך
ובכה ובעמך ובכל עבדיך
יעלו הצפרדעים
ויאמר יהוה אל משה אמר אל
אהרן נטה את ידך במטך על
הנהרת על היארים ועל האגמים
והעל את הצפרדעים על ארץ
מצרים ויט אהרן את ידו על
מימי מצרים ותעל הצפרדע
ותכס את ארץ מצרים ויעשו

קל אללה אטלק קומי יעבדוני ואם
מסריב את לשלחא הא אנא מחי
ית כל תחומך בעורדעניא פאן
אבית אן תטלקהם פאנא צארם
תכמך בצפאדע וירבי נהרא
עורדעניא ויסקון וייעלון בביתך
ובאדון בית משכבך ועל ערסך
ובבית עבדך ובעמך ובתנורך
ובאצותך ותסעי מן יכיר
צפאדע ותצעד ותדכל פי ביתך
ופי כדר מצגעך ועלי סריך
ופי ביות קואדך וסאיר קומך ופי
תנאנירך ומעאגנך ובך ובעמך
ובכל עבדך יסקון עורדעניא
נפיך ופי קומך וקואדך תצעד
אלצפאדע ואמר ייי למשה אימר
לאהרן ארים ית ידך בחטרך על נהרא על אריתא ועל אגמיא ואסיק ית
עורדעניא על ארע דמצ׳ ופקל אללה למוסי קל להרון מד ידך בעצך עלי אלאנהאר
ואלכלגאן ואלאגאם ואצעד אלצפאדע עלי בלד מצר וארים אהרן ית ידיה על מיא
דמצר׳ וסליקו עורדעניא וחפו ית ארעא דמצרים פמד הרון ידה
עלי מיאה׳ אלמצריין פצעד אלצפאדע וגטת בלד מצר ויעבדו

מאן אתה ואם מאן אתה מאן כמו ממאן מקבל את כנוי האדם על שם המפעל כמו שלו ושקט קד ודעף כוגף
את כל גבולך מכה וכל לשון מגפה אינו לשון מיתה את לשון מכה וכן ונגפו אשה הרה אינו מיתה וכן בטרם
יתנגפו רגליכם פן תגוף באבן רגליך ואחר כך נגף ועלו מן היאר בביתך ואחר כך בבית עבדיך הוא התחיל
בעצה תחלה ויחמר אל עמו וממנו התחילה המכה ובכה ובעמך בתוך מעיהן נכנסין ומקרקרין ותעל הצפרדע
צפרדע אחת היתה והיו מכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים זהו מדרשו ופשוטו יש לומר שרוץ הצפרדעים

כן החרטמים בלטיהם ויעלו
את הצפרדעים על ארץ מצרים:
ויקרא פרעה למשה ולאהרן
ויאמר העתירו אל יהוה ויסר
הצפרדעים ממני ומעמי ואש
ואשלחה את העם ויזבחו ליהוה:
ויאמר משה לפרעה התפאר
עלי למתי אעתיר לך ולעבדיך
ולעמך להכרית הצפרדעים
ממך ומבתיך רק ביאר
תשארנה: ויאמר למחר ויאמר
כדברך למען תדע כי אין כיהוה
אלהינו: וסרו הצפרדעים ממך
ומבתיך ומעבדיך ומעמך רק
ביאר תשארנה: ויצא משה

כין חרשיא בלחשיהון ואסיקו
ית עורדעניא על ארעא דמצרים:
וצנע כדאך עלמא בכפיהם·
ואצעדו צפארע עלי בלד
מצר: וקרא פרעה למשה
ולאהרן ואמר צלו קדם יי ויעדי
עורדעניא מני ומעמי ואשלח
ית עמא וידבחון קדם יי: פדעי
במוסי והרון וקל אשפעא לי טלה
אן יזיל צפארע ענ וען קומי
חתי אטלק קום יד־בחון ללה:
ואמר משה לפרעה שאל לך
גבורא הבלך זמן לאמתי אצלי
עלך ועל עבדך ועל עמך
לשיצאה עורדעניא מנך ומבתך
להוד דבנהרא ישתארון: קט

מוסי אקתרח עלי· מתא תשא אן אשפע לך· ולעבידך וקומך· ויבקטע
צפארע ענך וען מנאזלך· ותבקא פי אלניל פקט: ואמר למחר· ואמר
כפתגמך בדיל דתדע ארי לית כיי אלהנא· קאל גדא קאל כמא קלת· לכי
תעלם אן ליס מתל אללה רבנא· ויעדון עורדעניא מנך ומבתך· ומעבדך ומעמך·
להוד דבנהרא ישתארון: ותזול צפארע ענך וען מנאזלך· ועבידך וקומך·

קורה לשון יחידות וכן ותהי הכנם הרחישה פלוליירא בלעז ואף ותעל הצפרדע גרינוי"ל יירא בלעז התפאר עלי
כמו היתפאר הגרזן על החוצב בו משתבח לומר אני גדול ממך ונוטיר בלעז וכן התפאר עלי השתבח לה תתכסה לשאול דבר
גדול ולומר שאני אוכל לעשותו למתי אעתיר לך אשר אעתיר לך היום על הכרתת הצפרדעים למתי תרצה שיכרתו
ותאמר אם בשאר דבר למועד שיקבע לי או נאמר מתי אעתיר היה משמע מתי אתפלל עכשו של למתי משמעו
היום אתפלל עליך שיכרתו הצפרדעים לזמן שתקבע לי אמור לאיזה יום תרצה שיכרתו אעתיר העתרו והעתירו

ונו

198

ואהרן מעם פרעה ויצעק
משה אל יהוה על דבר
הצפרדעים אשר שם לפרעה׃
ויעש יהוה כדבר משה וימתו
הצפרדעים מן הבתים מן
החצרת ומן השדת׃ ויצברו
אתם חמרים חמרים ותבאש
הארץ׃ וירא פרעה כי היתה
הרוחה והכבד את לבו ולא שמע
אלהם כאשר דבר יהוה׃
ויאמר יהוה אל
משה אמר אל אהרן נטה את
מטך והך את עפר הארץ והיה
לכנם בכל ארץ מצרים׃

ותבקא פי אלניל פקט׃ ונפק משה
ואהרן מן קדם פרעה וצלי
משה קדם יי על עיסק עורדעניא
דשוי לפרעה׃ וכרג מוסי והרון
מן ענד פרעו וצרך מוסי אלי אללה
בסבב אלצפאדע אלתי אחלהא בפר׳׃
ועבד יי כפתגמא דמשה ומיתו
עורדעניא מן בתיא מן דרתא
ומן חקלתא׃ פצנע אללה כמי
קאל מוסי פמאתת אלצפאדע מן
אלביות ואלדור ואלצׄיאע׃ וכנשו יתהון
דגורין דגורין וסריאו ארעא׃
וגמעוהא אנאביר אנאביר ונתנת
אלארץ מנהא׃ וחזא פרעה ארי
הות רווחתא ויקר ית לביה ולא
קביל מנהון כמא דמליל יי׃ ולמא ראי פרעון אן אלפרגה קד כאנת
תקל קלבה ולם יקבל מנהמא כמא קאל אללה׃ ואמר יי למשה
אימר לאהרן ארים ית חטרך ומחי ית עפרא דארעא ויהי
לקלמתא בכל ארעא דמצרים׃ וקאל אללה למוסי קל להרון מד עצאך
ואצרב תראב אלארץ יציר קמלא פי גמיע בלד מצר׃ ועבדו

ולא נאמר העתיר עתרו והעתרתי מפני שכל לשון עתר הרבות פלל הוא וכאשר יאמר הרבו
ארבה והרביתי לשון מפעיל כן יאמר העתירו העתיר העתיר דברים ואב לכולם העתרתם עלי
דבריכם הרביתם׃ ויאמר למחר׳ התפלל היום שיכרתו למחר׃ ויצא ויצעק׃ מיד שיכרתו למחר׃ חמרים
חמרים׃ צבורים צבורים כתרגומו דגורין דגורין׃ והכבד את לבו׃ לשון פעול הוא הלך הלוך וכן והכות את
מואב ושאול לא באלהים הכה ופצוע׃ כאשר דבר יי׃ והיכן דבר ולא ישמע אליכם פרעה׃ אמור אל אהרן׃
לא היה העפר כדאי ללקות על ידי משה לפי שהגן עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול ולקה על ידי אהרן׃ ויהי׃

ויעשו כן ויט אהרן את ידו
במטהו ויך את עפר הארץ
ותהי הכנם באדם ובבהמה כל
עפר הארץ היה כנים בכל ארץ
מצרים ויעשו כן החרטמים
בלטיהם להוציא את הכנים
ולא יכלו ותהי הכנם באדם
ובבהמה ויאמרו החרטמים
אל פרעה אצבע אלהים הוא
ויחזק לב פרעה ולא שמע
אלהם כאשר דבר יהוה ׃ ה
ויאמר יהוה
אל משה השכם בבקר והתיצב
לפני פרעה הנה יוצא המימה
ואמרת אליו כה אמר יהוה שלח
עמי ויעבדני ׃ כי אם אינך

כין ואריס אהרן ית ידיה בחטריה
ומחא ית עפרא דארעא והות
קלמתא באנשא ובבעירא כל
עפרא דארעא הוה קלמתא בכל
ארעא דמצרים ׃ פצנעו כדאך
ומד הרון ידה בעצאה תראב
אלארץ פצאר אלקמל פי אלנאס
ואלבהאים גמיע תראב אלארץ צאר
קמלא פי גמיע בלד מצר ׃ ועבדו
כין חרשיא בלחשיהון לאפקא
ית קלמתא ולא יכילו והות
קלמתא באנשא ובבעירא ׃
פצנע כדאך אלעלמא בכפיהם ליכרגו
אלקמל ולם יטיקו פתבת אלקמל פי
אלנאס ואלבהאים ׃ ואמרו חרשיא לפר׳
מחא מן קדם יי היא ותקף לבא דפר׳
ולא קביל מנהון כמא דמליל יי ׃
פקאלת אלעלמא לפר׳ הדה גריחה מן ענד אללה ׃ פאשתד קלבה ולם יקבל מנהמא
כמי קאל אללה ׃ ואמר יי למשה אקדים בצפרא ואתעתד קדם פרעה הא
נפיק למיא ותימר ליה כדנן אמר יי שלח עמי ויפלחון קדמי ׃ וקאל אללה למוסי
אדלג בגדאה וקף בין ידי פר׳ הוא כארג אלי אלמא וקל לה כדי קאל אללה אטלק
קומי יעבדוני ׃ ארי אם ליתך משלח ית עמי הא אנא משלח בך ובעבדך

הכנם הרחישה בלע״ז פדוייר״ה ״להוציא את הכנם״ לבראותם ממקום אחר ״ולא יכלו״ שאין השד שולט על
בריה פחותה מכשעורה ״אצבע אלהים היא״ מכה זו אינה על ידי כשפים מאת המקום היא ״כאשר דבר יי״
ולא ישמע אליהם פרעה ״משלח בך״ מגרה בך וכן ושן בהמות אשלח בם לשון שסוי ... בהם

אתה

199

משלח את עמי הנני משליח
בך ובעבדיך ובעמך ובבתיך
את הערב ומלאו בתי מצרים
את הערב וגם האדמה אשר
הם עליה: והפליתי ביום ההוא
את ארץ גשן אשר עמי עמד
עליה לבלתי היות שם ערב למען
תדע כי אני יהוה בקרב הארץ:
ושמתי פדת בין עמי ובין עמך
למחר יהיה האת הזה: ויעש
יהוה כן ויבא ערב כבד ביתה
פרעה ובית עבדיו ובכל ארץ
מצרים תשחת הארץ מפני
הערב: ויקרא פרעה אל משה
ולאהרן ויאמר לכו זבחו

ובעמך ובבתך ית ערובא ויתמלון
בתי מצראי ית ערובא ואף ית ארעא מצרים
דאנון עלה: פאנך אן אבית אן
תטלק קומי יראנא באעת בך
וקואדך וקומך ומנאזלך כלט
והשחתי תמתלי מנה ביות אל
מצריין ואלארץ אלדי הם עליהא:
ואפריש ביומא ההוא ית ארעא
דגשן דעמי שרי עלה בדיל
דלא למהוי תמן ערבא בדיל
דתידע ארי אנא יי שליט בגו
ארעא: ואבין פיתך ויקרת
בלד גסדיר אלדי קומי מקים בהא
לא יכון תם והשלבי תעלם
אני אלה מסלט עלי גמיע אלחלם:
ואשוי פרקן לעמי ועל עמך

אתי מחא למחר יהי את אתה דין: ואצייר פראא לקומי ממא יחל בקומך
גדא תכון הדה אלאיה: ועבד יי כן ואתא ערובא תקיף לבית פר' ולבית עבדוהי
ובכל ארעא דמצרים אתחבלת ארעא מן קדם ערובא: וצנע אללה כדאך
ודכל והשכתיר אלי בית פר' וגמיע בלד מצר אנפסד יבחר מן קבל אלחש:
וקרא פרעה למשה ולאהרן ואמר איזילו דבחו קדם אלהכון

את הערב' כל מיני חיות רעות ונחשים ועקרבים בערבוביא והיו משחיתים בהם ויש אגדה בדבר באגדה בכל
מכה ומכה למה זו ולמה זו בטכסיסי מלחמות מלכים באה עליהם כסדר מלכות כשצרה על עיר בתחלה מקלקל כל
מעינותיה ואח"כ תוקע עליהם ומריעים בשופרות ליראם ולבהלם וכן הצפרדעים מקרקרים והומים וכו' כדאיתא במדר'
ר' תנחומא' והפליתי והפרשתי וכן והפלה ה' וכן לא נפלאת היא ממך לא מובדלת ומופרשת היא ממך' למען תדע
כי אני ה' בקרב הארץ אע"פ ששכינתי בשמים גזירתי מתקיימת בתחתונים' ושמתי פדות' שיבדיל בין עמי
ובין עמך' תשחת הארץ' נשחתת הארץ' מתחבלא ארעא' זבחו בארץ' במקומכם ולא תלכו במדבר'

לאלהיכם בארץ׃ ויאמר משה
לא נכון לעשות כן כי תועבת
מצרים נזבח ליהוה אלהינו הן
נזבח את תועבת מצרים לעיניהם
ולא יסקלנו׃ דרך שלשת ימים
נלך במדבר וזבחנו ליהוה
אלהינו כאשר יאמר אלינו׃
ויאמר פרעה אנכי אשלח
אתכם וזבחתם ליהוה אלהיכם
במדבר רק הרחק לא תרחיקו
ללכת העתירו בעדי׃ ויאמר
משה הנה אנכי יוצא מעמך
והעתרתי אל יהוה וסר הערב
מפרעה מעבדיו ומעמו מחר
רק אל יסף פרעה התל לבלתי
שלח את העם לזבח ליהוה׃

בארעא׃ פרעו פרען במוסי והו׳
וקו׳ אמצו ואדבחו לרבכם פי אבלד׃
ואמר משה לא תקין למעבד כין
ארי בעירא דמצראי דחלין ליה
מניה אנחנא נסבין לדבחא קדם
יי׳ אלהנא הא נדבח ית בעירא דמצראי
דחלין ליה ואנון יהון חזן הלא
ימלון למרגמנא׃ קו׳ לא נטיק
אן נצנע דלך. לאן מא יכרהה אל
מצריין. נדבחה ללה רבנא. פאד׳
נדבח מא יכרהונה אלמצריון בחצרתהם
ולא ירגמונא׃ מהלך תלתא יומין
ניזיל במדברא ונדבח קדם יי׳ אלהנא
כמא דיימר לנא׃ ולאן מספה׳
תלת איאם נסיר פי אלבר. ונדבח
ללה רבנא. כמי יאמרנא׃ ואמר
פרעה אנא אשלח יתכון ותדבחון

קדם יי׳ אלהכון במדברא לחוד ארחקא לא תרחקון למיזל. צלו
עלי׃ ק׳ אנא אטלקכם תדבחו ללה רבכם פי אלבר. עדא אבעאדא
לא תבעדון פי אלמסיר אשפעא עני׃ ואמר משה הא אנא נפיק מעמך
ואצלי קדם יי׳ ויעדי ערובא מפרעה מעבדוהי ומעמיה מחר. לחוד
לא יוסיף פרעה לשקרא בדיל דלא לשלחא ית עמא לדבחא קדם יי׳׃ ק׳ מוסי
האנא כארג מן ענדך ואשפע אלי אללה. פיזול אלוחש. מן פרע׳ וקואדה וקומה
גדא. עדא אלסכרייה פלא יעאודהא פר׳ לא יטלק אלקום. ידבחו ללה׃

תועבת מצרים יראת מצרים כמו ולמלכם תועבת בני עמון ואנקל׳ יתרג׳ קורא חותה תועבה ועוד יש לומ׳ בלשון
אחר תועבת מצרים דבר שנאוי הוא למצרים זביחה שאנו זובחים שהרי יראתם אנו זובחים ולא יסקלנו בתמיה
התל כמו להתל   ויסר הערב ולא מתו כמו שעשו הצפרדעים שאם מתו היה להם הנאה בעורות

ויצא

ויצא משה מעם פרעה ויעתר
אל יהוה׃ ויעש יהוה כדבר
משה ויסר הערב מפרעה
מעבדיו ומעמו לא נשאר
אחד׃ ויכבד פרעה את לבו
גם בפעם הזאת ולא שלח
את העם׃
ויאמר יהוה אל משה בא אל
פרעה ודברת אליו כה אמר
יהוה אלהי העברים שלח את
עמי ויעבדני׃ כי אם מאן אתה
לשלח ועודך מחזיק בם׃ הנה
יד יהוה הויה במקנך אשר
בשדה בסוסים בחמרים בגמלים
בבקר ובצאן דבר כבד מאד׃
והפלה יהוה בין מקנה ישראל
ובין מקנה מצרים ולא ימות
מכל לבני ישראל דבר׃ וישם

ונפק משה מלות פרעה וצלי
קדם יי׃ פלמא כרג מן ענדה שפע
אלי אללה׃ ועבד יי כפתגמא דמשה
ואעדי ערובא מפרעה מעבדוהי
ומעמיה לא אשתאר חד׃ פצנע
אללה כמא קאל מוסי ואזאל אלוחש ען
פרעון וקואדה וקומה לם יבק
ואחד׃ ויקר פרעה ית לביה אף
בזמנא הדא ולא שלח ית עמא׃
פתקל פרעון קלבה הדה אלמרה
איצא ולם יטלק אלקום׃
ואמר יי למשה עול לות פרעה
[illegible] כדנן אמר יי אלהא — ותמליל עמיה
דיהודאי שלח ית עמי ויפלחון
קדמי׃ תם קאל אללה למוסי אדכל
אלי פרעון וקל כדא יקול אללה אלה
אלעבראניין אטלק קומי יעבדוני׃
ארי אם מסרב את לשלחא
[illegible] ועד כען את מתקיף בהון׃

לאכן אן אבית אן תטלקהם ועאדך מתמסך בהם׃ הא מחא מן קדם יי
הויא בבעירך דבחקלא בסוסותא בחמרי בגמלי בתורי ובענא מותא
סגי לחדא׃ פאן אפת אללה כאינה פי מאשיתך אלתי פי אלצחרי פי אלכיל ואלחמיר
ואלגמאל ואלבקר ואלגנם ובא עצים גדא׃ ויפריש יי בין בעירא דישראל ובין בעירא
דמצראי ולא ימות מכולא לבני ישראל מדעם׃ ויבאין אללה בין מואשי בני
אסראיל ובין מואשי אלמצריין ולא ימות מן גמיע מא הו לבני אסראיל שי׃ וישוי
ויעתר אל יי׳ כתאמין בתפלה וכן חסבא לולי ויעתיר היה יכול לגות ומשמע וירבה בתפלה וכשהוא חוץ בג״ש ויפעל

יהוה מועד לאמר מחר יעשה
יהוה הדבר הזה בארץ ׃ ויעש
יהוה את הדבר הזה ממחרת
וימת כל מקנה מצרים וממקנה
בני ישראל לא מת אחד ׃ וישלח
פרעה והנה לא מת ממקנה
ישראל עד אחד ויכבד לב
פרעה ולא שלח את העם ׃

ויאמר יהוה אל משה ואל אהרן
קחו לכם מלא חפניכם פיח כבשן
וזרקו משה השמימה לעיני
פרעה ׃ והיה לאבק על כל ארץ
מצרים והיה על האדם ועל הבהמה
לשחין פרח אבעבעת בכל
ארץ מצרים ׃ ויקחו את פיח

יי׳ זמנא למימר מחר יעביד
יי׳ ית פתגמא הדין בארעא ׃
וצייר אלה וקתא קאילא גדא
יצנע אללה הדי אלאמר פי אלבלד ׃
ועבד יי׳ ית פתגמא הדין ביומא
דבתרוהי ׃ ומית כל בעירא דמצראי
ומבעירא דבני ישראל לא מית
חד ׃ פצנע אללה הדי אלאמר מן גד
ומאת גמיע מואשי אלמצריין
ומן מואשי בני אסראיל לם ימות
ואחד ׃ ושלח פרעה והא לא
מית מבעירא דישראל עד חד ׃
ואתיקר ליבא דפרעה ולא שלח
ית עמא ׃ פבעת פר׳ [illegible] פאדי
לם ימות מן מואשי בני אסראיל ולא
ואחד ׃ תקל קלבה ולם יטלק
אלקום ׃ ואמר יי׳ למשה ולאהרן

סבו לכון מלי חפניכון פיח דאתונא ויזרקיניה משה לצית שמיא לעיני
פרעה ׃ וקאל אללה למוסי והרון כדו לכם מל חפניכם מן פיח אלאתון ויהוי בהפי
אלהוא בחצרה פר׳ ׃ ויהי לאבקא על כל ארעא דמצרים ויהי על אנשא
ועל בעירא לשחין סגי אבעבועין בכל ארעא דמצר׳ ׃ ויציר גבארא
פי גמיע בלד מצר ׃ ויכון פי אלנאס ואלבהאים קרח נאבת מתנפט פי גמיע
בלד מצר ׃ ונסבו ית פיח דאתונא וקמו לקדם פרעה וזרק יתיה משה

משמע ויתכה להתפלל׳ מחזיק בם׳ אוחז בם כמו והחזיקה במבושיו׳ הנה יד יי׳ הויה׳ לשון הוה כי כן יאמר בלשון
נקבה על שעבר היתה ועל העתיד תהיה ועל העומד הויה כמו עושה רוצה רועה׳ והפלה׳ והבדיל׳ מלא חפניכם׳
בלע״ז פיח כבשן׳ דבר הנפח מן הגחלים עמומים הנשרפים בכבשן בלע״ז פיח לשון הפחה שהרוח מפיחו ומפריחו׳
וזרקו משה׳ וכל דבר הנזרק בכח אינו נזרק אלא ביד אחת הרי נסים הרבה אחד שהחזיק קומצו של משה מלא חפנים
שלו ושל אהרן ואחד שהלך האבק על כל ארץ מצרים׳ פורח אבעבועות׳ כתרגומו לשחין סגי אבעבועין שעל

הכבשן ויעמדו לפני פרעה
ויזרק אתו משה השמימה
ויהי שחין אבעבעות פרח באדם
ובבהמה׃ ולא יכלו החרטמים
לעמד לפני משה מפני השחין
כי היה השחין בחרטמם ובכל
מצרים׃ ויחזק יהוה את לב
פרעה ולא שמע אלהם כאשר
דבר יהוה אל משה׃
ויאמר יהוה אל משה
השכם בבקר והתיצב לפני
פרעה ואמרת אליו כה אמר
יהוה אלהי העברים שלח את
עמי ויעבדני׃ כי בפעם הזאת
אני שלח את כל מגפתי אל
לבך ובעבדיך ובעמך בעבור

לצית שמיא והוה שחין אבעבועין
סגי באנשא ובבעירא׃ פאכ'די
מן פיח אלאתון וקפא בין ידי פ'
והו'אבה מוסי פי אלהוא וצאר
קרח מתנפטה נאבתה פי אלנאס
ואלבהאים׃ ולא יכילו חרשיא
למקם קדם משה מן קדם שחנא
ארי הוה שחנא בחרשיא ובכל
מצראי׃ ולם יטיקו אלעלמא
אן יקפו בין ידי מוסי מן קבל
אלקרח לאנה כאן פיהם ופי סאיר
אלמצריין׃ ותקיף יי' ית ליבא דפרע'
ולא קביל מנהון כמא דמליל יי'
עם משה׃ פשדד אללה קלב פ'
ולם יקבל מנהמא כמא קאל אללה
למוסי׃ ואמר יי' למשה
אקדים בצפרא ואתעתד קדם

פרעה ותימר ליה כדנן אמר יי' אלהא דיהודאי שלח ית עמי ויפלחון קדמי׃
וקל אללה למוסי אדלג בגדאה וקף בין ידי פ' וקל לה כדי יקול אללה אלאה
אלעבראניין אטלק קומי יעבדוני׃ ארי בזמנא הדא אנא שלח ית
כל מחתי בלבך ובעבדך ובעמך׃ בדיל דתדע ארי לית

ידו צומחין בועות׃ שחין לשון חמימות והרבה יש בלשון משנה שנה שחונה׃ באדם ובבהמה׃ ואם תאמר
מאין היה להם הבהמות והלא כבר נאמר וימת כל מקנה מצרים לא נגזרה גזרה אלא על אותן ש
שבשדות בלבד שנ' במקנך אשר בשדה והירא את דבר יי' הניס את מקנהו אל הבתים ולכן
שנייה במכלתא אצל ויקח שש מאות רכב בחור׃ את כל מגפותי׃ למדנו מכאן שמכת
בכורות׃ כנ׳ בצורת ל׳ שקולה כנגד כל המכות׃ כי עתה שלחתי את ידי וג' לו הייתי
כשהיתה ידי במקנך שהכיתים בדבר שלחתיה והכיתי אותך ואת עמך עם הבהמות ונכחדת מן

תדע כי אין כמני בכל הארץ:
כי עתה שלחתי את ידי ואך
אותך ואת עמך בדבר ותכחד
מן הארץ: ואולם בעבור זאת
העמדתיך בעבור הראתך את
כחי ולמען ספר שמי בכל
הארץ: עודך מסתולל בעמי
לבלתי שלחם: הנני ממטיר
כעת מחר ברד כבד מאד אשר
לא היה כמהו במצרים למן היום
הוסדה ועד עתה: ועתה שלח
העז את מקנך ואת כל אשר
לך בשדה כל האדם והבהמה
אשר ימצא בשדה ולא יאסף

דכותי בכל ארעא: האנפיהדה
טמרה אנא באעת בכתיר מן
אפאתי פיקלבך וקוארך וקומך
לבית עלם אז ריס מתלי פיגמיע
טעאלם: ארי כען קריב קדמי
דשלחית פון ית מחת גבורתי
ומחית יתך וית עמך במותא
זאשתי ציתא מן ארעא: לאבי
זאן לו אטרקת אפתי לקתרתך
וקומך בטובא ואנגחדת מן זארץ:
וברם בדיל דאקיימתך בדיל
לאחזיותך ית חילי ובדיל דיהון
משתען גבורת שמי בכל ארעא:
ולכן בסבב כלה בקיתך לכאוריך
קוותי ולכי יקצאסמי פיגמיע טעלם:

עד כען כבישת ליה לעמי בדיל דלא לשלחותהון: ומהמאך מתלבץ בקומי
ללא תטרקהם: הא אנא מחית כעדנא הדין מחר ברדא תקיף לחדא דלא הוה
דכותיה במצרים למן יומא דאשתכללת ועד כען: האנא ממטר פימתל
הד יוקת מן גד ברדא עזים גראמאלם יכון מתלה פי מצר מן יום אססת
אאן: וכען שלח כנוש ית בעירך וית כל דילך בחקלא כל אנשא ובעירא ד

מן הארץ חבל בעבור זאת העמדתיך וג' עודך מסתולל בעמי כתרגומו כבישת ביה בעמי והוא מגזרת
מסלה דמתרגמינן אורח כבישא ובלעז קלקיר וכבר פירשתי בסוף ויהי מקץ כל תיבה שתחלת יסודה
סמך והיא באה לדבר בלשון מתפעל נותן התיו שלשימוש באמצע אותיות שלעיקר כגון זו וכגון ויסתבל
החגב מגזרת סבל כי תשתרר עלינו מגזרת שר ונגיד מסתכל הוית" כעת מחר" כעת הזאת למחר
שרטט לו שריטה בכותל למחר כשתגיע חמה לכאן ירד הברד" הוסדה" שנתיסדה וכל תיבה שתחלת
יסודה יו"ד כגון יסד ילד ידע יסר כשהיא מתפעלת תבא הוי"ו במקום היוד כמו הוסדה הולדה ויודע
ויולד ליוסף בדברי לא יוסר עבד" שלח העז" כתרגומו שלח כנוש וכן יושבי הגבים העיזו העיזר
בני בנימין" ולא יאסף הביתה" לשון הכנסה הוא" הנס הבריח" על השמים לצד השמים ומדע

אגדה

הבית וירד עלהם הברד ומתו׃
הירא את דבר יהוה מעבדי פרעה
הניס את עבדיו ואת מקנהו אל
הבתים׃ ואשר לא שם לבו אל
דבר יהוה ויעזב את עבדיו ואת
מקנהו בשדה׃
ויאמר יהוה אל משה נטה את
ידך על השמים ויהי ברד בכל
ארץ מצרים על האדם ועל
הבהמה ועל כל עשב השדה
בארץ מצרים׃ ויט משה את
מטהו על השמים ויהוה נתן
קלת וברד ותהלך אש ארצה
וימטר יהוה ברד על ארץ
מצרים׃ ויהי ברד ואש מתלקחת
בתוך הברד כבד מאד אשר
לא היה כמהו בכל ארץ מצרים
מאז היתה לגוי׃ ויך הברד בכל

דישתכח בחקלא ולא יתכניש
לביתא וייחות עליהון ברדא
וימותון׃ פאלבעת׳ אן נגמאשיתך
וגמיע מא לך פי צחרא פאנה אי
אנסאן או בהימה וגד פי צחרא
ולם יגצם אלי מנזל פינזל עליהם
אלברד וימותון׃ דדחיל מפתגמא
דיי׳ מעבדי פרעה כנש ית עבדוהי
וית בעיריה לבתיא׃ פמן כאן כאף כלאם
אללה מן קואד פר׳ אהרב עבידה
ומאשיתה אלי אלביות׃ ודלא שוי
לביה לפתגמא דיי׳ שבק ית
עבדוהי וית בעיריה בחקלא׃
ומן לם יגעל באלה אלי כלאם אללה
תרך עבידה ומאשיתה פי אל
צחרא׃ ואמר יי׳ למשה ארים ית
ידך על צית שמיא ויהי ברדא
בכל ארעא דמצרים על אנשא
ועל בעירא ועל כל עסבא
דחקלא בארעא דמצרים׃ תם קאל אללה למוסי מד ידך נחו אלסמא פיכון
ברד פי גמיע בלד מצר עלי אלנאס ואלבהאים וגמיע עשב אלצחרא פי
בלד מצר׃ וארים משה ית חטריה על צית שמיא ויי׳ יהב קלין וברד
ומהלכא אישתא על ארעא ואמטר יי׳ ברדא על ארעא דמצרים׃ פמד
מוסי עצאה נחו אלסמא פאעלן אללה אצואתא וברדא וסארת אלנאר עלי אלארץ
ואמטר אללה ברדא עלי בלד מצר׃ והוה ברדא ואישתא משתלהבא בגו

חגדהה ביה הקב״ה למשה למעלה מן השמים״ מתלקחת בתוך הברד״ נס בתוך נס האש והברד מעורבין והברד

ארץ מצרים את כל אשר בשדה
מאדם ועד בהמה ואת כל עשב
השדה הכה הברד ואת כל עץ
השדה שבר: רק בארץ גשן
אשר שם בני ישראל לא היה
ברד: וישלח פרעה ויקרא
למשה ולאהרן ויאמר אלהם
חטאתי הפעם יהוה הצדיק
ואני ועמי הרשעים: העתירו
אל יהוה ורב מהית קלת אלהים
וברד ואשלחה אתכם ולא
תספון לעמד: ויאמר אליו
משה כצאתי את העיר אפרש
את כפי אל יהוה הקלות יחדלון
והברד לא יהיה עוד למען
תדע כי ליהוה הארץ: ואתה

ברדא תקיף לחדא דלא הוה דכותה
בכל ארעא דמצרים מעידן דהות
לעם: פכאן אלברד ואלנאר מתלכדה
פי וסטה עצימה גדא מא לם יכון
מתלה פי בלד מצר מנד צארת
לאמה: ומחא ברדא בכל ארעא
דמצרים ית כל די בחקלא מאנשא
ועד בעירא וית כל עסבא דחקלא
מחא ברדא וית כל אילני חקלא
תבר: פצרב אלברד פי גמיע בלד
מצר גמיע מא פי אלצחרי מן אנסאן
אלי בהימה וצרב גמיע עשבהא
וכסר גמיע שגרהא: לחוד
בארעא דגשן דתמן בני ישראל
לא הוה ברדא: עדא בלד אלסדיר
אלד׳י תם בנו אסרל לם יכון ברד:
ושלח פל׳ וקרא למשה ולאהרן

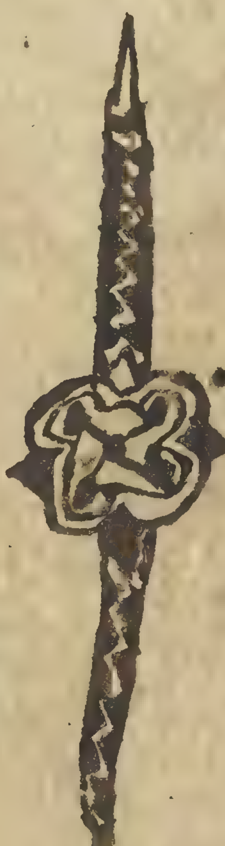
ואמר להון חבית זמנא הדא יי זכאה ואנא ועמי חייבין: ובעת פרעון
פרעי במוסי והרון וקאל להמא קד אכטאת הדה אלמרה אללה הו אלעדל
ואנא וקומי אלצאלמין: צלו קדם יי ויסגי קדמוהי רוחא דלא יהון עלנא קלין
דלוט כאלין מן קדם יי וברד ואשלח יתכון ולא תוספון לאתעכבא: אשפעא
אלי אללה וחסבנא אן אצואת אללה ובדרא עלינא ואנא אטלקכם ולא תעאודו
אן תלבתו: ואמר ליה משה כמפקי ית קרתא אפרוס ית ידי בצלו קדם יי קליא
יתמנעון וברדא לא יהי עוד בדיל דתדע ארי דיי ארעא: קאל לה מוסי אדא
כרגת מן אלקריה אבסט ידי בין ידי אללה פתנקטע אלאצואת ואלברד ואלמטר לם יכון את׳
מים הוה וכעשות רצון קונו עשו שלום ביניהם ורבי ידילן במה שהוריד כבר כבצאתי את העיר אבל בתוך העיר לא התפלל

לפי

ועבדיך ידעתי כי טרם תיראון
מפני יהוה אלהים׃ והפשתה
והשערה נכתה כי השערה
אביב והפשתה גבעל׃ והחטה
והכסמת לא נכו כי אפילת הנה׃
ויצא משה מעם פרעה את העיר
ויפרש כפיו אל יהוה ויחדלו
הקלות והברד ומטר לא נתך
ארצה׃ וירא פרעה כי חדל המטר
והברד והקלת ויסף לחטא ויכבד
לבו הוא ועבדיו׃ ויחזק לב
פרעה ולא שלח את בני ישראל
כאשר דבר יהוה ביד משה׃

קכא פסוקי׳ סימ׳ יעיאל

לכי תעלם אן אלארץ ללה׃ ואת
ועבדך ידענא ארי עד כען לא
אתכנעתון מן קדם יי אלהים׃ ואמא
אנת וקואדך פאעלמו אנכם קבל
אן תכאפו מן בין ידי אללה׃ וכתנא
ושערי לקו ארי סערא אביב וכתנא
גבעולין׃ ואלכתאן ואלשעיר קד עטבא
לאן אלשעיר כאן פריכא ואלכתאן
משלפא׃ וחטיא וכונתיא לא לקאה
ארי אפלתא אנין׃ ואלחנטה ואלכרסנה
לם יעטבאן לאנהמא אפילתאן׃ ונפק
משה מלות פרעה ית קרתא ופרס
ידוהי בצלו קדם יי ואתמנעו קליא וברדא
ומטרא דהוה נחית לא מטא ארעא׃

וכרג מוסי מן בין ידי פר׳ ומן קריתה ובסט ידיה בין ידי אללה ואנתהת אלאצואת
ואלברד ולם ינזל מטר עלי אלארץ׃ וחזא פר׳ ארי אתמנע מטרא וברדא וקליא
ואוסיף למחטי ויקר ית ליביה הוא ועבדוהי׃ ורא פר׳ אן קד אנתהא אלמטר ואלברד
ואלאצואת עאוד אלכטא ותקל קלבה הו וקואדה׃ ואתקף ליבא דפרעה ולא שלח ית בני
ישראל כמא דמליל יי בידא דמשה׃ פתשדד קלב פר׳ ולם יטלק בני אסר׳ כמא קאל
אללה׃ פפפ

לפי שהיתה מלאה בגבעולים׳ טרם תיראון עדיין לא תיראון וכן כל טרם שבמקרא
עדיין לא הוא ואינו לשון קודם טרם ישכבו עד לא שכבו טרם יצמח עד לא צמח אף כאן כך הוא ידעתי כי עדיין
אינכם יראים ומשתהיה הרווחה תעמדו בקלקולכם׳ והפשתה והשעורה נכתה נשברה לשון פרעה נכה נכאים וכן
לא כבו ולא יתכן לפרשם לשון הכאה שאין נון במקום הא למדש נוכתה כמו הוכתה נכו כמו הכו את הנון שורש בתיבה
והרי הוא מגזרת שמו עצמותיו׳ כי השעורה אביב כבר ביכרה ועומדת בקשיה ונשתברו ונפלו וכן הפשתה גדלה כבר והוקשה
לעמוד בגבעוליה׳ השעורה אביב עמדה באביה לשון באבי הנחל׳ כי אפילות הנה מאוחרות ועדיין היו רכות ויכולות לעמוד
בפני קשה ואעפ״י שנאמר את כל עשב השדה הכה הברד יש לישב משמעו של מקרא בעשבים העומדים בקלחם הראויין
ללקות בברד׳ ומדרש ר׳ תנחומא יש מרבותינו שנחלקו על זאת ודרשו כי אפילות הנה פלאי פלאות נעשו להם
שלא לקו׳ לא נתך לא הגיע ואף אותן שהיו באויר לא הגיעו לארץ ודומה לו ויתך עלינו האלה והשבועה דעזרא
ותגיע עלינו ומנחם בן סרוק חברו כחלק כהתוך כסף לשון יציקת מתכת ואני אומר את דבריו כתרגומו ויתך
ואתיך לצקת לאתת׳ אף זה לא נתך לא הוצק לארץ׳
חסלת פרשת וארא׳

בא

ויאמר יהוה אל משה בא אל
פרעה כי אני הכבדתי את לבו
ואת לב עבדיו למען שתי אתתי
אלה בקרבו: ולמען תספר
באזני בנך ובן בנך את אשר
התעללתי במצרים ואת אתתי
אשר שמתי בם וידעתם כי אני
יהוה: ויבא משה ואהרן אל
פרעה ויאמרו אליו כה אמר
יהוה אלהי העברים עד מתי
מאנת לענת מפני שלח עמי
ויעבדני: כי אם מאן אתה
לשלח את עמי הנני מביא מחר
ארבה בגבלך: וכסה את עין
הארץ ולא יוכל לראת את
הארץ ואכל את יתר הפלטה

פ פ ואמר יי׳ למשה עול לות
פרעה ארי אנא יקרית ית ליביה
וית ליבא דעבדוהי בדיל לשואה
אתי אלין ביניהון: וקאל דלה למוסי
אדכל אלי פרעון לאני קד קסית
קלבה וקלוב קוארה לכי אחל
אפאתי הדה בהם: ובדיל דתשתעי
קדם בנך ובר בנך ית נסיך
דעבדית במצרים וית אתותי
דשויתי בהון: ותחדת׳ען אני ואנשי
ולכי תקץ עלי אבנך ואבנאבנך
מא בטשת עלי מצריון ואפאתי
אתי אחללתהא בהם ותעלמון
אני אלה: ועאל משה ואהרן לות
פרעה ואמרו ליה כדנן אמר יי׳
אלהא דיהודאי עד אמתי מסרב
את לאתכנעא מן קדמי שלח עמי
ויפלחון קדמי: פדכל מוסי והרון לי פר׳ וקאלא לה כדי קאל אלה אלה אל
עבראניין אלי כם קד אבית אן תדען מן בין ידי אטלק קומי יעבדוני:
ארי אם מסריב את לשלחא ית עמי האנא מיתי גובא בתחומך: פאנך
אן אבית אן תטלק קומי האנא אתי בגראד׳ אגראד פי תכמך: ויחפי
ית עין שמשא דארעא ולא יכול למחזי ית ארעא: וייכול ית שאר שיזבתא

ויאמר יי׳ אל משה בא אל פרעה׳ והתרה בו׳ שיתי שומי שאשית אני׳ התעללתי שחקתי כמו כי התעללת בי הלא כאשר התעולל בהם האמור במצרים ואינו לשון פועל ומעללים שאם כן היה לו לכתוב עוללתי כמו ועולל למו כאשר עוללת לי אשר עולל לי׳ לענות כתרגומו לאתכנעא והוא מגזרת עני מאנת להיות עני ושפל מפני׳ את עין הארץ׳ את מראית הארץ׳ ולא יוכל׳ הרואה לראות את הארץ ולשון קצרה דבר׳ הטרם תדע׳ העוד לא ידעת כי אבדה מצרים׳ ויושב׳

204

הנשארת לכם מן הברד ואכל
את כל העץ הצמח לכם מן
השדה׃ ומלאו בתיך ובתי כל
עבדיך ובתי כל מצרים אשר
לא ראו אבתיך ואבות אבתיך
מיום היותם על האדמה עד היום
הזה ויפן ויצא מעם פרעה׃
ויאמרו עבדי פרעה אליו עד
מתי יהיה זה לנו למוקש שלח
את האנשים ויעבדו את יהוה
אלהיהם הטרם תדע כי אבדה
מצרים׃ ויושב את משה ואת
אהרן אל פרעה ויאמר אלהם
לכו עבדו את יהוה אלהיכם מי
ומי ההלכים׃ ויאמר משה
בנערינו ובזקנינו נלך בבנינו
ובבנותנו בצאננו ובבקרנו נלך
כי חג יהוה לנו׃ ויאמר אלהם
יהי כן יהוה עמכם כאשר אשלח

דאשתארת לכון מן ברדא וייכול
ית כל אילנא דאצמח לכון מן
חקלא׃ ויגטי עין אלארץ חתי לא יטיק
אחד אן ינטר אליהא ויאכל באקי
אלפליתה אלתי תבקת לכם מן אלברד
ויאכל גמיע אלשגר אלנאבת לכם
פי אלצחרא׃ ויתמלון בתך ובתי
כל עבדך ובתי כל מצריים דלא
חזו אבהתך ואבהת אבהתך
מיום מהויהון על ארעא עד
יומא הדין ואתפני ונפק מלות
פרעה׃ תמתלי מנה ביותך וביות
קואדך וביות סאיר אלמצריין
מא לם יר מתלה אבאך מנד
כונהם עלי אלארץ אלי הדא אליום
תם ולא וכרג מן ענד פרעון׃
ואמרו עבדי פרעה ליה עד אמתי
יהי דין לנא לתקלא שלח ית
גבריא ויפלחון קדם יי אלההון העד
כען לא ידעת ארי אבדת מצרים׃

פקאל קואד פרעון לה אלי כם יכון הדא לנא והקא אטלק אלקום יעבדו אללה
רבהם קבל אן תשאהד מצר קד באדת׃ ואתתב ית משה וית אהרן לות
פרעה ואמר להון איזילו פלחו קדם יי אלהכון מן ומן אזלין׃ פארד מוסי והרון אלי
פרעון וקאל אמצו אעבדו אללה רבכם מן ומן אלמאציון׃ ואמר משה בעולימנא
ובסבנא ניזיל בבננא ובבנתנא בעננא ובתורנא ניזיל ארי חגא קדם יי לנא׃

ראו כי רעה כנגד פניכם כתרגומו ומדרש
הושבו על ידי שליח שנשלחו אחריהם והשיבום אל פרעה

אתכם ואת טפכם ראו כי רעה
נגד פניכם׃ לא כן לכו נא
הגברים ועבדו את יהוה כי אתה
אתם מבקשים ויגרש אתם מאת
פני פרעה׃ ויאמר
יהוה אל משה נטה ידך על ארץ
מצרים בארבה ויעל על ארץ
מצרים ויאכל את כל עשב הארץ
את כל אשר השאיר הברד׃ ויט
משה את מטהו על ארץ מצרים
ויהוה נהג רוח קדים בארץ כל
היום ההוא וכל הלילה הבקר
היה ורוח הקדים נשא את הארבה׃
ויעל הארבה על כל ארץ מצרים

קאל מוסי בצביאננא ובשיוכנא
נמצי בבנינא ובנאתנא בגנמנא
ובקרנא נמצי לאן חג אללה לנא׃
ואמר להון יהי כען מימרא דיי
בסעדכון כד אשלח יתכון וית
טפלכון חזו ארי בישא אתון
סבירין למעבד ליתקבל אפיכון
לאסתחרא׃ קאל להם יכון כדאך
אללה מעכם כמא אטלקכם ואטפ׳
לכם והו ריא אנא שר חוא וגההכם׃
לא כין איזילו כען גבריא ופלחו
קדם יי ארי יתה אתון בען ותריך
יתהון מן קדם פרעה׃ ליס כדאך
ימצו אלרג׳אל מנכם ואעבדו אללה
אנכם אנמא תטלבונה ואטרדהם
מן בין ידי פר׳׃ ואמר יי למשה ארים ידך על ארעא דמצרים
וייתי גובא ויסק על ארעא דמצרים וייכול ית כל עסבא דארעא
ית כל דאשאר ברדא׃ וקאל אללה למוסי מד ידך עלי בלד מצר בסבב
אלגוא ויצער עלי בלד מצר ויאכל גמיע עשב אלארץ גמיע מא אבקאה
אלברד׃ וארים משה ית חטריה על ארעא דמצרים ויי דבר רוח
קדומא בארעא כל יומא ההוא וכל ליליא צפרא הוה ורוח קדומא
נטל ית גובא׃ פמד מוסי עצאה עלי בלד מצר ואללה סאק ריח אלקבול
טול דלך אלנהאר ולילה פלמא כאנת אלגדאה חמל ריח אלקבול וסאק גובא על

אגדה שמעתי כוכב אחד יש ששמו רעה אמ׳ להם פרעה רואה אני באצטגנינות שלי אותו כוכב עולה לקראתכם במדבר
והוא סימן דם והריגה וכשחטאו ישראל בעגל ובקש הקב״ה להרגם אמ׳ משה בתפלתו למה יאמרו מצרים לאמר ברעה
הוציאם זו היא שאמר להם ראו כי רעה נגד פניכם מיד וינחם ה׳ על הרעה והפך את הדם לדם מילה שמל יהושע
אותם וזהו שנ׳ היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם שהיו אומרים לכם דם אנו רואין עליכם במדבר׃ לא כן כאשר
אמרתם להוליך הטף עמכם אלא לכו נא הגברים ועבדו את ה׳ כי אותה בקשתם עד הנה נזבח לאלהינו ואין דרך הטף

יו חסר את
בני ישר

הוה הוה הוה

לבצה

205

וינח בכל גבול מצרים כבד
מאד לפניו לא היה כן ארבה כמהו
ואחריו לא יהיה כן׃ ויכס את עין
כל הארץ ותחשך הארץ ויאכל
את כל עשב הארץ ואת כל פרי
העץ אשר הותיר הברד ולא נותר
כל ירק בעץ ובעשב השדה
בכל ארץ מצרים׃ וימהר פרעה
לקרא למשה ולאהרן ויאמר
חטאתי ליהוה אלהיכם ולכם׃
ועתה שא נא חטאתי אך הפעם
והעתירו ליהוה אלהיכם ויסר
מעלי רק את המות הזה׃
ויצא מעם פרעה ויעתר אל יהוה׃

כל ארעא דמצרים׃ ושרא בכל
תחום מצרים תקיף לחדא
קדמוהי לא הוה כן גובא דכותיה
ובתרוהי לא יהי כן׃ פנעד אלגראד
עלי גמיע בלד מצר ואסתקר
פי גמיע תכמהא עט'ים גדא מא
לם יכון קבלה גראד מתלה
ובעדה לא יכון כדאך׃ וחפא ית
עין שמשא דכל ארעא וחשוכת
ארעא ואכל ית כל עסבא דארעא
וית כל פירי אילנא דאשאר
ברדא ולא אשתאר כל ירוק
באילנא ובעסבא דחקלא בכל
ארעא דמצרים׃ פגטא עין גמיע
אלבלד חתי אט'למת ואכל גמיע
עשבהא וגמיע תמר אלשגר אלדי בקאה אלברד ולם יבק שי מן אלכצ'רה
פי אלשגר ועשב אלצחרא פי גמיע בלד מצר׃ ואוחי פרעה למקרי למשה
ולאהרן ואמר חבית קדם יי אלהכון ולכון׃ פאסרע פרעון ודעא במוסי
והרון וקאל קד אכטית ללה רבכמא ולכמא׃ וכען שבוק כען לחובי
ברם זמנא הדא וצלו קדם יי אלהכון ויעדי מני לחוד ית מותא הדין׃ ואן
אחתמלא דנבי הדה אלמרה ואשפעא אלי אללה אן יזיל ענה הדי אלמות אלמחץ׃
ונפק מלות פרעה וצלי קדם יי׃ פלמא כרג מן ענדה שפע אלי אללה׃

לזבח" ויגרש אותם" הרי זה לשון קצר ולא פירש מי המגרש" בא ארבה בשביל מכת הארבה" ואחריו לא יהיה כן" ואותו
שהיה בימי יואל שנ' כמהו לא נהיה מן העולם למדנו שהיה כבד משל משה על ידי מינין הרבה שהיו יחד ארבה ילק
חסיל גזם אבל של משה מין אחד וכמוהו לא היה ולא יהיה" כל ירק" עלה ירוק וירדור"א בלע"ז" לא נשאר ארבה אחד"
אף המלוחים שמלחו מהן" ורוח הקדים" רוח מזרחית" נשא את הארבה" לפי שבא כנגדן שמצרים בדרומית מערבית היתה
כמו שמפורש במקום אחר" רוח ים

ויהפך יהוה רוח ים חזק מאד
וישא את הארבה ויתקעהו ימה
סוף לא נשאר ארבה אחד בכל
גבול מצרים׃ ויחזק יהוה את
לב פרעה ולא שלח את בני
ישראל׃
ויאמר יהוה אל משה נטה ידך
על השמים ויהי חשך על ארץ
מצרים וימש חשך׃ ויט משה
את ידו על השמים ויהי חשך
אפלה בכל ארץ מצרים שלשת
ימים׃ לא ראו איש את אחיו
ולא קמו איש מתחתיו שלשת

והפך יי רוח מערבא תקיפא לחדא
ונטל ית גובא ורמהי לימא
דסוף לא אשתאר גובא חד בכל
תחום מצרים׃ פקלב אללה ריחא
גרביא שדידא גדא פחמל אלגוגא
וקדפה בבחר אלקלזם ולם תבק
גראדה ואחדה פי גמיע בלד
מצר׃ ותקיף יי ית ליבא דפרעה
ולא שלח ית בני ישראל׃ פשדד
אללה קלב פרעון ולם יטלק בני
אסר׃ ואמר יי למשה ארים
ידך על צית שמיא ויהי חשוכא
על ארעא דמצרים בתר דיעדי
קבל ליליא׃ וקאל אללה למוסי מד
ידך נחו אלסמא יכון צלאם אפל פי גמיע בלד מצר בעד זואל
צלאם אליל׃ וארים משה ית ידיה על צית שמיא והוה חשוך קבל
בכל ארעא דמצרים תלתא יומין׃ פמד מוסי ידה נחו אלסמא וכאן
צלאם אפל פי גמיע בלד מצר תלת איאם׃ לא חזו גבר ית אחוהי ולא

רוח ים״ רוח מערבי״ ימה סוף״ אומר אני שים סוף היה מקצתו במערב כנגד כל רוח דרומית וגם במזרח
שבארץ ישרא׳ לפי כך רוח ים תקעו לארבה בימה סוף כנגדו וכן מצינו לענין תחומין שהוא פונה לצד מזרח שנ׳
מים סוף ועד ים פלשתים הוא מזרח ומערב שים פלשתים במערב היה שנ׳ בפלשתים יושבי חבל הים גוי
הכרתים״ וימש חשך״ ויחשך עליהם חשך יותר מחשכו של לילה יחמיש ויחשיך עוד״ וימש כמו ויאמש יש לנו
תיבות הרבה חסרות אף לפי שאין חברתה אף נכרת כל קד אין הכת׳ מקפיד על חסרונה כגון לא יהל שם ערבי
כמו לא יאהל לא יטה אהלו וכן ותזרני חיל כמו ותאזרני״ ואונקלוס תרגם לשון הסרה כמו לא ימיש בתר דיעדי
קבל ליליא כשיגיע סמוך לאור היום אבל אין הדבור מיושב על אופניו שנ׳ וימש לפי שהוא כתוב אחר ויהי חשך״
ומדרש אגדה פותרו לשון ממשש בצהרים שהיה כפול ומוכפל ועב עד שהיה בו ממש״ שלשת ימים״ שלש
שלימים פרדיי״ן בלע״ז וכן שבעת בכל מקום שטיי״נא בלע״ז שלימים״ ויהי חשך אפלה שלשת ימים״ חשך
של אופל שלא ראו איש את אחיו אותן שלשת ימים ועוד שלשת ימים אחרים חשך מוכפל על זה שלא קמו
איש מתחתיו יושב אין יכול לעמוד ועומד אין יכול לישב״ ולמה הביא עליהם שהיו בישרא׳ באותו הדור רשעים
ולא היו רוצים לצאת ומתו בשלשת ימי אפלה כדי שלא יראו מצרים במפלתם ויאמרו אף הם לוקים ועוד שחפשו
ישרא׳ וראו את כליהם וכשיצאו והיו שואלים מהן והיו אומרים אין בידינו כלום אומ׳ לו אני ראיתיו בביתך ובמקום פלוני״

ימים ולכל בני ישראל היה אור
במושבתם׃ ויקרא פרעה אל
משה ויאמר לכו עבדו את יהוה
רק צאנכם ובקרכם יצג גם
טפכם ילך עמכם׃ ויאמר משה
גם אתה תתן בידנו זבחים
ועלת ועשינו ליהוה אלהינו׃
וגם מקננו ילך עמנו לא תשאר
פרסה כי ממנו נקח לעבד את
יהוה אלהינו ואנחנו לא נדע
מה נעבד את יהוה עד באנו
שמה׃ ויחזק יהוה את לב פרעה
ולא אבה לשלחם׃ ויאמר לו
פרעה לך מעלי השמר לך אל
תסף ראות פני כי ביום ראתך
פני תמות׃ ויאמר משה כן

קמו אנש מתחותוהי תלתא יומין׃
ולכל בני ישראל הוה נהורא במותבניהון׃
לם ירא אנסאן צאחבה ולם יקום
אנסאן מן מכאנה תלתה איאם׃
וגמיע בני אסראייל כאן נור פי
מסאכנהם׃ וקרא פרעה למשה
ואמר איזילו פלחו קדם יי׳ לחוד
ענכון ותוריכון שבוקו אף טפלכון
ייזיל עמכון׃ פדעי פרעון במוסי
וקאל אמצוא אעבדו אללה לכן גנמכם
ובקרכם דעוהא ואטפאלכם תמצי
מעכם׃ ואמר משה אף את תתין
בידנא נכסת קודשין ועלון ונעביד
קדם יי׳ אלהנא׃ קאל לה מוסי בל אנת
תעטינא צואעדא ודבאיחא
נקרבהא ללה רבנא׃ ואף בעירנא
ייזיל עמנא לא נשאר מניה

מדעם ארי מניה אנחנא נסבין לדבחא קדם יי׳ אלהנא ואנחנא ליתנא ידעין
מא נפלח קדם יי׳ עד מיתנא לתמן׃ ומואשינא איצא תמצי מענא לם
יבק מנהא טלף לאן מנהא נאכד מא נעבד בה אללה רבנא ונחן לם נעלם
כם מקדאר מא נעבדה מנהא אלי אן נציר אליהם׃ ותקיף יי׳ ית ליבא דפרעה ולא
אבא לשלחותהון׃ ואמר ליה פרעה איזיל מעלוי אסתמר לך לא תוסיף למחזי אפיי ארי
ביומא דתחזי אפיי תמות׃ פקאל לה פרעה אמץ ענא אחדר אן תעאוד אן תרי וגהי פאנך
פי יום תרא וגהי תקתל׃ ואמר משה יאות

מפלד גלד קבבה לא ישא אמו לה קרס והמר לה פרעה ד"צ

ויצג" יהא מוצג במקומו" גם אתה תתן" לא כך
שמקנינו ילך עמנו לא משלך תתן" פרסה" פרסת רגל כל בהמה בלעז" לא נדע מה נעבד" כמה תכבד העבודה שמא ישאל
ויתר ממה שיש בידינו" כן דברת" יפה דברת ובזמנו דברת אמת שלא הוסיף עוד ראות פניך" כלה"

דברת לא אסף עוד ראות פניך:

ויאמר יהוה אל משה עוד נגע
אחד אביא על פרעה ועל
מצרים אחרי כן ישלח אתכם
מזה כלה גרש יגרש אתכם
מזה. דבר נא באזני העם וישאלו
איש מאת רעהו ואשה מאת
רעותה כלי כסף וכלי זהב: ויתן
יהוה את חן העם בעיני מצרים
גם האיש משה גדול מאד
בארץ מצרים בעיני עבדי
פרעה ובעיני העם:

ויאמר משה כה אמר
יהוה כחצות הלילה אני יוצא
בתוך מצרים: ומת כל בכור

כשלחו

מלילתא לא אוסיף עוד למחזי
אפך: קאל מוסי נעמא קלת לא
אעוד אן ארא וגהך:
ואמר יי למשה עוד מכתש
חד איתי על פרעה ועל מצרים
בתר כן ישלח יתכון מכא
כשלחותיה גמירא תרכא יתריך
יתכון מכא: וקאל אללה למוסי קד
בקי בלא ואחד אחלה בפרעון
ואלמצריין בעד דלך יטלקכם מן
ההנא פענד אטלאקה לכם גמלה
יטרדכם מן ההנא: מליל כען
קדם עמא וישאלון גבר מן
חבריה ואתתא מן חברתה מנין
דכסף ומנין דדהב: מר אלקום באן
יסתוהב אלרגל מן צאחבה ואלמראה
מן צאחבתהא אניה פצה ואניה דהב:
ויהב יי ית עמא לרחמין בעיני מצראי אף גברא משה רב לחדא בארעא
דמצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני עמא: ואעטא אללה אלקום חטא
ענד אלמצריין ואמא מוסי אלרסול פעט'ם גדא פי בלד מצר ענד קואד
פר וסאיר אלקום: ואמר משה כדנן אמר יי כפלגות ליליא אנא
מתגלי בגו מצרים: קאל מוסי כדי קאל אללה שבה בנצף אלליל אנא מתגלי
פי בלד מצר: וימות כל בוכרא

רש"י

גמירא״ כלה כליל כולכם ישלח״ דבר נא״ אין נא אלא
לשון בקשה בבקשה ממך הזהירם על כך שלא יאמר אותו צדיק אברהם ועבדום וענו אותם קיים בהם ואחרי
כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם״ ויאמר משה כה אמר יי׳ בעמדו לפני פרעה נאמרה לו שהרי משיצא
מלפניו לא הוסיף ראות פניו״ כחצות הלילה״ כהחלק הלילה כחצות כמו בעלות בחרות אפס בנו זהו פשוטו
כשבו על אפנו שאין חצות שם דבר שלחצי ורבותינו דרשוהו כמו כחצי הלילה ואמרו שאמר משה כחצות

דתשמע

בארץ מצרים מבכור פרעה
הישב על כסאו עד בכור
השפחה אשר אחר הרחים
וכל בכור בהמה׃ והיתה צעקה
גדלה בכל ארץ מצרים אשר
כמהו לא נהיתה וכמהו לא תסף׃
ולכל בני ישראל לא יחרץ
כלב לשנו למאיש ועד בהמה
למען תדעון אשר יפלה יהוה
בין מצרים ובין ישראל׃ וירדו
כל עבדיך אלה אלי והשתחוו
לי לאמר צא אתה וכל העם אשר
ברגליך ואחרי כן אצא ויצא

בארעא דמצרים מבכרא דפרעה
דעתיד למתב על כרסי מלכותיה׃
עד בכרא דאמתא דבבית רחיא׃
וכל בכרא דבעירא׃ ויימות כל בכר
פיה מן בכר פרעון אלגאלס עלי כרסיה׃
אלי בכר אלאמה אלתי ורא אלרחא וגמיע
בכור אלבהאים׃ ותהי צוחתא רבתא
בכל ארעא דמצרים דכותה לא
הות ודכותה לא תוסיף׃ ויכון צראך
עטים פי בלד מצר מא לם יכן
מתלה ולא יעאוד איצא׃ ולכל בני
ישראל לא ינזיק כלבא בלישנה
למנבח למאנשא ועד בעירא׃
בדיל דתידעון דיפריש יוי בין

מצראי ובין ישראל׃ ולגמיע בני אסראיל לם ינבח כלב בפאה ממא
פוקה מן אלנאס מן אנאסהם אלי בהאימהם לכי תעלמו כמא יבין אללה
בין אלמצריין ובין בני אסראיל׃ ויחתון כל עבדך אלין לותי ויבעון
מני למימר פוק את וכל עמא דעמך ובתר כן אפוק ונפק מלות

במשמע קמיך לו או לפניו או לאחריו ולא אמר בחצות שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי
הוא" עד בכור השבי" למה לקו השבויים כדי שלא יאמרו יראתם תבעה עלבונם והביאה פורענות על מצרים"
מבכור פרעה עד בכור השפחה" כל הפחותים מבכור פרעה וחשובים מבכור השפחה היו בכלל ולמה
לקו בני השפחות שאף הם היו משתעבדים בהם ושמחים בצרתם" וכל בכור בהמה" לפי שהיו
עובדין להם כשהקב"ה נפרע מן האומה נפרע מאלהיה" לא יחרץ כלב לשונו" אומר אני שהוא
לשון שינון לא ישנן וכן לא חרץ לבני ישראל לאיש את לשונו לא שנן או תחרץ תשתנן למורג
חרוץ שנון מחשבות חרוץ אדם חריף ושנון וי"ל חרוצים תעשיר חריפים סוחרים שטנים" אשר
יפלה" יבדיל" וירדו כל עבדיך" חלק כבוד למלכות שהרי סוף שירד פרעה בעצמו אליו בלילה
ויאמר קומו צאו מתוך עמי ולא אמר לו משה מתחלה וירדת אלי והשתחוית לי" אשר
ברגליך" ההולכים אחר עצתך והלוכך" ואחרי כן אצא עם כל העם מארצך" ויצא מעם פרעה

מעם פרעה בחרי אף׃
ויאמר יהוה
אל משה לא ישמע אליכם
פרעה למען רבות מופתי בארץ
מצרים׃ ומשה ואהרן עשו את
כל המפתים האלה לפני פרעה
ויחזק יהוה את לב פרעה ולא
שלח את בני ישראל מארצו׃
ויאמר יהוה
אל משה ואל אהרן בארץ מצרים
לאמר׃ החדש הזה לכם ראש
חדשים ראשון הוא לכם לחדשי
השנה׃ דברו אל כל עדת ישראל
לאמר בעשר לחדש הזה ויקחו

פרעה בתקוף רגז׃ פיציר אלי ג
גמיע עבידך האולי ויסגדון לי
לי קאילא אכרג אנת וגמיע קום
טריין מעך ובעד דלך אכ[illegible]
תם כרג מן ענד פרעון בשדה גצב
מנה׃ ואמר יי למשה
לא יקביל מנכון פרעה בדיל
לאסגאה מופתי בארעא דמצרים׃
תם קאל אללה למוסי לא יקבל
מנכמא פרעון לכי תכתר בראהיני
פי בלד מצר׃ ומשה ואהרן
עבדו ית כל מופתיא האלין קדם פר׳
ותקיף יי ית ליבא דפר׳ ולא שלח
ית בני ישר׳ מארעיה׃ ומוסי והרון
צנעא גמיע הדה אלבראהין בחצרה
פר׳ פשדד אללה קלבה ולם יטלק בני אסר׳ מן בלדה׃ ואמר יי למשה
ולאהרן באר׳ דמצר׳ למימר׃ וקאל אללה למוסי והרון פי בלד מצר קאילא׃ ירחא
הדין לכון ריש ירחיא קדמי הוא לכון לירחי שתא׃ הדא אלשהר לכם אול אל
שהור יכון לכם אוולא לשהור אלסנה׃ מלילו עם כל כנשתא דבני ישר׳ למימר בעסרא

כשגמר דבריו יצא מלפניו׳ בחרי אף׳ על שאמר לו לא תוסף ראות פני׳ למען רבות מופתי׳ מכת בכורות וקריעת
ים סוף ולנער את מצרים׳ ומשה ואהרן עשו וג׳ כבר כתב לנו את כל המופתים ולא שנאה כאן אלא בשביל
לסמכה לפרשה שלאחריה׳ ויאמר יי׳ אל משה ואל אהרן שבשביל שאהרן עשה וטרח במופתים כמשה חלק לו כבוד
זה במצוה ראשונה שכללו עם משה בדבור׳ בארץ מצרים׳ חוץ לכרך או אינו אלא בתוך הכרך ת״ל כצאתי את העיר
ומה תפלה קלה לא התפלל בתוך הכרך דיבור חמור לא כל שכן ומפני מה לא נדבר עמו בתוך הכרך לפי שהיתה
מלאה גלולים׳ החדש הזה׳ הראהו לבנה בחדושה ואמר לו כשהירח מתחדש יהיה לך ראש חדש ואין מקרא יוצא
מידי פשוטו על חדש ניסן אמר לו זה יהיה ראש לסדר מנין החדשים שיהא אייר קרוי שני סיון שלישי׳ הזה׳ נתקשה
משה על מולד הלבנה באיזו שיעור תראה ותהיה ראויה לקדש והראהו באצבע את הלבנה ברקיע ואמר לו כזה ראה
וקדש וכיצד הראהו והלא לא היה מדבר עמו אלא ביום שנ׳ ויהי ביום דבר ה׳ ביום צותו מן היום אשר צוה ה׳ והלאה אלא
סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה זו והראהו עם חשכה׳ דברו אל כל עדת בני ישראל לאמר בעשר לחדש
דברו היום בראש חדש שיקחוהו בעשור לחדש׳ הזה׳ פסח מצרים מקחו בעשור ולא פסח דורות׳ דברו אל כל

להם איש שה לבית אבת שה
לבית ואם ימעט הבית מהית
משה ולקח הוא ושכנו הקרב
אל ביתו במכסת נפשת איש
לפי אכלו תכסו על השה שה
תמים זכר בן שנה יהיה לכם
מן הכבשים ומן העזים תקחו
והיה לכם למשמרת עד ארבעה
עשר יום לחדש הזה ושחטו אתו
כל קהל עדת ישראל בין הערבים
ולקחו מן הדם ונתנו על שתי

לירחא הדין ויסבון להון גבר
אמר לבית אבא אמרא לביתא
כלמא גמאעה בני אסראיל קאילא
פי עאשר מנה אן יתכדו להם
כל פריק ראס לביות אבאיהם
ואחד ראס לכל בית ואם זעיר
ביתא מלאתמנאה על אמרא
ויסב הוא ושיבביה דקריב לביתיה
במנין נפשתא גבר לפום מיכליה
תתמנון על אמרא ואן קל אהל
אלבית מן אן יאכלו ראסא פליאכלה
הו וגארה אלאקרב אלי מנזלה במאסה

מן אלנפוס כל אמרא עלי קדר טעאמה תתחאסבו אימר שלים דכר בר
שתיה יהי לכון מן אמריא ומן בני עזיא תסבון וליכון לכם ראסא צחיחא
דכרא אבן סנתה מן אלצאן ואלמאעז תאכדוה ויהי לכון למטרא עד ארבעת
עסרא יומא לירחא הדין ויכסון יתיה כל קהלא כנשתא דישראל בין שמשיא
ויכון ענדכם מחפוצא אלי יום ארבעה עשר מן הדא אלשהר וידבחוה גמאעה
גוק בני אסראיל בין אלגרובין ויסבון מן דמא ויתנון על תרין ספיא ועל

עדת וכי אהרן מדבר והלא כבר נאמר אתה תדבר אלא חולקין כבוד זה לזה ואומר זה לזה למדני והדבור יוצא
מבין שניהם כאלו שניהם מדברים שה לבית אבות למשפחה אחת הרי שהיו מרובין יכול שה אחד לכולן ת"ל שה לבית
ואם ימעט הבית מהיות משה ואם יהיו מועטין מהיות משה אחד שאין יכולין לאכלו ויביא לידי נותר ולקח הוא
ושכנו וג' זהו משמעו לפשוטו ועוד יש בו מדרש ללמוד שאחר שנמנו עליו יכולין להתמעט ולמשוך ידיהם הימנו
ולהימנות על שה אחר אך אם באו למשוך ידיהם ולהתמעט מהיות משה יתמעטו בעוד השה קיים בהיותו בחיים ולא
משנשחט מכסת חשבון וכן מכסת הערכך לפי אכלו הראוי לאכילה פרט לחולה ולזקן שאינו יכול לאכול כזית תכסו
תתמנון תמים בלא מום בן שנה כל שנתו קרוי בן שנה כלומר שנולד בשנה זו מן הכבשים ומן העזים או מזה או מזה
שאף עז קרוי שה שנ' שה כשבים ושה עזים והיה לכם למשמרת זהו לשון ביקור שטעון ביקור ממום ארבעה ימים קודם שחיטה
ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים מה שלא צוה כן בפסח דורות היה ר' מתיא בן חרש אומ' הרי הוא
אומר ואעבר עליך ואראך והנה עתך עת דודים הגיעה שבועה שנשבעתי לאביך שאגאל את בניו ולא היו בידם
מצות להתעסק בהם כדי שיגאלו שנ' ואת ערום ועריה ונתן להם שתי מצות דם פסח ודם מילה שמלו באותו
הלילה שנ' מתבוססת בדמיך בשני דמים ואומר גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו ושהיו שטופין
בע"ז אמ' להם משכו וקחו לכם משכו ידיכם מע"ז וקחו לכם צאן של מצוה ושחטו אותו וכי כולן שוחטין אלא
מכאן ששלוחו של אדם כמותו קהל עדת ישראל קהל ועדה וישראל מכאן אמרו פסחי צבור נשחטים בשלש כ

המזוזת ועל המשקוף על
הבתים אשר יאכלו אתו בהם
ואכלו את הבשר בלילה הזה
צלי אש ומצות על מררים
יאכלהו אל תאכלו ממנו נא
ובשל מבשל במים כי אם צלי
אש ראשו על כרעיו ועל קרבו
ולא תותירו ממנו עד בקר והנתר
ממנו עד בקר באש תשרפו
וככה תאכלו אתו מתניכם
חגרים נעליכם ברגליכם ומקלכם

שקפא· על בתיא· דייכלון יתיה
בהון· ויאכלו מן דמה· ויגעלונה·
עלי כלי אלבאב ואלמטל· עלי
אלביות· אלדי יאכלונה פיהא· ויכלון
ית בסרא בליליא הדין טוי נור
ופטיר· על מרירין ייכלוניה· ויאכלון
לחמה פי תלך אללילה· שוא נאר
ופטיר· מע מראר יאכלונה· לא
תיכלון מניה כד חי· ואף לא כד
בשיל מבשל במיא· אלהין טוי
נור· רישיה על כרעוהי ועל גויה·
לא תאכלו מנה ניא· ולא טביך מנג
במא אלא משויא בנאר· ראסה ואכארעה וגופה· ולא תשארון מניה עד
צפרא· ודישתאר מניה· עד צפרא בנורא תיקדון· ולא תבקו מנה שיא אלי
אלגדאה אחרקוה בנאר· וכדין תיכלון יתיה חרציכון יהון אסירין מסניכון ברגליכון

כתות זו אחר זו נכנסת כת ראשונה ננעלו דלתות העזרה כו כדאיתא בפסחים" בין הערבים" משש שעות
ולמעלה קרוי בין הערבים שהשמש נוטה לבית מבואו לערוב ולשון בין הערבים נראה בעיני אותן
שעות שבין עריבת היום לעריבת הלילה עריבת היום בתחלת שבע שעות מכי ינטו צללי ערב ועריבת
הלילה בתחלת הלילה ערב לשון נשף וחשך כמו ערבה כל שמחה" ולקחו מן הדם" זו קבלת הדם
יכול ביד תלמוד לומר אשר בסף" המזוזות" הם הזקופות אחת מכאן לפתח ואחת מכאן" המשקוף
הוא העליון שהדלת שוקף עליו כשסוגרין אותו לינטיל בלעז ולשון שקיפה הבטה כמו קול עלה
נדף דשקיף חבורא משקופי" על הבתים אשר יאכלו אותו בהם" ולא על משקוף ומזוזות שבבית התבן
ובית הבקר שאין דרין בתוכו" את הבשר" ולא גידים ועצמות" על מצות ומרורים" כל עשב מר נקרא
מרור וצוום לאכול עשב מר זכר לוימררו את חייהם" אל תאכלו ממנו נא" שאינו צלוי כל צרכו קורהו נא
בלשון ערבי" ובשל מבושל" כל זה באזהרת אל תאכלו" במים" מנין לשאר משקים ת"ל ובשל
מבושל מכל מקום" כי אם צלי אש" למעלה גזר עליו במצות עשה וכאן הוסיף עליו לא תעשה אל
תאכלו ממנו כי אם צלי אש" ראשו על כרעיו ועל קרבו" צולהו כולו כאחת עם ראשו ועם כרעיו
ועם קרבו ובני מעיו נותן לתוכו לאחר הדחתן ולשון על כרעיו ועל קרבו כלשון על צבאותם כמו
בצבאותם" כמות שהן אף זה כמות שהוא כל בשרו משלם" והנותר ממנו עד בקר ת"ל עד בקר
פעם שניה ליתן בקר על בקר שהבקר משעת הנץ החמה ובא הכתוב להקדים שאסור באכילה
מעלות השחר" זהו לפי משמעו" ועוד מדרש אחר למד שאינו נשרף ביום טוב אלא ממחרת וכך
דרשנו והנותר ממנו בבקר ראשון עד בקר שני תעמוד ותשרפנו" מתניכם חגורים" מזומנים לדרך" בחפזון"

לשון

בידכם ואכלתם אתו בחפזון פסח
הוא ליהוה׃ ועברתי בארץ מצרים
בלילה הזה והכיתי כל בכור
בארץ מצרים מאדם ועד בהמה
ובכל אלהי מצרים אעשה
שפטים אני יהוה׃ והיה הדם
לכם לאת על הבתים אשר
אתם שם וראיתי את הדם
ופסחתי עלכם ולא יהיה בכם
נגף למשחית בהכתי בארץ מצרים׃
והיה היום הזה לכם לזכרון

וחטריכון בידכון ותיכלון יתיה בבהילו·
פסחא הוא קדם יי׳ וכדי פכלוה תכון
אחקאוכם משדודה ונעאלכם פי
ארגלכם ועציכם פי אידיכם·
ותאכלוה בחפז והו פסח ללה׃
ואתגלי בארעא דמצרים בליליא
הדין ואקטול כל בוכרא בארעא
דמצרים מאנשא ועד בעירא·
ובכל טעות מצראי אעביד דינין
אנא יי׳׃ פאתגלא פי בלד מצר
פי הדה אללילה ואקתל כל בכר פיה·
מן אנסאן אלי בהימה ובגמיע מעבודאת
אלמצריין אצנע אעגובאת אנא אללה אלואחד׃ ויהי דמא לכון לאת על בתיא דאתון
תמן ואחזי ית דמא ואחוס עליכון ולא יהי בכון מותא לחבלא במקטלי בארעא
דמצרים׃ ויכון אלדם לכם עלאמה עלי אלביות אלתי אנתם פיהא אנטרוה ואתגאז
לכם ולא יחל בכם ובא מהלך אדא צרבת אהל בלד מצר׃ ויהי יומא הדין לכון לדכרנא·

לשון בהלה ומהירות כמו ויהי דוד נחפז ללכת אשר השליכו ארם בחפזם׃ פסח הוא לי״י הקרבן הוא קרוי פסח על שם
הדילוג שהקב״ה מדלג בתי ישראל מבין בתי מצרים וקופץ ממצרי למצרי וישראל אמצעי נמלט ואתם עשו כל עבודתו
לשם שמים׃ דא דרך דלוג וקפיצה זכר לשמו שקרוי פסח וגם פסיחא בלשון פסיעה׃ ועברתי׳ כמלך העובר ממקום
למקום ובהעברה אחת וברגע אחד כולן לוקין׃ כל בכור בארץ מצרים׃ אף בכורות אחרים והם במצרים ומנין אף
בכורי מצרים שבמקומות אחרים ת״ל למכה מצרים בבכוריהם׃ מאדם ועד בהמה׃ מי שהתחיל בעבירה תחילה
ממנו מתחלת הפורענות׃ ובכל אלהי מצרים׃ של עץ נרקבת ושל מתכת נמסת ונתכת לארץ׃ אעשה שפטים
אני י״י אני בעצמי ולא על ידי שליח׃ והיה הדם לכם לאות׃ לכם לאות ולא לאחרים לאות מכאן שלא נתנו
הדם אלא מבפנים׃ וראיתי את הדם׃ הכל גלוי לפניו אלא אמר הקב״ה נותן אני את עיני לראות שאתם עסוקים
במצותי ופוסח אני עליכם׃ ופסחתי׃ וחמלתי ודומה לו פסוח והמליט ואני אומר כל פסיחה לשון דילוג וקפיצה
ופסחתי מדלג הייתי מבתי ישראל לבתי מצרים שהיו שרויים זה בתוך זה וכן פוסחים על שתי הסעיפים וכן כל הפסחים
הולכים כקופצים וכן פסוח והמליט מדלגו וממלטו מבין המומתים׃ ולא יהיה בכם נגף׃ אבל הווה הוא במצרים
הרי שהיה מצרי בביתו של ישראל יכול ימלט ת״ל ולא יהיה בכם נגף אבל הווה במצרים שבבתיכם הרי שהיה ישראל
בביתו של מצרי שומע אני ילקה כמותו ת״ל ולא יהיה בכם נגף׃ לזכרון לדורותיכם וחגתם אותו יום שהוא לך
לזכרון אתה חוגגו ועדיין לא שמענו איזה יום הזכרון ת״ל זכור את היום הזה אשר יצאתם למדנו
שיום היציאה הוא יום של זכרון ואיזה יום יצאו ת״ל ממחרת הפסח יצאו הוי אומר יום חמשה עשר
בניסן הוא שהלילה טוב שהרי ליל חמשה עשר אכלו את הפסח ולבקר יצאו׃ לדורותיכם׃ שומע אני

וחגתם אתו חג ליהוה לדרתיכם
חקת עולם תחגהו׃ שבעת ימים
מצות תאכלו אך ביום הראשון
תשביתו שאר מבתיכם כי כל
אכל חמץ ונכרתה הנפש ההוא
מישראל מיום הראשן עד יום
השבעי׃ וביום הראשון מקרא
קדש יהיה לכם כל מלאכה לא
יעשה בהם אך אשר יאכל לכל
נפש הוא לבדו יעשה לכם׃ וש
ושמרתם את המצות כי בעצם
היום הזה הוצאתי את צבאותיכם
מארץ מצרים ושמרתם את היום
הזה לדרתיכם חקת עולם׃

וביום השביעי מקרא קדש

ותחגון יתיה חגא קדם יי לדריכון
קים עלם תחגנוהי׃ ויכון הדי אליום
לכם דכרא תחגונה חג ללה לאגיאלכם
רסם דהר תחגונה׃ שבעה יומין
פטירא תיכלון ברם ביומא קדמאה
תבטלון חמירא מבתיכון ארי כל
דייכול חמיע וישתיצי אנשא
ההוא מישראל מיומא קדמאה עד
יומא שביעאה׃ סבעה איאם
תאכלו פטירא אמא פי אליום אלאול
פעטלו אלכמיר מן ביותכם ומן אכל
כמיר ינקטע חט דלך אלאנסאן מן בין
אסר׳ מן אליום אלאול אלי אליום אלסאבע׃
וביומא קדמאה מערע קדיש וביומא
שביעאה מערע קדיש יהי לכון כל
עבידא לא תתעביד בהון ברם מא דמתאכיל מא דמתאכיל לכל נפשא הוא
בלחודוהי יתעביד לכון׃ ואליום אלאול אסם מקדס ואליום אלסאבע אסם מקדס
יכון לכם ולא יצנע פיהמא שיא מן אלצנאיע אלא מא יוכל לכל נפס הו וחדה יצנע
לכם׃ ותטרון ית פטיריא ארי בכרן יומא הדין אפיקית ית חיליכון מארעא דמצר׳
ותטרון ית יומא הדין לדריכון קים עלם׃ ואחפטו אלפטיר לאני פי מתל הדי

מיעוט דורות שנים ת״ל חקת עולם תחגהו״ שבעת ימים שביעיה של ימים״ שבעת ימים מצות תאכלו ובמקום אחר הוא
אומר ששת ימים תאכל מצות למד על שביעי שלפסח שאינו חובה לאכול מצה ובלבד שלא יאכל חמץ מנין
אף ששה רשות ת״ל שבעת ימים זו מדה בתורה דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו בלבד
יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא מה שביעי רשות אף ששה רשות יכול אף לילה הראשון רשות ת״ל בערב תאכלו
מצות הכתוב קבעו חובה״ אך ביום הראשון תשביתו שאור מערב יום טוב וקרוי ראשון שהוא לפני השבעה ומצינו
מוקדם קרוי ראשון הראשון אדם תולד הלפני אדם נולדת או אינו אלא ראשון שלשבעה ת״ל לא תשחט על חמץ
לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים״ הנפש ההיא כשהיא בנפשה ובדעתה פרט לאונס מישראל שומע אני תכרת
מישראל ותלך לה לעם אחר ת״ל במקום אחר מלפני בכל מקום שהוא ברשותי״ מקרא קדש מקרא שם דבר קרא
אותו קדש לאכילה ושתיה וכסות״ לא יעשה בהם אף על ידי אחרים״ הוא לבדו הוא ולא מכשירין שאפשר לעשותן
מערב יום טוב״ לכל נפש אפילו לבהמה יכול אף לגוים ת״ל אך״ ושמרתם את המצות שלא יבואו לידי חימוץ

מכון

בראשן בארבעה עשר יום
לחדש בערב תאכלו מצת עד
יום האחד ועשרים לחדש בערב:
שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם
כי כל אכל מחמצת ונכרתה
הנפש ההוא מעדת ישראל בגר
ובאזרח הארץ: כל מחמצת
לא תאכלו בכל מושבתיכם תאכלו
מצות:
ויקרא משה לכל זקני ישראל
ויאמר אלהם משכו וקחו לכם

יום אכרגת גיושכם מן בלד מצר·
ואחפצו הדא אליום לאגיאלכם רסם דהר:
בניסן בארבעת עסר יומא לירחא
ברמשא תיכלון פטירא עד יומא
חד ועסרין לירחא ברמשא: פי
אלשהר אלאול פי יום ארבעה עשר
מנה בעשא אכלו פטירא אלי יום
ואחד ועשרין מנה בעשא: שבעה
יומין חמירא לא ישתכח בבתיכון
ארי כל דייכול מחמעא וישתיצי
אנשא ההוא מכנשתא דישראל·
בגיורא וביציבא דארעא: סבעה
איאם לא יוגד כמירא פי ביותכם וכל מן אכל מכמרא ינקטע דלך
אלאנסאן מן אסראיל מן גריב וצריח אלבלד: כל מחמעא לא תיכלון·
בכל מותבניכון תיכלון פטירא: שיא מן מכמר לא תאכלו ופי גמיע מסאכנכם
כלו פטירא: וקרא משה לכל סבי ישראל ואמר להון אתנגידו וסבו לכון

מכאן אמרו תפח תלטוש בצונן רבי יאשיה אומר אל תקרא קורא את המצות אלא את המצות כדרך
שאין מחמיצין את המצה כך אין מחמיצין את המצוה אלא אם באה לידך עשה אותה מיד: ושמרתם
את היום הזה: ממלאכה: לדורותיכם חקת עולם: לפי שלא נאמר דורות וחקת עולם על המלאכה
אלא על החגיגה לפיכך חזר ושנאו כאן שלא תאמר אזהרת כל מלאכה לא יעשה לא לדורות נאמרה
אלא לאותו הדור: לא ימצא בבתיכם: מניין לגבולים ת"ל בכל גבולך מה תלמוד לומר בבתיכם
מה ביתך ברשותך אף גבולך שברשותך יצא חמצו של נכרי שהוא אצל ישראל ולא קבל עליו אחריות:
עד יום האחד ועשרים: למה נאמר והלא כבר נאמר שבעת ימים לפי שנאמר ימים לילות מניין עד יום האחד וגו'
כי כל אכל מחמצת: לענש כרת על השאור הלא כבר ענש על החמץ אלא שלא תאמר חמץ
שראוי לאכילה ענש עליו שאור שאינו ראוי לאכילה לא יענש עליו ואם ענש על השאור ולא
ענש על החמץ הייתי אומר שאור שהוא מחמץ אחרים ענש עליו שאינו מחמץ אחרים לא יענוש
עליו לכך נאמרו שניהם: בגר ובאזרח הארץ: לפי שהנס נעשה לישראל הוצרך לרבות את
הגרים: מחמצת לא תאכלו: אזהרה על אכילת שאור: כל מחמצת: להביא את תערובתו
בכל מושבותיכם תאכלו מצות: זה בא ללמד שתהא ראויה ליאכל בכל מושבותיכם פרט
למעשר שני וחלות תודה: משכו: מי שיש לו צאן ימשוך משלו: וקחו: מי שאין לו יקח מן השוק:
למשפחותיכם: שה לבית אבות: אזוב: מין ירק שיש לו גבעולין: אגודת אזוב: שלשה קלחין

צאן למשפחתיכם ושחטו הפסח: ולקחתם
אגדת אזוב וטבלתם בדם אשר
בסף והגעתם אל המשקוף ואל
שתי המזוזת מן הדם אשר בסף
ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו
עד בקר: ועבר יהוה לנגף את
מצרים וראה את הדם על המשקוף
ועל שתי המזוזת ופסח יהוה
על הפתח ולא יתן המשחית לבא
אל בתיכם לנגף: ושמרתם את
הדבר הזה לחק לך ולבניך עד
עולם: והיה כי תבאו אל הארץ
אשר יתן יהוה לכם כאשר דבר
ושמרתם את העבדה הזאת:
והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה

מן בני ענא לזרעיתכון וכוסו פסחא:
פרעי מוסי בגמיע שיוך' אסראיל
וקאל להם אמתדו וכדו לכם גנמא
לעשאירכם ואדבחו לפסח: ותסבון
אסרת איזובא ותטבלון בדמא
דבמנא ותדון לשקפא ולתרין
ספיא מן דמא דבמנא ואתון לא
תפקון אנש מתרע ביתיה עד
צפרא: וכדו באקה מן צעתר
ואגמסוהא פי אלדם אלדי פי אלטסת
ואתנו אלי אלמטר ולכדי אלבאב מן
דלך אלדם ולא יכרג אחד מנכם מן
באב מנזלה אלי אלגדאה: ויתגלי יי
למימחי ית מצראי ויחזי ית דמא
על שקפא ועל תרין ספיא וייחס
יי על תרעא ולא ישבוק מחבלא
למיעל לבתיכון למימחי: פיתגלא אללה ליצרב אלמצריין וינטר אלדם עלי אלמטר
ולכדי אלבאב ויתגאוז אללה ען אלבאב ולא ידע אלמהלך אן ידכל ביותכם פיהלככם:
ותטרון ית פתגמא הדין לקים לך ולבנך עד עלמא: ואחפטו הדא אלאמר רסם
לכם ולאולאדכם אלי אלדהר: ויהי ארי תיעלון לארעא דיתן יי לכון כמא דמליל
ותטרון ית פלחנא הדא: ואדא דכלתם אלי אלבלד אלדי יעטיכם אללה כמא
ועד פאחפטו הדה אלצנעה: ויהי ארי יימרון לכון בניכון מא

קרויי"ן אגודה "אשר בסף" בכלי "כמו ספות כסף "מן הדם אשר בסף" למה חזר ושנאו שלא תאמר טבילה אחת
לשלש המתנות לכך נאמ' עוד אשר בסף שתהא כל נתינה ונתינה מן הדם אשר בסף על כל הגעה טבילה"
ואתם לא תצאו וגו' מגיד שמאחר שניתנה רשות למשחית לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע ולילה
רשות למחבלים היא שנ' בו תרמוש כל חיתו יער" ופסח" וחמל ויש לומר ודלג" ולא יתן המשחית" ולא יתן
לו יכולת לבוא כמו לא נתנו אלהים להרע עמדי" כאשר דבר" והיכן דבר והבאתי אתכם אל הארץ וגו'

ויקד'

העבדה הזאת לכם׃ ואמרתם
זבח פסח הוא ליהוה אשר פסח על
בתי בני ישראל במצרים בנגפו
את מצרים ואת בתינו הציל ויקד
העם וישתחוו׃ וילכו ויעשו בני
ישראל כאשר צוה יהוה את
משה ואהרן כן עשו׃
ויהי בחצי הלילה
ויהוה הכה כל בכור בארץ
מצרים מבכר פרעה הישב על
כסאו עד בכור השבי אשר
בבית הבור וכל בכור בהמה׃
ויקם פרעה לילה הוא וכל עבדיו

פלחנא הדין לכון׃ ויכון אדי קאלו
לכם בנוכם מא הדה אלצנעה לכם׃
ותימרון דיבח חיס הוא קדם יי דחס
על בתי בני ישראל כד מחא ית במצרים
מצראי וית בתנא שיזיב וכרע
עמא וסגידו׃ קולו הו דבח ארתיא
ללה כמא ארתא לביות בני אסר
במצר אד צרם למצריין וכלץ
ביותנא פכר אלקום וסגדו׃ ואזלו
ועבדו בני ישראל כמא דפקיד יי
ית משה ואהרן כן עבדו׃ פמצו
וצנעו בנו אסר כמא אמר אללה
מוסי והרון כדאך צנעו׃
והוה בפלגות ליליא ויי קטל כל
בוכרא בארעא דמצרים מבוכרא דפרעה דעתיד למתב על כורסי מלכותיה
עד בוכרא דשביא דבבית אסירי וכל בוכרא דבעירא׃ ולמא כאן פי נצף
אלליל קתל אללה כל בכר פי בלד מצר מן בכר פר' אלגאלס עלי כרסיה אלי בכר
אלסבי אלדי פי אלחבס וגמיע בכור אלבהאים׃ וקם פרעה בליליא הוא וכל עבדוהי

ויקד העם. על בשורת הגאולה וביאת הארץ ובשורת הבנים שיהיו להם. וילכו ויעשו בני ישרא'.
וכי כבר עשו והלא מראש חדש נאמר להם אלא מכיון שקבלו עליהם מעלה עליהם כאלו עשו.
וילכו ויעשו. אף ההליכה מנה הכתוב ליתן שכר להליכה ושכר לעשייה. כאשר צוה ה' את
משה ואת אהרן. להגיד שבחן של ישראל שלא הפילו דבר מכל מצות משה ואהרן. מהו כן עשו
אף משה ואהרן כן עשו. ויי'. כל מקום שנ' ויי' הוא ובית דינו שהוי"ו לשון תוספת הוא כמו פל' ופלוני. הכה כל
בכור. אף של אומה אחרת והוא במצרים. מבכור פרעה. אף פרעה בכור היה ונשתייר מן הבכורות.
ועליו הוא אומר בעבור הראותך את כוחי [illegible]. עד בכור השבי. שהיו שמחין לאידם של ישראל ועוד
שלא יאמרו יראתנו הביאה הפורענות. ובכור השפחה בכלל היה שהרי מנה מן החשוב שבכולן
עד הפחות ובכור השפחה חשוב מבכור השבי. ויקם פרעה. ממטתו. לילה. ולא כדרך המלכים
בשלש שעות ביום. הוא. תחלה ואחר כך עבדיו מלמד שהיה הוא מחזר על בתי עבדיו ומעמידן.
כי אין בית אשר אין שם מת. יש שם בכור מת אין שם בכור גדול שבבית קרוי בכור שנ' גם אני
בכור אתנהו. דא מצריות מזנות תחת בעליהן ויולדין מרווקים פנויים והיו להם בכורות הרבה

וכל מצרים ותהי צעקה גדלה
במצרים כי אין בית אשר אין שם
מת: ויקרא למשה ולאהרן לילה
ויאמר קומו צאו מתוך עמי גם
אתם גם בני ישראל ולכו עבדו
את יהוה כדברכם: גם צאנכם גם
בקרכם קחו כאשר דברתם ולכו
וברכתם גם אתי: ותחזק מצרים
על העם למהר לשלחם מן
הארץ כי אמרו כלנו מתים: וישא
העם את בצקו טרם יחמץ
משארתם צררת בשמלתם
על שכמם: ובני ישראל עשו
כדבר משה וישאלו ממצרים
כלי כסף וכלי זהב ושמלת:

וכל מצראי והות צוחתא רבתא
במצרים ארי לית ביתא תמן
דלא הוה ביה מיתא: וקאם פרעון
הו וגמיע עבידה וסאיר אלמצריין
וכאן צראך עצים במצר אד ליס
בית ליס פיה מיית: וקרא למשה
ולאהרן בליליא ואמר קומו פוקו
מגו עמי את אתון את בני ישראל
ואיזילו פלחו קדם יי כמא דהויתון
אמרין: פרעי במוסי והרון לילא
וקאל קומא אכרגא מן בין קומי אנתמא
ובני אסראיל ואמצוא ואעבדו ללה
כמא קלתם: אף ענכון אף תוריכון
דברו כמא דמלילתון ואיזילו וצלו
אף עלי: ואיצא גנמכם ובקרכם
כדוהא כמא קלתם ואמצוא ואגעלו פי
חל: ותקיפו מצראי על עמא לאוחאה לשלחותהון מן ארעא ארי אמרו כולנא
מיתין: פשדד אלמצריון עלי אלקום ליסרעו ליטלקוהם מן אלבלד לאנהם קאלו כלנא
מאיתון: ... עמא ית לישהון עד לא חמע מותר אצותהון צריר בלבושיהון על
כתפיהון: וחמל אלקום עגינהם קבל אן יכתמר וכאנה מעאגנהם מצרורה פי
פי אכתאפהם עלי אעאתקהם: ובני ישראל עבדו כפתגמא דמשה ושאילו

פעמים הם חמשה לאשה אחת כל אחד בכור לאביו" ויקרא למשה ולאהרן" מגיד שהיה מחזר על פתחי העיר
צועק היכן משה שרוי היכן אהרן שרוי" גם אתם" הגברים" גם בני ישראל" הטף" ולכו עבדו כדברכם" הכל
כמו שאמרתם ולא כשאמרתי אני בטל לא אשלח בטל מי ומי ההולכים" בטל צאנכם ובקרכם יצג" גם צאנכם גם
בקרכם קחו" ומהו כאשר דברתם גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות קחו כאשר דברתם" וברכתם גם אותי"
התפללו עלי שלא אמות שאני בכור" כלנו מתים" אמרו לא כשגזרת משה הוא שהרי אמר ומת כל בכור
וכאן אף הפשוטים מתים חמשה או עשרה בבית אחד" טרם יחמץ" המצריים לא הניחום לשהות כדי חימוץ"
משארותם" שיירי מצה ומרור" על שכמם" אע"פ שבהמות הרבה הוליכו עמהם מחבבים היו את המצוה"

כדבר

וַיהוָה נָתַן אֶת חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם
וַיַּשְׁאִלוּם וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרָיִם׃
וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
מֵרַעְמְסֵס סֻכֹּתָה כְּשֵׁשׁ מֵאוֹת
אֶלֶף רַגְלִי הַגְּבָרִים לְבַד מִטָּף׃ וְגַם
עֵרֶב רַב עָלָה אִתָּם וְצֹאן וּבָקָר
מִקְנֶה כָּבֵד מְאֹד׃ וַיֹּאפוּ אֶת
הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם
עֻגֹת מַצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ כִּי גֹרְשׁוּ
מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהְמֵהַּ
וְגַם צֵדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם׃ וּמוֹשַׁב

ממצרים מנין דכסף ומנין דדהב
ולבושין׃ ובני אסראיל צנעו כמא
אמרהם מוסי ואסתוהבו מן אלמצריין
אניה פצה ואניה דהב ותיאבא׃ ויי
יהב ית עמא לרחמין בעיני מצראי
ואשאילונון ורוקינו ית מצרים׃ ואלה
אעטא אלקום חטא ענד אלמצריין
ווהבוהא להם ואכתספו אלמצריין׃
ונטלו בני ישראל מרעמסס
לסכות כשית מאה אלפין גבריא
רגלאה בר מטפלא׃ תם רחל בנו
אסראיל מן עין שמס אלי סכות שביה
בסת מאיה אלף רגל רג'אלה מא כלא אלאטפאל׃ ואף ערבוב סגיאין סליקו
עמהון ועאן ותורין ובעירא סגי לחדא׃ ואיצא כלט כתיר צעד מעהם וגנם
ובקר ומואשי עט'ימה גדא׃ ואפו ית לישא דאפיקו ממצרים גריצן פטירן
ארי לא חמע ארי אתרכו ממצרים ולא יכלו לאתעכבא ואף זודין לא עבדו
להון׃ פאכבזו אלעג'ין אלדי אכרג'וה מן מצר מלילא פטירא אד לם יכתמר
למא טרדו מן מצר ולם יטיקו אן יתלבתו וחתי זאד לם יצנעו להם׃ ומותב

כדבר משה" שאמר להם במצרים וישאלו איש מאת רעהו" ושמלות" אף הן היו חשובות להם מן הכסף
ומן הזהב והמאוחר בפסוק חשוב" וישאלום" אף מה שלא היו שואלים מהם היו נותנים להם אתה אומר
אחד טול שנים ולך" וינצלו" ורוקינו" מרעמסס סכתה" מאה ועשרים מיל היו ובאו שם לפי שעה
שנ' ואשא אתכם על כנפי נשרים" הגברים מבן עשרים ומעלה" ערב רב" תערובת אומות
של גרים" עוגות מצות" חררה של מצה בצק שלא החמיץ קרוי מצה" וגם צדה לא עשו
להם לדרך מגיד שבחן של ישראל שלא אמרו היאך נצא למדבר בלא צדה אלא האמינו והלכו
הוא שמפורש בקבלה זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא
זרועה ומה שכר מפורש אחריו קדש ישראל ליי' וגו'" אשר ישבו במצרים אחרי שאר הישיבות
שישבו גרים בארץ לא להם" שלושים שנה וארבע מאות שנה היו בין הכל משנולד יצחק עד
עכשיו היו ארבע מאות משהיה לו זרע לאברהם נתקיים כי גר יהיה זרעך ושלשים שנה היו משנגזרה
גזרת בין הבתרים עד שנולד יצחק ואי אפשר לומר בארץ מצרים לבדה שהרי קהת מן הבאים
עם יעקב היה צא וחשוב כל שנותיו וכל שנות עמרם בנו ושמונים של משה לא תמצאם כל כך יעל

בני ישראל אשר ישבו במצרים
שלשים שנה וארבע מאות
שנה׃ ויהי מקץ שלשים שנה
וארבע מאות שנה ויהי בעצם
היום הזה יצאו כל צבאות יהוה
מארץ מצרים׃ ליל שמרים
הוא ליהוה להוציאם מארץ
מצרים הוא הלילה הזה ליהוה
שמרים לכל בני ישראל
לדרתם׃
ויאמר יהוה אל משה ואהרן
זאת חקת הפסח כל בן נכר
לא יאכל בו׃ וכל עבד איש מקנת

בני ישר׳ דיתיבו במצרים ארבע
מאה ותלתין שנין׃ וכאן מקאם
בנא אסר׳ אלדי אקאמו פי אעמט
מצר ארבע מאה ותלאתין סנה׃
והוה מסוף ארבע מאה ותלתין
שנין והוה בכרן יומא הדין נפקו
כל חיליא דיי׳ מארעא דמצרים׃
הוא ליליא הדין קדם יי׳ נטיר
קדם בני ישר׳ ולמא כאן בעד
ארבע מאיה ותלאתין סנה פי
דאת דלך אליום כרגו גמיע גיוש
אללה מן בלד מצר׃ ליליא נטיר הוא
קדם יי׳ לאפקותהון מארעא דמצרים׃
הוא ליליא הדין קדם יי׳ נטיר לכל
בני ישר׳ לדריהון׃ ולמא כאן ליל חפץ ללה ליכרגהם מן בלד מצר׳
כדאך הדי אלליל מחפוצא לבני אסראיל לאגיאלהם׃ ואמר יי׳
למשה ולאהרן הדא גזירת פסחא כל בר ישר׳ דישתמד לא ייכול ביה׃ וקאל
אללה למוסי והרון הדי רסם אלפסח כל אגנבי לא יאכל מנה׃ וכל עבד גבר זבין

כרחך הרבה שנים היו לקהת עד שלא ירד למצרים והרבה משנות עמרם נבלעים בשנות קהת והרבה
משמונים שלמשה נבלעים בשנות עמרם הרי שלא תמצא ארבע מאות לביאת מצרים והוזקקת לומר
על כרחך שאף שאר הישיבות נקראו גרות ואפילו בחברון שנאמר אשר גר שם אברהם ויצחק ואומ׳ את ארץ
מגוריהם אשר גרו בה לפיכך אתה צריך לומ׳ כי גר יהיה זרעך משהיה לו זרע וכשתמנה ת׳ שנה משנולד
יצחק תמצא מביאתן למצרים עד יציאתן ר״י וזה אחד מן הדברים ששינו לתלמי המלך ״ויהי מקץ
שלשים שנה ויהי בעצם היום הזה״ מגיד הכתוב שכיון שהגיע הקץ לא עכבן המקום כהרף עין
בט״ו בניסן באו מלאכי השרת אצל אברהם לבשרו בט״ו בניסן נולד יצחק בט״ו בניסן נגזרה גזרת
בין הבתרים ״ליל שמורים״ שהיה הקב״ה שומר ומצפה לו לקיים הבטחתו להוציאם מארץ מצרים״
הוא הלילה הזה ליי׳ ״הוא הלילה שאמר לאברהם בלילה הזה אני גואל את בניך ״שמורים לכל בני
ישראל לדורותם״ משומר ובא מן המזיקין כענין שנ׳ ולא יתן המשחית״ זאת חקת הפסח בארבעה
עשר בניסן נאמרה להם פרשה זו ״כל בן נכר שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים״ ומלתה אותו אחד
יאכל בו״ מגיד שמילת עבדיו מעכבתו מלאכול בפסח דברי ר׳ יהושע ר׳ אליעזר אומ׳ אין מילת

בכסף ומלתה אתו אז יאכל בו:
תושב ושכיר לא יאכל בו: בבית
אחד יאכל לא תוציא מן הבית
מן הבשר חוצה ועצם לא
תשברו בו: כל עדת ישראל
יעשו אתו: וכי יגור אתך גר
ועשה פסח ליהוה המול לו כל
זכר ואז יקרב לעשתו והיה
כאזרח הארץ וכל ערל לא יאכל
בו: תורה אחת יהיה לאזרח ולגר
הגר בתוככם: ויעשו כל בני
ישראל כאשר צוה יהוה את משה
ואת אהרן כן עשו:
ויהי בעצם היום הזה הוציא

כספא ותגזר יתיה בכין ייכול
ביה: וכל עבד משתרא בתמן
פאלכתנה חינ' יאכל מנה:
תותבא ואגירא לא ייכול ביה:
ולצית ואגיר לא יאכלאן מנה:
בחבורא חדא יתאכיל לא תפקון
מן ביתא מן בסרא לברא וגרמא
לא תתברון ביה: ופי בית ואחד
יוכל לא תפרגו מן אלבית מן אללחם
כארגא ועצם לא תכסרו פיה:
כל כנשתא דישראל יעבדון יתיה:
כ'אך גמיע גמאעה' בנאסרא
יצנעונה: וארי יתגייר עמכון
גיורא ויעביד פסחא קדם יי
מגזר ליה כל דכורא ובכין יקרב
למעבדיה ויהי כיציבא ארעא וכל ערלא לא ייכול ביה: ואדא ר
מעכם גריב וארד אן יעמל פסחא ללה פליכתן כל דכר פי נאחיתה וחיני
יתקדם ליעמלה ויציר כצריח אלבלד וכל אקלף לא יאכל מנה: אוריתא
חדא תהי ליציבא ולגיורא דיתגיירון ביניכון: שריעה ואחדה תכון לצריח
ואלדכיל פי מאבינכם: ועבדו כל בני ישראל כמא דפקיד יי ית משה וית
אהרן כין עבדו: פצנע בנו אסראיל כמא אמר אללה מוסי והרון כדאך
צנעו: והוה בכרן יומא הדין אפיק יי ית בני ישראל מארעא

עבדיו מעכבתו מלאכול בפסח אם כן מה ת"ל א"ל יאכל בן העבד: תושב זה גר תושב: ושכיר זה כותי ומה ת"ל והלא
ערלים הם ונאמר כל ערל לא יאכל בו אלא כגון ערבי מהול וגבעוני מהול והוא תושב או שכיר: בבית אחד יאכל בחבורה
אחת שלא יעשו הנמנין עליו שתי חבורות ויחלקוהו אתה אומר בחבורה אחת או אינו אלא בבית אחד כמשמעו למד
שאם התחילו והיו אוכלים בחצר וירדו גשמים שלא יכנסו לבית ת"ל על הבתים אשר יאכלו אותו בהם מכאן שהאוכל
אוכל בשני מקומות: לא תוציא מן הבית מן החבורה: ועצם לא תשברו בו הראוי לאכילה כגון שיש כזית בשר יש בו משום

יהוה את בני ישראל מארץ מצרים
על צבאתם׃
וידבר יהוה אל משה לאמר׃ קדש
לי כל בכור פטר כל רחם בבני
ישראל באדם ובבהמה לי הוא׃
ויאמר משה אל העם זכור את
היום הזה אשר יצאתם ממצרים
מבית עבדים כי בחזק יד הוציא
יהוה אתכם מזה ולא יאכל חמץ׃
היום אתם יצאים בחדש האביב׃
והיה כי יביאך יהוה אל ארץ
הכנעני והחתי והאמרי והחוי
והיבוסי אשר נשבע לאבתיך

דמצרים על חיליהון׃ ול מא כאן פי
ראתרך אליום אכרג אללה בנא אסר׳
מן בלד מצר עלי גיושהם׃
ומליל יוי עם משה למימר׃ תס כלם
אללה מוסי תכלימא׃ אקדיש קדמי
כל בוכרא פתח כל ולדא בבני ישראל
באנשא ובבעירא דילי הוא׃ אקדס
לי כל בכר פאתח כל בטן מן בני
אסר׳ מן אנאס ובהאים פהו לי׃ ואמר
משה לעמא הוו דכירין ית יומא
הדין דנפקתון ממצרים מבית
עבדותא ארי בתקוף ידא אפיק יוי
יתכון מכא ולא יתאכל חמיע׃
תס קאל מוסי ללקום אדכרו הדי אליום
אלדי כרגתם פיה מן מצר מן בית אלעבודיה לאן בשדה יד אכרגכם אללה מן
הדא ולא יוכל כמירא׃ יומא דין אתון נפקין בירחא דאביבא׃ אליום אנתם
כארגין פי שהר אפריך׃ ויהי ארי יעילנך יוי לארע כנענאי וחתאי ואמוראי
וחואי ויבוסאי דקיים לאבהתך למתן לך ארע עבדא חלב ודבש׃ תפרח׃

שבירת עצם אין עליו כחת בשר אין בו משום שבירת עצם׃ כל עדת ישראל יעשו אותו׳ למה נאמ׳ לפי שהוא
אומר בפסח מצרים שה לבית אבות שנמנו עליו למשפחות יכול אף פסח דורות כן ת״ל כל עדת ישראל יעשו
אותו׃ ועשה פסח׳ יכול כל המתגייר יעשה פסח מיד ת״ל והיה כאזרח הארץ מה אזרח בארבעה עשר אף גר
בארבעה עשר׃ וכל ערל לא יאכל בו׳ להביא את שמתו אחיו מחמת מילה ואינו למד מבן נכר לא יאכל בו׃
תורה אחת וגו׳ להשוות גר לאזרח אף לשאר מצוות שבתורה׃ פטר רחם׳ שפתח את הרחם תחילה כמו פוטר מים
ראשית מדון וכן יפטירו בשפה יפתחו שפתים׃ לי הוא׳ לעצמי קניתים ע״י שהכיתי בכורי מצרים׃ זכור את
היום הזה׳ למד שמזכירין יציאת מצרים בכל יום׃ בחדש האביב׳ וכי לא היינו יודעים באיזה חדש אלא כך
אמר להם ראו חסד שגמלכם שהוציא אתכם בחדש שהוא כשר לצאת לא חמה ולא צנה ולא גשמים וכן הוא
אומר מוציא אסירים בכושרות חדש שהוא כשר לצאת׃ אל ארץ הכנעני וג׳ אע״פ שלא מנה אלא חמשה עממין
כל שבעה גוים במשמע שכולן בכלל כנעני הם ואחת ממשפחת כנען היתה שלא נקרא לה שם אלא כנעני׃ נשבע
לאבותיך׳ באברהם הוא אומ׳ ביום ההוא כרת יי׳ את אברם וג׳ וביצחק הוא אומ׳ גור בארץ הזאת וביעקב הוא אומ׳ הארץ אשר

לתת לך ארץ זבת חלב ודבש
ועבדת את העבדה הזאת בחדש
הזה׃ שבעת ימים תאכל מצת
וביום השביעי חג ליהוה׃ מצות
יאכל את שבעת הימים ולא
יראה לך חמץ ולא יראה לך
שאר בכל גבלך׃ והגדת לבנך
ביום ההוא לאמר בעבור זה
עשה יהוה לי בצאתי ממצרים׃
והיה לך לאות על ידך ולזכרון
בין עיניך למען תהיה תורת
יהוה בפיך כי ביד חזקה הוצאך
יהוה ממצרים׃ ושמרת את
החקה הזאת למועדה מימים

ית פלחנא הדא בירחא הדין׃ וכמ׳
אדכלך אללה בלד אלכנעאניין ואל
חתיין ואלאמוריין ואלחויין ואליבוסיין׃
כמא אקסם לאבאיך אן יעטיך בלד
יפיץ אללבן ואלעסל פאצנע הדה
אלצנעה פי הדא אלשהר׃ שבעא יומין
תיכול פטירא וביומא שביעאה
חגא קדם יי׃ סבעה איאם תאכלו פטירא
ואליום אלז׳ חג ללה׃ פטירא יתאכיל
ית שבעא יומין ולא יתחזי לך חמיע
ולא יתחזי לך חמיר בכל תחומך׃
ואל׳ יוכל פטיר פי הדה אלז׳ אלאיאם
ולא ירא לך כמיר ולא מכמר פי
גמיע תכמך׃ ותחוי לברך ביומא
ההוא למימר בדיל דא עבד יי לי

במפקי ממצרים׃ ואכבר אבנך פי דלך אליום קאילא הדא בסבב מא צנע
אללה לי פי כרוגי מן מצר׃ ויהי לך לאת על ידך ולדכרן בין עינך בדיל
דתהי אוריתא דיי בפומך ארי ביד תקיפא אפקך יי ממצרים׃ ויכון
לך איה עלי ידך ודכרא בין עיניך לכי תכון שריעה אללה פי פאך לאן
ביד שדידה אכרגך אללה מן מצר׃ ותיטר ית קימא הדין לזמניה מזמן

אתה שונב עליה וג׳ זבת חלב ודבש חלב זב מן העזים והדבש זב מן התמרים ומן התאנים׳ את העבודה
הזאת׳ של פסח והלא כבר נאמ׳ למעלה והיה כי תבואו אל הארץ וגו׳ ולמה חזר ושנאה בשביל דבר שנתחדש
בה בפרשה לא שנה שאמ׳ והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם בבן רשע הכתוב מדבר שהוציא
עצמו מן הכלל וכאן והגדת לבנך בבן שאינו יודע לשאל הכתוב מלמדך שתפתח לו אתה בדברי אגדה המושכין
את הלב׳ בעבור זה׳ בעבור שאקיים מצותיו כגון פסח מצה ומרור הכל׳ עשה ה׳ לי׳ רמז תשובה לבן רשע
לומ׳ עשה ה׳ לי ולא לך שאילו היית שם לא היית כדאי ליגאל׳ והיה לך לאות׳ יציאת מצרים תהיה לך לאות על ידך
ולטוטפות בין עיניך שתכתוב פרשיות הללו ותקשרם בראש ובזרוע׳ על ידך׳ יד שמאל לפיכך ידכה מלא בפרשה שניה

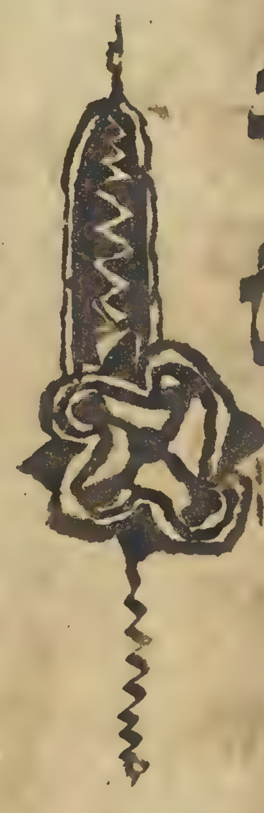
ימימה׃
והיה כי יבאך יהוה אל ארץ
הכנעני כאשר נשבע לך
ולאבתיך ונתנה לך׃ והעברת
כל פטר רחם ליהוה וכל פטר שגר
בהמה אשר יהיה לך הזכרים
ליהוה׃ וכל פטר חמר תפדה
בשה ואם לא תפדה וערפתו וכל
בכור אדם בבניך תפדה׃ והיה
כי ישאלך בנך מחר לאמר מה
זאת ואמרת אליו בחזק יד
הוציאנו יהוה ממצרים מבית

לזמן׃ ואחפט̇ הד̇י אלרסם פי וקתה
מן חול אלי חול׃ ויהי ארי יעלינך
ייי לארע כנענאי כמא דקיים לך
ולאבהתך ויתננה לך׃ ואד̇א אדכ̇לך
אללה אלי בלד אלכנעאניין כמא אקסם
לך ולאבאיך ואעטאה לך׃ ותעבר
כל פתח ולדא קדם ייי וכל פתח ולד
בעירא די יהי לך דכרין תקדיש קדם ייי׃
פאעזל כל פאתח בטן ללה וכל
אול נתאג בהאים אלד̇י יכון לך מן
אלד̇כור ללה׃ וכל בוכרא דחמרא
תפרוק באימרא ואם לא תפרוק
ותקפיה וכל בוכרא דאנשא בבנך
תפרוק׃ ובכר אלחמיר אפדה בשאה ואן לם תפדיה פאקפה וכל בכר
ד̇כר מן בניך פאפדה׃ ויהי ארי ישאלינך ברך מחר למימר מא דא
ותימר ליה בתקוף יד אפקנא ייי ממצרים מבית עבדותא׃ ואד̇א סאלך
אבנך גדא קאילא מא הד̇א פקל לה בשדה יד אכ̇רגנא אללה מן מצר מן

לדורש בה יד׳ שהיא כהה׳ מימים ימימה׳ משנה לשנה׳ נשבע לך׳ והיכן נשבע לך והבאתי אתכם אל הארץ
אשר נשאתי וג׳ ונתנה לך׳ תהא בעיניך כאלו נתנה לך ביום ואל תהא בעיניך כירושת אבות׳ והעברת׳ אין והעברת
אלא לשון הפרשה וכן הוא אומ׳ והעברתם את נחלתו לבתו׳ שגר בהמה׳ נפל ששגרתו אמו ושלחתו בלא
עתו ולמדך הכתוב קדוש בבכורה לפטור את הבא אחריו ואף שאינו נפל קרוי שגר כמו שגר אלפיך אבל זה
לא בא אלא ללמד על הנפל שהרי כבר כתב כל פטר רחם ואם תאמר אף בכור בהמה טמאה במשמע בא
ופירש במקום אחר בבקרך ובצאנך לשון אחר ושפרש והעברת כל פטר רחם בבכור אדם הכתוב מדבר׳
פטר חמור ולא פטר שאר בהמה טמאה וגזירת הכתוב היא לפי שנמשלו בכורי מצרים לחמורים ועוד
שסייעו את ישראל ביציאתן ממצרים שאין לך אחד מישראל שלא הוליך עמו הרבה חמורים טעונים מכספם
ומזהבם של מצרים׳ תפדה בשה׳ נותן שה לכהן ופטר חמור מותר בהנאה והשה חולין ביד כהן׳
וערפתו׳ עורפו בקופיץ מאחוריו והורגו הוא הפסיד ממונו של כהן לפיכך יפסיד ממונו׳ וכל בכור
אדם תפדה׳ חמשה סלעים פדיונו קצוב במקום אחר׳ כי ישאלך בנך מחר׳ יש מחר שהוא לאחר
זמן כגון זה וכגון כי יאמרו בניכם מחר לבנינו דבני גד ודבני ראובן׳ מה זאת׳ זה תינוק טפש
שאינו יודע להעמיק שאלתו וסותם ושואל מה זאת ובמקום אחר הוא אומר מה העדות והחקים והמשפטים
כן הרי זאת שאלת חכם דברה תורה כנגד ארבעה בנים רשע ושאינו מבין לשאול והשואל דרך סתם ומה והשואל דרך חכמה׳

עבדים: ויהי כי הקשה פרעה
לשלחנו ויהרג יהוה כל בכור
בארץ מצרים מבכר אדם ועד
בכור בהמה על כן אני זבח ליהוה
כל פטר רחם הזכרים וכל בכור
בני אפדה: והיה לאות על ידכה
ולטוטפת בין עיניך כי בחזק יד
הוציאנו יהוה ממצרים:

ויהי בשלח
פרעה את העם ולא נחם אלהים
דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא
כי אמר אלהים פן ינחם העם
בראתם מלחמה ושבו מצרימה:
ויסב אלהים את העם דרך המדבר

בית עבודיא: והוה כד אקשי פרעה
לשלחותנא וקטל יי כל בוכרא בארע
דמצרים מבוכרא דאנשא ועד בוכרא
דבעירא על כין אנא דבח קדם יי כל
פתח וולדא דכריא וכל בוכרא דבני
אפרוק: פלמא תצעב קלב פרעון
יטלקנא קתל אללה כל בכר פי בלד
מצר מן בכר אלנאס אלי בכר אל
בהאים לדלך אנא אדבח ללה כל
פאתח בטן וכל בכור בני אפדיהם:
ויהי לאת על ידך ולתפלין בין
עינך ארי בתקוף ידא אפקנא יי
ממצרים: ותכון איה עלי ידך
ומנשורא בין עיניך לאן בשדה
יד אכרגנא אללה מן מצר:

והוה כד שלח פרעה ית עמא ולא דברינון יי אורח ארע פלשתאי
ארי קריבא היא ארי אמר יי דלמא יזועון עמא במחזיהון קרבא ויתובון
למצרים: כאן למא אטלק פר' אלקום אן אללה לם יסירהם טריק פלסטין לאנה
קריב לאן אללה קאל כלא ינדם אלקום אדי ראו אלחרב ויגעון אלי מצר: ואסחר יי ית
עמא אורח מדברא לימא דסוף ומזרזין סליקו בני ישראל מארעא דמצרים:

ולטוטפות" תפלין ועל שם שהם ארבעה בתים קרויים טטפת. טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים ומנחם
חברו עם הטף אל דרום ואל תטיפו לשון דבור כמו ולזכרון שהרואה אותם קשורים בין העינים יזכור הנס וידבר בו"

ויהי בשלח פרעה ולא נחם" נהגם כמו לך נחה את העם בהתהלכך תנחה אותך" כי קרוב הוא"
ונוח לשוב באותו הדרך למצרים ומדרשי אגדה יש הרבה" בראותם מלחמה" כגון מלחמת וירד
העמלקי והכנעני וג' אם הלכו דרך ישר היו חוזרים מה אם כשהקיפם דרך מעוקם אמרו נתנה ראש
ונשובה מצרים אם הוליכם בפשוטה על אחת כמה וכמה" פן ינחם" חשבו מחשבה על שיצאו
ויתנו לב לשוב" ויסב" הסיבם מן הדרך הפשוטה לדרך העקומה" ים סוף" כמו לים סוף וסוף
הוא לשון אגם שגדילים בו קנים וכן ותשם בסוף קנה וסוף קמלו" וחמושים" אין חמושים אלא

ים סוף וחמשים עלו בני
ישראל מארץ מצרים: ויקח
משה את עצמות יוסף עמו כי
השבע השביע את בני ישראל
לאמר פקד יפקד אלהים
אתכם והעליתם את עצמתי
מזה אתכם: ויסעו מסכת ויחנו
באתם בקצה המדבר: ויהוה
הלך לפניהם יומם בעמוד
ענן לנחתם הדרך ולילה בעמוד
אש להאיר להם ללכת יומם
ולילה: לא ימיש עמוד הענן
יומם ועמוד האש לילה לפני
העם: ב
וידבר יהוה אל משה לאמר:

פאדארהם אללה טריק ברי אל
בחר אלקלזם ומתעביין צעדו בנו
אסר׳ מן בלד מצר: ואסיק משה
ית גרמי יוסף עמיה ארי אומאה
אומי ית בני ישראל למימר מדכר
דכיר יי׳ יתכון ותסקון ית גרמי
מכא עמכון: פאכד׳ מוסי עט׳אם
יוסף מעה לאנה כאן אחלף בני
אסר׳ קאילא אן אללה יד׳כרכם ד׳כרא
פאצעדו בעט׳אמי מן ההנא
מעכם: ונטלו מסכות ושרו
באיתם דבסטר מדברא: תם
רחלו מן סכות ונזלו פי אתם
פי טרף אלברייה: ויי׳ מדבר
קדמיהון בימאמא בעמודא דעננא
לדברותהון בארחא ובליליא בעמודא
דאישתא לאנהרא להון למיזל בימאמא ובליליא: ואללה סאיר בין ידיהם
נהארא בעמוד מן גמאם לידלהם עלי אלטריק ופי אלליל בעמוד מן נאר
ליצי להם ליסירו נהארא ולילא: לא עדי עמודא דעננא בימאמא ועמודא
דאישתא בליליא מן קדם עמא: לא יזול עמוד אלגמאם נהארא ועמוד דאישתא

מזויינים כן הוא אומ׳ ואתם תעברו חמושים וכן תרגם אונקלוס מזרזין כמו וירק את חניכיו ושרים״ ד״א חמושים מחומשים
אחד מחמשה יצאו וארבעה חלקים מתו בשלשת ימי אפלה״ השבע השביע״ השביעם שישביעו לבניהם ולמה לא
השביע בניו שישאוהו לארץ כנען מיד כמו שהשביע יעקב אמר יוסף אני שליט הייתי במצרים והיה ספק בידי לעשות
אבל בם לא יניחום מצרים לעשות ולכך השביעם לכשיגאלו ויצאו משם שישאוהו״ והעליתם את עצמותי מזה אתכם״
לאחיו השביע כן למדנו שאף עצמות כל השבטים העלו עמהם שנ׳ אתכם״ ויסעו מסכות ביום השני כי בראשון באו
מ׳ עמסס לסוכות״ לנחותם הדרך״ בקו״ף פתח שהוא כמו להנחותם לראותכם בדרך אשר תלכו בה שהוא כמו להראותכם אף
כאן להנחותם על ידי שליח ומי הוא השליח עמוד הענן והקב״ה בכבודו מוליכו לפניהם ומכל מקום את עמוד הענן הכין
להנחותם על ידו שהרי על ידי עמוד הענן הם הולכים עמוד הענן אינו לאורה אלא להורותם הדרך״ לא ימיש הקב״ה
את עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה מגיד שעמוד הענן משלים לעמוד האש ועמוד האש משלים לעמוד הענן
שעד שלא ישקע זה עולה זה״ וישובו״ לאחריהם לצד מצרים היו מקרבין כל יום השני כדי להטעות

אלנ

דבר אל בני ישראל וישבו ויחנו
לפני פי החירת בין מגדל ובין
הים לפני בעל צפן נכחו תחנו
על הים: ואמר פרעה לבני
ישראל נבכים הם בארץ סגר
עליהם המדבר: וחזקתי את לב
פרעה ורדף אחריהם ואכבדה
בפרעה ובכל חילו וידעו מצרים
כי אני יהוה ויעשו כן: ויגד למלך
מצרים כי ברח העם ויהפך לבב
פרעה ועבדיו אל העם ויאמרו

ונאר לילא מן בין ידי אלקום:
ומליל יי׳ עם משה למימר: תם
כלם אללה מוסי תכלימא: מליל
עם בני ישראל ויתובון וישרון קדם
פום חירתא בין מגדול ובין ימא
קדם בעיל צפון לקבליה תשרון
על ימא: ומר בני אסר׳ אן ירגעו
וינזלו בין ידי פם אלחירות בין
מגדול ובין אלבחר בין ידי בעל
צפון חיאלה תנזלו עלי אלבחר: ויימר
פרעה על בני ישראל מערבלין
אנון בארעא אחד עליהון
מדברא: חתא יקול פרעון ען בני אסר׳ אנהם מתחיירין פי אלבלד ואן
אלברקא אנגלק עליהם: ואתקיף ית ליבא דפרעה וירדוף בתריהון
ואתיקר בפרעה ובכל משריתיה וידעון מצראי ארי אנא יי׳ ועבדו
כין: פאשדד קלבה ויכלבהם ואתעצם בה ובגמיע גנדה ויעלם
אלמצריון אני אללה פצנעו כדאך: ואתחוא למלכא דמצרים ארי אזל
עמא ואתהפיך ליבא דפרעה ועבדוהי בעמא ואמרו מא דא

את פרעה שיאמר תועים הם בדרך כמו שנ׳ ואמר פרעה לבני ישר׳ וג׳ ויחנו לפני פי החירות. הוא פיתום ועכשיו
נקראת פי החירות על שם שנעשו שם בני חורין והם שני סלעים גבוהים זקופים והגיא שביניהם קרוי פי הסלעים
לפני בעל צפון. הוא נשאר מכל אלהי מצרים כדי להטעותן שיאמרו קשה יראתן ועליו פירש איוב משגיא
לגוים ויאבדם. ואמר פרעה. כשישמע שהם שבים לאחוריהם. לבני ישר׳. על בני ישר׳ וכן יי׳ ילחם לכם עליכם
אמרי לי אחי הוא אמרי עלי. נבוכים הם. כלואים ומושקעים ובלע״ז שירי״ד כמו נבכי ים עמק הבכא מבכי
נהרות. נבוכים הם כלואים הם במדבר שאינם יודעים לצאת ממנו ולהיכן ילכו. ואכבדה בפרעה. כשהקב״ה
מתנקם ברשעים שמו מתגדל ומתכבד וכן הוא אומר ונשפטתי אתו וג׳ ואחר כך והתגדלתי והתקדשתי
ונודעתי וג׳ ואומר שמה שבר רשפי קשת ואחר כך נודע ביהודה אלהים ואומר נודע יי׳ משפט עשה. בפרעה
ובכל חילו. הוא התחיל בעבירה וממנו התחילה הפורענות. ויעשו כן. להגיד שבחם ששמעו לקול משה
ולא אמרו היאך נתקרב אל רודפנו ואנו צריכים לברוח אלא אמרו אין לנו אלא דברי בן עמרם. ויגד למלך
מצרים. איקטורין שלח עמהם וכיון שהגיעו לשלשת ימים שקבעו לילך ולשוב וראו שאין חוזרין
למצרים באו והגידו לפרעה ביום הרביעי ובחמישי ובששי רדפו אחריהם ליל שביעי ירדו לים בשחרית
אמרו שירה והוא יום שביעי של פסח לכך אנו קורין השירה ביום השביעי. ויהפך. נהפך ממה שהיה שהרי
אמר להם קומו צאו מתוך עמי ונהפך לב עבדיו שהרי לשעבר היו אומרים לו עד מתי יהיה זה לנו

מה זאת עשינו כי שלחנו את
ישראל מעבדנו: ויאסר את
רכבו ואת עמו לקח עמו: ויקח
שש מאות רכב בחור וכל רכב
מצרים ושלשם על כלו: ויחזק
יהוה את לב פרעה מלך מצרים
וירדף אחרי בני ישראל ובני
ישראל יצאים ביד רמה: וירדפו
מצרים אחריהם וישיגו אותם
חנים על הים כל סוס רכב פרעה
ופרשיו וחילו על פי החירת
לפני בעל צפן: ופרעה הקריב
וישאו בני ישראל את עיניהם

עבדנא ארי שלחנא ית ישראל
מפלחננא: ולמא אכבר מלך
מצר אן אלקום קד הרבו: אנקלב
קלבה וקלוב עבידה פיהם וקאלו מא דא
צנענא אד אטלקנא בני אסראיל
מן כדמתנא: וטקיס ית רתכיה
וית עמיה דבר עמיה: פאסרג
מרכבה ואכד קומה מעה: ודבר
שית מאה רתכין בחירין וכל
רתכי מצראי וגיברין ממנן על
כלהון: ואכד סתמאיה מרכבא
מכתארא וסאיר מראכב ומצריין
ארין כלאף וקואד עלי גמיעהם:
ותקף יי ית לבא דפרעה מלכא
דמצרים ורדף בתר בני ישראל ובני ישראל נפקין בריש גלי: פשדד נפקין
אללה קלב פרעון מלך מצר וכלף בני אסראיל ובנו אסראיל כארגין
ביד רפיעה: ורדפו מצראי בתריהון ואדביקו יתהון כד שרן על ימא:
כל סוסות רתכי פרעה ופרשוהי ומשריתיה על פום חירתא קדם
בעיל צפן: וכלבוהם אלמצריון ולחקוהם נאזלין עלי אלבחר גמיע
כיל פל[illegible] ופרסאנה וגנדה אלי פם אלחירות בין ידי בעל צפן: ופרעה
קריב וזקפו בני ישראל ית עיניהון והא מצראי נטלין בתריהון ודחילו

למודיע ועכשיו נהפכו לרדוף אחריהם בשביל ממונם שהשאילום׳ מעבדנו׳ מלעבוד אותנו׳ ויאסר את רכבו׳ הוא
בעצמו׳ ואת עמו לקח עמו׳ משכם בדברים לקינו ונטלו ממונינו ושלחנום בואו עמי ואני לא אתנהג כשאר מלכים.
דרך שאר מלכים עבדיו קודמים לו במלחמה ואני אקדום לפניכם שנ׳ ופרעה הקריב הקריב עצמו ומיהר לפני חילותיו
דרך מלכים ליטול בבזה בראש כמו שיבחר ואני אשוה עמכם בחלק שנ׳ אחלק שלל׳ בחור׳ נבחרים בחור לשון יחיד
כל רכב ורכב שבמנין זה היה בחור׳ וכל רכב מצרים׳ ועמהם כל שאר הרכב ומהיכן היו הבהמות הללו אם תאמר
משל מצרים הרי נאמר וימת כל מקנה מצרים ואם משל ישראל והלא נאמ׳ וגם מקננו ילך עמנו משל מי היו מהירא
את דבר יי׳ וכן היה ר׳ שמעון אומ׳ טוב שבנחשים רצץ את מוחו׳ ושלשים על כולו׳ שרי צבאות כתרגו׳ ויחזק יי׳ את
לב פרעה׳ שהיה תולה אם לרדוף אם לאו וחזק את לבו לרדוף׳ ביד רמה׳ בגבורה גבוהה ומפורסמת׳ ופרעה הקריב׳ הילכו

לבהב

והנה מצרים נסע אחריהם וייראו
מאד ויצעקו בני ישראל אל יהוה:
ויאמרו אל משה המבלי אין
קברים במצרים לקחתנו למות
במדבר מה זאת עשית לנו
להוציאנו ממצרים: הלא זה
הדבר אשר דברנו אליך במצרים
לאמר חדל ממנו ונעבדה את
מצרים כי טוב לנו עבד את
מצרים ממתנו במדבר: ויאמר
משה אל העם אל תיראו התיצבו
וראו את ישועת יהוה אשר
יעשה לכם היום כי אשר ראיתם
את מצרים היום לא תספו ל

לחדא וזעיקו בני ישראל קדם יי:
פלמא קרב פרעון שכצו בנו אסר
עיונהם פאדא באלמצריון ראחלין
וראהם פכאפו גדא וצרכו אלי אללה:
ואמרו למשה המדלית קברין
במצרים דברתנא לממת במדברא
מא דא עבדת לנא לאפקותנא
ממצרים: וקאלו למוסי אמן עדם
אלקבור במצר אכרגתנא לנמות
פי אלבר מא די צנעת בנא אד
אכרגתנא מן מצר: הלא דין
פתגמא דמלילנא עמך במצרים
למימר שבוק מננא ונפלח ית
מצראי ארי טב לנא דנפלח ית
מצראי מדנמות במדברא: אליס
הדא אלקול אלדי קלנאה לך במצר קאילא דענא נכדם אלמצריין פאן כדמתנא
להם אצלח לנא מן מותנא פי אלבר: ואמר משה לעמא לא תדחלון
אתעתדו וחזו ית פרקנא דיי דעביד לכון יומא דין ארי דחזיתון ית
מצראי יומא דין לא תוספון למחזיהון עוד עד עלמא: קאל מוסי לקום
לא תכאפו קפו ואנצרו מעונה אללה אלדי יצנעהא לכם פאנכם כמא ראיתם

ופרעה הקריב עצמו ונתאמץ לקדם לפניהם כמו שהתנה עמהם: נוסע אחריהם
בלב אחד כאיש אחד ד"א והנה מצרים נוסע אחריהם ראו שר של מצרים נוסע מן השמים לעזור למצרים
תנחומא: ויצעקו תפשו אומנות אבותם באברהם הוא אומ' אל המקום אשר עמד שם ביצחק לשוח בשדה ביעקב
ויפגע במקום: המבלי אין קברים במצרים וכי מחמת חסרון קברים שאין קברים במצרים ליקבר שם לקחתנו
משם: אשר דברנו אליך במצרים והיכן דברו ירא ה' עליכם וישפוט: ממתנו מאשר נמות ואם היה נקוד
מלא פום היה נבאר ממיתתינו עכשו שנקוד בשורק נבאר מאשר נמות וכן מי יתן מותנו שנמות וכן מי
יתן מותי דאבשלום שאמות כמו ליום קומי לעד עד יום שובי בשלום עד יום שאקום שאשוב: כי אשר ראיתם
את מצרים מה שראיתם אותם אינו אלא היום היום הוא שראיתם אותם ולא תוסיפו עוד: ילחם

לראתם עוד עד עולם: יהוה
ילחם לכם ואתם תחרשון:

ויאמר יהוה אל משה מה תצעק
אלי דבר אל בני ישראל ויסעו:
ואתה הרם את מטך ונטה את
ידך על הים ובקעהו ויבאו בני
ישראל בתוך הים ביבשה: ואני
הנני מחזק את לב מצרים ויבאו
אחריהם ואכבדה בפרעה ובכל
חילו ברכבו ובפרשיו: וידעו
מצרים כי אני יהוה בהכבדי
בפרעה ברכבו ובפרשיו: ויסע
מלאך האלהים ההלך לפני

למצריין ליום לא תעאודון אן
תרוהם אבדא אלי אלדהר: יי יגיח
לכון קרב ואתון תשתקון: אללה
יחארב ענכם ואנתם פאמסכו:
ואמר יי למשה קבילית
צלותך מליל עם בני ישראל
ויטלון: פקאל אללה למוסי מא
תצרך אלי מר בני אסראיל ירחלו:
ואת טול ית חטרך וארים ית ידך
על ימא ובזעהי ויעלון בני ישראל
בגו ימא ביבשתא: ואנת ארפע
עצאך ומד ידך עלי אלבחר ושקה
וידכל בני אסראיל פי וצטה פי יבס:
ואנא האנא מתקיף ית ליבא
דמצראי ויעלון בתריהון ואתיקר
בפרעה ובכל משריתיה ברתכוהי ובפרשוהי: ואנא אשדד קלב אלמצריין
פידכלו וראהם ואתעזם בפרעון ובגמיע גנדה במראכבה ופרסאנה:
וידעון מצראי ארי אנא יי באתיקרותי בפרעה ברתכוהי ובפרשוהי:
ויעלם אלמצריון אני אללה אד יתעצמת בפרעון במראכבה ופרסאנה:

לבעבורכם וכן כי יי נלחם לכם וכן חס לא תריבון וכן אמר דבר לי וכן האתם תריבון לבעל: מה תצעק
אלי למדנו שהיה משה עומד ומתפלל אמר לו הקב"ה לא עת עתה להאריך שישראל נתונין בצרה: ד"א מה
תצעק אלי הדבר ולא עליך כמו שנ' להלן על בני ועל פועל ידי תצוני: דבר אל בני ישראל ויסעו: אין להם
אלא ליסע שאין הים עומד בפניהם כדאי זכות אבותיהם והם והאמונה שהאמינו בי ויצאו לקרוע
להם הים: וילך מאחריהם להבדיל בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ולקבל חצים ובליסטראות
של מצרים בכל מקום הוא אומר מלאך יי וכאן אומר מלאך האלהים אין אלהים בכל מקום אלא דיין מלמד
שהיו ישראל נתונים בדין באותה שעה אם להינצל אם להאבד עם מצרים: ויבא בין מחנה מצרים משל
למה לך בדרך ובנו מהלך לפניו באו לסטים לשבותו נטלו מלפניו ונתנו אחריו בא זאב מאחריו נתנו
לפניו באו לסטים לפניו וזאבים מאחריו נתנו על זרועו ונלחם בהם כך אנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו:
ויסע עמוד הענן: כשחשיכה והשלים עמוד הענן את המחנה לעמוד האש לא נסתלק הענן כמו שהיה רגיל

להסתלק

מחנה ישראל וילך מאחריהם
ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמד
מאחריהם: ויבא בין מחנה
מצרים ובין מחנה ישראל
ויהי הענן והחשך ויאר את
הלילה ולא קרב זה אל זה כל
הלילה: ויט משה את ידו על
הים ויולך יהוה את הים ברוח
קדים עזה כל הלילה וישם את
הים לחרבה ויבקעו המים:
ויבאו בני ישראל בתוך הים
ביבשה והמים להם חומה מימינם
ומשמאלם: וירדפו מצרים
ויבאו אחריהם כל סוס פרעה
רכבו ופרשיו אל תוך הים: ויהי

ונטל מלאכא דיי' דמדבר קדם
משריתא דישראל ואזל מבתריהון.
ונטל עמודא דעננא מן קדמיהון
ושרא מבתריהון: פרחל מלך
אללה אלסאיר בין ידי עסכר בני
אסראיל וסאר וראהם. ורחל עמוד
אלגמאם מן בין אידיהם ווקף וראהם:
ועאל בין משריתא דמצראי ובין
משריתא דישראל. והוה עננא
וקבלא למצראי ולישראל נהר
כל ליליא ולא אתקרבו דין לות
דין כל ליליא: פדכל בין עסכר
אלמצריין ובין עסכר אלאסראיליין.
פכאן אלצלאם ואלגמאם פגשיא
אלליל ולם יתקרבו אחדהמא אלא
אלאכר טול אלליל: וארים משה

ית ידיה על ימא ודבר יי' ית ימא ברוח קדומא תקיפא כל ליליא ושוי ית
ימא ליבשתא ואתבזעו מיא: פמד מוסי ידה עלי אלבחר וסייר אללה
אלבחר בריח קבול צעבה טול אלליל חתא צירה גפאפא ובער מא אנשק
אלמא: ועלו בני ישראל בגו ימא ביבשתא ומיא להון שורין מימינהון ומסמלהון:
פדכל בני אסראיל פי וסט אלבחר פי אליבס ואלמא להם אסוארא ען ימינהם וען
יסארהם: ורדפו מצראי ועלו בתריהון כל סוסות פרעה רתכוהי ופרשוהי לגו ימא:

ערבית לגמרי לא נסע והלך לו מאחריהם להחשיך במצרים "ויהי הענן והחשך" למצרים "ויאר" עמוד האש את
הלילה לישר' והולך לפניהם כדרכו ללכת כל הלילה והחשך שלערפל לצד מצרים "ולא קרב זה אל זה"
מחנה אל מחנה "ברוח קדים עזה" ברוח קדים שהיא עזה שברוחות והיא הרוח שהקב"ה נפרע בה
מן הרשעים שנ' ברוח קדים אפיצם יבא קדים רוח ה' רוח קדים שברך בלב ימים הגה ברוחו הקשה ביום קדים

באשמרת הבקר וישקף יהוה
אל מחנה מצרים בעמוד אש
וענן ויהם את מחנה מצרים:
ויסר את אפן מרכבתיו וינהגהו
בכבדת ויאמר מצרים אנוסה
מפני ישראל כי יהוה נלחם
להם במצרים:
ויאמר יהוה אל משה נטה
את ידך על הים וישבו
המים על מצרים על
רכבו ועל פרשיו: ויט

תכלובהם אלמצריון ודכלו וראהם
גמיע כיל פרעון ומראכבה ופרסאנה
אלי וצט אלבחר. והוה במטרת
צפרא. ואסתכי יי למשריתא
דמצראי. בעמודא דאישתא
ועננא. ושגיש ית משריתא
דמצראי: ולמא כאן פי נובה
אלגדאה אטלע אללה אלי עסכר
אלמצריין בעמוד מן נאר וגמאם
פאהאמה: ואעדי ית גלגלי
רתכיהון ומדברין להון בתקוף.

אעזיק ואמרו מצראי ~~[struck]~~ מן קדם
ישראל ארי דא היא גבורתא דיי דעבד להון קרבין במצרים: פאזל
דואלב מראכבהם. וסאקהם בשדה חין קאלו אלמצריון נהרב מן בין ידי בני
אסר' לאן אללה יחארב ענהם אלמצריין: ואמר יי למשה ארים
ית ידך על ימא ויתובון מיא על מצראי. על רתכיהון ועל פרשיהון: פקאל
אללה למוסי מד ידך עלי אלבחר. ירגע אלמא עלי אלמצריין. ועלי מראכבהם
ופרסאנהם: וארים משה ית ידיה על ימא. ותב ימא לעדן צפרא

ויבקעו המים. כל מים שבעולם: כל סוס פרעה. וכי סוס אחד היה מגיד שאין כולם חשובין לפני המקום
אלא כסוס אחד: באשמרת הבקר. שלשת חלקי הלילה קרויין אשמורות ואותה שלפני הבקר קורא
אשמורת הבקר ואומר אני לפי שהלילה חלוק למשמרות שיר של מלאכי השרת כת אחר כת לשלשה
חלקים לכך קרויה אשמורה וזהו שתרגם אונקלוס מטרת: וישקף. ויבט כלומר פנה אליהם להשחיתם ותרגו'
ואסתכי אף הוא לשון הבטה כמו שדה צופים חקל סכותא: בעמוד אש וענן. עמוד ענן יורד ועושה אותו
כטיט ועמוד האש מרתיחו וטלפי סוסיהם משתמטות: ויהם. לשון מהומה אשטורדי"ר בלעז ערבבם נטל סגניות
שלהם ושנינו בפרקי רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי כל מקום שנ' מהומה הרעשת קול הוא וזה אב
לכולן וירעם יי בקול גדול על פלשתים ויהמם: ויסר את אופן מרכבותיו. מכח האש נשרפו
הגלגלים והמרכבות נגררות והיושבים בהם נעים ואבריהן מתפרקין: וינהגהו בכבדות. בהנהגה
שהיא כבדה וקשה להם במדה שמדדו ויכבד לבו ועבדיו אף כאן וינהגהו בכבדות: נלחם
להם במצרים. במצריים: ד"א במצרים בארץ מצרים שכשם שאלו לוקים על הים כך לוקים אותם
שנשארו במצרים: וישובו המים. שזקופין ועומדין בחומה ישובו למקומם ויכסו על מצרים:

לפנות

משה את ידו על הים וישב הים
לפנות בקר לאיתנו ומצרים
נסים לקראתו וינער יהוה
את מצרים בתוך הים: וישבו
המים ויכסו את הרכב ואת
הפרשים לכל חיל פרעה
הבאים אחריהם בים לא נשאר
בהם עד אחד: ובני ישראל הלכו
ביבשה בתוך הים והמים להם
חמה מימינם ומשמאלם: ויושע
יהוה ביום ההוא את ישראל מיד
מצרים וירא ישראל את מצרים
מת על שפת הים: וירא ישראל את
היד הגדלה אשר עשה יהוה
במצרים וייראו העם את יהוה

לתקפיה ומצראי ערקין לקדמותיה.
ושניק יי ית מצראי בגו ימא: פמד
מוסי ידה עלי אלבחר. פרגע אלבחר.
עט אתגאה אלגראה אלי צנעתה.
ואלמצריון הארבין תלקאה. פגרקהם
אללה פי וסט אלבחר: ותבו מיא וחפו
ית רתכיא וית פרשיא לכל משרית
פרעה דעלו בתריהון בימא. לא
אשתאר בהון עד חד: כאן רגע
אלמא פגטא אלמראכב ואלפרסאן.
וסאיר גיוש פר. אלדאכלין וראהם
פי אלבחר. לם יבק מנהם ולא ואחד:
ובני ישראל הליכו ביבשתא בגו
ימא ומיא להון שורין מימינהון
ומסמאלהון: ובני אסר. סארו פי
אליבס פי וסט אלבחר. ואלמא להם אסואר.
ען ימינהם וען יסארהם: ופרק יי ביומא ההוא ית ישראל מידא דמצראי וחזא
ישראל ית מצראי מיתין על כיף ימא: ופאגאת אללה פי דלך אלוקת בני אסר מן יד
אלמצריין. וראי בנו אסראיל אלמצריין אמואתא עלי שאטי אלבחר: וחזא
ישראל ית גבורתא ידא רבתא דעבד יי במצרים ודחילו עמא מן קדם יי

לפנות בקר לעת שהבקר פונה לבא. לאיתנו לתקפו הראשון. נסים לקראתו שהיו מהוממים ומטורפים
ורצין לקראת המים. וינער יי כאדם שמנער את הקדרה והופך העליון למטה והתחתון למעלה כך היו
עולין ויורדין ומשתברין בים ונתן הקב"ה בהם חיות לקבל הייסורין. ושמא וינער לשון טירוף בלשון ארמי
והרבה יש במדרשי אגדה. ויכסו את הרכב לכל חיל פרעה כן דרך המקראות לכתוב למד יתירה
כמו לכל כליו תעשה נחשת. וכן לכל כלי המשכן לכל עבודתו ויתידותיו ומיתריהם לכל כליהם
ואינה אלא תיקון לשון. וירא ישראל את מצרים מת שפלטן הים על שפתו כדי שלא יאמרו ישראל כשם
שאנו עולים מצד זה כך הם עולים מצד אחר רחוק ממנו וירדפו אחרינו. את היד הגדולה את הגבורה
הגדולה שעשתה ידו של הקב"ה והרבה לשונות נופלים על לשון יד וכולם לשון יד ממש והמפרש יתקן הלשון אחר ענין הדבור:

ויאמינו ביהוה ובמשה עבדו׃

אז ישיר משה ובני ישראל את
השירה הזאת ליהוה ויאמרו
לאמר אשירה ליהוה כי
גאה גאה סוס ורכבו רמה
בים׃ עזי וזמרת יה
ויהי לי לישועה זה אלי

והימינו במימרא דיי׳ ובנבואות
משה עבדיה׃ וראי אסר׳ אלאפה
לעצימה אלדי צנעהא אללה במצריין
פכאפו אלקום אללה ואמנו באללה ובמוסי
רסולה׃ בכין שבח משה
ובני ישר׳ ית תשבחתא הדא קדם יי׳
ואמרו למימר נשבח ונודי קדם יי׳
ארי אתגאי על גיותניא וגיאותא
דיליה היא סוסיא ורכביה רמא
בימא׃ חינ׳ סבח מוסי ובנו אסר׳ הד׳י אלתסביח לללה וקאלו אנמעך
לללה אד׳ אקתדר אקתדארא אלכיל ורכאבהא רמא בהם פי אלבחר׃ נסבח
תקפי ותשבחתי דחילא יי׳ אמר במימריה והוה לי לפריק דין אלהי
ואבני ליה מקדש אלהא דאבהתי ואפלח קדמוהי׃ עזי ומגדי אלד׳י

אז ישיר משה אז כשראה הנס עלה בלבו שישיר שירה וכן אז ידבר יהושע וכן ובית יעשה לבת פרעה חשב
בלבו שיעשה לה אף כאן ישיר אמר לו לבו שישיר וכן עשה ויאמרו לאמר אשירה לה׳ וכן ביהושע כשראה
הנס אמר לו לבו שידבר וכן עשה ויאמר לעיני כל ישר׳ וכן שירת הבאר שפתח בה אז ישיר ישר׳ פירש
אחריו עלי באר ענו לה אז יבנה שלמה במה פירשו בו חכמי ישר׳ שבקש לבנות ולא בנה למדנו שהיו״ד על שם המחשבה
נאמרה זהו ליישב פשוטו אבל מדרשו אז״ל מכאן רמז לתחית המתים מן התורה וכן בכולן חוץ משל שלמה שפירשוהו
בקש לבנות ולא בנה ואין לומר וליישב לשון הזה כשאר דברים הנכתבים בלשון עתיד והן מיד כגון ככה יעשה איוב
על פי ה׳ יחנו ויש אשר יהיה הענן לפי שהן דבר ההווה תמיד ונופל בו בין לשון עתיד בין לשון עבר אבל זה שלא היה
אלא לשעה איני יכול ליישבו בלשון הזה׳ כי גאה גאה׳ כתרגומו ד״א כי גאה גאה על כל השירות וכל מה שאקלסנו
בו עוד יש בו תוספת ולא כמדת מלך בשר ודם שמקלסין אותו ואין בו׳ סוס ורוכבו׳ שניהם קשורין זה בזה והמים מעלין
אותן לרום ויורדין לעומק ואינן נפרדין׳ רמה׳ השליך וכן ורמו לגוא אתון נורא יקידתא ומדרש אגדה כתוב אחד אומ׳
רמה וכתוב אחד אומ׳ ירה מלמד שהיו עולין לרום ויורדין לתהום כמו או ירה יירה אבן נכתה מלמעלה למטה׳ עזי וזמרת
יה׳ אונקלוס תרגם עזי כמו עוזי וזמרת כמו וזמרתי ואני תמה על לשון המקרא שאין לך כמוהו בנקודתו במקרא אלא
בשלשה מקומות שהוא סמוך אצל וזמרת וכל שאר מקומות נקוד שורק ה׳ עזי ומעזי עזו אליך אשמורה וכן כל תיבה בת
שתי אותיות הנקודה מלאפום כשהיא מארכת באות שלישית ואין השנית בשוא בחטף הראשונה נקודה בשורק
כגון עז עזי רק רקי חק חקי על עלי יקור עלו כלכלו ועלושים על כלו ואלו שלשה עזי וזמרת שבכאן ושבישעיה
ושבתלים נקודים בחטף קמץ ועוד אין באחד מהם כתוב וזמרתי אלא וזמרת וכלם סמוך להם ויהי לי
לישועה לכך אני אומ׳ ליישב לשון המקרא שאין עזי כמו עוזי ולא וזמרת כמו וזמרתי אלא עזי שם דבר הוא כמו
היושבי בשמים שוכני בחגוי סלע שוכני סנה ועזו והשבח עוז וזמרת יה הוא היה לי לישועה וזמרת דבוק הוא לתיבת
השם כמו לעזרת ה׳ בעברת ה׳ על דברת בני האדם ולשון וזמרת לשון לא תזמר זמיר עריצים לשון כיסוח וכריתה
עזו ונקמתו שלאלהינו היה לנו לישועה ואל תתמה על לשון ויהי שלא נאמר היה שיש לנו מקראות מדברים בלשון זה
ודוגמתו את תקירות הבית סביב להיכל ולדביר ויעש צלעות סביב היה לו לומ׳ עשה צלעות סביב וכן בדברי הימים
ובני ישר׳ היושבים בערי יהודה וימלוך עליהם רחבעם היה לו לומ׳ מלך עליהם רחבעם מבלתי יכולת יי׳ וישחטם
היה לו לומ׳ שחטם והאנשים אשר שלח משה וימותו מתו היה לו לומ׳ ואשר לא שם לבו אל דבר יי׳ ויעזב היה לו לומ׳ עזב״

ואנוהו אלהי אבי וארממנהו:
יהוה איש מלחמה יהוה
שמו: מרכבת פרעה וחילו
ירה בים ומבחר שלשיו
טבעו בים סוף: תהמת
יכסימו ירדו במצולת כמו
אבן: ימינך יהוה נאדרי
בכח ימינך יהוה תרעץ אויב:

אלדי כאן לי גותא הו לי טאיקאוי
אליהו ואלה אבי ארפעה: יי מרי
כנחן קרבא יי שמיה: אלה רב
אלמלאחם אלה אסמה: רתכי פרע
ומשריתיה שדי בימא ומבחר
גברוהי אטבעו בימא דסוף:
מראכב פרעון וגנדה זראהם פי
אלבחר ובאר קוארה גרקו פי
בחר אלקלזם: תהומיא חפו עליהון
נחתו לעמקיא כאבנא: אלגמר גטאהם נזלו פי אלקער כאלחגארה: ימינך
יי אדירא בחילא ימינך יי תברת סנאה: ימינך יארב גזילה
אלקווה ימינך יארב תרהב אלעדא: ובסגי תקפך תברתנון לדקמו

זה אלי. בכבודו נגלה עליהם והיו מראין אותו באצבע ראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים. ואנוהו. אונקלוס תרגם לשון נוה כמו שאנן נוה צאן. ד"א ואנוהו לשון נוי אספר נויו ושבחו לבאי העולם כגון מה דודך מדוד דודי צח ואדום וכל הענין. אלהי אבי. הוא זה וארוממנהו. אלהי אבי. לא אני תחלת הקדושה אלא מוחזקת ועומדת לי הקדושה ואלהותו עלי מימי אבותי. יי איש מלחמה. בעל מלחמות כמו איש נעמי וכל איש ואיש לך מתורגמין בעל וכן וחזקת והיית לאיש לגבור. ה' שמו. מלחמותיו לא בכלי זיין אלא בשמו הוא נלחם ואנכי בא אליך בשם ה' צבאות. ד"א ה' שמו אף בשעה שהוא נלחם ונוקם מאויביו אוחז הוא במדתו לרחם על ברואיו ולזון את כל באי העולם ולא כמדת מלכי אדמה כשהוא עסוק במלחמה פונה עצמו מכל עסקים ואין בו כח לעשות זו וזו. ירה בים. שדי בימא שדי לשון יריה וכן הוא אומר או ירה יירה. אותשדאה ישתדי והתו משמשת בלו במקום יתפעל. ומבחר. שם דבר כמו מרכב משכב מקרא קדש. טבעו. אין טביעה אלא במקום טיט כמו טבעתי ביון מצולה ויטבע ירמיהו בטיט מלמד שנעשה הים טיט לגמול להם כמדתם ששעבדו את ישראל בחמר ובלבנים. יכסימו. כמו יכסום והיוד האמצעית יתירה בו ודרך מקראות בכך כמו ירביון ירויון מדשן ביתך. והיוד ראשונה שמשמעה לשון עתיד כך פירושו טבעו בים סוף כדי שיחזרו המים ויכסו אותם. יכסיימו. אין דומה לו במקרא בנקודתו ודרכו להיות נקוד יכסיומו מלוא פום. כמו אבן. ובמקום אחר צללו כעופרת ובמקום אחר יאכלמו כקש. הרשעים כקש הולכין ומטורפין עולין ויורדים בינונים כאבן והכשרים כעופרת שנחו מיד. ימינך ימינך. שני פעמים כשישראל עושין את רצונו שלמקום השמאל נעשית ימין. ימינך יי נאדרי בכח. להציל את ישראל. וימינך השנית תרעץ אויב. ולי נראה אותה ימין עצמה תרעץ אויב מה שאי אפשר לאדם לעשות שתי מלאכות ביד אחת. ופשוטו שלמקרא ימינך ה' נאדרי בכח מה מלאכתה ימינך היא תרעץ אויב וכמה מקראות דוגמתו כי הנה אויביך יי' כי הנה אויביך יאבדו עד מתי רשעים יי' עד מתי רשעים יעלוזו נשאו נהרות יי' נשאו נהרות קולם לא לנו ה' לא לנו אענה נאם ה' אענה את השמים אנכי ליי' אנכי אשירה לולי יי' שהיה לנו יאמר נא ישראל לולי יי' שהיה לנו בקום עלינו אדם עורי עורי דבורה עורי עורי דברי שיר תרמסנה רגל רגלי עני ונתן ארצם לנחלה נחלה לישראל עמו. נאדרי. כמו רבתי עם שרתי במדינות גנובתי יום. תרעץ אויב. תמיד היא רוצצת ומשברת האויב ודומה לו וירעצו וירוצצו את ישראל בשופטים. תהרוס. תמיד אתה הורס קמיך הקמים נגדך ומי הם הקמים כנגדו אלו הקמים על ישראל וכן הוא אומר כי הנה אויביך יהמיון ומה היא ההמייה על עמך יערימו סוד ועל זה קורא אותו אויביו. וברוח אפיך. היוצא משני נחירים שלאף דבר

ובְרב גאונך תהרס קמיך
תשלח חרנך יאכלמו כקש
וברוח אפיך נערמו מים
נצבו כמו נד נזלים קפאו
תהמת בלב ים אמר אויב
ארדף אשיג אחלק שלל תמלאמו
נפשי אריק חרבי תורישמו
ידי נשפת ברוחך כסמו
ים צללו כעופרת במים

על עמך. שלחת רגזך. שיצינון
כנורא לקשא: ובכתרה אקתדארך
תהדם מקאומיך. תבעת בסכטך
פאכלהם כאלקש: ובמימר פומך
חכימו מיא קמו כשור אזליא.
קפו תהומי בליבא דימא: ובריח
גצבך תערם אלמא. ווקפת כאלטואד
אלהואטל. וגמדת אלגמר פי קלב
אלבחר: דהוה אמר סנאה. ארדוף
אדביק אפליג בזתא. תסבע מנהון
נפשי. אשלוף חרבי. תשיצינון ידי: אד קאל אלעדו אתבעהם פאלחקהם
ואקסם סלבהם. ותשתפי מנהם נפסי. אגרד סיפי. פתקרצהם ידי: אמרת
במימרך חפא עליהון ימא. אשתקעו כאברא במיין תקיפין: אהבבת
בריחך פגטאהם אלבחר. ורצבו כאלרצאץ פי אלמא אלגזיר: לית בר מנך

הכתוב כביכול בשכינה דוגמת מלך בשר ודם כדי להשמיע אוזן הבריות כפי ההווה שיוכלו להבין ודבר כשאדם כועס יוצא
רוח מנחיריו וכן עלה עשן באפו וכן ומרוח אפו יכלו וזה הוא שא' למען שמי אאריך אפי כשזעפו נחה נשימתו ארוכה וכשהוא כועס
נשימתו קצרה ותהלתי אחטם לך ולמען תהלתי אחטם חטם באפי לסתום נחירי בפני האף והרוח שלא יצאו לך בשבילך אחטם כמו
נאקה בחטם במשל שבתכך נלאה בעינו וכל אף וחרון שבמק' אני אומ' כן חרה אף כמו ועצמי חרה מני חורב לשון שרפה ומוקד
שהנחירים מתחממין ונחרים בעת הקצף וחרון מגזרת חרה כמו רצון מגזרת רצה וכן חמה לשון חמימות על כן הוא אומ' ובערה
בו ובנוח החמה חומו נתקררה דעתו נערמו מים אונקלוס תרגם לשון ערמימות ולשון נחות ה' מקרא כמו ערמת חטים ונצבו
כמו נד יוכיח כערמה ממוקד רוח שיצא מאפך יבשו המים והם נעשו כמין גלים וכריות שלערימה שהם גבוהים כמו נד
כתרגומו כשור כחומה נד לשון צבור וכנוס כמו נד קציר ביום נחלה כונס כנד לא כתב כונס כנאד אלא כנד ואלו היה כנד כמו
וכונס לשון הכנסה היה לו לכתוב מכניס כבנאד מי הים אלא כונס לשון אוסף וצבור הוא וכן קמו נד אחד ויעמדו נד
ואין לשון קימה ועמידה בנאדות אלא בחומות וצבורים ולא מצינו נאד נקוד אלא במלוא פום כמו שימה דמעתי בנאדך את
נאד החלב קפאו כמו וכגבינה תקפיאני שהוקשו ונעשו כאבנים והמים סורקין את המצרים על האבן בכח ונלחמין
בם בכל מיני קושי בלב ים בחוזק הים ודרך המקראות לדבר כן עד לב השמים בלב האלה לשון עיקרו ותקפו שלדבר
אמר אויב לעמו כשפיתן בדברים ארדף ואשיגם ואחלק שלל עם שרי ועבדי תמלאמו תמלא מהם נפשי רוחי
ורצוני ואל תתמה על תיבה המדברת בשתים תמלאמו תמלא מהם יש הרבה בלשון הזה כי ארץ הנגב נתתני כמו נתת
לי ולא יכלו דברו לשלום כמו דבר עמו בני יצאוני כמו יצאו ממני מספר צעדי אגידנו כמו אגיד לו אף כאן תמלאמו
נפשי מהם אריק חרבי אשלוף ועל שם שהוא מריק את התער בשלפתו ונשאר ריק נופל בו לשון הריקה כמו מריקים
שקיהם וכליו יריקו ואל תאמר אין לשון ריקות נופל על היוצא אלא על התיק ועל השק ועל הכלי שיצא ממנו אבל לא
על החרב ועל היין ולדחוק ולפרש אריק חרבי כלשון וירק את חניכיו אזדיין בחרבי מצינו הלשון מוסב אף על היוצא שמן
תורק לא הורק מכלי אל כלי לא הורק הכלי אין כתיב כאן אלא לא הורק היין מכלי אל כלי מצינו הלשון מוסב על היין וכן והריקו
חרבותם על יפי חכמתך דחירם תורישמו לשון רשות ודלות כמו מוריש ומעשיר נשפת לשון הפחה וכן וגם נשף בהם צללו

אדירים: מי כמכה באלים
יהוה מי כמכה נאדר
בקדש נורא תהלת עשה
פלא: נטית ימינך תבלעמו
ארץ: נחית בחסדך עם זו
גאלת נהלת בעזך אל
נוה קדשך: שמעו עמים
ירגזון חיל אחז ישבי
פלשת: אז נבהלו אלופי
אדום אילי מואב יאחזמו
רעד נמגו כל ישבי כנען:
תפל עליהם אימתה ופחד
בגדל זרועך ידמו כאבן
עד יעבר עמך יהוה
עד יעבר עם זו קנית:

את הוא אלהא ולית אלהא אלא את
אדיר בקדשא דחיל תשבחן
עביד פרישן: מן מתלך פי ומעבן
ואת יא רבמן מתלך יגליל
ומקדס מכית ומראיח צאנע
ואענוכבאת: ארימת ימינך
בלעתנון ארעא: פמדרת ימינך
פאבתלעתהם וארץ: דברת
בטבותך לעמא דנן דפרקתא
[redacted] בתקפך לדירא דקדשך:
וסירת בפצלך ושעב טדי פכתהם
וסקתהם בעזך אלי מאוא קדסך:
שמעו עממיא וזעו. דחלא אחדתנון
לדהוו יתבין בפלשת: סמעת אלאמם
פרגזת. ואכד אטלק סכאן פלסטין:
בכין אתבהילו רברבי אדום. תקיפי
מואב אחדינון רתיתא. אתברו. כל דהוו יתבין בכנען: חינאיד דהש צנאדיד
אדום. ואגלא מואב. אכדתהם ארעדה. ומאג גמיע סכאן כנעאן: תפול עליהון
אימתא ודחלתא. בסגי תקפך ישתקון כאבנא. עד דיעבר עמך יי ית ארנונא.
עד דיעבר. עמא דנן דפרקתא ית ירדנא ותקע עליהם אלהיבה ואלפזע בעצם

שקעו עמוקו לשון מצולה. כעופרת אבר פלומ' בלעז. באילים. בחזקים כמו ואת אילי הארץ לקח אילותי לעזרתי חושה. נורא
תהלות. יראוי מלהגיד תהלתיך פן ימעטו על כן לך דומיה תהלה. נטית ימיך. כשהקב"ה נוטה ידו הרשעים כלים ונופלים לפי שהכל
נתון בידו ונופלים בהטייתה וכן הוא אומ' וי' יטה ידו וכשל עוזר ונפל עזור. משל לכלי זכוכית הנתונים ביד אדם מטה ידו מעט והן
נופלין ומשתברין. תבלעמו ארץ. מכאן שזכו לקבורה בשכר שאמרו ה' הצדיק. נהלת. לשון מנהל ואונקלוס תרגם לשון נושא
וסובל ולא דקדק לפרש אחר לשון העברית. ירגזון. מתרגזין. יושבי פלשת. מפני שהרגו את בני אפרים שמיהרו את
הקץ ויצאו בחזקה כמפורש בדברי הימים והרגום. אלופי אדום אילי מואב. והלא לא היה להם לירא כלום שהרי
לא עליהם הולכים אלא מפני אנינות שהיו מתאוננים ומצטערים על כבודן של יש' ר"ל. נמוגו. נמסו כמו בלבבים תמוגגינה
אמרו עלינו הם באים לכלותינו ולירש את ארצינו. תפל עליהם אימתה. על הרחוקים. ופחד. על הקרובים כענין שנ' כי שמענו
את אשר הוביש ייג'. עד יעבר עד יעבר כתרגומו. קנית. חיבבת משאר אומות כחפץ הקנוי בדמים יקרים שחביבע לה אדם

תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ
מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְהוָה
מִקְּדָשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ׃
יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד׃
כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה בְּרִכְבּוֹ
וּבְפָרָשָׁיו בַּיָּם וַיָּשֶׁב יְהוָה
עֲלֵהֶם אֶת מֵי הַיָּם וּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם׃

וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן
אֶת הַתֹּף בְּיָדָהּ וַתֵּצֶאןָ כָל הַנָּשִׁים
אַחֲרֶיהָ בְּתֻפִּים וּבִמְחֹלֹת׃ וַתַּעַן לָהֶם
מִרְיָם שִׁירוּ לַיהוָה כִּי גָאֹה גָּאָה

קדרתך יסכתון כאלחגארה אלי אן יגוז
שעבך יארב אלי אן יגוז אלשעב אלדי
פככתהם: תעילינון ותשרינון בטורא
דאחסנתך אתר לבית שכינתך
אתקינתא יי מקדשא יי אתקנוהי
ידך: יגואזא תאתי בהם פתגרסהם
פי גבל נחלתך. מהיא לסכינתך
צנעתהא יארב מקדסא אצלחתה יארא
לעלמא ידך: יי מלכותיה [illegible] ולעלמי
עלמיא: אללה מלך אלדהר ואבדא:
אדי עלו סוסות פרעה ברתכוהי
ובפרשוהי בימא ואתיב יי עליהון
ית מי ימא ובני ישראל הליכו
ביבשתא בגו ימא: אד דכל כיל פר׳

במראכבה ופרסאנה פי אלבחר פרד אללה עליהם מא אלבחר ובנו אסר׳ סארו
פי אליבס פי וסט אלבחר: ונסיבת מרים נביאתא אחתיה דאהרן ית
תופא בידהא ונפקא כל נשיא בתרהא בתפין ובחנגין: תם אכדת מרים
אלנביה אכת הרון דפא פי ידהא וכרג גמיע אלנסא וראהא בדפוף וטבול:
ומעניא להון מרים שבחו ואודו קדם יי ארי אתגאי על גיותניא וגיאותא

תביאמו: נתנבא משה שלא יכנס לארץ לכך לא נאמר תביאנו. מכון לשבתך: מקדש של מטה מכוון כנגד כסא
של מעלה אשר פעלת. מקדש: הטעם עליו זקף גדול להפרידו מתיבת השם שלאחריו המקדש אשר כוננו
ידיך יי׳ חביב בית המקדש שהעולם נברא ביד אחת שנ׳ אף ידי יסדה ארץ ומקדש בשתי ידים ואימתי יבנה
בשתי ידים בזמן שיי׳ ימלוך לעולם ועד לעתיד לבוא שכל המלוכה שלו. ולעולם ועד לשון עולמית הוא והוי״ו
בו יסוד לכך היא פתוחה אבל חכמי היודע ועד שהוי״ו בו שמוש קמוצה היא. כי בא סוס פרעה: כאשר בא. ותקח
מרים הנביאה: היכן נתנבאה כשהיא אחות אהרן קודם שנולד משה אמרה עתידה אמי שתלד בן וכו׳
כדאיתא בסוטה. אחות אהרן: לפי שמסר נפשו עליה כשנצטרעה נקראת על שמו. את התף: כלי
שלמיני זמר. בתופים ובמחלות: מובטחות היו צדקניות שבדור שהקב״ה עושה להם נסים והוציאו
תופים ממצרים. ותען להם מרים: משה אמר שירה לאנשים הוא אומ׳ והן עונין אחריו ומרים אמרה
שירה לנשים. ויסע משה: הסיען בעל כרחם שעטרו מצרים סוסיהם בתכשיטי זהב וכסף ואבנים טובות

סוס ורכבו רמה בים׃
ויסע משה את ישראל
מים סוף ויצאו אל מדבר שור וילכו
שלשת ימים במדבר ולא מצאו
מים׃ ויבאו מרתה ולא יכלו לשתת
מים ממרה כי מרים הם על כן
קרא שמה מרה׃ וילנו העם על
משה לאמר מה נשתה׃ ויצעק
אל יהוה ויורהו יהוה עץ וישלך
אל המים וימתקו המים שם שם
לו חק ומשפט ושם נסהו׃ ויאמר
אם שמוע תשמע לקול יהוה
אלהיך והישר בעיניו תעשה
והאזנת למצותיו ושמרת כל

ורתיכהא סוסיא ורכביה רמא
בימא׃ פגאובתהן מרים סבחו
ללה אד׳ אקתדר אקתדארא אלכיל
וראכבהא רמא בהם פי אלבחר׃
ואטיל משה ית ישראל מימא
דסוף ונפקו למדברא דחגרא ואזלו
תלתא יומין במדברא ולא אשכחו
מיא׃ פרחל מוסי בני אסר מן בחר
אלקלזם ולרגו אלי ברייה שור וסארו
ג׳ איאם פי אלבר ולם יגדו מא׃ ואתו
למרה ולא יכילו למשתי מיא
ממרה ארי מרירין אנון על כין
קרא שמה מרה׃ וגאוו אלמרידה
ולם יטיקוא אן ישרבו מנהא מאה
לאנה מר ולדלך סמית אלמרידה׃

ואתרעמו עמא על משה למימר מא נשתי׃ פתדמר אלקום עלי מוסי
קאילין מא נשרב׃ וצלי קדם יי׳ ואלפיה יי׳ אעא ורמא למיא ובסימו מיא׃
תמן גזר ליה קים ודין ותמן נסייה׃ פצ׳ אלי אלה פדלה עלי שגרה טרח
מנהא פי אלמא פחלי תם צייר לה רסומא ואחכאמא ותם אמתחנה׃ ואמר אם
קבלא תקביל למימרא דיי׳ אלהך ודכשר קדמוהי תעביד ותצית לפקודוהי ותטר כל

והיו ישר׳ מוצאים אותם [בים] וגדולה היתה ביזת הים מבזת מצרים שנ׳ תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף לפי׳ הוצרך להסיעם
בעל כרחם׳ ויבאו מרתה׳ כמו למרה ה״א בסוף תיבה במקום למ״ד בתחלתה והתי״ו הוא במקום ה״א אשר שבתיבת
מרה ובסמיכתה כשהיא נדבקת לה״א שהוא מוסיף במקום הלמ״ד תהפך הה״א שבשורש לתי״ו וכן כל ה״א שהיא שורש
בתיבה תהפך לתי״ו בסמיכתה [כמו] חמה [...] לי וחמתו בערה בו הרי ה״א שבשורש נהפכה לתי״ו מפני שנסמכה על הוי״ו
הנוספת וכן עבד ואמה [...] בלהה בנפש חיה ובהמתו חיתו לחם׳ בין הרמה׳ ותשובתו הרמתה׳ וילונו׳ לשון
נפעל הוא וכן התרגום לשון נפעל הוא ואתרעמו והדרך לשון תלונה להסב הדבור אל האדם מתלונן מתרעם ולא יאמר לונן רועם
וכן יאמר הלועז דקומפליינט שה׳ מסב הדבור אליו באמרו שיצ׳ שם שם לו׳ במרה נתן להם מקצת פרשיות של
תורה שיתעסקו בהם שבת ופרה אדומה ודינין׳ ושם נסהו׳ לעם וראה קשי ערפם שלא נמלכו ממשה בלשון יפה בקש עלינו
שיהיה לנו מים לשתות אלא נתלוננו׳ אם שמוע תשמע׳ זו קבלה שיקבלו עליהם׳ תעשה׳ היא עשייה׳ והאזנת׳ תטה אזנים

חקיו כל המחלה אשר שמתי
במצרים לא אשים עליך כי אני
יהוה רפאך: ויבאו ה׳
אילמה ושם שתים עשרה עינת
מים ושבעים תמרים ויחנו שם
על המים: ויסעו מאילם ויבאו כל
עדת בני ישראל אל מדבר סין
אשר בין אילם ובין סיני בחמשה
עשר יום לחדש השני לצאתם
מארץ מצרים: וילינו כל עדת וילונו ק
בני ישראל על משה ועל אהרן
במדבר: ויאמרו אלהם בני
ישראל מי יתן מותנו ביד יהוה

קימוהי כל מרעין דשויתי למצרים
לא אשוינון עלך ארי אנא יי אסך:
קז אן קבלת אמר אללה רבך וצנעת
אלמסתקים בין ידיה ואנצת אלא
וצאיאה וחפטת גמיע רסומה:
פגמיע אלאמראץ׳ אלתי אחללתהא
באלמצריין לא אחלהא בך לאני אללה
מעאפיך: ואתו לאילים:
ותמן תרתי עסר מבועין דמיין ושבעין
דקלין ושרו תמן על מיא: תם
גאוו אלי איליב וכאן תם אתנא עשר עין
מא וסבעין נכלה ונזלו תם: ונטלו
מאילים ואתו כל כנשתא דבני
ישראל למדברא דסין דבין אילים
ובין סיני בחמישת עסר יומא לירחא תנינא למפקהון מארעא
דמצרים: תם רחלו מאילים וגאת גמאעתהם אלי ברייה סין אלתי בין
איליב ובין סינא פי יום אלכאמס עשר מן אלשהר אלתאני לכרוגהם מן בלד
מצר: ואתרעמו כל כנשתא דבני ישראל על משה ועל אהרן במדברא:
פתדמר גמאעה בני אסראיל עלי מוסי והרון פי תלך אלברייה: ואמרו להון
בני ישראל לוי דמיתנא קדם יי בארעא דמצרים. כד הוינא יתבין על דודי

לדקדק בהם כל חקיו דברים שאינן אלא גזירת מלך בלא שום טעם ויצר הרע מקנטר עליהם מה איסור באלו למה נאסרו
כגון לבישת כלאים ואכילת חזיר ופרה אדומה וכיוצא בהם לא אשים עליך ואם אשים הרי הוא כלא הושמה כי אני ה׳
רופאך ולפי פשוטו כי אני ה׳ רופאך ומלמדך תורה ומצוות למען תנצל מהם כרופא הזה האומר לאדם אל תאכל דבר זה
פן יביאך לידי חולי זה וכן הוא אומר רפאות תהי לשרך שתים עשרה עינות מים כנגד שנים עשר שבטים נזדמנו להם
ושבעים תמרים כנגד שבעים זקנים בחמשה עשר יום נתפרש היום של חנייה זו ... שכלתה החררה שהוציאו מ
ממצרים והוצרכו למן ללמדינו שאכלו משירי הבצק ששים ואחת סעודות וירד להם המן בששה עשר באייר ויום אחד
בשבת היה כדאיתא במסכת שבת וילונו לפי שכלה הלחם מי יתן מותנו שנמות ואינו שם דבר כמו מותנו אלא כמו
עשותנו חנותנו שובנו לעשות אנחנו לחנות אנחנו לשוב אנחנו למות אנחנו ותרגומו לוי דמיתנא לו מתנו הלואי והיינו מתים

בארץ מצרים בשבתנו על סיר
הבשר באכלנו לחם לשבע כי
הוצאתם אתנו אל המדבר הזה
להמית את כל הקהל הזה ברעב׃
ויאמר יהוה
אל משה הנני ממטיר לכם לחם
מן השמים ויצא העם ולקטו
דבר יום ביומו למען אנסנו
הילך בתורתי אם לא׃ והיה ביום
הששי והכינו את אשר יביאו׃
והיה משנה על אשר ילקטו יום
יום׃ ויאמר משה ואהרן אל כל
בני ישראל ערב וידעתם כי
יהוה הוציא אתכם מארץ מצרים׃

בסרא. כד הוינא אכלין לחמא
ושבעין ארי אפיקתון יתנא למדברא
הדין לקטלא ית כל קהלא הדין
בכפנא׃ וקלו להם בנו אסר׳. יא
ליתנא מתנא באמר אללה פי בלד
מצר פיג לוספא עלי קדור אללחם.
ואכלנא אלטעאם שבענא. אד
אכרגתמונא אלי הדה אלבריה
לתקתלו גמיע הדי אלג׳וק בגוע׃
ואמר יי למשה הא אנא
מחית לכון לחמא מן שמיא.
ויפקון עמא וילקטון פתגם יום
ביומיה בדיל דאנסינון היהכון
באוריתי אם לא׃ פקאל אללה למוסי.
האנא מנזל לכם טעאמא מן אלסמא.

יכלג אלקום וילקטוה אמר יום ביום לקבלא אמתחנהם הל יסירו פי שראיעי
אם לא׃ ויהי ביומא שתיתאה ויתקנון ית דייתון׃ ויהי על חד תרין על די ילקטון
יום יום׃ פאדי כאן פי אליום אלסאדס יצלחון מא יאתון בה פאנה יכון צעפא
עלי מא ילקטונה פי כל יום׃ ואמר משה ואהרן לכל בני ישראל׃ ברמשא
ותדעון ארי יי אפיק יתכון מארעא דמצרים׃ פקאל מוסי והרון לגמאעה
בני אסראיל בעשי תעלמון אן אללה אכרגכם מן בלד מצר׃

דבר יום ביומו" צורך אכילת יום ילקטו ביומו ולא ילקטו היום לצורך מחר" למען אנסנו הילך בתורתי" אם ישמרו מצות
התלויות בו שלא יותירו ממנו ולא יצאו בשבת ללקוט" והיה משנה" ליום ולמחרת משנה על שהיו רגילים ללקוט יום יום
שבשאר ימות השבוע" אומר אני אשר יביאו והיה משנה לאחר שיביאו ימצאו משנה במדידה על אשר ילקטו וימדו
יום ויום וזהו לקטו לחם משנה לקיטתו היה כמצא לחם משנה וזהו על כן הוא נותן לכם ביום השישי לחם יומים נותן לכם
ברכה פושן בבית למלאת העומר פעמים ללחם יומים" ערב" כמו לערב" וידעתם כי יי המוציא אתכם ממצרים"
לפי שאמרתם לנו כי הוצאתם אותנו תדעו כי לא אנחנו המוציאים אלא יי הוציא אתכם שיגיז לכם את השליו"

ובקר וראיתם את כבוד יהוה
בשמעו את תלנתיכם על יהוה
ונחנו מה כי תלונו עלינו: ויאמר
משה בתת יהוה לכם בערב בשר
לאכל ולחם בבקר לשבע בשמע
יהוה את תלנתיכם אשר אתם
מלינם עליו ונחנו מה לא עלינו
תלנתיכם כי על יהוה: ויאמר
משה אל אהרן אמר אל כל עדת
בני ישראל קרבו לפני יהוה כי
שמע את תלנתיכם: ויהי כדבר
אהרן אל כל עדת בני ישראל
ויפנו אל המדבר והנה כבוד יהוה

ובצפרא תתחזון ית יקרא דיי׳
כד שמיען קדמוהי ית תרעמתכון
על יי׳ ונחנא מא ארי מתרעמתון
עלנא: ובגדאה תכתנרון כרם אללה.
אד סמע תדמרכם עליה ונחן מן
אד תתדמרון עלינא: ואמר משה
בדיתין יי׳ לכון ברמשא בסרא
למיכל ולחמא בצפרא למסבע.
כד שמיען קדמוהי ית תרעמתכון דאתון
מתרעמין עלוהי ונחנא מא לא
עלנא תרעמתכון אלהין על מימרא
דיי׳ ותם קאל מוסי יאדא באן יעטיכם
אללה בעשי לחמא תאכלונה
ובטעאמא בגדאה תשבעונה.

אד סמע תדמרכם אלדי אנתם מתדמרון עליה ונחן מן ליס עלינא
תדמרכם בל עלי אללה: ואמר משה לאהרן אימר לכל כנשתא דבני
ישראל קרבו לקדם יי׳ ארי שמיען קדמוהי ית תרעמתכון ותם קאל מוסי להר׳
קל לגמאעה בני אסר׳ תקדמו בין ידי אללה פאנה קד סמע תדמרכם והוה
כד מליל אהרן עם כל כנשתא דבני ישראל ואתפניאו למדברא והא יקרא דיי׳

ובקר וראיתם · לא על הכבוד שנ׳ והנה כבוד ה׳ נראה בענן נאמר אלא כך אמר להם ערב וידעתם כי היכולת
בידו ליתן תאותכם ובשר יתן אך לא בפנים מאירות יתננה לכם כי שלא כהוגן שאלתם ומכרס מלאה והלחם
ששאלתם לצורך בירידתו לבקר תראו את כבוד אור פניו שיורידהו לכם דרך חבה בבקר שיש שהות להכינו וטל
מלמעלה וטל מלמטה כמונח בקופסא · את תלונותיכם על יי׳ · כמו אשר על יי׳ · ונחנו מה · מה אנחנו חשובין כי
תלינו עלינו · שתרעמו עלינו את הכל את בניכם ונשיכם ובנותיכם וערב רב · ועל כרחי אני זקוק לפרש תלינו
בלשון תפעילו מפני דגשותו וקריאתו שאלו היה רפי הייתי מפרשו בלשון תפעלו כמו וילן העם על
משה או אם היה דגש ואין בו יוד וקרא תלונו הייתי מפרשו לשון תתלוננו עכשיו הוא משמע
תלינו את אחרים כמו במרגלים וילינו עליו את כל העדה: בשר לאכול · ולא לשובע למדה תורה
דרך ארץ שאין אוכלין בשר לשובע ומה ראה להוריד לחם בבקר ובשר בערב לפי שהלחם שאלו
כהוגן שאי אפשר לו לאדם בלא לחם אבל בשר שלא כהוגן שהרבה בהמות היו להם ועוד
שהיה אפשר להם בלא בשר לפיכך נתן להם בשעת טורח שלא כהוגן: אשר אתם מלינים עליו
את האחרים השומעין ...ים מתלוננים קרבו למקום שהענן ירד · השליו · מין עוף ושמן מאד:

נראה בענן׃
וידבר יהוה אל משה לאמר׃ שמעתי
את תלונת בני ישראל דבר אלהם
לאמר בין הערבים תאכלו בשר
ובבקר תשבעו לחם וידעתם
כי אני יהוה אלהיכם׃ ויהי בערב
ותעל השלו ותכס את המחנה
ובבקר היתה שכבת הטל סביב
למחנה׃ ותעל שכבת הטל והנה
על פני המדבר דק מחספס דק
ככפר על הארץ׃ ויראו בני
ישראל ויאמרו איש אל אחיו
מן הוא כי לא ידעו מה הוא

אתגלי בעננא׃ פכמא כלם הרון
כ'אטב גמאעה' בני אסר' אלתפתו אלי
אלברייה פאד'י בנור אללה קד טהר פי
אלגמאם׃ ומליל ׳תס״ שמיע
קדמי ית תרעמת בני ישראל מליל
עמהון למימר בין שמשיא תיכלון
בסרא ובצפרא תסבעון לחמא
ותדעון ארי אנא יוי אלהכון׃ קד
סמעת תדמר בני אסר' קל להם
בין אלגרובין תאכלון לחמא ובאלגדאה
תשבעון טעאמא ותעלמון אני
אללה רבכם׃ והוה ברמשא וסליקת
שליו וחפת ית משריתא ובצפרא
הות נחתת טלא סחור סחור למשריתא׃

פלמא כאן באלעשי צעד אלסלוי וגטא אלעסכר׃ ובאלגדאה כאן סכב אלטל חואלי
אלעסכר׃ וסליקת נחתת טלא והא על אפי מדברא דעדק מקלף דעדק
דגיר כגלידא על ארעא׃ ולמא צעד סכב אלטל פאד'י עלי וגה אלברייה בשי
דקיק מחרשף דקיק כאלרמק עלי אלארץ׃ וחזו בני ישראל ואמרו גבר לאחוהי
מנא הוא ארי לא ידעין מא הוא ואמר משה להון הוא לחמא דיהב יוי

היתה שכבת הטל וג׳ הטל שוכב על המן ובמקום אחר הוא אומ׳ וברדת הטל הטל יורד על הארץ והמן יורד
עליו וחוזר טל עליו והרי הוא כמונח בקופסא ותעל שכבת הטל כשהחמה זורחת עולה טל שעל המן לקראת
החמה כדרך טל עולה לקראת חמה אף אם תמלא שפופרת של ביצה טל ותסתום את פיה ותניחה בחמה היא עולה
מאיליה באויר ורבותינו דרשו שהטל עולה מן הארץ באויר וכעלות שכבת הטל נתגלה המן וראו והנה על פני המדבר
דק מחספס מגולה ואין דומה לו במקרא ויש פותרין מחוספס לשון חפיסה ודלוסקמא שבלשון משנה כשנתגלה משכבת
הטל ראו שהיה דבר דק מחספס בתוכו בין שתי [illegible] ואונקלוס תרג׳ מקלף לשון מחשוף הלבן ככפור כפור [illegible]
בלעז דעדק דגיר כאבנגיר והוא מין צבע [illegible] כחמרין בבני כשוי הדם הגל והדעדק דעדק כגיר כגלידא על
ארעא דק היה כגיר ושוכב מוגלד [illegible] ויש פירושו דק ככפור שטוח קלוש ומחובר כגליד
דק טינבש בלעז שהיה מגליד [illegible] מעלה וכגיר שתרגם אונקלוס [illegible] הוא טל לשון העברית
ואין לו תיבה בפסוק מן הוא היינו [illegible] כמו ויען המלך כי לא ידעו מה הוא [illegible] בשמו

יזהר טל

ויאמר משה אלהם הוא הלחם
אשר נתן יהוה לכם לאכלה: זה
הדבר אשר צוה יהוה לקטו
ממנו איש לפי אכלו עמר
לגלגלת מספר נפשתיכם איש
לאשר באהלו תקחו: ויעשו כן
בני ישראל וילקטו המרבה
והממעיט: וימדו בעמר ולא
העדיף המרבה והממעיט לא
החסיר איש לפי אכלו לקטו:
ויאמר משה אלהם איש אל
יותר ממנו עד בקר: ולא שמעו
אל משה ויותרו אנשים ממנו
עד בקר וירם תולעים ויבאש
ויקצף עלהם משה: וילקטו
אתו בבקר בבקר איש כפי אכלו

לכון למיכל: פנטרוה בני אסראיל
וקאל בעצהם לבעץ הו מן לאנהם
לם יעלמו מא הו. פקאל להם מוסי.
הו אלטעאם אלדי אעטאה אללה לכם
מאכלא: דין פתגמא דפקיד יוי.
לקוטו מניה גבר לפום מיכליה.
עומרא לגולגלתא מנין נפשתכון.
גבר לדבמשכניה תסבון: הדי
אלאמר אלדי אמר אללה בה. ילקט
כל רגל עלי קדר עישה. מרזבאן
לכל גמגמה. עלי אחצא אנפסכם
וכל רגל יאכד למן פי מנזלה:
ועבדו כן בני ישראל. ולקטו דאסגי
ודאזער: ופעל כדאך בנו אסראיל.
ולקטו. מן כתר ומן קלל: וכלו
בעומרא. ולא אותר דאסגי ודאזער
לא חסר. גבר לפום מיכליה לקטו:

וכילוה באלמרזבאן ולם יפצל. מן כתר ומן קלל. לם ינקצה. כל אמר עלי
קדר עישה לקטו: ואמר משה להון אנש. לא ישאר מניה עד צפרא. וקאל להם
מוסי. לא יבקי אנסאן מנה שיא אלי אלגדאה: ולא קבילו מן משה. ואשארו
גבריא מניה עד צפרא. ורחיש רחשא וסרי ורגיז עליהון משה: ולם יקבלו
אנאס מן מוסי. ובקו מנה אלי אלגדאה. פנתן ונגל דודא. וסכט עליהם מוסי:
ולקטו יתיה בצפר בצפר. גבר כפום מיכליה: ומא דמשתאר מניה על אפי

עומר: שם מדה: מספר נפשותיכם: כפי מנין נפשות שיש לאיש באהלו תקחו עומר לכל גולגולת: המרבה והממעיט
יש שלקטו הרבה ויש שלקטו מעט וכשבאו לביתם מדדו בעומר איש איש מה שלקטו ומצאו שהמרבה ללקוט לא
העדיף על עומר לגולגולת [illegible] אשר באהלו והממעיט ללקוט לא מצא חסר מעומר לגולגולת וזהו נס גדול שנעשה בו:
ויותירו אנשים [illegible] ואבירם: וירום תולעים: לשון רמה: ויבאש [illegible] הרי זה מקרא הפוך שבתחלה הבאיש ולבסוף
התליע כענין [illegible] ורמה לא היתה בו וכן דרך כל המתליעין: וחם השמש ונמס: הנשאר

בשרה

וחם השמש ונמס: ויהי ביום
הששי לקטו לחם משנה שני
העמר לאחד ויבאו כל נשיאי
העדה ויגידו למשה: ויאמר אלהם
הוא אשר דבר יהוה שבתון שבת
קדש ליהוה מחר את אשר תאפו
אפו ואת אשר תבשלו בשלו ואת
כל העדף הניחו לכם למשמרת
עד הבקר: ויניחו אתו עד הבקר
כאשר צוה משה ולא הבאיש
ורמה לא היתה בו: ויאמר משה
אכלהו היום כי שבת היום ליהוה

וקלא כד חמא עלוהי שמשא פשר:
וכאנו ילקטונה פי כל גדאה בקדר
עלי קדר עיזה פאדי חמת אלשמס
תמאסא: והוה ביומא שתיתאה
לקטו לחמא על חד תרין תרין
עומרין לחד ואתו כל רברבי
כנשתא וחויאו למשה: ולמא
כאן פי יום אלסאדס לקטו מן
אלטעאם צעפא מד זבאנין לכל
גמגמה פגאו אשראף גמאעה
פאכברו מוסי: ואמר להון הוא
דמליל יי שבא שבתא קדשא
קדם יי מחר ית דאתון עתידין למיפא
אפו וית דאתון עתידין לבשלא בשילו וית כל מותרא אצנעו לכון
למטרא עד צפרא: קאל להם הו מא קאל אללה. עטלה הי סבת מקדסה
ללה גדא מא תרידון אן תכבזוה פאכבזוה ומא תרידון אן תטבכוה
פאטבכוה ומא פצל דעוה לכם מחפוטא אלי גדאה: ואצנעו יתיה בצפר
עד צפרא כמא דפקיד משה ולא סרי ורחשא לא הות ביה: פדעוה
אלי גדאה כמא אמר מוסי ולם ינתן ורמה לם תכון פיה: ואמר משה
אכלוהי יומא דין ארי שבתא יומא קדם יי יומא דין לא תשכחוניה

בשדה נעשה נחלים ושותין ממנו איילים וצביים ואומות העולם צדין מהם וטועמים בהם טעם מן ויודעים מה שבחן
של ישראל. פשר לשון פושרין ע"י שהשמש מתחמם ומפשיר. ונמס. דישטנפריר ודוגמתו בסנהדרין בקופה מיתות נקט ולחם
משנה. כשמדדו לקיטתן באהליהם מצאו כפלים שני העומר לאחד ומדרש אגדה לחם משונה אותו היום נשתנה לשבח בריחו
וטעמו. ויגידו למשה. שאלוהו מה היום מיומים ומכאן יש ללמוד שעדיין לא הגיד להם משה פרשת שבת שנצטוה לומר להם והיה
ביום הששי והכינו וגו' עד ששאלו את זאת. אמר להם הוא אשר דבר ה' שנצטויתי לומר לכם ולכך ענשו הכתוב שאמר לו עד אנה
מאנתם. ולא הוציאו מן הכלל. את אשר תאפו אפו. מה שאתם רוצים לאפות בתנור אפו היום הכל לשני ימים ומה שאתם צריכים
לבשל ממנו במים בשלו היום. לשון אפייה נופל בלחם ולשון בישול בתבשיל. למשמרת. לגניזה. ויאמר משה אכלוהו היום. שחרית
שהורגלו לצאת וללקוט באו לשאול אם נצא אם לאו אמר להם את שבידכם אכלו. לערב חזרו לפניו ושאלוהו מהו לצאת
אמר להם שבת היום. ראה אותן דואגים שמא פסק המן ולא ירד עוד אמר להם היום לא תמצאוהו ואבל למחר תמצאוהו

היום לא תמצאהו בשדה׃ ששת
ימים תלקטהו וביום השביעי
שבת לא יהיה בו׃ ויהי ביום
השביעי יצאו מן העם ללקט
ולא מצאו׃
ויאמר יהוה אל משה
עד אנה מאנתם לשמר מצותי
ותורתי׃ ראו כי יהוה נתן לכם
השבת על כן הוא נתן לכם ביום
הששי לחם יומים שבו איש
תחתיו אל יצא איש ממקמו
ביום השביעי׃ וישבתו העם
ביום השבעי׃ ויקראו בית
ישראל את שמו מן והוא כזרע
גד לבן וטעמו כצפיחת בדבש׃

בחקלא׃ יקל להם מוסי כלוה אליום
לאן אליום סבת ללה׃ ואליום לא
תגדונה פי אלצחרא׃ שתה יומין
תלקטוניה וביומא שביעאה שבתא
לא יהי ביה׃ סתה איאם תלקטונה
ואליום אלז׳ סבת לא יכון פיה׃ והוה
ביומא שביעאה נפקו מן עמא
למלקט ולא אשכחו׃ ולמי כאן
פי אליום אלז׳ כרג אנאס מן אלקום
ליל(ת)קטו ולם יגדו שייא׃
ואמר יי׳ למשה עד אמתי אתון
מסרבין למיטר פקודי ואוריתי׃
קל אללה למוסי אלי כם תאבון
אן תחפטו וצאיאי ושראיעי׃ חזו ארי
יי׳ יהב לכון שבתא על כן הוא יהיב
לכון ביומא שתיתאה לחים תרין יומין
תיבו אנש תחותוהי לא יפוק אנש מאתריה ביומא שביעאה׃ ואנצרו אן אללה
אעטאכם שריעה אלסבת ולדׄלך הו מעטיכם פי אליום אלו׳ טעאם יומין פליגלס
כל אמר פי מכאנה ולא יכרג אנסאן מן מוצׄעה פי אליום אלז׳׃ ונחו עמא ביומא
שביעאה׃ פאסבת אלקום פי אליום אלז׳׃ וקרו בית ישראל ית שמיה מנא והוא כבר זרע
גדא חיור וטעמיה כאסקריטון בדבש׃ פסמאה בנו אסראיל אסמה אלמן והו כבזר
אלכזברה אביץ׳ וטעמה כקטאיף בעסל׃ ואמר משה דין פתגמא

וביום השביעי שבת׳ שבת הוא והמן לא יהיה בו ולא בא הכתוב אלא לרבות יום הכפורים וימים טובים׳ עד אנה מאנתם׳ משל
הדיוט הוא בהדי הוצא לקי כרבא ע״י הרשעים מתגנין הכשרים׳ ראו׳ בעיניכם כי יי׳ בכבודו מזהיר אתכם על השבת
שהרי נס נעשה בכל ערב שבת לתת לכם לחם יומים׳ שבו איש תחתיו׳ מכאן סמכו חכמ׳ ד׳ אמות ליוצא חוץ לתחום
אל יצא איש ממקומו׳ אלו אלפים אמה ולא במפורש שאין תחומין אלא מדברי סופרים ועיקרו שלמקרא על לקוטי המן נאמ׳
והוא כזרע גד׳ עשב ששמו אליינדרי וזרע שלו עגול ואינו לבן והמן היה לבן ואינו נמשל לזרע גד אלא לענין העגול
כזרע גד היה והוא לבן׳ כצפיחית׳ בצק שמטגנין אותו בדבש וקורין לו אסקריטין בלשון משנה והוא תרגומו של אונקלוס׳

ויאמר משה זה הדבר אשר צוה
יהוה מלא העמר ממנו למשמרת
לדרתיכם למען יראו את הלחם
אשר האכלתי אתכם במדבר
בהוציאי אתכם מארץ מצרים: ויאמר
משה אל אהרן קח צנצנת אחת
ותן שמה מלא העמר מן והנח
אתו לפני יהוה למשמרת
לדרתיכם: כאשר צוה יהוה אל
משה ויניחהו אהרן לפני העדת
למשמרת: ובני ישראל אכלו
את המן ארבעים שנה עד באם
אל ארץ נושבת את המן אכלו
עד באם אל קצה ארץ כנען:

דפקיד יי׳ מלי עומרא מניה למטרא
לדריכון בדיל דיחזון ית לחמא
דאוכילית יתכון במדברא באפקותי
יתכון מארעא דמצרים: ת׳ם קא׳ל
מוסי הד׳י אלאמר אלד׳י אמר אללה בה
מל אלעמר זבאן מנה יכון מחפוט׳את
לאג׳יאלכם לכי ינט׳רו אלטעאם אלד׳י
אטעמתכם פי אלבריה חין אכ׳רג׳תכם
מן בלד מצר: ואמר משה לאהרן
סב צלוחית חדא והב תמן מלי
עומרא מנא ואצנע יתיה קדם יי׳
למטרא לדריכון: קא׳ל מוסי להרון
כ׳ד׳ ברניה ואג׳על פיהא מל
אלעמר מנא וצ׳עה בין ידי אללה
מחפוט׳א לאג׳יאלכם: כמא דפקיד

יי׳ למשה ואצנעיה אהרן קדם סהדותא למטרא: כמא אמר אללה מוסי וצ׳עה הרון
בין ידי אלשהאדה מחפוט׳א: ובני ישראל אכלו ית מנא ארבעין שנין עד
דעלו לארעא יתיבתא ית מנא אכלו עד דאתו לסיפי ארעא דכנען:
ובנו אסראיל אכלו אלמן ארבעין סנה אלי דכ׳ולהם אלי בלד עאמר
אכלו אלמן אלי דכ׳ולהם אלא טרף בלד כנעאן: ועומרא חד מן

למשמרת לגניזה. לדורותיכם בימי ירמיהו כשהיה ירמיהו מוכיחם למה אין אתם עוסקין בתורה והם אומרים
נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה מהיכן נתפרנס הוציא להם צנצנת המן אמר להם אתם ראו דבר ה׳ שמעו לא נאמר
אלא ראו בזה נתפרנסו אבותיכם הרבה שלוחים יש לו למקום להכין מזון ליראיו. צנצנת צלוחית של חרס כתרגומו.
והנח אותו לפני ה׳ לפני הארון ולא נאמר מקרא זה עד שנבנה אהל מועד אלא שנכתב כאן בפרשת המן. ארבעים שנה
והלא חסר שלשים יום שהרי בחמשה עשר באייר ירד להם המן תחלה ובט״ו בניסן פסק שנ׳ וישבת המן ממחרת אלא מגיד
שהעוגות שהוציאו ישראל ממצרים טעמו בהן טעם מן. אל ארץ נושבת לאחר שעברו את הירדן. אל קצה ארץ כנען
בתחלת הגבול קודם שעברו את הירדן והם ערבות מואב נמצאו מכחישין זה את זה אלא בערבות מואב כשמת משה
בשבעה באדר פסק המן מלירד ונסתפקו מן המן שלקטו בו ביום עד שהקריבו העומר בששה עשר בניסן שנ׳ ויאכלו מעבור

וְהָעֹמֶר עֲשִׂרִית הָאֵיפָה הוּא׃

יז וַיִּסְעוּ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר
סִין לְמַסְעֵיהֶם עַל פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ
בִּרְפִידִים וְאֵין מַיִם לִשְׁתֹּת הָעָם׃
וַיָּרֶב הָעָם עִם מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תְּנוּ
לָנוּ מַיִם וְנִשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה
מַה תְּרִיבוּן עִמָּדִי מַה תְּנַסּוּן אֶת
יְהוָה׃ וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמַּיִם
וַיָּלֶן הָעָם עַל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָמָּה
זֶּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית
אֹתִי וְאֶת בָּנַי וְאֶת מִקְנַי בַּצָּמָא׃
וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל יְהוָה לֵאמֹר מָה
אֶעֱשֶׂה לָעָם הַזֶּה עוֹד מְעַט
וּסְקָלֻנִי׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה
עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם וְקַח אִתְּךָ מִזִּקְנֵי
יִשְׂרָאֵל וּמַטְּךָ אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ

עסרא בתלת סאין הוא׃ וכאן ומרגאן
עשר אויבה׃ ונטלו כל
כנשת בני ישר׳ ממדברא
דסין למטלניהון על מימרא דיי׳
ושרו ברפידים ולית מיא למשתי
עמא׃ ותם רחלו גמאעה בני אסר׳
מן ברייה סין פי מראחלהם עלי
אמר אלה ונזלו פי רפידים ולם יכון
מאא ישרבונה אלקום׃ ונצא עמא
עם משה ואמרו הבו לנא מיא
ונשתי ואמר להון משה מא נצן
אתון עמי מא מנסן אתון קדם יי׳׃
פכאצם אלקום מוסי וקאלו אעטונא
מאא נשרבה פקאל להם מוסי מא
תכאצמוני ומא תמתחנון אלה׃
וצחי תמן עמא למיא ואתרעם עמא
על משה ואמרו למא דנן אסיקתנא
ממצרים לקטלא יתי ויית בני ויית
בעירי בצהותא ופלמי עטשהם אלקום אלי אלמא תדמרו עלי מוסי וקאלו לה
לם אצעדתנא מן מצר לתקתלנא ובנינא ומואשינא בעטש׃ וצלי משה
קדם יי׳ למימר מא אעביד לעמא הדין עוד זעיר פון ורגמוני׃ פצרך מוסי אלי
אלה קאילא מא אצנע בהולאי אלקום עןקליל וירגמוני׃ ואמר יי׳ למשה עבר
קדם עמא ודבר עמך מסבי ישר׳ וחטרך דמחיתא ביה ית נהרא׃

הארץ ממחרת הפסח״ עשירית האיפה״ האיפה שלש סאין והסאה ששה קבין והקב ארבעה לוגים והלוג ששה ביצים נמצא עשירית האיפה ארבעים ושלש ביצים וחומש ביצה והוא שיעור לחלה ולמנחות״ מה תנסון״ לומר היוכל לתת מים בארץ ציה״ עוד מעט״ אם אמתין עוד מעט וסקלוני״ עבור לפני העם״ וראה אם יסקלוך למה הוצאת לעז על בני״ וקח אתך מזקני ישראל״ לעדות שיראו שעל ידך המים יוצאים מן הצור ולא יאמרו מעינות היו שם מימי קדם״

את היאר קח בידך והלכת׃ הנני
עמד לפניך שם על הצור בחרב
והכית בצור ויצאו ממנו מים ושתה
העם ויעש כן משה לעיני זקני
ישראל׃ ויקרא שם המקום מסה ומריבה
על ריב בני ישראל ועל נסתם
את יהוה לאמר היש יהוה בקרבנו
אם אין׃
ויבא עמלק וילחם עם ישראל
ברפידם׃ ויאמר משה אל יהושע
בחר לנו אנשים וצא הלחם
בעמלק מחר אנכי נצב על
ראש הגבעה ומטה האלהים בידי׃

סב בידך ותיזיל׃ וקל אללה לה מר
בין ידי אלקום וכד מעך מן משאיכהם
ועצאך אלדי צרבת בהא אלנהר כדהא
בידך ואמץ׃ הא אנא קאים קדמך
תמן על טנרא בחורב ותמחי בטנרא
ויפקון מניה מיא וישתי עמא׃
ועבד כין משה לעיני סבי ישראל׃
האנא מוקף דליל בין ידיך הנאך
עלי אלצואן יכרג מנה מא ישרבה
אלקום פצנע מוסי בחצרה משאיך
בני אסר׃ וקרא שמיה דאתרא
נסיתא ומצותא על דנצו בני ישראל׃
ועל דנסאו קדם יי למימר האית
שכינתא די"י בינא אם לא׃ פסמא

פי חריב ואלצרב אלצואן

דלך אלמוצע דאת אלמחנה ואלכצומה־עלי מא כאצם בנו אסראיל ואמתחנו
אללה קאילין׃ הל מוגוד נור אללה פימא בינא אם לא׃ ואתא
עמלק ואגיח קרבא עם ישראל ברפידים׃ תם גא עמלק ותחארב בני אסר
פי רפידים׃ ואמר משה ליהושע בחר לנא גוברין ופוק אגיח קרבא בעמלק
מחר אנא קאים על ריש רמתא וחטרא דאתעביד ביה נסין מן קדם יי בידי׃ וקאל
מוסי ליהושע אכתאר לנא רגאלא ואכרג חארב עמלק גדא ואנא ואקף עלי ראס

ומטך אשר הכית בו את היאור מה ת"ל אשר הכית בו את היאור אלא שהיו ישראל אומרים על המטה שאינו מוכן אלא לפורענות
בו לקה פרעה ומצרים כמה מכות במצרים ועל הים לכך נאמ׳ אשר הכית בו את היאור והן אומרים עליו שהוא לפורענות
יראו עתה שאף לטובה הוא מוכן׳ והכית בצור׳ על הצור לא נאמ׳ אלא בצור מכאן שהמטה היה של מין דבר חזק ושמו
סנפירינון והצור נבקע מפניו׳ ויבא עמלק׳ סמך פרשה זו למקרא זה לומר תמיד אני ביניכם ומזומן לכל צרכיכם ואתם
אומרים היש י"י בקרבנו אם אין חייכם שהכלב בא ונושך אתכם ואתם צועקים לי ותדעו היכן אני משל לאדם שהרכיב
בנו על כתפו ויצא לדרך היה אותו הבן רואה חפץ זה ותן לי והוא נותן לו וכן שניה וכן שלישית פגעו באדם אחד
אמ׳ לו אותו הבן ראית את אבא אמ׳ לו אביו אינך יודע היכן אני השליכו מעליו ובא הכלב ונשכו׳ בחר לנו׳ לי ולך השוהו
לו מכאן אמרו יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך וכבוד חבירך כמורא רבך מנין ויאמר אהרן אל משה בי אדוני והלא
אהרן גדול מאחיו היה ועושה את חבירו כרבו ומורא רבך כמורא שמים שנ׳ אדוני משה כלאם כלם מן העולם חייבים
הם כלייה המורדים בך כאלו מרדו בהקב"ה׳ וצא הלחם׳ צא מן הענן והלחם בו׳ מחר׳ בעת המלחמה אנכי נצב׳ בחר לנו

וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר לוֹ
מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק וּמֹשֶׁה
אַהֲרֹן וְחוּר עָלוּ רֹאשׁ הַגִּבְעָה׃
וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ
וְגָבַר יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ
וְגָבַר עֲמָלֵק׃ וִידֵי מֹשֶׁה כְּבֵדִים
וַיִּקְחוּ אֶבֶן וַיָּשִׂימוּ תַחְתָּיו וַיֵּשֶׁב
עָלֶיהָ וְאַהֲרֹן וְחוּר תָּמְכוּ בְיָדָיו מִזֶּה
אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אֱמוּנָה
עַד בֹּא הַשָּׁמֶשׁ׃ וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ
אֶת עֲמָלֵק וְאֶת עַמּוֹ לְפִי חָרֶב׃

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת

ﭏפאע. ולעצא אﭏתי אמר ﭏלה בהא פי ידי:
ועבד יהושע. כמא דאמר ליה משה.
לאגחא קרבא בעמלק ומשה אהרן
וחור. סליקו לריש רמתא: פצנע
יהושע. כמא קﭏ לה מוסי אן יחארב
וחור עמלק. ומוסי והרון וחור צעדו אﭏי ראס
ﭏיפאע: והוי. כד מרים משה ידוהי
מתגברין דבית ישראל. וכד מנח
ידוהי מתגברין דבית עמלק: וכאן
מוסי. כמא כאן ירפע ידה. יﭏלב ﭏ
אסל. וכמי יחטהא. יﭏלב ﭏ עמלק:
וידי משה יקרא. ונסבו אבנא.
ושויאו תחותוהי ויתיב עלה ואהרן
וחור סעידין בידוהי מכא חד ומכא
חד והואה ידוהי פריסן בצלו עד דעל שמשא: ולמא תﭏקלתא ידי מוסי.
אﭏדו חגרא. וציירוה אתחתה וגלס עליהא. והרון וחור אסנדא ידיה אחדהמא
ימנה ואﭏאכר יסרה. פכאנת ידאה מתצﭏתין אﭏי מגיב אﭏשמס: ותבר
יהושע. ית עמלק וית עמיה לפתגם דחרב: חתי כדר יהושע. עמלק
וקומה בחד אﭏסיף: ואמר יי למשה. כתוב דא דכרנא
בספרא. ושוי קדם יהושע ארי ממחא אמחי ית דוכרניה דעמלק מתחות

אנשים: גבורים ויראי חטא שתהא זכותן מסייעתן. ד"א בחר לנו אנשים שיודעין לבטל כשפים לפי שבני עמלק חרשים היו: ומשה ואהרן וחור: מכאן לתענית שצריכים שלשה לעבור לפני התבה שבתענית היו שרויים: כאשר ירים משה ידו: וכי ידיו של משה נוצחות היו המלחמה כו' כדאיתא בראש השנה: וידי משה כבדים: בשביל שנתעצל במצוה ומינה אחר תחתיו נתייקרו ידיו: ויקחו: אהרן וחור: אבן וישימו תחתיו: ולא ישב לו על כר וכסת. אמר ישראל שרויין בצער אף אני אהיה עמהם בצער: ויהי ידיו אמונה: ויהי משה ידיו באמונה פרושות השמים בתפלה נאמנת ונכונה: עד בוא השמש: שהיו עמלקים מחשבין את השעות באיצטרולוגין באיזו שעה הם נוצחין והעמיד להם משה חמה וערבב את השעות: ויחלוש יהושע: חתך ראשי גבוריו ולא השאיר אלא חלשים שבהם ולא הרגם כולם מכאן אנו למדים שעשו על פי הדבור של שכינה: כתוב זאת זכרון: שבא עמלק להזדווג לישראל קודם לכל האומות: ושים באזני יהושע: המכניס את ישראל לארץ שיצוה את ישראל לשלם לו את גמולו כאן נרמז לו למשה שיהושע מכניס

זכרון בספר ושים באזני יהושע כי
מחה אמחה את זכר עמלק מתחת
השמים: ויבן משה מזבח ויקרא
שמו יהוה נסי: ויאמר כי יד על
כס יה מלחמה ליהוה בעמלק
מדר דר:

ק״ו פסוק סימן כנזה

וישמע יתרו כהן מדין חתן
משה את כל אשר עשה אלהים
למשה ולישראל עמו כי הוציא
יהוה את ישראל ממצרים: ויקח

שמיא: ת׳ס קאל אללה למוסי אכתב
הד׳ דכרא פי כתאב ואתלה עלי
יהושע פאני סאמחו דכר עמלק
מן תחת אלסמא: ובנא משה מדבחא
ופלח עלוהי קדם יי׳ דעבד ליה נסין:
פבנא מוסי מדבחא וסמאה אללה
עלמי: ואמר בשבועא אמירא
דא מן קדם דחילא דשכינתיה
על כרסי יקרא דעתיד דיתגבח
קרבא קדם יי׳ בדבית עמלק לשיציותהון
מדרי עלמא: וקאל אן אלדי אקסם

בכרסיאן תכון ללה חרב פי עמלק גיל בעד גיל:
ושמע יתרו רבא דמדין חמוהי דמשה ית כל דעבד יי׳
למשה ולישראל עמיה ארי אפיק יי׳ ית ישראל ממצרים: ת׳ס סמע יתרו
אמאם מדין חמו מוסי גמיע מא צנעה אללה במוסי ובני אסראיל
קומה אד אכרג אללה בני אסראיל מן מצר: ודבר יתרו חמוהי

את ישראל לארץ· כי מחה אמחה· בכך אני מזהירך כן כי חפץ אני לאמחותו· ויקרא שמו· של מזבח ה׳ נסי· הקב״ה עשה לנו נסים כאן לא שהמזבח קרוי ה׳ אלא המזכיר שמו של מזב[illegible] את הנס שעשה המקום ה׳ הוא נס שלנו· ויאמר· משה· כי יד על כס יה· ידו של הקב״ה הורמה לישבע בכ[illegible] לו מלחמה ואיבה בעמלק עולמית ומהו כס ולא נאמר כסא ואף השם נחלק לחציו נשבע הקב״ה שאין [illegible] ואין כסאו שלם עד שימחה שמו שלעשו כולו וכשימחה שמו יהיה השם של[illegible] הכסא שלם שנ׳ האויב [illegible] חרבות לנצח זהו עשו שכתוב בו ועברתו שמרה נצח וערים נתשת אבד זכרם [illegible] מהו אומר אחריו ויי׳ לעולם ישב הרי השם שלם כונן למשפט כסאו הרי כסאו שלם·

וישמע יתרו מה שמועה שמע· שמע קריעת ים סוף ומלחמת עמלק· יתרו· שבעה שמות נקראו לו· רעואל יתר יתרו חובב חבר קני פוטיאל· יתר על שם שיתר פרשה אחת בתורה [illegible] תחזה· יתרו· כשנתגייר וקיים המצות הוסיפו לו אות· חובב שחבב את התורה וחובב הוא יתרו שנ׳ מבני חובב חותן משה ויש אומרים רעואל אביו של יתרו היה ומהו אומר ותבאנה אל רעואל אביהן שהתינוקות קורין לאבי אביהן אבא בקפרי· חותן משה· כאן היה יתרו מתכבד במשה אני חותן המלך ולשעבר היה משה תולה הגדולה בחמיו שנ׳ וישב אל יתר חותנו· למשה ולישראל· שקול משה כנגד כל ישראל· את כל אשר עשה· להם בירידת [illegible]ן ובבאר ובעמלק· כי הוציא ה׳· זו גדולה על כלם אחר שלוחיה· כשאמר לו הקב״ה במדין לך שוב מצרימה ויקח משה את אשתו ואת בניו וג׳ ויצא אהרן לקראתו ויפ[illegible]הו בהר האלהים אמ׳ [illegible] מי הם הללו אמר לו זו [illegible] שנשאתי במדין [illegible] אמר לו [illegible] אתה

יתרו חתן משה את צפרה אשת
משה אחר שלוחיה: ואת שני
בניה אשר שם האחד גרשם כי
אמר גר הייתי בארץ נכריה: ושם
האחד אליעזר כי אלהי אבי
בעזרי ויצלני מחרב פרעה:
ויבא יתרו חתן משה ובניו ואשתו
אל משה אל המדבר אשר הוא
חנה שם הר האלהים: ויאמר אל
משה אני חתנך יתרו בא אליך
ואשתך ושני בניה עמה: ויצא
משה לקראת חתנו וישתחו
וישק לו וישאלו איש לרעהו
לשלום ויבאו האהלה: ויספר
משה לחתנו את כל אשר עשה

ד משה ית צפורה אתת משה בתר
דשלחה: פאכד יתרו חמו מוסי
צפורה זוגתה בעד מא כאן קד
ארסלהא אליה: וית תרין בנהא
דשם חד גרשום ארי אמר דייר
הויתי בארע נכראה: ואבנהא
אלדי אסם אחדהמא גרשם לאנה
קאל צרת גריבא פי בלד גריבה:
ושם חד אליעזר ארי אלהא דאבא
הוה בסעדי ושיזבני מחרבא
דפרעה: ואסם אלאכר אליעזר
לאנה קאל אלאה אבי כאן פי עוני
ונגאני מן סיף פרעון: ואתא יתרו
חמוהי דמשה ובנוהי ואתתיה
לות משה למדברא דהוא שרי
תמן לטורא דאתגלי עלוהי יקרא
דיי: פגא יתרו חמו מוסי [illegible] זוגתה אליה [illegible] דיהו נאזלא תם [illegible]
גבל אללה: ואמר למשה [illegible] חמוך יתרו [illegible] לותך ואתתך ותרין בנהא
עמה: פבעת מן קאל למוסי ענה אנא [illegible] תרוגאי אליך וזוגתך ואבנאהא
מעהא: ונפק משה לקדמות חמוהי וסגיד ונשיק ליה ושאילו גבר
לחבריה לשלם ועלו למשכנא: כרג מוסי ליתלקא חמוה פסגד תם
קבלה וסאל כל אמר ען סלאמה ואתבה פדכלא אלכבא: ואשתעי משה

מוליכן אחי לו למצרים [illegible] על הדרך [illegible] ויחזר בן להוציא [illegible] אמר לה לכי לבית אביך [illegible]
שנ׳ [illegible] והנבה לה" ויצלני מחרב פרעה" [illegible] על דבר המצרים ובקש פרעה להרוג משה נעשה
צוארו כעמוד [illegible] המדבר אף אנו [illegible] במדבר היו [illegible] יתן דבר הכתוב שהיה יושב
בכבודו שלעולם ונדבו לבו לצאת אל המדבר [illegible] שמע דברי תורה" ויאמר אל משה [illegible] אני חותנך
יתרו [illegible] אתה יוצא בגיני [illegible] אתה יוצא בגין [illegible] ויצא
[illegible] יתרו [illegible] שעה [illegible] ויצא
[illegible] שראה אותו יוצא

229

יהוה לפרעה ולמצרים על אודת ישראל את כל התלאה אשר מצאתם בדרך ויצלם יהוה: ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה יהוה לישראל אשר הצילו מיד מצרים: ויאמר יתרו ברוך יהוה אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה אשר הציל את העם מתחת יד מצרים: עתה ידעתי כי גדול יהוה מכל האלהים כי בדבר אשר זדו עליהם: ויקח יתרו חתן משה עלה וזבחים לאלהים ויבא אהרן וכל זקני

לחמוהי ית כל דעבד יי׳ לפרעה ולמצראי על עיסק ישראל ית כל עקתא דאשכחתנון באורחא ושיזבנון יי׳: פקץ מוסי עלי חמוה בגמיע מא צנע אללה בפר׳ ואלמצריין בגמיע אלמציבה אלתי נאלתהם פי אלטריק וכלצהם אללה: וחדי יתרו על כל טבתא דעבד יי׳ לישראל דשיזיבנון מידא דמצראי: פסר יתרו בגמיע אלכיר אלדי צנעה אללה לבני אסראיל וכלצהם מן תחת יד אלמצריין: ואמר יתרו בריך יי׳ דשיזיב יתכון מידא דמצראי ומידא דפרעה דשיזיב ית עמא מתחות מרות מצראי: פקאל יתרו תבארך אללה אלדי כלצכם מן יד אלמצריין ומן יד פר׳ וכלץ אלקום מן נקל אלמצריין: כען ידענא ארי רב יי׳ וליה אלה בר מניה ארי בפתגמא דחשיבו מצראי למדן ית ישראל ביה דנינון: אלאן עלמת אן אללה אכבר מן גמיע אלמעבודאת אד עאקבהם באלאמר אלדי אתקחו בה עליהם: וקריב יתרו חמוהי דמשה עלון ונכסת קודשין קדם יי׳ ואתא אהרן וכל סבי ישראל

ולא יצא: וישתחו וישק לו. איני יודע מי השתחוה למי כשהוא אומר איש לרעהו מי קרוי איש זה משה: ויספר משה לחתנו. למשוך את לבו לקרבו לתורה: את כל התלאה. שעל הים ושל עמלק. התלאה למ״ד אף מן היסוד של תיבה והת״ו הוא תיקון ויסוד הנופל ממנו לפרקים וכן תרומה תנופה תקומה תנואה: ויחד יתרו. וישמח יתרו זהו פשוטו ומדרשו נעשה בשרו חדודין חדודין מיצר על איבוד מצ׳ היינו דאמרי אינשי גיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה באפיה: על כל הטובה. טובת המן והבאר והתורה ועל כולן אשר הצילו מיד מצ׳ עד עכשיו לא היה עבד יכול לברוח ממצ׳ שהיתה הארץ מסוגרת ואת אלו יצאו ששים רבוא: אשר הציל אתכם מיד מצ׳ אומה קשה. ומיד פרעה מלך קשה: מתחת יד מצרים. כתרגומו לשון רידוי ומרות היד שהיו מכבידים עליהם את העבודה: עתה ידעתי. מכירו הייתי לשעבר ועכשיו ביותר: מכל האלהים. מלמד שהיה מכיר בכל ע״ז שבעולם שלא הניח ע״ז שלא עבדה: כי בדבר אשר זדו עליהם. כתרגומו במים דמו לאבדם והם נאבדו במים: אשר זדו. אשר הרשיעו ורבותי׳ דרשוהו ל׳ ויזד יע׳ נזיד בקדרה שבשלו בה נתבשלו: עולה. כמשמעו שהיא כולה כליל: זבחים. שלמים: ויבא אהרן וגו׳ ומשה היכן הלך והלא הוא שיצא לקראתו וגרם לו את כל הכבוד אלא שהיה עומד ומשמש לפניהם:

ישראל לאכל לחם עם חתן משה לפני
האלהים׃ ויהי ממחרת וישב משה
לשפט את העם ויעמד העם על משה
מן הבקר עד הערב׃ וירא חתן משה את
כל אשר הוא עשה לעם ויאמר מה הדבר
הזה אשר אתה עשה לעם מדוע
אתה יושב לבדך וכל העם נצב
עליך מן בקר עד ערב׃ ויאמר משה
לחתנו כי יבא אלי העם לדרש
אלהים׃ כי יהיה להם דבר בא אלי
ושפטתי בין איש ובין רעהו

למיכל לחמא עם חמוהי
דמשה קדם יי׳ תם קדם יתרו חמו
מוסי צואעדא ודבאהא ללה
וגא הרון וגמיע שיוך בני אס׳
ליאכלו טעאמא מע חמו
מוסי בין ידי אלה׃ והוה
ביומא דבתרוהי ויתיב משה
למדן ית עמא וקם עמא
עלוהי דמשה מן צפרא עד
רמשא׃ ולמא כאן מן גד
גלס מוסי ליחכם לאקום
פוקף אקום אמאמה מן אל
גדאה אלי אלעשי׃ וחזא חמוהי
דמשה ית כל דהוא עביד לעמא ואמר מה פתגמא הדין דאת עביד לעמא
מדין את יתיב בלחודך וכל עמא קימין עלוך מן צפרא עד רמשא׃ פראי
חמו מוסי גמיע מא הו צאנעה באקום קאל מא הדי אלאמר אלדי אנת צאנעה
באקום מא באלך אנת גאלס וחדך וגמיע אלקום וקוף אמאמך מן אלגדאה אלי
אלעשי׃ ואמר משה לחמוהי ארי אתן לותי עמא למתבע אלפן מן קדם יי׃ קאל
מוסי לחמוה אד גאוני אלקום יטלבון אמר אלה׃ כד הוי להון דינא אתן
לותי ודאינגא בין גברא ובין חבריה ומהודענא

לפני האלהים מכאן שהנהנה מסעודה שתלמידי חכמים מסובין בה כאלו נהנה מזיו השכינה׃ ויהי ממחרת מוצאי
יום הכפורים היה כך שנינו בספרי ומהו ממחרת למחרת רדתו מן ההר ועל כרחך א״א לומר אלא ממחרת יוה״כ שהרי
קודם מתן תורה א״א לומר והודעתי את חוקי וגו׳ ומשנתנה תורה עד יוה״כ לא ישב משה לשפוט את העם שהרי בי״ז בתמוז
ירד ושבר את הלוחות ולמחר עלה בהשכמה ושהה שמונים יום וירד ביוה״כ ואין פרשה זו כתובה כסדר שלא
נא׳ ויהי ממחרת עד שנה שנייה אף לדברי האומר יתרו קודם מתן תורה בא שלוחו לארצו לא היה אלא עד שנה
שנייה שהרי נאמר כאן וישלח משה את חותנו׳ במסע הדגלים שאמר לו משה נוסעים אנחנו אל המקום
וגו׳ אל נא תעזוב אותנו ואם זו קודם מתן תורה משלחו והלך היכן מצינו שחזר׳ ואם תאמר שם לא נאמר
יתרו אלא חובב ובנו של יתרו היה הוא חובב הוא יתרו שהרי נאמר מבני חובב חותן משה׃ וישב משה ויעמד
העם׳ יושב כמלך וכולן עומדים והוקשה הדבר ליתרו שהיה מזלזל בכבודן של ישראל והוכיחו על כך שנאמר
מדוע אתה יושב לבדך וכולם נצבים׃ מן הבקר עד הערב אפשר לומר כן אלא כל דיין שדן דין אמת לאמתו
אפי׳ שעה א׳ מעלה עליו הכתוב כאלו עוסק בתורה כל היום וכאלו נעשה שותף להקב״ה במעשה בראשית שנ׳ בו ויהי ערב ויהי
בקר יום אחד׃ כי יבא העם כי בא לשון הווה׃ לדרוש אלהים כתרגומו׳ למתבע אלפן לשאול תלמוד מפי הגבורה׃ כי יהיה
להם דבר בא אלי מי שהיה לו הדבר בא אלי׃ ויאמר חותן משה וגו׳ דרך כבוד

רעהו והודעתי את חקי האלהים
ואת תורתיו׃ ויאמר חתן משה
אליו לא טוב הדבר אשר אתה עשה׃
נבל תבל גם אתה גם העם הזה
אשר עמך כי כבד ממך הדבר
לא תוכל עשהו לבדך׃ עתה
שמע בקלי איעצך ויהי אלהים
עמך היה אתה לעם מול האלהים
והבאת אתה את הדברים אל
האלהים׃ והזהרתה אתהם את
החקים ואת התורת והודעת
להם את הדרך ילכו בה ואת
המעשה אשר יעשון׃ ואתה
תחזה מכל העם אנשי חיל
יראי אלהים אנשי אמת שנאי

להון ית קימיא דיי וית אוריתיה׃
אן כאנה להם כצומה גאוני ... חכמת
בין אלרגל וצאחבה ועלמתהם רסום
אללה ושראיעה׃ ואמר חמוהי דמשה
ליה לא תקין פתגמא דאת עביד׃
קאל חמו מוסי לה ליס אלאצלח הדי
אלאמר אלדי אנת צאנעה׃ מלאה
תלאה את אף עמא הדין דעמך
ארי יקיר מנך פתגמא לא תיכול
למעבדיה בלחודך׃ כלל תכל
אנת ואלקום אלדי מעך איצא לאן
הדי אלאמר תקיל עליך ולא תטיק
אן תחמלה וחדך׃ כען קביל מני
אמלכנך ויהי מימרא דיי בסעדך
הוי את לעמא תבע אולפן מן קדם יי׳
ותהי מיתי את ית פתגמיא לקדם יי׳׃
ואן אקבל מני מא אשיר בה עליך יכן אנת ללקום מן גהת אללה תרפע
אמורהם אליה׃ ותזהר יתהון ית קימיא וית אוריתא ותהודע להון ית אורחא
דיהכון בה וית עובדא דיעבדון׃ ותנדרהם עלי אלרסום ואלשראיע ותערפהם
אלטריק אלדי יסלכון פיה ואלעמל אלדי [illegible] מלונה׃ ואת תחזי מכל עמא
גברין דחילא דחלין דיי גברין דקשוט דסנן לקבלא ממון ותמני

קודהו הכתוב חותכו של מלך ... תרגומו ולשונו לשון כמישה פלויישטרא כמו והעלה נבל כנבל נעלה
מגפן שהוא כמוש על ידי חמה ... על ידי כלח וכיוצא בו ... גם אתה לרבות אהרן וחור ושבעים זקנים כי כבד
ממך ... כובדו רב ביותר מכוחך ... [illegible] ... מה לך צא המלך בגבורה היה אתה לעם מול האלהים
שליח ומליץ בינותם למקום ושואל משפטים מאתו ... את הדברים דברי ריבותם ואתה תחזה ברוח הקדש
שעליך אנשי חיל עשירים שאין ... להם לחנוף ולהכיר פנים אנשי אמת אלו בעלי הבטחה שהן כדאי
לסמוך על דבריהם שעל ידי כן יהיו ... בצע ששונאין את ממונם בדין כהא דאמרינן

בצע ושמת עלהם שרי אלפים
שרי מאות שרי חמשים ושרי
עשרת׃ ושפטו את העם בכל
עת והיה כל הדבר הגדל יביאו
אליך וכל הדבר הקטן ישפטו
הם והקל מעליך ונשאו אתך׃
אם את הדבר הזה תעשה וצוך
אלהים ויכלת עמד וגם כל העם
הזה על מקמו יבא בשלום׃
וישמע משה לקול חתנו ויעש
כל אשר אמר׃ ויבחר משה אנשי
חיל מכל ישראל ויתן אתם ראשים
על העם שרי אלפים שרי מאות
שרי חמשים ושרי עשרת׃ ושפטו

עליהון רבני אלפי רבני מאותא
רבני חמשין ורבני עסוריתא׃
ואנת אנטר מן גמיע אלקום אנאסא
דוי חיל אתקיא ללה דוי אלחק שאני
אלטמע וול עליהם רויסא אלוף ומיין
וכמסין ועשראת׃ וידינון ית
עמא בכל עדן ויהי כל פתגם
רב ייתון לותך וכל פתגם זעיר
ידונון אנון ויקלון מנך ויסובלון
עמך׃ פיחכמון בין אלקום פי כל וקת
ויכונון כל אמר עטים ירפעונה
אליך וכל אמר צגיר יחכמון פיה
הם וכפף ענך ויחתמלון מעך׃
אם ית פתגמא הדין תעביד ויפקדנך
ייי ותיכול למקם ואף כל עמא הדין
על אתריה יהך בשלם׃ אן אנת צנעת הדא אלאמר ואמרך אללה בה אסתטעת
קיאם ואיצא גמיע הדא אלקום אלי מוצעה יציר בסלאם׃ וקביל משה למימר
חמוהי ועבד כל דאמר׃ פקבל מוסי מן חמוה וצנע גמיע מא אמרה׃
ובחר משה גברין דחילא מכל ישראל ומני יתהון רישין על עמא רבני
אלפי רבני מאותא רבני חמשין ורבני עסוריתא׃ פאכתאר מוסי אנאסא דוי חיל
מן בני אסראיל פולאהם רויסא אלוף ומיין וכמסין ועשראת׃ ודיינין ית

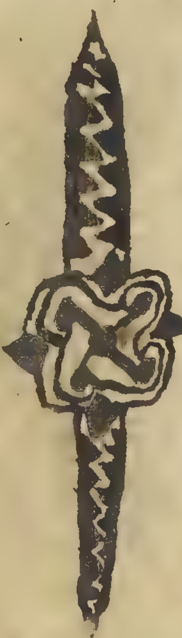
כל דייני דמקבלין ממונא מטה בדינא לאו דייני הוו׃ שרי אלפים׃ הם היו שש מאות שרים לשש מאות אלף׃ שרי
מאות׃ ששת אלפים היו׃ שרי חמשים׃ שנים עשר אלף׃ שרי עשרות׃ [illegible] ושפטו׃ ודינון לשון צווי׃ והקל
מעליך׃ דבר זה להקל מעליך והקל כמו והכבד [illegible] לשון הווה׃ וצוך אלהים ויכלת עמוד׃
המלך בגבורה אם מצוה אותך לעשות כן תוכל לעמוד ואם יעכב עליך לא תוכל לעמוד׃ וגם כל העם הזה׃ אהרן
נדב ואביהוא ושבעים זקנים הנלוים עתה עמך [illegible] ושפטו׃ הם כמו ישפטו
וכן לא תעבודי [illegible] לא תעבר כמו לא תע[illegible] מקראות העליונים היו לשון צווי מתורגמים

ויינון

את העם בכל עת את הדבר הקשה
יביאון אל משה וכל הדבר הקטן
ישפוטו הם: וישלח משה
את חתנו וילך לו אל ארצו:

ג בחדש השלישי לצאת בני ישראל
מארץ מצרים ביום הזה באו
מדבר סיני: ויסעו מרפידים
ויבאו מדבר סיני ויחנו במדבר
ויחן שם ישראל נגד ההר:
ומשה עלה אל האלהים ויקרא
אליו יהוה מן ההר לאמר כה
תאמר לבית יעקב ותגיד לבני
ישראל: אתם ראיתם אשר
עשיתי למצרים ואשא אתכם

עמא בכל עדן ית פתגם קשו
מיתן לות משה וכל פתגם זעיר
דינין אנון: פצארו יחכמון בין
אלקום פי כל וקת ואלאמר אלצעב
ירפעונה אלי מוסי ואלאמר אלצגיר
יחכמון פיה הם: ושלח משה ית
חמוהי ואזל ליה לארעיה: פאטלק
מוסי חמוה ודהב אלי בלדה:

בירחא תליתאה למפק בני
ישראל מארעא דמצרים ביומא
הדין אתו למדברא דסיני: פי אלשהר
אלתאלת לכרוג בני אסראיל מן בלד
מצר פי דלך אליום גאו אלי ברייה
סיני: ומדו פי אלגבל: ונטלו מרפידים
ואתו למדברא דסיני ושרו במדברא
ושרא תמן ישראל לקביל טורא:

ורחלו מן רפידים וגאו אלי ברייה סיני ונזלו פי אלבר. ונזל תם אסראיל חדא
אלגבל: ומשה סליק לקדם יי וקרא ליה יי מן טורא למימר כדין תימר לבית
יעקב ותחוי לבני ישראל: ומוסי צעד אלי אללה פנאדאה אללה מן אלגבל קאילא
ואטלי' יתכון כדי קל לאל יעקוב ואכבר לבני אסראיל אתון חזיתון דעבדית למצראי ונטלית יתכון

ויידינון ייתון ידינון ומקראות הללו לשון עשייה. וילך לו אל ארצו: לגייר בני משפחתו. ביום הזה: בראש חדש.
לא היה צריך לכתוב אלא ביום ההוא מהו ביום הזה שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאלו היום ניתנו. ויסעו מרפי'
מה ת"ל לחזור ולפרש מהיכן נסעו הלא כבר כתב שברפידים היו חונים בידוע שמשם נסעו אלא להקיש נסיעתן
מרפידים לביאתן למדבר סיני מה ביאתן למדבר סיני בתשובה אף נסיעתן מרפידים בתשובה. ויחן שם
ישראל: כאיש אחד בלב אחד אבל שאר כל החניות בתרעומות ובמחלוקת. נגד ההר: למזרחו וכל
מקום שאתה מוצא נגד נגד פנים למזרח. ומשה עלה: ביום השני וכל עליותיו בהשכמה היו שנ' וישכם
משה בבקר. כה תאמר: בלשון הזה וכסדר הזה. לבית יעקב: אלו הנשים תאמר להם בלשון רכה.
ותגיד לבני ישראל: עונשין ודקדוקין פרש לזכרים דברים הקשין כגידין. אתם ראיתם: לא מסורת היא בידכם

על כנפי נשרים ואבא אתכם אלי׃
ועתה אם שמוע תשמעו בקלי
ושמרתם את בריתי והייתם לי
סגלה מכל העמים כי לי כל הארץ׃
ואתם תהיו לי ממלכת כהנים
וגוי קדוש אלה הדברים אשר
תדבר אל בני ישראל׃ ויבא
משה ויקרא לזקני העם וישם
לפניהם את כל הדברים האלה
אשר צוהו יהוה׃ ויענו כל העם
יחדו ויאמרו כל אשר דבר יהוה
נעשה וישב משה את דברי העם

כד על גדפי נשרין וקריבית יתכון
לפולחני׃ ואנתם שאהדתם מא צנעתה
במצריין וחמלתכם שביה עלי
אגנחת נסור ואתית בכם אלי גבלי
הדי׃ וכען אם קבלא תקבלון למימרי
ותטרון ית קימי ותהון קדמי חביבין
מכל עממיא ארי דילי כל ארעא׃
ואן קבלתם אמרי וחפצתם
עהדי כנתם לי כאצה מן גמיע
שעוב על אן ליגמיע אלעאלם׃
ואתון תהון קדמי מלכין כהנין ועם
קדיש אלין פתגמיא דתמליל עם בני
ישראל׃ ואנתם תכונו לי מלך ואמה
ושעבא מקדסא הדי אלכלאם אלדי תקולה לבני אסראיל׃ ואתא משה
וקרא לסבי עמא וסדר קדמיהון ית כל פתגמיא האלין דפקדיה יי׃ פגא
מוסי ודעא בשיוך אלקום ותלא עליהם גמיע הדי אלכלאם אלדי אמרה
אללה בה׃ ואתיבו כל עמא כחדא ואמרו כל דמליל יי נעביד׃ ואתיב משה
ית פתגמי עמא לקדם יי׃ פאגאבו גמיע אלקום אגמעין וקאלו גמיע מא קאלה אללה

הדברים אשר עשיתי במצרים על כמה עבירות היו חייבין לי קודם שנזדווגו לכם דבלים הן שיכג ידין אתם ראיתם
ולא נפרעתי מהם אלא על ידיכם׃ ואשא אתכם׃ זה יום שבאו ישראל לרעמסס שהיו ישראל מפוזרין בכל ארץ גשן ולשעה
קלה כשבאו ליסע ולצאת נתקבצו כולם לרעמסס ואונקלוס תרגם ואשא כמו ואקיע אתכם ואטלית יתכון תקן את הדבור
דרך כבוד למעלה׃ על כנפי נשרים׃ כנשר הנושא גוזליו על כנפיו שכל שאר העופות נושאים את בניהם בין רגליהם
לפי שמתיראין מעוף אחר הפורח על גביהם אבל הנשר הזה אינו מתירא אלא מן האדם שמא יזרוק בו חץ לפי שאין עוף
פורח על גביו לכך נותנו על כנפיו אמר מוטב יכנס החץ בי ולא בבני אף אני עשיתי כן ויסע מלאך האלהים וגו' ויבא בין מחנה מצרים
והיו מצריים זורקים חצים ואבני בליסטראות והענן מקבלם׃ ואביא אתכם אלי׃ כתרגומו׃ ועתה אם שמוע׃ אם עתה
תקבלו עליכם יערב לכם מכאן ואילך שכל התחלות קשות׃ ושמרתם את בריתי׃ שאכרות עמכם על שמירת התורה׃
סגלה׃ אוצר חביב כמו וסגולת מלכים כלי יקר ואבנים טובות שהמלכים גונזים אותם כך אתם לי סגלה משאר אומות
ולא תאמרו אתם לבדכם שלי ואין לי אחרים עמכם ומה יש לי עוד שתהא חיבתכם נכרת כי לי כל הארץ והם בעיני
ולפני לכלום׃ ואתם תהיו לי ממלכת כהנים׃ שרים כמו ובני דוד כהנים היו׃ אלה הדברים׃ לא פחות ולא יותר׃
וישב משה את דברי העם וגו'׃ ביום המחרת שהוא שלישי שהיה בה שמה עלה וכי צריך היה משה להשיב אלא בא
הכתוב ללמדך דרך ארץ ממשה שלא אמר הואיל ויודע מי ששלחני איני צריך להשיב׃ בעב הענן׃ במעבה

אל יהוה׃ ויאמר יהוה אל משה
הנה אנכי בא אליך בעב הענן
בעבור ישמע העם בדברי עמך
וגם בך יאמינו לעולם ויגד משה
את דברי העם אל יהוה׃ ויאמר
יהוה אל משה לך אל העם
וקדשתם היום ומחר וכבסו
שמלתם׃ והיו נכנים ליום השלישי
כי ביום השלשי ירד יהוה לעיני
כל העם על הר סיני׃ והגבלת את
העם סביב לאמר השמרו לכם
עלות בהר ונגע בקצהו כל הנגע
בהר מות יומת׃ לא תגע בו יד כי
סקול יסקל או ירה יירה אם

נעמלה פארד מוסי כלאמהם אלי
אללה׃ ואמר יי למשה הא אנא מתגלי
לך בעיבא דעננא בדיל דישמע
עמא במללותי עמך ואף בך
יהימנון לעלם׃ וחוי משה ית
פתגמי עמא לקדם יי׃ תם קאל
אללה למוסי האנא מתגלי לך פי
גמאם אלסחאב לכי יסמע אלקום
אלקום מכ'אטבתי לך ויומנו בך
איצ'א אלי אלדהר׃ פאכבר מוסי בכלאם
אלקום אללה׃ ואמר יי למשה איזיל
לות עמא ותזמנינון יומא דין ומחר
ויחוורון לבושיהון׃ תם קאל לה
אללה אמץ' אלי אלקום פטהרהם אליום
וגדא ויגסלו תיאבהם׃ ויהון זמינין

ליומא תליתאה ארי ביומא תליתאה יתגלי יי לעיני כל עמא על טורא
דסיני׃ פיכונו מסתעדין אלי אליום אלתאלת לאן פיה יתגלא אללה בחצרתכם עלי
גבל סינא׃ ותתחים ית עמא סחרנא למימר אסתמרו לכון מלמסק בטורא
ולמקרב בסופיה כל דיקרב בטורא אתקטלא יתקטיל׃ פחדד אלקום חואליה
וקל להם אחדרו מן אלצעוד אלי אלגבל ואלדנו מן טרפה וכל מן דנא בה פליקתל
קתלא׃ לא תקרב ביה יד ארי אתרגמא יתרגים או אשתדאה ישתדי אם

הענן והו ערפל׳׳ וגם בך גם בנביאים הבאים אחריך׳׳ ויגד משה את דברי וגו׳ ביום האחרת שהוא רביעי לחדש׳׳ את דברי העם׳׳
תשובה על דבר זה שמעתי מהם שרצונם לשמוע ממך אינו דומה השומע מפי השליח לשומע מפי המלך רצוננו
לראות את מלכנו׳׳ וקדשתם וזמנתם שיכינו עצמם היום ומחר׳׳ והיו נכונים מעובדים מאשה׳׳ ליום השלישי׳׳ שהוא
ששי בחדש ובחמישי בנה משה את המזבח תחת ההר ושתים עשרה מצבה כל הענין האמור בפרשת ואלה המשפטים
ואין מוקדם ומאוחר בתורה׳׳ לעיני כל העם׳׳ מלמד שלא היה בהם סומא שנתרפאו כולם׳׳ והגבלת׳׳ קבע להם תחומין
לסימן שלא יקרבו מן הגבול והלאה׳׳ לאמר׳׳ הגבול אומר להם השמרו מעלות מכאן ולהלן ואתה הזהירם על כך׳׳
ונגע בקצהו אפילו בקצהו׳׳ ירה יירה׳׳ מכאן לנסקלין שהם נדחין למטה מבית הסקילה שהיה גבוה שתי קומות׳׳
ירה׳׳ ישלך למטה לארץ כמו ירה בים׳׳ במשוך היובל׳׳ כשימשוך היובל קול ארוך הוא סימן סילוק שכינה

בהמה אם איש לא יחיה במשך
היבל המה יעלו בהר: וירד משה
מן ההר אל העם ויקדש את העם
ויכבסו שמלתם: ויאמר אל העם
היו נכנים לשלשת ימים אל
תגשו אל אשה: ויהי ביום
השלישי בהית הבקר ויהי קלת
וברקים וענן כבד על ההר
וקל שפר חזק מאד ויחרד כל
העם אשר במחנה: ויוצא משה
את העם לקראת האלהים מן
המחנה ויתיצבו בתחתית ההר:

בעירא אם אנשא לא יתקיים במיגד
שופרא אנון מרשן למסק בטורא:
מן חית לא תמסה יד· או ירגם רגמא
או ינשב פה נשאבא בהימה כאן
אם אנסאנא לא יחיא פאדי זרב
באלבוק גאז להם אלצעוד אלי אלגבל:
ונחת משה מן טורא לות עמא
וזמין ית עמא וחורו לבושיהון:
פנזל מוסי מן אלגבל אלי אלקום וטהרהם·
וגסלו תיאבהם: ואמר לעמא הוו
זמינין לתלתא יומין לא תקרבון
לציד אתתא: קל להם כונו מסתעדין
לתלת איאם לא תקרבו אמראה:

והוה ביומא תליתאה במהוי צפרא· והוו קלין וברקין· ועננא תקיפא על טורא·
וקל שופרא תקיף לחדא· וזע כל עמא דבמשריתא· פלמא כאן פי אליום
אלג באלגדאה כאנת אצואת וברוק וגמאם עצים עלי אלגבל· וצות בוק שדיד
גדא חתא זעג גמיע אלקום אלדי פי אלעסכר: ואפיק משה ית עמא לקדמות מימרא
דיי מן משריתא ואתעתדו בשפולי טורא: פאכרג מוסי אלקום ליתלקוא אמר אללה
מן אלעסכר· פוקפו אספל אלגבל: וטורא דסיני תנן כליה. מן קדם·

במשך היובל [illegible] וכיון שאסתלק הם רשאין לעלות: היובל הוא שופר של איל שכן בערביא קורין לדכרא יובלא ושופר
של אילו של יצחק היה: מן ההר אל העם מלמ[illegible] היה משה פונה לעסקיו אלא מן ההר אל העם: היו נכונים לשלשת
ימים הוא יום רביעי שהוסיף משה יום אחד מ[illegible] כד' ר' יוסי ולדברי האומר בששה בחדש ניתנו עשרת הדיברות
לא הוסיף משה כלום ולשלשת ימים כמו ליום השלישי: אל תגשו אל אשה כל שלשת ימים הללו כדי שיהיו הנשים
טובלות ליום השלישי ויהיו טהורות לקבל התורה שאם ישמשו תוך ג' ימים שמא תפלוט האשה שכבת זרע לאחר טבילתה
ותחזור ותטמא אבל משששהתה שלשה ימים כבר הזרע מסריח ואינו ראוי להזריע וטהור מלטמא את הפולטת: בהיות
הבקר מלמד שהקדים על ידם מה שאין דרך בשר ודם לעשות כן שיהא הרב ממתין לתלמיד וכן מצינו ביחזקאל
קום צא אל הבקעה ואקום ואצא אל הבקעה והנה שם כבוד יי עומד: לקראת האלהים מגיד שהשכינה יוצאת לקראתם
כחתן היוצא לקראת כלה והוא שנ' יי מסיני בא ולא נאמר לסיני בא: בתחתית ההר לפי פשוטו ברגלי ההר
ומדרשו שנתלש ההר ממקומו ונכפה עליהם כגיגית: עשן כולו אין עשן זה שם דבר שהרי נקוד העשין
פתח אלא לשון פועל כמו אמר שמר שמע לכך תרגומו תנן כליה ולא תרגם תננא כוליה וכל עשן שבמקרא
נקודים קמץ מפני שהם שם דבר: כבשן של סיד יכול כבשן זה ולא יותר ת"ל בוער באש עד לב השמים

ואר

וְהַר סִינַי עָשַׁן כֻּלּוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר
יָרַד עָלָיו יְהוָה בָּאֵשׁ וַיַּעַל עֲשָׁנוֹ
כְּעֶשֶׁן הַכִּבְשָׁן וַיֶּחֱרַד כָּל הָהָר
מְאֹד: וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחָזֵק
מְאֹד מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים
יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל: וַיֵּרֶד יְהוָה עַל הַר
סִינַי אֶל רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא יְהוָה
לְמֹשֶׁה אֶל רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל
מֹשֶׁה: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה
רֵד הָעֵד בָּעָם פֶּן יֶהֶרְסוּ אֶל יְהוָה
לִרְאוֹת וְנָפַל מִמֶּנּוּ רָב: וְגַם
הַכֹּהֲנִים הַנִּגָּשִׁים אֶל יְהוָה
יִתְקַדָּשׁוּ פֶּן יִפְרֹץ בָּהֶם יְהוָה:

דאתגלי עלוהי יי' באשתא וסליק
תנניה כתננא דאתונא וזע כל טורא
לחדא: וגבל סיני מדכן כלה
מן קבל מא תגלא עליה אללה בנאר
וצעד דכאנה כדכאן אתון ותזעזע
אלגבל גדא: והוה קל שופרא אזיל
ותקיף לחדא משה ממליל ומן קדם יי'
מתעני ליה בקל: פכאן צות אלבוק
כלמא מר אשתד גדא מוסי
יתכלם ואללה יגיבה בצות: ואתגלי
יי' על טורא דסיני לריש טורא
וקרא יי' למשה לריש טורא וסליק
משה: ותגלא אללה עלי גבל
סיני פי ראסה. פנאדא מוסי מן ראסה
וצעד: ואמר יי' למשה חות אסהיד בעמא דלמא יפגרון קדם יי' למחזי ויפול
מנהון סגי: קאל אללה אנזל פאשהד עלי אלקום בילא יהגמון עלי נור אללה פינטרוה פיקע
מנהם כתיר: ואף כהניא דקריבין לשמשא קדם יי' דלמא יקטול בהון יי':
ואיצא אלאימה אלמקרבון אלי אללה יתקדסון ללא יתלם אללה מנהם:

אלה
יתקדשון

ומה ת"ל כבשן לשבר את האוזן מה שהיא יכולה לשמוע נותן לבריות סימן הנכר להם כיוצא בו כאריה ישאג ובי
מי נתן כח בארי אלא הוא והכתוב מושלו כאריה אלא אנו מכנין ומדמין אותו לבריותיו כדי לשבר את האוזן מה שיכולה
לשמוע כיוצא בו וקולו כקול מים רבים וכי מי נתן קול למים אלא הוא ואתה מכנה אותו לדמותו לבריותיו כדי
לשבר את האוזן: הולך וחזק מאד: מנהג הדיוט כל זמן שהוא מאריך לתקוע קולו מחליש וכוהה אבל כאן הולך
וחזק מאד ולמה כך מתחלה לשבר אזניהם מה שיכולין לשמוע: משה ידבר: כשהיה משה מדבר ומשמיע
[illegible] שמעו מפי הגבורה אלא אנכי ולא יהיה לך והקב"ה מסייעו לתת בו כח להיות קולו מגביר
ונשמע: יעננו בקול: יעננו על דבר הקול כמו אשר יענה באש על דבר האש להורידו: וירד ה' על הר סיני: יכול ירד
עליו ממש ת"ל כי מן השמים דברתי עמכם מלמד שהרכין שמים העליונים והתחתונים והציען על גבי ההר כמצע
על המטה וירד כסא הכבוד עליהם: העד בעם: התרה בהם שלא לעלות בהר: פן יהרסו וגו': שלא יהרסו את מצבם
על ידי שתאותם אל ה' לראות ויקרבו לצד ההר: ונפל ממנו רב: כל מה שיפול מהם ואפילו הוא יחידי חשוב לפני
רב: פן יהרסו: כל הריסה מפרדת את אסיפת הבנין אף הנפרדים ממצב אנשים הורסים את המצב: וגם הכהנים:
אף הבכורות שהעבודה בהם: הנגשים אל ה' להקריב קרבנותיו גם הם אל יסמכו על חשיבותם לעלות: יתקדשו:

ויאמר משה אל יהוה לא יוכל העם לעלת אל הר סיני כי אתה העדתה בנו לאמר הגבל את ההר וקדשתו: ויאמר אליו יהוה לך רד ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים והעם אל יהרסו לעלת אל יהוה פן יפרץ בם: וירד משה אל העם ויאמר אלהם: וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר: אנכי יהוה אלהיך אשר הוצאתיך

ואמר משה קדם יי לא יכול עמא למסק לטורא דסיני ארי את אסהידת בנא למימר תחים ית טורא וקדשהי:
קאל לה מוסי לא יטיק לקום לצעוד טי גבל לאנך נאשדתנא וקלת לנא אחכם גבל וקדסה: ואמר ליה יי איזיל חות ותיסק את ואהרן עמך וכהניא ועמא לא יפגרון למסק לקדם יי דלמא יקטול בהון:
ונחת משה לות קאל לה אמץ אנזל תם אצעד אנת והרון מעך ואמא אלאימה וסאיר לקום לא יהגמון עלי נור אללה ללא יתלם מנהם: ונחת משה לות עמא ואמר להון: פנזל מוסי אלי לקום וקאל להם דלך: ומליל יי ית כל פתגמיא האלין למימר: פכלמהם אללה בגמיע הדי אלכלאם קאילא:
אנא יי אלהך דאפיקתך מארעא דמצרים מבית עבדותא:
אנא אללה רבך אלדי אכרגתך מן בלד מצר מן בית אלעבודיה. לא יכן

יהיו מזומנים להתיצב על עמדן. כי יפרוץ: לשון פרצה יהרוג בהם ויעשה בהם פרצה. לא יוכל העם: איני צריך להעיד בהם שהרי מותרין ועומדין היום שלשה ימים ולא יוכלו לעלות שאין להם רשות. לך רד: והעד בהם שנית שמזרזין את האדם קודם מעשה וחוזרין ומזרזין אותו בשעת מעשה. ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים. יכול אף הם עמך ת"ל ועלית אתה אמור מעתה אתה מחיצה לעצמך ואהרן מחיצה לעצמו והם מחיצה לעצמם משה נגש יותר מאהרן ואהרן יותר מן הכהנים והעם כל עיקר אל יהרסו את מצבם לעלות אל ה'. פן יפרץ בם: אע"פ שהוא נקוד חטף קמץ אינו זז מגזרתו לכך דרך כל תיבה שנקודתה מלאפום כשהיא סמוכה במקף משתנה הנקוד לחטף קמץ. ויאמר אליהם: התרה זו. וידבר אלהים: אין אלהים אלא דיין לפי שיש פרשיות בתורה שאם עשאן אדם מקבל שכר ואם לאו אינו מקבל עליהם פורענות יכול אף עשרת הדברות כן ת"ל וידבר אלהים דיין ליפרע. את כל הדברים האלה: מלמד שאמר הקב"ה עשרת הדברות בדבור אחד מה שאי אפשר לאדם לומר כן אם כן מה ת"ל [illegible] ופירש על כל דבור ודבור בפני עצמו. לאמר: מלמד שהיו עונין על הן הן ועל לאו לאו. [illegible] אשר הוצאתיך מארץ מצרים כדאי היא ההוצאה שתהיו משועבדים לי. ד"א לפי שנגלה בים כגבור מ[illegible] כזקן מלא רחמים שנא' ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר זו היתה לפניו בשעת השע[illegible] וכעצם השמים משנגאלו [illegible] ואני משתנה במראות אל תאמרו שתי רשויות הם אנכי אשר הוצאתיך ממצרים ועל הים. ד"א לפי שהיו שומעין קולות [illegible] את הקולות קולות באין מארבע רוחות ומן השמים ומן הארץ אל תאמרו רשויות הרבה הן. ולמה אמר לשון יחיד אלהיך ליתן פתחון פה למשה ללמד סניגוריא במעשה העגל וזהו שאמר למה ה' יחרה אפך בעמך לא צוית לא יהיה לכם אלהים אחרים אלא לי לבדי

234

מארץ מצרים מבית עבדים:
לא יהיה לך אלהים אחרים על פני
לא תעשה לך פסל וכל תמונה
אשר בשמים ממעל ואשר
בארץ מתחת ואשר במים מתחת
לארץ לא תשתחוה להם ולא
תעבדם כי אנכי יהוה אלהיך אל
קנא פקד עון אבת על בנים על
שלשים ועל רבעים לשנאי ועשה
חסד לאלפים לאהבי ולשמרי
מצותי: לא תשא
את שם יהוה אלהיך לשוא כי
לא ינקה יהוה את אשר ישא את
שמו לשוא:

לך אלה אחרן בר מני. לא תעביד
לך צלם וכל דמו דבשמיא מלעילא
ודבארעא מלרע ודבמיא מלרע
לארעא. לא תסגוד להון ולא תפלחינון.
ארי אנא יי אלהך אל קנא מסער
חובי אבהן על בנין מרדין. על דר
תליתי ועל דר רביעי לסנאי. כד
משלמין בניא למחטי בתר
אבהתהון. ועביד טיבו לאלפי דרין
לרחמי ולנטרי פקודי: לא יכון
לך לאה אכר מן דוני. לא תצנע
לך פסלא ולא שבהא ממא פי
סמא מן לעלו. וממא פי לארץ
מן לספל. וממא פי למא תחת לארץ
לא תסגד להא ולא תעבדהא לאני אלה

רבך לטאיק למעאקב מטאלב בדנוב לאבא מע לבנין ולתולת ולראבע
לשאני. וצאנע לאחסאן לאלוף מן מחבי וחאפטי וצאיאי: לא תימי
בשמא דיי אלהך למגנא ארי לא יזכי יי ית דיימי בשמיה לשקרא: לא
תחלף באסם אלה רבך זורא לאן אלה לא יברי מן יחלף באסמה [illegible]

כא
בחט עלמ:

מבית עבדים. מבית פרעה שהייתם עבדים לו או אינו אומר אלא מבית עבדים שהיו עבדים לעבדים ת"ל ויפדך מבית
עבדים מיד פרעה מלך מצרים אמור מעתה עבדים למלך היו ולא לעבדים: לא יהיה לך. למה נאמר לפי שנ'
לא תעשה לך אין לי אלא שלא יעשה העשוי כבר מניין שלא יקיים ת"ל לא יהיה לך: אלהים אחרים. שאינן אלהות אלא אחרים
עשאום אלהים עליהם ולא יתכן לפרש אלהים אחרים זולתי שגנאי הוא כלפי מעלה לקרותם אלוהות אצלו. ד"א אלהים
אחרים שהם אחרים לעובדיהן צועקים אליהם ואינן עונין אותם ודומה כאלו הוא אחר שאינו מכירו מעולם: על
פני. כל זמן שאני קיים שלא תאמר לא נצטוו על ע"ז אלא אותו הדור: פקד על שם שנפקד: כל תמונה.
דבר אשר בשמים: אל קנא. מקנא ליפרע ואינו עובר על מדתו למחול על ע"ז כל לשון קנאה אנפרימנט בלע"ז
נותן לב ליפרע: לשנאי. כתרגומו כשאוחזין מעשה אבותיהן בידיהם: נוצר חסד. שאדם עושה לשלם שכר
עד לאלפים דור נמצאת מדה טובה יתירה על מדת פורענות אחת על חמש מאות שזו לארבעה דורות וזו
לאלפים: לשוא. חנם להבל ואיזהו שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע על עמוד של אבן שהוא של זהב:

זכור את יום השבת לקדשו ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת ליהוה אלהיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך כי ששת ימים עשה יהוה את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם וינח ביום השביעי על כן ברך יהוה את יום השבת ויקדשהו:

כבד את אביך ואת אמך למען יארכון ימיך על האדמה אשר יהוה אלהיך

הוי דכיר ית יומא דשבתא לקדשותיה שתא יומין תפלח ותעביד כל עבידתך: ויומא שביעאה שבתא קדם יהוה אלהך לא תעביד כל עבידא את וברך וברתך עבדך ואמתך ובעירך וגיורך דבקרוך: ארי שתא יומין עבד יי ית שמיא וית ארעא ית ימא וית כל דבהון ונח ביומא שביעאה על כן בריך יי ית יומא דשבתא וקדשיה:

ומגיירך

אדכר יום אלסבת וקדסה. סתה איאם תעמל ותצנע גמיע צנאיעך. ואליום אלסאבע סבת ללה רבך לא תצנע שיא מן אלצנאיע. אנת ואבנך ואבנתך ועבדך ואמתך ובהאימך וציפך אלדי פי מחאלך. לאן אללה כלק פי סתה איאם אלסמאואת ואלארץ. ואלבחאר וגמיע מא פיהא ואראחהא פי אליום אלז'. ולדלך בארך אללה פי יום אלסבת וקדסה:

ואמתך

יקר ית אבוך וית אמך בדיל דיורכון יומך על ארעא דיי אלהך יהיב לך: אכרם אבאך ואמך לכי יטול [illegible] אלבלד אלדי אללה רבך

זכור ושמור בדבור אחד נאמרו וכן מחלליה מות יומת וביום השבת שני כבשים וכן לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך וכן ערות אשת אחיך יבמה יבא עליה הוא שנ' אחת דבר אלהים שתים זו שמענו. זכור לשון פעול הוא כמו אכול ושתו הלוך ובכה וכן פתרונו תנו לב לזכור תמיד את יום השבת שאם נזדמן לך חפץ יפה תהא מזמינו לשבת: ועשית כל מלאכתך כשתבא שבת יהא בעיניך כאלו כל מלאכתך עשויה שלא תהרהר אחר מלאכה: אתה ובנך ובתך או קטנים או אינו אלא גדולים אמרת הלא כבר מוזהרים הם אלא לא בא אלא להזהיר גדולים על הקטנים וזהו ששנינו קטן שבא לכבות אין שומעין לו מפני ששביתתו עליך: וינח ביום השביעי כביכול הכתיב בעצמו מנוחה ללמד הימנו קל וחומר לאדם שמלאכתו בעמל וביגיעה שיהא נח בשבת: ברך ויקדשהו ברכו במן לכפלו בששי לחם משנה וקדשו במן שלא היה יורד בו: למען יאריכון ימיך אם תכבד יאריכון ימיך ואם לאו יקצרון שדברי תורה נוטריקון הם נדרשים מכלל הן לאו ומכלל לאו הן

כא

נתן לך׃ לא
תרצח׃ לא
תנאף׃ לא
תגנב׃ לא
תענה ברעך עד שקר׃ לא
תחמד בית רעך לא
תחמד אשת רעך ועבדו ואמתו
ושורו וחמרו וכל אשר לרעך׃

וכל העם ראים את הקולת ואת
הלפידם ואת קול השפר ואת ההר
עשן וירא העם וינעו ויעמדו
מרחק׃ ויאמרו אל משה דבר
אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר
עמנו אלהים פן נמות׃ ויאמר משה אל העם
אל תיראו כי לבעבור נסות

מעטיך׃ לא תקטול נפש׃
לא תקתל נפס״
לא תגוף׃ לא תזן׃
לא תגנוב׃ לא תסרק׃ לא
תסהיד בחברך סהדותא דשקרא׃
לא תשהד על אחוך שהארה
באטלה׃ לא תחמיד בית חברך׃
לא תחמיד אתת חברך ועבדיה
ואמתיה ותוריה וחמריה וכל
דלחברך׃ לא תחמן מנזל נאתך׃
ולא תחמן זוגה׳ באחבך ועבדה
ואמתה ותורה וחמארה וגמי עמא
לה׃ וכל עמא חזן ית קלא
וית בעוריא וית קל שופרא וית
טורא דתנן וחזא עמא וזעו
וקמו מרחיק׃ וגמיע וקום ינצרון
לאצואת ואפלאיל וצמת לבוק ואג בל

מתרכו ולמא ראי דלך טוום דעגוי וקמו מן בעד׃ ואמרו למשה מליל את עמנה
[illegible] ית מליל עמנא מן קדם ייי דלמא נמות׃ וקמו למוסי כד מנא את נסמע
[illegible] ולא יבר מנא אלה כי לא נה[illegible]׃ ואמר משה לעמא לא תדחלון ארי בדיל דנסאה

לא תנאף׳ אין ניאוף אלא באשת איש שנ׳ מות יומת הנואף והנואפת ואומר האשה המנאפת תחת אישה תקח את זרים׳ לא תגנב׳
גונב נפשות הכתוב מדבר לא תגנבו בגונב ממון או אינו אלא זה בגונב ממון ולהלן בגונב נפשות אמרת דבר למד מענינו מה לא
תרצח לא תנאף מדבר שחייבין עליהם מיתת בית דין אף לא תגנב דבר שחייב עליו מיתת בית דין׃ וכל העם רואים׳ מלמד שלא היה בהם
אחד סומא ומנין שלא היה בהם אלם ת״ל ויענו כל העם ומנין שלא היה בהם חרש ת״ל נעשה ונשמע׳ רואים את הקולות׳ רואים
את הנשמע שאי אפשר לראות במקום אחר׳ את הקולות׳ היוצאין מפי הגבורה׳ וינעו׳ אין נוע אלא זיע׳ ויעמדו מרחוק׳ היו
נרתעין לאחוריהן שנים עשר מיל כאורך מחניהם ומלאכי השרת באין ומסייעין אותם להחזירם שנ׳ מלאכי צבאות ידודון
ידודון׳ לבעבור נסות אתכם׳ לגדל אתכם בעולם שיצא לכם שם באומות שהוא בכבודו נגלה עליכם׳ נסות לשון
הרמה וגדולה כמו הרימו נס הרים נסי כנס על הגבעה׳ [illegible] זקוף׳ ובעבור תהיה יראתו׳ על ידי שראיתם אותו

אתכם בא האלהים ובעבור תהיה
יראתו על פניכם לבלתי תחטאו׃
ויעמד העם מרחק ומשה נגש
אל הערפל אשר שם האלהים׃
ויאמר יהוה
אל משה כה תאמר אל בני ישראל
אתם ראיתם כי מן השמים דברתי
עמכם׃ לא תעשון אתי אלהי כסף
ואלהי זהב לא תעשו לכם׃ מזבח
אדמה תעשה לי וזבחת עליו את
עלתיך ואת שלמיך את צאנך
ואת בקרך בכל המקום אשר
אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך׃

יתכון אתגלי לכון יקרא דיי׳ ובדיל
דתהי דחלתיה על אפיכון בדיל דלא
תחובון׃ קאל מוסי ללקום לא תכאפו
אנמא לכי ימתחנכם תגלא לכם
אללה ולכי תכון תקואה פי קלובכם
ללא תכטו׃ וקם עמא מרחיק׃
ומשה קריב לצית אמיטתא דתמן
יקרא דיי׳׃ פוקף אלקום מן בעיד
ומוסי תקדם אלי אלצבאב אלדי תם נור
אללה׃ ואמר יי׳ למשה כדנן
תימר לבני ישראל אתון חזיתון ארי
מן שמיא מלילית עמכון׃ תם קאל
אללה למוסי כדי קל לבני אסראיל
אנתם שאהדתם אני מן סמא כאטבתכם׃

לא תעבדון קדמי דחלן דכסף ודחלן דדהב לא תעבדון לכון׃ לא תצנעו מעי
מעבודאת מן פצה ומעבודאת מן דהב לא תצנעוהא לכם׃ מדבחא דאדמתא
תעביד קדמי ותהי דבח עלוהי ית עלוותך וית נכסת קודשך מן ענך ומן תורך׃
בכל אתר דאשרי שכינתי תמן אשלח ברכתי לך ואברכנך׃ מדבח עליואן
אצנעה לי ואדבח עליה צואעדך ודבאיחך סלאמתך פי כל מוצע אדכר

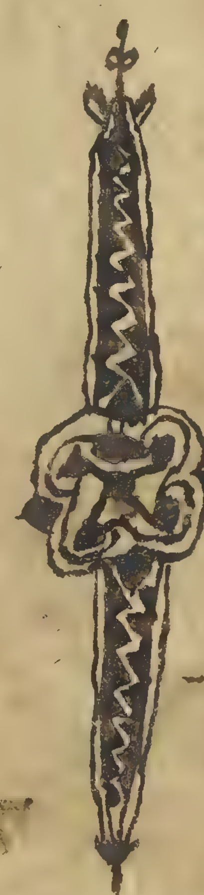
יחזו׳ ומאויים תדעו כי אין זולתו ותיראו מפניו׳ נגש אל הערפל לפנים משלש מחיצות חשך ענן וערפל שנ׳ וההר בער
באש עד לב השמים חשך ענן וערפל׳ ערפל הוא עב הענן שאמ׳ הנה אנכי בא אליך בעב הענן׳ כה תאמר בלשון הזה׳
אתם ראיתם׳ יש הפרש בין מה שאדם רואה למה שאחרים מגידין לו שמה שאחרים מגידים לו פעמים שלבו חלוק מלהאמין׳ כי מן השמים דברתי׳ וכתוב
אחר אומ׳ וירד ה׳ על הר סיני בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה
כבודו בשמים ואשו וגבורתו על הארץ׳ ד״א הרכין שמים ושמי השמים והציען על ההר וכן הוא אומר ויט שמים וירד׳ לא תעשון
אתי׳ לא תעשון דמות שמשי המשמשין לפני במרום׳ אלהי כסף׳ בא להזהיר על הכרובים שאתה עושה לעמוד אתי שלא יהיו
של כסף שאם שניתם לעשותם של כסף הרי הן לפני כאלהות׳ ואלהי זהב בא להזהיר שלא יוסיף על שנים שאם עשית ארבעה
הרי הן לפני כאלהי זהב׳ לא תעשו לכם׳ שלא תאמר הריני עושה כרובים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות כדרך שאני עושה
בבית עולמים לכך נאמר לא תעשו לכם׳ מזבח אדמה׳ מחובר באדמה שלא יבנהו על גבי עמודים או על גבי כפים׳ ד״א
שהיה ממלא את חלל מזבח הנחושת אדמה בשעת חנייתן׳ תעשה לי׳ שתהא עשייתו תחלתה לשמי׳ וזבחת עליו׳
אצלו כמו ועליו מטה מנשה או אינו אלא עליו ממש׳ ... הבשר והדם על מזבח ה׳ אלהיך ואין שחיטה בראש מזב׳
את עולתיך ואת שלמיך אשר מצאנך ומבקרך את צאנך ואת בקרך פירוש לאת עולותיך ואת שלמיך ב...

וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה לִּי לֹא תִבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית כִּי חַרְבְּךָ הֵנַפְתָּ עָלֶיהָ וַתְּחַלְלֶהָ׃ וְלֹא תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת עַל מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא תִגָּלֶה עֶרְוָתְךָ עָלָיו׃

עב פסוקין סימן אליאל דדה

וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם׃ כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִעִת יֵצֵא

אסמי אתגלא לך ואבארך פיך׃ וְאִם מַדְבַּח אַבְנִין תַּעֲבֵיד קֳדָמַי לָא תִבְנֵי יָתְהוֹן פְּסִילָן דְּאִם תָּרִים חַרְבָּךְ עֲלַהּ וְתַחְלְנַהּ׃ ואן צנעת לי מדבחא מן חגארה פלא תבניהא מהנדמה פאנך אן חרכת חדידך עליהא בדלתהא׃ וְלָא תִסַּק בְּדַרְגִּין עַל מַדְבְּחִי דְּלָא תִתְגְּלֵי עֶרְיְתָךְ עֲלוֹהִי׃ ולא תצעד במראקי עלי מדבחי לילא תכשף סותך עליה׃

וְאִלֵּין דִּינַיָּא דְּתַסְדַּר קֳדָמֵיהוֹן׃ והדה אלאחכאם אלתי תתלוהא עליהם׃ אֲרֵי תִזְבּוֹן עַבְדָּא בַּר יִשְׂרָאֵל שִׁית שְׁנִין יִפְלַח וּבִשְׁבִיעֵיתָא יִפּוֹק לְבַר חוֹרִין

אשר אזכיר את שמי׳ אשר אתן לך רשות להזכיר שם המפורש שלי שם אבוא אליך וברכתיך אשרה שכינתי עליך מכאן אתה למד שלא נתן רשות להזכיר שם המפורש אלא במקום שהשכינה באה שם וזהו בית הבחירה שם נתן רשות לכהנים להזכיר שם המפורש בנשיאות כפים ולברך את העם׳ ואם מזבח אבנים׳ ר׳ ישמעאל אומר כל אם ואם שבתורה רשות חוץ משלשה׳ אם מזבח אבנים תעשה לי הרי אם משמש בלשון כאשר ובאשר תעשה לי מזבח אבנים לא תבנה אתהן גזית שהרי חובה עליך לבנות מזבח אבנים שנ׳ אבנים שלמות תבנה וכן אם כסף תלוה חובה הוא שנ׳ העבט תעביטנו ואף זה משמש בלשון כאשר וכן אם תקריב מנחת בכורים זו מנחת העומר שהיא חובה ועל כרחך אם אין הללו תלויין לא ודאין ובלשון כאשר הם משמשין׳ גזית׳ לשון גזיזה שפוסלן ומכתתן בברזל׳ כי חרבך הנפת עליה׳ הרי כי משמש בלשון פן שהוא דלמא פן תניף חרבך עליה ותחללה הא למדת שאם הנפת עליה ברזל חללת שהמזבח נברא להאריך ימיו של אדם והברזל נברא לקצר ימיו של אדם אין זה בדין שיונף המקצר על המאריך׳ ועוד שהמזבח מטיל שלום בין ישראל לאביהם שבשמים לפיכך לא יבא עליו כורת ומחבל והרי דברים קל וחומר ומה אבנים שאינן רואות ולא שומעות ולא מדברות ע״י שמטילות שלום אמרה תורה לא תניף עליהם ברזל המטיל שלום בין איש לאשתו בין משפחה למשפחה בין אדם לחבירו על אחת כמה וכמה שלא תבואהו פורענות׳ לא תעלה במעלות׳ כשאתה בונה כבש למזבח לא תעשהו מעלות מעלות אשקלונש בלע״ז אלא חלק יהא ומשופע׳ אשר לא תגלה ערותך׳ שעל ידי המעלות אתה צריך להרחיב פסיעותיך ואע״פ שאינו גלוי ערוה ממש שהרי כתיב ועשה להם מכנסי בד מכל מקום הרחבת הפסיעות קרוב לגילוי ערוה הוא ואתה נוהג בם מנהג בזיון הרי דברים קל וחומר ומה אבנים הללו שאין בהם דעת להקפיד על בזיונן אמרה תורה הואיל ויש בהם צורך לא תנהג בם מנהג בזיון חבירך שהוא בדמות יוצרך ומקפיד על בזיונו על אחת כמה וכמה׳ ואלה המשפטים׳ כל מקום שנ׳ אלה פסל את הראשונים ואלה מוסיף על הראשונים מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני ולמה נסמכה פרשת דינין לפרשת מזבח לומר לך שתשים סנהדרין אצל המקדש׳ אשר תשים לפניהם׳ אמר לו הקב״ה למשה לא תעלה על דעתך לומר אשנה להם הפרק וההלכה שנים או שלשה פעמים עד שתהא סדורה בפיהם כמשנתה ואיני מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופירושו לכך נאמר אשר תשים לפניהם כשלחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם׳ לפניהם ולא לפני עו״ג ואפילו ידעת בדין אחד שהן דנין אותו כדיני ישראל אל תביאהו בערכאות שלהם שהמביא דיני ישראל לפני עו״ג מחלל את השם ומי״ר שם עו״ג להשביחה שנ׳ כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים כשאויבינו פלילים זהו עדות לעילוי יראתם׳ כי תקנה עבד עברי׳ עבד שהוא עברי או אינו אלא עבדו של עברי עבד כנעני שלקחתו מישראל ועליו הוא אומר שש שנים יעבד ומה

לחפשי חנם׃ אם בגפו יבא בגפו
יצא אם בעל אשה הוא ויצאה
אשתו עמו׃ אם אדניו יתן לו
אשה וילדה לו בנים או בנות האשה
וילדיה תהיה לאדניה והוא יצא
בגפו׃ ואם אמר יאמר העבד
אהבתי את אדני את אשתי ואת
בני לא אצא חפשי׃ והגישו אדניו
אל האלהים והגישו אל הדלת או
אל המזוזה ורצע אדניו את אזנו

מגן׃ קל להם א׳ י׳ אכתעת עבדא
עבראניא פ׳ יל׳ דמך סתסען ופי
ס׳ אבעה׳ יכרג חלא מגאנא׃ אם
בלחודוהי ייעול בלחודוהי יפוק׃
אם בעיל אתתא הוא ותיפוק אתתיה
עמיה׃ אן דכל עזבא יכרג עזבא׃
אן כאן דו זוגה כרגת זוגתה מעה׃
אם רבוניה יתין ליה אתתא ותליד
ליה בנין או בנן אתתא ובנהא תהי
לרבונה והוא יפוק בלחודוהי׃
ואן זוגה מולאה באמראה פולדת
לה בנין או בנאת פלאמראה ואולאדהא יכונו למולאהא והו יכרג עזבא׃
ואם מימר יימר עבדא רחימנא ית רבוני ית אתתי וית בני לא אפוק
בר חורין׃ ואן קאל עבד קד אחבבת מולאי וזוגתי ובני לא אכרג חרא׃
ויקרביניה רבוניה לקדם דיינא ויקרביניה לות דשא או דלות מזוזתא וירצע רבוניה ית

אני מקיים והתנחלתם אותם בלקוח מן הגוי אבל בלקוח מישראל יצא בשש ת״ל כי ימכר לך אחיך העברי לא אמרתי
אלא באחיך׃ כי תקנה׳ מיד בית דין שמכרוהו בגנבתו כמו שנ׳ ואם אין לו ונמכר בגנבתו או אינו אלא כמוכר עצמו מפני
דוחקו אבל מכרוהו ב״ד לא יצא בשש כשהוא אומר וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך הרי מוכר עצמו מפני דוחקו אמור
ומה אני מקיים כי תקנה בנמכר בבית דין׃ לחפשי׳ לחירות׃ אם בגפו יבא׳ שלא היה נשוי אשה כתרגומו אם בלחודוהי
ולשון בגפו בכנפו שלא בא אלא כמות שהוא יחידי בתוך לבושו בכנף בגדו׃ בגפו יצא מגיד שאם לא היה נשוי מתחלה
אין רבו מוסר לו שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים׃ אם בעל אשה הוא׳ ישראלית׃ ויצאה אשתו עמו׳ וכי מי הכניסה
שתצא אלא מגיד הכתוב שהקונה עבד עברי חייב במזונות אשתו ובניו׃ אם אדוניו יתן לו אשה׳ מכאן שהרשות ביד
רבו למסור לו שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים או אינו אלא בישראלית ת״ל האשה וילדיה תהיה לאדוניה הא אינו
מדבר אלא בכנענית שהרי העבריה אף היא יוצאה בשש׳ את אשתי׳ השפחה׃ אל האלהים׳ לבית דין צריך שימלך
במוכריו שמכרוהו לו׃ אל הדלת או אל המזוזה׳ יכול תהא המזוזה כשרה לרצוע עליה ת״ל ונתתה באזנו ובדלת
בדלת ולא במזוזה הא מה ת״ל או אל המזוזה הקיש דלת למזוזה מה מזוזה מעומד אף דלת מעומד׃ ורצע אדוניו
את אזנו׳ הימנית או אינו אלא של שמאל ת״ל אוזן אוזן לגזירה שוה נאמר כאן ורצע אדוניו את אזנו ונאמר במצורע
תנוך אזנו הימנית מה להלן הימנית אף כאן הימנית׃ ומה ראה אוזן לירצע מכל שאר איברים שבגוף אמר
רבן יוחנן בן זכאי אוזן ששמעה על הר סיני לא תגנוב והלך וגנב תרצע ואם מוכר עצמו אוזן ששמעה על
הר סיני כי לי בני ישראל עבדים והלך וקנה אדון לעצמו תרצע רבי שמעון היה דורש מקרא זה כמין חומר
ר״ל קשר צרור מבושם שתולין בצואר לתכשיט מה נשתנו דלת ומזוזה מכל כלים שבבית אמר הקב״ה
דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים כשפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות ואמרתי כי לי בני ישראל
עבדים ולא עבדים לעבדים והלך זה וקנה אדון לעצמו ירצע בפניהם׃ ועבדו לעולם׳ עד היובל

במרצע ועבדו לעלם:
וכי ימכר איש את בתו
לאמה לא תצא כצאת העבדים:
אם רעה בעיני אדניה אשר לא
יעדה והפדה לעם נכרי לא ימשל
למכרה בבגדו בה: ואם לבנו
ייעדנה כמשפט הבנות יעשה
לה: אם אחרת יקח לו שארה
כסותה ועונתה לא יגרע: ואם
שלש אלה לא יעשה לה ויצאה

כ׳ בשרא קטנה

אדניה במרצעא ויהי ליה עבד
פלח לעלם: פיקדמה מולאה
אלי אלחאכם ויקדמה אלי מצראע אלבאב
או כדה ויסם אדנה במיסאם
ויכדמה אלי אלדהר: וארי יזבין
גבר ית ברתיה לאמהו לא תפוק
כמפקנת עבדיא: ואן באע רגל
אבנתה לאמה פלא תכרג כמכרג
אלעביד: אם בישא בעיני רבונהא
דיקיימה ליה ויפרקינה לגבר
אחרן לית ליה רשו לזבונה

במשלטיה בה: אן קבחת ענד מולאהא אן יתזווג בהא פליפדהא ולבעץ׳
אנאס גריב לא יתסלט אן יביעהא אד גדר בהא: ואם לבריה יקיימנה כהלכת
בנת ישראל יעביד לה: ואן זווגהא לאבנה פכסירה אלבנאת יצנע בהא: אם
אחרנתא יסב ליה זיונה כסותה ועונתה לא ימנע: ואן תזווג באכרי פטעאמהא
וכסותהא ואוקאתהא לא ינקצהא: ואם תלת אלין לא יעביד לה ותיפוק

או אינו אלא לעולם כמשמעו ת״ל ואיש אל משפחתו תשובו מגיד שחמשים שנה קרויים עולם ולא שיהא עובדו כל
חמשים שנה אלא עובדו עד היובל בין סמוך בין מופלג: וכי ימכר איש את בתו לאמה. בקטנה הכתוב מדבר יכול
אפלו הביאה סימנין אמרת קל וחמר ומה מכורה קודם לכן יוצאה בסימנים כמו שכתוב ויצאה חנם אין כסף שאנו
דורשין אותו לסימני נערות שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר: לא תצא כצאת העבדים. כיציאת עבדים כנענים
שיוצאין בשן ועין אלא עובדת שש או עד שתביא סימנין וכל הקודם קודם לחירותה ונותן לה דמי עינה או דמי
שנה או אינו לא תצא כצאת העבדים בשש וביובל ת״ל כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה מקיש עבריה לעברי
לכל יציאותיו מה עברי יוצא בשש וביובל אף עבריה יוצאה בשש וביובל ומהו לא תצא כצאת העבדים לא תצא בראשי
איברים כעבדים כנענים יכול העברי יוצא בראשי איברים ת״ל העברי או העבריה מקיש עברי לעבריה מה העבריה
אינה יוצאה בראשי איברים אף הוא אינו יוצא בראשי איברים: אם רעה בעיני אדוניה שלא נשאה חן בעיניו לכנסה:
אשר לא יעדה שהיה לו ליעדה ולהכניסה לו לאשה וכסף קנייתה הוא כסף קדושיה וכאן רמז לך הכתוב שמצוה
ביעוד ורמז לך שאינה צריכה קדושין אחרים: והפדה יתן לה מקום להפדות ולצאת שאף הוא מסייע בפדיונה ומהו
מקום שנותן לה שמגרע מפדיונה במספר השנים שעשתה אצלו כאלו היא שכורה אצלו כיצד הרי שקנאה במנה ועשתה
אצלו שתי שנים אומרים לו יודע היית שעתידה לצאת לסוף שש נמצא שקנית עבודת כל שנה ושנה בששית
המנה ועשתה אצלך שתי שנים הרי שני ששית המנה טול שני ששית המנה ותצא מאצלך: לעם נכרי לא ימשול למכרה
שאינו רשאי למכרה לאחר לא האדון ולא האב: בבגדו בה. אם בא לבגוד בה שלא קיים בה מצות יעוד וכן אביה
מאחר שבגד בה ומכרה לזה: ואם לבנו ייעדנה. האדון מלמד שאף בנו קם תחתיו ליעדה אם ירצה אביו ואינו

מגן דלא כסף: ואן לם יצנע בהא
ואחדה מן הדה ותלאת כתכרג
מגאנא בלא תמן: דימחי לאנש
ויקטלניה אתקטלא יתקטיל: ומן
צרב אנסאנא ומאת פליקתל קתלא:
ודלא כמן ליה ומן קדם יי אתמסר
לידוהי ואשוי לך אתר דיערוק לתמן:
ומן לם יעתמד פאן אללה אוצל פי

חנם אין כסף: מכה
איש ומת מות יומת: ואשר לא
צדה והאלהים אנה לידו ושמתי
לך מקום אשר ינוס שמה:
וכי יזד איש על רעהו
להרגו בערמה מעם מזבחי תקחנו
למות: ומכה אביו ואמו

ב
חד
חכ
יחד
מב
אשר
ישיר
בדבר

ירשע
אמרה האנא צייר לך מוצעא יהרב אליה: ואר׳ ירשע גבר על חבריה למקטליה
בנכילו מן מדבחי תדברניה למקטל: ואן אתקחם אנסאן עלי צאחבה
פקתלה בכבת חתי מן מדבחי כדה פאקתלה: ודימחי לאבוהי ולאמיה

צריך לקדשה קדושין אחרים לא אומר לה הרי את מיועדת לי בכסף שקיבל אביך בדמיך: כמשפט הבנות. שאר
כסות ועונה: אם אחרת יקח לו. עליה: שארה כסותה ועונתה לא יגרע: מן האמה שייעד לו כבר: שארה:
מזונות: כסותה: כמשמעו: עונתה: תשמיש: ואם שלש אלה לא יעשה לה: אם אחת משלש אלה לא יעשה לה ומה הן
השלש ייעדנה לו לבנו או יגרע מפדיונה ותצא וזה לא יעדה לא לו ולא לבנו והיא לא היה בידה לפדות את עצמה:
ויצאה חנם ריבה לה יציאה לזו יותר ממה שריבה לעבדים ומה היא היציאה ללמדך שתצא בסימנין ותשהה עמו
עד שתביא סימנין ואם הגיעו שש שנים קודם סימנין כבר למדנו שתצא שנ׳ העברי או העבריה ועבדך שש שנים
ומהו האמור כאן ויצאה חנם אין כסף לרבות יציאת בגרות ואם לא נאמרו שניהם הייתי אומר ויצאה חנם זו בגרות
לכך נאמרו שניהם שלא ליתן פתחון פה לבעל הדין לחלוק: מכה איש ומת: כמה כתובים נאמרו בפרשת רוצחין ומה
שבידי לפרש למה באו כולם אפרש למה באו מכה איש ומת למה נא׳ לפי שנ׳ ואיש כי יכה כל נפש אדם שומע אני לאו
בלא מיתה ת״ל מכה איש ומת אינו חייב אלא בהכאה של מיתה: ואם נאמר מכה איש ולא נאמר ואיש כי יכה הייתי
אומר אינו חייב עד שיכה איש הכה את האשה ואת הקטן מנין ת״ל כי יכה כל נפש אדם ואפלו קטן ואפלו אשה ועוד
אלו נאמ׳ מכה איש שומע אני אפלו קטן שהרג ושהכה יהא חייב ת״ל ואיש כי יכה ולא קטן שהכה ועוד כי יכה כל
נפש אדם אפלו נפלים במשמע ת״ל מכה איש אינו חייב עד שיכה בן קיימא הראוי להיות איש: ואשר לא צדה:
לא ארב לו ולא נתכוון: צדה: לשון ארב וכן הוא אומ׳ ואתה צודה את נפשי לקחתה ולא יתכן לומ׳ צדה לשון הצד ציד
שצידת חיות אין נופל ה״א בפעל שלה ושם דבר בו צידה ופועל שלו צד וזה שם דבר בה צדיה ופועל שלו צודה וזה פועל שלא צד
ואומ׳ אני פתרונו כתרגומו ודלא כמן ליה ומנחם חברו בחלק צד ציד ואין אני מודה לו ואם יש לחברו אחת ממחלקות
שבצד סבבנו בחלק על צד תנשאו: צדה חורה ומלין לצד עלאה ימלל אף כאן אשר לא צדה לא צדד למצוא
לו שום עלילת מיתה ואפשה יש להדר עליו מכל מקום לשון אורב הוא: והאלהים אנה לידו: זימן לידו לשון לא תאונה
אליך רעה לא יאונה לצדיק כל און מתאנה הוא לי מזדמן למצוא לי עלה: והאלהים אנה לידו: ולמה תצא זאת מלפניו
הוא שאמ׳ דוד כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע ומשל הקדמוני היא התורה שהיא משל הקב״ה
שהוא קדמונו שלעולם: והיכן אמרה תורה מרשעים יצא רשע והאלהים אנה לידו במה הכת׳ מדבר בשני בני אדם
אחד הרג שוגג ואחד הרג מזיד ולא היו בהם עדים שיעידו זה לא נהרג וזה לא גולה והקב״ה מזמנן לפונדק אחד
זה שהרג שוגג עולה בסולם ונופל על זה שהרג במזיד והורגו ועדים מעידים עליו ומחייבין אותו לגלות נמצא
זה שהרג שוגג גולה וזה שהרג במזיד נהרג: ושמתי לך מקום: אף במדבר שינוס שמה ואיזה מקום קולטו זה מחנה
לויה: וכי יזיד איש: למה נאמר לפי שנ׳ מכה איש וגו׳ שומע אני אפלו עבד ורופא שהמית ושליח בית דין שהמית במלקות
ארבעים והאב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו והשוגג ת״ל וכי יזיד ולא שוגג על רעהו ולא על עבד
להרגו בערמה ולא שליח ב״ד והרופא והרודה בנו ותלמידו שאע״פ שהם מזידין אין מערימין: מעם מזבחי:

מות יומת: וגנב איש
ומכרו ונמצא בידו מות יומת:
ומקלל אביו
ואמו מות יומת: וכי
יריבן אנשים והכה איש את רעהו
באבן או באגרף ולא ימות ונפל
למשכב: אם יקום והתהלך בחוץ
על משענתו ונקה המכה רק
שבתו יתן ורפא ירפא:
וכי יכה איש את עבדו או
את אמתו בשבט ומת תחת ידו

אן קתלא יקתל: ומן צרב אבאה
ואמה פליקתל קתלא: ודיגנוב
נפשא מבני ישראל ויזבנניה וישתכח
בידיה אתקטלא יתקטל: ומן סרק
אנסאנא ובאעה או וגד פי ידה פליקתל
קתלא: ודילוט לאבוהי ולאמיה
אתקטלא יתקטל: ומן שתם אבאה
ואמה פליקתל קתלא: ואדי ינצון
גבלין וימחי גבר ית חבריה באבנא
או בכורמיזא ולא ימות ויפול לבוטלן:
ואדי תלאזם אנאס פצרב אחדהמא
צאחבה בחגר או בשאדך ולם ימות
בל וקע עלי פראש: אם יקום ויהלך בברא על בורייה ויהי זכאה מחאה לחוד בטלניה
יתן ואגר אסיא ישלים: אן הו קאם ומשא פי אלסוק עלי וכאה נפסה בקדבא זכם
ען עטלתה יעטיה ועלאג ישלה: ואדי ימחי גבר ית עבדיה או ית אמתיה בשלטא וימות

אם היה כהן ורוצה לעבוד עבודה תקחנו למות: ומכה אביו לפי שלמדנו על החובל בחבירו שהוא בתשלומין ולא במיתה הוצרך
לומר על החובל באביו שהוא במיתה ואינו חייב אלא בהכאה שיש בה חבורה: אביו ואמו או זה או זה: מות יומת בחנק: וגונב איש
ומכרו למה נאמר לפי שנ׳ כי ימצא איש גונב נפש מאחיו אין לי אלא איש שגנב נפש אשה או טומטום או אנדרוגינוס שגנבו מנין
ת״ל וגונב איש ומכרו ולפי שנכתב וגונב איש אין לי אלא גונב איש גונב אשה מנין ת״ל גונב נפש לכך הוצרכו שניהם מה שחסר זה
גלה זה: ונמצא בידו שראוהו עדים שגנבו ומכרו ונמצא כבר קודם מכירה: מות יומת בחנק כל מיתה האמורה בתורה סתם אינה
היא וזה הפסיק הענין וכתב עוד וגונב איש בין מכה אביו ואמו למקלל אביו ואמו ומדהלי היינו פלוגתא דמר סבר מקשינן הכאה לקללה
ומר סבר לא מקשינן: ומקלל אביו ואמו למה נאמר לפי שהוא אומר איש אשר יקלל את אביו אין לי אלא איש שקלל את אביו אשה
שקללה את אביה מנין ת״ל ומקלל אביו ואמו סתם בין איש בין אשה אם כן למה נאמר איש כי יקלל להוציא את הקטן: מות יומת
בסקילה וכל מקום שנ׳ דמיו בו בסקילה ובנין אב לכולם באבן ירגמו אותם דמיהם בם ובמקלל אביו ואמו נאמר דמיו בו: וכי יריבון
אנשים למה נאמר לפי שנ׳ עין תחת עין לא למדנו אלא דמי איבריו אבל שבת ורפוי לא למדנו לכך נאמרה פרשה זו: ונפל למשכב
כתרגומו ויפול לבוטלן לחולי שמבטלו ממלאכתו: על משענתו על בוריו וכחו: ונקה המכה וכי תעלה על דעתך שיהרג זה
שלא הרג אלא למדך כאן שחובשין אותו עד שנראה אם יתרפא זה וכן משמעו כשקם זה והולך על משענתו אז נקה המכה
אבל עד שלא יקום זה לא נקה המכה: רק שבתו ביטול מלאכתו מחמת החולי ואם קטע ידו או רגלו רואין ביטול מלאכתו
מחמת החולי כאלו שומר קשואים שהרי אף לאחר החולי אינו ראוי למלאכת יד ורגל והוא כבר נתן לו מחמת נזקו דמי ידו ורגלו
שנ׳ יד תחת יד רגל תחת רגל: ורפא ירפא כתרגומו ישלם שכר הרופא: וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בעבד כנעני הכתוב
מדבר או אינו אלא בעברי ת״ל כי כספו הוא מה כספו קנוי לו עולמית אף עבד הקנוי לו עולמית והרי היה בכלל מכה איש
ומת לא בא הכתוב והוציאו מן הכלל להיות נידון בדין יום או יומים שאם לא מת תחת ידו ושהה מעת לעת פטור: בשבט בשיש
בו כדי להמית הכתוב מדבר או אפילו אין בו כדי להמית ת״ל בישראל ואם באבן יד אשר ימות בה הכהו והלא דברים קל וחומר
מה ישראל חמור אין חייב עליו אלא אם כן הכהו בדבר שיש בו כדי להמית ועל אבר שהוא כדי למות בו הכאה עבד הקל לא כל שכן

נָקֹם יִנָּקֵם׃ אַךְ אִם יוֹם אוֹ יוֹמַיִם
יַעֲמֹד לֹא יֻקַּם כִּי כַסְפּוֹ הוּא׃
וְכִי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ
אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה
אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית
עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בִּפְלִלִים׃
וְאִם אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת
נָפֶשׁ׃ עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן
יָד תַּחַת יָד רֶגֶל תַּחַת רָגֶל׃ כְּוִיָּה
תַּחַת כְּוִיָּה פֶּצַע תַּחַת פָּצַע חַבּוּרָה

תחות ידיה אתדנא יתדן׃ ואן צרב אנסאן
עבדה או אמתה בקציב פמאת תחת
ידה פליקאד בה׃ ברם אם יומא או
תרין יומין יתקיים לא יתדן ארי
כספיה הוא׃ אמא אן אקאם יומא
או יומין פלא יקאד בה לאנה מאלה׃
וארי ינצון גוברין וימחון אתתא
מעדיא ויפקון ולדהא ולא יהי מותא
אתגבאה יתגבי כמא דישוי עלוהי
בעלה דאתתא ויתן ממימר דייניא׃
ואן תלאצם אנאס פצדמו אמראה
חאמל ובכרגא ולדהא ולם תכן מניה. פליגרם לצאדם כמי ילזמה בעלהא
ויעטיה באנצאף׃ ואם מותא יהי ותתן נפשא חלף נפשא׃ ואן תכן מניה
פאגעל נפסא בדל נפס׃ עינא חלף עינא שנא חלף שנא ידא חלף ידא
רגלא חלף רגלא׃ ודייה עין בדל עין וסן בדל סן ויד בדל יד
ורגל בדל רגל׃ כואה חלף כואה פדעא חלף פדעא משקופי חלף

נקם ינקם. מיתת סייף וכן הוא אומר חרב נוקמת נקם ברית. אך אם יום או יומים יעמוד לא יוקם. אם על יום אחד הוא
פטור על יומים לא כל שכן אלא יום שהוא כיומים ואיזה זה מעת לעת. לא יוקם כי כספו הוא. הוא אחר שהכהו ועל פי ששהה
מעת לעת קודם שמת חייב. וכי ינצו אנשים. זה עם זה ונתכוון להכות את חבירו והכה את האשה. ונגפו. אין נגיפה אלא
לשון דחיפה והכאה כמו פן תגוף באבן רגליך בטרם יתנגפו רגליכם ולאבן נגף. ולא יהיה אסון. באשה. ענוש יענש.
לשלם דמי ולדות לבעל שמין אותה כמה היתה ראויה לימכר בשוק להעלות בדמים בשביל הרונה. ענוש יענש.
יגבו ממון ממנו כמו וענשו אותו מאה כסף. כאשר ישית עליו וג׳ כשיתבענו הבעל בבית דין להשית עליו עונש על כך. ונתן.
המכה דמי ולדות. בפלילים. על פי הדיינין. ואם אסון יהיה. באשה. ונתתה נפש תחת נפש. רבותינו חולקים בדבר יש אומרים
ממון אבל לא נפש ממש שהמתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה ומשלם ליורשיו דמיו כמו שהיה נמכר בשוק.
עין תחת עין. סימא עין חבירו נותן לו דמי עינו כמה שפחתו דמיו למכור בשוק וכן כולם ולא נטילת אבר ממש כמו שדרשו רז״ל
בפרק החובל. כויה תחת כויה. מכות אש ועד עכשיו דבר בחבלה שיש בה פחת דמים ועכשיו בשאין בה פחת דמים אלא
צער כגון כוואו בשפוד על צפרנו אומרים כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול להיות מצטער כך. פצע. היא מכה המוציאה
דם שפוצע את בשרו כפרדור בלעז. הכל לפי מה שהוא אם יש בה פחת דמים נותן נזק ואם נפל למשכב נותן שבת
וריפוי ובשת וצער. ומקרא זה יתור הוא ובהחובל דרשוהו רבותינו לחייב על הצער אפילו במקום נזק שאעפ״י שנותן
לו דמי ידו אין פוטרין אותו מן הצער לומר הואיל וקנה ידו יש עליו לחתכה בכל מה שירצה אלא אומרים ישלו לחתכה
בסם שאינו מצטער כל כך וזהו חתכה בברזל וציערו. חבורה. היא מכה שהדם נצרר בה ואינו יוצא אלא שמאדים הבשר
כנגדו ולשון חבורה טק״א בלעז כמו ונמר חברבורותיו. ותרגום משקופי לשון חבטא בטדורא בלעז וכן שדופות קדים
שקיפן קדום חבוטות ברוח וכן על המשקוף על שם שהדלת נוקש עליו. את עין עבדו. כנעני אבל

תחת חבורה: וכי יכה איש את עין עבדו או את עין אמתו ושחתה לחפשי ישלחנו תחת עינו: ואם שן עבדו או שן אמתו יפיל לחפשי ישלחנו תחת שנו: וכי יגח שור את איש או את אשה ומת סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו ובעל השור נקי: ואם שור נגח הוא מתמל שלשם והועד בבעליו ולא ישמרנו והמית איש או אשה השור יסקל וגם בעליו יומת: אם כפר

משקופי ובל כדל כי ושגה בדל שגה וגראחה בדל גראחה:

וארי ימחי גברא ית עינא דעבדיה או ית עינא דאמתיה ויחבלנה לבר חורין יפטרניה חלף עיניה:

ואן צרב אנסאן עין עבדה או עין אמתה פאדהבהא פליטלקה חרא בדל עינה:

ואם שנא דעבדיה או שנא דאמתיה יפיל לבר חורין יפטרניה חלף שניה:

ואן טרח סן עבדה או סן אמתה פליטלקה חרא בדל סנה:

וארי יגח תורא ית גברא או ית אתתא וימות אתרגמא יתרגים תורא ולא יתאכיל ית בסריה ומריה דתורא יהי זכא:

ואן נטח תורא רגלא או אמראה פקתלה פלירגם אלתור ולא יאכל מן לחמה וצאחב אלתור ברי:

ואם תור נגח הוא מאתמלי ומדקמוהי ואתסהד במריה ולא נטריה ויקטול גברא או אתתא תורא יתרגים ואף מריה יתקטיל:

ואן כאן תורא נטאחא מן אמס ומא קבלה ונושד צאחבה ולם יחפטה פקתל רגלא או אמראה פלירגם אלתור ויקתל

עבדו אינו יוצא בשן ועין כמו שאמרנו לא תצא כצאת העבדים. תחת עינו וכן בעשרים וארבעה ראשי איברים אצבעות הידים והרגלים ושתי אזנים והחוטם וראש הגויה שהוא גיד האמה. ולמה נאמר שן ועין שאם נאמר עין ולא נאמר שן הייתי אומר מה עין שנברא עמו אף כל שנברא עמו והרי שן לא נברא עמו ואם כן נאמר שן ולא נאמר עין הייתי אומר אפילו שן תינוק שיש להם חליפין לכך נאמר עין. וכי יגח שור אחד שור ואחד כל בהמה וחיה ועוף אלא שדיבר הכתוב בהווה. ולא יאכל את בשרו ממשמע שנ' סקול יסקל השור איני יודע שהיא נבלה ונבלה אסורה באכילה אלא מה ת"ל לא יאכל את בשרו שאפילו שחטו לאחר שנגמר דינו אסור באכילה בהנאה מניין ת"ל ובעל השור נקי כאדם האומר לחבירו יצא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הנאה של כלום זהו מדרשו ופשוטו כמשמעו לפי שנ' במועד וגם בעליו יומת הוצרך לומר בתם ובעל השור נקי. מתמול שלשום הרי שלש נגיחות. והועד בבעליו לשון התראה בעדים כמו העד העיד בנו האיש. והמית איש וגו' לפי שנ' כי יגח אין לי אלא שהמיתו בנגיחה המיתו בנשיכה דחיפה בעיטה מניין ת"ל והמית. וגם בעליו יומת בידי שמים יכול בידי אדם ת"ל מות יומת המכה רוצח הוא על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו. אם כופר יושת עליו אם זה אינו תלוי והרי הוא כמו אשר כמו אם כסף תלוה לשון אשר זה משפט שישיתו עליו בית דין כפר. ונתן פדיון נפשו דמי ניזק דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר דמי מזיק. או בן יגח בן שהוא קטן. או בת שהיתה קטנה לפי שנ' והמית איש או אשה יכול אינו חייב אלא על הגדולים ת"ל או בן יגח

יושת עליו ונתן פדין נפשו ככל
אשר יושת עליו: או בן יגח או בת
יגח כמשפט הזה יעשה לו: אם
עבד יגח השור או אמה כסף שלשים
שקלים יתן לאדניו והשור יסקל:
וכי יפתח איש
בור או כי יכרה איש בור ולא יכסנו:
ונפל שמה שור או חמור: בעל הבור
ישלם כסף ישיב לבעליו והמת יהיה לו:
וכי יגף שור איש

צאחבה איצא: אם ממון ישוון עלוהי.
ויתין פורקן נפשיה ככל דישוון
עלוהי: פאן וזם דייה פליעט פדא
נפסה גמיע מא ילזמה: או לבר
ישראל יגח תורא או לבת ישראל יגח
כדינא הדין יתעביד ליה: ואן נטח
אבנא או אבנה פליצנע בה מת׳ל
הדא אלאמר: אם לעבדא יגח תורא
או לאמתא כספא תלתין סלעין
יתין לריבוניה ותורא יתרגים: ואן
נטח עבדא או אמה פליעט מולאה

תלאתין מתקאלא וירגם אלתור: וארי יפתח גבר גובא או ארי יכרי גבר
גובא ולא יכסיניה ויפול תמן תורא או חמרא: ואן כשף אנסאן בירא או כרא
בירא ולם יגטיהא פוקע פיהא תורא או חמאר: מריה דגובא ישלים כספא
יתיב למרוהי ומיתא יהי דיליה: פליגרם תמנה צאחב אלביר וירדה אלא
אבה ואלמיית יכון לה: וארי יגח תור דגבר ית תורא

או בת יגח לחייב על הקטנים כגדולים. אם עבד או אמה. כנענים. שלשים שקלים יתן. גזירת הכתוב הוא בין שהוא שוה אלף זוז בין
שאינו שוה אלא דינר והשקל משקלו ארבעה זהובים שהוא חצי אונקיא למשקל העיר של קולוניא. וכי יפתח איש בור. שהוא מבוסה
וגלהו. או כי יכרה. למה נאמר אם על הפתיחה חייב על הכרייה לא כל שכן אלא להביא כורה אחר כורה שהוא חייב. ולא יכסנו.
הא אם כסהו פטור ובחופר ברשות הרבים דבר הכתוב. שור או חמור. הוא הדין לכל בהמה שבכל מקום שנאמר שור וחמור אנו
למדין אותו משור שור משבת שנאמר למען ינוח שורך וחמורך מה להלן בהמה וחיה כשור שהרי נאמר במקום אחר וכל בהמתך
אף כאן כל בהמה וחיה כשור ולא נאמר שור וחמור אלא שור ולא אדם חמור ולא כלים. בעל הבור. בעל התקלה אע״פ שאין
הבור שלו שעשאו ברשות הרבים עשאו הכתוב בעליו להתחייב על נזקיו. כסף ישיב לבעליו. ישיב לרבות שוה כסף
ואפילו סובין. והמת יהיה לו. לניזק ושמין את הנבלה ונוטלה בדמים ומשלם לו המזיק עליה תשלומי נזקו. וכי יגף. ידחוף
בין בקרניו בין בגופו בין ברגליו בין שנשכו בשניו כולן בכלל נגיפה הם שאין נגיפה אלא לשון מכה. שור איש. ומכרו את השור
החי וגו׳ בשוין הכתוב מדבר שור שוה מאתים שהמית שור שוה מאתים בין שהנבלה שוה הרבה בין שאינה שוה אלא מעט
זה חצי החי וחצי המת וזה חצי החי וחצי המת נמצא כל אחד מפסיד חצי נזק שהזיקה המיתה למדנו שהתם משלם חצי
נזק שמן השוין אתה למד לשאינן שוין כי דין התם לשלם חצי נזק לא פחות ולא יותר או יכול אף בשאינן שוין בדמיהן כשהן
חיים אמר הכתוב וחצו את כספו אם אמרת כן פעמים שהמזיק משתכר הרבה כשהנבלה שוה למכור לגוים הרבה יותר
מדמי שור המזיק ואי אפשר שיאמר הכתוב שיהא המזיק נשכר או פעמים שהניזק נוטל הרבה יותר מדמי נזק שלם
שחצי דמי שור המזיק שוין יותר מכל דמי שור הניזק ואם אמרת כן ברי תם חמור ממועד על כרחך לא דבר הכת׳ אלא
בשוין ולימדך שהתם משלם חצי נזק ומן השוין תלמד לשאינן שוין שהמשלם חצי נזקו שמין לו את הנבלה שפחתו דמין
בשביל המיתה נוטל חצי הפחת והולך ולמה אמר הכתוב בלשון הזה ולא אמר ישלם חציו ללמד שאין התם משלם אלא

את שור רעהו ומת ומכרו את
השור החי וחצו את כספו וגם את
המת יחצון: או נודע כי שור נגח
הוא מתמול שלשם ולא ישמרנו
בעליו שלם ישלם שור תחת
השור והמת יהיה לו:
כי יגנב איש שור או שה
וטבחו או מכרו חמשה בקר
ישלם תחת השור וארבע צאן
תחת השה: אם במחתרת ימצא
הגנב והכה ומת אין לו דמים: אם
זרחה השמש עליו דמים לו
שלם ישלם אם אין לו ונמכר

דחבריה וימות ויזבנון ית תורא
חיא ויפלגון ית כספיה ואף ית דמי
מיתא יפלגון: ואן צדם תור אנסאן
תור צאחבה פמאת פליביעא אלתור
אלחי ויקתסמא תמנה וכדלך אלמית
איצא יקתסמאנה: או אתידע ארי
תור נגח הוא מאתמלי ומדקמוהי
ולא נטריה מריה שלמא ישלים
תורא חלף תורא ומיתא יהי דיליה:
ואן עקת אנה תור נטאח מן אמס
ומא קבלה פליסלם תורא בדל
אלתור ואלמית יכון לה: ארי
יגנוב גבר תורא או אמר ויכסניה או
יזבניניה חמשה תורין ישלים חלף
תורא וארבע ענא חלף אמרא: ואן סרק אנסאן תורא או שאה פדבחה או
באעה פליסלם בדל אלתור כמסה ובדל אלשאה ארבעה: אם במחתרתא ישתכח
גנבא ויתמחי וימות לית ליה דם: ואן וגד אלסארק פי אלנקב פצרב וקתל פלא
תבעה לה: אם עינא דסהדיא נפלת עלוהי דמא ליה שלמא ישלים אם לית ליה ויזדבן

ואם נגח ומת יחין נזק נוטל אלא הנבלה ואם אינה מגעת לחצי נזקו יפסיד או שור שוה מנה שנגח שור שוה ה' מאות
זה אינו נוטל אלא את השור שלא נתחייב התם לחייב את בעליו לשלם מן העלייה. או נודע. או לא היה תם אלא נודע כי שור
נגח הוא היום ותמול שלשום הרי שלש נגיחות. שלם ישלם שור. נזק שלם. והמת יהיה לו. לניזק ועליו ישלם המזיק עד שישתלם
ניזק על נזקו. חמשה בקר וג'. אמ' ר' יוחנן בן זכאי חס המקום על כבודן של בריות שור שהולך ברגליו ולא נתבזה בו הגנב לנושאו
על כתפו משלם חמשה שה שנושאו על כתפו משלם ארבעה הואיל ונתבזה בו. אמ' ר' מאיר בוא וראה כמה גדולה כחה
של מלאכה שור שביטלו ממלאכתו חמשה שה שלא ביטלו ממלאכתו ארבעה. תחת השור תחת השה. שנה הכתוב לומ' לך
שאין מדת תשלומי ארבעה וחמשה נוהגת אלא בשור ושה בלבד. אם במחתרת. כשהיה חותר את הבית. אין לו דמים. אין זו רציחה
הרי הוא כמת מעיקרו כאן למדתך תורה אם בא להרגך השכם להרגו וזה להרגך בא שהרי יודע הוא שאין אדם מעמיד עצמו
ורואה שנוטלין ממונו בפניו ושותק לפיכך על מנת כן בא שאם יעמוד בעל הממון כנגדו יהרגנו. אם זרחה השמש עליו. אין זה
אלא כמין משל אם ברור לך הדבר שיש לו שלום עמך כשמש הזה שהוא שלום בעולם כך פשוט לך שאינו בא להרוג אפילו יעמוד
בעל הממון כנגדו כגון אב החותר לגנוב ממון הבן בידוע שרחמי האב על הבן ואינו בא על עסקי נפשות. דמים לו. כחי הוא וחשוב
ורציחה היא אם יהרגנו בעל הבית. שלם ישלם. הגנב ממון שגנב ואינו חייב מיתה. ואונקלוס שתרגם אם עינא דסהדיא נפלת
עלוהי לקח לו שיטה אחרת לומר שאם מצאוהו עדים קודם שבא בעל הבית וכשבא בעל הבית כנגדו התרו בו שלא יהרגהו דמים

בגנבתו: אם המצא תמצא בידו
הגנבה משור עד חמור עד שה
חיים שנים ישלם: כי
יבער איש שדה או כרם ושלח את
בעירה ובער בשדה אחר מיטב
שדהו ומיטב כרמו ישלם:
כי תצא אש ומצאה קצים
ונאכל גדיש או הקמה או השדה
שלם ישלם המבער את הבערה:
כי יתן איש אל
רעהו כסף או כלים לשמר וגנב
מבית האיש אם ימצא הגנב ישלם

בגנבתיה: ואן אשרקת לשמס עליה
פתכללה ולישלם מא סרק ואן לם
יכון לה פי באע עלי סרקתה: אם
אשתכחא תשתכח בידיה גנבתא
מתור עד חמר עד אמר אנון חיין
על חד תרין ישלים: אן וגדת פי ידה
לסרקה מן תור אלי חמאר אלי שאה
אחיא פליסלם בדל ואחד אתנין:
ארי יכול גבר חקל או כרם
וישלח ית בעיריה וייכול בחקל אחרן
שפר חקליה ושפר כרמיה ישלים:
ואן ארעא אנסאן צׄיעה או כרם
פאטלק בהימתה ואן רעת פי צׄיעה
אכר פליסלם לה מן אגוד צׄיעתה או כרמה: ארי יתפק נור וישכח כובין
וייכול גדישין או קמא או חקל שלמא ישלים דאדליק ית דליקתא: ואן כרגת
נאר פוגדת שוכא ואחרקת כדיסא או סנבלא קאימא או סאיר מא פי
צׄיעה פליסלם מא וגב פיה למשעל לאשעל: ארי יתין גבר לחבריה
כסף או מנין למטר ויתגנבון מבית גברא אם ישתכח גנבא ישלים על

כי חייב עליו אם הרגו מאחר שיש רואים להם אין הגנב הזה בא על עסקי נפשות ולא יהרוג את בעל הממון: אם המצא
תמצא: ברשותו שלא טבח ולא מכר: משור עד חמור: כל דבר בכלל תשלומי כפל בין שיש בו רוח חיים בין שאין בו רוח
חיים שנאמר מקרא אחר על שה ועל שלמה ועל כל אבדה ישלם שנים לרעהו: חיים שנים ישלם: ולא ישלם לו מתים אלא חיים
או דמי חיים: כי יבער: את בעירה: ובער: כולם לשון בהמה כמו אנחנו ובעירנו: כי יבער: ולוך בהמותיו בשדה וכרם של חבירו
ויזיק אותה באחת משתים או בשילוח בעירה או בביעור ופירשו רבותינו שילוח הוא נזקי מדרך כף רגל וביעור הוא נזקי השן האוכלת
ומבערת: בשדה אחר: בשדה של איש אחר: מיטב שדהו ישלם: שמין את הנזק ואם בא לשלם לו קרקע דמי נזקו ישלם לו
ממיטב שדותיו אם היה כשוה סלע יתן לו שוה סלע מעידית שיש לו למדך הכתוב שהנזקין שמין להם בעידית: כי תצא אש:
אפילו מעצמה: ומצאה קוצים: קרדונש בלעז: ונאכל גדיש: שליחכה בקוצים עד שהגיעה לגדיש או לקמה המחוברת
בקרקע: או השדה: שליחכה את נירו וצריך לנור אותה פעם שניה: שלם ישלם המבעיר: אע״פ שהדליק בתוך שלו והוא
יצאה מעצמה על ידי קוצים שמצאה חייב לשלם לפי שלא שמר את גחלתו שלא תצא ותזיק: וגונב מבית האיש: לפי
דבריו: אם ימצא הגנב: ישלם הגנב שנים לבעלים ואם לא ימצא הגנב: ובא השומר הזה שהוא בעל הבית ונקרב
אל הדיינין לדון עם זה לישבע לו שלא שלח ידו בשלו: על כל דבר פשע: על שקר: שימצא שקרן בשבועתו
שיעידו עדים שהוא עצמו גנבו וירשיעוהו אלהים על פי העדים: ישלם שנים לרעהו: למדך הכתוב שהטוען

בפקדון

שנים: אם לא ימצא הגנב ונקרב
בעל הבית אל האלהים אם לא
שלח ידו במלאכת רעהו: על כל
דבר פשע על שור על חמור על
שה על שלמה על כל אבדה אשר
יאמר כי הוא זה עד האלהים יבא
דבר שניהם אשר ירשיען אלהים
ישלם שנים לרעהו:
כי יתן איש אל רעהו חמור
או שור או שה וכל בהמה לשמר
ומת או נשבר או נשבה אין ראה:
שבעת יהוה תהיה בין שניהם

חד תרין: ואן רפע אנסאן אלי צאחבה
ורקא או אניה ליחפצה לה פסרק
מן מנזל הדא פאן וגד אלסארק סלם אתנין:
אם לא ישתכח גנבא ויתקרב
מריה דביתא לקדם דייניא אם לא
אושיט ידיה במא דמסר ליה חבריה:
ואן לם יוגד אלסארק תקדם צאחב
אלמנזל אלי אלחאכם אנה לם ימד
ידה אלי מלך צאחבה: על כל פתגם
דחוב על תור על חמר על אמר
על כסו על כל אבידתא דיימר ארי
הוא דין לקדם דייניא ייעול דין
תרויהון דיחייבון דייניא ישלים על

חד תרין לחבריה: עלי כל אמר יצחרה מן תור ואחמאר אלי שאה אלי תוב ואלי
כל צ'אלה אן יקול הדיהו פלא אלחאכם ירפע אמרהמא פמן צ'למה אלחאכם סלם
אתנין לצאחבה: ארי יתין גבר לחבריה חמר או תור או אמר וכל בעירא
למטר ומית או אתבר או אשתבי לית דחזי: ואן רפע אנסאן אלי צאחבה חמארא או
תור או שאה או סאיר אלבהאים ליחפצה לה פמאת או אנכסר או סבי בגיר בינה:
מומתא דיי' תהי בין תרויהון אם לא אושיט ידיה במא דמסר ליה חבריה:

בפקדון לומ' נגנב היה מכו ונמצא שהוא עצמו גנבו משלם תשלומי כפל ואימתי בזמן שנשבע ואחר כך באו עדים ספק
דרשו לבותיכן ונקרב בעל הבית אל האלהים קריבה זו שבועה היא אתה אומר לשבועה או אינו אלא לדין שכיון שבא עמו לדין
וכפר לומר נגנבה מיד יתחייב כפל אם באו עדים שהוא בידו נאמר כאן שליחות יד ונאמר למטה שליחות יד שבועת יי' תהיה
בין שניהם אם לא שלח ידו מה להלן שבועה אף כאן שבועה אשר יאמר כי הוא זה לפי פשוטו אשר יאמר העד כי הוא זה
שנשבע עליו הרי הוא יאלך עד הדיינין יבא דבר שניהם ויחקרו את העדות ואם כשרים הם וירשיעוהו לשומר זה ישלם
שנים ואם ירשיעו את העדים שנמצאו [illegible] ישלמו הם שנים כשומר ורז"ל דרשו כי הוא זה ללמד שאין מחייבין אותו
שבועה אלא אם כן הודה במקצת לומר כך וכך אני חייב לך והמותר נגנב ממני כי יתן איש אל רעהו חמור או שור פרשה
ראשונה נאמרה בשומר חנם לפיכך פטור בו את הגנבה כמו שכתוב וגונב מבית האיש אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל
הבית לשבועה למדת שפוטר עצמו בשבועה זו ופרשה זו נאמרה בשומר שכר לפיכך אינו פטור אם נגנבה כמו שכתוב
אם גנב יגנב מעמו וישלם אבל על האונס כגון מת מעצמו או נשבר או נשבה בחזקה על ידי לסטים ואין רואה שיעיד
בדבר שבועת יי' תהיה ישבע שכן הוא כדבריו והוא לא שלח בה יד שהשתמש בה לעצמו שאם שלח בה יד ואח"כ נאנסה חייב באונסיה:

אם לא שלח ידו במלאכת רעהו. ולקח בעליו ולא ישלם: ואם
גנב יגנב מעמו ישלם לבעליו:
אם טרף יטרף יבאהו עד
הטרפה לא ישלם:
וכי ישאל איש מעם רעהו ונשבר
או מת בעליו אין עמו שלם ישלם:
אם בעליו עמו לא ישלם אם
שכיר הוא בא בשכרו:
וכי יפתה איש בתולה
אשר לא ארשה ושכב עמה
מהר ימהרנה לו לאשה: אם מאן
ימאן אביה לתתה לו כסף ישקל

ויקביל מריה מניה מומתא ולא ישלים:
פימין ולהתפצל פימא בינהמא אנה
לם ימד ידה אלי מלך צאחבה פיקבל
צאחבה ולם יסלם שיא: ואם אתגנבא
יתגניב מעמיה ישלים למרוהי: ואן
סרק מן עדה סלם לה: אם אתברא
יתבר ייתי סהדין תבירא לא ישלים:
ואן אפתרס פיאת בשאהד ולא יסלם
פריסה: וארי ישאל גבר מן
חבריה ויתבר או ימות מריה לית
עמיה שלמא ישלים: ואדא אסתעאר
אנסאן שיא מן צאחבה פאנכסר
או מאת וליס צאחבה מעה פליגרמה:
אם מריה עמיה לא ישלים אם אגירא
הוא עאל באגריה: אן כאן צאחבה מעה פלא יגרמה ואן כאן אגירא פקד מצא
באגרתה: וארי ישדיל גבר בתולתא דלא מארסא וישכוב עמה
קיימא יקיימנה ליה לאתו: ואן כדע רגל גאריה בכר לא תמלך פצאגעהא
פלימהרהא ותכון לה זוגה: אם מצבא לא יצבי אבוהא למתנה ליה כספא יתקול
כמהרי בתולתא: ואן אבי אביהא אן יזווגהא מנה פליזן לה מן ורק

ולקח בעליו השבועה ולא ישלם לו השומר כלום ואם טרף יטרף ע״י חיה רעה יביאהו עד יביא עדים שנטרפה באונס ופטור הטרפה לא ישלם אינו אומר טרפה לא ישלם אלא הטרפה יש טרפה שהוא משלם ויש טרפה שאינו משלם טרפת חתול ושועל ונמייה משלם טרפת זאב ארי ודוב ונחש אינו משלם ומי לחשך לדון כן שהרי כתוב ומת או נשבר או נשבה מה מיתה שאין יכול להציל אף שבר ושביה שאין יכול להציל וכי ישאל בא ללמד על השואל שחייב באונסין בעליו אין עמו אם בעליו של שור אינו עם השואל במלאכתו ואם בעליו עמו בין שהוא באותה מלאכה בין שהוא במלאכה אחרת היה עמו בשעת שאלה אינו צריך להיות עמו בשעת שבירה ומיתה אם שכיר הוא אם חשוד אינו שואל אלא שכיר בא בשכרו לידי השוכר הזה ולא בשאלה ואין כל הנאה שלו שהרי על ידי שכרו נשתמש ואין לו משפט שואל להתחייב באונסין ולא פירש מה דינו אם כשומר חנם אם כשומר שכר לפיכך נחלקו בו חכמי ישראל שוכר כיצד משלם ר׳ מאיר אומר כשומר חנם ר׳ יהודה אומר כשומר שכר וכי יפתה מדבר על לבה עד ששומעת לו וכן תרגם וארי ישדיל שדול בלשון ארמי כפתוי בלשון עברי מהור ימהרנה יפסוק לה מוהר כמשפט איש לאשתו שכותב לה כתובה וישאנה כמהר הבתולות שהוא קצוב חמשים כסף אצל התופס את הבתולה ושוכב

עמה

כמהר הבתולת׃ מכשפה לא תחיה׃ כל
שכב עם בהמה מות יומת׃
זבח לאלהים יחרם בלתי
ליהוה לבדו׃ וגר לא תונה ולא
תלחצנו כי גרים הייתם בארץ
מצרים׃ כל אלמנה ויתום לא
תענון׃ אם ענה תענה אתו כי אם
צעק יצעק אלי שמע אשמע
צעקתו׃ וחרה אפי והרגתי אתכם
בחרב והיו נשיכם אלמנות ובניכם

כמהר לאבכאר׃ חרשא לא
תחי׃ ולסאחר פלא תסתבקיה׃ כל
דישכוב עם בעירא אתקטלא יתקטיל׃
כל מן צאגע שיא מן לבהאים
פליקתל קתלא׃ דידבח
לטעות עממיא יתקטיל אלהין
לשמא דיי בלחודוהי׃ ומן דבח
לאלמעבוראת פליקתל אלא ללה
וחדה׃ ולגיורא לא תונון ולא
תעיקון ארי דיירין הויתון בארעא
דמצרים׃ ולגריב פלא תגבנה
ולא תצהרה פאנכם כנתם
גרבא פי בלד מצר׃ כל ארמלא ויתם לא תענון׃ כל ארמלה ויתים פלא
תצלמה׃ אם ענאה תעני יתיה ארי אם מקבל יקבל קדמי קבלא אקביל
אקביל קבילתיה׃ פאנך אן צלמתה וצרך אלי אגבת ען צראכה׃ ויתקף
רגזי ואקטיל יתכון בחרבא ויהוויין נשיכון ארמלן ובניכון יתמין׃

עמה באונס ש״נ ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף׳׳ מכשפה לא תחיה׳׳ אלא בבית דין תומתו ואחד זכרים
ואחד נקבות אלא שדיבר הכתוב בהווה שהנשים מצויות בכשפים׳׳ לאלהים׳׳ לע״א ואי היה נקוד לאלהים היה צריך לפרש ולכתוב
אחרים עכשיו שאמר לאלהים אין צריך לפרש אחרים שכל למ״ד וב״ית המשמשת בראש התיבה אם נקודה בחטף כגון
למלך למדבר לעיר צריך לפרש לאיזה מלך לאיזה מדבר לאיזה עיר וכן למלכים לרגלים צריך לפרש לאיזה ואם אינו
מפרש כל מלכים במשמע וכן לאלהים כל אלהים במשמע אפילו קדש אבל כשהיא נקודה פתח כמו למלך למדבר לעיר
נודע באיזה מלך מדבר וכן לעיר נודע באיזה עיר מדבר וכן לאלהים לאותן שהוזהרתם עליהם ממקום אחר כנ״א בו
אין כמוך באלהים לפי שלא פירש הוצרך לינקד פתח׳׳ יחרם׳׳ יומת׳׳ למה נאמר יחרם והלא כבר נאמרה בו מיתה במקום
אחר והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא וגו׳ אלא לפי שלא פירש על איזו עבודה חייב מיתה שלא תאמר כל עבודות
במיתה באו ופירש לך כאן זובח לאלהים יחרם מה זביחה ועבודה הנעשית בפנים לשמים אף אני מרבה המקטיר והמנסך
שהן עבודה בפנים וחייבים עליהם לכל ע״א בין שדרכה לעובדה בכך בין שאין דרכה לעובדה בכך אבל שאר עבודות כגון
המכבד והמרבץ והמגפף והמנשק אינו במיתה׳׳ וגר לא תונה׳׳ אונאת דברים קונטרליי״ר בלעז כמו והאכלתי את מוניך את
בשרם׳׳ ולא תלחצנו׳׳ בגזילת ממון׳׳ כי גרים הייתם׳׳ אם הוניתו אף הוא יכול להונותך ולומר לך אף אתה מגרים באת מום
שבך אל תאמר לחבירך כל לשון גר אדם שלא נולד באותה מדינה אלא בא ממדינה אחרת לגור שם׳׳ כל אלמנה ויתום לא
תענון׳׳ והוא הדין לכל אדם אלא שדיבר הכתוב בהווה לפי שהם תשושי כח ודבר מצוי לענותם׳׳ אם ענה תענה אותו׳׳ הרי זה מקרא
אף כאן אם ענה תענה אותו לשון גזום
קצר גזם ולא פירש עונשו כמו לכן כל הורג קין גזם ולא פירש עונשו מה שמע׳ שנ׳ והרגתי אתכם בגמר סופו לי טונחת
שלך למה כי אם צעק יצעק אלי וגו׳ והיו נשיכם אלמנות׳׳ ממשמע שנ׳ והרגתי אתכם בחרב איני יודע שנשיכם אלמנות ובניכם יתומים
אלא הרי זו קללה אחרת שיהיו נשיכם צרורות כאלמנות חיות שלא יהיו עדים למיתת בעליהם ותהיינה אסורות להינשא

יתמים׃
אם כסף תלוה את עמי את העני
עמך לא תהיה לו כנשה לא
תשימון עליו נשך׃ אם חבל תחבל
שלמת רעך עד בא השמש תשיבנו
לו׃ כי הוא כסותה לבדה הוא
שמלתו לערו במה ישכב והיה
כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון
אני׃ אלהים לא
תקלל ונשיא בעמך לא תאר׃
מלאתך ודמעך לא תאחר בכור
בניך תתן לי׃ כן תעשה לשרך
לצאנך שבעת ימים יהיה עם
אמו ביום השמיני תתנו לי׃ ואנשי

באן ישתהר גצ׳בי ואקתלכם באלסיף ויציר
נסאכם אראמלא ובניכם איתאמא׃
אם כספא תוזיף לעמי לעניא
דעמך לא תהי ליה כרשיא לא תשוון
עלוהי חיבוליא׃ ואן אקרצת בעץ׳
קומי ודקאל לצ׳עיף מעך פלא תכון
לה כאלגרים ולא תצירו עליה ענה׃
אם משכנא תסב כסותא דחברך
עד מיעל שמשא תתיבניה ליה׃
אן אסתרהנת תוב צאחבך פענד
מגיב אלשמס רדה ליה׃ ארי היא
כסותיה בלחודה היא תותביה למשכיה
במא ישכוב ויהי ארי יקביל קדמי
ואקביל קבילתיה ארי חננא אנא׃
אן כאנה הי כסותה וחדהא והי תוב
בדנה פבמא דא ינאם פאנה אן צרך׳ אלי סמעת לה אני ראוף׃ דיינא לא תקיל
ורבא בעמך לא תלוט׃ לא תשתם אלחכאם ולא תשתם רייס קומך לא תלען׃ בכורך
ודמעך לא תאחר בכורא דבנך תפריש קדמי׃ וסלאפתך ורשחך לא תוכרהמא.
ובכור בניך תעטיני הם׃ כן תעביד לתורך לענך שבעה יומין יהי עם אמיה
ביומא תמינאה תפרשניה קדמי׃ וכדאך תצנע בבקרך וגנמך ז׳ איאם יכון מע אמה

והבניכם יהיו יתומים שלא יניחום ב״ד לירד לנכסי אביהם לפי שאין יודעים אם מתו או נשבו״ אם כסף תלוה את עמי״ כל אם ואם שבתורה רשות חוץ משלשה וזה אחד מהם״ את עמי״ עמי וגוי עמי קודם עני ועשיר עני קודם עניי עירך ועניי עיר אחרת עניי עירך קודמין וזה משמעו אם כסף תלוה את עמי תלוהו ולא לגוי ולאיזה מעמי את העני ולאיזה עני לאותו שעמך״ לא תהיה לו כנשה״ לא תתבעהו בחזקה אם אתה יודע שאין לו אל תהי דומה עליו כאלו הלויתו אלא כאלו לא הלויתו כלום: לא תכלימהו״ נשך״ רבית שהיא כנשיכת נחש שנושך חבורה קטנה ברגלו ואינו מרגיש ופתאום הוא מבצבץ ונפח עד קדקדו כך רבית אינו מרגיש ואינו ניכר עד שהרבית עולה ומחסרו ממון הרבה״ אם חבל תחבול״ כל לשון חבלה אינו משכון בשעת הלואה אלא שממשכנין את הלוה כשמגיע הזמן ואינו פורע״ עד בא השמש תשיבנו לו״ כל היום תשיבנו לו עד ביאת השמש ובבא השמש תחזור ותטלנה עד שיבא בקר של מחר ובכסות יום הכתוב מדבר שאין צריך לה בלילה״ כי היא כסותה״ זו טליתו״ שמלתו״ זו חלוקו״ במה ישכב״ לרבות את המצע״ אלהים לא תקלל״ הרי זו אזהרה לברכת השם ואזהרה לקללת דיין״ מלאתך״ חובה המוטלת עליך כשתתמלא תבואתך להתבשל והם בכורים״ ודמעך״ התרומה ואיני יודע מהו לשון דמע״ לא תאחר״ לא תשנה סדר הפרשתן לאחר את המוקדם ולהקדים את המאוחר שלא יקדים תרומה לבכורים ומעשר

קדש תהיון לי ובשר בשדה
טרפה לא תאכלו לכלב תשלכון
אתו׃ לא תשא שמע
שוא אל תשת ידך עם רשע
להית עד חמס׃ לא תהיה אחרי
רבים לרעת ולא תענה על רב
לנטת אחרי רבים להטת׃ ודל לא
תהדר בריבו׃ כי תפגע

ופי יום ו'ה תעטיניה׃ ואנשין קדישין
תהון קדמי· ובסר תליש מן חיוא
חיא לא תיכלון לכלבא תרמון יתיה׃
ואנאס מקדסין תכונו לי וחיואן
מפתרס פי צחרא לא תאכלוה ותלקו
ללכלב אטרחוה׃ לא תקביל
שימע דשקר· לא תשוי ידך עם
חייבא למהוי ליה סהיד שקר׃ ולא
תחמל כברא זורא· ולא תבסט

צלמא. פתכון לה שאהד צלם׃ לא תהי בתר סגיאי לאבאשא׃ ולא תתמנע
מלאלפא מא דבעינך על דינא בתר סגיאי שלים דינא׃ לא תכון פי תבע אלכתיר
לאלשר· ולא תגיב פי כצומה לתמיל אלאכבר ורא אלאכתר פמל׃ ועל מסכינא
לא תרחים בדיניה׃ ולא תחאבי אלפקיר פי כצומתה׃ ארי תפגע

תערעי

לתרומה" בכור בניך תתן לי" לפדותו חמש סלעים מן הכהן והלא כבר צוה עליו במקום אחר אלא בדי לסמוך לו כן תעשה
לשורך מה בבכור אדם לאחר שלשים יום פודהו שנ' ופדויו מבן חדש תפדה אף בכור בהמה בשה מיטפל בו שלשים יום ואחר כך
נותנו לכהן" שבעת ימים יהיה עם אמו" זו אזהרה לכהן שאם בא למהר את קרבנו לא ימהר קודם שמונה לפי שהוא מחוסר
זמן" ביום השמיני תתנו לי" יכול יהא חייב לבוא ביום נאמר כאן שמיני ונאמר להלן ומיום השמיני והלאה ירצה מה שמיני האמור
להלן להכשיר משמיני ולהלן אף שמיני האמור כאן להכשיר משמיני ולהלן וכן משמעו וביום השמיני אתה רשאי ליתנו לו"
ואנשי קדש תהיון לי" אם אתם קדושים ופרושים משקוצי נבלות וטריפות הרי אתם שלי ואם לאו אינכם שלי" ובשר בשדה
טרפה" אף בבית כן אלא שדיבר הכתוב בהווה מקום שדרך בהמות ליטרף וכן כי בשדה מצאה וכן אשר לא יהיה טהור
מקרה לילה הוא הדין למקרה יום אלא שדיבר הכתוב בהווה ובשר תליש מן חיוא חיא בשר שנתלש על ידי טריפת זאב או
ארי אז מן חיה כשרה או בהמה כשרה בחיה" לכלב תשליכון אותו" שהטרפה מותרת בכל הנאות אם כן מה ת"ל לכלב
אף הוא ככלב או אינו אלא כלב כמשמעו ת"ל בנבלה או מכור לנכרי קל וחומר לטרפה שמותרת בכל הנאות אם כן מה
ת"ל לכלב ללמדך שהכלב נכבד ממנו ולימדך הכתוב שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה שנ' ולכל בני ישראל לא יחרץ
כלב לשונו אמר הקב"ה תנו לו שכרו" לא תשא שמע שוא" כתרגומו לא תקביל שימע דשקר אזהרה למקבל לשון הרע ולדיין
שלא ישמע דברי בעל דין עד שיבא בעל דין חבירו" אל תשת ידך עם רשע" הטוען את חבירו תביעת שקר שהבטיחהו
להיות עד חמס" לא תהיה אחרי רבים לרעות" יש במקרא זה מדרשי חכמי ישראל אבל אין לשון המקרא מיושב בהן על אופנו
מכאן דרשו שאין מטין לחובה בהכרעת דיין אחד וסוף המקרא דרשו אחרי רבים להטות שאם יש שנים מחייבין יותר
על המזכין הטה הדין על פיהם לחובה ובדיני נפשות הכתוב מדבר ואמצע המקרא דרשו לא תענה על רב שאין חולקין
על מופלא שבבית דין לפיכך מתחילין בדיני נפשות מן הצד לקטנים שבהן שואלין תחלה שיאמרו את דעתם ולפי דברי
רבותינו כן פותרים המקרא לא תהיה אחרי רבים לרעות לחייב מיתה בשביל דיין אחד שירבו מחייבין על המזכין ולא תענה
על רב לנטות מדבריו ולפי שהוא חסר יוד דרשו בו כן" אחרי רבים להטות" יש רבים שאתה נוטה אחריהם ואימתי בזמן
שהם שנים המכריעין במחייבין יותר מן המזכין ממשמע שנ' לא תהיה אחרי רבים לרעות שומע אני אבל היה עמהם לטובה
מכאן אמרו דיני נפשות מטין על פי עד אחד לזכות ועל פי שנים לחובה" ואונקלוס תרג' לא תתמנע מלאלפא מה דבעינך על
דינא ולשון העברי לפי התרגום כך הוא נדרש לא תענה על ריב לנטות" אם ישאלך דבר למשפט לא תענה לנטות לצד אחד
ולסלק עצמך מן הריב אלא הוי דן אותו לאמתו ואני אומר ליישבו על אופנו כפשוטו כך פתרונו לא תהיה אחרי רבים לרעות

שור איבך או חמרו תעה השב תשיבנו לו׃ כי תראה
חמור שנאך רבץ תחת משאו
וחדלת מעזב לו עזב תעזב עמו׃
לא תטה משפט
אבינך בריבו׃ מדבר שקר תרחק
ונקי וצדיק אל תהרג כי לא
אצדיק רשע׃ ושחד לא תקח כי
השחד יעור פקחים ויסלף דברי
צדיקים׃ וגר לא תלחץ ואתם

תורא דסנאך או חמריה דטעי אתבא
תתיבניה ליה׃ ואד פגית תור עדוך
או חמארה צאת פרדה עליה׃
ארי תחזי חמרא דסנאך רביע תחות
טעניה ותתמנע מלמשקל ליה׃
משבק תשבוק מא דבלבך עלוהי
ותפריק עמיה׃ ואדי ראית חמאר
שאנך ראבצא תחת חמלה פאנתה
ען תרכה כואך בל חטא תחת מעה׃
לא תצלי דין מסכינך בדיניה׃
לא תמייל חכם מסכינך פי כצומתה׃

מפתגמא דשקר הוי רחיק ודזכי ודנפק דכי מן דינא לא תקטול ארי לא
אזכי חייבא׃ ומן כלאם אבאטל פאבעד ואלברי ואלזכי פלא תקתלהמא פאני לא
אזכי צלמא׃ ושחדא לא תקביל ארי שחדא מעור עיני חכימין ומקלקיל
פתגמין תריצין׃ ולא תאכד רשוה פאן אלרשא יעמי עיון אלבצרא
ען אלחק ויזיל אקוול אעדלה׃ ולגיורא לא תעיקון ואתון ידעתון

אם ראית רשעים מטין משפט לא תאמר הואיל ורבים הם הנני נוטה אחריהם ולא תענה על ריב לנטות
וג׳ ואם ישאלך הנדון על אותו המשפט אל תענהו על הריב דבר הנוטה אחרי אותן רבים להטות את המשפט
מאמתו אלא אמור את המשפט כאשר הוא ויקולר יהא תלוי בצואר הרבים׳ לא תהדר׳ לא תחלוק כבוד לזכותו ונדין
כומר דל הוא ואזכנו ואכבדנו׳ כי תראה חמור שונאך וג׳ הרי כי משמש לשון דלמא שהוא מארבע לשונות
שמשמשין כי וכה פתרונו שמא תראה חמורו רובץ תחת משאו׳ וחדלת מעזוב לו׳ בתמיה׳ עזב תעזב עמו׳
עזיבה זו לשון עזרה וכן עזור ועזוב וכן ויעזבו את ירושלם עד החומה מלאוה עפר לעזור ולחזק את
החומה כיוצא בו כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני וג׳ שמא תאמר כן בתמיה לא תירא מהם ומדרש
כך דרשו רבותינו כי תראה וחדלת פעמים שאתה חודל ופעמים שאתה עוזר הא כיצד זקן ואינו לפי כבודו
וחדלת או בהמת גוי ומשאו ישראל וחדלת׳ עזוב תעזוב עמו לפרק המשא מלמשקל ליה מליטול משאו
ממנו׳ אביונך׳ לשון אובה שהוא מדולדל ותאב לכל טובה׳ ונקי וצדיק אל תהרוג׳ מכין ליוצא דופן מבית
דין חייב ואמר אחד יש לי ללמד עליו זכות שמא זידין אותו ת״ל ונקי וצדיק אל תהרוג ואע״פ שאינו צדיק
שלא נצטדק בבית דין מכל מקום נקי הוא מדין מיתה שהרי יש לך לזכותו ומנין ליוצא מבית דין זכאי ואמר
אחד יש לי ללמד עליו חובה שאין מחזירין אותו לבית דין ת״ל וצדיק אל תהרוג וזה צדיק הוא שנצטדק בב״ד
כי לא אצדיק רשע׳ אין עליך להחזירו כי לא אצדיקנו בדיני אם יצא מידך זכאי יש לי שלוחים הרבה להמיתו
במיתה שנתחייב בה׳ ושוחד לא תקח׳ אפילו לשפוט אמת וכל שכן כדי להטות הדין כבר נאמר לא תטה משפט׳ יעור פקחים
אפילו חכם בתורה ונוטל שוחד סוף שתטרף דעתו עליו וישתכח תלמודו ויכהה מאור עיניו׳ ויסלף כתרגומו ומקלקל׳ דברי
צדיקים דברים המצודקים משפטי אמת וכן תרגומו תריצין ישרים׳ וגר לא תלחץ׳ בהרבה מקומות הזהירה תורה על הגר מפני שסורו רע׳

יְדַעְתֶּם אֶת נֶפֶשׁ הַגֵּר כִּי גֵרִים
הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: וְשֵׁשׁ שָׁנִים
תִּזְרַע אֶת אַרְצֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת
תְּבוּאָתָהּ: וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה
וּנְטַשְׁתָּהּ וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ וְיִתְרָם
תֹּאכַל חַיַּת הַשָּׂדֶה כֵּן תַּעֲשֶׂה
לְכַרְמְךָ לְזֵיתֶךָ: שֵׁשֶׁת יָמִים
תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
תִּשְׁבֹּת לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרֶךָ
וְיִנָּפֵשׁ בֶּן אֲמָתְךָ וְהַגֵּר: וּבְכֹל
אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ:
וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ

ית נפשא דגיורא ארי דיירין הויתון
בארעא דמצרים: ולגריב פלא
תגבנה ולא תצגטה לגריב פאנכם
עארפין בצעת נפס לגריב וטו
מא כנתם גרבא פי בלד מצר:
ושית שנין תזרע ית ארעך
ותכנוש ית עללתה: וסת סנין
תזרע ארצך ותגמע גלתהא:
ושביעיתא תשמטנה ותרטשנה
וייכלון מסכיני עמך ושארהון
תיכול חית ברא כין תעביד לכרמך
לזיתך: וסאבעה תסיבהא ותדעהא
יאכל מנהא מסאכין קומך ופאצלהא
יאכלה חיואן צחרא כדאך תצנע בכרמך וזיתונך: שתה יומין תעביד
עובדך וביומא שביעאה תנוח בדיל דינוח תורך וחמרך וישקוט בר
אמתך וגיורא: סתה איאם תעמל אעמאלך פיהא וליום אל' תסבת לכי יסתריח
תורך וחמארך ויקר אבן אמתך ואגריב ענדך: ובכל דאמרית לכון תסתמרון
ושום טעות עממיא לא תדכרון לא ישתמע על פומכון: ובגמיע מא קלתה

את נפש הגר כמה קשה לו כשלוחצין אותו: ואספת את תבואתה" לשון הכנסה לבית כמו ואספתו אל תוך
ביתך" תשמטנה" מעבודה" ונטשתה" מאכילה אחר זמן הביעור" ד"א תשמטנה מעבודה גמורה כגון חרישה
וזריעה" ונטשתה" מלזבל ומלקשקש" ויתרם תאכל חית השדה" להקיש מאכל אביון למאכל חיה מה חיה אוכלת
בלא מעשר אף אביונים אוכלים בלא מעשר מכאן אמרו אין מעשר בשביעית" כן תעשה לכרמך" ותחלת המקרא בשדה
הלבן כמו שאמור למעלה הימנו תזרע את ארצך" וביום השביעי תשבות" אף בשנה השביעית לא תעקר שבת בראשית
ממקומה שלא תאמרו הואיל וכל השנה קרויה שבת לא תנהוג בה שבת בראשית" למען ינוח שורך וחמורך" תן לו ניח
להתיר שיהא תולש ואוכל עשבים מן הקרקע או אינו אלא יחבשנו בתוך הבית אמרת אין זה נח אלא צער" בן אמתך"
בעבד ערל הכתוב מדבר" והגר" גר תושב" ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו" לעשות כל מצות עשה באזהרה שכל
שמירה שבתורה אזהרה היא במקום לאו" לא תזכירו" שלא יאמר לו שמור לי בצד ע"ז פלונית או תעמוד
עמי ביום ע"ז פלונית" ד"א ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים אחרים לא תזכירו ללמדך
ששקולה ע"ז כנגד כל המצות כולן והנזהר בה כשומר את כולם" לא ישמע" מן הגוי" על פיך"
שלא תעשה שותפות עם הגוי וישבע לך בע"ז שלו נמצאת שאתה גורם שיזכר על ידך" רגלים"

לא ישמע על פיך: שלש רגלים
תחג לי בשנה: את חג המצות
תשמר שבעת ימים תאכל
מצות כאשר צויתך למועד
חדש האביב כי בו יצאת ממצרים
ולא יראו פני ריקם: וחג הקציר
בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה
וחג האסף בצאת השנה באספך
את מעשיך מן השדה: שלש
פעמים בשנה יראה כל זכורך
אל פני האדן יהוה: לא תזבח על
חמץ דם זבחי ולא ילין חלב חגי עד בקר:
ראשית בכורי אדמתך תביא בית

לכם אחתרזו· ואסם למעבוראת
לאכר לא תדכרוהא· ולא יסמע
מן פאך: תלת זמנין תיחוג קדמי
בשתא· תלאת מראר· תחג לי פי
לסנה: ית חגא דפטיריא תיטר·
שבעה יומין תיכול פטירא כמא
דפקידתך· לזמן ירחא דאביבא·
אריביה נפקתא ממצרים· ולא
יתחזון קדמי ריקנין: חג לפטיר
אחפצה· ז׳ איאם תאכל פטירא כמא
אמרתך· פי וקת שהר לפריך· לאן
פיה כרגת מן מצר· ולא תתצרו בין
ידי פרגא: וחגא דחצדא בכורי
עובדך· דתזרע בחקלא· וחגא
דכנשא במפקה דשתא במכנשך ית עובדך מן חקלא: וחג לחצאד בכור
עמלך· אלדי תזרעה פי לצחרי· וחג לגמע ענד גמעך אעמלך מן לצחרא:
תלת זמנין בשתא יתחזון כל דכורך· קדם רבון עלמא יי: ג׳ מראר פי לסנה
יחצר גמיע רגאלך· בין ידי לסייד אללה: לא תכוס על חמיע דם פסחי· ולא יביתון
לצפרא בר ממדבחא תרבי נכסת חגא עד צפרא: לא תדבח פסחי עלי כמיר
ולא תבית שחום חגי אלי לגדאה: ריש בכורי ארעך תיתי לבית מקדשא

פעמים וכן כי הכיתני זה שלש רגלים: חדש האביב: שהתבואה מתמלאת בו באביה. אביב לשון אב בכור
וראשון לבשל פירות: ולא יראו פני ריקם: כשתבואו לראות פני ברגלים הביאו לי עולות: וחג הקציר: הוא חג שבועות
בכורי מעשיך: שהוא זמן הבאת בכורים ושתי הלחם הבאין בעצרת היו מתירין החדש למנחות ולהביא בכורים
למקדש שנ׳ וביום הבכורים וגו׳ וחג האסיף: הוא חג הסכות: באספך את מעשיך: שכל ימות החמה התבואה
מתיבשת בשדות ובחג אוספים אותה לבית מפני הגשמים: שלש פעמים וגו׳ כפי שהענין מדבר בשביעית
הוצרך ללמד שלא יתעקרו רגלים ממקומן: כל זכורך: הזכרים שבך: לא תשחט על חמץ: לא תשחט את הפסח
בי״ד בניסן עד שתבער החמץ: ולא ילין חלב חגי וג׳ חוץ למזבח עד הבקר יכול אף על המערכה יפסל בלינה ת״ל
על מוקדה על המזבח כל הלילה: ולא ילין: אין לינה אלא בעמוד השחר שנ׳ עד בקר אבל כל הלילה להעלותו מן
הרצפה למזבח: ראשית בכורי אדמתך: אף השביעית חייבת בבכורים לכך נאמ׳ אף כאן בכורי אדמתך כיצד אדם

נכנס

יהוה אלהיך לא תבשל גדי בחלב אמו:
כ הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכנתי: השמר מפניו ושמע בקלו אל תמר בו כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרבו: כי אם שמוע תשמע בקלו ועשית כל אשר אדבר ואיבתי את איביך וצרתי את צרריך: כי ילך מלאכי לפניך והביאך אל האמרי והחתי והפרזי והכנעני החוי והיבוסי והכחדתיו:

דייי אלהך לא תיכלון בסר בחלב: ואואיל בכור ארצך תאתי בהא אלי בית אללה רבך ולא תאכל לחמא בלבן: הא אנא שלח מלאכא קדמך למטרך באורחא ולאעלותך לאתרא דאתקינית: הא אנא באעת במלך בין ידיך ליחפצך פי אלטריק ויאתי בך אלי אלמוצע אלדי אצלחתה: אסתמר מן קדמוהי וקביל למימריה לא תסריב לקבליה ארי לא ישבוק לחוביכון ארי בשמי מימריה: פאחדרה ואקבל אמרה ולא תמאנעה פאנה לא יצפח לגרמכם ועלי אן אסמי מעה: ארי אם קבלא תקביל למימריה ותעביד כל דאמליל ואסנא ית סנאך ואעיק למעיקין לך: פאנך אן קבלת אמרה וצנעת גמיע מא אקולה לך עאדית אעדאך וצאררת מצארריך: ארי יהך מלאכי קדמך ויעילנך לאמוראי וחתאי ופרזאי וכנענאי חואי ויבוסאי ואשיצינון: ואדי סאר מלכי בין ידיך אדכלך אלי אלאמוריין ואלחתיין ואלפרזיין ואלכנעניין ואלחויין ואליבוסיין ואבחדתהם:

ככנך לתוך שדהו רואה תאנה שביכרה כורך עליה גמי לסימן ומקדישה ואין בכורים אלא משבעה המינים האמורין במקרא ארץ חטה ושעורה וגו': לא תבשל גדי בחלב ג' אף עגל וכבש בכלל גדי שאין גדי אלא לשון ולד רך ממה שאתה מוצא בכמה מקומות בתורה שכתוב גדי והוצרך לפרש אחריו עזים כגון אנכי אשלח גדי עזים את גדיי העזים שני גדיי עזים ללמדך שכל מקום שנאמר גדי סתם אף עגל וכבש במשמע ובשלשה מקומות נכתב בתורה אחד לאיסור אכילה ואחד לאיסור הנאה ואחד לאיסור בישול: הנה אנכי שולח מלאך: כאן נתבשרו שעתידים לחטוא ושכינה אומרת להם כי לא אעלה בקרבך: אשר הכינותי: אשר זימנתי לתת לכם זהו פשוטו ומדרשו אל המקום אשר הכינותי כבר מקומי ניכר כנגדו וזה אחד מן המקראות שאומרים שבית המקדש שלמעלה מכוון כנגד שלמטה: אל תמר בו לשון המראה אשר ימרה את פיך: כי לא ישא לפשעכם: אינו מלומד בכך שהוא מן הכת שאין חוטאין ועוד שהוא שליח ואינו עושה אלא שליחותו: כי שמי בקרבו: מחובר בראש המקרא השמר מפניו כי שמי משותף בו ורבותינו אמרו זה מטטרון ששמו כשם רבו מטטרון בגימט' שדי:

לא תשתחוה לאלהיהם ולא תעבדם
ולא תעשה כמעשיהם כי הרס
תהרסם ושבר תשבר מצבתיהם׃
ועבדתם את יהוה אלהיכם וברך
את לחמך ואת מימיך והסרתי
מחלה מקרבך׃ לא
תהיה משכלה ועקרה בארצך את
מספר ימיך אמלא׃ את אימתי
אשלח לפניך והמתי את כל העם
אשר תבא בהם ונתתי את כל איביך
אליך ערף׃ ושלחתי את הצרעה
לפניך וגרשה את החוי את

לא תסגוד לטעותהון ולא תפלחנון
ולא תעביד כעובדיהון ארי פגרא
תפגרנון ותברא תתבר קמתהון׃
לא תסגד למעבודאתהם ולא תעבדהא
ולא תעמל כאעמאלהם בל הדמהא
הדמא ויכסר מדאבחהם תכסירא׃
ותפלחון קדם יי אלהכון ויברך ית מיכלך
וית משתך ואעדי מרעין בישין
מבינך׃ ואעבדו אללה רבכם פאנה יבארך
פי טעאמך ושראבך ואזיל אלאמראץ
ענך׃ לא תהי תכלא ועקרא
בארעך ית מנין יומך אשלים׃ לא
תכון מתכל ועאקר פי בלדך ואחצא איאמך

אכמלהא׃ ית אימתי אשלח קדמך ואשגיש ית כל עמא דאת אתי ז
לאגחא בהון ואמסר ית כל בעלי דבבך קדמך מחזרי קדל׃ ואבעת
בהיבתי בין ידיך ואהים גמיע אלקום אלדי תציר אליהם ואגעל גמיע אעדאך
בין ידיך מדברין׃ ואשלח ית ערעיתא קדמך ותתריך ית חואי ית כנענאי
וית חתאי מן קדמך׃ ואבעת בטעאהה בין ידיך פתטרד אלחויין ואלכנעניין׃

וצר תי כתרגומו ואעיק״ הרס תהרסם״ לאותם אלהות״ מצבותיהם״ אבנים שהם מציבין להשתחוות להם״ לא תהיה
משכלה״ אם תעשה רצוני״ משכלה״ מפלת נפלים או קוברת בניה קרויה משכלה״ והמותי״ כמו והממתי״ ותרגומו
ואשגיש וכן כל תיבה שפועל שלה בכפל אות אחרונה כשתהפוך לדבר בלשון פעלתי יש מקומות שנוטל אות
הכפולה ומדגיש את האות ונוקדו במלאפום כגון והמותי מגזרת והמם גלגל עגלתו וסבותי מגזרת
וקבב בית א דלותי מגזרת דללו וחרבו על כפים חקותיך מגזרת חקקי לב את מי רצותי מגזרת רצץ עשק
דנים והמתרגם והמותי ואקטיל טועה הוא שאילו מגזרת מיתה היה הא שלו בפתח ולא מים שלו מדגש ולא
נקודה מלאפום אלא והמתי כגון והמתה את העם הזה והתיו מודגשת לפי שתבא במקום שתי תוין האחת
נשרשת לפי שאין מיתה בלא תיו והאחת משמשת כמו אמרתי חטאתי עשיתי וכן ונתתי התיו מודגשת שהיא באה במקום
שתים לפי שהיה צריך שלשה תוין שתים ליסוד כמו בוים נתינה מתת אדם היא והשלישי לשמוש׳ עורף״ שיהפכו
מפניך ויהפכו לך ערפם״ הצרעה״ מין שרץ העוף והיתה מכה אותם בעיניהם ומטילה בהם ארס והם
מתים והצרעה לא עברה את הירדן והחתי והכנעני הספרים קיחון ועוג לפי כך מכל שבעה אומות לא מנה
כאן אלא החוי אעפ״ שהוא מעבר הירדן והנה שנו רבותינו במסכת סוטה על שפת הירדן עמדה וזרקה בהם מרה״

הכנעני ואת החתי מלפניך: לא
אגרשנו מפניך בשנה אחת פן
תהיה הארץ שממה ורבה עליך
חית השדה: מעט מעט אגרשנו
מפניך עד אשר תפרה ונחלת
את הארץ: ושתי את גבלך מים
סוף ועד ים פלשתים וממדבר
עד הנהר כי אתן בידכם את
ישבי הארץ וגרשתמו מפניך:
לא תכרת להם ולאלהיהם ברית:
לא ישבו בארצך פן יחטיאו אתך
לי כי תעבד את אלהיהם כי יהיה לך
למוקש:
ואל משה אמר עלה אל יהוה אתה

ויחתיין מן בין ידיך: לא אתריכנון
מן קדמך בשתא חדא דלמא תהי
ארעא צדיא ותסגי עלך חית ברא:
לא אטרדהם מן בין ידיך פי סנה
ואחדה כילא תציר בלד וחשא
ותכתר עליך חיואן אלצחרא: זעיר
זעיר אתריכנון מן קדמך. עד
דתסגי ותחסין ית ארעא: לכן
קלילא קלילא אטרדהם מן בין
ידיך אלי אן תנמו ותחוז אלארץ:
ואשוי ית תחומך מימא דסוף ועד
ימא דפלשתאי וממדברא עד
פרתא ארי אמסר בידכון ית יתבי
ארעא ותתריכנון מן קדמך: ואציר
תכמך מן בחר אלקלזם אלי בחר פלסטין
ומן אלבר אלי אלפראת באן אסלם בין אידיכם סכאן אלבלד ותטרדהם מן בין ידיך:
לא תגזר להון ולטעותהון קים: לא תעהד מעהם ומע מעבודאתהם עהדא:
לא יתבון בארעך דלמא יחייבון יתך קדמי ארי תפלח ית טעותהון ארי יהון
לך לתקלא: לא יקימו פי בלדך כילא יכטונך לי באן תעבד מעבודאתהם
פיכונו לך והקא: ולמשה אמר סק לק יצאת ואהרן נדב ואביהוא ושבעין
מסבי ישראל ותסגדון מרחיק: תם קאל למוסי אצעד אלי אללה אנת והרון נדב

שממה ריקנית מבני אדם לפי שאתם מעט ואין בכם כדי למלאות אותה. ורבה עליך ותרבה עליך.
עד אשר תפרה תרבה לשון פרי כמו פרו ורבו. ושתי לשון השתה והתיו מודגשת מפני שבאה תחת
שתים שאין שיתה בלא תיו והאחת לשמוש. עד הנהר פרת. וגרשתמו ותגרשם. כי תעבוד וגו' הרי זו
כי משמש במקום אשר וכן בכמה מקומות וזהו לשון כי שהוא אחד מארבע לשונות שהכי משמש וגם
מצינו בהרבה מקומות אם משמש בלשון אשר כמו אם תקריב מנחת בכורים שהוא חובה. ואל
משה אמר. פרשה זו נאמרה קודם עשרת הדברים בארבעה בסיון נאמר לו עלה. ונגש

ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני
ישראל והשתחויתם מרחק: ונגש
משה לבדו אל יהוה והם לא יגשו
והעם לא יעלו עמו: ויבא משה
ויספר לעם את כל דברי יהוה
ואת כל המשפטים ויען כל העם
קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר
דבר יהוה נעשה: ויכתב משה את
כל דברי יהוה וישכם בבקר ויבן
מזבח תחת ההר ושתים עשרה
מצבה לשנים עשר שבטי ישראל:
וישלח את נערי בני ישראל ויעלו
עלת ויזבחו זבחים שלמים ליהוה פרים:
ויקח משה חצי הדם וישם באגנת
וחצי הדם זרק על המזבח: ויקח

ואביהוא וסבעין מן שיוך בנו אסר
ואסגדו מן בעיד: ויתקרב משה
בלחודוהי לקדם יי׳ ואנון לא
יתקרבון ועמא לא יסקון עמיה: כ
פיתקדם מוסי וחדה אלי אללה והם
לא יתקדמו ואלקום לא יצעדו מעה:
ואתא משה ואשתעי לעמא ית כל
פתגמיא דיי׳ וית כל דיניא ואתיב
כל עמא קלא חד ואמרו כל
פתגמיא דמליל יי׳ נעביד: תסגא
מוסי וקץ עלי אלקום גמיע כלאם
אללה וגמיע אלאחכאם פאגאבוה גמיע
אלקום בצות ואחד וקאלו גמיע מא
תאמר אללה בהא נצנעהא: וכתב
משה ית כל פתגמיא דיי׳ ואקדים
בצפרא ובנא מדבחא בשפולי טורא
ותרתא עסרי קמן לתרי עסר שבטיא דישראל: פכתב מוסי גמיע כלאם אללה דלך
ואדלג בטגואה ובנא מדבחא תחת אלגבל ונצב יב דכה באזא יב סבט אסראיל:
ושלח ית בכורי בני ישראל ואסיקו עלון ונכיסו נכסת קדשין קדם יי׳ תורין: תסבעת
בבכור בנו אסר פקרבו צואעדא ודבחו דבאיח סלאמה ללה מן אלבקר:
ונסיב משה פלגות דמא ושוי במזרקיא ופלגות דמא זרק על מדבחא: פאכד
מוסי בעץ אלדם וצעה פי אגאגין ורפעה ובעצה רשה עלי אלמדבח: ונסיב

משה לבדו׳׳ א׳ הערפל׳׳ ויבא משה ויספר לעם׳ בה ביום׳׳ את כל דברי׳׳ מצות פרישה והגבלה׳׳ ואת כל המשפטים׳׳
שבע מצות שנצטוו בני נח ושבת וכבוד אב ואם ופרה אדומה ודינין שנתן להם במרה׳׳ ויכתב משה מבראשית
ועד מתן תורה וכתב מצות שנצטוו במרה׳׳ וישכם בבקר׳׳ בחמשה בסיון׳׳ את נערי׳׳ הבכורות׳׳ ויקח משה׳׳
חצי הדם׳׳ מי חלקו׳ מלאך בא וחלקו׳׳ באגנות׳׳ שתי אגנות אחד לחצי דם עולה ואחד לחצי דם שלמים
להזות אותם על העם ומכאן למדו רבותינו שנכנסו אבותינו לברית במילה וטבילה והזאת דמים שאין הזאה בלא טבילה׳׳

ספר הברית ויקרא באזני העם
ויאמרו כל אשר דבר יהוה נעשה
ונשמע׃ ויקח משה את הדם ויזרק
על העם ויאמר הנה דם הברית אשר
כרת יהוה עמכם על כל הדברים
האלה׃ ויעל משה ואהרן נדב
ואביהוא ושבעים מזקני ישראל׃
ויראו את אלהי ישראל ותחת
רגליו כמעשה לבנת הספיר
וכעצם השמים לטהר׃ ואל
אצילי בני ישראל לא שלח ידו
ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו׃
ויאמר יהוה אל משה
עלה אלי ההרה והיה שם ואתנה

ספרא דקימא. וקרא קדם עמא. ואמרו.
כל דמליל יי נעביד ונקביל׃ תם
אכד כתאב לעהד. וקראה בחצרת קום.
וקלו. גמיע מא אמר אללה בה נקבלה
ונסמעה׃ ונסיב משה ית דמא
וזרק על מדבחא לכפרא על עמא
ואמר. הא דין דם קימא דגזר יי
עמכון על כל פתגמיא האלין׃ (עמכון)
פאכד מוסי מן אלדם ורשה קבאלה
אלקום. וקאל. הדא דם אלעהד אלדי עאהד
אללה מעכם. עלי גמיע הדה אלאחכאם׃
וסליק משה ואהרן נדב ואביהוא.
ושבעין מסבי ישראל׃ תם צעד
מוסי והרון נדב ואביהוא. וסבעין מן
שיוך בני אסראיל. וחזו ית יקר אלהא
דישראל. ותחות כרסי יקריה כעובד אבן טבא. וכמחזי שמיא לבריו׃ פנצרו נור
אלאה אסראיל. ומן תחת. כצנעה ביאץ אלמהא. וכדאת אלסמא פי אלנקא׃ ולרברבי בני
ישראל לא הות נזקא. וחזו ית יקרא דיי. והוו חדן בקרבניהון דאתקבלו כאילו אכלין
ושתן׃ ואלי נקבא בני אסראיל לם יבעת באפתה פנצרו נור אללה ועאשו. פאכלו
ושרבו׃ ואמר יי למשה סק לקדמי לטורא והוי תמן ואתין

ספר הברית. מבראשית ועד מתן תורה ומצוות שנצטוו במרה. ויזרק. ענין הזאה ותרגומו וזרק על מדבחא
לכפרא על עמא. ויראו את אלהי ישראל. נסתכלו והציצו ונתחייבו מיתה אלא שלא רצה הקב"ה לערבב שמחת התורה והמתין
לנדב ואביהוא עד יום חנוכת המשכן ולזקנים עד ויהי העם כמתאוננים ותבער בם אש ה' ותאכל בקצה המחנה בקצינים
שבמחנה. כמעשה לבנת הספיר. היא היתה לפניו בשעת השעבוד לזכור צרתן של ישראל שהיו משועבדים במעשה
לבנים. וכעצם השמים לטוהר. משנגאלו היה אור וחדוה לפניו. וכעצם. כתרגומו לשון מראה. לטוהר. לשון ברור ונגל.
ואל אצילי. הם נדב ואביהוא והזקנים. לא שלח ידו. מכלל שהיו ראויים להשתלח בהם יד. ויחזו את האלהים. היו מסתכלין בו
בלבב גס מתוך אכילה ושתייה כך מדרש תנחומא ואונקלוס לא תרגם כן. אצילי. לשון גדולים כמו ומאציליה קראתיך
ויאצל מן הרוח. שש אמות אצלה. ויאמר ה' אל משה. לאחר מתן תורה. עלה אלי ההרה והיה שם. ארבעים יום.

לך את לחת האבן והתורה והמצוה
אשר כתבתי להורתם: ויקם משה
ויהושע משרתו ויעל משה אל הר
האלהים: ואל הזקנים אמר שבו
לנו בזה עד אשר נשוב אליכם
והנה אהרן וחור עמכם מי בעל
דברים יגש אלהם: ויעל משה
אל ההר ויכס הענן את ההר:
וישכן כבוד יהוה על הר סיני
ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל
משה ביום השביעי מתוך הענן:
ומראה כבוד יהוה כאש אכלת
בראש ההר לעיני בני ישראל: ויבא

לך ית לוחי אבנא ואוריתא ותפקידתא
דכתבית לאלפותהון: תם קאל אללה
למוסי אצעד אלי אלגבל ואקם תם
ואעטיך אלואח ואלגואהר ואלשראיע
ואלוצאיא אלתי כתבתהא לאדלכם בהא:
וקם משה ויהושע משומשניה וסליק
משה לטורא דאתגלי עלוהי יקרא
דיי: וקאם מוסי ויהושע כאדמה
וצעד מוסי אלי גבל אללה: ולסביא
אמר אוריכו לנא הכא עד דנתוב
לותכון והא אהרן וחור עמכון מן
דאית ליה דינא יתקרב לקדמיהון:
וקאל ללשיוך אגלסו לנא ההנא אלי אן
נרגע אליכם והודא הרון וחור מעכם
מן כאן לה אמר יתקדם אליהמא: וסליק משה לטורא וחפא ענגא ית טורא:
ולמא צעד מוסי אלי אלגבל גטאה אלגמאם אלגבל: ושרא יקרא דיי על טורא דסיני
וחפהי ענגא שיתא יומין וקרא למשה ביומא שביעאה מגו ענגא: וסכן נור
אללה עלי גבל סינא וגטאה אלגמאם סתה איאם ת׳ם דעי במוסי פי אליום אלז מן וסט
אלגמאם: וחיזו יקרא דיי כאשא אכלא בריש טורא לעיני בני ישראל: וכאן רויא
נור אללה כנאר אכלה פי ראס אלגבל בחצרה׳ בני אסראיל: ועל משה

את לוחות האבן והתו׳ והמצוה אש׳ כתבתי להורותם כל שש מאות ושלש עשרה מצות בכלל עשרת הדברות הן ורבי סעדיה
פירש באזהרות שיסד לכל דבור ודבור מצות התלויות בו׳ ויקם משה ויהושע משרתו׳ לא ידעתי מה טיבו של יהושע כאן
ואומר אני שהיה התלמיד מלוה לרבו עד מקום הגבלת תחומי ההר שאינו רשאי לילך משם והלאה ומשם ויעל משה לבדו ל
הר האלהים ויהושע נטה שם אהלו ונתעכב שם כל ארבעים יום שכן מצינו כשירד משה וישמע יהושע את קול העם ברעה
למדנו שלא היה יהושע עמהם׳ ואל הזקנים אמר׳ בצאתו מן המחנה׳ שבו לנו בזה׳ והתעכבו כאן עם שאר העם במחנה
להיות נכונים לשפוט כל איש דינו׳ חור׳ בנה של מרים היה ואביו כלב בן יפנה שנ׳ ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את
חור אפרת זו מרים כדאיתא בסוטה׳ מי בעל דברים׳ מי שיש לו דין׳ ויכסהו הענן׳ רבותינו חולקים בדבר יש מהם אומרים
אלו ששה ימים שמראש חדש ויכסהו הענן להר ויקרא למשה ביום השביעי לומר עשרת הדברות ומשה וכל ישראל עומדים

א2

משה בתוך הענן ויעל אל ההר ויהי
משה בהר ארבעים יום וארבעים
לילה: קי״ח פסו׳ סימן עז״ול
וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר
אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת
כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את
תרומתי: וזאת התרומה אשר תקחו
מאתם זהב וכסף ונחשת: ותכלת
וארגמן ותולעת שני ושש ועזים:
וערת אילם מאדמים וערת תחשים
ועצי שטים: שמן למאר בשמים
לשמן המשחה ולקטרת הסמים:

בגו ענגא וסליק לטורא והוה משה
בטורא ארבעין יממין וארבעין
לילון: פדכל מוסי פי וסט אלגמאם
אד צעד אלי אלגבל ואקאם פיה ארבעין
יום וארבעין לילה: פ פ פ
ומליל יי עם משה למימר: תכלם
אללה מוסי תכלימא: מליל עם בני
ישראל ויפרשון קדמי אפרשותא מן
כל גבר דיתרעי לביה תסבון ית
אפרשותי: מר בני אסראיל אן
ירפעוא לי רפיעה מן עגד כל אנסאן אן
תסכו נפסה תאכדו רפיעתי: ודא
אפרשותא דתיסבון מנהון דהבא
וכספא ונחשא: והדה אלרפיעה אלתי תאכדהא מנהם דהב וורק ונחאס: ותכלא
וארגונא וצבע זהורי ובוץ ומעזי: ואסמאנגוני וארגואני וצבג קרמז ושעד מעזי
ומרעזא: ומשכי דדכרי מסמקי ומשכי ססגונא ואעי שטין: וגלוד כבאש
אדים וגלוד תארש וכשב צנט: משחא לאנהרותא ובסמיא למשחא ותא

אלא שחלק הכתוב כבוד למשה. ויש אומרים ויכסהו הענן למשה ששת ימים לאחר עשרת הדברות והם היו בתחלת ארבעים יום שעלה משה לקבל לוחות ולמדך שכל הנכנס למחנה שכינה טעון פרישה ששה ימים: בתוך הענן: ענן זה כמו עשן הוא ועשה לו הקב״ה שביל בתוכו: **ויקחו לי תרומה**: לי לשמי: תרומה: הפרשה יפרישו לי ממונם נדבה: ידבנו לבו: לשון נדבה והוא לשון רצון טוב פיישנט בלעז: תקחו את תרומתי: אמרו רבותינו ג׳ תרומות אמורות כאן אחת תרומת בקע לגולגולת שנעשו מהם האדנים כמו שמפורש באלה פקודי ואחת תרומת המזבח בקע לגלגולת לקופות לקנות מהן קרבנות צבור ואחת תרומת המשכן נדבת כל אחד ואחד שנתנדבו שלש עשרה דברים האמורים בענין כולם הוצרכו למלאכת המשכן או לבגדי כהונה כשתדקדק בהם: זהב וכסף ונחשת וגו׳ כולם באו בנדבה איש איש מה שנדבו לבו חוץ מן הכסף שבא בשוה מחצית השקל לכל אחד ולא מצינו בכל מלאכת המשכן שהוצרך שם כסף יותר שנ׳ וכסף פקודי העדה וג׳ בקע לגלגלת ושאר הכסף הבא שם בנדבה עשאוהו לכלי שרת: תכלת: צמר צבוע בדם חלזון וצבעו ירוק: וארגמן: צמר צבוע ממין צבע ששמו ארגמן: ושש: הוא פשתן: ועזים: נוצה של עזים לכך תרגם אונקלוס ומעזי דבר הבא מן העזים ולא עזים עצמן שתרגום של עזים עזין: מאדמים: צבועות היו אדום לאחר עבודן: תחשים: מין חיה ולא היתה אלא לשעה והרבה גוונים היו לה לכך מתורגם ססגונא ומתפאר בגוונים שלו: ועצי שטים: ומאין היו להם במדבר פירש ר׳ תנחומא יעקב אבינו צפה ברוח הקדש שעתידין ישראל לבנות משכן במדבר והביא ארזים ממצרים ונטעם וצוה לבניו ליטלם עמהם כשיצאו ממצרים: שמן למאור: שמן זית זך להעלות נר תמיד: בשמים לשמן המשחה שנעשה למשוח כלי המשכן והמשכן לקדשו והוצרכו לו בשמים כמו שמפורש בכי תשא: ולקטורת הסמים שהיו מקטירים בכל בקר

אבני שהם ואבני מלאים לאפד ולחשן׃ ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם׃ ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו׃

ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קמתו׃ וצפית אתו זהב טהור מבית ומחוץ תצפנו ועשית עליו זר זהב סביב׃ ויצקת לו ארבע טבעת זהב

ולקטורת בסמיא׃ ודהן לאנרה· ואטיאב לדהן למסח· ולבכור לצמוג׃ אבני ברלא· אבנא אשלמותא· לשקעא באיפודא ובחשנא׃ וחגארה בלור· וחגארה כנאס· לצדרה ולברנה׃ ויעבדון קדמי מקדש· ואשרי שכינתי ביניהון׃ ויצנעורי מן גמיע דלך מקדסא· אסכן נורי פימא בינהם׃ ככל דאנא מחדי יתך· ית דמות משכנא· וית דמות כל מנוהי· וכין תעבדון׃ כגמיע מא אנא מוריך· מן שכל למסכן ושכל אניתה· כו׳ אך תעבדון׃ ויעבדון ארונא דאעי שטין· תרתין אמין ופלגא ארכיה· ואמתא ופלגא פתייה· ואמתא ופלגא רומיה׃ ויצנעו צנדקא מן כשב לצנד· דאעין ונצף טולה· דראע ונצף ערצה· דראע ונצף סמכה׃ ותחפי יתיה דהב דכי· מגיו ומברא תחפיניה· ותעביד ליה זיר דדהב סחור׃ וגשה בדהב כלי מן דאכל ומן כארג· ואצנע לה זיגא מן דהב מסתדירא׃ ותתיך ליה ארבע עזקן דדהב·

ועדב כמו שמפורש בואתה תצוה ולשון קטורת העלאת קיטור ותימרות עשן״ אבני שהם״ שתים הוצרכו שם לצורך האפוד האמור בואתה תצוה״ מלואים״ על שם שעושין להם בזהב מושב כמין גומא ונותנים האבן שם למלאות הגומא קרויים אבני מלואים״ ומקום המושב קרוי משבצת״ לאפד ולחשן״ השהם לאפוד ואבני המלואים לחשן וחשן ואפוד מפורש׳ בואתה תצוה והם מיני תכשיט״ ועשו לי מקדש״ ועשו לשמי בית קדושה״ ככל אשר אני מראה אותך״ כאן את תבנית המשכן המקרא הזה מחובר למקרא שלמעלה הימנו ועשו לי מקדש ככל אשר אני מראה אותך״ וכן תעשו״ לדורות אם יאבד אחד מן הכלים או כשתעשו לי כלי בית עולמים כגון שלחנות מנורות וכיורות וכונות שעשה שלמה כתבנית אלו תעשו אותם ואם לא היה המקרא מחובר למעלה הימנו לא היה לו לכתוב וכן תעשו אלא כן תעשו והיה מדבר על עשיית אהל מועד וכליו״ ועשו ארון״ כמין ארונות עשה בצלאל שלשה שנים של זהב ואחד של עץ שקורין אשקרין יושב על שוליו״ מבית ומחוץ תצפנו״ שלש ארונות עשה בצלאל שנים של זהב ואחד של עץ ארבע כתלים ושולים לכל אחד ופתוחים מלמעלה נתן של עץ בתוך של זהב ושל זהב בתוך של עץ וחפה שפתו העליונה בזהב נמצא מצופה מבית ומחוץ״ זר זהב״ כמין כתר מוקף לו סביב למעלה משפתו שעשה הארון החיצון גבוה מן הפנימי עד שעלה למול עובי הכפרת ולמעלה הימנו משהו וכשהכפורת שוכב על עובי הכתלים עולה הזר למעלה מכל עובי הכפרת כל שהוא והוא סימן לכתר תורה״ ויצקת״ לשון מתכת כתרגומו״ פעמותיו״ כתרגומו זויתיה ובזויות העליונות סמוך לכפורת היו נותנים שתים מכאן ושתים מכאן לרחבו של ארון והבדים נתונים בהם וארכו של ארון מפסיק בין הבדים אמתים וחצי בין בד לבד שיהיו שני בני אדם הנושאין את הארון מהלכין ביניהן וכך מפורש במנחות בפרק שתי הלחם״

ועשו

249

ונתתה על ארבע פעמתיו ושתי
טבעת על צלעו האחת ושתי
טבעת על צלעו השנית: ועשית
בדי עצי שטים וצפית אתם זהב:
והבאת את הבדים בטבעת על
צלעת הארן לשאת את הארן
בהם: בטבעת הארן יהיו הבדים
לא יסרו ממנו: ונתת אל הארן
את העדת אשר אתן אליך:
ועשית כפרת זהב טהור אמתים
וחצי ארכה ואמה וחצי רחבה:
ועשית שנים כרבים זהב מקשה
תעשה אתם משני קצות הכפרת:

ותתין על ארבע זויתה ותרתין
עזקן על סטריה חד ותרתין עזקן
על סטריה תנינא: ותצג להא ארבע
חלק מן דהב ותגעלהא עלי ארבע
גהאתהא חלקתין מן גאנבהא אלואחד
וחלקתין מן גאנבהא אלאכר: ותעביד
אריחי דאעי שטין ותחפי יתהון דהבא:
ואצנע דהוקא מן כשב אלסנט וגשהא
דהב: ותעיל ית אריחיא בעזקתא
על סטרי ארונא למטל ית ארונא
בהון: ואדכל אלדהוק פי אלחלק עלי
גאנב אלצנדוק ליחמל בהא: בעזקת
ארונא יהון אריחיא לא יעדון מנה:
ותקים אלדהוק פי חלק אלצנדוק לא

תזול מנה: ותתין בארונא ית סהדותא דאתין לך: ואגעל פי אלצנדוק אלשהאדה
אלתי אעטיכהא: ותעביד כפורתא דדהב דכי תרתין אמין ופלגא ארכה
ואמתא ופלגא פתיה: ואצנע גשאא מן דהב כאלץ דראעין ונצף טולה ודראע
ונצף ערצה: ותעביד תרין כרובין דדהב נגיד תעביד יתהון מתרין סטרי
כפורתא: ואצנע כרובין מן דהב מצמתאן תצנעהמא מן טרפי אלגשא:

ושתי טבעות על צלעו האחת" הן הן ארבע טבעות שבתחלת המקרא ופירש לך היכן היו והוי"ו
יתירה היא ופתרונו כמו שתי טבעות ויש לך ליישב בהכן ושתים מן הטבעות האלו על צלעו האחד" צלעו"
צדו" בדי" מוטות" לא יסורו ממנו" לעולם" ונתתה אל הארון" כמו בארון" העדות" התורה שהיא לעדות
ביני וביניכם שצויתי אתכם מצות הכתובות בה" כפורת" כסוי על הארון שהיה פתוח מלמעלה ומניחו
עליו כמין דף" אמתים וחצי ארכה" כארכו של ארון ורחבה כרחבו של ארון ומונחת על עובי הכתלים ארבעתן
ואע"פ שלא נתן שיעור לעביה פירשו רבותינו שהיה עביה טפח" כרובים" דמות פרצוף תינוק להם" מקשה
תעשה" שלא תעשם בפני עצמם ותחברם בראשי הכפורת לאחר עשייתם כמעשה צורפים שקורין
שולדי"ר אלא הטיל זהב הרבה בתחלת עשיית הכפרת והכה בפטיש ובקורנס באמצע והראשין
בולטין למעלה וצייר הכרובים בבליטת קצותיו" מקשה" בטדי"ץ בלע"ז כמו דא לדא נקשן"
קצות הכפרת" ראשי הכפורת" ועשה כרוב אחד מקצה" שלא תאמר שנים כרובים לכל קצה

ועשה כרוב אחד מקצה מזה וכרוב
אחד מקצה מזה מן הכפרת תעשו
את הכרבים על שני קצותיו: והיו
הכרבים פרשי כנפים למעלה
סככים בכנפיהם על הכפרת ופניהם
איש אל אחיו אל הכפרת יהיו פני
הכרבים: ונתת את הכפרת על הארן
מלמעלה ואל הארן תתן את העדת
אשר אתן אליך: ונועדתי לך שם
ודברתי אתך מעל הכפרת מבין
שני הכרבים אשר על ארן העדת
את כל אשר אצוה אותך אל בני
ישראל:

ועביד כרובא חד מסטרא מכא.
וכרובא חד מסטרא מכא. מן כפרתא.
תעבדון ית כרוביא על תרין סטרוהי:
ואצנע כרובא מן הדי אלטרף וכרובא
מן הדי אלטרף מן כפס אלגשא תצנע
אלכרובין מן טרפיה: ויהון כרוביא
פריסין גדפיהון לעילא. מטלין
בגדפיהון על כפרתא. ואפיהון חד
לקביל חד. לקביל כפרתא. יהון אפי
כרוביא: ויכון אלכרובין באסטי
אגנחתהמא אלי פוק. ומצללין בהא
עלי אלגשא. וגוההמא ואחד אלי
אלאכר. ואלי אלגשא תכון וגוההמא:
ותתין ית כפרתא. על ארונא מלעילא.
ובארונא תתין ית סהדותא דאתין לך: ואגעל אלגשא עלי אלצנדוק מן פוק.
בעד מא תגעל פי אלצנדוק אלתי אעטיכהא: ואזמין מימרי לך תמן ואמליל
עמך מעלוי כפרתא. מבין תרין כרוביא דעל ארונא דסהדותא. ית כל דאפקיד
יתך לות בני ישראל: פאחצ'ר לך הנאך. ואכאטבך מן פוק אלגשא. אלדי עלי אלצנדוק
אלשהאדה. מן בין אלכרובין. בגמיע מא אמרך בה אלי בני אסראיל:

וקצה לכך הוצרך לפרש כרוב אחד מקצה מזה "מן הכפרת" עצמה תעשו את הכרובים זהו פירושו שלמקשה תעשה
אותם שלא תעשם בפני עצמם ותחברם לכפרת "פורשי כנפים" שלא תעשה כנפיהם שוכבים אלא פרושים וגבוהים למעלה
אצל ראשיהם שיהא עשרה טפחים בחלל שבין הכנפים לכפרת כדאית' בסוכה' "ואל הארון תתן את העדות" לא ידעתי למה נכפל שהרי
כבר נאמר ונתת אל הארון את העדות ויש לומ' שבא ללמד שבעודו ארון לבדו בלא כפרת יתן תחלה העדות לתוכו ואחר כך יתן
הכפרת עליו" וכן מצינו כשהקים את המשכן נאמ' ויתן את העדות אל הארון ואחר כך וישם את הכפרת על הארון מלמעלה:
ונועדתי: כשאקבע מועד לך לדבר עמך אותו מקום אקבע למועד שאבא שם לדבר איך" ודברתי אתך מעל הכפרת" ובמקום
אחד הוא אומר וידבר יי' אליו מאהל מועד לאמר זה המשכן מחוץ לפרכת נמצאו שני כתובין מכחישין זה את זה בא
הכתוב השלישי והכריע ביניהם ובבא משה אל אהל מועד וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת וג' משה היה נכנס למשכן
וכיון שבא בתוך הפתח קול יורד מן השמים לבין הכרובים ומשם יוצא ונשמע למשה באהל מועד "את כל אשר אצוה אותך אל בני
ישראל" הרי זו ואו יתירה וטפלה וכמוה הרבה במקרא וכה תפתר ואת אשר אדבר עמך שם את אשר אצוה אותך אל בני ישראל הוא:

ועשית שלחן עצי שטים אמתים
ארכו ואמה רחבו ואמה וחצי קמתו:
וצפית אתו זהב טהור ועשית לו
זר זהב סביב: ועשית לו מסגרת
טפח סביב ועשית זר זהב למסגרתו
סביב: ועשית לו ארבע טבעת
זהב ונתת את הטבעת על ארבע
הפאת אשר לארבע רגליו:
לעמת המסגרת תהיין הטבעת
לבתים לבדים לשאת את השלחן:
ועשית את הבדים עצי שטים
וצפית אתם זהב ונשא בם את
השלחן: ועשית קערתיו וכפתיו

ותעביד פתורא דאעי שטין תרתין
אמין אורכיה ואמתא פותיה ואמתא
ופלגא רומיה: ואצנע מאידה מן
כשב צנובר ד̇ראעין טולהא וד̇ראע
ערצ̇הא וד̇ראע ונצף סמכהא: ותחפי
יתיה דהב דכי ותעביד ליה דיר
דדהב סחור סחור: וג̇שה בד̇הב כ̇אלץ ואצנע
להא זיגא מן ד̇הב מסתדירא: ותעביד
ליה גדנפא רומיה פושכא סחור סחור ותעביד
זיר דדהב לגדנפיה סחור סחור: ואצנע להא
חאפה מקדאר קבצ̇ה מסתדירא ואצנע
זיגא מן ד̇הב לחאפתהא מסתדירא:
ותעביד ליה ארבע עזקן דדהב ותתין
ית עזקתא על ארבע זויתא דלארבע

רגלוהי: ואצנע להא ארבע חלק מן ד̇הב ואג̇על אלחלק פי אלד̇ אלזואיא אלתי באיזא ארג̇להא:
לקביל גדנפא יהואה עזקתא לאתרא לאריחיא למטל ית פתורא: אמאם אלחאפה
תכון אלחלק מכאנא לעוד̇הוק לתחמל בהא אלמאידה: ותעביד ית אריחיא דאעי
שטין ותחפי יתהון דהבא ויהון נטלין בהון ית פתורא: ואצנע עוד̇הוק מן כשב
צנובר וג̇שהא בד̇הב לתחמל בהא אלמאידה: ותעביד מגסוהי ובזכוהי

קומתו גובה רגלים עם עובי השלחן" זר זהב סימן לכתר מלכות שהשלחן שם עושר וגדולה כמו שאומרין שולחן מלכים" מסגרת כתרגומו
גדנפא ונחלקו חכמי ישראל בדבר אומרים למעלה היתה סביב לשלחן כמו לבזבזין שבשפת שולחן שרים ויש אומרין למטה היתה
תקועה מרגל לרגל בארבע רוחות השלחן ודף השלחן שוכב על אותה מסגרת" ועשית זר זהב הוא זר האמור למעלה ופירש
כאן שעל המסגרת היתה" לעמת המסגרת תהיין הטבעת" ברגלים תקועות כנגד ראשי המסגרת" לבתים לבדים" אותן
טבעות יהיו בתים להכניס בהן הבדים" לבתים לצורך בתים" לבדים כתרגומו אתרא לאריחיא" ונשא בם" לשון
נפעל יהי' נשא בם את השלחן" ועשית קערותיו וכפותיו" קערותיו זה דפוס שהיה עשוי כדפוס הלחם והלחם היה
עשוי כמין תיבה פרוצה משתי רוחותיה שולים לו למטה וזוקף מכאן ומכאן כנגד מעלה כמין כותלים ולכך קרוי לחם הפנים
שיש לו פנים רואים לכאן ולכאן לצדי הבית מזה ומזה ונותן ארכו לרחבו של שלחן וכותליו זקופין כנגד שפת השלחן
היה עשוי לו דפוס זהב ודפוס ברזל בשל ברזל הוא נאפה וכשמוציאו מן התנור נותנו בשל זהב עד למחר
בשבת שמסדרו על השלחן ואותו דפוס קרוי קערה" כפותיו" בזיכין שנותנין בהם לבונה שתים היו לשני קומצי לבונה שנותנין

וּקְשׂוֹתָיו וּמְנַקִּיֹּתָיו אֲשֶׁר יֻסַּךְ
בָּהֵן זָהָב טָהוֹר תַּעֲשֶׂה אֹתָם: וְנָתַתָּ
עַל הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי
תָּמִיד:
וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה
תֵּעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה יְרֵכָהּ וְקָנָהּ גְּבִיעֶיהָ
כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ מִמֶּנָּה יִהְיוּ: וְשִׁשָּׁה
קָנִים יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ שְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה
מִצִּדָּהּ הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה
מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי: שְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים

וקשותיה ומכילתיה דיתנסך בהון
דדהב דכי תעביד יתהון: ואצנע
קצאעהא ודרוגהא ומראהנהא
ומלאעקהא אלתי תגטא בהא מן
דהב כאלץ תצנעהא: ותתין על
פתורא לחים אפיא קדמי תדירא:
ואגעל עלי ומאידה כבזא מוגהא
בין ידי דאימא: ותעביד
מנרתא דדהב דכי נגיד תתעביד
מנרתא שדה וקנה כלידהא חזורהא
ושושנהא מנה יהון: ואצנע מנארה
מן דהב כאלץ מצמתה תצנעהא ארגלהא וקצבהא וגאמאתהא ותפאפיחהא
וסואסנהא מנהא יכונו: ושתה קנין נפקין מסטרהא תלתה קני מנרתא מסטרה
חד ותלתה קני מנרתא מסטרה תנינא: וסת קצבאת כארגאת מן גאנבהא ג' קצבאת
מן גאנבהא אלאחר וג' קצבאת מן גאנבהא אלתאני: תלתה כלידין מצירין

על שתי המערכות שנ' ונתת על המערכת לבונה זכה: וקשותיו הם כמין חצאי קנים חלולים הנסדקין לארכן דוגמתן עושה
של זהב ומסדר ג' על ראש כל לחם שישב לחם האחד על גבי אותן קנים ומבדילין בין לחם ללחם כדי שתכנס הרוח
ביניהם שלא יתעפשו ובלשון ערבי כל דבר חלול קורי קסוה: ומנקיותיו תרגומו ומכילתיה הן סניפין כמין יתדות זהב עומדין
בארץ וגבוהין עד למעלה מן השלחן הרבה כנגד גובה מערכת הלחם ומפוצלים ששה פצולים זה למעלה מזה וראשי
הקנים שבין לחם ללחם סמוכין על אותן פצולין כדי שלא יכבד משא הלחם העליונים על התחתונים וישברו ולשון מכילתיה
סובלותיו כמו נלאיתי הכיל אבל לשון מנקיותיו איני יודע איך נופל על סניפין ויש מחכמי ישראל אומרין קשותיו אלו סניפין שמקשין
אותו ומחזיקין אותו שלא ישבר ומנקיותיו אלו הקנים שמנקין אותו שלא יתעפש אבל אונקלוס שתרגם מכילתיה שונה
כדברי האומר מנקיות הן סניפין: אשר יוסך בהן אשר יכוסה בהן ועל קשותיו הוא אומר אשר יוסך שהיו עליו כמין סכך וכסוי
וכן במקום אחר הוא אומר ואת קשות הנסך וזה וזה יוסך והנסך לשון סכך וכסוי הם: לחם הפנים שהיו לו פנים כמו שפירשתי
ומנין הלחם וסדר המערכתו מפורש במנחות: מקשה תיעשה המנורה שלא יעשנה חוליות ולא יעשה קנה ונרותיה
איברים איברים ואחר כך ידביקם כדרך הצורפים שקורין שולד"ר אלא כולה באה מחתיכה אחת ומקיש בקורנס וחותך
בכלי האומנות ומפריד הקנים אילך ואילך: מקשה תרגומו נגיד לשון המשכה שממשיך את האיברים מן העשת לכאן
ולכאן בהקשת הקורנס ולשון מקשה מכת קורנס בטדי"ץ בלע"ז כמו דא לדא נקשן: תיעשה המנורה מאליה לפי שהיה
משה מתקשה בה אמר לו הקב"ה השלך את הככר לאור והיא נעשית מאליה לכך לא נכתב תעשה: ירכה הוא הרגל
שלמטה העשוי כמין תיבה ושלשת הרגלים יוצאין הימנה ולמטה: וקנה הקנה האמצעי שלה העולה באמצע הירך זקוף
כלפי מעלה ועליו נר האמצעי עשוי כמין בזך לצוק השמן לתוכו ולתת הפתילה: גביעיה הן כמין כוסות שעושין מזכוכית
ארוכים וקצרים וקורין להם מדירנש ואלו עשויין של זהב ובולטין ויוצאין מכל קנה וקנה כמנין שנתן בהן הכתוב ונתון
בה אלע"ו: כפתוריה כמין תפוחים היו עגולין סביב בולטין סביב הקנה האמצעי כדרך שעושין למנורות שלפני השרים

בקנה האחד כפתר ופרח ושלשה
גבעים משקדים בקנה האחד כפתר
ופרח כן לששת הקנים היצאים מן
המנרה׃ ובמנרה ארבעה גבעים
משקדים כפתריה ופרחיה׃ וכפתר
תחת שני הקנים ממנה וכפתר תחת
שני הקנים ממנה וכפתר תחת שני
הקנים ממנה לששת הקנים
היצאים מן המנרה׃ כפתריהם
וקנתם ממנה יהיו כלה מקשה
אחת זהב טהור׃ ועשית את

בקניא חד חזור ושושן. ותלתא
כלידין מציירין בקניא חד חזור
ושושן. כין לשתא קנין דנפקין מן
מנרתה׃ וג גמאת מלוזאת פי כל
קצבה תפאחה וסוסנה. כדאך לסת
אלקצבאת אלכארגאת מנהא׃ ובמנרתא
ארבעה כלידין מציירין חזורהא
ושושנהא׃ ופי אלמנארה ד׳ גמאת
מלוזה תפאפיחהא וסואסנהא׃
וחזור תחות תרין קנין דמנה וחזור
תחות תרין קנין דמנה וחזור תחות
תרין קנין דמנה וחזור תחות תרי

קנין דמנה לשתא קנין דנפקין מן מנרתא׃ ותפאחה תחת כל קצבתין מנהא·
כדאך לסת אלקצבאת אלכארגאת מנהא׃ חזוריהון וקניהון מנה יהון כולה נגידא
חדא דדהב דכי׃ תפאפיחהא וקצבהא מנהא יכונו כלהא מתמתה ואחדה מן דהב כאלץ׃

וקורין להם פומי״לש ומניין שלהם כתוב בפרשה כמה כפתורים בולטין ממנה וכמה חלק בין כפתור לכפתור ופרחים
ציורים עשויין בה כמין פרחים ממנה יהיו הכל מקשה יוצא מתוך חתיכת העשת ולא יעשם לבדם וידביקם יוצאים מצדיה
לכאן ולכאן באלכסון נמשכין ועולין עד כנגד גובהה של מנורה שהוא קנה האמצעי ויוצאים מתוך קנה האמצעי השעני
זה למעלה מזה התחתון ארוך ושלמעלה קצר הימנו לפי שהיה גובה ראשיהן שוה לגובה שלקנה האמצעי השביעי שממנו
יוצאים הששה משוקדים כתרגומו מצויירין היו כדרך שעושים לכלי כסף וזהב שקורין ניילי״ר שלשה גביעים בולטין
מכל קנה כפתור ופרח יהיה לכל קנה וקנה ובמנורה ארבעה גביעים בגופה של מנורה היו ארבעה גביעים אחד
בולט בה למטה מן הקנים והשלשה למעלה מן יציאת הקנים היוצאין מצדיה משוקדים כפתוריה ופרחיה זה אחד
מחמשה מקראות שאין להם הכרע אין ידוע אם גביעים משוקדים או משוקדים כפתוריה ופרחיה וכפתור תחת שני
הקנים מתוך הכפתור היו הקנים נמשכים משני צדיה אילך ואילך כך שנינו במלאכת המשכן גובהה של מנורה יח
טפחים הרגלים והפרח ג׳ טפחים הוא הפרח האמור בירך שנ׳ עד ירכה עד פרחה וטפחיים חלק וטפח שבו גביע מהארבעה
גביעים וכפתור ופרח משני כפתורים ושני פרחים האמורים במנורה עצמה שנ׳ משוקדים כפתוריה ופרחיה למדנו
שהיו בקנה שני כפתורים ושני פרחים לבד מן השלשה כפתורים שהקנים נמשכין מתוכן שנ׳ וכפתור תחת שני הקנים
וגו׳ וטפחיים חלק וטפח כפתור ושני קנים יוצאין ממנו אילך ואילך נמשכים ועולים כנגד גבהה של מנורה טפח חלק וטפח
כפתור ושני קנים יוצאין וטפח חלק וטפח ושני קנים יוצאים ממנו ונמשכים ועולים כנגד גבהה של מנורה וטפחיים חלק
נשתיירו שם שלשה טפחים שבהם שלשה גביעים וכפתור ופרח נמצאו גביעים כ״ב שמונה עשרה לששה קנים שלשה לכל
אחד ואחד וארבעה בגופה של מנורה וי״א כפתורים ששה בששת הקנים ושלשה בגופה של מנורה שהקנים יוצאים מהם ושנים
עוד נאמרו במנורה שנ׳ משוקדים כפתוריה ומיעוט כפתורים שנים האחד למטה אצל הירך והאחד בשלשה טפחים העליונים
עם ג׳ גביעים וט׳ פרחים היו לה ששה לששת הקנים שבקנה האחד כפתור ופרח ושלשה למנורה שנ׳ משוקדים כפתוריה ופרחיה
ומיעוט פרחים שנים ואחד האמור בפרשת בהעלותך עד ירכה עד פרחה ואם תדקדק במשנה זו הכתובה למעלה תמצאם

נרתיה שבעה והעלה את נרתיה
והאיר על עבר פניה׃ ומלקחיה
ומחתתיה זהב טהור׃ ככר זהב
טהור יעשה אתה את כל הכלים
האלה׃ וראה ועשה בתבניתם
אשר אתה מראה בהר׃
ד ואת המשכן תעשה
עשר יריעת שש משזר ותכלת
וארגמן ותלעת שני כרבים
מעשה חשב תעשה אתם׃ ארך

ותעביד ית בוצינהא שבעא ותדליק
ית בוצינהא ויהון מנהרין לקביל
אפהא׃ ואצנע להא ז סרג פתאי
אסרג סרגהא אלתי עלי גהת וגההא׃
וציבתהא ומחתיתהא דדהב דכי׃
וכלאבאתהא ומגאמרהא מן ד'הב
כ'אלץ׃ ככרא דדהבא דכיא יעביד
יתה ית כל מניא האלין׃ מן כ'רה
ד'הב כ'אלץ יצנעהא וגמיע הד'ה
אלאניה׃ וחזי ועביד בדמותהון׃
דאת מתחזי לטורא׃ ואנט'ר ואצ'

ואצנע כשכלהא אלדי אנת מורא פי אלגבל׃ וית משכנא תעביד
עשר יריען דבוץ שזיר ותכלא וארגונא וצבע זהורי צורת כרובין עובד
אומן תעביד יתהון׃ ואצנע אלמסכן עשר שקאק מן עשר משזור
ואסמאנגון וארגואן וצבג קרמז צורה צנעה חאד'ק תצנעהא׃ ארלא

במקומו׃ את נרותיה׳ כמין בזיכין שנותנין בתוכן השמן והפתילות׃ והאיר על עבר פניה׳ עשה פי
ששת הנרות שבראשי הקנים היוצאים מצדיה מקובין כלפי האמצעי כדי שיהיו הנרות כשתדליקם מאירים אל
עבר פניה מוסב אורם אל צד פני הקנה האמצעי שהוא גוף המנורה׃ ומלקחיה׳ הם הצבתים העשויין ליקח
בהם הפתילה מתוך השמן לישבן ולמשכן בפי הנרות ועל שם שלוקחין בהם קרויין מלקחים וציבתהא שתרגם
אונקלוס לשון צבת טנליי"ש בלע"ז׃ ומחתותיה׳ הם כמין בזיכין קטנים שחותה בהן את האפר שבנר בבקר בבקר
כשהוא מטיב את הנרות מאפר הפתילות שדלקו הלילה וכבו ולשון מחתה קו"שדליא בלע"ז כמו לחתות אש מיקוד׃
ככר זהב טהור׳ שלא יהיה משקלה עם כל כליה אלא ככר לא פחות ולא יותר והככר שלחול ששים מנה
ושלקדש היה כפול מאה ועשרים מנה והמנה היא ליטרא ששוקלין בה כסף למשקל קולוניא והם מאה זהובים
כ"ה סלעים והסלע ד׳ זהובים׃ וראה ועשה׳ ראה כן בהר תבנית שאני מראה אותך מגיד שנתקשה משה במעשה
המנורה עד שהראה לו הקב"ה מנורה שלאש׃ אשר אתה מראה׳ כתרגומו דאת מתחזי בטורא אלו היה נקוד
מראה בפתח היה פתרונו אתה מראה לאחרים עכשיו שנקוד חטף קמץ פתרונו דאת מתחזי שאחרים
מראים לך׃ ואת המשכן תעשה עשר יריעות׳ להיות לו לגג ולמחיצות מחוץ לקרשים שהיריעות
תלויים מאחוריהן לכסותן׃ שש משזר ותכלת וארגמן ותולעת שני׳ הרי ארבע מינין בכל חוט וחוט
אחד שלפשתן ושלשה שלצמר וכל חוט וחוט וחוטו כפול ששה הרי ארבעה מינין כשהן
שזורין יחד עשרים וארבעה כפלים לחוט׃ כרובים מעשה חושב׳ כרובים הם מצויירין בהם
באריגתן ולא ברקימה שהוא מעשה מחט אלא באריגה בשני כותלים פרצוף אחד מכאן ופרצוף
אחד מכאן ארי מצד זה ונשר מצד זה כמו שאורגין חגורות שלמשי שקורין בלע"ז פיישי"ש׃
תהיין חוברות׳ תופרין במחט זה בצד זה חמש לבד וחמש לבד׃ אשה אל אחותה׳ כך דרך המקרא

לבד

היריעה האחת שמנה ועשרים באמה ורחב ארבע באמה היריעה האחת מדה אחת לכל היריעת: חמש היריעת תהיין חברת אשה אל אחתה וחמש יריעת חברת אשה אל אחתה: ועשית ללאת תכלת על שפת היריעה האחת מקצה בחברת וכן תעשה בשפת היריעה הקיצנה במחברת השנית: חמשים ללאת תעשה ביריעה האחת וחמשים ללאת תעשה בקצה היריעה אשר במחברת השנית מקבילת הללאת אשה

דיריעתא חדא עסרין ותמני אמין ופתיא ארבע אמין דיריעתא חדא משחתא חדא לכל יריעתא: טול כל שקה דראעא וערצהא ארבעה אדרע מסאחה ואחדה לכל שקה גמיע שקאק: חמיש יריען יהוין מלפפן חדא עם חדא וחמיש יריען מלפפן חדא עם חדא: ה שקאק תכון מלייטה ואחדה מע אכריה וה שקאק מלייטה ואחדה מע אכרי: ותעביד ענובין דתכלא על ספתא דיריעתא חדא מסטרא בית לופי וכין תעביד בספתא דיריעתא בסטרא בית לופי תניתא: ותצנע ערי מן אסמאנגון פי חאשיה שקה ואחדה טרפי ומתלפה וכדאך תצנע פי חאשיה שקה מתלפה תאניה: חמשין ענובין תעביד ביריעתא חדא וחמשין ענובין תעביד בסטרא דיריעתא דבית לופי תניתא מכוונן ענוביא חדא לקביל חדא: נ ערוה תצנעהא פי שקה ואחדה ונ ערוה תצנעהא

תמאניה ועשרין

לבדה בצד שהוא לשון נקבה ובדבר שהוא לשון זכר הוא אומר איש אל אחיו כמו שנאמר בכרובים ופניהם איש אל אחיו. לולאות לשון לולאות וכן תרגם אונקלוס ענובין לשון עניבה. מקצה בחוברת. באותה יריעה שבסוף החבור קבוצת חמש היריעות קרויה חוברת. וכן תעשה בשפת היריעה הקיצונה במחברת השנית. באותה היריעה שהיא קיצונה לשון קצה כלומר לסוף החוברת. מקבילות הללאות אשה אל אחותה. שמור שתעשה במדה אחת מכוונות הבדלתן זו מזו וכמדתן ביריעה זו כן יהא בחברתה כשתפרוש חוברת אצל חוברת יהיו הלולאות של יריעה זו מכוונות כנגד של זו וזהו לשון מקבילות זו כנגד זו ותרגומו של כנגד לקביל. היריעות ארכן עשרים ושמונה ורחבן ארבע וכשחיבר חמש יריעות יחד נמצא רחבן עשרים וכן החוברת השנית והמשכן ארכו שלשים מן המזרח למערב שנאמר עשרים קרשים לפאת נגב תימנה וכן לצפון וכל קרש אמה וחצי האמה הרי שלשים מן המזרח למערב המזרח למערב שבעשרים קרשים רוחב המשכן מן הצפון לדרום עשר אמות שנאמר ולירכתי המשכן ימה וגו' ושני קרשים למקצעות הרי עשר ובמקומם אפרשם למקראות הללו נותן היריעות ארכן לרחבו של משכן עשר אמות האמצעיות לגג חלל רוחב המשכן ואמה מכאן ואמה מכאן לעובי ראשי הקרשים שעובין אמה נשתיירו שש עשרה אמה שמונה לצפון ושמונה לדרום מכסות קומת הקרשים שגבהן עשר נמצאו שתי אמות התחתונות מגולות ורחבן של יריעות ארבעים אמה כשחיבר מחוברות עשרים אמה לחוברת שלשים מהן לגג חלל המשכן לארכו ואמה כנגד עובי ראשי הקרשים

אל אחתה ועשית חמשים קרסי זהב
וחברת את היריעת אשה אל אחתה
בקרסים והיה המשכן אחד ועשית
יריעת עזים לאהל על המשכן עשתי
עשרה יריעת תעשה אתם ארך
היריעה האחת שלשים באמה ורחב
ארבע באמה היריעה האחת מדה
אחת לעשתי עשרה יריעת
וחברת את חמש היריעת לבד ואת
שש היריעת לבד וכפלת את היריעה
הששית אל מול פני האהל ועשית
חמשים ללאת על שפת היריעה
האחת הקיצנה בחברת וחמשים
ללאת על שפת היריעה החברת
השנית ועשית קרסי נחשת

פי טרף אלשקה אלמתלפה אלתאניה.
ותכון אלערי מתקאבלה ואחדה אלי
אלאכרי: ותעביד חמשין פרפין
דדהב ותלפף ית יריעתא חדא עם
חדא בפרפיא ויהי משכנא חד ואצנע
נ שצאץ מן דהב ותולף אלשקאק ואחדה
מע אלאכרי בא שצאץ פיציר אלמסכן
ואחדא: ותעביד יריען דמעזי
לפרסא על משכנא חדא עסרי יריען
תעביד יתהון: ואצנע שקאק מן
מרעזא כבאא עלי אלמסכן יא שקה
תצנעהא: ארכא דיריעתא חדא
תלתין אמין ופתיא ארבע אמין מ
דיריעתא חדא משחתא חדא לחדא
עסרי יריען: טול כל שקה ל דראע
ועריצהא ד אדרע מסאחה ואחדה.
יא שקה: ותלפף ית חמש יריען לחוד וית שית יריען לחוד ותיעוף ית
יריעתא שתיתיתא לקביל אפי משכנא: וכייט אלה' אלשקאק עלי חדה ואלסת
אלשקאק עלי חדה ואתני אלשקה אלסאדסה אלי מא ילי וגה אלכבא: ותעביד חמשין
ענובין על ספתא דיריעתא חדא בסטרא בית לופי וחמשין ענובין על ספתא
דיריעתא דבית לופי תנינא: ואצנע נ עלוה פי חאשיה אלשקה אלואחדה פי אלטרף אלמולף.

שבמערב ואמה לכסות עובי העמודים שבמזרח שלא היו קרשים במזרח אלא ארבעה עמודים שהמסך פרוש ותלוי
בווין שבהן כמין וילון נשתיירו שמונה אמות התלויין על אחורי המשכן שבמערב ושתי אמות התחתונות מגולות זו
מצאתי בברייתא דמ"ט מדות אבל במסכת שבת אין היריעות מכסות את עמוד המזרח ותשע אמות תלויות אחורי
המשכן והכתוב מסייענו ונתת את הפרוכת תחת הקרסים ואם כדברי הברייתא הזאת נמצאת פרוכת משוכה מן
הקרסים ולמערב אמה" קרסי זהב" פירמייל"ש בלע"ז ומכניסין ראשן אחד בלולאות שבחוברת זו וראשן אחד בלולאות
שבחוברת זו ומחברן בהן" יריעת עזים" מנוצה של עזים" לאהל על המשכן" לפרוש אותן על יריעות התחתונות" כ"
באמה" שכשנתן ארכן לרוחב המשכן כמו שנתן את הראשונות נמצאו אלו עודפות אמה מכאן ואמה מכאן לכסות

אחת

חמשים והבאת את הקרסים
בללאת וחברת את האהל והיה אחד:
וסרח העדף ביריעת האהל חצי
היריעה העדפת תסרח על אחרי
המשכן: והאמה מזה והאמה
מזה בעדף בארך יריעת האהל
יהיה סרוח על צדי המשכן מזה
ומזה לכסתו: ועשית מכסה
לאהל ערת אילם מאדמים ומכסה
ערת תחשים מלמעלה:

ועשית את הקרשים למשכן עצי

נ עֻרוה פי חאשיה אלשקה אלאכרה:
אלטרפה אלמתלפה אלתאניה: ותעביד פרפין דנחש
חמשין ותעיל ית פרפיא בענוביא·
ותלפיף ית משכנא ויהי חד: ואצנע
נ שצאץ מן נחאס ואדכל אלשצאפי
פי אלעראוי ואלף אלכבא פיציר ואחדא:
וסרחא דיתיר ביריעת משכנא·
פלגות יריעתא דיתירא תסרח על
אחורי משכנא: ואסבל אלפאצל מן
שקאק אלכבא והו נצף אלשקה
אלפאצלה תסבלהא עלי מוכר
אלמסכן: ואמתא מכא ואמתא
מכא בדיתיר באורך יריעת משכנא·
יהי סריח על סטרי משכנא מכא ומכא לכסיותיה: ודראע מן ההנא ואלפאצל
מן טול שקאק אלכבא יכון מסבלא עלי גאנב אלמסכן מן ימנה ויסרה ליגטיה:
ותעביד חופאה למשכנא דמשכי דכרי מסמקי וחופאה דמשכי ססגונא מלעלא:
ואצנע גטא ללמסכן מן גלוד כבאש אדים וגטא אכר מן גלוד דארש מן פוק:
ותעביד ית דפיא למשכנא דאעי שטין קימין: ואצנע אלתכאתג ללמסכן מן כשב

אחת משתי אמות שנשארו מגולות מן הקרשים והאמה התחתונה שלקרש שאין היריעה מכסה אותו היא האמה התחובה
בנקב האדן שהאדנים גבהן אמה: וכפלת את היריעה הששית העודפת באלו העליונות יותר מן התחתונות: אל מול פני
האהל: חציה היה תלוי וכפול על המסך שבמזרח כנגד הפתח דומה לכלה צנועה המכוסה בצעיף על פניה: וסרח
העדף ביריעות האהל: על יריעות המשכן יריעות האהל הן העליונות שלעזים שקרויים אהל כמו שאמור בהם לאהל על
המשכן וכל אהל האמור בהן אינו אלא לשון גג שמאהילות ומסככות על התחתונות והן היו עודפות על התחתונות חצי
היריעה למערב שהחצי שליריעה אחת עודפה היתרה היה נכפל אל מול פני האהל נשארו שתי אמות רוחב חציה עודף
על רוחב התחתונות: תסרח על אחורי המשכן: לכסות שתי אמות שהיו מגולות בקרשים: והאמה מזה והאמה מזה:
לצפון ולדרום: בעודף באורך יריעות האהל שהן עודפות על אורך יריעות המשכן שתי אמות: יהיה סרוח על צדי
המשכן: לצפון ולדרום כמו שפירשתי למעלה לימדה תורה דרך ארץ שיהא אדם חס על היפה אחורי המשכן הוא צד
מערב לפי שהפתח במזרח שהן פניו וצפון ודרום קרויין צדדין לימין ולשמאל: מכסה לאהל לאותו גג שליריעות עזים
עשה עוד מכסה אחר שלעורות אילים מאדמים ועוד למעלה ממנו מכסה עורות תחשים ואותן מכסאות לא היו
מכסין אלא את הגג אורכן שלשים ורחבן עשר אלו דברי רבי נחמיה ולדברי ר' יהודה מכסה אחד היה חציו שלעורות
אילים מאדמים וחציו שלעורות תחשים: ועשית את הקרשים: היה לו לומ' ועשית קרשים כמה שנ' בכל דבר ודבר

שטים עמדים׃ עשר אמות ארך
הקרש ואמה וחצי האמה רחב
הקרש האחד׃ שתי ידות לקרש
האחד משלבת אשה אל אחתה
כן תעשה לכל קרשי המשכן׃
ועשית את הקרשים למשכן
עשרים קרש לפאת נגבה תימנה׃
וארבעים אדני כסף תעשה תחת
עשרים הקרש שני אדנים תחת
הקרש האחד לשתי ידתיו
ושני אדנים תחת הקרש האחד
לשתי ידתיו׃ ולצלע המשכן השנית

סנט קאימה׃ עסר אמין ארכא
דדפא ואמתא ופלגות אמתא
פתיא דדפא חד׃ עשרה אדרע
טול כל תכתגה ודראע ונצף ערצ׳הא׃
תרין צירין לדפא חד משלבין חד
לקבל חד כין תעביד לכל דפי
משכנא׃ ולהא ציראן מלסנאן
אחדהמא באזא אלאכרי׃ כדאך
תצנע בגמיע תלאתג אלמסכן׃
ותעביד ית דפיא למשכנא עסרין
דפין לרוח עיבר דרומא׃ ותצנע
אלתלאתג ללמסכן עשרין תכתגה
מן גהת מהב אלגנוב׃ וארבעין

סמכין דכסף תעביד תחות עסרין דפין תרין סמכין תחות דפא חד לתרין
צירוהי ותרין סמכין תחות דפא חד לתרין צירוהי׃ וארבעין קאעדה מן
פצה תצנעהא תחת אלעשרין אלתכתגה קאעדתין תחת כל תכתגה לציראהא׃
ולסטר משכנא תנינא לרוח צפונא עסרין דפין׃ ולגאנב אלמסכן אלתאני

מהיכן היו הקרשים מאותן העומדין ומיוחדין לכך יעקב אבינו נטע ארזים במצרים וכשמת צוה לבנו
להעלותם עמהם כשיצאו ממצרים ואמ׳ להם שעתיד הקב״ה לצוות אותן לעשות משכן במדבר מעצי שטים
ראו שיהו מזומנים בידכם הוא שיסד הבבלי בפיוט שלו טס מטע מגולדים קורות בתינו ארזים שנזדרזו
להיות מוכנים בידם מקודם לכן״ עצי שטים עומדים׳ את שטנביש בלעז שיהא אורך הקרשים זקוף למעלה
בקירות המשכן ולא תעשה הכתלים בקרשים שוכבים להיות רוחב הקרשים לגובה הכתלים קרש על קרש״
עשר אמות אורך הקרש״ למדנו גבהו של משכן׃ אמה וחצי האמה רחב״ למדנו ארכו של משכן לעשרים
קרשים שהיו בצפון ובדרום מן המזרח למערב שלשים אמה״ שתי ידות לקרש האחד״ היה חורץ את הקרש
מלמטה באמצע בגובה אמה מניח רביע רחבו מכאן ורביע רחבו מכאן והן היו הידות והחריץ חצי רוחב
הקרש באמצע ואותן הידות מכניס באדנים שהיו חלולים והאדנים גבהן אמה ויושבים רצופין ארבעים זה אצל
זה וידות הקרש הנכנסות בחלל האדנים חרוצות משלש צדיהן רוחב החריץ כעובי שפת האדן שיכסה הקרש את
כל ראש האדן שאם לא כן נמצא ריוח בין קרש לקרש כעובי שפת שני האדנים שיפסיקו ביניהם וזהו שנ׳ ויהיו תואמים
מלמטה שיחרוץ את צדי הידות כדי שיתחברו הקרשים זה אצל זה״ משולבות עשויות כמין שליבות סולם ומובדלות
זו מזו וממשופין ראשיהם ליכנס בתוך חלל האדן כשליבה הנכנסת בנקב עמודי הסולם״ אשה אל אחותה״ מכוונות זו
כנגד זו שיהיו חריציהם שוים זו כמדתה כדי שלא יהיו שתי ידותיו משוכה לצד פנים או משוכה לצד חוץ בעובי הקרש
שהוא אמה ותרג׳ של ידות צירין לפי שדומות לצירי הדלת הנכנסים במפתן״ לפאת נגבה תימנה״ אין פאה זו לשון מקצוע

לִפְאַת צָפוֹן עֶשְׂרִים קָרֶשׁ׃ וְאַרְבָּעִים
אַדְנֵיהֶם כָּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת
הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת
הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃ וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן
יָמָּה תַּעֲשֶׂה שִׁשָּׁה קְרָשִׁים׃ וּשְׁנֵי
קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לִמְקֻצְעֹת הַמִּשְׁכָּן
בַּיַּרְכָתָיִם׃ וְיִהְיוּ תֹאֲמִם מִלְּמַטָּה
וְיַחְדָּו יִהְיוּ תַמִּים עַל רֹאשׁוֹ אֶל
הַטַּבַּעַת הָאֶחָת כֵּן יִהְיֶה לִשְׁנֵיהֶם
לִשְׁנֵי הַמִּקְצֹעֹת יִהְיוּ׃ וְהָיוּ שְׁמֹנָה

מן גהה תמהב אלשמאל כ' תלתגה׃ וארבעין
סמכיהון דכסף תרין סמכין תחות
דפא חד ותרין סמכין תחות דפא
חד׃ ולהא מ' קאעדה מן פצ'ה ב'
קאעדתין תחת כל תלתגה׃ ולסיפי
משכנא מערבאה תעביד שתא
דפין׃ ופי מוכ'ר אלמסכן מן אלגרב
תצנע סת תלאתג׃ ותרין דפין
תעביד לזוית משכנא בסופיהון׃
ותלתגין תצנעהמא פי רכני אלמסכן
פי אלזאויתין׃ ויהון מכונין מלרע

מלרע וכחדא יהון מכוונין על רישיהון בעזקתא חדא כין יהי לתרויהון
לתרתין זוין יהון׃ ותכון מעתדלה מן אספל וגמיעא תכון מעתדלה מן
פוק בחלקה ואחדה כדאך יכון לאלרכנין כלאהמא׃ ויהון תמניא דפין

אלא כל הרוח קרויה פאה כתרגומו לרוח עיבר דרומא׃ ולירכתי׃ לשון סוף כתרגומו ולסיפי ולפי שהפתח במזרח קרוי
מזרח פנים והמערב אחורים וזהו סוף שהפנים הן הראש׃ תעשה ששה קרשים׃ הרי תשע אמות רחב׃ ושני קרשים
למקוצעות׃ אחד למקצוע צפונית מערבית ואחד למערבית דרומית כל שמונה קרשים בסדר אחד הן אלא שאלו השתים
אינן בחלל המשכן אלא חצי אמה מזו וחצי אמה מזו נראות בחלל להשלים רחב לעשר והאמה מזה והאמה מזה
באות כנגד אמות עובי קרשי משכן הצפון והדרום כדי שיהא המקצוע מבחוץ שוה׃ ויהיו כל הקרשים תואמים
זה לזה מלמטה שלא יפסיק עובי שפת שני האדנים ביניהם להרחיקם זו מזו וזהו שפירשתי שיהו ידות חרוצין
מצדיהן שיהא רחב הקרש בולט לצדיו חוץ לידי הקרש לכסות את שפת האדן וכן הקרש שאצלו ונמצאו תואמים
זה לזה וקרש המקצוע שבסדר המערב חרוץ לרחבו בעביו כנגד חריץ שבצד קרש הצפוני והדרומי כדי שלא יראו
האדנים ביניהם׃ ויחדו יהיו תמים כמו תאומים׃ על ראשו׃ של קרש׃ אל הטבעת האחת׃ כל קרש וקרש היה חרוץ
מלמעלה ברחבו שני חריצים בשני צדדיו כדי עובי טבעת ומכניסו בטבעת אחת נמצא מתאים לקרש שאצלו
אבל אותן טבעות לא ידעתי אם קבועות הן אם מטולטלות ובקרש שבמקצוע היה טבעת בעובי הקרש הדרומי
והצפוני ולראש קרש המקצוע שבסדר מערב נכנס לתוכו נמצאו שני הכתלים מחוברים׃ כן יהיה לשניהם׃ לשני
הקרשים שבמקצוע לקרש שבסוף צפון ולקרש המערבי וכן לשני המקצועות׃ והיו שמונה קרשים׃ הן האמורות
למעלה תעשה ששה קרשים ושני קרשים למקצעות נמצאו שמונה קרשים בסדר מערבי כך שנויה במשנת מעשה
סדר הקרשים במלאכת המשכן היה עושה את האדנים חלולים וחורץ את הקרש מלמטה רביע מכאן ורביע
מכאן והחריץ חציו באמצע ועושה לו שתי ידות כמין שני חמוקין ונ"ל גרסא שהגרסא כמין שני חווקין כמין שתי
שליבות סולם המובדלות זו מזו ומשופות ליכנס בחלל האדן כשליבה הנכנסת בנקב עמוד הסולם והוא לשון
משולבות שעשויות כמין שליבה ומכניסן בתוך שני אדנים שנ' שני אדנים שני אדנים וחורץ את הקרש
מלמעלה אצבע מכאן ואצבע מכאן ונותן לתוך טבעת אחת של זהב כדי שלא יהיו נפרדים זה מזה
שנ' ויהיו תואמים מלמטה כך היא המשנה והפירוש שלה הצעתי למעלה בסדר המתקראות׃ בריחים

קרשים ואדניהם כסף ששה
עשר אדנים שני אדנים תחת
הקרש האחד ושני אדנים תחת
הקרש האחד: ועשית בריחם
עצי שטים חמשה לקרשי
צלע המשכן האחד: וחמשה
בריחם לקרשי צלע המשכן
השנית וחמשה בריחם לקרשי
צלע המשכן לירכתים ימה:
והבריח התיכן בתוך הקרשים
מבריח מן הקצה אל הקצה:
ואת הקרשים תצפה זהב ואת
טבעתיהם תעשה זהב בתים

וסמכיהון דכסף שתת עסר סמכין
תרין סמכין תחות דפא חד ותרין
סמכין תחות דפא חד: פתציר ח׳
תכאתג וקאעאתהא מן פצה י״ו
קאעדה קאעדתין תחת כל
תכתגה: ותעביד עברי דאעי
שטין חמשה לדפי סטר משכנא
חד: ואצנע אמהאגא מן כשב
צנובר ה׳ לתכאתג גאנב למסכן
אלאחד: וחמשה עברין לדפי
סטר משכנא תנינא: וחמשה
עברין לדפי סטר משכנא לסופיהון
מערבא: וה׳ אמהאג לתכאתג
גאנב למסכן אלתאני: וה׳ אמהאג
לתכאתג גאנב למסכן אלתאלת פי אלרכן: ועברא מציעאה בגו דפיא מעברי
מן סיפי לסיפי: ואלמהאג אלאוסט פי גוף אלתכאתג נאפד מן אלטרף אלי אלטרף:
וית דפיא תחפי דהבא וית עזקתהון תעביד דהבא אתרא לעבריא ותחפי
ית עבריא דהבא: וגש אלתכאתג דהב ואצנע להא חלקא מן דהב מכאנא

כתרגומו עברין ובלעז אשפרי״ש. חמשה לקרשי צלע המשכן. א׳ חמשה שלשה הן אלא שהבריח העליון
והתחתון עשוי משתי חתיכות זה מבריח עד חצי הכותל וזה מבריח עד חצי הכותל זה נכנס בטבעת מצד
זה וזה נכנס בטבעת מצד זה עד שמגיעין זה לזה נמצא שעליון ותחתון שנים שהם ארבעה אבל האמצעי
ארכו כנגד כל הכותל ומבריח מקצה הכותל ועד קצהו שנ׳ והבריח התיכן וג׳ מבריח מן הקצה אל הקצה
שהעליונים והתחתונים יש להן טבעות בקרשים ליכנס בתוכן שתי טבעות לכל קרש משולשים בתוך עשר
אמות שבגובה הקרש חלק אחד מן הטבעת העליונה ולמעלה וחלק אחד מן התחתונה ולמטה וכל חלק הוא
רביע אורך הקרש ושני חלקים בין טבעת לטבעת כדי שיהיו כל הטבעות מכוונין זה כנגד זה אבל לבריח
התיכון אין טבעות אלא הקרשים נקובין בעביין והוא נכנס בהם דרך הנקבים שהם מכוונים זה מול זה וזהו שנ׳
בתוך הקרשים הבריחים העליונים והתחתונים שבצפון ושבדרום אורך כל אחד חמש עשרה אמה והתיכון
ארכו שלשים אמה וזהו מן הקצה אל הקצה מן המזרח ועד המערב וחמשה בריחים שבמערב אורך
העליונים והתחתונים שש אמות והתיכון ארכו שתים עשרה כנגד רוחב שמונה קרשים כך הוא
מפורש במלאכת המשכן. בתים לבריחים. הטבעות שתעשה בהן יהיו בתים ליכנס בהן הבריחים:

לבריחם וצפית את הבריחם זהב: והקמת את המשכן כמשפטו אשר הראית בהר: ועשית פרכת תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר מעשה חשב יעשה אתה כרבים: ונתתה אתה על ארבעה עמודי שטים מצפים זהב וויהם זהב על ארבעה אדני כסף: ונתתה את הפרכת תחת הקרסים והבאת שמה מבית לפרכת את ארון העדות והבדילה הפרכת לכם בין

לט אמרא ג״ש ואמה אג א׳ צ׳ ח

ברהב: ותקים ית משכנא כהלכתיה דאתחזיתא בטורא: ותעביד פרכתא דתכלא וארגונא וצבע זהורי ובוץ שזיר עובד אומן יעביד יתה צורת כרובין: ותתן יתה על ארבעה עמודי שטין מחפן דהבא וויהון דהבא על ארבעה סמכין דכסף: ותתין ית פרכתא תחות פורפיא ותעיל לתמן מגיו לפרכתא ית ארונא דסהדותא ותפריש פרכתא לכון בין קודשא ובין קודש קודשיא:

ואצנע סגפת מן אסמתנגון וארגואן וצבג קרמז ועשר משזור צנעה חארקת צנעה צוורא: ועלקה על ארבעה עמד מן סנט מגשא ברהב וזראפינהא דהבא עלי ארבעה קואעד מן פצה·

תלק אסגפת תחת אשצ׳ ואדכל הנאך מן דאכל אסגפת צנדוק אשהאדה פיפצל אסגף

וצפית את הבריחים זהב. לא שהיה הזהב מרודד על הבריחים שאין עליהם שום צפוי אלא בקרש היה קבוע כמין שתי פיפיות של זהב כמין שני סדקי קנה חלול וקבועין אצל הטבעת לכאן ולכאן ארכן ממלא את רוחב הקרש מן הטבעת לכאן וממלא לכאן והבריח נכנס לתוכו ומשנו לטבעת ומן הטבעת לפה השני נמצאו הבריחים מצופים זהב כשהן תחובין בקרשים והבריחים הללו מבחוץ היו בולטות הטבעות והפיפיות לא היו נראות בתוך המשכן. והקמות את המשכן. לאחר שיגמר הקימהו. הראית בהר. קודם לכן שאני עתיד ללמדך ולהראותך סדר הקמתו. פרוכת. לשון מחיצה הוא ובלשון חכמים פרגוד דבר המבדיל בין המלך ובין העם. תכלת וארגמן. כל מין ומין היה כפול בכל חוט וחוט ששה חוטין. מעשה חושב. כבר פירשתי שזו היא אריגה שלשתי קירות והציורין שמשני עבריה אינן דומין זה לזה. כרובים. ציורין של בריות יעשה בה. ארבעה עמודים. ארבעה אדנים. תחת הקרסים המחברים את שתי חוברות. הקרסים. נמצא בית קדשי הקדשים עשר על עשר. ונתתה את הפרוכת תחת הקרסים. שלשים אמה ארכה עשרים אמה כשפרסה על גג המשכן מן הפתח למערב כלתה החוברת האחת עשרים אמה והחוברת השנית כסתה שלישו של משכן והמותר תלוי לאחוריו לכסות את הקרשים

הקדש ובין קדש הקדשים ׃ ונתת
את הכפרת על ארון העדת
בקדש הקדשים ׃ ושמת את
השלחן מחוץ לפרכת ואת המנרה
נכח השלחן על צלע המשכן
תימנה והשלחן תתן על צלע
צפון ׃ ועשית מסך לפתח האהל
תכלת וארגמן ותולעת שני ושש
משזר מעשה רקם ׃ ועשית
למסך חמשה עמודי שטים
וצפית אתם זהב וויהם זהב
ויצקת להם חמשה אדני נחשת ׃
ועשית את המזבח
עצי שטים חמש אמות ארך

לכס בין אלקדס ובין קדס אלאקדאס ׃
ותתין ית כפרתא על ארונא דסהדותא
בקדש קודשיא ׃ ואגעל אלגשא
עלי צנדוק אלשהאדה פי קדס
אלאקדאס ׃ ותשוי ית פתורא מברא
לפרכתא וית מנרתא לקביל
פתורא על סטר משכנא דרומא ׃
ופתורא תתין על סטר צפונא ׃
ותציר אלמאידה כארג אלסגאף
ומנארה בחדאהא פי גאנב אלמסכן
אלגנובי ואלמאידה אגעלהא פי
גאנב אלשמאלי ׃ ותעביד פרסא
לתרע משכנא תכלא וארגונא
וצבע זהורי ובוץ שזיר עובד
צייר ׃ ואצנע סתרא לבאב
אלכבא מן אס' ואר' וצ' קר' וע' מש' צנעה' ראקם ׃ ותעביד לפרסא חמשה
עמודי שטין ותחפי יתהון דהבא ווויהון דהבא ותתיך להון חמשה סמכין
דנחשא ׃ ואצנע לאסתארה ה' עמד מן סנט וגשהא בדהב וזראפינהא דהבא ׃
ויצב להא ה' קואעד נחאס ׃ ותעביד ית מדבחא דאעי שטין חמיש אמין אורכא
וחמיש אמין פותיא מרבע יהי מדבחא ותלת אמין רומיה ׃ ואצנע מדבח אלקראבין

ושמת את השלחן" שלחן בצפון משוך מן הכותל הצפוני שתי אמות ומחצה ומנורה בדרום משוכה מן הכותל הדרומי שתי
אמות ומחצה ומזבח הזהב נתון כנגד אויר שבין שלחן למנורה משוך קימעה כלפי המזרח וכולם נתונים מן חציו של משכן
ולפנים כיצד אורך המשכן מן הפתח לפרכת עשרים אמה המזבח והשלחן והמנורה משוכים מן הפתח לצד המערב
עשר אמות" ועשית מסך" וילון שהוא כנגד הפתח כמו סכת בעדו לשון מגין" מעשה רוקם" הצורות עשויות בו
מעשה מחט כפרצוף שלעבר זה כך פרצוף שלעבר זה" רוקם" שם האומן ולא שם האומנות ותרגומו עובד
צייר ולא כעובד ציור מדת המסך כמדת הפרוכת עשר אמות שלעשר אמות" ועשית את המזבח וגו' שלש
אמות קומתו" דברים ככתבן דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר נאמר כאן רבוע ונאמר בפנימי רבוע מה להלן
גבהו פי שנים כארכו אף כאן גבהו פי שנים כארכו ומה אני מקיים שלש אמות קומתו משפת סובב ולמעלה"

258

וחמש אמות רחב רבוע יהיה המזבח ושלש אמות קמתו: ועשית קרנתיו על ארבע פנתיו ממנו תהיין קרנתיו וצפית אתו נחשת: ועשית סירתיו לדשנו ויעיו ומזרקתיו ומזלגתיו ומחתתיו לכל כליו תעשה נחשת: ועשית לו מכבר מעשה רשת נחשת ועשית על הרשת ארבע טבעת נחשת על ארבע קצותיו: ונתתה אתה תחת כרכב המזבח

מן כשב סנט. ה' אדרע טולה וה' אדרע ערצה. מרבעא יכון אלמדבח. ותלת אדרע סמכה: ותעביד קרנותיה. על ארבע זויתיה מניה יהוין קרנוהי. ותחפי יתיה נחשא: ואצנע ארכאנה. עלי ד' זואיאה מנה תכון ארכאנה. וגשה בנחאס: ותעביד פסכתירותיה למספי קטמיה. ומגרופיתיה ומזרקוהי וצנוריתיה ומחתיתיה לכל מנוהי תעביד נחשא: ואצנע צנאנה לרמאדה. ומגארפה וכלאנבה. ומנאשלה ומגאמרה.

וגמיע אניתה תצנעהא מן נחאס: ותעביד ליה סרדא. עובד מצדתא דנחשא. ותעביד על מצדתא ארבע עזקן דנחשא. על ארבעה סטרוהי: ואצנע לה סרדא. עלי צנעה שבכה מן נחאס. ואצנע פי שבכה ד' חלק מן נחאס. פי ד' אטראפהא: ותתין יתה תחות סובבא דמדבחא מלרע. ותהי מצדתא.

ממנו תהיין קרנתיו. שלא יעשם לבדם ויחברם בו. וצפית אתו נחשת. לכפר על עזות מצח שנ' ומצחך נחושה. סירותיו. כמין יורות. לדשנו. להסיר דשנו לתוכם והוא שתרג' אונקלוס למספי קטמיה לקבל הדשן לתוכם כי יש מלות בלשון עברית מלה אחת מתחלפת בפתרון לשמש בנין וסתירה כמו ותשרש שרשיה ויחריש משרישו וחלופו וכל תבואתי תשרש וכמוהו בסעפיה פוריה וחלופו מסעף פורה מפשח סעפיה וכמוהו וזה האחרון עצמו שבר עצמו וכמוהו ויסקלוהו באבנים וחלופו סקלו מאבן הסירו אבניה וכן ויעזקהו ויסקלהו אף כאן לדשנו להסיר דשנו ובלעז אדישנדי"ר. ויעיו. כתרגומו מגרופיתיה שנוטל בהם הדשן והן כמין כסוי קדרה של מתכת דק ולו בית יד ובלעז וודי"ל. ומזרקותיו. לקבל בהם דם הזבחים. ומזלגותיו. כמין אונקליות כפופים ומכה בהם בבשר ונתחבין בו ומהפכין בהם על גחלי המערכה שיהא ממהר שריפתן ובלעז קרוקי"ש. ומחתתיו. בית קבול יש להם ליטול בהן גחלים מן המזבח להוליכם על מזבח הפנימי לקטרת ועל שם חתייתן קרויים מחתות כמו לחתות אש מיקוד לשון שאיבת אש ממקומה וכן לחתות מים מגבא. לכל כליו. כמו לכל כליו. מכבר. לשון כברה שקורין קריב"ל כמין לבוש עשוי למזבח עשוי לו חורין חורין כמין רשת ומקרא זה מסורס וכן פתרונו ועשית לו מכבר נחשת מעשה רשת. כרכב המזבח. סובב כל דבר המקיף סביב בעגול קרוי כרכוב כמו ששנינו בהכל שוחטין אלו הן גולמי כלי עץ כל שעתיד לשוף ולכרכב והוא שעושין חריצין עגולין בקרשי דפני התבות וספסלי העץ אף למזבח עשה חריץ בסביבו בדפנו לנוי והוא לסוף שלש אמות של גבהו כדברי האומר הא מה אני מקיים שלש אמות קומתו משפת סובב ולמעלה אבל סובב להלוך הכהנים לא היה למזבח הנחשת אלא על ראשו לפנים מקרנותיו וכן שנינו בזבחים איזהו כרכוב בין קרן לקרן ולפנים אמה שהלוך רגלי הכהנים שתי אמות הללו קרויים כרכוב ודקדקו שם והכתיב תחת כרכבו מלמטה למדנו שהכרכוב בדפנו הוא ולבוש המכבר תחתיו ותירץ המתרץ תרי הוו חד לנוי וחד לכהנים דלא ישתרגו זה שבדופן לנוי היה ותחתיו

מלמטה והיתה הרשת עד חצי
המזבח׃ ועשית בדים למזבח בדי
עצי שטים וצפית אתם נחשת׃
והובא את בדיו בטבעת והיו הבדים
על שתי צלעת המזבח בשאת
אתו׃ נבוב לחת תעשה אתו כאשר
הראה אתך בהר כן יעשו׃

ועשית את חצר המשכן
לפאת נגב תימנה קלעים
לחצר שש משזר מאה באמה
ארך לפאה האחת׃ ועמדיו
עשרים ואדניהם עשרים נחשת
ווי העמדים וחשקיהם כסף׃

עד פלגות מדבחא׃ ואגעלהא
תחת שרגב למדבח מן אספל פתבלג
לי נצפה׃ ותעביד אריחיא למדבחא
אריחי דאעי שטין ותחפי יתהון
נחשא׃ ואצנע למדבח דהוקא
מן כשב לסנט וגשהא בנחאס׃
ויעיל ית אריחוהי בעזקתא ויהון
אריחיא על תרין סטרי מדבחא
במיטל יתיה׃ ואדכל דהוק פי
לחלק ותכון עלי גאנבי למדבח
אדי חמל׃ חליל לוחין תעביד
יתיה כמא דאחזי יתך בטורא כין
יעבדון׃ ואחא מגופה תצנעה
כמא אוריתך פי לגבל כדאך יצנעו׃

ותעביד ית דרת משכנא לרוח עיבר דרומא סרדי לדרתא דבוץ
שזיר מאה אמין ארכא לרוחא חדא׃ ואצנע צדארק למסכן מן גהת
מהב לגנוב קלוע לצדארק מן עשר משזור מאיה דראע טולהא פי לגהה
לואחדה׃ ועמודוהי עסרין וסמכיהון עסרין דנחשא ווי עמודיא וכבושיהון
כסף׃ ועמדהא עשרין וקואעדהא כ׳ מן נחאס וזראפין לעמד וטלאהא פצה׃

הכל ביתו המכבד והביע רחבו עד חצי המזבח והואהיה סימן לה צ״ג בהו להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים
וכנגדו עשו למזבח בית עולמים חוגמת חוט הסיקרא באמצעו שלכבש שהיו עולין בו אע״פ שלא פירשו בעגין זה כבל
שמעינו בפרשת מזבח אדמה תעשה לי לא תעלה במעלות לא תעשה לו מעלות בכבש שנ׳ אכבש חלק למדנו שיהיה לו
כבש כך שנינו במכילתא ומזבח אדמה הוא מזבח הנחשת שהיו ממלאין חללו אדמה במקום חניתן והכבש היה בדרום
המזבח מובדל מן המזבח מלוא חוט השערה ורגליו מגיעין עד אמה סמוך לקלעי החצר שבדרום כדברי האומר י׳ אמות
קומתו ולדברי האומר דברים ככתבן שלש אמות קומתו לא היה אורך הכבש אלא עשר אמות כך מצאתי במשנת ל״ט מדות
מדות זה שהיה מובדל מן המזבח מלא החוט במסכת זבחים למדנוהו מן המקרא׳ בטבעות בארבע טבעות שנעשו
למכבר׳ נבוב לחות כתרגומו חליל לוחין לוחות עצי שטים מכל צד והחלל באמצע ולא יהא כולו עץ אחד שיהא עביו חמש
אמות על חמש אמות כמין קדן׳ קלעים עשויין כמין קלעי ספינה נקבים נקבים מעשה קלעה ולא מעשה אורג ותרגומו סרדין
כתרגום של מכבר המתורגם סרדא לפי שהן מנוקבין בכברה׳ לפאה האחת׳ כל הרוח קרוי פאה׳ ועמדיו עשרים חמש
אמות בין עמוד לעמוד׳ ואדניהם של העמודים נחשת האדנים יושבין על הארץ והעמודים תקועים לתוכן היה עושה

כמ״ן

207

וכן לפאת צפון בארך קלעים
מאה ארך ועמדו עשרים
ואדניהם עשרים נחשת ווי
העמדים וחשקיהם כסף׃ ורחב
החצר לפאת ים קלעים חמשים
אמה עמדיהם עשרה ואדניהם
עשרה׃ ורחב החצר לפאת
קדמה מזרחה חמשים אמה׃
וחמש עשרה אמה קלעים
לכתף עמדיהם שלשה ואדניהם
שלשה׃ ולכתף השנית חמש
עשרה קלעים עמדיהם שלשה

וכן לרוח צפונא באורכא סרדי
מאה אורכא ועמודוהי עסרין.
וסמכיהון עסרין דנחשא ווי עמודיא
וכבושיהון כסף׃ וכדאך פי גהת
אלשמאל פי אלטול קלוע טולהא מאיה
דראע וזראפין לעמד וטלאהא פצ׳ה׃
ופתיא דדרתא לרוח מערבא.
סרדין חמשין אמין עמודיהון י
עסרא. וסמכיהון עסרא׃ וערץ
אלדאר מן גהת אלגרב קלוע
טולהא נ׳ דראע ועמדהא עשרה
וקואעדהא י׳׃ ופתיא דדרתא לרוח
קדומא מדנחא חמשין אמין׃ וערץ

ועמודהא עשרין
וקואעדהא עשרין
מן נחאס וזראפין

אלדאר מן גהת אלשרק כמסין דראע׃ וחמיש עסרי אמין סרדי
לעברא. עמודיהון תלתא. וסמכיהון תלתא׃ מנהא כמסה עשר
דראע קלוע לגאנב ועמדהא ג׳ וקואעדהא תלאתה׃ ולעברא תניינא
חמיש עסרי סרדין. עמודיהון תלתא. וסמכיהון תלתא׃ וללגאנב אלתאני
קלוע טולהא כמסה עשר דראע ועמדהא ג׳ וקואעדהא

כמין קונדסין שקורין פאלש ארכן ששה טפחים ורחבן שלשה וטבעת נחשת קבועה בו באמצעו וכורך
שפת הקלע סביביו במיתרים כנגד כל עמוד ועמוד ותולה הקונדס דרך טבעתו באונקלי שבעמוד העשוי
כמין ו״ו ראשו זקוף למעלה וראשו אחד תקוע בעמוד כאותן שעושין להציב דלתות שקורין גונזי״ש ורוחב
הקלע תלוי מלמטה והיא קומת מחיצות החצר ווי העמודים הן האונקליות וחשוקיהם מוקפין היו העמודים
בחוטי כסף סביב ואיני יודע אם על פני כולו אם בראשו אם באמצעו אך יודע אני שחשוק לשון חגורה
שכן מצינו בפילגש בגבעה ועמו צמד חמורים חבושים ותרגומו חשוקים לפאת קדמה מזרחה פני המזרח
קדם לשון פנים אחור לשון אחורים לפיכך מזרח קרוי קדם שהוא פנים ומערב קרוי אחור כמה דאת אמר הים
האחרון ים המערבי חמשים אמה אותן חמשים אמה לא היו סתומים כולם בקלעים לפי שבשם הפתח אלא חמש
עשרה אמה קלעים לכתף הפתח מכאן וכן לכתף השנית נשאר רוחב חלל הפתח בנתים עשרים אמה וזהו שנאמר ולשער
החצר מסך עשרים אמה וילון להסך כנגד הפתח עשרים אמה אורך כרוחב הפתח עמודיהם שלשה חמש אמות
בין עמוד לעמוד בין עמוד שבראש הדרום העומד במקצוע דרומית מזרחית עד עמוד שהוא מן
השלשה שבמזרח חמש אמות וממנו לשני חמש אמות ומן השני לשלישי חמש אמות
וכן לכתף השנית וארבעה עמודים למסך הרי עשרה עמודים למזרח כנגד עשרה למערב

ואדניהם שלשה׃ ולשער החצר
מסך עשרים אמה תכלת
וארגמן ותולעת שני ושש משזר
מעשה רקם עמדיהם ארבעה
ואדניהם ארבעה׃ כל עמודי
החצר סביב מחשקים כסף
וויהם כסף ואדניהם נחשת׃
ארך החצר מאה באמה ורחב
חמשים בחמשים וקמה חמש
אמות שש משזר ואדניהם
נחשת׃ לכל כלי המשכן בכל
עבדתו וכל יתדתיו וכל יתדת
החצר נחשת׃

ואתה תצוה את בני

ג׳: ולתרע דרתא פרסא עסרין
אמין דתכלא וארגונא וצבע
זהורי ובוץ שזיר עובד צייר׃
עמודיהון ארבעה וסמכיהון
ארבעה׃ ולבאב אלצראק סתר
טולה כ׳ דראע מן אסמאנגון
וארגואן וסבג קרמז ושעשר משזו
צנעה ראקם ועמדהא ד׳ וקואעדהא
ד׳׃ כל עמודי דרתא סחרחר מכבשין
כסף וויהון כסף וסמכיהון דנחשא׃
וגמיע עמד אלצראק מסתדירא
תכון מטלייה פצה וזראפינהא מן
פצה וקואעדהא מן נחאס׃ אורכא
דדרתא מאה אמין ופתיא חמשין
בחמשין ורומא חמיש אמין דבוץ
שזיר וסמכיהון דנחשא׃ טול אלצראק מאיה דראע וערצה נ׳ בכמסין וסמכה
ה׳ אדרע מן עשר משזור וקואעדה מן נחאס׃ לכל מני משכנא בכל פלחניה
וכל סכוהי וכל סכי דרתא דנחשא׃ וסאיר אניה אלמסכן אתי פי גמיע כדמתה
וגמיע אותאדה ואותאד אלצראק מן נחאס׃ פפ ואת תפקיד ית בני

כל עמודי החצר וגו׳ לפי שלא פירש ווין וחשוקין ואדני נחשת אלא לצפון ולדרום אבל למזרח ומערב לא נאמרו ווין וחשוקין
ואדני נחשת לכך בא ולמד כאן׃ אורך החצר הצפון והדרום שמן המזרח למערב מאה באמה׃ ורחב חמשים בחמשים
חצר שבמזרח היתה מרובעת חמשים על חמשים שהמשכן ארכו שלשים ורחבו עשר העמיד מזרח פתחו בשפת
חמשים החיצונים של אורך החצר נמצא כולו בחמשים הפנימיים וכלה ארכו לסוף שלשים נמצאו עשרים אמה ריוח
לאחוריו בין הקלעים שבמערב ליריעות שלאחורי המשכן ורוחב המשכן עשר אמות באמצע רוחב החצר נמצאו
לו עשרים אמה ריוח לצפון ולדרום מן קלעי החצר ליריעות המשכן וכן למערב וחמשים על חמשים חצר לפניו׃
וקומה חמש אמות גובה מחיצות החצר והוא רוחב הקלעים׃ ואדניהם נחשת להביא אדני המסך שלא תאמר
לא נאמרו אדני נחשת אלא לעמודי הקלעים אבל אדני המסך של מין אחר כך נראה בעיני׃ לכל כלי חזר ושנאו
לכל כלי המשכן שהיו צריכים להקמתו ולהורדתו כגון מקבות לתקוע יתדות ועמודים׃ יתדות כמין נגרים נחשת
עשויין ליריעות האהל ולקלעי החצר קשורים במיתרים סביב סביב בשפוליהן כדי שלא תהא הרוח מגביהתן
ואיני יודע אם תחובין בארץ או קשורין ותלויין וכובדן מכביד שיפולי היריעות שלא ינועו ברוח ואומר אני ששמן מוכיח
עליהם שהם תקועים בארץ לכך נקראו יתדות ומקרא זה מסייעני אהל בל יצען בל יסע יתדותיו לנצח׃

שראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית
למאור להעלת נר תמיד: באהל
מועד מחוץ לפרכת אשר על
העדת יערך אתו אהרן ובניו מערב
עד בקר לפני יהוה חקת עולם
לדרתם מאת בני ישראל:

ואתה הקרב
אליך את אהרן אחיך ואת בניו אתו
מתוך בני ישראל לכהנו לי אהרן
נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר
בני אהרן: ועשית בגדי קדש
לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת:
ואתה תדבר אל כל חכמי לב

ישראל ויסבון לך משח זיתא דכיא כתישא
לאנהרא לאדלקא בוציניתא תדירא: ואנת
פמר בני אסראיל יאתוך בדהן זית
צאף מרקוק ללאצאה לתסרג בה
סראג דאימא: במשכן זמנא מברא
לפרכתא דעל סהדותא יסדר יתיה
אהרן ובנוהי מרמשא עד צפרא
קדם יי קים עלם לדריהון מן בני
ישראל: פי כבא אלמחצר כארג אלסגף
אלדי עלי אלשהאדה ירתבה הרון ובניה
מן אלעשי אלי אלצבח בין ידי אללה רסם
אלדהר לאגיאלכם מן בני אסראיל:
ואת קריב לותך ית אהרן אחוך
וית בנוהי עמיה מגו בני ישראל
לשמשא קדמי אהרן נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר בני אהרן:
ואנת איצא פקרב אליך הרון אכיך ובניה מעה מן בין גמיע בני אסראיל
ליאמו לי הרון נדב ואביהו ואביהוא אלעזר ואיתמר בניה: ותעביד
לבושי קדשא לאהרן אחוך ליקר ולתשבחא: ואצנע תיאב קדס
להרון אכיך לכראמה ופכר: ואת תמליל עם כל חכימי ליבא דאשלימית
עמיה רוח חכמה ויעבדון ית לבושי אהרן לקדשותיה לשמשא קדמי:

ואתה תצוה. זך. בלי שמרים כמו ששנינו במנחות מגרגרו בראש הזית. כתית. כותש במכתשת ואינו
טוחנו בריחים כדי שלא יהו בו שמרים ואחר שהוציא טיפה ראשונה מכניסן לריחים וטוחנן
והשמן השני פסול למנורה וכשר למנחות שנאמר כתית למאור ולא כתית למנחות. להעלת נר תמיד. מדליק
עד שתהא שלהבת עולה מאליה. תמיד. כל לילה ולילה קרוי תמיד כמו שאתה אומר עולת תמיד ואינה אלא
מיום ליום וכן במנחת חביתים תמיד ואינה אלא מחציתה בבקר ומחציתה בערב אבל תמיד האמור בלחם
הפנים משבת לשבת הוא. מערב עד בקר. תן לה מדתה שתהא דולקת מערב ועד בקר ושיערו חכמים חצי
לוג ללילי טבת הארוכין וכן לכל הלילות ואם יותר אין בכך כלום. ואתה הקרב אליך. לאחר שתגמר מלאכת המשכן.
לכהנו לי. לקדשו לכהונה להכניסו בכהונה על ידי הבגדים שיהא כהן לי ולשון כהונה שירות הוא בלעז שנטודייה.

אשר מלאתיו רוח חכמה ועשו
את בגדי אהרן לקדשו לכהנו
לי. ואלה הבגדים אשר יעשו
חשן ואפוד ומעיל וכתנת
תשבץ מצנפת ואבנט ועשו
בגדי קדש לאהרן אחיך ולבניו
לכהנו לי. והם יקחו את הזהב
ואת התכלת ואת הארגמן ואת
תולעת השני ואת השש:

ועשו את האפד זהב תכלת

ואנת פכלם כל חכים אכמלת פיה
ערס רוח חכמה אן יצנעו תיאב
הרון לתקדיסה ליאם לי: ואלין
לבושיא די יעבדון חשנא ואיפודא
ומעילא וכתונין מרמצן מצנפן
והמינין ויעבדון לבושי קדשא
לאהרן אחוך ולבנוהי לשמשא
קדמי: והדה אלתיאב אלדי יצנעוהא
גדנה וצדרה וממטר ותוניה
מושאה ועמאמה וזנאר. ויצנעו
תיאב קדס להרון אכיך ובניה ליאמו
לי: ואנון יסבון ית דהבא וית תכלא

וית ארגונא וית צבע זהורי וית בוצא: והם יאכדון אלדהב ואסמאנגוני ואלארגואן
ואלצבג אלקרמז ואלעשר: ויעבדון ית אפודא דדהבא תכלא וארגונא

חשן' תכשי' כנגד הלב' אפוד' לא שמעתי ולא מצאתי בברייתא פירוש תבניתו ולבי אומר לי שהוא חגורה לו מאחוריו
רחבו כרחב גב איש כמין סינר שקורין פור צינט שחוגרות השרות כשרוכבות על הסוסים כך מעשהו מלמט' שנ' ודוד
חגור אפוד בד למדנו שהאפוד חגורה היא ואי אפשר לומר אין בו אלא החגורה לבדה שהרי נאמר ויתן עליו את האפוד ואחר
כך ויחגור אותו בחשב האפוד ותרגם אונקלוס בהמיין אפודא למדנו שהחשב הוא החגור והאפוד שם תכשיט לבדו ואי אפשר לומ'
שעל שם שתי הכתפות שבו הוא קרוי אפוד שהרי נאמר שתי כתפות האפוד למדנו שהאפוד שם לבד והכתפות שם לבד לכך אני
אומר שעל שם הסינר שלמטה קרוי אפוד על שם שאופדו ומקשטו בו כמו שנ' ויאפד לו בו והחשב הוא חגור שלמעלה
הימנו והכתפות קבועות בו ועוד אומר לי לבי שיש ראיה שהוא מין לבוש שתרגם יונתן ודוד חגור אפוד בד כרדוט דבוץ
ותרגם כמו כן מעילים כרדוטין במעשה תמר אחות אבשלום כי כן תלבשנה בנות המלך הבתולות מעילים' מעיל' הם
כמין חלוק וכן הכתונת אלא שהכתונת סמוך לבשרו ומעיל קרוי חלוק העליון' תשבץ' עשוי משבצות לנוי והמשבצות
הם כמין גומות העשויות בתכשיטי זהב למושב קביעת אבנים טובות ומרגליות כמו שנ' באבני האפוד מוסבות משבצות
זהב ובלעז קורין אותו קשטונש' מצנפת' כמין כיפת כובע שקורין שקופיא שהרי במקום אחד קורא להם מגבעות ומתרגמי'
כובעין' ואבנט' היא חגורה על הכתנת והאפוד חגורה על המעיל כמו שמצינו בסדר לבישתן ויתן עליו את הכתונת ויחגור
אותו באבנט וילבש אותו את המעיל ויתן עליו את האפוד' בגדי קדש' מתרומה המקודשת לשמי יעשו אותם' והם יקחו'
אותם חכמי לב שיעשו הבגדים יקבלו מן המתנדבים את הזהב ואת התכלת לעשות מהן את הבגדים' ועשו את האפוד' אם
באתי לפרש מעשה האפוד והחשן על סדר המקראות הרי פירושן פרקים וישגה הקורא בצירופן לכך אני כותב מעשיהם
כמות שהוא למען ירוץ קורא בו ואחר כך אפרש על סדר המקראות. האפוד עשוי כמין סינר שלנשים רוכבות סוסים וחוגר
אותו מאחוריו כנגד לבו למטה מאציליו רחבו כמדת רוחב גבו שלאדם ויותר ומגיע עד עקביו והחשב מחובר בראשו
על פני רחבו מעשה אורג ומאריך לכאן ולכאן כדי להקיף ולחגור בו והכתפות מחוברות בחשב אחד לימין ואחד לשמאל
מאחורי הכהן לשני קצות רחבו שלסינר וכשזוקפן עומדות לו על שני כתפיו והן כמין שתי רצועות עשויות ממין האפוד
ארוכות כדי שיעור לזקפן אצל צוארו מכאן ומכאן ונקפלות לפניו למטה מכתפיו מעט ואבני השהם קבועות בהם אחת על
כתף הימין ואחת על כתף שמאל והמשבצות נתונות בראשיהם לפני כתפיו ושתי עבותות הזהב תחובות בשתי טבעות

וארגמן תולעת שני ושש משזר
מעשה חשב׃ שתי כתפת חברת
יהיה לו אל שני קצותיו וחבר׃
וחשב אפדתו אשר עליו כמעשהו
ממנו יהיה זהב תכלת וארגמן
ותולעת שני ושש משזר׃ ולקחת
את שתי אבני שהם ופתחת עליהם
שמות בני ישראל׃ ששה משמתם
על האבן האחת ואת שמות
הששה הנותרים על האבן השנית

צבע זהורי ובוץ שזיר עובד אומן׃
מיצנעו לצדרה מן דהב ואסמאנגון
וארגואן וסבג קרמז ועשר משזור
צנעה חאדק׃ תרין כתפין מלפפין
יהון ליה על תרין סטרוהי ויתלפף׃
וגיבאן מכייסאן תכון להא תכייט
עלי טרפיהא׃ והמין תקוניה דעלוהי
כעובדוהי מנה יהי דהבא תכלא
וארגונא וצבע זהורי ובוץ שזיר׃
ושפשג לצדרה די עליהא בצנעתה
יכון מתלהא מן דהב ואסמאנגון
וארגואן וצבג קרמז ועשר משזור׃ ותסב ית תרתין אבני בורלא ותגלוף
עליהון שמהת בני ישרא׳׃ וכד חגרי בלור ואנקש עליהמא אסמי בני
אסראל׃ שיתא משמהתהון על אבנא חדא וית שמהת שיתא דאשתארו
על אבנא תניתא כתולדתהון׃ סתה מנהא עלי אחגר ואחדה וסתה אסמי

שבחשן בשני קצות רחבו העליון אחת לימין ואחת לשמאל ושני ראשי השרשרת תקועין במשבצות לימין וכן שני ראשי
השרשרת השמאלית תקועין במשבצות שבכתף שמאל נמצא החשן תלוי במשבצות האפוד על לבו מלפניו ועוד שתי
טבעות בשני קצות החשן בתחתית וכנגדן שתי טבעות בשתי כתפות האפוד מלמטה בראשו התחתון המחובר בחשב
טבעות החשן אל מול טבעות האפוד שוכבים זה על זה ומרכסן בפתיל תכלת תחוב בטבעות האפוד והחשן שיהא תחתית
החשן דבוק למשבצת האפוד ולא יהא נד ונבדל הולך וחוזר" זהב תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר" חמשת מינים הללו
שזורין בכל חוט וחוט היו מרדדין את הזהב כמין טסים דקים וקוצצים פתילים מהם וטווים אותן חוט של זהב עם ששה
חוטין של ארגמן וכן בתולעת שני וכן בשש שכל המינין חוטן כפול ששה וחוט זהב עם כל אחד ואחד ואחר כך שוזר
את כולם כאחד נמצא חוטן כפול עשרים ושמונה וכן מפורש במסכת יומא ולמד מן המקרא הזה וירקעו את פחי הזהב
וקצץ פתילים לעשות את פתילי הזהב בתוך התכלת ובתוך הארגמן וגו׳ למדנו שחוט של זהב שזור עם כל מין ומין" מעשה
חושב" כבר פירשתי שהיא אריגת שתי קירות שאין בהדת שני עבריה דומות זו לזו" שתי כתפות וגו׳ הסינר מלמטה
וחשב האפוד היא החגורה והמודה לו מלמעלה דוגמת סינר הנשים ומגבו שלכהן היו מחוברות בחשב שתי חתיכות
כמין שתי רצועות רחבות אחת כנגד כל כתף וכתף וזוקפן על שתי כתפותיו עד שנקפלות לפניו כנגד החזה ועל ידי
חיבורן לטבעות החשן מחזיקין מלפניו כנגד לבו שאין נופלות כמו שמפורש בענין והיו זקופות והולכות כנגד כתפיו
ושתי אבני שהם קבועות בהם אחת בכל אחת" אל שני קצותיו" אל רחבו של אפוד שלא היה רחבו אלא כנגד גבו שלכהן וגבהו
עד כנגד האצילין שקורין קודי"ש שנ׳ לא יחגרו ביזע אין חוגרין במקום זיעה לא למעלה מאציליהם ולא למטה ממתניהם
אלא כנגד אציליהם" וחובר" האפוד עם אותן שתי כתפות האפוד יחבר אותם במחט למטה בחשב ולא יארגם עמו אלא יארגם
לבד ואחר כך מחברם" וחשב אפודתו" וחגור שעל ידו הוא מאפדו ומתקנהו לכהן ומקשטו" אשר עליו" למעלה
בשפת הסינר היא החגורה" כמעשהו" כאריגת הסינר מעשה חושב ומחמשת מינין כך אריגת
החשב מעשה חושב ומחמשת מינין" ממנו יהיה" עמו יהיה ארוג ולא יארגנו לבד ויחברנו"

כתולדתם: מעשה חרש אבן פתוחי
חתם תפתח את שתי האבנים על
שמות בני ישראל מסבת משבצות
זהב תעשה אתם: ושמת את שתי
האבנים על כתפת האפד אבני
זכרן לבני ישראל ונשא אהרן
את שמותם לפני יהוה על שתי
כתפיו לזכרן:

ועשית משבצת זהב: ושתי
שרשרת זהב טהור מגבלת
תעשה אתם מעשה עבת ונתתה
את שרשרת העבתת על
המשבצת: ועשית

לבאקיה. עלי אלחגר אלתאניה כתואלידהם:
עובד אומן אבן טבא. כתב מפרש
כגלף דעזקא. תגלוף ית תרתין אבניא.
על שמהת בני ישראל. משקען
מרמצן בדהב תעביד יתהון: צנעה
כרט אלגוהר כנקש אלכאתם. תנקש
עלי אלחגרין אסמא בני אסראיל.
ואצנעהא תחיט בהא עיון מן דהב:
ותשוי ית תרתין אבניא על כתפי
אפודא אבני דכרנא לבני ישראל.
ויטול אהרן ית שמהתהון קדם יי. על
תרין כתפוהי לדכרנא: ותציר אלחגרין
פי גיבי לצדרה חגרי דכר לבני אסראיל.
ויחמל הרון אסמאיהם בין ידי אללה. עלי
כתפיה דכרא:: ותעביד מרמצן בדהב: ואצנע עיון מן דהב: ותרתין תכין
דדהב דכי מתחמן תעביד יתהון עובד גדילו ותתין ית תכיא גדילתא על מרמצתא:
וסלסלתין מן דהב כאלץ מעתדלתאן תצנעהמא צנעה צפר. ותעלק אלסלסלתין אלמצפורתין עלא אלעיון

כתולדותם. כסדר שנולדו ראובן שמעון לוי ויהודה דן ונפתלי על האחת ועל השנית גד ואשר יששכר וזבולון יוסף
ובנימין מלא כל שכן הוא כתוב במקום תולדות עשרים וחמש אותיות בכל אחת ואחת. מעשה חרש אבן. מעשה אומן
של אבנים חרש זה דבוק הוא לתיבה שלאחריו לפיכך הוא נקוד פתח בסופו וכן חרש עצים נטה קו חרש של עצים
וכן חרש ברזל מעצד כל מלה דבוקים ופתחים. פתוחי חותם. כתרגומו כתב מפרש כגלף דעזקא חרוצות האותיות
בתוכן שחורצין חותמי טבעות שהם לחתום אגרות כתב ניכר ומפורש. על שמות. כמו בשמות. מוסבות משבצות
מוקפות האבנים במשבצות זהב שעושה מושב האבן בזהב כמין גומא למדת האבן ומשקעה במשבצת
נמצאת המשבצת סובבת את האבן סביב ומחבר המשבצת באפוד. לזכרון שיהא רואה הקב״ה השבטים כתובים
לפניו ויזכור צדקתם. ועשית משבצות. מיעוט משבצות שתים ולא פירש לך עתה בפרשה זו את מקצת צרכן
ובפרשת החשן גומר לך פירושן. שרשרות זהב. שלשלאות. מגבלות. לסוף גבול החושן תעשה אותם. מעשה
עבות. מעשה קליעת חוטין ולא מעשה נקבים וכפלים כאותן שעושין לבודות אלא כאותן שעושין לעדשקאות
שקורין אנשנירש. ונתתה את שרשרות. של עבותות העשויות מעשה עבות על משבצות הללו ולא זה הוא
מקום צוואת עשייתן של שלשלות ולא צוואת קביעתן ואין תעשה האמור כאן לשון צווי ואין ונתת האמור
כאן לשון צווי אלא לשון עתיד כי בפרשת החשן חוזר ומצוה על עשייתן ועל קביעתן ולא נכתב כאן
אלא להודיע מקצת צורך המשבצות שצוה לעשות עם האפוד וכתב לך זאת לומר לך המשבצות
הללו יזוקקו לך לכשתעשה שרשרות מגבלות על החושן תתכם על המשבצות הללו.

חושן

חשן משפט מעשה חשב כמעשה
אפד תעשנו זהב תכלת וארגמן
ותולעת שני ושש משזר תעשה
אתו: רבוע יהיה כפול זרת ארכו
וזרת רחבו: ומלאת בו מלאת
אבן ארבעה טורים אבן טור
אדם פטדה וברקת הטור האחד:
והטור השני נפך ספיר ויהלם:
והטור השלישי לשם שבו
ואחלמה: והטור הרביעי תרשיש
ושהם וישפה משבצים זהב יהיו
במלואתם: והאבנים תהיין על
שמת בני ישראל שתים עשרה
על שמתם פתוחי חתם איש על
שמו תהיין לשני עשר שבט:

ותעביד חושן דינא עובד אומן כעובד
אפודא תעבדניה דדהבא תכלא
וארגונא וצבע זהורי ובוץ שזיר
תעביד יתה: ואצנע בדנה האתהא
צנעה חאדק כצנעה אלצדרה מן
מן דהב ואסמאנגון וארגואן וצבג
קרמז ושער משזור תצנעהא:
מרבע יהי עיף זרתא ארכיה וזרתא
פתייה: ותכון מרבעה מצאעפה
טולהא שבר וערצהא שבר: ותשלים
ביה אשלמות אבנא ארבעה סדרין
דאבן טבא סדרא קדמאה סמקן ירקן
וברקן סדרא חד: ואנצם פיהא נצאם
אלגוהר ד' סטור מן אלגוהר אלסטר אלאול
יאקות אחמר וזמרד ואצפר: וסדרא
תנינא אזמרגדין שבזיז וסבהלום:
ואלסטר אלתאני כחלי ומהא ובהרמאן: וסדרא תליתאה קנכירי טרקיא ועין עגלא:
ואלסטר אלתאלת גזע וסבג ופירוזג: וסדרא רביעאה כרום ימא ובדולא ופנתירי: מרמצן
בדהב יהון באשלמותהון: ואלסטר אלד' אזדק ובלור ויסף מעינה בדהב פי נצאמהא:
ואבניא יהויין על שמהת בני ישראל תרתא עסרי על שמהתהון כתב מפרש כגלף דעזקא
גבר על שמיה יהוין לתרי עסר שבטין: ותכון עליה אלגואהר אסמא בני אסראל:

חשן משפט שמכפר על קלקול הדין. ד"א משפט שמברר דבריו והבטחתו אמת דרישנ"ט בלע"ז שהמשפט משמש שלש
לשונות דברי טענות הדיינים וגמר הדין ועונש הדין אם עונש מיתה אם עונש מכות אם עונש ממון וזה משמש לשון בירור
דברים שמפרש ומברר דבריו. כמעשה אפוד. מעשה חושב ומין חמשת מינין. זרת ארכו וזרת רחבו. כפול ומוטל לו
לפניו כנגד לבו שנ' והיו על לב אהרן תלוי בכתפות האפוד הבאות מאחוריו על כתפיו ונקפלות ויורדות לפניו מעט והחשן
תלוי בהן בשרשרות וטבעות כמו שמפורש בענין. ומלאת בו. ע"ש שהאבנים ממלאות גומות המשבצות המתוקנות להן
קורא אותן בלשון מלואים. משובצים זהב יהיו הטורים במלואותם מוקפים משבצות זהב בעומק שיעור שיתמלא
בעובי האבן זהו לשון במלואותם כשיעור מלוי עביין של אבנים יהיה עומק המשבצות לא פחות ולא
יותר. איש על שמו. כסדר תולדותם סדר האבנים אודם לראובן פטדה לשמעון וכן כולם.

ועשית על החשן שרשת גבלת
מעשה עבת זהב טהור׃ ועשית
על החשן שתי טבעות זהב ונתת
את שתי הטבעות על שני קצות
החשן׃ ונתתה את שתי עבתת
הזהב על שתי הטבעת אל קצות
החשן׃ ואת שתי קצות שתי העבתת
תתן על שתי המשבצות ונתתה
על כתפות האפד אל מול פניו׃
ועשית שתי טבעות זהב ושמת
אתם על שני קצות החשן על
שפתו אשר אל עבר האפד ביתה׃

אד' הי את נעשר נציר אסמא יהם
כנקש אלכאתם אסם כל ואחד עלי
חגלה תכון ל"ב סבט׃ ותעביד על
חשנא תכין מתחמן עובד גדילו דדהב
דכי׃ ואצנע ללגודנה סלאסלא מ'
מעתדלה צנעה צפר מן דהב כאלץ׃
ותעביד על חשנא תרתין עזקן
דדהב ותתין ית תרתין עזקתא על
תרין סטרי חשנא׃ ואצנע להא
חלקתין מן דהב ואגעלהמא פי
טרפיהא׃ ותתין ית תרתין גדילן
דדהב על תרתין עזקתא בסטרי
חשנא׃ ועלק אלצפירתין אלדהב עלי

אלחלקתין אלתי פי טרפי אלגודנה׃ וית תרתין גדילן דעל תרין סטרוהי תתין על
תרתין מרמצתא ותתין על כתפי איפודא לקביל אפוהי׃ וטרפי אלצפירתין
אלאכרתין תעלקהמא עלי אלעינין פתציר עלי גיבי אלצדרה מן מקדמהא׃ ותעביד
תרתין עזקן דדהב ותשוי יתהון על תרין סטרי חשנא על ספתיה דלעברא
דאפודא לגיו׃ ואצנע איצא חלקתין מן דהב ואגעלהמא פי טרפי אלגודנה פי

על החשן ׃ בשביל החשן לקבעם בטבעותיו כמו שמפורש למטה בענין ׃ שרשת ׃ לשון שרשי אילן המאחזין לאילן להאחז
ולהתקע בארץ אף אלו יהיו מאחזין לחשן שבהם יהיה תלוי באפוד והן שתי שרשרות האמורות למעלה בענין המשבצות
ואף שרשרות פתיל מנחם בן סרוק לשון שרשים ואמר שהרי"ש יתירה כמו מים שבשנים ומים שבריקים ומינו וחבר את
דבריו אל שרשרת בלשון עברית כשלשלת בלשון משנה ׃ גבלות ׃ הוא מגבלות האמור למעלה שתתקעם בטבעות שיהיו
בגבול החושן וכל גבול לשון קצה חשונציי"ל בלעז ׃ מעשה עבות ׃ מעשה קליעה ׃ על החשן ׃ לצורך החשן כדי לקבעם בו ולא
יתכן לומר שתהא תחלת עשייתן עליו שאם כן מה הוא שחוזר ואומר ונתת את שתי הטבעות והלא כבר נתונים בו היה לו
לכתוב בתחלת המקרא ועשית על קצות החשן שתי טבעות זהב ואף בשרשרות צריך אתה לפתור כן ׃ על שני קצות
החשן ׃ לשתי פיאות שכנגד הצואר והן הן שדשלות הסמוכות למעלה ולא פירש מקום קבועין בחשן עכשיו מפרש לך שיהא
תחוב אותן בטבעות ותדע לך שנוזכרו הלא שונות שהרי בפרשת אלה פקודי לא הוכפלו ׃ ואת שתי קצות ׃ של שתי עבותות שני
ראשיהם שלכל אחת ׃ תתן על שתי המשבצות ׃ הן הן הכתובות למעלה בין פרשת החשן ופרשת האפוד ולא פירש את צרכן
ואת מקומן עכשיו מפרש שיתקע בהן ראשי העבותות התחתונות בטבעות החשן לימין ושמאל אצל הצואר שני ראשי
שרשרת הימנית תוקע במשבצת שלימין וכן בשל שמאל שני ראשי שרשרת השמאלית ׃ ונתת המשבצות על כתפות האפוד
אחת בזו ואחת בזו נמצאו כתפות האפוד מחזיקין את החשן שלא יפול בהן הוא תלוי ועדיין שפת החשן התחתונה הולכת
ובאה ונוקשת על כריסו ואינה דבוקה לו יפה לכך הוצרך עוד שתי טבעות לתחתיתו כמו שמפרש והולך ׃ אל מול פניו
שלאפוד שלא יתן המשבצות בעבר הכתפות שכלפי המעיל אלא בעבר העליון שכלפי החוץ והוא קרוי מול פניו

שלאפוד

ועשית שתי טבעות זהב ונתתה
אתם על שתי כתפות האפוד
מלמטה ממול פניו לעמת
מחברתו ממעל לחשב האפד:
וירכסו את החשן מטבעתו אל
טבעת האפוד בפתיל תכלת תיו ל
להיות על חשב האפוד ולא
יזח החשן מעל האפוד: ונשא
אהרן את שמות בני ישראל
בחשן המשפט על לבו בבאו אל
הקדש לזכרן לפני יהוה תמיד:
ונתת אל חשן המשפט את
האורים ואת התמים והיו על

חאשיתהא אלתי עלי גאנב אלצדרה
מן דאכ'ל: ותעביד תרתין עזקן דדהב
ותתין יתהון על תרין כתפי אפודא
מלרע מלקביל אפוהי לקביל בית
לופי מעלוי להמין אפודא: ואצנע
איצ'א חלקתין מן דהב ואגעלהמא
באזא גיבי אלצדרה מן אספל פי
מקדמהא אמאם תאליפהא פוק שפשגהא:
וייחדון ית חושנא מעזקתיה לעזקת
אפודא בחוטא דתכלתא למהוי
על המין אפודא ולא יתפרק חושנא
מעלוי אפודא: ויחבכו אלצדרה מן
חלקהא אלי חלק אלצדרה בסלך מן
אסמאנגון חתי תציר פוק שפשגהא

ולא תזול ענהא: ויטול אהרן ית שמהת בני ישראל בחשן דינא על ליביה
במיעליה לקודשא לדוכרנא קדם יי תדירא: ויחמל הרון אסמא בני
אסראיל פי אלצדרה אלמהיאה עלי צדרה פי דכ'ולה אלקדס דכרא בין ידי
אללה דאימא: ותתין בחשן דינא ית אוריא וית תומיא ויהון על ליבא דאהרן:

שלאפוד שלא יתן המשבצות בעבר הכתפות שכלפי המעיל אלא בעבר העליון כי אותו עבר שאינו נראה חיצון
קרוי פנים "על שני קצות החשן" הן שתי פאותיו התחתונות לימין ולשמאל "על שפתו" אשר אל עבר האפוד ביתה
הרי לך שני סימנים האחד שיתנם בשני קצות שלתחתיתו שהוא כנגד האפוד שעליונו אינו כנגד האפוד שהרי
סמוך לצואר הוא והאפוד נתון על מתניו ועוד נתן סימן שלא יקבעם בעבר החשן שכלפי החוץ אלא בעבר שכלפי פנים
שנ' ביתה ואותו העבר הוא לצד האפוד שחשב האפוד חוגרו לכהן ונקפל הסינר לפני הכהן על מתניו וקצת כריסו מכאן
ומכאן עד כנגד קצות החשן וקצותיו שוכבין עליו "על שתי כתפות האפוד מלמטה" שהמשבצות ניתנו בראשי כתפות
האפוד העליונים הבאים על כתפיו כנגד גרונו ונקפלות ויורדות לפניו והטבעות הללו ליתן בראשן השני שהוא מחובר
לאפוד והוא שנ' לעמת מחברתו סמוך למקום חבורן באפוד למעלה מן החגורה מעט שבמחברת לעמת החגורה
ואלו נתונים מעט בגובה זקיפת הכתפים והוא שנ' ממעל לחשב האפוד והן כנגד סוף החשן ונותן פתיל תכלת באותן
טבעות ובטבעות החשן ורוכסן באותו פתיל לימין ולשמאל שלא יהא תחתית החשן הולך לפנים וחוזר לאחור ונוקש
על כריסו ונמצא מיושב על המעיל יפה "ממול פניו" בעבר החיצון "וירכסו" לשון חבור וכן מרכסי איש חבורי חבלי
רשעים וכן והרכסים לבקעה הרים הסמוכים זה לזה שא"א לירד לגיא שביניהם אלא בקושי גדול שמתוך סמיכתן
הגיא זקופה ועמוקה יהיו לבקעה מישור ונוחה לילך "להיות על חשב האפוד" להיות החושן דבוק אל חשב האפוד "ולא יזח"

לב אהרן בבאו לפני יהוה ונשא
אהרן את משפט בני ישראל על
לבו לפני יהוה תמיד:
ועשית את מעיל
האפוד כליל תכלת: והיה פי
ראשו בתוכו שפה יהיה לפיו
סביב מעשה ארג כפי תחרא
יהיה לו לא יקרע: ועשית על
שוליו רמני תכלת וארגמן
ותולעת שני על שוליו סביב
ופעמני זהב בתוכם סביב: פעמן
זהב ורמון פעמן זהב ורמון על
שולי המעיל סביב: והיה על

במיעליה לקדם יי. ויטול אהרן
ית דין בני ישראל על ליביה. קדם יי תדירא:
ותגעל פי לבדנה אלמהיאה. לאנואר
ואלצחאיח פתכון עלי צדרה. פי דכולה
בין ידי אללה. ויחמל הרון היאת בני
אסר׳ עלי צדרה בין ידי אללה דאימא:
ותעביד. ית מעיל אפודא גמיר
תכלא: ואצנע ממטר לצדרה צנעה׳
חאיך. גמלתה מן אסמאנגון: ויהי פומיה
כפיל לגויה. תורא. יהי מקף לפומיה
סחור סחור עובד מחי. כפום שרין יהי ליה
דלא יתבזע: ויכון פאה אלדי ראסה מן
וצטה. וחאשיה תחיט בפאה מסתדירא
צנעה׳ חאיך. כפם אלדרע. תציר לה לא
יבתרק: ותעביד על שפולוהי רמוני תכלא וארגונא וצבע זהורי: על שפולוהי
סחור סחור. וזוגין דדהב ביניהון סחור סחור: ואצנע פי דילה רמאמין מן אסמאנגון וארגואן
וצבג קרמז פי דילה מסתדירא: זוגא דדהבא ורמונא. זוגא דדהבא ורמונא על שפולי
מעילא סחור סחור: גלגל מן דהב ורמאנה גלגל מן דהב ורמאנה. פי דיל אלממטר מסתדירא: ויהי על

ומלא גלגלין
דדהב פי רוח
בינהם מסתדירא

לשון ניתוק׳ ולשון ערבי הוא כדברי דונש בן לברט׳ את האורים ואת התומים׳ הוא כתב שם המפורש שהיה נותנו בתוך
כפלי החשן שעל ידו הוא מאיר דבריו ומתמם את דבריו ובמקדש שני היה החשן שאי אפשר לכהן גדול להיות מחוסר
בגדים אבל אותו השם לא היה בתוכו ועל שם אותו הכתב הוא קרוי משפט שנ׳ ושאל לו במשפט האורים׳ את משפט
בני ישראל׳ דבר שהם נשפטים ונוכחים על ידו אם לעשות דבר אם לא לעשות. ולפי מדרש אגדה שהחשן מכפר
על מעוותי הדין נקרא משפט על שם סליחת המשפט׳ את מעיל האפוד׳ שהאפוד נתון עליו לחגורה׳ כליל
תכלת׳ כולו תכלת שאין מין אחר מעורב בו׳ והיה פי ראשו׳ פי המעיל שבגבהו הוא פתיחת בית הצואר
בתוכו׳ כתרגומו כפיל לגויה כפול לתוכו להיות לו לשפה כפילתו והיה מעשה אורג ולא במחט׳ כפי תחרא׳
למדנו שהשריונים שלהם פיהם כפול׳ לא יקרע׳ כדי שלא יקרע והקורע עובר בלאו שזה מענין לאוין
שבתורה וכן לא יזח החשן וכן לא יסורו ממנו הנאמר בבדי הארון׳ רמוני׳ עגולים וחלולים היו כמין רמונים
העשויים כביצת תרנגולת׳ ופעמוני זהב׳ זגין עם ענבלין שבתוכם׳ בתוכם סביב׳ ביניהם סביב בין שני
רמונים פעמון אחד דבוק ותלוי בשולי המעיל׳ פעמון זהב ורמון׳ אצלו׳ ולא ימות׳ מכלל לאו אתה
שומע הן אם יהיו לו לא יתחייב מיתה הא אם יכנס מחוסר אחד מן הבגדים הללו חייב מיתה בידי
שמים׳ ציץ׳ כמין טס של זהב היה רוחב שתי אצבעות מקיף על המצח מאוזן לאוזן׳ על פתיל

תכלת

אהרן לשרת ונשמע קולו בבאו
אל הקדש לפני יהוה ובצאתו
ולא ימות: ועשית
ציץ זהב טהור ופתחת עליו
פתוחי חתם קדש ליהוה: ושמת
אתו על פתיל תכלת והיה על
המצנפת אל מול פני המצנפת
יהיה: והיה על מצח אהרן ונשא
אהרן את עון הקדשים אשר
יקדישו בני ישראל לכל מתנת
קדשיהם והיה על מצחו תמיד
לרצון להם לפני יהוה: ושבצת

אהרן לשמשא. וישתמע קליה.
במיעליה לקודשא. לקדם יי. ובמפקיה
ולא ימות: ויכון עלי הרון אד׳ יכדם.
ויסמע צותה פי דכולה אלקדס בין
ידי אללה ופי כרוגה ולא יהלך:
ותעביד ציצא דדהב דכי. ותגלוף
עלוהי כתב מפרש. קודש ליי:
ואצנע עצאבה מן דהב כאלץ.
ואנקש עליהא כנקש אלכאתם.
קדס ללה: ותשוי יתיה על חוטא
דתכילתא. ויהי על מצנפתא. לקביל
אפי מצנפתא יהי: ותשדהא בכיט
מן אסמאנגוני. ותכון דון אלעמאמה

ד

ב חסר מצח

מן מקדמהא: ויהי על בית עינוהי דאהרן. ויטול אהרן ית עוית קודשיא.
דיקדשון בני ישראל. לכל מתנת קודשיהון. ויהי על בית עינוהי תדירא.
לרעוא להון קדם יי: ותכון עלי גבהת הרון אד׳ אסתגפר ען דנוב אלאקדאס.
אלדי יקדסהא בני אסראיל. לגמיע עטאיאהם ואקדאסהם. פתכון עלי
גבהתה דאימא. רצא ענהם בין ידי אללה: ותרמיץ כתונא דבוצא.

תכלת" ובמקום אחר הוא אומר ויתנו עליו פתיל תכלת ועוד כתיב כאן והיה על המצנפת ולמטה הוא אומר והיה על מצח
אהרן ובשחיטת קדשים שנינו שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין למדנו שהמצנפת למעלה בגובה
הראש ואינה עמוקה ליכנס בה כל הראש עד המצח והציץ מלמטה והפתילים היו נקובים ותלויים בו בשני ראשיו ובאמצעו
ששה בשלשה מקומות הללו פתיל מלמעלה אחד מבחוץ ואחד מבפנים כנגדו וקושר ראשי הפתילים מאחורי העורף
שלשתן ונמצאו בין אורך הטס ופתילי ראשיו מקיפין את הקדקד והפתיל האמצעי שבראשו קשור עם ראשי השנים והולך על
פני רוחב הראש מלמעלה ונמצא עשוי כמין כובע ועל פתיל האמצעי הוא אומר והיה על המצנפת והיה נותן הציץ על
ראשו כמין כובע על המצנפת והפתיל האמצעי מחזיקו שאינו נופל והטס תלוי כנגד מצחו ונתקיימו כל המקראות פתיל
על הציץ וציץ על הפתיל ופתיל על המצנפת מלמעלה" ונשא אהרן" לשון סליחה ואעפ"כ אינו זז ממשמעו אהרן נושא
המשא שנמצא מסלק העון מן הקדשים" את עון הקדשים לרצות על הדם ועל החלב שקרבו בטומאה כמו ששנינו
איזהו עון נושא אם עון פיגול הרי כבר נאמר לא ירצה ואם עון נותר הרי נאמר לא יחשב ואין לומר שיכפר על הכהן
שהקריבם טמאים שהרי עון הקדשים נאמר ולא עון המקריבים אינו מרצה אלא להכשיר הקרבן" והיה על מצחו תמיד"
אי אפשר לומר שיהא על מצחו תמיד שהרי אינו עליו אלא בשעת העבודה אלא תמיד לרצות להם אפילו אינו על מצחו
שלא היה כהן גדול עובד באותה שעה ולדברי האומר עודהו על מצחו מכפר ומרצה ואם לאו אינו מרצה נדרש

הכתנת שש ועשית מצנפת
שש ואבנט תעשה מעשה
רקם: ולבני אהרן תעשה כתנת
ועשית להם אבנטים ומגבעות
תעשה להם לכבוד ולתפארת:
והלבשת אתם את אהרן אחיך
ואת בניו אתו ומשחת אתם
ומלאת את ידם וקדשת אתם
וכהנו לי: ועשה להם מכנסי
בד לכסות בשר ערוה
ממתנים ועד ירכים יהיו: והיו
על אהרן ועל בניו בבאם אל
אהל מועד או בגשתם אל

ותעביד מצנפתא דבוצא והמין
תעביד עובד צייר: ווש אלתוניה
עשר ואצנע עמאמה מן עשר
ואלזנאר תצנעה צנעה ראקם:
ולבני אהרן תעביד כתונין ותעביד
להון המיינין וקובעין תעביד להון
ליקר ולתשבחא: ולבני הרון תצנע
אקביא ואצנע להם זנאניר.
וקלאנס תצנעהא להם לכראמה
ופכר: ותלביש יתהון ית אהרן
אחוך וית בנוהי עמיה ותרבי יתהון
ותקריב ית קרבנהון ותקדיש יתהון
וישמשון קדמי: ותלבסהא הרון אכיך
ובניה מעה ואמסחהם ואכמל

ואגבההם וקדסהם פיאמו לי: ועביד להון מכנסין דבוץ לכסאה בסר עריא.
מחרצין ועד ירכן יהון: ואצנע להם סראויל את מן עשר לתגטי מן
אבדאנהם אלסואה מן אלחקוין אלי אלרכבתין תכון: ויהון על אהרן ועל בנוהי.
במיעלהון למשכן זמנא או במקרבהון למדבחא לשמשא בקודשא ולא
יקבלון חובא ולא ימותון קים עלם ליה ולבנוהי בתרוהי: פתכון עלי הרון

על מצחו תמיד מלמד שממשמש בו בעודו על מצחו שלא יסיח דעתו ממנו: ושבצת עשה אותן
משבצות משבצות וכולה שלשש: ולבני אהרן תעשה כתנות ארבעה בגדים הללו ולא יותר כתונת
כתונת ואבנט ומגבעות היא מצנפת ומכנסים כתובים למטה בפרשה: והלבשת אותם את אהרן
אותם האמורין באהרן חשן ואפוד ומעיל וכתונת תשבץ מצנפת ואבנט וציץ ומכנסים כתובים
למטה בכולם: ואת בניו אתו אותם הכתובים בהם: ומשחת אותם את אהרן ואת בניו בשמן המשחה:
ומלאת את ידם כל מלוי ידים לשון חינוך כשהוא נכנס לדבר להיות מוחזק בו מאותו יום והלאה
הוא ובלשון לעז על פקודת דבר כשהשליט בידו בותיר שלעז שקורין גוואנטו ועל ידו הוא מחזיקו
בדבר וקורין לאותה מסירה ריוישטיר והוא מלוי ידים: ועשה להם לאהרן ולבניו: מכנסי בד
הרי שמונה בגדים לכהן גדול וארבעה לכהן הדיוט: והיו כל הבגדים האלה על אהרן הראויין לו ועל
בניו האמורין בהם: בבאם אל אהל מועד להיכל וכן למשכן: ומתו הא למדת שהמשמש מחוסר
בגדים במיתה: חקת עולם לו כל מקום שנאמר חקת עולם היא גזירה מיד ולדורות לעכב בו: לקח

כמו

המזבח לשרת בקדש ולא
ישאו עון ומתו חקת עולם
לו ולזרעו אחריו:
וזה הדבר אשר תעשה
להם לקדש אתם לכהן לי לקח
פר אחד בן בקר ואילם שנים
תמימם: ולחם מצות וחלת מצת
בלולת בשמן ורקיקי מצות
משחים בשמן סלת חטים תעשה
אתם: ונתת אותם על סל אחד
והקרבת אתם בסל ואת הפר
ואת שני האילם: ואת אהרן ואת
בניו תקריב אל פתח אהל מועד
ורחצת אתם במים: ולקחת את
הבגדים והלבשת את אהרן את
הכתנת ואת מעיל האפד ואת

ובניה פי דכולהם אלי קבא אלמחצ'ר·
ופי תקדמהם אלי אלמדבח ליכדמו פי
אלקדס· ולא יחמלו וזרא פיהלכו·
רסם אלדהר להו ולנסלה מן בעדה:
ודין פתגמא דתעביד להון·
לקדשא יתהון לשמשא קדמי·
סב תור חד בר תורי· ודכרין תרין
שלמין: והדי אלאמר אלדי תצנעה
להם לתקדסהם ליאמו לי· כד
רתא מן אלבקר· וכבשין צחיחין:
ולחים פטיר· וגריסן פטירן דפילן
במשח· ואספוגין פטירין ומשיחין
במשח· סלת דחטין תעביד יתהון:
וכבז פטיר גראדק פטיר מלתות
בדהן· ורקאק פטיר ממסוח בדהן
מן סמיד אלחנטה תצנעהא: ותתין
יתהון על סלא חד· ותקריב יתהון

בסלא· וית תורא· וית תרין דכרין: ואגעלהא פי סלה· וקדמהא אפיהא מע אלת
ואלכבשין: וית אהרן וית בנוהי תקריב לתרע משכן זמנא· ותסחי יתהון במיא:
תם קדם הרון ובניה אלי באב קבא אלמחצ'ר· ואגסלהם במא: ותיסב ית
לבושיא· ותלביש ית אהרן ית כתונא· וית מעיל איפודא· וית איפודא
וית חשנא· ותתקין ליה בהמיין איפודא: וכד אתאב ואלבס הר אלתונה ואלממטר·

כמו קח ושתי גזרות הן אחת של קיחה ואחת של לקיחה ולהן פתרון אחד" פר אחד" לכפר על מעשה העגל
שהוא פר" ולחם מצות וחלות מצות ורקיקי מצות" הרי אלו שלשה מינין רבוכה וחלות ורקיקין לחם
מצות היא הקרויה למטה בענין חלת לחם שמן על שם שנותן שמן ברבוכה כנגד החלות והרקיקין
וכל המינין באים עשר עשר חלות" בלולות בשמן" כשהן קמח יוצק בהן שמן ובוללן" משוחים בשמן" אחר אפייתן מושחן
כמין כ״ף יונית שהיא עשויה כנון שלנו כזה כ: והקרבת אותם" אל המשכן ביום הקמתו" ורחצת: טבילת כל הגוף"

האפד ואת החשן ואפדת לו בחשב
האפד: ושמת המצנפת על ראשו
ונתת את נזר הקדש על המצנפת:
ולקחת את שמן המשחה ויצקת
על ראשו ומשחת אתו: ואת בניו
תקריב והלבשתם כתנת: וחגרת
אתם אבנט אהרן ובניו וחבשת
להם מגבעת והיתה להם כהנה
לחקת עולם ומלאת יד אהרן ויד
בניו: והקרבת את הפר לפני
אהל מועד וסמך אהרן ובניו את
את ידיהם על ראש הפר: ושחטת
את הפר לפני יהוה פתח אהל מועד:
ולקחת מדם הפר ונתתה על
קרנת המזבח באצבעך ואת
כל הדם תשפך אל יסוד המזבח:

ולצררה ולזרנה ואשדדה בשמשגא:
ותשוי מצנפתא על רישיה ותתין
ית כלילא דקודשא על מצנפתא:
ותצייר לעמאמה עלי ראסה ותגעל
תאג אלקדס דון אלעמאמה: ותיסב
ית משחא דרבותא ותריק על
רישיה ותרבי יתיה: ותאכד מן דהן
אלמסח ותצב עלי ראסה ותמסחה
בה: וית בנוהי תקריב ותלבישנון
כתונין: ותקדם בניה ותלבסהם
תואניא: ותזריז יתהון המיינין
אהרן ובנוהי ותתקין להון קובעין
ותהי להון כהונתא לקים עלם:
ותקריב קרבנא דאהרן וקרבנא
דבנוהי: ותשדדהם בזנאניר הרון
ובניה ותלבסהם קלאנס פתציר
להם אמאמה רסם דהר ואכמל
ותגב הרון וואגב בניה: ותקריב ית תורא לקדם משכן זמנא ויסמוך אהרן ובנוהי
ית ידיהון על ריש תורא: תם קרב אלתור בין ידי כבא אלמחצר ויסנד הרון ובניה
אידיהם עלי ראסה: ותכוס ית תורא קדם יי בתרע משכן זמנא: ואדבחה בין ידי
אללה ענד באב קבא אלמחצר: ותיסב מדמא דתורא ותתן על קרנת מדבחא באצבעך וית
כל דמא ישפוך ליסודא דמדבחא: ותאכד מן דמה ותגעל עלי ארכאן אלמדבח באצבעך ותצב באקי

ואפדת. קשט ותקן החגורה והסינר סביבותיו. נזר הקדש. זה הציץ. על המצנפת. כמו שפירשתי למעלה
על ידי הפתיל האמצעי ושני פתילים שבראשו הקשורים שלשתן מאחורי העורף הוא נותנו על
המצנפת כמין כובע. ומשחת אותו. אף משיחה זו כמין כי נותן שמן על ראשו ובין ריסי עיניו
ומחברן באצבעו. והיתה להם. מילוי ידים זה לכהונת עולם. ומלאת. ע"י הדברים האלה. יד אהרן ויד בניו. במילוי וקדושת
הכהונה. פתח אהל מועד. בחצר המשכן שלפני הפתח. על קרנות. למעלה בקרנות ממש. ואת כל הדם. שירי הדם.
אל יסוד המזבח. כמין בליטת בית קיבול עשוי לו סביב סביב לאחר שעלה אמה מן הארץ. החלב

המכסה

ולקחת את כל החלב המכסה
את הקרב ואת היתרת על הכבד
ואת שתי הכליות ואת החלב
אשר עליהן והקטרת המזבחה:
ואת בשר הפר ואת ערו ואת
פרשו תשרף באש מחוץ למחנה
חטאת הוא: ואת האיל האחד
תקח וסמכו אהרן ובניו את
ידיהם על ראש האיל: ושחטת
את האיל ולקחת את דמו וזרקת
על המזבח סביב: ואת האיל
תנתח לנתחיו ורחצת קרבו וכרעיו
ונתת על נתחיו ועל ראשו:
והקטרת את כל האיל המזבחה

אלדם. עלי אסאס אלמדבח: ותיסב ית
כל תרבא דחפי ית גווא. וית חצרא
דעל כבדא. וית תרתין כוליין. וית
תרבא דעליהון ותסיק למדבחא:
וכד מנה אלתרב וגמיע אלשחם
אלמגטי אלגוף וזאידת אלכבד ואלכלותין
ואלשחם אלדי עליהמא וקתר דלך
עלי אלמדבח: וית בסר תורא וית
משכיה וית אכליה תוקיד בנורא.
מברא למשריתא חטתא הוא:
ולחם אלת וגלדה ופרתה תחרקה
באלנאר. כארג אלעסכר. לאנה דכוה:
וית דכרא חד תיסב. ויסמכון
אהרן ובנוהי. ית ידיהון על
ריש דכרא: תם קדם אחד אלכבשין.

ויסנד הרון ובניה אידיהם עלי ראסה: ותיכוס ית דכרא. ותיסב ית דמיה
ותזרוק על מדבחא סחור סחור: ואדבחה. וכד מן דמה. ורשה עלי אל
מדבח מסתדירא: וית דכרא תפליג לאברוהי. ותחליל גויה וכרעוהי.
ותתין על אברוהי ועל רישיה: ועצה לאעצאיה. ואגסל גופה ואכארעה.
ואצפהא עלי אעצאיה וראסה: ותסיק ית כל דכרא למדבחא.

המכסה את הקרב" הוא הקרום שעל הכרס שקורין טיל"א" ואת היותרת" היא טרפשא דכבדא
שקורין טיבר"יש" על הכבד" אף מן הכבד טול עמה" תשרוף באש" ולא מצינו חטאת חיצונה
נשרפת אלא זו" וזרקת" בכלי אוחז במזרק וזורק כנגד הקרן כדי שיראה לכאן ולכאן ואין קרבן
טעון מתנה באצבע אלא חטאת בלבד אבל שאר זבחים אינן טעונין קרן ולא אצבע שנותן
דמם מחצי המזבח ולמטה ואינו עולה בכבש אלא עומד בארץ וזורק" סביב" כך מפורש
בשחיטת קדשים שאין אלא שתי מתנות שהן ארבע האחת בקרן זוית זו והאחת שכנגדה
באלכסון וכל מתנה נראית בשני צדי הקרן אילך ואילך כמצא הדם נתון בארבע רוחות לכך
קרוי סביב" על נתחיו" עם נתחיו מוסף על שאר הנתחים" ריח ניחוח" נחת רוח לפני שאמרתי

עלה הוא ליהוה ריח ניחוח אשה
ליהוה הוא׃ ולקחת את האיל
השני וסמך אהרן ובניו את
ידיהם על ראש האיל׃ ושחטת
את האיל ולקחת מדמו ונתתה
על תנוך אזן אהרן ועל תנוך
אזן בניו הימנית ועל בהן ידם
הימנית ועל בהן רגלם הימנית
וזרקת את הדם על המזבח סביב׃
ולקחת מן הדם אשר על המזבח
ומשמן המשחה והזית על אהרן
ועל בגדיו ועל בניו ועל בגדי
בניו אתו וקדש הוא ובגדיו ובניו
ובגדי בניו אתו׃ ולקחת מן האיל
החלב והאליה ואת החלב
המכסה את הקרב ואת יתרת

עלתא הוא קדם יי לאתקבלא
ברעוא קדם יי הוא׃ ותקתרה עלי
אלמדבח לאנה צעידה ללה מרצי
מקבול קרבאן ללה׃ ותיסב
ית דכרא תנינא ויסמוך אהרן
ובנוהי ית ידיהון על ריש דכרא׃
תם קדם אלכבש אלתאני ויסנד הרון
ובניה אידיהם עלי ראסה׃ ותכוס
ית דכרא ותיסב מדמיה ותתין על
רום אדנא דאהרן ועל רום
אדנא דבנוהי דימינא ועל אליון
ידהון דימינא ועל אליון רגלהון
דימינא ותזרוק ית דמא על
מדבחא סחור סחור׃ ואדבחה
וכד מן דמה ואגעל עלי שחמה
אדן הרון ועלי שחמה אדאן בניה
אלאימן ועלי אבהאם אידיהם
אלאימן ועלי אבהאם ארגלהם אלאימן ורש באקי אלדם עלי אלמדבח
מסתדירא׃ ותיסב מן דמא דעל מדבחא ומ משחא דרבותא ותדי על אהרן
ועל לבושוהי ועל בנוהי ועל לבושי בנוהי עמיה ויתקדש הוא ובנוהי ולבושי
בנוהי עמיה׃ תם כד מן אלדם אלדי עלי אלמדבח ומן דהן אלמסח ואנצח עלי הרון
ותיאבה ובניה ותיאב בניה מעה פיתקדס הו ותיאבה ובניה ותיאב בניה מעה׃
ותסב מן דכרא תרבא ואליתא וית תרבא דחפי ית גווא וית חצר כבדא׃

ונעשה רצוני׃ אשה׃ לשון אש והיא הקטרת איברים שעל האש׃ תנוך׃ הוא הסחוס האמצעי שבתוך האוזן שקורין טנדרוס׃ בהן ידם׃ הגודל ובפרק האמצעי׃ החלב׃ זה חלב הדקים או הקיבה׃ והאליה׃ מן הכליות ולמטה כמו שמפורש בויקרא של לעומת העצה יסירנה מקום שהכליות יועצות ובאימורי הפר לא הוזכר אליה שאין אליה קריבה אלא בכבש וכבשה ואיל אבל שור ועז אין טעונין אליה׃ ואת שוק הימין׃ לא מצינו

הכבד ואת שתי הכלית ואת
החלב אשר עליהן ואת שוק
הימין כי איל מלאים הוא: וככר
לחם אחת וחלת לחם שמן אחת
ורקיק אחד מסל המצות אשר
לפני יהוה: ושמת הכל על כפי
אהרן ועל כפי בניו והנפת אתם
תנופה לפני יהוה: ולקחת אתם
מידם והקטרת המזבחה על
העלה לריח ניחח לפני יהוה
אשה הוא ליהוה: ולקחת את
החזה מאיל המלאים אשר לאהרן
והנפת אתו תנופה לפני יהוה
והיה לך למנה: וקדשת את חזה

וית תרתין כוליין וית תרבא דעליהון
וית שקא דימינא ארי דכר קורבניא
הוא: וכד מן אלכבש. אלתרב ואליה.
וגמיע אלשחם אלמגטי אלמעא וזאידת
אלכבד ואלכלותין. ואלשחם אלדי עליהמא.
ואלסאק אלאימן. לאנה כבש אלכמאל:
ופתא דלחים חדא. וגריצתא דלחים
משח חדא ואספוג חד. מסלא
דפטיריא דקדם יי׳: ורגיף ואחד
מן כל נוע מן אלכבז. וגרדקה ואחדה.
ורקאקה ואחדה מן סלה אלפטיר.
אלתי בין ידי אללה: ותשוי כולא.
על ידי אהרן. ועל ידי בנוהי: ותרים
יתהון ארמא קדם יי׳: ותציר אלגמיע
עלי כפיה ועלי כפי בניה. ותחרך

תחריכא בין ידי אללה: ותיסב יתהון מידהון. ותסיק למדבחא
על עלתא. לאתקבלא ברעוא קדם יי׳: קרבנא הוא קדם יי׳: ותם כלה מן אידיהם
ותקתרה עלי אלמדבח פוק אלצעידה. מקבול מרצי בין ידי אללה. קרבאן
הו ללה: ותסב ית חדיא. מדכר קורבניא דלאהרן. ותרים יתיה ארמא קדם יי׳:
ויהי לך לחלק: ותאכד אלקץ מן כבש אלכמאל אלדי להרון. ותחרכה תחריכא בין ידי

הקטרה בשוק הימין עם האימורין אלא זו בלבד" כי איל מלואים הוא שלמים לשון שלמות שהושלם בכל מגיד הכתוב
שהמלואים שלמים שמשימים שלום למזבח ולעובד העבודה ולבעלים לכך אני מצריכו החזה להיותלו לעובד העבודה
למנה וזהו משה ששימש במלואים והשאר אכלו אהרן ובניו שהם בעלים כמפורש בענין" וככר לחם" מן החלות" וחלת
לחם שמן" ממין הרבוכה" ורקיק" מן הרקיקין אחד מעשר שבכל מין ומין לא מצינו תרומת לחם הבא עם זבח הקטורת
אלא זו בלבד שתרומת לחמי תודה ואיל נזיר נתונה לכהנים עם חזה ושוק ומשה לא היה למשה למנה אלא חזה
בלבד" על כפי אהרן והנפת" שניהם עסוקין בתנופה הבעלים והכהן הא כיצד כהן מניח ידו תחת יד הבעלים ומניף
ובזה היו אהרן ובניו בעלים ומשה כהן" תנופה" מוליך ומביא למי שארבע רוחות העולם שלו ותנופה מעכבת
ומבטלת פורענות ורוחות רעות מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו ומעכבת טללים רעים" על העולה" על
האיל הראשון שהעלית עולה" לריח ניחוח" לנחת רוח למי שאמר ונעשה רצונו" אשה" לאש נתון" ליי׳ לשמו של מקום"

התנופה ואת שוק התרומה אשר
הונף ואשר הורם מאיל המלאים
מאשר לאהרן ומאשר לבניו:
והיה לאהרן ולבניו לחק עולם
מאת בני ישראל כי תרומה הוא
ותרומה יהיה מאת בני ישראל
מזבחי שלמיהם תרומתם
ליהוה: ובגדי הקדש אשר לאהרן
יהיו לבניו אחריו למשחה
בהם ולמלא בם את ידם: שבעת
ימים ילבשם הכהן תחתיו
מבניו אשר יבא אל אהל
מועד לשרת בקדש: ואת

ללה. ויכון לך נציבא: ותקדיש ית
חדיא דארמותא. וית שקא דאפרשותא.
דאתרם ודאתפרש. מדכר קורבניא.
מדלאהרן ומדלבנוהי: ותקדס קץ
אלתחריך אלדי חרך. וסאק אלרפיעה
אלדי רפע. מן כבש אלכמאל. אלדי להרון
ובניה: ויהי לאהרן ולבנוהי לקים
עלם. מן בני ישראל ארי אפרשותא
הוא. ואפרשותא יהי מן בני ישראל
מנכסת קודשיהון אפרשותהון ליי׳:
פיצירא להרון ובניה רסם דהר.
מן בני אסראיל. כמא אנה מארפיעה:
כדאך יכון רפיעה מן ענד בני
אסראיל מן דבאיח סלאמתהם. המא

רפיעתהם ללה. ולבושי קודשא דלאהרן. יהון לבנוהי בתרוהי. לרבאה בהון.
ולקרבא בהון ית קורבנהון: ותיאב אלקדס אלדי להרון. תכון לבניה מן בעדה.
ימסחון ויכמל בהא ואגבהם: שבעה יומין. ילבשנון כהנא תחותוהי מבנוהי.
דייעול למשכן זמנא לשמשא בקודשא: סבעה איאם. ילבסהא
אלאמאם בעדה מן בניה פי צלחא אן ידכל אלי כבא למחצר יכדם פי אלקדס: ואת

וקדשת את חזה התנופה ואת שוק התרומה וג׳ קדשם לדורות להיות נוהגת תרומתם והנפתם בחזה ושוק של שלמים
אבל לא להקטרה אלא והיה לאהרן ולבניו לאכל׳ חק עולם מאת בני ישרא׳ שהשלמים לבעלים ואת החזה
ואת השוק יתנו לכהן׳ תנופה לשון הולכה והובאה ויינטיליר בלעז׳ הורם׳ לשון מעלה ומוריד׳ כי תרומה
היא׳ החזה ושוק הזה׳ לבניו אחריו׳ למי שבא בגדולה אחריו׳ למשחה׳ להתגדל בהם שיש משיחה
לשון שררה כמו לך נתתיה למשחה אתגעו במשיחי׳ ולמלא בם את ידם׳ על ידי הבגדים הוא מתלבש
בכהונה גדולה׳ שבעת ימים׳ רצופין׳ ילבשם הכהן׳ אשר יקום מבניו תחתיו לכהונה גדולה כשימנוהו
להיות כהן גדול שאין עבודת יום הכפורים כשרה אלא בו׳ תחתיו מבניו׳ מלמד שאם יש לו לכהן גדול בן
ממלא את מקומו ימנוהו כהן גדול תחתיו׳ הכהן תחתיו מבניו׳ מכאן ראיה כל לשון כהן לשון פעל
עובד ממש ולפיכך נגון תביר נמשך לפניו׳ במקום קדוש וג׳ בחצר אהל מועד שהשלמים הללו
קדשי קדשים היו׳ פתח אהל מועד׳ כל החצר קרוי כן׳ ואכלו אותם׳ אהרן ובניו לפי שהם

להיות כהן גדול׳ אשר יבא
אל אהל מועד׳ יחותו
הכתוב כהן המוכן
ליכנס לפני לפנים
ביום הכפורים וזהו
כהן גדול שא׳׳ן

איל המלאים תקח ובשלת
לב חכ את בשרו במקם קדש: ואכל
אהרן ובניו את בשר האיל ואת
הלחם אשר בסל פתח אהל מועד:
ואכלו אתם אשר כפר בהם למלא
את ידם לקדש אתם וזר לא
יאכל כי קדש הם: ואם יותר
מבשר המלאים ומן הלחם עד
הבקר ושרפת את הנותר באש
לא יאכל כי קדש הוא: ועשית
לאהרן ולבניו ככה ככל אשר
צויתי אתכה שבעת ימים תמלא
ידם: ופר חטאת תעשה ליום על
הכפרים וחטאת על המזבח

דכר קרבניא תסב ותבשיל ית
בסריה באתר קדיש: וחמל לכמל
תאכדה ואנצג לחמה פי מוצע
מקדס: וייכול אהרן ובנוהי ית
בסר דכרא וית לחמא דבסלא
בתרע משכן זמנא: ויאכל הרון
ובניה לחם לכבש מע לכבז אלדי
פי סל פי באב מצרב לועד: וייכלון
יתהון דאתכפר בהון לקרבא ית
קרבנהון לקדשא יתהון: וחילוני
לא ייכול ארי קדשא אנון: ויאכלהם
אלדי אסתגפר בהם. ליכמל ואגבהם
ליקדסהם. ולא יאכל מנהם גריבא
אד הם קדסא: ואם ישתאר מבסר
קרבניא ומן לחמא עד צפרא.

ותוקיד ית דאשתאר בנורא. לא יתאכיל ארי קדשא הוא: ואן תבקא
מן לחם אלכמאל ומן אלכבז אלי אלצבח. פאחרק אלבאקי בנאר. ולא יוכל אד הם
קדס: ותעביד לאהרן ולבנוהי כדין. ככל דפקידית יתך. שבעה יומין
תקריב קרבנהון: ואצנע להרון ובניה כדי בגמיע מא אמרתך. סבעה איאם
תכמל ואגבהם: ותורא דחטאתא תעביד ליומא על כפוריא. ותדכי על מדבחא.

בעליהם אשר כופר להם בהם כל זרות ותעוב" למלא את ידם" באיל ולחם הללו" לקדש אותם"
שעל ידי המלואים הללו נתמלאו ידיהם ונתקדשו לכהונה" כי קדש הם" קדשי קדשים ומכאן
למדנו אזהרה לזר האוכל קדשי קדשים שנתן המקרא טעם לדבר משום דקדשים" ועשית לאהרן
ולבניו ככה" שנה הכתוב ונפל לעכב שאם חסר דבר אחד מכל האמור בענין לא נתמלאו ידיהם להיות כהנים
ועבודתם פסולה" אותכה" כמו אותך" שבעת ימים תמלא" בענין הזה ובקרבנות הללו בכל יום" על הכפורים בשביל
הכפורים" לכפר על המזבח" מכל זרות ותעוב ולפי שנ' שבעת ימים תמלא את ידם אין לי אלא דבר הבא
בשבילם כגון האילים והלחם אבל הבא בשביל המזבח כגון פר שהוא לחיטוי המזבח לא שמענו לכך הוצרך
מקרא זה" ומדרש ת"כ אומר כפרת המזבח הוצרכה שמא התנדב איש דבר גזל במלאכת המשכן והמזבח"
וחטאת" ותדכי לשון מתנת דמים הנתונים באצבע קרוי חטוי" ומשחת אתו" בשמן המשחה וכל המשיחות כמין

בכפרך עליו ומשחת אתו
לקדשו׃ שבעת ימים תכפר על
המזבח וקדשת אתו והיה המזבח
קדש קדשים כל הנגע במזבח
יקדש׃ וזה אשר
תעשה על המזבח כבשים בני
שנה שנים ליום תמיד׃ את הכבש
האחד תעשה בבקר ואת הכבש
השני תעשה בין הערבים׃ ועשרן
סלת בלול בשמן כתית רבע ההין
ונסך רבעית ההין יין לכבש
האחד׃ ואת הכבש השני תעשה
בין הערבים כמנחת הבקר

בכפרותך עלוהי ותרבי יתיה
לקדשותיה׃ ודת לו מה תנעה
פי כל יום לגפראן פתרכי
מדבח ותסתגפר ענדה ותמסחה
ותקדסה׃ שבעה יומין תכפר
על מדבחא ותקדיש יתיה
ויהי מדבחא קודש קודשין כל
דיקרב במדבחא יתקדש׃ סבעה
איאם תסתגפר ענדה ותקדסה
פיציר מן כואץ אלאקדאס כלמן
דנא בה תקדס׃ ודין
דתעביד על מדבחא אמרין
בני שנא תרין ליומא תדירא׃
והד'א מא תקרבה עלי אלמדבח
חמלין אבני סנה פי כל יום דאימא׃ ית אמרא חד תעביד בצפרא
וית אמרא תנינא תעביד בין שמשיא׃ אחדהמא בגדאה ואלאכר
בין אלגרובין׃ ועסרונא סלתא דפיל במשח כתישא רבעות הינא
ונסכא רבעות הינא חמרא לאמרא חד׃ ועשר מן סמד מלתות
בדבע קסט מן דהן זיתון מדקוק ומזאג רבע קסט כמר מע כל חמל׃
וית אמרא תנינא תעביד בין שמשיא כמנחת צפרא

כף׳ והיה המזבח קדש׳ ומה היא קדושתו כל הנוגע במזבח יקדש אפי׳ קרבן פסול שעלה עליו קדשו המזבח להכשירו שלא
ירד מתוך שנ׳ כל הנוגע יקדש שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי כגון דבר שלא היה פסולו בקודש כגון הרובע והנרבע
והטרפה וכיוצא בהם ת״ל וזה אשר תעשה הסמוך אחריו מה עולה ראויה אף כל ראוי שנראה לו כבר ונפסל משבא
לעזרה כגון הלן והיוצא והטמא ושנשחט במחשבה חוץ לזמנו וחוץ למקומו וכיוצא בהן׳ ועשרון סולת׳ עשירית
האיפה ארבעים ושלש ביצים וחומש ביצה׳ בשמן כתית׳ לא להובה נאמר כתית אלא להכשיר לפי שנ׳ כתית למאור
ומשמע למאור ולא למנחות יכול לפסלו למנחות ת״ל כאן כתית ולא נאמר כתית אלא להכשיר אלא למעט מנחות שאין
צריך כתית שאף הטחון בריחים כשר בהן׳ רבעית ההין׳ שלשה לוגין׳ ונסך׳ לספלים כמו ששנינו במסכת סוכה שני
ספלים של כסף היו בראש המזבח ומנוקבין כמין שני חוטמין דקים נותן היין לתוכו והוא מקלח ויוצא דרך החוטם
ונופל על גג המזבח ומשם יורד לשיתין במזבח בית עולמים ובמזבח הנחשת יורד מן המזבח לארץ׳

וכנסכה תעשה לה לריח ניחח
אשה ליהוה׃ עלת תמיד
לדרתיכם פתח אהל מועד לפני
יהוה אשר אועד לכם שמה
לדבר אליך שם׃ ונעדתי שמה
לבני ישראל ונקדש בכבדי׃
וקדשתי את אהל מועד ואת
המזבח ואת אהרן ואת בניו
אקדש לכהן לי׃ ושכנתי בתוך
בני ישראל והייתי להם לאלהים׃
וידעו כי אני יהוה אלהיהם
אשר הוצאתי אתם מארץ
מצרים לשכני בתוכם אני יהוה

וכנסכה תעביד לה לאתקבלא
ברעוא. קרבנא קדם יי׃ ואדא
קרבת אלתאני בין אלגרובין. פכהדיית
אלגדאה ומזאגהם תצנעה. פיציר
מקבולא מרציא. קרבאנא ללה׃
עלת תדירא לדריכון בתרע
משכן זמנא קדם יי. דאזמין
מימרי לכון תמן. למללא עמך
תמן׃ צעידה דאימה לאגיאלכם
ענד באב קבה אלמחצר. בין ידי
אללה׃ ואזמין מימרי תמן לבני
ישראל. ואתקדש ביקרי׃ פאדי
חצרתהם לבני אסראייל. תקדס
אלבית בנורי׃ ואקדיש. ית משכן
זמנא וית מדבחא וית אהרן וית בנוהי. אקדיש לשמשא קדמי׃ ואקדסת בה קבה
אלמחצר ואלמדבח. והרון ובניה אקדסהם ליאמו לי׃ ואשרי שכינתי בגו בני
ישראל. ואהוי להון לאלה׃ ואסכן נורי פימא בין בני אסר. ואכון להם אלאהא׃
וידעון. ארי אנא יי אלההון. דאפיקית יתהון. מארעא דמצרים לאשראה
שכינתי ביניהון. אנא יי אלההון׃ ויעלמו אני אללה רבהם. אלדי אכרגתהם
מן בלד מצר לאסכן נורי פימא בינהם אנא אללה רבהם אפי

לריח ניחוח׳ על המנחה נאמר שמנחת נסכים כולה כליל וסדר הקרבתה חיבורים בתחילה ואחר כך
המנחה שנ׳ עולה ומנחה תמיד׳ מיום אל יום׳ לא יפסיק יום בינתים׳ אשר אועד לכם׳ כשאקבע מועד
לדבר אליך שם אקבענו לבא ויש מרבותינו למדים מכאן שמעל מזבח הנחשת היה הקב״ה מדבר עם
משה משהוקם המשכן ויש אומרים מעל הכפורת כמו שנ׳ ודברתי אתך מעל הכפורת ואשר אועד
לכם האמור כאן איננו אמור על המזבח אלא על אהל מועד הנזכר במקרא׳ ונועדתי שמה׳ אתוועד עמם
בדבור המלך הקובע מקום מועד לדבר עם עבדיו שם׳ ונקדש׳ המשכן בכבודי שתשרה שכינתי
בו׳ ומדרש אגדה אל תקרי בכבודי אלא בכבודי במכובדים שלי כאן רמז לו מיתת בני אהרן ביום
הקמתו וזהו שאמר משה הוא אשר דבר יי לאמר בקרובי אקדש והיכן דבר ונקדש בכבודי׳
לשכני בתוכם׳ על מנת לשכון אני בתוכם׳ מקטר קטורת׳ להעלות עליו קטור עשן

אלהיהם: ועשית
מזבח מקטר קטרת עצי שטים
תעשה אתו: אמה ארכו ואמה
רחבו רבוע יהיה ואמתים קמתו
ממנו קרנתיו: וצפית אתו זהב
טהור את גגו ואת קירתיו סביב
ואת קרנתיו ועשית לו זר זהב
סביב: ושתי טבעת זהב תעשה
לו מתחת לזרו על שתי צלעתיו
תעשה על שני צדיו והיה לבתים
לבדים לשאת אתו בהמה: ועשית
את הבדים עצי שטים וצפית
אתם זהב: ונתתה אתו לפני
הפרכת אשר על ארן העדת
לפני הכפרת אשר על העדת
אשר אועד לך שמה: והקטיר

ברוך: ותעביד מדבחא
לאקטרא עלוהי קטורת בוסמין
דאעי שטין תעביד יתיה: ואצנע
מדבחא לתבכיר אלבכור. מן כשב
סנט תצנעה: אמתא ארכיה.
ואמתא פתיה מרבע יהי: ותרתין
אמין רומיה. מניה קרנוהי:
טולה דראע ועׂרצה דראע
יכון מרבעא. וסמכה דראעין.
וארכאנה מנה: ותחפי יתיה
דהב דכי. ית אגריה וית
כתלוהי סחור סחור וית קרנוהי:
ותעביד ליה זיר דדהב סחור
סחור: וגשה בדהב כאלץ.
סטחה וחיטאנה. מסתדירא
וארכאנה ואצנע לה זיגא מן
דהב מסתדירא: ותרתין עזקן דדהב
תעביד ליה מלרע לזיריה. על תרתין זויתיה תעביד על תרין סטרוהי ויהון
לאתרא לאריחיא. למטל יתיה בהון: וחלקתי דהב תצנעהמא לה מן דון
זיגה פי גהתיה כדאך עלי גאנביה תכון מכאנא לדהוק ליחמל בהא:
ותעביד ית אריחיא דאעי שטין ותחפי יתהון דהבא: ואצנע דהוק מן
כשב וגשהא בדהב: ותתין יתיה קדם פרכתא דעל ארונא דסהדותא קדם כפרתא
דעל סהדותא דאזמין מימרי לך תמן: ואגעלה בין ידי אלסגף אלדי עלי
צנדוק אלשהאדה בין ידי אלגשא אלדי עלי אלשהאדה אלדי אחצרך הנאך: ויקטר

ק מ"ס את גגו זה היה לו גג אבל מזבח העולה לא היה לו גג אלא ממלאים אותו אדמה בכל חנייתן. זר זהב סימן לכתר
כהונה. צלעותיו כאן הוא לשון זויות כתרגומו. לפי שנ' על שני צדיו שתי זויותיו שבשני צדיו. והיה מעשה הטבעות
האלה לבתים לבדים בית יהיה הטבעות לבד. לפני הפרכת שמא תאמר משוך מכנגד הארון לצפון או לדרום ת"ל לפני הכפרת

268

עליו אהרן קטרת סמים בבקר
בבקר בהיטיבו את הנרת יקטירנה׃
ובהעלת אהרן את הנרת בין
הערבים יקטירנה קטרת תמיד
לפני יהוה לדרתיכם׃ לא תעלו
עליו קטרת זרה ועלה ומנחה
ונסך לא תסכו עליו׃ וכפר אהרן
על קרנתיו אחת בשנה מדם חטאת
הכפרים אחת בשנה יכפר עליו
לדרתיכם קדש קדשים הוא ליהוה׃

לא פסוק סימן מיכאל

וידבר יהוה אל משה לאמר׃
כי תשא את ראש בני ישראל
לפקדיהם ונתנו איש כפר נפשו
ליהוה בפקד אתם ולא

עלוהי אהרן קטורת בסמין בצפר
בצפר באתקנותיה ית בוציניא
יקטרנה׃ ויבכר עליה הרון מן
בכור לצמוג מכל גדאה אדי
אנלח יסרג בכר בה׃ ובאדלקות
אהרן ית בוציניא בין שמשיא
יקטרנה קטורת בסמין תדירא
קדם יי לדריכון׃ ויבכר ודא אדיאסרג
יסרג בכר בה בכורא דאימא בין
ידי ללה לאגיאלכם׃ לא תסקון עלוהי
קטורת בסמין נוכראין ועלתא
ומנחתא ונסכין לא תנסכון עלוהי׃
לא תבכרו עליה בכורא גריבא ולא
צעידה ולא הדייה ומזאגא לא תרשו
עליה׃ ויכפר אהרן על קרנוהי חדא ת״ו׳
בשתא מדם חטאת כפוריא חדא בשתא

יכפר עלוהי לדריכון קודש קודשין הוא קדם יי׃ ויסתגפר הרון ענד ארכאנה מרה
ואחדה פי סנה מן דם דכוה יום אלגפראן מרה פי סנה יסתגפר ענדה לאגיאלכם׃
מן כואץ אלאקדאס ללה׃ ומליל יי עם משה למימר׃ תם כלם אלה
מוסא תכלמא׃ הארית קביל ית חשבן בני ישראל למניניהון ויתנון גבר פרקן נפשיה קדם יי כד תמני

מכוון כנגד הארון מבחוץ׃ בה׳ טיבו׃ לשון ניקוי הבזיכין של מנורה מדשן הפתילות שנשרפו בלילה והיה מטיבן בכל
בקר ובקר׃ נרות׃ לנשיש בלעז וכן כל נרות האמורות במנורה חוץ ממקום שנ׳ שם העלאה שהוא לשון הדלקה׃
ובהעלות׃ כשידליק להעלות להבתן׃ יקטירנה׃ בכל יום פרס אקטיר שחרית ופרס בין הערבים׃ לא תעלו עליו׃
על מזבח זה׃ קטורת זרה׃ שום קטרת של נדבה כולן זרות לו חוץ מזו׃ ועולה ומנחה׃ ולא עולה ומנחה עולה
שלבהמה ועוף ומנחה היא שלמין לחם׃ וכפר אהרן׃ מתן דמים׃ אחת בשנה׃ ביום הכפורים הוא שנ׳ באחרי מות
ויצא אל המזבח אשר לפני יי׳ וכפר עליו׃ חטאת הכפורים הם פר ושעיר של יום הכפורים המכפרים על טומאת מקדש
וקדשיו׃ קודש קדשים המזבח מקודש לדברים הללו בלבד ולא לעבודה אחרת׃ כי תשא׃ לשון
קבלה כתרגומו כשתחפוץ לקבל סכום מנינם לדעת כמה הם אל תמנם לגלגלת אלא יתנו כל אחד מחצית
השקל ותמנה את השקלים ותדע מנינם׃ ולא יהיה בהם נגף׃ שהמנין שולט בו עין הרע והדבר בא עליהם כמו שמצינו בימי דוד

יהיה בהם נגף בפקד אתם׃ זה
יתנו כל העבר על הפקדים
מחצית השקל בשקל הקדש
עשרים גרה השקל מחצית
השקל תרומה ליהוה׃ כל העבר
על הפקדים מבן עשרים שנה
ומעלה יתן תרומת יהוה׃ העשיר
לא ירבה והדל לא ימעיט
ממחצית השקל לתת את תרומת
יהוה לכפר על נפשתיכם׃ ולקחת
את כסף הכפרים מאת בני ישראל

יתהון ולא יהי בהון מותא ד״א תמני
יתהון׃ ואדא אחצית גמיע גמלת
בני אסראיל עלי עדדהם פליעטי
כל רגל מנהם פדא נפסה ללה
אדא אחציתהם ולא יחל בהם ובא
ענד דלך׃ דין יתנון כל דעבר על
מניניא פלגות סלעא בסלעי
קודשא עסרין מעין סלעא פלגות
סלעא אפרשותא קדם יי׳׃ הדי
מא יעטי כל מן גאז עליה לעדד
נצף מתקאל במתקאל אלקדס עשרין
ואנק אלמתקאל נצפה רפיעה ללה׃

כל דעבר על מניניא מבר עסרין שנין ולעילא יתין אפרשותא קדם יי׳׃
כל מן גאז עליה לעדד מן אבן עשרין סנה פצאעדא והו יעטי רפיעה ללה׃
דעתיר לא יסגי ודמסכן לא יזער מפלגות סלעא למתן ית אפרשותא קדם יי׳
לכפרא על נפשתכון׃ ואלמוסר לא יכתר ואלפקיר לא יקלל מן נצף מתקאל פאעטו
רפיעה ללה ליכפרו ען אנפסכם׃ ותיסב ית כסף כפוריא מן בני ישראל

זה יתנו״ הראה לו כמין מטבע של אש ומשקלה מחצית השקל ואמר לו כזה יתנו״ העובר על הפקודים״ דרך
המונין מעבירין את הנמנין זה אחר זה וכן כל אשר יעבור תחת השבט וכן תעבורנה הצאן על ידי מונה״
מחצית השקל בשקל הקדש״ במשקל השקל שקצבתי לך לשקול בו שקלי הקדש כגון שקלים האמורין בפרשת
ערכין ושדה אחוזה״ עשרים גרה השקל עכשיו פירש לך כמה הוא״ גרה לשון מעה וכן בשמואל יבא להשתחות
לו לאגורת כסף ולככר לחם״ עשרים גרה השקל״ השקל שהוא ארבעה זוזים והזוז מתחלתו חמש מעות
אלא באו והוסיפו עליו שתות והעלוהו לשש מעה כסף ומחצית השקל הזה שאמרתי לך יתנו תרומה ליי׳״
מבן עשרים שנה ומעלה״ למדך כאן שאין פחות מבן עשרים יוצא לצבא ונמנה בכלל אנשים״ לכפר
על נפשותיכם״ שלא תנגפו על ידי מנין״ דבר אחר לכפר על נפשותיכם לפי שרמז להם כאן שלש
תרומות שנכתב כאן תרומת יי׳ שלש פעמים אחת תרומת אדנים שמנין כשהתחילו בנדבת המשכן
שנתנו כל אחד ואחד מחצית השקל ועלה למאת ככר שנאמר וכסף פקודי העדה מאת ככר ומהן נעשו האדנים
שנאמר ויהי מאת ככר הכסף וגו׳ והשנית אף היא על ידי מנין שמנאן משהוקם המשכן הוא המנין האמור
בתחלת חומש הפקודים באחד לחדש השני בשנה השנית ונתנו כל אחד מחצית השקל והן לקנות מהם
קרבנות צבור שלכל שנה ושנה והושוו בהם עניים ועשירים ועל אותה תרומה נאמר לכפר על נפשותיכם
שהקרבנות לכפרה הם באין והשלישית היא תרומת המשכן כמו שנאמר כל מרים תרומת כסף ונחשת ולא
היתה יד כולם שוה בה אלא איש מה שנדבו לבו״ ונתת אותו על עבודת אהל מועד״ למדת

שבעטיה

269

ונתת אתו על עבדת אהל מועד
והיה לבני ישראל לזכרון
לפני יהוה לכפר על נפשתיכם:

וידבר יהוה אל משה לאמר:
ועשית כיור נחשת וכנו נחשת
לרחצה ונתת אתו בין אהל
מועד ובין המזבח ונתת שמה
מים: ורחצו אהרן ובניו ממנו
את ידיהם ואת רגליהם: בבאם

ותתן יתיה על פלחן משכן זמנא·
ויהי לבני ישראל לדכרנא קדם יי·
לכפרא על נפשתכון: וכד פצה
אגפאן מן בני אסראיל· ואצרפה
פי כרמת כבא אלמחצר· ויכון לבני
אסראיל דכרא בין ידי אלה ... ליכפח
ען אנפסכם: ומליל יי
עם משה למימר: תם כרם
אלה מוסי תכלימא: ותעביד
כיורא דנחשא ובסיסיה דנחשא
לקידוש· ותתין תמן מיא: ואצנע
חוצא מן נחאס· ומקעדה מן נחאס לל גסל· ואגעלה בין כבא אלמחצר וא/
מדבח· ואגעל פיה מאא: ויקדשון אהרן ובנוהי מניה· ית ידיהון וית רגליהון:
יגסל הרון ובנוה מנה· אידיהם וארגלהם: במיעלהון למשכן

ית ה׳ כיור אשכין זמנא ובין מדבחא ...

שנצטוו למנותם בתחלת נדבת המשכן אחר מעשה העגל מפני שנתנה בהם מגפה כמו שנ׳ ויגף י״י את העם״
משל לצאן החביבה על בעליה שנפל בה דבר ומשפסק אמר לו לרועה בבקשה ממך מנה את צאני ודע
כמה נותרו בהם להודיעו שהיא חביבה עליו ואי אפשר לומ׳ שהמנין הזה הוא האמור בחומש הפקודים שהרי נאמ׳
בו באחד לחדש השני והמשכן הוקם באחד לחדש הראשון שנ׳ ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים וג׳ והמנין הזה
נעשו האדנים משקליו שנ׳ ויהי מאת ככר הכסף לצקת וג׳ הא למדת שתים היו אחת בתחלת נדבתן אחר יום הכפורים
בשנה ראשונה ואחת בשנה שניה באייר משהוקם המשכן ואם תאמר וכי אפשר שבשניהם היו ישרא׳ שוים שש מאות
אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים שהרי׳ בכסף פקודי העדה נאמ׳ כאן ובחומש הפקודים אף בו נאמר כן ויהיו כל
הפקודים שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים והלא בשתי שנים היו ואי אפשר שלא היו בשעת מנין הראשון
בני תשע עשרה שנה שלא נמנו ובשניה נעשו בני עשרים תשובה לדבר אבל שנות האנשים בשנה אחת נמנו אבל למנין
יציאת מצרים היו שתי שנים לפי שליציאת מצרים מונין מניסן כמו ששנינו במסכת ראש השנה ונבנה המשכן בראשון
והוקם בשניה שנתחדשה שנה באחד בניסן אבל שנות האנשים מניין למנין שנות עולם המתחילים מתשרי נמצאו
שניהם המנינים בשנה אחת המנין האחד היה בתשרי לאחר יום הכפורים שנתרצה המקום לישרא׳ לסלוח להם
ונצטוו על המשכן והשני באחד באייר״ על עבודת אהל מועד״ הן האדנים שנעשו בו״ כיור״ כמין דוד גדולה
ולה דדים המריקים בפיהם מים״ וכנו״ כתרגומו בסיסיה מושב מתוקן לכיור״ לרחצה״ מוסב על הכיור״ ובין
המזבח״ מזבח העולה שכתוב בו שהוא לפני פתח אהל מועד ויהיה הכיור משוך קמעא ועומד כנגד אויר שבין
המזבח והמשכן ואינו מפסיק כלל בנתים משום שנ׳ ואת מזבח העולה שם פתח אהל מועד כלומר מזבח
לפני אהל מועד ואין כיור לפני אהל מועד הא כיצד משוך קמעא כלפי הדרום כך שנויה בזבחים״
את ידיהם ואת רגליהם״ בבת אחת היה מקדש ידיו ורגליו וכך שנינו בזבחים כיצד קידוש ידים ורגלים
מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית וידו השמאלית על גבי רגלו השמאלית ומקדש״ בבאם אל אהל מועד״
להקטיר שחרית ובין הערבים קטורת או להזות מדם פר כהן משיח ושעירי עבודת אליל״

אל אהל מועד ירחצו מים ולא
ימתו או בגשתם אל המזבח
לשרת להקטיר אשה ליהוה:
ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימתו
והיתה להם חק עולם לו ולזרעו
לדרתם:

וידבר יהוה אל משה לאמר:
ואתה קח לך בשמים ראש
מר דרור חמש מאות וקנמן
בשם מחציתו חמשים ומאתים
וקנה בשם חמשים ומאתים:
וקדה חמש מאות בשקל
הקדש ושמן זית הין: ועשית

זמנא יקדשון מיא ולא ימותון
או במקרבהון למדבחא לשמשא
לאסקא קרבנא לייי: פירכוליהם
[illegible] ומחצרי יגסלון
במא ולא יהלכון ופי תקדמהם
אלי אלמדבח ליכדמו. ויקתרו קרבאנא
ללה: ויקדשון ידיהון ורגליהון
ולא ימותון ותהי להון קים עלם
ליה ולבנוהי לדריהון: ויגסלו
אידיהם וארגלהם ולא יהלכו ויכון
להם רסם דאהר לה ולבנה לאגיאלהם:
ומליל ייי עם משה
למימר: תם כלם אללה מוסי
תכלימא: ואת סב לך בסמין
רישא מורא דכיא מתקל חמיש מאה וקנמן בסם פלגותיה מתקל
מאתן וחמשין וקני בסמא מתקל מאתן וחמשין: ואנת פכד מן
רוס אלטיב מן אלמסך אלכאלץ כמס מאיה מתקאל ומן עוד אלטיב מתל נצפה
מאיתין וכמסין מתקאלא ומן קצב אלדרירה מאיתין וכמסין איצא: וקציעתא
מתקל חמיש מאה בסלעי קדשא ומשח זיתא מלי הינא: ומן אלקסט [illegible]
מתקאלא במתקאל אלקדס ומן דהן אלזיתון מל קסט: ותעביד יתיה:

ולא ימותו" הא אם לא ירחצו ימותו שבתורה נאמרו כללות ומכלל לאו אתה שומע הין" אל המזבח" החיצון שאין כאן ביאת
אהל מועד אלא בחצר" ולא ימותו" לחייב מיתה על המשמש במזבח ואינו רוחץ ידים ורגלים שהמיתה ראשונה לא שמענו
אלא על הנכנס להיכל" בשמים ראש" חשובים" וקנמן בשם" לפי שהקנמון קליפת עץ הוא יש שהוא טוב ויש בו ריח טוב וטעם
ויש שאינו אלא כעץ לכך הוצרך לומר קנמן בשם מן הטוב" מחציתו חמשים ומאתים" מחצית הבאתו תהא חמשים ומאתים
נמצא כולו חמש מאות כמו שיעור מר דרור אם כן למה נאמר בו חציין גזירת הכתוב היא להביאו לחציין להרבות
בו שתי הכרעות שאין שוקלין עין בעין וכך שנויה בכריתות" וקנה בשם" קנה שלבושם לפי שיש קנים שאינם של בשם
הוצרך לומר בושם" חמשים ומאתים" סכום משקל כולו" וקדה שם שורש עשב ובלשון חכמים קציעה" הין" שנים עשר
לוגין ונחלקו בו חכמי ישראל ר' מאיר אומר בו שלקו את העקרין אמר לו ר' יהודה והלא לסוך את העקרין אינו ספק אלא
שלראום במים שלא יבלעו את השמן ואחר כך הציף עליהם השמן עד שקלט הריח וקפחו לשמן מעל העיקרין"

את֯ו שמן משחת קדש רקח
מרקחת מעשה רקח שמן
משחת קדש יהיה: ומשחת
בו את אהל מועד ואת ארון
העדת: ואת השלחן ואת כל
כליו ואת המנרה ואת כליה
ואת מזבח הקטרת: ואת מזבח
העלה ואת כל כליו ואת הכיר
ואת כנו: וקדשת אתם והיו קדש
קדשים כל הנגע בהם יקדש: ואת
אהרן ואת בניו תמשח וקדשת
אתם לכהן לי: ואל בני ישראל
תדבר לאמר שמן משחת קדש

משח רבות קדשא בוסם מבסם
עובד בסמן משח רבות קדשא
יהי: ואצנע דהן מסח קדס.
עטרא מעטרא צנעה עטאר.
כדאך יכון דהן מסח קדס: ותרבי
ביה ית משכן זמנא וית ארונא
דסהדותא: ואמסח מנה קבה
אלמחצר: וית פתורא וית כל מנוהי. תנדוק לשראדה:
וית מנרתא וית מנהא וית מדבחא
דקטורת בסמיא: ואלמאידה וגמיע
אניתהא ואלמנארה ואניתהא ומדבח
אלבכור: וית מדבחא דעלתא וית
כל מנוהי וית כיורא וית בסיסיה:
ומדבח אלצעידה וגמיע אניתה ואלחוץ
ומקעדה: ותקדיש יתהון ויהון קדש קדשין כל דיקרב בהון יתקדש:
וקדסהם יכונו מן כואץ אלאקדאס כל מן דנא בהם יתקדס: וית אהרן וית
בנוהי תרבי ותקדיש יתהון לשמשא קדמי: והרון ובניה תמסחהם
וקדסהם ליאמו לי: ועם בני ישראל תמליל למימר משח רבות
קדשא יהי דין קדמי לדריכון: ומר בני אסראיל קאילא יכון הדי דהן מסח

רקח מרקחת. רקח שם דבר הוא והטעם מוכיח שהוא למעלה והרי הוא כמו רקח לגע ואינו כמו רוגע הים וכמו
רוקע הארץ שהטעם למטה וכל דבר המעורב בחבירו עד שזה קופח מזה או ריח או טעם קרוי מרקחת.
רקח מרקחת. רקח העשוי על אומנות ותערובת. מעשה רוקח. שם האומן בדבר. ומשחת בו. כל
המשיחות כמין כ׳ יווני חוץ משל מלכים שהן כמין נזר. וקדשת אותם. משיחה זו מקדשתם להיות קדש
קדשים ומה היא קדושתם כל הנוגע וגו׳ כל הראוי לכלי שרת משנכנס לתוכו קדוש קדושת הגוף ליפסל
ביוצא ולינה וטבול יום ואינו לפדה ליצאת לחולין אבל דבר שאינו ראוי להם אין מקדשין ושנויה היא משנה
שלימה אצל מזבח מתוך שנ׳ כל הנוגע במזבח יקדש שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי ת״ל כבשים מה
כבשים ראויים אף כל ראוי. כל משיחות משכן וכהנים ומלכות מתורגם לשון רבוי לפי שאין דרך משיחתן
את לגדולה כי כן יקר המלך שזה חנוך גדולתו ושאר משיחות כגון רקיקין משוחין ראשית שמנים
ימשחו בלשון ארמית בהן כלשון עברית. לדורותיכם. מכאן למדו רבותינו לומר שכולו קיים

יהיה זה לי לדרתיכם׃ על בשר
אדם לא ייסך ובמתכנתו לא
תעשו כמהו קדש הוא קדש
יהיה לכם׃ איש אשר ירקח כמהו
ואשר יתן ממנו על זר ונכרת
מעמיו׃ ויאמר
יהוה אל משה קח לך סמים נטף
ושחלת וחלבנה סמים ולבנה
זכה בד בבד יהיה׃ ועשית אתה
קטרת רקח מעשה רוקח ממלח
טהור קדש׃ ושחקת ממנה

לקדסי ולאגיאלכם׃ על בסרא
דאנשא לא יתסך ובדמותיה לא
תעבדון כותיה קדשא הוא
קדשא יהי לכון׃ עלי בדן אנסאן
לא ידהן מנה וכהיאתה לא תצנעו
מתלה וכמיהו קדס כדאך
קדסא יכון לכם׃ גבר די יבסים
דכותיה ודי יתין מניה על חילוני
וישתיצי מעמיה׃ אי אנסאן
עטאר מתלה או געל מנה
עלי אגנבי ינקטע מן קומה׃
ואמר יי למשה סב

לך בסמין נטופא וטופרא וחלבונתא בסמין ולבונתא דכיתא׃
מתקל במתקל יהי׃ תסקאללה למוסי כד צמוגא מנהא אצטראך
ואצפאר ומאיעה וצמוג מעלבאן דכי אגזא מתסאויה׃ ותעביד יתה
קטרת בסמין בוסם עובד בסמן מערב דכי לקדשא׃ ואצנעהא
בכהא מעטרא צנעה עטאר מטרא מטהרא מקדסא׃ ותשחוק מנה

לעתיד לבוא׃ זה בגימטריא תרי עשר לוגין הוו׃ לא ייסך׃ בשני יודין לשון לא יפעל כמו למען ייטב לך׃ על בשר אדם לא ייסך׃
מן השמן הזה עצמו׃ ובמתכנתו לא תעשו כמהו׃ בסכום סממניו לא תעשו אחר כמהו במשקל סממנין הללו לפי מדת
הין שמן אבל אם פחת או רבה סממנין לפי מדת הין שמן מותר ואף העשוי במתכנתו שלזה אין הסך ממנו חייב
אלא הרוקחו׃ מתכנתו׃ לשון חשבון כמו מתכונת הלבנים וכן במתכנתה של קטורת׃ ואשר יתן ממנו׃ מאותו של משה׃
על זר שאינו צורך כהונה ומלכות׃ נטף הוא צרי ועל שאינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף קרוי נטף ובלעז
גומא והצרי קורין לו טריאקה׃ שחלת׃ שרש בשם חלק ומצהיר כצפורן ובלשון המשנה קרוי צפורן וזהו שתירגם
אונקלוס וטופרא׃ חלבנה׃ בושם שריחו רע וקורין לו גלבנה ומנאה הכתוב בין סממני הקטרת ללמדינו שלא ייקל
בעינינו לצרף עמנו באגודת תעניותנו ותפלותינו את פושעי ישראל שיהיו נמנין עמנו׃ סמים׃ אחרים׃ ולבונה זכה׃
מכאן למדו רבותינו אחד עשר סממנין נאמרו לו למשה בסיני מעוט סמים שנים נטף ושחלת וחלבנה שלשה הרי
חמש סמים לרבות עוד כמו אלו הרי עשר ולבונה הרי אחת עשרה ואלו הן הצרי והצפורן והחלבנה והלבונה מור וקציעה
שבולת נרד וכרכום הרי שמונה שה שבולת נרד אחד שהנרד דומה לשבולת הקשט והקליפה והקנה וקנמון הרי
אחד עשר בורית כרשינא אינו נקטר אלא בו שפין את הצפורן ללבנה שתהא נאה׃ בד בבד יהיה׃ אלו הארבעה
הנזכרים כאן יהיו שוים משקל במשקל כמשקלו שלזה כך משקלו שלזה וכן שנינו הצרי והצפורן החלבנה והלבונה
משקל שבעים שבעים מנה ולשון בד נראה בעיני שהוא לשון יחיד אחד באחד יהיו זה כמות זה׃ ממלח׃ כתרגומו
מעורב שיערב שחיקתן יפה יפה זה עם זה ואומר אני שדומה לו ויראו המלחים מלחיך וחובליך על שם שמהפכין

271

הדק ונתתה ממנה לפני העדת
באהל מועד אשר אועד לך
שמה קדש קדשים תהיה לכם׃
והקטרת אשר תעשה במתכנתה
לא תעשו לכם קדש תהיה לך
ליהוה׃ איש אשר יעשה כמוה
להריח בה ונכרת מעמיו׃
וידבר יהוה אל
משה לאמר׃ ראה קראתי
בשם בצלאל בן אורי בן חור
למטה יהודה׃ ואמלא אתו רוח
אלהים בחכמה ובתבונה ובדעת
ובכל מלאכה׃ ולחשב מחשבת

ותדיק. ותתין מנה. קדם סהדותא
במשכן זמנא. דאזמין מימרי לך
תמן. קדש קדשין תהי לכון׃ ואסחק
מנהא דקיקא. ואגעל מנה בין
ידי אלשהאדה פי כבא אלמחצר.
אלדי אחצרך הנאך. מן כואץ
אלאקדאס יכון לכם׃ וקטורת
בסמין דתעביד. בדמותה. לא
תעבדון לכון. קדשא תהי לך
קדם יי׃ ואלבכור אלדי תצנעו מתלה.
קדסא יכון לכם. כמא הו ללה׃
גבר דיעביד דכותה לארחא
בה. וישתיצי מעמיה׃ ואי אנסאן
צנע מתלה ליתבכר בה. ינקטע
מן קומה׃ ומליל יי עם משה למימר׃ תם כלם אללה מוסי
תכלימא׃ חזי דרביתי בשום בצלאל בר אורי בר חור לשבטא
דיהודה׃ אנטר קד שהרת אסם בצלאל אבן אורי אבן חור מן סבט
יהודה׃ ואשלימית עמיה רוח מן קדם יי. בחכמה ובסכלתנו
ובמדע ובכל עבידא׃ ואכמלת פיה עלמא מן ענד אללה. בחכמה
ופהם ומערפה בגמיע אלצנאיע׃ לאלפא אומנון. למעבד

תכנעו' כ' יונה [illegible]

את המים במשטות כשם שהיגין את הספינה כאדם המהפך בכף ביצים בקופות לערבן עם המים
וכל דבר שאדם רוצה לערב יפה יפה מהפכו באצבע או בבזך" ממולח טהור קדש" ממולח
יהיה וטהור יהיה" ונתתה ממנו וגו' היא קטורת שבכל יום ויום שעל מזבח הפנימי שהוא
באוהל מועד" אשר אועד לך שמה" כל מועדי דבור שאקבע לך אני קובעם לאותו מקום"
במתכנתה" במנין סממניה" קדש תהיה לך לה' שלא תעשנה אלא לשמי" להריח בה"
אבל עושה אתה במתכונתה משלך כדי למוכרה לצבור" קראתי בשם" לעשות מלאכתי
את בצלאל" חכמה מה שאדם שומע מאחרים ולמד" תבונה" מבין דבר מלבו מתוך
דברים שלמד" דעת" רוח הקדש" לחשוב מחשבות" אריגת מעשה חושב"

לעשות בזהב ובכסף ובנחשת: ובחרשת אבן למלאת ובחרשת עץ לעשות בכל מלאכה: ואני הנה נתתי אתו את אהליאב בן אחיסמך למטה דן ובלב כל חכם לב נתתי חכמה ועשו את כל אשר צויתך: את אהל מועד ואת הארן לעדת ואת הכפרת אשר עליו ואת כל כלי האהל: ואת השלחן ואת כליו ואת המנרה הטהרה ואת כל כליה ואת מזבח הקטרת: ואת מזבח העלה

בדהבא ובכספא ובנחשא: וחארץ טמהן בצנעה׳ דהב ופצ׳ה ונחאס: ובאומנות אבן טבא לאשלמא ובנגרות אעא למעבד בכל עבידא: וכרט גוהר לינצאם ונגר כשב ויצנע סאיר צנאיע: ואנא הא יהבית עמיה ית אהליאב בר אחיסמך לשבטא דדן ובלב כל חכימי לבא יהבית חכמתא ויעבדון ית כל דפקידתך: ואנא פקד צממת ליה אהליאב אבן אחיסמך מן סבט דן ופי קלוב

סאיר חכמא קד געלת חכמה׳ גמיע מא אמרתך בה: ית משכן זמנא וית ארונא לסהדותא וית כפרתא דעלוהי וית כל מני משכנא: כבא למחצר וצנדוק לשהאדה וגשא די עליה וסאיר אניה׳ לכבא: וית פתורא וית מנוהי וית מנרתא דכיתא וית כל מנהא וית מדבחא דקטורת בסמיא: ולמאידה עמיע אניתהא ולמנארה לכליצה וגמיע אניתהא ומדבח לבכור: וית מדבחא דעלתא וית כל מנוהי וית כיורא וית בסיסיה: ומדבח לצעידת

ויצנעון

חרשת לשון אומנות כמו חרש חכם ואונקלוס פירש ושנה בפירושן שאומן אבנים קרוי אומן וחרש עץ קרוי נגר ״למלאת״ להושיבה במשבצת שלה במלואה לעשות המשבצת למידת מושב האבן ועביה״ ובלב כל חכם לב וג׳ ועוד שאר חכמי לב יש בכם וכל אשר נתתי בו חכמה ועשו את כל אשר צויתך״ ואת הארון לעדות ״לצורך לוחות האבן העדות״ הטהרה״ על שם זהב טהור״ ואת בגדי השרד ״אומר אני לפי פשוטו של מקרא שאי אפשר לומר שבבגדי כהונה מדבר לפי שנ׳ אצלם ואת בגדי הקדש לאהרן הכהן ואת בגדי בניו לכהן אלא אין בגדי השרד הם בגדי התכלת והארגמן ותולעת שני האמורין בפרשת מסעות ונתנו עליו בגד תכלת ונתנו עליו בגד ארגמן ונתנו עליהם בגד תולעת שני ונראין דברי שנ׳

ואת כל כליו ואת הכיור ואת כנו ואת
בגדי השרד ואת בגדי הקדש
לאהרן הכהן ואת בגדי בניו לכהן
ואת שמן המשחה ואת קטרת
הסמים לקדש ככל אשר צויתך
יעשו
ג ויאמר יהוה אל משה לאמר ואתה
דבר אל בני ישראל לאמר אך
את שבתתי תשמרו כי אות הוא
ביני וביניכם לדרתיכם לדעת
כי אני יהוה מקדשכם ושמרתם
את השבת כי קדש הוא לכם
מחלליה מות יומת כי כל העשה
בה מלאכה ונכרתה הנפש

וגמיע אניתה ולחוץ ומקערה:
וית לבושי שמושא לשמשא
וית לבושי קדשא לאהרן כהנא
וית לבושי בנוהי לשמשא ותיאב
ושי. ותאב אלקדס להרון אלאמאם·
ותאב בניה ללאמאמה: וית
משחא דרבותא. וית קטורת
בסמיא לקודשא. ככל דפקידתך
יעבדון: ודהן אלמסח· ובכור
אלצמוג ללקדס· כגמיע מא
אמרתך יצנעון:
ואמר יי עם משה למימר: ואמר יי למשה למימר:
כלם אללה מוסי תכלימא: ואת
מליל עם בני ישראל למימר ברם
ית יומי שביא דילי תטרון ארי את

היא בין מימרי וביניכון למידע ארי אנא יי מקדשכון: ואנת פמר לדריכון
בני אסראיל וקל להם אמא סבותי פאחפצוה אד הי עלאמה ביני
ובינכם לאגיאלכם לתעלמו אני אללה מקדסכם: ותטרון ית שבתא ארי את
קדשא היא לכון דיחלנה אתקטלא יתקטיל ארי כל דיעביד ביה
עבידתא וישתיצי אנשא ההוא מעמיה: ואחפצו לסבת פאנהא לכם

ומן התכלת והארגמן ותולעת שני עשו בגדי שרד לשרת בקדש ולא הוזכר שש עמהם ואם בבגדי כהונה
מדבר לא מצינו באחד מהם ארגמן ותולעת שני בלא שש. בגדי השרד יש מפרשים לשון עבודה ושירות
כתרגומו לבושי שמושא ואין לי דמיון במקרא. ואני אומר שהוא לשון ארמי כתרגום ומן שלקלעים ותחב
של מכבר שהיו ארוגים במחט עשויים נקבים נקבים לשרד בלע"ז. ואת קטורת הסמים לקדש לצורך
הקטורת היכל שהוא קדש. ואתה דבר אל בני ישראל ואתה אע"פ שהפקדתיך לצוותם על מלאכת
המשכן אל ייקל בעיניך לדחות את השבת מפני אותה מלאכה. אך את שבתתי תשמרו אע"פ
שתהיו רדופין וזריזין בזריזות המלאכה שבת אל תדחה
מפניה. כל אכין ורקין מיעוטין למעט שבת ממלאכת המשכן. כי אות היא ביני וביניכם אות גדולה היא בינינו
שבחרתי בכם בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה. לדעת האומות בה כי אני ה' מקדשכם. מות יומת אם

ההוא מקרב עמיה׃ ששת ימים
יעשה מלאכה וביום השביעי ש׳
שבת שבתון קדש ליהוה כל
העשה מלאכה ביום השבת
מות יומת׃ ושמרו בני ישראל
את השבת לעשות את השבת
לדרתם ברית עולם׃ ביני ובין
בני ישראל אות הוא לעלם כי
ששת ימים עשה יהוה את
השמים ואת הארץ וביום
השביעי שבת וינפש׃
ויתן אל משה ככלתו
לדבר אתו בהר סיני שני לחת
העדת לחת אבן כתבים באצבע

מקדסה וכאדא האו יקתל קתלא·
וכל מן עמל פיהא צנאעה ינקטע
דאך אלאנסאן מן בין קומה׃ שתה
יומין תתעביד עבידתא וביומא
שביעאה שבא שבתא קדשא
קדם יי׳ כל די עביד עבידתא·
ביומא דשבתא אתקטלא י
יתקטיל׃ ודלך באן תצנע א׳
צנאיע פי סתה איאם ופי אליום
אלסאבע עטלה הי סבת מקדסה
ללה׃ כל מן עמל עמלא פי יום
אלסבת יקתל׃ ויטרון בני ישראל
ית שבתא למעבד ית שבתא לדריהון
קים עלם׃ וכדאך יחפט בני אסר
אלסבת ויקימו בהא לאגיאלהם עהד

אלדהר׃ בין ממרי ובין בני ישראל אתא היא לעלם· ארי שתא יומין עבד יי׳
ית שמיא וית ארעא· וביומא שביעאה· שבת ונח׃ ביני ובין בני אסראיל
עלאמה אלדהר· לאן פי סתה איאם צנע אללה אלסמאואת ואלארץ· ופי אליום
אלז׳ עטלהא ואראחהא׃ ויהב למשה· כד שיצי למללא עמיה בטורא
דסיני· תרין לוחי סהדותא· לוחי אבנא· כתיבין באצבעא דיי׳׃ תם דפע אלי

יש עדים והתראה ״ובכרתה״ בלא התראה״ מחלליה״ הנוהג בה חול בקדושתה״ שבת שבתון״ מנוחת מרגוע
ולא מנוחת עראי״ קדש ליי׳״ שמירת קדושתה לשמי ובמצותי״ וינפש״ כתרגומו ונח וכל לשון נופש הוא לשון
נפש שמשיב נפשו ונשימתו בהרגיעו מטורח המלאכה ומי שכתוב בו לא ייעף ולא ייגע וכל פעלו במאמר
הכתיב מנוחה לעצמו לשבר האוזן מה שהיא יכולה לשמוע׳ ויתן אל משה וג׳ אין מוקדם ומאוחר בתורה מעשה
העגל קודם לצווי מלאכת המשכן ימים רבים היה שהרי בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות וביום הכפורים
נתרצה הקב״ה לישראל ולמחרת התחילו בנדבת המשכן והוקם באחד בניסן״ ככלותו״ ככלתו כתיב חסר שנמסרה לו תורה
במתנה ככלה לחתן שלא היה יכול ללמוד כולה בזמן מועט כזה ד״א מה כלה מתקשטת בכ״ד קשוטין הן האמורין בספר ישעיה
אף תלמיד צריך להיות בקי בעשרים וארבעה ספרים״ לדבר אתו״ החקים והמשפטים שבואלה המשפטים״ לדבר אתו״
מלמד שהיה משה שומע מפי הגבורה וחוזרין ושונין את ההלכה שניהם יחד״ לוחות״ לחת כתיב שהיו שתיהן שוות״

אלהים׃ וירא העם כי בשש
משה לרדת מן ההר ויקהל
העם על אהרן ויאמרו אליו
קום עשה לנו אלהים אשר
ילכו לפנינו כי זה משה האיש
אשר העלנו מארץ מצרים
לא ידענו מה היה לו׃ ויאמר אלהם
אהרן פרקו נזמי הזהב אשר
באזני נשיכם בניכם ובנתיכם
והביאו אלי׃ ויתפרקו כל העם
את נזמי הזהב אשר באזניהם
ויביאו אל אהרן׃ ויקח מידם ויצר

מוסי חין פרג מן מכאטבתה עלי
גבל סינא לוחי שהאדה לוחי גוהר
מכתובין בקדרה אללה׃ וחזא עמא
ארי אוחר משה למיחת מן טורא
ואתכניש עמא על אהרן ואמרו
ליה קום עביד לנא דחלן דיהכון
קדמנא ארי דין משה גברא די
דאסקנא מארעא דמצרים לא
ידענא מא הוה ליה׃ ולמא ראי
אלקום אן מוסי קד אבטא אן ינזל
מן אלגבל תגווקו עלי הרון וקאלו
לה קם אצנע לנא מעבודא יסיר
בין אידינא פאן דלך מוסי אלדי

אצעדנא מן בלד מצר לם נעלם מא כאן מן אמרה׃ ואמר להון אהרן
פריקו קדשי דדהבא דבאדני נשיכון בניכון ובנתכון ואיתו לי׃ פקאל להם
הרון פכו אשנאף אלדהב אלתי פי אדאן נסאכם בניכם ובנאתכם ואיתוני
בהא׃ ופריקו כל עמא ית קדשי דדהבא דבאדניהון ואיתיאו לאהרן׃ פפך
גמיע אלקום אשנאף אלדהב אלתי פי אדאנהם ואתו בהא אלי הרון׃ ונסיב מידהון וצר

כי בשש משה" כתרגומו לשון איחור וכן בושש רכבו ויחילו עד בוש כי כשעלה משה להר אמר להם לסוף ארבעים
יום אני בא בתוך שש שעות. כסבורים הם שאותו יום שעלה מן המנין הוא והוא אמר להם שלמים ארבעים יום ולילו
עמו ויום עלייתו אין לילו עמו ובשבעה בסיון עלה ונמצא יום ארבעים בשבעה עשר בתמוז בששה עשר יום
בא שטן ועירבב את העולם והראה דמות חשך ואפלה וערבוביא לומר ודאי מת משה לכך בא ערבוביא לעולם אמ'
להם מת משה שכבר באו שש ולא בא וכו' כדאיתא במסכת שבת ואי אפשר לומר שלא טעו אלא ביום המעונן
בין קודם חצות בין לאחר חצות שהרי לא ירד משה עד יום המחרת שנ' וישכימו ממחרת ויעלו עולות" אשר
ילכו לפנינו" אלהות הרבה אוו להם" כי זה משה האיש" כמין דמות משה הראה להם השטן שנושאין אותו
באויר רקיע השמים" אשר העלנו מארץ מצרים" והיה מורה לנו דרך אשר נעלה בה עתה צריכין אנו
לאלוהות אשר ילכו לפנינו" באזני נשיכם" אמר אהרן בלבו הנשים והילדים חסים בתכשיטיהן שמא יתעכב
הדבר ובתוך כך יבא משה והם לא המתינו ופרקו מעל עצמן" פרקו לשון צווי מגזרת פרק ליחיד כמו ברכו
מגזרת ברך" ויתפרקו" לשון פריקת משא כשנטלום מאזניהם נמצאו הם מפורקים מנזמיהם וישקל יד בנזם"
את טמי" כמו מנזמי כמו כצאתי את העיר מן העיר" ויצר אותו בחרט" יש לתרגמו בשני פנים האחד ויצר
לשון קשירה בחרט לשון סודר כמו המטפחות והחריטין ויצר ככרים כסף בשני חריטים והשני ויצר לשון צורה

אֹתוֹ בַּחֶרֶט וַיַּעֲשֵׂהוּ עֵגֶל מַסֵּכָה
וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיַּרְא
אַהֲרֹן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו וַיִּקְרָא
אַהֲרֹן וַיֹּאמַר חַג לַיהוָה מָחָר׃ וַיַּשְׁכִּימוּ
מִמָּחֳרָת וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיַּגִּשׁוּ שְׁלָמִים
וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל וְשָׁתוֹ וַיָּקֻמוּ
לְצַחֵק׃
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֶךְ רֵד כִּי
שִׁחֵת עַמְּךָ אֲשֶׁר הֶעֱלֵיתָ מֵאֶרֶץ

יָתֵיהּ בְּזִיפָא· וַעֲבַדֵיהּ עֵגֶל מַתְּכָא·
וַאֲמַרוּ אִלֵּין דַּחְלָתָךְ יִשְׂרָאֵל· דְּאַסְּקוּךְ
מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ פאכדהא מנהם·
ואמר מן צוורהא בקלב· פצנעהא
עגלא מסבוכא· [illegible] וקלו·
הדי רבך יא אסראיל· אלדי אצעדך
מן בלד מצר׃ וַחֲזָא אַהֲרֹן· וּבְנָא
מַדְבְּחָא קֳדָמוֹהִי· וּקְרָא אַהֲרֹן
וַאֲמַר· חַגָּא קֳדָם יְיָ מְחַר׃ פלמא ראי
דלך הרון בנא מדבחא בין ידיה·
ונאדא וקאל ללה חג גדא׃ וְאַקְדִּימוּ
בְּיוֹמָא דְבָתְרוֹהִי· וְאַסִּיקוּ עֲלָוָן· וְקָרִיבוּ נִכְסִין· וְאַסְחַר עַמָּא לְמֵיכַל וּלְמִשְׁתֵּי·
וְקָמוּ לְחַיָּכָא׃ תם אדלגו מן גד· וקרבו צואעדא· ודבחו סלאמה פגלס
אלקום ליאכלו וישרבו· וקאמו ללעבו׃ וּמַלֵּיל יְיָ עִם
מֹשֶׁה· אִיזֵיל חוּת אֲרֵי חַבִּיל עַמָּךְ· דְּאַסֵּיקְתָּא מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ פקאל
אללה למוסי· קם אמץ· פאנחדר אפסד קומך· אלדי אצעדת מן בלד

בחרט כלי אומנות הצורפין שחורצין וחורטין בו צורות בזהב כעט סופר החורט אותיות בלוחות ופנקסין כמו וכתוב עליו
בחרט אנוש וזהו שתרגם אונקלוס וצר יתיה בזיפא לשון זיופא הוא כלי אומנות שחורטים בו בזהב אותיות ושקורין
בלעז ניל ומזייפין על ידו חותמות׳ עגל מסכה׳ כיון שהשליכו לאור בכור באו מכשפי ערב רב שעלו עמהם
ממצרים ועשאוהו בכשפים ויש אומרים מיכה היה שם שיצא מתוך דמוסי בנין שנתמעך בו במצרים והיה בידו שם
וטס שכתב בו משה עלה שור עלה שור להעלות ארונו שליוסף מתוך נילוס והשליכו לתוך הכור ויצא העגל׳ מסכה׳
לשון מתכת ד״א מאה ועשרים וחמשה קנטרין זהב היו בו בגימטריא שלמסכה׳ אלה אלהיך׳ ולא נאמר אלה אלהינו מכאן
שערב רב שעלו ממצרים הם שנקהלו על אהרן והם שעשאוהו ואחר כך הטעו את ישראל אחריו׳ וירא אהרן׳ שהיה
בו רוח חיים שנ׳ בתבנית שור אוכל עשב וראה שהצליח מעשה שטן ולא היה לו פה לדחותם לגמרי׳ ויבן מזבח׳ לדחותם׳
ויקרא חג לה׳ מחר׳ ולא היום שמא יבא משה קודם שיעבדוהו זהו פשוטו׳ ומדרשו בויקרא רבה דברים הרבה ראה
אהרן ראה חור בן אחותו שהיה מוכיחן והרגוהו וזהו ויבן מזבח לפניו ויבן מזבוח לפניו ועוד ראה ואמר מוטב שיתלה
בי הסרחון ולא בהם ועוד ראה ואמר אם הם בונים אותו המזבח זה מביא צרור וזה מביא אבן ונמצאת מלאכתן
בבת אחת מתוך שאני בונה אותו ואני מתעצל במלאכתו ובין כך ובין כך משה בא׳ חג לה׳ בלבו היה לשמים בטוח
היה שיבא משה ויעבדו את המקום׳ וישכימו׳ השטן זירזם כדי שיחטאו׳ לצחק׳ יש במשמע הזה גילוי עריות
כמו שנ׳ לצחק בי ושפיכות דמים כמו שנ׳ יקומו הנערים וישחקו לפנינו אף כאן נהרג חור׳ וידבר׳ לשון
קושי הוא כמו וידבר אתם קשות׳ לך רד׳ מגדולתך׳ לא נתתי לך גדולה אלא בשבילם באותה שעה
נתנדה משה מפי בית דין שלמעלה׳ שחת עמך׳ שחת העם לא נאמר אלא עמך ערב רב
שקבלת מעצמך וגיירתם ולא נמלכת בי ואמרת טוב שידבקו גרים בשכינה הם שחתו והשחיתו׳

קשר׳

474

מצרים: סרו מהר מן הדרך
אשר צויתם עשו להם עגל
מסכה וישתחוו לו ויזבחו לו
ויאמרו אלה אלהיך ישראל
אשר העלוך מארץ מצרים:
ויאמר יהוה אל משה ראיתי את
העם הזה והנה עם קשה ערף
הוא: ועתה הניחה לי ויחר אפי
בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי
גדול: ויחל משה את פני יהוה
אלהיו ויאמר למה יהוה יחרה
אפך בעמך אשר הוצאת מארץ
מצרים בכח גדול וביד חזקה:
למה יאמרו מצרים לאמר
ברעה הוציאם להרג אתם

מצר׳ סטו בפריע מן אורחא
דפקידתנון. עבדו להון. עגל
מתכא. וסגידו ליה ודבחו ליה.
ואמרו אלין דחלתך ישראל
דאסקוך מארעא דמצרים:
וזאן סריעא ען אלטריק אלדי אמרתהם
בה. וצנעו להם עגלא מסבוכא.
פסגדו לה ודבחו לה. וקאלו. הדי
רבך יא אסראיל. אלדי אצעדך
מן בלד מצר: ואמר יי׳ למשה.
גלי קדמי עמא הדין. והא עם
קשי קדל הוא: תם קאל אלה לה.
קד עלמת אן הולאי קום. קום
צעב ארקאב: וכען אנח בעותך
מן קדמי: ויתקף רגזי בהון ואשיצינון.
ואעביד יתך לעם סגי: פלמא אן
תרכתני אשתד גצבי עליהם כאפניתהם. וצנעת מנך אמה עצימה: וצלי משה
קדם יי׳ אלהיה ואמר. למא יי׳ יתקף רגזך בעמך. דאפיקתא מארעא דמצרים.
בחיל רב וביד תקיפא: פאבתהל מוסי אלי אלה רבה וקאל. יא רב לא ישתד
גצבך עלי קומך. אלדין אכרגתהם מן בלד מצר. בקווה עצימה ויד שדידה:
למא יימרון מצראי למימר. בבישא אפיקנון לקטלא יתהון בינו טוריא.
ולשיצייותהון. מעל אפי ארעא. תוב מתקוף רגזך. ואתיב מן בישתא דמלילתא
למעבד לעמך: ולא יקולון אלמצריון אנה אכרגהם בשר ליקתלהם פי מא

קצי עורף. מחזירין קשי ערפם לכבד מוכיחיהם ומאנים לשמוע. הניחה לי. עדיין לא שמענו שנתפלל משה עליהם והוא
והוא אומר הניחה לי אלא כאן פתח לו פתח והודיעו שהדבר תלוי בו שאם יתפלל עליהם לא יכלם. למה
יי׳ יחרה אפך. כלום מתקנא אלא חכם בחכם גבור בגבור. והנחם. התעשת מחשבה אחרת להיטב

בהרים ולכלתם מעל פני האדמה
שוב מחרון אפך והנחם על
הרעה לעמך׃ זכר לאברהם
ליצחק ולישראל עבדיך אשר
נשבעת להם בך ותדבר אלהם
ארבה את זרעכם ככוכבי
השמים וכל הארץ הזאת אשר
אמרתי אתן לזרעכם ונחלו לעלם׃
וינחם יהוה על הרעה אשר דבר לעשות
לעמו׃
ויפן וירד משה מן ההר ושני לחת
העדת בידו לחת כתבים משני
עבריהם מזה ומזה הם כתבים׃
והלחת מעשה אלהים המה

כין אגבאל ויפניהם ען וגה אלארץ׃
ארגע ען שדה גצבך ואצפח אלבליה
לקומך׃ אדכר לאברהם ליצחק
ולישראל עבדך דקיימתא להון
במימרך ומלילתא עמהון אסגי
ית בניכון ככוכבי שמיא וכל
ארעא הדא דאמרית אתין לבניכון
ויחסנון לעלם׃ אדכר לאברהם
ויצחק ואסראיל עבידך אלדי אקסמת
להם באסמך וקלת להם אכתר
נסלכם ככואכב אלסמא וגמיע
אלבלד אלדי קלת אעטיה לנסלכם
ויחוזוה אלי אלדהר׃ ותב יי׳ מן
בישתא דמליל למעבד לעמיה׃
פצפח אללה ען אלבליה אלדי קאל
אן יחלהא בקומה׃ ואתפני ונחת משה מן טורא ותרין
לוחי סהדותא בידיה לוחין כתיבין מתרין עברוהי מכא ומכא
אנון כתיבין׃ ולמא מוסי ונזל מן אלגבל ולוחי אלשהאדה פי ידה לוחאן
מכתובאן מן גאנביהמא מן ואכל ומן כארג׃ ולוחיא עובדא דיי׳ אנון
וכתבא כתבא דיי׳ הוא ומפרש על לוחיא׃ ואללוחאן המא צנעה אללה׃

להם׃ על הרעה אשר חשבת להם׃ זכור לאברהם׃ אם עברו על עשרת הדברות אברהם אביהם נתנסה בעשר נסיונות
ועדיין לא קבל שכרו תנהו לו ויצאו עשר בעשר׃ לאברהם ליצחק ולישראל אם לשריפה הם זכור לאברהם שמסר עצמו
לישרף עליך באור כשדים אם להריגה זכור ליצחק שפשט צוארו לעקידה אם בגלות זכור ליעקב שגלה לחרן ואם אינן
ניצולין בזכותן מה אתה אומר לי ואעשה אותך לגוי גדול ואם כסא של שלש רגלים אינו עומד לפניך בשעת כעסך קל
וחומר לכסא של רגל אחד׃ אשר נשבעת להם בך׃ לא נשבעת להם בדבר שהוא כלה לא בשמים ולא בארץ
לא בהרים ולא בגבעות אלא בך שאתה קיים ושבועתך קיימת לעולם שנ׳ בי נשבעתי נאם יי׳ וליצחק נאמר
והקימתי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך וליעקב נאמר אני אל שדי פרה ורבה נשבע לו באל שדי׃
משני עבריהם׃ היו האותיות נקראות ומעשה נסים הוא׃ מעשה אלהים המה׃ כמשמעו הוא בכבודו עשאן
ד״א כאדם האומר לחבירו כל עסקיו של פלוני במלאכת פלונית כך כל שעשועיו של הקב״ה בתורה׃

והמכתב מכתב אלהים הוא חרות
על הלחת: וישמע יהושע את
קול העם ברעה ויאמר אל משה
קול מלחמה במחנה: ויאמר אין קול
ענות גבורה ואין קול ענות חלושה
קול ענות אנכי שמע: ויהי כאשר
קרב אל המחנה וירא את העגל
ומחלת ויחר אף משה וישלך
מידו את הלחת וישבר אתם תחת ‎מידיו ק׳
ההר: ויקח את העגל אשר עשו
וישרף באש ויטחן עד אשר דק
ויזר על פני המים וישק את בני
ישראל: ויאמר משה אל אהרן
מה עשה לך העם הזה כי הבאת
עליו חטאה גדלה: ויאמר אהרן

וכתבא הוא כתבא דיי׳ מפרש
על לוחיא: ושמע יהושע ית קל
עמא כד מיבבין ואמר למשה קל
קרבא במשריתא: פסמע יהושע
צות זקום פי תגליבהם פקאל למוסי:
צות חרב פי עסכר: ואמר לא קל
גיברין דנצחין בקרבא ולא קל
חלשין דמתברין: קל דמחיכין אנא
שמע: קאל ליס הו צות ידל עלא
צפר ולא צות ידל עלי הזימה:
בל צות צוצא אנא סאמע: והוה
כד קריב למשריתא ותקיף רגזא ‎וחזא ית עגלא וחינגין:
דמשה ורמא מידוהי ית לוחיא ותבר
יתהון בשפולי טורא: פלמא קרב מן
אלעסכר ראי אלעגל ואלטבול פאשתד
גצב מוסי וטרח אללוחין מן ידיה:

וכסרהמא תחת אלגבל: ונסיב ית עגלא דעבדו ואוקיד בנורא ושף עד דהוה
דקיק ודרא על אפי מיא ואשקי ית בני ישראל: תם אכד אלעגל אלדי צנעוה פאחרקה
באלנאר וברדה באלמברד אלי אן דק ודראה עלי וגה אלמא וסקאה בני אסראיל אבאה:
ואמר משה לאהרן מא עבד לך עמא הדין ארי איתיתא עלוהי חובא רבא: תם קאל
להא מא צנע בך הולאי אלקום אד גלבת עליהם כטייה עצימה: ואמר אהרן

חרות לשון חרות וחרט אחד הוא שניהם לשון חקיקה אנטליי״ר בלע״ז. ברעה בהריעו שהיו מריעים ושמחים וצוחקים. אין קול ענות גבורה.
אין קול הזה נראה קול עניית גבורים הצועקים נצחון ולא קול חלשים הצועקים ווי או ניסה. קול ענות קול חרופין וגדופין המענים את נפש
שומען כשנאמרין לו. וישלך מידו. אמר מה פסח שהוא אחד מן המצות אמרה תורה כל בן נכר לא יאכל בו התורה כולה כאן וכל
ישראל משומדים ואתננה להם. תחת ההר לרגלי ההר. ויזר לשון נפוץ וכן יזורה על נוהו גפרית וכן כי חנם מזורה הרשת
שזורין בו דגן וקטניות. וישק את בני ישראל. נתכוון לבודקן כסוטות שלש מיתות נדונו אם יש עדים והתראה בסייף
כמשפט אנשי עיר הנדחת שהן מרובין עדים בלא התראה במגפה שנ׳ ויגף ה׳ את העם לא עדים ולא התראה בהדרוקן שבדקום
המים ותפחו בטניהם. מה עשה לך העם הזה. כמה יסורין סבלת שיסרוך עד שלא תביא עליהם חטא זה.

אל יחר אף אדני אתה ידעת את
העם כי ברע הוא: ויאמרו לי
עשה לנו אלהים אשר ילכו
לפנינו כי זה משה האיש אשר
העלנו מארץ מצרים לא ידענו
מה היה לו: ואמר להם למי זהב
התפרקו ויתנו לי ואשלכהו
באש ויצא העגל הזה: וירא
משה את העם כי פרע הוא כי
פרעה אהרן לשמצה בקמיהם:
ויעמד משה בשער המחנה
ויאמר מי ליהוה אלי ויאספו
אליו כל בני לוי: ויאמר להם
כה אמר יהוה אלהי ישראל
שימו איש חרבו על ירכו עברו

לא יתקף רוגזא דרבוני את ידעת
ית עמא ארי בביש הוא: קל לא
ישתד גצב סיידי אנת עארף בלקום
אנהם שרירין: ואמרו לי עביד
לנא דחלן דיהכן קדמנא ארי דין
משה גברא דאסקנא מארעא
דמצרים לא ידענא מה הוה ליה:
פקאלו לי אצנע לנא מעבודא יסיר
בין אידינא פאן דלך אלרגל מוסי
אלדי אצעדנא מן בלד מצר. לם
לם נעלם מא כאן מן אמרה: ואמרית
להון למן דהבא פריקו ויהבו לי
ורמיתיה בנורא ונפק עגלא
הדין: פקלת להם אנזעו למן דהב
פפכוה ואיתוני בה פטרחתה פי
אלנאר פכרג הדי אלעגל: וחזא משה
ית עמא ארי בטיל הוא ארי בטילנון אהרן לאסבותהון שום ביש לדריהון:
פלמא ראי מוסי אן אלקום מכשופין אד כשפהם הרון דוי אלשין מן מקאומיהם:
וקם משה בתרע משריתא ואמר מן דחלא דיי ייתון לותי ואתכנשו
לותיה כל בני לוי: פוקף מוסי בבאב אלעסכר וקאל מן לללה יקבל אלי פאגתמע
אליה גמיע בני לוי: ואמר להון כדנן אמר יי אלהא דישראל שוו גבר חרביה
על ירכיה עברו ותובו מתרע לתרע במשריתא וקטולו גבר ית אחוהי
וגבר ית חבריה ואנש ית קריביה: פקאל להם כדי קאל אללה אלאה אסראיל כל

כי ברע הוא. בדרך רע הם הולכים תמיד ובנסיונות לפני המקום. ואומר להם. דבר אחד והם מיהרו והתפרקו. ואשליכהו
באש. ולא ידעתי שיצא העגל הזה ויצא. פרוע. לשון מגולה נתגלה שמצו וקלונו כמו ופרע את ראש האשה. לשמצה
בקמיהם. להיות להם הדבר הזה לגנות בפי כל הקמים עליהם. מי לי״י אלי. יבא אלי. כל בני לוי. מכאן שכל השבט כשר

ושובו משער לשער במחנה
והרגו איש את אחיו ואיש את
רעהו ואיש את קרבו׃ ויעשו בני
לוי כדבר משה ויפל מן העם
ביום ההוא כשלשת אלפי איש׃
ויאמר משה מלאו ידכם היום
ליהוה כי איש בבנו ובאחיו ולתת
עליכם היום ברכה׃ ויהי ממחרת
ויאמר משה אל העם אתם
חטאתם חטאה גדלה ועתה
אעלה אל יהוה אולי אכפרה
בעד חטאתכם׃ וישב משה אל
יהוה ויאמר אנא חטא העם הזה
חטאה גדלה ויעשו להם אלהי
זהב׃ ועתה אם תשא חטאתם
ואם אין מחני נא מספרך אשר

רגל מנכם סיפה ואמצו וארגעו
מן באב אלי באב פי אלעסכר ויקתל
כל רגל מנכם חתי אכיה וצאחבה
וקראבתה׃ ועבדו בני לוי כפתגמא
דמשה ונפל מן עמא ביומא ההוא
כתלתה אלפין גברא׃ פצנע בנו לוי
כמא קאל מוסי׃ פוקע מן אלקום פי דלך
אליום שביה בתלת אלאף רגל׃ ואמר
משה קריבו ידכון יומא דין קורבנא
קדם יי׳ ארי גבר בבריה ובאחוהי ולאיתאה
עליכון יומא דין ברכן׃ קאל להם מוסי
אכמלו אליום ואגבכם ללה כל רגל
חתי באבנה ואכיה ותחל עליכם אליום
אלברכה׃ והוה ביומא דבתרוהי ואמר
משה לעמא אתון חבתון חובא רבא
וכען אסק לקדם יי׳ מאם אכפר על
חוביכון׃ פלמא כאן מן אלגד קאל מוסי

ללקום אנתם אכטיתם כטייה עצימה ואנא צאעד אלי אללה לעלי אסתגפרה ען
כטייתכם׃ ותב משה לקדם יי׳ ואמר בבעו חב עמא הדין חובא רבא ועבדו להון דחלן
דדהב׃ פרגע מוסי אלי אללה וקאל יארב קד אכטא הולאי אלקום כטייה עצימה וצנעו להם
מעבודא׃ וכען אם שבקת לחוביהון ואם לא מחני כען מספרך דכתבתא׃
ואלאן אן גפרת כטייתהם ולא פאמחני מן דיואנך אלדי כתבתה

כה אמר וגו׳ והיכן אמר זובח לאלהים יחרם כך שנויה במכילתא׃ אחיו׃ מאמו והוא ישראל׃ מלאו ידכם׃ אתם ההורגים
אותם בדבר זה תתחנכו להיות כהנים למקום׃ כי איש׃ מכם ימלא ידו בבנו ובאחיו׃ אכפרה בעד חטאתכם׃ אשים
כופר וקנוח וסתימה לנגד חטאתכם להבדיל ביניכם ובין החטא׃ אלהי זהב׃ אתה הוא שגרמת להם שהשפעת להם
זהב וכל חפצם מה יעשו שלא יחטאו משל למלך שהיה מאכיל ומשקה את בנו ומקשטו ותולה לו כיס בצוארו
ומעמידו בפתח בית זונות מה יעשה הבן שלא יחטא׃ ועתה אם תשא חטאתם׃ הרי טוב איני אומ׳ לך מחני׃ ואם אין
מחני׃ זה מקרא קצר וכן הרבה׃ מספרך׃ מכל התורה כולה שלא יאמרו עלי שלא הייתי כדאי לבקש עליהם

כתבת: ויאמר יהוה אל משה מי
אשר חטא לי אמחנו מספרי:
ועתה לך נחה את העם אל
אשר דברתי לך הנה מלאכי
ילך לפניך וביום פקדי ופקדתי
עלהם חטאתם: ויגף יהוה את
העם על אשר עשו את העגל
אשר עשה אהרן:
וידבר יהוה אל משה לך עלה
מזה אתה והעם אשר העלית מארץ
מצרים אל הארץ אשר נשבעתי
לאברהם ליצחק וליעקב לאמר
לזרעך אתננה: ושלחתי לפניך
מלאך וגרשתי את הכנעני
האמרי והחתי והפרזי החוי

פאסתריה: ואמר יי למשה מן דחב
קדמי אמחיניה מספרי: קאל אללה
למוסי אלדי אכטא ליאמחאה מן
דיואני: וכען איזיל דבר ית עמא
לאתר דמלילית לך הא מלאכי
יהך קדמך וביום אסערותי ואסער
עליהון חוביהון: ואלאן אמץ סייר
אלקום אלי אלמוצע אלדי קלתה לך.
הודי מלכי יסיר בין ידיך. ופי יום
מטאלבתי אטאלבהם בכטייתהם: ומחא
יי ית עמא על דאשתעבדו לעגלא
דעבד אהרן: פצדם אללה אלקום
עלי מא אצטנעו אלעגל אלדי צנעה
הרון: ומליל יי עם
משה איזיל סק מכא את ועמא
דאסיקתא מארעא דמצרים

לארעא דקיימית לאברהם ליצחק וליעקב למימר לבנך אתננה: פקאל
אללה מוסי אמץ אצעד מן ההנא אנת ואלקום אלדי אצעדתהם מן בלד מצר אלי
אלבלד אלדי אקסמת לאברהם ליצחק ויעקוב קאילא לנסלכם אעטיה: ואשלח
קדמך מלאכא ואתריך ית כנענאי אמוראי וחתאי ופרזאי חואי ויבוסאי:
ואבעת בין ידיך מלכא אטרד בה אלכנעניין ואלאמוריין ואלחתיין ואלפרזיין ואלחויין

רחמים: אל אשר דברתי לך: יש כאן לך אבל דבור במקום אליך וכן לדבר לו אל אדוניהו: הנה
מלאכי: ולא אני: וביום פקדי וגו' עתה שמעתי אליך מלכלותם יחד ותמיד תמיד כשאפקוד
עליהם עונותם ופקדתי עליהם מעט מן העון הזה עם שאר העונות ואין פורענות באה על
ישראל שאין בה קצת מפרעון עון העגל: ויגף ה' את העם: מיתה בידי שמים לעדים בלא
התראה: לך עלה מזה: ארץ ישראל גבוהה מכל הארצות לכך נאמר עלה: דבר אחר כלפי שאמר
לו בשעת הכעס לך רד אמר לו בשעת רצון לך עלה: אתה והעם: כאן לא נאמר ועמך: וגרשתי
את הכנעני וגו' ששה אומות הם והגרגשי עומד ופנה מפניהם מאליו: אל ארץ זבת חלב

והחתי.

יוכבש

והיבוסי׃ אל ארץ זבת חלב
ודבש כי לא אעלה בקרבך כי
עם קשה ערף אתה פן אכלך
בדרך׃ וישמע העם את הדבר
הרע הזה ויתאבלו ולא שתו
איש עדיו עליו׃ ויאמר יהוה
אל משה אמר אל בני ישראל
אתם עם קשה ערף רגע אחד
אעלה בקרבך וכליתיך ועתה
הורד עדיך מעליך ואדעה מה
אעשה לך׃ ויתנצלו בני
ישראל את עדים מהר חורב׃
ומשה יקח את האהל ונטה
לו מחוץ למחנה הרחק מן
המחנה וקרא לו אהל מועד

וחיבוסיין׃ לארע עבדא חלב
ודבש ארי לא אסליק שכינתי
מבינך ארי עם קשי קדל את
דילמא אשיצינך באורחא׃ אלי
בלד יפיץ אללבן ואלעסל פאני לא
אצעד נורי פימא בינכם לאנכם
קום צעב אלרקאב כלא אפניכם
פי אלטריק׃ ושמע עמא ית
פתגמא בישא הדין ואתאבלו
ולא שוו גבר תקון זינה עלוהי׃
פלמא סמע אלקום הדי אלכבר
אסו חזנו ולם יגעל כל אמר זייה
עליה׃ ואמר יי׳ למשה אימר
לבני ישראל אתון עם קשי קדל
שעא חדא אסליק שכינתי מבינך
ואשיצינך וכען אעדי תקון זינך
מנך גלי קדמי מא אעביד לך׃ תם קאל אללה למוסי קל לבני אסראיל אנתם קום
צעב אלרקאב פלו אנא אצעד נורי פי מא בינכם טרפה ואחדה לאפניתכם
ואלאן ארמו נזע זייכם ענכם חתי אערפכם מא אצנעה בכם׃ ואעדיו בני ישראל
ית תיקון זינהון מטורא דחורב׃ פאדאס בנו אסראיל נזע זייהם מן גבל חוריב׃
ומשה נסיב ית משכנא ופרסיה ליה מברא למשריתא ארחיק מן משריתא וקרי

ודבש" אני אומר לך להעלותם" כי לא אעלה בקרבך" לכך אני אומר לך ושלחתי לפניך מלאך" כי עם קשה עורף
אתה" וכשאני שוכן בקרבכם ואתם ממרים בי מרבה אני עליכם זעם" אכלך" לשון כליון" הדבר הרע" שאין השכינה
שורה ומהלכת בינ'ם" איש עדיו" מהר חורב כתרים שנתנו להם בחורב כשאמרו נעשה ונשמע" רגע אחד" שהוא
שיעור זעמו שנ' חבי כמעט רגע עד יעבר זעם ואכלה אתכם לפי כך טוב לכם שאשלח מלאך" ועתה" פורענות זו
תלקו מיד שתורידו עדיכם מעליכם" ואדעה מה אעשה לך" בפקודת שאר העון אני יודע מה שבלבי לעשות לך" את עדים
מהר חורב את העדי שהיה בידם מהר חורב" ומשה" מאותו עון והלאה" יקח את האהל" לשון הווה הוא לוקח אהלו ונוטהו
מחוץ למחנה אמר מנודה לרב מנודה לתלמיד" הרחק" אלפים אמה כענין שנ' אך רחוק יהיה ביניכם וביניו כאלפים אמה במדה"

והיה כל מבקש יהוה יצא אל
אהל מועד אשר מחוץ למחנה׃
והיה כצאת משה אל האהל
יקומו כל העם ונצבו איש פתח
אהלו והביטו אחרי משה עד באו
האהלה׃ והיה כבא משה האהלה
ירד עמוד הענן ועמד פתח האהל
ודבר עם משה׃ וראה כל העם
את עמוד הענן עמד פתח
האהל וקם כל העם והשתחוו
איש פתח אהלו׃ ודבר יהוה
אל משה פנים אל פנים
כאשר ידבר איש אל רעהו׃
ושב אל המחנה ומשרתו יהושע

ליה משכן בית אולפנא והוי כד הוה תבע אולפן
מן קדם יי נפיק למשכן בית אולפנא דמברא
למשריתא׃ וכאן מוסי יאכד אלכבא
פי צרבת כארג אלעסכר בעידא מנה
ויסמיה כבא אלמחצר וכאן כל מן טלב
אללה יכרג אלי כבא אלמחצר אלדי כארג
אלעסכר׃ והוי כד נפיק משה למשכנא
קימין כל עמא ומתעתדין גבר בתרע
משכניה ומסתכלין אחורי משה עד
דעליל למשכנא׃ וכאן מוסי אדא כרג
אלי אלכבא יקום גמיע אלקום ויתנצב כל
אמר עלי באב כבאה ויתלפתון ורא מוסי
אלי דכולה אלי אלכבא׃ והוי כד עליל משה
למשכנא נחית עמודא דעננא וקאים
בתרע משכנא ומתמליל עם משה׃ וכאן
מוסי אדא דכל אלי אלכבא נזל עמוד אלגמאם ויקף עלי באב אלכבא ויכלם אללה מוסי׃ וחזן כל
עמא ית עמודא דעננא קאים בתרע משכנא וקימין כל עמא וסגדין גבר בתרע משכניה׃
פאדא ראי עמוד אלגמאם ואקף עלי באב אלכבא קאמו אגמעין וסגדו כל אמר עלי באב
כבאה׃ ומתמליל יי עם משה ממלל קביל ממלל כמא דממליל גבר עם חבריה ותאיב למשריתא

וקרא לו׳ והיה קורא לו אהל מועד הוא בית ועד למבקשי תורה׳ כל מבקש יי׳ מכאן למבקש פני זקן כמקבל פני שכינה׳
יצא אל אהל מועד׳ כמו יוצא׳ ד״א והיה כל מבקש אפלו מלאכי השרת כשהיו שואלים מקום שכינה חביריהם אומרים להם הרי
הוא באהלו של משה׳ והיה׳ לשון הווה׳ כצאת משה אל האהל ללכת אל האהל׳ יקומו כל העם׳ עומדים מפניו ואין יושבין עד
שנתכסה מהם׳ והביטו אחרי משה׳ לשבח אשרי ילוד אשה שכך מובטח שהשכינה תכנס אחריו לפתח אהלו׳ ודבר
עם משה׳ כמו ומדבר עם משה ותרגומו ומתמלל עם משה שהוא כבוד שכינה כמו וישמע את הקול מדבר אליו ואינו
קורא מדבר אליו כשהוא קורא מדבר פתרונו הקול מדבר בינו לבין עצמו וההדיוט שומע מאליו וכשהוא קורא מדבר משמע
שהמלך מדבר עם ההדיוט׳ והשתחוו׳ לשכינה׳ ודבר יי׳ אל משה פנים אל פנים׳ ומתמלל עם משה׳ ושב אל המחנה׳
לאחר שנדבר עמו היה משה שב אל המחנה ומלמד לזקנים מה שנאמר והדבר הזה נהג משה מיום הכפורים עד שהוקם
המשכן ולא יותר שהרי בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות ובשמונה עשר שרף את העגל ודן את החוטאים ובתשעה
עשר עלה שנ׳ ויהי ממחרת ויאמר משה אל העם וג׳ עשה שם ארבעים יום ובקש רחמים שנ׳ ואתנפל לפני יי וג׳ ובראש
חדש אלול נאמר לו ועלית בבקר אל הר סיני לקבל לוחות האחרונות ועשה שם ארבעים יום שנ׳ בהם ואנכי עמדתי בהר

כימים

בן נון נער לא ימיש מתוך
האהל׃
ויאמר משה אל יהוה ראה אתה
אמר אלי העל את העם הזה ואתה
לא הודעתני את אשר תשלח
עמי ואתה אמרת ידעתיך בשם
וגם מצאת חן בעיני׃ ועתה אם
נא מצאתי חן בעיניך הודיעני נא
את דרכך ואדעך למען אמצא
חן בעיניך וראה כי עמך הגוי הזה׃
ויאמר פני ילכו והנחתי לך׃ ויאמר
אליו אם אין פניך הלכים אל
תעלנו מזה׃ ובמה יודע אפוא כי

ומשומשניה יהושע בר נון עולימא
לא עדו מגו משכנא׃ פיכלם ארה
מוסי שפאהאכמי יכלם אמר
צאחבה ויזגע אי עסכר׃ וכאך
כאר מה יהושע אבן נון שאבא
לא יזול מן לבא׃ ואמר משה
קדם יי׳ חזי דאת אמר לי אסיק ית
עמא הדין ואת לא הודעתני ית
דתשלח עמי׃ ואת אמרת רביתך
בשום ואף אשכחית רחמין קדמי׃
תם קאל מוסי ללה אנת עיס באנך
קלת לי אצער הולאי אקום ואנת
פלם תערפני במן תבעת מעי
ואנת פקד קלת אני קד שרפת
אסמך׃ ווגדת חצאה ענדי׃ וכען אם כען אשכחית רחמין קדמך הודעני
כען ית אורח טובך ואדע רחמך בדיל דאשכח רחמין קדמך וגלי קדמך
ארי עמך עמא הדין׃ זאלאן אן וגדת חצאה ענדך׃ ערפני סייקך חתי אערף
בך לחתי אגד חצאה פצלא׃ ואנצר לשעבך הדה אמה׃ ואמר שכינתי תהך
ואניח לך׃ קאל לה נורי יסיר מעך ליאן אקדך׃ ואמר קדמוהי אם לית שכינתך
מהלכא בינגא לא תסקננא מכא׃ קאל אן לם יסיר נורך מענא פלא תצעדנא מן הנא׃

בימים הראשונים וג׳ מה הראשונים ברצון אף האחרונים ברצון אמור מעתה אמצעיים היו בכעס בעשרה בתשרי נתרצה
הקב״ה לישראל בשמחה ובלב שלם ואמר לו למשה סלחתי ומסרלו לוחות האחרונות וירד התחיל לצוותו על מלאכת
המשכן ועשאוהו עד אחד בניסן ומשהוקם לא נדבר עמו עוד אלא מאהל מועד׳ ושב אל המחנה׳ יתרגומו ותחיב
למשריתא לפי שהוא לשון הווה וכל הענין וראה כל העם וחזן ונצבו וקימין השתחוו ומסתכלין והשתחוו וסגדין ומדרשו
דבר ה׳ אל משה שישוב אל המחנה אמר לו אני בכעס ואתה בכעס אם כן מי יקרבם׳ ראה אתה אומר אלי ראה תן
עינך ולבך על דבריך אתה אומר אלי וג׳ הכרתיך משאר בני אדם ואתה לא הודעתני וג׳ ואשר אמרת לי הנה אנכי שולח
מלאך אין זו הודעה שאין אני חפץ בה׳ ואתה אמרת ידעתיך הכרתיך משאר בני אדם בשם חשיבות שהרי אמרת
לי הנה אנכי בא אליך בעב הענן וג׳ וגם בך יאמינו לעולם׳ ועתה׳ אם אמת שמצאתי חן בעיניך הודיעני את דרכך
מה שכר אתה נותן למוצאי חן בעיניך׳ ואדעך למען אמצא חן בעיניך ואדע בזו מדת תגמוליך מה היא מציאת

כי מצאתי חן בעיניך אני ועמך הלוא בלכתך עמנו ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה:

ויאמר יהוה אל משה גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה כי מצאת חן בעיני ואדעך בשם: ויאמר הראני נא את כבדך: ויאמר אני אעביר כל טובי על פניך וקראתי בשם יהוה לפניך וחנתי את אשר

ובמא יתידע הכא ארי אשכחית רחמין קדמך אנא ועמך הלא במהך שכינתך עמנא ויתעבדן לנא פרישן לי ולעמך משני מכל עמא דעל אפי ארעא: ובמא דא יערף לאנא קד וגדת חצאא ענדך אנא וקומך. אלא במסירך מענא. פנבין אנא וקומך מן כל קום אלדי עלי וגה אלארץ:

ואמר יי למשה אף ית פתגמא הדין דמלילתא אעביד ארי אשכחתא רחמין קדמי ורביתך בשום: תם

קאל אללה למוסי. הדי אלאמר אלדי סאלתה איצא אצנעה. לאנך קד וגדת חצאא ענדי. ושרפת אסמך: ואמר אחזיני כען ית יקרך: קאל ארני נורך איצא: ואמר אנא אעבר כל טובי על אפך. ואקרי בשמא דיי קדמך. ואחון למן דאחון. וארחים על מן דארחים: קאל אנא אמר גמיע נורי בחצרתך. ואנאדי באסם אללה בין ידיך. וארות מן ארוה.

חן שמצאתי בעיניך ותתן למען אמצא חן למען אכיר כמה שכר מציאת החן" וראה כי עמך הגוי הזה" שלא תאמר ואעשה אותך לגוי גדול ואת אלה תעזוב ראה כי עמך הם מקדם ואם בזה תמאס איני סומך על היוצאים מחלצי שיתקיימו ואת תשלום השכר שלי בעם הזה הודיעני" ורבותינו דרשוהו במסכת ברכות וא"ב לישב המקראות על אופניהם ועל סדרם בזהו" ויאמר פני ילכו" כתרגומו לא אשלח עוד מלאך אני בעצמי אלך כמו ופניך הולכים בקרב" ויאמר אליו" בזו אני חפץ כי על ידי מלאך אל תעלנו מזה" ובמה יודע אפוא" יודע מציאת החן הלא בלכתך עמנו ועוד דבר אחד אני שואל ממך שלא תשרה שכינתך עוד על אומות העולם" ונפלינו אני ועמך" ונהיה מובדלים בדבר הזה מכל העם כמו והפלה ה' בין מקנה מצרים וג'" גם את הדבר הזה: שלא תשרה שכינתי עוד על אומות העולם אעשה ואין דבריו של בלעם על ידי שריית שכינה אלא נופל וגלוי עינים כגון וא' דבר יגונב שומעין על ידי שליח" ויאמר הראני נא את כבודך" ראה משה שהיה עת רצון ודבריו מקובלין והוסיף לשאול להראותו מראית כבודו" ויאמר אני אעביר וג' הגיעה שעה שתראה בכבודי מה שארשה אותך לראות לפי שאני רוצה וצריך ללמדך סדר תפלה שכשנצרכת לבקש רחמים על ישראל הזכרת לי זכות אבות כסבור אתה שאם תמה זכות אבות אין עוד תקוה אני אעביר כל מדת טובי לפניך על הצור ואתה נתון במערה" וקראתי בשם ה' לפניך" ללמדך סדר בקשת רחמים אף אם תכלה זכות אבות וכסדר שאתה רואה אותי מעוטף וקורא שלש עשרה מדות הוי מלמד את ישראל לעשות כן ועל ידי שיזכירו לפני רחום וחנון כי רחמי לא כלים" וחנותי את אשר אחון" אותן פעמים שארצה לחון" ורחמתי"

אחון ורחמתי את אשר ארחם: ויאמר לא תוכל לראת את פני כי לא יראני האדם וחי: ויאמר יהוה הנה מקום אתי ונצבת על הצור: והיה בעבר כבדי ושמתיך בנקרת הצור ושכתי כפי עליך עד עברי: והסרתי את כפי וראית את אחרי ופני לא יראו:

ויאמר יהוה אל משה פסל לך שני לחת אבנים כראשנים וכתבתי על הלחת את הדברים אשר היו על הלחת הראשנים אשר שברת:

וארחם מן דארחם: ואמר לא תיכול
למחזי ית אפי שכינתי ארי לא
יחזינני אנשא ויתקיים: קל לא
תטיק אן תנצר נורי: לאנה לא
יראה אנסאן פיחיא: ואמר יי׳
הא אתר מתקן קדמי: ותתעתד
על טנרא: קאל הו׳ ג׳ ענדי מוצע
אנתצב עלי צואן: ויהי במעבר
יקרי ואשוינך במערת טנרא:
ואגין במימרי עלך עד דאעבר:
פתדי מר בך נורי צירתך פי נקיר
צואן וצללת בסחאבי עליך אלי
אן יגוז אולה: ואעדי ית דברת יקרי
ותחזי ית דבתרי ודקדמי לא יתחזון:
תסאזיל סחאבי חתי תנצר אואכר נורי ואואילה לא תרא: ואמר יי׳ למשה
פסול לך תרין לוחי [illegible] כקדמאי ואכתוב על לוחיא ית פתגמיא דהוו על לוחיא
קדמי: [illegible] קאל אלה למוס[illegible]ת לך לוחי גוהר כאלאולין:
ואכתב עליהמא אלכלאם אלדי כאן עלי [illegible] אללוחין אלאולין אלדי כסרתהמא:

עת שאחפוץ לרחם עד כאן לא הבטיחו אלא עתים אענה ועתים לא אענה אבל בשעת מעשה אמר לו הנה אנכי כורת ברית הבטיחו שאינן חוזרות ריקם: ויאמר לא תוכל וגו׳ אף כשאעביר כל טובי על פניך אינני נותן לך רשות לראות את פני: הנה מקום אתי בהר אשר אני מדבר עמך תמיד יש מקום מוכן לי לצרכך שאטמינך שם שלא תזוק ומשם תראה מה שתראה זהו פשוטו ומדרשו על מקום שהשכינה שם מדבר ואומר המקום אתי ואינו אומר אני במקום שהקב״ה מקומו של עולם ואין עולמו מקומו: בעבור כבודי בעבור לפניך: בנקרת הצור כמו הנקר עיני האנשים ההם [illegible] ונקר [illegible] [illegible] כחל אני קרתי ושתיתי מים בנקרת הצור כריית חזור: ושכותי כפי מכאן שנתנה רשות [illegible] שלמעלה שאינו צריך לסוכך עליו בכף ממש ואעדי [illegible] יתדגומו ואגין במימרי [illegible] כשתסתלק הנהגת כבוד מכנגד פניך [illegible] בת משם ולהלן: וראית את אחורי הראהו קשר של תפלין: פסל לך הראהו מחצב סנפירינון מתוך אהלו ואמר לו הפסולת יהיה שלך ומשם נתעשר משה הרבה: פסל לך אתה שברת הראשונות אתה פסל לך אחרות משל למלך שהלך למדינת הים והניח ארוסתו עם השפחות מתוך קלקול השפחות יצא עליה שם רע עמד שושבינה וקרע כתובתה אמר אם יאמר המלך להורגה אומר לו עדיין אינה אשתך בדק המלך ומצא שלא היה הקלקול אלא מן השפחות נתרצה לה אמר לו שושבינה כתוב לה כתובה אחרת שנקרעה הראשונה אמר לו המלך אתה קרעת אותה אתה קנה לה נייר אחר ואני אכתוב לה בכתב ידי כך המלך זה הקב״ה השפחות או ערב רב והשושבין זה משה ארוסתו של הקב״ה הם ישראל לכך נאמר פסל לך:

והיה נכון לבקר ועלית בבקר
אל הר סיני ונצבת לי שם על
ראש ההר: ואיש לא יעלה עמך
וגם איש אל ירא בכל ההר גם
הצאן והבקר אל ירעו אל מול
ההר ההוא: ויפסל שני לחת
אבנים כראשנים וישכם משה
בבקר ויעל אל הר סיני כאשר צוה
יהוה אתו ויקח בידו שני לחת
אבנים: וירד יהוה בענן ויתיצב
עמו שם ויקרא בשם יהוה: ויעבר
יהוה על פניו ויקרא יהוה יהוה
אל רחום וחנון ארך אפים ורב
חסד ואמת: נצר חסד לאלפים יין רביע
נשא עון ופשע וחטאה ונקה

והוי זמין לצפרא ותסק בצפרא
לטורא דסיני ותתעתד קדמי תמן
על ריש טורא: וכן מהיא לגדאה
ואצעד בגדאה אלי גבל סיני וקף
לי תם עלי ראס אלגבל: ואנש לא
יסק עמך ואף אנש לא יתחזי בכל
טורא אף ענא ותורי לא ירעון לקבל
טורא ההוא: ואנסאן לא יצעד מעך
ולא ירא אנסאן פי שי מן אלגבל
חתי אלגנם ואלבקר לא ירעון תמא
יליה: ופסל תרין לוחי אבניא
כקדמאי ואקדים משה בצפרא
וסליק לטורא דסיני כמא דפקיד
יי יתיה ונסיב בידיה תרין לוחי
אבניא: ונחת לוחי אלגוהר כאלאוליין
ואדלג מוסי באלגדאה וצעד אלי
גבל סיני כמא אמרה אללה ואכד ... מעה אללוחין: ואתגלי יי בעננא ואתעתד
עמיה תמן וקרא בשמא דיי: ותגלא אללה פי אלגמאם ואוקף גורה
מעה הנאך ונאדא באסם אללה: ואעבר יי שכינתיה על אפוהי וקרא יי
יי אלהא רחמנא וחננא מרחיק רגז ומסגי למעבד טבון וקשוט: ולמא מר
נור אללה בין ידיה נאדה אללה אללה אלטאיק אלרחום אלראוף בויל אלאמהאל וכתיר
אלפצל ואלאחסאן: נטר טיבו לאלפי דרין שביק לעוין ולמרוד ולחובין סלח נטיר טיבו לאלפי

כבון" מזומן" ואיש לא יעלה עמך" הראשונות על ידי שהין בתשואות וקולות וקהלות שלטה בהם עין רעה אין לך יפה מן הצניעות" ויקרא בשם ה' מתרגמינן וקרא בשמא דיי" יהוה ה' זו מדת רחמים היא אחת קודם שיחטא ואחת היא לאחר שיחטא וישוב" אל" אף זו מדת רחמים וכן הוא אומר אלי אלי למה עזבתני ואין לומר למדת הדין למה עזבתני כך מצאתי במכילתא" ארך אפים" מאריך אפו ואינו ממהר ליפרע שמא יעשה תשובה" ורב חסד" לצריכי חסד שאין להם זכיות כל כך" ואמת" לשלם שכר טוב לעושי רצונו" נצר חסד" שהאדם עושה לפניו" לאלפים" לשני אלפים דורות" עון" אלו הזדונות" פשעים" אלו המורדים שאדם עושה להכעיס" ונקה לא ינקה" למשמעו משמע שאינו

280

לא ינקה פקד עון אבות על בנים
ועל בני בנים על שלשים ועל
רבעים: וימהר משה ויקד ארצה
וישתחו: ויאמר אם נא מצאתי
חן בעיניך אדני ילך נא אדני בקרבנו
כי עם קשה ערף הוא וסלחת
לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו: ויאמר
הנה אנכי כרת ברית נגד כל
עמך אעשה נפלאת אשר לא
נבראו בכל הארץ ובכל הגוים
וראה כל העם אשר אתה בקרבו
את מעשה יהוה כי נורא הוא
אשר אני עשה עמך: שמר
לך את אשר אנכי מצוך היום

לדתיבין לאורייתיה ולדלא תיבין
לא מזכי מסער חובי אבהן על
בנין ועל בני בנין מרדין על דר
תליתי ועל דר רביעי: חאפט
לפצ'ל ואלאחסאן ללות' גאפר
לדנב ואלגרם ואלכטיה ניברי ולא
יברי מטאלב בדנוב אלאבא מע אלבנין
ובני אלבנין ואלת'ואלת' ואלרואבע:
ואוחי משה וכרע על ארעא וסגיד:
פאסרע מוסי וכר עלי אלארץ וסגד:
ואמר אם כען אשכחית רחמין
קדמך יי תהך כען שכינתא דיי
ביננא ארי עם קשי קדל הוא
ותשבוק לחובנא ולחטאנא
ותחסננא: קאל אן וגדת חט'וה
ענדך יארב יסיר נור? פי מא בינא לאנהם קום צעב אלרקאב פתצפח
[illegible] ותקתנינא: ואמר הא אנא גזר קים קדם כל עמך
אעביד פרישן דלא אתבריאה בכל ארעא ובכל עממיא ועבד
עמך ויחזי כל עמא דאת ביניהון ית עובדא דיי ארי דחיל הוא דאנא
עביד עמך: קאל הא אנא עאהד עהדא תחדא קודמך אצנע אעגובאת מא לם
יצנע מתלהא פי גמיע אלעאלם ופי מא בין אלאמם. פינט'ר גמיע אלקום אלדי אנת
פי מא בינהם צנע אללה אנה מכוף אלדי אנא צאנעה מעך: טר לך ית דאנא מפקיד לך

מוותר עליה עון לגמרי אלא נפרע ממנו מעט מעט ורבותינו דרשוהו מנקה הוא לשבים ולא ינקה לשאינן שבין. פוקד עון אבות
על בנים. כשאוחזין מעשה אבותיהם בידם שכבר פירש במקרא אחר לשנאי. על רבעים. דור רביעי נמצאת מדה טובה
מרובה על מדת פורענות אחת לחמש מאות שבמדת טובה הוא אומר נוצר חסד לאלפים. וימהר משה. כשראה משה
שכינה עוברת ושמע קול הקריאה מיד וישתחו. ילך נא אדני בקרבנו. כמו שהבטחתני מאחר שאתה נושא עון ואם עם
קשה ערף הוא וימרו בך ואמרת על זאת כן תכלם בדרך אתה תסלח לעוננו וגו'. יש כי במקום אם. ונחלתנו. ותתננו לך
לנחלה [illegible] זו היא בקשת ועלינו אנו ועמך שלא תשרה שכינתך על האומות. כורת ברית. על זאת. אעשה נפלאות.

הִנְנִי גֹרֵשׁ מִפָּנֶיךָ אֶת הָאֱמֹרִי
וְהַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי
וְהַיְבוּסִי: הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תִּכְרֹת
בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ אֲשֶׁר
אַתָּה בָּא עָלֶיהָ פֶּן יִהְיֶה לְמוֹקֵשׁ
בְּקִרְבֶּךָ: כִּי אֶת מִזְבְּחֹתָם תִּתֹּצוּן
וְאֶת מַצֵּבֹתָם תְּשַׁבֵּרוּן וְאֶת
אֲשֵׁרָיו תִּכְרֹתוּן: כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה
לְאֵל אַחֵר כִּי יְהוָה קַנָּא שְׁמוֹ
אֵל קַנָּא הוּא: פֶּן תִּכְרֹת בְּרִית
לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ וְזָנוּ אַחֲרֵי
אֱלֹהֵיהֶם וְזָבְחוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְקָרָא
לְךָ וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ: וְלָקַחְתָּ מִבְּנֹתָיו
לְבָנֶיךָ וְזָנוּ בְנֹתָיו אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן
אֱלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשֶׂה לָּךְ: אֶת

ר״ש
רבתי

והזנו את
בניך אחרי
אלהיהן:

יומא דין הא אנא מתריך מן קדמך
ית אמוראי וכנענאי וחתאי ופרזאי
וחואי ויבוסאי: פאחפץ גמיע מא
אנא אמרך בה אליום הא אנא טארד
מן בין ידיך אלאמוריין ואלכנעניין
ואלחתיין ואלפרזיין ואלחויין ואליבוסיין:
אסתמר לך דלמא תגזר קים
ליתיב ארעא דאת עליל עלה
דלמא יהי לתקלא בינך: אחדר
באן תעהד עהדא לאהל אלבלד
אלדי אנת דאכל אליה כילא יכונ
יכון והקא פימא בינך: ארי ית
איגוריהון תתרעון וית קמתהון
תתכלון וית אשיריהון תקצצון:
בל מדאבחהם פאנקצו ורכאבהם
פכסרו וע... ...הם פגדעו: ארי לא
תסגוד לטעות עממיא ארי יי׳ קנא שמיה אל קנא ...
אדא כאן אללה אסמה אלמעאקב והו יקדר עלי אן יעאקב: דלמא תגזר קים
ליתיב ארעא ויטעון בתר טעותהון וידבחון לטעותהון ויקרון לך ותיכול
מדבחיהון: ...ויטעון ית בנך בתר טעותהון: ותזוג
בנבך מן בנאתה ותטגא בנאתה פי תבע מעבודאתהם ותטגי בניך איצא:
דחלן דמתכא לא תעביד לך: מעבודא מסבוכא לא תצנע לך: ית

וידבחון לטעותהון
ויקרון לך ותיכול
מדבחיהון:
כילא תעהד עהדא
מע אהל אלבלד
פיטגון פי תבע
מעבודאתהם ויד...

...וידבחו להם וידעו בך ותאכל מן דבחהם ותאכד מבנאתהם לבניך ויטעון בנתהון בתר טעותהון ויטעין ית

לשון ונפלינו שתהיו מובדלים בזו מכל האומות שלא תשרה שכינתי עליהם את האמורי ו׳
שש אומות יש כאן כי הגרגשי עמד ופנה מאליו מפניהם אשריו הנה אילן שעובדים
אותו קנא שמו מקנא ליפרע ואינו מוותר וזהו כל לשון קנאה אוחז בנצחונו ופורע מ...
ואכלת מזבחו כסבור אתה שאין עונש באכילתו ואני מעלה עליך כמודה בע״ז
שמתוך כך אתה בא ולוקח מבנותיו לבניך חדש האביב חדש הבכור שהתבואה ...
בבישולה כל פטר רחם לי באדם וכל מקנך תזכר וג׳ וכל מקנך אשר תזכר בפטר שור ושה ...
זכר את רחמה פטר לשון פתיחה וכן פוטר מים ראשית מדון תיו שלתזכר לשון נקבה הוא ...ונדת

חג המצות תשמר שבעת ימים
תאכל מצות אשר צויתך למועד
חדש האביב כי בחדש האביב
יצאת ממצרים: כל פטר רחם לי
וכל מקנך תזכר פטר שור ושה:
ופטר חמור תפדה בשה ואם לא
תפדה וערפתו כל בכור בניך
תפדה ולא יראו פני ריקם: ששת
ימים תעבד וביום השביעי
תשבת בחריש ובקציר תשבת:
וחג שבעת תעשה לך בכורי
קציר חטים וחג האסיף
תקופת השנה: שלש פעמים

חגא דפטיריא תטר שבעא יומין
תיכול פטירא דפקידתך לזמן
ירחא דאביבא ארי בירחא דאביבא
נפקתא ממצרים: חג אלפטיר פאחפט׳ה
סבעה איאם תאכל פטירא כמא
אמרתך פי וקת שהר אלפריך לאנך
כרגת פיה מן מצר: כל פתח וולדא
דילי הוא וכל בעירך תקדיש דכרין
בכור תור ואמר: וכל אול בטן
הו לי מא דכרתה גמיע מאשיתך
מן אואיל אלבקר ואלגנם: ובכרא
דחמרא תפרוק באמרא ואם
לא תפרוק ותקפיה כל בכרא
דבנך תפרוק ולא יתחזון קדמי
ריקנין: ובכר אלחמיר אפדה בשאה ואן לם תפדה פאקפה וגמיע בכור בניך
אפדיהם ולא יחצרון ידי פארגא: שתא יומין תפלח וביומא שביעאה תנוח
בזרועא ובחצדא תנוח: פי סתה איאם אכדם ופי אליום אלסאבע אסבת חתי פי אלחרת ואלחצאד
אסבת: וחגא דשבועיא תעביד לך בכורי חצד חטין וחגא דכנשא במפקה דשתא:
וחג אלאסאבע תצנעה לך בבכור חצאד אלחנטה וחג אלגמע פי נהאיה אלסנה: תלת זמנין

ופטר חמור" ולא שאר בהמה טמאה "תפדה בשה" נותן שה לכהן והוא חולין ביד כהן ופטר חמור מותר בעבודה לבעלים"
וערפתו" עורפו בקופיץ הוא הפסיד ממון כהן לפיכך יפסד ממונו" כל בכור בניך תפדה" חמשה סלעים פדיונו קצוב
שנ' ופדויו מבן חדש תפדה" "ולא יראו פני ריקם" לפי פשוטו של מקרא דבר בפני עצמו הוא ואינו מוסב על הבכור שאין
במצות בכור ראיית פנים אלא אזהרה אחרת היא וכשתעלו לרגל לראות לא יראו פני ריקם מצוה עליכם להביא עולת ראיית
פנים ולפי מדרש ברייתא מקרא יתר הוא ומופנה לגזירה שוה ללמד על הענקתו של עבד עברי שהיא חמשה סלעים
מכל מין ב׳ ומין כפדיון בכור במסכת קדושין" בחריש ובקציר תשבות" למה נזכר חריש וקציר יש מרבותינו אומרים על
חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית ללמדך שמוסיפין מחול על הקדש
וכך משמעו ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות ועבודת ששת הימים שהתרתי לך יש שנה שהחריש והקציר אסור
ואין צריך לומר חריש וקציר של שביעית שהרי כבר נאמר שדך לא תזרע וגו' ויש אומרין שאינו מדבר אלא בשבת ומה חריש
וקציר שהוזכר בו לומר לך מה חריש רשות אף קציר רשות יצא קציר העומר שהוא מצוה ודוחה את השבת" בכורי קציר
חטים" שאתה מביא בו שתי הלחם מן החטים "בכורי" שהיא מנחה ראשונה הבאה מן החדש חטים למקדש כי מנחת

בְּשָׁנָה יֵרָאֶה כָּל זְכוּרְךָ אֶת פְּנֵי
הָאָדֹן יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ כִּי
אוֹרִישׁ גּוֹיִם מִפָּנֶיךָ וְהִרְחַבְתִּי
אֶת גְּבֻלֶךָ וְלֹא יַחְמֹד אִישׁ אֶת
אַרְצְךָ בַּעֲלֹתְךָ לֵרָאוֹת אֶת פְּנֵי
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים
בַּשָּׁנָה׃ לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ
דַּם זִבְחִי וְלֹא יָלִין לַבֹּקֶר זֶבַח
חַג הַפָּסַח׃ רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ
תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא
תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ׃

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה כְּתָב לְךָ
אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל פִּי

בשתא יתחזון כל דכורך קדם
רבון עלמא יי אלהא דישראל׃ ותלאת
מראת פי אלסנה יחצ׳ר גמיע דכורך
בין ידי אלסייד אללה אלאה אסראיל׃
ארי אתריך עממין מן קדמך
ואפתי ית תחומך ולא יחמיד אנש
ית ארעך במסקך לאתחזאה קדם יי
אלהך תלת זמנין בשתא׃ פאני
אקלע אלאמם מן בין ידיך ואסע
תכמך ולא יגצב אחד שיא מן
ארצך אדי צעדת לתחצ׳ר בין ידי
אללה רבך תלאת מראר פי אלסנה׃
לא תכוס על חמיע דם פסחי ולא
יביתון לצפרא בר ממדבחא תרבי
נכסת חגא דפסחא׃ ולא תדבח פסחי
עלי כמיר ולא תבית שחם חגי אלגדאה׃ ריש בכורי ארעך תיתי לבית מקדשא
דיי אלהך לא תיכלון בסר בחלב׃ ואאול בכור ארצך תאתי בהא אלי בית אללה
רבך ולא תאכל לחמא בלבן׃ ואמר יי למשה כתוב לך ית פתגמיא
האלין ארי על מימר פתגמיא האלין גזרית עמך קים ועם ישראל׃ תם

נ״א ונבח יתמנאא כת בדפוסין

הבאמר הבא בפסח מן השעורים היא" וחג האסיף" בזמן שאתה אוסף תבואתך מן השדה לבית אסיפה זו לשון
הכנסה לבית כמו ואספתו אל תוך ביתך" תקופת השנה" שהיא בחזרת השנה בתחלת השנה הבאה" תקופת לשון
מקבה והקפה" כל זכורך" כל הזכרים שבך הרבה מצות בתורה נאמרו ונכפלו ויש מהם שלש פעמים וארבעה
כתייב ולענש על מנין לאוין שבהם ועל מנין עשה שבהם" אוריש" כתרגומו אתריך וכן החל רש ויורש
את האמרי לשון גירושין" והרחבתי את גבולך" ואתה רחוק מבית הבחירה ואינך יכול לראות לפני תמיד
לכך אני קובע לך שלשה רגלים הללו" לא תשחט וגו' לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים" אזהרה א לשוחט
או לזורק או לאחד מבני חבורה" ולא ילין" כתרגומו אין לינה מועלת בראש המזבח ואין לינה אלא בעמוד
השחר" זבח חג הפסח" אימוריו ומכאן אתה למד לכל הקטר חלבים ואיברים" ראשית בכורי אדמתך' משבעת
המינין האמורים בשבח ארץ חטה ושעורה גפן וג' ודבש הוא דבש תמרים" לא תבשל גדי" אזהרה לבשר בחלב ג'
פעמים כתוב בתורה אחד לאכילה ואחד להנאה ואחד לאיסור בישול" גדי" כל ולד רך במשמע ואף עגל וכבש ממה
שהוצרך לפרש בכמה מקומות בגדי עזים למדת שגדי סתם כל יונקים במשמע" בחלב אמו" פרט לעוף שאין לו חלב שאין

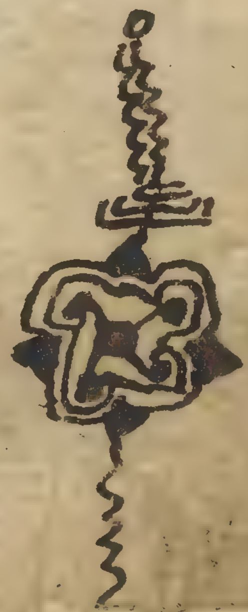
איסור

הדברים האלה כרתי אתך ברית
ואת ישראל: ויהי שם עם יהוה
ארבעים יום וארבעים לילה
לחם לא אכל ומים לא שתה
ויכתב על הלחת את דברי
הברית עשרת הדברים: ויהי
ברדת משה מהר סיני ושני לחת
העדת ביד משה ברדתו מן ההר
ומשה לא ידע כי קרן עור פניו
בדברו אתו: וירא אהרן וכל בני
ישראל את משה והנה קרן עור
פניו וייראו מגשת אליו: ויקרא
אלהם משה וישבו אליו אהרן
וכל הנשאים בעדה וידבר משה

קאל אללה למוסי אכתב לך הדה
אלכלאם לאן בסבבה עהדת מעך
עהדא ומע בני אסראיל: והוה תמן
קדם יי ארבעין יממין וארבעין לילון
לחמא לא אכל ומיא לא שתי וכתב
על לוחיא ית פתגמי קימא עסרא
פתגמין: פאקאם תם ענד אללה ארבעין
יומא וארבעין לילה לם יאכל טעאמא
ולם ישרב מא וכתב לה עלי
אללוחין כלאם אלעהד אלעשר אלכלמאת:
והוה כד נחת משה מטורא דסיני
ותרין לוחי סהדותא בידא דמשה
במיחתיה מן טורא ומשה לא ידע
ארי סגי זיו יקרא דאפוהי במללותיה
עמיה: פלמא נזל מוסי מן גבל
סינא ולוחי אלשהאדה פי ידה פי נזולה מן אלגבל ומוסי לם יעלם אנה קד
בץ וגהה חין כלמה אללה: וחזא אהרן וכל בני ישראל ית משה והא סגי זיו
יקרא דאפוהי ודחילו מלאתקרבא לותיה: ראה הרון וגמיע בני אסראיל
פאדי קד בץ וגהה פכאפוא אן יתקדמו אליה: וקרא להון משה ותבו לותיה
אהרן וכל רברביא בכנשתא ומליל משה עמהון: תם דעא
בהם מוסי פרגע אליה הרון וגמיע אשראף אלגמאעה פכלמהם:

איסור מן התורה אלא מדברי סופרים" את הדברים האלה" ולא אתה רשאי לכתוב תורה שבעל פה" ויהי ברדת
משה" כשהביא לוחות אחרונות ביום הכפורים" כי קרן" לשון קרנים שהאור מבהיק ובולט כמין קרן ומהיכן זכה
משה לקרני ההוד רבותינו אמרו מן המערה שנתן הקב"ה ידו על פניו שנ' ושכותי כפי" וייראו מגשת אליו"
בוא וראה כמה גדולה כחה של עבירה שעד שלא פשטו ידיהם בעבירה מהו אומר ומראה כבוד יי' כאש אוכלת
באש הנשיאים בעליה ההר לעיני כל ישראל ולא יראים ולא מזדעזעים ומשעשו את העגל אף מקרני
הוד של משה היו מרתעים ומזדעזעים" הנשיאים בעדה" כמו נשיאי העדה" וידבר משה אליהם" שליחותו שלמקום

אלהים: ואחרי כן נגשו כל בני
ישראל ויצום את כל אשר דבר
יהוה אתו בהר סיני: ויכל משה
מדבר אתם ויתן על פניו מסוה:
ובבא משה לפני יהוה לדבר
אתו יסיר את המסוה עד צאתו
ויצא ודבר אל בני ישראל
את אשר יצוה: וראו בני ישראל
את פני משה כי קרן עור פני
משה והשיב משה את המסוה
על פניו עד באו לדבר אתו:
ויקהל
משה את כל עדת בני ישראל

ובתר כין אתקרבו כל בני ישראל
ופקידנון ית כל דמליל יי עמיה
בטורא דסיני: ושיצי משה מלמללא
עמהון ויהב על אפוהי בית אפי:
וכד עליל משה לקדם יי למללא עמיה
מעדי ית בית אפי עד מפקיה
ונפיק וממליל עם בני ישראל ית
דמתפקד: וחזן בני ישראל ית אפי משה ארי סגי זיו יקרא דאפי משה ומתיב משה ית בית אפי
על אפוהי עד דעליל למללא עמיה:

ובעד דלך תקדם
סאיר בני אסראיל פאמרהם
בגמיע מא אמרה אללה בה פי
גבל סינא: ... כלאמהם געל
פלמא פרג מן כלאמהם געל
עלי וגהה ברקעא: וכאן אדי רכל מוסי בן
ידי אללה ליכאטבה נזע אלברקע
אלי כרוגה תם יכרג ויכלם בני אסראיל בגמיע מא יומר בה:
חתי ינצר גמיעהם וגהה אנה קד
בק תם ירד אלברקע עלי וגהה אלי וקת דכולה ליכאטבה: פ פ פ
ובנש משה ית כל כנשתא דבני ישראל ואמר להון אלין פתגמיא דפקיד ותכני"ש

ולשון הווה הוא כל הענין הזה. ואחרי כן נגשו. אחר שלימד לזקנים חוזר ומלמד הפרשה או ההלכה לישראל. תנו רבנן כיצד סדר המשנה משה היה למד מפי הגבורה נכנס אהרן שנה לו משה פרקו נסתלק אהרן וישב לו לשמאל משה נכנסו בניו שנה להם משה פרקם נסתלקו הן וישב אלעזר לימין משה ואיתמר לשמאל אהרן נכנסו זקנים שנה להם משה פרקם נסתלקו זקנים ישבו לצדדין נכנסו כל העם שנה להם משה פרקם נמצא ביד כל העם אחד ביד הזקנים שנים ביד בני אהרן שלשה ביד אהרן ארבעה וכו' כדאיתא בעירובין. ויתן על פניו מסוה. כתרגומו בית אפי. לשון ירושלמי ואבגמרא סוי לבא ועוד בכתובות היה קא מסוה לאפה לשון הבלה היה מקשקשת בה אף כאן מסוה בגד הניתן כנגד הפרצוף ובית העינים ולכבוד קרני ההוד שלא יזונו הכל מהם היה נותן המסוה כנגדן ונוטלו בשעה שהיה מדבר עם ישראל ובשעה שהמקום מדבר עמו. עד צאתו ובצאתו יצא בלא מסוה ודבר אל בני ישראל וראו קרני ההוד בפניו וכשהוא מסתלק מהם והשיב את המסוה על פניו. עד באו לדבר אתו. וכשבא לדבר אתו נוטלו מעל פניו. ויקהל משה. למחרת יום הכפורים כשירד מן ההר והוא לשון הפעיל שאינו אוסף אנשים בידים אלא הן נאספין על פי דבורו ותרגומו ואכניש.

ויאמר אלהם אלה הדברים
אשר צוה יהוה לעשת אתם׃
ששת ימים תעשה מלאכה
וביום השביעי יהיה לכם קדש
שבת שבתון ליהוה כל העשה
בו מלאכה יומת׃ לא תבערו
אש בכל משבתיכם ביום
השבת׃
ויאמר משה אל כל עדת בני
ישראל לאמר זה הדבר אשר
צוה יהוה לאמר׃ קחו מאתכם
תרומה ליהוה כל נדיב לבו
יביאה את תרומת יהוה זהב
וכסף ונחשת׃ ותכלת וארגמן
ותולעת שני ושש ועזים׃ וערת

יי למעבד יתהון׃ תסגמע מוסי·
גמאעה בני אסראיל וקל להם הד'ה
אלאמור אלתי אמר אללה תצנעוהא׃
שיתא יומין תתעביד עבידתא·
וביומא שביעאה יהי לכון קדשא
שבא שבתא קדם יי׃ כל די יעביד
ביה עבידתא יתקטיל׃ פי סתה'
איאם תצנע אלצנאיע· ופי אליום
אלסאבע יכון לכם קדסא· עטלה
הי סבת ללה· כל מן עמל עמלא·
פי יום אלסבת יקתל׃ לא תבערון
אישתא בכל מותבניכון· ביומא
דשבתא׃ לא תשעלו אלנאר· פי
גמיע מסאכנכם· פי יום אלסבת׃
ואמר משה לכל כנשתא
דבני ישראל למימר· דין פתגמא

דפקיד יי למימר׃ תסקל מוסי· לגמאעה בני אסראיל קאילא· הד'י
אלאמר· אלדי אמר אללה בה קאילא׃ סבו מנכון אפרשותא קדם יי· כל דיתרעי
לביה ייתי ית אפרשותא קדם יי· דהבא וכספא ונחשא׃ איתו מן ענדכם
ברפיעה ללה· כל מן סבת נפסה· יאתי ברפיעה אללה· דהבא וקזונחאס׃
ותכלתא וארגונא· וצבע זהורי ובוץ ומעזי׃ ואסמאנגון וארגואן·
וצבג קרמז ועשר ומרעזא׃ ומשכי דדכרי מסמקי׃ ומשכי ססגונא

ששת ימים" הקדים להם אזהרת שבת לצווי מלאכת המשכן לומר שאינו דוחה את השבת" לא תבערו אש וג'"
יש מרבותינו אומרים הבערה ללאו יצאת ויש אומרין לחלק יצאת" זה הדבר אשר צוה' לי לאמר לכם"
נדיב לבו" על שם שלבו נודבו קרוי נדיב לב כבר פירשתי נדבת המשכן ומלאכתו במקום צוותם"

ת... ים מאדמים וערת תחשים
ועצי שטים ושמן למאור ובשמים
לשמן המשחה ולקטרת
הסמים ואבני שהם ואבני מלאים
לאפוד ולחשן וכל חכם לב
בכם יבאו ויעשו את כל אשר
צוה יהוה את המשכן את אהלו
ואת מכסהו את קרסיו ואת קרשיו
את בריחו את עמדיו ואת אדניו בריחיו ק׳
את הארן ואת בדיו ואת הכפרת
ואת פרכת המסך ואת השלחן
ואת בדיו ואת כל כליו ואת לחם
הפנים ואת מנרת המאור ואת
כליה ואת נרתיה ואת שמן
המאור ואת מזבח הקטרת ואת
בדיו ואת שמן המשחה ואת קטרת

ואעי שטין וגלוד כבא שחרים
וגלוד דארש וכשב אלצנט וג׳
ומשחא לאנהרותא ובסמיא
למשח רבותא ולקטורת בסמיא
ודהן ללאצאה ואטיאב לדהן
אלמסח ולבכור אלצמוג ואבני
ברלא ואבני אשלמותא לשקעא
לשקעא באיפודא ובחשנא
וחגארה בלור וחגארה לנטאם
לאצדרה ולאבדנה וכל חכימי
לבא דבכון ייתון ויעבדון ית כל
דפקיד יי וכל חכים פיכם יגו ויצנעו
גמיע מא אמר אללה בה ית משכנא
ית פרסיה וית חופאיה פורפוהי
דפוהי עברוהי עמודוהי וסמכוהי
אלמסכן וכבאה וגטאה ושצצה
ותלאתגה ואמהאבה ועמדה ואשלה
ית ארונא וית אריחוהי ית כפרתא וית פרכתא דפרסא ואלצנדוק ודהוקה ואלגשא
ואלסגף ית פתורא וית אריחוהי וית כל מנוהי וית לחים אפיא אלמאידה ודהוקהא
וגמיע אניתהא ולבבז אלמוגה וית מנרתא דאנהורי וית מנהא וית בוציצהא
וית משחא דאנהורותא ומנארה אלצאה ואניתהא וסרגהא ודהן אלצאה
וית מדבחא דקטורת בסמיא וית אריחוהי וית משחא דרבותא וית קטורת

את המשכן יריעות התחתונות הנראות בתוכו קרוי משכן ואת אהלו הוא אהל יריעות עזים העשוי לגג ואת מכסהו
מכסה עורות אילים והתחשים ואת פרכת המסך פרוכת המחיצה כל דבר המגין בין למעלה בין מכנגד קרוי מסך
וסכך וכן שכת בעדו ותני סך אתה דכך לחם הפנים כבר פירשתי על שם שהיו לו פנים לכאן ולכאן שהוא עשוי כמין
תיבה פרוצה ואת כליה מלקחים ומחתות נרותיה לוצים בלעז בדי כין שהשמן והפתילות נתונים בהם ואת שמן המאור
אף הוא צריך ... ואו משונה משאר שמנים כמו שמפורש במנחות מגדלו בראש הזית והוא כתית שך

הסמים ואת מסך הפתח לפתח
המשכן: את מזבח העלה ואת
מכבר הנחשת אשר לו את
בדיו ואת כל כליו את הכיר ואת
כנו: את קלעי החצר את עמדיו
ואת אדניה ואת מסך שער
החצר: את יתדת המשכן ואת
יתדת החצר ואת מיתריהם: את
בגדי השרד לשרת בקדש את
בגדי הקדש לאהרן הכהן ואת
בגדי בניו לכהן: ויצאו כל עדת
בני ישראל מלפני משה: ויבאו
כל איש אשר נשאו לבו וכל
אשר נדבה רוחו אתו הביאו את
תרומת יהוה למלאכת אהל

בסמיא וית פרסא דתרעא לתרע
משכנא: ומדבח אלבכור ודהוקה ודהן
אלמסח ובכור אלסמוג וסתר באב אלמסכן:
ית מדבחא דעלתא וית סרדא דנחשא
דיליה ית אריחוהי וית כל מנוהי ית
כיורא וית בסיסיה: ומדבח אלצעידה
ואלסרד אלנחאס אלדי לה ודהוקה וגמיע
אניתה ואלחוץ ומקעדה: ית סרדי
דרתא ית עמודוהי וית סמכהא וית
פרסא דתרע דרתא: וקלוע אלדאר
ועמדה וקואעדה וסתר באבה:
ית סכי משכנא וית סכי דרתא וית
אטוניהון: ואותאד אלמסכן ואלדאר
ואטנאבהא: ית לבושי שמושא
לשמשא בקודשא ית לבושי קודשא
לאהרן כהנא וית לבושי בנוהי

לשמשא: ותיאב אלשי לאלכדמה פי אלקדס ותיאב אלקדס להרון אלאמאם
ותיאב בניה ללאמה: ונפקו כל כנשתא דבני ישראל מן קדם משה:
וכרג גמאעה בני אסראיל מן בין ידי מוסי: ואתו כל גבר דאתרעי
ליביה וכל דאשלימת רוחיה עמיה איתיאו ית אפרשותא קדם יי לעבידת
משכן זמנא ולכל פלחניה וללבושי קדשא: פאתי כל אמר במא
ראי ראיה וכל מן סכת נפסה אתו ברפיעה אללה לצנעה כבא אלמחצר וגמיע

מסך הפתח. וילון שלפני המזרח שלא היו שם קרשים ולא יריעות. את עמודיו ואת אדניה. הרי חצר קרוי כאן לשון
זכר ולשון נקבה וכן ובדים הרבה. ואת מסך שער החצר. וילון פרוש לצד המזרח עשרים אמה אורך באמצע שרוחב
החצר שהיה חמשים רחב ופותחין דימנו לצד צפון חמש עשרה אמה וכן לדרום שנ' חמש עשרה אמה קלעים
לכתף. יתדת. לתקוע ולקשור בם סופי היריעות בארץ שלא ינועו ברוח. מיתריהם. חבלים לקשור. בגדי
השרד. לכסות הארון והשלחן המנורה והמזבחות בשעת סילוק מסעות. על הנשים. עם הנשים

מועד ולכל עבדתו ולבגדי הקדש׃
ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב
לב הביאו חח ונזם וטבעת וכומז
כל כלי זהב וכל איש אשר הניף
תנופת זהב ליהוה׃ וכל איש
אשר נמצא אתו תכלת וארגמן
ותולעת שני ושש ועזים
וערת אילם מאדמים וערת
תחשים הביאו׃ כל מרים תרומת
כסף ונחשת הביאו את תרומת
יהוה וכל אשר נמצא אתו עצי
שטים לכל מלאכת העבדה
הביאו׃ וכל אשה חכמת לב
בידיה טוו ויביאו מטוה את התכלת
ואת הארגמן את תולעת השני ואת
השש׃ וכל הנשים אשר נשא

עמלה ותיאב אקדס׃ ומיתן גבריא
על נשיא. כל דאתרעי לביה.
איתיאו. שירין ושבכין. ועזקן
ומחוך כל מן דדהב. וכל גבר.
דארים ארמות דהבא קדם׃ אתי
ברוך אוגו מע אנסא. ומן כאן
ספיא מנהס אתי. חתי בשסתינך
ישנכה וכאתם וחקאב. וסאיראניה
דהב. וכל מן עזל עזלה מן דהב
ללה׃ וכל גבר דאשתלח עמיה.
תכלא וארגונא. וצבע זהורי ובוץ
ומעזי. ומשכי דדכרי מסמקי.
ומשכי ססגונא איתיאו׃ וכל מן
וגד עטרה אסמאנגון וארגואן. ונבג
ועשר ומרעזא. וגלור כבאשארים.
וגלור דארשאתובה׃ כל דארים.
ארמות כסף ונחשא איתיאו. ית אפרשותא
קדם׃ וכל דאשתכח עמיה אעי שטין. לכל עבידת פלחנא איתיאו׃ וכל מן דפע
רפיעה מן פלה ונחאס. אתו כהא ללה׃ וכל מן וגד עכה כשב סנט. לגמיע צנעה
עמל אתובה׃ וכל אתתא חכימת ליבא בידהא עזלא. ומיתין כיר עזיל. ית
תכלא וית ארגונא. ית צבע זהורי וית בוצא׃ וכל אמראה בפרה באן תגזל בידהא.
אתן מגזולא בלאסמאנגון ולארגואן. ולצבג אלקרמז ולעשר׃ וכל נשיא דאתרעי

וסמוכין אליהן׳׳ חח׳׳ הוא תכשיט של זהב עגול נתון על הזרוע והוא הצמיד׳׳ כומז׳׳ כלי זהב הוא נתון כנגד
אותו מקום לאשה. ורבותינו פירשו שם כומז כאן מקום זמה׳׳ וכל איש אשר נמצא אתו תכלת וארגמן
או תולעת שני או עורות אילים או תחשים כולם הביאו׳ טוו את העזים׳ היא היתה אומנות יתירה
שמעל גבי העזים טווין אותם׳ והנשיאים הביאו׳׳ אמר רבי נתן מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת

לבן אתנה בחכמה טוו את העזים:
והנשאם הביאו את אבני
השהם ואת אבני המלאים לאפוד
ולחשן: ואת הבשם ואת השמן
למאור ולשמן המשחה ולקטרת
הסמים: כל איש ואשה אשר
נדב לבם אתם להביא לכל
המלאכה אשר צוה יהוה לעשות
ביד משה הביאו בני ישראל נדבה
ליהוה:
ויאמר משה אל בני ישראל ראו
קרא יהוה בשם בצלאל בן אורי
בן חור למטה יהודה: וימלא אתו
רוח אלהים בחכמה בתבונה
ובדעת ובכל מלאכה: ולחשב
מחשבת לעשת בזהב ובכסף

לבהון עמהון בחכמא. ועזלן ית
מעזיא: וכל אמראה בלגת מן בצרהא
גזלן שער מעזא: ורברביא אייתיו
ית אבני בורלא וית אבני אשלמותא
לשקעא באיפודא ובחושנא: ואלאשראף
אתו בגואהר אלבלור וגואהר אלנצם
ללצדרה וללבדנה: וית בוסמא וית
משחא לאנהרותא ולמשח רבותא
ולקטורת בוסמיא: ואלטיב ואלדהן
ללאצאה ודהן אלמסח ובכור אלצמוג:
כל גבר ואתתא דאתרעי לבהון עמהון
לאיתאה לכל עבידתא דפקיד יי
למעבד בידא דמשה אייתיו בני
ישראל נדבתא קדם יי: כראך כל רגל
ואמראה סכת אנפסהם אן אתי
בשי לגמיע אלצנעה אלתי אמר
אללה אן תעמל ביד מוסי אתו

בהא תברעא ללה: ואמר משה לבני ישראל חזו דרבי יי בשום
בצלאל בר אורי בר חור לשבטא דיהודה: תם קאל מוסי לבני אסראיל אנטרו
קד שהר אללה אסם בצלאל אבן אורי אבן חור מן סבט יהודה: ואשלים עמיה
רוח מן קדם יי בחכמא בסכלתנו ובמדע ובכל עבידא: ואכמל פיה עלמא מן
ענד אללה בחכמה ופהם ומערפה בגמיע אלצנאיע: ולאלפא אומנון למעבד בדהבא

המז' בחנוכת בתחילה ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחילה אלא כך אמרו נשיאים יתנדבו צבור מה שמתנדבין
ומה שמחסרין אנו משלימים אותו כיון שהשלימו צבור את הכל שנ' והמלאכה היתה דים אמרו
נשיאים מה עלינו לעשות הביאו את אבני השהם וג' לכך התנדבו בחנוכת המזבח תחלה ולפי שנתעצלו
מתחלה נחסרה אות משמם והנשאם כתיב" חור" בנה של מרים היה" אהליאב משבט דן מן הירודין

ובנחשת: ובחרשת אבן למלאת
ובחרשת עץ לעשות בכל
מלאכת מחשבת: ולהורת נתן
בלבו הוא ואהליאב בן אחיסמך
למטה דן: מלא אתם חכמת לב
לעשות כל מלאכת חרש וחשב
ורקם בתכלת ובארגמן
בתולעת השני ובשש וארג
עשי כל מלאכה וחשבי
מחשבת: ועשה בצלאל
ואהליאב וכל איש חכם לב
אשר נתן יהוה חכמה ותבונה
בהמה לדעת לעשת את כל
מלאכת עבדת הקדש לכל
אשר צוה יהוה: ויקרא משה
אל בצלאל ואל אהליאב ואל
כל איש חכם לב אשר נתן יהוה
חכמה בלבו כל אשר נשאו

ובכספא ובנחשא: וחאד קבלמהן
בצנעה׳ אלדהב ואלפצה ואלנחאס:
ובאומנות אבן טבא. לאשלמא
ובנגרות אעא. למעבד בכל
עבידת אומנון: ובׄרט חגארה׳
גוהר. לאנצאם ונגר אלכשב ועמל
סאיר אלמהן: ולאלפא יהב בליביה
הוא ואהליאב בר אחיסמך לשבטא
דדן: ולאתעלים געל פי קלבה
הו ואהליאב אבן אחיסמך מן
סבט דן: אשלים עמהון חכמות
ליבא. למעבד כל עבידת נגר
ואומן: וצייר בתכלא ובארגונא
בצבע זהורי: ובבוצא ומחי: עבדי
כל עבידא. ומלפי אומנון: אכמל
פי קלובהם אלחכמה אן יצנעו כל
צנעה׳ אסתאד וחאדק. וראקם באל
אסמאנגון ואלארגואני ואלצבג אלקרמז
ואלעשר וחאיך. פהמא צנעאן כל
צנעה. וחאדקאן באלמהן: ויעבד בצלאל ואהליאב וכל גבר חכים ליבא דיהב
יי: חכמתא וסכלתנותא בהון. למדע למעבד. ית כל עבידת פלחן קודשא.
לכל דפקיד יי: פלי צנעאהם וסאיר אלחכמא. מן געל אלה פיהם חכמה ופהם
אן יעמלו גמיע צנעה׳ עמל אלקדס. כמא אמר אלהם בה: וקרא משה לבצלאל
ולאהליאב ולכל גבר חכים דיהב יי. חכמתא בליביה. כל דאתרעי

שבשבטים ומבני השפחות והשוהו המקום לבצלאל למלאכת המשכן והוא מגדולי השבטים לקיים מה שנאמר נכר שוע לפני דל׳

מז׳

286

לבו לקרבה אל המלאכה לעשת
אתה׃ ויקחו מלפני משה את
כל התרומה אשר הביאו בני
ישראל למלאכת עבדת הקדש
לעשת אתה והם הביאו אליו עוד
נדבה בבקר בבקר׃ ויבאו כל
החכמים העשים את כל
מלאכת הקדש איש איש
ממלאכתו אשר המה עשים׃
ויאמרו אל משה לאמר מרבים
העם להביא מדי העבדה
למלאכה אשר צוה יהוה
לעשת אתה׃ ויצו משה ויעבירו
קול במחנה לאמר איש ואשה
אל יעשו עוד מלאכה לתרומת
הקדש ויכלא העם מהביא׃
והמלאכה היתה דים לכל המלאכה

ליביה למקרב לעבידתא למעבד
יתה׃ ותסנאדת כלמא ובסאיר אלחכמא
מן געל אללה אלחכמה פי קלבה כל
מן והבה אללה אן יתקדם אלי אלצנאעה
ליעמל בהא׃ ונסיבו מן קדם משה
ית כל אפרשותא דאיתיאו בני ישראל
לעבידת פלחן קודשא למעבד יתה
ואינון מיתן ליה עוד נדבתא בצפר
בצפר׃ פקבצו מן בין ידי מוסי
גמיע אלרפיעה אלדי גאו בני אסראיל
לצנעה עמל אלקדס לתעמל
בהא׃ ועאד אלקום יאתון בה בכראעה
פי כל גדאה׃ ואתו כל חכימיא
דעבדין ית כל עבידת קודשא
גבר גבר מעבידתיה דאנון עבדין׃
חתי אתו גמיע אלחכמא אלצאנעין
גמיע צנעת אלקדס כל אמר מן
פן צנעתה׃ ואמרו למשה למימר
מסגן עמא לאיתאה מסת פלחנא לעבידתא דפקיד יי למעבד יתה׃ קאלו
למוסי הודי אלקום מכתרון באן יאתון באכתר מן כפאיה עמל אלצנעה
אלתי אמר אללה אן תעמל׃ ופקיד משה ואעברו כרוז במשריתא למימר
גבר ואיתא לא יעבדון עוד עבידתא לאפרשות קודשא ופסק עמא מלאיתאה׃
פאמר מוסי פטר יבצות פי אלעסכר יקול כל רגל ואמראה לא יאת בשי בעד
הדה מן רפיעה אלקדס פאנקטע אלקום מן אלמגי בשי׃ ועבידתא הות מסת לכל עבידתא

מדי העבודה״ יותר מכדי צורך העבודה״ ויכלא״ לשון מניעה״ והמלאכה היתה דים לכל המלאכה ומלאכת ההבאה היתה

אלי הם יצנעון

לעשת אתה והותר׃
ויעשו כל חכם לב בעשי
המלאכה את המשכן עשר
יריעת שש משזר ותכלת
וארגמן ותולעת שני כרבים
מעשה חשב עשה אתם׃ ארך
היריעה האחת שמנה ועשרים
באמה ורחב ארבע באמה היריעה
האחת מדה אחת לכל היריעת׃
ויחבר את חמש היריעת אחת אל
אחת וחמש יריעת חבר אחת אל
אחת׃ ויעש ללאת תכלת על שפת
היריעה האחת מקצה במחברת
כן עשה בשפת היריעה הקיצונה
במחברת השנית׃ חמשים ללאת
עשה ביריעה האחת וחמשים
ללאת עשה בקצה היריעה

למעבד יתה ויתרת׃ וכאן כל מא
אתו בה כפאיה לגמיע צנאעה
אן תעמל מנהא ופצ׳לה׃
ועבדו כל חכימי לבא בעבדי עבידתא׃ ית
מסכנא עסר יריען דבוץ שזיר ותכלא
וארגונא וצבע זהורי צורת כרובין
עובד אומן עבד יתהון׃ פצנע כל
חכים מן צנאיע נפס למסכן עשר
שקאק מן עשר משזור ואסמאנגון
וארגואן וצבג קרמז צורא צנעה
חאדק צנעהא׃ ארכא דיריעתא
חדא עסרין ותמני אמין ופתיא
ארבע אמין דיריעתא חדא
משחתא חדא לכל יריעתא׃
טול כל שקה תמאניה ועשרין
ד׳ראע וערצ׳הא ארבעה אד׳רע
מסאחה ואחדה לגמיע אלשקאק׃
ולפית ית חמיש יריען חדא עם
חדא וחמיש יריען לפית חדא עם חדא׃ ולפיט אלכמס אלשקאק ואחדה מע
אלאכרי ואלכמס אלאכר ואחדה מע אלאכרי׃ ועבד ענובין דתכלא על ספתא דיריעתא חדא
מסטרא בית לופי כין עבד בספתא דיריעתא בסטרא בית לופי תנינא׃ וצנע ערי
מן אסמאנגון פי חאשיה אלשקה אלואחדה פי אלטרף אלמוצלת וכמסין ערוה צנעהא
פי טרף אלשקה אלמתצלה אלתאניה׃ חמשין ענובין עבד בדיריעתא חדא וחמשין
ענובין עבד בסטרא דיריעתא דבית לופי תנינא מכונן ענוביא חדא לקביל

ד״ס שלעושי המשכן לכל המלאכה שלמשכן לעשות אותה והותר" והותר" כמו והכבד את לבו והכותאת מואב"

ויעש

אשר במחברת השנית מקבילת
הללאת אחת אל אחת׃ ויעש
חמשים קרסי זהב ויחבר את
היריעת אחת אל אחת בקרסים ויהי
המשכן אחד׃
ויעש יריעת עזים לאהל על
המשכן עשתי עשרה יריעת
עשה אתם׃ ארך היריעה
האחת שלשים באמה וארבע
אמות רחב היריעה האחת מדה
אחת לעשתי עשרה יריעת׃
ויחבר את חמש היריעת לבד
ואת שש היריעת לבד׃ ויעש
ללאת חמשים על שפת
היריעה הקיצנה במחברת
וחמשים ללאת עשה על
שפת היריעה החברת השנית׃

חדא׃ וכמסין ערוה. צנעהא פי אלשקה
אלואחדה. וכמסין ערוה. צנעהא פי
טרף אלשקה אלמוצולה אלתאניה. וכאנת
אלערא מתקאבלה. ואחדה מע אלאכרי׃
ועבד חמשין פורפין דדהב ולפיף
ית יריעתא חדא עם חדא בפורפיא.
והוה משכנא חד׃ וצנע כמסין
שזז מן דהב. ווצל אלשקאק ואחדה
אלי אלאכרי באלשזז. פצאר אלמסכן
ואחדא׃ ועבד יריען
דמעזי לפרסא על משכנא
חדא עסרי יריען עבד יתהון׃
וצנע שקאקא מן מרעזא. כבאא
עלי אלמסכן. יא שקה צנעהא׃
ארכא דיריעתא חדא תלתין אמין.
וארבע אמין. פותיא דיריעתא חדא.
משחתא חדא. לחדא עסרי
יריען׃ טול כל שקה תלאתין
דראע. ועלצהא ארבעה אדרע. מסאחה ואחדה לאחדי עשר שקה׃ ולפיף
ית חמיש יריען לחוד. וית שית יריען לחוד׃ וכיט אלכמס אלשקאק עלי
חדה. ואלסת אלשקאק עלי חדה׃ ועבד ענובין חמשין. על ספתא
דיריעתא. בסטרא בית לופי. וחמשין ענובין. עבד על ספתא דיריעתא.
דבית לופי תניינא׃ וצנע כמסין ערוה פי חאשיה אלשקה אלואחדה
אלטרפא אלמוצולה. ואיצא כמסין ערוה פי טרף אלשקה אלמוצולה אלתאניה׃

ויעש קרסי נחשת חמשים לחבר
לחבר את האהל להית אחד: ויעש
מכסה לאהל ערת אילם
מאדמים ומכסה ערת תחשים
מלמעלה: ויעש
את הקרשים למשכן עצי שטים
עמדים: עשר אמת ארך
הקרש ואמה וחצי האמה רחב
הקרש האחד: שתי ידת לקרש
האחד משלבת אחת אל אחת
כן עשה לכל קרשי המשכן:
ויעש את הקרשים למשכן
עשרים קרשים לפאת נגב
תימנה: וארבעים אדני כסף
עשה תחת עשרים הקרשים
שני אדנים תחת הקרש האחד
לשתי ידתיו ושני אדנים תחת
הקרש האחד לשתי ידתיו: ולצלע

ועבד. פרפין דנחש חמשין. ללפפא
ית משכנא למהוי חד: וצבע ג
שצן מן כחאס. וורק זכבא פעזר
ואחר: ועבד חופאה למשכנא.
דמשכי דכרי מסמקי. וחופאה
דמשכי ססגונא מלעילא: וצנע
גטאה לזכבא. מן גלור כבאש
אדים. וגטאת. מן גלור דארשמן
פוקה: ועבד ית
דפיא למשכנא דאעי שטין קימין:
וצנע זתכאתג ללמסכן. מן כשב
זצנט קאימה: עסר אמין ארכא
דדפא. ואמתא ופלגות אמתא.
פתיא דדפא חד: עשרה אדרע
טול כל תכתגה. ודראע ונצף
ערצהא: תרין צירין לדפא חד.
משלבין חד לקביל חד. כין עבד.
לכל דפי משכנא: ולהא צירא ז.
מלסנא אחדהמא כאיזא לאכר.

כלאך צנע בגמיע תכאתג למסכן: ועבד ית דפיא למשכנא. עסרין דפין. לרוח
עיבר דרומא: וצנע זתכאתג ללמסכן. עשרין תכתגה. מן גהת מהב זגנוב:
וארבעין סמכין דכסף. עבד. תחות עסרין דפין. תרין סמכין תחות דפא חד לתרין
צירוהי. ותרין סמכין. תחות דפא חד לתרין צירוהי: וארבעין קאעדה
מן פצה. קאעדתין תחת כל תכתגה: ולסטר משכנא. תנינא

לרוח/

המשכן השנית לפאת צפון עשה
עשרים קרשים׃ וארבעים
אדניהם כסף שני אדנים תחת
הקרש האחד ושני אדנים תחת
הקרש האחד׃ ולירכתי המשכן
ימה עשה ששה קרשים׃ ושני
קרשים עשה למקצעת המשכן
בירכתים׃ והיו תואמם מלמטה
ויחדו יהיו תמים אל ראשו אל
הטבעת האחת כן עשה לשניהם
לשני המקצעת׃ והיו שמנה
קרשים ואדניהם כסף ששה
עשר אדנים שני אדנים שני אדנים
תחת הקרש האחד׃ ויעש בריחי
עצי שטים חמשה לקרשי צלע
המשכן האחת׃ וחמשה בריחם
לקרשי צלע המשכן השנית
וחמשה בריחם לקרשי המשכן

לרוח צפונא עבד עסרין דפין׃ ופי
גאנב אלמסכן אלתאני· צנע כתבתגה·
מן גהת מהב אלשמאל׃ וארבעין
סמכיהון דכסף תרין סמכין תחות
דפא חד. ותרין סמכין תחות דפא
חד׃ וארבעין קאעדה מן פצה·
קאעדתין תחת כל תכתגה׃ ולסיפי
משכנא מערבאה. עבד שתה
דפין׃ ולמוכר אלמסכן פי אלגרב צנע
סת תכאתג׃ ותרין דפין עבד לזוית
משכנא בסופיהון׃ ותכתגתין צנעהמא·
לרכני אלמסכן פי אלזואיתין׃ ויהוו
מכוונין מלרע. וכחדא יהון מכוונין
ברישיהון בעזקתא חדא כן עבד
לתרויהון לתרתין זוין׃ פצארת
מעתדלה מן אספל וגמיעא צארת
מעתדלה מן פוק בחלקה ואחדה·
כדאך צנע לאלזאויתין כלאהמא׃
ויהוו תמניא דפין. וסמכיהון דכסף·

שתת עסר סמכין. תרין סמכין תרין סמכין. תחות דפא חד׃ פצארת תמאני תכאתג·
וקואעדהא מן פצה. סתה עשר קאעדה. קאעדתין תחת כל תכתגה׃ ועבד
עברי דאעי שטין חמשה לדפי סטר משכנא חד׃ וצנע אמהאג מן כשב
אלסנט. במס לתכאתג גאנב אלמסכן אלואחד׃ וחמשה עברין לדפי סטר
משכנא תנינא. וחמשא עברין לדפי משכנא. לסופהון מערבא׃ וכמס אמהאג׃

לירכתים ימה: ויעש את הבריח
התיכן לברח בתוך הקרשים מן
הקצה אל הקצה: ואת הקרשים
צפה זהב ואת טבעתם עשה
זהב בתים לבריחם ויצף את
הבריחם זהב: ויעש את הפרכת
תכלת וארגמן ותולעת שני
ושש משזר מעשה חשב
עשה אתה כרבים: ויעש לה
ארבעה עמודי שטים ויצפם
זהב וויהם זהב ויצק להם
ארבעה אדני כסף: ויעש מסך
לפתח האהל תכלת וארגמן
ותולעת שני ושש משזר
מעשה רקם: ואת עמודיו
חמשה ואת וויהם וצפה ראשיהם
וחשקיהם זהב ואדניהם חמשה
נחשת:

לתכאתג אמסכן אתאני· וכמס
אמהאג לתכאתג גאנב אמסכן·
פי מוכרה גרבא: ועבד ית עברא
מציעאה לאעברא בגו דפיא מן
סיפי לסיפי: וצנע אמהג אואצט
מנהא· נאפד פיגות אתכאתג מן
אטרף אלי אטרף: וית דפיא חפא
דהבא· וית עזקתהון עבד דהבא·
אתרא לעבריא· וחפא ית עבריא
דהבא: וגשא אתכאתג בדהב·
וצנע חלקהא מן דהב· מכאנא
ללאמהאג· וגשא אמהאג איצא
בדהב: ועבד ית פרכתא דתכלא
וארגונא· וצבע זהורי ובוץ שזיר עובד אומן·
עבד יתה צורת כרובין: וצנע
אסגף מן אסמאנגון וארגואן וצבג
קרמז ועשר משזור· צנעה
חאדק· צנעהא צורא: ועבד
להא ארבעה עמודי שטין· וחפנון דהבא· וויהון דהבא· ואתיך להון ארבעה
סמכין דכסף: וצנע להא ארבעה עמד מן סנט· וגשהא בדהב וזראפנהא
בדהב· וצאג להא ארבע קואעד מן פצה: ועבד פרסא לתרע משכנא·
דתכלא וארגונא· וצבע זהורי ובוץ שזיר· עובד צייר: וצנע סתר באב אלכבא·
מן אסמאנגון וארגואן וצבג קרמז ועשר משזור· צנעה ראקם: וית עמודוהי
חמשה וית וויהון· וחפי רישיהון· וכבושיהון דהבא· וסמכיהון חמשה דנחשא:
ועמדהא ה׳ וזראפינהא· וגשא רוסהא· וטלאהא דהבא· וקואעדהא ה׳ מן נחאס:

ויעש

ויעש בצלאל את הארן עצי
שטים אמתים וחצי ארכו
ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי
קמתו׃ ויצפהו זהב טהור מבית
ומחוץ ויעש לו זר זהב סביב׃
ויצק לו ארבע טבעת זהב על
צלעו האחת ושתי טבעת על
צלעו השנית׃ ויעש בדי עצי
שטים ויצף אתם זהב׃ ויבא את
הבדים בטבעת על צלעת הארן
לשאת את הארן׃ ויעש כפרת
זהב טהור אמתים וחצי ארכה
ואמה וחצי רחבה׃ ויעש שני
כרבים זהב מקשה עשה אתם
משני קצות הכפרת׃ כרוב אחד
מקצה מזה וכרוב אחד מקצה

ועבד בצלאל ית ארונא דאעי
שטין תרתין אמין ופלגא ארכיה
ואמתא ופלגא פתיה ואמתא ופלגא
רומיה׃ וצנע בצלאל אלצנדוק מן
כשב אלסנט דראעין ונצף (טולה) ודראע
ודראע ונצף ערצה ודראע ונצף
סמכה׃ וחפיה דהב דכי מגיו
ומברא ועבד ליה זיר דדהב סחור
סחור׃ וגשאה בדהב כאלץ מן דאכל
ומן כארג וצנע לה זיגא מן דהב
מסתדירא׃ ואתיך ליה ארבע עזקן
דדהב על ארבע זויתיה ותרתין
עזקן על סטריה חד ותרתין עזקן
על סטריה תנינא׃ וצאג לה ארבע
חלק מן דהב עלי ארבע גהאתה
חלקתין מן גאנבה אלואחד וחלקתין
פי גאנבה אלתאני׃ ועבד אריחי

ארבע פעמתיו ושתי טבעות על צלעו

דאעי שטין וחפא יתהון דהבא׃ וצנע דהוקא מן כשב אלסנט וגשאהא
בדהב׃ ואעיל ית אריחיא בעזקתא על סטרי ארונא למטל ית ארונא׃
ואדכל אלדהוק פי אלחלק עלי גאנבי אלצנדוק ליחמל בהא׃ ועבד כפרתא
דדהב דכי תרתין אמין ופלגא ארכה ואמתא ופלגא פתיה׃ ותם צנע
גשאא מן דהב כאלץ דראעין ונצף טולה ודראע ונצף ערצה׃ ועבד
תרין כרובין דדהב נגיד עבד יתהון מתרין סטרי כפרתא׃ וצנע כרובין מן דהב
מצמתין צנעהמא מן טרפי אלגשא׃ כרובא חד מסטרא מכא וכרובא חד מסטרא

קצותיו
ל

מזה מן הכפרת עשה את הכרבים
משני קצותו: ויהיו הכרבים
פרשי כנפים למעלה סככים
בכנפיהם על הכפרת ופניהם איש
אל אחיו אל הכפרת היו פני
הכרבים:
ויעש את השלחן עצי שטים
אמתים ארכו ואמה רחבו ואמה
וחצי קמתו: ויצף אתו זהב
טהור ויעש לו זר זהב סביב:
ויעש לו מסגרת טפח סביב ויעש
זר זהב למסגרתו סביב: ויצק לו
ארבע טבעת זהב ויתן את
הטבעת על ארבע הפאת
אשר לארבע רגליו: לעמת
המסגרת היו הטבעת בתים
לבדים לשאת את השלחן:

מלא. מן כפורתא עבד ית כרוביא
מתרין סטרוהי: אחההמא מן
גאנבה אימן. ואלאכר מן גאנבה
אאיסר. מן לגשא. צנעהמא ענד
טרפיה: ויהון כרוביא פריסין
גדפיהון לעילא. מטלין בגדפיהון
על כפרתא ואפיהון חד לקביל חד.
לקביל כפרתא הוו אפי כרוביא:
פנארא אלכרובין באסטין אגנחתהמא
אלי פוק ומצללין בהמא עלי אלגשא.
וגוההמא אלואחד אלי אלאכר. ואלי אלגשא
כאנה' וגוההמא: ועבד ית
פתורא דאעי שטין. תרתין אמין
ארכיה ואמתא פתייה ואמתא ופלגא
רומיה: וצנע אלמאידה מן כשב אלסנט.
דראעין טולהא ודראע ערצהא.
ודראע ונצף סמכהא: וחפא יתיה
דהב דכי. ועבד ליה זיר דדהב סחור
סחור: וגשאהא בדהב כאלץ. וצנע להא זיגא מן דהב מסתדירא: ועבד ליה גדנפא
רומיה פשכא סחור סחור. ועבד זיר דדהב. לגדנפיה סח סח: וצנע להא חאפה
מקדאר קבצה מסתדירא. וצנע זיגא מן דהב לחאפתהא מסתדירא: ואתיך ליה
ארבע עזקן דדהב. ויהב ית עזקתא. על ארבע זויתא. דלארבע רגלוהי: וצאג
להא ד' חלק מן דהב. וגעל אלחלק פי אלד' אלגהאת. אלתי באיזא' ארגלהא: לקביל
גדנפא הואה עזקתא. אתרא לאריחיא. למטל ית פתורא: אמאם
כאנה' אלחלק מכאנא לאלדהוק. ליחמל בהא אלמאידה:

ויעש את הבדים עצי שטים
ויצף אתם זהב לשאת את
השלחן: ויעש את הכלים אשר
על השלחן את קערתיו ואת
כפתיו ואת מנקיתיו ואת הקשות
אשר יסך בהן זהב טהור:

ויעש את המנרה זהב טהור
מקשה עשה את המנרה ירכה
וקנה גביעיה כפתריה ופרחיה
ממנה היו: וששה קנים יצאים
מצדיה שלשה קני מנרה
מצדה האחד ושלשה קני
מנרה מצדה השני: שלשה
גבעים משקדים בקנה האחד
כפתר ופרח ושלשה גבעים
משקדים בקנה אחד כפתר
ופרח כן לששת הקנים היצאים

ועבד ית אריחיא דאעי שטין
וחפא יתהון דהבא למיטל ית
פתורא: וצנע אדהוק מן כשב אלסנט
וגשאהא בדהב ליחמל בהא
אלמאידה: ועבד ית מניא דעל
פתורא ית מגסוהי וית בזכוהי
וית מכילתיה וית קסותא דיתנסך
בהון דדהב דכי: וצנע אלאניה אלתי
עליהא אלקצאע ואלדרוג ואלמלאעק
ואלמדראהן אלתי תגטא בהא מן דהב
כאלץ: ועבד ית מנרתא
דדהב דכי נגיד עבד ית מנרתא
שדה וקנה כלידהא חזורהא
ושושנהא מנהא הואה: וצנע אלמנארה
מן דהב כאלץ מצמתה צנעהא
ארגלהא וקצבהא וגאמאתהא
ותפאפיחהא וסוסנהא מנהא
כאנת: ושיתא קנין נפקין מסטרהא:
תלתא קני מנרתא מסטרה חד:

ותלתא קני מנרתא מסטרה תנינא: וסת קצבאת כארגאת מן גאנביהא
ג קצבאת מן גאנביהא אלאימן ותלאת קצבאת מן גאנבהא אלאיסר:
תלתא כלידין מציירין בקניא חד חזור ושושן ותלתא כלידין מציירין
בקניא חד חזור ושושן כן לשיתא קנין דנפקין מן מנרתא: תלאת
גאמאת מלוזאת פי כל קצבה תפאחה וסוסנה כדאך ולסת אלקצבאת אלכארגאת

מן המנרה: ובמנרה ארבעה
גבעים משקדים כפתריה
ופרחיה: וכפתר תחת שני הקנים
ממנה וכפתר תחת שני הקנים
ממנה וכפתר תחת שני הקנים
ממנה: לששת הקנים היצאים
ממנה: כפתריהם וקנתם
ממנה היו כלה מקשה אחת זהב
טהור: ויעש את נרתיה שבעה
ומלקחיה ומחתתיה זהב טהור:
ככר זהב טהור עשה אתה ואת
כל כליה:

ויעש את מזבח הקטרת עצי
שטים אמה ארכו ואמה רחבו
רבוע ואמתים קמתו ממנו היו
קרנתיו: ויצף אתו זהב טהור את
גגו ואת קירתיו סביב ואת קרנתיו
ויעש לו זר זהב סביב: ושתי
טבעת זהב עשה לו מתחת

מנהא: ובמנרתא ארבעה כלידין
מציירין חזורהא ושושנהא: ופי
נפס ומנארה ארבע גמאת
מלוזאת ותפאפיחהא וסואסנהא:
וחזורא תחות תרין קנין דמנה וחזור
תחות תרין קנין דמנה וחזורא תחות
תרין קנין דמנה. כן לשתא קנין
דנפקין מנה: ותפאחה תחת כל
קצבתין מנהא. כדאך לסת
קצבאת אלכארגאת מנהא:
חזוריהון וקניהון מנה הוו כלה
נגידא חדא דדהב דכי: ותפאפיחהא
וקצבהא וסואסנהא מנהא כאנת
כלהא מצמתה ואחדה מן דהב
כאלץ: ועבד ית בוצינהא שבעה
וציבתהא ומחתיתהא דדהב דכי:
וצנע להא ז׳ סרג. וכלאבאתהא
ומגאמרהא מן דהב כאלץ. ככרא
דדהבא דכיא עבד יתה. וית כל
מאנהא. מן בדרה דהב כאלץ. צנעהא
וגמיע אניתהא:

ועבד ית מדבחא דקטורת בוסמין דאעי שטין
אמתא ארכיה ואמתא פתייה מרבע ותרתין אמין רומיה מניה הואה קרנוהי: וצנע
מדבח אלבכור מן כשב אלסנט. טולה דראע וערצה דראע מרבעא. וסמכה
דראעין. ואדכאנה מנה: וחפא יתיה דהב דכי. ית אגריה וית כתלוהי: ועבד ליה
זיר דדהב סחור סחור. וגשאה בדהב כאלץ. סטחה ואדכאנה. וחיטאנה מסתדירא

סחור סחור וית קרנוהי. ועבד

ואדכאנה

לזרו על שתי צלעתיו על שני
צדיו לבתים לבדים לשאת
אתו בהם: ויעש את הבדים עצי
שטים ויצף אתם זהב: ויעשאת
שמן המשחה קדש ואת קטרת
הסמים טהור מעשה רקח:
ויעש את מזבח
העלה עצי שטים חמש אמות
ארכו וחמש אמות רחבו רבוע
ושלש אמות קמתו: ויעש קרנתיו
על ארבע פנתיו ממנו היו קרנתיו
ויצף אתו נחשת: ויעש את כל
כלי המזבח את הסירת ואת
היעים ואת המזרקת את
המזלגת ואת המחתת כל כליו
עשה נחשת: ויעש למזבח
מכבר מעשה רשת נחשת

וארכאנה. וצנע לה זיג מן דהב
מסתדירא: ותרתין עזקן דדהב
עבד ליה מלרע לזיריה. על תרתין
זויתיה. על תרין סטרוהי. לאתרא
לאריחיא. למטל יתיה בהון: ותרתין
מן דהב צנעהמא לה מן דון זיגה
פי גהתיה. כדאך עלי גאנביה מכאנא
לדהוק. ליחמל בהא: ועבד ית
אריחיא דאעי שטין. וחפא יתהון
דהבא: וצנע דהוק מן כשב
סנט. וגשהא בדהב: ועבד ית
משחא דרבותא קדשא וית קטורת
בסמיא דכי. עובד בסמנו: וצנע
דהן מסח מקדסא ובכור צמוג
מטהרא. צנעה עטאר:
ועבד ית משחא דרבותא קדשא
וית קטורת ועבד ית מדבחא
דעלתא דאעי שטין חמיש אמין
ארכיה וחמיש אמין פתיה מרבע ותלת אמין רומיה: וצנע מדבח צעירה
מן כשב סנט. טולה כמסה אדרע. וערצה כמסה אדרע מרבעא. וסמכה
תלת אדרע: ועבד קרנוהי. על ארבע זויתיה מניה הואה קרנוהי. וחפא יתיה
נחשא: וצנע ארכאנה. פי זואיאה. מנה כאנה ארכאנה. וגשאה בנחאס: ועבד
ית כל מני מדבחא. ית פסכתירחתא וית מגרופיתא וית מזרקיא. ית צנוריתא וית
מחתיתא. כל מנוהי עבד נחשא: וצנע גמיע אנִיתה. צנאן ומגארף וכדאנב ומנאשל
ומגאמר. גמיע דלך מן נחאס: ועבד למדבחא סרדא. עובד מצדתא דנחשא

תַחַת כַּרְכֻּבּוֹ מִלְּמַטָּה עַד חֶצְיוֹ׃
וַיִּצֹק אַרְבַּע טַבָּעֹת בְּאַרְבַּע
הַקְּצָוֹת לְמִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת בָּתִּים
לַבַּדִּים׃ וַיַּעַשׂ אֶת הַבַּדִּים עֲצֵי
שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם נְחֹשֶׁת׃ וַיָּבֵא
אֶת הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת
הַמִּזְבֵּחַ לָשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֶם נְבוּב
לֻחֹת עָשָׂה אֹתוֹ׃
וַיַּעַשׂ אֵת הַכִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְאֵת
כַּנּוֹ נְחֹשֶׁת בְּמַרְאֹת הַצֹּבְאֹת
אֲשֶׁר צָבְאוּ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃
וַיַּעַשׂ אֶת הֶחָצֵר
לִפְאַת נֶגֶב תֵּימָנָה קַלְעֵי הֶחָצֵר

תְּחוֹת סוֹבֵיבֵיהּ מִלְרַע עַד פַּלְגֵיהּ׃
וצנע להא סרדא עלי צנעה שבכה
מן נחאס חין שרגבה מן אספל
אלי נצפה׃ ואתיך ארבע עזקן
בארבע זויתא לסרדא דנחשא
אתרא לאריחיא׃ וצאג ד חלק
פי ד אטראף אלסרר אלנחאס מכאנא
ללדהוק׃ ועבד ית אריחיא דאעי
שטין וחפא יתהון נחשא׃ וצנע
אלדהוק מן כשב אלסנט וגשאהא
בנחאס׃ ואעיל ית אריחיא בעזקתא
על סטרי מדבחא למיטל יתיה
בהון חליל לוחין עבד יתיה׃
פאדכלהא פי אלחלק עלי גאנבי
אלמדבח ליחמל בהא ואחא מג̇ופה צנעהא׃ ועבד ית
כיורא דנחשא וית בסיסיה דנחשא במחזית נשיא דאתין לצלאה
בתרע משכן זמנא׃ וצנע אלחוץ מן נחאס ומקעדה מן נחאס מן
מראיא אלנסא אלמתג̇ישאת אלי באב קבה אלמחצ̇ר׃ ועבד ית
דרתא לרוח עיבר דרומא סרדי דרתא דבוץ שזיר מאה אמין׃ וצנע

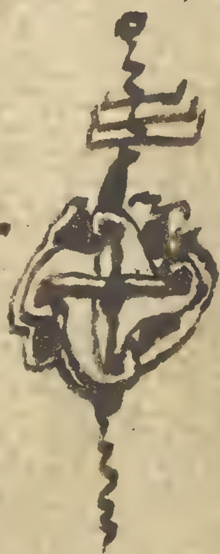
ויעש [stain]לא "לפי שנתן נפשו על המלאכה יותר משאר חכמים נקראת על שמו" נבוב לחות כבובהוא חלל
וכן ופבו [stain] חצבעות נבוב "נבוב לוחות "הלוחות שלעצי שטים לכל רוח והחלל באמצע" במראות הצובאות"
בנות ישרא' היו בידן מראות שרואות בהן כשהן מתקשטות ואף אותן לא עכבו מלהביא לנדבת המשכן והיה
מואס משה בהן מפני שעשויין ליצר הרע אמר לו הקב"ה קבל כי אלו חביבין עלי מן הכל שעל ידיהן העמידו
הנשים צבאות רבות כשהיו בעליהן יגעים בעבודת פרך היו הולכות ומוליכות להם מאכל ומשתה ומאכילות
אותם ונוטלות המראות וכל אחת רואה עצמה עם בעלה במראה ומשדלתו בדברים לומר אני נאה ממך
ומתוך כך מביאות לבעליהן לידי תאוה ונזקקות להם ומתעברות ויולדות שם שנ' תחת התפוח עוררתיך
וזהו שנ' במראות הצובאות ונעשה הכיור מהם שהוא לשום שלום בין איש לאשתו להשקות ממים
שבתוכו למי שקינא לה בעלה ותדע לך שהן מראות ממש שהרי נאמר ונחשת התנופה שבעים
ככר וג' ויעש בה וג' וכיור וכנו לא הוזכרו שם למדת שלא היה נחשת שלכיור מנחשת התנופה כך
דרש רבי תנחומא וכן תרגם אונקלס במחזית נשיא וכן תרגום שלמראות מיר' בלע"ז וכן מצינו

בישעי'

שש משזר מאה באמה׃
עמודיהם עשרים ואדניהם
עשרים נחשת ווי העמודים
וחשקיהם כסף׃ ולפאת צפון
מאה באמה עמודיהם עשרים
ואדניהם עשרים נחשת ווי
העמודים וחשקיהם כסף׃ ולפאת
ים קלעים חמשים באמה
עמודיהם עשרה ואדניהם
עשרה ווי העמודים וחשוקיהם
כסף׃ ולפאת קדמה מזרחה
חמשים אמה׃ קלעים חמש
עשרה אמה אל הכתף עמודיהם
שלשה ואדניהם שלשה׃ ולכתף
השנית מזה ומזה לשער החצר
קלעים חמש עשרה אמה
עמדיהם שלשה ואדניהם

אלצראדק מן גהת מהב אלגנוב קלוע
אלצראדק מן עשר משזור מאיה
דראע׃ עמודיהון עסרין וסמכיהון
עסרין דנחשא ווי עמודיא וכבושיהון
כסף׃ ועמדהא עשרין וקואעדהא
עשרין מן נחאס וזראפין אלעמד
וטלאהא פצה׃ ולרוח צפונא מאה
אמין עמודיהון עסרין וסמכיהון
עסרין דנחשא ווי עמודיא וכבושיהון
כסף׃ ומן גהת אלשמאל מאיה דראע
ועמדהא עשרין וקואעדהא עשרין
מן נחאס וזראפין אלעמד וטלאהא
פצה׃ ולרוח מערבא סרדי חמשין
אמין עמודיהון עסרא וסמכיהון
עסרא ווי עמודיא וכבושיהון
כסף׃ ומן גהת אלגרב קלוע טולהא
כמסין דראע ועמדהא עשרה
וקואעדהא עשרה וזראפין אלעמד
וטלאהא פצה׃ ולרוח קדומא מדנחא חמשין אמין׃ ומן גהת אלמשרק כמסין
דראע׃ סרדי חמיש עשרי אמין לעברא עמודיהון תלתה וסמכיהון
תלתה׃ מנהא קלוע טולהא כמסה עשר דראע ללכם ועמדהא תלאתה
וקואעדהא תלאתה׃ ולעברא תנינא מכא ומכא לתרע דרתא סרדי
חמיש עסרי אמין עמודיהון תלתה וסמכיהון תלתה׃ וללכם אלתאני חתי
ימנה ויסרה לבאב אלצראדק קלוע טולהא כמסה עשר דראע ועמדהא ג וקואעדהא

שלשה: כל קלעי החצר סביב
שש משזר: והאדנים לעמדים
נחשת ווי העמדים וחשוקיהם
כסף וצפוי ראשיהם כסף והם
מחשקים כסף כל עמדי החצר:
ומסך שער החצר מעשה
רקם תכלת וארגמן ותולעת
שני ושש משזר ועשרים אמה
ארך וקומה ברחב חמש אמות
לעמת קלעי החצר: ועמדיהם
ארבעה ואדניהם ארבעה נחשת
וויהם כסף וצפוי ראשיהם
וחשקיהם כסף: וכל היתדת
למשכן ולחצר סביב נחשת:
אלה פקודי קלב פקו סימ סנואה גדה

המשכן משכן העדת אשר

תלאתה: כל סרדי דרתא סחור סחור
דבוץ שזיר: וגמיע קלוע אלצראדק
מסתדירא מן עשר משזור: וסמכיא
לעמודיא דנחשא ווי עמודיא וכבושיהון
כסף וחיפוי רישיהון כסף ואנון מכבשין
כסף כל עמודי דרתא: וגמיע קואעד
אעמד מן נחאס וזראפין אעמד וטלאהא
פצה וגשא רוסהא איצ׳ פצה כמא אן
גמיעהא מטלייה בפצה: ופרסא דתרע
דרתא עובד צייר דתכלא וארגונא
וצבע זהורי ובוץ שזיר. ועסרין
אמין ארכא ורומא בפתיא חמיש
אמין לקביל סרדי דרתא: וסתר
באב אלצראדק צנעה ראקם מן
אסמאנגון וארגואן וצבג קרמז
ועשר משזור טולה כ׳ ראע ופעה
אדי הו עד צה כמסה אדרע באיזא
קלוע אלצראדק: ועמודיהון ארבעה וסמכיהון ארבעה דנחשא וויהון כסף
וחפוי רישיהון וכבושיהון כסף: ועמדהא ארבעה וקואעדהא ארבעה מן נחאס
וזראפינהא פצה וגשא רוסהא וטלאהא פצה: וכל סכיא למשכנא ולדרתא
סחור סחור דנחשא: וגמיע אותאד אלמסכן ואלצראדק מסתדירא מן נחאס:
פ פפ אלין מנייני משכנא משכנא דסהדותא דאתמניאו על מימרא

כ׳ שעיה והגיליונים מתרגמינן מחדיתא: אשר צבאו להביא נדבתן לעמת קלעי החצר כמדת קלעי החצר
אלה פקודי בפרשה זו נמנו כל משקלי נדבת המשכן לכסף לזהב ולנחשת ונמנו כל כליו לכל עבודתו
המשכן משכן שני פעמים רמז למקדש שנתמשכן בשני חרבנין על עונותיהם של ישראל משכן
העדות עדות לישראל שויתר להם הקב״ה על מעשה העגל שהרי השרה שכינתו ביניהם

פקד על פי משה עבדת הלוים
ביד איתמר בן אהרן הכהן:
ובצלאל בן אורי בן חור למטה
יהודה עשה את כל אשר צוה
יהוה את משה: ואתו אהליאב
בן אחיסמך למטה דן חרש
וחשב ורקם בתכלת ובארגמן
ובתולעת השני ובשש:
כל הזהב העשוי
למלאכה בכל מלאכת הקדש
ויהי זהב התנופה תשע ועשרים
ככר ושבע מאות ושלשים
שקל בשקל הקדש: וכסף

דמשה פלחן ליואי בידא דאיתמר
בר אהרן כהנא: הדי עדד מא דכר
פי אלמסכן מסכן אלשהאדה אלדי אעד
באמר מוסי: אלדי יכדמה אלליואניין
עלי יד איתמר אבן הרון אלאמאם:
ובצלאל בר אורי בר חור לשבטא
דיהודה עבד ית כל דפקיד יי ית
משה: אלדי צנעה בצלאל אבן אורי
אבן חור מן סבט יהודה עלי גמיע
מא אמר אללה בה מוסי: ועמיה
אהליאב בר אחיסמך לשבטא
דדן נגר ואומן וצייר בתכלא
ובארגונא ובצבע זהורי ובבוצא:
ומעה אהליאב אבן אחיסמך מן
סבט דן אסתאד וחאדק וראקם באלאסמאנגון ואלארגואן ואלצבג אלקרמז
ואלעשר: כל דהבא דאתעביד לעבידתא בכל עבידת קודשא והוה
דהב ארמותא עשרין ותשע ככרין ושבע מאה ותלתין סלעין בסלעי קודשא:
אמא אלדהב אלדי עמל פי אלצנאעה לגמיע צנעה אלקדס פכאן גמלה
דהב אלרפיעה תסעה ועשרין בדרה וסבע מאיה ותלאתין מתקאלא במתקאל אלקדס:

עבודת הלויים פקודי המשכן וכלין היא עבודה המסורה ללוים במדבר לשאת ולהוריד ולהקים איש איש למשאו
המופקד עליו כמו שאמור בפרשת נשא ביד איתמר הוא היה פקוד עליהם למסור לכל בית אב עבודה שעליו
ובצלאל בן אורי עשה את כל אשר צוה ה' את משה אשר צוה אותו משה אין כתיב כאן אלא כל אשר צוה
ה' את משה אפילו דברים שלא אמר לו רבו הסכימה דעתו למה שנ' למשה בסיני כי משה צוה
לבצלאל לעשות תחלה כלים ואחר כך משכן אמר לו בצלאל מנהג העולם לעשות תחילה
בית ואחר כך משים כלים בתוכו אמר לו כך שמעתי מפי הקדוש ברוך הוא אמר לו משה בצל אל
היית כי בודאי כך צוה לי הקדוש ברוך הוא וכך עשה המשכן תחילה ואחר כך עשה כלים
הככר ששים מנה ומנה שלקדש כפול היה הרי הככר מאה ועשרים מנה והמנה שמונה
ועשרים סלעים הרי ככר שלקודש שלשת אלפים שקלים לפיכך הוא מונה בפרוטרוט כל
השקלים שפחותין במניינם משלשת אלפים שאין מגיעין לככר בקע הוא שם משקל מחצית

פְּקוּדֵי הָעֵדָה מְאַת כִּכָּר וְאֶלֶף
וּשְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים
שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃ בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת
מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
לְכֹל הָעֹבֵר עַל הַפְּקֻדִים מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְשֵׁשׁ מֵאוֹת
אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ
מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃ וַיְהִי מְאַת כִּכַּר
הַכֶּסֶף לָצֶקֶת אֵת אַדְנֵי הַקֹּדֶשׁ
וְאֵת אַדְנֵי הַפָּרֹכֶת מְאַת אֲדָנִים
לִמְאַת הַכִּכָּר כִּכָּר לָאָדֶן׃ וְאֶת
הָאֶלֶף וּשְׁבַע הַמֵּאוֹת וַחֲמִשָּׁה
וְשִׁבְעִים עָשָׂה וָוִים לָעַמּוּדִים
וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם וְחִשַּׁק אֹתָם׃
וּנְחֹשֶׁת הַתְּנוּפָה שִׁבְעִים כִּכָּר
וְאַלְפַּיִם וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁקֶל׃

וכסף מניני כנשתא מאה ככרין
ואלף ושבע מאה ושבעין וחמיש
סלעין בסלעי קודשא׃ ואמי אלפצה
פכאן מא חצל מן מערורי גמאעה
מאיה' ברדה ואלף וסבע מאיה
וכמסה וסבעין מתקל במתקאל
אלקדס׃ תקלא לגלגלתא פלגות
סלעא בסלעי קודשא. לכל דעבר
על מניניא מבר עסרין שנין
ולעילא. לשית מאה ותלתה
אלפין. וחמיש מאה וחמשין׃
מנשקה לכל גמגמה. וזנהא נצף
מתקאל במתקאל אלקדס. לכל מן
גאז עליה אלעדד. מן אבן עשרין
סנה פצאעדא. לסת מאיה' אלף
ותלת אלאף. וכמס מאיה וכמסין׃
והואה מאה ככרי כספא. לאתכא
ית סמכי קודשא. וית סמכי פרכתא. מאה סמכין. למאה ככרין ככרא לסמכא׃
פכאן מן אלמאיה' אלורק. מא ציג מנהא קואעד אלקדס. וקואעד אלסגף. ודלך מאיה'
קאעדה מן מאיה' ברדה. כל קאעדה מן בדרה׃ וית אלפא ושבע מאה ושבעין
וחמיש. עבד ווין לעמודיא. וחפי רישיהון וכביש יתהון׃ ואלאלף ואלז' אלמאיה ואלע'
אלמתקאל. צנע מנהא זראפין אלעמד. וגשא רוסהא ומלאהא׃ ונחשא דארמותא
שבעין ככרין. ותלין אלפין וארבע מאה סלעין׃ ואמי נחאס אלעזל פבלג סבעין

השקל׃ לשש מאות אלף וגו' כך היו ישראל וכך עלה מנינם אחר שהוקם המשכן בספר וידבר ואף עתה בנדבת המשכן כך
ומיין חצאי השקלים שלשש מאות אלף עולה מאת ככר כל אחד שלשלשת אלפים שקלים כיצד שש מאות אלף חצאין
הרי הן שלש מאות אלף שלמים הרי מאת ככר והשלשת אלפים וחמש מאות וחמשים חצאין עולים אלף ושבע מאות

וחמשה

ויעש בה את אדני פתח אהל
מועד ואת מזבח הנחשת ואת
מכבר הנחשת אשר לו ואת כל
כלי המזבח׃ ואת אדני החצר
סביב ואת אדני שער החצר
ואת כל יתדת המשכן ואת כל
יתדת החצר סביב׃ ומן התכלת
והארגמן ותולעת השני עשו
בגדי שרד לשרת בקדש ויעשו
את בגדי הקדש אשר לאהרן
כאשר צוה יהוה את משה׃

ויעש את האפד זהב תכלת
וארגמן ותולעת שני ושש
משזר׃ וירקעו את פחי הזהב

קנטאר. ואלפין וארבע מאיה מתקאל׃
ועבד בה ית סמכי תרע משכן
זמנא. וית מדבחא דנחשא. וית
סרדא דנחשא דיליה. וית כל מני
מדבחא׃ פצנע מנהא. קואעד באב
כבא אלמחצר. ומדבח אלנחאס. ואלסרד
אלנחאס אלדי לה. וגמיע אניתה׃
וית סמכי דרתא סחור. וית סמכי
תרע דרתא. וית כל סכי משכנא.
וית כל סכי דרתא סחור סחור׃
וקואעד אלצראדק מסתדירא
וקואעד באבה. וגמיע אותאד
אלמסכן. ואותאד אלצראדק מסתדירא׃
ומן תכלא וארגונא וצבע זהורי.
ועבדו לבושי שמושא
ובוץ שזיר
לשמשא בקודשא. ועבדו ית לבושי

קודשא דלאהרן. כמא דפקיד יי׳ ית משה׃ ומן אלאסמאנגון ואלארגואן ואלצבג
נא
צבעו
אלקרמז. צנעו תיאב ושי ללכדמה פי אלקדס. בעד מא אנזלהו תיאב אלקדס
אלדי להרון. כמא אמר אללה מוסי׃ ועבד ית אפודא
דהבא. תכלא וארגונא. וצבע זהורי ובוץ שזיר׃ וצנע אלצדרה. מן דהב
ואסמאנגון וארגואן. וצבג קרמז ועשר משזור׃ ורדידו ית טסי דדהבא

וחמש [illegible] ושבעים שקלים" לצקת" לאתכת" את אדני הקדש" של קרשי המשכן שהם ארבעים ושמונה קרשים
ולהן תשעים ושש אדנים ואדני הפרכת ארבעה הרי מאה וכל שאר האדנים נחשת כתוב בהן" וצפה ראשיהם"
של עמודים מהם שבכולן כתיב וצפה ראשיהם וחשוקיהם כסף" ומן התכלת והארגמן וג' שש לא נאמ' כאן מכאן
אני אומר שאין בגדי שרד הללו בגדי כהונה שבבגדי כהונה היה שש אלא הם בגדים שמכסים בהם כלי הקודש בשעת
סילוק מסעות שלא היה בהם שש" וירקעו" כמו לרוקע הארץ כתרגומו ורדידו טסין היו מרדדין מן הזהב אטנדוא
בלעז טסין דקות כאן הוא מלמד היאך טווין את הזהב עם החוטין מרדדין בטסין דקין וקוצצין מהן פתילים
לאורך הטס לעשות אותן פתילין תערובת עם כל מין ומין בחשן ואפוד שנ' בהן זהב חוט אחד שנ' זהב עם ששה חוטין

וקצץ פתילם לעשות בתוך
התכלת ובתוך הארגמן ובתוך
תולעת השני ובתוך השש
מעשה חשב׃ כתפת עשו לו
חברת על שני קצותו חבר׃ קצותיו ל׳
וחשב אפדתו אשר עליו ממנו
הוא כמעשהו זהב תכלת
וארגמן ותולעת שני ושש
משזר כאשר צוה יהוה את
משה׃ ויעשו את
אבני השהם מסבת משבצת
זהב מפתחת פתוחי חותם על
שמות בני ישראל׃ וישם אתם
על כתפת האפד אבני זכרון
לבני ישראל כאשר צוה יהוה
את משה׃
ויעש את החשן מעשה חשב

וקציצו חוטין למעבד בגו תכלא
ובגו ארגונא ובגו צבע זהורי ובגו
בוצא עובד אומן׃ ודרזר באן ארלקן
צפאיח אלדהב תם קצוהא סלוכא
וגזלוהא מע אלאסמאנגון ואלארגואן
ואלצבג אלקרמז ואלעשר. צנעה חאד׳ק׃
כתפין עבדו ליה מלפפן. על
תרין סטרוהי מלפף׃ וצנעו להא
גיבאן מכיטאן באטהא פי טרפיה׃
והמין תקוניה דעלוהי מניה הוא
כעובדוהי דהבא תכלא וארגונא
וצבע זהורי ובוץ שזיר. כמא
דפקיד יי׳ ית משה׃ ושפשג לצרה
אלדי עליה מתלה כצנעתה מן דהב
ואסמאנגון ואלגואן וצבג קרמז
ועשר משזור כמא אמר אללה
מוסי׃ ועבדו ית אבני
ברלא משקען מרמצן בדהב
גליפן כתב מפרש על שמהת בני ישר׳׃ וצנעו חגרי אלבלור יחיט בהמא
עיון מן דהב מנקש עליהמא כנקש אלכאתם אסמא בני אסראיל׃ ושוי
יתהון על כתפי איפודא אבני דכרנא לבני ישר׳ כמא דפקיד יי׳ ית משה׃
וציירהא פי גיבי אלצדרה חגרי דכר לבני אסראיל כמא אמר אללה
מוסי׃ ועבד ית חשנא עובד אומן כעובד איפודא דהבא
תכלא וארגונא וצבע זהורי ובוץ שזיר׃ וצנע אלבדנה צנעה חאד׳ק
שלתכלת וכן עם כל מין ומין שכל המינין חוטן כפול ששה והזהב חוט שביעי עם כל אחד ואחד׃

כנעה׳

ואת

כמעשה אפד זהב תכלת וארגמן
ותולעת שני ושש משזר: רבוע
היה כפול עשו את החשן זרת
ארכו וזרת רחבו כפול: וימלאו
בו ארבעה טורי אבן טור אדם
פטדה וברקת הטור האחד:
והטור השני נפך ספיר ויהלם:
והטור השלישי לשם שבו
ואחלמה: והטור הרביעי
תרשיש שהם וישפה מוסבת
משבצת זהב במלאתם:
והאבנים על שמת בני ישראל
הנה שתים עשרה על שמתם
פתוחי חתם איש על שמו לשנים
עשר שבט: ויעשו על החשן
שרשרת גבלת מעשה עבת
זהב טהור: ויעשו שתי משבצת

כצנעה אצדרה מן דהב זאסמאנגון
ואדגואן וצבג קרמז ושש משזול:
מרבעא הוה עיף עבדו ית חשנא
זרתא ארכיה וזרתא פתייה עיף:
וכאנה אר צנעוהא מרבעה מצאעף
טולהא שבר וערצהא שבר:
ואשלימו ביה ארבעה סדרין
דאבן טבא סדרא קדמאה סמקן
ירקן וברקן סדרא אחד: ונצמו
פיהא ארבעה סטור מן אלגוהר
אסטר אלאול יאקות אחמר וזמרד
ואצפר: וסדרא תנינא אזמרגדין
שבזיז וסבהלום: ואלסטר אלתאני
כחלי ומהא ובהרמאן: וסדרא
תליתאה קנכירי טרקיא ועין
עגלא: ואלסטר אלתאלת גזע וסבג
ופירוזג: וסדרא רביעאה כרום
ימא ובדלא ופנתירי משקען
מרמצן דדהב באשלמותהון: ואלסטר אלראבע אזרק ובלור ויסף יחיט
בהא עיון מן דהב פי כצאמהא: ואבנא על שמהת בני ישראל אנין תרתא
עסרי על שמהתהון כתב מפרש כגלף דעזקא גבר על שמיה לתריך
עסר שבטין: ועלי אלחגארה אסמי בני אסראיל לאנהא אתנעשר באיזא
אסמאיהם כנקש אלכאתם אסם כל ואחד עלי חגרה כדאך ליב סבט: ועבדו
על חשנא תלין מתחמן עובד גדילו דדהב דכי: וצנעו פי אלגרנה סלסלתין מעקודתין
צנעה צפר מן דהב כאלץ: ועבדו תרתין מרמצן דדהב ותרתין עזקן

זהב ושתי טבעת זהב ויתנו
את שתי הטבעת על שני קצות
החשן: ויתנו שתי העבתת הזהב
על שתי הטבעת על קצת החשן:
ואת שתי קצות שתי העבתת
נתנו על שתי המשבצת ויתנם
על כתפת האפד אל מול פניו:
ויעשו שתי טבעת זהב וישימו
על שני קצות החשן על שפתו
אשר אל עבר האפד ביתה:
ויעשו שתי טבעת זהב ויתנם
על שתי כתפת האפד מלמטה
ממול פניו לעמת מחברתו
ממעל לחשב האפד: וירכסו
את החשן מטבעתו אל טבעת מטבעתיו ל׳
האפד בפתיל תכלת להיות על

דדהב: ויהבו ית תרתין עזקתא
על תרין סטרי חשנא: וצנעו
עיון מן דהב: וחלקתין מן דהב
פגעלו אלחלקתין פי טרפי אלגרנה:
ויהבו תרתין גדילן דדהב על
תרתין עזקתא על סטרי חשנא:
ועלקו אלצפירתין אלדהב פי
אלחלקתין פי טרפי אלגרנה: וית
תרתין גדילן דעל תרין סטרוהי
יהבו על תרתין מרמצתא ויהבונון
על כתפי איפודא לקביל אפוהי:
וטרפי אלצפירתין אלאכרתין עלקוה
מא עלי אלעיון. אלדי געלוהא עלי
גנבי אלצדרה. מן מקדמהא: ועבדו
תרתין עזקן דדהב: ושויאו. על
תרין סטרי חשנא. על ספתיה:
דלעברא דאיפודא לגיו: וצנעו
איצא חלקתין מן דהב: וצירוהמא פי טרפי אלגרנה. פי אלחאשיה. אלתי
אלי גאנב אלצדרה מן דאכל: ועבדו תרתין עזקן דדהב ויהבונון. על
תרין כתפי איפודא מלרע מלקביל אפוהי: לקביל בית לופי. מעלוי
להמין איפודא: וצנעו איצא חלקתין מן דהב פגעלוהמא באזא גאנב
גיבי אלצדרה מן אספל. מן מקדמהא. אמאם תליפהא פוק שפשגהא:
ואחדו ית חשנא. מעזקתיה לעזקת איפודא בחוטא דתכילתא.
למהוי על המין איפודא. ולא יתפרק חשנא מעלוי איפודא. כמא
דפקיד יי ית משה: וחבכו אלגרנה מן חלקהא אלי חלק אלצדרה בסלך

חשב האפד ולא יזח החשן מעל
האפד כאשר צוה יהוה את
משה:
ויעש את מעיל האפד מעשה
ארג כליל תכלת: ופי המעיל
בתוכו כפי תחרא שפה לפיו סביב
לא יקרע: ויעשו על שולי המעיל
רמוני תכלת וארגמן ותולעת
שני משזר: ויעשו פעמני זהב
טהור ויתנו את הפעמנים בתוך
הרמנים על שולי המעיל סביב
בתוך הרמנים: פעמן ורמן פעמן
ורמן על שולי המעיל סביב
לשרת כאשר צוה יהוה את משה:
ויעשו את הכתנת
שש מעשה ארג לאהרן ולבניו:
ואת המצנפת שש ואת פארי

מן אסמאנגון. לתכון פוק שפעהא
ולא תזול ענהא. כמא אמר אללה
מוסי: ועבד ית מעילא
דאיפודא עובד מחי גמיר תכלא:
וצנע ממטר אלצדרה צנעה חאיך
גמלתה מן אסמאנגון: ופומיה
דמעילא כפיל לגויה כפום שריין
תורא מקף לפומיה. סחסח דלא
יתבזע: ואסהפי וצטוה כפם
אלדרע. וחאשיה תחיט בפיה מסתדי
לא יכרק: ועבדו על שפולי מעילא
רמוני תכלא וארגונא וצבע זהורי
שזיר: ועלקו פי דילה. רמאמינה
מן אסמאנגון וארגואן וצבג קרמז
משזור: ועבדו זוגין דדהב דכי
ויהבו ית זוגיא בגו רמוניא. על
שפולי מעילא סחור סחור. בגו
רמוניא: וצנעו גלאגלא מן דהב
כלץ. וגעלו אלגלאגל פימא בין אלרמאמין. פי דיל אלממטר מסתדירא. פי מא בין
אלרמאמין: זוגא ורמונא זוגא ורמונא על שפולי מעילא סחור סחור לשמשא
כמא דפקיד יי ית משה: גלגל ורמאנה גלגל ורמאנה. פי דיל אלממטר מסתדירא
ללכדמה. כמא אמר אללה מוסי: ועבדו ית כתונין דבוץ עובד מחי
לאהרן ולבנוהי: וצנעו אלתואני מן עשר צנעה חאיך. להרון ובניה: וית
מצנפתא דבוצא. וית שבח קובעיא דבוצא. וית מכנסי בוצא דבוץ כת
שזיר: ואלעמאמה מן עשר. ואלקלאנס אלפאכרה מן עשר. ואלסראוילאת

המגבעת שש ואת מכנסי הבד
שש משזר: ואת האבנט שש משזר
ותכלת וארגמן ותולעת שני מעשה
רקם כאשר צוה יהוה את משה:
ויעשו את ציץ
נזר הקדש זהב טהור ויכתבו עליו
מכתב פתוחי חותם קדש ליהוה:
ויתנו עליו פתיל תכלת לתת על
המצנפת מלמעלה כאשר צוה
יהוה את משה:
ותכל כל עבדת משכן
אהל מועד ויעשו בני ישראל
ככל אשר צוה יהוה את משה כן
עשו:

מן עשר משזור: וית המינא דבוצא
שזיר ותכלא וארגונא וצבע
זהורי עובד צייר כמא דפקיד
יי ית משה: וזנאר מן עשר משזו׳
ואסמאנגון וארגואן וצבג קרמז
צנעה ראקם כמא אמר אללה מוסי:
ועבדו ית ציצא כלילא
דקודשא דדהב דכי וכתבו עלוהי
כגליף דעזקא כתב מפרש קודש
ליי: וצנעו עצאבה תאג אלקדס
מן דהב כלץ ונקשו עליהא
כתאבה כנקש אלכאתם קדס
ללה: ויהבו עלוהי חוטא דתכילתא
למיתן על מצנפתא מלעילא:

כמא דפקיד יי ית משה: [illegible] ועלקוהא
בסלך מן אסמאנגון לתוצע עלי אלעמאמה פוק אלגבהה. כמא אמר אללה מוסי:
ושלימת כל עבידת משכנא משכן זמנא ועבדו בני ישראל ככל דפקיד יי
ית משה כן עבדו: ופכמל גמיע עמל אלמסכן כבא אלמחצר וצנעו בנו אסראיל בגמיע מא

ואת פארי המגבעות: תפארת המגבעות המפוארים: לתת על המצנפת מלמעלה: על ידי הפתילים היה
מושיבו על המצנפת כמין כתר ואי אפשר לומר הציץ על המצנפת שהרי בשחיטת קדשים שנינו שערו היה נראה
בין ציץ למצנפת ששם מניח תפלין והציץ היה נתון על המצח הרי המצנפת למעלה והציץ למטה ומהו על המצנפת
מלמעלה. ועוד הקשיתי בה כאן הוא אומר ויתנו עליו פתיל תכלת ובענין הצווה הוא אומר ונתת אותו על
פתיל תכלת ואו׳ ומר אני פתיל תכלת דה חוטין הן לקשרו בהן במצנפת לפי שהציץ אינו אלא מאוזן לאוזן ובמה
יקשרנו במצחו והיו קבועין בו חוטי תכלת לשני ראשיו ובאמצעיתו שבהן קושרו ותולהו במצנפת כשהוא
בראשו ושני חוטין היו בכל קצה וקצה אחת ממעל ואחת מתחת לצד מצחו וכן באמצעו שכך הוא כוח נקשר
ויוצא דרך קשירה בפחות משני חוטין לכך נאמר על פתיל תכלת ועליו פתיל תכלת וקושר ראשיהן השנים
כולן יחד מאחוריו למול ערפו שמושיבו על המצנפת וא׳ תתמה שלא נאמר פתילי תכלת הואיל ומרובין הן
שהרי מצינו בחושן ואפוד וירכסו את החשן וג׳ ועל כרחך פחות משנים לא היו שהרי בשתי קצות החשן היו שתי
טבעות האפוד שכנגדן ולפי דרך קשירה ארבעה חוטין היו ומכל מקום פחות משנים לא אפשר: ויעשו בני
ישראל את המלאכה ככל אשר צוה יי׳ וגו׳ ויביאו את המשכן: שלא היו יכולין להקימו ולפי שלא
עשה משה שום מלאכה במשכן הניח לו הקב״ה הקמתו שלא היה יכול להקימו שום אדם מחמת כובד

הקרשים

ויביאו את המשכן אל משה את
האהל ואת כל כליו קרסיו קרשיו
בריחו ועמדיו ואדניו׃ ואת

(margin: מדיחו ל' ואת עורת האילם המאדמים ואתמכסה עורת)

מכסה ערת התחשים ואת פרכת
המסך׃ את ארון העדת ואת בדיו
ואת הכפרת׃ את השלחן את כל
כליו ואת לחם הפנים׃ את המנרה
הטהרה את נרתיה נרת המערכה
ואת כל כליה ואת שמן המאור׃
ואת מזבח הזהב ואת שמן המשחה
ואת קטרת הסמים ואת מסך
פתח האהל׃ את מזבח הנחשת
ואת מכבר הנחשת אשר לו את
בדיו ואת כל כליו את הכיר ואת
כנו׃ את קלעי החצר את עמדיה
ואת אדניה ואת המסך לשער
החצר את מיתריו ויתדתיה ואת

מא אמר אלה מוסי כדׄלך צנעו׃
ואיתיאו ית משכנא לות משה
ית משכנא וית כל מנוהי׃ פורפוהי
דפוהי׃ עברוהי׃ ועמודוהי וסמכוהי׃
אתו באלמסכן אלי מוסי׃ אלכבא וגמיע
אניתה. שטׄצה תכׄאתגה. ואמהאגה
ועמדה וקואעדה׃ וית חופאה
דמשכי דכרי מסמקי׃ וית חופאה
דמשכי ססגונא. וית פרכתא דפרסא׃
וגטא אלגלוד כבאש אדים. ואלגטא
אלגלוד אלדארש. ואלסגף אלמסתור׃
ית ארונא דסהדותא וית אריחוהי
וית כפרתא׃ ותאבות אלשהאדה
ודהוקה. וגשאה׃ ית פתורא ית כל
מנוהי. וית לחים אפיא׃ ואלמאידה
וגמיע אניתהא. ואלכבז אלמווגה׃
ית מנרתא דכיתא ית בוציניהא בוציני
סדרא וית כל מנהא. וית משחא
דאנהרותא׃ ואלמנארה אלכׄאלצה. ואלסרג אלמנצׄורה וגמיע אניתהא. ודהן אלצׄאה׃
וית מדבחא דדהבא. וית משחא דרבותא. וית קטורת בסמיא. וית פרסא דתרע
משכנא׃ ומדבח אלדהב. ודהן אלמסח. ובכׄור אלצמוג. וסתר באב אלכבא׃ ית מדבחא
נחשא וית סרדא דנחשא דיליה. ית אריחוהי וית כל מנוהי. ית כיורא וית בסיסיה׃
ומדבח אלנחאס. ואלסרד אלנחאס אלדי לה. ודהוקה וגמיע אניתה. ואלחוץ ומקעדה׃
ית סרדי דרתא. ית עמודהא וית סמכהא. וית פרסא לתרע דרתא. ית אטונוהי
וסכהא. וית כל מני פלחן משכנא למשכן זמנא׃ וקלוע אלדאר. ועמדה וקואעדה.

הקרשים שאין כח באדם לזקפן ומשה העמידו אמר משה לפני הקב"ה איך אפשר הקמתו על ידי אדם

כל כלי עבדת המשכן לאהל
מועד: את בגדי השרד לשרת
בקדש את בגדי הקדש לאהרן
הכהן ואת בגדי בניו לכהן:
ככל אשר צוה יהוה את משה כן
עשו בני ישראל את כל העבדה:
וירא משה את כל המלאכה והנה
עשו אתה כאשר צוה יהוה כן עשו
ויברך אתם משה:
וידבר יהוה אל משה לאמר: ביום
החדש הראשון באחד לחדש
תקים את משכן אהל מועד:
ושמת שם את ארון העדות
וסכת על הארן את הפרכת: והבאת
את השלחן וערכת את ערכו
והבאת את המנרה והעלית את נרתיה:

וסתר באבה ואטנאבה ואותאדה:
וסאיר אניה עמל אלמסכן קבה
אלמחצר: ית לבושי שמושא לשמשא
בקודשא ית לבושי קודשא לאהרן
כהנא וית לבושי בנוהי לשמשא:
ותיאב אלכדמה פי אלקדס:
ותיאב אלקדס להרון אלאמאם ותיאב
בניה ללאמאמה: ככל דפקיד יי ית
משה כן עבדו בני ישראל ית כל
פלחנא: כגמיע מא אמר אללה מוסי
כדאך צנע בנו אסראיל גמיע
אלעמל: וחזא משה ית כל עבידתא
והא עבדו יתה כמא דפקיד יי כין
עבדו ובריך יתהון משה: פלמא
ראי מוסי גמיע אלעמל פאדי הם
קד צנעוה כמי אמר אללה בארך
עליהם מוסי: ומליל יי עם
משה למימר: תם כלם בו: ביום ירחא קדמאה בחד לירחא תקים ית משכנא
משכן זמנא: פי אלשהר אלאול פי אליום אלאול מנה אנצב אלמסכן קבה אלמחצר:
ותשוי תמן ית ארונא דסהדותא ותטיל על ארונא ית פרכתא: ודציר פיה
צנדוק אלשהאדה ואסתר עליה אלסגף: ותעיל ית פתורא ותסדר ית סדרוהי:
ותעיל ית מנרתא ותדליק ית בוצינהא: תם אדכל אלמאידה ורצף צפופהא תם ארכב

אמר לו עסוק אתה בידך נראה כמקימו והוא נזקף וקם מאליו וזהו שנ' הוקם המשכן הוקם מאליו מדרש תנחומא"
ויברך אותם משה" אמר להם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וג' והוא
אחד מעשר מזמורים שבתפלה למשה" וסכות על הארן" לשון הגנה שהרי מחיצה היה" וערכת את ערכו"
שתים מערכות שללחם הפנים" ויפרש את האהל" הן יריעות עזים" את העדות" הלוחות" על ידך

ונתתה את מזבח הזהב לקטרת
לפני ארון העדת ושמת את מסך
הפתח למשכן: ונתתה את מזבח
העלה לפני פתח משכן אהל
מועד: ונתת את הכיר בין אהל
מועד ובין המזבח ונתת שם מים:
ושמת את החצר סביב ונתת
את מסך שער החצר: ולקחת
את שמן המשחה ומשחת את
המשכן ואת כל אשר בו וקדשת
אתו ואת כל כליו והיה קדש:
ומשחת את מזבח העלה ואת
כל כליו וקדשת את המזבח והיה
המזבח קדש קדשים: ומשחת
את הכיר ואת כנו וקדשת אתו:
והקרבת את אהרן ואת בניו

אלמנארה ואסרג סרגהא: ותתין ית
מדבחא דדהבא לקטורת בסמיא
קדם ארונא דסהדותא: ותשוי ית
פרסא דתרעא למשכנא: תם אגעל
מדבח אלדהב ללבכור בין ידי צנדוק
אלשהאדה ועלק סתר באב אלמסכן:
ותתין ית מדבחא דעלתא קדם
תרע משכנא משכן זמנא: תם
אגעל מדבח אלצעידה בין ידי
באב אלמחצר: ותתין ית כיורא בין
משכן זמנא ובין מדבחא ותתין
תמן מיא: תם אגעל אלחוץ בין באב
אלמחצר ואלמדבח ואגעל פיה מאא:
ותשוי ית דרתא סחור ותתין ית
פרסא דתרע דרתא: תם אצרב
אלצראדק מסתדירא ועלקו סתר
באבה: ותסב ית משחא דרבותא

ותרבי ית משכנא וית כל דביה ותקדיש יתיה וית כל מנוהי ויהי קודשא:
תם כד מן דהן אלמסח ואמסח אלמסכן וגמיע מא פיה וקדסה: ותרבי ית
מדבחא דעלתא וית כל מנוהי ותקדיש ית מדבחא ויהי מדבחא קדש
קודשין: ואמסח מדבח אלצעידה וגמיע אניתה וקדסה פיציר מן כואץ
אלאקדאס: ותרבי ית כיורא וית בסיסיה ותקדיש יתיה: ואמסח אלחוץ
אלחוץ ומקעדה וקדסהמא: ותקריב ית אהרן וית בנוהי לתרע משכן
זמנא ותסחי יתהון במיא: וקדם הרון ובניה אלי באב כבא אלמחצר.

(גא אלקראבין)

וגמיע אניתה פיציר קדסא:

אל פתח אהל מועד ורחצת אתם
במים׃ והלבשת את אהרן את
בגדי הקדש ומשחת אתו וקדשת
אתו וכהן לי׃ ואת בניו תקריב
והלבשת אתם כתנת׃ ומשחת
אתם כאשר משחת את אביהם
וכהנו לי והיתה להית להם
משחתם לכהנת עולם לדרתם׃
ויעש משה ככל אשר צוה יהוה
אתו כן עשה׃
ויהי בחדש הראשון
בשנה השנית באחד לחדש
הוקם המשכן׃ ויקם משה
את המשכן ויתן את אדניו
וישם את קרשיו ויתן את בריחיו
ויקם את עמדיו׃ ויפרש את
האהל על המשכן וישם את

ואגסלהם במא׃ ותלביש ית אהרן
ית לבושי קודשא ותרבי יתיה
ותקדיש יתיה וישמיש קדמי׃
ואלבס הרון תיאב אלקדס ואמסחה
וקדסה ליאם לי׃ וית בנוהי תקריב
ותלביש יתהון כתונין׃ וקדם
בניה ואלבסהם תואניא׃ ותרבי
יתהון כמא דרביתא ית אבוהון
וישמשון קדמי ותהי למהוי להון
רבותהון לכהונת עלם לדריהון׃
ואמסחהם כמא מסחת אביהם
ליאמו לי ויכון מסחהם ואך להם
אמאמת אדהר לאגיאלהם׃ ועבד
משה בכל דפקיד יי׃ יתיה כין עבד׃
פצנע מוסי כגמיע מא אמרה
אלהבה׃ והוה בירחא
קדמאה בשתא תניתא בחד
לירחא אתקם משכנא׃ פלמא
כאן פי אלשהר אלאול מן אלסנה אלתאניה פי אליום אלאול מנה נצב אלמסכן׃
ואקים משה ית משכנא ויהב ית סמכוהי ושוי ית דפוהי ויהב ית
עברוהי ואקים ית עמודוהי׃ פאול מא נצבה מוסי אלקואעדה
ורכב עליה תלאתגה ושע פיהא אמהאגה ואוקף עמדה׃ ופרס ית
פרסא על משכנא ושוי ית חופאה דמשכנא עלוהי מלעילא כמא
דפקיד יי ית משה׃ תם בסט אלכבא עליה וציר אלגטא עליה׃

מכסה האהל עליו מלמעלה
כאשר צוה יהוה את משה׃
ויקח ויתן את העדת
אל הארן וישם את הבדים על
הארן ויתן את הכפרת על הארן
מלמעלה׃ ויבא את הארן אל
המשכן וישם את פרכת המסך
ויסך על ארון העדות כאשר
צוה יהוה את משה׃
ויתן את השלחן
באהל מועד על ירך המשכן
צפנה מחוץ לפרכת׃ ויערך עליו
ערך לחם לפני יהוה כאשר
צוה יהוה את משה׃
וישם את המנרה באהל
מועד נכח השלחן על ירך
המשכן נגבה׃ ויעל הנרת לפני
יהוה כאשר צוה יהוה את משה׃

מן פוק כמא אמרה אלה׃
ונסיב ויהב ית סהדותא
בארונא ושוי ית אריחיא על
ארונא ויהב ית כפרתא על ארונא
מלעילא׃ תם אכד אלשהאדה פוצעהא
פי אלצנדוק וגעל עליה אלגשא׃ ואעיל
ית ארונא למשכנא ושוי ית פרכתא
דפרסא ואטיל על ארונא דסהדותא
כמא דפקיד יי ית משה׃ תם אדכלה
אלי אלמסכן ועלק אלסגף אלמסתור
פסתרה עליה כמא אמר אלה מ
מוסי׃ ויהב ית פתורא במשכן
זמנא על שידא דמשכנא צפונא
מברא לפרכתא׃ תם געל אלמאידה
פי כבא אלמחצר פי גאנב אלמסכן
אלשמאלי כארג אלסגף׃ וסדר עלוהי
סדרין דלחים קדם יי׃ כמא דפקיד
יי ית משה׃ ורצף עליהא צפוף אלה
כבז בין ידי אלה כמא אמרה אלה׃

ושוי ית מנרתא במשכן זמנא לקביל פתורא על שידא דמשכנא
דרומא׃ תם ציר אלמנארה פי כבא אלמחצר חדא אלמאידה
פי גאנב אלמסכן אלגנובי׃ ואדליק בוציניא קדם יי׃ כמא
דפקיד יי ית משה׃ ואסרג אלסרג בין ידי אלה כמא אמר
אלה מוסי׃ ושוי ית מדבחא דדהבא

וישם את מזבח הזהב
באהל מועד לפני הפרכת: ויקטר
עליו קטרת סמים כאשר צוה
יהוה את משה:
וישם את מסך הפתח
למשכן: ואת מזבח העלה שם
פתח משכן אהל מועד ויעל
עליו את העלה ואת המנחה
כאשר צוה יהוה את משה:
וישם את הכיר בין אהל
מועד ובין המזבח ויתן שמה מים
לרחצה: ורחצו ממנו משה ואהרן
ובניו את ידיהם ואת רגליהם:
בבאם אל אהל מועד ובקרבתם
אל המזבח ירחצו כאשר צוה יהוה את
משה: ויקם

במשכן זמנא קדם פרכתא:
תם צייר מדבח אלדהב פי כבא
אלמחצר בין ידי אלסג׳ף: ואקטר
עליהי קטרת בסמין כמא
דפקיד יי׳ ית משה: ובכר עליה
מן בכור לצמוג כמי אמרה אלה:
ושוי ית פרסא דתרעא
למשכנא: תם עלק סתר אלבאב
עלי אלמסכן: וית מדבחא דעלתא
שוי בתרע משכנא משכן
זמנא ואסיק עלוהי ית עלתא
וית מנחתא כמא דפקיד יי׳ ית
משה: וצייר מדבח אלקראבין
עלי באב כבא אלמחצר וקרב
עליה אלצעידה ואלהדייה כמא
אמרה אלה: ושוי ית
כיורא בין משכן זמנא ובין
מדבחא ויהב תמן מיא לקידוש: תם צייר אלחוץ בין כבא אלמחצר
ואלמדבח וגעל פיה מאא ללגסל: ומקדשין מנה משה ואהרן ובנוהי
ית ידיהון וית רגליהון: פיגסל מנה מוסי והרון ובנוה אידיהם וארגלהם:
במיעלהון למשכן זמנא ובמקרבהון למדבחא כמא דפקיד יי׳ ית משה: פי
דכולהם אלי כבא אלמחצר ופי תקדמהם אלי אלמדבח יגסלון כמא אמרהם אלה: ואקים

המשכן צפונה בחצי הצפוני של רוחב הבית ירך כתלגומו צדא כירך הזה שהוא בצדו שלאדם ויקטר עליו קטורת
שחרית וערבית כמו שנ׳ בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות וג׳ ובהעלות אהרן וגו׳ אף ביום השמיני למלואים שהוא
יום הקמת המשכן שמש משה והקריב קרבנות צבור חוץ מאותן שנצטוו בו ביום שנ׳ קרב אל המזבח וג׳ את העולה
עולת התמיד ואת המנחה מנחת נסכים של תמיד כמו שנ׳ ועשרון סלת בלול בשמן וג׳ ורחצו ממנו משה ואהרן
ובניו יום שמיני למלואים השוו כולם לכהונה ותרגומו ומקדשין מנה בו ביום קדש משה עמהם ובקרבתם

כע

אֶת הֶחָצֵר סָבִיב לַמִּשְׁכָּן וְלַמִּזְבֵּחַ
וַיִּתֵּן אֶת מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר וַיְכַל
מֹשֶׁה אֶת הַמְּלָאכָה׃
וַיְכַס הֶעָנָן אֶת אֹהֶל
מוֹעֵד וּכְבוֹד יְהוָה מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן׃
וְלֹא יָכֹל מֹשֶׁה לָבוֹא אֶל אֹהֶל
מוֹעֵד כִּי שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן וּכְבוֹד
יְהוָה מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן׃ וּבְהֵעָלוֹת
הֶעָנָן מֵעַל הַמִּשְׁכָּן יִסְעוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּכֹל מַסְעֵיהֶם׃ וְאִם
לֹא יֵעָלֶה הֶעָנָן וְלֹא יִסְעוּ עַד יוֹם
הֵעָלֹתוֹ׃ כִּי עֲנַן יְהוָה עַל הַמִּשְׁכָּן
יוֹמָם וְאֵשׁ תִּהְיֶה לַיְלָה בּוֹ לְעֵינֵי
כָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַסְעֵיהֶם׃
כ״ב פיסו׳ חזק סימן עזיה

יַת דָרְתָא סְחׇר סְחוֹר לְמַשְׁכְּנָא
וּלְמַדְבְּחָא וִיהַב יַת פְּרָסָא דִתְרַע
דָרְתָא וְשֵׁיצִי מֹשֶׁה יַת עֲבִידְתָּא׃
תם צׄרב לצראדק חואלי למסכן
ולמדבח ועלק סתר באב הדאר פאכמל
מוסי גמיע צנאעתה׃ וַחֲפָא
עֲנָנָא יַת מַשְׁכַּן זִמְנָא וִיקָרָא דַייָ
אִתְמְלִי יַת מַשְׁכְּנָא׃ תׄסגׄטא אל
גׄמאם כבא למחצׄר ונור אללה
מלא למסכן׃ וְלָא יָכִיל מֹשֶׁה לְמֵיעַל
לְמַשְׁכַּן זִמְנָא אֲרֵי שְׁרָא עֲלוֹהִי
עֲנָנָא וִיקָרָא דַייָ אִתְמְלִי יַת מַשְׁכְּנָא׃
ולם יטיק מוסי אן ידכׄל אלי כבא
למחצׄר ממא סכן עליה אלגׄמאם
ונור אללה מלא למסכן׃ וּבְאִסְתַּלָּקוּת
עֲנָנָא מֵעִלָּוֵי מַשְׁכְּנָא נָטְלִין בְּנֵי יִשְׂרָ׳ בְּכֹל מַטְלָנֵיהוֹן׃ וכאן אלגׄמאם
אדׄי ארתפע ען למסכן ירחל בנו אסראיל לגׄמיע מראחלהם׃ וְאִם לָא
מִסְתַּלַּק עֲנָנָא וְלָא נָטְלִין עַד יוֹם אִסְתַּלָּקוּתֵיהּ׃ ואן לם ירתפע לם
ירחלו אלא יום ארתפאעה׃ אֲרֵי עֲנַן יְקָרָא דַייָ מַטַּל עַל מַשְׁכְּנָא בִּימָמָא
וְחֵיזוּ אִישָׁתָא הֲוֵי בְּלֵילְיָא בֵּיהּ לְעֵינֵי כָל בֵּית יִשְׂרָ׳ בְּכֹל מַטְלָנֵיהוֹן׃
לאן גׄמאם מן ענד אללה עלי למסכן נהארא ונאר תכון פיה לילא
בחצׄרה גׄמיע בני אסראיל פי גׄמיע מראחלהם׃

כאן ובקרבם כשיקריבו כתב ולא יכל משה לבא אל אהל מועד וכתוב אחד אומר ובבא משה אל אהל מועד בא הכתוב
השלישי והכריע ביניהם כי שכן עליו הענן אמור מעתה כל זמן שהיה עליו הענן לא היה יכול לבא נסתלק הענן נכנס
ומדבר עמו לעיני כל בית ישר׳ בכל מסעיהם בכל מסע שהיו נוסעין היה הענן שוכן במקום אשר יחנו שם מקום
חנייתן אף הוא קרוי מסע וכן וילך למסעיו וכן אלה מסעי לפי שממקום החנייה חזרו ונסעו לכך נקראו כולן מסעות׃
חזק תושלבע

ועתה אפרש מעשה האפוד לפי שפירשתי מעשה האפוד והחשן פרקים פרקים
על פירושי המקראות ויש לשגות בצרופן אני כותב מעשיהן יחד״

האפוד היה עשוי כמין סינר שלנשים רוכבות סוסים וחוגרו מאחוריו כנגד לבו למטה מאצילי
רחבו כרוחב גבו שלאדם ויתר ומגיע עד עקיביו והחשב מחובר בראשו על פני רחבו ולא במחט
אלא מעשה אורג ומאריך לכאן ולכאן כדי להקיף ולחגור בו והכתפות מחוברות בחשב אחת
לימין ואחת לשמאל מרוחקות זו מזו שיעור הבדלת כתפים מאחורי הכהן לשני קצות רחבו שלסינר
שכשזוקפן עומדות לו על שתי כתפיו והן כמין שתי רצועות עשויות ממין האפוד ארוכות כדי
שיעור לזוקפן אצל צוארו מכאן ומכאן ונקפלות לפניו למטה מכתיפיו מעט ואבני השוהם קבועות
בהן אחת על כתף הימין ואחת על כתף שמאל והמשבצות נתוכות בראשיהן לפני כתיפיו שלכהן
וראשי שתי עבותות הזהב תחובות בשתי טבעות בשני קצות רחבו העליון אחת לימין ואחת לשמאל
ושני ראשי השרשרת תקועין במשבצת לימין דכן ראשי שלשרת השמאלית תקועין במשבצת
שבכתף שמאל נמצא החשן תלוי במשבצת האפוד על לבו מלפניו ועוד שתי טבעות בשתי
קצות החשן בתחתיתו וכנגדן שתי טבעות בשתי כתפות האפוד מלמטה בראשו התחתון
המחובר בחשן וטבעת החושן מול טבעת האפוד שוכבין זה על גב זה ומרכסן בפתיל תכלת
תחוב בטבעות האפוד והחשן שיהא תחתית החשן דבוק לחשב האפוד ולא יהא נד ומובדל והולך וחוזר״

חסלת ספר ואלה שמות
תהלה לשוכן מרומות

סכום הפיסוקים שלספר אלף ומאתים ותשעה פסוקים סימן אר״ט

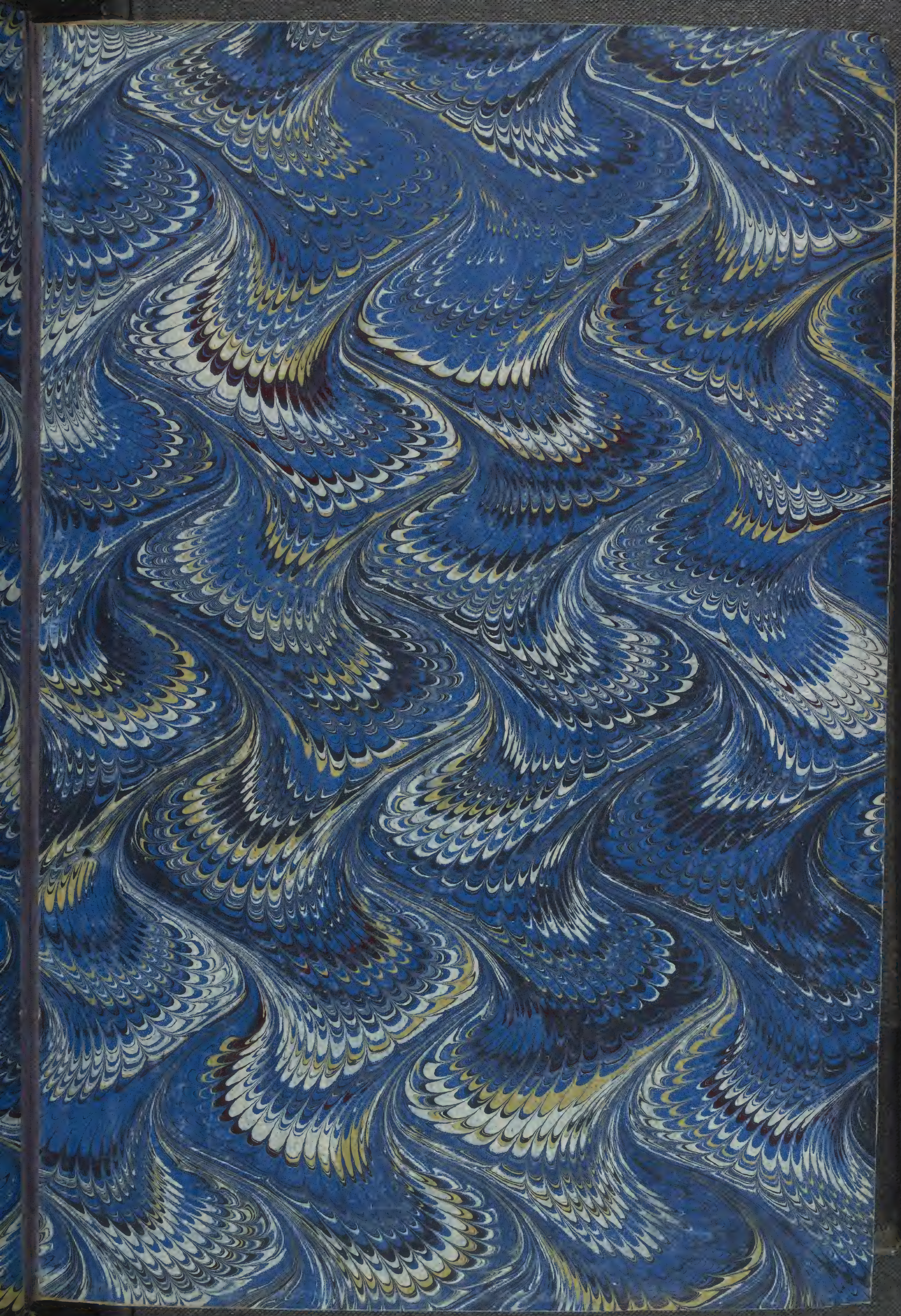
בגלך ואעי בגלט שבט שושרש

[illegible] יוסף בן סעדיאה יוסף בן דוד הי דוע אבהר
השם [illegible] ששגיתי וטעיתי והוספתי וגרעתי ונקדתי [illegible]
[illegible] משיח צדקו ואומר שגיאות מי יבין מנסתרות נקני כן
[illegible] מזוני כן אמר מלכי וקוני [illegible]״
והנני מכיל תחנתי לכל מי שיקרא בו שאם מצא טעות שיתקנה וידונוני לכף
זכות לפי שלא כתבתיה [illegible] ואני דחוק בתלאות הזמן ובגלות מעיר לעיר ואין שם
[illegible] והדן לכף זכות מן השמים ידינהו לכף זכות״

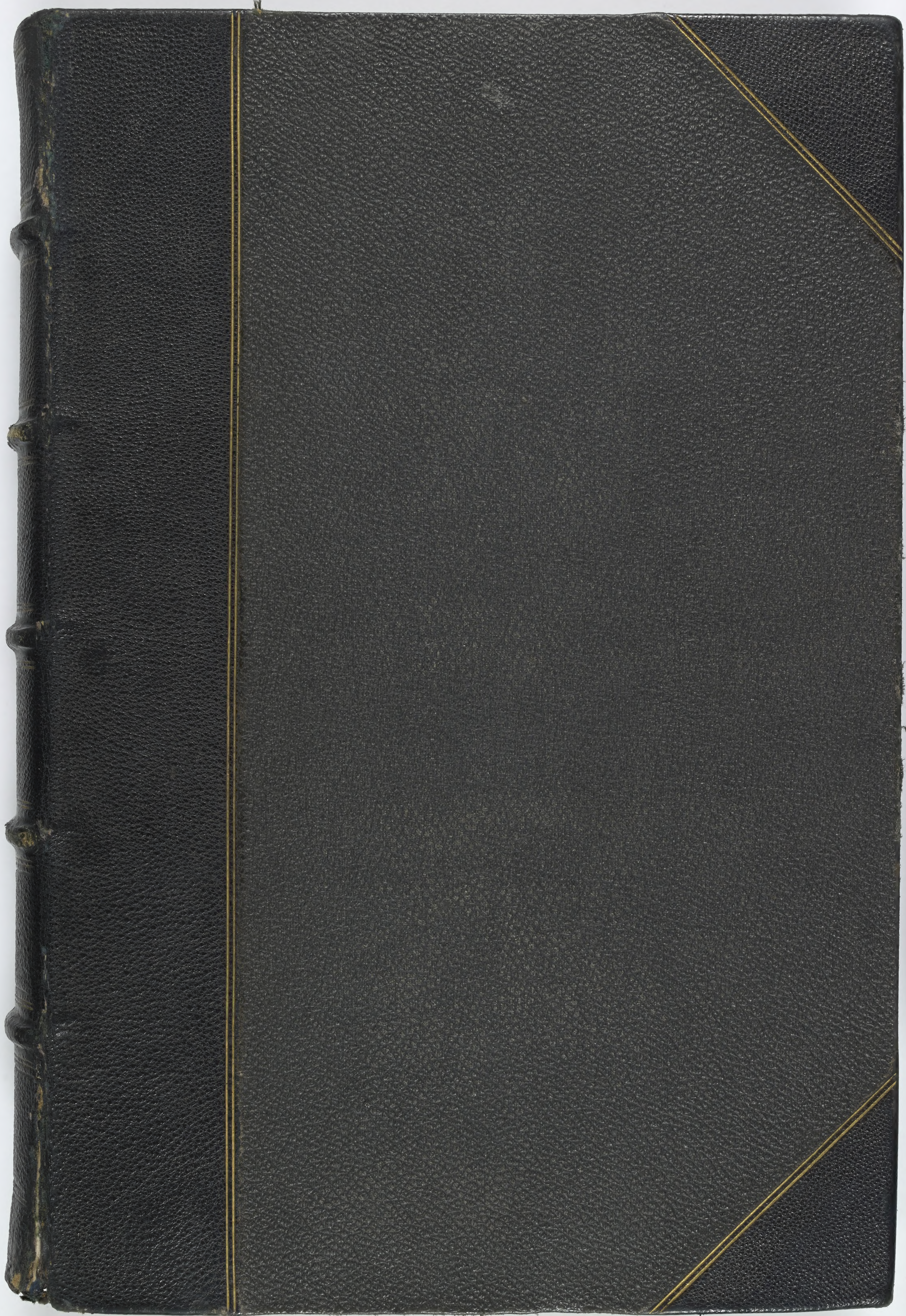
ונשלמה בחסד הא׳ וברחמיו יום חמישי [illegible] במרחשון [illegible] במאתא [illegible]
[illegible] הערות [illegible] וראש
לכל הבשורות כן יאמר קורא הדורות [illegible]
ונכתבה [illegible] החבר הטוב [illegible] סעדיה בן דוד [illegible] יזכה להגות בו
הוא וזרעו וזרע זרעו אמן סלה [illegible]

300 [illegible] April 1884

Bt of Wm Shapira
10 Apr. 1880.

A

GENESIS
AND EXODUS
WITH TARGUM.
HEBREW.

BRIT. MUS

ORIENTAL
2228.

